

MINISTERUL CULTURII

Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA 2016

CAMPANIA 2015

MINISTERUL CULTURII

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ "ALEXANDRU ȘTEFULESCU"

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

2016

CAMPANIA 2015

Această publicație apare cu sprijinul financiar al
CONSILIULUI JUDEȚEAN GORJ
MUZEULUI JUDEȚEAN GORJ "ALEXANDRU ȘTEFULESCU"
BIBLIOTECII JUDEȚENE GORJ "CHRISTIAN TELL"

Volum editat de către: **MINISTERUL CULTURII** prin **Institutul Național al Patrimoniului**
București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4,
cod 040157 tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24;
fax: +0211 336 99.04; +4021 336.50.69;
www.patrimoniu.gov.ro

Volum editat cu consultarea **Comisiei Naționale de Arheologie**

Colegiul științific de redacție: **conf. dr. Ioan Opreș**
prof. dr. Zeno Karl Pinter
dr. Florian Matei Popescu

Colegiul de redacție: **dr. Raluca Iosipescu**
Ruxandra Șerban

Grafică, machetare, tehnoredactare: **Ruxandra Șerban**

Copyright © autorii textelor și INP

Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2015: www.patrimoniu.gov.ro

Coperta I: Ceramică getică și din epoca bronzului, Cultura Verbicioara
din situl de la Romanești „Lunca Romanești” - *foto Daniel V. Sana*

Coperta IV: Vederea de ansamblu - Suprafața 1 a sitului de la Drăgoieni „Ferma 3” - *foto Ștefan Georgescu*

ISSN 2343 – 919X
ISSN -I, 2343 – 919X

MINISTERUL CULTURII

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

**COMISIA NAȚIONALĂ
DE ARHEOLOGIE**

**DIRECȚIA PATRIMONIULUI
CULTURAL**

CONSILIUL JUDEȚEAN GORJ

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ "ALEXANDRU ȘTEFULESCU"

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ GORJ "CHRISTIAN TELL"

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

2016

CAMPANIA 2015

**a L-a SESIUNE NAȚIONALĂ DE RAPOARTE ARHEOLOGICE
TÂRGU-JIU, 26 - 28 MAI 2016**

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	p. 7
<i>Lista abrevierilor</i>	p. 9
<i>Rapoarte de cercetare arheologică – cercetări sistematice</i>	p. 11
<i>Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice sistematice</i>	p. 12
<i>Rapoarte de cercetare arheologică – cercetări preventive</i>	p. 111
<i>Lista rapoartelor de cercetare – cercetări preventive</i>	p. 112
<i>Rapoarte de cercetare arheologică – cercetări de diagnostic arheologic și evaluări de teren</i>	p. 217
<i>Lista rapoartelor de cercetare – cercetări de diagnostic arheologic și evaluări de teren</i>	p. 218
<i>Rapoarte de cercetare arheologică – campania 2014</i>	p. 233
<i>Lista rapoartelor de cercetare - cercetări din campania 2014</i>	p. 234
<i>Rapoarte de cercetare arheologică – cercetări sistematice (predat la închiderea ediției)</i>	p. 239
<i>Lista rapoartelor de cercetări sistematice campania 2015 (primit după închiderea ediției)</i>	p. 240
<i>In Memoriam</i>	p. 245
<i>Anexe</i>	p. 247
<i>Planșe</i>	p. 255

Cuvânt înainte

Am cunoscut arheologia încă din primii ani de viață. Histria mi-a fost în aproape fiecare vară a copilăriei mele o a doua casă. Sintagme precum nivel, profil, distrugere sau refacere îmi sunt extrem de familiare. Am învățat astfel să respect arheologia și pe arheologi, să respect fiecare relicvă a trecutului scoasă la lumină în timpul săpăturilor, să respect într-un cuvânt patrimoniul arheologic. Ca ministru al culturii, acest respect s-a transformat într-o datorie, o datorie care ne îndeamnă pe fiecare dintre noi să protejăm acest patrimoniu, să-l punem în valoare și să-l transmitem generațiilor viitoare.

Arheologia studiază cultura materială, indiferent de epoca în care ea a fost creată. Este, de altfel, singura disciplină academică care își propune acest lucru. Multă vreme s-a considerat că arheologia este doar o disciplină auxiliară a istoriei, dar evoluția ei din ultimele decenii demonstrează că arheologia este și trebuie să fie mai mult decât atât. Arheologia îmbogățește an de an patrimoniul cultural, arheologia dezleagă gesturile din spatele fiecărui obiect sau monument, arheologia ajută omul contemporan să înțeleagă diferențele culturale și să le respecte. Arheologia este o disciplină vie care pune obiectele și monumentele în mișcare pentru a crea o poveste, o idee, un spațiu de dezbatere și dialog.

Volumul pe care îl aveți astăzi în față este un volum care adună marea majoritate a rapoartelor preliminare ale săpăturilor arheologice efectuate pe teritoriul României în anul 2015 și prezentate la Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice, ținută anul acesta la Târgu-Jiu. Mulțumim și pe această cale autorităților locale și județene, precum și Muzeului Județean Gorj pentru întregul efort depus pentru organizarea acestei sesiunii și pentru publicarea Cronicii Cercetărilor Arheologice.

An de an, pe lângă șantierele arheologice sistematice, apar din ce în ce mai multe șantiere arheologice preventive, prilejuite de diverse lucrări de infrastructură. Un fapt în sine îmbucurător. Cu toate acestea nu trebuie uitat că dezvoltarea țării nu se poate face în detrimentul patrimoniului arheologic, ci împreună cu acesta. Când este descoperit, el trebuie protejat și pus în valoare, devenind parte a proiectului respectiv. Ministerul Culturii nu se opune dezvoltării, dar dorește ca dezvoltarea să includă și protejarea patrimoniului. În acest scop, rolul arheologiei și al arheologilor este esențial, iar vocea breslei trebuie să se facă auzită. Pentru că patrimoniul nu poate vorbi, dar arheologul poate și trebuie să vorbească. Arheologul este chemat, așadar, să protejeze patrimoniul arheologic, să lupte pentru punerea lui în valoare, să nu-l lase pradă intereselor de orice fel. Misiunea sa nu se termină în momentul în care săpăturile arheologice s-au încheiat sau atunci când rezultatele finale au fost publicate, ci ea trebuie să continue până la restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului pe care el l-a scos la lumină.

Vlad Alexandrescu
Ministrul Culturii

LISTA ABREVIERILOR

APPAT	Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Iași
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistrița	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMJ Neamț	Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț
CMNM Iași	Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Național Muzeal “Astra” Sibiu
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” ,Târgoviște
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DC Alba	Direcția pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcția pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcția pentru Cultură a județului Hunedoara
FIB	Facultatea de Istorie București
GeoEcoMar	Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină
IA Iași	Institutul de Arheologie Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice “Francisc Rainer” București
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INFIN București	Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”, București
INP	Institutul Național al Patrimoniului, București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, București
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romane al județului Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton” Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal “Ioan Raica” Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia
MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MC	Ministerul Culturii
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor”, Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița, Oltenița
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos, Călărași
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MI Galați	Muzeul de Istorie Galați
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău
MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița

MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Județean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Județean Vâlcea
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJIA Maramureș	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MM București	Muzeul Municipiului București
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNCR	Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U București	Universitatea din București
UAIC Iași	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
UAUIM București	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București
UBB Cluj	Universitatea „Babeș - Bolyai” Cluj-Napoca
UCDC București	Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
UDJ Galați	Universitatea Dunării de Jos Galați
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
UPM Târgu Mureș	Universitatea “Petru Maior” Târgu Mureș
USH București	Universitatea “Spiru Haret” București
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara

RAPOARTE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (CERCETĂRI ARHEOLOGICE SISTEMATICE)

1. com. Adamclisi, jud. Constanța - Tropaeum Traiani - Sector A, la nord de Basilica A <i>Punct: Cetate</i>	p. 17
2. com. Adamclisi, jud. Constanța - Tropaeum Traiani I - Sector C, subsector C1 <i>Punct: Cetate</i>	p. 17
3. sat Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara <i>Punct: „Cetățuie”</i>	p. 17
4. Bârsești-Vrâncioaia, jud. Vrancea <i>Punct: pe platoul Dumbravă</i>	p. 18
5. Bordușani, jud. Ialomița	p. 19
6. Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș <i>Punct: „Grind”</i>	p. 21
7. Călugăreni, jud. Mureș <i>Punct: Castrul roman, termă și vicusul militar de la Călugăreni</i>	p. 22
8. sat Cheia, com. Grădina, jud. Constanța <i>Punctele: Cheia – Pazvant I și II, Cheia – Peștera Craniilor</i>	p. 24
9. Cheile Turzii, comuna Petreștii de Jos, jud. Cluj <i>Punct: „Peștera Ungurească”, „Peștera Balica”, „Peștera Binder”</i>	p. 26
10. oraș Corabia, cartier Celei, jud. Olt - Sucidava	p. 28
11. Cornești, județul Timiș <i>Punct: larcuri</i>	p. 29
12. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița <i>Punct: Piscul Crăsani</i>	p. 31
13. sat Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud <i>Punct: „La Gâța”</i>	p. 32
14. sat Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița <i>Punct: Hulă</i>	p. 33
15. Gheorghieni, jud. Harghita <i>Punct: Pricske</i>	p. 34
16. oraș Hârșova, jud. Constanța - [Carsium]	p. 35
17. oraș Hârșova - Hirșova-tell, jud. Constanța	p. 36

18. Isaccea, jud. Tulcea - [Noviodunum] <i>Punct: Cetate (Pontonul Vechi)</i>	p. 36
19. sat Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași <i>Punct: Balta Popii</i>	p. 39
20. com. Istria, jud. Constanța - Cetatea Histria <i>Sectorul ACS (Acropolă Centru-Sud) – UB și Histria Sector Sud</i>	p. 40
21. Sat Izvoare, com. Dumbrava Roșie, jud. Neamț <i>Punct: La Izvoare</i>	p. 45
22. Jidova, Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: Castrul roman de la Câmpulung - „Jidova”</i>	p. 46
23. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj <i>Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)</i>	p. 47
24. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Cetate</i>	p. 50
25. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea - [Orgame / Argamum] <i>Puncte: Capul Dolojman, Insula Bisericuța</i>	p. 51
28. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud – localitate suburbană Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Bordane</i>	p. 52
27. com. Luna, jud. Cluj <i>Punct: Nod Rutier</i>	p. 53
28. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea <i>Punct: Cetățuia</i>	p. 54
29. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea <i>Punct: „Taraschina”</i>	p. 55
30. com. Malnaș, jud. Covasna <i>Punct: Malnaș Băi „Füvenyestető” (Platoul nisipos)</i>	p. 59
31. sat Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita <i>Punct: Abri 122/1200</i>	p. 60
32. com. Mirșid – Creaca, jud. Sălaj - Porolissum <i>Punct: Porolissum, Moigrad – Jac</i>	p. 61
33. Mitoc, jud. Botoșani <i>Punct: Malu Galben</i>	p. 62
34. sat Oltina, com. Oltina, jud. Constanța <i>Punct: Capul Dealului</i>	p. 63
35. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș <i>Punct Călășturi</i>	p. 64
36. Pantelimon, jud. Constanța - Ulmetum <i>Punct: Cetate</i>	p. 65

37. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara <i>Punct: La Vie</i>	p. 67
38. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava] <i>Punct: Grădiște, Erdenburg</i>	p. 68
39. Răucești, com. Răucești, jud. Neamț <i>Punct: Dealul Munteni</i>	p. 69
40. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani <i>Punct: Holm / Telescu</i>	p. 70
41. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula] <i>Punct: Cetate - Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2015</i>	p. 72
42. Reșca - Romula, comuna Dobrosloveni, județul Olt <i>Sectorul Fortificația Centrală</i>	p. 75
43. sat Roșiori, comuna Dulcești, județul Neamț <i>Punct: Țarina Veche/La Humărie</i>	p. 77
44. Sânnicolau Mare, jud. Timiș <i>Punct: Bucova Pustă IV</i>	p. 78
45. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara <i>[colonia Dacica Sarmizegetusa (Ulpia Traiana)]</i>	p. 79
46. com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. <i>Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia</i>	p. 83
47. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova <i>[Castrul și băile romane de la Mălăiești]</i>	p. 84
48. Localizare: Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara <i>Punct - Dealul Țapului</i>	p. 85
49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida] <i>Punct: Cetatea Fetei</i>	p. 87
50. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași <i>Punct: Malu Roșu</i>	p. 91
51. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui <i>Punct: Dealul Miclea / Paic</i>	p. 93
52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>Punct: Curtea Domnească</i>	p. 94
53. sat Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba <i>Punct: Gura Luncii</i>	p. 98
54. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea <i>Punct: Celic Dere</i>	p. 98
55. Toboliu, com. Toboliu, jud. Bihor <i>Punct: Dâmbu Zăcăcanului</i>	p. 101

56. oraș Turda, jud. Cluj, - Potaissa
Punct: Dealul Cetății ..... p. 102
57. Unip, com. Sacoșu Turcesc, Jud. Timiș
Punct: Dealu Cetățuica ..... p. 103
58. Urlați, jud. Prahova ..... p. 104
59. Valea Doamnei, oraș Piatra Neamț, jud. Neamț
Punct: Piatra Neamț - Poiana Cireșului ..... p. 105
60. sat Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș
Punct „Vărzărie” ..... p. 107
61. sat Vârghiș, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita
Punct: Peștera Ursului ..... p. 107
62. sat Voinești, com. Lerești, jud. Argeș - Termele militare
Punctul: „Mălătoaia - Malul lui Cocos” ..... p. 108

1. com. Adamclisi, jud. Constanța - *Tropaeum Traiani* - Sector A, la nord de Basilica A

Punct: Cetate

Cod RAN/Cod LMI: 60892.08/ CT-I-m-A-02567.01

Nr. Autorizației:

Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”

Colectiv: Alexandru Barnea - responsabil științific; Panaite Adriana (IAB) - responsabil sector; Studenți, masteranzi, doctoranzi FIB, voluntari, studenți Erasmus de la Universitatea din Salerno

Perioada desfășurării campaniei: iulie-august 2015

În campania arheologică desfășurată în 2015 în Sectorul A, la N de Basilica A din orașul roman *Tropaeum Traiani* ne-am concentrat mai ales pe anexele aflate pe latura nordică basilicii. Cercetarea acestora s-a desfășurat în mare parte în secțiuni anterior deschise, care au fost recurățate și extinse și au fost trasate două noi secțiuni, S 44 și S 45. Secțiunile nou trasate se află la N de S 19 și S 22, cu dimensiunile de 5 x 3 m. Cercetarea a coborât până la adâncimea de cca. -1,00 m unde ne-am oprit pe un nivel de dărâmătură din pietre de mari dimensiuni, nefasonate, fragmente de chirpici, amestecate cu pământ cenușiu, roșiatic și cu foarte puțin material arheologic. Zidul identificat în S 43, în campania precedentă este orientat NS și reprezintă continuarea spre N a edificiului A 17 cu încă o camera, așa cum de altfel, apare și pe planul cercetărilor magnetometrice realizate în zonă (2009).

În secțiunile noi au fost identificate materiale de construcții: țigle întregi sau fragmentare, cărămizi și câteva monede.

Imediat la N de basilică se află un edificiu de mari dimensiuni (12 x 5 m), cu două încăperi, numit convențional A 17. În secțiunile practicate între cele două monumente s-a putut observa mai clar anul acesta un nivel de călcare ce corespunde perioadei romano-târzie de funcționare a orașului și care reprezintă o cale de acces între cele două. Edificiul A 17 reprezintă o construcție anexă a basilicii, care nu are legătură directă cu aceasta, din punct de vedere constructiv. Între cele două, în secțiunea S 17 P a putut fi identificat anterior un zid dintr-o construcție mai veche, regăsit anul acesta și în zona cercetată în suprafață. În plus, anul acesta a putut fi identificată foarte bine intrarea în prima cameră a acestui edificiu.

Materialul arheologic rezultat în urma cercetării este reprezentat de ceramică, oase animale, fragmente de sticlă și obiecte de metal și monede. Cu excepția acestora din urmă, aduse și predate spre analiză la Cabinetul Numismatic al Institutului de Arheologie, tot materialul este depozitat la Muzeul din Adamclisi, unde a început să fie prelucrat.

În lipsa unei finanțări corespunzătoare, campania arheologică din anul 2015 s-a desfășurat doar pe durata a trei săptămâni, perioadă în care atât studenții, cât și membrii colectivului de cercetare, și-au asigurat prezența pe șantierul arheologic din fonduri personale.

2. com. Adamclisi, jud. Constanța - *Tropaeum Traiani* - Sector C, subsector C1

Punct: Cetate

Cod RAN/Cod LMI: 60892.08/ CT-I-m-A-02567.01

Colectiv: Gabriel Talmațchi - responsabil științific; Constantin Șova (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța)

Cercetarea arheologică din sectorul C1 de la *Tropaeum Traiani* din campania anului 2015 (desfășurată în perioada 12 - 30 octombrie) și-a propus continuarea cercetării ansamblului de locuire romano-bizantină târzie din zona de sud a cetății. În cursul

acestei campanii au fost deschise două noi secțiuni Cs10 și Cs18. Prima continuă activitatea noastră către capătul de sud al edificiului impozant de tip domus, descoperit încă din cursul campaniei din 2008, pe când cea de a doua pune în evidență noi interioare arhitecturale ale aceluiași edificiu spre vest, în apropierea clădirii identificate în subsectorul C2. Secțiunea Cs 10, cu dimensiunile de 14 x 3 m, ne-a relevat noi date constructive ale edificiului tip domus. Astfel a fost identificat un zid lung de 14 m și lat de 1,05 m, întrerupt de o posibilă intrare lată de 2,40 m. Acest zid, realizat în tehnica opus mixtum, în special în apropierea intrării (de o parte și de alta a sa), pare unul din formele constructive cele mai timpurii ale edificiului, asemănător zidului principal al laturii de est identificat până în acest moment. Adâncimea la care s-a ajuns în secțiune variază între 0,95-1,55 m și datorită diferențelor de nivel identificate deja pentru întreaga zonă din zona centrală a cetății către poarta de sud. În capătul dinspre nord-est al secțiunii a fost descoperită o groapă modernă (cu diametrul maxim la bază de 1,10 m), iar în spațiul liber dinspre nord al zidului menționat am identificat la aproximativ -1,20 m un nivel vegetal antic, iar la -1,55 m un nivel compact de călcare de culoare galbenă. Au fost găsite numeroase bucăți de chirpic ars, fragmente de tegule și olane de la acoperiș. Cea de a doua secțiune, Cs 18, cu dimensiunile de 10 x 3 m, ne-a relevat noua latură principală de vest a edificiului de tip domus. Acesta, surprins pe o lungime de 8,80 m (și lat de 0,70 m), este realizat din blochete de piatră variabile ca dimensiuni, în general cele mai mari fiind poziționate în partea sa superioară. Plinta a fost surprinsă la o adâncime de 1,18-1,20 m de la actualul nivel de călcare. De asemenea, remarcăm prezența tehnicii opus mixtum în realizarea acestuia. Acest zid este dublat pe o porțiune de 7 m de un al doilea (lat de 0,80 m), din care s-au păstrat doar două asize, fără fundație, pietrele fiind așezate direct pe pământ. Există o clară diferențiere temporală între cele două ziduri, ultimul descris, rudimentar, fiind poate printre cele mai târzii urme de construcție din sectorul cercetat. Este posibil ca acesta să închidă o eventuală cameră de locuire în faza târzie de existență a cetății, realizată între cele două edificii constatate în subsectoarele C1 și C2. La această supoziție contribuie și cel de al treilea zid identificat aici, perpendicular pe cel al edificiului timpuriu. Acesta a fost surprins în capătul de sud al secțiunii, pe întreaga sa lățime, și are grosimea de 0,75 m. Adâncimea la care s-a ajuns în secțiune este de -1,20 m. Din cele două secțiuni au rezultat un bogat material ceramic specific secolelor V-VI p.Chr., monede, fragmente sticlă, material osteologic etc.

3. sat Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara

Punct „Cetățuie”

Cod RAN: 87870.01

Autorizație de cercetare arheologică sistematică nr. 49 /30.06.2015

Tip de sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)

Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane - Deva) - responsabil științific al șantierului; Mihai Cristian Căstăian (Muzeul Civilizației Dacice și Romane - Deva) - responsabil de sector, Cristian Constantin Roman (Muzeul Civilizației Dacice și Romane - Deva) - responsabil de sector, Ionuț Mihai Dealmar Socol (Muzeul Civilizației Dacice și Romane - Deva) - membru în colectiv

Perioada desfășurării campaniei: 22.08.2015-15.09.2015

Începând din anul 2001 au fost reîncepte cercetările Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva în situl arheologic Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara. Situl, așa cum a mai fost prezentat, are în componență dealul "Cetățuie" sau "Cetățeauă", platoul aflat la poale, în partea estică: "Dealul Judelui" sau "Judele", precum și terasele aflate pe versanții dealului "Cetățuie" și la poalele sale. An de an, au fost scoase la lumină elemente de arhitectură ale monumentului și au condus la identificarea mai multor complexe arheologice, a aspectelor principale privind cronologia sitului și privind comunitățile umane care au locuit pe parcursul timpului în acel loc.

Campania de cercetări din anul 2015 s-a desfășurat la începutul toamnei, fiind finanțată de MCDR Deva, precum și de parteneri, prin intermediul Asociației Pro Corvina, cu sediul în Ardeu. Lipsa forței de muncă în zonă ne-a determinat să apelăm la voluntari, puși la dispoziție de Asociația pro Corvina. Lucrările s-au desfășurat pe culmea dealului, în interiorul cetății dacice. Cercetările pe parcursul campaniei din anul 2015 au avut ca obiectiv continuarea investigării turnului locuință – palatul nobilului de la Ardeu și a platoului aflat la baza mamelonului de calcar.

Pe sectorul de cercetare, situat pe mamelonul cel mai înalt, care domină întregul platou superior, a fost continuată investigarea turnului-locuință, pe o arie de 1x5 m, în interiorul suprafeței Sp6, extinzând suprafața excavată în campania din anul precedent, spre nord, cu scopul de a detalia observațiile asupra arhitecturii clădirii.

Cercetarea arheologică a turnului – locuință

Zidul identificat de noi în timpul campaniei din anul trecut se dovedește a fi într-adevăr o parte a unei construcții realizată din blocuri de piatră de talie, dispuse pe doi paramenți între care se regăsește un emplecton realizat din piatră spartă (atât rocă locală, cât și spărtură de rocă de felul celei din care sunt realizate blocurile de calcar) și puțin pământ.

Conținutul emplectonului este foarte dens și în același timp cu proprietăți plastice (frământat în mână el poate să fie modelat precum plastelina).

În campania din anul 2015, prin extinderea săpăturii a fost identificat și paramentul exterior, din care au putut fi distinse două asize, formate din blocuri și butise. Cu scopul cercetării nivelului de călcare în afara construcției a fost trasată și cercetată și o casetă (C1), cu dimensiunile de 2x2 m, amplasată în colțul sud-vestic al suprafeței Sp6. Asiza de jos se găsea nederanjată, în timp ce cea de sus era alunecată spre vest, datorită unor cauze naturale sau poate datorită prăbușirii construcției susținute de zidul de piatră.

Un element interesant în interiorul emplectonului este prezența unor blocuri de mari dimensiuni, având săpate pe mijlocul suprafeței de sus canale pentru fixarea unor bârne din lemn.

Campania din anul 2015 a adus precizări importante pentru înțelegerea arhitecturii palatului nobilului de la Ardeu.

La cercetări au participat și studenții la Istorie: Adrian Cășălean, Sara Tăgăduan, Ioana Oniga, Claudiu Zdrîncu, Iliuță Silviu, precum și Victor Hegedus, Paul Hegedus, Ioana Ferencz, Vlad Török, Florin Cazan, Edwin Laszlo și Aurora Pețan.

Abstract:

In the 2015 field campaign the objectives of the researches were to continue and to extend the investigation of the tower dwelling.

Excavating the southern area of the Sp6 surface we discovered the both sides of the wall made of big blocks of limestone which it prove that the tower house was built using the same technique used in the Orăștie Mountains.

4. Bârsești-Vrâncioaia, jud. Vrancea

Punct: pe platoul Dumbravă

Cod sit: 175233.01

tip sit: necropola hallstattiană târzie¹

Colectiv: *Emilian Teleaga (responsabil științific), studenți de la Universitatea de Stat din Republica Moldova: Dumitru Avram, Artemis Bălan, Andrei Cebanu, Nina Fanari, Adrian Iorga, Diana Morari, Gheorghe Pascualov, Gheorghe Negru*

Perioada desfășurării campaniei: 24 august-25 noiembrie 2015

După cum arată cercetările periegetice desfășurate pe platoul Dumbravă în anii 2012-2015, necropola era compusă din aproximativ 50 de tumuli. Dintre aceștia 28 movile au fost săpate în perioada 1955-1958 și câte un tumul pe campanie de către echipa noastră în 2014 și 2015. Rezultatele noilor cercetări au fost publicate sub formă de rapoarte preliminare (Teleaga et alii 2014, 33; Teleaga et alii 2015, 5-16). Platoul Dumbravă este împărțit între izlazul comunei Bârsești (unde se găsesc majoritatea tumulilor săpați de Sebastian Morintz) și zona grădinilor și târelor aparținând comunei Vrâncioaia, zonă unde cei mai mulți tumuli sunt necercetați. În 2015 a fost cercetată movila 43, situată într-una dintre grădini.

Tumulul avea laturile de NE și NV aproape drepte datorită lucrărilor agricole, în rest marginea era rotunjită. Aparent movila avea dimensiunile de 10 x 6 m și înălțimea de 0,6 m, iar deasupra stratului vegetal se afla o grămadă de pietre depusă recent. După ce a fost cercetat, s-a constatat că dimensiunile reale ale tumulului erau de 6,80 x 6,34 m cu înălțimea de circa 0,86 m de la stratul steril.

Movila a fost cercetată prin trasarea a patru sectoare triunghiulare între care s-au păstrat doi martori dispuși în cruce, orientați aproximativ N-S și E-V, lungi de 12,4 m și 10,96 m și lați de 0,6 m. Săpându-se în cele patru sectoare (notate S I-IV) au fost documentate (la scara 1:20) și demontate succesiv între șapte și zece nivele de bolovani, respectiv între trei și patru grunduri ale pământului depus deasupra stratului steril. După documentarea celor patru profile (la scara 1:20) au fost săpați și documentați martorii intermediari completându-se planurile respective. Groapa care se adâncea în S IV (sectorul de SE) a fost secționată și documentată printr-un profil și prin nouă grunduri succesive (toate la scara 1:10). Suprafața totală săpată este de 74,9 m².

Tumulul a fost ridicat astfel: prin îndepărtarea humusului antic s-a amenajat o platformă pe solul steril al platoului peste care s-a înălțat o movilă din pământ cafeniu-cenușiu omogen cu multe cioburi. Peste această movilă de pământ s-au depus pietre de diferite mărimi – până la șapte straturi spre centru și doar un strat spre margini (fig. 1). Spre margini s-au așezat pietre mari urmând un traseu circular, iar spre centru, din loc în loc, s-au depus pietre mari și foarte mari, între ele îngrămădindu-se compact pietre mai mici. În partea de nord a tumulului au fost depuși pe lat doi bolovani foarte mari și un al treilea uriaș, aceștia fiind suprapuși de pietrele mai mici ale învelișului movilei (fig. 2-3).

În S IV (sectorul de SE) a fost documentată o groapă (groapa 1). Groapa străpunge movila centrală de pământ cu cioburi. La nivelul pământului steril ea are formă eliptică în plan cu diametrele de 1,60 x 1,45 m și se adâncește în acesta cu 0,93 m, căpătând o formă tronconică în secțiune, cu fundul rotunjit; diametrul la fund este de 0,6 m (fig. 4). În umplutura ei s-au găsit pietre și pământ și câteva fragmente ceramice mari. În necropola de la Bârsești a fost descrisă o situație asemănătoare, anume o groapă care taie stratul steril de sub movila 22, fără inventar (Morintz 1957, 113-114).

¹ Această lucrare s-a realizat cu sprijinul Autorității Naționale Române pentru Cercetare Științifică, UEFISCDI, proiectul numărul PN-II-RU-TE-2014-4-1602 (Înmormântări și obiceiuri funerare în perioada Hallstattului târziu la Dunărea de jos).

În martorul de est, la adâncimea de 0,5-0,7 m, la nivelul corespunzând bazei învelișului de bolovani al movilei, s-a găsit o concentrare de cioburi, precum și câteva fragmente de oase calcinate, probabil resturile unui mormânt secundar, într-o groapă de mici dimensiuni, care străpungea învelișul de bolovani; fragmente ceramice și oase calcinate s-au observat și printre pietrele tasate din umplutura gropii 1, astfel groapa mormântului fiind mai recentă decât groapa 1. Atât partea superioară a gropii 1, cât și groapa posibilului mormânt secundar erau parțial deranjate de o altă groapă neclar conturată datorită rădăcinilor unui copac și a măcășinilor crescuți ulterior acolo. Este posibil ca jefuirea mormântului principal să se fi petrecut în vechime (prin săparea gropii 1). Mormântul de incinerare cu resturile depuse la baza învelișului de pietre a fost parțial afectat de groapa recentă.

Folosindu-se ca unitate de măsură o construcție din lemn cu volumul de 1 m³, a fost măsurată cantitatea de piatră folosită pentru înălțarea tumulului 43, rezultând 11,43 m³. Două persoane adulte au avut nevoie de aproximativ șase ore pentru încărcarea acestui volum de pietre în unitatea de măsură. Triplând timpul de muncă, deoarece pietrele depuse la construirea tumulului au fost adunate și transportate, un astfel de tumul putea fi înălțat de două persoane adulte în circa 18 ore.

Bibliografie:

Morintz 1957: S. Morintz, Bârsești 1957. [Jurnal de săpătură. Carnet nr. 4]. Arhiva Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, nr. 537 (928).

E. Teleaga, D. Sârbu, Șt. Stoica, cu contribuții de M. Stănescu și A.-E. Apostu, Necropola de pe platoul Dumbravă, com. Bârsești, jud. Vrancea, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2014*, București 2015, 33.

E. Teleaga, D. Sârbu, M. Constantinescu, Șt. Stoica, V. Istrate, *Neue archäologische Untersuchungen der hallstattzeitlichen Nekropole in Bârsești, Jud. Vrancea, ARA Hefte 6*, 2015, 5-16.

5. Bordușani, jud. Ialomița

Cod RAN 92998.01; cod LMI IL-I-s-A-14029

Sit de interes național cf. O.M. 2103/23.02.2007

Colectiv: D. N. Popovici, MNIR; C. Cernea, MJ; I. Cernau, MJ; A. Bălășescu, MNIR; V. Radu, MNIR; Cr. Oprean, Univ. de Vest Timișoara

Cercetarea arheologică din campania 2015 a fost sever afectată de fondurile insuficiente avute la dispoziție. Acestea, atâtea câte au fost, au fost asigurate de către Muzeul Județean Ialomița și Muzeul Național de Istorie a României. Această situație a afectat major planul de cercetare prevăzut a fi pus în operă. În atare situație și rezultatele sunt dimensionate pe măsură.

În principal s-a dorit continuarea cercetărilor în zona de nord a tell-ului cu scopul integrării în conexiune stratigrafică o cât mai mare parte a acestei zone. Reamintim că în campaniile precedente s-a urmărit acest scop care în final (nu mai mult de 2-3 ani dar și în funcție de finanțare), va trebui să permită realizarea unei diagrame stratigrafice generale a săpăturii.

Atât cât a fost posibil în condițiile finanțării s-a continuat flotarea sedimentului acumulat din săparea, în principal a C. 394. Astfel s-a reușit flotarea unui volum de 628 l. Din aceștia 392,7 l a fost sediment provenit din C. 394 restul provenind din zona de pasaj C. 379. În urma acestei activități au fost prelevate materiale

antracologice, carpologice, arheozoologice, ceramice și diverse piese de utilaj care, toate, au fost recuperate, clasate și introduse în documentația științifică a șantierului.

Locuința nr. 56 (SL 56)

Deoarece rezultatele obținute în campaniile precedente au fost deja publicate (D. N. Popovici și colab., 2014, 55-118), în cele ce urmează vom prezenta succint cele mai importante date obținute în campania 2015.

În primul rând ne referim la cercetarea șanțului de fundație (C 523), al peretelui de vest ce a fost observat pe o lungime de 3,80 m. Avea o lățime de 0,30 m și o adâncime ce varia între 0,30 și 0,15 m. Acesta rămâne până în prezent singurul complex de acest tip în cazul SL 56. În principal datorită distrugerilor provocate de intervențiile antropice posterioare este dificil de formulat o concluzie fermă în sensul utilizării acestei soluții constructive numai în această situație sau nu. Dacă însă avem în vedere cazuistica existentă în cazul locuințelor de la Bordușani putem să credem că, mai curând, șanțurile de fundație au fost săpate pentru toți pereții acesteia.

Date foarte interesante au fost obținute în cazul C. 512, respectiv structura de combustie amplasată în camera sudică. Evoluția acesteia a parcurs trei faze constructive, respectiv reparații ce au însemnat aport de material și în consecință extensii implicite de amplasament. Interesant este și faptul că în soclul acesteia au fost utilizate, alături de sediment, bucăți mari de chirpici ars la roșu, acestea fiind recuperate foarte probabil, din zona altei structuri, anterioare, incendiate.

Lista amenajărilor interioare este completată și de “lavița” (C. 530) construită în imediata apropiere a C. 512, la sud de aceasta. Din nefericire și aceasta a fost în mare măsură afectată de intervențiile posterioare. Ipoteza realizării lor fie concomitent, fie imediat una după alta, este întărită pe de o parte de relațiile stratigrafice, atât cât s-au păstrat, dar și de faptul că și “umplutura” acesteia era identică cu cea a soclului structurii de combustie. Din punct de vedere constructiv s-a putut constata și faptul că ulterior, miezul laviței a fost acoperit cu un strat de lut. Vestigiile sale ocupau o suprafață foarte mică de cca. 50-60 cm². Atât cât s-a păstrat, înălțimea sa era de cca. 30 cm.

C. 394

Și în cazul acestui complex a cărui cercetare începuse în campaniile anterioare (v. în acest sens și D. N. Popovici et al., 2014, 55-118), a fost încheiată cercetarea sa. În 2015 săpăturile s-au concentrat cu precădere în sectoarele 37, 38 și 31. Astfel s-a reușit încheierea studierii ultimelor US-uri aparținând primei faze de evoluție a sa.

Utilajul litic

Au fost descoperite 49 de piese dintre care 47 din silex.

Din punct de vedere tipologic au fost descoperite lame (11 exemplare, întregi sau fragmentare), gratoare (5 exemplare întregi sau fragmentare), topoare (două exemplare fragmentare), restul fiind așchii.

Utilajul de piatră este reprezentat de un galet –lustruit și un fragment de rășniță.

Din punctul de vedere al contextului constatăm că un număr de 36 piese au fost descoperite în diferite complexe, cele mai multe fiind, în această campanie, șanțuri de fundație, zone de pasaj și US-uri ocupaționale exterioare. Această situație nu este nouă la Bordușani ea fiind semnalată și în cazul rezultatelor altor campanii, precedente. Se poate crede că ea reflectă o anumită utilizare a spațiului pentru practicarea diferitelor tipuri de activități, oferind în același timp și argumente convingătoare privind sezonabilitatea acestora Alte 11 piese au fost descoperite în locuințe.

Utilajul IMDA

Lotul pieselor lucrate în os și/sau corn din această campanie

nu este prea mare fiind reprezentat de 16 piese.

Structura tipologică a acestui lot este următoarea: dălțițe (4 ex.), împungătoare (3 ex.), mânere (3 exemplare), vârfuri (3 ex.), pandantive (2 ex.) și un lustruitor.

În ceea ce privește contextul descoperirii lor se poate preciza că toate au fost descoperite în șanțuri de fundație, zone de pasaj sau US-uri ocupaționale exterioare.

RAPORT ARHEOZOOLOGIC ASUPRA FAUNEI DE MAMIFERE

În cadrul campaniei de cercetări arheologice din 2015 s-au analizat 39 de unități stratigrafice care au furnizat un număr de 585 resturi faunistice de mamifere (tabel 1). Dintre acestea au fost determinate specific 59,8%. Toate aceste fragmente prezintă caracteristicile unor deșeuri menajere: o fragmentaritate foarte accentuată, urme de tăiere și spargere, urme de dinți (de carnivore, probabil câini, dar nu trebuie neglijată nici acțiunea distructivă a suinelor), urme de ardere, etc.

Lista taxonilor identificați este relativ lungă. Astfel s-au descoperit atât mamifere domestice: vita (*Bos taurus*), oaia (*Ovis aries*), capra (*Capra hircus*), porcul (*Sus domesticus*) și câinele (*Canis familiaris*), cât și sălbatic: cerbul (*Cervus elaphus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), mistrețul (*Sus scrofa*), vulpea (*Vulpes vulpes*), bursucul (*Meles meles*), mustelide de talie mică (*Mustelidae*), iepurele de câmp (*Lepus europaeus*) și castorul (*Castor fiber*). La acestea se mai adaugă și 29 (8,3%) resturi de suine (*Sus domesticus*/*Sus scrofa*) cărora nu li s-a putut furniza o diagnoză specifică precisă (domestic sau sălbatic) din cauza fragmentarității accentuate și a vârstei fragede pe care au avut-o aceste animale (infans sau juvenil) în momentul sacrificării/vânării.

Resturile de animale domestice sunt predominante cu 84,3%, dintre acestea cele mai numeroase fiind bovinele cu 34,9%, ele fiind urmate de către ovicaprine cu 26,3% și porcine cu 13,4% și în final de către canide cu 9,7% (tabel 1). Remarcăm încă odată procentajul foarte mare de resturi osoase de câini care erau consumați alimentară de către comunitatea de la Bordușani Popină. Fenomenul nu este singular în spațiul gumelnițean dacă avem în vedere că aceste animale au mai fost consumate și în siturile de la Hârșova-tell, Vitănești, Sultana și Taraschina.

Vârstele de sacrificare ale bovinelor sugerează o exploatare mixtă a acestor animale, atât pentru lapte, cât și pentru carne, în timp ce ovicaprinele, prezente cu ambele specii (oaia și capra), sunt crescute numai pentru carne. Porcinele sunt sacrificate la o vârstă de 8-10 luni, dar și 16-18 luni ceea ce ar putea fi legat de un abataj sezonier al acestor animale.

Vânatul este slab reprezentat ca număr de resturi și taxoni în comparație cu alte campanii de cercetare de la Bordușani (tabel 1). Acesta reprezintă doar 7,4% din faună. Speciile identificate (8) sugerează un mozaic de medii în preajma sitului, în care apele curgătoare sunt populate de către castori, pădurea adăpostește cerbi și mistreți, acestea alternând cu spațiile deschise în care există iepuri, dar și căpriori, aceștia din urmă preferând și liziera pădurii. Majoritatea animalelor vâdate sunt de vârstă subadultă și adultă, fapt care ne arată că vânătorii gumelnițeni erau interesați numai de animalele care atinseseră deja o greutate ponderală relativ mare.

Noile date confirmă concluziile reiterate și cu alte ocazii în legătură cu paleoeconomia animalieră de la Bordușani Popină în care activitatea de creștere a animalelor este o ocupație de prim ordin pentru această comunitate eneolitică. (vezi Tabel 1)

RAPORT ARHEOZOOLOGIC. MOLUȘTE, PEȘTI, ȚESTOASE

S-au analizat materialele faunistice provenind din mai multe complexe arheologice: șanțurile de fundație C 204, 284, 417, 491, 492, 528, 529, 530 și nivelurile ocupaționale exterioare US 3243, 3244, 6144, 7078, 7268, 7288, 7289, 7541, zona de deșeuri C 241 (US 3202), zona de pasaj C 379 (US 4651) și locuințele SL 42 (US 3076, 3135), 50 (US 4885, 6094) și 56 (US 4895, 4901, 6069, 7250, 7265, 7267, 7270).

Un total de 930 resturi faunistice au fost studiate (tabel 2). S-au identificat 7 specii de moluște, 7 specii de pești, 1 specie de reptile. Păsările sunt prezente cu doar 2 resturi neidentificate. Toate aceste fragmente prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere: deformări rezultate în urma digestiei, urme de dinți (de carnivore, probabil câini), urme de ardere, de tranșare (figura 4) etc.

Moluște. S-au identificat 694 cochilii de moluște. Dintre acestea cele mai numeroase (606) aparțin celor trei specii ale scoicii de râu din genul *Unio* (*U. pictorum*, *U. tumidus*, *U. crassus*) și scoicilor de lac *Anodonta* sp. (70) și *Pseudanodonta* sp. (1). Alte specii ce apar mai rar în eșantion aparțin gasteropodului *Viviparus* sp. (10) și bivalvelor *Dreissena* sp. (7).

Remarcăm prezența crescută în complexele cercetate față de cele anterioare a speciei *Unio crassus* (figura 5). Aceasta preferă apele bine oxigenate, cu fund mai dur și turbiditate redusă.

Dimensiunile indivizilor de *Unio* se încadrează în categoria celor medii spre mari dar sunt prezenți și indivizi de mici dimensiuni (figura 1). Valorile înălțimii cochiliei celor 61 indivizi de *Unio pictorum* se eșalonează între 25 și 40,5 mm (media 33,2), a celor 164 indivizi de *Unio tumidus* între 22,8 și 45,9 mm (media 33,84) iar a celor 32 indivizi de *Unio crassus* între 17,6 și 33,5 mm (media 27,3).

Pești. Au fost identificate 230 resturi ce au aparținut peștilor (tabel 2). Acestea sunt în general oase robuste care se păstrează mai bine în timp și care pot fi colectate cu ușurință prin metoda directă (keratohyal, hyomandibular, dentar, opercular, basioccipital, parafenoid, pătrat sau vertebre).

Speciile identificate sunt comune în Dunăre și apele dulci: sturioni, știucă, plătică, lin, crap, somn și șalău. Somnul domină ca număr de resturi (26.52%) fiind urmat foarte aproape de crap (20.43%). Știuca (5.22%) și sturionii (4.78%) sunt prezenți în acest eșantion. Celelalte ciprinide (plătica și linul) sunt mai slab reprezentate cu resturi sub un procent din totalul celor determinate ca de altfel și șalăul cu doar cu 2,17%. La nivelul scheletului de crap cele mai bine reprezentate sunt oasele ce provin din regiune craniului (68.1%) urmate de cele din regiunea coloanei vertebrale (17%) și în final de cele de la înotătoare (14.9%). În ceea ce privește somnul ierarhia aceasta este asemănătoare: 57.1%, 25.4% și 17.5%.

Reconstituirea dimensiunilor

Știuca (*Esox lucius*) e prezentă cu 5 indivizi cu talii mici și medii cuprinse între 0.36-0.58 m Lt (masa între 0.27-1.33 kg). Masa totală estimată pentru acest eșantion este de 4.5 kg cu o medie de 0.81 kg (0.48 m Lt).

Plătica (*Abramis brama*) a fost identificată cu doar un individ de talie medie 0.39 m Lt (0.76 kg).

Crapul (*Cyprinus carpio*) a fost identificat cu un număr de 16 indivizi (figura 2) cu talii cuprinse între 0.57-1.28 m (2.74-29.32 kg). Toți indivizii fac parte din categoria reproducătorilor, media acestora situându-se în jurul valorii de 0.79 m Lt (8.7 kg). Masa totală estimată pentru crap este de 139.52 kg.

Linul (*Tinca tinca*) este prezent cu un individ de talie medie 0.31 m Lt (0.33 kg).

Somnul (*Silurus glanis*) a fost identificat cu 42 de indivizi (figura 3) cu talii cuprinse între 0.46 și 2.4 m Lt (0.68-107 kg). Media acestui eșantion este de 1.24 m Lt (18.8 kg) și se încadrează în

categoria medie spre mare. 22 de indivizi au talii peste 1 m și 10 kg și reprezintă circa 86.8% din masa acestui eșantion). Masa totală a indivizilor estimați se ridică la peste 790 kg.

Pentru șalău (*Sander lucioperca*) au fost reconstituite dimensiunile pentru 5 indivizi. Taliile acestora sunt cuprinse între 0,606 și 0,72 m LT (2-3.45 kg) ceea ce pentru această specie sunt talii medii pe care le ating doar indivizii reproducători. Media este de 0,66 m Lt (2.58 kg) iar masa totală depășește 13 kg.

În general se remarcă slaba prezența a speciilor de talie mică și a ciprinidelor fapt datorat modului de prelevare, în eșantion dominând speciile de talie mare precum crapul, somnul sau sturionii. Masa totală de carne furnizată pentru acest eșantion se ridică la circa 948 kg (tabel 3).

Reptile. Sunt prezente doar 4 resturi ale țestoasei de apă *Emys orbicularis*.

Păsări. Doar 2 resturi de păsări au fost identificate în acest eșantion.

Concluzii

Observăm că resursele acvatice sunt bine reprezentate la acest nivel de locuire a tell-ului. Dacă în privința peștilor și a reptilelor nu sunt mari schimbări în ceea ce privește componența specifică sau frecvența numărului de resturi la nivelul bivalvelor observăm o creștere a frecvenței resturilor de *Unio crassus*. Deoarece această specie are anumite cerințe ecologice, diferite de celelalte specii de *Unio* (*U. tumidus*, *U. pictorum*) este posibil ca aceste date să fie strâns legate de anumite modificări la nivelul ecosistemului acvatic al văii Dunării. Apele bine oxigenate datorate unei viteze de curgere mai mari, existența unor suprafețe extinse dure ale fundului râului și în consecință o turbiditate redusă și puține zone cu sedimente fine la nivelul canalelor principale de scurgere ale fluviului prin balta lalomiței par să caracterizeze în acele momente zona imediat înconjurătoare a așezării de la Bordușani-Popină. Pentru această perioadă de locuire putem observa chiar dacă prin date indirecte modificări la nivelul relațiilor existente în cadrul ecosistemului Băltii lalomiței (crește gradul de depunere a sedimentelor, colmatare, modificări ale frecvențelor specifice pentru anumite specii) care cu siguranță a afectat mai târziu și comunitatea eneolitică de aici.

(vezi Tabel 2 și 3)

Résumé:

La campagne de fouille du 2015 a Bordușani-Popină a été affectée sérieusement par la réduction des fonds. Par conséquence la stratégie de la recherche et aussi les résultats ont été affectés.

Quand même on a réussi à finir l'étude des quelques complexes comme la maison incendiée, no. 56 ou C. 394.

Aussi a été effectuée l'analyse primaire du mobilier découverte.

Bibliografie:

Dragomir Nicolae Popovici, Cătălina Cernea, Ioan Cernău, Valentin Parnic, Mădălina Dimache, Roman Hovsepyan, Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită, Monica Mărgărit, Loredana Niță, *Șantierul arheologic Bordușani-Popină, jud. Ialomița (2012–2014)*, în *Cercetări Arheologice*, XXI, 55-118

6. Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș

Punct: "Grind"

Cod RAN al sitului: 106425.01

Autorizație: Nr. 54/28.08.2015

Tip sit: așezare deschisă (111)

Încadrare cronologică: Epoca Bronzului (sfârșitul mileniul II î.Chr.), Epoca Romană (sec. III d.Chr.), Medieval Timpuriu (sec. VIII d.Chr.) Colectiv: dr. Ioan STANCIU (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca) - responsabil; dr. Marius ARDELEANU, dr. Dan POP, Raul CARDOȘ, Bogdan BOBÎNĂ (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș), Sorana ARDELEANU (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca)².

Perioada desfășurării campaniei: 01.09.2015 - 23.12.2015

Localitatea Bozânta Mică este situată la 15 km vest de Baia Mare și la 5 km nord-vest de drumul european E 58, între râurile Someș și Lăpuș. Locul de hotar, numit de localnici „Grind” sau „Grindul Alb”, se găsește în partea nord-vestică a localității, spre Arieșu de Câmp, la circa 150 m vest de malul stâng a Lăpușului și la 1,2 km sud-est de confluența acestuia cu râul Someș. În acest punct, cu prilejul mai multor cercetări de suprafață, prima dintre ele efectuată de dr. Ioan Stanciu în anul 1992, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice datând din epoca bronzului, epoca romană și medieval timpurie.

Proiectul de cercetare arheologică a sitului de la Bozânta Mică „Grind” a fost inițiat, în anul 2008, de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș în colaborare cu Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca și are ca principale obiective cercetarea integrală a sitului, salvarea, protejarea, conservarea, restaurarea și valorificarea complexă a rezultatelor toate acestea urmând să contribuie la mai buna cunoaștere a epocii bronzului, epocii romane și perioadei medieval timpurii din bazinul inferior a Lăpușului. Primele cercetări arheologice sistematice au fost desfășurate în anul 2009, urmate apoi, an de an, de alte campanii de cercetare (2010-2014).

În anul 2015 au fost trasate și cercetate două suprafețe și două casete. Sf. I/2015 a fost trasată paralel cu secțiunea din anul 2014 (S I/2014) și paralelă cu drumul de acces dinspre punctul Grind spre râul Lăpuș, la o distanță de 4,3 m de drum, pe direcția nord-sud, cu dimensiunile de 8 x 22 m. Pentru recoltarea cât mai exactă a materialului arheologic, dinspre nord spre sud a fost realizat un caroiș din doi în doi metri. În vederea verificării întinderii spre vest a complexelor arheologice, pe latura vestică a Sf. I/2015, de la metrul 8 înspre sud, cu un martor stratigrafic de 2 m, pe direcția nord-sud, a fost trasată Sf. II/2015, având dimensiunile de 4 x 40 m. Latura sudică a Sf. II/2015 a fost trasată la 0,5 m nord de drumul de pământ dintre Bozânta Mică și Arieșu de Câmp (poziționat est-vest). Pentru cercetarea integrală a complexului arheologic nr. 155 a fost trasată și o casetă, paralelă cu Sf. II/2015, la est de aceasta, cu un martor stratigrafic de 0,5 m, în dreptul carourilor 13-15, având dimensiunile de 4,5 x 2 m și orientarea nord – sud. În vederea cercetării integrale a complexelor nr. 155, 150, 161 și 162, la sud de caseta C1/2015 și la est de Sf. II/2015 în dreptul carourilor 10-13, cu un martor stratigrafic de 0,2 m, ulterior desființat, a fost trasată caseta C2/2015, având dimensiunile de 7,5 x 2 m și orientarea nord – sud.

Stratul superior (vegetal și arabil) a fost săpat mecanizat cu ajutorul unui excavator, iar de la această adâncime (25-30 cm), săpătura a fost efectuată manual, cu ajutorul muncitorilor angajați. Metoda de săpătură folosită a fost cea bazată pe straturi și răzuiri succesive, fiecare strat săpat având o „pană de hârleț” (cca 15 cm), iar complexele identificate au fost secționare, desenate și fotografiate. Suprafața totală cercetată în campania din 2015 a însumat 360 m².

Stratigrafia se prezintă în felul următor: sub un strat vegetal

² La cercetările arheologice au mai participat: Dorian Ghiman-restaurator (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș), Adrian Ghinea-arhitect, Dragoș Conțiu, Ion Petreș, Diana Angyus (studenți UBB Cluj-Napoca Departamentul de Istorie Antică și Arheologie-Facultatea de Istorie și Filosofie) și Mihaela Horvat (Facultatea de Arhitectură și Urbanism-Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca).

de câțiva centimetri (3-5), urmează stratul arabil, de culoare cafeniu-nisipos (grosime medie 20-25 cm). De la 25-30 cm adâncime urmează un strat de pământ de culoare neagră cu chirpici și cioburi, după care, de la 50-60 cm adâncime urmează un strat de pământ nisipos cu pietriș. Stratul de steril arheologic constă într-un nisip fin de culoare gălbuie, la fel ca și în cazul celorlalte secțiuni săpate la Bozânta Mică „Grind”. Cu excepția zonelor unde au fost surprinse complexe arheologice, nu s-a identificat un strat de cultură corespunzător celor trei epoci cunoscute din cercetările efectuate în anii anteriori.

În cursul cercetărilor arheologice din anul 2015 au fost identificate și cercetate 12 complexe arheologice, unul aparține Epocii Bronzului (a doua jumătate a mileniului II a. Chr.), un complex de tipul groapă cu pereții arși și lutuiți și o groapă simplă aparțin epocii romane - Barbaricum (sec. II-III p. Chr.), iar patru complexe arheologice se pot data în sec. VIII p. Chr. (Ev Mediu Timpuriu). Un număr de cinci complexe (gropi) au atribuire culturală incertă. Cu excepția unui vas întregibil de dimensiuni medii aparținând Epocii Bronzului, din gropi s-a recoltat puțin material arheologic, marea majoritate a ceramicii fiind recoltată dintr-o locuință aparținând Evului Mediu Timpuriu. Din inventarul locuinței și din anexa acesteia provin fragmente ceramice de la oale, unele decorate cu linii în val și tăvițe, câteva fragmente de zgură de fier, precum și mai multe greutatea din lut pentru pescuit.

De asemenea menționăm și descoperirea unor lame (24 piese) și nuclee din silex.

Materialele arheologice și documentația foto și grafică se găsesc la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș.

Abstract:

The village Bozânta Mică is situated at 15 km west of Baia Mare and 5 km north-west of DN 1C, between the Lăpuș and Someș rivers. The site, known in the archeological literature by surface research, has been excavated for the first time in 2009 continuing year by year. In 2015, during the seventh archaeological campaign, two surfaces and two cassettes were traced and investigated. Sf.I / 2015 was drawn parallel to Section I/2014, west of it, from north to south, with size 8 x 22 m. In order to verify the extent of the archaeological complexes, on the west side of Sf.I / 2015 from 8 meter from north to south was drawn Sf.II / 2015 with dimensions of 4 x 40 m. For full research of archaeological complex no. 155 was drawn a cassette parallel to Sf.II / 2015 to the east of it, with dimensions of 4.5 x 2 m and north – south orientation. In order to investigate fully the complex no. 155, 150, 161 and 162, just south of cassette C1 / 2015 and east of Sf.II / 2015, was drawn cassette C2 / 2015 with dimensions of 7.5 x 2 m and north - south orientation. During archaeological investigations in 2015 have been identified and researched 12 archaeological complexes. Of these, one archaeological complex belonging to the Bronze Age (the second half of the second millennium BC), two complex belonging to the Roman Period - Barbaricum (IInd-IIIrd century AD), four archaeological complex can be dated to VIII century AD (Early Middle Ages) and five of them are uncertain in terms of cultural assignment.

7. Călugăreni, jud. Mureș

Punct: Castrul roman, termă și vicusul militar de la Călugăreni

Cod sit: 116616.01; 116616.02

Autorizația: Nr. 66/2015

Colectiv: Nicoleta Man - responsabil (MJM), Panczel Szilamer – responsabil de sector (MJM), Daniel Cioată – responsabil de sector

(MJM), Manuel Fiedler - responsabil de sector, Coralia Crișan (MJM), Sorin Cociș (AIACluj), Silvia Mustață (MJM), Alpar Dobos (MJM), Vass Lorand (MJM), Sido Kata (MJM), Otvos Kappany (MJM), David Petruț (MJM)

Perioada desfășurării campaniei: 20 august – 10 octombrie 2015

Satul Călugăreni face parte din punct de vedere administrativ din comuna Eremitu, județul Mureș. Accesul în sat se face pe drumul județean 153 A. Satul este străbătut de râul Niraj. Distanțele până la cele mai apropiate localități sunt Miercurea Niraj - 15 km, Sovata - 20 km, Reghin - 25 km și Tg. Mureș - 35 km.

Situl se află în apropierea râului Niraj, la capătul vestic al satului, în spatele ultimelor case și a drumului de țară care face legătura cu satul Dămieni. Castrul este amplasat pe terenul arabil din spatele caselor, și parțial se extinde în grădinile de pe lângă case. Vicusul este amplasat de-a lungul drumului spre Dămieni, de-o parte și de alta, având o întindere destul de mare, materialul ceramic extinzându-se pe o suprafață de cca. 5 ha. În primăvara anului 2013, termele au fost identificate prin prospecție geomagnetică, în dreapta drumului principal de ieșire din sat, la aproximativ 300 m de castru.

În campania de cercetări arheologice 2015 s-au continuat săpăturile în cele 3 sectoare începute anul trecut. Principalele obiective ale campaniei din anul 2015 au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice, stabilirea planimetriei părții de nord-vest a principiei, a termelor și a clădirii din vicusul militar. De asemenea, s-au urmărit fazele de construcție și de reconstituire a secvenței cronologice a structurii și identificarea tipului de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul I. Principia castrului roman

În campaniile anterioare, cercetările din principia, începute în anul 2013, s-au concentrat pe partea nord-vestică a clădirii, unde au fost identificate aedes-ul, două încăperi laterale de dimensiuni mai mici (birouri) și jumătatea nordică a basilicii. În campania din vara anului 2015 cercetările au continuat în interiorul clădirii, în partea nordică a basilicii, pe o suprafață de 10 x 5 m. În afara clădirii au fost deschise trei secțiuni care au avut scopul de a stabili extinderea clădirii înspre nord, vest și est, respectiv de a evalua potențialul arheologic în vederea construirii în viitor a unei structuri de protecție peste clădirea principiei.

Suprafața A, deschisă în partea nordică a basilicii, a avut menirea de a stabili extinderea acestei încăperi înspre est, zidul vestic fiind identificat în campania din 2013. Zidul estic al basilicii are o lățime de 1,05 m și a fost construit din roci vulcanice și pietre de râu legate cu un mortar alb, cu conținut de pietriș și nisip. Pe partea estică a zidului, înspre curtea interioară, a fost identificată o încăpere adâncită, fapt indicat de diferența de nivel dintre podeaua încăperii și restul nivelelor de călcare aparținând fazei de piatră a principiei (în basilica, aedes și cele două birouri laterale).

Din punct de vedere cronologic s-a putut stabili încă în campaniile precedente că principia a avut cel puțin două faze de utilizare: una de lemn și una de piatră. Din păcate, contextele arheologice aparținând fazei de piatră a basilicii au fost distruse în mare parte de intervențiile ulterioare și de activitățile agricole continue din zonă. Totuși, a putut fi identificat un nivel de călcare care a aparținut acestei faze. La acest nivel au fost descoperite mai multe gropi de stâlp care au aparținut, foarte probabil, unui tribunal adosat zidului estic al birourilor laterale și celui nordic al basilicii. În campania din 2015 a fost dezvelit un nivel format în urma distrugerii pereților din faza de lemn, urmând ca restul contextelor aparținând acestei secvențe să fie cercetate pe parcursul campaniilor viitoare.

Secțiunea A1, trasată de-a lungul laturii nordice a clădirii a avut o lungime de 19 m și o lățime de 2 m. Ulterior aceasta a fost

extinsă cu 3 m în capătul vestic. Zona a fost deranjată de mai multe intervenții moderne, printre care și groapa de scoatere a zidului de incintă. În exteriorul zidului a fost identificată o alee formată din pietriș compact care reprezintă nivelul de călcare din exteriorul clădirii de piatră din perioada în care aceasta a fost folosită. Peste această alee, în zonele care nu au fost afectate de intervențiile ulterioare, a fost descoperit nivelul de dărâmătură a acoperișului basilicii. Peste stratul de dărâmătură a fost identificat un alt nivel de călcare, format tot din pietriș, care indică posibilitatea ca zona să fi fost refolosită în perioada ulterioară prăbușirii clădirii.

În extensia din capătul vestic al secțiunii au fost identificate urmele unui perete prăbușit, construit din lemn și chirpici. Acesta a aparținut unei clădiri din retentura sinistra.

Secțiunea A2, orientată V-E, a fost trasată în continuarea secțiunii A1, înspre est, între cele două fiind lăsat un martor lat de 1 m. A avut dimensiunile de 18 x 2 m. După înlăturarea nivelelor aparținând unor intervenții moderne, a fost descoperită continuarea aleii identificate în secțiunea A1. Cu scopul de a verifica lățimea și structura acesteia, în zona colțului nord-estic al principiei, identificat pe baza măsurătorilor geomagnetice, a fost trasată câte o extindere de 2,5 m, perpendiculară pe secțiune, atât în partea nordică, cât și în cea sudică.

În extensia sudică a fost identificat colțul nord-estic al zidului de incintă al principiei, din care s-a păstrat numai fundația formată din pietre de râu. În interiorul acesteia, chiar în colțul clădirii, a fost descoperită o groapă de stâlp. În exterior, în fața zidului scos, a fost documentată o platformă formată din pietre care a servit, foarte probabil, drept fundație pentru un portic situat în fața clădirii, înspre via principalis. În extensia nordică a fost identificată marginea aleii, aceasta fiind marcată de o rigolă lată de aprox. 0,8 m și adâncă de 0,25 m. La nord de rigolă a fost dezvelită fundația unui portic și trei gropi de stâlp care au făcut parte dintr-o clădire situată pe partea nordică a aleii, în *latus praetorii sinistrum*.

Secțiunea A3, lungă de 15 m și lată de 2 m, a fost trasată de-a lungul laturii vestice a clădirii. A fost orientată N-S, fiind perpendiculară pe secțiunea A1. Asemănător celor două secțiuni prezentate mai sus, și această zonă a fost afectată de mai multe intervenții moderne. În exteriorul (spatele) principiei a fost identificată aleea contemporană cu cele din secțiunile A1 și A2, însă în această porțiune aceasta este mai îngustă. Lângă profilul vestic al secțiunii a fost descoperit un șanț cu patru gropi de stâlp care aparțin, foarte probabil, intrării (porticului) clădirii identificate în capătul vestic al secțiunii A1. Din nefericire, această clădire din retentura sinistra a putut fi cercetată pe o suprafață mică și, din această cauză, aspectele referitoare la dimensiuni și funcționalitate vor fi clarificate pe parcursul campaniilor viitoare.

Sectorul II. Termele castrului roman

În acest an s-au cercetat 4 suprafețe: B4, B5, B6 și B7 care au avut drept obiectiv determinarea planimetriei termelor înspre nord și est. Ca și în campania precedentă, cercetările au fost mult îngreunate de gropile moderne și contemporane, care se intersectează de multe ori și care au urmărit exploatarea pietrei din zidurile termelor.

Suprafața B4 cu dimensiunile de 10x5m., a fost trasată la est de suprafețele B și B1 cercetate în anul 2013, păstrând un martor de 0,50m între ele.

La adâncimea de 0,20 - 0,30 m au apărut fundațiile a 3 ziduri, dintre care două se continuă în B și B1. Astfel au fost delimitate două încăperi. Una dintre încăperi cu dimensiunile de 4,40x7,5m, a fost prevăzută cu sistem de hypocaust, destul de bine conservat. Sistemul de hypocaust și implicit fundația zidurilor până la nivelul de călcare au o înălțime de 1,10 - 1,20 m. Lățimea zidului nordic al încăperii este de 1,10 m, 0,90 m cel vestic, iar cel estic a fost surprins

în această suprafață numai pe o lungime de 1 m, restul extinzându-se în B1. Zidurile sunt construite în opus incertum din piatră de carieră, în principal calcar, piatră de râu și legate cu mortar alb. La baza fundației zidului vestic a fost descoperit un canal de trecere a aerului cald cu dimensiunile de 0,40 x 0,40 m. Din sistemul de hypocaust se păstrează câteva pile și câteva amprente de pile care se disting ușor din cauza stratului de arsură. Parțial, în această suprafață B4, în partea vestică termele se continuă cu încă o încăpere, care se întinde mai mult în B5 și B7.

Suprafața B6 reprezintă o extensie înspre est a B4, cu dimensiunile de 9,5 x 4 m.

În partea de nord-est încăperea din B4 se învecinează cu o altă încăpere cu dimensiunile de 6,00 x 4,40 m, fără sistem de hypocaust, în schimb se păstrează podeaua din opus signinum, care prezintă mai multe urme de refacere. Tehnica de construcție este similară cu a celorlalte fragmente de podea descoperite în anii anteriori, și anume interiorul camerei cuprinsă între ziduri până la nivelul de călcare al încăperii a fost umplut cu lut peste care s-a așezat un rând de piatră de râu și apoi podeaua opus signinum. Din mijlocul podelei pornește un canal din piatră, cu lungimea de 2,80m, care traversează zidul estic. Suprafața exterioară a acestei încăperi, înspre est a fost deranjată de gropile de extragere a pietrei, astfel încât e greu de precizat dacă canalul traversa o altă încăpere. În colțul sud-estic al suprafeței B4 a fost săpat un alt canal din piatră orientat nord-sud, din care am surprins 0,60m, și care probabil se întâlnește cu celălalt canal în exteriorul ariei cercetate.

În marginea estică a suprafeței B6 se află un bazin cu dimensiunile de 1,40 x 1,80 m, care a fost hidroizolat cu pastă de cocciopesto care se păstrează pe pereții bazinului, iar pe fund se mai văd amprente de cărămizilor care au pavat bazinul.

Pe latura nordică, zidul care încheie această încăpere se prelungește cu o platformă de piatră legată cu mortar cu lățimea de 1,50 m.

Suprafața B5 (10 x 4,5 m) și Suprafața B7 (au fost trasate la nord de suprafața B, la o distanță de 0,50m. și la vest de B4. În B5 și B7 se continuă situația arheologică din B și B4, în sensul că aici se continuă încăperea delimitată pe laturile de sud și est. Astfel se conturează o încăpere cu dimensiunile de 22 x 13 m, prevăzută cu sistem de hypocaust. Zidul vestic este în totalitate scos iar sistemul de hypocaust este distrus de mai multe gropi moderne, care ating lutul steril. Pe latura de nord a încăperii, sub forma unei nișe rectangulare, apar urmele unui prefurniu, din care se păstrează canalul (L = 1,80m, l = 1,20 m) construit din lespezi de piatră, care s-au păstrat numai pe latura vestică, latura estică fiind distrusă. Canalul a păstrat urmele de cenușă și cărbune iar lutul de pe fundul canalului s-a cimentat prin ardere. Toată zona, inclusiv profilul nordic al suprafeței B7 prezintă straturi de arsură, semn că prefurniumul continuă înspre nord. Nu se poate preciza cum era construită suprastructura, canalul se termina la intrarea în zidul nordic al termelor.

Cele două ziduri paralele identificate în Suprafața B, dispuse la 1,5 m distanță, între ele existând o structură de lut galben compact, tasat, se continuă și în B5 și B7. Zidul vestic (L = 6,20 m, l = 1,30 m) a fost construit din piatră de râu, cărămizi și mortar alb. Fundația prezintă un șanț adânc de 1 m., umplut cu piatră de râu fără mortar. În proporție mare, acest zid a fost distrus prin scoaterea pietrei în epoca modernă. Zidul interior, pare să fie cel mai bine construit, fiind executat în opus incertum din blocuri de calcar și gresie, legate cu mortar alb. Și acest zid se păstrează în mică măsură. În B5 a fost descoperită o cameră adosată acestui zid vestic, foarte deranjată (se văd urmele fundațiilor în lut) cu dimensiunile de 3 x 3,60 m. În zidul vestic s-a păstrat baza unui canal, cu lățimea de 0,60 m., prin care se realiza trecerea aerului cald în această încăpere.

Sectorul III. Vicusul militar

A fost deschisă o nouă suprafață C3 cu dimensiunile de 12 x 4,5 m, amplasată la sud de C, C1 și C2. În cele 3 suprafețe, cercetarea a înaintat până la adâncimea de 0,50 - 0,60 m, urmând ca dezvelirea complexelor să fie finalizată în campania următoare.

Campania arheologică din anul 2015 a avut drept scop cercetarea a 3 sectoare importante:

În principia castrului, cercetările au continuat în interiorul clădirii, în partea nordică a basilicii, pe o suprafață de 10 x 5 m. În afara clădirii au fost deschise trei secțiuni care au avut scopul de a stabili extinderea clădirii înspre nord, vest și est, respectiv de a evalua potențialul arheologic în vederea construirii în viitor a unei structuri de protecție peste clădirea principiei.

Termele castrului, din care au fost surprinse zidul exterior, 4 încăperi dotate cu instalație de hypocaust și 3 încăperi identificate numai după traseul zidurilor și a fragmentelor de podea păstrate.

O locuință din vicusul militar, de mari dimensiuni, surprinsă parțial (numai fundația unui perete lung cu dimensiunile de 9 m x 0,80 m x 0,40 m, care traversează oblic secțiunea.

În anul 2015, cercetarea arheologică a sitului de la Călugăreni se va concentra pe cele 3 sectoare cercetate până în prezent.

Abstract:

The archaeological excavations in 2015 in the Roman site of Călugăreni were focused on 3 important sectors:

The principia of the roman fort, which have been uncovered the aedes, two offices and a part of the basilica; Outside the building were opened three sections that were designed to determine the extension building to the north, west and east.

The thermæ of the fort, of which were caught the outside wall and six rooms.

A dwelling of military vicus, a large one, partially surprised (only the foundation of a long wall with dimensions of 9 m x 0,80 m x 0,40 m), crossing angle the section.

In 2016, the archaeological research of the site of Călugăreni will be focus on the three sectors started in 2013.

8. sat Cheia, com. Grădina, jud. Constanța

Punctele: Cheia – Pazvant I și II, Cheia – Peștera Craniilor
cod RAN al sitului: 63018.11 - Cheia Pazvant; 63018.04 Cheia – Peștera Craniilor

Autorizație: Nr. 64 /2015

Tip de sit și încadrare cronologică: Cheia – Pazvant I necropolă plană (211) și Pazvant II așezare rurală (114) ambele medievale târzii (432); Cheia - Peștera Craniilor – locuiri de peșteră (115) din eneolitic până în perioadă medievală timpurie (14, 15, 16, 21, 31, 32, 33, 34, 412, 42).

Finanțator: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Colectiv: Voinea Valentina Mihaela (MINAC, responsabil de șantier); Szmoniewski Bartłomiej Szymon (Institutul de Arheologie și Etnologie al Academiei Polone, Cracovia, responsabil de sector), Mototolea Aurel (MINAC, membru în colectiv), Bălășescu Adrian (MNIR, arheozoolog), Radu Valentin (MNIR, ihtiolog), Haită Constantin (MNIR, sedimentolog), Florea Mihai (MNIR, membru în colectiv), Glicherie Caraivan (GeoEcoMar, geomorfolog), Cărpuș Cornelia (biochimist), Cărpuș Leonid (microbiolog), Popescu Anca (Institutul Nicolae Iorga, medievist).

Perioada de desfășurare a campaniei: 6.08 – 11.09. 2015

Obiectivele cercetării: Cercetările arheologice din campania 2015 au vizat următoarele obiective:

- continuarea cercetării complexelor de epocă otomană (sec. XVI – XVII) din punctele Cheia - Pazvant I (necropolă), și Pazvant II (așezare rurală);

- continuarea sondajului stratigrafic în exteriorul Peșterii Craniilor;

- studiu arheozoologic pentru materialul faunistic recoltat din punctele Cheia – Vatra Satului, Cheia La Pazvant II;

- analiza geologică a depunerilor sedimentare din fața Peșterii Craniilor.

Rezultate și interpretarea lor

Cercetările arheologice desfășurate pe Valea Casimcei, în cadrul proiectului româno-polon Central Dobrudja - Landscape Changes and Human-Environment Interactions from Neolithic to Middle Ages (2014 – 2016), au dus la identificarea unor noi situri arheologice în microregiunea Cheile Dobrogei – Casian, date din preistorie până în perioadă medievală. În Campania 2015 au fost cercetate trei dintre aceste puncte:

- Cheia – Pazvant II o așezare rurală de epocă otomană (sec. XVI – XVII) și Cheia Pazvant I necropola acesteia, ambele situate pe malul stâng al Casimcei, la cca. 4 km sud-est de satul Cheia, pe drumul Casianului (Pl. I).

- zona exterioară de la intrarea în Peștera Craniilor (Pl. V) .

Pazvant I (Pl. II). Până în prezent, în cele trei secțiuni deschise în zona necropolei au fost identificate opt morminte: șase având schelete bine conservate, unul în mare parte distrus de alunecări de teren și un mormânt cu depunere secundară. În secțiunea S.III (3 x 4,5 m, prelungită cu o caseta de 1,50 x 1,50 m), deschisă în campania 2015, au fost cercetate două morminte:

- mormântul M.7 - sub o aglomerare de pietre, la adâncimea de 1,25 m, s-a descoperit un schelet de adult în poziția decubitus dorsal, orientat pe direcția N/NV – S/SE, având capul înclinat spre umărul stâng cu brațele întinse pe lângă corp, mâna dreaptă atinge femurul, călcăiele apropiate, poziție ce sugerează înfășurarea defunctului într-un material textil. Între pietre și schelet s-au descoperit resturi de lemn; fără inventar funerar.

- mormântul M.8 - sub o aglomerare de pietre, la adâncimea de 1 - 1,10 m, a apărut un schelet de adult în poziția decubitus dorsal, orientat pe direcția N/NV – S/SE, având capul înclinat ușor spre umărul drept. La fel ca și în cazul mormântului M.7, defunctul a avut brațele întinse pe lângă corp (falangele de la mâna dreaptă suprapun capul femural) și picioarele legate într-un giulgiu, cele două calcanee fiind lipite; fără inventar funerar.

Pazvant II (Pl. III - IV). La circa 400 m est de necropolă, pe panta lină a Dealului Pazvant, de o parte și de alta a drumului comunal Cheia – Casian, în punctul Pazvant II a fost identificată o așezare rurală medievală târzie, contemporană cu necropola. Comunitatea de aici a beneficiat de izvoare de apă potabilă ce se vărsau în râul Casimcea, vizibile și astăzi în zona inundabilă. La sud de drumul Cheia – Casian, pe panta Dealului Pazvant, a fost extinsă suprafața cercetată în 2014 fiind deschise două secțiuni – S.I și S.II; fiecare secțiune a fost împărțită de doi martori (lățime 0,50 m) perpendiculari în patru sectoare de 4 x 4 m. În secțiunea S.I (Pl. III / 1; Pl. IV), după îndepărtarea nivelului vegetal, la adâncimea de 0,30 – 0,40 m s-au delimitat parțial două structuri de locuire – L.I și L.II, ușor adâncite în stratul de loess, cu pereții ridicați în sistem ceamur (specific zonei de stepă).

Partea superioară a locuința L.I (identificată în campania 2014) a fost distrusă din vechime și tăiată de o groapă contemporană. Pe suprafața conservată s-au delimitat cel puțin două secvențe constructive. Lipitura podelei din ultima fază suprapune o vatră dintr-o fază anterioară. În ultimul nivel de locuire s-au descoperit două vetre

circulare C.1 (D = 0,85 m / 2014) și C.9 (D = 0,80 m / 2015). Materialul arheologic cuprinde fragmente ceramice, cele mai multe smălțuite, resturi osteologice, bucăți de zgură, cuie de fier, fragmente ceramice provenind de la de pipe turcești, pafta (Pl. VIII / 2).

Locuința L.II corespunde ultimei secvențe de locuire din așezare și taie o structură de combustie - C.8. Ea a fost cercetată pe o mică suprafață, în colțul de sud - est al sectorului st. 2: în ultimul nivelul ocupațional al locuinței L.II s-au descoperit fragmente ceramice smălțuite, un tub de fier provenind de la o unealtă, bucăți de zgură.

Secționarea structurii de combustie C.8, din secvența de locuire anterioară locuinței L.II, a permis surprinderea unor detalii constructive mai puțin obișnuite pentru o astfel de amenajare: sub patul vetrei a apărut o peliculă de lemn carbonizat, așezată peste un strat de scoici de origine marină - toate exemplare de dimensiuni foarte mici, fără urmă de arsură (Pl. IV / 2). Speciile identificate în strat aparțin faunei marine din zona litorală a Mării Negre, aflată la circa 30 km spre est de așezarea cercetată; analiza primară a determinat câteva genuri și specii aparținând unor moluște bivalve, gasteropode, ostracode, dar și a unor organisme unicelulare precum foraminiferele.

În secțiunea S.II / 2015 (Pl. III / 2), s-au descoperit locuința L.III și o groapă menajeră C.19, de mari dimensiuni (Dmax = 1,20 x 1,50 m), cu profilul în formă de sac. Locuința, cercetată parțial, a fost ușor adâncită în loess; peste lipitura podelei s-au păstrat amprente de lemn, pelicula fiind vizibilă cel mai bine în profilul de vest al sectorului st.1. Sub bucățile de chirpici din nivelul de distrugere, în ultimul nivel de locuire (strat cenușos) s-au descoperit fragmente ceramice și vase întregibile, bucăți de zgură, oase de animale provenind de la indivizi de talie mare, fragmente de pipă, un fragment de sticlă, posibil toartă de vas și o piesă de lut de formă discoidală, perforată (Pl.VIII).

Cele opt complexe funerare cercetate până în prezent în punctul Pazvant I, conturează imaginea unui cimitir medieval, utilizat o perioadă de timp relativ îndelungată de către comunitatea din așezarea rurală la cca. 400 m est - punctul Pazvant II. În stadiul actual al cercetării nu se pot preciza limitele necropolei, cu excepția celei sudice, constituită în mod arbitrar de actualul curs al râului Casimcea.

Materialul ceramic descoperit în așezare se încadrează în tipologia generală a ceramicii secolelor XVI - XVII, găsindu-se analogii printre tipurile larg întâlnite atât în Dobrogea (la Ester, Hârșova, Enisala, Karaharman), cât și în alte regiuni aflate sub stăpânire otomană: Piuța Petrii, Timișoara, Bulgaria, Grecia, Serbia. În majoritatea cazurilor recunoaștem produse de serie ale unor ateliere sud-dunărene și anatoliene (Pl. VI - VII). Alături de acestea menționăm prezența unor tipuri mai puțin frecvente: ceramică majolică, fragmente ceramice provenind de la vase cu glazură plumbiferă aduse din Orientul Apropiat.

Cheia - Peștera Craniilor (Pl. V). În interiorul secțiunii S.II (9 x 4 m), deschisă în în campaniile anterioare, a fost realizat un sondajul S.V în formă de L (4,60 x 1,80 m și 3,40 x 1,20 m) în fața intrării în peșteră, continuându-se cercetarea straturilor inferioare la adâncimea cuprinsă între 2 - 4,30 m.

Succesiunea straturilor inferioare se prezintă astfel:

- 1,80 / 2,00 - 2,20 m - nivelul 8: acumulare naturală sub forma unui strat de pietriș, foarte bine tasat.

- 2,20 - 2,80 / 3,00 m - nivelul 9: strat cenușiu cu urme de arsură și cenușă, bogat în material osteologic (ose de dimensiuni mari) amestecat cu ceramică neagră hallstattiană și 2 - 3 fragmente de amfore.

- 2,80 / 3,00 - 3,20 m - nivelul 10: acumulare naturală sub forma unui strat de culoare cenușie - verzuie.

- 3,30 - 3,60 / 3,80 m - nivelul 11: strat argilos de culoare bej - verzuie amestecat cu pietre, îndeosebi în jumătatea de vest din dreptul intrării în peșteră; alături de câteva oase și așchii de silex

au apărut fragmente ceramice Gumelnița și Cernavodă I. La baza peretelui de stâncă de la intrarea în peșteră a apărut și un fragment ceramic Hamangia.

- 3,80 / 3,90 - 4,20 / 4,30 m - nivel 12: acumulare naturală, strat argilos de culoare bej - gălbuie, amestecat cu pietriș și blocuri de piatră de dimensiuni mari, mai ales în dreptul intrării în peșteră. În strat s-au descoperit câteva deșeuri de silex și oase de dimensiuni mari.

Materialul arheologic și arhiva rezultată în urma cercetării se află la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Probele geologice, pedologice și antracologice au fost luate de specialiști de la Muzeul Național de Istorie a României, Institutul de Cercetări Marine Geo-Eco-Mar fiind în curs de analiză.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- delimitarea așezării deschise Hamangia din punctul Cheia - Vatra Satului prin extinderea suprafeței cercetate spre limita de nord-est;
- delimitarea așezării și necropolei medievale (sec XVI - XVII) din punctele Cheia - Pazvant I și II;
- sondaj stratigrafic în Peștera La Soci;
- prospecțiuni de teren în zona Cheile Dobrogei - Târgusor pentru cartarea locuirilor sezoniere din adăposturi și grote;
- analiza materialului osteologic din așezarea Hamangia Cheia Vatra Satului și compararea lui cu cel provenind din nivelurile de locuire contemporane din peșterile: La Baba, La Izvor, Craniilor;
- analiza sedimentologică a probelor prelevate din Peștera Craniilor și Peștera La Izvor.

Fauna de la Cheia - Vatra Satului

Adrian BĂLĂȘESCU, Valentin RADU (MNIR)

Studiul arheozoologic efectuat pe eșantionul din așezarea de la Cheia - Vatra Satului, lot faunistic deosebit de bogat și variat, indică interesul comunității Hamangia III pentru exploatarea mediului înconjurător prin diferite activități. S-au identificat resturi faunistice care aparțin următoarelor clase de animale: moluște, pești, reptile, păsări și mamifere. Acestea din urmă sunt cele mai numeroase, ele ilustrând creșterea animalelor și vânătoarea. În cadrul activității de creștere a animalelor, bovinele și ovicaprinele își dispută primul loc. Porcul este absent. Vânatul este relativ bine reprezentat ca număr de taxoni (10), dar slab reprezentat ca număr de resturi faunistice.

Analiza unor sedimente din așezarea Cheia - Pazvant II. Interpretări preliminare

Cornelia CĂRPUȘ, Leonid CĂRPUȘ

În campania 2015, sub peretele de lut al unei vetre s-a descoperit un sediment de scoici. Speciile găsite în strat aparțin faunei marine din zona litorală a Mării Negre, aflată la circa 30 km distanță de așezarea cercetată. Analizate în straturi subțiri au putut fi determinate câteva genuri și specii aparținând unor moluște bivalve, gasteropode, ostracode, dar și a unor organisme unicelulare precum foraminiferele. Analiza acestui sediment oferă date despre mediul vest-pontic în sec. XVI - XVII și sugerează posibilitatea practicării pescuitului în Marea Neagră de către comunități din centrul Dobrogei. De asemenea, striurile de creștere a lamelibranhiatelor descoperite în sit surprind perioada de scădere a activității solare ce a determinat „mica glaciațiune medievală” (Maunder minimum).

Abstract:

The Casimcea River Valley archaeological research, realised in the frame of the Romanian-Polish project Central Dobruja - Landscape Changes and Human-Environment Interactions from Neolithic to Middle Ages (2014 – 2016), led to identify new archaeological sites in the microregion of Cheile Dobrogei – Casian, dating from prehistory to the medieval period. In the 2015 campaign were investigated three of these sites, i.e. a rural settlement dated back to the Ottoman times, related with it cemetery and outer area of the Skulls cave entrance. The settlement discoveries revealed various aspects of the human activities (dwellings, kilns, ovens, traces of the metal working, various types of pottery, etc.), being outlined a relatively long-dwelling, at least two housing sequences. The graves discovered in the cemetery show funerary rite and burials, which belong both Christian and Muslim traditions. The preliminary analysis of these archaeological discoveries allow to specify chronological frames from XVIth to XVIIth centuries AD. The archaeological research made in the Craniilor Cave it has led to the completion - with another 5 sequences - of the stratigraphy determined in previous campaigns; on the depth - 4,30 m last layer was reached.

Bibliografie:

Valentina Mihaela Voinea, Bartłomiej Sz. Szmoniewski, Anca Popescu, Aurel Mototolea, Mihai Florea, Noi descoperiri de epocă otomană pe Valea Casimcei: Cheia-Pazvant, În: *ArheoVest*, Nr. III: [Simpozion ArheoVest, Ediția a III-a:] In Memoriam Florin Medeleț, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, 28 noiembrie 2015, Vol. 1: Arheologie, Vol. 2: Metode Interdisciplinare și Istorie, Asociația „ArheoVest” Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2015, 576 + 490 pg., + DVD, ISBN 978-963-315-264-5; Vol. 1, p. 509-529.

9. Cheile Turzii, comuna Petreștii de Jos, jud. Cluj**Punct: „Peștera Ungurească”, „Peștera Balica”, „Peștera Binder”**

Cod RAN al sitului: 55295.05

Autorizație: Nr. 31/2015

Tip de sit: 115, 116

Încadrare cronologică: 141, 142, 143, 132

Colectiv: Cornelia-Magda Mantu, resonsabil științific, Gheorghe Lazarovici (ULB Sibiu), Suciu Cosmin (Muzeul Banatului, Timișoara), Cristian Constantin Roman (Consiliul Județean Hunedoara), Sorin Tincu (Muzeul Castelul Corvinilor, Hunedoara), Sorin M. Colesniuc (Complexul Cultural Callatis, Mangalia). Alături de membrii colectivului au mai participat și unii voluntari, Radu Pop (Cluj-Napoca), Olimpia Gridan, Silviu Gridan (Brașov), Aparaschivei Constantin (Suceava) și Romeo-Alexandru Perlik (Predeal).

Perioada de desfășurare a campaniei: 20-30 august

Obiectivul principal al cercetărilor a fost investigarea „Peșterii Balica”, dar deoarece am constatat că aceasta a fost afectată de amenajările din Evul Mediu târziu, ne-am orientat spre cercetarea „Peșterii Binder”, aflată în apropiere de „Peștera Caprelor/Peștera Ungurească”. Între acestea în preistorie au existat cărări, dar astăzi accesul direct de la o peșteră la alta nu mai este posibil și este nevoie de echipament special. Ambele peșteri sunt pe aceeași parte, la baza unui perete înalt, numit „Peretele Vulturilor” la „Peștera Ungurească” și „Colțul Lat” sau „Colțul Rotunjit” la „Peștera Binder” (fig. 1) și au depuneri similare. Din acest motiv era necesară investigarea „Peștii Binder”, pentru compararea stratigrafiei și materialelor, pentru a

înțelege mai bine semnificațiile locuirii și mai ales dacă locuirea din vremea orizontului cu toate pastilate a fost sezonieră, determinată tot de prelucrarea bijuteriilor. Spre deosebire de „Peștera Ungurească”, drumul de aici până la vale este mai scurt, dar la fel de dificil. Principala problemă o constituie pentru ambele peșteri transportul pământului rezultat în urma cercetărilor, care trebuie spălat.

Reluarea săpăturilor în „Peștera Binder” (fig. 2a) din Cheile Turzii a început prin curățirea profilelor și adunarea materialelor răscolite de „amatorii” de arheologie. Cu acest prilej au fost recuperate patru mărgelile de os, de mici dimensiuni, similare celor din atelierul de bijuterii din Peștera Ungurească/Caprelor, din vecinătate³. Peștera Binder are o suprafață de cca. 7 x 4 m.

Din planurile lui N. Vlăsa realizate cu ocazia campaniilor din 1965-1966 rezultă că atunci se mai putea observa săpătura lui A. Orosz amplasată pe mijlocul peșterii (fig. 2b), dar nu era marcat un alt sondaj sau groapă aflat spre sud, adăugat de noi pe planul lui N. Vlăsa⁴. La baza stratului de cultură ce coboară la peste -1,90 - 2 m sunt două niveluri cu puține materiale arheologice (dinți de urs) marcate ca 6a, de culoare mai brună și 6b, mai gălbui, ambele cu pământ galben și cu pietre provenind din bolta peșterii. Pentru stratul mai de sus (niv. 6a), culoarea brună provine de la depunerile dintr-o perioadă rece, probabil ultima glaciațiune. N. Vlăsa amintea urme de vetre paleolitice, la care nu am ajuns încă. În repertoriul arheologic al jud. Cluj se menționează că în „Peștera Binder” au fost descoperite materiale din Paleolitic până în Epoca Romană⁵, ceea ce am găsit și noi.

În cadrul campaniei din 2015 am curățat doar profilul lui N. Vlăsa (fig. 3), intervenind cât mai puțin posibil, pentru a nu distruge stratigrafia și a lăsa o zonă mai mare pentru viitoarele săpături. În nivel se observă pietre mari desprinse din bolta peșterii ca urmare a înghețurilor și dezghețurilor succesive. Am descoperit câteva măsele de urs de peșteră, provenind din niveluri paleolitice, dar și din poziții secundare.

Din peșteră au fost reținute 95 de fragmente ceramice caracteristice care au fost introduse în bazele de date. Dintre acestea 15 fragmente aparțin culturii Zau (fig. 4/a, 4b/4-5), descoperite între -0,85 - 1,05 m, din nivelul 5; alte 10 fragmente provin dintr-o groapă sau un sondaj anterior și aparțin culturii Băile Herculane II – Cheile

³ Piciu T., Sânmihailan M., Lazarovici Gh., *Relația fosfor - potasiu în straturile neolitice din Peștera Ungurească din Cheile Turzii*, în *Acta Musei Napocensis*, 33/I, 1966, p. 565-567; Bindea D., Sângerean C., *Câteva observații asupra materialului faunistic de la Cheile Turzii - Peștera Ungurească*, în *ActaMN*, 33, I, 1996, p. 477-509; Biagi P., Voytek B. A., *Excavations at Peștera Ungurească (Caprelor) (Cheile Turzii, Petreștii de Jos, Transylvania 2003-2004): Preliminary Report on the Chipped Stone Assemblages from the Chalcolithic Toarte Pastilate (Bodrogheresztúr (Layers))*, în *Analele Banatului*, SN, XVII/1, 2, 1966, p. 177-202; Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., Constantinescu B., *New Data and Analyses regarding Gold Metallurgy in Romanian Copper Age*, în *Apulum* LI, 2013, p. 1-12 și pl.; Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., *The Workshop for Gold at Cheile Turzii - Peștera Ungurească-Peștera Caprelor. Archaeological Excavation 2003-2004*, în *Annals of the Tiberiu Popovici Seminar of Functional Equations, Approximation and Convexity*, vol. 6, 2008, Ed. Mediamira Science Publisher, Cluj-Napoca, 2008, p. 153-158; Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., *Cheile Turzii - Peștera ungurească/Peștera caprelor: orizontul toate pastilate - Bodrogheresztúr. Campaniile 2003-2004*, în *Itinera in Praehistoria. Studia in Honorem Magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, eds. V. Cotiugă, F. A. Tencariu et G. Bodi, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 211-226.

⁴ Probabil săpătura lui D. Berciu și Al. Aldea, materiale fiind la Alba Iulia: Lazarovici Gh. *Cronologia absolută, relative și evoluția culturii Zau*, în *Acta Musei Porolissensis*, XXXIV, 2012, p. 55-71; Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., *Arhitectura Neoliticului și Epocii Cuprului din România. II. Epoca Cuprului*, Bibliotheca Archaeologica Moldaviae, VI, Ed. Trinitas, Iași, 2007, fig. IIIe.14; Colesniuc S. M., *Cultura Zau*, Constanța, 2014, p. 62 și urm.

⁵ Repertoriul arheologic al județului Cluj, 1992, voce M. Bărbulescu, p. 103-105 și bibl.

Turzii (după P. Roman), respectiv Orizontului cu toate pastilate sau fazelor mijlocii ale culturii Bodrogkeresztúr; restul de 52 fragmente sunt din profil și aparțin tot Orizontului cu toate pastilate. Predomină ceramica uzuală (22 fragmente) și semifină (17 fragmente), doar 14 fragmente sunt din pastă fină. Ceramica este decorată cu incizii lustruite (fig. 6/2), unele fragmente prezintă un decor cu caneluri (fig. 6/4, 7/1-2), la care se adaugă toatele pastilate (fig. 7/4, 6). Amintim și o protomă reprezentând un cap de animal cu botul prelung (fig. 8). Alte 17 fragmente aparțin culturii Petrești, din care doar unul are pictură (fig. 5).

Au fost descoperite și numeroase fragmente ceramice ce pot fi atribuite etapei Coțofeni I (fig. 7/5; 9) sau etapei Coțofeni II (fig. 10-11), la care întâlnim și decorul încrustat cu pastă albă (fig. 9/1; 11/7). Unele motive, cum sunt inciziile late aranjate în câpriori, prezintă analogii în materialele Baden, cele două culturi fiind în bună parte contemporane⁶.

Cu prilejul unor periegeze în alte peșteri au fost adunate alte materiale dintre care cele mai interesante provin din „Peștera Balica Mare” sau „Cetățeaua Mare” și pot fi atribuite fazei II a culturii Zau⁷. Pictura din această peșteră s-a păstrat foarte bine, materialele ceramice au apărut chiar la suprafață, fiind antrenate de diferite lucrări medievale sau răscoliri recente.

„Peștera Binder”, prin poziția ei la mijlocul Cheilor se află în imediata vecinătate a unui punct numit Belvedere 2. Din acel punct poate fi supravegheat accesul în Chei, atât în aval cât și în amonte, dar și la una din curburile importante. Din gura peșterii, înaltă acum de peste 2,5 m, avem în față un impunător perete de stâncă. În partea din aval în punctul „Pă Grădini” am găsit un spațiu circular curățat și înconjurat cu pietre care avea în interior ceramică Coțofeni, probabil resturi ale unei locuiri sezoniere. În „Peretele Uriș” și la „Pripoane” sunt numeroase grote și abri-uri, greu accesibile, unele cu urme de locuire.

De la Belvedere 2 (în aval este un alt punct Belvedere 1) se putea controla valea spre ambele direcții, până la ieșirea din Chei și presupunem că meșterii doreau să păstreze secretul atelierelor și al amplasării lor. Punctul de observație credem că a fost folosit și de comunitățile neolitice. În Evul Mediu Cheile Turzii au fost folosite ca loc de refugiu și de apărare.

Odată cu cercetarea „Peșterii Binder” a început și un proces mai complex de studiere a ambientului, pentru a înțelege de ce comunitățile preistorice folosesc peșterile din Cheile Turzii ca locuri speciale. În mai toate peșterile, în vremea culturilor Zau și Petrești, este o mare cantitate de ceramică pictată, în vreme ce în imediata vecinătate, în așezarea Zau din amonte, care se întinde pe câteva hectare pe deal și în SV satului Petrești de Jos, s-a găsit multă ceramică Zau, dar nici un fragment pictat.

Scopul expediției din această campanie a fost și acela de a studia care sunt cele mai optime posibilități de săpare și de prelucrare a materialelor. Pământul recoltat de pe marginea și din săpătura lui N. Vlăsa a fost cernut pe loc în peșteră. Apoi a fost transportat tot cu rucsacurile pe fostele poteci spre baza noastră amenajată pe marginea pârâului Hășdate. Aici am spălat pământului

(fig. 13) folosind site de 1 mm. După uscarea resturilor rezultate a urmat sortarea resturilor de cărbune, micro-obiectelor și oaselor de micro mamifere; au fost recuperate semințe de cereale, sămburi de corn și alte resturi antracologice ce urmează a fi determinate de Beatrice Ciută⁸. Alături de mărgelile menționate (fig. 12a) au mai fost descoperite câteva microlite din silex, obsidian sau cuarțit (lame, răzuitor, așchii), unele cu urme de retușare. Câteva artefacte din os (două sule, fig. 12b/1-2) completează inventarul descoperit în 2015 în această peșteră.

În campaniile următoare ne propunem să ne concentrăm cercetările pentru investigarea Peșterii Binder, prin degajarea pământului din jumătatea de N, spre ieșire, ca să creăm un front de lucru pentru verificarea depunerilor și eventualelor complexe.

Abstract:

The main aim was investigation of „Peștera Binder” located near „Peștera Caprelor/Peștera Ungurească”, on the same side of a high stone wall („Peretele Vulturilor” at „Peștera Ungurească” and „Colțul Lat” or „Colțul Rotunjit” at „Peștera Binder”). Both caves have the same sort of deposits. We clean the profiles and we gathered the materials disturbed. With this occasion we found four bone beads similar with those discovered at „Peștera Caprelor/Peștera Ungurească”. When N. Vlăsa make the plan of „Peștera Binder” he could notice traces of an old excavation made by A. Orosz (in the middle of the cave), but was not mark another pit or sounding that we have discover now to the S. At the bottom of the cultural layer (-1.90-2 m) there are two levels (level 6a and 6b) with few archaeological materials (bear tooth). We have just clean the profile and with this occasion have been discovered several ceramic fragments, as well as bone and stone artefacts (made of flint, obsidian and quartzite). The earth was sieved in the cave and then washed. Afterwards we have selected the charcoal fragments and several plants remains.

The pottery discovered in the cave belongs to several cultures and the fragments have been introduces in our database. They belong to: Zau culture (15 fragments); Petrești culture; Middle Bodrogkeresztúr culture, Bodrogkeresztúr - toate pastilate/Scheibhenkel horizon (22 fragments coarse pottery; 17 fragments semifine pottery; 14 fragments fine pottery), some fragments being polished, other are decorated with grooves and have Scheibhenkel; to the same horizon can be ascribed a zoomorphic protoma. Other fragments belong to stage Coțofeni I, and to stage Coțofeni II; some of these fragments are inlaid with white paste.

Bibliografie:

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., Constantinescu B., New Data and Analyses on Gold Metallurgy during the Romanian Copper Age, în S. Hansen, P. Raczky, A. Anders, A. Reingruber (eds.), *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea. Chronologies and Technologies from the 6th to 4th Millennium BC. International Workshop Budapest 2012*, Archäologie in Eurasien Band 31, Habelt-Verlag, Bonn, 2015, p. 325-352.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Roman C., Tincu S., Colesniuc S., Suciu C. I., Negrei D., Bindea D., Sat Petrești de Jos, comuna Petrești de Jos, județul Cluj [Cheile Turzii, Peștera Ungurească, Peștera Binder]. Punct Peștera Ungurească, Peștera Binder, în *Cronica Cercetărilor arheologice din România, Campania 2013*, CIMEC, București, 2014, p. 101-104, 396-399.

⁸ Determinările plantelor din Peștera Ungurească au fost realizate de Ciută B.: *Cultivarea plantelor în pre și protoistoria bazinului intracarpatic din România*, Ed. Altip, Alba Iulia, 2009; *Plant species within the diet of prehistoric communities from Transylvania*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012.

⁶ Roman P. *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 153-179; vezi și analogiile pentru tipurile de motive și răspândirea lor: Roman C., *Habitatul uman în peșterile din sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Brukenthal, XXV, Sibiu, 2008, fig. XLIV-C.

⁷ Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., *Arhitectura Neoliticului și Epocii Cuprului din România. II. Epoca Cuprului*, Bibliotheca Archaeologica Moldaviae, VI, Ed. Trinitas, Iași, 2007, fig. II.14, 40; Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., *Cheile Turzii - Peștera ungurească/Peștera caprelor: orizontul toate pastilate - Bodrogkeresztúr. Campaniile 2003-2004, în Itinera in Praehistoria. Studia in Honorem Magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, eds. V. Cotigă, F. A. Tencariu et G. Bodi, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 211-226; Colesniuc S. M., *Cultura Zau*, Constanța, 2014, p. 62 și urm.

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., Etapa veche din atelierul de bijuterii de la Cheile Turzii - Peștera Ungurească, în *Arheoinvest I. Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*. In *Memoriam Liviu Măruia*, Universitatea de Vest, Timișoara 7 decembrie 2013, Ed. JatePress Kiadó, Szeged, 20013, p. 55-90.

Gh. Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., Roman C., Tincu S., Netea Gh., Palaghia V., Chioar-Dumitrescu Fl., Ciută B., Colesniuc S., Angeleski S., Constantinescu B., Cheile Turzii – Peștera Ungurească, *Raport de cercetare arheologică 2011*, în CCAR. Campania 2011, cIMeC, București, 2012, p. 98-99.

10. oraș Corabia, cartier Celei, jud. Olt

Sucidava

Cod RAN: 125551.01

Autorizație: Nr. 72/09.07.2015.

Tipul de sit: 122 cetate.

Încadrare cronologică: 34 epoca romano-bizantină.

Colectivul de cercetare a fost format din responsabil de șantier Lucian Amon, (Universitatea din Craiova), membri: Petre Gherghe, consultant științific; Mirela Cojoc (Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia); Laurențiu Comănescu (Direcția Județeană Olt pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național); Onoriu Stoica (Societatea Numismatică Română, secția Craiova).

Cercetările din anul 2015 au fost finanțate de Universitatea din Craiova și au beneficiat de sprijinul Primăriei orașului Corabia. Săpătura a fost realizată cu ajutorul studenților Universității din Craiova, în perioada 13-24 iulie.

Cercetările au avut loc în zona centrală din interiorul cetății romano-bizantine, a cărei investigare a început din anii precedenți prin deschiderea a 18 casete. Obiectivul ultimei campanii l-a constituit continuarea adâncirii pe suprafața a trei dintre casetele deschise în anii precedenți (C5, C13 și C14), amplasate spre extremitatea sudică a zonei menționate, pentru uniformizarea adâncimilor la care săpătura a ajuns. Fiecare dintre casete are dimensiunile de 6x6 m (fig. 1).

În caseta C5, la adâncimea de -1,20 m a fost surprinsă partea inferioară a unei fundații de zid, formată din bucăți neregulate de calcar, orientată vest-est (fig. 2). Ea are lățimea de circa 0,50 m și lungimea de 4 m, dar la extremitatea estică intră în profilul casei și reapare în caseta vecină (C4). Coroborând ultimele informații cu cele anterioare, rezultă că ne aflăm în prezența urmelor laturii sudice a unei construcții (barăci ?) din epoca paleobizantină (sec. VI p.Chr.). Cel puțin două asemenea amenajări au mai fost sesizate pe același aliniament, spre nord. Toate se caracterizează prin prezența temeliiilor din bucăți de calcar fără mortar, pe care se sprijineau probabil suprastructuri ușoare, posibil din lemn.

Spre vest de fundația descrisă, la adâncimea de -1,50 m, au fost descoperite urmele unui canal de scurgere a apei, cu o lungime de 3,20 m (fig. 3). El iese din profilul nordic al casei urmându-și, pe circa 1,80 m traseul spre sud, iar după o scurtă întrerupere cotește spre sud-vest, intrând în profilul vestic al casei. Canalul are lățimea de 0,30 m, din structura sa păstrându-se doar baza și pereții laterali, alcătuiți din cărămizi. Prin maniera constructivă și poziție el reprezintă în mod cert un segment din același canal identificat anterior spre nord în alte trei casete, singura deosebire fiind faptul că aici s-au păstrat, în cea mai mare parte, și cărămizile superioare, care alcătuiau „capacul”. De aceea, lungimea totală pe care canalul a fost surprins până în prezent poate fi estimată la peste 24 m. Din datele campaniilor anterioare rezultă că întregul canal avea ca punct de plecare un ansamblu de construcții din prima jumătate-mijlocul

sec. IV p.Chr., descoperite spre nord, și care nu este exclus să fi reprezentat termele cetății. Orientarea pe care canalul o capătă la extremitatea sudică sugerează că el debușă într-un canal principal al cetății, realizat însă din piatră, evidențiat de cercetări mai vechi în zona clădirii (horreum ?) din sudul platoului cetății.

În aceeași casetă, la sud de fundația de zid din sec. VI și la est de canal a fost surprinsă, la aceeași adâncime cu cea a canalului, o suprafață neregulată, de circa 3,50x1,50 m ocupată de o aglomerare de fragmente de țigle, de cărămizi, bulgări de mortar cu dimensiuni variabile și un segment din fusul unei coloane, toate răspândite în neorânduială (fig. 4). Materialele au fost parțial demontate, fără a se ajunge la baza aglomerării. În stadiul actual, opinăm că ne aflăm în fața unei nivelări realizate în sec. IV, poate cu scopul astupării unei alveolări a terenului.

În același nivel, la -1,70 m, în castă a mai fost descoperit și un proiectil de balistă, din piatră, cu diametrul de 8 cm (fig. 8).

În caseta C13, a fost cercetat în totalitate nivelul paleobizantin. El începe la adâncimi cuprinse între 0,90-1,10 m. Elementele constructive identificate sunt foarte sărace, ele rezumându-se la două aliniamente din pietre de calcar neregulate, așezate pe un singur rând. Primul are lungimea de 2 m și este orientat nord sud. Cel de-al doilea, situat puțin mai spre vest, este format din două laturi dispuse în unghi drept, una orientată nord-sud și măsurând 1m, iar a doua orientată est-vest, lungă de 1,80 m (fig. 5). Rolul acestora rămâne neclar. Precizăm că lângă a doua amenajare descrisă a fost descoperită o monedă de bronz, trecută prin foc, care datează de la debutul sec. VI (fig. 7).

Tot în nivelul paleobizantin, între cele două aliniamente de piatră, s-a conturat o groapă menajeră cu formă ușor ovală (1,20x1,30 m) și adâncimea de 0,40 m, care intră însă parțial în profilul nordic al casei. În interiorul ei alături de cenușă, puțin cărbune, pigmenți de mortar, vârfuri de corn cu urme de prelucrare și mici fragmente de cărămizi, au mai fost descoperite două interesante piese de armament: o buterolă de teacă de spadă, din bronz⁹ și un arici din fier, cu patru brațe (fig. 9-10). Acestea, împreună cu toate obiectele din metal rezultate în campanie au fost restaurate de laboratorul Muzeului Olteniei din Craiova.

În caseta menționată, sub nivelul paleobizantin s-a constatat prezența unui strat de nivelare compact, în general lipsit de materiale arheologice.

În caseta C14 a fost cercetat, chiar dacă nu în totalitate, același nivel paleobizantin. La adâncimea de -1,30 m a fost identificată o platformă având aproximativ forma literi L, latura scurtă fiind paralelă cu incinta sudică a fortificației (fig. 6). Latura lungă are lungimea de 3,30 m (continuând însă sub profilul nordic al casei), iar cea scurtă 2,30 m (intrând, la rândul ei, în profilul estic). Ambele laturi prezintă o lățime cuprinsă între 1 - 1,30 m. Platforma, cu grosimea de 6 cm, este alcătuită dintr-un strat de pietriș amestecat cu mici bucăți de mortar, rare fragmente de cărămizi romane și bucăți de calcar. Spre capătul nordic al laturii lungi platforma este suprapusă de un pavaj alcătuit din cărămizi sparte pe loc. La extremitatea estică a laturii scurte, peste platformă se găsește un aliniament de pietre de calcar neregulate, așezate pe un singur rând, orientat de la nord-est spre sud-vest, asemănător celor din caseta învecinată C13.

Dintre puținele obiecte descoperite pe platforma menționată reține atenția un vârf de săgeată din fier de tip avaric (fig. 11). Asupra rolului amenajării descrise este dificil a ne pronunța cu siguranță, ca ipoteză propunând prezența unei alei care datează din ultimul secol de existență a fortificației paleobizantine.

În concluzie, cercetările din anul 2015 au condus la

⁹ Un fragment de la rama unei buterole identice a mai fost descoperit la Sucidava și publicat de D. Tudor, *Sucidava III*, Dacia 11-12, 1945-1947, p. 192, fig. 41/29. Corespondențe întâlnim la o piesă provenită de la Butzbach (J. Oldenstein, *Zür Ausrüstung römischer Auxiliareinheiten*, Ber RGG 57, 1976, pl. 20/131).

descoperirea unor noi urme de construcții, obiecte, în special din etapa secolului al VI-lea.

Résumé:

Les recherches de l'année 2015 ont continué au l'intérieur de la forteresse romano-byzantine, dans trois cassettes antérieurement ouvertes (C5, C13, C14). Ils ont été découverts des traces de la fin du VIe siècle (la fondation en pierre d'une construction et les traces d'une ruelle en gravillon et en briques) et du quatrième siècle (un nouveau segment d'un canal en briques). Parmi les objets découverts, entre autres, ont remarqué plusieurs pièces d'armement (un projectile de baliste, en pierre, une bouterolle de fourreau, en bronze, un héraisson et une pointe de flèche, en fer).

11. Cornești, județul Timiș

Punct: Iarcuri

Cod RAN: 158047.01

Colectiv: Alexandru Szentmiklosi (responsabil științific), Rüdiger Krause, Bernhard S. Heeb, Andrei Bălărie, Andrei Georgescu, Ruben Wehrheim, Chrisine Harnischfeger, Andreea David, Amina Muscalu-Crețescu.

Localitatea Cornești (com. Orțișoara, jud. Timiș) este cunoscută în literatura de specialitate datorită descoperirilor arheologice din punctele Iarcuri, Cornet și Iugosloveni¹⁰. În prezent, cercetările arheologice sistematice de la Cornești au ca obiectiv cercetarea așezării fortificate din punctul Iarcuri (Pl. I/1), datată la sfârșitul epocii bronzului (a doua jumătate a mileniului II a.Chr.). Proiectul finanțat de Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) și de Muzeul Banatului Timișoara, demarat în anul 2013, are ca obiectiv principal studierea evoluției comunităților umane de care se leagă construirea fortificației preistorice de la Cornești-Iarcuri.

În cadrul campaniei din anul 2015, desfășurată în perioada august-octombrie, a fost cercetată așezarea Cruceni-Belegiș de pe terasa sudică a văii Pârâului Lac, zonă denumită de localnici, „Săliște”. Această alegere a fost determinată atât de rezultatele scanării geomagnetice din anul 2008 cât și de statistica oferită de evaluările de teren din anii precedenți. În cadrul acestor periegeze făcute pe gridurile scanate geomagnetic, artefactele arheologice s-au dat, cu predilecție, la sfârșitul mileniului II a.Chr.

Suprafața T.X., de formă dreptunghiulară, cu orientarea aprox. E-V, a avut o lungime de 20 m și o lățime de 4 m (80 m²). Suprafața a fost divizată în două sectoare egale (T.X-1 și T.X-2) între care s-a păstrat un martor stratigrafic. Perimetrul decapat a fost subîmpărțit în carouri de 2 x 2 m a căror numerotare a început dinspre est spre vest (Pl. I/1). Împreună cu caseta T.X-1A, suprafața totală excavată în cursul campaniei din anul 2015 a fost de 88,67 m².

Pentru o mai bună documentare a săpăturii s-a decis combinarea tehnicii săpării în planuri artificiale cu cea a urmăririi nivelurilor antropice. În stratul de arătură recentă, gros de 0,30 m, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice preistorice, în marea lor majoritate aparținând culturii Cruceni-Belegiș fazele I-II și, probabil, III. Prezența unor fragmente ceramice caracteristice începutului primei epoci a fierului sugerează existența unui nivel subțire de locuire aparținând acestei perioade, distrus, însă, de lucrările agricole intensive din a doua jumătate a sec. XX. Alături de artefactele ceramice preistorice au fost descoperite numeroase

fragmente litice, unele dintre aceste provenind, probabil, de la rășnițe.

După înlăturarea stratului de arătură recentă, la adâncimea de -0,30 m de la nivelul actual de călcare, s-a atins un strat de depunere antropică mai afânat, gros de aprox. 0,10 m, de culoare cenușiu foarte închis. Acest nivel a fost definit ca fiind Planul I de cercetare. Cantitatea mare de fragmente ceramice, dispuse în poziție orizontală, precum și fragmentele de piatră, os și chirpici mărunți, sugerează faptul că Planul I de cercetare a coincis cu un nivel de călcare care ar putea fi atribuit, din punct de vedere cronologic, sfârșitului milen. II a.Chr. – începutul milen. I a.Chr. În partea superioară a Planului I s-au păstrat urmele unor brazde adânci de plug, unele dintre acestea efectuate, probabil, pentru delimitarea proprietăților.

După documentarea suprafeței Planului I, în colțul sud-vestic al secțiunii T.X-1 (caroul 1A), a fost efectuat un sondaj geologic cu dimensiunile inițiale de 1 x 1 m. Motivul realizării a acestei casete a fost obținerea unei coloane stratigrafice care să permită stabilirea viitoarei abordări de săpătură.

În momentul începerii săpării casetei, imediat sub stratul de arătură adâncă s-a conturat complexul AU.003 (Pl. I/1, II/1). Complexul a fost o groapă de formă circulară în plan și piriformă în profil. Diametrul gropii, la conturare, a fost de 1,10 m la gură și 1,60 m la bază. Adâncimea finală a complexului a fost de 1,20 m față de nivelul de călcare actual. Foarte probabil, partea superioară a gropii a fost rasă de lucrările agricole. Complexul a fost interpretat ca fiind, inițial, o groapă de provizii care a fost transformată, la un moment dat, într-o groapă menajeră.

Umplutura gropii a fost formată din cinci lentile de pământ care au avut texturi și culori diferite. Inventarul arheologic a fost compus, în special, din fragmente ceramice preistorice, fragmente de lut ars (chirpici) precum și fragmente de piatră și os. Fragmentele de chirpici provin dintr-o podină care a avut amenajată pe suprafața de călcare o lipitură din calcar, groasă de aprox. 2 mm. Alături de aceste materiale arheologice a fost descoperit un ac din os, un vârf de săgeată din bronz cu tub de înmănușare și un fragment de roțiță de car miniatural. Pe baza analogiilor oferite de materialul ceramic, groapa menajeră s-ar putea data la începutul primei epoci a fierului.

La excavarea Planului I, în stratul de depunere antropică, gros de aprox. 0,10 m, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice aparținând sfârșitului epocii bronzului și, posibil, începutului primei epoci a fierului. Alături de artefactele ceramice, din acest strat provin trei idoli antropomorfi din lut, un vârf de săgeată din bronz și mai multe fragmente litice.

Planul II de cercetare a fost situat la adâncimea de -0,40 m de la nivelul actual de călcare. Depunere antropică dezvelită în Planul II a avut o grosime de 0,12-0,18 m, cu o textură mai lutoasă decât stratul de deasupra, identificat ca și Planul I. Depunerea antropică documentată ca și Planul II a avut culoare maro închis, cu o textură mai lutoasă decât cea a depunerii precedente (Planul II). Stratigrafic, această depunere, groasă de aprox. 0,32-0,38 m, a fost situată deasupra sterilului (Planul IV de săpătură) și corespunde cu prima etapă de locuire a terasei de către comunitățile de la sfârșitul epocii bronzului (respectiv, Cruceni-Belegiș II). În acest plan, au fost observate câteva diferențe de textură și nuanțe cromatice care au sugerat prezența unor complexe arheologice a căror limite au putut fi confirmate abia în Planul III de cercetare (AU.56 și AU.57).

Prezența complexului AU.56 a fost sugerată, inițial, de o concentrație de fragmente de piatră și ceramică (AU.09) care a reprezentat baza Planului I de cercetare, tasată în umplutura gropii. În pofida raderilor succesive, delimitarea complexului AU.56 a fost posibilă abia în Planul III de cercetare. Deoarece o parte din complex s-a continuat în profilul dinspre nord a suprafeței T.X-1, a fost deschisă o casetă (T.X-1A), cu dimensiunile de 3,40 x 2,55 m, păstrându-se profilul nordic al suprafeței ca și martor (Pl. I/1).

¹⁰ Radu 1972a, 271-283; Radu 1972b, 35-39; Soroceanu-Radu 1975, 33-40; Medeleț 1993, 122-139 (cu bibliografia mai veche); Szentmiklosi et alii 2011, 819-838.

AU.56 a fost o groapă de formă ovală, orientată est-vest, cu diametrul de 2,36 x 1,90 m, adâncimea maximă fiind de 1,10 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura gropii a fost formată din trei lentile de culori și texturi diferite. Prima lentilă (1), de culoare cenușiu foarte închis, a reprezentat baza depunerii antropice definită ca și Planul I de cercetare, tasată în umplutura gropii AU.56. Următoarele două lentile au avut textura asemănătoare (lutoasă) însă grosimile și culorile au fost diferite. Lentila 2, groasă de aprox. 0,25 m, a fost de culoare maro cenușiu închis, având ca și inventar arheologic câteva fragmente ceramice. Lentila 3, situată la baza umpluturii complexului AU.56, a fost de aprox. 0,10 m grosime, de culoare maro, fără inventar arheologic. Funcționalitatea gropii este incertă, umplerea ei fiind făcută în timp. Evidențele stratigrafice observate în profilul nordic al sectorului T.X-1 pledează pentru atribuirea complexului unei etape de locuire care ar corespunde cu faza a II-a a culturii Cruceni-Belegiș.

După îndepărtarea depunerii antropice definită ca și Planul II de cercetare, s-a ajuns pe un nivel lutos de culoare maro-gălbui închis, situat la adâncimea de -0,52 / -0,58 m față de actualul nivel de călcare. Acest nivel, gros de aprox. 0,20 m, a fost documentat ca și Planul III de cercetare. Excavarea lui s-a făcut în două etape, urmărindu-se două niveluri de călcare.

În Planul III s-au conturat limitele complexului AU.57. Complexul, conturat inițial ca și o groapă de formă rectangulară cu colțurile rotunjite (Pl. I/1), s-a dovedit a fi, în forma finală, o groapă de formă ovală. Amprenta magnetometrică a complexului a putut fi sesizată și pe planul scanării magnetometrice din anii 2008-2010. Complexul a avut o lungime de 2,04 m și o lățime de 1,08 m, adâncimea maximă a fundului alveolat, fiind de 1,74 m de la nivelul actual de călcare (respectiv, -1,26 m de la nivelul clar de conturare din Planul III).

Groapa AU.57 a fost golită pe jumătăți (Pl. II/2), lentilele din umplutură și concentrațiile de chirpici și fragmente ceramice fiind documentate în ordinea cercetării. Profilul obținut în urma săpării complexului pe jumătăți, a evidențiat existența a 18 lentile, grupate în 4 straturi distincte. Primul strat din complexul AU.57 l-a reprezentat o tasare apărută după umplerea gropii. Al doilea strat a fost unul de pământ de culoare neagră, cu fragmente ceramice tipice fazei a II-a a culturii Cruceni-Belegiș. Al treilea strat a fost format dintr-un amestec de lentile de lut și chirpici provenite de la o locuință de suprafață. Printre aceste fragmente de chirpici, cu diferite grade de ardere, s-au aflat și bucăți din pereți ornamentați cu motive spiralice (Pl. II/3). Prezența acestor ornamente pledează pentru caracterul deosebit al locuinței incendiate. Alături de fragmentele de chirpici s-au aflat și fragmente ceramice și vase reîntregibile aparținând exclusiv fazei I a culturii Cruceni-Belegiș I, unele arse secundar, până la vitrifiere. Cel de-al patrulea strat, situat la baza umpluturii, a fost format dintr-un pământ de culoare neagră, cu numeroase fragmente ceramice de tip Cruceni-Belegiș (fazele I și II), fără urme de ardere secundară. Unele dintre fragmentele ceramice provin dintr-un castron cu buza invazată (Cruceni-Belegiș, faza II) a cărui jumătate a fost descoperită în lentilele care au format stratul 2 de umplutură. Această corelare a celor două straturi datează momentul de umplere a gropii, respectiv, în orizontul cronologic caracterizat de fragmentele ceramice de tip Cruceni-Belegiș II.

Funcționalitatea complexului AU.57 este greu de precizat. Inventarul arheologic al gropii pledează pentru o utilitate menajeră (cel puțin la sfârșitul utilizării ei). Pe de altă, sunt câteva argumente care pledează pentru un caracter mai special al gropii. Prin forma rectangulară în plan, pereții drepecți și fundul alveolat, groapa AU.57 se distinge de modul clasic de amenajare a gropilor de provizii. Urmele de ardere oxidantă de pe pereții de lut ai gropii evidențiază un tratament termic special al gropii, în momentul îngropării resturilor

locuinței Cruceni-Belegiș I incendiate. Modul compact în care au fost dispuse aceste resturi incendiate, în corelare cu diferențele cronologice existente între resturile locuinței incendiate și momentul îngropării acestora, ar putea pleda și pentru un caracter mai special al gropii, arderea pereților gropii AU.57 putând fi parte a unui ritual de sfeșanie. Analiza materialului arheologic și a probelor radiocarbon recoltate, vor putea oferi un plus de informații, în vederea stabilirii funcționalității acestei gropi.

După golirea tuturor complexelor arheologice din Planul III, săpătura arheologică a coborât pe Planul IV, situat la -0,80 m față de nivelul actual de călcare. În solul lutos, de culoare maro-gălbui închis, gros de aprox. 0,10 m, au fost descoperite sporadic, câteva fragmente ceramice preistorice, fără a se descoperi și complexe arheologice noi.

Pentru confirmarea sterilității arheologice, s-a decis adâncirea Planului IV de cercetare cu încă 20 cm. Planul V, situat la adâncimea de -1 m, a confirmat prezența sterilității arheologice caracterizat printr-un sol lutos, pigmentat cu concrețiuni calcaroase, de culoare maro-gălbui închis.

Cercetările arheologice din anul 2015 au dus la identificarea unor urme de locuire în interiorul celui de-al doilea inel de fortificație, databile la sfârșitul epocii bronzului. Analiza primară a materialului arheologic poate indica existența mai multor faze de locuire în acest punct aparținând sfârșitului epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului. Probele de polen, lemn ars și os, prelevate din diferitele niveluri de umplere ale complexelor arheologice cercetate, vor ajuta la o încadrare cronologică mai precisă a etapelor de locuire și a materialului descoperit.

Abstract:

In August-October 2015, the DFG's project continued to research the Cruceni-Belegiș settlement from Cornești-Iarcuri. In the southern half of the IInd Enclosure, a 20 m x 4 m surface, named trench T.X/2015, was excavated. With the additional cassette (T.X-1A), the entire excavated surface covered 88.67 m². The excavation followed, mainly, the cultural deposition. In trench T.X/2015 three archaeological features (A.U. 003, A.U. 056 and A.U. 057) were discovered.

AU.03 was a storage pit reused, in a later time, as a garbage pit. According to the stratigraphy and archaeological inventory, the pit belongs, probable, to beginning of the Early Iron Age. The other two features (A.U. 056 and A.U. 057) could be dated in the Late Bronze Age (Cruceni-Belegiș culture, phase II). The feature AU.57 is particularly interesting because of the debris with spiral motifs and the restorable vessels discovered in the filling layers of the pit.

The archaeological artifacts are in the process of conservation and restoration. The collected samples of charcoal, pollen and bone from the different filling layers of the researched features of this campaign will help with a more precise chronological framing for the periods of habitation as well as for the discovered archaeological materials.

Bibliografie:

- Medeleț 1993, Medeleț Fl., În *În legătură cu fortificația de pamânt de la Cornști* (comuna Orșoara, județul Timiș) (Sur la fortification en terre de Cornesti), în *AnB*, II, 1993, 115-146.
- Radu 1972a, Radu O., *Contribuții la cunoașterea culturii Vatina*. Săpăturile de la Cornești, jud. Timiș (Contribution à la connaissance de la culture Vatina), în *SCIV*, 23, 2, 1972, pp. 271-184.
- Radu 1972b, Radu O., *Cultura "Vatina" în asezarea de epoca*

a bronzului de la Cornești județul Timiș (Die Vatina-Kultur der Bronzezeit aus der Niederlassung von Cornesti Timis), în Tibiscus, II, 1972, pp. 35-37.

Soroceanu-Radu 1975, Soroceanu T., Radu O., Șantierul arheologic Cornești (jud. Timiș). Săpăturile din 1973 și 1974 (Archäologische Ausgrabungen der Jahre 1973 und 1974 im Cornesti, Kr. Timiș), în Tibiscus, IV, 1975, 33-40

Szentmiklosi et alii 2011, Szentmiklosi Al., Heeb B.S., Heeb J., Harding A., Krause R., Becker H., Cornesti-larcuri — a Bronze Age town in the Romanian Banat?, în Antiquity, 85, 2011, pp. 819–838.

12. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița

Punct: Piscul Crăsani

Cod sit: 92934.01

Autorizație: Nr. 52/03.07.2015

Colectiv: Marian Neagu, responsabil științific de șantier (MDJ Călărași), Valeriu Sirbu, responsabil de sector pentru epocile bronzului și fierului (M Brăilei "Carol I"; IAB), Florin Vlad, responsabil de sector pentru epocile neo-eneolitică și de tranziție, Ioan Cernău, Cătălina Cernea (MJ Ialomița), membri în colectiv.

Obiectivele urmărite în campania de cercetări arheologice a anului 2015 la Piscul Crăsani au fost: a) finalizarea cercetării complexelor arheologice de epocă geto-dacică începute în campaniile anterioare și b) excavarea zonei în care au fost observate materiale de epocă neolitică.

EPOCA NEOLITICĂ – cultura Boian Giulești

S IX - Complexul 37, parțial cercetat în 2014, reprezintă un rest dintr-o locuință neolitică a culturii Boian-Giulești, identificată pe o mică suprafață, de la adâncimea de -0.80 m, față de nivelul actual de călcare. Aceasta a fost observată până la adâncimea de -1.30 m, deci stratul de depuneri în urma distrugerii are o grosime de aproximativ 50 cm.

Este o locuință de tip adâncit, cu o orientare SE-NV, de formă rectangulară, cu o lungime de circa 2,40m, perturbată stratigrafic atât de complexele getice posterioare C 22 (locuință adâncită) și C 34 (o groapă de formă tronconică), cât și de bio-perturbări. În consecință, elementele constructive de detaliu nu au putut fi evidențiate.

EPOCA GETO-DACICĂ

Cu trei excepții (C43, C44, C45), toate celelalte complexe au fost cercetate, parțial, în campaniile anterioare, în 2015 propunându-se finalizarea lor. Din cadrul acestora vom prezenta doar câteva pentru interesul lor stratigrafic ori al inventarului descoperit în ele.

S IX - Complexul 18 reprezintă o vatră, identificată în campania 2013, în nord-estul secțiunii S IV/2013. În caseta A din S IX/2014, la adâncimea de -0.65 m, în zona de sud, s-au descoperit, într-o zonă restrânsă, câteva plăcuțe ale vetrei C 18, aflate, însă, în poziție secundară. Împreună cu acestea au fost găsite și câteva fragmente ceramice getice și oase de mamifer. Pe baza poziției stratigrafice el poate fi datat la mijlocul ori în a doua jumătate a sec. I a. Chr.

S IX - Complexul 22 reprezintă o locuință getică, cercetată parțial în campaniile 2012-2014 cu dimensiunile: L = 4.00 m x 3.00 m; A = 1.00 m. În 2015, la adâncimea de -0.75 m, s-a identificat latura de nord a locuinței, dar pe o suprafață restrânsă, anume pe o lungime de aproximativ 2,70 m, având o lățime maximă de 0,70-0,75 m.

Observațiile stratigrafice au evidențiat faptul că locuința a fost construită în nivelul superior al stratului getic, ea datându-se,

probabil, în prima jumătate a sec. I a. Chr. (Sirbu et alii 2014, p. 215-2016, fig. 10/1).

S X - Complexul 13 reprezintă un bordei getic, descoperit și cercetat, parțial, inițial, în S IV/2012. În 2015, odată cu redeschiderea S X/2014, la adâncimea de -0,90 m de la suprafața solului, începând cu jumătatea de nord a caroului 1 și până la jumătatea caroului 3, au fost observate limitele bordeiului C13.

Acesta, orientat pe direcția NS, are o lungime de 5,10 m și o lățime de 2,40 m, adâncimea reală a umpluturii a fost de 1,10 m pe latura de nord și de 0,95 m pe cea de sud.

Stratigrafia complexului:

- La partea superioară umplutura era reprezentată de un sediment de culoare cenușie, cu structură fină, afănată, ce conținea pigmenți și mici fragmente de cărbune, fragmente mici de lipitură arsă de perete (de culoare roșcată), rare granule albe și alb-gălbui de cenușă, numeroase fragmente ceramice de dimensiuni mici și medii (unele cu urme de ardere secundară) și oase de mamifer.

- Între - (1,45 și 1,60) m era un sediment de culoare brună-negricioasă, de structură eterogenă, ușor poroasă, ce conținea pigmenți și mici fragmente de cărbune și de lipitură arsă de perete, de culoare roșiatică și neagră, în poziție secundară. În acest sediment au fost descoperite numeroase fragmente vase ceramice (de la fructieră, funduri de vase, fragmente de bol etc.), aflate în poziție orizontală și oblică, fără a avea o anume ordonare. Alături de acestea au fost descoperite și numeroase fragmente de oase de mamifer de talie mare și medie, precum și fragmente de lut ars la roșu și negru.

- Între - (1,60 și 1,70) m era un sediment nisipos de culoare brună-cenușie ce conținea pigmenți și fragmente mici de cărbune, rare fragmente de lut ars la roșu, fragmente ceramice getice, rare oase de mamifer. În jumătatea nordică a caroului 2 au fost observate două lentile de arsură, cu o grosime care varia de la 2 la 5 cm, discontinue către zona de est a bordeiului, spre deosebire de zona centrală, unde acopereau uniform o suprafață mai mare.

- Între - (1,70 și 1,90) m, au fost observate trei niveluri de arsură, ce conțineau și ele fragmente ceramice getice și oase cu urme de ardere secundară.

- Între - (1,90 și 1,95) m, în colțul de NE s-a conturat o lentilă de sediment cu mult oxid de fier în compoziție. În partea inferioară a complexului a fost înregistrată o succesiune de acumulări de sediment, de forma unor lentile fine, milimetrice, de natură nisipoasă, cu o paletă cromatică ce varia de la cenușiu deschis, la galben și brun-gălbui. Aspectul micro-stratificat al acestui nivel indică o acumulare de sediment nisipos petrecută într-un mediu umed.

- La baza bordeiului a fost înregistrat un nivel de lut nisipos, compact, dur, cu aspect de „crustă”, cu o grosime ce varia de la 2 la 4-5 cm, ce ar putea reprezenta podeaua locuinței.

Majoritatea fragmentelor ceramice prezintă ardere secundară, la fel ca și materialul osteologic. Umplutura în C 13 a fost depusă dinspre nord, fapt sesizat pe profilul de vest al S X/2014. Pe latura sudică a fost înregistrată o acumulare semnificativă de materiale arheologice în poziție secundară: fragmente ceramice, oase de mamifer și lătuială arsă de perete. Tot pe această latură, la partea inferioară, bordeiul prezenta o alveolă pe o lungime de aproximativ 1 m (de la sud la nord), observată de la adâncimea de 1,90 m, până la 2,04 m.

Materialele arheologice descoperite în umplutura bordeiului C 13 au fost relativ numeroase, cu precădere concentrate în zona de sud, unde și umplutura diferă ușor față de latura nordică (pe nord era mai mult lut ars, iar nivelurile de arsură fiind, de cele mai multe ori, continue).

Întrucât bordeiul a fost săpat în fostul șanț, probabil atunci când traseul acestuia nu mai era cunoscut cu exactitate, unii din pereții săi au fost ranforșați cu o structură de lemn (Sirbu et alii 2014,

p. 213-214). În umplutura sa a fost găsită o gamă variată de vase getice modelate cu mâna sau cu roata, plus câteva fragmente de amfore elenistice (Sîrbu et alii 2014, p. 213-214, fig. 7, 13/3, 5-7).

Stratigrafic, bordeiul C 13 este posterior nu doar momentului umplerii șanțului getic, ci și depunerii naturale silicice micro-stratificate de deasupra umpluturii șanțului; el poate fi datat, inclusiv pe baza inventarului, la mijlocul sec. I a. Chr.

S X - Șanțul getic

Șanțul a fost observat în extremitatea nordică a S X/2014, în caroul 3, în intervalul – (1,30 m și 2,80) m. Acest complex a fost afectat stratigrafic de construirea bordeiului C 13, dar și de numeroasele bioperturbări.

Stratigrafia acestuia nu este una foarte complexă, însă este compusă din mai multe niveluri de sedimente, care se diferențiază net unul de celălalt.

Astfel, în ordinea acumulării straturilor, menționăm:

- Sediment brun-închis, poziționat la partea inferioară a șanțului, grosimea căruia variază de la 40 la 20 cm (sud - nord), de la marginea șanțului către interior; în interiorul lui au fost observate rare lentile de sediment nisipos, de culoare gălbuie.

- Sediment de culoare brună-cenușie, ce pare să reprezinte o acumulare de sediment scurs de pe malul șanțului (către marginea de sud prezintă o înclinare); grosimea acestuia variază de la 20 la 6 cm (dinspre marginea șanțului către interior).

- Sediment brun-negricios, nisipos, gros de aproximativ 60 cm, mai afânat decât în restul secțiunii, ce conține fragmente ceramice de dimensiuni mari și medii, oase, pietre. Începând cu adâncimea de 2 m, de la nivelul de călcare actual al terasei, densitatea constituenților antropici a scăzut considerabil, nemaifiind observate decât rare fragmente ceramice de epocă getică și câteva oase de mamifer de talie mare.

- Nivel micro-stratificat de depuneri nisipoase cu o cromatică ce variază de la cenușiu-deschis la galben și brun-deschis; nivelul este format din zeci de lentile de aproximativ 1 cm grosime, dar și din linii milimetrice de depunere nisipoasă; grosimea totală era de aproximativ 65 cm, iar înclinarea generală a nivelului este dinspre nord spre sud; reprezintă o acumulare naturală poziționată deasupra umpluturii șanțului getic.

- Lentile fine de cenușă și arsură ce acoperă acumularea naturală micro-stratificată; grosime: 6-8 cm; înclinare: dinspre nord spre sud.

Așa cum au demonstrat și cercetările din campaniile anterioare, pe baza stratigrafiei și a inventarului găsit în umplutura sa, șanțul, dublat de val, se datează cândva în sec. II a. Chr. (Sîrbu et alii 2014, p. 208-212, fig. 3-6).

S XI - Complexul 43 este o groapă getică de formă tronconică (DG = 0,85 m; DB = 1,50 m; A = 1,20 m), situată în estul caroului 2, continuându-se în profilul de est al secțiunii. Groapa a fost observată de la adâncimea de -0,80 m, continuându-se până la -2,00 m. Umplutura era reprezentată de un sediment de culoare cenușie-deschisă, cu structură fină, afânată, ce conținea rare fragmente ceramice getice și oase de animale. Pe baza poziției stratigrafice groapa poate fi datată în sec. I a. Chr., mai probabil pe la mijlocul acestui veac.

S XI - Complexul 44 este o groapă getică, de formă aproximativ rotundă, cu diametrul de aproximativ 1,10 m, observată în sudul caroului 1; se continuă și în profilul de sud al secțiunii.

Sedimentul diferit al umpluturii complexului a fost observat încă de la adâncimea de aproximativ 0,50 m, fără însă ca limitele complexului să se contureze cu claritate. Umplutura era formată dintr-un sediment de culoare cenușie-deschisă, foarte fin, prăfos, conținând pigmenți și fragmente de cărbune și, mai rar, de lut ars. În umplutura

sa au fost descoperite numeroase fragmente ceramice getice și oase de animale. La adâncimea de 1,16 m au fost descoperite câteva mici fragmente dintr-un bol getic cu decor în relief.

Alături de gama variată a olăriei geto-dacice tipice acestor perioade, plus puține fragmente de amfore elenistice, mai menționăm doar fragmentele de boluri getice cu decor în relief și o monedă de argint de tipul Inotești-Răcoasa.

Descoperirile din campania acestui an în se încadrează în limitele cronologice ale sec. II-la. Chr.

Bibliografie:

- I. Andrieșescu, Piscul Crăsani, ARMSI, III, Cultura Națională, București, 1924;
- N. Conovici, Șantierul arheologic Piscul Crăsani - 1978, Raport preliminar, A XIII-a Sesiune Națională de Rapoarte, Oradea, 1979, Materiale, Oradea, 1979, p. 143-145;
- N. Conovici, M. Neagu, Șantierul arheologic Piscul Crăsani, A XV-a Sesiune Națională de Rapoarte, Brașov, 1981, Materiale, București, 1983, p. 193-200;
- N. Conovici, Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița), SCIVA, 25, 1974, 2, p. 295-301;
- N. Conovici, Cupele cu decor în relief de la Crăsani și Copuzu, SCIVA, 29, 2, 1978, p. 165-183;
- N. Conovici, Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscul Crăsani, SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571-579; N. Conovici, Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani, Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92-99;
- N. Conovici, Obiecte pentru cult și magie descoperite la Piscul Crăsani, Pontica, XXVII, 1994, p. 61-83;
- M. Neagu et alii, CCAR 2012, p. 48-50; CCAR 2013, p. 50-52; 2015, p. 60-62;
- V. Sîrbu, I. Cernău, C. Cernea, M. Neagu, Fl. Vlad, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, S. Stanc, Cercetările arheologice de la Crăsanii de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică, Istros XX, 2014, p. 207-257.

13. sat Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: „La Gâta”

Cod RAN: 33701.05;

Cod tip de sit: 211;

Cod de epocă: 163, 211, 212, 213

Colectiv: Responsabil științific: Dan Lucian Vaida (Muzeul Grăniceresc Năsăudean); Berecki Sándor (Muzeul Județean Mureș) – responsabil de sector; George G. Marinescu (Muzeul Județean Bistrița-Năsăud) – responsabil de sector; Ioana Chira (Cluj-Napoca) – responsabil de sector.

Cercetările arheologice s-au desfășurat în intervalul 13-27 iulie 2015, finanțarea fiind asigurată de Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Obiectivul campaniei a constat în cercetarea și delimitarea celor două necropole (celtică și scitică) identificate în acest punct. Cu ocazia săpăturilor arheologice au fost trasate 13 secțiuni (S₁₂₄-S₁₃₆), orientate SV-NE și NV-SE, cu lungimi cuprinse între 21-31 m și lățimi între 1,5-2 m, cu martori de 0,5 m, rezultând o suprafață verificată de cca. 820 m². În urma investigațiilor din acest an au fost descoperite patru morminte scitice (M₅₁, M₅₃, M₅₄, și M₅₅), aparținând sec. VI-V î. Chr.; și două morminte celtice (M₅₂ și M₅₆), dateate în sec. III-II î. Chr.

Complexe funerare scitice:

M₅₁ – mormânt de incinerare în urnă; conturul gropii funerare nu a fost stabilit; ad. de depunere: 65 cm. Resturile de oase umane incinerate au fost depuse într-o ceașcă cu toartă, lucrată cu mâna, de culoare neagră, păstrată fragmentar. Lipsesc alte materiale arheologice.

M₅₃ – mormânt de înhumare; ad. de depunere: 60 cm; forma gropii funerare nu a fost stabilită. În acest caz, scheletul uman este reprezentat doar printr-un craniu de copil.

Inventar: 1 – ceașcă cu toartă, de culoare cenușie, lucrată cu mâna.

M₅₄ – groapă funerară de formă circulară, în care a fost depusă partea de jos a unui vas lucrat cu mâna și, totodată, au fost suprapuse părți din diferite animale, de la care s-au păstrat numeroase oase, în special un număr însemnat de maxilare.

M₅₅ – mormânt de înhumare; groapă funerară de formă patrulateră; ad. de depunere: 130 cm.; orientare V(capul) - E. Inventarul funerar și anumite caracteristici ale scheletului indică că mormântul aparține unei femei, foarte probabil de vârstă tânără.

Inventar: 1 – vas mare de formă bitronconică, lucrat cu mâna, de culoare neagră; 2 – ceașcă mare, de culoare cenușie, cu toarta ruptă, lucrată cu mâna, depusă în vasul mare; 3 – vas mic de formă bitronconică, de culoare cenușie, lucrat cu mâna, depus în apropierea craniului; 4 – bulgăre de ocră, depus în apropierea craniului; 5 – șirag de mărgelă de sticlă, de culoare galbenă și verzuie (au fost recuperate 25 de exemplare); 6-7 – brățări masive din bronz poziționate pe încheieturile mâinilor; 8 – cerceș (verigă) din bronz; 9 – fusaiolă din lut, găsită lângă genunchiului stâng; 10 – oase de animal (ofrandă alimentară).

Complexe funerare celtice:

M₅₂ – mormânt de incinerare; groapă funerară de formă rotundă; ad. de depunere: 40 cm. Resturile de oase umane incinerate au fost găsite împrăștiate în cuprinsul gropii funerare.

Inventar: 1 – fibulă din fier, slab conservată; 2 – mici fragmente ceramice, de culoare cărămizie, aparținând unui vas lucrat la roată; 3 – ofrandă alimentară (oase de animal).

M₅₆ – mormânt de incinerare; groapă funerară de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite; ad. de depunere: 50 cm. Pachetul de oase umane incinerate a fost depus în partea de vest a gropii.

Inventar: 1 – vas mare bitronconic, de culoare cenușie, lucrat la roată; 2 – vas mic de formă bitronconică (terină), de culoare cenușie, lucrat la roată; 3 – vas bitronconic de mărime mijlocie, lucrat la roată, stare de conservare deficitară; 4 – vas de formă bitronconică, de culoare cenușie, lucrat la roată; 5 – vas lucrat la roată, de culoare cărămizie, cu pereții subțiri, stare de conservare deficitară; 6 – strachină lucrată cu mâna, de culoare neagră, cu buza lipsă (distrusă probabil în timpul lucrărilor mecanizate din trecut); 7 – cuțit mare din fier (hiebmesser), depus pe ofrandă de carne, stare de conservare deficitară; 8 – ofrandă alimentară (oase de porc și pasăre).

Materialele arheologice rezultate au intrat în patrimoniul Muzeului Grăniceresc Năsăudean, obiectele necesitând, după caz, operațiuni specializate de restaurare și conservare; ulterior urmând a fi valorificate științific și expozițional. La muzeul din Năsăud se păstrează și documentația de șantier. Cercetările la Fântânele - „La Gâta” urmează să fie reluate, cu aceleași obiective, în vara anului 2016.

Bibliografie:

Dan Lucian Vaida, Celtic finds in North-East Transylvania (IVth-

IInd centuries B.S.), în Thracians and celts (Proceedings of the International Colloquium from Bistrița, 18-20 May 2006), Cluj-Napoca, 2006, pp. 295-323.

Dan Lucian Vaida, Preliminary considerations regarding the Celtic cemetery from Fantanele (the point – La Gata), în Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe (Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology Bistrița, 9-11 May 2008), Cluj-Napoca, 2009, pp. 237-246.

George G. Marinescu, Un mormânt de tip scitic descoperit la Fântânele „La Gâta”, în Arhiva Someșană, IX, 2010, pp. 13-28.

Corneliu Beldiman, Dan Lucian Vaida, Diana-Maria Sztancs, Carmen Pavel, Florin Constantin, Composite Artefact Discovered in the Celtic Cemetery of Fântânele - La Gâta, (Bistrița-Năsăud County). Data on Use-Wear Analysis and X-Ray Computed Tomography, în Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin (Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 10-13 October 2013), Târgu Mureș, 2014, pp. 217-231.

Cronica Cercetărilor Arheologice - campaniile 2000-2015.

14. sat Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița**Punct: Hulă**

Cod RAN: 67434.01

Autorizație: Nr. 101/15.07.2015

Tip sit: 117

Încadrare cronologică: 142

Colectiv de cercetare: Ovidiu Cîrstina – responsabil de șantier, Gheorghe Olteanu, Ana Ilie (Complexul Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște)

În anul 2015 a fost demarat un proiect de cercetare sistematică în jurul sitului de la Geangoești Hulă: Cercetări arheologice în bazinul superior al râului Dâmbovița: situl Geangoești-Hulă, cu finanțare din partea Consiliului Județean Dâmbovița. Cu o durată de trei ani (2015-2017), are drept scop dezvoltarea cunoașterii culturii Gumelnița în zona de Subcarpați prin abordarea de manieră integrată, interdisciplinară a ansamblului de locuire de la Geangoești-Hulă și îmbogățirea colecțiilor muzeale.

Obiectivele specifice proiectului sunt înțelegerea tipului de așezare umană amplasată în lunca Dâmboviței în contextul rețelei de locuire în care se află, dar și obținerea de informații despre configurarea planimetrică a așezării și evoluția sa în timp. La nivel zonal ne propunem definirea formei de organizare socială a comunităților de pe valea superioară a râului Dâmbovița, prin investigarea sitului de tip tell și a zonei înconjurătoare. Cealaltă componentă este direcționată pe studiul așezării și vizează identificarea tipurilor de structuri ocupaționale, structura configuratională a așezării, evoluția în timp a sitului, identificarea prin studiul artefactelor și ecofactelor a modalităților de diferențiere socială.

Situl este situat la baza terasei râului Dâmbovița, la cca. 0,800 km E de capătul de N al satului Geangoești și la cca. 2 km nord, în linie dreaptă, de râul Dâmbovița, în luncă, într-o zonă de contact dintre Piemontului Căndești și Câmpia Târgoviștei, formată de Albia Majoră a râului.

Acesta era foarte probabil amplasat într-o zonă umedă; actualmente, în imediata apropiere a sitului, în zona de sud, se pot observa nisipuri și pietrișuri, urme ale unui meandru fosil al râului, iar în cea nord-vestică este o zonă mlăștinoasă (Figura 1).

Situl a fost sondat încă din anul 1960, dar rezultatele cercetărilor au rămas, foarte multă vreme, inedite și sunt, în bună parte, nevalorificabile.

Așezarea are cca. 2000 mp, din care a fost deschisă, în campania din anul 1960, o suprafață de cca. 625 mp, în zona centrală. A fost trasată o secțiune magistrală S. I - S. Ia (de 64x2 m) apoi, de-o parte și de alta a șanțului stratigrafic, în jumătatea de NV, S. II (de 16x2 m) și S III (de 16x2 m), iar în jumătatea de SE, S. IV + Supraf. A (14x4 m) și Supraf. B (8x2 m), dar fără a se ajunge la paleosol pe toată suprafața, ci doar în șanțul de control stratigrafic.

Este un tell de perioadă eneolitică, cu mai multe niveluri arheologice și materiale tipice culturii Gumelnița, fazele A2 și B1, posibil locuit și în perioada eneoliticului târziu. În nivelul gumelnițean superior au fost identificate două locuințe de suprafață, incendiate, materialele ceramice permitând atribuirea lor etapei Gumelnița B1. Se presupune că situl ar fi fost fortificat cu șanț și val de apărare (G. Mihăiescu Gabriel, A. Ilie 2003-2004; A. Ilie 2007).

Situl a oferit din punct de vedere al artefactelor descoperiri extraordinare pentru cultura Gumelnița, cum este vasul antropozoomorf de la Geangoești (A. Ilie, F. Dumitru 2008), sau ansambluri excepționale prin număr și calitate pieselor, cum este cazul pieselor din cupru (A. Ilie, I. Neaga 2010), figurinelor zoomorfe (A. Ilie, F. Dumitru 2014), chiar și o parte a figurinelor antropomorfe etc. De asemenea, de aici provin piese cu caracter de unicat, cum este sceptul din piatră cu față umană (A. Ilie 2012).

Zona nu este cercetată din punct de vedere arheologic, în Repertoriul Arheologic al Județului Dâmbovița (Gh. Olteanu 2002, pp.123-128) nefiind precizate alte situri neo-eneolitice sau de altă perioadă, pre- și protoistorică, pe o rază de 5 km.

În campania anului 2015 ne-am propus evaluarea sitului în vederea obținerii de date despre amploarea stratigrafică a tell-ului; despre gradul de conservare a structurilor antropice, dar și despre dimensiunea intervențiilor umane moderne care ar putea afecta calitatea informațiilor istorice. Un al doilea obiectiv a fost organizarea de cercetări de teren în zonă pentru identificarea la suprafață a eventualelor altor urme de locuire umană pre- și protoistorice sau medievale, obiectiv care nu a putut fi îndeplinit și a fost reportat pentru anul 2016.

În vederea atingerii obiectivelor propuse pentru acest an, cercetarea arheologică s-a desfășurat în două etape.

În vară au fost efectuate investigații non-invasive care să ofere o primă (re)evaluare a potențialului arheologic al sitului. Au fost efectuate măsurători geodezice și cercetări geofizice care au permis obținerea unor date preliminare despre dimensiunea și natura structurilor din așezarea tell, fiind revelate structura de delimitare a așezării și urmele unor locuințe incendiate, și au determinat identificarea a numeroase anomalii geofizice de tip perturbări și gropi, unele atribuite cercetărilor din anul 1960 (Figura 2). Rezultatele acestor studii interdisciplinare au fost deja publicate (D. Micle, A. Stavilă 2014).

O a doua etapă, de control stratigrafic, a fost demarată pe 5.10.2015. Deși campania a durat până pe 18.11.2015, condițiile meteorologice nefavorabile și restrângerile financiare și de altă natură au făcut ca activitatea pe șantier și/sau în zonă să fie de 12 zile.

A fost deschisă o secțiune de 4,00 x 4,00 m, în zona centrală a sitului, scopul fiind acela de interceptare a secțiunilor de control stratigrafic practicate în anul 1960, golirea acestora și obținerea unei secvențe complete a stratigrafiei arheologice caracteristice sitului de la Geangoești. A fost golit manual caroul 1 și parțial caroul 2 a S.IA/1960 și, probabil, capătul estic a S.IV/1960.

A fost întocmită documentația de șantier, fiind înregistrate 55 fișe stratigrafice și 15 fișe de complex, completată de cea fotografică și cea grafică.

Tell-ul prezintă un depozit stratigrafic antropoc de cca. 2,05 m -2,15 m, în condițiile în care, conform profilelor morfologice longitudinale ale sitului, grindul/paleosolul s-ar afla la adâncimea de

-1,80 m (D. Micle, A. Stavilă, 2014, fig. 5).

Dacă până la adâncimea de 0,70-1,00 m situl comportă numeroase perturbări antropice sau degradări pedogenetice, de la această adâncime stratigrafia prezintă un grad ridicat de conservare, fiind înregistrate mai multe niveluri antropice, distrugerii de locuințe neincendiate sau locuiri exterioare (Figura 3).

Am remarca faptul că, în ciuda numeroaselor perturbări posterioare perioadei eneolitice, în suprafața deschisă în anul 2015, de cca. 16 mp sau în umplutura șanțului trasat de G. Mihăiescu și R. Gioglovan în anul 1960, nu au fost identificate decât materiale aparținând culturii Gumelnița.

Bibliografie:

A. Ilie 2006-2007, *Les fortifications des habitats de la culture Gumelnița (Roumanie)*, ANNALES D'Université „Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, Tome VIII-IX, Ed. Valahia University Press, Târgoviște, p. 253-266;

A. Ilie 2012, *Un sceptre anthropomorphe de la collection d'archéologie du Complexe National et Musée La Cour Princière de Târgoviște*, Dacia, LVI, 33-46 ;

A. Ilie, F. Dumitru 2008, *Un vase énéolithique zoomorphe inédit de la collection du Complexe Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște*, ANNALES D'Université „Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, Tome X, No. 1, Ed. Valahia University Press, Târgoviște, p. 157-165;

A. Ilie, I. Neaga 2010, *Câteva date despre o posibilă producție metalurgică în tell-ul de la Geangoești*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie 2, p. 79-97;

A. Ilie, F. Dumitru 2014, *Reprezentări zoomorfe eneolitice din colecțiile Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie 6, 31-50.

G. Mihăiescu, A. Ilie 2003-2004, *Tell-ul gumelnițean de la Geangoești (com. Dragomirești), jud. Dâmbovița, Ialomița*, Studii și cercetări de arheologie, istorie, etnografie și muzeologie, vol. IV, Slobozia, p. 71-80;

D. Micle, A. Stavilă 2014, *Geangoești-Hulă, Romania: a Gumelnița Settlement on the banks of the Dâmbovița river. Non-invasive research results*, Annales d'Université Valahia Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire, vol. XVI (2), p. 33-43.

Gh. Olteanu 2002, *Repertoriul arheologic al județului Dâmbovița*, vol I (A-M), Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște.

Abstract:

The archaeological campaign from 2015 in the Eneolithic tell from Geangoești has as purpose the revaluation of the stratigraphy and cultural succession, and to establish the quality of the anthropic structures preservation. In this scopes there have been made magneto-metric research followed by the clearing the section made in 1960 on the length of 4 m.

15. Gheorghieni, jud. Harghita

Punct: Pricske

Cod sit: 83570.03

Autorizație: Nr. 116/2015

Colectiv: Florin Gogâltan, responsabil, Ana Ignat (IAIA Cluj), Demjén Andrea, Kriszta Ferencz-Mátéfi (M Gheorghieni), Neculai Bolohan (UAIC Iași), Sebastian Andrei Drob (doctorand UAIC Iași), Erdős

Nándor (Școala Generală „Fogarassy Mihály”, Gheorgheni), Vlad Roman, Bogdan Ursu, Emil Grigorescu (studenți UBB Cluj), Dan-Nicolae Croitoru, Eduard-Cristian Rotariu (studenți UAIC Iași), Réka-Villő Balogh, Olivér Gillich, Gergely Szoboszlai (U Budapesta).

Conform izvoarelor scrise vama de Pricske a funcționat deja în evul mediu târziu, dar dezvoltarea sistemului de fortificare și construirea clădirilor vamale are loc numai după venirea austriecilor în scaunul Gheorgheni (1693). Odată cu reorganizarea graniței la începutul sec. al XIX-lea, vama de la Pricske a fost mutată treptat la Tulgheș. Mutarea vamei Pricske la Tulgheș, conform documentelor scrise, a avut loc în 1827.

În campaniile arheologice efectuate între 2009-2013, 2015 am cercetat în total patru clădiri de locuit și două grajduri¹¹.

În suprafața 22/2015 și 23/2015 a fost decopertată o mare parte dintr-o clădire de locuit, permițând stabilirea dimensiunilor ei și obținerea unor rezultate preliminare privind structura sa. Clădirea a avut o lungime de 15,6 m și o lățime de 6,4 m. Ea a fost alcătuită din trei tracturi (trei încăperi). Încăperea sudică și nordică au avut aceleași dimensiuni interioare (5,40 x 5,10 m), iar cea din mijloc, foarte probabil bucătăria, a fost de 5,40 x 3,10 m. Accesul în clădire s-a făcut în partea vestică prin încăperea din mijloc, prin bucătărie, de unde se făcea accesul în camerele laterale (Fig. 1).

Zidurile de elevație au fost construite din blocuri mari de sienit și bucăți de cărămidă legate cu un mortar alb-cenușiu amestecat cu pietriș și mică. Grosimea zidurilor este diferită: zidul despărțitor din apropierea sobei a avut o grosime de 0,62 - 0,70 m, iar zidul sudic, nordic, estic și vestic al clădirii de 0,42 - 0,48 m. După grosimea zidului se schimbă și adâncimea fundației: talpa fundației zidului de 0,62 - 0,70 m grosime ajunge până la adâncimea de 1,13 m, iar fundația zidului de 0,42 - 0,48 m grosime până la adâncimea de 0,63 m de la nivelul de călcare actual. Zidurile despărțitoare dintre cele două încăperi au fost construite mai îngrijit din pietre cu suprafață plată spre exterior, spărturile din zid fiind umplute cu pietre de dimensiuni mici și cu bucăți de cărămidă. Zidul de elevație din apropierea sobelor a fost realizat din piatră, fiind mai gros deoarece susținea hornul și împiedica astfel incendierea clădirii. Restul elevațiilor a fost foarte probabil din bârne de lemn, numai fundația fiind realizată din piatră. Zidurile de elevație au fost tencuite, în dărâmătură fiind găsite numeroase bucăți mari de tencuială.

În fiecare încăpere a fost construită câte o sobă sau un cuptor. Avem puține informații despre amenajarea interioară a încăperilor. În camera din mijloc, în bucătărie, a fost surprinsă o pardoseală din cărămidă foarte uzată și ușor tasată, lipsind în totalitate în partea vestică. În încăperile sudice și nordice au fost identificate cele patru bârne transversale care se aflau sub pardoseala din lemn (în încăperea nordică au fost identificate patru amprente de bârne cu orientare est-vest și cu o grosime de 0,20 m; iar în încăperea sudică încă patru).

În colțul nord-estic al clădirii am identificat o groapă de par (dimensiune: 0,24 x 0,34 m) adâncită cu 0,28 m în sterilul din punct de vedere arheologic. Iar în colțul sud-estic al secțiunii am surprins o groapă de dimensiuni mari: 1,80 x 1,00 m și cu o adâncime de 0,90 m. În interiorul groapei s-a păstrat urme de lemn (Fig. 1).

Nu am reușit să întreprindem noi cercetări la fortificația de pe vârful Pricske fiindcă proprietarul terenului, Composesoratul din Gheorgheni nu a acceptat cererea noastră privind defrișarea celor șase copaci care se aflau în interiorul fortificației.

În urma cercetărilor arheologice sistematice desfășurate între 2009 - 2013 și 2015, s-a putut demonstra că la Pricske

carantina s-a bucurat de maxima sa perioadă de dezvoltare în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea. Pentru arheologia epocii moderne din România, cercetările din carantina de la Pricske sunt inedite. Ele permit, alături de sursele documentare sau analizele arheozoologice, reconstituirea vieții cotidiene într-o carantină austriacă din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. De asemenea reprezintă o contribuție importantă la cunoașterea materialului arheologic caracteristic acestei perioade din estul Transilvaniei.

Abstract:

The systematic archaeological excavations performed between 2009 and 2013 and in 2015 enabled specialists to prove that the quarantine at Pricske reached a period of maximum development during the second half of the eighteenth century. At the same time, the excavations attested that it consisted of a rather complex system of buildings (barracks for quarantine personnel, stables or sheds, buildings for people placed under quarantine etc.), necessary for specific sanitary activities. The researches at the quarantine in Pricske are novel for Modern Period archaeology in Romania. Together with the documentary sources and the archaeozoological analyses they allow the reconstruction of the daily life in an Austrian quarantine in the second half of the eighteenth century. They also represent a significant contribution to the knowledge of the archaeological material characteristic to this period in eastern Transylvania. Another perspective open to researchers is the possibility to combine the archaeological inventory to the study of its functionality. Indications about that may be found in written sources as well as in the graphic images of that period.

16. oraș Hârșova, jud Constanța - [Carsium]

Punct: Cetate, str. Cetății - str. Carsium

Cod RAN sit:60810.01

Autorizație: Nr. 60/2015

Colectiv: Constantin Nicolae-responsabil șantier, Cristina Talmațchi-responsabil sector, Vitalie Bodolică membru colectiv (MINAC), Daniela Mihai membru colectiv (INP).

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 septembrie 2015 - 30 septembrie 2016

Campania 2015 s-a limitat, din cauza fondurilor modeste, numai la continuarea cercetării porții de nord a fortificației romano-bizantine (sec. IV-V) și a constatat, în limita fondurilor alocate, în demontarea matorului dintre S II și S 1 (dezvelirea frontului estic al turnului T 1, respectiv asigurarea vizibilității obiectivului de pe partea răsăriteană), extinderea secțiunii S 5 și demontarea matorilor dintre S 5 și S 4-S 6 (dezvelirea frontului estic al turnului T 2).

La T 1 s-a constatat că alături de restul zidului de est s-au aflat depuneri masive de deșeuri menajere contemporane, cel mai probabil urmare a intervenției mecanice în acest sector în toamna anului 1987, atunci când s-a încercat nivelarea suprafeței pentru a face loc unui depozit de deșeuri metalice. La nivelul de demolare al turnului rămas neafectat au putut fi recuperate fragmente de vase din ceramică, cărămizi și două ponduri (unul din bronz cu simboluri, celălalt din plumb). Cercetarea a scos în evidență caracteristicile constructive de la nivelul de bază al turnului, respectiv asize de zidărie de grosime diferită pentru a obține nivelul orizontal adecvat necesar ridicării turnului. Paramentul de jos, singurul care se păstrează, este ridicat din piatră de calcar de dimensiuni diferite (între 31 cm și 153 cm).

La T 2 s-a continuat secțiunea S 5 până la limita șanțului executat de Gh. Cantacuzino în anul 1988 (umplut cu resturi

¹¹ A. Demjén, Fl. Gogâltan, Archaeological Researches in Gheorgheni (Harghita County) and its surroundings (2009–2013, 2015), în Ziridava. Studia Archaeologica, 29, 2015, 375-412.

menajere de locatarii din zonă) și s-au demontat martorii de pe părțile laterale. Cercetarea a avut ca obiectiv să surprindă caracteristicile constructive ale turnului T 2 la nivelul de deasupra stâncii. În partea interioară a porții s-a evidențiat un nivel de piatră de dimensiuni diferite (medie și mică) lustruită datorită traficului pietonal. Acest nivel acoperă plinta turnului și pavajul original din fața porții. În dreptul turnului T 1 acesta a fost îndepărtat în momentul în care a fost ridicat zidul ce a avut misiunea să obțină intrarea pe poartă.

Din săpătură au fost recuperate fragmente ceramice, materiale de construcție, câteva fragmente din vase de sticlă, două monede. Majoritatea covârșitoare a materialelor provin din perioada romană și romano-bizantină. Câteva fragmente de vase sunt caracteristice evului mediu.

Un loc important în descoperirile făcute îl ocupă materialele de construcție. La prima vedere, din punct de vedere al prelucrării, se poate constata că piatra de construcție folosită prezintă urme de daltă (moloanele de dimensiuni medii) și de fierăstrău (la intrarea pe poartă paramentul este întărit cu două blocuri tăiate cu dimensiuni de 108 și 153 cm). Numărul fragmentelor de cărămidă este mare, ceea ce sugerează existența unor asize regulate. Cea mai mare parte însă se prezintă sub formă fragmentară. Cu toate acestea, se pot obține dimensiunile inițiale ale materialelor (31 X 32 X 4-6 cm). Suprafețele acestora sunt marcate de simboluri diferite (executate cu degetele în pasta moale), majoritatea în forma literei „X” cu liniile drepte sau ondulate (2-4 amprente), ori cu semicercuri în partea de jos sau sus a pieselor.

Fragmentele de vase din ceramică reprezintă majoritatea descoperirilor. După cum indică stratigrafia, acestea cad în nivelul de abandon al porții și sunt în poziție secundară (între pavaj și nivelul de demantelare). Amforele ocupă un loc important (majoritatea o formează mânușile -433 fragmente, dar sunt prezente și guri, funduri sau corpuri de vase. Din ceramica de uz comun se remarcă fragmentele de oale, câni, castroane, boluri (s-au păstrat în majoritate fragmente de buze sau funduri). Vasele din sticlă și opaițele sunt reprezentate prin câteva fragmente mici. Puține sunt și greutatea din ceramică și piatră descoperite.

Între piesele din metal se remarcă o bombardă din fontă în greutate de 3 kg și două greutatea. Una din plumb, formă rotundă-plată (7,6 X 1,8 cm) cu marcajul șters; cealaltă din bronz, formă rotundă-plată (5,2 X 1 cm) cu simboluri pe suprafață (o cruce cu capetele lățite sub care sunt ștanțate literele „Γ S” înscrise în două cercuri concentrice, între care s-a executat un ornament din linii mici unite, în unghi, între ele.

Continuarea cercetării porții de nord a fortificației romano-bizantine poate aduce elemente noi privind viața economică, politică și militară la Dunărea de Jos. În același timp, monumentul poate deveni un important punct de atracție turistică în Hârșova, așezare dunăreană lipsită de resurse pentru dezvoltare.

17. Hirșova-tell, jud. Constanța

Cod RAN 60810.02

Cod LMI CT-I-s-A-02677

În condițiile celei mai reduse finanțări de care au beneficiat cercetările arheologice de aici începând cu 1964 când au debutat săpăturile conduse de către Doina Galbenu, în campania anului 2015 nu s-au putut efectua cercetări arheologice. Desigur, planul inițial al cercetării nu a mai putut fi respectat.

Au putut fi efectuate numai câteva carotaje pe latura de sud a tell-ului cu scopul de a se completa informațiile privind stratigrafia în această parte a tell-ului și de a se obține noi probe pentru eventualele

datări..

S-a continuat reorganizarea depozitului temporar de ceramică, ceramica fiind regrupată în funcție de complexe.

S-a continuat analiza materialului documentar în vederea continuării redactării textelor privind complexele cercetate în S. B.

18. Isaccea, jud. Tulcea - [Noviodunum]

Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Sector: Sud-Est

Cod sit: 159696.05

Colectiv: Responsabil șantier dr. Florin George Topoleanu (INSTITUTUL DE CERCETĂRI ECO-MUZEALE „SIMION GAVRILĂ Tulcea”); dr. Aurel Stănică, drd. Marian Mocanu, dr. Valentin Panait, Liliana Marcu, Vera Rusu (ICEM Tulcea), dr. Niculina Dinu (M. Brăilei), dr. Laurențiu Radu (MA Mangalia), dr. Honcu Ștefan (IAI), dr. Emilian Gămureac (MC), dr. Corneliu Beldiman, dr. Diana-Maria Sztancs (UCDC București), dr. Simina Stanc (UAIC), Daniela Stănică, Laura Stănică, Liviu Hariton, Andrei Nichita, Adrian Drăgan (Asociația Pro Noviodunum), Eftimie Dumitru (S.C. Topo Consult S.R.L. Isaccea).

În lipsa resurselor financiare alocate cercetărilor arheologice sistematice din anul 2015, colectivul de cercetare al Șantierului Arheologic Noviodunum, a abordat alte obiective înscrise în programul multianual de cercetare.

Am acordat o mai mare atenție materialului arheologic rezultat în ultimele campanii de săpături și cercetărilor de teren. În funcție de preocupările fiecăruia, membrii colectivului au curățat și prelucrat materialul arheologic pentru publicare.

A fost selectat pe epoci istorice și categorii, materialul rezultat în campania anului 2014, dar și din campaniile precedente, în zona incintei de SE. A fost curățat și pregătit pentru analiză antropologică materialul osteologic uman.

Un alt obiectiv urmărit, a fost continuarea cercetărilor de teren, concentrându-ne atenția pe localizarea și cartografierea fortificațiilor turcești din teritoriul administrativ al orașului Isaccea.

A fost realizat un ortofotoplan al cetății Noviodunum și o scanare laser a monumentelor descoperite (Turnul de Colț, Curtina 1, Turnul A, Curtina 2, Turnul Mare, Incinta de Nord, Basilica 2), încercând astfel, să monitorizăm gradul de degradare al monumentelor descoperite în zona incintei de nord și sud-est, plus zona de așezare civilă de pe latura de nord-est a sitului.

Reamintim că cetatea Noviodunum, unul dintre cele mai importante obiective arheologice din Dobrogea de Nord, amintit de izvoarele antice începând cu Ptolemeu până la Constantin Porfirogenetul, a intrat în atenția specialiștilor încă de la sfârșitul secolului al XIX – lea, primele săpături arheologice fiind practicate în deceniile șase – șapte ale secolului XX. În perioada următoare, informațiile despre sit au fost completate în urma descoperirilor întâmplătoare și a săpăturilor de salvare din așezarea civilă și teritoriu. În anul 1995 au demarat cercetările arheologice sistematice inițiate de Institutul de Cercetări Eco – Muzeale din Tulcea, din colectiv făcând parte specialiști din prestigioase instituții de cultură din țară și străinătate.

Din anul 2000, săpăturile se desfășoară în cadrul proiectului Noviodunum 2000, care urmărește cercetarea științifică, degajarea și valorificarea muzeală a sectorului de SE al cetății Noviodunum. Acesta cuprinde un segment al fortificației, în care se înscriu trei turnuri romano-bizantine – Turnul Mare (TM) la V, Turnul de Colț (TC) la est, Turnul A (TA) la mijloc și cele două curține aferente. Construit la începutul secolului al IV-lea p.Chr., pe latura de SE a cetății, Turnul

Mare de la Noviodunum are o anvergură de 31,40 m și avansează în exterior pe 16,30 m lungime, acoperind o suprafață interioară de 225 mp, cu ziduri de 3,20 m grosime, cu parament din blochete rostuite și elevație în opus mixtum. Turnul A, refăcut de mai multe ori în cele trei secole de istorie romano-bizantină, se prezintă sub forma unui evantai, ca un bastion rectangular cu frontul rotunjit. Posibil, ca și acest turn să fi suprapus castrul de pământ, construit de romani la începutul secolului I p.Chr.

Obiectivele au fost revizuite în anul 2010, inițiindu-se astfel un nou proiect, accentul fiind pus pe interdisciplinaritate.

În anul 2014, a fost realizată o cercetare arheologică preventivă pentru obiectivul „Construire sediu sector Poliție de Frontieră Isaccea”.

Cu această ocazie a fost investigată o suprafață de 3000 mp, fiind înregistrate un număr de 274 complexe arheologice. În suprafața afectată de proiect (S1-S17), au fost identificate și cercetate 164 complexe, dintre care: 2 – atribuite perioadei getice; 53 – epocii romane; 186 – Evului Mediu (sec. XIII); 15 – amenajări din perioada Primului Război Mondial și a celui de Al Doilea Război Mondial. La această listă se mai adaugă 15 complexe care nu conțineau materiale arheologice. Legat de tipurile de complexe investigate se poate preciza că au fost înregistrate 57 de morminte medievale (sec. XII-XIII), 10 locuințe, 90 gropi menajere, 7 cuptoare de olar, 10 vetre de suprafață, toate fiind datate în sec. al XIII-lea, 42 de gropi din perioadă romană, 4 morminte din aceeași perioadă, 1 complex funerar (criptă), 3 cuptoare de olar și gropile de rebuturi, 3 vetre din aceeași perioadă (sec. II-IV), 16 amenajări din Primul Război Mondial – Al Doilea Război Mondial (tranșee, gropi, sobă de companie). Prezența, într-o cantitate apreciabilă, a materialului arheozoologic, descoperit în complexe menajere și locuințe, atestă, indirect, premise favorabile pentru prelucrarea materilor dure animale și confecționarea a diferite obiecte de os și corn. În sprijinul acestei afirmații vin mai multe descoperiri de oase și coarne de animale în curs de prelucrare, din care se confecționau mânere, piepteni, piese de harnașament sau diferite arme. Potrivit datelor preliminare oferite de cercetarea arheologică, se prelucrau oase de mamifere de talie mare, coarne de cerb și de cornute domestice, defense de mistre¹².

În această perioadă a continuat restaurarea materialului arheologic¹³ recoltat în urma cercetării arheologice preventive de pe terenul viitorului sediu al Poliției de Frontieră Isaccea. În principal este vorba de o mare cantitate de vase ceramice și monede aparținând epocilor romane și medievale.

Menționăm că de aici provin un număr de trei arhetipuri și patru tipare de opaițe, piese extrem de rare, dovadă a fabricării acestei categorii ceramice la Noviodunum, în sec. II – IV p.Chr. Studiarea lor a fost finalizată, astfel că au putut fi prezentate specialiștilor la Congresul Internațional de Lychnologie de la Sibiu.

Cantitatea mare de ceramică, numărul impresionant de obiecte, volumul de informații, ne-au permis să extragem unele date preliminare, care definesc contextul locuirii romane (sec. II-VII), medio-bizantine și medievale de la Noviodunum.

Tipologia vaselor de bucătărie descoperite la Noviodunum

Ștefan HONCU, Aurel Daniel STĂNICĂ

Prin ceramică de bucătărie (vasa conquina(to)ria) înțelegem totalitatea vaselor care erau întrebuințate pentru prepararea mâncării (fiert, copt, fript) respectiv oale, cratițe, castroane, tigăi și capace.

Vasele au forme și dimensiuni diferite, în funcție de utilitatea lor¹⁴.

Studiul vaselor de bucătărie ne oferă o multitudine de informații prețioase privitoare la modul de viață a societății antice precum rutele comerciale, dieta, categoriile sociale, starea materială sau viață culturală a comunității. În special, investigațiile asupra diferitelor categorii ceramice au o deosebită însemnătate pentru înțelegerea economiei romane. În cazul ceramicii de bucătărie, analiza compoziției pastei poate oferi indicii importante despre proveniența vaselor, care erau realizate de cele mai multe ori, pentru o singură comunitate sau pentru o singură provincie, acestea având o distribuție locală sau zonală. Din această cauză studiarea caracteristicilor pastei este o dovadă însemnată privind proveniența recipientului. (vezi Fig. 2.)

În cazul ceramicii de bucătărie descoperită la Noviodunum se poate constata prezența atât a celei confecționate pe plan local, cât și a celei importate, într-o proporție mai mică. Remarcăm că aceasta este foarte diversificată, aici fiind identificate nu mai puțin de 11 tipuri de oale. Din punct de vedere al ponderii ceramicii de bucătărie de la Noviodunum se observă că oalele ocupă primul loc cu - 36% din totalul descoperirilor, urmate fiind de tigăi cu - 21%, castroane - 18%, cratițe - 13%, capace - 7%, mortaria - 3% și oalele de depozitare - 2%. Deși tipurile ceramice sunt diversificate, acestea sunt slab reprezentate numeric, din simplul motiv că cercetările arheologice sunt îngreunate de lipsa fondurilor, situl este pluristratificat și, momentan, cercetările de aici au atins nivelul roman timpuriu doar în punctul denumit „Turnul Mare”¹⁵.

Trebuie subliniat faptul că tipul I de oale este cel mai des întâlnit în rândul ceramicii de bucătărie descoperite în acest sit. Vasele cu o pastă semifină, de culoare alb-cenușie (caolinoasă) sunt majoritare în cadrul descoperirilor și se datează între secolele II-III p.Chr. Tipul VII, oalele de tradiție La Tène, au fost descoperite într-un număr scăzut, însă acestea prezintă aceleași caracteristici ca aproape întreaga ceramică de tradiție La Tène, identificată și în alte situri din provincia Moesia Inferior. Continuarea folosirii ceramicii de tip La Tène în perioada romană a fost explicată prin incapacitatea marilor ateliere de a acoperi nevoile militarilor, iar mai târziu, prin prețul mult mai mare al ceramicii provinciale romane¹⁶.

Remarcăm faptul că oalele încadrate în tipul XIII sunt reprezentate în cadrul descoperirilor prin doar trei exemplare. Originea acestui tip de oale, care ocupă penultimul loc din cadrul descoperirilor de acest gen, trebuie căutată în ceramica de bucătărie din epoca elenistică, originară din zona orientală a Imperiului (în special cea egeeană)¹⁷.

Cratițele constituie 13% din totalul ceramicii de bucătărie cercetate, aceste recipiente putând fi împărțite în trei tipuri. Prezența lor dovedește strânsele legături comerciale dintre provincia Moesia Inferior, în special centrul portuar Noviodunum¹⁸.

O altă categorie de vase prezente la Noviodunum este cea a tigăilor, reprezentând 21% din totalul vaselor de bucătărie. Acestea sunt deopotrivă produse local, cât și importate din zona occidentală a Imperiului.

În ceea ce privește prezența castroanelor în siturile cercetate, acestea au fost descoperite într-un număr reprezentativ (33 de exemplare – 18 %). Ele se clasifică în 8 tipuri, fiind lucrate, probabil, în cadrul fiecărui sit sau în alte situri din provincie. Remarcăm ponderea semnificativă și diversitatea tipologică a castroanelor în rândul descoperirilor. Acestea puteau îndeplini mai multe funcții

¹² Beldiman, Stănică, Sztancs 2015, p. 110.

¹³ Au fost restaurate 42 de vase borcan, 3 opaițe, diverse obiecte din metal (vârfuri de săgeți, cataramă, cruciulițe din bronz și plumb, piese harnașament), un număr mare de monete etc., care provin din contextele datate în secolul al XIII-lea.

¹⁴ Pentru mai multe detalii vezi o trecere în revistă a definiției ceramicii de uz comun la: Olcese 1993, p. 43 și urm.

¹⁵ Baumann 2008, p. 191-195.

¹⁶ Negru 1997, p. 98.

¹⁷ SUCEVEANU 2000, p. 119; HONCU 2014, p. 100.

¹⁸ HONCU 2014, p. 100.

precum încălzitul sau servitul mâncării.

O altă categorie ceramică descoperită în mod frecvent în castele romane, fiind atestată în cadrul descoperirilor cu un procent de 3% din totalul ceramicii de bucătărie, este mortaria.

Capacele sunt prezente în număr scăzut în cadrul descoperirilor, cu un procent de 7% din totalul ceramicii de bucătărie, fiind încadrate într-un singur tip.

Din punct de vedere al repartiției procentuale a tipurilor de vase, ceramica de bucătărie descoperită la Noviodunum prezintă unele particularități. În stadiul actual al cercetării considerăm că ponderea acestui gen de recipiente nu poate fi stabilită cu exactitate, întrucât cercetările arheologice nu au atins, în multe puncte, nivelul roman, însă, cu toate acestea, informațiile actuale reprezintă un punct de plecare pentru studierea ulterioară a ceramicii romane de bucătărie de la Noviodunum.

Turnul de Colț

Laurențiu Radu

Cercetările arheologice desfășurate în colțul de sud-est al fortificației noviodunense au permis evidențierea unui turn de colț cu laturile evazate și fronton semicircular, realizat la începutul epocii romano-bizantine, în construcția căruia au fost înglobate structuri anterioare aparținând zidului de incintă și a unui turn, posibil de formă rectangulară. Turnul a funcționat doar în epoca romano-bizantină, ulterior refacerea bizantină a incintei urmează un traseu diferit. Nivelele arheologice au fost perforate de gropi de bordeie din secolele XI-XIII și de morminte ulterioare, iar în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, aici a funcționat o carieră de piatră.

Campania anului 2015 s-a axat în principal pe continuarea studiului materialului ceramic în vederea realizării unei baze de date exhaustive a ceramicii descoperite la Noviodunum. Ceramica recoltată în cursul campaniilor de cercetare arheologică, efectuate începând cu anul 2002, a fost aranjată pe ani și campanii.

Aceasta este foarte diversă, cuprinzând ceramică getică, romană, romano-bizantină, și medio-bizantină din secolele XI-XIII și din epoca otomană, aflat în general în stare fragmentară.

Ceramica getică este reprezentată de un pahar fragmentar, ceramica romană prin diverse fragmente de vase și material amforic, dintre care se distinge terra sigillata.

Ceramica romană târzie cuprinde o mare proporție de material amforic, în special amfore tip LR2. Ceramica de sec. XI-XIV cuprinde, în marea majoritate, vase-borcan și material amforic, și, în proporție redusă, ceramică smălțuită. Ceramica otomană este reprezentată pe lângă alte artefacte, de pipe din lut din care s-au descoperit mai multe fragmente. În acest stadiu al cercetării, se poate concluziona că situl Noviodunum se încadrează în seria fortificațiilor nord-dobrogeene prin trăsăturile comune ale ceramicii.

Localizare și identificare fortificații turcești

*Aurel-Daniel Stănică, Daniela Stănică,
Niculina Dinu, Laura Stănică, Adrian Drăgan*

În ultimii ani am acordat o mare atenție hinterlandului și cartării siturilor arheologice din teritoriul Noviodunens.

În anul 2015 ne-am concentrat atenția pe cartografierea fortificațiilor turcești, așa-numitele tabii.

Isaccea, un important centru în angrenajul administrativ otoman din Dobrogea, situat în dreptul celui mai important vad de traversare a Dunării de pe cursul său inferior, a reprezentat o veritabilă punte de trecere, pentru trupe, comercianți, diplomați, cronicari etc. Pe aici, și-au trecut armatele în avântul lor războinic, sultanii otomani și, cu un astfel de prilej, în 1621, în preajma expediției lui Osman al

II-lea împotriva Poloniei, s-a ridicat la Isaccea, pe o colină, o cetate patrolateră care domină împrejurimile.

Situl de la Isaccea-Noviodunum este cunoscut și pentru tabia situată în zona centrală a acestuia. Din păcate, documentele turcești, călători străini trec sub tăcere sistemul de fortificații din jurul orașului Isaccea. Sursele cartografice evidențiază existența unui sistem de fortificații, care înconjurau orașul, fiind localizate pe înălțimi în zonele sensibile din apropiere fluviului.

Pentru localizare și identificarea acestor structuri am recurs la suportul oferit de imaginile satelitare și arheologia aeriană.

Pe majoritatea hărților studiate, aceste forturi nu sunt denumite, dar în memoria colectivităților se mai păstrează informații referitoare la existența unora dintre ele.

În lipsa unor fotografii aeriene de mare rezoluție, a zonelor vizate, am recurs la fotografia aeriană realizată cu ajutorul dronelor. Au fost realizate ridicări topografice pentru trei dintre tabii.

Din nefericire, în două din zonele vizate, în ciuda semnalării pe hărțile consultate, existența unor suprafețe plantate cu pomi fructiferi ne-a împiedicat să obținem rezultatele scontate.

Date privind contextele arheologice din perioadă otomană (sec. XVI-XIX). Ceramica otomană

*Aurel-Daniel Stănică,
Niculina Dinu, Daniela Stănică*

Cercetările arheologice din ultimii 10 ani, desfășurate în sectorul de SE, al fortificației, au evidențiat contexte, care atestă distrugerii masive ale elementelor de fortificație specifice perioadelor medievală, medio-bizantină și romană. O serie de materiale, ceramică, pipe, monede, diferite obiecte din fier, au fost descoperite în straturile masive de distrugere, care indică secolul al XVI-lea, ca moment al afectării structurilor arheologice. De asemenea, în urma cercetărilor arheologice de suprafață au fost descoperite fragmente ceramice specifice perioade otomane, pipe întregi și fragmentare, monede, în așezare civilă și mai departe la sud de aceasta în zona ocupată astăzi de un întins complex pomicol.

Distrugerile care au afectat contextele arheologice au fost făcute începând cu epoca stăpânirii otomane, cauzate de amplasarea unei fortificații în interiorul anticei cetăți. Aproximativ pe zona centrală a cetății, a fost amenajată tabăra (tabia), probabil în secolul al XVI-lea¹⁹ sau în secolul al XVII-lea, când Imperiul Otoman începea un vast program militar și administrativ care vizau teritoriile cucerite de la gurile Dunării. Cu această ocazie au fost dizlocate uriașe cantități de pământ pentru constituirea valului de pământ al unei fortificații de pământ de formă trapezoidală, acțiune care a afectat contextele arheologice de perioadă medie bizantină și ultimele niveluri romano-bizantine. Am putea presupune că acesta este momentul când încep să fie distruse pe latura de sud, elementele de fortificație și zidurile de incintă din perioada medie-bizantină și epoca romană.

Datorită așezării sale geografice, aici existând principalul vad de traversare a Dunării de pe cursul său inferior, orașul Isaccea era frecvent vizitat de numeroși cărturari, diplomați, clerici, cronicari, comercianți, care ne-au lăsat relații de o deosebită valoare documentară, în unele dintre acestea sunt menționate și ruinele de la Noviodunum.

Existența unui nucleu de locuire, aparținând militarilor care deserveau palanca de la Noviodunum, poate fi argumentată prin cercetarea în anul 2003 a unei locuințe în care au fost descoperite materiale arheologice din secolul al XVIII-lea. De asemenea, în anul 2013, sub șoseaua betonată care traversează cetatea, a fost montată o conductă de canalizare, au fost descoperite fragmente ceramice și pipe, datate în secolele XVIII-XIX, dar și piese de porțelan englezesc,

¹⁹ Baumann 2010, p. 9, propune secolul al XVI-lea.

sticlă etc.

Războaiele ruso-turce, au marcat un alt moment, când au fost realizate elemente de fortificație defensive, care la rândul lor au afectat nivelurile de locuire anterioare²⁰. Confruntările armate dintre puterile vremii... mare parte dintre acestea s-au realizat în teritoriul administrativ al orașului Isaccea, inclusiv în situl de la Noviodunum. În cercetările noastre, au fost descoperite, ghiulele din fontă, gloanțe din plumb, elemente componente de la arme de foc, care atestă confruntările militare din această zonă.

Un număr mare de monede, descoperite întâmplător sau un context arheologic, ce acoperă perioada cuprinsă între secolele XVI-XIX, sunt un alt argument în demonstrația noastră, referitoare la distrugerile din epoca otomană²¹, inclusiv existența unei locuiri din perioada respectivă.

Ceramica otomană descoperită la Noviodunum se caracterizează prin prezența ceștilor de cafea având diferite dimensiuni, cu buză ușor evazată sau dreaptă din caolin, cu pereți subțiri, de culoare crem sau alb – cenușiu, decorurile sunt floral – stilizate de culoare albastru/culoare de albastru pe fond alb; smalțul, uneori deteriorat, este plumbifer. Cele mai multe fragmente descoperite sunt cu decor albastru, doar câteva sunt policrome indicând copierea porțelanului chinezesc.

Alături de ele s-au descoperit fragmente din cești de porțelan chinezesc cu decor albastru pe fond alb – verzui, faianță și maiolică europeană provenind de data aceasta de la farfurii sau căni. Ceramica otomană din secolul al XVIII – lea și primele decenii ale secolului al XIX – lea se caracterizează prin diversitatea decorului, tendința de copiere a porțelanului chinezesc și multitudinea atelierelor care o produc în tehnici și calități diferite.

În vacanță la Cetate

Aurel-Daniel Stănică,
Niculina Dinu, Daniela Stănică

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Simion Gavrilă” Tulcea în parteneriat cu Asociația Pro Noviodunum și Liceul Teoretic „Constantin Brătescu” Isaccea, a derulat în perioada 17-82 august 2015, la Baza Arheologică Cetatea Noviodunum, programul educațional „În vacanță la Cetate”.

Programul educațional este destinat tinerilor (elevi și studenți) și își propune o incursiune în istoria sitului Noviodunum-Isaccea și a celor mai importante situri arheologice din nordul Dobrogei. O altă componentă a programului educațional vizează încurajarea acțiunilor de VOLUNTARIAT pe componenta protejării și promovării patrimoniului arheologic.

Din programul educațional au făcut parte următoarele tipuri de activități - Patrimoniu pentru comunitate - care vizează acțiuni de documentare și conservare a patrimoniului arheologic; spălare de material ceramic, de material osteologic, restaurare de material ceramic.

Bibliografie:

Baumann 2008 – Despre începuturile vieții romane la Noviodunum, Peuce S.N. 6, 2008, p. 186-206.

Baumann 2010 – Noviodunum. Șantier arheologic 1995-2009, Tulcea.

²⁰ În săpăturile arheologice, au fost descoperite mai multe gloanțe din plumb, dar și arme sau elemente componente de la arme de foc specifice secolelor XVIII-XIX.

²¹ Zidurile cetății au fost „o locație preferată pentru extragerea pietrei de către localnici” și antreprenorii care exploatau și cariera de piatră din vecinătate. Așa se explică distrugerea sistematică a zidurilor din perioadă medievală, medio-bizantină sau romană. Pipele, fragmentele de ceramică turcească, datează astfel de momente în care a fost extrasă piatra din zidurile cetății.

Beldiman, Stănică, Sztancs 2015 – Isaccea – Noviodunum. Artefacte din materii dure animale descoperite în 2014, Peuce S.N. 13, p. 107-136.

Honcu 2014 – Șt. Honcu, Kitchenware, în G. Nuțu, S. Stanc, D. Paraschiv (eds.), Niculițel – A roman rural settlement in north-east Moesia Inferior. Archaeological & Archaeozoological research, Parthenon Verlag, Kaiserlautern und Mehlingen, 2014, p. 88-102 (text); p. 243-245 (ilustrație).

Negru 2003 – M. Negru, The Native Pottery of Roman Dacia, BAR International Series 1097, Oxford.

Olcese 1993 – Gl. Olcese, Le ceramiche comuni di Albintimilium. Indagine archeologica e Archeometrica sui materiali dell' area del Carandi, Firenze.

Suceveanu 2000 – Al. Suceveanu, Histria X. La céramique romaine des Ier-IIIe siècles ap. J.-C., Bucarest.

19. sat Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași

Punct: Balta Popii

Cod RAN: 98710.01

Autorizație: Nr. 62/06.07.2015

Colectiv: lect. univ. dr. Neculai Bolohan responsabil (Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași), cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu (Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași), cerc. dr. Diana-Măriuca Vornicu (Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași), prof. univ. dr. Nicolae Ursulescu (Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași), muz. dr. Loredana Solcan (Muzeul de Istorie al Complexului Muzeal Național Moldova Iași), muz. dr. Andreea Vornicu (Muzeul Județean Botoșani), cerc. dr. Andrei Asăndulesei (Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași), dr. Radu Furnică. Au mai participat dr. Alin Mihaela-Pintilie, dr. Cristi Nicu, drd. Sebastian Drob, dr. Mihaela Danu, Dan Amarandei și studenții Casandra Brașoveanu, Ana Doroftei, Alexandra-Elena Dolineanu, Irina Ene, Tiberiu Crețu, Dan Croitoru (Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași), studenții Marina Huzun, Natalia Pashenchuk, Anișoara Bogaciuc, Gheorghe Toma (Universitatea de Stat Moldova din Chișinău).

Situl arheologic de la Isaiia - Balta Popii se găsește în răsăritul României, pe teritoriul comunei Răducăneni (jud. Iași), la circa 3 km nord-est de satul Isaiia și la circa 3 km NNV de satul Zberoaia (com. Gorban, jud. Iași), pe un fragment al primei terase neînnundabile din dreapta râului Jijia (fig. 1, 3), aproape de confluența cu Prutul, acolo unde cele două râuri, curgând paralel, formează, împreună, o albie majoră foarte largă, de circa 4-5 km (fig. 2).

Săpăturile desfășurate între 1996-2015 au stabilit și confirmat stratigrafia generală a așezării. În primul rând, s-a observat că grosimea stratului de cultură nu era uniformă pe toată suprafața, datorită pantei terasei, care prezenta o înclinare de la SV spre NE. Ca urmare, așa cum am constatat de-a lungul celor 45 m secționări pe această direcție, stratul se subție treptat spre marginea terasei și se îngroșă spre sud-vest. La bază, peste stratul de calcar oolitic, acoperit cu loess nisipos, se afla un nivel de sol gălbui-brun, în care au apărut resturi destul de sporadice ale unei locuiri din vremea culturii ceramice liniare. Peste acesta, s-au depus două niveluri mai groase (unul de culoare brun-deschisă, altul brun), care conțineau vestigiile etapelor de locuire din vremea culturii Precucuteni. Prin materialele descoperite, s-a stabilit că nivelul inferior aparținea fazei Precucuteni II, prezentând două etape de locuire (cea mai veche – IIA – se datează în faza Precucuteni II propriu-zisă, în timp ce etapa mai nouă – IIB – corespunde trecerii de la faza a II-a la faza a III-a), iar nivelul superior – IIIA – se încadrează la începutul fazei Precucuteni

III. Deasupra era un nivel mai subțire, de culoare închisă, cu urme de locuire ale perioadei timpurii a Hallstatt-ului, în care au apărut și urmele sporadice ale unei locuiri de la începutul epocii bronzului. Un nivel la fel de subțire conținea foarte rare resturi ale unei prezențe din secolul al IV-lea d. Hr. De acest nivel se leagă și mormintele sarmatice timpurii, care formează aici o mică necropolă. Un ultim nivel cu resturi arheologice atestă o sporadică locuire din vremea culturii vechi românești de la începutul mileniului al II-lea. În fine, peste acesta s-a format un strat vegetal, din care porneau câteva deranjamente moderne. Ultimele două niveluri nu aveau o consistență prea mare, atât datorită spălării mai accentuate a solului în pantă, cât și datorită lucrărilor agricole, cu o intensitate destul de mare.

Săpăturile din campania 2015, desfășurate în perioada 3-21 august, au fost prefațate de scanarea magnetometrică a zonei de est și sud-est a așezării, realizată de un colectiv al Platformei Arheoinvest, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Analiza imaginilor geomagnetice a relevat existența unei structuri compacte, de dimensiuni considerabile, într-o zonă a așezării considerată periferică, unde nu ne așteptam la prezența altor complexe importante (fig. 4). În consecință, s-a hotărât trasarea a două secțiuni în cruce exact pe mijlocul anomaliei (S XI – 25 x 2 m și S XII – 10 x 2 m), pentru confirmarea și identificarea naturii acesteia (fig. 4). Săpăturile au surprins o nouă locuință precucuteniană (L14), conservată destul de bine.

Locuința L 14 a fost surprinsă, la început în Secțiunea XI, m 105-114, pe toată lățimea secțiunii (fig. 5-7). Nivelul de distrugere al acestei locuințe se prezintă sub forma unei aglomerări de lutuială arsă cu destul de multă pleavă în compoziție. Vestigiile desenate (fig. 7) și surprinse în fotografii (fig. 6) reprezintă în cea mai mare măsură un nivel de distrugere a locuinței, respectiv pereții prăbușiți din cauza incendiului. În secțiunea XII, resturile locuinței au mai fost surprinse doar între m 1-3, adică înspre nord-est, spre marginea terasei. Aici resturile erau mult mai compacte și par a reprezenta o structură interioară a locuinței (posibil o laviță). Din cauza condițiilor climatice neprielnice (temperaturi foarte mari, urmate de ploi consistente), dar și a forței de muncă insuficiente, nu s-a reușit dezvelirea integrală a complexului, înregistrându-se doar ceea ce au relevat cele două secțiuni inițiale. S-a hotărât conservarea in situ a vestigiilor pentru a fi cercetate integral în campania viitoare. Am preferat această soluție, și nu îndepărtarea nivelului de distrugere pe anumite porțiuni, adică o cercetare parțială a locuinței, pentru a nu trunchia imaginea de ansamblu pe care o putem obține dacă vom dezveli integral toată suprafața. La prima vedere, locuința pare a fi una de dimensiuni medii (~ 7 x 4/5 m), orientată aproximativ est-vest. Astfel, în acest an ne-am limitat la curățarea nivelului de distrugere așa cum a fost surprins în cele două secțiuni, fotografierea, desenul, strângerea materialelor ieșite în timpul curățării, cu înregistrarea coordonatelor. În cursul curățării vestigiilor, atenția ne-a fost atrasă de un vas ceramic decorat, tipic fazei a doua a culturii Precucuteni, dar care a supraviețuit prăbușirii pereților, și un capac spart pe loc (fig. 8-9). Aceste vase au fost ridicate pentru a nu fi afectate de reacoperirea cu pământ. Vasul mare a fost luat cu tot cu pământul din interior, în vederea prelevării de probe sporo-polinice și fitolitice.

Un alt complex intersectat în acest an este groapa nr. 72, săpată din nivelul Precucuteni superior (fig. 10). Groapa a fost surprinsă pe profilul de SV al SXI, între m 116-117, caroul b. Diametru la gură al gropii este de 1 m, diametru la fund de 75 cm și adâncimea reală – 1 m. Materialul din groapă constă în fragmente ceramice Precucuteni, până acum neîntregibile, oase, mult cărbune, fragmente dintr-o vatră dezafectată și lutuiei arse destul de superficial. Cercetarea integrală a gropii va fi continuată în campania viitoare de săpături.

Al treilea complex cercetat în acest an este o aglomerare de

pietre, surprinsă între m 121-123, aproape pe toată lățimea secțiunii, în nivelul Precucuteni Inferior II (fig. 11). Pietrele erau așezate atât în poziție orizontală, cât și pe cant. Astfel de complexe = aglomerări de pietre au mai fost descoperite și în campaniile anterioare, toate având o poziție stratigrafică destul de clară – din nivelul Precucuteni, dar și o poziție planimetrică la fel de clară – adică periferică față de așezarea Precucuteni. Printre pietrele cercetate în acest an se aflau câteva fragmente ceramice tipice culturii Precucuteni, câteva mici lutuiei arse și un os care a fost recoltat în vederea trimiterii la analize C14. Complexul de pietre se află la același nivel stratigrafic ca L 14.

Vasul recoltat din locuință a fost desfăcut în laborator (fig. 12), în interiorul acestuia fiind descoperite alte două obiecte de lut ars: un fragment de statueta și un con. Statueta este unică în cadrul plasticii antropomorfe precucuteniene, prin redarea foarte sugestivă a gravidității (fig. 13/2). Conul de lut prezintă la partea superioară un orificiu (fig. 13/3), ceea ce sugerează că în trecut a avut în vârf o bilă de lut, fixată probabil printr-o tijă de lemn, exact ca în cazul pieselor din marele complex de cult descoperit în locuința nr. 1. Astfel, această piesă compusă, cu cap mobil era foarte probabil o imagine faloidă stilizată, un simbol al masculinității. În asociere cu statueta feminină, complexul juca un rol în cadrul ceremoniilor dedicate cultului fecundității și fertilității. Faptul că statueta este fragmentată, iar conului îi lipsește sfera de lut nu este întâmplător, probabil ansamblul fiind distrus după "expedierea" simbolică a „mesajului” către divinitate, dar fără a-și pierde însemnătatea rituală. Vasul însuși, cu un decor simetric și foarte atent realizat (fig. 13/1) poate avea conotații simbolice, prin prezența, pe diametrul maxim, a patru proeminențe conice, fiecare cu orificii orizontale neperforate, care sugerează foarte bine fețe umane (foarte asemănătoare cu redarea feței umane în cultura Vința). Acestea ar fi putut avea un rol apotropaic (de protecție) pentru cuplul din interiorul vasului.

Probele recoltate de lângă și din interiorul vasului sunt în curs de prelucrare.

Abstract:

The archaeological excavations at the site of Isaiia-Balta Popii from the 2015 campaign were marked by the identification and partial investigation of a chalcolithic dwelling (L 14) from a lower layer, corresponding to the Precucuteni IIb phase. From the dwelling a medium-sized vessel was found, inside which a fragment of a statuette and a cone were discovered; association of the feminine principle (statuette fragment with very suggestive pregnancy showed) and male principle (cone represents a phallic stylized image) give to the whole a clear ritual attribute. Also, a pit (no. 72) and an agglomeration of rocks were partly investigated.

20. com. Istria, jud. Constanța - Cetatea Histria

Cod RAN: 62039.01

Cod LMI: CT-I-s-A-02681

Autorizație: Nr. 61/2015

Colectiv: Mircea Angelescu (IAB) - responsabil științific

Alexandru Avram (IAB) – responsabil program cercetare IAB nr. 3, Civilizația greco-romană în zona danubiano-pontică

Irina Achim (IAB), Adela Băltăc (MNIR), Iulian Bîrzescu (IAB), Valentin - Victor Bottez (UB), Valeriu Laurențiu Clante (MINAC), Mircea Mihail Dabîca (IAB), Paul Cristian Damian (MNIR), Andrei Heroiu (Arkeo), Alexandra Lițu (UB), Irina Nastasi (MINAC), Florina Panait-Bîrzescu (IAB), Gabriel Mircea Talmațchi (MINAC), Alexandra Țârlea (UB).

Sector RTS (Roman timpuriu-sud)*M. Angelescu (IAB), I. Nastasi (MINAC)*

Cea de-a doua campanie în sectorul RTS s-a desfășurat în luna august a anului 2015, și a urmat aceleași obiective generale de cercetare formulate în 2014, la deschiderea sectorului. După curățarea vegetației abundente de pe traseul secțiunii S I și a săpăturii de anul trecut, cercetarea s-a axat pe capătul de nord al S I. Menționăm că în campania precedentă au fost deschise carourile corespunzătoare lății deschiderii porții, din acest capăt de nord, tocmai pentru a încerca să surprindem nivelul arterei care intra în oraș prin această poartă. Am constatat că ne aflăm încă în săpătura veche, în Z3, pe care SI o intersectează în unghi drept. Nivelul străzii era compromis, săpătura veche ajungând la o adâncime cu mult sub nivelul de călcare al străzii păstrat în exteriorul porții K. Am continuat săpătura de anul trecut, adâncindu-ne și deschizând încă 20 m din secțiune, înspre sud. Am ales această modalitate pentru a lăsa mijlocul SI nesăpat, în vederea evacuării movilelor de pământ despuse de-a lungul feței interioare a incintei timpurii în timpul săpăturilor vechi și care incomodează cercetarea spațiului interior adiacent incintei.

Prin urmare, obiectivele specifice ale acestei campanii au fost:

- Identificarea structurilor constructive ce aparțin perioadei romane timpurii și raportarea lor la incinta timpurie și presupusa axă a străzii care intră în cetate prin poarta K;
- Compararea orientării posibilelor structuri din capătul de nord, cu C1, descoperit în capătul de sud și orientat conform traiectoriei incintei de după punctul de flexiune (presupusa fază a doua a funcționării sale);
- Identificarea intervențiilor moderne și a porțiunilor sectorului nederanjate de acestea.

Am păstrat lățimea inițială a SI, de 2 m. Pentru ușurarea înregistrării materialului recotat am segmentat lungimea excavată anul acesta din 2 în 2 m. Fiecare segment a fost notat cu o cifră arabă și litera N, corespunzătoare punctului cardinal spre care se află acest capăt al SI, pentru a nu confunda notațiile din capătul de sud, practicate în campania de anul trecut. Am obținut 13 carouri (c. 1N – 13N), deci o lungime totală de 26 m. A fost necesară și săparea unei casețe spre est, în dreptul C2, pentru surprinderea zidului său de nord.

Dinspre nord spre sud complexele descoperite sunt următoarele:

La – 0,90 m de la marginea secțiunii, în c. 3, o platformă de piatră informă, de dimensiuni mici, lată de aproape 2 m; nu poate fi pusă în legătură cu substrucția unei străzi, așa cum am crezut inițial, ci poate să fie mai degrabă un strat de dărâmătură deranjat de Z3 sau piatră scoasă din Z3 și depusă pe marginile acesteia.

Două gropi cu contur neregulat, conturate în stratul cafeniu, la – 0,90 m adâncime, strat cu mult material elenistic (fragmente de kantharoi, de boluri, toartă de amforă thasiană cu amprentă digitală la bază); nu au fost săpate în această campanie.

Un colț de locuință, orientată pe axe N-S și E-V. Ambele ziduri sunt foarte slab conservate (din cel de vest se păstrează numai blocurile din fundație și câteva din prima asiză); este alcătuit din blocuri de piatră de șist, lucrate slab numai pe fața exterioră, legate cu pământ. Extinderea săpăturii, prin practicarea unei casețe de 2 x 6 m pe direcția zidului de nord, a arătat că și acesta, precum cel de vest, este demontat și nu poate fi urmărit pe întreaga sa lungime.

Două platforme dreptunghiulare de piatră informă; cea dinspre sud (M2) avea pe latura de vest câteva plăci mai mari de piatră, unele dintre ele așezate pe cant; după demontarea lor ni s-a confirmat presupunerea că ne aflăm în fața unui mormânt

roman târziu, asemeni celui descoperit în campania trecută; a fost descoperit un schelet de copil, depus în stratul galben cu capul spre vest și fără inventar. Mormântul era deranjat – mandibula și coastele probabil din cauza viziunilor, iar picioarele, retezate de la gleznă, probabil de intervenții mult ulterioare, după cum se observă și în profilul de est; de remarcat este faptul că moartea individului nu s-a produs din cauze naturale, ci în mod violent, craniul prezentând în partea dreaptă o spărtură mică, circulară, neregulată. Cealaltă platformă, având aceleași dimensiuni și aceeași orientare poate fi tot un mormânt, chiar în lipsa pietrelor depuse pe cant, care marchează de obicei zona craniului. Cercetarea sa va fi avută în vedere în campania următoare.

Materiale descoperite au fost variate. Cele mai interesante piese au apărut în dărâmătura din apropierea colțului de ziduri (C2).

Ne-a atras atenția un bloc de calcar cu dimensiunile 0,7 x 0,7 x 0,11 cm, bine lucrat pe toate fețele. Are aspectul și dimensiunile similare cu cele ale blocurilor din paramentele incintei romane timpurii. Pe una dintre fețe este inscripționată litera epsilon cu formă lunară. Caractere grafice asemănătoare întâlnim la Histria și în teritoriul ei în inscripții date în perioada elenistică și mai ales în cea romană timpurie, între jumătatea sec. II –sec. III p.Chr., precum ISM I 87 (198-201), 90 (215), 91 și 92 (217), 95 (235-238), 142 (prima jumătate a sec. III p.Chr.), 204 (sfârșitul sec. II p.Chr.) etc. Având în vedere dimensiunile și aspectul blocului, asemănătoare celor din paramentele incintei, tindem să îl încadrăm în perioada romană timpurie, mai exact cea în care a fost fie ridicată, fie reparată incinta timpurie. Litera poate fi interpretată fie ca marcă de pietrar, fie, mai potrivit contextului, ca numeral, indicator al locului în care trebuia montat acesta la ridicarea zidului.

Alte două descoperiri interesante sunt:

- un fragment de tencuială pictată;

- un fragment dintr-o placă de marmură, deasupra stratului de dărâmătură din c. 7N; dimensiuni: 11,5 x 11,5 x 2 cm; corespunde plintei; este decorat cu trei nervuri paralele aplatizate; nu prezintă urme de mortar pe față, ceea ce arată că nu a fost refolosit;

- laba piciorului unei statui din marmură;

- multe cuie și piroane, bulgări de zgură de stică sau fier.

Monedele se încadrează într-un interval cronologic generos, date fiind și intervențiile moderne efectuate în apropiere: de la două monede cu reprezentarea Zeului fluvial din sec. IV-III a.Chr. până la un follis de la împăratul Iustin II (anii 571-572 ai domniei). Totuși, preponderente sunt monedele din sec I-III p.Chr., lucru firesc dacă ne gândim că ne aflăm în imediata apropiere a incintei romane timpurii.

Materialele descoperite indică existența în apropiere a unor clădiri impunătoare, decorate luxos (pereți placați cu marmură sau pictați). În imposibilitatea momentană de a încadra cronologic restul de clădire descoperit, ne rezumăm numai la a observa orientarea sa similară cu cea a incintei în porțiunea de dinainte de flexiune. O imagine amplă și probabil edificatoare vom avea la încheierea cercetării secțiunii S I, odată cu obținerea profilurilor lungi, care sperăm să clarifice stratigrafia din zona avută în vedere.

Sector Necropola (N-1-413)*M. Angelescu (IAB), A. Heroiu (Arkeo),
Linca Kucsinschi (masterandă UBB Cluj)*

Acest tumul a fost cercetat în campania arheologică a anului 2015 cu fonduri asigurate prin programul Arheobrand al asociației culturale Arkeo și cu sponsorizarea asigurată proiectului de către Farmexpert.

Tumulul se încadrează în ceea ce Canarache (1956) identificase a fi grupa nr. 7 și care cuprindea grupul de tumuli aflați la nord de țărmul nordic al lacului Istria. Conform propunerii

lui P. Alexandrescu (1966), tumulul N-1-413 este plasat în imediata apropiere a drumului nr. 3. Venind dinspre nord-vest (direcția Mihai Viteazul) drumul nr. 3 se unește la aproximativ 720m spre sud cu drumul nr. 4 pentru a continua apoi spre istmul care asigură accesul pe Platoul din vestul cetății. Este localizat în zona de nord a necropolei și face parte din cea mai mare grupare de tumuli ce conține nu mai puțin de 580 de astfel de formațiuni, fiind zona cu cea mai mare densitate. De asemenea, putem observa că el face parte dintr-un aliniament de tumuli (cel puțin 10) care probabil mărgineau la vest drumul nr. 3 care vine dinspre Sinoe și se îndreaptă spre cetate.

După examinarea acestui tumul cu mijloace geo-magnetice (Departamentul de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Științe/Platforma de Formare și Cercetare Interdisciplinară în Domeniul Arheologiei – Arheoinvest al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) s-a trecut la cercetarea arheologică propriu-zisă care a început prin îndepărtarea culturii de floarea-soarelui. Au fost apoi trasate cele două profile perpendiculare (Nord-Sud și Est-Vest) care au determinat formarea a patru cadrane. Primul cadran cercetat a fost cel de sud-est - Suprafața 1, apoi în ordine au fost cercetate cadranele de nord-vest (Suprafața 2), de sud-vest (Suprafața 3) și de nord-vest (Suprafața 4).

Între cele 4 cadrane au fost păstrați martori de 1,5 m, care la finalul cercetării au fost demontați în zonele în care suprapuneau complexe arheologice.

Stratigrafia din cele 4 suprafețe de cercetare este asemănătoare și anume:

Nivel vegetal, cu o grosime ce variază între 0,10 și 0,20 m, cu o alveolare în partea de vest a tumulului (ajungând la o grosime de 0,75 m)

Urmează mai multe straturi de umpluturi succesive: niveluri de pământ brun, brun cenușiu, galben deschis, castaniu, brun închis, brun deschis, lentile de pământ negru și pământ galben compact. Pe profilul de vest al S. I și pe profilul de est al S. III se pot observa clar două tipuri de orientare a straturilor de umplutură, ce ar putea marca două momente distincte de construire: de la m. 0 până în jurul m. 7 – straturile ce acoperă Cx 2 și continuă în S. II acoperind Cx 3 și Cx 4, iar apoi, în partea de sud a tumulului, umpluturi care acoperă Cx 1. Astfel, în acest moment putem presupune că inițial tumulul a fost construit pentru Structura funerară nr. 1 (Cx 3 și Cx 4), care după amenajare au fost acoperite de pământ, apoi într-un moment imediat ulterior a fost utilizat Cx 2, fiind și acesta acoperit cu straturi de umplutură distinctă, la final adăugându-se mai multe umpluturi peste cele 3 complexe, care toate au fost amenajate direct pe nivelul de călcare antic. În al doilea moment de utilizare este construită în partea sudică a tumulului Structura funerară nr. 2 (Cx 1), pe un strat de lut galben (adus cu această ocazie sau păstrându-se din amenajarea inițială a tumulului), care este la rândul ei acoperită de straturi succesive de pământ, ce ajung să acopere și o parte din mantaua inițială.

Nivelul de călcare antic apare la adâncimea de -2,60/-2,70 m pe toată suprafața tumulului.

Stratul vegetal antic are grosimea de 0,60 – 0,70 m și este constituit dintr-un pământ cenușiu, compact.

Solul steril din punct de vedere arheologic este reprezentat de lut galben.

În straturile de umplutură, în toate cele 4 suprafețe au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, provenind de la amfore, oale, căni, neîntregibile, toate datându-se general în epoca romană, fragmente de cărămizi și țigle, două vârfuri de săgeată din bronz. Despre toate aceste materiale putem afirma că au fost aduse o dată cu pământul de umplutură, neobservându-se nicio dovadă pentru

depunerea lor intenționată sau includerea într-un context arheologic clar.

Structura funerară nr. 1 este formată dintr-un rug (Cx 3) și un mormânt de incinerare (Cx 4).

Structura funerară nr. 2 reprezintă un mormânt de incinerare cu ardere pe loc (bustum), ce a fost notat în timpul săpăturii cu indicativul Cx 1. A apărut în partea de sud-vest a S. I, intrând parțial în profilul de vest al suprafeței, la adâncimea de 2,20 m. Rugul are dimensiunile păstrate (zona cu pământ ars) de 2,65 x 1,90 m, este orientat est-vest și prezintă două șanțuri de tiraj dispuse în cruce, cel orientat est-vest cu dimensiunile de 2,50 x 0,40 m, iar cel orientat nord-sud, cu dimensiunile de 1,85 x 0,35 m, ambele șanțuri având adâncimea aproximativă de 0,30/0,40 m de la nivelul cu arsură. Rugul a fost amenajat pe un strat de pământ galben (despre care, așa cum am afirmat anterior nu se poate spune dacă a fost adus special cu această ocazie sau făcea parte din structura tumulului inițial – care ar fi cuprins doar Cx. 2, 3 și 4), cu o grosime de 0,15-0,20 m, așezat peste nivelul de călcare antic. În extremitatea de est a rugului, am identificat două gropi de stâlp, cea dinspre nord de formă ovală, cu dimensiunile de 0,35 x 0,20 m, cea dinspre sud de formă pătrată cu colțurile rotunjite, cu diametrul de 0,30 m, ambele având adâncimea de 0,20/0,30 m de la nivelul de amenajare al rugului.

În S. III, la adâncimea de -2,65 m, în partea de nord-est a suprafeței, a apărut Cx 2, ca o suprafață de pământ ars, de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, orientată est-vest, cu dimensiunile de 1,65 x 0,90 m, ce intra în partea de vest cu aproximativ o treime sub profilul de vest al S. III. Complexul a fost amenajat direct pe nivelul de călcare antic, ca o mică alveolare, la nord de acesta observându-se pe profilul magistral zona în care a fost depozitat pământul vegetal antic scos pentru amenajarea complexului. În partea de sud-vest apare o mică groapă de stâlp, în afara zonei cu arsură, de formă rotundă, cu diametrul de 0,20 m și adâncimea de 0,15/0,20 m de la nivelul de călcare antic. Stratul de pământ ars în situ are o grosime de 0,05 m, iar zona prezintă, în partea de vest și în cea centrală, două alveolări (sau gropi de ardere (?)) cu adâncimea de aproximativ 0,15 m de la nivelul de călcare antic.

Toate cele patru complexe arheologice descoperite în Tumulul N-1-413 se pot poziționa pe o axă orientată aproximativ nord-sud. Astfel, aproape de centrul tumulului, în zona sa de nord-vest se află amplasat Cx 3, iar la 0,40 m sud de acesta Cx 4. La 3,5 m sud de Cx 4 a fost descoperit Cx 2, iar la 4,25 m spre SSE a apărut Cx 1. Cele 3 complexe de formă ovală sunt orientate toate est-vest. Așa cum am arătat mai sus, în acest moment putem presupune pe baza stratigrafiei, că tumulul a fost inițial construit pentru Cx 3 și Cx 4 (structura funerară nr. 1) și pentru Cx 2 (care reprezintă urmele unui ritual funerar pe care îl interpretăm în acest moment în legătură cu Structura funerară nr. 1), adăugându-i-se după o perioadă o completare a mantalei înspre sud – reprezentând umplutura care a fost depusă peste cel de-al doilea mormânt de incinerare - Cx 1.

În concluzie, Cx 1 se poate încadra în categoria generală a mormintelor cu ardere pe loc (bustum), iar Cx 4 (ce constituie împreună cu rugul Cx 3 o singură structură funerară în opinia noastră) este un mormânt cu ardere la ustrinum, această împărțire fiind făcută din punctul de vedere al locului desfășurării cremației în raport cu locul depunerii oaselor calcinate.

În ceea ce privește datarea tumulului și complexelor descoperite, în acest moment și fără un studiu detaliat al ceramicii și al celorlalte piese de inventar, putem afirma că toate descoperirile se încadrează în sens larg în epoca romană (sec. I-III p.Chr.). Precizări despre o datare mai clară și eventual diferențiată a fiecărui complex se vor putea face doar după analiza tuturor materialelor arheologice descoperite.

Sectorul ACS (Acropolă Centru-Sud) - UB

V. Bottez, Alexandra Țârlea,
Alexandra Lițu, Alexandra Bivolaru, Iulia Iliescu (UB)

În perioada 1 iulie-31 august 2015 echipa Universității din București, formată din lector dr. Alexandra Lițu, lector dr. Alexandra Țârlea și conf. dr. Valentin Bottez (responsabil sector), a desfășurat a treia campanie de cercetări pe sectorul Acropolă Centru-Sud (ACS) de pe Șantierul Arheologic Histria (jud. C-ța), în cadrul unui proiect inițial de cercetare de 4 ani (2013-2016) aprobat de Rectoratul Universității din București în 2013. Pe lângă echipa fixă, în acest an au participat la săpături 11 studenți, 2 masteranzi și 1 doctorand al Facultății de Istorie. De asemenea, domnii dr. Virgil Apostol (arhitect 1A la MNIR), dr. Alexandru Bădescu (muzeograf I A la MNIR) și dr. Aurel Vălcu (C.Ș. III la IAB) au început/continuat studiul arhitectonic și prelucrarea materialului ceramic, respectiv numismatic, din campaniile 2013-2015. Din toamna anului 2015 va începe și prelucrarea materialului osteologic, analiza arheozoologică fiind asigurată de dr. Valentin Radu (MNIR) și dr. Corneliu Beldiman (Univ. Dimitrie Cantemir). În urma săpării chiupului de provizii din C001 și prelevării materialului palinologic, urmează să îl predăm la analiză în perioada următoare.

Menționăm că, la inițiativa d-nei lector dr. Al. Țârlea, din campania 2015 tot pământul din săpătură a fost tamisat, ceea ce a dus la colectarea materialului arheologic într-un procent de aproape 100%. Comparând cu săpăturile anterioare, am ajuns la concluzia că pierdeam între 60-70% din monede și descoperirile mărunte, în condițiile în care am săpat mai încet, dar nu la un nivel semnificativ.

Obiectivele campaniei 2015

Ținând cont de descoperirile din campaniile trecute, pentru 2015 principalele obiective urmărite au fost:

- delimitarea către S, E și V a CR01;
- urmărirea arterelor rutiere la E, V și eventual S de CR01;
- continuarea seriei de casete către S, în continuarea C001, 002, 003, 004, 009, 010, 018, pentru completarea profilului magistral N-S, care va lega la finalul primilor 4 ani de cercetare strada c de latura S a zidului de incintă roman târziu.

Atingerea acestor obiective ne va permite în anii următori finalizarea cercetării complexului CR01 și a insulei de locuire romane târzii din care face parte, integrarea acestora în urbanismul cetății din perioada respectivă, urmând ca – în perspectivă – rezultatele obținute să ne permită, odată cu demararea cercetării în straturile romane timpurii și grecești, observarea schimbărilor urbanistice în această zonă de-a lungul diferitelor perioade istorice succesive.

Unitățile de săpătură continuate sau nou deschise în 2015

În 2015 (Fig. 1 și 2) am adăugat celor 18 casete (4x4m cu martor de 1m între ele) deschise în 2013-2014, încă 8. Una dintre acestea (C019) a fost deschisă în linie dreaptă către S, în continuarea C001, 002, 003, 004, 009, 010 și 018 (deschise în 2013-2014), pentru a completa profilul magistral N-S al sectorului. În momentul identificării arterei rutiere numită în prezent ST01 (urmează ca, după finalizarea cercetării acestor artere, să integrăm denumirile străzilor identificate în săpătură în sistemul de notare folosit de publicațiile histriene), către E, am continuat să urmărim acest complex, deschizând C021, 022 și 025.

La V de C007 am deschis C020, 024 și 026 pentru a urmări ST02 către S și a identifica limita V a CR01 în această zonă.

Toate cotele au fost luate cu nivela optică în funcție de punctul 0 al sectorului, identificat de un cui amplasat între două dale de mari dimensiuni de pe strada c, având coordonatele STEREO70 = 799964.3467,345599.9315.

Rezultatele săpăturii

În ceea ce privește stratigrafia, rezultatele obținute în campania 2015 confirmă observațiile făcute în 2013-2014. În general în unitățile de săpătură deschise apare un prim strat vegetal/intervenție modernă (variind ca grosime), urmat de stratul de dărâmatură al ultimului nivel constructiv. Practic în toate unitățile de săpătură cercetate există cele două straturi de dărâmatură identificate în anii trecuți, având aceeași consistență și conținut – unul galben-roșiatic și unul gri. Ambele marchează momentul distrugerii ultimului nivel constructiv, însă în etape diferite.

Referitor la nivelele de călcare, ele au fost identificate la diferite adâncimi, constând în general din straturi de lut de culoare galbenă, solidificate. Astfel de exemple sunt 20004, 20006, 24004, 24005, 25004, 25007, 26005 și 26007. În C001 am săpat vasul de provizii, conținutul fiind tamisat și flutat în scopul determinării conținutului în antichitate. Chiupul a fost umplut cu materiale de construcție, pământ și fragmente ceramice, pentru a preveni surparea podelei de lut galben care a acoperit chiupul în faza a doua de funcționare a CR01 (a doua jumătate a sec. VI p.Chr.). În S C019 stratigrafia a fost deranjată în momentul demantelării zidului de incintă cu ocazia construirii fortificației de la Vadu, zidul de incintă nefiind încă identificat (și este posibil să nu mai găsim nici măcar o asiză). Terenul în zona respectivă în consecință s-a erodat și au fost expuse inclusiv straturi de epocă greacă, pe care le vom cerceta în viitor.

În ceea ce privește structurile constructive, am obținut o serie de informații noi referitoare la CR01. În primul rând am continuat să dezvelim latura E a clădirii (Z017). În C021 am identificat restul T002 (identificat în 2014) și intersecția ST01 cu strada c (Fig. 3), care se face printr-o pantă lină. În C025 colțul SE al CR01 este distrus. Pe latura de V am continuat să urmărim Z027 către S (în C020, C024, unde se păstrează mult mai bine decât segmentul descoperit în 2014 în C015) (Fig. 4 și 5). În C026 Z027 are un décroche de 1,12m către V (Fig. 6). În C020 am identificat un zid (Z033) care pare să țină de o fază anterioară de amenajare a insulei (Fig. 4), din care fac parte Z015 și 016. În C019 a apărut un pavaj (Fig. 7) care este foarte probabil un trotuar/bordură (T004). Dacă ținem cont că spre N, în C018, el are ca pendant T003 (identificat în 2014), este foarte probabil ca nivelul de călcare dintre cele două (18002) să reprezinte de fapt o stradă (ST03?) care să delimite la S insula de locuire. Această posibilă stradă poate să fi făcut legătura cu strada care trece pe la N de Basilica Pârvan către V. În C019 o schimbare de orientare a pietrelor din T004 pare să indice o schimbare a traiectoriei ST03 către de la ENE la NE, care ar putea urma linia zidului de incintă roman târziu, acum dispărut. Două ziduri (Z031 și 032), orientate SV-NE și NNW-SSE (Fig. 7), aparțineau probabil unei clădiri romane târzii lipite de zidul de incintă. O importanță descoperire este o inscripție fragmentară (Fig. 8 și 9) de epocă greacă (datată preliminar în sec. V-IV a.Chr.), păstrată pe două fețe învecinate ale unui bloc care inițial avea patru. Inscripția a fost descoperită în umplutura chiupului roman târziu, datată cel mai probabil la Iustin II, când partea respectivă a clădirii este refăcută.

Obiective pentru Campania 2016

Intenționăm ca în campania 2016, ultimul an din proiectul inițial de cercetare al UB, să ne concentrăm pe delimitarea completă a insulei de locuire romane târzii. Aceasta va presupune deschiderea a patru noi casete la V de C018 pentru delimitarea laturei de S și alte patru casete la S și SV de C026 pentru delimitarea laturii de V.

Abstract:

In 2015, the team working on the ACS sector excavated 8

new square trenches (4x4m), bringing the total number in the sector to 26. Stratigraphically there were no surprises, as under the vegetal layer we identified the two moments of the last destruction layer (see previous reports), and underneath those the last construction level (second half of 6th c. AD). We managed to uncover the full length of the Late Roman insula's E limit (Z017), segments of its W limit (Z027) (Figs. 1 and 2), a possible sidewalk (T004?) (Fig. 7) which, together with T003 (uncovered in 2014), could have delimited an E-W street (ST03?) leading to the Basilica Pârvan Sector to the W. We also discovered a 5th – 4th c. BC Greek inscription in a secondary position.

Histria Sector Sud

Mircea Dabîca (IAB)

Din anul 2010 obiectivul principal al cercetării arheologice în Sectorul Sud de la Histria este acela de a pune în evidență, atât din punct de vedere științific dar și muzeistic, orașul roman timpuriu de la Histria, mai puțin cunoscut și cercetat în economia investigațiilor arheologice de pe acest sit. În campania din anul 2015, cercetarea arheologică în Sectorul Sud al cetății greco-romane Histria s-a concentrat în zona de la vest de secțiunea S3b, una din subsecțiunile componente ale secțiunii magistrale S3 începută cu patru ani în urmă. (Fig. 1, 2)

Această campanie arheologică s-a desfășurat în perioada 20.08.-03.09.2015 și a fost finanțată de către compania farmaceutică Farmexpert.

Sector Sud 2015

În campania din anul 2015, obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni cu un caracter public, oficial (Fig. 3), mai exact a prelungirii vestice a acestui monument, reprezentată de zidul Z15 descoperit în 2013. Un al doilea obiectiv a fost identificarea, din punct de vedere planimetric, a zidului Z16, zid anterior edificiului și tăiat de către acesta, de Z15.

Pentru atingerea acestor deziderate au fost continuate cercetările arheologice în secțiunea S8, în sondajul S9 și în caseta S10 (secțiuni deschise în campania din 2014) și au mai fost începute o casetă, S11, precum și alte două sondaje, S12 și S13 (Fig. 1). Secțiunea S8 (Fig. 1) (7 x 2 m) a fost deschisă la 7,20 m V de alea centrală a sitului arheologic Histria, obiectivul fiind aici, identificarea continuării spre V a prelungirii edificiului roman timpuriu, respectiv Z15. Sondajul S9 (Fig. 1) (4 x 1,50 m) a fost trasat tot la V de alea centrală, fiind poziționat chiar în marginea vestică a acestei alei, obiectivul aici fiind același ca în S8. Caseta S10 (aproximativ 4 x 4 m, datorită orientării sale la alea) a fost deschisă la 1,0 m N de suprafața S7, aici fiind cautată continuarea spre N a zidului Z16. Caseta S11 (Fig. 1) (4 x 4 m) a fost amplasată între S8 și S9, la V de alea centrală a sitului. Sondajele S12 (Fig. 1) (2,50 x 3,50 x 1,80 x 2,80 m) și S13 (Fig. 1) (1 x 2,60 x 1,60 x 2,30 m), au fost deschise la 1,00 m N de caseta S10, cu un maror de 1,00 m între ele.

Începem descrierea situațiilor arheologice în ordinea cronologică a acestor cercetări, respectiv cu S8 (Fig. 4) și S9 (Fig. 5). Scopul lor, așa după cum am spus mai sus, a fost acela de a surprinde continuarea lui Z15, zidul prelungirii edificiului, spre V, continuare presupusă după lățimea destul de mare a acestui zid (1,40 m) care, teoretic, ar trebui să aibă o lungime considerabilă. În afara faptului că a fost descoperit în 2014, un canal antic orientat N-S, construit din piatră de șist verde legată cu pământ, posibil de epocă romană târzie, rezultatul nu a fost cel scontat, pentru că nu a fost identificată continuarea lui Z15 (Fig. 6). În acest moment credem, că este foarte posibil ca acest zid să facă un colț, spre S, pe sub alea centrală a sitului, fapt care împiedică pentru moment continuarea cercetării lui.

Nici în S9 rezultatul nu a fost cel scontat, dar aici, în urma continuării cercetării arheologice, am identificat în profilul de S posibilul nivel de dărâmtură al lui Z15 (Fig. 7), ceea ce face plauzibilă ipoteza mai sus prezentată, cu un colț, spre S, pe sub alea principală a sitului.

Caseta S11 a fost deschisă pentru a se verifica descoperirea în S9, în campania trecută, a unei platforme/pavaj din piatră rulată, asemănătoare (cu excepția pantei) cu cele descoperite în anii trecuți la sudul aleii de vizitare a sitului arheologic Histria. Această platformă/pavaj a fost descoperită în S9 și S11 la adâncimea de 1,46-1,61 m (Fig. 8-9). În lipsa altor structuri constructive, rezultatele din anul acesta de aici ne-au determinat să ne întrebăm dacă nu cumva și această parte a cetății era afectată în antichitate de un teren mlăștinos care a secat în timp (dată fiind apropierea de apele mării din S). Deasemenea, nu este exclus, ca traseele celor două alei de vizitare a sitului, cea de sud și cea de vest, să fi reprezentat în antichitate limita dintre zona mai înaltă a cetății (unde este amplasat edificiul roman timpuriu) și zona mlăștinoasă din S și SV, fapt evidențiat și de studierea curbilor de nivel de astăzi. Această parte mlăștinoasă poate fi o rămășiță a zonei portuare de la Histria, care în timp s-a retras spre S, datorită înnisipării masive care a avut loc aici.

Într-o primă etapă, în caseta S10 am descoperit la adâncimea de 0,80-0,96m nivelul de dărâmtură al edificiului roman timpuriu (Fig. 10-13), compus din pietre de șist verde, calcare și țigle, pentru ca mai apoi, sub acest nivel de dărâmtură, să avem ocazia să descoperim, la adâncimea de 1,00-1,12 m, latura de sud a unei străzi romane timpurii, orientată NE-SV (Fig. 14-16). De fapt aceasta este continuarea spre V a unei străzi cunoscută din cercetările mai vechi ale lui N. Hamparțumian și surprinsă de cercetările noastre din S3a, prima subsecțiune a secțiunii magistrale S3 (Fig. 17). Deasemenea, tot aici, în colțul de SV al secțiunii, alipit străzii, am descoperit la adâncimea de 0,50 m, continuarea zidului Z16, de fapt colțul lui de NV, pentru că și acest zid, așa cum reiese din cercetarea de anul acesta, trece spre V pe sub alea principală a sitului (Fig. 14-16).

Latura de N a străzii romane timpurii a fost urmărită în sondajul S12 și descoperită la adâncimea de 0,87-0,90 m, unde se pare în acest moment că ea continuă, până la limita dintre S12 și S13, având astfel o lățime de aproximativ 8 m (Fig. 18-20).

În sondajul S13, această stradă mărginește un zid, denumit convențional Z17, descoperit la adâncimea de 0,48 m, din pietre fasonate și legate cu pământ, de 50 cm lățime, și care are aceeași orientare ca și strada, adică NE-SV (Fig. 21-23). La N de acest zid a fost identificat la adâncimea de 0,80 m, nivelul de călcare al acestuia, pe care au fost descoperite mai multe fragmente de țigle (Fig. 24). Despre acest zid, în acest moment, nu se pot aduce alte lămuriri, acesta, cât și strada romană timpurie, urmând să fie cercetate în următoarele campanii arheologice.

Concluzii preliminare

În actualul stadiu al cercetării arheologice, apare destul de clar că acest mare edificiu public este construit la începutul secolului III p.Chr. (probabil în timpul lui Septimius Severus). Edificiul a suferit o mare distrugere la mijlocul secolului III p.Chr., probabil cu ocazia faimoasei „distrugerii a Histriei” (excidium Histriae) în urma devastatorului raid gotic din anul 251 p.Chr., distrugere evidențiată arheologic, atât în partea de nord a edificiului, cât și în cea de sud și vest. Din punct de vedere numismatic se constată că o bună parte dintre monedele descoperite (un procent de aproape 80%) sunt puternic afectate de efectele unui mare incendiu, multe dintre ele fiind topite sau parțial topite. Distrugerea este urmată de o refacere parțială, timp în care clădirea a continuat să fie folosită, dar la alte proporții. Conform evidenței numismatice distrugerea ei definitivă a avut loc către sfârșitul secolului III p. Chr. și în primul deceniu al secolului IV p.Chr. Terenul pe care a fost amplasat acest edificiu este

ocupat ulterior, de prima necropolă romană târzie atestată în această zonă, cea din secolele IV-V p. Chr. Deasemenea, așa cum am spus mai sus, nu este exclus ca traseele celor două alei de vizitare a sitului, cea de sud și cea de vest, să fi reprezentat în antichitate limita dintre zona mai înaltă a cetății (unde este amplasat edificiul roman timpuriu) și zona mlăștinoasă din S și SV. Astfel se poate vorbi în acest moment, cu titlul de ipoteză de lucru și despre o posibilă funcționalitate a acestui edificiu de utilitate publică, adică antrepozite, orientate cu latura lungă pe direcția E-V, lonjând în acest fel, zona portuară de S a Histriei.

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2015, menționăm fragmente ceramice romane, timpurii (secolele II-III p. Chr.) în cantitate apreciabilă, dar și romane târzii (secolul VI p. Chr.), oase, cărămizi, țigle și fragmente de blocuri din calcar, 19 monede, și nu în ultimul rând opaițe, fragmente de statuiete și teracote, oase prelucrate, un ac de bronz, o cataramă din bronz, o fibulă, un cerceș, precum și alte obiecte din bronz. (Fig. 25)

21. Sat Izvoare, com. Dumbrava Roșie, jud. Neamț

Punct: La Izvoare

Cod sit: 120815.01

Autorizație: Nr. 69 / 2015.

Așezare fortificată. Eneolitic

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia (Complexul Muzeal Județean Neamț – responsabil științific), Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț), Ciprian-Dorin Nicola (Complexul Muzeal Județean Neamț), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Județean Neamț), Carsten Mischka (Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg, Germania), Imren Tasimova (Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg, Germania), Andreas Niessner (Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg, Germania), Merlin Hattermann (Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg, Germania), Valentin Grigoraș (Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Științe Biologice București / Filiala Centrul de Cercetări Biologice „Stejarul” Piatra-Neamț).

Perioada de desfășurare a campaniei: 14.07.2015 – 04.09.2015.

Data fiind importanța științifică deosebită pe care o prezintă pentru eneoliticul românesc și pentru complexul cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolye (vestigii preistorice descoperite datând din fazele Precucuteni II și III, precum și din etapele Cucuteni A₁, A₂ și A₃), în anul 2015, după o pauză de peste două decenii, au fost reluate cercetările arheologice cu caracter sistematic și interdisciplinar de la Izvoare, sit pentru care în literatura de specialitate au mai fost folosite de-a lungul timpului și alte toponime, respectiv „Dealul Boteștilor” sau „La Iaz”. Renumitul tell are forma relativ ovală, cu diametrul mare de aproximativ 150 m și diametrul mic de circa 100 m. Stațiunea se află în marginea de est a satului, în imediata apropiere a unor iazuri și a drumului județean care leagă localitățile Izvoare și Piatra-Neamț. Extremitatea sud-vestică a depunerii antropice eneolitice se află pe terenul fostului Gostat, actualmente în proprietatea Comunității Penticostale Piatra-Neamț a Cultului Creștin Penticostal din România. Extremitatea nord-vestică este pe proprietatea Centrului de Cercetare și Prelucrare a Plantelor Medicinale „Plantavorel” din Piatra-Neamț, aici găsindu-se în prezent și ruinele unei construcții dezafectate. Cea mai mare parte a stațiunii este ocupată de proprietățile cetățenilor Solomon Mihai (utilizată exclusiv în scop agricol) și Vartic Gheorghe (care are amplasate aici casa, anexele gospodărești și grădina). La nord-est și sud-est de sit au fost realizate mai multe captări de apă moderne de către firma „Feromet”. Una dintre acestea străbate stațiunea pe direcția NV-SE, afectând în mare măsură depunerile antropice, ca de altfel și drumul comunal ce o străbate pe

direcția SV-NE și face legătura între localitățile Izvoare și Doina.

În anul 2015 au fost efectuate aici primele prospecțiuni geomagnetice și SIG (modelarea digitală a terenului), precum și câteva sondaje în imediata apropiere a sitului, în vederea obținerii unor date privind caracteristicile mediului înconjurător, prin prelevarea și analizarea (pedologică, palinologică și sedimentologică) unor eșantioane de sedimente. Totodată, a fost efectuată o ridicare topografică în sistem STEREO 70 și o georeferențiere a sitului. Pe viitor se intenționează realizarea și a altor tipuri de cercetări arheologice interdisciplinare (analize privind rezistivitatea electrică a solului, aerofotometrice, arheobotanice, arheozoologice, petrografice, pirotehnologice, datări radiocarbon, constituirea unor colecții de referință de natură petrografică, botanică și zoologică sau demersuri de arheologie experimentală). Aceste proiecte vor fi posibile ca urmare a colaborărilor existente între specialiștii Complexului Muzeal Județean Neamț și cei ai unor prestigioase instituții de cercetare din țară și străinătate.

Datele preliminare ale prospecțiunilor geomagnetice evidențiază în premieră existența cel puțin a unui sau poate chiar a două șanțuri dispuse în partea de est a stațiunii.

În 2015, ca de altfel și în anii următori, săpătura arheologică va afecta depunerea antropică de pe proprietatea Comunității Penticostale Piatra-Neamț. Aceasta are o suprafață de aproximativ 200 m². În cuprinsul său a fost trasată o secțiune (S. I), împărțită în sectoare prin martori stratigrafici de 0,50 m lățime, dispuși la 8 m unul de altul, precum și în carouri cu latura standard de 2 m. Punctul „0” al șantierului arheologic se află la aproximativ 337 m altitudine absolută.

În noua campanie derulată aici s-a degajat parțial nivelul vegetal de la partea superioară a depunerii antropice preistorice, care este destul de afânat, are culoarea neagră, granulometrie mare și grosimea de 0,05-0,50 m. În cuprinsul său au fost identificate fragmente ceramice, resturi osteologice, artefacte de lut ars, piatră (cioplită și șlefuită) și os-corn. Artefactele descoperite sunt în general fragmentare și corodate și aparțin fazei Cucuteni A.

Cele mai importante rezultate constau în identificarea parțială a resturilor puternic incendiate ale unei construcții de suprafață din faza Cucuteni A, de formă rectangulară, orientată pe direcția est-vest. Aceasta a fost ridicată pe un pat de lut așternut pe sol, care avea probabil rol protector împotriva umidității. Peste amenajarea de lut a fost așezată structura lemnoasă a platformei, din care s-au mai păstrat doar amprente, dispusă perpendicular pe axul lung al construcției, exceptându-se zona vetrei. Ulterior, platforma a fost acoperită cu un strat consistent de lut ce constituia podeaua, care de-a lungul perioadei de funcționare a construcției a beneficiat de mai multe refaceri. Vatra, tot de formă rectangulară, a fost construită în zona cruțată din podea și a avut două faze de utilizare, marcate de plăcuțe cu aspect mozaicat, suprapuse. Resturile pereților prăbușiți erau destul de inconsistente și discontinue. Din păcate, construcția – ca și vatra de altfel – au fost afectate de numeroase deranjamente antropice și bioperturbații. Înspre colțul de nord-vest al structurii a fost identificată o depunere rituală ce constituia probabil ritul său de fundare. Acesta consta într-o lentilă consistentă de cereale, acum carbonizate, și o teslă de piatră șlefuită, de mari dimensiuni, fără urme de utilizare, care au fost depuse sub platformă, peste amenajarea de lut. Investigarea restului construcției va avea loc în campaniile viitoare, când – pe baza inventarului – vom putea preciza cu exactitate cărei etape a fazei Cucuteni A îi aparține aceasta.

Abstract:

In 2015 there have also been carried out the systematic archaeological and interdisciplinary excavations on the chalcolithic

tell Izvoare, containing artefacts from Precucuteni-Cucuteni cultural complex. On this occasion there were also made topographic measurements, as well as ground georeferenced measurements of the settlement, geomagnetic surveys which emphasized, for the first time, the existence of one or even two ditches laying towards east, GIS analysis (digital modelling of the ground) and soil determinations. The excavation itself covered a surface of 200 m² from the south-west of the site, area in which there were partially identified the burnt remains of a dwelling, as well as different artefacts (of burnt clay, flint and polished stone, bone and antler), generally fragmented and eroded, belonging to the Cucuteni A phase.

22. Jidova, Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Castrul roman de la Câmpulung - „Jidova”

Cod RAN: 13506.02.

Autorizație: Nr. 9/29.06.2015

Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil șantier (IAB), Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu (MJA)

Perioada de desfășurare a campaniei: 24 august – 12 septembrie 2015

Treimea centrală a castrului roman de la Câmpulung – „Jidova” este ocupată de construcțiile de piatră. Deși îndelung cercetată²², zona ridică în continuare unele probleme legate de înțelegerea funcționalității unor construcții și a topografiei ei.

O primă problemă o reprezenta poziția edificiului cu hypocaust (denumită convențional „clădirea ofițerilor”) în raport cu celelalte construcții de piatră, precum și rostul ei. O a doua problemă privește zona de la est de praetorium. Între acesta și via sagularis, există un spațiu lat de circa 4 m, în care teoretic ar fi posibilă intercalarea unei alte clădiri.

Pornind de la această situație, în anul 2010, am decis a relua cercetările în treimea centrală. Într-o primă fază prin deschiderea unei suprafețe la sud de clădirea cu hypocaust, care a fost în anii următori mult extinsă, astfel încât până în 2014 s-a reușit cercetarea întregului spațiu cuprins între clădirea principiilor și horreum²³.

S-a reușit, grație acestor cercetări, clarificarea unor aspecte cu privire la poziția, dar și momentul construirii micului edificiu cu hypocaust („clădirea ofițerilor”). Astfel s-a putut observa că spațiul cuprins între principia – la est și horreum a fost inițial ocupat de o construcție de lemn cu dimensiuni similare cu ale horreum-ului, 33 x 8 m.

Construcția de lemn și pământ era susținută de stâlpi, trunchiuri groase, cu diametrul de circa 30-40 cm, iar interiorul ei era compartimentat în două șiruri de încăperi, posibil despărțite printr-un coridor median. Ca elemente de datare menționăm: un denar de la Geta Caesar și de o fibulă în formă de „T”, ambele piese apărute pe nivelul de călcare al barăcii. Construcția a fost distrusă prin incendiere, o monedă de la Severus Alexander fiind recuperată din stratul de asură. Ea reprezintă doar un terminus post quem, distrugerea putând fi provocată de invazia carpilor din timpul lui Filip Arabul. În cursul acestui război a fost distrusă și clădirea din latius sinistrum (pretoriul), cum arată moneda de la Philippus Caesar, cea mai târzie monedă de pe limes transalutan.

²² Pentru un scurt istoric al cercetărilor de la Câmpulung-„Jidova” a se vedea: Constantin C. Petolescu, Teodor Cioflan, *Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeș). Cercetările din anii 1978-1989*, în Argeșis. Studii și comunicări, serie Istorie, tom. VII, p. 17-19.

²³ *Cronica cercetărilor arheologice din România 2015 (campania 2014)*, volum editat de Institutul Național al Patrimoniului, mai 2015, p. 95-97, (versiunea digitală disponibilă pe: www.patrimoniul.gov.ro).

După acest moment, dărâmăturile au fost evacuate, s-a făcut o nivelare peste care s-a așternut un strat de pietriș, iar în porțiunea nordică a suprafeței s-a ridicat edificiul de mici dimensiuni dotat cu hypocaust.

Tot acestei faze îi poate fi atribuită groapa de mari dimensiuni surprinsă în carourile B2-B3. Amprenta sa a fost observată în solul viu (lutul galben). După secționare, s-a constatat că în profil groapa avea o formă de pânză, în partea superioară diametrul său măsura 1,80 m, îngustându-se treptat, iar de la adâncimea de 0,85-0,90 m (de la nivelul la care a fost surprinsă) devine cilindrică, având un diametru de 0,90 m. În adâncime groapa măsura 2,45 m, străpungând stratul de loess și nivelul de pietriș aluvionar. Umplutura ei se compune din: pământ negru cu pigmenți de lemn ars, pietre de dimensiuni medii și mici, cărămizi foarte fragmentare, acestea din urmă dând umpluturii un aspect ușor roșiatic. Materialul descoperit în umplutură nu este foarte spectaculos. El se rezumă la câteva fragmente de cărămizi, tegulae, olane de acoperiș și ceramică. Dintre piesele ceramice recuperate, amintim două găuri de amforă – tip Kăpitan II.

Întrucât suprafața dintre clădirea comandamentului și horreum a fost epuizată, în campania 2015, am deschis o nouă suprafață la est de praetorium, urmărind să clarificăm cea de-a doua problemă legată de înțelegerea topografiei treimii centrale.

Un al doilea motiv, care ne-a determinat să reluăm cercetările în spațiul de la est de praetorium, l-a reprezentat interceptarea, în 1988, în urma extinderii secțiunii H (SH – efectuată de Emilian Popescu, cea prin intermediul căreia a fost identificat turnul de curtină aflat la est de praetorium²⁴) a unui canal realizat din cărămizi. Săpătura efectuată la momentul respectiv nu a permis clarificarea funcționalității sale.

Noua suprafață deschisă în 2015 la est de praetorium, având dimensiunile de 22x7 m, a fost denumită Sp. 2 (fig.1). Ea este cuprinsă între spațiul dintre latura estică a praetorium-ului, via sagularis – la est, secțiunea H – la nord (cea mai mare parte a ei a fost interceptată de suprafața noastră) și alea modernă dintre clădirea muzeului și praetorium – la sud.

În partea de sud, o porțiunea a suprafeței, având dimensiunile de 6x3,10 m, este ocupată de un bazin realizat din cărămidă și acoperit cu o placă de beton. El reprezintă o structură modernă realizată în perioada cât a funcționat, în incinta castrului, întreprinderea minieră. De asemenea, de pe latura estică a bazinului modern pornește un canal lat de 0,80 m. Porțiunea ocupată de bazin corespunde carourilor 3B-C, 4B-C, 5B-C.

După înlăturarea stratului vegetal, a cărui grosime varia între 0,15-0,20 m, am descoperit un nivel de dărâmătură consistent compus din tegulae, cărămizi fragmentare, bucăți de chirpici, fragmente ceramice.

Dărâmăturile sunt dispersate relativ unitar, de la nord la sud, pe întreaga suprafață cercetată, în porțiunea corespunzând carourile B-C (carourile măsoară 2x2, iar numerotarea lor s-a făcut de la vest la est cu litere și de sud la nord cu cifre arabe). Acest nivel a fost tăiat de bazinul modern (fig. 2). La nord de bazin, limita vestică a nivelului de dărâmături a fost străpuns de o secțiune arheologică mai veche lată de 1,50 m și orientată vest-est (SI efectuată de Emilian Popescu).

Între fragmentele prezente în dărâmătură, predominat sunt tegulae și olanele, ceea ce arată că ele provin din dărâmarea unui acoperiș. Între tegulae și olane sunt prinse fragmente ceramice, posibil chiar un dolium (fig.3), dar și bucăți de chirpici ars.

În stadiul actual al cercetării, nu putem afirma cu certitudine dacă fragmentele de tegulae și olane provin de la acoperișul clădirii

²⁴ Vezi: Em. Popescu, Eug. Popescu, *Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962-1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova)*, în MCA, IX, 1970, fig. 1.

pretoriului sau de la o altă construcție aflată la est de acesta. Suprafața relativ mare pe care se întinde nivelul de dărâmtură, precum și volumul mare de muncă depus pentru a scoate în evidență acest nivel (întreaga suprafață a fost curățită numai cu șpaclul) nu a permis rezolvarea acestei chestiuni.

Materialul arheologic descoperit nu este foarte spectaculos. În primul rând, trebuie să precizăm că în partea de est a suprafeței, către via sagularis, au fost descoperite foarte multe fragmente de conducte de aducțiunea a apei. Merită, de asemenea, menționate: două cărămizi fragmentare pe care apar litere, o altă cărămidă pe care apare un desen (o floare), un fragment de râșniță (meta), un cioc de opaiț și un capac de vas fragmentar.

Résume:

Les fouilles archéologiques de Câmpulung – «Jidova», déroulées du 24 août au 12 septembre 2015, ont visé le secteur qui se développe entre praetorium (à l'ouest) et via sagularis (à l'est). Le but de la recherche était de compléter le plan de la zone centrale du camp, celle qui était occupée par des bâtiments en pierre.

Les fouilles ont mis en évidence une couche de débris, marquée par des fragments de tuiles et briques dispersées sur la plupart de la surface excavée. Au stage actuel des fouilles nous ne pouvons pas affirmer si les fragments des tuiles, trouvés en grande quantité, sont le résultat de la destruction du toit du praetorium ou ils proviennent d'un autre bâtiment situé à l'est de celui-ci.

23. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj

Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)

Cod sit: 58268.04

Autorizație: Nr. 114/2015

Colectiv: Ioan Stanciu (IAIA Cluj) – responsabil, Katie Tucker (University of Winchester; Transylvania Bioarchaeology) – co-director proiect, Katie Hunt, Jordan Snyder, Nick Ogden, Khrystyne Tschinkel, Megan Oliverson (Transylvania Bioarchaeology), studenți de la instituții academice de profil din UK, USA și Canada

Introduction

This report details the work carried out on the site of Jucu de Sus, Cluj, Transylvania, Romania, between the 6th July and the 8th August 2015. The co-directors of the excavation were Dr Katie Tucker (Transylvania Bioarchaeology) and Dr Ioan Stanciu (Institute of Archaeology and Art History, Cluj-Napoca). The assistant director was Katie Hunt, the project assistants were Jordan Snyder and Nick Ogden (Transylvania Bioarchaeology) and the team leaders were Khrystyne Tschinkel and Megan Oliverson (Transylvania Bioarchaeology). The remaining project team was composed of field-school students, mostly from academic institutions in the UK, USA and Canada.

Project Background

The site of Jucu de Sus is located 21km north east of Cluj-Napoca and is situated on the floodplain, west of the Someșul Mic River. Was first identified and partially excavated in 2007 prior to the construction of an industrial park (Tetarom III), with a Roman period villa rustica, two separate early medieval settlements (dating to the 8th – the first half of the 9th and 11th – 12th centuries), and their corresponding cemeteries which were located in and around the abandoned Roman building²⁵. In the campaign of 2007 eighty

inhumation burials were excavated from the cemetery that are thought, on the basis of the associated artefacts (bronze S-shaped temple rings and glass beads) to be associated with the 11th–12th century settlement, although human remains associated with the 8th – the first half of the 9th century settlement have also been identified in the form of nine cremation burials, in urns, which appeared to be located around the periphery of the inhumation cemetery. A preliminary analysis has already been undertaken on the inhumation burials, which identified individuals belonging to all age groups from infant to mature adult, and both males and females. A number of pathological conditions were also identified, including dental disease, degenerative joint disease, metabolic disease, infectious disease and trauma²⁶. In the year 2014 a project was initiated ("Jucu – archaeological and bioarchaeological researches"), through collaboration between Institute of Archaeology and History of Art (Romanian Academy) and Transylvania Bioarchaeology. The 2014 season of excavation recovered the remains of ten individuals, with the skeletal analysis being undertaken during the 2015 season. The re-analysis of the remains from the 2007 excavation was also started during the season and will continue in 2016.

The Site

The excavation during the 2015 season aimed to target the same area as that explored by the 2014 season, in order to ensure complete excavation of all features within the area before a new excavation area was opened. At the completion of the 2014 season, the wooden peg marking the south-west corner of the trench (roughly corresponding to a point 550E and 320N on the previous site grid (exact location, as determined by GPS, of 407337.76E and 598499.58N), and that marking the southern base-line, which had remained in situ since the end of the 2007 excavation, were left in place. However, on returning to the site at the start of the 2015 season, the pegs had been removed. The topography of the site had also altered dramatically, with the wall of wooden pallets that ran very close to the western edge of the trench having been completely removed, along with a large haystack, to the north side of which had been located the temporary benchmark. It therefore proved difficult to relocate the trench (the GPS equipment with which the trench had been located in 2014 was on a different project and was not available at all during the season), with the result that the south-west corner of the 2015 trench was located 5m to the south of that from 2014 (this was not realised until graves excavated in 2014 were re-located), meaning that it encompassed a 5m strip that was unexcavated in 2014 and largely unexcavated in 2007.

It also became apparent during the season that the new trench was not on the same alignment as the 2007 site grid (this was also the case for the 2014 trench), probably a result of the wooden peg marking the southern base-line being moved since 2007. As it was not possible to determine the trench's relationship to the 2007 site grid with the GPS, it was decided not to use the 2007 co-ordinates (e.g. 550E, 320N) to designate the south-west corners of the 5m grid squares in the 2015 season and a letter (west-east) and number (south-north) designation was used instead, with A0 marking the south-west corner of the trench.

The trench measured 10m by 10m (this area being completely excavated) with small extensions on the west, south and east sides to allow excavation of graves that extended under the trench edges. The excavation of a narrow strip (approximately 1m north-south at the west end of the trench, widening to approximately 2 m at the east end) along the north side of the trench was also started (in order to identify the edge of the 2007 trench and "join-up" the two phases

²⁵ Details in STANCIU 2014, 325–327, 325 fig. 1, 326 fig. 2; TUCKER, STAN-

CIU ET AL. 2015, 97–98. For the Roman structure see DIACONESCU 2012.

²⁶ Diana, Meșter 2013.

of excavation) but was not completed. The one definite and two possible grave-cuts on the south-west edge of the trench, identified in plan and section in 2014, were also relocated but time constraints did not permit their excavation.

The bench-mark established in 2014, located at the south side of the excavation area, outside the trench, was re-located and re-used in 2015. It has a height above sea-level of 284.50m (location of bench-mark at 407344.95E and 598486.60N).

Site Narrative

The whole area of the excavation was covered in a thin and sparse turf of no more than 2cm. In the previously unexcavated areas of the trench, this covered a thin (ranging from 1cm to 13 cm), dark greyish brown topsoil (090). Under the topsoil was a mid brownish grey, clayey silt layer (091), with moderate inclusions of burnt clay, tile and brick fragments and flecks, and with finds of pottery, animal bone and brick/tile. This layer was identified in 2014 as a Roman occupation layer associated with the villa rustica. All of the excavated features cut through this layer, which sloped from the west side of the site to the east, with heights at the top of the layer at the west end of the trench of around 284.10 m, and at the east end of around 284.25 m. It was very difficult to see cut-features in this material, with the appearance of human bone sometimes being the first indication that there was a feature present, with the result that all the features were horizontally truncated in the course of excavation. At the western end of the trench, this layer was approximately 30 cm thick and overlay the natural, which was composed of loose sand, gravel and pebbles. At the eastern end of the trench, it was approximately 20 cm thick and overlay a mid brownish grey sandy silt, that was completely devoid of archaeological material and probably represents an alluvial layer overlying the sand and gravel natural (which could be seen in the base of Grave 17). In the areas of the trench previously excavated in 2014, the turf covered a back-fill material (not assigned a number) of approximately 20 cm thickness, that was indistinguishable from (090) and overlay (091).

Sixteen cut features were excavated during this season, which comprised nine inhumation graves containing a single individual, a single cremation burial, and six post-holes. Context numbers were also assigned to an animal-burrow. These features are described below:

Inhumation Graves (the graves were distributed throughout the excavation area, although there was an absence of graves in squares A0 and B1:

Grave 11 (in SE of square B0). The grave cut [135] was a sub-rectangular feature, with rounded corners, orientated west-east, truncated on the eastern end by post-hole [157], with a surviving length of 0.75m, a width of 0.48m and a surviving depth of 0.10m. The grave fill (134) was a dark brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles and finds of pottery. The non-adult skeleton (SK136) was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended, with the left arm straight (the right arm was missing). Part of the torso and the left arm had been removed, possibly by animal activity, and the right lower leg and feet had been truncated by post-hole [157].

Grave 12 (in the N central part of square Z0). The grave cut [147] was a sub-rectangular feature, with rounded corners, orientated west-east and approximately 1.16 m in length, 0.49m in width and 0.08m in depth. The grave fill (148) was a dark greyish brown sandy silt with inclusions of rounded pebbles. The non-adult skeleton (SK149) was very poorly preserved, with only parts of the cranium and long-bones present, but was orientated with their head at the west end of the grave and was probably supine and extended. A silver earring, SF004, was found next to the cranium.

Grave 13 (in the NW corner of A1). The grave cut [129] was a sub-rectangular feature, with rounded corners, orientated west-east and approximately 1.31 m in length, 0.64 m in width and 0.08 m in depth. The grave fill (128) was a mid yellowish brown sandy silt with inclusions of rounded pebbles and finds of brick/tile. The non-adult skeleton (SK127) was very poorly preserved, with only parts of the cranium and mandible, some vertebrae and ribs, and fragments of long-bones being present, and was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended.

Grave 14 (in SE of squares B-1/B0). The grave cut [145] was a sub-rectangular feature, with rounded corners, orientated west-east and approximately 1.28 m in length, 0.30m in width and 0.09 m in depth. The grave fill (144) was a dark brownish grey sandy silt with inclusions of rounded pebbles and finds of brick/tile. The non-adult skeleton (SK146) was orientated with their head at the western end of the grave and was supine and extended with the arms straight by their sides. The thoracic region, arms and hands had been disturbed by animal activity with an animal burrow located in the lower thoracic area but the skeleton was otherwise relatively well-preserved.

Grave 16 (in N of Z0/A0). The grave cut [143] was a sub-rectangular feature, with rounded corners, orientated west-east and approximately 1.70 m in length, 0.70 m in width and 0.13 m in depth. The grave fill (142) was a mid yellowish grey sandy silt with inclusions of rounded pebbles. The adult skeleton (SK158) was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended with the arms straight. The cranium, mandible, pelvis and long-bones were relatively well preserved but the torso and hands and feet were poorly preserved or absent.

Grave 17 (in the W centre of B0). The grave cut [160] was a sub-rectangular feature, with rounded corners, orientated west-east and approximately 1.80 m in length, 0.60m in width and 0.16 m in depth. The grave fill (159) was a dark greyish brown sandy silt with inclusions of rounded pebbles. The adult skeleton (SK161) was orientated with their head at the western end of the grave and was supine and extended, with the left arm flexed at the elbow and the hand on the pelvis and the right arm straight. The skeleton was well preserved, although there was an animal burrow in the thoracic region, with the vertebrae disturbed and some ribs missing.

Grave 18 (in S of square B1/B2). The western side of the grave cut [154] had been removed during excavation but the surviving eastern end was sub-rectangular with rounded corners, and approximately 0.64 m north-south, 0.57 m east-west, and 0.10 m in depth. The eastern end of the grave was also slightly truncated by grave cut [165]. The grave fill (153) was a dark brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles. The non-adult skeleton (SK155) was disarticulated and incomplete, possibly partly as a result of the truncation by cut [165] of Grave 19 (some skeletal elements were found in the fill of this grave), although this would not explain the disarticulation of the bone in the western end of the grave. It therefore has to be suggested that this individual was buried in a disarticulated state, either because the remains had been moved from elsewhere, or because of a delay between death and burial.

Grave 19 (in SW corner of square B2). The grave cut [165] was a sub-rectangular feature with rounded corners, orientated west-east. It was truncated on the eastern end by a feature that was unexcavated in 2015, possibly another grave, with the surviving length being approximately 1.45 m. The feature was also approximately 0.56m in width and 0.10m in depth. The grave fill (164) was a mid greyish brown clayey silt with inclusions of rounded pebbles. The adult skeleton (SK166) was orientated with their head at the western end of the grave and was supine, with the legs slightly bent to the left, and with the arms straight. The skeleton was relatively well preserved, although the lower legs and feet had been truncated and the majority of the hands were absent.

Grave 20 (in N of square B-1/C-1). The grave cut [163] was a sub-rectangular feature with rounded corners, orientated west-east and approximately 1.98 m in length, 0.62 m in width and 0.25 m in depth. The grave fill (162) was a dark greyish brown clayey silt with inclusions of rounded pebbles. The adult skeleton (SK167) was orientated with their head at the western end of the grave and was supine and extended with the arms straight. The skeleton was relatively well preserved, although the left hand and feet were poorly preserved.

Cremation Grave. Grave 15 (in east end of square Z0/Z1). The grave cut [151] was truncated on the south side during excavation, with the surviving part being sub-circular, with an east-west measurement of 0.42 m, a north-south measurement of 0.20 m and a surviving depth of 0.13 m. The grave fill (150) was a dark brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles. The cremated bone (152) was contained within the remains of an urn (SF002), which was sitting on the base of the cut and had been horizontally truncated by modern construction activity.

Post-Holes. These were largely located in squares A1 and B1, with one also being located in square B0:

Post-Hole 131 (in W centre of square A1). The cut [131] was sub-rounded, with a west-east measurement of 0.83 m, a north-south measurement of 0.55 m and a depth of 0.29 m. The fill (130) was a dark brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles. The post-hole was located to the south-west of Grave 9 (excavated in 2014) and there were discussions that it may possibly have been for a burial marker, although it was probably too large and too far away from the edge of Grave 9 for this to be the case.

Post-Hole 132 (in N part of intersection of square A1/B1). The cut [132] was sub-rounded, with a west-east measurement of 0.71 m, a north-south measurement of 0.47 m and a depth of 0.26 m. The fill (126) was a dark greyish brown clayey silt with inclusions of rounded pebbles.

Post-Hole 138 (in SE corner of square A1). The cut [138] was sub-rounded, with a north-south measurement of 0.69 m, an east-west measurement of 0.50 m and a depth of 0.19 m. The fill (137) was a mid yellowish brown sandy silt, with inclusions of rounded pebbles.

Post-Hole 139 (in S centre of square B1). The cut [139] was sub-rounded, although disturbed on the southern end by an animal burrow, with a north-south measurement of 0.46 m, an east-west measurement of 0.69 m and a depth of 0.21 m. The fill (133) was a dark greyish brown clayey silt, with inclusions of rounded pebbles and charcoal.

Post-Hole 141 (in N centre of square B1). The cut [141] was sub-rounded with gently sloping outer walls and a smaller vertically sided inner cut. The outer cut was 0.55 m in diameter with a depth of 0.12 m, and the inner cut was 0.26 m in diameter. The fill (140) was a dark greyish brown sandy silt, with large rounded pebbles surrounded by smaller rounded pebbles in the base (possibly evidence for post-packing).

Post-Hole 157 (in SE corner of square B0). The cut [157] was sub-rounded with a diameter of 0.40 m and a depth of 0.27 m. The fill (156) was a dark brownish grey clayey silt with no inclusions.

Animal Burrows. There were a number of animal burrows and other areas of animal disturbance throughout the area of excavation but the majority of these were not assigned any context numbers as they contained no finds. The exception is described below:

Animal Burrow (in centre of B0/B1). The cut [125] was irregular with a maximum east-west measurement of 1.78 m, a maximum north-south measurement of 0.70 m and a depth of 0.12 m. The fill (124) was a light brownish grey sandy silt with inclusions of rounded pebbles and disarticulated human bone.

Abstract:

The nine inhumation graves encountered in this season's excavation, all of which are orientated west-east, form part of the previously excavated 11th–12th century cemetery, with the silver earring (SF004) being very similar in form to those previously found. The graves are all cut through a Roman occupation layer associated with the villa rustica, which is situated approximately 10 m outside the western edge of the trench. A number of the graves had suffered from some disturbance from animal activity. The one cremation burial was also similar in form to those found in 2007, although it had been very heavily truncated by modern construction activity, and seems to be part of the 8th – the first half of the 9th century cemetery. The post-holes formed a cluster in the north-east part of the trench and seemed to be in a curvi-linear alignment, with an outlier on the western edge. The majority of the post-holes are located in an area that is devoid of burials and this may suggest that they relate to a structure within the cemetery that was contemporary with the burials. One of the post-holes [157] did cut through a burial (Grave 11), although its appearance was different to the others and it may be modern in origin.

Potential for 2016 excavation season

- The excavation area should be extended to the east to further investigate the possible post-hole structure.
- The strip between the 2015 trench and the 2007 excavation area should be completely excavated, in order to resolve the alignment issues between the two areas and to "join-up" the excavations, ensuring all features are identified and excavated.
- The trench should be extended to the west to allow excavation of the grave cuts identified in 2014.

Rezumat:

Campania anului 2015 marchează al doilea an în susținerea proiectului "Jucu – cercetări arheologice și bioarheologice", colaborare între IAIA Cluj și Transylvania Bioarchaeology, planificat pentru perioada 2014 – 2019. Pe această cale a fost reluată investigarea arheologică sistematică a celor două cimitire medievale timpurii de la Jucu de Sus–Râțul boilor (parcul industrial Tetarom III), situate pe locul unei foste construcții romane. Cel mai vechi este de incinerare, cu depunerea resturilor funerare în urne, iar comparația cu așezarea contemporană (identificată în apropiere și deja cercetată în mare măsură) permite datarea sa în sec. VIII (mai probabil a doua sa jumătate) și în prima jumătate a sec. IX. A fost suprapus și în mare parte distrus (este posibil să fi existat și morminte de înhumare contemporane celor de incinerare) de o întinsă necropolă creștină din secolele XI–XII. În legătură cu aceasta, în sezonul 2015 au fost identificate și cercetate alte nouă morminte de înhumare, ca de obicei orientate vest (capul) – est. Doar în unul dintre ele a fost găsită o verigă simplă din argint. Printre acestea, se afla și un mormânt de incinerare, cu urna în bună parte distrusă.

Este interesantă prezența a nouă gropi de stâlpi, de dimensiuni relativ mari, deocamdată nefiind clară o anumită dispunere în suprafața cercetată. Ele sunt distribuite într-o porțiune din care mormintele din secolele XI – XII lipsesc, de aceea, în termeni nesiguri, ar putea fi presupusă relația de contemporaneitate cu necropola mai recentă. Este de așteptat ca extinderea săpăturii în campania următoare să ofere noi indicii în acest sens.

Bibliography:

DIACONESCU 2012 : Al. Diaconescu, Juc-Herghelie. O fermă în interiorul anticei Napoca și aprovizionarea cu cai a armatei romane.

Bibl. Mus. Napocensis 39. Cluj-Napoca: Mega.

DIANA, MEȘTER 2013: A. Diana, M. Meșter, Meeting an Early Medieval Community: A Preliminary Analysis of the Human Skeletal Remains from the Jucu Cemetery (Cluj-Napoca, Romania). MCA 9, 2013, p. 199–218.

STANCIU 2014: I. Stanciu, A Well from the Early medieval Settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania). In: S. Cociș (Hrsg.), Archäologische Beiträge. Gedenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt. PAT 7. Cluj-Napoca: Mega, p. 325–339.

TUCKER, STANCIU ET AL. 2015: K. Tucker, I. Stanciu, K. Hunt, N. Ogden, Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj. Punct: Rățul boilor (parcul industrial TETAROM III). In: CCA 2015, p. 97–98 no. 46.

24. Jupa, Mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin

Punct: Cetate

Cod sit: 51038.01

Autorizație: Nr. 22 din 08/07/2015

Colectiv: Adrian Ardeț – responsabil științific de șantier, Lucia Carmen Ardeț, Lavinia Grumeza, Dimitrie Pavel Negrei (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș), Doina Benea, Mariana Crînguș, Simona Daniela Glicheria Regep, Atalia Ștefănescu, Ioan Călin Timoc (Universitatea de Vest Timișoara)

Sector 1 (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș)²⁷

Prin cercetările arheologice desfășurate în ultimii ani de colectivul Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș s-a urmărit dezvelirea clădirilor XIII și XIV din municipium Tibiscum, construcții afectate pe latura de est de cursul fluctuant al râului Timiș. Campania din anul 2015 s-a axat pe cercetarea jumătății estice a clădirii XIII.

A fost trasată o secțiune orientată nord-sud, cu dimensiunile de 7x3.50 m (secțiune dispusă în funcție de orientarea și dimensiunile camerelor păstrate din clădire). Cinci nivele de locuire (atât din piatră, cât și din lemn), datate în secolele II-IV p. Chr. au fost identificate. Ultimul nivel s-a conturat imediat sub stratul vegetal, fiind reprezentat de o podea din opus signinum, distrusă pe centrul camerei și păstrată doar pe limitele estice și vestice a secțiunii (pe o suprafață de 1.65x0.75 m, respectiv 0.80x0.22 m).

Tot într-o fază târzie se datează o altă podea de opus signinum, surprinsă la adâncimea de 0.90 m, păstrată doar pe jumătatea nordică, la baza zidului estic, zid care a fost ridicat în această perioadă (secolul III p. Chr.).

Aceste nivele târzii de locuire au fost ridicate după ce s-a realizat o amenajare compactă cu pământ lutos, a întregii suprafețe. Grosimea acestei nivelări variază între 0.60-1 m, iar la baza ei au fost găsite un denar roman și o fibulă cu genunchi, piese care se datează la sfârșitul secolului II – începutul secolului III p. Chr. Tot în acest interval cronologic a avut loc defaectarea/distrugerea unui cuptor, surprins în limita nordică a secțiunii. Baza cuptorului a fost realizată din lut completată cu 4 cărămizi rectangulare (0.37x0.30 m) dispuse orizontal (pe centru) și alte 8 cărămizi verticale/pe cant, în exterior. Probabil cărămizile făceau parte din gura de alimentare a cuptorului. Baza cuptorului a fost surprinsă într-un nivel de incendiere (gros de 0.6-0.12 m), care apare în jumătatea nordică a secțiunii, dar și în alte locuințe din cadrul municipium-ului, nivelul fiind datat în perioada războaielor marcomanice.

Primul nivel de locuire al așezării romane a fost surprins la

adâncimea maximă de 2 m. În jumătatea nordică a fost documentată o podea din lemn cu dimensiunile de 2.40x1.50 m (podeaua intră în marmorul nordic și în cel vestic). Scândurile structurii erau dispuse nord-sud, fiind foarte bine conservate. Această podea era acoperită de un strat consistent de mortar compact, gros de 5-15 cm.

Din cadrul clădirii XIII a rezultat un bogat material ceramic, osteologic, material special (monede din bronz și argint, fibule, fragmente de vase din sticlă, opaițe), cărămizi și tegulae romane ștampilate MID și MII.

Abstract:

In the last years two private buildings (No. XIII and XIV) were excavated by the Caransebeș County Museum of Ethnography and Border Regiment. The fluctuating course of river Timiș destroyed the eastern part of this buildings. The research from 2015 focused on the eastern half preserved of the building XIII. Five different phases were documented, dated from the early 2nd century to the 4th century AD. The early phase is the most spectacular (a wood floor covered by plaster was discovered).

Sector 2 - Castrul mare (Universitatea de Vest Timișoara)

Cercetările arheologice din anul 2015 au continuat investigarea sectorului de nord-vest al castrului mare, începută în anul 2009, prin continuarea secțiunii S II din anul 2014, cercetare neîncheiată din cauza timpului nefavorabil. Secțiunea, trasată la nord-vest, paralel cu secțiunea S I/2013, a avut ca scop surprinderea structurii interne a castrului prin investigarea straturilor inferioare și atingerea solului viu, steril arheologic. Secțiunea a avut inițial dimensiunile de 11,50 X 1,5 m, iar în anul 2015 s-a realizat o lărgire de 0,50 m a suprafeței spre profilul estic.

Stratigrafia este următoarea: 1. 0,00-0,015 m humus vegetal; 2. 0,15-0,55 m strat de depunere eoliană, fără materiale arheologice, strat cu pământ nisipos de culoare gălbuie; 3. 0,55-0,85 m nivel de locuire roman târziu, cu pământ de culoare negricioasă cu pigmentație de chirpic, piatră de râu, cu urme slabe de ceramică; între m 0 – 0,75 apare un zid lat de 0,75 m, construit din piatră de râu, fragmente de calcar și de țigle, legate între ele cu mortar, cu grosimea de 0,40-0,45 m; 4. 0,85-1,25 m nivel de distrugere prin incendiere al unei barăci militare, ce reprezintă ultima fază locuire a barăcii; între m 9 – 11,50 apare un strat de arsură din lemn având deasupra un strat de chirpici; 5. 1,25-1,35 m nivel de chirpic de 0,15 m ce reprezintă un nivel al barăcii distruse prin incendiere; 6. 1,35-1,45 m strat de lut de amenajare; 7. 1,45-1,65 m reprezintă primul nivel de locuire militară, cu urme de lemn ars și chirpici; 8. 1,65-1,90 m strat de lut de amenajare pentru construcția barăcii; 9. 1,90-2,20 m a fost atins lutul steril arheologic.

Materialul arheologic descoperit este modest, fiind reprezentat doar de fragmente ceramice, materiale de construcție (fragment de țiglă cu ștampila MID) și două monede din bronz greu lizibile. Pentru realizarea cercetărilor au fost utilizate mijloacele clasice de cercetare arheologică.

În concluzie, cercetarea din anul 2015 din castrul mare a confirmat existența mai multor nivele de locuire romană. Ultimul nivel este marcat de o construcție având un zid realizat din piatră prinsă cu mortar (piatră de râu, fragmente de răsniță, fragmente de țigle, cărămizi). Locuirea militară este sugerată de cele două etape principale de construcție a barăcilor, distruse prin incendiere și nivelarea locului acestora.

Abstract:

The archaeological researches from 2015 continued with the investigation of the North Western area of the great Roman fort by a continuation of section S II from previous year, research uncompleted

²⁷ La cercetări au mai participat Imola Boda și Iulian Leonti.

due to bad weather conditions. The section traced at North West, in parallel with S/2013, was aimed to reveal the inner Roman fort structure throughout a thorough investigation of inferior layers and sterile archaeological stratum reach.

Sector 3 - vicus (Universitatea de Vest Timișoara)

În sectorul UVT din vicus-ul de la Tibiscum în campania arheologică din 2015 a fost continuată cercetarea în suprafața deschisă în 2014 și numită de noi S/2014, pentru cercetarea clădirii CXV. Această clădire se află în curs de cercetare de câțiva ani, iar dispunerea ei este la aproximativ 100 de metri de porta principalis sinistra. Dimensiunile lui S/2014 sunt de 5x9 m.

În campania din 2015 am reușit să atingem solul viu în toată suprafața deschisă anterior. Astfel a fost cercetat și primul nivel de locuire în această zonă a așezării civile de la Tibiscum. În al doilea nivel de locuire a fost identificată o clădire realizată din lemn și chirpici cu mai multe încăperi dispuse una în continuarea alteia. În prima încăpere, care este și cea mai bine păstrată, se observă o podea realizată din mortar cu grosimea de aproximativ 8 cm. Podeaua se păstra într-o formă foarte bună. Această podea era dispusă pe un strat de pietre de râu realizat în opus spicatum. Grosimea amenajării din piatră pentru podea este de 10 cm. Această amenajare este realizată pe un pat de lut gros de 60 de cm. Clădirea avea pereții realizați din chirpici și aveau o grosime de 12-14 cm. În încăperea alăturată podeaua nu se mai păstra, probabil era realizată din pământ bătut, dar s-au găsit urme dense de arsură de lemn de la infrastructura acoperișului. De asemenea a fost identificat un cuptor menajer distrus deja din antichitate, cu bolta prăbușită peste vatra cuptorului. Stratul de lut ars aferent cuptorului distrus este de 40-45 cm. La vest de încăperea 1 cu podeaua de mortar s-a conturat o stradă care mergea în paralel cu această locuință. Lățimea stradei nu o putem cunoaște deoarece ea a fost dezafectată în momentul în care s-a realizat fundația pentru zidul estic al clădirii XV din vicus. Sub strada pietruită a apărut un strat de pământ lutos, cu urme de arsură de lemn cu grosime de 25-30 de cm. Acest strat reprezintă primul nivel de locuire din această parte a vicus-ului. Din acest nivel au fost recoltate o serie de fragmente ceramice și chiar fragmente dintr-un pahar de sticlă. Acest prim nivel de locuire a fost surprins și între M1-3 al lui S/2014. Mai mult, aici pot fi sesizate două faze aparținând primului nivel de locuire. În profil aceste faze se păstrează sub forma a două linii de arsură de lemn și puțin chirpici. Grosimea acestor urme de podele de lemn este de aproximativ 5 cm.

Campania arheologică din anul 2015 a încheiat practic cercetarea în suprafața S/2014 deschisă în anul anterior și a adus noi informații privind primele două nivele de locuire din așezarea civilă de la Tibiscum, nivele caracterizate prin construcții din lemn și chirpici, cu podele realizate fie din lemn, fie din mortar.

Abstract::

The 2015 archeological campaign ended the research of the surface S/2014 opened in 2014 and offered new information regarding the first two levels of the civilian settlement near the Roman fort from Tibiscum, levels characterized by earth and timber buildings with clay and mortar floors.

Bibliografie:

A. Ardeț, Tibiscum. Ceramica romană descoperită la laz „Traianu”. 2009, Cluj- Napoca

A. Ardeț, L. C. Ardeț, Tibiscum. Așezările romane, 2004, Cluj- Napoca
D. Benea, Atelierele romane de mărgelă de la Tibiscum, 2004, Timișoara

25. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea - [Orgame / Argamum]

Puncte: Capul Dolojman, Insula Bisericuța

Cod RAN: 160653.02

Cod LMI: TL-I-s-A-05808

Autorizația: Nr. 95/20015

Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea) – responsabil

În campania 2015 s-au realizat săpături propriu-zise doar în sectorul Extra muros (coordonat de Mihaela Iacob). A fost trasată o secțiune la N de săpătura din ultimele campanii, dar nu s-a ajuns nici până la primul nivel de locuire, datorită lipsei fondurilor.

În interiorul fortificației romano-bizantine și pe insula Bisericuța au fost realizate cercetări non-intruzive, rezultat al colaborării dintre Universitatea „Ludwig Maximilian” München și ICEM Tulcea.

Cercetări non-intruzive

Colectiv: Bernd Paffgen (Ludwig-Maximilians-Universität München), George Nuțu, Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), Ursula Scharafin-Hölzl, Mario Hölzl, Alexander Veeling, Daniel Anton, Florian Rinser, Max Fiedlerling (masteranzi și studenți LMU-München)

Institutul de arheologie preistorică, medievală și provincială romană din München și ICEM Tulcea au efectuat cercetări non-intruzive în interiorul orașului romano-bizantin Argamum, în cadrul unui proiect de cooperare și documentare, în perioada 31 august – 10 septembrie 2015. Scopul primei campanii de cercetări a fost documentarea arealului, atât fotografic cât și tahimetric. Accentul a fost pus pe două din cele trei bazilici paleocreștine din intra muros (Bazilica I, din nordul cetății, respectiv Bazilica III, din sudul acesteia).

Într-o primă fază a cercetării, s-au desfășurat o serie de lucrări de curățare a Bazilicii sudice. Aceasta este trinațată, cu o absidă poligonală și nartex. În partea de nord a zidului mai există o anexă în formă de capelă de asemenea cu o absidă. În partea sudică se află alte structuri, care nu au fost încă curățate. Datorită diferenței de nivel, în zona absidei (spre lacul Razelm), zidurile au o înălțime maximă de 1,9 m, pe când în partea vestică (spre nartex), unde terenul este mai ridicat, acestea au doar 0,3 m. Fundația structurii pare a fi realizată fără mortar. Piatra folosită la construcție provine din carierele din zona Babadag. Au fost cercetate 20 de tronsoane zid.

În a doua fază a fost curățată zona bazilicii de nord. Aceasta prezintă o singură navă și nartex, iar absida este lipită de zidul de incintă. În partea sudică a fost documentată piscina bazilicii, a cărei locație era deja cunoscută. Bazinul, a cărui formă seamănă cu un dolium, a fost fixat cu mortar și tegulae. Acesta are diametrul de cca. 0,6 m și prezintă la bază un orificiu de scurgere a apei, cu diametrul de 3,5 cm, ce a fost probabil astupat în perioada funcționării cu un dop. După efectuarea documentației (fotografii, desene) bazinul a fost din nou acoperit cu folie și cu pământ. Structurile care se extind în nordul bisericii, sunt momentan acoperite și nu pot fi interpretate.

În anul 2016 vor fi realizate cercetări geofizice în interiorul cetății (în special în zona bazilicilor) și în zona extramurană. De asemenea, vor fi executate sondaje pentru lămurirea stratigrafiei bazilicilor.

Pentru a produce un plan al întregului areal al cetății Argamum, au fost efectuate măsurători și fotografii aeriene cu ajutorul unei drone²⁸. În cursul măsurătorilor de teren a apărut o problemă, deoarece în cetatea Argamum nu s-a putut localiza un punct fix georeferențial pentru a încadra măsurătorile efectuate cu ajutorul tahimetrului. Din acest motiv, măsurătorile au început de la biserica satului Jurilovca. Datele obținute sunt în curs de prelucrare,

²⁸ Atât aparatura de măsurat, cât și drona pentru fotografiere au fost puse la dispoziție de către Mario Hölzl și Ursula Scharafin-Hölzl, ei ocupându-se și de evaluarea și prelucrarea datelor adunate. Fotografiile au fost realizate de Mario Hölzl.

împreună cu o cantitate mare de fotografii aeriene și terestre. În final, va fi realizată o reconstituire 3D a întregii zone.

În cadrul proiectului vor fi efectuate și cercetări subacvatice, în special în zona portului antic. Locația portului este deja cunoscută (la sud de cetate) și a fost reconfirmată în cadrul acestei campanii prin intermediul fotografiilor aeriene. Cercetările subacvatice vor fi realizate de specialiști de la Societatea de arheologie subacvatică a Bavariei (Gesellschaft für Archäologie in Bayern), care sunt parteneri în acest proiect.

În campania 2015 au fost efectuate cercetări și pe insula Biserița, aflată la aproximativ 1,3 km de cetate, în lacul Razelm. Aici au fost realizate atât măsurători tahimetrice, cât și fotografii prin intermediul dronei. Scopul acestor cercetări este efectuarea unui plan al întregii insule și a structurilor arheologice. Și pentru această zonă cercetările vor fi continuate în anul viitor. [Bernd Paffgen]

Resumee:

Das Institut für Vor- und Frühgeschichtliche Archäologie und Provinzialrömische Archäologie der Ludwig-Maximilians-Universität München führte in Kooperation mit dem ICM Tulcea in der Zeit vom 31. August bis 10. September 2015 einen archäologischen Dokumentationssurvey im Bereich der antiken Stadtwüstung von Argamum durch. Vereinbart war die Durchführung von Planaufnahmen von Argamum sowie die Dokumentation von bislang unzureichend erfassten Teilen der Ausgrabungen, besonders der beiden intra muros gelegenen frühchristlichen Kirchen im Norden und Süden der Stadtanlage.

Im Bereich um die Kirchen sowie extra muros sollen 2016 geophysikalische Messungen seitens des deutschen Teams durchgeführt werden. An beiden Kirchen sollten in den Anschlussbereichen danach Ausgrabungen zur Klärung der Gesamtsituation vorgenommen werden.

Für die Erstellung eines neuen Gesamtplans von Argamum wurden Messungen durchgeführt und Luftbildaufnahmen mittels einer Drohne angeführt. Vor Ort ergaben sich Probleme bei der Vermessung, da es keine georeferenzierten Festpunkte gibt. Daher war eine recht aufwendige Messarbeiten notwendig, die von der Kirche von Jurilovca ausgingen. Die bislang gewonnenen Messdaten müssen 2016 durch ein dichter gesetztes Befliegungsnetz ergänzt werden, um den Gesamtplan fertigstellen zu können. Bei einer verbesserten Datenmenge kann auch ein digitales Geländemodell dreidimensional erstellt werden.

In Zusammenarbeit mit der Bayerischen Gesellschaft für Unterwasserarchäologie soll auch die Hafensituation von Argamum geklärt werden. Der antike Hafen ist im heutigen Schilfgürtel bei der Stadtwüstung zu verorten.

Ergänzend wurde ein Survey auf der Argamum im Razelm-See vorgelagerten Insel Biserița mit ihrem Leuchtturmstandort durchgeführt. Dort wurden mittels Drohneneinsatz Luftbildaufnahmen gemacht. Die gewonnenen Daten sollen als Grundlage für einen bisher nicht existierenden maßgenauen Plan der Insel und ihrer archäologischen Relikte dienen. Auch hier sind weitere Arbeiten sind für ein digitales Geländemodell erforderlich.

28. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud – localitate suburbană Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Bordane

Cod sit (sector): 1106.02

Autorizația Nr. 4/2015

Colectiv: Marius-Mihai Ciută – responsabil (ULB Sibiu), Radu Totoianu, Călin Anghel (Muzeul "Ioan Raica" Sebeș), Sabin-Adrian Luca, Ana-Maria Tudorie (ULB Sibiu), Tudor Borșan, Beatrice-Elena Ciută (UAB-IAS Alba Iulia)

Perioada desfășurării campaniei: 01.08.2015 – 09.12.2015

Cercetarea arheologică sistematică s-a făcut în baza Autorizației de cercetare arheologică sistematică nr. 4, emisă la 06. 07.2015 de Ministerul Culturii, Direcția Generală Juridică și Patrimoniu Național. Cercetarea din acest an a continuat un proiect amplu, început în anul 2009, întrerupt în 2011 și reluat în anul 2012, sub noua formulă, aceea a colaborării cu Centrul Cultural Lucian Blaga din Sebeș, în poziția instituției organizatoare a cercetării arheologice²⁹.

Campania anului 2015 a abordat sectorul Bordane, situat în centru ansamblului de situri neolitice Limba-Oarda de Jos. Deoarece în viitorul apropiat acest sector va fi suprapus integral de proiectul autostrăzii Sebeș-Turda, era necesară reluarea cercetării în vederea precizării/verificării fine a succesiunii stratigrafice neolitice precum și pentru calibrarea sistemului de cariere a sectorului, în condițiile în care bornele topografice principale au fost dizlocate de lucrări neautorizate efectuate de-a lungul sitului (rigole) în anul 2008.

Situl în discuție ocupă un spațiu vast, practic întreaga suprafață a terasei I-a a Mureșului, între localitățile Oarda de Jos și Limba. În dreptul sectorului Bordane DJ 107C face două curbe mai strânse, iar imediat după acesta se află un drum de acces către lunca Mureșului, în locul în care râul realizează un meandru amplu, în dreptul unei vechi insule Grindul Popii Bitea, situată la cca. 1,5 km în amonte (spre est) de podul rutier peste Mureș, schimbându-și direcția generală de curgere dinspre sud, spre vest.

Între timp, ulterior solicitării autorizației de cercetare arheologică sistematică (depusă în decembrie 2014), regimul de proprietate al arealului aferent sectoarelor Bordane (integral), Vărăria (parțial, extremitatea de vest) și Șesu Orzii (parțial, extremitatea de est) s-a modificat, în sensul că terenul suprapus de proiect a fost expropriat de Statul Român pentru realizarea investiției de interes național Autostrada Sebeș-Turda.

Cercetarea a abordat zona central-sudică a sectorului Bordane – cercetat anterior în anii 1995, 1997, 1998 1999 și 2009 deoarece aici a fost documentat cel mai complet și complex profil stratigrafic, stratul arheologic depășind 3 m grosime. Au fost executate două secțiuni de informare și control stratigrafic SXVIII = 10x2 m și SXIX = 10x2 m, orientate nord-sud (fig. 1). Cea de-a doua a avut ca scop surprinderea unităților mai vechi (SX/1998 și SXI/1999) în vederea refacerii sistemului de caroiaj topografic, în condițiile dispariției unor borne topografice. Au putut fi puse în evidență succesiunile fazelor timpurii ale locuirilor Vinča din acest sector, confirmând dar și nuanțând cunoștințele existente, expuse într-un studiu recent, dedicat succesiunii depunerilor arheologice neolitice³⁰. Au fost surprinse și documentate contexte de locuire precum și succesiuni fine de stratigrafie. Ambele secțiuni de investigare stratigrafică au rămas în conservare (SXVIII la adâncimea de 0,80 m, iar SXIX la 0,30m) urmând a fi documentată pe mai departe succesiunea stratigrafică, cu prilejul cercetărilor preventive ocazionate de autostradă, deoarece în urma semnării unui contract de prestări servicii între firma care va construi autostrada Sebeș-Turda și Muzeul din Sebeș, există premisele ca în scurt timp cercetarea în sectorul Bordane să fie reluată, de data aceasta sub forma unei cercetări preventive.

În prima fază au fost identificate coordonatele fixe topografice

²⁹ Conform *Protocolului de colaborare* pentru intervalul 2013-2018, semnat între această instituție și Universitatea Lucian Blaga din Sibiu

³⁰ M-M. Ciută, *Noi precizări cu privire la succesiunea depunerilor neolitice de la Limba-Oarda de Jos*, în *Apulum* LII, 2015, p. 47-83.

utilizând sistemele de referință topografică, implementate cu ocazia efectuării ridicării topografice, în sistem Stereo 70, respectiv de identificare a sistemului de caroiere (grid) a sectorului/sitului³¹. Punctele fixe au fost fixate în teren atât prin metoda trasării coordonatelor absolute cu ajutorul programului de trasare al stației totale cât și prin metoda alinimentelor, folosind ca bază de plecare laturile pătratului, precum și bornele secundare practicate pe acest sector de sit. Au fost astfel identificate amplasamentele fostelor borne principale, respectiv refăcut sistemul de caroiere din sectorul Bordane.

Obiectivele principale au fost acelea ale decopertării manuale a nivelului de suprafață afectat de intervențiile antropice respectiv al recuperării integrale a materialelor arheologice preistorice, inclusiv din stratul cu materiale amestecate, ulterior a săpării manuale a stratului utilizând unități egale de săpare (5-10 cm) în scopul surprinderii succesiunilor fine stratigrafice specifice ultimelor locuiri preistorice din acest sector și atingerea/adâncirea nivelului nederanjat corespunzând locuirii Vinča, fazele timpurii: A3-B1 (B1?).

S-a reușit relevarea unei cantități apreciabile de fragmente ceramice (aparținând tuturor categoriilor specifice fenomenului cultural vincian timpuriu), rășnițe din gresie de diferite dimensiuni și forme, resturi faunistice (inclusiv coarne de bovine și ovicaprine), unelte din piatră șlefuită și cioplită, fragmente de chirpici incendiați, fragmente de vatră și de podină etc. A fost surprinsă o amforă cu decor incizat-bandații spartă în situ, aflată pe fundul unei gropi ușor adâncite.

Remarcăm în acest context fragmentele ceramice decorate cu banda incizat punctată, provenind de la vase de diferite dimensiuni (vase capac, chiupuri, amfore etc.) și având dispuneri variate, fragmente decorate cu barbotină organizată, ceramica pictată de tip Lumea Nouă, fragmente decorate cu incizii paralele și cu pliseuri paralele, toate perforate, butoni, ceramică aparținând speciei blacktopped, picioare de cupe de diferite dimensiuni, unele cu slipul de culoare roșie păstrat parțial, nuclee și piese litice cioplite din silix și obsidian, fragmente de topoare șlefuite, foarte multe rășnițe și fragmente de rășnițe, unelte (vârfuri) din os și corn, fragmente de greutate din lut, numeroase lustruitoare din silice argilosoasă, resturi faunistice, fragmente de chirpici ars etc., toate aparținând locuirii Vinča timpurii. Particularizate în cadrul categoriei decorate cu benzi incizat punctate sunt cel puțin 5 fragmente de capace de vase, probabil cu reprezentări prosopomorfe, toate păstrând perforația specifică. Atrage de asemenea atenția frecvența fragmentelor de vase ceramice decorate prin intermediul pliseurilor, paralele sau meandrate, care formează un tip de decor special, pe perete și pe fund. Tot în locuință au fost descoperite mai multe funduri de vase ceramice, cu urme de țesături textile sau rogojine imprimate.

Materialele arheologice rezultate în urma săpăturii au fost depuse, conform Protocolului de colaborare, la Muzeul „Ioan Raica” din Sebeș, urmând ca ele să fie prelucrate în vederea publicării și valorificării lor muzeale.

În timpul efectuării cercetărilor arheologice din acest an, concomitent cu acestea, în cuprinsul sectoarelor Șesu Orzii și Bordane au fost reluate, de către antreprenori, o serie de lucrări (trasarea topografică, bornarea axului, bornarea limitelor proiectului, realizarea de prospecții geologice etc.) pentru realizarea proiectului Autostrăzii Sebeș-Turda, al cărui prim sector (Tronson) va parcurge, de la sud spre nord, exact prin mijlocul ansamblului de situri arheologice de la Limba-Oarda de Jos.

27. com. Luna, jud. Cluj

Punct: Nod Rutier

Cod RAN al sitului: 55366.01

Autorizație: Nr. 27/2015

Tip de sit: 111, 211.

Cod epocă: 1, 42

Colectiv: Luca Paul Pupeză (MNIT) – responsabil de șantier, Nagy Szabolcs (MNIT), Piroška Eszter (UBB), Cristian Aurel Roman (MNIT) – membri în colectiv; Anca Pop, Furcovici Horia-Petru, Kócsa Richárd Róbert, Covrig Petru-Cosmin, Szász Hajnal, Teodor Taloș, Péter Szilvia Sára (UBB).

Perioada de desfășurare a campaniei: 21.10.2015 - 13.11.2015

Situl arheologic Luna - Nod Rutier este amplasat pe prima terasă de pe malul drept al râului Arieș la ieșirea din Câmpia Turzii spre Târgu Mureș, de-a lungul DN 15. Din punct de vedere administrativ parțial aparține orașului Câmpia Turzii și parțial comunei Luna.

Situl a fost identificat în anul 1999 cu ocazia lărgirii DN 15, când au fost cercetate câteva locuințe din epoca romană târzie și din evul mediu timpuriu³².

Săpăturile arheologice au luat amploare începând din 2009, în cadrul proiectului Autostrada Transilvania. O campanie de cercetare mai amplă a avut loc în vara anului următor până în toamnă, când, din cauza problemelor de finanțare toate lucrările de la Nodul Rutier au fost oprite, blocându-se totodată și cercetarea arheologică. Având în vedere că lucrările de construcție nu au fost reluate timp de 3 ani (de fapt, nici până astăzi), din 2013, săpăturile arheologice se desfășoară sub formă de cercetare arheologică sistematică. Din cauza lipsei de fonduri (șantierul nu a beneficiat de finanțare din partea Ministerului Culturii, costurile ultimelor campanii fiind acoperite din bugetul redus al MNIT și din sponsorizări), evident și rezultatele au fost mult mai modeste, cel puțin din punct de vedere al complexelor finalizate³³.

Din cele 20,9 ha afectate de proiect, situl arheologic ocupă circa 5 ha, din care a fost cercetat aproximativ 1 ha. Restul suprafeței a fost decopertat doar parțial fiind identificate și luate în evidență complexe arheologice, fără a fi și cercetate. Situl se extinde și în afara zonei afectate de proiectul Autostrada Transilvania, dimensiunea sa totală fiind mult mai mare.

Descoperirile din campaniile arheologice (2009-2010, 2013-2015) au confirmat faptul, că în momentul actual, pentru epoca avară (secolele VI-X), situl de la Luna-Nod Rutier reprezintă cel mai mare sit de acest fel din România. Pe parcursul cercetărilor au fost identificate în total 691 de complexe, dintre care 624 sunt complexe funerare (morminte) și 67 complexe de habitat (gropi, cuptoare, locuințe). Cercetarea a fost finalizată pentru aproximativ 50% din aceste complexe arheologice.

Campania din 2015 s-a derulat în două etape. În prima etapă a fost pregătită pentru cercetare suprafața de cca. 1 ha decopertată în anul 2010, prin curățarea manuală, reidentificarea și marcarea complexelor arheologice. A doua etapă a campaniei a presupus cercetarea propriu-zisă: golirea complexelor prin săpare manuală, documentarea lor grafică și fotografică, întocmirea de fișe, alcătuirea planului topografic, precum și înregistrarea, inventarierea sau depozitarea materialului arheologic descoperit.

Lipsa de fonduri, problemele logistice neprevăzute (situl

³¹ Ing. dr. Tudor Borșan, din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

³² Lazarovici Gh., Meșter M., *Câmpia Turzii, jud. Cluj*, în *CCA - campania 1999-2000*, nr. 35.

³³ Roman C. A., Nagy Sz., Piroška E., Tecar T., *Luna, jud. Cluj, punct: Nod Rutier*, în *CCA - campania 2013, 2014*, nr. 50, p. 83-84; Pupeză P., Nagy Sz., Piroška E., Roman C. A., *Luna, com. Luna jud. Cluj, punct: Nod Rutier*, în *CCA - campania 2014, 2015*, nr. 48, p. 100-101.

arheologic se află la 50 km de Cluj-Napoca, iar deplasările efectuate de multe ori cu mașina personală, au limitat numărul tehnicienilor de săpătură la maxim 4 persoane), precum și vremea nefavorabilă au influențat în mod negativ rezultatele. Prin urmare, în campania din 2015 au fost cercetate integral doar 13 complexe arheologice (4 locuințe și 9 morminte), iar suprafața totală cercetată a fost de aproximativ 170 m². În cursul lucrărilor au apărut și două complexe noi.

Cercetările s-au desfășurat în mare parte în zona așezării suprapusă de mormintele corespunzătoare fazei târzii din necropolă. Planul așezării arată o anumită sistematizare, locuințele fiind aliniate conform unor trame stradale. Locuințele săpate în această campanie aveau suprafața locuibilă aproximativ 9 m². Erau adâncite în pământ și în plan aveau formă patrulateră cu colțurile rotunjite. La nivelul podelei, pe margini s-au conturat urmele gropilor de stâlpi care susțineau acoperișul. Instalații de foc au fost identificate în două locuințe, ambele fiind amenajate în colțul estic (un cuptor de tip pietrar, respectiv o vatră înconjurată cu pietre de râu de dimensiuni medii). Prezența materialului arheologic în cantități extrem de reduse precum și lipsa urmelor de incendiere indică faptul că locuințele au fost abandonate în mod pașnic. Din umplutura gropilor au fost recoltate puține fragmente ceramice, oase de animale și foarte puține obiecte de metal. Materialul arheologic, în special ceramica, prezintă numeroase analogii cu materialele din necropola aflată în apropiere.

În ceea ce privește complexele funerare, ritul de înmormântare a fost exclusiv inhumat, iar după inventarul funerar se pot diferenția clar două faze cronologice. Din cele 9 morminte săpate, 7 aparțin primei faze (epoca avară timpurie și mijlocie). Cu excepția unuia, mormintele au fost jefuite încă din antichitate. Puținele materiale arheologice (vase de ofrandă, cuțit de fier, pieptene din os, cataramă de fier, mai rar din bronz) rămase în urma jefuitorilor, s-au păstrat de obicei fragmentar și au apărut în poziții secundare, la diferite adâncimi. Cele două morminte din a doua fază nu au fost deranjate. Inventarul lor conține obiecte specifice epocii avară târzii și aparțin unui grup restrâns de morminte databile ulterior funcționării așezării, unele morminte fiind săpate chiar în complexele fostei așezări. Un mormânt, cu inventar ceva mai bogat, avea depus un șirag de mărgelă din sticlă și cercei simpli din bronz.

Abstract:

During the archaeological research from 2009 - 2010 and 2013-2015 at the Highway Junction from Luna (Cluj County) it was partially investigated a site which includes three cemeteries and two settlements. There were totally of 691 complexes identified (625 graves and 66 habitat complexes); 50% of them were fully investigated until now. Chronologically three of these complexes belong to the prehistory, the rest of them dates in the Avar period (VI-X century). In the 2015 campaign 170 m² has been examined, in which 13 complexes were researched (4 pit-house and 9 graves).

28. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea

Punct: Cetățuia

Cod RAN sit: 160699.02

Autorizația: Nr. 81/2015

Finanțare Ministerul Afacerilor Externe Franța: 1000 euro

Tip sit: tell

Încadrare cronologică: Eneolitic, Epoca bronzului, Hallstatt, Epoca romană, Epoca Medievală

Colectiv: Cristian Micu – responsabil; Florian Mihail (ICEM Tulcea); Florea Mihai, Costel Hăită, Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR București); Laurent Carozza, Albane Burens (UMR 5602 Géographie

de l'Environnement, Toulouse, Franța), Michel Maille (UMR 5608 TRACES-CRPPM) – membri ai colectivului

Perioada de desfășurare a campaniei: 11.08.2015 – 18.08.2015

Campania 2015. Obiectivele cercetării

Pentru campania 2015 au fost prevăzute finalizarea inventarierii întregului material arheologic descoperit în timpul cercetărilor de la Luncavița și analiza critică a datelor consemnate în fișele de sit. Acest fapt ne permite în prezent să exploatăm întreaga bază de date avută la dispoziție.

Produsele pe materii dure animale din Locuința nr. 1, Locuința nr. 2 și Zona de acumulare a deșeurilor menajere C2

Noelle Provenzano

Cele trei complexe arheologice avute în vedere pentru studii din anul 2015 au oferit un lot de piese de materii dure animale compus din 64 elemente, dintre care 19 identificate în Locuința nr. 1, 13 în Locuința nr. 2 și 33 în Zona de acumulare a deșeurilor menajere C2.

În general, materialul studiat este unul tipic pentru siturile atribuite culturii Gumelnița, atât din punctul de vedere al tipurilor de obiecte, cât și al modurilor de producție. În acest context trebuie menționat că au fost identificate piese masive din corn de cerb prevăzute cu parte activă linară și perforație, harpoane, astragale și statuetele de os. Lotul de piese apărut în Locuința nr. 1 este mult mai bogat și variază tipologic față de cel din Locuința nr. 2, în aceasta din urmă fiind înregistrate un număr redus de vârfuri, două harpoane și un astragal. Cea mai ridicată varietate tipologică a fost observată în Zona de acumulare a deșeurilor menajere C2, în care au fost consemnate toate tipurile mai sus menționate. Pornind de la similitudinea tipologică, poate fi emisă ca ipoteză preliminară funcționarea acestei zone menajere alături de Locuința nr. 1.

Deșeurile de prelucrare nu constituie un grup numeros. Se poate presupune în acest sens că acestea au fost reutilizate în cadrul altor lanțuri operatorie de prelucrare sau au fost evacuate în alte zone ori distruse. Exemplele identificate sunt de mici dimensiuni.

Blocurile de corn de cerb prelucrate provin de la indivizi de talie medie sau mare, în vreme ce în cazul câpriorului materia primă a fost preluată de la indivizii masivi.

Doar două piese de os, din Locuința nr. 1, au fost afectate de acțiunea focului. Deși a fost afectată parțial de foc, Locuința nr. 2 nu a oferit nicio piesă cu urme de ardere.

Cea mai mare parte a materialului confecționat din os descoperit în Locuința nr. 1 a apărut în nivelurile ocupaționale, aspect diferit de fragmentele ceramice aflate, cele mai multe, în nivelul de distrugere. În ceea ce privește Locuința nr. 2, atât materialul MDA, cât și cel ceramic s-au regăsit într-un procent important în stratul neincendiat.

Resumé:

Ces trois espaces analysés dans les niveaux supérieurs de l'habitat de Luncavița ont livré un petit corpus d'objets sur matière dure animale s'élevant à 64 éléments, dont 19 recueillis dans la maison 1, 13 dans la maison 2 et 33 dans l'espace de rejets C2.

L'ensemble du matériel analysé ici est tout à fait cohérent pour un univers du Gumelnița A2, aussi bien dans les types d'objets produits que dans leurs modes de transformation.

L'essentiel des productions caractéristiques du Gumelnița est présent dans le panel des artefacts récupérés avec, pour les plus significatifs, les grands outillages sur bois de cerf à partie active biseautée et perforation du fût, les harpons, les talus et phalanges abrasés et le fragment de statuette en os. Cependant, le panel des

outillages récoltés dans la maison 1 est nettement plus riche avec grands et petits outillages biseautés, talus abrasés et pointes, alors que la maison 2 n'a livré, en plus de quelques pointes, que deux harpons et un talus de bos abrasé. C'est bien évidemment le dépotoir de la zone de rejet C2 qui offre la plus grande variété typologique parmi les 33 objets qu'il a restitué, avec de nombreux gros outillages biseautés et perforés, des outils plus petits à partie active pointue ou biseautés aux types variés, des talus et phalanges abrasés et la statuette en os. En se fondant purement sur des rapprochements typologiques, on serait tenté, à première vue, de penser que le dépotoir C2 aurait préférentiellement fonctionné avec la maison 1, puisque les deux espaces présentent de plus grandes similitudes dans les types d'objets rejetés, mais l'échantillon de la maison 2 est trop restreint pour affirmer avec certitude un tel constat. Il est à noter qu'aucun remontage de matériel n'a pu être trouvé.

Sur l'ensemble du matériel, on peut remarquer que les déchets de fabrication sont particulièrement peu nombreux, on peut donc imaginer qu'ils sont soit été réutilisés dans de nouvelles chaînes opératoires de fabrication, soit évacués dans une autre zone ou détruits. Ces déchets sont, par ailleurs, de petites dimensions.

Enfin, sur un plan techno-environnemental, on doit noter que les bois de cerf exploités sont de moyen module ou de gros module et que lorsque les bois du chevreuil sont exploités, le choix s'est porté sur des bois de gros module.

Seuls deux artefacts osseux de la maison 1 ont subi les outrages du feu, l'un provenant des niveaux de destruction, l'autre des niveaux d'occupation. Bien qu'ayant été également touchée par le feu dans sa partie sud, la maison 2 n'a livré aucun élément présentant des traces de brûlure. Dans les deux unités domestiques, l'essentiel du matériel osseux provient des niveaux d'occupation et de circulation, ce qui ne répond pas aux données de la céramique pour la maison 1 où elle est nettement plus abondante dans les niveaux de destruction, mais concorde avec les observations faites pour la maison 2 où l'essentiel de la céramique provient des niveaux non incendiés.

Studiul materialului litic cioplit de la Luncavița

Robin Furestier, Florian Mihail

În cadrul campaniei 2015 a fost studiat atât materialul litic cioplit descoperit în interiorul și exteriorul Locuinței nr. 2 de pe așezarea-tell, cât și cel aflat între complexul amintit și Locuința nr. 1.

Seria cercetată este compusă din 32 exemplare. Nu a fost înregistrată o mare variabilitate a tipurilor de materie primă. 24 din cele 32 de piese au fost prelucrate din silex maroniu, definit ca silex A, considerat ca fiind provenit din platforma prebalcanică, situată în zona de nord-est a Bulgariei.

O bună parte (19 ex.) a lotului este constituită de așchiile de mici dimensiuni, obținute pe parcursul fasonajului. Al doilea grup al suporturilor, ca reprezentare numerică, este cel al lamelor (9 ex.), debitate într-un procent covârșitor din silex A. Șapte din cele nouă lame sunt fragmente mediane. În componența acestui lot se regăsește o singură lamă, provenită din etapa de pregătire pentru exploatare a nucleului.

Din punct de vedere tipologic a fost determinată existența a patru tipuri: piesă cu retuș marginal, gratoar, piesă cu retuș de utilizare și piesă briquet. Cele cinci piese cu retuș marginal au fost amenajate pe fragmente mediane de lamă și constituie un grup destul de uniform ca dimensiuni. La două exemplare se observă, pe câte una dintre margini, formarea lustrului pe parcursul funcționării. Cele două gratoare au fost la rândul lor prelucrate pe fragmente mediane de lamă. Unul prezintă un aspect destul de robust. Pe una dintre marginile celui de al doilea gratoar poate fi observată o tocare

foarte pronunțată.

Dimensiunile reduse ale acestei serii nu permit o reconstituire completă a lanțului operator ce a stat la baza materialului litic cioplit descoperit în Locuința nr. 2 și în proximitatea acesteia, însă putem remarca foarte buna calitate a produselor laminare aflate în componența sa.

Note:

¹ O descriere mai completă a acestui tip se regăsește în Furestier, Mihail 2011.

² Manolakis 2005.

Bibliografie:

Furestier R., Mihail F., 2011 – L'industrie lithique taillée de Taraschina, în L. Carozza, C. Bem, C. Micu (eds.), Société et environnement dans la zone du Bas Danube durant le 5e millénaire avant notre ère, Iași, p. 365-384.

Manolakis L., 2005 – Les industries lithiques énéolithiques de Bulgarie, Verlag Marie Leidorf GmbH · Rahden/Westf.

Resumé:

La maison 2 de Luncavita et ses abords ont livré une petite série lithique de 32 pièces, respectivement réparties de la manière suivante: 14 pièces dans une zone de dépotoir; 7 pièces à l'intérieur de la maison 2 (niveaux de sol et de destruction); 4 pièces dans le niveau d'occupation extérieur à la maison 1; 6 pièces localisées entre les maisons 1 et 6; et un seul objet entre les maisons 1 et 2.

29. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea

Punct: „Taraschina”

Cod RAN: 160298.01

Autorizația: Nr. 82/2015

Finanțare MC: -

Finanțare Ministerul Afacerilor Externe și Europene Franța: 17 000 euro

Tip sit: tell

Încadrare cronologică: Eneolitic, Latene, Epoca romană, Epoca Medievală

Colectiv: Micu Cristian – responsabil; Mihail Florian, Ailincăi Sorin Cristian (ICEM Tulcea); Florea Mihai, Haită Constantin, Bălășescu Adrian, Radu Valentin (MNIR București); Constantinescu Mihai (Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București); Danu Mihaela (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași) Carozza Laurent, Burens Albane, Carozza Jean-Michel, Groparu Tiberiu (UMR 5602 Géographie de l'Environnement, Toulouse, Franța), Messenger Erwan (CEPAM UMR 7264 Nice, Franța), Furestier Robin (Cité de la Préhistoire d'Orgnac l'Aven), Manolakis Laurence (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris), Provenzano Noelle (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier) – membri ai colectivului

Perioada de desfășurare a campaniei: 10.07.2015 – 10.08.2015

Obiectivele cercetării

- finalizarea lucrărilor de microtopografie pe așezarea-tell
- realizarea unei prospecțiuni geofizice pe suprafața așezării-tell
- realizarea unei serii de carotaje pe suprafața așezării-tell
- realizarea unor sondaje de verificare a rezultatelor prospecțiunilor geofizice

Rezultate

Lucrări de microtopografie pe așezarea-tell. Acest demers a putut fi dus la îndeplinire în campania 2015 grație utilizării datelor LIDAR puse la dispoziție de Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare „Delta Dunării” Tulcea. În fapt, parteneriatul cu această instituție ne permite să valorificăm resursele bazei de date mai sus menționate în special în zona coridorului Dunării, între Brăila și Sulina. În stadiul actual al cercetărilor se poate afirma că echipa de proiect dispune de o microtopografie a așezării-tell și poate raporta datele înregistrate în zona Taraschina – în timpul efectuării carotajelor ori săpăturilor arheologice – la un sistem altimetric absolut (ASL).

Analiza noilor elemente de microtopografie a tell-ului de la Taraschina confirmă ipotezele emise în campaniile precedente în legătură cu existența a două situri reunite. Primul dintre acestea, numit convențional Situl 1, are o formă rectangulară. Cel de-al doilea, numit convențional Situl 2, este mai puțin înalt și posterior locuirii din Situl 1.

În stadiul actual al cercetării se poate afirma că Situl 1 are o lungime de 90 m și o lățime de 85 m. Dacă luăm în considerare partea din tell distrusă ca urmare a amenajării canalului ce face legătura între canalul Șontea și lacul Taraschina, se poate estima că lungimea inițială a sitului a fost de aproximativ 100 m iar suprafața de 0,85 ha. Situl 2 are dimensiuni mult mai mici – lungime de aproximativ 35 m, lățime de aproximativ 30 m – și o formă aproximativ rectangulară. Luând în considerare toate aceste date, nu excludem posibilitatea ca suprafața corespunzătoare întregii locuiri eneolitice (mil. V BC) din punctul Taraschina să fi fost de aproximativ 1 ha. Dacă avem în vedere numai acest aspect, constatăm că acest tell este unul din cele mai importante din nordul Dobrogei (spre comparație, Lunca-Pensiune – 53 x 65 m; Luncavița-Cetățuia – 100 x 75 m).

Prospecțiuni geofizice pe suprafața așezării-tell. În anul 2015, această activitate a fost realizată cu ajutorul unei echipe a laboratorului UMR 7266 LIENSs (La Rochelle).

O primă cercetare de acest tip a fost inițiată de Geo-Eco-Mar București, în anul 2011. Condițiile din teren (vegetația abundentă și nivelul ridicat al pânzei freactice) au influențat într-o bună măsură rezultatele studiului. Sondajele și săpăturile arheologice realizate pe baza analizei hărților obținute au demonstrat că metoda utilizată (susceptibilitate magnetică) a permis identificarea zonelor puternic incendiate și a celor în care s-au acumulat deșeuri – în special chirpici – rezultate din incendierea unor complexe arheologice. Rezoluția spațială a hărților din anul 2011 nu a fost suficientă pentru a propune modele interpretative.

În schimb, condițiile în care au fost realizate prospecțiunile din anul 2015 au fost din cele mai bune. Metoda pusă în aplicare cu acest prilej se caracterizează prin cuplarea unor captori la o stație totală fixată în modul « tracker ». Acest dispozitiv, asociat unui model digital de teren al sitului Taraschina, permite obținerea unei mai bune poziționări spațiale.

Harta rezultată indică prezența a numeroase indicii în legătură cu zonele „arse” sau a celor care includ elemente transformate prin acțiunea focului. Principalele indicii ale zonelor din prima categorie se regăsesc în marginea Sitului 1. Pe limita de nord a acestuia, în apropierea suprafețelor destinate săpăturilor arheologice numite convențional Zona 1 și Zona 2, a fost observată o vastă anomalie; aceasta a apărut și pe materialele generate în urma cercetării din anul 2011, determinând stabilirea coordonatelor spațiale pentru perimetrul Zonei 2. Documentația cartografică rezultată în urma prelucrării datelor în anul 2015 nu permite individualizarea unei structuri evidente. Se pare că o parte a semnalului corespunde prezenței unor gropi de mari dimensiuni umplute cu elemente de arhitectură din chirpici parțial incendiați. De-a lungul Zonei 2 se observă totuși o

anomalie de formă rectangulară, ce ar putea fi asociată cu prezența uneia sau mai multor locuințe. Tot în marginea de nord a tell-ului, a fost identificată o puternică anomalie de formă rectangulară, lungă de aproximativ 10 m și lată de 7 m. În colțul său de nord-vest se observă o „excreșcență” ce ar putea indica prezența unei structuri adosate. Cea mai importantă anomalie, atât prin dimensiunile sale, cât și prin intensitatea semnalului, a apărut în zona de nord-vest a Sitului 1, în partea sa mediană. Zona incendiată se dezvoltă pe o lungime de 15 m și o lățime cuprinsă între 7 și 8 m. În partea sa de nord se remarcă un perimetru unde intensitatea arderii pare să fi fost mult mai importantă. Caracteristicile acestei ultime zone, lungă de 10 m, cu o lățime de 7 m, corespund celor ale unei locuințe specifice așezărilor din cultura Gumelnița. Nu excludem posibilitatea ca acestei structuri de locuire să îi fi fost adosată o structură de mai mici dimensiuni. În marginea meridională a tell-ului anomaliile par ceva mai difuze și limitate de profilul pantei în zonele erodate. Se remarcă, totuși, o formă rectangulară bine individualizată, ce ar putea corespunde amplasamentului unei locuințe incendiate. În schimb, partea centrală a tell-ului nu prezintă anomalii semnificative.

Pe Situl 2 condițiile din teren (nivelul ridicat al pânzei freactice, vegetația) nu au permis realizarea unei hărți omogene. Cu toate acestea, se observă că o mare parte a acestei zone prezintă o anomalie. Primele carotaje efectuate în acest punct în anul 2012 au evidențiat prezența unui apreciabil nivel de incendiere. Această observație a fost coroborată cu prospecțiunile și carotajele realizate în anul 2015. Din păcate, nivelurile de locuire se află sub nivelul pânzei freactice și nu pot fi săpate manual.

Carotaje pe suprafața așezării-tell. Punerea în aplicare a programului de forări este în acord cu unul din obiectivele programului de cercetare de la Taraschina – reconstituirea stratigrafiei așezării. Realizarea carotajelor devine cu atât mai necesară, în condițiile în care nivelurile de bază ale tell-ului nu pot fi săpate manual, pentru că se regăsesc în permanență sub nivelul pânzei freactice.

Până în 2015 au fost realizate, cu ajutorul unor tehnici diferite, 7 carotaje în interiorul sitului. În acest an s-au adăugat 17 carote stocate în tuburi de plastic, cu o lungime cumulată de 60 m. Toate acestea reprezintă un eșantion reprezentativ al secvenței stratigrafice din așezare, ce va fi conservat și arhivat în condiții de laborator. Unele carote au făcut deja obiectul unei prime analize. 17 dintre ele au fost supuse unor operațiuni de măsurare a susceptibilității magnetice cu ajutorul unui captor Bartington MS2c.

Trebuie menționat că punctele în care au fost efectuate carotajele au fost stabilite după finalizarea prospecțiunilor geofizice de suprafață și analiza datelor înregistrate. În acest context, am decis ca în final carotele să se regăsească pe două mari profile. Primul dintre acestea, orientat SV-NE, include 8 carote (logs n° 39, 40, 44, 32, 41, 42, 43, 36). Cel de-al doilea, cu o lungime de aproximativ 100 m, orientat SE-NV, include și Situl 2. Aproape 9 carote vor constitui baza necesară descrierii acestui profil (logs n° 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 33). Datele înregistrate anterior, atât pe sit, cât și la periferia acestuia, completează demersul nostru asupra cunoașterii morfogenezei tell-ului. Pe teren am asociat demersul geo-arheologic cu cel geofizic. În găurile rezultate în urma efectuării carotajelor s-au realizat înregistrări ale valorii câmpului magnetic.

Sondajele de verificare a rezultatelor prospecțiunilor geofizice. Alături de carotajele realizate în urma analizei rezultatelor prospecțiunilor geofizice din anul 2015, în Zona 3 a așezării-tell au fost efectuate două sondaje de verificare, fiecare cu o suprafață de 4 mp: Sondajul 1, în carourile Q-P10-11; Sondajul 2, în carourile R-S19-20. Aceste intervenții au avut ca obiectiv determinarea altitudinii la care apar primele resturi conservate ale unei structuri de locuire identificate prin intermediul prospecțiunilor geofizice și definirea strategiei viitoarei săpături din Zona 3 a așezării-tell. Săpăturile

arheologice realizate în acest context au contribuit la cunoașterea dinamicii sedimentare a nivelurilor din zona cercetată.

Resumé:

L'objectif de la campagne 2015 de terrain sur le tell de Taraschina, dans le delta du Danube, était multiple. Il s'est agi en premier lieu d'achever le travail de microtopographie du tell (photo, relevé topographique). Cette tâche a pu être finalisée grâce à l'obtention des données Lidar qui ont été mises à disposition par l'INDD Tulcea (Institut Nationale de Recherche sur le Delta du Danube).

À l'occasion de cette campagne de terrain, une prospection géophysique a été conduite par le laboratoire de géophysique de l'UMR 7266 LIENSs (La Rochelle). La méthode mise en oeuvre en 2015 se caractérise par un couplage entre les capteurs et une station totale en mode « tracker ». Ce dispositif, calé sur Modèle numérique de Terrain (MNT) du tell de Taraschina, permet de disposer d'une très bonne résolution spatiale.

Une grande partie de la mission de printemps a été consacrée à la réalisation de carottages sur le tell lui-même.

Suite aux prospections géophysiques conduites cette année et à l'identification d'une probable unité d'habitation incendiée, nous avons réalisé, en plus des carottages, deux sondages d'une surface respective de 4 m². Ces deux fenêtres (Sondage 1 Q-P/10-11; Sondage 2 R-S/19-20) ont permis de mettre en évidence la dynamique sédimentaire des horizons supérieurs de cette zone.

Oase umane din situl eneolitic de la Taraschina

Mihai Constantinescu

În cursul campaniei din anul 2015 și la prelucrarea materialului din campaniile anterioare, au mai fost identificate patru fragmente osteologice umane (alături de cele nouă descoperite anterior), de la indivizi al căror sex nu a putut fi determinat. Este vorba despre un metacarpian 2 dreapta (vârsta 14-16 ani), un fragment de parietal drept (vârsta 18-40 de ani), un fragment de coastă stânga (vârsta 13-16 ani) și un metacarpian 3 stânga (vârsta 20-40 de ani).

Studiul materialului faunistic din așezarea-tell de la Taraschina – Zona 2

Adrian Bălășescu, Valentin Radu

Lotul faunistic din Zona 2, ce însumează 14 280 de resturi, a fost studiat în totalitate. Fauna prezintă caracteristicile unor resturi menajere: un grad accentuat de fragmentare, urme lăsate de dinții unor carnivore și ale unor suide, la care se adaugă urme de tăiere (dezarticulare și descărmare), de ardere și urmele lăsate de rădăcinile plantelor.

În cadrul eșantionului analizat au fost identificate următoarele clase de animale: moluște (12 specii), pești (11 specii), păsări și mamifere (18 specii). Cantitatea de resturi faunistice studiate pentru fiecare ansamblu este destul de variată; totuși, primele cinci ansambluri (E1-E5) sunt mult mai bine reprezentate (cu ceva mai mult de 1200 resturi analizate) decât ultimele două (E6 și E7). Acest fapt poate fi explicat prin diferențele ce privesc suprafața cercetată, ritmul săpăturilor și nivelul pânzei freatice în timpul cercetărilor de teren.

Din punct de vedere al numărului de resturi (NR), mamiferele sunt cele mai numeroase (44,4%); acestea sunt urmate de moluște (38,7%).

Marea varietate și bogăția faunei reprezentate în ansamblurile studiate sugerează practicarea unor multiple activități

de către comunitatea eneolitică de la Taraschina: culesul moluștelor, pescuitul, vânătoarea și creșterea animalelor. Această diversitate de activități legate de paleo-economia animalieră sugerează că mediul înconjurător din perioada corespunzătoare Neoliticului era diferit de cel actual și permitea în special creșterea animalelor.

Prezentul studiu arheozoologic al Zonei 2 sugerează că în cadrul așezării-tell de la Taraschina creșterea animalelor (în principal caprine și bovine) a jucat un rol de prim ordin. Porcul – animal domestic crescut în special pentru consum – este reprezentat în mică măsură în eșantionul avut la dispoziție; importanța sa este extrem de redusă.

Vânatul constituie un aport foarte redus la dieta comunității. Cele 13 specii sălbatice identificate indică prezența unui cadru natural extrem de diversificat și bogat, caracterizat de biotopuri forestiere (ilustrate de mistreț și pisica sălbatică) și de spații deschise, așa cum o demonstrează cele două specii de cal și iepurele de câmp. Liziara este sugerată de bour și căprior.

Culesul moluștelor și pescuitul reprezintă activități importante pentru comunitatea de la Taraschina, în special în sezonul estival. Consumul broaștei țestoase acvatice (broasca țestoasă de stepă este de asemenea prezentă, dar cu un singur rest) a constituit fără îndoială o practică obișnuită printre locuitorii așezării.

La Taraschina, ca de altfel și în alte situri eneolitice, vânătoarea păsărilor a constituit o activitate mai degrabă întâmplătoare.

Resumé:

L'échantillon étudié compte 14280 restes fauniques provenant de la Zone 2.

La grande variété et la richesse de la faune représentée dans les ensembles étudiés suggèrent la pratique de multiples activités par la communauté néolithique de Taraschina: collecte des mollusques, pêche, chasse, élevage. Cette diversité d'activités, liée à la paléo-économie animalière, nous suggère que le milieu environnant était, au Néolithique, différent de l'actuel, et permettait notamment l'élevage.

La présente étude archéozoologique de la Zone 2 suggère que l'élevage des animaux (principalement caprins et bovins) aurait joué un rôle de premier ordre. Le cochon - animal domestique élevé plus spécifiquement pour la consommation - est très faiblement représenté dans notre échantillon; son importance est extrêmement réduite.

Le gibier constitue un apport très réduit dans la diète de la communauté. Les treize espèces sauvages découvertes décrivent un milieu naturel extrêmement diversifié et riche, caractérisé par des biotopes forestiers (illustrés par le sanglier et le chat sauvage) et des espaces ouverts, tels que le montre la présence des deux espèces des chevaux et celle du lièvre. La lisière est suggérée par l'aurochs et le chevreuil.

La collecte des mollusques comme la pêche représentent des activités importantes pour la communauté de Taraschina, principalement durant la période estivale. La consommation de tortues aquatiques (la tortue de steppe est aussi présente mais avec un seul reste) constitue à n'en pas douter une pratique courante pour les habitants du site.

À Taraschina comme sur d'autres sites chalcolithiques la chasse aux oiseaux sauvages semble correspondre à une activité plutôt anecdotique.

Studiul industriei materiilor dure de origine animală de la Taraschina – Zona 2 și Zona 3

Noelle Provenzano

Inventarul pieselor incluse în categoria industriei materiilor dure animale analizate în anul 2015 este redus. Din cele șapte elemente avute la dispoziție, două vor fi analizate împreună cu obiectele de podoabă (unul realizat din cochilie de Dentalium din Zona 2 și o valvă de Cardium perforată din Zona 3)

În ceea ce privește artefactele analizate în acest context, trebuie menționat că unul este din corn de cerb iar celelalte din oase atribuite unor mamifere mici. O singură piesă, cea din corn de cerb, aparține grupei deșeurilor de fabricație, în timp ce restul de trei sunt obiecte sau fragmente de obiecte finite. Niciun suport sau eboșă nu a fost recuperat în timpul ultimelor campanii de săpături de la Taraschina.

Ca de obicei, concrețiunile și vermiculațiile sunt prezente, în mai mică sau mai mare măsură, pe suprafețele obiectelor. Numai vârful pe semi-metapod de caprine ne dă câteva indicații asupra modalităților de transformare utilizate. Debitajul este obținut prin fracturarea longitudinală a metapodului iar pentru obținerea formei se pare că a fost aplicat doar raclajul. Fragmentele distale de rază de corn de cerb și micul vârf de os sunt într-o foarte proastă stare de conservare. Talonul șlefuit constituie un bloc de materie primă utilizat direct, fără debitaj sau fasonaj.

Resumé:

Le mobilier sur matière dure animale analysé cette année est particulièrement restreint. Sur les quatre artefacts examinés ici, un est en bois de cerf et les 4 autres en os, tous issus de petits mammifères. Un seul d'entre eux, le fragment de bois de cerf, appartient au groupe des déchets de fabrication, les trois autres sont des objets ou fragments d'objets finis. Aucun support ou ébauche ou n'a été récupéré lors des dernières campagnes de fouille de Taraschina.

Comme à l'habitude, concrétions et vermiculations sont présentes, en plus ou moins grande intensité, sur les surfaces de ces objets. Seule la pointe sur hémi métapode de capriné donne quelques indications sur les modes de transformations

employés. Le débitage est obtenu par fracturation longitudinale du métapode et la mise en forme semble n'avoir utilisé que le seul raclage. Les fragments distaux d'andouiller et de petite pointe en os sont en trop mauvais état pour apporter des indications, enfin le talus abrasé est un bloc de matière première qui est directement utilisé sans débitage ni mise en forme.

Obiectele de podoabă de la Taraschina – Zona 2 și Zona 3

Noelle Provenzano

Inventarul obiectelor de podoabă din așezarea de la Taraschina s-a îmbogățit în acest an cu 8 piese: 6 perle, o cochilie de Dentalium și una perforată de Cardium.

Patru perle au putut fi recuperate ca urmare a sitării sedimentului sub jet de apă (sita de 1 mm) iar celelalte două în timpul analizei carotelor Log 27 și Log 28 efectuate pe sit.

Ultimele două obiecte de podoabă au fost descoperite în US 2005 din Zona 2 și US 3001 din Zona 3.

Resumé:

Le groupe des parures s'est à nouveau enrichi cette année de huit éléments: 6 perles, un dentale et un cardium perforé.

Quatre des perles ont pu être récupérées grâce à la maille de 1 mm utilisée pour le tamisage des sédiments, les deux autres lors de l'analyse des carottes LOG 27 et LOG 28 effectuées sur le site au printemps 2015.

Les deux éléments de parures restants proviennent, pour le dentale de l'US 2005 de la Zone 2 et pour le cardium perforé des tous premiers niveaux du nouveau sondage opéré dans la Zone 3.

Studiul materialului litic cioplit de la Taraschina

Robin Furestier, Florian Mihail

În cadrul acestei campanii, cercetarea arheologică a condus la descoperirea a 76 piese de silex, cărora li s-au adăugat alte 89 identificate pe parcursul trierii sedimentului rezultat ca urmare a sitării sub jet de apă a unor eșantioane de sol arheologic.

Din punctul de vedere al materiei prime, nu s-au produs modificări majore la grupele stabilite prin studierea materialului litic cioplit apărut în campaniile anterioare. Cea mai mare parte a pieselor se încadrează în grupele A (silex maroniu, în diverse nuanțe, ca granulație variind între fin și foarte fin, opac și aspect de la mat la strălucitor), B (silex negru, cu granulație fin spre mediu, translucid și aspect de la mat la strălucitor), C (silex gri, cu granulație fină, translucid și aspect mat) și D (calcar gri cu granulație fină).

Producția suporturilor este dominată de lame, debitate în mare măsură dintr-o materie primă cu arie sursă plasată în platforma prebalcanică (zona de nord-est a teritoriului Bulgariei), încadrată de către noi în grupa A. Într-un procent foarte redus a fost utilizat, pentru obținerea acestui tip de suport, silexul din grupele B și C. În cadrul seriei noastre sunt predominante fragmentele mediane, mai rar fiind atestate cele proximale. Pentru debitajul așchiilor a fost prelucrat în special silexul negru și cel gri. Foarte puține suporturi de tip așchie au fost descoperite întregi, aspect datorat probabil gradului avansat de valorificare.

Tipurile de unelte determinate sunt, în ordinea frecvenței: gratoar, piesă cu retuș marginal, raclor, piesă cu retuș de utilizare, piese eschillée, vârf, străpungător, unealtă compusă, coche. Vom oferi câteva scurte informații cu privire la cele importante tipuri.

Gratoarul a fost amenajat atât pe suport de tip lamă, cât și pe așchie, toate cele trei grupe importante de materie primă fiind relativ bine reprezentate. A fost înregistrată o interesantă variabilitate a dimensiunilor, inventarul pieselor de tip gratoar cuprinzând unele exemplare ce măsoară cca. 10 mm și altele ce depășesc 30 mm. Piese cu retuș marginale și/sau de utilizare sunt prelucrate într-o largă majoritate pe suport de tip lamă. Raclorile, realizate mai ales din silex negru și gri, sunt cel mai adesea simple, însă au fost identificate și câteva exemplare duble.

Din punctul de vedere al repartiției spațiale, nu au fost înregistrate situații particulare, nici o unitate stratigrafică sau ansamblu nedistingându-se prin bogăția sau diversitatea materialului litic cioplit.

Resumé:

Les deux dernières campagnes (2014-2015) ont constitué la fin de l'investigation de la Zone 2 au profit de la Zone 3 et des résultats positifs de ses sondages géophysiques et archéologiques

Les derniers niveaux fouillés ont livré un ensemble de 76 pièces (plus 89 esquilles et micro-esquilles issues des tamisages) qui, comme chaque année, ont été intégrées à la base de données élaborée pour le site de Taraschina et pour l'ensemble des sites Gumelnita étudiés depuis le début de la mission.

Les éléments mis au jour lors des deux dernières campagnes ne remettent pas en question les caractéristiques de l'industrie lithique du site, mises en évidence lors des précédentes études.

Studiu de paleomediu: o schimbare de strategie

Tiberiu Groparu, Philippe Valette, Constantin Haită

Datele de paleomediu înregistrate până la nivelul anului 2015 nu au permis conturarea evoluției mediului înconjurător în perioada de debut a Holocenului. Din acest motiv, echipa s-a orientat în această campanie spre cercetarea secvenței sedimentare înregistrate în aval de zona Mila 23, în spatele cordonului litoral. Carotajele prevăzute în acest context au fost efectuate într-o zonă de paleocanale. Au fost realizate 8 datări radiocarbon în vederea cunoașterii dinamicii morfo-sedimentare.

Resumé:

Les enregistrements paléo-environnementaux prélevés dans la partie médiane du delta du Danube ne permettent pas de retracer l'évolution de l'environnement durant le début de l'Holocène, tant la pression anthropique est forte durant le 5ème millénaire avant notre ère. C'est pourquoi l'équipe s'est orientée, en 2015, vers la recherche de séquences sédimentaires en aval de la zone de Mila 23, à l'arrière du cordon littoral. En 2015, l'équipe a prélevé des carottes dans la zone de Mila 23 et dans la zone de Cazanele. Dans ce secteur, deux carottes ont été prélevées dans une zone de paléo-chenaux. Huit datations radiocarbones ont été réalisées pour appréhender les dynamiques morfo-sédimentaires.

30. com. Malnaș, jud. Covasna**Punct: Malnaș Băi „Füvenyestető” (Platoul nisipos)**

cod RAN: 64531.02 și 64540.02

Autorizație: Nr. 36/06.07.2015

Finanțarea cercetării în anul 2015 a fost suportată de către Muzeul Național Secuiesc (Sfântu Gheorghe). Total finanțare: 10000 RON.

Colectiv: Sándor Berecki - responsabil (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Attila László (Univ. „A. I. Cuza”, Iași), Sándor József Sztáncsuj (Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe)

Participanți: József Puskás, Alpár Imre Lokodi (Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe), László Kolonits, Éva Ágnes Nyerges, Péter Mali, Eszter Fejér, Regina Hoóz, Fruzsina Németh (Budapesta), Ilka Boér, Hajnal Szász, Beáta Barbocz, Richárd Róbert Kócza (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca)

Perioada desfășurării campaniei: 17 august-7 septembrie 2015

Cunoscută în literatura arheologică din prima jumătate a secolului al 20-lea, stațiunea eneolitică de la Malnaș Băi-Füvenyestető (Platoul nisipos) a fost cercetată pentru prima dată de către Ferenc László (Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe) în 1909 și Attila László (Universitatea „A. I. Cuza”, Iași), în perioada 1976-1989. Săpăturile au fost reluate în anul 2014, în cadrul unui proiect multianual de cercetare, fiind cercetată în cursul acelei campanii o porțiune a fortificației. În același an au fost efectuate și prospecțiuni geofizice. Obiectivul principal al săpăturilor din anul 2015 a fost verificarea datelor obținute și datarea fenomenelor/complexelor semnalate de prospecțiunile geofizice, cât și delimitarea mai precisă a stațiunii preistorice, într-o zonă în care nu s-au efectuat săpături până în prezent (vezi planul de situație de pe fig. 1).

În zona platoului situat în afara șanțului de apărare (Zona B) s-au deschis două secțiuni, pe latura estică a sitului (fig. 1): S. I/2015, orientat în direcția N-S, cu dimensiuni de 5×5 m (25 mp) și S. II/2015, orientat în direcția N-S, cu dimensiuni de 7×1 m (7 mp). În cuprinsul acestor două secțiuni s-au identificat urmele a două șanțuri înguste, cu traseul paralel, circular, cu adâncimea de cca. 0,8 m și

1 m, care (potrivit observațiilor prospecțiunilor geofizice) înconjoară platoul din Zona B, în mod concentric. Șanțurile se datează, pe baza materialului descoperit, în eneolitic (grupul Ariușd). În interiorul celor două șanțuri s-a observat un strat de cultură de culoare brună, cu grosimea între 10-25 cm, mai subțire (între 10-12 cm) la nord și est, spre marginea sitului și mai groasă, în jur de 25 cm, spre interior, în jumătatea sud-vestică a secțiunii, conținând resturi de locuințe din eneolitic (aglomerări de chirpici și gropi de stâlp săpate în solul virgin).

Materialul arheologic descoperit în cuprinsul acestor două secțiuni provine, în cea mai mare parte, din stratul de cultură și umplutura celor două șanțuri și se compune din numeroase fragmente ceramice, unelte și așchii de piatră, silex și obsidiană, rășnițe de piatră întregi și fragmentare, câteva figurine antropomorfe și zoomorfe și oase de animale. Ceramica s-a păstrat în stare deosebit de fragmentară. Nu s-au descoperit vase întregi sau întregibile. Majoritatea ceramicii aparține categoriei grosolane, de uz gospodăresc, întâlnim însă și multe fragmente aparținând unor vase mai mici, lucrate cu grijă și care prezintă urme de pictură (bicromă și tricromă) pe suprafață. Ca o trăsătură mai specială remarcăm prezența, în număr considerabil (6 buc. din totalul de 17 de obiecte de piatră și silex din întreaga suprafață I/2015), a pieselor de obsidiană. Acestea sunt în majoritate așchii mici, indicând prelucrarea locală, până la epuizare, a materiei prime prețioase.

Pe terasa mică aflată pe latura vestică a așezării, despărțită de un șanț nu prea adânc, probabil artificial (Zona C), s-a deschis S. III/2015, orientat în direcția N-S, cu dimensiuni de 1×3 m (3 mp). În acest strat am descoperit mai multe fragmente ceramice aparținând grupului Ariușd, fragmentul unei figurine antropomorfe, cât și un topor șlefuit din piatră. În această suprafață nu au fost depistate complexe, materialul arheologic descoperit arată însă că și această zonă a fost locuită de comunitățile eneolitice.

Pe latura sud-vestică a stațiunii, în zona din interiorul fortificației (Zona A), s-a deschis S. IV/2014 (fig. 1), orientat în direcția N-S, cu dimensiuni de 5×5 m (25 mp). În această secțiune, adâncită până la max. 0,6 m, s-au descoperit, sub humusul vegetal, două straturi de depuneri cu chirpici, pietre și cenușă, aparținând mai multor nivele succesive de locuire. În prima dintre acestea, răvășită în cea mai mare parte de lucrările agricole din sec. al 20-lea, a fost descoperită o vatră (fig. 2). Vatra, păstrată într-o formă neregulată, cu dimensiunile actuale de cca. 160×140 cm, s-a prezentat în momentul descoperirii sub forma unei suprafețe relativ plane, conținând lipitură arsă la culoare cărămidă și numeroase pietre mici (de 8-10 cm) sau mai mari (15-20 cm). Suprafața de ardere a vetrei, constând dintr-un strat de lut fin, ars la culoare cărămidă deschisă, cu crăpături, având grosimea de doar 3-4 cm, s-a păstrat doar pe unele porțiuni mici la marginea vestică și nordică a complexului. Întregul complex a fost secționat cu un profil orientat în direcția N-S, prin care am putut observa structura și modul de construire a vetrei. Întreaga instalație (cu grosimea actuală de aproape 25 cm) a fost construită pe un strat de pământ lutos-nisipos, de culoare brun gălbuie, conținând pietriș, prezentând la mijloc urme de arsură puternică. Partea superioară a acestui strat a fost pavată cu pietre și cioburi mărunte, peste care s-a așternut stratul de lut fin alcătuind suprafața de ardere. Pe marginea nord-estică s-au observat și urmele unui prag, ușor ridicat față de suprafața de ardere, în mod asemănător vetrelor cunoscute din cercetările mai vechi, atât la Malnaș Băi cât și la Păulenii sau în stațiunea eponimă de la Ariușd. Nivelul al doilea de locuire este reprezentat printr-o depunere de chirpici, aparținând unei locuințe cu suprafața mare. Cercetările din acest an s-au oprit la acest nivel, urmând să fie continuate în cursul campaniilor viitoare.

Materialul arheologic descoperit în cuprinsul S. IV/2015 arată, în general, trăsături similare cu cel din secțiunile I-III. Stratul de

cultură, deranjat în mare parte de lucrările agricole din secolul trecut (în anii '70 teritoriul sitului a fost arat în repetate rânduri), a conținut ceramică numeroasă, dar destul de fragmentară, câteva unelte de piatră și silex și fragmente de figurine antropomorfe și zoomorfe. Cu excepția unui mic vârf de săgeată confecționat din obsidiană, nu am descoperit, până în momentul de față, obiecte mai speciale.

Rezultatele cercetărilor din S. I și II/2015 de la Malnaș Băi-Füvenyestető au confirmat datele oferite de cercetările geofizice din 2014. Pe micul platou aflat în exteriorul sistemului de fortificație a existat, în vremea locuirii eneolitice, o construcție mai mare (sau mai multe construcții) de suprafață, ridicată pe structuri verticale (stâlpi și pari) care a fost înconjurată de două șanțuri mici, concentrice. Materialul descoperit din umplutura șanțurilor confirmă datarea acestora în eneoliticul timpuriu, nu putem formula însă idei precise asupra rolului, funcției acestora. De asemenea, nici forma și dimensiunile construcției din interiorul șanțurilor nu poate fi stabilită între limitele suprafeței cercetate în acest an. Una dintre obiectivele cercetărilor din viitor va fi așadar deschiderea unor noi suprafețe în această zonă a așezării. Nici materialul descoperit nu permite, deocamdată, o datare mai precisă. Reamintim faptul că cercetările din trecut au demonstrat existența, la Malnaș Băi, a cel puțin patru nivele/faze de locuire din vremea grupului Ariușd, date în general în perioada Cucuteni A. Racordarea complexelor și materialelor descoperite de noi în zona B la această schemă cronologică internă a stațiunii rămâne, deocamdată, sub semnul întrebării.

În cea ce privește descoperirile din S. IV/2015, considerăm că stratul de cultură depistat sub solul vegetal, împreună cu vatra cercetată ar putea aparține nivelului superior de locuire din perioada grupului Ariușd, corespunzătoare nivelului IIIb observat de A. László cu ocazia cercetărilor din secolul trecut. După toate probabilitățile în această perioadă a existat, și în această zonă, o locuință de suprafață. Secțiunea cercetată nu îngăduie însă, nici în acest caz, să stabilim raportul între vatră și gropile de stâlpi (dacă acestea au aparținut aceluiași construcții, ș.a.), forma, mărimea sau orientarea construcțiilor, mai ales că lucrările agricole au deranjat destul de mult straturile în această adâncime. Mai jos, începând cu stratul de chirpici inferior se găsesc probabil urmele locuințelor din nivelele inferioare care, sperăm, s-au păstrat într-o stare mai bună de conservare. Prin lărgirea suprafeței cercetate aceste probleme vor fi rezolvate cu siguranță, în cursul campaniilor viitoare.

Abstract:

The archaeological excavations on the settlement belonging to the Copper Age Ariușd Group at Malnaș Băi-Platoul nisipos (hung. Málnásfűrdő-Füvenyestető) were conducted in 2015 by S. Berecki (Mureș County Museum, Târgu Mureș), S. J. Sztáncsuj (Székely National Museum) with the help of prof. A. László, with the financial support of the Székely National Museum (Sfântu Gheorghe). The main objective of the excavations was to verify and complete the data of the magnetometer surveys carried out in 2014.

At the territory of sections I and II/2015, we have discovered two circular ditches, surrounding concentrically the small plateau in zone B (see fig. 1). Also, traces of habitation, belonging to a destroyed house, were found within the area enclosed by the circular ditches. On the small terrace located on the western edge of the site (zone C, section III/2015) we have also identified some remains of the Copper Age habitation, consisting in pottery and stone tools. Finally, in section IV/2015, located in the southwestern region of the settlement (zone A), the excavations proved the existence of multiple habitation layers, with remains of destroyed houses. However, for the time being, the shape, size and function of the dwellings cannot be determined in not one of the excavated surfaces.

The rich archaeological material found in this year include pottery, lithic material (stone, flint and obsidian), anthropomorphic and zoomorphic figurines as well, all belonging to the Copper Age Ariușd Group.

Bibliografie:

A. LÁSZLÓ 1993: A. László, Așezări întărite ale culturii Ariușd-Cucuteni în sud-estul Transilvaniei. Fortificarea așezării de la Malnaș Băi, *Arheologia Moldovei*, XVI, 1993, p. 33-50.

SZTÁNCSUJ 2012: S. J. Sztáncsuj, Malnaș-Băi/Málnásfűrdő [Malnaș/Málnás], CV - Platoul nisipos/Fövenyestető, în: S. Berecki, Z. Czajlik, Z. Soós (eds.), *Panorame istorice. Situri și monumente din Transilvania în fotografii aeriene – Történelmi látképek. Erdélyi régészeti lelőhelyek és műemlékek légi felvételei – Historical Landscapes. Aerial Photographs of Transylvanian Archaeological Sites and Monuments*, *Catalogi Mvsei Mariesiensis, Seria Archaeologica*, I, Budapest-Târgu Mureș, 2012, p. 22-23.

BERECKI SZTÁNCSUJ 2015: S. Berecki, S. J. Sztáncsuj, Malnaș Băi, com. Malnaș, jud. Covasna, Punct: "Füvenyestető" (Platoul nisipos), *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campania 2014*, București, 2015, p. 104-105.

31. sat Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita

Punct: Abri 122/1200

cod RAN al sitului: 85065.09

Autorizație: Nr. 43/2015

Tipul de sit: 115/11

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Katalin Hubay (U Debrecen), Christoph Schmidt (U Bayreuth), Ulrich Hambach (U Bayreuth), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB)

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie - septembrie 2015

Abri 122/1200 este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârghișului, în sectorul terminal al acestora, cu acces dinspre localitatea Vârghiș, fiind reprezentat de un adăpost sub stâncă, dar care prezintă pe o latură a sa o mică grotă, amplasat în treimea inferioară a unui versant (fig. 1). Situl a fost cercetat sub coordonarea lui I. Deneș în mai multe etape în anii 1989, 1990, 1995 și 1996, dar rezultatele cercetărilor nu au fost publicate. Cercetarea a afectat cea mai mare parte a depozitului sedimentar din aria adăpostului, dar îndepărtarea acestuia nu a fost efectuată în cursul acestor săpături. Aria grotei nu a fost abordată de I. Deneș, după cum am presupus la debutul cercetărilor, dar o parte a depozitului a fost îndepărtată în cursul unei acțiuni de braconaj arheologic. Această afirmație ne este susținută de faptul că în campania din anul 2014, din sedimentul depozitat la intrarea în grotă, am recuperat un lot important de piese arheologice (litic și faună), iar piesele identificate în sedimentele afectate cu certitudine de cercetarea arheologică anterioară sunt puțin numeroase.

Obiectivele cercetărilor din anul 2015 au fost: continuarea cercetării arheologice în secțiunile S2, plasată la intrarea în grotă, și S1 – în aria grotei (fig. 2), prin dezvelirea in situ a materialului antropoc și colectarea de probe necesare stabilirii vârstei locuirii paleolitice.

Colecția litică rezultată în urma campaniei iulie/septembrie 2015 este formată din 387 piese descoperite în context stratigrafic

(Tabel 1). Materiile prime utilizate sunt dominate de cuarțit, iar categoria tehnologică cea mai bine reprezentată este aceea a așchiilor. Acestea sunt aproape în totalitate fragmentate, de dimensiuni variabile, cu taloane netede și bulb de percuție marcat de stigmat de percuție dură. Ocazional, morfologia suprafețelor dorsale indică obținerea acestui tip de suporturi prin debitaj Levallois.

Nucleele sunt reprezentate de fragmente prismatice, pe care se observă doar câteva din terminațiile distale ale negativelor de desprindere aparținând, probabil, așchiilor, alături de numeroase desprinderi accidentale.

Lamele și lamelele reprezintă ocurențe accidentale, indiferent de tipul de materie primă, precum și suporturi pentru piesele retușate, atât în cazul celor retușate parțial, cât și în ceea ce privește singura bifacială plan-convexă din colecție.

Categoriile tehnologice menționate formează puțin peste jumătate din colecția campaniei iulie/septembrie 2015, restul fiind reprezentat de galeți de diferite dimensiuni și fragmente indeterminate și spărturi, aparent rezultate din procese mecanice naturale.

La o analiză preliminară, materialul litic colectat este în asociație cu faună provenind de la ierbivore de talie mare (Bos/Bison) și medie (Capra), canide (Canis lupus) și urs (Ursus spelaeus).

Probele prelevate din partea inferioară a nivelului de locuire a oferit o vârstă de >43.4 ka BP, la limita datării radiocarbon, iar estimarea preliminară IRSI la vârstă de cca. 70 ka. (Vezi Tabel 1 din Anexe)

Abstract:

In this phase of the archaeological research and of the preliminary analysis of the material collected from Abri 122/1200 we can overtly talk about the existence of two stages of habitation during The Middle Paleolithic in the area containing the shelter and the ending side of the cave.

Samples took from the lower part of cultural layer offered a >43.4 ka BP age, at radiocarbon limit estimation, and preliminary IRSI offered a 70 ka age.

32. com. Mirșid – Creaca, jud. Sălaj - Porolissum

Punct: Porolissum, Moigrad – Jac

Cod RAN 142159.1

Cod LMI SJ-I-s- A-04909

Autorizații: Nr. 58/2015, 162/2015, 309/2015.

Tip sit: 113 (așezare urbană), 121 (castru), 21 (necropolă) din 312 (Epoca clasică), 32 (Epoca romană), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană timpurie), 33 (Epoca post-romană).

Colectiv: Horea Dionisiu Pop (responsabil științific), Emanoil Pripon (responsabil de sector), Dan Augustin Deac (MJIA Zalău)

În cadrul proiectului Circuitul Castrelor romane din județul Sălaj.

Perioada desfășurării campaniei: martie-decembrie 2015.

Prin proiectul inițiat de Consiliul Județean Sălaj sub denumirea "Circuitul castrelor romane din județul Sălaj", au fost accesate fonduri pentru o mai bună punere în valoare a obiectivelor de interes cultural - istoric de la Porolissum și Buciumi. Astfel, în perioada 2014-2015 la Porolissum au fost realizate lucrări de reabilitare a drumului de acces până la intrarea în complex, de refacerea a zidăriei la vama romană, la clădirea denumită convențional N11, la zidul de incintă al castrului și la amfiteatru. Căile de acces din castru, în baza aceluiași proiect, au fost decopertate integral în anul 2014.

Proiectul "Circuitul castrelor romane din județul Sălaj" prevede amenajarea unor alei de vizitare, realizarea iluminatului ambiental

la principalele obiective din complexul arheologic și împrejmuirea perimetrală pentru aproximativ 24 de hectare din sit.

Obiectivul principal al cercetării arheologice din anul 2015, efectuate cu ocazia amenajării aleilor de vizitare, introducerii sistemului de iluminat ambiental și împrejmuirii perimetrale a fost acela de a preveni posibilele acțiuni distructive ale muncitorilor asupra unor obiective, artefacte sau contexte arheologice situate pe traseele lucrărilor de infrastructură și recuperarea materialului arheologic rezultat.

Campania anului 2015 a constatat în deschiderea unui număr de 38 de unități de cercetare, după cum urmează: 5 suprafețe de cercetare pe traseul aleilor pietonale (cu o adâncime de 0,35 m și lățime de 1,5 m în jurul comandamentului, iar de 2 m lățime, de la porta principalis dextra (de-a lungul zidului de incintă sudic) la amfiteatru), 4 suprafețe la vamă, 2 suprafețe la clădirea N11, 22 suprafețe de cercetare în castru (de-a lungul drumurilor romane) și 5 suprafețe la amfiteatru. Toate aceste suprafețe, cu excepția aleilor pietonale, reprezintă casete pentru implantarea stâlpilor de iluminat (dimensiuni: 0,80 x 0,80 x 0,80 m și 0,80 x 0,80 x 0,50 m). Nu am inclus în acest număr gropile cu dimensiunile de 0,40 m x 0,40 m și adâncimea de 0,50 m pentru stâlpii de gard ce compun împrejmuirea perimetrală a unei părți din sit. La numărul acestor suprafețe se adaugă traseul cablului pentru instalațiile electrice, cu lățimea de 0,40 m și adâncimea de 0,80 m, desfășurat pe o lungime de 1355 ml. În suprafețele cercetate nu au apărut complexe arheologice, cu excepția suprafeței denumite convențional S4, unde a fost descoperit un sarcofag din calcar.

Materiale arheologice din nivel au apărut sporadic în mai toate suprafețele trasate, dar în număr relativ mic, fapt perfect explicabil ținând cont de faptul că suprafețele de cercetare au fost deschise în zone cercetate anterior sau la periferia sitului, în cazul gropilor pentru împrejmuirea perimetrală.

Din punct de vedere stratigrafic situația sectoarelor cercetate este simplă. În toate suprafețele excavate se observă aceeași succesiune, cu mici excepții în privința grosimii straturilor. Stratigrafic a fost constatată următoarea situație:

- 1). 0,00 m, – 0,15/0,30 m - humus
- 2). - 0,30 m, – 0,50/0,60 m - sol negru cu puține materiale rulate
- 3). - 0,50/0,60 m, – 0,80 m - steril

Materialele arheologice recoltate cu ocazia cercetării traseului aleilor pietonale și a traseului sistemului de iluminat ambiental din Complexul arheologic de la Porolissum provin de la clădirile aflate în partea de sus a pantei sau în imediata vecinătate a căilor de acces din epocă și constau în fragmente de cărămizi, țigle, fragmente de vase ceramice, monede, obiecte din bronz și fier. Artefactele descoperite acoperă o perioadă lungă de timp, din primul deceniu al secolului II p. Chr., până după mijlocul secolului III p. Chr.

Un caz aparte îl reprezintă sarcofagul din calcar descoperit aproape de vama romană, în zona Terasei Sanctualelor. În lipsa unor elemente certe pentru datare (întregul inventar al sarcofagului a fost jefuit, afară de câteva resturi osteologice umane), această descoperire de excepție o încadrăm ca datare undeva după sfârșitul secolului III p. Chr.

Lucrările de infrastructură din complexul arheologic de la Porolissum vor contribui cu siguranță la creșterea atractivității acestui obiectiv pentru turiștii români și străini. Cercetările arheologice întreprinse pe traseul aleilor de vizitare nu au evidențiat prezența complexelor, însă au dus la descoperirea câtorva artefacte de epocă romană între care amintim două monede.

Cercetarea arheologică efectuată pe traseul alimentării cu energie electrică pentru iluminatul ambiental în zona vămii romane a dus la descoperirea unui sarcofag din calcar. Tot cu ocazia cercetării arheologice a traseului iluminatului ambiental, de data aceasta în

castru (via principalis dextra), au fost descoperite, pe lângă alte artefacte din epoca romană, două monede în context arheologic clar, fapt ce ajută la o datare mai restrânsă a amenajării acestui sector de drum din castru.

Materialul arheologic descoperit cu ocazia cercetării arheologice preventive este depozitat la MJIA Zalău, a fost conservat primar, iar materialul numismatic a fost restaurat și determinat. Datorită importanței sale, sarcofagul întregibil din calcar, va fi restaurat și etalat în aer liber în zona fântânii sacre de pe Terasa cu sanctuare, lângă drumul roman ce duce spre castrul de pe dealul Pomet. De asemenea, ne propunem ca rezultatele cercetărilor arheologice efectuate la Porolissum și Buciumi cu ocazia derulării proiectului Circuitul castrelor romane din Județul Sălaj să fie publicate într-un volum.

Abstract:

Through the project initiated by the Local Council of Sălaj under the title "Circuitul castrelor romane din județul Sălaj" (in Romanian), funds have been accessed for restoration works at the site of Porolissum (Moigrad). Thus in the period of 2014-2015 rehabilitation works were carried out at the customs house, the building conventionally named N11, the walls of the Roman fort and the amphitheater. Also, the access routes in the fort were unearthed, paved roads were built and lights were put at the sides of the roads at the main touristic objectives.

The main focus of the 2015 archaeological excavations was to supervise and to prevent possible destructions of buildings and artifacts and to collect the archaeological material. From the stratigraphic point of view no features were observed-with the exception of S4 feature where the limestone sarcophagus was found-as the restoration works were carried out in previously researched areas, in areas with a high level of modern topsoil or in areas where no traces of archaeological features were previously recorded as in the case of the surrounding fence of the archaeological park.

The archaeological materials recovered from the area of roads of the fort come from adjacent buildings which collapsed such as: tiles and mud bricks, pottery, coins, bronze objects and iron objects. The timeframe is rather extended for dating these artifacts, from the beginning of the 2nd c. AD to the end of the 3rd c. AD with the exception of a sarcophagus which was robbed sometimes after the 3rd c. AD.

Bibliografie:

E. Chirilă, N. Gudea, Alexandru V. Matei, Vasile Lucăcel, Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Moigrad (Porolissum) din anii 1977-1979, în *Acta Mvsei Porolissensis*, IV, 1980, p. 81-100.

N. Gudea, E. Chirilă, Alexandru V. Matei, István Bajusz, Raport preliminar în legătură cu săpăturile arheologice executate la Moigrad (Porolissum) în anii 1980 - 1982, în *Acta Mvsei Porolissensis*, VII, 1983, p. 119-138.

N. Gudea, Castrul roman de pe vârful dealului Pomet-Moigrad. Porolissum 1/Das Römergrenzkastell von Moigrad-Pomet. Porolissum 1, Zalău, 1997.

H. Pop, E. Pripon, D. A. Deac, D. Gh. Tamba, Porolissum, com. Mirșid - Creaca, jud. Sălaj, punct Porolissum: Moigrad - Jac, în CCA, 2014, p. 118 - 120.

33. Mitoc, jud. Botoșani

Punct: Malu Galben

Cod RAN: 38385.02, cod LMI BT-I-s-A-01812

Autorizație: Nr. 12/08.08.2015

Colectiv: Dr. V. Chirica, arheolog expert, șef șantier, I.A. Iași; Conf. Dr. Pierre Noiret, Université de Liège, Belgia; Lector dr. Philip Nigst, University of Cambridge, Marea Britanie; Dr. Paul Haesaerts, Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Bruxelles; Dr. Diana-Măriuca Vornicu, arheolog debutant, I.A. Iași; Dr. George Bodî, I.A. Iași; drd. Marjolein Nigst, Max Planck Institut, Leipzig, Germania; drd. Kyra Pazan, University of Michigan, USA; studenții: Florian Germain, Timothée Libois, Antoine Bruninx (Université de Liège), Tansy Brascombe, University of Cambridge, muzeograf Daniel Ciucalău, Muzeul Județean Botoșani.

Stațiunea paleolitică de la Mitoc-Malu Galben, jud. Botoșani, este situată aproape de confluența pârâului Volovăț cu Prutul. Considerăm necesar să precizăm și faptul că însuși teritoriul comunei Mitoc se individualizează în cadrul spațiului geografic pruto-nistean prin numărul mare de situri paleolitice, dintre care doar acelea de la Malu Galben, Dealul Sărături (Valea Izvorului), Pârâu lui Istrati și Valea lui Stan au fost cercetate prin săpături sistematice. Stațiunea pluristratificată la care ne referim se individualizează, în cadrul Paleoliticului superior de pe teritoriul României prin mai multe caracteristici:

1. este stațiunea cu cel mai înalt profil stratigrafic, de aproximativ 14 m;

2. aici au fost descoperite și cercetate sistematic nivelurile de locuire aparținând celor două culturi arheologice ale Paleoliticului superior de factură europeană: Aurignacianul și Gravettianul;

3. locuirile aurignaciene și gravettiene de la Mitoc-Malu Galben sunt cele mai vechi (în ceea ce privește datările de cronologie absolută), în cadrul scării geocronologice a Paleoliticului superior de pe teritoriul României;

4. tehnocomplexele aurignaciene se caracterizează prin prezența masivă (numeric) a gratoarelor carenate și a museau, a burinelor carenate, a altor piese de diagnostic aurignacian, la care se adaugă descoperirea vârfului de lance, din ivoari de mamut (de tip Mladeč), ca elemente specifice Aurignacianului de factură europeană;

5. în anul 1885, când geologul Gr. Ștefănescu a descoperit stațiunea de la Mitoc, aceasta a reprezentat prima descoperire a unei locuiri paleolitice de pe teritoriul României de secol XIX;

6. în sfârșit, stațiunea pluristratificată de la Mitoc-Malu Galben este, încă, situl cel mai intens cercetat prin investigații interdisciplinare, ca urmare a colaborărilor noastre cu specialiști din USA, Belgia, Spania, Marea Britanie (în ordinea cronologică a participării acestora la cercetărilor de aici).

La Mitoc-Malu Galben au făcut cercetări arheologice de suprafață Grigore Ștefănescu, la 1885, Ioan Simionescu (la final de secol XIX), Nicolae N. Moroșan (după Primul Război, au fost efectuate sondaje stratigrafice, în anii 1956 și 1957, de către C.S. Nicolăescu-Plopșor și N. N. Zaharia; în sfârșit, din 1978, sunt realizate săpături arheologice sistematice de mare amploare, de către V. Chirica³⁴.

³⁴ Ștefănescu, Gr., 1888. *Relațiune sumară de lucrările Biroului Geologic în campania anului 1885*, în *Anuarul Biroului Geologic*, III, p. 8-47; Simionescu, I., 1906. *Constituțiunea geologică a țărmului Prutului din Nordul Moldovei*, în *Acad. Rom., Publicațiile Fondului V. Adamachi*, II, 7, 1901-1906, București, p. 15-16; Moroșan, N. N., 1938. *Le Pléistocène et le Paléolithique de la Roumanie du Nord-Est (Les dépôts géologiques, leur faune, flore et produits d'industrie)*, în *Anuarul Institutului Geologic al României*, XIX, București, p. 59-60; Nicolăescu-Plopșor, C. S., Zaharia, N., 1956a. *Raport*

Cercetările interdisciplinare s-au derulat cu consecvență începând din anul 1991 finalizate prin tipărirea cunoscutei monografii³⁵. Cu toate acestea, s-a considerat necesară reluarea cercetărilor interdisciplinare, acesta fiind sensul noilor investigații, inițiate începând din anul 2013. De altfel, s-a avut în vedere și exploatarea noilor descoperiri arheologice (tehnocomplexe litice), analiza tehnologică a materialelor litice nou descoperite, analiza micro-morfologică a eșantioanelor de sedimente prelevate din unitățile sedimentare corespunzătoare campamentelor comunităților umane. Astfel, în iulie 2013 săpăturile au fost direcționate spre finalizarea cercetării unui mic atelier gravettian de cioplire, situat în peretele de nord a stațiunii³⁶; în vara anului 2014 a fost cercetat un atelier de cioplire aurignacian, situat în partea de sud-est a sitului³⁷; în iulie 2015 s-au făcut săpături în zona de sud a sitului pentru descoperirea vestigiilor de locuire aparținând Aurignacianului superior. În acest cadru, s-a cercetat zona meridională a stațiunii, prin micile secțiuni 13/1, 2, 3, în vederea atingerii unităților sedimentare 9a, 10a et 11a (fig. 1).

Așadar, în campania de cercetări din anul 2015 s-a continuat stabilirea relațiilor dintre stratigrafia geologico-arheologică și tehnolo-tipologia litică a unității sedimentare 9, cu subunitățile a și b (din ordonarea efectuată de P. Haesaerts)³⁸, conținând nivelurile aurignaciene III și III superior, pentru care dispunem de vârstele de 29.410 +/- 310 B.P. și 27.750 +/- 160 B.P.³⁹; au fost recoltate noi eșantioane de cărbune de lemn în vederea completării datărilor de cronologie absolută, ale unității sedimentare 9, prelevarea de noi probe de sol pentru determinări de micromorfologia solului și completarea informațiilor cu privire la caracteristicile climatice ale perioadei, precum și identificarea unor noi complexe arheologice (atelieri de cioplire) sau reverificarea tehnolo-tipologiei litice din această secvență stratigrafică, urmărindu-se cu prioritate relația Aurignacian-Gravettian în această zonă de posibile convergențe (fig. 2, 3). Un alt sens al noilor cercetări a fost stabilirea relațiilor tehnico-tipologice și cronologice cu descoperirile din marea stațiune de la Molodova V pe Nistru, date fiind posibilele convergențe între unitățile sedimentare 9 (Mitoc) și 10 (Molodova V)⁴⁰. Precizăm că, pe peretele de sud al sitului, în 2013, unitatea sedimentară 9 a fost foarte bine surprinsă, astfel că s-au continuat cercetările în acest sector al săpăturilor, prin curățarea și îndepărtarea solului cu care am acoperit săpătura din 2013, apoi s-a trecut la cercetarea suprafeței din carourile I/1-5 și K5. Au fost prelevate 29 eșantioane din u.s. 9 și alte 8 din u.s. 8.

preliminar asupra cercetărilor paleolitice din anul 1956 (IV, Mitoc), în Materiale, 5, p. 34-38; Nicolăescu-Plopșor, paléolithiques de Mitoc. Le Paléolithique supérieur de Roumanie à la lumière des découvertes de Mitoc, BAI, XI, Iași; Chirica, V., Borziac, I., Chetruar, N., 1996. Gisements du Paléolithique supérieur ancien entre le Dniestr et la Tissa, BAI V, Iași; Chirica, V., Borziac, I., 2009. Gisements du Paléolithique supérieur récent entre le Dniestr et la Tissa, BAI XXII, Ed. PIM, Iași, etc.

³⁵ Otte, M., Chirica, V., Haesaerts P., (dir.), 2007. *L'Aurignacien et le Gravettien de Mitoc-Malu Galben*, ERAUL 72, Liège.

³⁶ Chirica V., Noiret P., Nigst P., Haesaerts P., 2014, *Mitoc Malu Galben*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2013*, XLVIII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Oradea, 5-7 iunie 2014, Muzeul Țării Crișurilor Oradea, p. 81-83, 347-351.

³⁷ Chirica V., Noiret P., Nigst P., Bodi G., Vornicu M., 2015, *Mitoc, com. Mitoc, jud. Botoșani. Punct : Malu Galben, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2014*, A XLIX-A sesiune națională de rapoarte arheologice, Pitești, 28-30 mai 2015, Muzeul Județean Argeș, p. 153-156, 472-478.

³⁸ Haesaerts, P., 2007. *Mitoc-Malu Galben: cadre stratigraphique et chronologique*, in M. Otte, V. Chirica, P. Haesaerts (dir.), *L'Aurignacien et le Gravettien de Mitoc-Malu Galben*, ERAUL 72, Liège, p. 15-41; Haesaerts, P., Borziac, I., Chirica, V., Damblon, F., Koulakovska, L., 2007. *Cadre stratigraphique et chronologique du Gravettien en Europe centrale*, in *Paleo*, 19, p. 31-51.

³⁹ Haesaerts, P., 2007, p. 28-29.

⁴⁰ Haesaerts, P., 2007, fig. 15, p. 35.

Precizăm că toate eșantioanele de cărbune au fost înregistrate cu stația totală și marcate pe desenul carourilor. Probele de cărbune vor fi analizate și de un specialist în antracologie, pentru confirmarea existenței taxonilor vegetali cunoscuți deja (Picea, Betula, Juniperus, Alnus, specifici climei reci din secvența respectivă). Cu ajutorul truelei și a cuțitului geologic s-a răzuit întreaga suprafață cercetată și s-au descoperit piese de cremene (436 piese – fig. 4, tabel 1 și 2) și fragmente de oase de animale (tabel 3), toate fiind înregistrate pe stația totală. De asemenea, s-a continuat cercetarea atelierului de cioplire (cruțat în 2014), soldată cu descoperirea unui număr de 523 piese de silex și a unui fragment de os; toate au fost înregistrate pe stația totală (tabele 1-3).

În suprafețele cercetate în 2015, tot pământul recoltat a fost verificat prin flotare, astfel că au fost descoperite fragmente microlitice de silex sau de oase de animale.

Rezultate ale investigațiilor

În lipsa unor date cronologice certe cu privire la Ansamblul "Aurignacian III", s-a dorit orientarea cercetărilor și a săpăturilor spre ideea existenței unui Aurignacian recent, datat la 31,000 B.P., anterior Gravettianului I, datat la 27,500 B.P. Am dorit să precizăm inclusiv faptul că acest "Aurignacian III" se află în situ, sub forma unor concentrații (atelieri de cioplire), eventual a unor structuri de combustie ce pot permite obținerea eșantioanelor de cărbune pentru datări de cronologie absolută. Am putut constata că unitatea sedimentară 9 de la Malu Galben este echivalentă cu partea superioară a unității 10 de la Molodova V (nivelurile de locuire 10 și 9) și s-a putut stabili echivalența cronologică de locuire între Gravettianul de la Molodova și Aurignacianul de la Mitoc: nivelurile gravettiene 10 și 9 de la Molodova (unitățile sedimentare 10/3 inferior), datate pe la 29.600 B.P. sunt cu aproximativ două milenii mai vechi decât locuirile aparținând Aurignacianului III de la Mitoc (fig. 5).

(Vezi Tabelele 1,2,3 din Anexe)

Toate eșantioanele recoltate în anii 2014 și 2015 sunt în faza finală de analize în vederea obținerii rezultatelor de cronologie absolută, a proceselor de formare a acumulărilor litice în sediment pentru cele două culturi arheologice: Aurignacian și Gravettian, cu finalizarea și obținerea acestor rezultate în 2016.

34. sat Oltina, com. Oltina, jud. Constanța

Punct: Capul Dealului

Cod tip de sit: 112

Cod de epocă: 431

Cod sit: 62495.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 59/2015

Colectiv: Cristina Talmațchi – responsabil, Gabriel Custurea și Constantin Șova (MINAC)

Perioada de desfășurare a campaniei: august 2015

În anul 2015 a fost continuată cercetarea în secțiunea S1B, fiind finalizate două complexe începute în anul anterior și deschise alte trei. Noile complexe sunt două foste gropi de provizii și o groapă menajeră. Cpl. 1/2015 s-a conturat la -0,45-0,50 m, are pereții luteiți și lățimea de 1,14 m. Cum acesta a fost surprins parțial în perimetrul secțiunii, restul fiind sub profilul de sud, excavarea lui nu a fost totală. Umplutura gropii consta în pământ brun afânat, pietre de dimensiuni medii spre mari, unele afumate, bucăți de lipitură galben-brun, o rășnită și fragmente de pământ copt de la o vatră. Cpl. 2/2015 s-a conturat la -1,20 m și are numeroase pietre medii și mari în partea superioară. Este o fostă groapă de provizii aproximativ circulară, cu deschiderea în partea superioară de 1,18 x 1,14 m, adâncimea de 0,70 m și pereții luteiți. Umplutura acesteia, la momentul excavării, era din

pământ brun-cenușiu măzăros, pietre, fragmente ceramice medieval-timpurii (de la vase de uz casnic și de la o amforă sferoidală), oase și lentile de lutuală coaptă. Cpl. 3/2015 pare a fi o groapă menajeră târzie, deranjată de galerii de animale. Ea a fost surprinsă foarte puțin în perimetrul secțiunii, aflându-se în profilul de sud.

Obiectivul principal al acestei campanii a fost realizarea unui sondaj stratigrafic și stabilirea succesiunii nivelurilor de locuire spre limita estică a promontoriului pe care se află așezarea.

Materialul ceramic descoperit, atât în complexe cât și în strat, este numeros și prezintă următoarele categorii: ceramică modelată din pastă comună, arsă oxidant; ceramică confecționată din pastă relativ fină, arsă oxidant; ceramică modelată din lut caolinoid, arsă oxidant, și ceramică din pastă fină, arsă reducător. Ultima categorie are o prezență mai discretă. Amfora sferoidală descoperită în Cpl. 2/2015 (gura, toarta și puțin din umăr) este un marcăr de datare important. În general, în siturile din Dobrogea aceasta este prezentă în nivelurile încadrate cronologic în a doua jumătate a secolului al X-lea și prima jumătate a secolului al XI-lea. Sporadic, au apărut și fragmente ceramice romane și getice.

Alături de materialul ceramic au fost descoperite și obiecte de uz casnic din lut (fusaiole și greutăți pentru plasa de pescuit), din piatră (rășniță, gresii), obiecte din fier (lame de cuțit etc.), o monedă, obiecte din os (împungătoare), oase etc.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract:

In 2015 the research was continued in section S1B, being finalized two complexes started a year before and three others were opened. The complexes are two former storage pits and a garbage pit. The main objective of this campaign was to make a stratigraphic survey and to establish the succession of the inhabitation layers towards the eastern limit of the hill on which it's positioned the settlement.

The ceramic material discovered its numerous and presents the next categories: pottery made from common paste, oxidant burned; pottery made from relative fine paste, oxidant burned; pottery made from kaolin, oxidant burned and pottery made from fine paste, reductant burned. The last category has a discreet presence. The spheroidal amphora discovered in Cpl. 2/2015 (mouth, handle and portion of the shoulder) it is an important marker for dating. Generally, in the sites from Dobrudja this it's present in the layers that are chronologically dated in the second half of 10th century and the first half of 11th century.

Besides the ceramic material were discovered also common use objects made out of clay (spindle whorls and weights for fishing nets), stone (grinder, sandstone), iron objects (knife blades etc.), bone objects (awls), bones etc.

The resulting material was stored at MINA Constanța.

35. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș

Punct Călășturi

Cod sit: cod RAN: 155476.01, cod LMI: TM-I-s-B 06075

Autorizație: Nr. 79/30.06.2015

Cod sit: 125, 133, 21

Cod epocă: 431, 43

Colectiv: dr. Dumitru Țicu (responsabil de șantier, Muzeul Banatului Montan Reșița), dr. Alexandru Szentmiklosi (membru în colectiv, Muzeului Banatului Timișoara), Andrei Bălărie (membru în colectiv, Muzeului Banatului Timișoara) dr. Ana Cristina Hamat (membru în colectiv, Muzeului Banatului Montan Reșița), Andrei Georgescu

(membru în colectiv, Muzeului Banatului Timișoara), drd. Alexandru Hegyi (membru în colectiv, Universitatea de Vest Timișoara)

Perioada de desfășurare a campaniei: august 2015

Localitatea actuală Opațița este situată în partea de sud a Banatului în câmpia joasă a Bârzavei, fiind situat la 4,4 km N de orașul Deta și face parte din structura urbană a acesteia. Cercetarea arheologică sistematică a vizat punctul Călășturi, unde a fost identificată o biserică fortificată datată în epoca medievală. Fortificația – mănăstirea, este situată intravilan – la 0,45 km NE de biserică ortodoxă din Opațița, la 50 m NE de limita estică a localității și la 50 m N de versantul drept al pârâului Bârdeanca – afluent al râului Bârzava, pe un teren viran care este folosit în prezent ca și zonă de depozitare a deșeurilor menajere, situl având o suprafață de 108 mp. În jurul ruinelor bisericii, aflate la est de localitate se află necropolele medievale de epocă timpurie și de epocă medievală – sec. XI- XIII, situate în interiorul unei fortificații.

Din punct de vedere arheologic zona este bogată în obiective arheologice⁴¹, alături de cele două puncte menționate mai există încă 2 puncte aflate în hotarul localității⁴², ambele cu vestigii datate în epoca preistorică – cultura Coțofeni și epoca bronzului⁴³. Zona a fost cercetată sistematic de-a lungul timpului mai ales din punctul de vedere al vestigiilor medievale de către D. Țicu⁴⁴. Biserica din Opațița este cunoscută din listele papale din anii 1333-1335. Parohia a fost consemnată în anul 1333 în arhidiaconatul de Caraș, iar în anii următori apare între parohiile din decanatul dintre Timiș și Bârzava. Un document din 10 noiembrie 1452 oferă informații despre biserica parohială din Opațița. Ea se afla la acel moment protejată împotriva incursiunilor turcești de un gard din lemn. Cercetările recente din campania arheologică din anii 2005 și 2008 de la Opațița au surprins elemente structurale ale unei fortificații de pământ și lemn, ce constau din două șanțuri de apărare și val de pământ și o palisadă dublă din lemn. În zonă, s-au cercetat și 34 de morminte aparținând unei necropole cu două etape de funcționare⁴⁵. În perioada dominației otomane, Deta și Opațița au făcut parte din sangeacul Timișoara, din nahia (unitate administrativ-teritorială mică) Ciacova și apare sub numele de Opatica Mala și Opatica Velica⁴⁶. La Marsigli în 1690-1700 apare ca așezare locuită sub denumirea de Opatica aflată în Districtul Bocșa⁴⁷. În conscripția din 1717 Deta nu apare, în schimb apare Opațița sub denumirea Hopatița aparținând districtului Ciacova și având 30 de case. Pe harta lui Mercy de la 1723-1725 este indicat toponimul Oppatiza, iar pe harta lui Grisellini există satul Opaticza⁴⁸. De asemenea F. Milleker semnalează și el ruinele bisericii medievale⁴⁹.

În cadrul cercetării sistematice reluată în vara anului 2015 existau două mari obiective: investigarea noninvazivă a perimetrului fortificației și cercetarea laturii de nord a acesteia- identificarea din punct de vedere topografic precum și cercetarea din punct de vedere arheologic a unor noi complexe arheologice în zona menționată.

În campania anului 2015 a fost cercetată arheologic latura de nord a fortificației fiind descoperit un al doilea turn situat tot pe această latură după cel descoperit în campaniile anterioare. De asemenea cercetarea noninvazivă a relevat urmele unor posibile construcții aflate la nord-est de fortificație, a turnului confirmat de cercetarea

⁴¹ Luca 2010, p. 185- 186.

⁴² Cod RAN 155476.04 și 155476.02.

⁴³ Roman 1976, p. 83; Sava 2008, p. 59; Gudea, Moțu 1983, p. 193.

⁴⁴ Țicu 2006; Țicu 2007, p. 146; Țicu, Drașovean 2009.

⁴⁵ Țicu 2007, p. 146.

⁴⁶ Țintă 1972, p. 35; Engel 1996, p. 45, 99, 125.

⁴⁷ Binder 1970, p. 63.

⁴⁸ Crețan, Frățilă 2007, p. 35

⁴⁹ Milleker 1884, p. 83-84.

arheologică și a unor noi structuri aflate în interiorul fortificației.

Lucrările s-au desfășurat pe parcursul întregii luni august 2015, concentrându-se pe latura nordică a fortificației datorită faptului că latura sudică și estică a acesteia este în mare parte distrusă de către lucrările desfășurate pentru construirea cazematelor militare din anii 50'. Datorită existenței celor două obiective, lucrările s-au concentrat în două mari direcții: cercetările nonintruzive și cercetarea intruzivă a laturii nordice a fortificației. Cercetarea nonintruzivă a debutat cu o acțiune de igienizare a întregului spațiu. Datorită timpului limitat, cercetările s-au limitat la scanarea zonei estice a sistemului de fortificare, în zona vestică lucrările s-au extins pentru a putea surprinde dacă în această zonă există complexe arheologice, dar și a interiorului fortificației în zona nord-estică (acolo unde se bănuia existența unei porți). Pentru lucrări s-au folosit atât magnetometrul cu cesiu cât și prin metoda rezistivității electrice. Din fericire s-au confirmat posibile structuri de locuire în exteriorul fortificației în partea de est, un al doilea turn hexagonal aflat în vecinătatea S1 și de asemenea structuri de locuire din zid în interiorul fortificației în colțul de nord-est.

Cercetarea arheologică intruzivă s-a concentrat pe dezvelirea aproape a întregii laturi nordice a fortificației prin redeschiderea S1, S9, S11 și S12 (Pl. 1). În funcție de scanarea suprafeței dintre S1 și S9 și în funcție de rezultatele obținute după curățarea profilului estic al S9 a fost observată amprenta unui al doilea turn, fapt confirmat prin deschiderea S13 (10x 4,20 m) perpendiculară pe palisada fortificației. În S13 s-a excavat până la adâncimea de 0, 30- 0, 50 m, ajungându-se pe nivelul conturare al turnului, lucrările fiind oprite în această fază. Excavarea a fost făcută mecanic până la 0, 20 m, deasupra structurilor palisadei și până la 0, 40 m în interiorul fortificației- datorită faptului că în această zonă exista un mal de pământ de la excavații anterioare. După aceea excavarea a continuat manual. S-a putut observa o structură de formă pentagonală arsă la roșu, în partea sudică a acesteia- în interiorul unei fortificații existând indiciile existenței unei intrări formată din două laturi înaintate față de corpul turnului.

După curățarea vechilor secțiuni s-a ajuns pe nivelul de construcție al palisadei de lemn, amprenta acesteia a rămas în pământul ars la roșu. Excavarea a fost făcută mecanizat până la 0, 25 m pentru ca mai apoi să continue manual.

Odată cu descoperirea celui de-al doilea turn, latura de nord a fortificației beneficiază de o completare a informației. Sistemul de fortificare format din două șanțuri și două valuri de pământ este completat de o palisadă dublă din lemn⁵⁰ cu emplecton de pământ și întărită pe alocuri cu contramăsuri din lemn aflate între cele două tălpi ale palisadei.

Din păcate inventarul arheologic este foarte sărac (Pl. 2, 3), zona respectivă fiind înaltă a fost supusă atât eroziunii naturale cât și schimbărilor produse de om, prin urmare cei 0,25- 0,40 m de depunere de sol sunt în mare parte deranjați, materialul arheologic a fost găsit în mare parte în poziție secundară. Această poziție secundară se datorează atât eroziunii naturale, acțiunii omenești moderne cât și construirii fortificației. Astfel în solul excavat din val au apărut fragmente ceramice preistorice și o fibulă datată în perioada secolelor II- III p. Chr. De asemenea în S1, S9, S11 și S12, nu a fost găsit foarte mult material arheologic, acesta provenind aici doar din îndreptarea profilelor, având în vedere faptul că acestea au mai fost excavate.

Pentru viitor, ne propunem ca zona fortificației și așezării să fie cercetată sistematic pentru a lămuri problemele stratigrafice apărute în această campanie arheologică, mai ales zona turnului 2. Considerăm că cercetarea arheologică și implicit conservarea, protejarea și punerea în valoare a patrimoniului arheologic trebuie

să implice într-o mare măsură comunitatea locală, prin urmare ne propunem să colaborăm cu ea pentru realizarea acestor obiective. Menționăm că materialul descoperit aici va fi restaurat și pus în valoare în cadrul unei expoziții tematice organizată de către colectivul de cercetare la sediul Muzeului Banatului Montan.

Bibliografie:

- Binder Pavel, Lista localităților din Banat de la sfârșitul secolului al XVII-lea, Studii de istorie a Banatului, II, Timișoara, 1970.
- Traia 2012 Buruleanu D., Traia I., Deta. Album Monografic, Timișoara, 2012.
- Crețan R., Frățilă V., Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș, Timișoara, 2007.
- Engel P., Temesvari es Moldovai szandysak torokkori telepulesei (1554-1579), Szeged, 1996.
- Gudea N., Moțu I., Observații în legătură cu istoria Banatului în epoca romană, Banatica, 7, p. 151-202.
- Luca S. A., Descoperiri arheologice din Banatul Românesc. Repertoriu, Sibiu, 2010.
- Luksics P., A XV. száadi pàpàk oklevelei, II, Budapesta, 1938.
- Mărgineanțu Tiberiu, Monografia comunei Opațița, Timișoara, 1929.
- Milleker F., Az opaticzai zárdamaradványok, Történelmi és Régészeti Értesítő, X, III, Timișoara, 1884, p. 83-84.
- Roman P. I., Cultura Coțofeni, Biblioteca Arheologică, 26, București, 1976.
- Teicu D., Banatul Montan în Evul Mediu, Reșița, 1998.
- Teicu D., Opațița, oraș Deta, jud Timiș. Punct: Călășturi, CCA, 2006, p.245- 246.
- Teicu D., Geografia ecleziastică a Banatului Medieval, Timișoara, 2007.
- Teicu D., Drașovean F., Opațița, oraș Deta, jud Timiș. Punct: Călășturi, CCA. Campania 2008, 2009, p. 158- 159.
- Țintă A., Colonizările habsburgice în Banat (1716-1740), Timișoara, 1972.

36. Pantelimon, jud. Constanța - Ulmetum

Punct: Cetate

Cod RAN: 62618.01; cod LMI: CT-I-s-A-02726.01

Autorizație: Nr. 58/2015

Colectiv: responsabil științific: Gabriel Mircea Talmațchi; Constantin Băjenaru, Cristina Paraschiv-Talmațchi, Cătălin Nopcea, Tiberiu Potârniche, Liviu Lungu, Dan Vasilescu (MINAC).

Finanțatorul cercetării arheologice: MINAC

Sector Sud – bazilica paleocreștină

Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu

Cercetările din sectorul dominat de bazilica paleocreștină s-au desfășurat pe două fronturi principale: spațiul interior al bazilicii și zona de la SV de aceasta, către turnul patrulei T9.

Sondajele din interiorul bazilicii s-au efectuat în trei puncte: zona bema-altar, jumătatea de V a navei centrale și narthex-ul. În funcție de încadrarea cronologică a contextelor studiate vom prezenta mai întâi rezultatele obținute în sondajele din narthex și din nava centrală, care au dus la identificarea unor intervenții efectuate în perioada post-hunică (al treilea sfert al secolului V p.Chr.,

⁵⁰ Lukcsics 1938, p. 67.

corespunzătoare nivelului N2 din stratigrafia generală a sitului).

Trei sondaje efectuate în narthex au confirmat adosarea lui la corpul principal al bazilicii. Cronologic, acest moment a fost plasat inițial în sec. VI p.Chr. (vezi rapoartele aferente campaniilor 2011 și 2014), însă în acest an a fost descoperit un context foarte interesant, databil într-o etapă finală a fazei N2, care ar putea reprezenta un indiciu serios de coborâre a construcției narthex-ului mult mai devreme. Contextul este reprezentat de o locuință ușor adâncită în loess, încadrată aproape perfect între zidul de V al navei centrale și zidul de V al narthex-ului. Principalele elemente de datare sunt două monede emise de împărații Marcianus (450-457 p.Chr.) și Leon I (457-474 p.Chr.), la care se adaugă un fragment de bol foccean tip Hayes 3C/E.

O altă serie de sondaje s-a efectuat în jumătatea de V a navei centrale, într-un perimetru în care se constată lipsa totală a pavajului de cărămizi. Pe baza unui prim sondaj efectuat în 2007 se întrevedea existența unei gropi sub nivelul de călcare al navei, lucru confirmat în acest an. Este vorba de o structură ovală de dimensiuni foarte mari (c. 7,20 x 4,70 m), cu axul lung pe direcția V-E (pornind exact din zidul de V al navei) și cu marginile de N și de S care se apropie la mai puțin de 1 m de bazele de coloane care despart navele. Adâncimea la care este săpată groapa variază între 1,80 și 2,00 m față de nivelul de călcare din bazilică, pereții sunt ușor clopotiți. Umplutura inițială constă dintr-o masă compactă formată din pietre de dimensiuni mari sau mijlocii, fragmente de cărămizi și olane și foarte rare fragmente ceramice. Către partea superioară este nivelată cu un pământ gălbui-brun de consistență tare, peste care se va așterne podeaua din faza de secol VI a bazilicii. Lipsa ceramicii specifice sec. VI p.Chr., dar și o monedă de la Leon I (457-474 p.Chr.) asigură un bun terminus post quem pentru datarea acestei structuri, cel puțin în aceeași perioadă cu bordeiul descoperit în narthex.

Deoarece în cercetările anterioare au apărut dovezi clare ale utilizării edificiului bazilical în fazele corespunzătoare nivelelor N3 și N2 (mai ales prin elemente exterioare precum strada care lonjează edificiul la N sau anexele adosate laturii de S), apariția celor două complexe implantate în jumătatea de V a monumentului lasă să se întrevadă cel puțin două momente (sincrone sau ușor departajate în timp): o posibilă locuire la adăpostul zidurilor unui edificiu al cărui carcater religios se va fi pierdut, însoțită (sau urmată) de o dezafectare controlată, foarte probabil imediat după distrugerea devastatoare a "vechii cetăți", constatată la nivelul N2.

Cel de-al treilea obiectiv cercetat în interiorul bazilicii este cripta, identificată în zona centrală a sanctuarului. Aceasta se prezintă sub forma unei gropi de acces de formă ovală (dimensiuni la conturare 1,70 x 1,10 m), săpată pe jumătate în aria bemei și pe jumătate în altar. Adâncimea maximă a gropii este de - 2,00 m sub nivelul pavajului bemei, cu excepția unei trepte cruțate în partea de V la - 1,80 m. Pe fundul gropii de acces, în partea de V, lângă treapta cruțată, s-au delimitat gropi de pari care probabil susțineau o instalație din lemn (scară?) care permitea accesul în criptă. De la cota - 1,20 m a gropii este practică în peretele de E (situat exact sub altar) o firidă longitudinală de mici dimensiuni care coboară în adâncime până la - 2,50 m. Aceasta este de fapt cripta propriu-zisă (dimensiuni aproximative 0,60 x 0,70 m), care mai păstrează pe fund în colțul de NV o mică groapă (0,20 m diametru), cel mai probabil un locus pentru implantarea unui recipient. Subliniem că întreaga structură este săpată în loess, lipsind total elemente de zidărie. În timpul golirii gropii s-a constatat că pereții mai păstrau pe alocuri fragmente de țigle așezate una peste alta, care probabil formau un fel de căptușeală a gropii. Aproape întreaga umplutură a gropii și a firidei este formată dintr-o cantitate impresionantă de țigle, olane, cărămizi și pietre care pur și simplu sigilează cripta (fără îndoială rezultatul unei dezafectări intenționate, cel mai probabil în același

timp cu dezafectarea edificiului). La partea inferioară a gropii de acces au apărut resturi de lemn ars, sticlă de geam, cuie din fier, o lampă de sticlă, un opaiț și unele fragmente ceramice specifice secolului al VI-lea, între care un bol foccean tip Hayes 10 care asigură datarea scoaterii din uz a criptei în ultimul sfert al sec. VI-lui p.Chr.

În ceea ce privește cercetările din zona de la SV de bazilică, menționăm aici doar câteva observații preliminare asupra unor complexe a căror cercetare nu a fost încă epuizată.

În ultimul sfert al sec. VI se constată scoaterea din uz a bazilicii printr-o acțiune bine controlată, dovedită acum de o nouă groapă de mari dimensiuni (G 37), situată la aproximativ 3 m sud de colțul de SV al narthex-ului. Această groapă este asemănătoare cu groapa G 34 descoperită în campania 2014 în spatele absidei, dar cu dimensiuni și capacitate mult mai mari: circa 3,25 m circumferință și adâncime de peste 5 m față de nivelul actual (din motive de securitate cercetarea s-a oprit deocamdată la - 4,00 m). Umplutura este foarte consistentă și compactă, constând mai ales din pietre provenite de la demantelarea bazilicii (între acestea și un bloc mare de calcar extras aproape sigur din seria de baze de coloană care despart navele). Terminus post quem pentru datarea gropii este o monedă de la Justin II, anii 570/571 p.Chr.

Către turnul T9, în zona suprafețelor L 62-64 succesiunea stratigrafică a fost parțial afectată de intervențiile efectuate de V.Pârvan. Din fericire nu au fost atinse straturile inferioare, foarte importante pentru datarea momentului de construcție al cetății (N4) și locuirii anterioare (N5). Nivelul prim de locuire în cetate (N4, databil la sfârșitul sec. IV p.Chr.), care corespunde și cu finalizarea construcției cetății, este bine ilustrat de stratul de cultură de pe nivelul de călcare reprezentat de șapa groasă de mortar întinsă pe o suprafață mare între bazilică și incintă. Sub această șapă (și în același timp tăiat de fundația incintei) a fost identificat parțial un complex adâncit în pământ (bordei?) care a oferit un bogat material ceramic și numismatic. Din lotul de 15 monede identificate, cea mai târzie este emisă de Procopius (365-366 p.Chr.) și asigură o datare preliminară a complexului în cel de-al treilea sfert al sec. IV p.Chr.

Sector de Sud-Vest

*Gabriel Mircea Talmațchi,
Cristina Paraschiv-Talmațchi, Dan Vasilescu*

După o întrerupere de doi ani s-au reluat cercetările în acest sector, în zona curții cuprinse între turnul nr. 8 și poarta mică de pe latura de sud-vest a incintei. Astfel, suprafața deschisă între T8 și secțiunea SVII (inclusiv plus extindere de 3,50 m), supusă cercetării are cca. 141 m², adâncimea maximă atinsă fiind între 1,10 și 1,20 m.

O mare parte din cercetare s-a consumat prin eliminarea, în general, a unei depuneri masive de dărâmătură (între turn și incintă), variabilă în consistență, mai mare către incintă și din ce în ce mai redusă odată cu îndepărtarea de aceasta. Grosimea nivelurilor constatate, în general, nu este uniformă din cauza terenului aflat în pantă. Cel mai înalt punct, situat lângă incintă, era constituit din vegetalul post-Pârvan depus peste pământul rezultat din degajarea incintei pe exterior de către Vasile Pârvan. Immediat sub acesta se afla vegetalul post-antic și apoi dărâmătura masivă. Precizăm că stratigrafia prezentată a fost înregistrată în colțul de sud-vest al suprafeței cercetate, pe profilul de vest, păstrat pe o lungime de aproximativ 1,85 m. Observațiile sunt valabile pentru mare parte din suprafață, stratigrafia fiind relativ unitară până spre zona de dărâmătură masivă aflată lângă turn și incintă. Aceasta din urmă, cel mai probabil, a funcționat ca un „parapet” pentru depunerile de perioadă otomană. Pe anumite porțiuni, nivelurile otomane se așează direct peste dărâmături, însă cea mai mare parte din depunerea medievală acoperă vegetalul post-antic/abandonul (identificat ca

un pământ întărit de nuanță negricioasă, cu pigment de cărbune și mortar, cu materiale arheologice sporadice și pietricele). Pe 3/4 din suprafață, care corespunde cu lungimea secțiunii S VII (fără prelungire), săpătura a continuat sub depunerea medievală. Astfel, a fost degajat vegetalul post-antic și îndepărtată dărâmătura incintei și a turnului, pe anumite porțiuni până la vegetalul antic.

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă astfel: până la o adâncime de 0,40 m am constatat o depunere de pământ brun închis cu pigment de mortar, de consistență granuloasă, rezultată din degajarea pe exterior a T8 în campaniile anterioare; de la 0,40 la 0,55 m apare un nivel de vegetal post-otoman constituit din pământ brun închis întărit; de la 0,55 m la 0,80 m am identificat un nivel otoman I compus dintr-un pământ afânat (praf) de nuanță gri deschis, cu pigment de cărbune, bogat în materiale arheologice (oase de animale mari și mici, fragmente ceramice medievale smălțuite, câteva fragmente ceramice de perioadă romano-bizantină, obiecte din fier și bronz, fragmentare și întregi, monede otomane, bizantine timpurii și romane târzii); de la 0,80 m la – 1,00/1.05 m am identificat un alt nivel otoman, II compus dintr-un pământ afânat de nuanță maronie, bogat în materie organică; în sfârșit, de la – 1,00/1.05 m până la – 1.20 m a fost găsit un ultim nivel otoman, III compus dintr-un pământ întărit de nuanță gri-gălbui și consistență bulgăroasă, cu pigment de cărbune și mortar, bogat în materiale arheologice.

Spre capătul de sud al prelungirii-extinderii SVII a fost cruțat un martor, la limita de vest a suprafeței cercetate, unde s-a constatat următoarea situație stratigrafică: până la – 0,10 cm apare un vegetal „modern” (pământ de culoare brun închis); între 0,10 și 0,30 cm (în funcție de pantă) urmează un nivel vegetal post-otoman compus dintr-un pământ de consistență granuloasă cu pietre de diferite dimensiuni, fragmente de țigle, oase de animale, fragmente ceramice amestecate (romano-bizantine și medievale) și câteva obiecte din fier fragmentare; între 0,30 și 0,45 m am identificat un nivel otoman, I compus dintr-un pământ afânat (praf), de nuanță gri deschis, cu pigment de cărbune, fragmente ceramice medievale și obiecte din fier și bronz; între 0,45 și 0,55-0,70 m apare un alt nivel otoman, II compus dintr-un pământ afânat de nuanță maronie, bogat în materie organică, cu fragmente ceramice medievale și oase de animale sporadice; între 0,70 și 0,85-1,10 m apare un alt nivel otoman, III compus dintr-un pământ de nuanță gri-gălbui și consistență bulgăroasă, la baza lui bogat în materiale arheologice, care stă pe vegetalul post-antic/abandonul. Cercetarea s-a oprit pe nivelul de abandon.

În cele două suprafețe cercetate a fost descoperit un bogat lot de materiale arheologice metalice și ceramice. Din punct de vedere monetar au fost descoperite 31 de monede care se repartizează astfel: 26 în suprafața dintre T8 și S VII, iar 5 în extinderea S VII. Din punct de vedere cronologic, piesele se eșalonează astfel: în perioada romană târzie 22 (AE2-1 ex.; AE3-10 ex.; AE3/4-1 ex.; AE4-10 ex.); în perioada romano-bizantină 3 (toate K = 20 nummi); în perioada otomană 6 (toate akçe). Prezența monedelor romano-bizantine s-ar putea explica prin deranjarea unor straturi arheologice din afara sau din interiorul fortificației și transportarea lor în locul în care au fost găsite cu tot cu pământ. Acest lucru ar putea fi valabil cu atât mai mult cu cât zona cercetată constituia practic un loc pentru depuneri menajere. Adăugăm câteva piese din argint medievale (obiecte de podoabă), piese din bronz romano-bizantine (fibulă, cataramă), piese de bronz medievale (inele, aplici, plăcuțe), și piese din bronz, fier, plumb și sticlă romano-bizantine și medievale fragmentare.

Din punct de vedere ceramic, în suprafața deschisă între T8 și SVII și în extinderea SVII, în nivelul gri-marونی, afânat, au fost descoperite numeroase vase fragmentare din perioada otomană (din secolele XVII-XVIII p.Chr.), lucrate la roata rapidă, dintr-o pastă curată, și arse oxidant. Fragmentele provin în general de la

vase comune, precum: castroane cu peretele oblic, buză rotunjită și fund inelar, ornamentate cu smalt galben, marونی sau verde de nuanțe diferite; urcioare cu gura largă, decorate cu smalt galben și verde, respectiv doar cu elemente geometrice trasate cu humă albă în jumătatea superioară etc. Alături de acestea apar fragmente ceramice romano-bizantine și material osteologic de la animale de talie mijlocie și mare.

37. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: La Vie

Autorizație: Nr. 47 / 2015

Cod sit: 90672.02

Tip de sit și încadrare cronologică: 1, 11, 111, 114, 4, 42;

epoca neoliticului timpuriu, epoca bronzului, prima epocă a fierului, epocă romană și medievală

Colectiv de cercetare: Gică Băeștean (responsabil de șantier) – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Angelica Bălos (membru în colectiv) – Direcția Județeană pentru Cultură Hunedoara, Marius Gheorghe Barbu (responsabil sector) – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Ioan Alexandru Bărbat (responsabil sector) – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Andrei Gonciar (colaborator) - Archaeotek – Canada, Alec Brown (colaborator) - Archaeotek – Canada

Perioada de desfășurare a campaniei: 2 – 31 iulie

Situl arheologic se găsește în partea de nord-vest a satului Rapoltu Mare, pe a doua terasă a râului Mureș, la o distanță de 1,5 km față de malul drept al acestuia și la aproximativ 440 m nord de drumul interjudețean 107A. Arealul geografic în care poate fi inclus situl de la Rapoltu Mare-La Vie este reprezentat de partea de nord-vest a Culoarului Orăștiei, zona aflându-se în sudul Munților Metaliferi.

Una dintre primele semnalări ale sitului La Vie, de pe teritoriul localității Rapoltu Mare, este în legătură cu descoperirile efectuate de Gábor Téglás în via lui Györfy Dénes, unde, în cursul anului 1884, au fost identificate materiale arheologice aparținând epocii romane. Ulterior acestei date, în toamna anului 1999, în același punct arheologic s-a realizat un sondaj pentru verificarea informațiilor din bibliografia mai veche.

Campania arheologică din anul 2015 s-a desfășurat în perioada 2 – 31 iulie, având ca obiectiv principal continuarea cercetării arheologice în secțiunile S2, S3 și S4 ale suprafeței SPI, unități demarate în campania precedentă, precum și deschiderea unor secțiuni noi la sud și la est de acestea. Secțiunile astfel create, având dimensiunile de 4 x 4 m au fost denumite S5, S6, S7 și S8.

În secțiunea S4 a fost cercetat un colț de clădire aparținând primei faze romane de aici. Zidurile Z6 și Z7 ce o constituie au fost construite în întregime din calcar/travertin local extras din cariera aflată în imediata apropiere a villei. Această clădire a fost dezafectată și dărâmată până la nivelul fundației în cea de a doua fază de construcție. În colțul de nord-vest al suprafeței a fost surprins și un strat arheologic preistoric, documentat prin materiale specifice unei etape timpurii (IIA) a complexului cultural Starčevo-Criș.

Clădirea prevăzută cu podea din opus signinum și cărămizi, surprinsă în campania precedentă în toate cele patru secțiuni ale suprafeței Spl, continua spre sud, ea fiind surprinsă în acest an în secțiunile S7 și S8. Aici a putut fi observat faptul că această clădire se adosa direct zidului de incintă Z1 suprafața sa necompartimentată fiind una generoasă de 9,20 x 7,60 m. În aceleași secțiuni, la sud de această clădire a fost surprinsă dărâmătura zidului de incintă, căzută pe panta terasei, înspre exterior.

La est de clădirea descrisă mai sus, în secțiunile S5, S6 și S7

a putut fi cercetată o altă clădire ce aparține ultimei faze de locuire romane de la Rapolt-La Vie. Este vorba de clădirea delimitată de zidurile Z5 (înspre vest), Z9 (înspre est), Z8 (înspre nord) și pragul din piatră al unei intrări dinspre sud. Clădirea este de fapt o poartă-turn, prin care se făcea accesul în vilă. Pragul din calcar demonstrează faptul că existau două intrări alăturate, una mai mică, pietonală, iar cea de a doua, mai largă, pentru accesul atelajelor. Această clădire a fost incendiată la finalul locuirii romane de aici.

De asemenea, în campania 2015 au avut loc o serie de cercetări non-invasive ce au pus în evidență planimetria villei.

Obiective

În cadrul campaniilor următoare se va urmări atât continuarea cercetării arheologice non-invasive cât și definitivarea lucrărilor de arheologie clasică, în secțiunile rămase neterminate.

Bibliografie:

Téglás, G., Hunyadvm.Tört, I, p. 150

Bălos, Angelica, Cronica Cercetărilor Arheologice din România.

Campania 1999, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 2000, p. 80

Luca, Sabin Adrian, Repertoriul arheologic al județului Hunedoara, Sibiu, 2008, p. 137-138

Barbu, Marius Gheorghe, Cariera romană de exploatare a calcarului de la Rapoltu Mare, jud. Hunedoara, în Sargetia V (serie nouă), Deva, 2014, p. 77-85.

38. Râșnov, jud. Brașov - [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Cod RAN: 40376.01

Autorizația: Nr. 14/2015

Tip sit: 121 - castru

Încadrare cronologică: 32 – epoca romană

Colectiv: Liviu Petculescu – responsabil (MJI Brașov), Stelian Coșuleț (MJI Brașov), Cristina Mitar (MCDR Deva), Andre Gonciar, Darren Poltorak (Archaeotek Canada), Traian Dumbrăveanu (UBB Cluj Napoca).

Perioada de desfășurare a campaniei: 6 iulie – 28 august

Campania din anul 2015, finanțată de Consiliul Județean Brașov, s-a desfășurat în perioada 6 iulie – 28 august și a continuat cercetările începute în 2006 în zona barăcilor din praetentura sinistru a castrului Cumidava⁵¹. S-a lucrat, ca în toate campaniile anterioare, în suprafețe standard de 6 x 4 m, separate de martori cu lățimea de 1 m. În acest an voluntarii canadieni au deschis un nou sector în praetentura dextra.

La această campanie au participat, pentru al cincilea an consecutiv, voluntari ai organizației Archaeotek din Canada (Centre de Recherches et Techniques Archéologiques), în baza contractului de colaborare încheiat între respectiva organizație și Muzeul Județean de Istorie Brașov. Voluntarii, provenind din țări diferite, au fost coordonați de către directorul de programe Andre Gonciar și lector univ. Darren Poltorak.

16 voluntari, sub îndrumarea lui A. Gonciar, au lucrat la sectorul deschis în praetentura dextra, aproximativ la jumătatea distanței dintre porta praetoria și turnul de colț. A fost executată o secțiune de 8 x 1 m, perpendicular pe zidul de incintă, care intră

în interiorul castrului cu 5,90 m. În continuarea acestei secțiuni, spre interior, s-a lăsat un martor de 1 m, iar apoi s-au efectuat două suprafețe standard de 6 x 4 m. În cele două suprafețe s-a ajuns la adâncimea maximă de cca 1 m, pe nivelul de dărâmături din agger, de deasupra via – ei sagularis din cea de-a doua fază a castrului. Dintre descoperirile făcute în acest sector menționăm, în afara unei mari cantități de ceramică comună grupată în stratul care suprapune via sagularis, două mărgelile de sticlă (una albastră și una neagră), 4 vârfuri de bolț cu tijă de înmămușare, un vârf de săgeată piramidal, un călcâi de sulită și un vârf de bolț cu tub, posibil medieval, ca și 7 monede, dintre care 5 de bronz și 2 denari. Cercetarea în acest sector nefiind încheiată, va fi continuată și în campania din 2016.

D. Poltorak și 4 voluntari au lucrat în celaltă jumătate a Sp 11, demontând structura de piatră a via – ei principalis din cea de-a doua fază constructivă a castrului. S-a ajuns până la adâncimea de 0,80 m deasupra nivelului barăcii cu pereți de lemn din prima fază. Printre descoperiri menționăm: o țință de sanda, un fragment de vas de bronz și 2 denari, unul emis de Vespasian și celălalt de Severus Alexander.

Colectivul de cercetare românesc a deschis trei noi suprafețe înspre via principalis, marcate Sp – 18, – 19 și – 20 pentru a continua investigarea barăcii cu contubernii duble. Apoi, pentru a clarifica organizarea construcțiilor primei faze în praetentura sinistru, în spațiul dintre baraca menționată mai sus și via sagularis, a fost demontat martorul dintre Sp – 16 și – 26, s-a continuat săparea suprafeței Sp – 26 și s-a deschis o nouă suprafață, Sp – 36.

În suprafața Sp – 18 s-a săpat până la adâncimea de 0,70 – 1 m, în funcție de panta actuală a terenului, ajungându-se până la nivelul temeliei barăcii. Peretele din față al barăcii de lemn cu temelia lată de 0,30 m este plasat la 0,40 m distanță de profilul lung dinspre via praetoria, iar la distanță de 1,90 m spre via sagularis, este situat șanțul de fundație al porticului de lemn, lat tot de 0,30 m. Șanțurile de fundație, atât ale peretelui barăcii, cât și ale porticului, sunt adânci de 0,25 – 0,30 m iar în umplutura lor apare pietriș.

În temelia porticului sunt prezente și pietre de dimensiuni mai mari. În ambele șanțuri de fundație s-au identificat și câteva gropi de par de formă pătrată cu latura de cca 0,40 m, având în umplutură un strat de pietriș mai consistent. Peretele transversal al barăcii, surprins în această suprafață, delimitează un contubernium cu lățimea interioară de 3,30 m, standard pentru Cumidava. Peste nivelul de călcare al barăcii este un strat de chirpici ars de 0,25 m iar deasupra sa un strat de pământ și cenușă gros de 0,15 – 0,20 m conținând majoritatea materialului arheologic. În această suprafață au fost descoperite două creuzete mici de lut cu picături de aur și o fâșie de tablă de aur de 1,37 grame. În Sp -18 nu au apărut contexte aparținând celei de-a doua faze constructive a castrului, cea a clădirilor din piatră.

Din cauza forței de muncă insuficiente, Sp – 19 a fost săpată doar până la adâncimea de cca 0,65 m, deci fără a se ajunge la nivelul barăcii cu pereți de lemn iar în Sp – 20 s-a decopertat doar stratul vegetal, urmând ca în ambele suprafețe, cercetarea să continue în 2016. În Sp – 19 a apărut un colț de tegula mammata. Nici în aceste suprafețe n-au fost constatate contexte aparținând celei de-a doua faze constructive a castrului.

Martorul dintre Sp – 16 și Sp – 26 a fost demontat până la bază. Canalul dispus oblic față de planimetria generală a castrului a fost săpat de romani de deasupra nivelului pietrișului din structura drumului dintre barăci, deci aparține fazei a doua constructive. În umplutura sa, constând din mortar și pietricele, a apărut și o mărgea cu foiță de aur.

Suprafața Sp – 26, deschisă în campania anterioară, a fost săpată până la adâncimea de 1 m. În jumătatea dinspre porticul barăcii cu contubernii duble a apărut structura de pietre a

⁵¹ CCA 2007, pag. 291 – 292; CCA 2008, pag. 256 – 257, pl. 56; CCA 2009, pag. 185 – 186; CCA 2011, pag. 109 – 111; CCA 2012, pag. 116 – 117; CCA 2014, pag. 113 – 114, CCA 2015, pag. 62 – 63.

drumului secundar situat perpendicular pe via principalis. În cealaltă jumătate dinspre via sagularis a suprafeței, depunerile provenind din dărâmarea agger – ului și zidului de incintă a fazei a doua sunt mai groase iar săpătura s-a oprit la cca 0,20 m deasupra nivelului de călcare al barăcii de lemn situate între via sagularis și baraca cu contubernii duble și portic.

Sp – 36 a fost săpată până la – 1,20 m în dreptul profilului longitudinal dinspre zidul de incintă. Imediat sub pământul vegetal este un strat consistent de depuneri de piatră și pământ cu materiale arheologice, provenind din zidul și agger – ul fazei a doua constructive, care se subțiază rapid spre zona dinspre centrul castrului, unde nivelele fazei întâi apar la adâncime mult mai mică. Sub stratul de depuneri cu pietre mari și cenușă, gros de cca 0,40 m, la adâncimea de cca 0,75 m, apare stratul de chirpici ars provenind din pereții barăcii de lemn, gros de cca 0,15 m și apoi lipitura de lut a podelei, groasă de cca 0,10 m. Șanțurile de implantare ale pereților barăcii se adâncesc cu cca 0,15 m. Pe jumătatea dinspre începutul suprafeței, deasupra stratului de chirpici ars care suprapune podeaua barăcii, a fost depus un strat de nisip gros de cca 0,05 m, constituind substrucția via – ei sagularis a fazei a doua. La adâncimea de 1 m a apărut șanțul de implantare al peretelui longitudinal median al barăcii de lemn, intersectat de un șanț de perete transversal. Șanțurile de implantare ale pereților respectivi au lățimea standard de 0,30 m. Deci baraca situată lângă via sagularis și despărțită de baraca dublă cu portic printr-un drum secundar perpendicular pe via principalis, avea și ea contubernii duble și, probabil, de asemenea, un portic.

La începutul suprafeței, spre mijlocul barăcii, a apărut o parte din camera de ardere, cu trei picioare de sprijin, a plăcii aparținând unui cuptor cu funcționalitate meșteșugărească. Întrucât cuptorul intră sub marmorul dintre Sp – 35 și – 36, a fost protejat și va fi cercetat în campania din 2016. Oricum, fiind acoperit de stratul de nisip sus-amintit, cuptorul aparține, cu certitudine, primei faze constructive a castrului, însă pare a reprezenta o amenajare ulterioară a unei părți din baraca situată lângă via sagularis.

Deși în această campanie forța de muncă a fost redusă, materialul arheologic descoperit în praetentura sinistru, de către echipa românească, este bogat. În afară de ceramica comună și vase de sticlă fragmentare, au fost recuperate o serie de podoabe: mărgelile de sticlă de diverse forme, două fibule de bronz dintre care una în formă de toporaș și una de fier, un ac de bronz, un pandantiv de os la care se adaugă fragmentul de tablă de aur și creuzetele cu picături de aur mai sus amintite. Printre obiecte cu funcționalitate diversă menționăm un cuțit, o dăltiță de lemnar și un fragment de tipar de lut pentru piese de bronz. Echipamentul militar este reprezentat de un varf de sulită de mari dimensiuni, vârfuri de bolț și de săgeată, limbă și pandantiv de curea, aplică de centiron și teacă de dolabra. De asemenea, au fost descoperite și 8 monede, majoritatea denari, emise între Traian și Severus Alexander.

În campania din 2016 se va continua cercetarea praetentura – ei sinistru prin finalizarea suprafețelor deschise și demontarea marmorilor și se va încheia și cercetarea suprafețelor din praetentura dextra, executate de voluntarii canadieni. De asemenea, sunt proiectate și câteva sondaje de mici dimensiuni, în zona dintre castru și râul Bârșă, pentru a se încerca identificarea așezării civile aferente castrului.

Abstract:

The excavations in the praetentura sinistru of Cumidava auxiliary fort continued in 2015. In this season of excavations were dug four new areas of 6 x 4 m, separated by 1 m wide balks: - 18, - 19, - 20 and – 36. Besides, the excavation of the area – 26 which begun in 2014 was finished and, also, was dug the balk between the

areas – 16 and – 26.

In the area – 18 were uncovered the foundation trenches of the front wall and portico of wooden barrack of the first building period of the fort. The excavation of the areas – 19 and – 20 was not completed due to shortage of manpower and will continue in 2016.

In the balk between the areas – 16 and – 26 was dug a sewer of the second building period of the fort.

In the area – 26 was partially uncovered a secondary road perpendicular to the via principalis, placed between the barrack with double contubernia uncovered in the previous campaigns and in area – 18 and another barrack of similar shape located near the via sagularis, which was identified in the area – 36. Both barracks belong to the first building period of the fort. Also in the area – 36 was discovered a furnace which represents a later alteration of a contubernium near the via sagularis. The digging of the furnace will be completed in 2016.

The Canadian team began the research in the praetentura dextra by the digging of a section of 8 x 1 m across the defensive wall and two areas of the standard size, perpendicular to the agger and via sagularis. As the excavation of the areas was not completed the work on them will continue in 2016. In this season of excavation were discovered, besides a lot of fragments of clay pots, many other small finds among which 18 silver and bronze coins, 3 brooches a fragment of a gold sheet and 2 clay crucibles with gold drops, a large spear head, bolt – and arrow heads, military equipment items, a dolabra sheath.

39. Răucești, com. Răucești, jud. Neamț

Punct: Dealul Munteni

Cod sit (cod RAN) – 123923.01, cod LMI – NT-I-m-B-10531

Autorizația: Nr. 1099/2015

Așezare, Eneolitic, cultura Cucuteni

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia - responsabil, Vasile Diaconu, Constantin Preoteasa – (Complexul Muzeal Județean Neamț), Carsten Mischka, Imren Tasimova, Andreas Niessner, Merlin Hattermann (Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg, Germania)

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie-octombrie 2015

Așezarea cucuteniană de la Răucești este situată în arealul subcarpatic al Moldovei, la contactul cu Podișul Sucevei, în partea de nord-est a județului Neamț. Aflată în extremitatea de sud a satului Răucești, în punctul numit „Dealul Munteni”, stațiunea eneolitică ocupă o porțiune din versantul răsăritean al unui deal ce coboară spre arealul de luncă al râului Moldova. Situl a fost cercetat în anii 1978, 1979 și 1986, și au fost puse în evidență complexe arheologice din fazele Cucuteni A și B, cu totul sporadic fiind semnalate și unele materiale Cucuteni A-B⁵².

În 2015 au fost reluate investigațiile în cadrul acestei așezări cucuteniene, principalele obiective fiind: verificarea informațiilor oferite de scanarea geomagnetică realizată de o echipă

⁵² D. Monah, Șt. Cucuș, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Editura „Junimea”, Iași, 1985, p. 137; Gh. Dumitroaia, *Plastica antropomorfă din așezarea cucuteniană de la Răucești - „Munteni”, jud. Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XV-XVII (1983-1985), 1987, p. 21-42; idem, *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XVIII, 1992, p. 83, nota 3; D. Popovici, *Cultura Cucuteni, faza A. Repertoriul așezărilor (1)*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, VIII, Editura „Constantin Matasă”, Piatra Neamț, 2000, p. 175; V. Diaconu, Gh. Dumitroaia, *The Lithic Assemblage from the Cucutenian Site of Răucești (Neamț County, Romania). The Excavations of 1978, 1979 and 1986*, sub tipar.

de geofizicieni germani a Universității din Erlangen-Nürnberg, observații de ordin stratigrafic, prelevarea unor probe pentru analize interdisciplinare, precum și verificarea stării de conservare a sitului. Ca urmare a investigațiilor non-intruzive s-a constatat că pe lângă poziția strategică ocupată de așezarea cucuteniană, prin amplasarea pe un bot de deal cu pante abrupte pe două laturi, a existat și un sistem defensiv antropic.

Săpăturile recente au vizat două zone distincte ale sitului, în extremitățile estică și vestică fiind realizate mai multe secțiuni. Metoda de săpătură a fost impusă atât de obiectivele cercetării, dar și de condițiile din teren, o parte a sitului fiind ocupată de construcții actuale și de o livadă.

În partea vestică a sitului au fost excavate două secțiuni, notate S.I și S.II, totalizând o suprafață de 44 mp. Cu acest prilej s-a putut observa că în această zonă există doar un singur nivel arheologic, atribuit fazei Cucuteni A, dar se întâlnesc și materiale Cucuteni B. În secțiunea S.I a fost identificată o groapă de formă circulară în plan, cu adâncimea maximă de 0,50 m. S-au observat două niveluri de umplere, materialul fiind specific, în cea mai mare parte, fazei Cucuteni A. La partea superioară a gropii au fost identificate și resturi ceramice Cucuteni B. Din umplutura gropii a fost recuperată o importantă cantitate de ceramică, câteva piese litice, bucăți mici de lipitură arsă, precum și mai multe statuete antropomorfe și zoomorfe.

Și în secțiunea S.II a fost identificată o groapă, ovală în plan, puțin adâncă, în a cărei umplutură s-au găsit doar materiale Cucuteni A. Spre capătul sud-estic al secțiunii, în stratul steril a fost găsit un mic complex, alcătuit dintr-o strachină fragmentară, așezată în poziție verticală, iar în interior s-a găsit o bucată de lipitură și cărbuni.

Pentru a verifica existența unui șanț în marginea de nord-est a așezării a fost deschisă secțiunea S.III. Observațiile stratigrafice au relevat faptul că după întemeierea așezării cucuteniene din faza A, a fost săpat un șanț care pleca din zona unuia dintre versanții dealului. Au fost observate mai multe etape de umplere a șanțului, dar tot pe parcursul fazei Cucuteni A, fapt argumentat inclusiv prin săparea unei gropi în taluzul nord-estic al șanțului. Tot în umplutura acestuia, la - 0,90 m, a fost identificată o structură de pietre, de dimensiuni medii, care suprapunea urmele unui rug. Șanțul a avut o deschidere, la partea superioară, de 5,5 m, iar adâncimea maximă de 0,80 m. În □ 4, nivelurile cucuteniene au fost deranjate de o posibilă groapă atribuită epocii bronzului (cultura Noua).

Perpendicular pe S.III a fost săpată și secțiunea S.IV, vestigiile recoltate din cuprinsul acesteia aparținând tot fazei Cucuteni A. De asemenea, în extremitatea sud-vestică a secțiunii a fost cercetată parțial o groapă în formă de clopot, în structura căreia au fost observate mai multe niveluri de arsură, lipitură, pământ. De aici provine și cel mai bogat lot de ceramică pictată. Groapa menționată este atribuită fazei Cucuteni A și doar la partea ei superioară au fost găsite fragmente ceramice specifice ultimei faze cucuteniene. Pe lângă resturile de olărie, în umplutura acestui complex au mai fost găsite și piese de silex, precum și oase de animale.

Fără un context stratigrafic clar, în suprafețele săpate în campania 2015 au fost găsite și fragmente ceramice specifice epocii bronzului (timpuriu, mijlociu și târziu).

În ceea ce privește materialul arheologic cucutenian, se impun câteva observații: ceramica este în cea mai mare parte corodată și doar într-o proporție infimă au fost găsite resturi de vase cu urme de pictură. A fost recoltat și un material litic variat, alcătuit din produse de debitaj, piese șlefuite și numeroase deșeuri, care au evidențiat faptul că pe lângă silex se foloseau pe scară largă și rocile locale. Deosebit de interesant este lotul de reprezentări antropomorfe și zoomorfe, care reunește, în principal, statuete Cucuteni A, dar și câteva piese Cucuteni B.

Ca o concluzie a campaniei din 2015 putem afirma că stratigrafia sitului a fost puternic deranjată de lucrările agricole și de alte intervenții antropice moderne (șanțuri, gropi), dar existența unui sistem defensiv complex recomandă continuarea cercetărilor pentru a stabili care a fost importanța acestui sit despre care putem presupune că a controlat un vast sector al văii Moldovei.

Materialele se află în colecțiile Complexului Muzeal Județean Neamț și au fost prelucrate primar.

Abstract:

During 2015 we resumed the archaeological researches in the Cucuteni settlement from Răucești – „Dealul Munteni”, Neamț county. The established objectives were: to verify the stratigraphy of the site and its preservation and to obtain various data concerning the defensive system.

We excavated four sections (S. I-IV) in two different areas of the site; on the north-eastern side was identified a trench, probably with a defensive role. There were also researched several pits from where we pulled out archaeological materials which can be attributed to the Cucuteni A phase. Materials from the Cucuteni B phase but also ceramic which can be dated to the Bronze Age (Early, Middle and Late phases) were also recovered.

40. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani

Punct: Holm / Telescu

Cod RAN: 38740.03

Autorizație: Nr. 13/29.06.2015

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Aurel Melnicu, Eduard Setnic, Daniel Ciucălău, Adela Kovács (MJB), Andrei Asăndulesei, Dumitru-Ionuț Stigleț (UAIC Iași)

După o întrerupere de doi ani (2013-2014), determinată de lipsa resurselor financiare pentru susținerea lucrărilor arheologice, a fost reluată cercetare sistematică a sitului Ripiceni-Holm/Telescu (fig. 1), campania desfășurându-se între 26 iulie-8 august 2015. Obiectivele acestei campanii au fost definite în conformitate cu planul anual de cercetare, defalcat din proiectul multianual de investigare a acestui sit și au vizat cercetarea interdisciplinară a așezării Cucuteni A-B1, a locuirii comunităților Noua și a artefactelor descoperite, continuarea investigațiilor non-intruzive (scanare magnetometrică) și studierea caracteristicilor comunităților eneolitice și bronzului final din Depresiunea Prutului mijlociu.

Astfel, s-a continuat investigarea arheologică a sectorului A (SE), prin studierea locuinței L.4/2015 (Cucuteni A-B1), identificată în Cas. II (10 x 8 m). Caseta II/2015, cu o suprafață de 80 mp, a fost trasată la 13,5m SSE de Caseta I/2012, fiind cercetată integral prima construcție dintr-un complex de trei structuri importante, atât prin dimensiuni, cât și prin configurația relevantă în harta magnetometrică (fig. 2.1).

Vestigiile L4/2015 au început să apară de la -0,40-0,45 m, față de suprafața actuală a solului, ceea ce a permis o relativ corespunzătoare conservare a vestigiilor arheologice. Chiar dacă sunt atestate în zonă (prin menționarea a două cenușare⁵³ și materialele

⁵³ L. Dascălu, *Bronzul mijlociu și târziu în Câmpia Moldovei*, Ed. Trinitas, Iași, 2007, p. 221, pct. 305-306, cu toată bibliografia; O. L. Șovan, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Botoșani, 2013, p. 357. Studiarea ortofotoplanurilor 2010 și 2012 (<http://geoportal.ancpi.ro/geoportal/viewer/index.html>) ne-a permis să constatăm că cenușarele de care se face vorbire în RAJBt 2013 se găsesc la SSE de Cas II/2015, alte asemenea complexe fiind

identificate în campaniile anterioare), artefactele aparținând culturii Noua sunt destul de puține, atât în depunerea post-eneolitică (-0,30-0,50 m), cât și printre vestigiile L4/2015, neformând complexe coerente (doar câteva fragmente de la oale sac cu brâu în relief și de cești tip kantharos, cu torți cu buton (fig. 5.7), asemănătoare cu unele descoperiri de la Crasnaleuca, Mitoc și Trușești, jud. Botoșani⁵⁴), iar acest fapt a determinat păstrarea mai bună a vestigiilor L4/2015. În schimb, mai la tot pasul, apar noduli de silex zis de Prut (cenușiu-negru sau cenușiu cu pigmentații albe), cu sau fără urme de prelucrare și câteva unelte care par post-cucuteniene (lame de dimensiuni mici și mijlocii, gratoare, racloare).

Structura și forma L4 sunt coerente (fig. 3.1), verificându-se astfel, calitatea scanării magnetometrice, încât cercetarea acesteia nu a necesitat eforturi deosebite pentru definirea amplasamentului, dimensiunilor și a unor caracteristici. După decapare, s-a observat că L4 are o formă rectangulară, cu dimensiunile de 8 x 7 m și axul lung fiind orientat pe direcția NNE-SSV, diferit față de alte locuințe (ESE-VNV).

În ceea ce privește structura, arătăm că ne aflăm în fața unei locuințe de suprafață, fără platformă, care a fost etajată, având un parter parțial adâncit (cca. 0,30-0,40 m). În jumătatea de VNV se găseau cel puțin două camere, din care cea de NNE avea două instalații de măcinș, cu gardine și suprafețe luate/făcute și rășnițe fragmentare, spații și vase de depozitare, mai ales pe lângă pereți (fig. 4.2-3), iar încăperea de SSV era dotată cu o vatră interioară evoluată (V4/2015), realizată pe o infrastructură de fragmente ceramice și complexul gospodăresc adiacent (vase de diferite tipuri, uzuale și de factură fină/semifină, unele pictate, rășnițe), (fig. 3.2-3; 4.1). Aceeași compartimentare pare să fi avut și jumătatea de ESE a casei, dar sub lutiile masive de planșeu/platformă nu au fost descoperite alte complexe arheologice. Rezultă, astfel, respectând probabilitatea reconstituirii, o casă cu patru încăperi, despărțite de pereți interiori, fiecare dintre acestea având destinații diferite.

Peste catul de jos, a fost realizat un planșeu, din trunchiuri despicate ($\varphi=12-18$ cm), lutuit, și, probabil, podul casei, care, în urma incendiului prin care a sfârșit locuința, a ars și a căzut compact, peste instalațiile de la nivelul inferior, căpătând aspectul unei platforme rectangulare (fig. 3.1), alveolată, prăbușită destul de unitar, dar vălurit și divizată în bucăți mari (excepție face zona centrală lipsită de lutiile arse). Din acest motiv, vasele și instalațiile aflate la parter se găsesc sub și, mai rar, printre lutiile de platformă/planșeu și, aproape niciodată, deasupra. Nu putem preciza dacă acest planșeu acoperea întreaga suprafață a casei sau numai laturile din jurul pereților, existența vetrei interioare V4 presupunând și existența unui sistem de evacuare/ventilare naturală/ artificială a fumului.

Pe baza faptului că lutiile specifice de pereți arși sunt cu mult mai puține, față de cele de platformă/planșeu, și a consistenței și masivității lipiturilor acestuia din urmă, considerăm, cu prudență de rigoare, că la construcția pereților a fost utilizată o mare cantitate de lemn, probabil sub formă de bărne încheiate și unse cu lut mai puțin, alcătuind structurile de rezistență ale casei. Pentru pereții mai ușori s-au utilizat stâlpi mai subțiri ($\varphi \leq 10$ cm) și panouri din nulele împletite și luate, folosite pentru despărțirea și delimitări perimetrale.

Noile observații realizate la cercetarea L4/2015 completează informațiile obținute anterior (L1/2010; L2-3/2012) și ne-au permis să înțelegem mai bine și diferențiat sistemul de construcție al locuințelor din acest sit, inclusiv problematica caselor etajate.

În ceea ce privește inventarul acestei locuințe, menționăm că nu este foarte bogat, fiind alcătuit din câteva topoare șlefuite, neperforate, unele cu urme de întrebuințare, piese de silex local, în

special lame și gratoare, resturi osteologice, o statueta antropomorfă, rășnițe și frecătoare, ceramică uzuală și pictată (în grupele stilistice Cucuteni A-B1a: Aba, aa, a1-2, b1-2, y2, d1), dar cu decorul destul de rău păstrat (fig. 1-6, 8-9). Calitatea ceramicii pictate, descoperite până acum, lasă să se înțeleagă că meșterii olari de la Ripiceni nu au excelat în acest domeniu.

În strânsă legătură cu obiectivele propuse, în luna noiembrie a anului 2015, a fost realizată o nouă scanare magnetometrică (A. Asăndulesei), hărțile obținute indicând o planimetrie interesantă a sitului (fig. 2.2), cu prezența unor baterii de cuptoare și a 25 de locuințe, orientate, cele mai multe, cu axul lung pe direcția NV-SE, cvasi-paralel cu Prutul, și asociate în grupuri/cuiburi, cu spații între ele, probabil pentru ogoare și țarcuri pentru animale.

În același timp, au fost efectuate mai multe periegeze, într-o serie de locații mai apropiate sau mai depărtate de sit. În acest context, la 800-1400 m SE de situl Holm/Telescu (între 47°57'05.10" N; 27°09'46.12" E – 47°56'58.03" N; 27°10'12.60" E), pe "plaja" cu nisip foarte fin de la "baza" terasei Prutului, deasupra luciului de apă (cota 82 - 83 m), în jurul unei temelii de beton deteriorate, au fost descoperite materiale litice care pot fi încadrate la finalul paleoliticului mijlociu și în paleoliticul superior (musterian, aurignacian-gravettian), realizare dintr-un silex cenușiu translucid, cu granulație mai robustă și pigmentații albe, deosebit de cel negru-cenușiu, care s-ar putea să facă parte dintr-o așezare preistorică inedită, legată, poate, și de semnalările de megafaună din punctul Telescu⁵⁵. Deocamdată, denumim acest sit Ripiceni-SE de Holm/Telescu.

La nord-est de fostul sat Cinghinia (2,5 km S de Ripiceni), a fost verificată așezarea cu niveluri de locuire Cucuteni B și Noua, de la Ripiceni-Gura Hârtoapului (În Ponoare)⁵⁶, situată pe terasa de 100 m, afectată serios în partea de ESE, de eroziunea hidrică laterală a Prutului, multe vestigii arheologice (locuințe, ceramică, piese litice) fiind deteriorate și decontextualizate (fig. 6.1,3,5).

Continuând cercetarea periegetică (fig. 6.2,4,6), pe "plaja" de la cota 82-85 m, pe o lungime de 1,6 km, până în dreptul sitului Ripiceni-La Mangu⁵⁷ (între 47°55'26.60" N; 27°08'41.33" E – 47°54'48.64" N; 27°08'32.99" E), am observat că în stratul de marne cenușii degradate, există un continuum de materiale litice paleolitice (produse de debitaj și unele piese finite din silex cenușiu translucid, granulație robustă și pigmentații albe), care ar merita o cercetare specială.

În încheiere, arătăm că ne propunem continuarea investigațiilor non-intruzive, extinderea suprafețelor săpate și intensificarea investigațiilor interdisciplinare⁵⁸, pentru a înțelege și reconstitui cât mai corect trăsăturile locuirii protoistorice din acest sit, care se înscrie deja ca unul deosebit de important.

Abstract:

The systematic archaeological research in the Ripiceni-Holm/Telescu site was carried out from 26 July to 8 August 2015. The section Cas II/2015 (80 sq. m) with the four room (56 sq. m), storied dwelling L4/2015 (Cucuteni A-B1) was investigated exhaustively. It is worth mentioning that on the ground floor of the household complex

⁵⁵ Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Siret și Prut*, vol. 1/2, Ed. SATYA Sai, București, 1999, p. 90, 267, pct. 92.

⁵⁶ O. L. Șovan, *op. cit.*, p. 358.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 363.

⁵⁸ D. Boghian, S.-C. Enea, R.-G. Pîrnău, A. Melniciuc, *Încercare de reconstituire a evoluției peisajului preistoric în Depresiunea Prutului mijlociu, microzona sitului cucutenian de la Ripiceni-Holm, județul Botoșani (Partea I)*, în *ArheoVest*, Nr. III: [Simpozion ArheoVest, Ediția a III-a:] *In Memoriam Florin Medeleț, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, 28 noiembrie 2015*, JATEPress Kiadó, Szeged, 2015, p. 621-661.

aglomerate la est de partea de centru-nord a satului (400 E de șosea; 700 NNE de biserică).

⁵⁴ L. Dascălu, *op. cit.*, p. 383, pl. 49.

were found grinding installations, ceramic vessels, storage areas, a clay hearth (V4/2015), etc. Also, new magnetometer surveys and foot surveys were conducted in the sites of Ripiceni-SE Holm/Telescu (lithic artefacts of Middle and Upper Palaeolithic), Ripiceni-Gura Hârtopului/În Ponoare (Cucuteni B and Noua artefacts) and on the river bank at 82-85 m elevation (1.6 km length) up to the Ripiceni-La Mangu site (continuum of Palaeolithic artefacts).

41. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt - [Romula]

Punct: Cetate

Cod sit: 126754.01

Colectiv: Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (UCDC București)

Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2015

Context. Metodologie. Tipologie

Săpăturile arheologice efectuate în anul 2015 la Reșca (antica Romula) în Fortificația Centrală (în continuare, ROM_FC) de către un colectiv sub conducerea conf. univ. dr. Mircea Negru⁵⁹ au condus la recuperarea unui lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (în continuare, IMDA). În această campanie au fost descoperite 10 piese, care se păstrează, provizoriu, în colecțiile Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București. Aducem mulțumiri conf. univ. dr. Mircea Negru pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție piesele pentru studiu.

Materialele de acest gen provenind de la Romula fac obiectul unei analize special, începute în anul 2014⁶⁰. În privința contextului descoperirii, piesele au fost reperate în afara complexelor, dar în contexte care le asigură datarea. Încadrarea cronologică vizează un interval larg, cuprins între a doua jumătate a sec. al II-lea și a doua jumătate a sec. al III-lea A.D. – tabelul nr. 1⁶¹.

Structura tipologică a lotului 2015 (N total = 10) include: Unele: Ace de cusut de os (N = 4); Piese de port/Podoabe: Ace de păr de os (N = 2); Diverse: Jetoane de os (N = 2); Plăcuțe ornamentale de os – Intarsie (N = 2) – tabelul nr. 1, fig. 1-2.

Materiile prime utilizate au fost exclusiv oasele lungi de vită (N = 10).

Pentru reperele metodologice ale analizei a se vedea raportul publicat în anul 2007, seria articolelor și studiilor noastre recente relative la descoperirile făcute la Histria-Sectorul Basilica extra muros⁶².

Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere și componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor (repertoriul și tabelul nr. 1). Indicativele (exemplu: ROM_FC/2015_1) sunt provizorii. Analiza vizează definirea și cuantificarea unor aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcțional⁶³.

Au fost utilizate datele analizei exhaustive sistematice a

pieselor în microscopie optică de mică putere (mărimi 4x – 40x) și digitală (x25 – x200); menționăm și faptul că s-a inițiat, cu această ocazie, baza de date diverse și banca de imagini (imagini macroscopice și microscopice digitale, cu toate coordonatele necesare), care sunt primele de acest gen pentru un lot de artefacte aparținând IMDA din situl Romula.

Ace de os O categorie de piese bine reprezentată în lotul artefactelor IMDA descoperite la Romula în 2015 este aceea a acelor de os (de păr și de cusut); efectivul lor se cifrează la 6⁶⁴. Tipologia acelor de păr și de cusut de epocă romană este adoptată, în mediul cercetării din România, după standardele internaționale, fiind aplicată și de noi în clasificarea pieselor de la Romula⁶⁵.

Acele de păr de os descoperite la Romula în campania 2015 sunt în număr de două (N = 2); ele aparțin următoarelor tipuri: ● cu cap convex/piramidal (N = 1); ● cu cap sculptat (N = 1). Acele de cusut sunt în număr de 4 (N = 4), dintre care două păstrează extremitatea proximală și dispozitivul de fixare a firului.

Sub raport tipologic, acele de os de la Romula analizate cu acest prilej, ca și acelea descoperite anterior⁶⁶ nu ridică probleme speciale și de aceea nu insistăm asupra acestor aspecte; este vorba de tipuri comune, cu morfologie și dimensiuni quasi-standardizate, prezente în multe situri din spațiul actual al României, ca și în restul Europei, repertorierea și trimerile la literatura de specialitate devenind superflue; analogii putem găsi în spațiul intracarpatic, dar și în teritoriul dobrogean⁶⁷.

Piesele descoperite la Romula, ca și în alte situri sunt confecționate, foarte probabil, în ateliere specializate din fragmente de oase lungi de bovine (Bos taurus) prin cioplire, crestare, tăiere cu ferăstrăul, raclaj axial intens cu o lamă metalică (cuțit), fasonare integrală și finisare totală sau parțială prin polizare (frecare cu o bucată de piele). Urechea acelor de cusut a fost realizată prin dublă perforare și cioplire/excavare a sectorului dintre perforații sau perforare și tăiere cu ferăstrăul. Putem formula concluzia fabricării acelor de păr într-un atelier local, care funcționa în zona meșteșugărească a sitului⁶⁸.

Alte tipuri Alături de ace au fost descoperite și alte piese, precum jetoanele de os, N = 2 – tabelul nr. 1. Ca și plăseaua de os și mânerul de corn de cerb descoperite în campania 2013, ele sunt tipuri comune în mediul roman, găsindu-se analogii în regiunile Daciei romane și ale Dobrogei⁶⁹. Remarcăm marcajul gravat pe revers prin folosirea literelor T și I. Alte piese, mai rare între descoperirile de epocă romană sunt cele două elemente de intarsie de os (provenind de la o cutie de lemn?), decorate cu cercuri concentrice gravate (N = 2).

Concluzii

Artefactele IMDA recuperate în 2015 la Romula, cu un efectiv și un repertoriu tipologic relativ restrâns, ilustrând aspecte tehnologice marcate de standardizare, contribuie la dezvoltarea repertoriului de acest gen publicat în mod detaliat după reperele metodologice actuale; prin datele extensive puse la dispoziție, ele contribuie, în mod specific, la organizarea corpusului descoperirilor în situl menționat și a datelor referitoare la activitățile complexe

⁵⁹ Negru 2011; Negru 2012; Negru 2013; Negru 2014; Negru 2015 – cu bibliografia.

⁶⁰ Pentru datele privind descoperirile IMDA anterioare la Romula cf. Popilian 1976; Negru 2012; Beldiman, Sztancs 2014; Beldiman et alii 2015.

⁶¹ Negru 2014; Negru 2015; Negru 2016 – raport de cercetare în prezentul volum.

⁶² Beldiman et alii 2007; Beldiman et alii 2010; Beldiman 2013 – cu bibliografia.

⁶³ Beldiman 2007; Sztancs 2011; Beldiman et alii 2012, p. 79.

⁶⁴ Beldiman et alii 2007; Beldiman et alii 2010; Beldiman 2013 – cu bibliografia.

⁶⁵ Beldiman et alii 2010; Ciugudean 1997 – cu bibliografia.

⁶⁶ Beldiman, Sztancs 2014; Beldiman et alii 2015.

⁶⁷ Beldiman et alii 2010; Ciugudean 1997; Suceveanu 1982, p. 123-124, pl. 22, 1 B-C, 3; Elefterescu 2008 – cu bibliografia.

⁶⁸ Popilian 1976.

⁶⁹ Cf. Beldiman, Sztancs 2014; mânere de corn de cerb: Apulum – Ciugudean 1997, p. 175, pl. XXV/7-8; p. 187, pl. XXXVII/4; plăci de os sau de corn de cerb: Apulum – Ciugudean 1997, p. 178-179, pl. XXVIII/8; XXIX/1-2; Durostorum – Elefterescu 2008, p. 296, pl. XIII/276-277; jetoane de os: Apulum – Ciugudean 1997, p. 181, pl. XXXI/2, 4-5, 7-13, 15; lucrarea citată cuprinde analogii din alte situri, precum și bibliografia aferentă.

aferele etapei de locuire din sec. al II-lea – al III-lea A.D. în aria acestui binecunoscut oraș al Daciei romane, ca și la documentarea existenței probabile a unuia sau mai multor ateliere de prelucrare a materiilor dure animale.

Repertoriu

ROM_FC/2015_1 • Fig. 1. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S6 Carou 11 -0,50 m. Date: mijlocul sec. III. • Nr. inv. RF 1402. • Ac de păr de os cu extremitatea proximală modelată prin gravare și sculptare; întreg; fracturat în vechime la nivelul părții proximale, sub sectorul decorat; pe ambele suprafețe de fractură se observă o substanță compactă, cristalizată, aderentă, în strat subțire, de culoare albastră cu nuanțe diferite; posibil adeziv antic, folosit la repararea piesei fracturate; stare de conservare bună; urme superficiale de coroziune produse de rădăcini; cap decorat format din două sectoare; pe sectorul inferior se observă cinci șanțuri transversale, iar pe cel superior, pe o față, patru alveole realizate prin excavare cu vârful cuțitului, iar pe fața opusă două alveole unite, una dispusă transversal și alta axial, formând litera T; corp finisat, cu secțiuni ovale și circulare; modelat prin cioprire cu ajutorul cuțitului, raclaj aplicat cu lama cuțitului și abraziune; extremitatea distală întreagă, fracturată și reamenajată prin abraziune; fasonare prin cioprire, raclaj axial aplicat cu lama cuțitului, abraziune; urme de utilizare: tocire, lustru; dimensiuni (mm): L tot 87,80; EP 5,35/4,14; L PP sector superior 12,75; diam 6,39/5,06; lăț șanț cca 1,20; ad șanț cca 1; PM 4,42/4,24; PD 2,97/2,82; ED 1,43/1,39; L PP sector inferior 10,27; diam 5,92/5,10; PM 4,42/3,95; PP 3,32/3,28; ED 1,88/1,74.

ROM_FC/2015_2 • Fig. 1. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S9 Carou 3 -0,92 m 9023 (în arsură). Date: a doua jumătate a sec. II – prima jumătate a sec. III. • Nr. inv. RF 1550. • Ac de cusut de os; fragmentar – lipsește ED, fracturată în vechime; stare de conservare bună; depuneri discontinui, compacte de concrețiuni, înlăturate parțial mecanic; culoarea maro deschis uniformă sugerează arderea, probabil accidentală; ac masiv, cu secțiuni circulare la PD/PM și ovale la PP; PP este aplatizată și lătită prin fasonare; EP are formă convexă simetrică (semicirculară); fasonare realizată prin raclaj axial cu lama cuțitului și abraziune oblică; fără finisare; suprafață microfațetată; perforație realizată la partea proximală, plasată central, având extremitatea distală semicirculară, cea proximală convexă asimetrică și marginile divergente de contur neregulat; pereții sunt drepecți; a fost realizată prin: perforare, dublă tăiere cu minilama ferăstrăului și excavarea sectorului din interior; extremitățile șanțurilor de tăiere se conservă la extremitatea proximală a perforației, rezervând între ele un mic sector triunghiular, cu margini concave; urme de utilizare: tocire, lustru superficiale la nivelul corpului și al părții proximale; nu se observă la nivelul perforației; dimensiuni (mm): L tot 123,37; L 98,37; EP 7,87/2,36; PP la perf 7,45/4,76; PP sub perf 7,05/6,01; PM 6,67/6,02; PP 4,78/4,63; ED cca 1,8/1,8; perf: L 9,58; diam perf 2,7; lăț șanțuri tăiere cca 1,5; triunghi cca 1,15/1,35; lăț perf: ED 2,7; PM 3,10; EP 3,25; dist perf – EP 14.

ROM_FC/2015_3 • Fig. 1. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S8 Carou 8 -0,45 m 8006. Date: a doua jumătate a sec. III. • Nr. inv. RF 1467. • Ac de cusut de os; fragmentar; lipsește PP cu cca 2/3 din lungimea perforației, ca și PD, fracturate în vechime; stare de conservare a suprafețelor bună; secțiuni ovale asimetrice și simetrice; PP lătită și aplatizată prin fasonare; modelare prin raclaj axial, abraziune; fațete eliminate prin dezvoltarea urmelor de utilizare; perforație similară ca morfologie și mod de realizare cu a piesei ROM_FC/2015_2; urme de utilizare: tocire, lustru, pe suprafețe și la nivelul perforației; piesa nu a mai fost folosită după fracturare, planurile de fractură nefiind tocite; dimensiuni (mm): L tot 108,41; L 58,81; PP la perf 5/1,99; PP sub perf 4,90/2,83; PM 4,50/2,93; PD 3,57/2,35; ED cca 1/1.

ROM_FC/2015_4 • Fig. 1. • Romula Fortificația Centrală Nivel

roman S9 Carou 3 -0,95 m 9013. Date: a doua jumătate a sec. II – începutul sec. III. • Nr. inv. RF 1548. • Ac de cusut de os; fragmentar; culoarea maro deschis sugerează aplicarea tratamentului termic; se păstrează partea proximal-mezială, fracturată în vechime la nivelul perforației și reamenajată; lipsește PP cu cca 2/3 din lungimea perforației; o altă fractură s-a produs recent la partea mezială; stare de conservare a suprafețelor bună; secțiuni ovale asimetrice și simetrice; PP lătită și aplatizată prin fasonare; modelare prin raclaj axial, abraziune; fațete produse în urma aplicării fasonării; perforație similară ca morfologie și mod de realizare cu a piesei ROM_FC/2015_2; reamenajarea planurilor de fractură ale PP prin abraziune și fațetare; urme de utilizare: tocire, lustru, pe suprafețe și la nivelul perforației; piesa a fost folosită după fracturare, planurile de fractură fiind amenajate și tocite; utilizare probabilă ca perforator; dimensiuni (mm): L tot 99,34; L 41,07; PP la perf 4,97/2,17; PP sub perf 4,75/2,66; PM 3,97/3,40; diam perf 2,10.

ROM_FC/2015_5 • Fig. 1. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S11 11003. Date: sec. III. • Nr. inv. RF 1619. • Ac de cusut de os; fragmentar; se păstrează PP și PM (fragment proximal-mezial), cu EP întreagă; fractură produsă în vechime; culoarea maro deschis sugerează aplicarea tratamentului termic; stare de conservare a suprafețelor bună; secțiuni ovale simetrice; PP lătită și aplatizată prin fasonare; EP este convexă simetrică; perforație circulară, ușor excentrică, realizată cu sfredelul; modelare prin raclaj axial, abraziune; fațete produse în urma aplicării fasonării; urme de utilizare: tocire, lustru, pe suprafețe și la nivelul perforației; dimensiuni (mm): L 27,05; PP la perf 4,17/1,23; PP sub perf 3,96/1,90; PM 3,15/2,50; diam perf 2,70; dist perf – EP 1,30.

ROM_FC/2015_6 • Fig. 1. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S4-5 (desf. martor). Date: a doua jumătate a sec. III. • Nr. inv. RF 1538. • Ac de păr de os cu cap conic; fragmentar; se păstrează PP, cu EP întreagă; fractură produsă în vechime; culoarea maro sugerează aplicarea tratamentului termic; urme de coroziune; stare de conservare a suprafețelor mediocră; depuneri discontinui de concrețiuni de culoare maro; suprafețe fațetate; secțiuni poligonale; modelare prin raclaj axial, abraziune; fațete produse în urma aplicării fasonării; urme de utilizare: tocire, lustru slabe; dimensiuni (mm): L 28,35; EP 3,64/3,49; PP 3,78/3,56.

ROM_FC/2015_7 • Fig. 2. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S10 -0,50 m 10003. Date: sec. III. • Nr. inv. RF 1530. • Jeton de os; piesă întreagă; stare de conservare foarte bună; FS este reprezentată de suprafața cavității medulare, iar FS de suprafața periostală, compactă; spongiosa vizibilă; formă ovală simetrică; amenajat pe un fragment de placă de os plată, obținut prin tăiere și abraziune, finisat; forma circulară/ovală a fost obținută prin abraziune aplicată pe circumferință; aceasta are aspect fațetat; FI este lisă; pe ea se observă două litere (T și I), gravate fin cu vârful cuțitului; pe FS a fost realizat decorul la strung și care constă în patru șanțuri fine, cu secțiune în V asimetric; în centru se păstrează alveola de formă ovală care a fost amenajată pentru fixarea în dispozitivul strungului; urme de utilizare: tocire, lustru, pe suprafețe și margini; dimensiuni (mm): diam 22,17/21,17; gros la centru 3,08; dist între șanțuri 1-1,5; ad șanțuri 1; diam alveolă 3,21/2,75; ad alveolă 2.

ROM_FC/2015_8 • Fig. 2. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S11, 11001. Date: sec. III. • Nr. inv. RF 1903. • Jeton de os; piesă întreagă; stare de conservare foarte bună; FS este reprezentată de suprafața periostală (compactă), iar FI de suprafața cavității medulare; spongiosa vizibilă; formă circulară; amenajat pe un fragment de placă de os plată, obținut prin tăiere și abraziune, finisat; forma circulară a fost obținută prin abraziune aplicată pe circumferință; aceasta are aspect fațetat; FI este lisă; pe ea se observă două litere (T și I), gravate fin cu vârful cuțitului; pe FS a fost realizat decorul la strung și care constă în trei șanțuri fine, plasate la

distanțe inegale, cu secțiune în V asimetric; în centru este rezervat un sector circular pe care se află alveola de formă ovală care a fost amenajată pentru fixarea în dispozitivul strungului; în jurul acestui sector a fost amenajată un șanț lat, respectiv, o porțiune adâncită, circulară, lată de cca 3,40 mm, cu profil concav asimetric; urme de utilizare: tocire, lustru, pe suprafețe și margini; dimensiuni (mm): diam 20,73/20,68; gros max 3,68; gros la centru 3,58; dist între șanțuri 1,30-1,50; ad șanțuri 0,5; diam alveolă 0,75; ad alveolă 2; lăț șanț central 2,70; ad șanț central 1; diam sector central 4,36.

ROM_FC/2015_9 • Fig. 2. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S6 Carou 13 -0,30 m Stratul vegetal. Date: probabil mijlocul sec. III. • Nr. inv. RF 1419. • Plăcuță ornamentală de os; piesă fragmentară; lipsește una dintre extremități, fracturată recent; stare de conservare mediocră; arsă puternic până la calcinare, culoare alb murdar și alb albăstrui, deformată, fisurată; formă trapezoidală (trapez isoscel); obținută prin tăiere, cioprire, raclaj, abraziune; pe margini se păstrează urmele de tăiere și cioprire, realizate pentru ajustarea formei în vederea încastrării probabile în lemn (intarsie pe cutie de lemn?); FS este decorată cu un cerc dublu gravat, cu alveolă circulară centrală; șanțuri de profil rectangular, executate foarte precis; decorul gravat a fost realizat înainte de ajustarea conturului; posibilă folosire a unui adeziv pentru fixare; urme de utilizare: nu se conservă; dimensiuni (mm): L tot 50,86; L 37,99; lăț 14,23; gros 3,55; diam cerc exterior 18,68/13,97; diam cerc interior 13,26/11,01; lăț cercuri 2; ad cercuri 1; dist dintre cercuri 2; diam alveolă 2,85/2,10; ad alveolă 2.

ROM_FC/2015_10 • Fig. 2. • Romula Fortificația Centrală Nivel roman S5 Carou 10 -0,61 m. Date: mijlocul sec. III. • Nr. inv. RF 1401. • Plăcuță ornamentală de os; piesă întreagă; stare de conservare mediocră; arsă puternic până la calcinare, culoare alb murdar și alb albăstrui, deformată, fisurată; formă triunghiulară cu baza convexă asimetrică; FS este concavă; obținută prin tăiere, cioprire, raclaj, abraziune; pe margini se păstrează urmele de tăiere și cioprire, realizate pentru ajustarea formei în vederea încastrării probabile în lemn (intarsie pe cutie de lemn?); FS este decorată cu un cerc dublu gravat, cu alveolă circulară centrală; parametri identici cu ai decorului piesei ROM_FC/2015_9, indicând faptul că aceste două piese făceau parte, foarte probabil, din decorul aceluiași obiect; șanțuri de profil rectangular, executate foarte precis; decorul gravat a fost realizat înainte de ajustarea conturului; posibilă folosire a unui adeziv pentru fixare; urme de utilizare: nu se conservă; dimensiuni (mm): L tot 36,18; lăț max 18,39; gros max 3,87.

Abrevieri:

Ad. – Adâncimea; Diam – diametrul; Dist – Distanța; ED – Extremitatea distală; EP – Extremitatea proximală; Ext – Exterior; Gros – Grosimea; IMDA – Industria materiilor dure animale; Înălt – Înălțimea; Int – Interior; L – Lungimea; L tot – Lungimea totală; Lăț – Lățimea; Max – Maxim; N – Număr; N tot – Număr total; Nr. inv. – Număr de inventar; PD – Partea distală; Perf – Perforație; PM – Partea mezială; PP – Partea proximală; RF – Romula-Fortificație = ROM_FC – Romula-Fortificația Centrală; S – Secțiunea.

Bibliografie:

BELDIMAN C. 2007 – Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București, 2007.
BELDIMAN C. 2013 – Around Black Sea in Antiquity: Metalworking and skeletal technologies reflected by ancient bone and antler anvils discovered in Romania, Republic of Moldova and Ukraine, in A. F.

Biagini, C. Hlihor, A. Carteny (eds.), Challenges and Opportunities for a Multilateral Cooperation, Proceedings of the International Conference on EU and Black Sea Regions, First Edition, EUBSR, May 3rd-5th, 2012, Bucharest, Romania, Giovanni Mineo Editore, Bagheria, 2012 (2013), p. 202-210; <http://eubsr.ucdc.ro/eubsr2012-vol1.pdf> (22.02.2014).

BELDIMAN et alii 2007 – BELDIMAN C., RUSU-BOLINDEȚ V., SZTANCS D.-M., Artefacte din materii dure animale descoperite la Istria-Sectorul Basilica extra muros, Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, Giurgiu, 10, 2007, p. 181-190.

BELDIMAN et alii 2010 – BELDIMAN C., RUSU-BOLINDEȚ V., SZTANCS D.-M., BĂDESCU AL., Ace de os descoperite la Histria-Sectorul Basilica extra muros, în V. Rusu-Bolindeț, T. Sălăgean, R. Varga (ed.), Studia archaeologica et historica in honorem Magistri Dorin Alicu, Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Muzeul National de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, 2010, p. 126-153.

BELDIMAN et alii 2012 – BELDIMAN C., RUSU-BOLINDEȚ V., SZTANCS D.-M., BUZEA D. L., Animale, tehnologie și artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Catalog/Prehistoric osseous materials artefacts discovered at Păuleni-Ciuc, Harghita County. Catalogue/Állatok, technológiá és állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak Csikpálfavi (Hargita Megye) lelőhelyről. Katalógus, Sf. Gheorghe, 2012.

BELDIMAN et alii 2015 – BELDIMAN C., NEGRU M., SZTANCS D.-M., Artefacte din materii dure animale descoperite recent la Romula, comunicare la Sesiunea științifică „Romula – 50 de ani de la primele cercetări arheologice sistematice”, Universitatea din București, Facultatea de Istorie, București, 6 noiembrie 2015.

BELDIMAN, SZTANCS 2014 – BELDIMAN C., SZTANCS D.-M., Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct Cetate, Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2013, în CCAR 2013, București, 2014, p. 45-47.

CIUGUDEAN D. 1997 – Obiectele din os, corn și fildes de la Apulum, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Bibliotheca Musei Apulensis V, Alba Iulia, 1997.

ELEFTERESCU D. 2008 – Obiecte din os de la Durostorum. I., Pontica, 41, 2008, p. 219-297.

NEGRU M. 2011 – Romula – capitala Daciei Malvensis. Cercetările arheologice din perioada 2003-2011, 3 p.; <http://www2.spiruharet.ro/facultati/relatii-bucuresti/cercetare/2c25f879c24da828ba15ce4516c219c7.pdf> (accesat 28.02.2014).

NEGRU M. 2012 – Hotărani com. Fărcașele, jud. Olt [Romula]. Punct: Trecerea CFR, în CCAR 2011, București, 2012, p. 222-223.

NEGRU M. 2013 – Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct: Dispensarul uman, Școala generală, proprietatea Cîrstea Nicușor, în CCAR 2012, București, 2013, p. 176-177.

NEGRU M. 2014 – Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct Cetate, în CCAR 2013, București, 2014, p. 43-45.

NEGRU M. 2015 – Cercetările arheologice de la Romula, comunicare la Sesiunea științifică „Romula – 50 de ani de la primele cercetări arheologice sistematice”, Universitatea din București, Facultatea de Istorie, București, 6 noiembrie 2015.

NEGRU M. 2016 – Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct Cetate, în CCAR 2015, București, 2016 (sub tipar).

POPILIAN GH. 1976 – Un quartier artisanal à Romula, Dacia, N.S., 20, 1976, p. 221-250.

SUCEVEANU AL. 1982 – Histria VI. Les Thermes romaines, București, 1982.

SZTANCS D.-M. 2011 – Industria materiilor dure animale în

neo-eneoliticul din Transilvania. Repertoriu, tipologie, studiu paleotehologic, date privind paleoeconomia. Baze de date, teză de doctorat, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, 2011.

Abstract:

Reșca (Romula). Osseous materials industry discovered in the 2015 archaeological campaign. The paper presents the results of the analysis of data regarding an assemblage composed of 10 artefacts recovered during the 2015 archaeological excavations in the sectors Romula-Central Fortress/Citadel – ROM_FC of the Roman city Romula (Reșca, Olt County, Romania). The pieces are stored within the collections of Olt County Museum of Slatina.

This type of artefacts coming from Romula is now systematically studied (from 2014) using an extended methodology. Regarding the context of discovery, most of the pieces were recovered outside of complexes, but in archaeological complexes which allow their dating from the second half of the 2nd to the middle of the 3rd centuries AD – see the table no. 1.

The methodology of research includes the analysis of various parameters such as: data relative to the context of their discovery, type, state of conservation, raw material, dimensions, manufacture, traces of use. Each artefact was studied according to this standard protocol comprising various components which allow the extensive/exhaustive registration of data (the catalogue and table no. 1). The codes of pieces were established taking into account the sector (example: ROM_FC/2015_1) and they are temporarily.

The analysis of the artefacts used a series of optical means of study (optic microscope, zoom x10 – x40; digital microscope, zoom x 10 – x 400); complete sets of photos (microscopic, inclusive) at various scales were taken.

The 10 objects were discovered entire or fragmentary: tools such as bone needles (4); accessories for coiffure, such as bone hairpins (2); tokens (2); engraved bone small plaques for wooden objects (box?). The most numerous pieces of the assemblage are the bone needles (4). All artefacts have been made probably in local workshops from fragments of cattle long bones.

The osseous materials artefacts discovered in 2015 at Romula are published in detail, according to the present methodology. They illustrate an assemblage which is relative limited from a typological point of view. By the extensive data provided, they contribute to the organisation of the catalogue of discoveries from the above mentioned site and of the data regarding the complex activities which were characteristic for the 2nd and the 3rd centuries AD within this well-known town of the Roman Dacia. They illustrate the existence of one or several workshops where osseous materials artefacts were manufactured. [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

42. Reșca - Romula, comuna Dobrosloveni, județul Olt - Sectorul Fortificația Centrală

Cod RAN: 126754.02

Autorizație: Nr. 72/2015

Colectiv: Mircea Negru - responsabil științific de șantier (UB), Petre Gherghe, Lucian Amon (UC), Cristian Schuster (IAB), Alina Streinu, Marius Streinu, Tudor Hila (UB), George Mihai (MRC), Alin Diaconu

Obiective

Obiectivul general al săpăturilor în acest sit arheologic este cercetarea orașului roman Romula, în mod concret identificarea topografiei, a structurilor arheologice cu funcționalitate militară, economică, civilă și funerară, în vederea cunoașterii aspectelor

tipice civilizației romane implementate în cel mai mare oraș roman al provinciei Dacia Inferior (Malvensis).

Obiective specifice

În campania arheologică din anul 2015 au fost practicate un număr de 6 secțiuni (numerotate de la S6 la S11) și a continuat cercetarea din secțiunea S5, inițiată în anul 2013.⁷⁰

Secțiunile de la S5 la S7 au avut ca obiectiv surprinderea limitelor și cercetarea atelierului de prelucrare a sticlei. Secțiunile S8 și S9 au fost practicate pentru investigarea zonei central-nordice a fortificației, în timp ce secțiunile S10 și S11 au vizat surprinderea structurilor din centrul fortificației, unde în perioadele de funcționare ale fortificației a fost probabil clădirea comandantului (praetorium).

Metoda de cercetare

În cadrul campaniei arheologice din anul 2015 s-a folosit metoda practicării de secțiuni cu lățimea de 2,00 sau 2,50 m și cu carouri de 2,00 m. În interiorul acestor secțiuni au fost identificate unități stratigrafice (US), notate pentru fiecare secțiune, respectiv complexe arheologice.

Săpătura manuală a fost efectuată în straturi de la 1-2 cm până la maximum 10-12 cm grosime, adaptată la situația concretă a complexelor și unităților stratigrafice investigate.

Descrierea tehnică a suprafețelor

Zona Atelierului de prelucrare a sticlei (Planșa 1)

În această zonă secțiunile practicate au fost separate de martori de 1 m între ele. Acestea au fost practicate la est de secțiunea S4, cu excepția secțiunii S7, care a fost practică la vest. Secțiunile au avut lungimea de 26,00 m și lățimea de 2,00 m. Între aceste secțiuni au fost lăsați martori cu lățimea de 1 m, care au fost demontați parțial pentru cercetarea unor complexe arheologice între S4 și S5b (c. 1-3), respectiv între S5a și S6a (c. 5-6). În vederea obținerii unor informații stratigrafice suplimentare, la mijlocul lungimii lor a fost lăsat un martor de 1 m, pentru profilul transversal al atelierului, în cazul secțiunilor S5a/S5b și S6a/S6b, respectiv 2 m, în cazul secțiunilor S7a/S7b.

Secțiunea S5a și secțiunea S5b au fost practicate la 1 m spre est de secțiunea magistrală S4. S5a a avut lungimea de 13 m, iar S5b a are lungimea de 12 m. Secțiunea S6 a fost inițiată la 1 m spre est de secțiunea S5. S6a a avut lungimea de 13 m, iar S6b a are lungimea de 12 m. Secțiunea S7 a fost trasată la 1 m spre vest de secțiunea magistrală S4. S7a a avut lungimea de 12 m, iar S7b a are lungimea de 12 m.

Zona central-nordică a fortificației

Secțiunea S8 a fost practică pentru investigarea zonei central-nord-vestice a fortificației. Ea a avut lungimea de 40 m, lățimea de 2,50 m, iar adâncimea maximă de 0,68 m.

Secțiunea S9 a vizat surprinderea incintei de nord a fortificației. Ea a avut lungimea de 18,00 m, lățimea de 2,00 m și adâncimea maximă de 1,65 m.

Zona centrală a fortificației

Secțiunea S10 a practică pentru investigarea părții de nord-vest a zonei a presupusului edificiu al praetrium-ului. Ea a avut lungimea de 10,00 m, lățimea de 2,00 m și adâncimea maximă de 0,88 m.

Secțiunea S11 a vizat surprinderea părții de central-nordice, în completarea investigațiilor întreprinse prin secțiunea S10. Ea a avut lungimea de 10,00 m, lățimea de 2,00 m și adâncimea maximă de 1,03 m.

Considerații preliminare

Observații stratigrafice

Stratigrafia diferă în cele patru zone cercetate din cadrul fortificației. Cu privire la acest aspect se pot face doar observații în acest stadiu în care cercetările sunt în curs de derulare.

⁷⁰ Negru, Amon, Gamureac, Guțică 2014, p. 43-46.

În zona atelierului de topire a sticlei situația stratigrafică este puternic afectată de intervenții ulterioare, inclusiv din epoca modernă. În zona cuptorului de topire a sticlei, pe profilul sudic au fost făcute următoarele observații: de la 0 la 0,30/0,35 m este un strat de pământ cenușiu-negricios cu numeroase fragmente de cărămizi romane în stratul vegetal; între 0,30/0,35 m și 0,40/0,45 m este un strat discontinuu de lut galben, într-un strat subțire de pământ de culoare cenușie deschisă; între 0,40/0,45 m și 0,45/0,50 m este un strat discontinuu de chirpic ars.

În zona centrală investigată, în cadrul secțiunii S10 au fost făcute următoarele observații stratigrafice (profilul vestic). De la 0 la 0,20/0,30 m este un strat de pământ cenușiu-negricios – stratul vegetal; între 0,20/0,30 m și 0,65/0,69 m este un strat de pământ cenușiu-negricios cu multe fragmente de mortar, cărămizi și țigle; 0,65-0,75 m - strat de lut castaniu pe care se află podeaua de mortar.

Stratigrafia este asemănătoare în secțiunea S11. Astfel, între 0 și 0,30 m este un strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă cu fragmente de cărămizi și mortar – solul vegetal; 0,30-0,44 m strat de pământ de culoare cenușie cu fragmente de cărămizi și țigle romane; 0,44-0,65 – strat de pământ de culoare cenușie cu fragmente de mortar, cu o cărămidă pe podeaua în zona m 10; 0,65/0,70 m - strat de lut galben, care susținea cărămizile pavajului interior al clădirii.

Structuri arheologice

În cursul campaniei din anul 2015 au fost identificate și s-a continuat cercetarea unor structuri arheologice, dintre care cele mai relevante sunt cuptorul de topire a sticlei și o clădire de mari dimensiuni din centrul fortificației romane.

Cuptorul de topire a sticlei (Planșa 2)

Cuptorul de topire a sticlei are o formă rectangulară cu colțurile rotunjite. La interior lungimea sa era de 1,79 m, iar lățimea la interior era de 0,68 m. Grosimea peretelui ars vitrificat este cuprinsă între 9,5 și 10 cm. În partea de vest peretele a fost complet demontat, în timp jumătatea vestică a peretelui atinge înălțimea maximă de 0,43 m. Cuptorul are pe pereții păstrați zone cu sticlă topită. Cuptorul avea o singură cameră și nu avea vatră. Probabil, aceasta a fost demontată când a fost preluată sticla topită pentru prelucrare. Cuptorul a fost umplut cu fragmentele din peretele sudic care a fost demontat, când a fost preluată ultima șarjă.

La sud de cuptor, spre pârâul Teslui, a fost identificată o platformă din cărămizi romane cu lungimea de 1,75 m și lățimea de 0,90 m. Acestea erau puternic arse, până la vitrifiere și exfoliere, iar în rosturile dintre ele aveau sticlă topită. Platforma era un spațiu de lucru intermediar în procesul tehnologic, folosită probabil pentru depunerea și prelucrarea sticlei prin suflare.

În partea de est, în apropierea cuptorului au fost descoperite fragmente din tuburi de fier folosite probabil producerea vaselor de sticlă prin suflare. De asemenea, în cursul campaniei din anul 2013, în cadrul atelierului de topire și prelucrare a sticlei a fost descoperit un obiect de os cu orificiu longitudinal, care era probabil capătul prin care lucrătorii suflau sticla.

Cuptorul de topire a sticlei se află în interiorul unei clădiri de mari dimensiuni, în curs de cercetare. În campania arheologică din anul 2015, în interiorul acestui atelier au mai fost descoperite o serie de zone (platformă arsă, platformă rectangulară de chirpic, zone fără arsură, zone cu fragmente de calcar sau cu nisip) a căror funcționalitate rămâne a fi stabilite în cursul campaniilor arheologice viitoare, când întregul atelier va fi cercetat.

Cu privire la datarea cuptorului de topit sticlă, informațiile acumulate până în prezent ne determină să plasăm acest complex în secolul al III-lea p.Chr.

În Dacia romană există indicii că sticla era prelucrată la Apulum în tipare, iar mărgelile din sticlă au fost produse la Tibiscum, fără a fi încă descoperite cuptoare pentru obținerea, topirea sau

prelucrarea sticlei.

Până în prezent, singurul atelier de topire și prelucrare a sticlei din Dacia romană a fost descoperit la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.⁷¹ Cuptoare pentru topirea sticlei au fost descoperite în provincii romane vecine precum Pannonia la Siscia⁷² și Ptuj-Poetovio⁷³, în Noricum la Celje-Celeia⁷⁴. De asemenea, dovezi ale obținerii sau prelucrării sticlei au fost descoperite în alte provincii ale Imperiului Roman⁷⁵ din Egipt⁷⁶ până în Britannia.⁷⁷

Clădirea comandantului (praetorium)?

Fortificația din centrul orașului roman Romula este cea mai mare din Dacia Inferior (Malvensis), cu o incintă din faza târzie având lungimea de 216 m și lățimea de 182 m.⁷⁸ În centrul acestei fortificații era clădirea comandamentului (praetorium). În vederea identificării acesteia, au fost practicate două secțiuni, pe sfertul său de nord-vest (secțiunile S10 și S11).

În secțiunea S10, în carourile 1-2, de la adâncimea de 0,72 m a fost identificată o fundație de piatră (US10001) cu lățimea de 0,80 m, care intră în profilele de est și de vest ale secțiunii. Spre sud, în interiorul clădirii a fost identificat un fragment dintr-un pavaj de piatră, cu o lățime de doar 0,25/0,30 m, el fiind deranjat de o groapă modernă.

Pavajul de piatră a fost tăiat și de o fundație de colțuri de cărămizi și mortar. Aceasta este paralelă cu fundația de piatră. Ea are lățimea de 0,60 m, fiind surprinsă de la adâncimea de 0,69 m. Acest zid se încheie spre est cu o fundație similară ca și compoziție, care a fost surprinsă în secțiune doar pe o lățime de 0,20-0,30 m, restul fiind în profilul estic. În interiorul clădirii a fost identificată o platformă de mortar albicios, pe care au fost găsite câteva cărămizi romane întregi și întregibile. Acesta era pe un strat de lut galben compact, gros de 4-5 cm, care avea rol de nivelare.

În secțiunea S11 în jumătatea de nord, în toată secțiunea, de la adâncimea de 0,75/0,81 m a fost surprinsă fundația unei clădiri (US11004). Aceasta are lățimea de 0,80/0,84 m, dar intră și în profilul nordic al secțiunii. Ea a fost realizată din piatră și mortar. În capătul secțiunii, în caroul 5 această fundație face un cot de 90 de grade spre sud, închizând clădirea spre vest. În carourile 4-5, sub această fundație apar urmele de mortar ale unui zid mai vechi, ușor deviat spre sud cu 18-20 cm, față de fundația anterioară.

Având în vedere poziția din zona centrală a fortificației, orientarea și dimensiunile mari ale fundațiilor descoperite în cele două secțiuni, considerăm că unele dintre ele (fundațiile masive de piatră și mortar) ar putea aparține unei singure clădiri, respectiv clădirea comandantului fortificației (praetorium). Cercetările viitoare vor confirma sau pot infirma această ipoteză. De asemenea, observăm că ea aparține ultimelor nivele romane din această zonă a sitului arheologic, ce pot fi datate în secolul al III-lea p.Chr.

Alte edificii au fost descoperite în secțiunile S8 și S9. Cercetarea lor urmează a se efectua în anii viitori, când vom putea furniza informații mai multe despre acestea.

Materialele arheologice

În cursul cercetărilor arheologice din campania anului 2015 au fost descoperite și procesate (fotografiate, desenate), un număr de 2618, de la numărul de inventar de șantier 1401 la numărul de inventar de șantier 4018.

⁷¹ Băeștean 2009, p. 29-46.

⁷² Leljiak 2014, p. 79-82.

⁷³ Lazar 2001, p. 78-81.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Kelle, Price, Jackson 2014.

⁷⁶ Shortland, Degryse, Geer, Lauwers, Salou 2011, p. 916-929.

⁷⁷ Price 2003, p. 81-93.

⁷⁸ Mărgărit Tăulea 1994, p. 41-43; Vlădescu 1986, p/ 34-39; Tudor 1978, p. 185-197.

Materialele arheologice preistorice

În strat cât și în complexele romane, printre materialele specifice epocii romane, au fost identificate piese preistorice (culturile Vădastra, Coțofeni, Verbicioara - fazele târzii, Basarabi). Este vorba de ceramică fragmentară, lucrată, după caz, din pastă grosieră, intermediară sau fină. Prezența acestor materiale reatestă existența în zona Fortificației Centrale a unor urme anterioare venirii romanilor, posibil așezări cu strat arheologic și complexe, care, în urma unor intervenții antropice de epoca romană, au fost puternic afectate.

Materialele din epoca romană

Ceramica din epoca romană reprezintă majoritatea covârșitoare a înregistrărilor inventarului de șantier. În cadrul ceramicii constatăm existența vaselor de provizii (dolia), de transport (amfore), pentru servitul mesei (oale, căni, ulcioare, castroane, străchini, farfurii), pentru bucătărie (oale, cratițe, capace), de iluminat (opaițe). Tot din ceramică au fost lucrate piese coroplastice reprezentând divinități, mânere de caserole terminate cu cap zoomorfe de berbec sau stilizat geometric.

Dintre obiectele de metal menționăm o cataramă din bronz, fragmente de tablă, aplice din bronz. De asemenea, au fost descoperite și o serie de ace din os din păr sau pentru cusut. În interiorul atelierului de topire a sticlei, dar și în alte contexte, au fost descoperite fragmente de recipiente din sticlă de culoare transparentă.

În campania din anul 2015 au fost descoperite, în diferite contexte, un număr de 51 de monede romane din secolele II-III p.Chr., multe dintre ele fiind folosite o lungă perioadă de timp, după emiterea lor.

Concluzii

Cercetările arheologice sistematice din anul 2015 au continuat investigarea atelierului de prelucrare a sticlei, identificat în anul 2013. De asemenea, ele au adus informații noi privind topografia și stratigrafia unor sectoare ale Fortificației centrale și au deschis noi perspective de cercetare prin identificarea unei clădiri de mari dimensiuni în zona centrală a acesteia.

Abstract:

The archaeological excavations carried out in 2015 in Romula has as the specific objectives to search for new information regarding the identified glass workshop, topography and stratigraphy of the Central Fort. There were researched the glass workshop identified in 2013, and also there were investigated some areas from the central and northern part of this fort.

Bibliografie:

Băeștean 2009 - Băeștean, G., *Ateliere de sticlărie în Colonia Dacia Sarmizegetusa*, Studii de istorie economică a Daciei romane II, Timișoara, 2009, 29-46.

Keller, Price, Jackson 2014 - Daniel Keller, Jeniffer Price and Caroline Jackson (ed.), *Neighbours and successors of Rome. Traditions of Glass production and use in Europe and the Middle east in the Later 1st Millennium AD*, Oxford & Philadelphia, 2014.

Lazar 2001 - Irena Lazar, *Roman Glass Production in Slovenia*, AIHV Annales du 15^e Congres, 2001, p. 78-81.

Leljak 2014 - Mia Leljak, *Late Roman Glass from South Pannonia and the problem of its origin*, Neighbours and successors of Rome. Traditions of Glass production and use in Europe and the Middle east in the Later 1st Millennium AD, Edited, by Daniel Keller, Jeniffer Price and Caroline Jackson, Oxford & Philadelphia, 2014, p. 79-82;

Mărgărit Tătulea 1994 - Corneliu Mărgărit-Tătulea, *Romula-Malva*, București, 1994.

Negru, Amon, Gamureac, Guțică 2014 - Mircea Negru - responsabil științific (UB), Lucian Amon (UC), Emilian Gamureac (MC), Laurențiu Guțică (MJO), *Sat Reșca, comuna Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]* Punct: Sectorul de Nord, Punct: Fortificația Centrală, CCA, 2014, p. 43-46.

Popilian 1976 - Gheorghe Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976.

Price 2003 - Price Jeniffer, *Broken bottles and quartz-sand: glass production in Yorkshire and the North in the Roman Period*, in *Aspects of industry in Roman Yorkshire and North*, Oxford, 2003, p. 81-93.

Shortland, Degryse, Geer, Lauwers, Salou 2011, - Shortland, A. J., Degryse, P., Geer, M., Lauwers, V., Salou, L., *The Evaporitic deposits of Lake Faz (Wadi Natrun, Egypt) and their use Roman Glass production*, *Archaeometry* 53, 5 (2011), p. 916-929.

Tudor 1978 - Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, București, 1978, ed. IV. Vlădescu 1986 - Cristian Vlădescu, *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, București, 1986.

43. sat Roșiori, comuna Dulcești, județul Neamț

Punct: Țarina Veche/La Humărie

Cod sit: 122.533.01

Autorizație: Nr. 70/2015

Sit pluristratificat: secolele III - II a.Chr., II - III p.Chr. și VI - VII p.Chr. (111 așezare deschisă; 21 La Tène, 32 Epoca romană, 34 Epoca romano-bizantină).

Colectiv: George-Dan Hânceanu - responsabil, Vasile Diaconu, Ciprian-Dorin Nicola, Constantin Preoteasa - membri (Complexul Muzeal Județean Neamț).

Perioada de desfășurare a campaniei: 1-25 septembrie 2015

În anul 2015 s-au reluat săpăturile sistematice la Roșiori, comuna Dulcești (jud. Neamț), în punctul Țarina Veche, după o pauză de opt ani. Situl a fost cercetat anterior, între 2004 - 2007, când s-au descoperit complexe închise din secolele II - III p.Chr. și VI - VII p.Chr.

În campania din 2015 ne-am propus să continuăm cercetarea pe buza terasei superioare a râului Moldova, întrucât aceasta este expusă în timp prăbușirilor. După curățarea terenului de vegetație, am trasat două casete, în continuarea ultimei casete (notată Cas. B) din 2007. Ambele casete au fost adaptate la forma terasei: prima casetă (notată Cas. C) a fost de 15m lungime x 2,5/4 m lățime (a variat în funcție de terasă) și o adâncime de 1,00 m - 1,20 m (pl. I/I); a doua casetă (notată Cas. D) situată în prelungirea celei anterioare și tot paralel cu buza terasei, a avut 24m lungime x 2,5 m lățime și 1,20 m - 1,40 m adâncime (pl. I/II). Între cele două casete a fost lăsat un maror de 1,00 m, demontat la final.

Potrivit stratigrafiei, în Caseta C am constatat prezența ambelor niveluri de locuire, după înlăturarea stratului vegetal de maxim 0,10 m, urmează un nivel negru, de 0,10 m grosime (secolele VI - VII p.Chr.), unul cenușiu consistent, de 0,60 m (secolele II - III p.Chr.) și la final era stratul steril, de un galben intens (începe de la 0,80 m adâncime). În stratul secolelor VI - VII am descoperit câteva funduri de vase borcan lucrate la mână, dintr-o pastă friabilă, de culoare gălbui-cărămizie. Pentru nivelul secolelor II - III p. Chr. am găsit fragmente de la vase borcan și cățui modelate la mână, de culoare maronie și cărămizie, dar și fragmente de la vase lucrate la roată (fructiere, străchini, castroane, strecurători, căni, cănițe).

În privința complexelor închise am identificat o locuință adâncită (notată L.1), distrusă în mare parte de alunecările de teren

ale buzei terasei, un cuptor amenajat în aer liber și trei gropi menajere (pl. III/1). Locuința conținea puține fragmente ceramice modelate la mână (vase borcan), iar altele la roată (căni, cănițe, străchini), o fusaiolă din lut și oase animaliere. Prima groapă, de formă ovală, avea doar patru fragmente de la vase borcan. A doua groapă, circulară, adâncă (între 1,00 m - 2,30 m), avea fragmente de la vase borcan, cățui modelate la mână, dar și multe fragmente lucrate la roată, de la căni, străchini, castroane, cănițe, fructiere, capace. Deasupra acestor vase fragmentare am găsit un vâr de săgeată din bronz, în trei muchii, de tip „scitic”. A treia groapă menajeră, de formă ovală, conținea fragmente de vase borcan și de la amfore romane, de culoare albicioasă. Cel mai important vestigiu al casei C a fost cuptorul amenajat în exteriorul locuințelor, situat la circa 20,00m distanță de un altul, găsit în anul 2007.

Vatra cuptorului se afla la circa 0,40m adâncime, față de nivelul actual de călcare, și avea o formă ovală, fiind prevăzută cu o cupolă, care s-a prăbușit în timp. Cupola a fost concepută din pietre de râu, lipite cu lut, iar talpa de pornire era din lut. În laterala dreaptă se afla și o groapă de deservire. Între groapă și vatră am identificat gura de alimentare a cuptorului. Pe vatră am găsit fragmente de la vase borcan și de la cățui. Printre pietrele cupolei erau fragmente ceramice, resturi de fusaiole, oase animaliere și o mărgică tubulară din lut. Cele mai multe obiecte fragmentare provin din inventarul gropii de deservire: vase borcan (pl. II/1), cățui modelate la mână, căni, cănițe, strecurători, fructiere, castroane, străchini lucrate la roată. Ceramicii i se alătură obiectele din piatră, precum cute, percutoare și un fragment de vatră. Instalația de foc servea unor membri ai comunității, care locuiau în preajma cuptorului. Probabil, în apropierea unui grup de locuințe se afla câte un cuptor, care permitea desfășurarea activităților casnice.

Caseta D, situată în prelungirea casei anterioare, a furnizat noi și importante informații despre viața cotidiană a comunităților de pe terasa Moldovei. Stratigrafic, situația este diferită, pe lângă nivelurile cunoscute, s-a conturat unul nou, din secolele III – II a.Chr. Practic, după stratul vegetal de 0,5m-0,10m grosime era unul negru, de maxim 0,10m grosime (secolele VI – VII) și unul consistent, cenușiu, de 0,50m-0,60m grosime. De la circa 0,80m adâncime apare nivelul steril, de un galben intens. Foarte aproape de această adâncime, spre capătul nordic al casei am descoperit o vatră circulară. Pe stratigrafia peretelui estic s-au păstrat chirpici pe o lungime de circa opt metri, iar pe alocuri am surprins găuri mici de la nuiiele pereților unei locuințe circulare. Pe podea s-au conturat două gropi, una mai mică (de deservire), situată în apropierea vetrei și alta mai mare pentru membrii locuinței. Gropile erau despărțite de un ring format din pietre de râu, cu scop protector. În inventarul acestei locuințe (notată L.1) am găsit multă ceramică geto-dacică și bastarnă, dovezi care indică existența unui nivel de locuire mai vechi pentru situl de la Roșiori, datat în secolele III – II a.Chr. Totodată, lângă vatră a fost găsită o brătară fragmentară din bronz, cu decoruri incizate. Anterior cercetării acestei locuințe, în campaniile trecute (2004-2007) am descoperit ceramică geto-dacică și bastarnă, însă nu în asociere cu un complex închis. Nu excludem posibilitatea unei locuiri temporare a sitului de la Roșiori, pentru intervalul secolelor amintite, dar care nu a permis și păstrarea în timp a unei stratigrafii consistente.

Din nivelurile II – III p.Chr. și VI – VII p.Chr. ale Cas. D am strâns fragmente modelate la mână de la vase borcan și cățui, dar și de la căni, fructiere, vase de provizii, străchini, castroane și cănițe lucrate la roată.

L.1 geto-dacică era suprapusă de o locuință a dacilor liberi (notată L.2) care s-a pierdut în mare parte, în urma alunecărilor de teren. În inventarul ei am găsit vase borcan, cățui, căni, străchini, o cute, o fusaiolă și oase animaliere.

Până spre capătul sudic al Cas. D am descoperit și cercetat

trei gropi menajere. Gropile 1 și 3 aveau doar câteva fragmente de vase borcan, în timp ce groapa 2, circulară, conținea un bogat și variat material arheologic (pl. II/2): vase borcan, cățui, fructiere, străchini, castroane, căni, cănițe, strecurători, amfore, vase de provizii, vase miniaturale, fusaiole și oase animaliere.

Ultimul complex de locuire cercetat în Cas. D (pl. III/2) este o locuință de suprafață (notată L.3), descoperită la -0,30m-0,40m adâncime, în capătul sudic al casei. Complexul a fost semnalat de o aglomerare de fragmente de la amfore, suprapuse în timp. Locuința de formă pătrată a fost cercetată în proporție de 60%, întrucât în apropiere se afla o suprafață cultivată, care nu ne-a permis extinderea săpăturii. În inventarul L.3 am găsit fragmente de vase borcan și cățui dacice, dar mai ales fragmente de la amfore, dintre care unele cu semne pictate ori incizate.

Toate materialele arheologice găsite în 2015 urmează să fie restaurate, conservate și depozitate la Muzeul de Istorie Roman (Complexul Muzeal Județean Neamț).

În campania anului viitor ne propunem să cercetăm exhaustiv L.3, dar să deschidem și alte case, pentru noi investigații privind situl de la Roșiori – Neamț.

Abstract:

In 2015 we reopened the archaeological excavations on the site from Roșiori, village Dulcești, Neamț county (the last campaign organized there was in 2007). On this occasion we made two sections on the margin of the terrace of the Moldova river; they were marked as sections C and D, the first being 15 m long and the second 24 m long with a width of 2,5 m respectively 4 m. From the stratigraphic point of view, the previous campaigns revealed the existence of two levels, one attributed to the IInd-IIIrd centuries and the other to the VIth-VIIth centuries; this year's campaign showed that there was also a level which can be dated in the IIIrd-IInd centuries. The artifacts collected from the above mentioned levels are mainly ceramic but we also discovered and researched a number of closed complexes: two surface settlements and two pithouses (three of them belong to the free dacians period and only one of them can be dated in the IIIrd-IInd centuries); an outdoor kiln and six trash pits (all of them dated in the IInd-IIIrd centuries). From the various archaeological materials we mention: Geto-Dacian and Bastarnic pottery, hand-and wheelmade pottery from the free Dacians period, clay items (spindle whorls, weights, rings), stone items (whetstone, groundstone, hammerstone), bronze items (an arrowhead and a bracelet) and animal bones. Among the discovered remains, the most important is the Geto-Dacian household, which brought to light Bastarnic pottery (L.1 – Cas. D); the archaeological material confirms the coexistence of the local Getic communities with this Germanic population on the Moldova river. It is worth mentioning some of the closed complexes (which belong to the free Dacians) such as the outdoor kiln and the household with Roman amphoras fragments (with painted or incised letters) (L.3 – Cas. D).

44. Sănnicolau Mare, jud. Timiș

Punct: Bucova Pusta IV

Cod RAN: 156721.07

Autorizația: Nr. 105/23.07.2015

Colectiv de cercetare: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Banatului Timișoara) – responsabil științific, dr. Raiko Krauß (Universitatea Tübingen), Dan Ciobotaru (Muzeul Banatului Timișoara) – responsabili de sector, Dr. Mathias Lang, Dr. Béatrice de Cupere (KU Leuven), Dr. Bernhard Weninger, Luca Valcov (Dudeștii

Vechi), Andreea Pană (Timișoara), Boia Constantin (Timișoara), Adrian Ardelean (Timișoara), Cristian Floca (Timișoara), Alexandru Ionescu (Timișoara), Petru Ciocani (Tübingen), Joscha Gretzinger (Tübingen), Anna-Franziska Mandt (Tübingen), Anna Katharina Loy (Tübingen), Clemens Schmid (Tübingen), Dominik Bochatz (Viena), David Matzig (Tübingen), Kalina Gemkova (Sofia), Silvia Mircheva (Sofia), Pavel Popov (Pleven), Dimitar Patshev (Sofia), Bogdana Bogdanova (Sofia), Ljubomir Vangelov (Sofia), Ivanka Hristova (Sofia)

Between the 3rd of August till the 30th of September 2015 were open five sections (P, Q, R, S, T) with a total area of 120 m².

Trench P: This 4.5 x 4.5 m trench was dug out in the southern extension of last year's trench O. The purpose of this trench was the examination of the southern settlement-border. The geomagnetic map shows that the settlement is bordered by an old course of a river. In this area there were several Neolithic features, without clear contours, found in the slightly southwards-sloping natural soil. These features include a series of pits, which overlap each other to some extent. Noticeable is that a lot of flint artifacts were found, which make up more than 50 % of all found flint artifacts of Bucova Pusta IV. All of these artifacts are either complete or fragmented finished tools but there is no sign of flint artifact production in the site. This settlement area was supposedly primarily used for the extraction of clay and secondarily for garbage disposal. The large number of flint artifacts suggests that this area on the southern settlement border was used for crafting activities.

Trench Q: In line with the trenches K and L from the previous year, an additional trench with an area of 5 x 5 m was opened in the eastern part of the settlement. Because of the Copper Age tumulus excavated by Kisleghi Nagy Gyula in the last century, which can be clearly seen on the geomagnetic scan, this sondage was shifted 2.5 m to the south. In the northern part, the south-eastern border of the previous year's trench is clearly visible. In the southern part, a long ditch could be documented over its whole extent. This ditch was already visible in previous year's trench L. The filling's finds date post-Neolithic, most probably early Iron Age. In the south-eastern corner, another medieval grave was found. The grave's north-south orientation clearly differs from the other already excavated medieval graves. In order to fully excavate the grave, the trench was extended in this part one meter to the south. The skeleton was in good condition, with very few bones not in their anatomical order. In the chest and hip area, various iron and bronze artefacts could be documented, which can be interpreted as a bell's metal fittings and buckle. They seem to belong to the late Avars. In all of trench Q, there were only relocated, Early-Neolithic artefacts found.

Trench R: This 17 x 2 m trench runs from the south-west to the north-east, diagonally between the previous year's trenches C and K. This trench was created to examine a signal-poor, linear strip on the geomagnetic scan, which goes through the whole Early-Neolithic settlement. Last year's geomorphological examination gave the first clues for cultural debris on the bottom of this oblong depression. Further examinations, undertaken by a geomorphological team from the University of Szeged led by György Sipos, could prove the existence of a former stream course, which was covered by a loess-like sediment during the last Ice Age. At the arrival of the early Neolithic settlers, the old stream course must have still been visible in the landscape. In the trench's western part, an early Neolithic artefact was found at the bottom of the depression and above it another from the early Iron Age. Above this horizon, late Iron Age grey wheel-thrown pottery has been documented in the middle of the trench. In this trench there was an Early-Neolithic, an early Iron Age and a late Iron Age layer. It was after the late Iron Age, when this valley-like,

linear structure completely filled up, to today's surface. This last filling was apparently caused by one single natural occurrence, because the soil above the archaeological features is sterile, humic-dark and of a uniform consistency. In the north-eastern part of the trench another medieval child burial was found and so the trench had to be extended in this area for 40 cm to the north-east and for 60 cm to the north-west in order to block-lift it out.

Trenches S-T: At first a 6 x 4 m big trench was created in the north-west of the site. Its purpose was the examination of structures which appeared as large black shadows on the geomagnetic scan. At a depth of 60 cm, many early Neolithic structures already appeared and continued to the east. For this reason the decision was made to extend this trench with another 5 x 5 m trench to the east. This new trench was called Trench T. From 60 cm depth downwards, two larger settlement-structures, which were put into the sterile soil, were documented. The eastern one of them turned out to be a pit house with two ovens in it. Those ovens were from the western wall dug into the surrounding natural grown soil. The northern one (S7) had a collapsed dome and could only be documented in the field. The other one (S6) was in a very good condition and had a chimney in its dome-structure. This oven was block-lifted for further examinations under laboratory conditions. Western to the first pit-house another one was found which also had two ovens in its western part. In contrast to the others, they were not dug in the natural soil but were erected as a dome structure. In the trench's western side (west of the second pit-house), a north-south orientated child-burial was excavated. It is a westward-facing crouched burial, which had been placed above a deposit of over 60 Early-Neolithic clay weights. The sediment filling of the grave also contained only Early-Neolithic finds. Two samples were taken in order to do a ¹⁴C-dating. One sample was taken from the child's long bone and another one from an animal bone which was found in the burial's sediment filling. After preliminary studies of the fieldwork, all of trench S-T's features date to the early Neolithic.

Trench I-J: In the area of the one-time trench I-J, a small section with the dimensions of 2 x 2 m was re-opened to continue excavating an Early-Neolithic well-shaft. Because of last year's high ground-water level the excavation had had to be canceled. The re-opened shaft was now fully excavated to its bottom at a depth of 2.24 m. In the shaft's filling, additional large Early-Neolithic pottery sherds were found.

Rezumat:

Cercetările de la Bucova-Pusta, Campania 2015, s-au desfășurat în perioada 3 August-30 Septembrie în cinci unități de cercetare (P, Q, R, S, T), însumând o arie de 120 m². Au fost cercetate complexe adâncite aparținând culturii Starčevo-Criș, patru cuptoare neolitice timpurii (marcând două etape stratigrafice), un schelet de copil aparținând tot culturii Starčevo-Criș, precum și două morminte medievale timpurii. În secțiunea R a fost identificat și cercetat un braț fosil de râu, inactiv deja încă la momentul neoliticului timpuriu, braț colmatat total la sfârșitul epocii fierului.

45. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara - [colonia Dacica Sarmizegetusa (Ulpia Traiana)]

Cod ran: 91063.01

Cod LMI: HD-I-s-A-03205

Autorizație: Nr. 45/30.06.2015

Tip Sit: 113, 131

Cod Epocă: 32

Colectiv: Dr. Carmen Ciongradi - responsabil științific (MNIT), dr.

Richard Petrovsky (Karl Ruprecht Universität Heidelberg), prof.dr. Alexandru Diaconescu (UBB), dr. Emilian Bota, drd. Cristian Dima, dr. Adriana Antal (MNIT), dr. Sorin Bulzan (Muzeul Țării Crișurilor, Oradea), dr. Gică Băeștean (MCDR). Au mai participat un număr de peste 30 de studenți de la UBB, Universitatea Karl Ruprecht din Heidelberg, precum și peste 20 de studenți voluntari conduși de Alec Brown și Kaleigh Kenny de la „Archaeological Techniques and Research Center (ArchaeoTek – Canada)”.

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie-septembrie 2015.

Analiza arhitecturală a Porții de Nord și a clădirilor din Sediul Guvernatorului Financiar a fost efectuată împreună cu dr. Emanuel Demetrescu de la „Istituto per le Tecnologie Applicate ai Beni Culturali” din Roma.

1. Sediul Guvernatorului Financiar al Daciei Apulensis (praetorium procuratoris)

Sediul guvernatorilor este situat în punctul denumit „Grohotea Tornească”, localizat intra muros, în primul rând nordic de insulae ale coloniei Dacica Sarmizegetusa, la est de cardo maximus. Obiectivul se compune din mai multe clădiri care au fost cercetate în perioada anilor '80. La nord și la est el este mărginit de două depozite de grâne (horrea) și constă din mai multe corpuri de clădire, separate prin curți interioare. Ele cuprind o serie de complexe termale, birouri și camere de locuit. Sediul avea și câteva edificii de cult (printre care un Serapeum), precum și o area sacra, unde s-au găsit numeroase baze de statui și altare dedicate de către guvernatorii financiari ai Daciei Apulensis⁷⁹.

Istoricul cercetărilor

Primele cercetări arheologice au fost începute în 1979 de o echipă condusă de Hadrian Daicoviciu, din care mai făceau parte D. Alicu, I. Piso, C. Pop și A. Rusu (ulterior s-au adăugat C. Ilieș și S. Cociș, apoi Al. Diaconescu și C. H. Opreanu). În primele cinci campanii a fost identificat un horreum monumental (de 56 x 20 m), construit încă de leg. IV Flavia Felix, judecând după ștampilele tegulare (numit pentru început clădirea 001)⁸⁰, un complex termal și niște birouri încălzite cu hipocaust, precum și două edificii de cult (toate numite convențional 002-004)⁸¹. La sud de horreum a fost cercetat un spațiu de unde provin numeroasele inscripții ale guvernatorilor și care au permis identificarea în final a funcționalității întregului ansamblu⁸².

Au urmat alte șase campanii (1984-1989), când șantierul a fost condus de Șt. Pascu, iar edificiul a fost cercetat de o echipă alcătuită din I. Piso, Al. Diaconescu și C. Opreanu. Au fost continuate săpăturile la șirul nordic de clădiri, a fost identificat încă un horreum la est și a fost cercetată o parte din aripa sudică a complexului, constând

dintr-o instalație termală cu caldarium, tepidarium, frigidarium etc. și din alte camere încălzite cu hipocaust. Ele au fost interpretate ca reprezentând apartamentele personale ale guvernatorului (domus procuratoris). În aceeași perioadă zidul sudic al horreum-ului și termele guvernatorului au fost restaurate prin plombarea zidurilor existente și aducerea lor la același nivel, fiind adăugate în medie două asize de piatră peste structurile existente. S-a efectuat și consolidarea bazinului pentru apă rece, care a fost dotat și cu un acoperiș de protecție. Pilele de hipocaust au fost însă abandonate intemperiilor. Din cauza vremurilor tulburi rezultatele au fost publicate într-un raport sumar⁸³ și numai inscripțiile au fost comentate cum se cuvine (fiind însoțite și de un plan general al complexului)⁸⁴.

Obiectivele noilor cercetări

După finalizare cercetărilor la Templul Mare în anul 2014, conform planului de cercetare al sitului arheologic Colonia Dacica Sarmizegetusa, săpăturile arheologice din anul 2015 la sediul guvernatorilor financiari (procuratores Augusti), se înscriu în ideea finalizării și valorificării cercetărilor mai vechi, rămase abandonate din diverse motive de către înaintașii noștri. Prin metodologia nou abordată ne-am propus să completăm și să dezvoltăm documentația științifică, dorind să înțelegem mai bine rolul și funcționalitatea spațiilor cercetate, realizând prin intermediul colaboratorilor noștri digitalizarea informațiilor și reconstituirea 3d a obiectului cercetat.

Campania 2015. Principalele rezultate

Datorită unei documentații slabe cantitativ s-a propus verificarea stratigrafiei generale prin trasarea secțiunii S1 orientată EV cu lățime de 2 m și o lungime de 20 m (Pl. 1). S1 a fost trasată pe o axă perpendiculară la aproximativ 0,5 m de complexul clădirilor cercetate la sfârșitul anilor '80. Sub glia actuală a fost identificat un strat de dărâmatură notat C01. Sub el au fost identificate mai multe straturi de dărâmatură (C02', C06, C09, C16, C16'), provenind de la zidurile și acoperișul clădirilor. Au fost de asemenea înregistrate straturi de depunere aluvionară sau umpluturi moderne (C02, C08, C13, C20). De asemenea pe profilele secțiunii cât și pe grund au fost identificate mai multe gropi moderne, intervenții ale localnicilor pentru procurarea și topirea marmurei în vederea obținerii varului, (C03, C04, C05, C07, C18, C23). Între metrii 1 și 10 sub stratul de dărâmatură C09 a fost identificat un strat de arsură (C14) și podeaua de jos a instalației de hipocaust de opus signinum (C15). Din suspensura s-a păstrat doar o mică porțiune intactă, constituită dintr-un pavaj hexagonal așezat și lipit cu mortar pe cărămizi sesquipedale (C10)⁸⁵.

În interiorul secțiunii S1 au fost descoperite mai multe ziduri din diferite faze de construcție. Zidul Z1 a fost descoperit între metrul 0-2 la o distanță de 0,80 m de marginea secțiunii, având o grosime de 0,70 m. Zidul Z2 a fost descoperit între metrul 9-11 și are grosime de 0,84 m. Între aceste două ziduri a fost surprinsă o încăpere prevăzută cu pile de hipocaust. În cadrul acestei încăperi a fost surprinsă parțial podeaua de sus in situ formată din trei rânduri de patru hexagoane, restul bucăților de pavaj fiind prăbușite alături de țiglele acoperișului pe podeaua de jos, care susținea pilele de hipocaust (C15), descoperită la o adâncime de -0,64 m de la punctul 0⁸⁶. Un număr mare de pile de hipocaust s-au prăbușit, păstrându-se

⁷⁹ H. Daicoviciu și colab., *Săpăturile arheologice din 1983 la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, în AMN, 31, 1994, p. 433-460; D. Alicu, A. Paky, *Town Planning and Population in Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, BAR int.Ser. 605, Oxford 1995, p. 10-11, 20, Pl. 23; R. Haensch, *Capita provinciarum. Statthaltersitze und Provinzialverwaltung in der römischen Kaiserzeit*, Mainz, 1997, p. 345-346; I. Piso, *Inscripții von Prokuratoren aus Sarmizegetusa (II)*, în ZPE, 120, 1998, p. 253-271, Abb.1; A. Pescaru-Rusu, D. Alicu, *Templele romane din Dacia*, Deva 2000, p. 90-92, Pl. XXVIII, p. 112-114, Pl. XLI; A. Schäfer, *Tempel und Kult in Sarmizegetusa*, Paderborn 2007, p. 50-53, 245-272, Abb. 20.

⁸⁰ D. Alicu, A. Paky, *Town Planning and Population in Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, BAR int.Ser. 605, Oxford 1995, p. 10-11, 20, Pl. 23.

⁸¹ H. Daicoviciu și colab., *Săpăturile din 1980 de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, în MCA, 1983, p. 246-277.

⁸² H. Daicoviciu și colab., *Săpăturile de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, în MCA, 1980, p. 276-282; I. Piso, *Inscripții von Prokuratoren aus Sarmizegetusa (I)*, în ZPE, 50, 1983, p. 233-251.

⁸³ I. Piso, Al. Diaconescu, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa, jud. Hunedoara*, în CCA, 1997, p.120-122.

⁸⁴ I. Piso, *Inscripții von Prokuratoren aus Sarmizegetusa (II)*, în ZPE, 120, 1998, abb. 1.

⁸⁵ J.M. Degbomont, *Le chauffage par hypocauste dans l'habitat privé*, Liège, 1984.

⁸⁶ Toate adâncimile amintite sunt calculate de la punctul 0 care are coordonatele topografice E:327347.1886, N:448500.3154, Z:500.5276.

doar câteva rânduri în proximitatea zidurilor aproape întregi. O pilă întreagă de hipocaust era constituită din 9 cărămizi, cu grosimea de 6 cm la care se adaugă baza acestora.

Zidul Z3, identificat între metrul 14-15, are o grosime de 0,60 m. Între zidul Z3 și zidul Z2 a fost descoperit la o distanță de 1,30 m de Z2 și la adâncimea de -0,29 m zidul Z6, care aparține unei faze anterioare. Grosimea acestuia este de 0,50 m. Între zidul Z6 și Z2 a fost identificată o podea de lut bătut la adâncimea de -1,10 m, deasupra acesteia aflându-se un strat puternic de arsura (C14'). Între zidul Z6 și Z3, la metrii 15-17 din S1, au fost identificate mai multe niveluri de podea (C22, C27, C28), pe care s-a descoperit o pilă de hipocaust, încăperea reprezentând probabil o amenajare cu sistem de hipocaust la care s-a renunțat la un moment dat. Podelele sunt distruse de o groapă modernă C23.

Zidul Z4 a fost descoperit între metrii 16-17, având o grosime de 0,73 la o distanță de 1,40 m față de Zidul Z3 și 3 m față de marginea de V a secțiunii S1. Între aceste două ziduri a fost descoperit un canal din cărămidă și tegule legate cu mortar (C11) la adâncimea de -0,80 m, fundul canalului fiind la -1,18 m. Între zidul Z4 și marginea secțiunii (metrul 17-20) la o adâncime ce variază între -0,32 m și -0,90 m a fost identificată o podea de opus signinum așezată pe pilele de hipocaust (C12), fiind totodată și singura încăpere care nu prezintă pavaj.

Pentru extinderea cercetării în scopul dezvelirii în întregime a încăperii descoperite între metrul 1-9 a fost deschisă suprafața Sp1 (Pl. 1). Între S1 și Sp1 a fost lăsat un martor de 2 m desființat ulterior, suprafața Sp1 având dimensiunile de 10 x 5 m. În cadrul suprafeței Sp1 au fost surprinse continuarea zidurilor Z1 și Z2, precum și zidul care închide încăperea spre N (Z5). S-a conturat astfel o încăpere închisă pe trei laturi de ziduri, având dimensiunea de aproximativ 9 x 8 m, zidul de S urmând a fi identificat de săpăturile viitoare. Pilele sistemului de hipocaust păstrează în prezent un număr de 16 x 17 rânduri, distanța dintre ele fiind de cca. 30 cm. Baza lor este formată din cărămizi patrulete cu latura de 27 x 27 x 5 cm, pe ele fiind așezate cărămizi patrulete de 20 x 20 x 6 cm sau rotunde 18 x 6 cm. S-a putut observa că pilele rotunde sunt așezate majoritar în proximitatea zidurilor, concentrându-se în colturile încăperii. Cele trei ziduri ale încăperii sunt străbătute de câte un canal de hipocaust, care probabil avea boltă. Canalul din zidul Z5 se află 5,60 m de colțul de NE al suprafeței Sp1 și este construit din cărămizi legate cu mortar din care se păstrează în partea de E a canalului două rânduri, iar în partea de V a fost suprasă doar amprenta acestora. Lățimea canalului este de 40 cm și prezintă urme de arsură și cenușă. Canalul din zidul Z1 se află la 1,60 m de colțul de SE al secțiunii S1 și este construit din cărămizi legate cu mortar. Se mai păstrează doar o singură cărămidă, în partea de S a canalului în rest fiind surprinsă doar amprenta în mortar a acestora. Lățimea canalului este de 0,40 m. Canalul din zidul Z2 se află la 7,10 m de colțul de NV al suprafeței Sp1. Acesta este construit asemenea celorlalte două descrise mai sus, din el păstrându-se doar trei cărămizi pe latura de sud. Alimentarea se făcea probabil din praefurnium-ul situat dincolo de zidul de V al încăperii, întrucât în zona de SV stratul de arsură (C14) era mai consistent, iar în afara încăperii, în profilul nordic al lui S1 a fost identificat stratul C14' format din mai multă arsură. În zona de SV a încăperii, podeaua de susținere a hipocaustului a fost afectată de existența a două ziduri care alcătuiesc colțul unei alte încăperi, reprezentând o fază anterioară, ce urmează a fi cercetată în campaniile următoare.

Principalele Complexe Arheologice

Zidurile Z1, Z2 și Z5 închid încăperea mare prevăzută cu instalația de hipocaust. Acestea au fost la nivelul de + 10 - 20 m. Acestea se află sub stratul C01 și au grosimea de 0.70 m, fiind construite din piatră de carieră și râu, lipită cu mortar. Sub crepida

identificată la adâncimea de -0,80 m, fundația zidului este construită din piatră de râu. Peste crepidă elevația zidului este construită din piatră de carieră lipită cu mortar. Zidurile sunt prevăzute cu tencuială pictată, în culori roșu, negru, galben, în forme simple.

Zidul Z3 a fost identificat la adâncimea de +0,32 m față de punctul 0 și are grosimea de 0.60 m. Fundația zidului este construită din piatră de râu, iar elevația de la nivelul crepidei din piatră de carieră legată cu mortar.

Zidul Z4. a fost descoperit la adâncimea de +0.34 m față de punctul 0 și are grosimea de 0.75 m. Zidul a fost construit din piatră de râu lipită cu mortar. În structura zidului Z4 a fost identificată o boltă mărginită de cărămizi, care reprezintă probabil orificiul de alimentare a instalației de hipocaust de la un praefurnium, care a fost dezafectat. Pe partea de vest, zidul păstrează pe aproape toată suprafața cercetată, tencuială pictată în forme simple, de diferite culori.

Zidul Z6. apare la adâncimea de -0.29 m, cu grosimea de 0,50m și este construit din piatră de râu legată cu mortar. Acesta este dintr-o fază anterioară celorlalte ziduri descrise mai sus.

Toate zidurile prezintă reparații sau modificări cu cărămizi. Zidurile cu excepția lui Z6 și Z3 prezintă tencuială pictată cu pigmenți de culoare roșie, albastră, verde sau neagră.

C01. Strat de dărâmtură de culoare neagră-cenușiu. Componenta de bază a stratului este formată din pământ, bolovani de diferite dimensiuni și cărămidă. Intruziunile se compun din ceramică și oase. Acest strat a fost identificat pe întreaga suprafață a secțiunii S1 dar și a suprafeței Sp1, imediat sub el identificându-se la mici adâncimi mai multe ziduri. Grosimea stratului este cuprinsă între 8-30 cm.

C02. Strat de umplere modernă de culoare gri-gălbui. Componenta de bază a stratului este formată din nisip și moloz, pieteriș, cărămidă sfărâmată și piatră mărunțită. Intruziunile se compun din fragmente cărămidă și pavaj. Are o grosime de 0,80 m și este acoperit de C01, fiind tăiat de complexul C03 și este amplasat între metrul 15-16 ai secțiunii S1.

C02'. Strat de dărâmtură a zidului Z4, amplasat între metrii 17-18 ai secțiunii S1. Are o culoare albicioasă, iar componenta de bază a stratului este formată din mortar cu intruziuni de tencuială, cărămidă și țigle. Are o extindere de 0,80 m și este tăiat de complexul C04.

C03. Groapă modernă descoperită între metrii 14-16 ai secțiunii S1, aflată la 0,60 m vest de zidul Z3. Adâncimea maximă a gropii este de 1,16 m. Umplutura gropii este compusă din bolovani, cărămidă, pământ și paviment. Groapa taie complexul C02, acoperind pe C11.

C04. Groapă modernă, situată între metrii 17-20 ai secțiunii S1. Se extinde spre V de la zidul Z4 pe o lungime de 3 m. Umplutura gropii este compusă din bolovani de râu, cărămidă, țigle, pământ și paviment. Adâncimea maximă a gropii este de 0,96 m și taie C02'.

C05. Groapă modernă, situată între metrii 11-12 ai secțiunii S1. Are o extindere de 0.80 m și o adâncime maximă de 0.60 m. Groapa taie pe C06 și Z6. Umplutura gropii este compusă din pământ, bolovani de râu, țigle, cărbune, os, sticlă și paviment.

C06. Reprezintă dărâmtura zidul Z2, plasat între metrii 10-12 ai secțiunii S1. Componenta de bază a stratului este formată din bolovani de carieră și de râu precum și mortar. Intruziunile se compun din țigle, cărămidă, paviment, olane, cărbune, oase și fragmente ceramice. Are o extindere spre V de la Z2 de 1,1 m, fiind tăiat de C05. Grosimea dărâmturii este de 1,2 m.

C07. Groapă modernă situată între metrii 0-1 ai secțiunii S1. Adâncimea maximă a gropii este de 1,1 m cu o extindere de 0,90 m spre E de la Z1. Umplutura gropii este compusă din bolovani de râu, țigle, pavaj hexagonal, mortar și oase.

C08. Strat de umplere modernă de culoare gri-gălbui,

compus din nisip, moloz, pietriș și fragmente de cărămidă. Stratul se extinde între metrii 12-14 ai secțiunii S1. Are o grosime de 0,25m și o extindere de 1,8m. Acoperă stratul C13.

C09. Dărâmtura suspensurii a instalației de hipocaust. Apare între metrii 1-10 în secțiunea S1 și pe toată suprafața Sp1. Grosimea maximă a acesteia este de 0,70-0,80 m, având o extindere de 9 m. În dărâmtură au fost descoperite pavaje hexagonale de diferite dimensiuni, cu latura cuprinsă între de 5,5 cm, 6cm și 9 cm precum și în formă de pișcot (5,5 cm lungime) sau romboidale (4,5 cm latura), fragmente ceramice, oase, cărbone, țigle.

C10. Suspensura încăperii este păstrată fragmentar și se situează pe pilele de hipocaust între metrii 8-9. De la metrul 8 spre Z2 are o extindere de 0,35 m iar din profilul de S al secțiunii S1 are o extindere de 0,75 m. Podeaua este constituită dintr-un pavaj hexagonal lipit cu mortar. Pavajul se situează la același nivel cu crepida zidul Z2.

C11. Între zidurile Z3 și Z4 a fost descoperit un canal din cărămidă și tegule legate cu mortar la adâncimea de -0,80 m, fundul canalului fiind la -1,18 m. Marginile canalului păstrează în partea superioară cărămizi prinse în mortar, iar pereții acestuia sunt construiți din piatră de râu cu mortar pe interior, partea superioară fiind acoperită cu un rând de țigle. Fundul canalului este căptușit cu cărămizi. Canalul este tăiat de o groapă modernă (C18).

C12. Suspensura, podea de opus signinum așezată pe pile de hipocaust. Complexul este situat între metrii 17-20 ai secțiunii S1 și se extinde de la zidul Z4 până la marginea de est a secțiunii. Reprezintă podeaua unei încăperi fiind totodată și singura încăpere care nu prezintă pavaj.

C13. Strat depunere nisip. Amplasat între metrii 12-14 ai secțiunii S1. Grosimea este de 0,60 m și se extinde pe 1,8 m. Stratul conține nisip, argilă nisipoasă și pietriș. În acest strat au fost descoperite oase și mai multe artefacte: fragmente ceramice și de paviment, o monedă din bronz.

C14. Strat de arsură situat între metrii 1-10, având o grosime de 5 cm. Se extinde pe toată suprafața încăperii cu instalație de hipocaust din S1 și Sp1, reprezentând stratul de arsură de pe podeaua de jos a instalației. Componenta principală a stratului este formată din cenușă și cărbone, intruziunile fiind formate din fragmente de cărămidă și tencuială prăbușită de pe zidurile încăperii.

C14'. Strat de arsură situat între metrii 10-12 ai secțiunii S1 și are o grosime de 15 cm și o extindere de 1,3 m față de zidul Z2 spre est.

C15. Reprezintă podeaua de jos de opus signinum a instalației de hipocaust fiind prezentă pe toată suprafața Sp1 și între metrii 1-10 ai secțiunii S1. Podeaua are o grosime de 7 cm și o extindere de peste 70 mp. Aceasta susține pilele de hipocaust, rotunde sau patrulatere, precum și suspensura încăperii. Podeaua este tăiată de groapa modernă C25.

C16. Strat de dărâmtură plasat între metrii 10-14 ai secțiunii S1. Are o grosime de 0,32 m și o extindere de 1,30 m reprezentând dărâmtura acoperișului și a zidurilor Z6. Componenta de bază a stratului este formată din olane, țigle, tegule, cu intruziuni de funingine și nisip. Este suprapus de stratul C06.

C16'. Strat de dărâmtura a acoperișului încăperii situate între metrii 16-18 ai secțiunii S1. Are o grosime de 0,40 m, extinzându-se 1 m de la zidul Z4 și se află sub C02'. Stratul conține olane, țigle, tegule, cărămizi.

C17. Strat de mortar cu pământ, care se extinde între metrii 10-12 ai secțiunii S1. Are o grosime de 0,24 m și se extinde pe 0,60 m. Reprezintă un strat de mortar cu pământ situat deasupra lutei C19. Intruziunile se compun din pietre, fragmente de tegule și mortar.

C18. Groapă modernă plasată între metrii 15-17 ai secțiunii S1. Are o adâncime maximă de 0,95 m și o extindere de 0,82 m.

Umplutura gropii conține bolovani, cărămidă, oase, ceramică, țiglă stampilată. Groapa modernă taie complexul C11 și parțial Z4 la fundație.

C19. Strat de amenajare compus din lut bătut situat între metrii 10-12 ai secțiunii S1. Este situat între zidul Z6 și Z2 având o extindere de 2 m și o grosime a stratului de 0,13 m. Este situat sub contextul C14'. Stratul conține în principal lut, intruziunile reprezentând pietriș, pigment de mortar, fragmente tegule și cărbone. Acest strat ar putea reprezenta podeaua încăperii.

C20. Groapă modernă plasată între metrii 13-14 ai secțiunii S1 și are o extindere de la Z3 de 0,85 m și o adâncime maximă de 0,60 m. Groapa a fost umplută aproape exclusiv cu pavimente în cantități considerabile pe lângă care mai conține și pietriș, nisip, fragmente cărămidă și oase. Groapa taie contextul C21.

C21. Strat de dărâmtură situat între metrii 12-13 ai secțiunii S1. Are o grosime de 0,40 m. De la Z6 spre V se extinde la 0,9 m. Stratul de dărâmtură se compune în principal din mortar, nisip, lut, intruziunile reprezentând cărămidă, pietre și fragmente ceramice. Acesta este tăiat de groapa C20.

C22. Reprezintă podeaua de jos a unei instalații de hipocaust situată între metrii 12-13 ai secțiunii S1. Pe aceasta a fost descoperită o pilă de hipocaust fragmentară lângă profilul sudic. Lângă Z3 spre E se extinde până la 50 cm pe toată lungimea zidului. În această zonă este suprapusă de o luteială în care alternează lentile de lut, de pământ negru cu arsură, dar și de contextul C14'. Este tăiat de groapa modernă C23.

C23. Groapă modernă situată între metrii 13-14 ai secțiunii S1. Are o adâncime maximă de 0,85 m și o extindere de 1,10 m. Umplutura gropii este compusă din bolovani de râu și de carieră de diferite dimensiuni, fragmente pile hipocaust și cărămidă. Groapa tăia podeaua de opus signinum C22.

C24. Strat de luteială ce apare între metrii 4 și 10 ai suprafeței Sp1. Are o grosime de maxim 0,20 m și se compune din luteiala ce ține probabil de o altă fază de construcție aflându-se sub contextul C14.

C25. Groapă modernă situată între metri 4-6 ai suprafeței Sp1. Groapa taie podeaua de opus signinum ai încăperii cu instalație de hipocaust și are o adâncime maximă de -1,31 m. Extinderea gropii de la zidul Z5 înspre S este de 1,25 m. Partea superioară a umpluturii gropii a fost compusă din pietre de carieră și râu de mari dimensiuni, iar în rest conține material rulat din încăperei (fragmente ceramice, tencuială, fragmente țiglă, cărămidă, paviment).

C26. Strat moloz situat între metrii 12-14 ai secțiunii S1 și are o extindere de 1,24 V de zidul Z6 și o grosime de 0,38 m. Stratul este compus în principal din piatră, nisip, pământ, și mortar, intruziunile reprezentând fragmente de ceramică, os și cărămidă. Este tăiat de groapa modernă C23.

C27. Reprezintă o podea de opus signinum de-alungul lui Z3 cu o grosime cuprinsă între 2-10 cm. Aceasta reprezintă o fază de reparație a podele C22.

În interiorul secțiunilor S1 și Sp1 în straturile cercetate a fost descoperit un bogat material arheologic ce se compune din materiale de construcție (cuie, piroane, sticlă de geam, țiglă, pavaje) obiecte de uz casnic (ceramică, vase de sticlă, opaițe, ace, jetoane), bijuterii și accesorii vestimentare (inele, ace de păr, cataramă, aplici) precum și monede care datează complexe descoperite în ultima fază de locuire al Coloniei Dacia Sarmizegetusa.

2. Poarta de Nord

Cercetările arheologice la obiectivul „Poarta de Nord” au fost demarate începând cu campania 2013 cu scopul de a oferi o coerență în vizitarea orașului roman Colonia Dacia Sarmizegetusa, propunându-se ca accesul în sit să se facă exact pe poarta și pe

drumul din antichitate, azi făcându-se pe un drum modern care derutează vizitatorii sitului⁸⁷. S-a urmărit stabilirea stratigrafiei în zona intrării în orașul roman precum și planul și fazele de construcție a porții principale a Coloniei Dacica.

În campania din 2015 s-a continuat extinderea cercetărilor din 2013 și 2014 cu scopul de a dezveli partea estică a canalului de gresie și de a continua cercetarea șanțului de apărare din dreptul acestui canal. Secțiunea S1 a fost extinsă între metri 0-10 înspre est cu 2 m, iar înspre vest a fost dezvelit zidul de apărare a orașului pe o lungime de 4,5 x 1,5 m până la limita proprietății vecine.

Prin urmare a fost cercetată latura de est a canalului de gresie care traversa primul șanț de apărare a orașului, precum și șanțul de apărare. În cadrul acestuia s-a putut observa faptul că șanțul de apărare în dreptul canalului de gresie nu a fost săpat la fel de adânc ca și în rest, fiind întrerupt parțial în dreptul canalului. Acest lucru permitea ca apa care era evacuată pe canalul cardinal al orașului să nu se verse în șanțul de apărare și să fie evacuată prin canalul de gresie.

De asemenea la dezvelirea zidului de apărare, atât pe partea de vest cât și pe partea de est au fost identificate, la nord, adosate de acesta, două substructii dreptunghiulare din piatră mărunță de râu aflate de o parte și de alta a canalului traianic. Prima substructie este poziționată spre vest la o distanță de 1,22 m față de interiorul zidului de vest al canalului. Are dimensiunile de 0,50 m est-vest și 0,20 m nord-sud fiind păstrată pe o adâncime de 0,40-0,50 m. Cea de a doua substructie este situată la o distanță de 0,50 m față de interiorul zidului de est al canalului și are dimensiunile de 0,70 m est-vest și 0,40 m nord sud, adâncimea acesteia fiind de 0,40 m.

Abstract:

In the 2015 campaign two main objectives were investigated. First, the North Gate of Colonia Dacica Sarmizegetusa, and secondly, since the investigation at the so-called Great Temple was finished in 2014, the diggings at the headquarter of the provincial financial governor were reopened, with the same purpose of reassessing the old research which were abandoned immediately after 1989 for various reasons.

Praetorium procuratoris. The headquarter of the financial governor of Dacia Apulensis is located inside the Roman enclosure, intra muros, in the so-called „GrohoteaTornească” point, i.e. in the first insula east of cardo maximus and immediately south of the northern precinct wall. In the 1980'ies a complex building, comprising cult spaces, thermal facilities, offices, storage buildings (horrea), but also private rooms, was excavated. Many statue bases and altars were also found, but the excavations were not finished. With the purpose of further investigating such abandoned sites an east-west evaluation trench (S1), of 20 x 2 m, was dug. Several walls from various phases, floors and numerous elements of hypocaustum heating system were identified. In several points the archaeological layers were disturbed by modern hols, made by local people in order to obtain marble blocks to be burnt for lime, but there are enough places where the Roman debris and structures are intact. The most important discovery of the 2015 campaign is a huge room, from which so far 9 x 8 m (72 square meters) were uncovered, by expanding S1 trench to the N (thus resulting a square, named Sp 1). The room was headed by a hypocaustum installation of which the bottom opus

signinum floor was preserved in a relatively good condition. A few piles that sustained upper floor (suspensura) were also found. The suspensura, consisting of sesquipedales bricks, was covered with hexagonal ceramic pieces. The walls of the room, as far as we could establish, were simply painted with green, blue and red stripes. In the SW corner of the room a possible praefurnium opening was identified, as well as two other passages for hot air in the north and east walls. In the next campaigns we aim to uncover the whole room and continue excavating the other spaces, in order to establish the function of each segment of the building.

North Gate. The 2015 campaign focused on identifying other structural elements of the gate, on better understanding of the stratigraphic sequence and on further investigating the defensive trenches of the Roma town. The main results consisted in unveiling of blocks belonging to the west side of the later sandstone channel. It was also noticed that the bottom of the defence ditch, cut by the channel, does not reach the same level, as seen in 2014. In the extension of the S1 trench were also identified two foundations built in river stones on each side of the old channel, belonging to the Trajanic phase.

46. com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia

Autorizație: Nr. 44/2015

Cod sit 90397. 01; Cod tip sit 113; cod epocă 213

Colectiv științific: Gelu Florea (Universitatea Babeș – Bolyai, Cluj-Napoca, responsabil științific), Liliana Suci (Universitatea Babeș – Bolyai, Cluj-Napoca), Eugen Iaroslavschi (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Gabriela Gheorghiu (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Paul Pupeză (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Cristina Bodó (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva), Cătălin Cristescu (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva), Răzvan Mateescu (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca).

Perioada de desfășurare a campaniei: 3 august – 21 august

În anul 2015, lipsa fondurilor a impus continuarea cercetărilor arheologice doar într-un singur punct, în zona din apropierea porții de sud a fortificației din piatră. Săpăturile au început acolo în anul 2013 ca urmare a apariției, în urma căderii unui fag secular, a unei matrițe de bronz (o piesă hexagonală pe ale cărei fețe sunt redată în negativ 78 de animale reale și fabuloase – fig. 1).

Unul dintre obiectivele principale ale campaniei din anul trecut a constat în identificarea unui nou segment al elementului de fortificare (șanțul defensiv) observat în 2013. În acest scop a fost trasată secțiunea SI/2015, paralelă cu SI/2013 și cu un martor între ele de 1,5 m. Ea a avut o lungime de 5 m și o lățime de 2 m, fiind orientată NV – SE.

Obiectivul a fost atins, fiind găsită chiar extremitatea sudică a șanțului defensiv amintit. S-a observat că deschiderea și adâncimea maximă sunt similare segmentului descoperit în 2013 (3,6 m, respectiv 1,85 m) (fig.2). Baza lui se mărește considerabil în această porțiune, lățimea sa măsurând 2,4 m (fig. 3). Șanțul de apărare a fost săpat într-o masă compactă de lut, iar în umplutura sa au apărut numeroase materiale arheologice, atât de factură dacică, cât și romană: fragmente ceramice, îndeosebi de la vase de provizii (chiupuri), ceramică pictată, zgură de fier și din bronz, materiale de construcție (bucăți de țigle, cuie din fier), fragmente de la recipiente din sticlă, elemente de paviment, un vârf de pilum, cel mai probabil, țințele metalice de la o caliga, o fibulă din bronz etc.

Tot în secțiunea SI/2015, pe profilul sud-vestic, s-a conturat

⁸⁷ C. Ciongradi, A. Diaconescu, E. Bota, V. Voisjan, G.Băeștean, *Sarmizegetusa, jud. Hunedoara, [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]*, în CCA 2013, p. 122-124; C. Ciongradi, A. Diaconescu, E. Bota, I. Oltean, R. Petrovsky, S. Bulzan, *Sarmizegetusa, jud. Hunedoara, [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]*, în CCA 2014, p. 147-149.

încă un șanț, mai puțin adânc decât cel descris mai sus, dar cu o umplutură identică. În campaniile viitoare se intenționează identificarea traseului său și stabilirea relației stratigrafice cu celelalte elemente de fortificare din zonă.

Suprafața notată SPI/2014 (2015) a fost trasată în apropierea locului în care a apărut matrița de bronz, obiectivul principal constând în identificarea diferitelor tipuri de amenajări realizate în antichitate. Inițial ea a măsurat 4 m lungime și 3,3 m lățime, dar pentru că investigația arheologică nu s-a finalizat în primul an, ea a fost redeschisă în 2015, context în care lățimea ei a fost mărită, ajungând la 3,5 m.

Din punct de vedere stratigrafic s-a constatat, sub stratul vegetal, existența unui nivel compact de pământ lutos amestecat cu sfărâmatură de micașist cu o grosime ce a variat între 0,45 și 0,8 m, urmat de un strat subțire de sfărâmatură de micașist, sub care se afla stânca nativă, sumar îndreptată în antichitate. Tot aici au fost observate, încă din anul 2014, două șanțuri săpate în stâncă care se intersectează într-un unghi aproape drept (unul era orientat pe direcția N-S, celălalt pe direcția E-V). În campania trecută a fost golită umplutura lor, fără rezultate notabile, însă. În jumătatea sud-estică a suprafeței a fost identificată o altă structură săpată în stâncă, o „alveolare” cu o deschidere maximă de cca. 3 m (fig.4/a). Rostul acestor structuri rămâne incert (ele par a fi făcut parte dintr-un sistem de distribuire sau de drenare a apei pluviale sau a celei provenite de la izvoarele din zonă).

Suprafața numită convențional SPII/2015 a fost trasată la sud-vest de SI/2015, la o distanță de 11 m (realizarea secțiunilor și a suprafețelor în această zonă este condiționată de prezența fagilor seculari și a unui canal de drenaj făcut în timpul lucrărilor de restaurare – conservare din 1980). Ea a fost poziționată astfel pentru a verifica dacă traseul șanțului săpat în stâncă, descoperit în anii anteriori pe o lungime de peste 10 m, în SPI/2013 și în SPII/2013, continuă până în acel punct. Săpătura nu a fost finalizată aici, ajungându-se până la o adâncime de 0,8 m (ea va fi reluată în campania următoare). În partea vestică a suprafeței s-a observat prezența unui strat compact de lut, iar în jumătatea estică a unei umpluturi de pământ brun cu pigmentație de cărbune în care se aflau, în poziție secundară, numeroase fragmente ceramice, obiecte din fier și din sticlă (fig. 4/b).

Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane – Deva.

Abstract:

The 2015 excavation campaign at Sarmizegetusa Regia was limited, because of the lack of funding, to only one sector nearby the southern gate of the stone fortress. This is the spot, where accidentally in 2013, after a storm, a bronze matrix (with 78 animal hollow designs – fig.1) was found under the roots of a fallen tree.

During the last year excavations two new trenches (SI/2015, SPII/2015) were investigated along with another one, opened the year before, which remained unfinished (SPI/2014/2015).

The southern end of a defensive ditch (fig.2, 3) was identified: from its filling some artefacts were recovered such as pottery, fragments of military equipment, iron and bronze slags, glass fragments etc.

Bibliografie:

G. Florea et. al., Matrița de bronz de la Sarmizegetusa Regia, Cluj-Napoca, 2015.

I. Glodariu, Sarmizegetusa Regia durant le règne de Trajan, în ActaMN, 26–30, 1989–1993, I/1, pp. 19–26.

47. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova - Castrul și băile romane de la Mălăiești]

Autorizație: Nr. 106/24.07.2015

Cod RAN / Cod LMI: 131522.01 / PH-I-s-A-16208

Colectiv: Ovidiu Țentea, responsabil științific, Alexandru Rațiu (MNIR), arh. Andrei Cîmpeanu (UBB)

Cercetarea arheologică a castrului și băilor de la Mălăiești (sat Sfârleanca, com. Dumbrăvești) a fost inițiată în cadrul “Reabilitarea zonei cultural-istorice Dumbrăvești (jud. Prahova)” care a început în anul 2011. Campania din anul 2015 s-a derulat între 14 august – 11 octombrie, resursele financiare alocate cercetării din acest an fiind următoarele: Muzeul Național de Istorie a României - 14.000 lei și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova – 11.000 lei.

Obiectivul campaniei 2015 din băile romane de la Mălăiești a fost cercetarea zonei adiacente băilor în vederea stabilirii zonelor conexe ale edificiului. Astfel am dorit să studiem detaliat modalitatea în care acestea erau aprovizionate cu apă, respectiv modalitatea în care se realiza drenajul apei reziduale.

Într-o primă etapă (4 august – 4 septembrie), am cercetat arealul situat în zona nordică a băilor, anume instalația de încălzire și intrarea în edificiu. Principalele rezultate ale acestei investigații au fost completarea planimetriei intrării în spațiul destinat alimentării cuptorului care asigura încălzirea întregului edificiu într-o primă fază.

În urma deschiderii finanțării din partea MJAP, partea a doua a cercetărilor a fost realizată între 16 septembrie - 11 octombrie. În această perioadă a fost realizată cercetarea completă a zonei estice a edificiului, anume sistemul de drenaj din bazinul B1 și posibilele amenajări conexe.

În campania anterioară am descoperit o anumită concentrare de descoperiri monetare în proximitatea colțului sud-estic al edificiului, într-un context arheologic care indica aparent nivelul steril, reprezentat de balast geologic. În acest condiții am presupus că a fost vorba de infiltrații consistente care ar fi putut proveni dintr-un drenaj. Pentru a definitiva cercetarea zonelor adiacente băilor, anume a canalului de drenaj, am deschis suprafața S 15.

S 15 = Lungime 7 m, lățime 2,5 m și o adâncime medie 3 m = 52,5 mc.

Cercetarea arheologică a decurs anevoios în prima parte a perioadei amintite întrucât a trebuit îndepărtată o cantitate substanțială de pământ compact provenit din scurgerile de pe panta platoului din proximitatea estică.

A fost identificat sistemul de drenaj al apei reziduale din întreg edificiul. Apa din bazinele din camerele C și B1 era preluată de canalul c2. Scurgerea acestuia în exterior se latura estică a camerei B. Acesta a fost realizat din piatră de carieră, alternând cu mici fragmente de țiglă, fiind legate cu mortar. Finisajul său pe interior era realizat din mortar hidrofug (cocciopesto grossolano).

Materialul identificat în diferitele contexte din S 15 costă în trei monede, fragmente de ceramică (fină sau lucrată cu mâna), sticlă (fragmente din recipiente sau geam), fragmente de oase de animale. Acestea sunt în curs de prelucrare.

Au fost efectuate prospecțiuni geo-fizice în zona sudică a băilor pentru a verifica existența unor clădiri aflate în vecinătatea edificiului. Rezultatele nu au fost foarte concludente.

Prospecțiunile geo-fizice desfășurate pe suprafața castrului au avut menirea de a completa măsurătorile din anii anteriori, astfel fiind obținută o imagine completă a organizării interne a castrului.

În data de 29 august 2014 a fost organizată a treia ediție Ziua Porților Deschise a sitului arheologic „Castrul și băile romane Mălăiești”. Cu acest prilej au fost prezentate și principalele descoperiri arheologice din băile romane.

Detalii: <https://www.facebook.com/castrulmalaiești.prahova>

Cercetările din anii viitori 2016-2019 se vor fi concentrate în interiorul castrului.

48. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara**Punct - Dealu Țapului**

Cod sit: 87601.01

Autorizația: Nr. 107/24.07.2015

Colectiv de cercetare: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Banatului Timișoara) – responsabil științific, dr. Sorin Tincu (Muzeul de Arheologie, Istorie și Etnografie), dr. Cosmin Ioan Suciu (Muzeul Banatului Timișoara), dr. Aurelian Rusu, Andrei Georgescu (Muzeul Banatului Timișoara), Raluca Maria Giorgi (Universitatea de Vest Timișoara), Christine Harnischfeger (Universitatea de Vest Timișoara), Iulian Leonti (Universitatea Alexandru Ioan Cuza), Alexandru Hegy (Universitatea de Vest Timișoara)

Cercetările arheologice sistematice în necropola tumulară de la Silvașu de Jos – Dealu Țapului au fost reluate după o întrerupere de 2 ani. Principalele ținte ale campaniei din acest an au fost movilele M4 și M3 (vezi Harta 8 din Luca et alii 2011a).

Descrierea cercetărilor

Movila M4, cercetată și în campaniile 2010 și 2011, a fost abordată în jumătatea sa nordică fiind cercetată jumătatea vestică a sfertului de N-E. Stratigrafia movilei este similară cu rezultatele deja publicate, nefiind observate complexe arheologice aparținând culturii Coțofeni, adiacente complexului central (cercetat în 2010 – vezi pentru cercetările din movila M4, Luca et alii 2011, p. 128, Luca et alii 2011a, pp. 12-13, Diaconescu et alii 2012, p. 130). Un amănunt demn de semnalat este faptul că în arealul cercetat anul acesta (4 x 2 m) nu au mai fost observate materiale aparținând paleoliticului mijlociu in situ, acest detaliu permițându-ne să afirmăm că arealul folosit în această zonă înaltă a interfluvului de către reprezentanții acestei epoci are limita sa estică în imediata proximitate a marginii de vest a movilei M4.

Movila M3, cea mai înaltă dintre toate movilele din acest sit (2,70 m față de nivelul actual de călcare dintre movilele M4 și M3, practic partea estică a M3), a fost principala țintă a cercetărilor din această campanie. Totodată această movilă precum și movila M2 au fost țintele, în zilele premergătoare săpăturii arheologice propriu-zise, a unor cercetări non-invasive cum ar fi prospectări magnetometrice și de rezistivitate electrică (lucrări întreprinse de Alexandu Hegy). Unitatea de cercetare arheologică ce a vizat acest obiectiv a fost numită S1/2015, având o lungime de 17,5 x 2 m și o orientare SV-NE. Număratoarea carourilor a început dinspre capătul de NE cu caroul 1, caroul 9, ultimul dinspre SV având dimensiunile de 1,50x2 m. La adâncime de 0,60 m, după îndepărtarea mantalei movilei (nivel de culoare gălbui-roșcată umed și gălbuie uscat, nisipos, relativ compact), pornind de la limita dintre carourile 5 și 6 și până la jumătatea caroului 7 a fost identificat un complex central de formă aproximativ ovală, suprapus și de profilul nordic și de cel sudic. În mijlocul acestui complex (în caroul 6), dată fiind umplutura extrem de amestecată și nu foarte diferită de solul din corpul movilei, a fost menținut un martor stratigrafic cu lățimea de 0,50 m, pe direcție SE-NV, perpendicular pe profilele longitudinale ale S1/2015. A fost cercetată inițial jumătatea dinspre V a acestui complex, numit de noi C1/2015. La adâncime de 1,60 m a fost observată o lentilă de arsură de culoare vișiniu-roșcată, de grosime de cca. 5 cm, prezentă pe profilul cu expunere nordică a S1 precum și pe profilul cu expunere vestică al martorului stratigrafic. Acest nivel de arsură a fost cercetat și curățat prin șpăcluire. Sub el, la 40 de cm în colțul de N și la 30 de cm de-a lungul profilului sudic al S1/2015 a fost identificat un nivel consistent de arsură ce conținea și bucăți masive de bărne arse, numit de noi complexul C2, nivel ce nu respecta marginile complexului C1, mergând dedesubtul acestora în partea vestică a C1.

În zona de intersecție dintre profilul cu expunere vestică al

martorului stratigrafic din C1 și profilul sudic al S1 s-a putut observa că nivelul superior de arsură este întrerupt, fiind tăiat de un complex ce pleca din partea inferioară a C1. Drept urmare, jumătatea estică a C1 a fost excavată de asemenea, observându-se în grundriss la 1,30 m adâncime, în colțul creat de intersecția profilului cu expunere estică al martorului stratigrafic cu profilul sudic al S1 continuarea complexului observat în jumătatea vestică, complex ce tăia de asemenea nivelul de arsură superior, eliminându-l practic. Având în vedere că acest nou complex, numit de noi complexul C3, a fost surprins nici măcar pe jumătate, având o formă ovală, alungită am considerat necesară deschiderea pe latura lungă, sudică, a S1/2015 a unei case, Caseta 1 cu dimensiunile de 5,70x1,80 m.

În Caseta 1 observațiile făcute în S1/2015 au fost reconfirmate, la adâncimea de 0,60 m putându-se contura complexul C1.

Pe fundul acestuia, situat chiar deasupra nivelului superior de arsură surprins și în S1, a fost conturat complet complexul C3, complex ce prin formă și poziție indica o groapă de mormânt. Golirea acestui complex a confirmat această presupunere complexul primind indicativul de C3 (M1)/2015. Acest complex avea orientarea axei lungi pe direcția E-V, având o formă rectangulară cu laturile scurte de formă convexă. Dimensiunile acestei gropi erau 2,14 x 1,32 m. În interiorul acesteia la 0,38 cm de la conturare a fost identificat un schelet uman orientat cu capul spre vest, depus pe spate, cu piciorul stâng puternic flexat și căzut spre dreapta corpului. Femurul piciorului drept îl suprapunea pe cel stâng, prezentând în zona suprapunerii o fractură post-mortem a diafizei. Tibia piciorului drept este împinsă în sus față de poziția firească, depășind zona epifizei proximale a femurului drept. Starea extrem de proastă de conservare a scheletului poate fi cauza lipsei oaselor mici ale mâinilor și picioarelor (tarsiene, metatarsiene, carpiene, metacarpene, falange), dar poziția nefirească a picioarelor (pentru un mort aflat în decubit dorsal cu picioarele chircite poziția firească a dispunerii femurelor ar fi stângul peste dreptul în cazul căderii acestora spre dreapta corpului) este un argument pentru o depunere dezarticulată a cel puțin părții inferioare a corpului defunctului. Tibia stângă prezintă de asemenea o fractură post-mortem în apropiere de zona metafizei proximale. Oasele brațelor s-au păstrat extrem de prost, humerusul stâng fiind străbătut prin canalul medular de o rădăcină. Coloana vertebrală este păstrată mai mult ca o urmă vagă, cutia toracică (coaste, stern) lipsind complet. Craniul scheletului era într-o stare extrem de proastă fiind complet strivit. Toate aceste aspecte prezentate mai sus precum și identificare în jurul scheletului a unui contur perfect rectangular (dimensiuni 1,6 x 0,6 m), contur creat de o bandă îngustă de 2 cm de sol galben, ne fac să considerăm că respectivul schelet a fost adăpostit de o structură de lemn, construită din scânduri/dulapi așezați în cant, lângă care a fost introdus pământ, cu capac. Distrugerea acestui capac a dus la crearea unui șoc de presiune cauzat de masa de pământ dispusă deasupra, șoc ce a provocat fracturile unor oase și strivirea craniului.

A fost observat pe lângă faptul că groapa mormântului tăia nivelul de arsură superior și faptul că fundul gropii mormântului, în jumătatea sa vestică, suprapunea partea superioară nivelului consistent de arsură numit de noi C2. Astfel, practic defunctul a fost depus cu capul și partea superioară a corpului pe zona de arsură, cu siguranță vizibilă la momentul înmormântării.

Îndepărtarea nivelului de sol dintre nivelul superior de arsură și complexul C2, nivel, așa cum precizam mai sus, cu grosimi variabile între 30-40 cm, precum și curățarea atentă și corectă a pereților gropii mormântului M1, ne-a oferit posibilitatea conturării complexului C2, complex ce în partea sa estică era săpat într-un sol de culoare brună, dens, lutos. Acest sol era suprapus în partea de est a gropii mormântului M1 exact de nivelul de sol dintre cele două niveluri de arsură deja menționate. Astfel putem afirma că relația cronologică dintre cele două niveluri de arsură este una extrem de scurtă.

Complexul C2 s-a relevat a fi, după cercetarea și a zonei dispuse la vest de C1, de formă rectangulară cu axa lungă pe direcție EV și compus din trei niveluri distincte de bârne de lemn paralele suprapuse alternativ, nivelul inferior pe direcție NS, cel median pe direcție EV, iar cel superior pe direcție NS. Dacă partea sa de est era clar săpată într-un nivel mai timpuriu, partea sa de vest a fost dată doar de bârnele din stratul inferior, terenul premergător prezentând o scădere a altitudinii către vest. Aceste observații ne permit să considerăm că terenul pe care a fost construit movila M3 a fost ales sau pregătit cu mare atenție, la momentul amenajării C2 prezentându-se deja ca o mică ridicătură. Un răspuns foarte clar în legătură cu acest aspect vom avea în campaniile ulterioare, moment în care nivelul premergător amenajării C2 va fi cercetat.

Un aspect extrem de important de menționat a fost faptul că arderea extrem de puternică a distrus părțile mediane ale bânelor din straturile superioare, urme ale celor din nivelul inferior fiind încă vizibile. În directă corelație cu acest rug au fost descoperite un număr de nouă vase ceramice. O parte dintre ele (șase, vasele nr. 1-6) au fost dispuse pe rug înainte de ardere în extremitatea sa vestică și s-au prăbușit odată cu distrugerea acestuia, iar altele (trei la număr, vasele nr. 7-9) au fost depuse pe rug după prăbușire, în zona median-estică, imediat anterior momentului de acoperire a acestuia cu un nivel de pământ, destinat cel mai probabil înăbușirii focului. Partea inferioară a acestui strat a suferit o ardere extrem de puternică, mult mai clar vizibilă în partea centrală a rugului. Toate vasele ceramice descoperite elementele morfologice caracteristice ceramicii de tip Coțofeni III, existând similitudini de formă între acestea și cele descoperite în movila M1 (e.g. vezi Luca et alii, pl. 4/1, pl. 5/2, pl. 9/1). Pe latura nordică a rugului funerar (latură care, subliniem, poate fi intermediară) au fost descoperite în caroul 6, chiar lângă profilul longitudinal de nord al S1/2015 oase calcinate. Aceste aspecte au fost documentate foto și grafic, spațiul foarte îngust corelat cu necesitatea încheierii campaniei din acest an ne-au determinat să oprim cercetarea în acest stadiu. La acest moment se poate estima în mod clar lungime complexului C2, care este de 4,1 m, lățimea estimată acum, de 2,5 m, putând să fie o valoare intermediară.

Ca și concluzii preliminare, construirea movei se poate considera ca începând cu amenajarea complexului C2, un rug funerar aflat în corelație directă cu șase vase ceramice, peste care după distrugere/ardere au mai fost dispuse alte trei vase ceramice, două sparte în mod intenționat înainte de depunere și toate trei fragmentare. Pentru finalizarea arderii și îngroparea acestui rug a fost depus peste un strat de pământ, deasupra căruia mai fost efectuată o incandescență, de această dată cu materie de combustie de dimensiuni mult mai reduse (crengi cel mai probabil, având în vedere cantitatea extrem de redusă de cărbune de lemn identificat în acest nivel de arsură). Peste aceste două momente, foarte strâns legate în plan cronologic și ritual, a fost depus așa-numitul corp al movei, un nivel consistent de sol brun-gălbui cu pete negre-cenușii, nivel ce conține sporadic fragmente ceramice de tip Coțofeni. După această etapă constructivă a fost săpat complexul C1, destinat amenajării și săpării complexului C3/M1. Relațiile stratigrafice menționate, dispunerea axei longitudinale a M1 pe aceeași direcție cu cea a C2, faptul că fundul gropii M1 este partea superioară a C2, dispunerea părții superioare a scheletului pe zona arsă ne fac să afirmăm că perioada de timp scursă între aceste momente este una scurtă, dovedind un ritual extrem de bine conturat, cu etape foarte clar structurate.

Prelevare de probe, metode de conservare și perspective pentru viitoarele campanii

Scheletul uman din M1 nu a putut fi prelevat pe un pat de pământ deoarece jumătatea vestică a fundului gropii era constituită din sol ars, extrem de fragil și friabil. În consecință scheletul a fost demontat în funcție de oasele vizibile, depozitate separat în pungi,

conform apartenenței lor la scheletul în cauză. Doi dinți au fost prelevați în vederea obținerii de date radiocarbon ^{14}C precum și pentru date legate de paleo-dietă. Probe de cărbune de lemn (tot pentru analiza izotopului ^{14}C) au fost prelevate din părțile exterioare a trei dintre bârnele ce compuneau rugul funerar. O bucată întreagă din bârna nr. 4 a fost prelevată cu scopul unor analize dendrologice și dendro-cronologice.

Secțiunea S1/2015 precum și partea rămasă din sfertul de NE al movei M4 au fost conservate prin dispunerea unei folii pe grundriss, acoperită apoi cu pământ. Profilele celor două unități de cercetare au fost conservate de asemenea cu pământ pentru împiedicarea surpării lor.

Campania anului 2016 are ca țintă principală finalizarea cercetării sfertului de NE al movei M4 precum și finalizarea cercetării unității de cercetare S1, deschisă în 2015, în cadrul movei M3. Totodată dorim deschiderea pe latura nordică a S1 a unei casete, Caseta 2, care să ne ofere posibilitatea cercetării integrale a complexului C2, ocazie cu care datele cu caracter preliminar din campania 2015 vor fi lămurite.

Abstract:

The 2015 campaign from Silvașu de Jos – Dealu Țapului was focused on the mounds M4 and M3 from this tumuli cemetery site. In M4 the north-eastern corner was approached. No secondary feature to the central inhumation grave was discovered. M3 was researched into the central and most elevated part by trench S1/2015 (SW-NE orientation and dimensions of 2 x 17,5 m). Into this research unit three main features were discovered. Feature C1 which is an oval pit excavated into the body of the mound, feature C3/M1 an inhumation grave for whose implementation C1 was excavated and feature C2, a ritual wooden beams pile. Feature C3/M1 is an inhumation grave oriented W-E, the skeleton lying on the back with crouched legs. No inventory was found into the grave pit. C3/M1 is overlapping the eastern edge of the feature C2, a rectangular feature consisting into a wooden beams pile, oriented also on the W-E axis. In direct relation with this pile, 9 restorable vessels were identified. The vessels have all the morphological characteristics of Coțofeni III type of pottery.

Bibliografie:

Luca et alii 2011, Luca, S. A., Diaconescu, D., Natea, Gh., Teodorescu, R. M., Tincu, S., Dumitrescu-Chioar, F., Rusu, A., Palaghie, V., Silvașu de Jos, oraș Hateg, jud. Hunedoara, Punct: Dealu Țapului, Campania 2010, Cod sit: 89601.01. În: *Cronica Cercetărilor Arheologice* 2011, nr. cat. 62, pp. 127-129

Luca et alii 2011a Luca, S. A., Diaconescu, D., Roman, C., Tincu, S. (2011): *Cercetările arheologice de la Silvașu de Jos - Dealul Țapului. Campaniile anilor 2006-2010. (The archeological research from Silvașu de Jos - Dealul Țapului. The archeological campaigns from 2006-2010).* În: *Anuarul Muzeului Bucovinei XXXVIII* (ISSN 1583-5936), 7-54

Diaconescu et alii 2012 Diaconescu, D., Roman, C., Diaconescu, D. A., Doncuțiu, C., Matei, A., Constatin, M., Tănăsie, F., Silvașu de Jos, oraș Hateg, jud. Hunedoara, Punct: Dealu Țapului, Campania 2011, Cod sit: 89601.01. În: *Cronica Cercetărilor Arheologice* 2012, nr. cat. 71, pp. 130-131.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]**Punct: Cetatea Fetei**

Autorizația: Nr. 84/20015; autorizația de diagnostic arheologic nr. 27/2015

Cod RAN: 161277.01

Cod LMI: TL-I-s-B-05924, TL-I-s-A-05926, TL-I-s-A-05927

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, Dorel Paraschiv, George Nuțu, Marian Mocanu, Diana Andreea Stan, Vera Rusu, Jeni Efimov (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Sever-Petru Boțan, Alexander Rubel, Andrei Opaț, George Bilavski (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Simina Stanc (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficar (IAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău), Alina Neagu (UB), Alessandro Teatini, Antonio Ibba, Salvatore Ganga, Alberio Gavini, Vanessa Carboni, Salvatore Fada (Università degli Studi di Sassari), Decebal Nedu (UDJ Galați), Carsten Mischka (Institut für Ur- und Frühgeschichte, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg), Sorin Costea (absolvent UDJ Galați), Ovidiu Albert (Colegiul Național „Roman Vodă” Roman), Roxana Coadă, Bogdan Băetu, Cătălin Cozma, George Mironescu, George Aaniței, Cristina Nica, Tiberiu Plăcintă, Elena-Brândușa Manea, Robert Negoiteșcu, Tudor Ștefan, Roxana Nedelcu, Alexandru Baltag, Ana Caladei, Emil Ștefănoaiei, Laura Gheorghiu, Mădălina Trifescu, Casian Gămănuț, Bianca Coșnete, Ema Guțu (doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC Iași), Ion Petreus, Noris Erich Szakacs, Linca Kucsinschi, Florin Rîțco (masteranzi și studenți UBB Cluj-Napoca), Ion Inculeț, Ion Proca, Florin Cherman (studenți, Universitatea Liberă Internațională a Moldovei Chișinău), Cornelia Carasovschi (studentă Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași – Facultatea de Arhitectură „G. M. Cantacuzino”), Merlin Hattermann, Andreas Niessner, Imren Tasimova (studenți, Friedrich-Alexander - Universität Erlangen -Nürnberg) Iulia Chiriac, Cristian Chiriac, Elena Cristina Boțan-Potop, Andreea Apostol, Andrei Baltag (Asociația Ibida Tulcea), voluntari (Asociația „Mușatinii” Roman)

Cercetările din campania 2015 s-au derulat în perioada iulie – septembrie. Finanțarea a fost asigurată de Asociația Ibida Tulcea, Oldega Operator S.R.L. București, Besmax Pharma Distribution S.R.L. București, Ecomarket Agrottrade S.R.L. Cluj-Napoca și Gianni Alexandrescu din Iași.

Cercetările sistematice au continuat în sectoarele Curtina G – Turnul 8, Turnul 10 (de fapt, la structurile intramurane din apropierea turnului), Curtina D, în așezarea romană târzie din punctul Fântâna Seacă și în cea de epocă elenistică din punctul Donca. La acestea se adaugă o supraveghere arheologică, prilejuită de lucrările pentru introducerea sistemului de canalizare în localitatea Slava Rusă. În teritoriul (L)Ibidei au fost realizate mai multe periegeze, în special pe cursul superior al râului Slava.

În primăvara anului 2015 au fost realizate cercetări geomagnetice pe o suprafață în interiorul cetății romano-bizantine (în colțul de NV al acesteia), pe două la N de incintă (în dreptul turnurilor 10-12, respectiv 8) și pe două în perimetrul necropolei (la V de incintă). În suprafața intramurană au putut fi conturate mai multe edificii și străzi⁸⁸. În același timp a fost realizată și o nouă ridicare topografică a sitului, inclusiv asupra unor zone din intavilan, situate pe proprietăți private.

Sectorul Curtina G – Turnul 8

Dorel Paraschiv, Costel Chiriac,
Marian Mocanu, Sorin Costea

În campania 2015 am coborât sub nivelul plintei exterioare a laturii estice a zidului târziu (din sec. VI) a T 8. Plinta are o lățime de maximum 10 cm (spre colțul de NE al turnului), aceasta „pierzându-se” spre joncțiunea dintre turn și incintă. Am constatat că la S (spre incintă) și la N (spre frontul turnului) fundația fazei târzii (1-2 asize din pietre de mari dimensiuni, cuprinse între 25 x 15 și 80 x 22 cm) e dispusă pe o elevație (din sec. IV) care „se țese” cu incinta, respectiv cu latura de N a turnului. Ambele ziduri (elevațiile din sec. IV) au o lungime de 1,8 m. Avem de-a face cu doi contraforți care, probabil, aveau pandanți la V; contrafortul datat în sec. VI din interiorul turnului mic (de la V de intrare) trebuie să fi stat pe o bază mai veche. Între contraforții din sec. IV se găsea un spațiu de 3,65 m care, în sec. VI, a fost blocat, realizându-se fundația pentru latura de E a turnului.

Spre colțul de NV al acestui compartiment al turnului din sec. IV, restul de la contrafortul ce se țese cu zidul de N este mai înalt cu 25 cm decât plinta din sec. VI. Acest rest de contrafort blochează coridorul dintre Zidul nordic al fazei timpurii și cel al celei târzii, surprins în partea opusă a turnului. Pe porțiunea în care cele două faze de zidărie se suprapun, cea anterioară a fost surprinsă pe o înălțime maximă de 80 cm.

Fundația dintre cei doi contraforți formează o nouă plintă, cu lățimea de 10-20 cm. Aceasta a fost surprinsă pe o înălțime de 60 cm.

Pentru amenajarea din sec. VI au fost utilizate trei tipuri de mortar:

- mortar alb – pentru fundația dintre contraforții turnului din sec. IV;
- mortar roz, cu puțină cărămidă pisată – pentru plinta ce suprapune fundația amintită și cei doi contraforți;
- mortar neomogen, cu multă cărămidă pisată – pentru elevație.

Sectorul Turnul 10

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Tiberiu Plăcintă, George Aaniței,
Brîndușa Manea, Eliza Mătrescu, Natalia Mânzăteanu, Andrei
Vorobcalo, Cosmin Rusu, Claudiu Tocariuc (studenți UAIC)

Campania din 2015 a avut ca obiective demontarea marilor dintre secțiunile S3 și S4, S4 și S6 și stabilirea unor corespondențe cronologice ale pavajelor descoperite în anii precedenți. Clădirea mărginită de pavajul cu portic cunoaște o compartimentare pe direcția NE-SV, paralelă cu zidul din dreptul pavajului. Monedele descoperite atât în interiorul marilor, cât și pe străzile care limitează clădirea, oferă următoarea situație cronologică. Clădirea a fost mărginită pe latura de NV și pe cea de NE de două străzi în secolul al IV-lea, care au funcționat și în secolul al V-lea. Pe latura de NV, în secolul al VI-lea, s-a ridicat un portic, iar între portic și clădire, o stradă. Strada de pe latura de NE a fost refăcută și ea în secolul al VI-lea. După dimensiunile și materialele descoperite, precum și după porticul ridicat în fața edificiului, dar și după poziționarea lui în proximitatea turnului 10, presepunem că este vorba despre o clădire importantă, fără îndoială, dar destinată unor activități de depozitare și/sau comerciale (o dovadă o constituie și chiupurile pentru cereale descoperite în colțul de SE al clădirii). Mai târziu, în secolul al XIV-lea, așa cum o arată materialul ceramic, zidurile edificiului sunt deteriorate prin amenajarea unor locuințe din chirpici.

Sectorul Curtina X

Dan Aparaschivei, Roxana Coadă, Ștefan Honcu, Alberto Gavini, Bogdan Băetu, Vanessa Carboni, Salvatore Fada, Emil Ștefănoaiei, Laura Gheorghiu, Mădălina Trifescu, Casian Gămănuț,

⁸⁸ Vezi rezultatele cercetării la C. Mischka, Al. Rubel, M. Iacob, *Geomagnetische Prospektion in (L)Ibida (Slava Rusă, kreis Tulcea). Vorläufige Ergebnisse der ersten Etappe eines gemeinschaftlichen forschungsprojekts des Archäologischen Instituts Iași und der Friedrich-Alexander-Universität Erlangen*, *ArhMold* 38, 2015, p. 267-282.

Bianca Coșnete, Ema Guțu

Campania de cercetări arheologice în sectorul Curtina X, de pe șantierul Ibida (Slava Rusă, jud. Tulcea), s-a desfășurat pe o durată de mai bine de trei săptămâni, în exclusivitate cu participarea studenților de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și a celor de la Universitatea Sassari, Sardegna, Italia.

Obiectivele generale ale acestei campanii au fost:

1. Confirmarea (verificarea) unor ipoteze relativ la tehnica de construcție a edificiilor din zonă și la destinația acestui sector al cetății în ansamblul sistemului de fortificații ibidens

2. Relaționările stratigrafice între diferitele puncte și complexe din acest sector cu alte obiective de pe cuprinsul cetății

Acestor obiective generale li se circumscriu o serie de obiective specifice care vor reieși în continuare, în funcție de abordarea unuia sau a altuia dintre punctele de lucru din această zonă.

A. Secțiunea X1, carou 1

În acest complex am căutat să identificăm tehnologia de funcționare a sistemului de închidere a ușii (porții) identificate în cursul campaniei din 2013 în pavajul păstrat în acest punct de lucru. Reamintim că acest complex este format din trei elemente din piatră (blocuri masive de calcar), dintre care unul de dimensiuni apreciabile care urmează, aproximativ, direcția NE-SV. La intersecția a două plăci a fost identificat mecanismul pentru poarta batantă care era, în fapt, intrarea într-un edificiu impresionant care funcționa în această parte a cetății.

Pentru a identifica planimetria, dar și funcționalitatea acestui edificiu am început în acest an prin trasarea și săparea unui sondaj în partea de est a pavajului. Sondajul, neregulat datorită conformației complexelor identificate în teren, are dimensiunile de 1,90 m pe latura de lângă pavaj, cu 1,90 m pe latura de-a lungul profilului de E al secțiunii pe 1,70 m pe latura situată la baza blocării străzii S2 și pe 1,10 m pe latura de N, paralelă cu cea anterioară.

În acest sondaj ne-am adâncit circa 0,40-0,50 m, în funcție de terenul și de posibilitățile de excavare într-un pământ foarte tasat și greu de lucrat. Am putut recolta din această depunere consistentă o cantitate destul de importantă de ceramică caracteristică perioadei secolelor IV-V, fragmente de oase animale, sticlă fragmentară de geam și din pahare, dar și zgură de fier. Ceea ce ne ajută destul de mult, dar nu suficient deocamdată, este o monedă găsită lângă profilul de E al secțiunii, la circa 10 cm de acesta și la 112 cm E de pavaj, la o adâncime de circa -0,35 m față de nivelul pavajului. Totuși, pentru că în acest moment moneda nu a fost identificată nu avem încă informații despre o posibilă datare precisă a acestui complex. Putem doar intui că se plasa undeva la sfârșitul secolului al IV-lea-începutul secolului al V-lea. Ceea ce este cert este că această monedă datează un nivel apropiat celui de funcționare a pavajului. Alături de această monedă au fost descoperite și mai multe fragmente osteologice bovine, de dimensiuni mari, care se află pe același nivel cu ceea ce descopeream în SX, caroul 1, în anii trecuți.

Ceea ce am putut lămurii cu ocazia efectuării acestui sondaj este că pelicula de cărămidă roșie care avea o formă circulară, cu aproximație, dispusă lângă profilul de est, este, cel mai probabil, o parte dintr-un pavaj sau podea ce se desfășura la est de pavajul de piatră, contemporan cu acesta. Putea fi o cale de acces din care rămășițe se mai pot vedea și către nord, pe o porțiune cu un diametru de circa 0,45m, pe aceeași parte a pavajului de piatră. Este, de fapt, cărămidă impregnată în pământ foarte bine tasat, galben, amestecată cu pietre de dimensiuni medii și mici. Acest strat-peliculă acoperă un nivel consistent de pământ tasat cu piatră mărunță, evident o suprafață pe care se circula frecvent, legată de pavaj și, implicit, de sistemul de închidere a porții.

Sub acest strat a urmat un altul, tot foarte dur, dar, de această

dată, cu pietre de dimensiuni mai mari. În perioada următoare ne propunem să continuăm acest sondaj pentru clarificarea întru totul a stratigrafiei acestei secțiuni până la ultimele niveluri antropice.

Ca o concluzie preliminară putem confirma că acest pavaj din piatră este anterior tuturor complexelor de piatră identificate în apropiere (E2, E3, E4) și a căii de acces S2, dar sperăm ca în viitor să găsim și continuarea acestui pavaj sub zidurile edificiului E2, conform orientării nord-vest. sud-est constatate încă din momentul descoperirii sale.

B. Sondajul din edificiul E2

Realizarea acestui sondaj a avut drept obiectiv specific rezolvarea unei serii de probleme legate de stratigrafie și de raportare cronologică între edificiile din zonă. În primul rând ni s-a confirmat ipoteza conform căreia Z1E4 este clar suprapus de Z1E2, care îl calcă, la o adâncime de circa 0,50 m și încorporează capătul său estic. Z1E4 a fost surprins din profilul de vest la aproximativ aceeași înălțime cu Z2E2, la circa 0,60 m de acesta. În elevație, Z1E4 merge până la 1,25 m în partea sa cea mai înaltă, adică lângă profilul de V și la circa 0,50 m în partea cea mai distrusă, lângă Z1E2. Lățimea Z1E4 este de 0,55 m; este un zid legat cu pământ, cu piatră neregulată de dimensiuni medii și mici.

Sub elevație am săpat încă circa 0,80 m, din care 0,50 m pare a fi substrucția zidului care este un strat consistent de piatră mărunță cu pământ galben foarte bine tasat. Sub acest pat de construcție, am mai săpat circa 0,30 m unde am identificat un strat de pietre de dimensiuni medii cu foarte puțin pământ printre ele și care continuă în adâncime.

Aproximativ aceeași structură a zidurilor întâlnim și la Z1E2, în sensul că sub elevația identificată pe circa 1,50 m avem același strat de susținere cu pietre mici și pământ foarte bine tasat, iar dedesubt un strat consistent de piatră de dimensiuni medii care „curge” dinspre incintă către interiorul cetății. În zonele cele mai relevante, respectiv înspre sud, grosimea acestui strat este de circa 0,80 m și continuă în adâncime. Din păcate, condițiile de siguranță precare ne-au împiedicat deocamdată să continuăm sondajul, urmând ca după extinderea către vest a secțiunii să reluăm această săpătură.

Cert este că la adâncimea de -2,65 m, la cât am ajuns în acest moment, nu am putut identifica continuarea pavajului din caroul 1 care ar fi trebuit să urmeze direcția sondajului nostru.

În profilul de vest al acestui sondaj, relevant pentru situația stratigrafică din zonă, se observă destul de bine nivelurile de funcționare ale edificiului E2, dar și straturile de distrugere, ceea ce confirmă sistemul de construcție al zidurilor, atât pentru E4, anterior E2, dar și pentru ultimul. Rezultă că sunt construite în faze diferite, dar, probabil, la distanțe temporale destul de reduse.

Suntem de părere că E4 face parte dintr-un edificiu anterior, întărit apoi cu Z2E2 și Z1E2 din cauza terenului instabil, dar, probabil, și din cauza precarității construcției inițiale.

Cât privește primul nivel de funcționare al acestui edificiu, E2, se observă în profilul de vest un nivel de lut galben care se regăsește pe circa 1 m în profil și peste care apare o peliculă de arsură de lemn (neagră) și un alt nivel de chirpici ars. Această succesiune de straturi este foarte interesantă pentru că ea sugerează că incendiul provocat pe nivelul de funcționare a antrenat, la un moment dat, prăbușirea elevației de chirpici din care era făcută clădirea. La -0,50 m de aceste straturi regăsim un alt nivel de arsură neagră, ceea ce sugerează că pentru acest edificiu avem cel puțin două faze de funcționare. Din păcate, în E2 nu avem material arheologic care să ne dateze precis aceste niveluri (doar ceramică încadrabilă într-un interval prea larg, precum și fragmente de sticlă și zgură de fier), dar, după stratigrafia stabilită în comparație cu ce am regăsit pe calea de acces S2 și după tehnica de construcție a edificiului, credem că sunt construcții de secolul al VI-lea, poate cu funcționare și în secolul al V-lea.

C. Sondajul de pe calea de acces S2

Pentru a clarifica stratigrafia am continuat săpătura și în S2, mai precis la baza blocării S2 și între Z1E2 și Z1E3, tocmai pentru a observa elementele de corespondență, dar și pentru a vedea dacă Z1E4 se regăsește și dincolo de E2 de vreme ce este anterior acestuia.

Calea de acces S2, care măsoară 1,70 m între E2 și E3 este foarte importantă și interesantă în același timp pentru că ea poate stabili o stratigrafie relevantă a edificiilor pe care le leagă. Constatăm încă de acum câțiva ani că avem în acest complex cel puțin două faze de funcționare, regăsite acum și în E2 și, parțial, și în E3. Sondajul efectuat acum ne-a ajutat în a descoperi că, spre deosebire de ipotezele noastre anterioare, cum că E2 și E3 ar fi fost contemporane, verificarea substructurilor zidurilor celor două edificii ne contrazice. În punctele din extremitatea N-E a E2 și E3, deci spre blocarea străzii, se observă că elevația celor două ziduri este oarecum asemănătoare ca și tehnică constructivă: pietre de dimensiuni medii, neregulate, legate cu pământ. Totuși, Z1E2 păstrează o elevație de circa 1 m, dar substructura, de circa 0,60 m, este formată dintr-un strat foarte compact de piatră mărunță cu pământ bine tasat (la fel cum a fost surpins și în sondajul din E2, pe paramentul interior al acestui zid). În schimb, Z1E3 are elevația, tot de circa 1 m, pusă pe un strat de circa 0,80 m de piatră de dimensiuni mari, cu foarte puțin pământ de legătură. Acest element pune serios la îndoială contemporaneitatea celor două ziduri. Cu toate acestea, după tehnica de construcție a elevației edificiilor, dar și a materialului identificat în zonă putem presupune că cele două complexe au fost construite la intervale mici de timp, ca parte dintr-un plan constructiv mai amplu, dar desfășurat în mai multe faze și cu variații în privința tehnicii constructive. Putem chiar avansa cu ipoteza noastră și să bănuim că E3 este posterior E2, iar decizia de a pune substructură de piatră mai solidă vine ca urmare a degradărilor pe care le-au suferit E4 inițial și apoi E2 pentru că nu au avut drept temelie decât un pat compact de pământ cu piatră de mici dimensiuni.

Ceea ce am identificat și mai interesant la baza blocării S2 este un strat de arsură consistent, de circa 0,15m grosime, cu un diametru de circa 0,40 m care pare a fi dintr-un nivel anterior construcției acestor edificii, respectiv a blocării străzii S2. În preajma acestei blocări am identificat pe lângă ceramică de secol IV și două fragmente de sticlă de tipul Nuppengläsern. Datele în a doua jumătate a secolului al IV-lea, ceea ce corespunde foarte bine cu situația stratigrafică identificată în caroul 1, aceste fragmente ar fi în corelație cu pavajul din blocuri de piatră, databil în aceeași perioadă.

Noua situație stratigrafică înregistrată până în prezent în carourile 1-2 din SX1, prin prisma datelor pe care le avem, ar fi următoarea:

1. Zidul de blocare a căii de acces S2 este cel mai recent complex, databil probabil undeva în secolul al VI-lea
2. Strada S2, cu ultima fază de funcționare a acestei zone, regăsită și în E2, databilă în a doua parte a secolului V-începutul secolului al VI-lea
3. Edificiul E3, cu substructură de piatră de dimensiuni mai mari, dar în interiorul căruia nu am suprins încă, la -1,10m, vreun nivel de funcționare. Acest complex ar putea fi plasat în secolul al V-lea
4. Edificiul E2 care a suprapus și consolidat rămășițele din E4, plasat către începutul secolului al V-lea
5. Pavajul din blocuri de piatră din caroul 1 și stratul de arsură consistentă de sub edificiile din caroul 2 care s-ar data în a doua jumătate a secolului al IV-lea
6. Stratul de umplutură din sondajul de la E de pavaj care ar fi cel mai vechi nivel surprins, din secolul al IV-lea.

D. Carourile 3-5 din secțiunea rezultată prin îndepărtarea

martorului dintre secțiunile X și X1

În acest punct de lucru al sectorului am cercetat mai multe complexe.

1. *Dolium D4*, scos la iveală în anii precedenți, a fost profilat mai bine în acest an când ne-am adâncit cu circa 0,60-0,70 m prin îndepărtarea martorului dintre SX și SX1. Primele observații despre acest vas de provizii ar fi că are buza distrusă pe mai bine de $\frac{3}{4}$ din circumferință și chiar corpul prezintă porțiuni foarte afectate în partea sa superioară, cel mai probabil datorită căderii blocurilor de piatră de la fortificația colinară. Diametrul interior al buzei este de 0,50-0,55m. Am putut profila din vas 0,53 m în înălțime, diametrul la această înălțime fiind de 1,30 m în exterior. Diametrul maxim îl vom surprinde, cel mai probabil, la o adâncime de încă 0,30-0,40m. Interesant este că acest chiup se deosebește de celelalte vase din apropiere, atât prin compoziția sa, adică este mai roșiatic, dar are și o altfel de buză și chiar forma ușor diferită. De asemenea, nivelul de îngropare este evident altul decât la celelalte piese. Pare a fi la o înălțime mai mare. Nici măcar nu urmează aceeași linie geometrică cu celelalte vase. Pe de altă parte, este posibil ca prin extinderea secțiunii către vest să descoperim alte vase care să completeze, poate, un complex de vase de provizii dintr-o altă etapă de funcționare a acestei zone de stocare a orașului roman. Sub umărul acestui vas se poate observa și un decor format dintr-o spirală care se întinde pe circumferința acestei părți a vasului.

2. „Complexul” de blocuri de piatră din caroul 4

Distanța dintre cele două rânduri de chiupuri de lângă incintă și D4 este de 2,10 m, dar, cel mai probabil, se va îngusta la 1,50-1,60 m când se va ajunge la nivelul de îngropare a vaselor. În acest spațiu avem cinci blocuri de piatră de calcar de dimensiuni mari, alături de altele două mai mici. Aparent, este vorba despre pietre căzute din fortificația anexă, dar așezarea lor, în special a unora dintre ele, sugerează că au fost rearanjate ulterior pentru a proteja o anumită arie dinspre incintă.

Cea mai mare dintre pietre are formă trapezoidală, cu 1,14 m lungimea laturii mari, 0,60 m cea mică paralelă, iar lateralele au 0,45 m. O alta, de formă patrulateră, are 0,88 m lungime și 0,60 m lățime. A treia piatră tăiată pe o singură latură are 1,00 m lungime pe cea mai lungă parte, 0,70 m pe latura paralelă, 0,50 m pe latura tăiată oblic pentru îmbinare. Lângă blocul 2, în extremitatea sa vestică (dispunerea lor fiind de la vest spre est, pe direcția căderii de pe colină) am identificat o suprafață cu arsură de lemn foarte consistentă, aparent controlată, dispusă pe circa 0,40 m²; este poate o vatră improvizată, lângă care am descoperit buza unui chiup, dar nu din același tip precum cele din complexul din imediata apropiere. Buza acestuia, cu o grosime de 0,12 - 0,15 m, se păstrează doar pe o lungime de 0,44 m. Lângă acest fragment mai avem un piron cu capul circular, de 0,10 m, dar și câteva fragmente ceramice medievale (din secolele XIII-XIV conform colegilor specialiști în ceramică). În acest sector a mai fost identificat un fragment ceramic medieval, la fel cum și în alte sectoare ale cetății avem atestate astfel de artefacte, ceea ce nu exclude o locuire târzie în anumite puncte din cetate (la turnul 8 și la turnul 10, iar acum și în partea de sud-est, respectiv în sectorul X).

Coroborarea acestor date, dar mai ales aparenta reșezare în plan a blocurilor de piatră evident căzute de pe colină, ne permite emiterea ipotezei că la o dată ulterioară funcționării chiupurilor din complexul de lângă incintă (adică la sfârșitul secolului al VII-lea), poate la câteva veacuri după, acest spațiu să fi fost refolosit cu ceea ce au găsit la îndemână respectivii locatari.

Foarte interesante sunt două dintre aceste blocuri, 2 și 5. Acestea sunt din calcar foarte frumos fasonat. Prima are o tăietură oblică, la 45° pentru ca cealaltă să aibă forma unui trapez isoscel cu două tăieturi simetrice care constituia, probabil, un element

arhitectonic de legătură pentru o boltă sau o îmbinare. Cert este că toate aceste blocuri, alături de celelalte descoperite anterior făceau parte din turnurile și fortificațiile incintei anexă de pe colină. Semnalăm faptul că aceste blocuri de piatră, 13 identificate până în prezent la acest sector, sunt cele mai impunătoare de pe tot cuprinsul cetății, ceea ce conduce la ipoteza că acea fortificație de pe dealul de vest a fost una cu adevărat impresionantă din punct de vedere arhitectonic.

Ca materiale arheologice, între complexul de chiupuri și D4 am desoperit o monedă aparent de secol al IV-lea și una de secolul al V-lea (nici acestea nu au fost curățate și identificate până în prezent), dar relevanța lor este încă redusă pentru că ne situăm încă în straturile de dărâmtură și depuneri care au urmat abandonării acestor complexe. Se adaugă cantități importante de ceramică obișnuită în această zonă, databilă în secolele IV-VI p. Chr., dar și multe oase de animale.

3. Complexul de dolia de lângă incintă

Situația depozitului de dolia din apropierea incintei pare a se apropia de rezolvare. În cei 12 m cât măsoară lățimea secțiunii noastre au putut fi identificate 2 rânduri de câte 3, respectiv 4 chiupuri. Cu toate că, după dispunere, făceau parte din același complex (un horreum probabil) avem de-a face cu vase diferite fie și dacă analizăm buzele acestora. Astfel, D8 și D7 par a avea același tip de buză, mai zveltă, nu foarte răsfrântă spre exterior cum este cazul D6 și D5. D8 avea deasupra două pietre mari folosite, credem noi, ca și capac, dar singurul vas care avea deasupra capacul original, din piatră, tăiat la rotund, este D7. În afară de D1-D3, scoase la iveală în primele campanii pe circa 1/3 din înălțimea lor (0,80-0,90 m), celelalte, D5-8 sunt scoase doar pe 0,25-0,30 m. După diametrul lor interior, de circa 1,30 m, măsurat chiar în această campanie la dolium D8, presupunem că între vase exista un spațiu minim de circa 0,10 m. Din calculele noastre rezultă că aceste vase aveau o capacitate de peste 2500 litri fiecare.

În concluzie, utilizarea acestui complex a avut loc, cel mai probabil, în una dintre ultimele faze ale funcționării cetății (secolul al VI-lea), dar diversitatea tipologiei vaselor arată o aprovizionare fie din centre de producție diferite, fie producerea lor în perioade diferite și poate, de ce nu, utilizarea în scopuri diferite. Este aproape cert că aceste vase nu au fost instalate toate în același interval cronologic, prețul de producție fiind destul de ridicat în epocă. Față de D4, acest complex pare a fi funcționat anterior, deci undeva la jumătatea secolului al VI-lea, poate spre final, pentru că în ultima fază să fi fost instalate alte astfel de vase, precum D4. Este posibil ca prin extinderea săpăturii către vest să descoperim și alte astfel de piese înșiruite de-a lungul incintei.

4. Incinta

În această campanie am reușit doar să ne adâncim la baza incintei în dreptul matorului din SX și SX1, cu circa 0,40-0,50 m. Din depunerile scoase, în mare parte formate din moloz și, în ultima parte, pământ cu piatră, am putut selecta și material ceramic specific secolelor IV-VI, oase de animale mari și fragmente de zgură de fier.

Toate punctele de lucru deschise cu ocazia cercetărilor din această campanie arheologică vor trebui continuate în viitor, astfel ca rezultatele așteptate să lămurească cât se poate de mult o situație foarte complexă, dar, în același timp, interesantă, în sectorul Curtina X din cetatea Ibida.

Punctul Fântâna Seacă

Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Cătălin Cozma

Cercetările efectuate în anul 2015 în așezarea rurală de la Slava Rusă, din punctul „Fântâna Seacă”, au avut ca scop principal finalizarea excavării secțiunii S3, începute de noi în anul

2013 și deschiderea de noi secțiuni care, sperăm noi, să ne permită identificarea funcției, cronologiei și planimetriei edificiului cercetat anul anterior. Din cauza duratei restrânse de timp și a lipsei mijloacelor financiare necesare, cercetarea arheologică s-a desfășurat doar pe durata a 10 zile. Astfel, în primele zile ale cercetării au fost curățate secțiunile de vegetație, pentru a putea înlătura pământul și materialul de protecție cu care am acoperit zidurile și nivelul de dărâmtură identificate anul trecut.

După cum observam atunci, o dată cu blocarea spațiului dintre cele două încăperi cu zidul (Z7) din a doua fază de locuire, a fost construit și un pavaj din lespezi de calcar, descoperit la o adâncime de 50 cm față de nivelul de călcare. În continuarea acestuia am surprins, la aceeași adâncime, podeaua încăperii.

Prin urmare, ne-am concentrat săpătura în S3, caroul C2, pentru a urmări stratigrafia edificiului. După cum bănuiam în anul anterior, așezarea are două faze de locuire identificate la nivel arhitectonic, prin zidul care blochează distanța dintre două edificii. Astfel că am decis să continuăm săpătura în fața pavajului descoperit în C2, din secțiunea S3, pentru a verifica dacă sub acesta se mai pot identifica urme de locuire. La adâncimea de 65 cm față de nivelul actual de călcare și la 20 de cm față de pavajul descoperit anterior, am găsit un alt pavaj, tot din dale de calcar, care a funcționat în prima fază de construcție a edificiului cercetat de noi (în partea de nord-vest a caroului C2, a secțiunii S3). Diferența de nivel dintre cele două pavaje este de 20 de cm, iar în spațiul dintre ele s-a putut constata că pământul este amestecat cu resturi de tegulae și (țigle și olane). Cel de-al doilea pavaj aparține, cu certitudine, primei faze de locuire a edificiului. În caroul C1 al aceleiași secțiuni am continuat săpătura pentru a vedea dacă zidul Z6 continuă dinspre C2, unde a fost surprins pe toată lungimea acestuia. Astfel, am trecut la îndepărtarea stratului de dărâmtură din C1, în zona unde ar fi trebuit să descoperim zidul surprins în caroul C2. Acesta ar fi trebuit să facă joncțiunea cu zidul Z1, identificat în S1 și în S3 pe o suprafață de aproximativ 70 de cm. Odată îndepărtată dărâmtura din această zonă am putut constata că pavajul surprins în C2, la adâncimea de 45 de cm, continuă și în caroul C1, în zona de joncțiune a zidurilor Z6 cu Z1, care au fost demantelate, în faza a doua de locuire și deasupra cărora a fost așezat pavajul. În partea de sud-est a secțiunii S3 am continuat îndepărtarea dărâmturii alcătuită din pietre mici, olane și tegulae, care aparține celei de-a doua faze de locuire și am descoperit o bază de oală, care, cel mai probabil, a fost în uz în prima fază de construcție a edificiului.

Așadar la sfârșitul campaniei din 2015 situația stratigrafică este următoarea:

1) S-a putut constata că pavajul descoperit în C2, din faza a doua de locuire, continuă și în caroul C1, fiind identificat în zona zidurilor Z1 și Z6, care au fost demantelate și deasupra cărora a fost amplasat pavajul din cea din urmă etapă de locuire.

2) Sub pavajul surprins în caroul C2 a mai fost descoperit un pavaj de dale din calcar, ce aparține primei faze de locuire.

Materialul arheologic descoperit în această secțiune constă în ceramică de bucătărie (oale datate în prima și a doua jumătate a secolului IV p. Chr.), amfore (LR 2), precum și numeroase monede de la împărații Constantius II (337-361) și Valens (364-378).

Tot în această campanie am deschis o nouă secțiune, S4, orientată pe direcția nord-sud, având dimensiunile de 20 x 5 m, împărțită în 4 carouri de 5 x 5 m. Secțiunea este amplasată pe coama dealului, pe panta de nord, la 200 m de S1-3 și la 250 m de pădure. Scopul deschiderii unei noi secțiuni a fost acela de a scoate terenul respectiv din circuitul agricol al zonei, întrucât aici au fost identificate urme de pietre legate cu mortar, pe o suprafață de circa 200 mp. Anul acest am reușit doar să îndepărtăm stratul vegetal, în care am descoperit două vârfuri de săgeți de tip „scitic” și s-a putut observa

conturarea unui zid distrus parțial de lucrările agricole.

Pentru campania viitoare ne propunem să terminăm de excavat secțiunile S3 și S4 și să deschidem alte secțiuni care să ne ajute să reconstituim planimetria și funcționalitatea edificiului cercetat de noi încă din anul 2013.

Punctul Donca

*Natalia Mateevici, Dorel Paraschiv,
Ion Inculeț, Ion Proca, Florin Cherman*

În această campanie, S1, începută în 2013, orientată N-S și având dimensiunile de 15 x 5 m (trei carouri de 5 x 5 m) a fost extinsă la capătul de S (în dreptul C3), spre V cu un carou (C3 A). Extinderea s-a realizat deoarece în capătul de N al C3, în profilul de V, în campania 2014 se conturase o nouă groapă. În noul carou, sub un strat de pământ negru, a apărut sterilul, la adâncimi cuprinse între 0,40 m (în profilul de V) și 0,80 m (în cel de S). Groapa (denumită G4) s-a conturat la adâncimea de 0,65 m, iar fundul acesteia se găsește la 1,40 m. Aceasta are forma aproximativ cilindrică cu diametrul de 1,65 x 1,70 m. Dimensiunile sunt apropiate de cele ale complexelor cercetate în campaniile anterioare (G1 – G3). În groapă a fost descoperită o cantitate mare de materiale arheologice (în special amfore elenistice și vase getice lucrate la mână). La cca. 1 m SSV de G4 s-a conturat o nouă groapă, G9. Groapa a apărut la adâncimea de 0,80 m față de profilul de S al caroului, iar fundul acesteia se găsește la 1,08 m. Aceasta are dimensiunile de 1,20 m pe axa N-S, respectiv 1,35 m pe cea E-V. Forma e aproximativ circulară, cu un unghi ușor ascuțit spre N. Groapa era relativ bogată în materiale.

La V de S1 a fost trasată o altă secțiune, S2, cu dimensiunile de 10 x 2 m (cinci carouri de 2 x 2 m), orientată tot N-S. Sterilul a apărut la adâncimea cuprinsă între 0,18 și 0,30 m. În jumătatea de N a ultimului carou (C5) și la capătul de S a C4, în profilul de V, la adâncimea de 0,18 m, s-a conturat o groapă, G 5, al cărei fund se găsește la 0,42 m. Forma acesteia e cilindrică, diametrul fiind de 1,30 m. Groapa conținea câteva fragmente de amfore elenistice. În primul carou al secțiunii, la 0,50 m de capătul de N al acesteia, tot în profilul de V, a apărut un alt complex, G6. Groapa, circulară, cu diametrul de 1,50 m, s-a conturat la adâncimea de 0,30 m, fundul acesteia găsindu-se la 40 cm. În acest complex nu au fost descoperite materiale arheologice.

Din zona centrală a S1, spre V, până la marginea arăturii, a fost trasată o nouă secțiune, S 3, cu dimensiunile de 18 x 1 m. Sterilul a apărut la adâncimi cuprinse între 0,40 m (la capătul de V al secțiunii) și 0,70 m (la cel de E). La 0,50 m de capătul de V, în profilul de N, s-a conturat o groapă, G7. Aceasta a fost observată la adâncimea de 0,35 m, fundul găsindu-se la 0,65 m. Groapa, cilindrică, cu diametrul de 1,20 m, conținea câteva fragmente ceramice și pietre. La 3,50 m de capătul de V al secțiunii a apărut o altă groapă, G8, care intra de asemenea, în profilul de N. Aceasta a putut fi observată la adâncimea de 0,50 m, fundul găsindu-se la 0,80 m. Complexul, bogat în materiale arheologice (amfore elenistice și ceramică getică) are o formă neregulată, dimensiunile fiind de 2,60 m pe axa N-S, respectiv 1,80 m pe cea E-V.

În această campanie, datorită arăturilor din zonă, a putut fi stabilită limita de V a așezării, aceasta coincidând cu altitudinea maximă, adică cu un mic val natural, orientat N-S. La N așezarea se întinde cel puțin până la limita pădurii, iar la S și E avem de-a face cu marginile promontoriului.

Supraveghere arheologică pentru canalizare

Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Sorin Costea

Proiectul investițional inițial a fost modificat, astfel încât

lucrările să nu afecteze cetatea romano-bizantină.

1. În fața proprietății situate la S de intersecția dintre Strada Mare și Strada Bisericii (coordonate 44°50'885" / 28°36'236") a fost identificată o groapă menajeră cu diametrul de cca. 2 m. Aceasta a putut fi observată de la adâncimea de 0,1 m și avea fundul la 1 m. Complexul conținea numeroase materiale datate la mijlocul sec. II p. Chr. (vase-borcan getice, ulcioare amforoidale, vedelă comună, o fusaiolă, țigle și olane).

2. La intersecția drumului județean cu Strada Mare, în fața magazinului „Enola” (coordonate 44°51'185" / 28°36'010"), la adâncimea de 0,80-1 m, au fost descoperite foarte multe fragmente ceramice romane timpurii (de la amfore pontice, ulcioare amforoidale, veselă de băut și de bucătărie locală și vase getice lucrate la mână). Nu au fost observate urmele unui complex.

3. Pe Strada Mare, la nr. 482 (coordonate 44°50'760" / 28°36'423"), au fost descoperite câteva fragmente de vase-borcan medio-bizantine (sec. XI-XII) și unul de la un ulcior medieval târziu (sec. XVII-XVIII).

50. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași

Punct: Malu Roșu

Autorizația: Nr. 108/2015

Cod sit: 104216.03

Tip sit: 111, 117, 211

Încadrare cronologică: 14, 142, 143

Colectiv: Radian Romus Andreescu – responsabil, Cătălin Alexandru Lazăr, Mihai Florea, Emil Dumitrașcu, Mădălina Voicu, Ionela Crăciunescu, Mihaela Golea, Adelina Darie, Roxana Sandu (MNIR), Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (CNCP-MNIR), Theodor Ignat, Vasile Opreș (MM București), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Cătălin Ion Nicolae (IAB), Valentin Parnic, Marian Neagu (MDJ Călărași), Iulia Răbîncă (MJTA Giurgiu), Ana Predoi (Birkbeck, University of London), studenți, masteranzi și doctoranzi FIB și UAUM București;

Perioada de desfășurare a campaniei: 06.07-18.08.2015

Cercetările arheologice de la Sultana - Malu Roșu, com. Mănăstirea, jud. Călărași se desfășoară în cadrul proiectului Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul de la Dunărea de Jos, coordonat de Muzeul Național de Istorie a României.

Din păcate, obiectivele cercetării din campania 2015 au fost mult diminuate datorită limitării finanțării acordate șantierului în discuție, exclusiv de către Muzeul Național de Istorie a României. În aceste circumstanțe, obiectivele planificate inițial au trebuit să fie restrânse și redimensionate. Astfel, cercetarea arheologică din acest an s-a axat pe continuarea săpăturilor arheologice interdisciplinare din cadrul sectorului terasă, în care se află necropola așezării de tip tell de la Sultana-Malu Roșu. Tot în cadrul aceluiași sector au continuat și cercetările în noua necropolă eneolitică din Școala Veche, identificată în anul 2014. De asemenea, în campania 2012 au fost efectuate o serie de carotaje palinologice și sedimentologice în zona lacului Mostiștea, în vederea reconstituirii palierului de vegetație preistoric.

Sector terasă – necropolă preistorică

În acest sector s-a continuat cercetarea suprafeței de lucru Son1/2014 (27 x 3 m), nefinalizată în campania anterioară. De asemenea, a fost deschisă o nouă suprafață de lucru Son1/2015 (27

x 3 m), la 1 m sud de Son1/2014, paralelă cu aceasta. Astfel s-a urmărit identificarea limitelor necropolei preistorice spre sud, dar și stabilirea modului de extindere a locuinței incendiate gumelnițene (C1/2014) identificată în campania 2014.

Cercetarea din 2015 a condus la identificarea a 8 morminte de inhumatie (M85 – M92), atribuite perioadei eneolitice, pe baza relațiilor stratigrafice, a datărilor absolute, dar și a elementelor de tratament funerar (poziție, orientare).

Complexele funerare conțineau indivizi depuși în poziției chirchită, pe partea stângă, orientați pe direcții apropiate de est. Din punct de vedere stratigrafic gropile mormintelor eneolitice au fost identificate în unitatea stratigrafică T1003, adâncindu-se în unele cazuri în unitatea stratigrafică T1004. Piese de inventar funerar au fost descoperite doar în trei complexe funerare (M86, M88 și M92). Dintre acestea se remarcă M92, care conținea peste 3000 de mărgelile confecționate din *Spondylus*, *Lithoglyphus naticoides*, os, marmură, malahit, lut și ocră roșu. Acestea au fost identificate în toate zonele anatomice ale defunctului, formând coliere și brățări, dar și elemente decorative prinse probabil pe vestimentație sau pe recipientul funerar. De asemenea, în zona coxalelor au fost identificate elemente dintr-o centură (brâu), ce a fost alcătuită din mărgelile și o piesă triunghiulară confecționată din cochilie de *Spondylus*.

La fel ca și în anii precedenți, în perimetrul necropolei au fost identificate o serie de complexe ce aparțin unor perioade cronologice diferite (eneolitic, epoca bronzului, începutul epocii fierului), ce conțineau materiale ceramice fragmentare, piese litice, resturi faunistice, bucățele de chirpici ars, cărbune, semințe și cenușă. Cel mai interesant complex nefunerar cercetat în campania 2014 l-a constituit locuința incendiată gumelnițenă C1/2014. Aceasta a fost identificată C1/2014, limita profilului de sud al Son 1/2014, sub forma unei distrugerii de chirpici ars ce continua spre sud. Deschiderea suprafeței de lucru Son1/2015 (27 x 3 m) a condus la identificarea aceluiași nivel de distrugere, care continua însă spre sud. Pe baza modului de dispunere planimetrică a acestui nivel de distrugere se poate afirma că locuința respectivă a fost orientată NE-SV, asemenea locuințelor de pe tell-ul de la Sultana-Malu Roșu. În Son 1/2014 s-a identificat și unul dintre șanțurile de fundație al locuinței respective, cu numeroase găuri de par, ce conțineau cărbune și cenușă. De asemenea, din nivelul de distrugere a fost recuperat un vas complet și fragmente reîntregibile specifice ceramicii Gumelnița, precum și piese litice, mărgelile de *Spondylus*, resturi faunistice etc. Cercetarea acestui complex va continua în campania 2016, când intenționăm deschiderea unei noi suprafețe de lucru la sud de Son1/2015, în vederea surprinderii complete a acestei locuințe de suprafață gumelnițene.

Sector Școala Veche – necropolă eneolitică

În anul 2014, cu totul întâmplător, la cca. 300 m NV de așezarea Boian din punctul Ghețarie, chiar în apele lacului Mostiștea, pe o distanță cuprinsă între 0.50 m și 3 m de mal, s-a identificat 3 morminte de inhumatie ce aparțin de o altă necropolă eneolitică.

În campania 2015 s-au deschis trei suprafețe de cercetare pe plaja lacului Mostiștea, cu dimensiuni variabile (9 x 1 m, 3 x 1 m), în funcție de configurația terenului. Din nefericire cercetarea nu a condus la identificarea de noi morminte, cu excepția unui femur uman, izolat.

Precizăm că pe baza analizelor cartografice și a măsurătorilor topografice efectuate de echipa noastră de cercetare, s-a putut stabili că zona în care au fost identificate mormintele nu se afla sub ape (ca în prezent), înainte de realizarea îmbunătățirilor funciare din zona Mostiștea (aproximativ începutul anilor '80 ai secolului trecut). Actuala situație din teren se datorează procesului de eroziune accelerat al teraselor de către apele lacului Mostiștea din ultimii 30 de ani.

Studiile paleoecologice – zona Sultana-Pupăza-Frâsinet

Pentru reconstituirea palierului de vegetație specific perioadei eneolitice, dar și pentru înțelegerea evoluției naturale a râului Mostiștea, s-a decis realizarea unor noi carotaje sedimentologice și palinologice, care să completeze datele acumulate în campania 2012.

Pentru aceasta au fost alese o serie de puncte aflate în amonte de situl Sultana, în zone mai puțin afectate de amenajările funciare de la începutul anilor '80 ai secolului trecut. Astfel, unul dintre puncte a fost stabilit în apropierea localității Pupăza, celălalt lângă Frâsinet. Au fost realizate 2 carotaje, de 10 m adâncime. Coloanele de sediment recoltate sunt în proces de studiu.

Tehnica de săpătură aplicată în situl de la Sultana a constat în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități stratigrafice și complexe, fiind utilizate fișe tipizate.

Colectarea datelor brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice, s-a realizat cu ajutorul unui receptor GNSS (Global Navigation Satellite System), la care s-au adăugat o nivelă optică Leica NA 724 și o stație totală Leica TCR 407 Power.

Sedimentul din morminte și din complexele cercetate a fost recoltat și sitat. Din toate mormintele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C) și analize de paleoparazitologie și paleogentică (A.D.N.).

Materialele faunistice au fost prelucrate și analizate pe teren de către echipa Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Piese de IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universității „Valahia” din Târgoviște.

Artefactele litice și ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultății de Geologie și Geofizică București.

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor din așezarea de tip tell aparținând culturii Gumelnița, în așezarea plană aparținând culturii Boian, precum și în cadrul celor două necropole preistorice.

Abstract:

The archaeological site is located at ca. 300 m North-East from Sultana village, in the location named Malu Roșu, on the high terrace of the Mostiștea Lake.

In 2015 campaign, we have conducted archaeological research in the terrace sector, more precisely in the prehistoric necropolis used by the communities that lived in the flat settlement from Ghețarie point (belonging to Boian culture, Vidra phase), and on the tell settlement (belonging to Gumelnița culture).

In the area of the prehistoric necropolis, we have investigated eight inhumation graves belonging to the Eneolithic period and several pits, belonging to Eneolithic, Bronze Age, and Early Iron Age periods.

The graves contain skeletons in a hooker position, on the left side, E-W oriented, in most of the cases without grave goods. Only three graves have funerary inventory (graves 86, 88, and 92).

Last but not least, we have continued the investigation in the newly discovered Eneolithic necropolis, in 2014, in the waters of Mostiștea Lake. It is placed at ca. 300 m NW from Boian flat settlement, and in 2015 we found only an isolated human femur.

Bibliografie:

Andrescu R., Lazăr, C., Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițenă de la Sultana Malu Roșu, Cercetări Arheologice 14, 2008, București, p. 55-76.

Andreescu R., Lazăr C. et alii, Sultana, com. Mânăstirea, CCA 2012, p. 123-124.

Andreescu R., Lazăr C. et alii, Sultana, com. Mânăstirea, CCA 2013, p. 142-143.

Lazăr, C. et alii, The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania), *Studii de Preistorie* 5, 2008, București, p. 131-152.

Lazăr, C. et alii, New Data on the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania), *Studii de Preistorie* 6, 2009, București, p. 165-199.

Lazăr, C. et alii, Traditions, Rules and Exceptions in the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Southeast Romania), în Kogalniceanu R., Curca R., Gligor, M. & Stratton, S. (eds.), *HOMINES, FUNERA, ASTRA. Proceedings of the International Symposium on Funerary Anthropology*, June 5-8, 2011, Alba Iulia, British Archaeological Reports, International Series, no. 2410, Archaeopress, Oxford, p. 107-118.

Lazăr, C., The Eneolithic Necropolis from Sultana-Malu Roșu (Romania) – A Case Study, în Oosterbeek, L. & Fidalgo, C. (eds.), *Mobility and Transitions in the Holocene. Proceedings of the XVI World Congress of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences (Florianopolis, Brazil, 4-10 September 2011 in Wortley, South Gloucestershire)*, Vol. 9, British Archaeological Reports, International Series, no. 2658, Archaeopress, Oxford, p. 67-74.

51. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui

Punct: Dealul Miclea / Paic

Cod sit: 166244.01

Autorizație: Nr. 93/2015

Colectiv: Dumitru Boghian—responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJSM Vaslui), Andrei Asăndulesei, Dumitru-Ionuț Stigleț (UAIC Iași), Livia Sîrbu, Ghenadie Sîrbu, (Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, Chișinău, Rep. Moldova)

După un an de întrerupere (2014) generată de lipsa fondurilor pentru activitatea arheologică, au fost reluate investigațiile sistematice din situl de la Tăcuta-Dealul Miclea/Paic (fig. 1), lucrările desfășurându-se între (10-22 august 2015), în conformitate cu obiectivele propuse: cercetarea interdisciplinară a locuirii Cucuteni A3 și a necropolei birituale Noua I și studierea caracteristicilor comunităților eneolitice și bronzului final din sectorul nordic al Podișului Central Moldovenesc. În corelație cu planul anual de cercetare, pentru desfășurarea corespunzătoare a săpăturii, a fost, inițial, scanată magnetometric, o nouă suprafață de 3200 mp, în sectorul II (SSV), în continuitatea celor realizate deja în sectorul I (NNE) (fig. 2-3). Din această scanare, se observă o rarefiere relativă a locuirii și dispersia complexelor, față de situația din sectorul I. De asemenea, este vizibil că cele mai multe complexe sunt "difuze", neconturându-se la fel de bine precum cele din sectorul I, explicația rezultând în urma săpăturii propriu-zise, care a arătat că stratul de cultură și toate structurile arheologice se găsesc, în aceeași zonă, la o adâncime foarte mică (0,20-0,40 m), fiind răvășite de arăturile longitudinale și transversale repetate.

De aceea, în zona de centru-est a sectorului II (SSV) au fost trasate patru casete (fig. 3.A-B): Cas. I-IV / 2015, cu martori intermediari, în suprafață totală de 101 mp (Cas I = 10 x 6 m; Cas II = 5 x 4 m; Cas. III = 2 x 3 m; Cas IV = 5 x 3 m), pentru a verifica gradul

de conservare al mai multor complexe și corelarea informațiilor oferite de harta magnetometrică cu cele rezultate din săpătura arheologică. Încă de la prima până de hârleț, din stratul vegetal actual, s-au recuperat multe artefacte decontextualizate (lipituri platformă, perete, vatră, piese de silex și piatră, statuete antropomorfe și zoomorfe, materiale osteologice și de dentiție umane, un denar imperial roman de la Traian⁸⁹, ante 101) și o importantă cantitate de ceramică, în special cucuteniană, deteriorată de purtarea repetată a plugului și corodată în urma condițiilor de zacere.

În această situație, complexele arheologice, aflate imediat sub stratul vegetal actual (0,20-0,40 m), prezentau o stare de conservare foarte precară, păstrându-se, neafectate de lucrările agricole, doar porțiuni restrânse. Din această cauză, unele dintre acestea au fost reconstituite ipotetic (L3 și L4/2015), altele nu. Mult mai clară este situația complexelor aflate sub -0,40 m adâncime. În continuare, prezentăm cultural-cronologic complexele arheologice descoperite în cele patru suprafețe cercetate.

Complexele Cucuteni A3

Locuința de suprafață L3/2015 a fost descoperită în Cas I, m. 0-6, nivelul -0,30 - 0,40 m (fig. 4.1,3-4), având o formă rectangulară, cu axul lung pe direcția NV-SE și dimensiunile aproximative de 6 x 4 m. Cea mai mare parte a vestigiilor acestei construcții a fost răvășită, astfel încât a putut fi recostituită doar pe baza păstrării unor porțiuni de perete interior (L4a-b), a unei mici suprafețe a vetrei (V2, L5b-c) cu o parte a gardinei, spărturi "mozaicale" împrăștiate și urme de picături de turnare Cu (fig. 4.4), a aglomerării lipiturilor de pereți, dispuse pe direcția NE-SV, unele cu urmele infrastructurii lemnoase (nuiele, crengi mai groase – $\varphi = 5-6$ cm) și a cantității de ceramică. Nu putem preciza dacă această locuință s-a extins spre NV și în Cas IV, acolo unde au fost descoperite trei aglomerări de lutuiei, dispuse aproximativ în triunghi dreptunghic (baze ale unor stâlpi?) și porțiuni de lipituri de platformă ușoară, cu crestele dispuse pe direcția NE-SV, rășnițe fragmentare, câteva unelte, ceramică (fig. 8.4-5), dar este foarte posibil să fi fost așa. Sub L3, în Cas I, au fost descoperite gropile 3, 5 și 6.

Cuptorul C2/2015 a fost descoperit în Cas II (L17-20f-h), imediat sub stratul vegetal, sub forma unei aglomerări cvasi-circulare de lipituri arse, cu diametrele de 2,5 x 3 m (fig. 7.1-6). A fost cercetat doar parțial, în campania viitoare urmând să definitivăm observațiile și detaliile constructive ale acestuia. Din cele investigate până acum și sub rezerva verificării/invalidării viitoare, această instalație a funcționat, foarte probabil, într-o anexă gospodărească, spre NV de cuptor fiind descoperită groapa unui stâlp de susținere, cu secțiune rectangulară (18 x 22 cm), a unui eventual acoperiș. Pe baza fragmentelor mari de lipituri netede, ușor arcuite, unele cu grosimea de 4-6 cm, considerăm că a avut o formă semisferică (calotă), cu diametrul de cca. 1,30-1,50 m, fără să putem preciza unde a avut deschiderea. De altfel, în actualul stadiu, reconstituirea structurii și compartimentării este doar ipotetică.

Lutuilele drepte și mari, cu grosimi de 4-6 cm, cu perforări incomplete, provenind de la plăcile de grătar, de formă "potcoavă", ne determină să considerăm această instalație drept cuptor de ars/copt ceramica, construit pe o mică platformă, la suprafața solului antic (cucutenian). În centrul aglomerării, au fost descoperite lutuiei masive, dispuse oarecum vertical, care par a alcătui perețele despărțitor al camerei de ardere a combustibilului ("focăria"), pe care erau fixate plăcile-grătar Pentru susținerea acestora din urmă,

⁸⁹ Reprezintă o piesă care, probabil, a fost pierdută în Antichitate de locuitorii unui sit carpic din zonă: Tăcuta-Miclea, Mircești-Siliște (Ghenuță Coman, *Statornicie și continuitate. Repertoriul Arheologic al județului Vaslui*, Ed. Littera, București, 1979, p. 241-243, pct. L.XII.1 și L.XII.15), Tăcuta-SV vetrei satului (materiale inedite) sau Tăcuta-Saivane (I. Ioniță, *Sondajul arheologic de la Tăcuta (județul Vaslui)*, în *ArhMold*, XX, 1997, p. 89-106).

s-a realizat și o cornișă, triunghiulară în secțiune, urmele acesteia observându-se pe partea interioară a unor lutuiei de perete. În jurul acestui cuptor, au fost găsite aglomerări de vase, unele întregibile, bucăți de pigment roșu, unelte de piatră și statuete antropomorfe, câteva exemplare fiind atent lucrate.

Groapa 3/2015 a fost descoperită în Cas I, 11a-b, între -0,40-0,70 m, fiind de mici dimensiuni și afectată de crotovine. Credem că poate fi interpretată ca groapă de par, deși conturul său era cvasipoligonal.

Groapa 4/2015 a apărut în Cas I, 117-8e-f, la -0,40 m, fiind de formă circulară neregulată, o porțiune a acesteia continuându-se spre VSV, în zona nesăpată (fig. 5.1-4). La -0,65 m avea dimensiunile 1,72 x 1,84 m, o formă de pungă, în profil, cu fundul albiat, adâncindu-se până la -0,95 m, în dreptul m. 7,60f. Prezenta mai multe straturi de depunere, alcătuite din ceramică, lipituri de perete, lipituri de vatră, fragmente osteologice, mici bucăți de pigment mineral roșu. Pe fundul gropii (între -0,75-0,90 m) se găseau două bucranii fragmentare, așezate cu fața în jos, ceea ce ne face să nu excludem o posibilă depunere de cult/rituală.

Groapa 5/2015 a fost o amenajare gospodărească de mari dimensiuni (m. 3.50-5,50), anterioară L3/2015, care a fost săpată de la -0,40 m, pentru extragerea lutului. Fundul acesteia ajungea la -1,55/1,60, fiind umplută cu foarte multe lipituri de perete, spărturi mozaicale de vatră, materiale ceramice cucuteniene, unelte litice și osteologice, fragmente de rășniță și nicovale, plastică antropomorfă și zoomorfă etc., depuse într-un pământ brun, faeziomic (fig. 6.1-4). Spre centru, în dreptul 14d, pe fundul gropii au fost descoperite două vase Noua, sparte pe loc, din care unul mai mare, decorat cu brâu simplu, în relief, a fost pus în picioare, ambele acoperind două grămăjoare de substanță carbonizată care s-a pulverizat la prelevare. În acest caz ne aflăm în fața unei situații interesante. În interiorul gropii Cucuteni A3, pe care o denumim Gr. 5A, în timpul locuirii Noua, a fost săpată o altă groapă, tot circulară în plan, dar de dimensiuni mai reduse (cca. 1 m diametru), desemnată drept Gr. 5B, care se găsește în asocieră cu locuința L4/2015, parțial adâncită, datată tot în Bronzul final (vezi infra).

Groapa 6/2015 a fost descoperită în Cas I, între m. 3,40-5a-b, sub L3/2015, având o formă circulară (1,60 x 1,27 m), fiind săpată tot de la -0,40 m, adâncindu-se până la 0,90m. A fost umplută cu puține materiale arheologice (ceramică, oase de animale, lipituri mărunte).

Groapa 7/2015 se găsește în 110a-b, continuându-se spre S, în zona nesăpată. Are o formă circulară, cu deschiderea de 0,70 m în Cas I, adâncindu-se până la -0,85 m. Era umplută cu ceramică uzuală, pictată și cu decoruri adâncite și pictură crudă, de tip/tradiție Hăbășești, materiale osteologice și litice.

Complexe Noua I

Groapa 5B a fost identificată în interiorul gropii 5A, în 14-5c, de la -0,60 m până la -1,55/-1,60 m (fig. 6.1-4). A avut o formă oarecum cilindrică, cu pereții relativ drepecți și fundul ușor rotunjit, putând fi considerată o anexă gospodărească a L4/2015, pentru depunerea vasului de/cu provizii, acoperit cu capac.

Locuința 4/2015 a fost surprinsă parțial, pe aliniamentului NV-SE al pietrelor din 112-5d-f. Este vorba de bordei parțial adâncit (m. 1,50-5; -20/30-0,60 m), cu o formă rectangulară, probabil, care a deranjat locuința cucuteniană. În colțul de SE al L4 se găsea Gr. 5B, iar ca elemente de inventar se pot menționa fragmentele de vase de uz gospodăresc, cu brâu în relief, mici bucăți de cărbune, neidentificându-se, deocamdată, elemente de vatră.

Pe lângă complexele menționate, în campania din anul 2015 s-au descoperit: o importantă cantitate de ceramică Cucuteni A3 și Noua, numeroase unelte de silex, piatră și os/corn, două piese de cupru (un inel/cercel și un ac) și câteva picături de turnare, mărgel

de lut, un pandantiv unghiular din os, plastică antropomorfă și zoomorfă, o pintaderă cu amprentă spiralică, un idol en violon etc. În Cas III/2015 au fost intersectate pachetele de roci aflate în structura dealului (fig. 8.1-2).

În concluzie, putem arăta că în campania din 2015 s-au obținut rezultate notabile atât pentru definirea habitatului Cucuteni A3, cât și a așezării Noua, ultima semnificativă și prin asocierea cu necropola identificată, anterior în sectorul de NNE.

Abstract:

During the systematic archaeological research campaign conducted from 10 to 22 August 2015 in the site of Tăcuta-Dealul Mică/Paic, four sections (Cas I-IV), with an area of 101 sq. m were investigated. Five pits (no. 3-7/2015), a dwelling (L3/2015) and a pottery kiln (C2/2015) from the Cucuteni A3 layer, a pit (5B/2015) and a pit-house (L4/2015) belonging to the Noua settlement were investigated.

52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița - Curtea Domnească Punct sector A

Cod sit: 653551.109

Autorizația: Nr. 100/15.07.2015

Colectiv: Petru-Virgil DIACONESCU (responsabil), Gheoghe OLTEANU, Ovidiu CÎRSTINA, Florin Gabriel PETRICĂ, Mihai Claudiu NĂSTASE, Felician Constantin CHEOSEA, Minodora CÎRCIUMARU

Cea mai vastă, ca suprafață, și cea mai bine păstrată din spațiul românesc, Curtea Domnească din Târgoviște, bine cunoscută în documentele epocii în care a funcționat, a beneficiat în anii ultimului secol de ample investigații arheologice, studii de arhitectură, artă, articole și chiar lucrări monografice.

Vom explica în cele ce urmează, succint, motivația care a impus această concluzie cel puțin dacă ne raportăm la cercetarea arheologică. Aceasta, începută direct în 1934 o dată cu investigațiile lui Virgil Drăghiceanu, reluată începând cu 1954 și continuată până în prezent suferă de anumite neajunsuri: campanii de cercetare rămase inedite și în ziua de azi sau publicate târziu, inexistența unei ridicări topografice foarte multă vreme, gestiunea neuitată a arhivei grafice, topometrice, fotografice și a patrimoniului mobil, toate aflate în mai multe instituții de profil și chiar prezența pe sit în același timp a unui număr prea mare de arheologi (de exemplu, în 1986 au fost numai puțin de 12). Nu trebuie totuși trecut cu vederea faptul că, în final, sub conducerea responsabilului de șantier Nicolae Constantinescu (1961 - 1986) a apărut un studiu monografic asupra ansamblului. Complexitatea problematicei a rămas, așa cum recunosc chiar și cei care și-au legat perioade consistente din activitatea profesională de cercetarea curții domnești târgoviștene.

Cadrul fizico-geografic. Orașul, respectiv, Curtea Domnească, este așezată pe o câmpie înaltă (Câmpia Înaltă a Târgoviștii), la poalele Subcarpaților, în interfluviiul Ialomița - Dâmbovița. Locul unde este construit Turnul Chindiei, este, nu întâmplător, și punctul cu altitudinea cea mai mare a orașului, respectiv 292 m, Târgoviște și arealul limitrof beneficiază de un bioclimat de cruțare, recomandat încă de acum un secol pentru suferinții de plămâni sau inimă, cu resurse naturale generoase: păduri, pământuri fertile, cărbuni, sare, nisipuri feruginoase, țiței. Toate aceste caracteristici explică de ce, mai ales pe marginea terasei înalte drepte a Ialomiței, au fost documentate urme de locuire, încă din neolitic.

Factorul major care a determinat apariția unei reședințe domnești la Târgoviște la începutul secolului al XIV-lea sau chiar mai

înainte, cum presupunem, a fost comerțul: "drumul Câmpulungului", care lega, spre mijlocul secolului al XIV-lea, centrul Europei de gurile Dunării și nordul Mării Negre și de aici mai de departe Orientul Mijlociu, respectiv spre 1400. Drumul Giurgiului, care lega Târgoviștea, de sus menționatul port la Dunăre, implicit, de Peninsula Balcanică și Constantinopol.

Poziționarea Târgoviștei la limita dintre câmpia înaltă și dealurile subcarpatice a favorizat și schimburile locale între produsele specifice câmpiei și ale dealurilor încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea, situație demonstrată chiar de toponimul "târgoviște" – loc de târg sau loc unde a funcționat un târg.

Nu insistăm asupra istoricului investigațiilor arheologice, nu numai din motivul că acesta ar ocupa o parte consistentă ci și pentru că a apărut, pe larg, în ultima lucrare monografică dedicată Curții Domnești din Târgoviște.

Perimetrul cercetat în anul 2014, pe care în avem, de altfel, în vedere și pentru anul 2015, respectiv Biserica-paraclis, Turnul Chindiei și prima incintă de piatră a beneficiat de investigații încă din 1934, când secretarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Virgil Drăghiceanu, a degajat biserica și casa de secol XV, Casa 2. După preluarea obiectivului de către Direcția Monumentelor Istorice, din 1961, încep lucrări ample de cercetare impuse și de proiectul de restaurare. Perimetrul s-a aflat în atenția grupului de cercetare condus de arheologul Nicolae Constantinescu, din partea Institutului de Arheologie din București, în timpul campaniilor din anii 1961, 1964 – 1965, 1976, 1981 și 1986, respectiv de arheolog Gheorghe I. Cantacuzino, din partea Direcției Monumentelor Istorice, în anii 1966 – 1967 și 1974. Un sondaj pe incinta de secol XV a fost întreprins de Petru Diaconescu, în anul 2008 iar în anul 2014 a fost investigată cu precădere biserica paraclis.

Cercetarea arheologică a acestui perimetru s-a impus de la sine atât din considerente practice, pe care le vom explica în cele ce urmează cât și din cauza situației informației științifice.

Din rațiuni pe care nu le putem explica și pe care noi înșine nu le-am înțeles, ultimul proiect de reabilitare a complexului domnesc din Târgoviște, pus în practică în perioada 2008 – 2010, nu a inclus două monumente esențiale, respectiv Turnul Chindiei și Biserica-Paraclis, în condițiile în care ambele monumente suferă de probleme legate de starea lor de conservare, de aspectul general și chiar probleme structurale, de rezistență. Reluarea cercetărilor la Curtea Domnească, începând din anul 2014, a fost motivată de implementarea în anul 2016 a unui proiect de restaurare pentru cele două monumente.

Din punct de vedere științific, deși, așa cum am arătat deja, monumentele respective au beneficiat de atenție încă de la începuturile activității arheologice în fosta reședință domnească de la Târgoviște totuși rezultatele nu au fost, încă, pe măsura efortului investit. După numai puțin de 15 campanii de cercetare nu dispunem încă de o imagine clară asupra începuturilor reședinței domnești, a succesiunii temporale a primelor edificii ridicate aici.

Nu mai reluăm obiectivele cercetării expuse în raportul de cercetare arheologică sistematică - "Curtea Domnească" din Târgoviște pentru anul 2014 deoarece acestea au rămas aceleași.

Cum s-a precizat și în raportul campaniei precedente din anul 2014, configurația terenului, respectiv densitatea monumentelor cât și cercetările anterioare începând cu degajările începute de Virgil Drăghiceanu 1934 – 1937 și cercetările sistematice din 1961 până 1986 de către Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" din București ne-au obligat numai la investigații punctuale. Campania 2015 s-a concentrat asupra exteriorului Bisericii Paraclis. În interiorul monumentului a fost cercetat naosul prin secțiunea IV care a urmărit să ofere informații stratigrafice între acesta și intrarea pe latura de sud a bisericii, secțiune care a fost prelungită spre nord pentru a sesiza

eventualele legături cu prima incintă a Curții Domnești. Tot în interior a fost investigat și Turnul Chindiei prin secțiunea I/2014 continuată spre vest și o noua secțiune, secțiunea V. Celelalte sondaje, respectiv secțiunea VI și casetele 4 – 13, în afara casetei 6, au fost practicate la exteriorul bisericii (vezi planul general al cercetărilor). Poziționarea investigațiilor cu precădere în exteriorul paraclisului și deosebirile între stratigrafiile secțiunilor și casetelor, pentru o mai bună înțelegere a succesiunii monumentelor și a diferitelor faze succesive de construcție sau reconstrucție ne obligă să prezentăm stratigrafia în subcapitolul următor, respectiv cel dedicat principalelor descoperiri. Adăugăm o precizare necesară și anume faptul că secțiunea IV trasată pe latura vestică a naosului și caseta 7 din absida nordică nu au oferit rezultatele așteptate. Din păcate, secțiunea IV s-a poziționat peste o excavație mai veche, nemarcată și nici măcar menționată în planurile de cercetare arheologică anterioare.

În continuare prezentăm, în ordine cronologică, principalele descoperiri:

a. Incinta din lemn. Identificată în anul 1986, pe o axă nord-sud, imediat la sud de coridorul de racord dintre cele două case iar în anul 2014 în absida de sud a Bisericii Paraclis, pe o axă de cca. 40 m, cu doar 5 m mai scurtă decât incinta ulterioară de piatră și poziționată aproximativ în același perimetru. Pe axa est-vest nu s-a putut delimitată fiind, cel puțin pe partea estică, distrusă de construcțiile ulterioare. În cursul cercetărilor întreprinse anul trecut (2014) nu au fost continuate investigațiile pe latura de nord a incintei, în perimetrul descoperit de noi (vezi planul general). Incinta era formată din două rânduri de bulumaci cu diametru mediu de 0,20 m poziționate paralel, cu aceeași structură pe ambele laturi descoperite (vezi planul general).

Chiar dacă posibilitățile de cercetare ale acestei construcții sunt, din nefericire limitate, reprezintă, până în prezent, cea mai timpurie descoperire medievală din arealul Curții Domnești din Târgoviște. Problematika datării acesteia a rămas în suspensie de cca. 30 de ani deoarece nu s-a dat importanță suficientă unor descoperiri numismatice și anume trei monede maghiare emise de regele Carol Robert de Anjou (1308 - 1342). Cea mai importantă monedă o reprezintă un parvus din argint, datat anterior anului 1338. Aceasta a fost descoperită în anul 1986 din secțiunea XIII A de sub nivelul de incendiere care distruge împrejmuirea din lemn, în plus, ea se poziționează la 3 - 4 m spre nord de latura sudică a incintei, mai precis, în coridorul de racord.

b. Incinta din piatră. Am menționat în raportul cercetărilor pe anul trecut (2014) că până în anul 2015 incinta nu era documentată pe latura vestică (spre oraș) cât și datarea aproximativă undeva în prima jumătate a secolului al XV-lea. Nivelul de construcție, cu mortar de var și identificat în cursul anului 2014 ca anterior paraclisului anunța deja existența unor construcții anterioare din piatră și cărămidă dar pe care nu le-am putut preciza la momentul respectiv. Constructiv, amplasamentul incintei la mai puțin de 1 m nord de paraclis ca și poziția turnului din colțul nord-estic, planimetric nu corespundea spațiului aulic cerut de o biserică domnească (vezi planul general). Pentru a lămurii problema s-au deschis mai multe puncte, în exteriorul paraclisului, respectiv casetele 4, 8, 10, 12 și 13 cu rezultate remarcabile. Stratigrafia casetei 13 dintre biserică și turnul rotund ne-au permis să apreciem că incinta a fost demolată înaintea ridicării bisericii⁹⁰ (vezi planul general).

În profilul de est al casetei 5 nivelul de construcție al incintei este suprapus de cel de demolare al acesteia, se adaugă

⁹⁰ În anul 1965 Direcția Monumentelor Istorice a amplasat un pavaj de bolovani în exteriorul bisericii și al turnului care a distrus nivelele constructive ulterioare construcției paraclisului. În momentul degajării incintei proiectantul și constructorul au refăcut elevația din lespezi de piatră fără să dispună de elemente constructive probate științific.

clar diferența de 0.20 m între soclurile celor două construcții, cel al incintei fiind cu 0.20 m mai jos. Pentru datele menționăm trei monede din prima jumătate a secolului al XV-lea⁹¹. În stare foarte bună se păstrează o monedă emisă în deceniul patru al secolului al XV-lea de către Alexandru Iliș, domnitorul Moldovei și recuperată din nivelarea cu moloz sus menționată. În secțiunea IV, respectiv caseta 4, poziționată între latura nordică a bisericii și incintă, în profilul de est se observă cavoul de piatră desființat odată cu ridicarea bisericii este posterior incintei de piatră (fig. 1-3).

Celelalte trei sondaje, respectiv, caseta 8 pe latura de nord al Turnului Chindiei și casele 10 și 12 de pe latura opusă au dus la identificarea laturii vestice a incintei, latură neidentificată până la cercetările prezente. În caseta 8, la vest de platforma de zidărie identificată și în capătul de vest al casei 4 (fundația rămasă prezintă o grosime de 0,40 m, semicirculară spre est, dreaptă pe celelalte laturi și adosată Turnului Chindiei) a fost descoperită amprenta colțului de nord-vest al incintei, de fapt un dreptunghi care iese din aliniamentul Turnului Chindiei cu 0,8 m spre nord și lățimea est-vest de 1,20 m. La partea inferioară a amprentei se păstrează un nivel gros de cca. 0,15 m cu mortar și piatră, respectiv, talpa fundației incintei. În groapă au fost identificate și oseminte provenind de la înhumarea a doi indivizi depuși probabil după construirea bisericii paraclis, oseminte descoperite în șanțul de fundație (fig. 3/1-3).

Pe latura opusă a Turnului Chindiei, situația arheologică este și mai clară. În caseta 12 din aliniamentul turnului iese spre sud un pînten al unei fundații din piatră cu lățimea de 1,2 m cu o adâncime de -0,9 m față de -0,6 m de la cota actuală a terenului, ultima fiind a Turnului Chindiei. Amprenta incintei continuă spre sud până la pe latura nordică a casei mari de secol XV, respectiv în caseta 10. Nu ne putem pronunța asupra motivației demolării incintei dar aceasta continuă spre sud pe traseul de vest al casei mari care de fapt a înglobat-o în fundația beciului. Pe latura de sud și est incinta este cea pe care o vedem și astăzi. Preliminar această etapă evolutivă unei curți fortificate de mici dimensiuni, cca. 1500 m², ridicată credem, din inițiativa lui Nicolae Alexandru sau Vladislav Vlaicu în perioada 1360 – 1370, bineînțeles datarea fiind una relativă.

c. Cimitirul. În această campanie au fost identificate un număr de cinci morminte dintre care două în caseta 6, pe latura de sud a altarului, unul în absida nordică a naosului (caseta 5), cavoul amintit din caseta 4, între incintă și biserică și ultimul în caseta 10, practic pe latura nordică a casei mari din secolul al XV-lea. La acestea se adaugă și reînhumarea surprinsă în caseta 8 de pe latura nordică a Turnului Chindiei (vezi planul general). Din mormintele amintite doar două au conținut resturi osteologice umane, respectiv M 4 (fig 2/1) din altar și M 7 din caseta 10, celelalte fiind exhumate anterior amenajării fundației bisericii-paraclis și cu titlul de ipoteza reînhumate în excavația surprinsă în caseta 8 după demontarea fundației incintei de piatră. Remarcăm la mormântul 4, din altar, descoperirea unui inel sigilar masiv, din argint, datat în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Ultimul mormânt, M 7, din caseta 10 este tăiat parțial pe partea vestică de șanțul de demantelare al incintei, un argument în plus că cimitirul a funcționat înaintea construcției actualei biserici.

Prezența cavoului de piatră, unul dintre cele mai vechi descoperite la sud de Carpați, prezența celor două inele sigilare, respectul constructorilor bisericii pentru reînhumarea osemintelor descoperite ne permit afirmația că în această etapă perimetrul cercetat avea caracter domnesc (fig. 1).

Propunem și o ipoteză de lucru asupra aspectului, respectiv a planimetriei reședinței domnești. Desființarea în această etapă, în momentul apariției cimitirului a incintei pe latura de vest și parțial nord coincide cu ridicarea casei identificate în 1986 (notată IA) la nivelul

beciului și al gârliciului, clădire care a depășit spre vest aliniamentul vechii incinte, mai mult decât probabil lângă casa domnească a existat și un mic paraclis spre nord de casa demantelată ca și clădirea atunci când a fost construită casa mare dar dispariția incintei pe latura cea mai expusă, spre vest ridică problema apărării curții, problema încă controversată.

În campania din 1976 în colțul de sud-vest al șanțului mare de apărare a fost identificat șpaletul de nord al unui turn masiv de cărămidă, cel de vest fiind prăbușit în șanț deci turnul este anterior acestei structuri defensive amenajate la jumătatea secolului al XV-lea, fază de construcție corespunzând casei IA.

Ca ultimă observație menționăm, în marcarea traseului marelui șanț de apărare, pe latura de vest, spre Calea Domnească este sugerat un pod ca o cale de acces. În fapt, credem că este vorba de două șanțuri, excavate în etape diferite, unul mare, cel amintit mai târziu și altul, mai mic, anterior (5 m deschidere la gură, 4 m la bază și o adâncime de cca. 2 m) situat în exteriorul celui mare pe care cei care propus această desfășurare a fortificației l-au interpretat ca un prim obstacol înaintea celei propriu-zise. Este necesar să luăm în considerare, în această etapă, de la sfârșitul secolului al XIV-lea a existenței unui șanț de apărare anterior, înghițit în mare parte de fortificația cu șanț ulterioară a cărei deschidere la gură variază între 20 și 22 m și cu o adâncime impresionantă 6,5 – 7 m de la nivelul de călcare actual. Pentru cca. 50 de ani ar fi fost singura posibilitate de apărare a Curții Domnești, cercetările succesive, neidentificând nici măcar amprenta unui zid din materiale durabile. Existența unui șanț de apărare poate fi explicată fie și pe principiul, simplist doar la suprafață dar consistent logic” curte mică - șanț mic; curte mare - șanț mare”. În secțiunea IV, în extremitatea nordică fundația noii incinte atribuită lui Petru Cercel (1583 - 1585) suprapune un zid de cărămidă care depășește cu 0,40 spre sud aliniamentul zidului mai sus amintit pe care îl considerăm ridicat în secolul al XV-lea pentru a opri accesul într-un șanț de apărare al Curții Domnești, ridicată de Mircea cel Bătrân pentru fiul său Mihail I (1418 - 1420).

d. Biserica paraclis. Cercetarea laturii de est a altarului, respectiv în caseta 5, a identificat prima catapeteasmă, din lemn, poziționată la cca. 1 vest de masa altarului și sprijinită la capete pe o bază de cărămidă pe care se sprijineau stâlpii din lemn. De remarcat faptul că sub piciorul de zidărie al catapetesmei situat lângă latura sudică a paraclisului, s-a descoperit o farfurie smălțuită de la începutul secolului al XV-lea, depusă, credem, intenționat (fig. 9/1).

Reevaluarea cercetărilor anterioare, mai vechi sau mai noi, inclusiv a inventarului numismatic legat strict de monument, din prima etapă de existență, afară de cea mai veche emisă de Dan al II-lea, majoritatea aparțin anilor 1427 – 1437, emisiuni Sigismund de Luxemburg în ultima parte a domniei sale ne îndreptătesc să afirmăm că biserica este construită mai târziu decât s-a presupus anterior, probabil în timpul domniilor lui Alexandru Aldea, Vlad Dracul sau chiar Vladislav al II-lea deci într-un interval cuprins între 1431 – 1456. Această ipoteză este întărită și de planul bisericii cu turn de intrare, element care nu a fost identificat ctitoriilor atribuite lui Mircea cel Bătrân, care justifică o datare ulterioară.

e. Turnul Chindiei⁹². Apariția Turnului Chindiei prin transformarea turnului de intrare a bisericii paraclis a constituit un semn de întrebare. Cele două sondaje din interior prelungirea secțiunii I/2014, respectiv secțiunea V reconfirmă că singura pardoseală identificată, atât sub Turnul Chindiei cât și în restul bisericii este cea inițială de formă dreptunghiulară (fig. 6-7). Construcția turnului de fortificație este concomitentă cu refacerea bisericii, grav avariate, probabil la sfârșitul secolului al XVI, cauzat de un seism. Pardoseala hexagonală care marchează a doua etapă în evoluția bisericii

⁹¹ Identificarea monedelor în discuție a fost făcută de către colega noastră Dr. Irina Cîrstina.

⁹² Când folosim denumirea de Turnul Chindiei ne referim la fortificație și nu la turnul inițial al bisericii paraclis;

paraclis nu se mai întâlnește sub turn și în pronaos. Confirmarea a venit prin descoperirea în exterior între turn și accesul actual dinspre sud al bisericii de un masiv de zidărie care este de fapt piciorul scărilor de acces în turnul fortificat. Între intrarea în biserică și latura de est a piciorului scărilor a fost identificată aceeași pardoseală din cărămidă hexagonală întâlnită și la interior, un argument în plus pentru datarea mai târzie a turnului de fortificație cunoscut cu numele al "chindiei". Nu putem afirma fără urmă de îndoială că platforma de zidărie din colțul opus dinspre nord-est aparține tot structurii de acces în turn, în orice caz, acesta se făcea printr-o scară în zig-zag prin deschiderea existentă pe latura de sud care nu era o fereastră, cum se bănuia.

Considerații preliminare

Cercetările arheologice din campania anului 2015 obligă la o nouă abordare a primelor faze de evoluție ale curții domnești dar și a viitorului târg, respectiv, mai târziu oraș Târgoviște.

Expunem, în cele ce urmează, pe scurt, rezultatele cercetării arheologice:

momentul inițial al viitoarei curți domnești este reprezentat de o mică fortificație din lemn de la sfârșitul domniei lui Basarab I care marca la acea vreme nu numai drumul Câmpulungului dar și extinderea tărâmului stat muntean spre sud și est;

probabil, Nicolae Alexandru, spre anul 1360 ridică pe același amplasament o fortificație din piatră prevăzută cu turnuri din care au fost identificate, deocamdată, un număr de șase;

vechea fortificație din lemn devenea o reședință secundară a domniei, construită cu același scop ca și prima. Din păcate, date despre compoziția interior nu se mai pot oferi deoarece construcția așa numitei case I, la jumătatea secolului al XV-lea, a anulat orice posibilitate de investigare ulterioară. Aceasta dispărea undeva după 1396 când era încă funcțională așa cum menționează și scutierul bavarez Johann Schiltberger;

a treia etapă evolutivă o reprezintă Casa I A cu o mică biserică plasată în imediata apropiere spre nord dar alta decât actuala biserică paraclis și o nouă fortificație formată parțial din vechea fortificație, spre est și sud și un șanț de apărare spre vest și nord pentru prima dată amintită de către Mihail I, fiul lui Mircea cel Bătrân, la 1420 "casa domniei mele";

după 1431 apare curtea domnească așa cum este cunoscută astăzi prin cercetările și publicațiile de până acum și anume:

Un șanț mare de apărare care proteja un spațiu de cca 5000 m², o casă și o biserică de mari dimensiuni, structură care a funcționat până la finalul secolului al XVI-lea când Petru Cercel (1583-1585) modifică radical planimetria curții domnești de la Târgoviște;

Turnul (pridvorul bisericii-paraclis) este transformat în fortificație, respectiv ceea ce este cunoscut drept Turnul Chindiei, spre sfârșitul secolului al XVI-lea, fără a se putea preciza, deocamdată ctitorul.

Principala reușită a ultimelor cercetări este datarea cu cel puțin o jumătate de veac mai devreme decât era, până acum, general acceptată.

Dacă succesiunea viitorului ansamblu domnesc o considerăm în mare parte argumentată, structura internă, cronologia și importanța istorică a fiecărei etape menționate este absolut necesar a fi verificate prin același tip de investigații punctuale care ne-au oferit posibilitatea obținerii rezultatelor din anii 2014-2015

Dacă succesiunea în timp a viitoarei Curți Domnești prezentată mai sus este corectă totuși sunt absolut necesare investigații viitoare, respectiv în campania anului 2016 după cum urmează:

- obținerea de elemente noi pentru încadrarea cronologică a cimitirului, când și cât timp a funcționat;
- argumente în favoarea ipotezei potrivit căreia incinta este locuită de un șanț de apărare, când și de către cine;

- cine și când stabilește la Târgoviște noua reședință domnească.

Bibliografie:

P.-V. Diaconescu, Târgoviște. Structuri urbane în evul mediu (Contribuția arheologiei), în *Valachica*, 18, 2005, p. 99-121.

N. Constantinescu, C. Ionescu, Asupra habitatului urban de la Târgoviște ante 1394. Repere din vatra Curții domnești, în *SCIVA*, 31, 1980, nr. 1, p. 57-58.

C. Ionescu, Considerații asupra arhitecturii și urbanismului orașului Târgoviște în a doua jumătate a veacului al XIV-lea, în *RMMMA*, 2, 1983.

N. Constantinescu, Cercetările arheologice de la Curtea domnească din Târgoviște, în "Documente recent descoperite și informații arheologice", București, 1987, p. 69-78.

Gh. I. Cantacuzino, Puncte de vedere privind evoluția Curții domnești din Târgoviște în secolele XIV-XVI, în *SCIVA*, 50, 1999, nr. 3-4, p. 127-154.

Radu Gioglovan, Din problemele istoriei Complexului monumental al Curții Domnești din Târgoviște, în *Valachica*, 6, Târgoviște, 1974, p. 102.

Cristian Moiescu, Prima curte domnească de la Târgoviște, în *BMI*, XXXIX, nr. 1, p. 11-15.

N. Constantinescu, C. Ionescu, Asupra habitatului urban de la Târgoviște înainte de 1394. Repere din vatra Curții domnești, în *SCIVA*, tom 31, nr. 1, 1980, p. 53-76.

Gabriel Mihăescu, Din istoricul cercetărilor arheologice la Curtea Domnească din Târgoviște, în *MIA*, XVIII, nr. 2, Buc., 1986, p. 14-24.

Petru Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Florin Petrică, Mihai Năstase, Curtea Domnească din Târgoviște. Cercetări arheologice 2008-2010, în *Argessis*, XIX, 2010, p. 109-132.

Petru Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Tiberiu Muscă, Fortificațiile orașului medieval Târgoviște. Contribuții arheologice, în *HU*, 16, nr. 1-2, Buc., 2008, p. 91-113.

Alexandru Ciocăltan, Prope Turco set inter Scismaticos. Conventurile ordinelor mendicante din Țara Românească (secolele XIV-XVI), în *HU*, 17, Buc., 2009, p. 3-23.

N. Constantinescu, C. Ionescu, P. Diaconescu, V. Rădulescu, Târgoviște. Reședința voievodală (1400-1700). Cercetări arheologice (1961-1986), Târgoviște, 2009.

Denis Căprăroiu, Orașul medieval în spațiul românesc extracarpatic (sec. X-XIV). O încercare de tipologizare a procesului genezei urbane, ed. A II-a, Târgoviște, 2014, p. 200-211.

Abstract:

Keywords: Wallachia, Târgoviște's Princely Court, fortifications, Middle-Age

The archaeological investigations of 2015, following the ones of previous took a serious interest in the oldest area of the Princely Court, that is the area around Chindiei Tower – Lady's Church (chapel) and its results have led us to a new approach on the premises and the moment of settlement for a princely residence in Târgoviște. Some key observations were made regarding the issues in debate:

- The existence of a wooden fortification, probably of a local leader or of a person in charges custom office here during the reign of prince Basarab I or the later prince Nicolae Alexandru;
- In the second half of the XIVth century, on the very same site, there was a stone fortification of which only the wall was traceable,

a situation that gives, in our perspective, the right to believe that Târgoviște played the role of secondary princely residence for the young Wallachian state;

- Mircea the Elder (1386 - 1418) repairs it around 1400 for his son, Michael (1418 - 1420), co-regent, as well and he is the one that replaces partially the inside stone wall with a dry trench, on west and north sides;

- Chindiei's Tower as the fortification we know today was built over the porch and bell-tower of Lady's Chapel sometimes at the end of the sixteenth century.

53. sat Tărtăria, com. Săliște, jud. Alba

Punct: Gura Luncii

Cod RAN – 7080.01

Autorizație: Nr.86/07.07.2015

Așezare de tip tell

Neolitic - Neolitic timpuriu - Neolitic mijlociu - Eneolitic - Eneolitic timpuriu - Eneolitic mijlociu - Eneolitic târziu - Epoca bronzului târziu - Hallstatt - Hallstatt mijlociu - Epoca romană - Epoca migrațiilor - Epoca medievală timpurie

Colectiv: Adrian Sabin Luca – responsabil (ULB Sibiu, MN Brukenthal), Zeno Karl Pinter, Anamaria Tudorie, Florentina Marțiș (ULB Sibiu), Gabriel Rustoiu, Cristinel Fântâneau (MNUAI), Gheorghe Natea, Vasile Palaghie, Raluca Maria Teodorescu, Adrian Luca (MN Brukenthal).

În anul 2015 s-a cercetat suprafața S.VI (8/16 m) și S.VII (8/16 m). La ambele suprafețe ne-am mărginit la căutarea primelor structuri stabile din punctul de vedere al arhitecturii.

Observațiile arheologice ale anilor anteriori ne arătau faptul că Tellul a fost parțial distrus prin realizarea unei fortificații în secolul XIII d.Chr. Suprafețele S.VI-X (foto 2) ne arată – fără îndoială – acest lucru. După observațiile directe se constată că în zona cercetată șanțul medieval avea 40 m la partea cea mai înaltă și aproximativ 8-10 m adâncime.

În suprafața VII (foto 1) pământul amestecat, rezultat din săparea șanțului, a fost îndepărtat. Cu toate acestea nu mai sunt vizibile resturile orizonturilor Coțofeni, Petrești și Vinča B. După cum se vede la foto 2 suprafețele arată o înclinare spre stânga a tellului. Aceasta este o urmare a săpării șanțului de apărare. Locuința cercetată parțial este primul complex in situ la marginea șanțului.

Suprafața VI (foto 2, cea mai înaltă, pe vârful tellului) avea primul nivel in situ medieval, de secol XIII. De fapt nu este vorba despre un nivel continuu, ci de elemente ale unei instalații pentru încălzirea unui cort (nu locuință, deoarece lipsesc elementele de arhitectură ale unei construcții). Tot aici s-au descoperit și piese din metal care încădrează bine, în epocă, amenajarea. Nu am ajuns – chiar dacă am cercetat, în adâncime, până la 0,80 m – la nivelul neolitic in situ.

54. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea

Punct: Celic Dere

Autorizația: Nr. 92/08.07.2015

Tip sit: 111 - așezare deschisă; 211 - necropolă plană; 212 - necropolă tumulară

Epoci istorice: 163 - Hallstatt târziu; 211 - Latène timpuriu; 212 - Latène mijlociu

Colectiv: Valeriu Sîrbu (M Brăila, IAB – responsabil științific), Maria-Magdalena Ștefan (SC Digital Domain București), Dan Ștefan (SC

Digital Domain București), Sorin-Cristian Ailincăi (ICEM Tulcea), Gabriel Jugănar (Arheo Research Tulcea), Tomasz Bochnak (Institute of Archaeology Rzeszów - Polonia), Anjia Bochnak (National Museum Kraków - Polonia), Diana Davâncă (Deva) – membri în colectiv

Perioada de desfășurare a campaniei: 21 iunie - 11 iulie 2015

Ansamblul arheologic este localizat pe versantul nordic al văii Celicului, la 3 km VSV de confluența cu apa Teliței, adică la mai puțin de 20 km sud, în linie dreaptă, de vadul Dunării de la Isaccea. Cercetările întreprinse aici în perioada 1985 – 2001, cu unele întreruperi, sub conducerea lui Gavrilă Simion au pus în evidență unul dintre cele mai expresive situri arheologice din a doua epocă fierului din spațiul dobrogean. Ansamblul cuprinde o așezare și o necropolă alăturată - datate în perioada secolelor VI-III a. Chr. În necropolă au fost cercetate peste 80 de morminte cu mantale de piatră, de tipul tumulilor de mici dimensiuni specifici spațiului balcanic la sfârșitul primei epoci a fierului, precum și alte câteva zeci de morminte plane.

Siturile sunt importante din mai multe motive:

1. sunt cunoscute atât așezarea, cât și necropola, astfel că putem reconstitui specificul cultural și material al comunității de aici dintr-o perspectivă mai complexă, în special în contextul existenței anumitor interpretări asupra caracterului nord-pontic al unora dintre înmormântări (inhumație cu arme în tumuli);

2. surprind trecerea de la prima la cea de-a doua epocă a fierului în spațiul nord-tracic, asigurând o legătură între orizontul de tip Ferigile-Bârsești și cel getic clasic, asociat cimitirelor de tip Murighiol, într-un context arheologic bine ancorat de importuri grecești, pe baza cărora se pot stabili datări clare;

3. necropola include atât morminte plane, cât și tumulare, practicându-se atât incinerarea, cât și înhumarea; în plus, s-au observat o serie de obiceiuri funerare post-înmormântare.

Cercetările au fost reluate în 2006⁹³, iar din 2008 am beneficiat și de suportul Universității din Rzeszów (Polonia), care a inclus situl de la Celic Dere în cadrul unui parteneriat, în programa de practică arheologică pentru studenți⁹⁴. Noul colectiv și-a orientat strategiile de cercetare pe înțelegerea mediului ambiant, pe reconstituirea peisajului arheologic contemporan și pe recuperarea informațiilor (de exemplu, de natură spațială) privind mai vechile săpături. Alături de metodele arheologiei clasice, an de an s-au realizat prospecțiuni geofizice (magnetometrie, ERT, GPR, k-metrie), aeriene (UAV), periegeze, studii de arheologia peisajului și teledetecție, măsurători topografice și fotogrammetrice. Pentru rapoartele antropologice, rămășițele osteologice au fost predate Institutului de Antropologie "Francisc I. Reiner" din București⁹⁵.

Campania de cercetări a anului 2015, desfășurată pentru trei săptămâni în lunile iunie și iulie, a marcat un deceniu de cercetări ale noului colectiv la Celic Dere, ocazie cu care s-a acordat atenție sporită organizării și prelucrării materialului arheologic obținut din săpăturile din ultimii ani⁹⁶.

În ceea ce privește săpăturile din anul 2015, acestea au fost concentrate în sectorul Așezare și au constat în finalizarea cercetării în suprafața de cercetare S XVII⁹⁷, începută în 2013 (Pl. 1,2). Suprafața măsoară 3 x 12 m, fiind orientată SV-NE și localizată în imediata apropiere a unor săpături mai vechi ale lui G. Simion. Așezarea a mai fost sondată de noul colectiv doar în 2006, prin două suprafețe de 4

⁹³ Colectiv condus de Valeriu Sîrbu.

⁹⁴ Echipe condusă de Tomasz Bochnak

⁹⁵ D-lui Andrei Soficar.

⁹⁶ În vederea pregătirii primului volum dedicat sitului, estimat a fi finalizat la sfârșitul lui 2017, care să includă toate săpăturile de până acum.

⁹⁷ În continuarea numerotării date de G. Simion.

x 4 m, aflate la 11 m est de S XVII. Secțiunea a fost împărțită în șase carouri de 2 m, numerotate de la est la vest. Dimensiunile așezării nu sunt încă pe deplin cunoscute, cercetarea în acest sector fiind mult îngreunată de existența pădurii, dar și de tăierea ei masivă, începând cu 2013. În acel an, când s-a deschis și SXVII, s-au cercetat magnetic câteva suprafețe din așezare. Ulterior, lăstarii crescuți din rădăcinile copacilor tăiați au transformat tot locul într-un hățș dificil de pătruns. Cercetările magnetice (Pl. 2a) sugerează că așezarea e întinsă pe malul nordic deluros al văii Celicului, pe o suprafață de cel puțin 3.5 ha, cu un al doilea posibil nucleu localizat mai spre vest de zona inițial cunoscută. Nu sunt cunoscute, până în prezent, urme de fortificare. Așezarea era plasată deasupra celui mai important vad peste apa Celicului, în lungul unui drum de culme ce venea de la Dunăre și cobora în sud, spre zona Orgame.

Stratigrafia. În SXVII au fost delimitate trei straturi cu materiale arheologice ce au coborât până la adâncimea medie de 1,15 m⁹⁸. Au fost identificate 15 gropi de diferite forme și mărimi, dintre care doar cinci au fost cercetate integral (1, 2, 6, 7, 12), restul fiind secționat de săpătură doar parțial. Nivelul de pornire al gropilor nu este ușor de distins și de asociat cu un nivel de călcare, nefiind identificate podine sau vetre nederanjate.

Cel mai recent strat cu materiale arheologice se află între adâncimile medii de 20 și 45 cm. Este un strat de sol închis la culoare, foarte uscat, cu granulație mare. Conține multe fragmente ceramice, în special de amfore, dar amestecate din punct de vedere cronologic, ceea ce sugerează că stratul s-a format în etapa de degradare finală a sitului. La adâncimea medie de 45-50 cm, adică la baza acestui strat, profilele sunt marcate de un nivel destul de uniform de fragmente mici de lipitură arsă de pereți, identificate pe toată suprafața săpăturii. Cele mai clare complexe adâncite pornesc imediat de sub acest nivel. Cel de-al doilea strat, are o grosime variabilă, desfășurându-se între cca. 50 cm și 90 cm adâncime, deși în sectorul estic al secțiunii este aproape imposibil de distins. Are o structură mai compactă, comparativ cu stratul superior, și o culoare mai deschisă, cenușie-cafenie, fiind bine pigmentat cu fragmente fine de lipitură arsă. Acest strat poate fi asociat cu activități de locuire în așezare. Stratul aflat cel mai jos în succesiunea stratigrafică, observabil între 90 și 1,10/1,30 m, cu textură lutoasă, fină și de culoare cafenie-roșcată, are partea inferioară neregulată, difuzată în loessul local, steril din punct de vedere arheologic, străbătut de numeroase galerii de rozătoare. Materialele arheologice conținute în el au fost răzlețe și de mici dimensiuni. Deși este clar că în așezare au fost mai multe etape de locuire, gropile întretându-se și materialul eșalonându-se pe o perioadă lungă, complexe din S XVII par a se asocia, ca nivel de săpare, fie cu partea superioară ori cu cea inferioară a celui de-al doilea strat cu materiale și, de aceea, rămân dificil de diferențiat. Ca o observație generală, bazată încă pe prea puține săpături, se poate afirma că gropile care sunt în mod sigur mai recente sunt cilindrice, cu pereții bine delimitați, pe când cele mai vechi au pereții oblici, gura mai îngustă și fundul mai larg (formă de clopot).

Pentru complexele cercetate rezumăm câteva din caracteristicile lor principale.

Complexul 1 (Pl. 4a-d) este o groapă ovală cu diametrul de 1,80 m (EV) x 1,50 m (N-S), cu pereții verticali și fundul neregulat, situată între adâncimile de 0,50 și 1,80/2,00 m, în carourile 1-2. Caracteristica ei este pregătirea inițială a părții inferioare prin ardere. Pereții arși, cu grosimea de 2-5 cm, de culoare neagră la interior și roșie la exterior, s-au păstrat, pe alocuri, pe ultimii 40 cm din adâncimea gropii. Acest strat de ardere, destul de consistent, nu se poate obține doar din căldura degajată de materiale fierbinți aruncate într-o groapă, ci a presupus atingerea unor temperaturi

mai mari. Procedul putea avea ca rezultat izolarea gropii împotriva dăunătorilor și umezelii în cazul folosirii ei ca depozit de alimente/cereale. Pe fund nu s-au observat, însă, urme de crustă arsă, ci doar o depunere de sol (?) de cca 5 cm grosime, sfărâmiș, cu o textură foarte fină, de culoare aproape neagră, dar care nu conținea urme de arsură sau cenușă, părând să reprezinte, mai degrabă, resturile unor materii organice descompuse. La 20 cm deasupra fundului gropii au fost aruncate mai multe bucăți rectangulare de lut, de 10-20 cm lungime, atât arse, cât și nearse (lut galben compact), fragmente ceramice, majoritatea provenind de la două borcane, cu brâu alveolat și apucători, precum și câteva pietre mici (pietrele sunt descoperiri extrem de rare în așezare, mai ales raportat la necropolă). Mai sus, în umplutura gropii, s-au descoperit și fragmente de vatră defațată. Tot din partea inferioară au fost colectate câteva zeci de oase de pește de dimensiuni mari, precum și partea superioară a unui craniu de porc⁹⁹. Groapa a conținut și câteva fragmente de amfore grecești și puține fragmente de castroane lucrate la roată, din pastă cenușie și cafenie. Dacă într-o etapă inițială groapa a putut servi drept depozit, umplerea ei dovedește că ulterior a fost folosită drept groapă menajeră. C1 a tăiat, în partea sa de nord-vest, o extremitate a unei gropi mai vechi, C14, precum și, în partea de sud-vest, a gropii C6.

Complexul 2 (Pl. 4e-f), identificat între adâncimile de 0,45 cm și 1,90 m, este, de asemenea, o groapă ce marchează ultimul nivel de utilizare a sitului, localizată în caroul 4. Are pereții verticali și fundul aproape plat, cu un diametru de 1,6 m. A fost complexul, dintre cele cercetate în S XVII, care a furnizat cele mai multe fragmente ceramice, mare parte din ele fragmente de amfore, dintre care un picior de amforă de Chios, datată 275-250 a. Chr., dar și o toartă de Chios de la sfârșitul secolului VI – începutul secolului V a. Chr.¹⁰⁰ Tot din aceeași groapă provine un fragment din piciorul unui kylix attic cu firnis negru, databil în secolul V a. Chr. Groapa a conținut și fragmente mari și întregibile de vase locale, lucrate cu mâna, precum și câteva oase, cenușă, bucăți de lut galben, dar și fragmente răzlețe de vatră defațată. Umplutura sa, deși destul de omogenă, se poate separa în trei straturi, dar reprezintă rezultatul unei umpleri rapide. C2 a tăiat în partea nord-vestică o groapă mai veche, anume pe C5.

Complexul 3 (Pl. 3c) este o groapă cu pereții oblici; în lungul profilului magistral sud-estic, care a secționat-o în dreptul carourilor 5-6, înregistrează în partea superioară un diametru de 1,45 m și în partea inferioară 2,10 m. Mare parte din ea a rămas necercetată, în malul sud-estic. Pornește (nu foarte clar determinat) de la adâncimea de 0,55 m și coboară până la -2,05 m, de la nivelul actual de călcare. Până la adâncimea de 1,20 m umplutura sa nu se distinge prin nimic special, mai jos, însă, a conținut un nivel compact de cruste de vatră în poziție secundară, cenușă, cărbune de lemn ars, toate aruncate ca un strat oblic, continuu, spre capătul vestic al gropii, unde și atinge fundul; peste aceste materiale arse s-a aruncat (ori s-au desprins din pereții săpați) bucăți mari, compacte, de loess fără pigmenți. Majoritatea ceramicii din C3 a fost lucrată cu mâna.

Complexul 4 (Pl. 3e) este o groapă ce coboară până la adâncimea de 1,20 m, de formă aproximativ circulară, cu pereții și fundul ușor curbați, și un diametru de 1,20 m. A conținut fragmente mici de cărbune și puține fragmente ceramice. Umplutura este uniformă, cu marginile mai mult difuze decât clare. Este marcat la adâncimea de 60 cm de fragmente mari de ceramică și miez și crustă de vatră, aruncate în poziție secundară. În C4 s-a descoperit și un fragment de săgeată de bronz cu trei aripioare.

În Complexul 5, groapă, a fost descoperit un fragment dintr-un castron mic cu buza invazată, decorat cu grupe de linii incizate dispuse în unghi ce s-ar putea data în epoca bronzului (?) ceea ce ar

⁹⁸ Toate adâncimile sunt date de la nivelul actual de călcare.

⁹⁹ Determinat de Mariana Prociuc (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca).

¹⁰⁰ Determinările amforelor și a kylix-ului au fost efectuate de Iulian Bărzescu.

fi o noutate pentru situl de la Celic Dere.

Complexul 8 (Pl. 3e) este o groapă ce măsoară 1,20 m în diametrul tăiat de profilul nord-estic al secțiunii și ajunge până la adâncimea de 1,92 m, nivelul superior fiind undeva în jurul adâncimii de 0,50 cm. Pereții sunt aproape verticali, bine delimitați, fundul era ușor albiat, cu marginile ridicate în sus. Umplutura din partea inferioară a complexului (de la adâncimea de 1,20 m) se individualiza prin organizarea sub forma unei succesiuni de straturi subțiri de 2-3 cm grosime, de diferite culori și texturi, alternând sol gri-cenușiu cu straturi de pământ galben mai dur, fără pigmenți. Orientarea contra pantei a acestor straturi (adică coborâte spre nord, nu spre sud) este mai neobișnuită. Pe fundul gropii au apărut pietre mici și melci.

Complexul 10 (Pl. 3d) coboară până la adâncimea de 1,37 m, unde ajunge la un diametru (în lungul profilului sud-estic) de 1,50 m. Are fundul plat tăiat, bine delimitat, și pereții oblici. Pe fundul gropii se afla un strat de sol de cca 30 cm grosime, foarte dur și compact, de culoare închisă, pigmentat cu fragmente mici de cărbune. Marginile gropii C9 sunt difuze și neclare.

Complexul 11, din caroul 6, a fost doar foarte puțin intersectat de S XVII, rămânând, în mare parte, în malul nord-vestic al secțiunii. Este o groapă ce a conținut, în special, fragmente foarte mari de pereți de lut arși. S-a observat între adâncimile de 0,45/50 m – 1,35 m, iar diametrul, în lungul profilului nord-vestic, este de 1,00 m.

Complexul 12 este o groapă ovală, descoperită în caroul 6, cu axul lung orientat NS, măsurând în partea inferioară, la adâncimea de 1,35/1,40 m: 2,00 m (NS) x 1,40 m (NE-SV). Deși nivelul superior nu a fost identificat cu claritate se poate afirma ca aceasta este cea mai timpurie groapă din acest carou, ea fiind secționată atât de C11, cât și de C7. A fost, probabil, o groapă cu pereții oblici, cu gura mai îngustă decât partea inferioară. La adâncimea de 80 cm a conținut, aproximativ în poziție centrală, un bulgăre mare compact, foarte dur, de lut albicios, fără pigmenți, de cca 50 x 40 cm. Umplutura este formată dintr-un sediment fin, cenușiu, nisipos, ce conține numeroase fragmente de cărbune. Materialul ceramic este reprezentat din mai multe fragmente de amfore, dar și din vase lucrate cu mâna, unele lustruite, cu pereții verticali, altele groase acoperite cu un fel de barbotină albicioasă. Aici s-a descoperit un jeton, precum și un fragment din fundul unui vas lucrat cu mâna, prevăzut cu un orificiu central mare și multe altele mărunte, ca o strecurătoare.

Complexul 14 și Complexul 15 au fost gropi identificate doar periferic în profilul nord-vestic, ele reprezentând marginile inferioare, lărgite, ale unor gropi ale căror niveluri de săpare se află mai sus și către nord. Dacă despre C14 putem să fim siguri că e mai veche decât C1, relația dintre C15 și C13 este mai puțin clară, chiar dacă C15 a apărut sub C13, datorită formei de clopot a gropii. C9 este mai nouă decât C10, dar amândouă aparțin nivelului superior al celui de-al doilea strat cu materiale din succesiunea stratigrafică, ca și C8 și C4.

Se poate aprecia că pentru suprafața cercetată (36m²) s-au identificat numeroase complexe – 15; deși ele au fost răspândite pe toată întinderea suprafeței S XVIII, s-a constatat o oarecare concentrare a lor în carourile 1-2 și 5-6. Nu s-au observat, cu excepția lui C1, amenajări în gropi, iar umplutura a fost de aspect menajer, după o primă utilizare în scopuri greu de identificat în fiecare caz. Prelucrarea completă a materialului ceramic și determinarea fragmentelor de amfore va oferi argumente în plus în lămurirea succesiunii complexelor.

Deși nu s-au identificat in situ structuri de locuire în S XVII, faptul că în numeroasele gropi erau vestigii ale acestora (vetre dezafectate, pereți arși și nearși, inventar) denotă că locuințele erau în apropiere. Remarcăm raritatea pietrelor, un aspect surprinzător, mai ales luat în comparație cu necropola, dar și a oaselor de animale ori a artefactelor metalice.

Bibliografie:

G. Simion, Așezarea de la Celic-Dere. Interpretări etno-culturale și implicații în cronologia Hallstattului târziu, p. 237-251. In: *Premier âge du fer aux bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire – Actes du Colloque International Septembre 1993, Tulcea, 1997*; G. Simion. Tombes tumulaires dans la nécropole de Celic-Cere, p. 68–82. In: *Tombes tumulaires de l'Âge du Fer dans le Sud-est de l'Europe, Actes du 11e Colloque International d'Archéologie Funéraire, Tulcea, Brăila, Călărași, Slobozia, 18-24 Septembre 1995, Tulcea, 2000*; V. Sîrbu, D. Ștefan, M.-M. Duțescu. Telita - Celic Dere. Landscape Studies, p. 201-214. In: V. Sîrbu, R. Ștefănescu, *Funerary Practices in Central and Eastern Europe (10th century BC – 3rd century AD). Proceedings of The 10th International Colloquium of Funerary Archaeology, Tulcea, 10-12 October 2008, Editura Istros, Brăila-Brașov, 2008*; V. Sîrbu, M.-M. Ștefan, D. Ștefan, G. Jugănar, T. Bochnak. The Necropolis from Telita-Celic Dere (6th–3rd century BC), Tulcea County, Romania - The Study Case of Tumulus T44, p. 347-72. In: V. Sîrbu and R. Ștefănescu "Necropolises, Cult places, Religion, Mythology" - The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages, vol. II, *Proceedings of The 12th International Congress of Thracology, Târgoviște, 10th -14th September 2013, Editura Istros, Brașov, 2013*; D. Ștefan. Geophysics as an Aid in funerary site interpretation, *Mousaios, XIV, 2010, p. 175-185*; V. Sîrbu, M. Ștefan, D. Ștefan. Telita-"Celic Dere" - General Report for the Interdisciplinary Archaeological Research Program (2006-2013). In: *Proceedings of the 30th Anniversary of Thracian Archaeology Department at NIAM-BAS, Sofia, November 2013 (sub tipar)*.

Abstract:

The archaeological site of Telita-Celic Dere is located on the northern hilly side of Celic valley, 3 km WSW from its confluence with Telita valley and less than 20 km south, in a straight line from the Danube ford from Isaccea. Archaeologist Gavrilă Simion excavated the site during 1985-2001. Later, investigations were restarted under the supervision of Valeriu Sîrbu. The research strategy has been focussing on the revaluation of older excavations by employing an intensive program of interdisciplinary studies: recovering the spatial reference of the archaeological documentation, large scale and detailed geophysical prospections, environmental integration at larger scale (surface survey and landscape archaeology), skeletal analyses and various types of excavations in key points, established based on other types of previously made non-invasive surveys. Due to certain field realities, the majority of newer excavations were done in the cemetery. Since 2008 students from University of Rzeszów (Poland), supervised by Tomasz Bochnak, have been practicing archaeology in Celic Dere. The site has two major components a settlement measuring about 3.5 hectares and a neighbouring necropolis comprising more than 80 graves covered by flat mounds of stones and also several tens of regular flat graves, both sites dated mainly during the 6th-3rd centuries BC. The site can be considered one of the most expressive for the understanding of the beginning of the Getae culture in northern Dobruja.

The archaeological campaign of 2015 was dedicated to excavations inside the settlement, in trench S XVII (opened in 2012). S XVII measured 3 x 12 m and was orientated NE-SW. Inside it three layers with archaeological materials were observed, descending until a medium depth of 1.15 m. The latest contains a great quantity of amphora fragments but with mixed chronology, suggesting that the deposit was formed as the result of the final ruin of the site. The second layer is filled with small pieces of burnt clay walls, being formed as the result of habitation activities. The majority of the

researched pits should be associated with this layer, either with its superior or inferior level. The third layer has very few materials and it is not excluded to be the result of physical-chemical transformation of the soil caused more recently due to the planting of the forest over the site.

15 pits were identified, mainly garbage pits. Pit C1 was the only one to give clues for its initial use a storage pit, having the inferior part of its side-walls carefully burnt. The pits remain difficult to organize in a coherent chronology, even if it is obvious that they were dug in phases. No fireplaces or floors were found, very few bones, stones or metal objects. In C1 fragments of amphorae from Chios were dated at the end of 6th c. BC-beginning of the 5th c. BC and others to the early 3rd c. BC. A fragment of an Attic kylix foot was found in the same pit, dated in the 5th c. BC. These materials, mixed in the same pit pin point the general chronology of the site. The pit should be linked, however, with the latest habitation phase of the site. A monographic volume dedicated to the excavations in the necropolis, old and new, is scheduled to be published soon.

55. Toboliu, com.Toboliu, jud.Bihor

Punct: Dâmbu Zănăcanului

Cod sit: 29476.02

Autorizație: Nr. 89/2015

Colectiv: Gruia Fazecaș - responsabil (MTC Oradea), Marian Adrian Lie, Elena Cristina Cordoș, Andreea Drăgan, Florin Gogâltan (IAIA-Cluj), Mihaela Savu (Universitatea Kiel), Stephanie Corwin (Asia University-Japonia), Asmara Gebreyesus (Humboldt State University-SUA), Meghan Gardner (Brown University-SUA), Jessica Bjørgen Esser (The University of Queensland-Australia), Kathryn Roddis, Lauren Mitchell (LaTrobe University- Australia), Paige Robinson (Binghampton University-SUA).

Campania arheologică a anului 2015 (iulie-august) de la Toboliu-Dâmbu Zănăcanului reprezintă o continuare a cercetărilor începute aici în anul precedent¹⁰¹, și au fost derulate de către Muzeul Țării Crișurilor din Oradea în colaborare cu Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca și Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania. În perioada iulie-august 2014 au fost deschise 3 unități de cercetare, și anume: Caseta 1 (5x7 m) în punctul de maximă elevație a tell-ului (106,68 m), Caseta 2 amplasată peste o veche secțiune arheologică¹⁰², având ca scop curățarea unui profil și o determinare rapidă a stratigrafiei generale a tell-ului, și Caseta 3 (5x7 m) în marginea estică a movilei (aceasta din urmă suprapune și ea o veche secțiune arheologică, care nu a fost însă observată la suprafață și nici înregistrată pe planul topografic). Printre obiectivele pe care ni le-am propus anul acesta a fost finalizarea profilului din Caseta 2, cercetarea restului de morminte moderne descoperite în Caseta 1 și atingerea unui nivel arheologic nederanjat de necropola modernă și continuarea săpăturilor în Caseta 3. Pe lângă această abordare arheologică clasică, cu ajutorul S.C Digital Domain s-a efectuat prospecția magnetometrică a împrejurimilor tell-ului, identificându-se două șanțuri și mai multe locuințe patruleter de suprafață cu structura arsă.

În Caseta 1 au mai fost cercetate 6 morminte moderne (CX 09, CX 16, CX 17, CX 18, CX 19, CX 33) încadrate cronologic între a doua jumătate a sec. XIX și începutul sec. XX. Acestea aparțin unor subadulți, iar ca inventar amintim monede de bronz și nasturi de porțelan.

Profilul din Caseta 2 are o înălțime finală de aproximativ 5 m (Fig. 1). Au fost surprinse 5 faze de locuire (prin-o fază de locuire înțelegem nivelurile arheologice cuprinse între partea de început a unei locuințe, și anume podele de lut galben, și partea în care aceasta nu mai este funcțională, caracterizată de un nivel/nivele de chirpici). Ultima fază de locuire, și anume Faza 5, cercetată în Caseta 2 nu pare să corespundă cu ultima fază de locuire din Caseta 1, săpată în campania din 2015, putând fi observate deosebiri atât în materialul arheologic, cât și în diferența semnificativă de elevație a platformelor (105,3 m pentru platforma Cx 123 din Caseta 2 și 106,05 m pentru platforma Cx 15 din Caseta 1). Deasemenea, platforma de lut din Caseta 1 nu este suprapusă de nivelul de dărâmtură caracteristic tuturor celor 5 faze din Caseta 2. Astfel, în momentul actual al cercetărilor putem vorbi despre 6 faze de locuire în tell-ul de epoca bronzului de la Toboliu-Dâmbu Zănăcanului. Lipsa fazei 6 în Caseta 2 se datorează probabil fenomenului de eroziune a movilei, mai accentuat înspre marginile acesteia. Platformele ce corespund Fazelor 2 și 4 din Caseta 2 se caracterizează prin etape de refacere (relutuire), care în anumite cazuri se suprapun direct peste vechea podea de lut, iar în alte cazuri sunt despărțite de nivele de umplutură cu un conținut ridicat de cenușă. În ceea ce privește orientarea și dimensiunile locuințelor din Caseta 2, este foarte greu să facem precizări mai exacte, suprafața nederanjată de vechea secțiune fiind îngustă de aproximativ 1 m, iar platformele, precum cea a Fazei 1, ocupau întreaga suprafață a casei. În Caseta 3, pe lângă platformele ce par să aparțină de două locuințe distincte corespunzătoare Fazei 5, au mai fost descoperite două vetre de formă aproximativ ovală. Prima vatră (CX 78) are dimensiunile de 0,55x0,30 m și este orientată pe direcția E-V. Partea superioară era fățuită și formată dintr-un nivel de lut brun-cafeniu cu nuanțe roșcate, întărit prin ardere. Sub această fățuială au fost descoperite mai multe niveluri cu urme de arsură, precum și un pat ceramic, unde se remarcă mai multe fragmente de cânițe lucrate dintr-o pastă fină. Cea de a doua vatră (Cx 77, Cx 81) (Fig. 2) are dimensiuni de aproximativ 1,30 x 0,80 m și este orientată SSV-NNE. Și în acest caz partea superioară a constatat dintr-un nivel de lut fățuit ars. Imediat sub acest nivel au fost identificate mai multe fragmente ceramice, lipite de nivelul de lut ars superior. Sub acestea s-a conturat un nou nivel de lut ars, relativ afânat sub care s-a mai găsit o nouă aglomerare de fragmente ceramice provenind în mare de la un singur vas. Această vatră a avut o durată mai lungă de funcționare și cel puțin o fază de refacere.

În ceea ce privește materialul arheologic, se remarcă un număr semnificativ de vase întregi sau întregibile, majoritatea fiind recipiente de mici dimensiuni (cânițe, boluri) cu decoruri specifice. Deasemenea, au mai fost recuperate un număr mare de fragmente osteologice care sunt în procesare. Amintim aici și câteva unelte din corn și os. Printre descoperirile mai speciale se numără roțițe de car miniatural (decorate sau nedecorate), fusaiole și greutatea de lut decorate.

În ceea ce privește încadrarea culturală a descoperirilor, exceptând mormintele moderne, în așezarea de la Dâmbu Zănăcanului predomină materialul specific stilului ceramic Otomani al fazelor II-III. Au fost descoperite și câteva fragmente ceramice cu ornamente specifice Wietenberg. Cele trei date AMS analizate la laboratorul din Debrecen asigură datarea tell-ului între 1898-1695 și 1679-1528 (cal BC 2σ).

¹⁰¹ G. Fazecaș, M.A. Lie, E.-C. Cordoș, Fl. Gogâltan, M. Savu, R. Burlacu, C. Radu, Mátyási S., D. Ștefan, Ch. Voight, A. Hernández Tórtoles, M. Ruiz Vega, Th. Desaunay, V. Roman, C. Suciu, I. Halbac, C. Popa, *Toboliu, com. Toboliu, jud. Bihor. Punct: Dâmbu-Zănăcanului, în Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2014. A XLIX-a sesiune națională de rapoarte arheologice Pitești, 28 - 30 mai 2015, București, 2015, p. 251-252.*

¹⁰² S. Dumitrașcu, *Contribuții la cunoașterea tehnologiei metalurgiei din epoca bronzului în județul Bihor, în Crisia XIX, 1989, 119-168.*

Abstract:

The new archaeological investigations from Toboliu-Dâmbu Zănăcanului, started in 2014, were resumed in July 2015. The main objective set for 2015 was the exhaustive investigation of Trench 2. As a secondary objective, we tried to finish the excavation and documentation of all modern graves revealed in Trench 1. All our objectives were successfully completed. Thus, a complete stratigraphic sequence for the Bronze Age tell settlement was obtained. Five individual habitation levels were observed in Trench 2, each corresponding to a distinctive structure. However, considering that the uppermost phase in Trench 1 seems to be younger than the uppermost phase in Trench 2, we have to consider the possibility of 6 individual Bronze Age habitation levels for this site.

Among the archaeological discoveries, we mention structures (compacted clay dwelling platforms, fire hearths, pits, postholes), as well as a rich collection of artefacts, consisting of numerous ceramic fragments, animal bones, bone and antler tools, miniature cart wheels, spindle whorls and clay weights.

Regarding the cultural and chronological assignment, the discoveries are specific to the 2nd and 3rd Otomani cultural phases, datable to the MBA II - MBA III/LBA I. The three AMS dates, processed at the Debrecen laboratory, show that the chronological evolution of the site occurred between 1898-1695 BC and 1679-1528 (cal BC 2σ).

56. oraș Turda, jud. Cluj - Potaissa**Punct: Dealul Cetății**

Cod sit: 52268.01. Epoca romană.

Autorizația: Nr. 26/06.07.2015.

Colectiv: Conf. dr. Sorin Nemeti - responsabil, Prof.dr. Mihai Bărbulescu, Conf. dr. Florin Fodorean, drd. Dan Matei (Universitatea «Babeș – Bolyai» Cluj-Napoca), dr. Mariana Andone Rotaru (Muzeul de Istorie Turda), Lect. dr. Fabian Istvan (Universitatea «Petru Maior» Târgu Mureș), dr. Irina Nemeti (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca), dr. Pavel Huszarik (Grup Scolar Industrial «Josef Gregor» Nădlac).

Cercetările arheologice s-au desfășurat în două etape: în perioada 3 - 31 august 2015 (cercetări finanțate de Universitatea «Babeș – Bolyai» Cluj Napoca și Universitatea «Petru Maior» Târgu Mureș) și în perioada 22 septembrie - 6 noiembrie 2014 (cercetări finanțate de Primăria Municipiului Turda prin Muzeul de Istorie Turda).

Cercetarea arheologică în zona praetentura sinistra din anul 2015 a confirmat și completat planul presupus ca urmare a intersectării unor edificii în zonă prin secțiunea diagonală din anul 2012 (Fig. 1). S-a dezvelit în suprafață, cu martori intermediari, o parte din edificiul de tip centuria, de la sud (două contubernia, care închid baraca spre est (S01- S04 / 2014, C1/2015). S-a excavat o suprafață totală de 166.75 m², cu o adâncime medie de 1 m.

În intervalul 3-7 august a fost curățată integral suprafața cercetată în anii 2012-2014 prin desființarea marilor vechi. Groapa G1 (locuința adâncită a fost curățată, pentru a se continua excavarea ei spre est). Zidul despărțitor dintre contubernia 7 și 8, care trecea peste cuptorul locuinței adâncite, a fost demontat. A fost, de asemenea, demontat zidul sec din piatră și material tegular, construit într-o epocă ulterioară peste zidul despărțitor dintre contubernia 5 și 6. Demontarea s-a oprit pe un pat de așteptare cu mortar, care indică, de fapt, nivelul zidului roman (bază a pereților de lemn ai barăcii). Acum s-a observat că zidul dintre contubernia 6 și 7, aflat lângă groapa G2 din contubernium 6, este refăcut din piatră de calcar galben friabil de Podeni, doar pe o lungime de 3,35 m, exact în

dreptul gropii G2, pe care o mărginește. De remarcat, de asemenea, că acesta este singurul loc din întreaga structură de piatră a acestei centuria, unde s-a folosit calcar de Podeni.

S01/2015 (15 x 3 m, orientată est-vest, adâncime medie – 0,70 m.). Suprafața a fost deschisă la est de zona dezvelită în anii precedenți, pentru a se vedea care este lungimea acestor centuriae (Fig. 2). Teoretic, pentru că dimensiunile unui contubernium și planul barăcii cu portic, sunt similare cu cele din *latus praetorii dextrum*, acestea ar fi trebuit să aibă 12 contubernia (camera centurionului și încă 11 pentru soldați). Această suprafață a mai identificat însă doar două contubernia spre est, și astfel avem o baracă cu 10 contubernia (camera centurionului și încă 9 pentru soldați). În această suprafață s-a dezvelit zidul lung, nordic, al barăcii, zidul despărțitor dintre contubernia 9 și 10 și zidul care închidea baraca spre est. Fundația zidului, cu două asize de piatră, se mai păstrează pe o lungime de 7,50 m, cu lățimi care variază de la 0,60 la 0,75 m, în colțul nord-estic al barăcii fiind complet excavat. Suprafața a identificat și două ziduri despărțitoare, dintre contubernia 8 și 9, respectiv 9 și 10, construite în aceeași manieră (cu lățimi de 0,55 – 0,60 m). La adâncimea de – 0,55 / - 0,60 m s-a identificat nivelul de țiglă rezultat din prăbușirea acoperișului, atât în interiorul camerelor barăcii, cât și în portic. În ultima cameră s-a identificat o amenajare din țigle. Patru grupuri de câte trei țigle suprapuse au fost așezate de-a lungul zidului nordic, în interiorul camerei, pe o lungime de cca. 3 m. Ca și în celelalte camere ale acestei barăci și în camera 10 se observă locul pragului de intrare în cameră din portic, de 1,30 m lungime. Țiglele așezate lângă zidul nordic sunt la același nivel cu pragul de intrare (partea superioară la – 0,60 m), astfel că erau probabil așezate pe un nivel de călcare.

C01/2015 (5,30 x 3,30 m, orientată nord-sud, adâncime – 2,60 m). Caseta a fost deschisă pentru a se vedea cum continuă spre vest locuința adâncită identificată în campania din anul 2015 (groapa G1) (Fig. 2). La adâncimea de – 0,60 m, de o parte și de alta a zidului despărțitor dintre camerele 8 și 9, apare stratul de țiglă rezultat din prăbușirea acoperișului. Zidul despărțitor dintre camere este construit din piatră de carieră, are două sau chiar trei asize de piatră și o lățime de 0,55 / 0,65 m. Se păstrează pe o lungime de 3,40 m, până în punctul unde ar trebui să se unească cu zidul lung sudic al barăcii care este și aici complet excavat, ca în tot restul acestei centuria. Fundația acestui zid lung din spatele barăcii a fost excavată târziu, în epoca medieval – modernă, de către căutătorii de piatră (groapa de scoatere a fundației zidului este vizibilă imediat sub humusul modern). Amprenta zidului scos suprinșă în C01 a fost evidențiată la adâncimea de – 0,70 m. Groapa de implantare a acestui zid urma aici un traseu curbat, pentru a corecta direcția și a închide ultimele camere ale barăcii. În partea estică a casei, în zona corespunzând interiorului camerei 9, deasupra nivelului de țiglă a acoperișului prăbușit s-au găsit două fibule cu arc cu trei butoni, decorate *Kreisaugen*, aparținând variantei *Berekhát*, date la sfârșitul sec. V-lea p. Chr. și în prima jumătate a sec. VI p. Chr. În partea vestică, în zona interiorului camerei 8, se observă continuarea locuinței adâncite cercetate în campania din anul 2014. Astfel, putem preciza că locuința adâncită ocupa întreaga cameră 8, pe lățime. În C01, locuința adâncită coboară până la – 2,60 m de la nivelul actual de călcare, fiind săpată în stratul de lut galben, steril. Spre sud groapa locuinței intră sub fundația zidului sudic, care probabil exista încă în momentul în care a fost săpată locuința. Groapa locuinței este vizibilă, în profil, la limita inferioară a stratului de depunere post-romană și este sigilată de nivelul de țiglă rezultat din prăbușirea acoperișului barăcii. În jumătatea estică a casei, dar și în suprafețele S02/2015 și S03/2015, nivelul de țiglă se regăsește la aceeași adâncime, ceea ce sugerează faptul că locuința adâncită (groapa G1) era deja umplută în momentul prăbușirii acoperișului. În interiorul bordeiului se observă straturi de umplutură succesivă,

ci multă ceramică și oase de animale, lentile de cenușă, lut galben, mortar, care indică o umplere deliberată în timp (transformarea gropii unei foste locuințe în loc de depozitare a deșeurilor).

S02/2015 (11,5 x 3,5 m, orientată nord-sud). În S02 apar zidurile lungi, nordic și sudic, ale barăcii, în contubernium 9. Și aici zidul nordic este parțial păstrat, cu una sau două asize de piatră, în timp ce zidul sudic este complet excavat. La adâncimea de -0,60 m apare nivelul de țiglă rezultat din prăbușirea acoperișului, pe întreaga suprafață a secțiunii.

S03/2015 (8 x 4 m, orientată nord-sud). Situația este identică și aici, pe toată suprafața fiind descoperit acoperișul din țiglă prăbușit. Se mai observă zidul despărțitor dintre contubernia 9 și 10, păstrat până la intersecția cu zidul lung sudic, care și aici este complet excavat.

S04/2015 (8 x 4 m, orientată nord-sud). Aici a fost identificată amprenta zidului din colțul nord-estic, complet excavat (colțul care închidea contubernium 10, respectiv centuria) spre nord-est/Stratigrafia în secțiunile S01 – S04 din anul 2015 este simplă și repetă stratigrafia generală a zonei (nu se observă intervenții ulterioare care să perturbe nivelele romane).

Materialul arheologic descoperit prin cercetarea din anul 2015 este bogat: fragmente arhitectonice (un capitel doric, primul din porticul acestor centuriae, lucru care ne permite să stabilim înălțimea porticului), ceramica foarte variată, romană și din epoca migrațiilor, opaițe, fibule (inclusiv din epoca migrațiilor), piese de echipament militar, monede, oasele de animale, toate aceste materiale descoperite și asocierea lor indică faptul că ne aflăm într-un spațiu locuit în interiorul castrului, spațiu afectat de prezența ulterioară a unor migratori care s-au stabilit temporar în fostele barăci romane.

57. Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș

Punct: Dealu Cetățuică

Cod RAN: 158519.02

Autorizație: Nr. 80/06.07.2015

Tip sit: 112 (așezare fortificată); 111 (așezare deschisă); 13 (structură de cult/religioasă).

Încadrare cronologică: 161 (Hallstatt timpuriu); 162 (Hallstatt mijlociu); 21 (La Tène); 42 (Epoca migrațiilor).

Colectiv: Dorel Micle - responsabil științific, Andrei Stavilă – membru în colectivul de cercetare (UV Timișoara), Cristian Floca, Adrian Ardelean (master UV Timișoara).

Durata de desfășurare a campaniei: 15.07-05.08.2015

Raportul de față are ca și obiectiv prezentarea rezultatelor cercetării realizate în cadrul secțiunii 7 (S.7) de pe situl Unip – „Dealul Cetățuică”, unitate investigată sistematic pe parcursul a două campanii (2014-2015). Cercetarea a presupus în primă fază săpărea a cinci planuri artificiale, până la conturarea clară a unor complexe arheologice, materialul fiind recoltat în această etapă în funcție de cele 9 carouri în care a fost împărțită suprafața.

Începând abia cu săpărea planului 2 a fost posibilă surprinderea unor complexe (Fig. 1/a; 2/a-e), sub forma unor aglomerări de chirpici, compact, făcând pe o parte, care suprapune fragmente ceramice puse în poziție orizontală și care ar sugera prezența unei podini (C.112) și implicit a unui nivel de călcare. Odată cu săpărea celui de-al treilea plan, cuprins între 0,4 – 0,5 m față de actualul nivel de călcare, situația a devenit mai clară putându-se astfel evidenția structuri mai coerente reprezentând rămășițele unei locuințe de suprafață (C.113a). Conturarea posibilei locuințe de suprafață a fost realizată pe baza dispunerii spațiale a aglomerărilor de chirpici și fragmente ceramice (Fig.1/b), precum și pe diferența

de culoare dintre interiorul și exteriorul locuinței. În acest sens au fost identificate două astfel de structuri de chirpici, una orientată E-V, cu o lungime de 2,7 m și o lățime de 0,8 m cu o orientare N-S aflată la aproximativ 1 m spre sud față de extremitatea estică a primei aglomerări. La săpărea complexului, dar mai cu seamă a celor două aglomerări au fost constatate mai multe aspecte de interes (Fig.3/a-b). Aglomerarea are o grosime variabilă cuprinsă între 0,1 și 0,15 m, fiind compusă din fragmente de pereți care suprapuneau în mai multe rânduri fragmente de vase ceramice înclinate la aproximativ 45°. Din aglomerarea conturată pe axa N-S a fost recuperată o greutate de lut de mari dimensiuni, de formă piramidală care poate fi legată de arhitectura locuinței, mai cu seamă aceasta ajutând la fixarea acoperișului. În colțul vestic al aceleiași structuri de chirpici la adâncimea de 0,4-0,45 m, a fost descoperită o aglomerare ceramică din care ulterior a fost posibilă reconstituirea unei amfore bogat decorată cu benzi și cercuri concentrice realizate prin canelare. Un aspect interesant îl reprezintă starea de conservare a amforei, pereții acesteia fiind deformați încă din vechime. Importanța vasului rezidă în faptul că acesta își găsește bune analogii în mediul grupului cultural Bobda-Susani, manifestare destul de puțin cunoscută sau cercetată.

Odată cu săpărea următoarelor planuri (4 și 5) situația s-a clarificat, acum conturându-se clar majoritatea complexelor, bine delimitate, în general, pe diferențele de culoare și textură ale solului (Fig.2/f).

C.113

Complexul s-a conturat odată cu săpărea planului 4, la adâncimea de 0,4 m față de nivelul actual de călcare, conturându-se ca o structură ovală (locuință îngropată; Fig. 3/d), umplutura prezentând un sol negricios și afânat, consistent în material arheologic (Fig.2/f). Odată cu conturarea complexului s-a determinat faptul că acesta se intersectează pe latura sudică cu un alt complex (C.119), cel din urmă reprezentând o groapă ritualică dacică. Săpărea locuinței a presupus împărțirea acesteia în patru sferturi (A, B, C, D) fiind inițial săpate două sferturi opuse ca și poziție (A și D) obținându-se câte două profile în oglindă.

Dimensiunile locuinței sunt de 3,3 m x 3 m, cota cea mai adâncă a acesteia fiind de -0,84 m de la nivelul de conturare. Latura sudică a complexului se constituie într-o zonă mai înălțată față de restul gropii (-0,43 cm), reprezentând cel mai probabil zona de acces în locuință. Săpărea complexului a relevat faptul că acesta prezintă o umplutură formată din 4 straturi, toate convergând spre centrul locuinței, această zonă fiind și cea mai joasă. După înlăturarea primului strat constând într-un sol brun închis, nisipos-lutos, cu o grosime variabilă între 0,05 și 0,7 m a fost relevat un strat bogat în materiale arheologice, constând în bucăți de diferite mărimi de chirpici fasonate pe una dintre părți, precum și material ceramic aparținând atât speciilor fine și semifine, dar mai ales grosiere. Unele fragmente de chirpici mai păstrau urmele unor nuiete. Stratul menționat este reprezentat de un sol brun închis, nisipos-lutos, afânat, care are o grosime variabilă între 0,3 și 0,7 m, reprezentând în opinia noastră momentul în care locuința a fost transformată în groapă menajeră. Straturile 3 și 4 au fost surprinse punctual, doar în anumite părți ale locuinței, fiind în general în contact direct cu fundul acesteia. De menționat este faptul că stratul 4 reprezintă pământul de umplutură al albierii centrale a bordeiului, fiind constituit dintr-un sol cenușiu, nisipos-lutos, cu pigmentație sporadică de chirpici, grosimea acestuia fiind de aproximativ 0,3 m (Fig.3/c). Relația dintre C. 113 și C.119 a fost documentată prin trasarea unui profil între cele două complexe, observându-se clar faptul că C. 119 taie latura sudică a locuinței (Fig.4/d).

În ceea ce privește materialul arheologic acesta încadrează locuința manifestărilor culturii Basarabi. Sub aspectul materialului special s-a evidențiat un obiect din lut de formă conică prevăzut cu un

orificiu în partea superioară, o cănița restaurabilă care era prevăzută cu o toartă supraînălțată, buza unui vas, lucrat într-o pastă grosieră, prevăzută la interior cu un brâu pentru susținerea unui capac și un vas miniatural reprezentând o strachină.

C.115

Complexul 115 s-a conturat ca o groapă circulară odată cu raderea planului 3, la adâncimea de 0,47 m față de nivelul actual de călcare, după diferența clară de culoare a umpluturii, aceasta fiind negricioasă cu pigmentație de chirpici, comparativ cu solul steril murdar din jur de culoare brun-gălbui și textură nisipoasă (Fig.4/a). Surprinderea parțială a gropii în profilul vestic al secțiunii a facilitat cercetarea acesteia, fiind astfel excavat restul umpluturii până la adâncimea de 0,95 m unde a fost identificat un vas pântecos de tip „pepene”. Excavarea întregii umpluturi a gropii a facilitat observarea distribuției spațiale a vaselor și a celorlalte materiale în groapă. Pe latura nordică a gropii se găsește vasul „pepene”, acesta fiind aproape culcat pe orizontală, ocupând axa E-V. Cel mai probabil poziția inițială a vasului a fost cea verticală. Lângă acest vas, spre est, se găsește un ulcior bitronconic cu buza evazată, aflat în poziție verticală. La contactul celor două vase, poziționate în zona gurii vasului de provizii s-au individualizat alte câteva fragmente ceramice atipice, cât și toarta ulciorului. Zona centrală și vestică a gropii a fost ocupată de un fragment osteologic care pare reprezenta o spatulă, precum și de o strachină și un vas borcan de mici dimensiuni, ambele având o poziție verticală. Din umplutura complexului, de la adâncimea de 0,95-1 m au fost recuperate și două fragmente de os ambele reconstituind plasea unui cuțit, o psalie, precum și o sârmă de bronz ascuțită la unul din capete reprezentând cel mai probabil parte dintr-o fibulă. Sporadic a fost posibilă surprinderea unor urme de arsură. Caracteristicile acestui complex, precum și elementele care o compun ne face să considerăm această groapă ca fiind una ritualică.

C.116

Complexul s-a definit în colțul de sud-est al suprafeței cercetate, la 0,5 m față de nivelul actual de călcare, prin identificarea unei lespezi din gresie sub care a fost așezată o sârmă din bronz. La 0,7 m față de nivelul actual, aparținând aceluiași complex, a mai fost identificată încă o lespede din gresie în asocierie cu fragmente ceramice. Analiza preliminară a materialului ceramic încadrează groapa, din punct de vedere cronologic, epocii dacice. Prin săparea complexului s-a constatat că acesta suprapunea o groapă încadrabilă primei epoci a fierului (C.122a).

C.119

Complexul s-a conturat la adâncimea de 0,58 m față de nivelul actual de călcare, având o formă rotundă în plan, delimitarea realizându-se în funcție de diferența de culoare. Excavarea gropii s-a realizat până la adâncimea de 0,55 m, nivel la care au fost identificate aglomerări ceramice. Relația gropii cu C.113 a fost surprinsă atât în plan, cât și prin practicarea unui micro-profil orientat pe direcția N-S, observându-se faptul că C.119 suprapune C.113.

Întreg inventarul gropii se găsește la cota de 0,5 – 0,6 m față de nivelul actual de călcare, fiind distribuit în general pe marginile complexului (Fig.4/b). Umplutura gropii a fost omogenă, punctual fiind întâlnite pigmentații sau pelicule de arsură. Distribuția inventarului prezintă câteva particularități, astfel observăm că majoritatea vaselor ocupă latura de vest și de nord a gropii, acestea prin modul de așezare părând a fi „legate” între ele, contrar situației înregistrate pe celelalte două laturi. Zona estică a gropii este ocupată de un obiect lucrat în bronz (Fig.4/c) și un fragment de buză aparținând unui vas borcan de mari dimensiuni, iar pe latura de sud se individualizează o aglomerare formată din două lespezi de piatră și un vas borcan de mici dimensiuni. Din inventarul gropii se mai remarcă două vase sac poziționate pe latura nordică a gropii, o serie de vase borcan de

diferite mărimi, un vas bitronconic poziționat cu gura în jos localizat pe latura de nord-vest a gropii sau două fructiere sparte intenționat încă din antichitate și a căror părți componente sunt răspândite în jumătatea de nord și vest a gropii. Atât prin materialul arheologic identificat, precum și prin maniera îngrijită de depunere a acestuia în cadrul gropii, considerăm că funcționalitatea complexului se leagă de cea a unei gropi ritualice dacice.

C.122a

C.122a s-a conturat odată cu săparea lui C.116, având aproximativ aceeași formă. Umplutura complexului a fost omogenă, de culoare brun închisă, având o textură afânată. Spre fundul gropii complexul are o formă tronconică, această caracteristică păstrându-se doar pe latura nordică și estică. În ceea ce privește latura vestică nu a fost surprinsă zona de cuptorire, ci doar un nivel de prăbușire a peretelui acesteia, situația fiind documentată în profilul sudic al secțiunii. Materialul arheologic este compus în general din fragmente ceramice încadrabile primei epoci a fierului, totodată deosebindu-se și patru obiecte din fier, unul dintre acestea fiind identificat pe fundul complexului.

În cadrul săpăturii au mai fost surprinse și o serie de gropi de stâlp (C. 114, C. 121, C.122, C.123) sau gropi a căror funcționalitate în momentul actual nu poate fi precizată (C.117), dar care studiate în ansamblu probabil vor putea fi legate de structurile de locuit (Fig.5).

Abstract:

In this archaeological report we wish to present the results of the research carried out on the 7th surface (S.7) on the archaeological site Unip – „Dealul Cetățuica”, Timiș department. Until the outlining of the archaeological features there were excavated five planums. It was possible the research of a surface dwelling dated in the First Iron Age. At approximately 0.5 m from the current level it was possible to delimit archaeological features these being named by indicatives between C.112 and C.123. There were also investigated two Dacian ritual pits (C. 115 and C.119), these standing out in abundance of archaeological material as ceramic pots, bronze and iron artifacts. Also during this campaign it was researched a First Iron Age dwelling (C.113), postholes and some uncertain features in terms of functionality which come to complete the information's about the habitation in this archaeological point.

58. Urlați, jud. Prahova

Cod RAN: 131639.01

Autorizație: Nr. 90/2015

Colectivul arheologic: Alin Frînculeasa - responsabil, Bianca Preda, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău)

Cercetările din situl de La Islaz/La Câmp din cartierul Coteni, se derulează în cadrul unui proiect ce vizează abordarea în particular a ariei nordice a culturii Gumelnița, și, în general, a dinamicii locuirii neo-eneolitice în respectivul areal. Stratigrafia sitului nu este unitară pe toată întinderea cercetată. Doar nivelurile de locuire atribuite culturilor Starčevo-Criș și Gumelnița au fost identificate pe profile, materialele din epoca bronzului - cultura Tei, apar imediat deasupra stratului eneolitic, iar cele atribuite culturii Chilia-Militari sunt foarte rare în strat, ceva mai numeroase în complexe.

În această campanie ne-am propus finalizare complexelor arheologice descoperite în anul 2014, dar și extinderea săpăturii. Au fost trasate 7 noi suprafețe (S.6, S.7, S.8, S.9, S.10, S.11, S12), fiecare având dimensiuni de 5 x 5 m, două din acestea acestea

amplasate la 0,5 m E de S.II/2013 și cinci la 0,5 m V de S.II/2013 și 0,5 m la sud de S.I/2013. Între aceste suprafețe au fost păstrați martori stratigrafici groși de 0,5 m. Pentru a surprinde situl pe axul N-S în această campanie S.II a fost prelungit cu 11 m spre S (planșa 1). Cel mai important complex arheologic descoperit în această campanie a fost locuința eneolitică atribuită culturii Gumelnița, denumită L.2 (planșa 2).

Locuința 2 (L.2) - a fost descoperită în S.II, în capătul de S, dar și în S.8, S.9. Este o locuință de suprafață incendiată, cu inventar specific (ceramică, unelte de silex, rășnițe din piatră, greutatea de lut). Distrugerea de chirpici ars este una ceva mai consistentă decât a locuinței 1, acoperind o suprafață rectangulară de aproximativ 6X4m. Nu a putut fi cercetat colțul de ESE al locuinței, deoarece intra în profilul de vest al S.9. Pentru cercetarea acestui complex au fost demontați martorii stratigrafici dintre S.8 și S.9, dar și dintre aceștia și S.II. De asemenea, S.9, dar și zona în care se afla martorul stratigrafic dintre S.8 și S.9 a fost lărgit cu 0,5 m spre vest. Complexul era bogat în ceramică, fiind identificate în jur de 50 de vase întregibile, la care se adaugă resturi de la alte aproximativ 20 de vase. Din cele întregibile, remarcăm 2 vase de tip askos, un suport-colac, un pithos cu torți etajate, mai multe vase borcan, castroane, două vase cu picior, numeroase vase de provizii de dimensiuni mari sau mijlocii. În locuință se afla și o groapă în care au fost descoperite mai multe vase întregi. Din același complex au provenit două statuete antropomorfe fragmentare din lut, mai multe unelte de silex, un nucleu din silex, rășnițe, percutoare, frecătoare. În apropierea acesteia a fost descoperit un mic depozit de piese din silex.

Bordeiul 2/medieval - un complex deosebit este locuința adâncită denumită bordeiul 2 (B2) descoperită în S.9. A fost surprinsă la -0,50 m adâncime, avea formă rectangulară, baza se găsea la -0,95 m de nivelul actual de călcare. Tăia locuința 2 eneolitică înspre colțul de VNV al acesteia. A fost cercetată aproximativ 10%, deoarece intra în profilul de V al suprafeței 9, fiind surprins colțul de est-sud-est. În acest colț a fost descoperită o groapă de par ce avea un diametru de cca 25 cm și cobora 35 cm de la nivelul fundului bordeiului. În umplutura complexului au fost descoperite fragmente ceramice lucrate la roată ce par să aparțină sec. XVII-XVIII.

Gropa 2 - un alt complex cercetat a fost o groapă circulară descoperită în S.9, în apropierea profilului de nord. Avea formă circulară cu diametre de 75x85 cm. În umplutura sa se găseau numeroase bucăți de vatră arșă în poziție secundară, remaniată, dar și câteva fragmente ceramice neolitice, cultura Starcevo-Criș.

Cel mai numeros material identificat în această campanie este încadrat în cultura Gumelnița. A fost recuperată o cantitate importantă de ceramică, întregibilă sau fragmentată, puțin decorată, în general prin incizii sau mici impresii circulare, la care se adaugă barbotinarea în cazul vaselor de provizii. Alături de ceramică, am descoperit peste 300 de unelte litice cioplite din silex, dar și câteva unelte din piatră șlefuite, inclusiv rășnițe, frecătoare, percutoare, nuclee, etc. Plastică antropomorfă și zoomorfă este reprezentată prin fragmente realizate din lut. Remarcăm descoperirea în această campanie a unui lot relativ numeros de ceramică neolitică atribuită culturii Starcevo-Criș. Nu există vase întregibile, ci numai fragmente. Dominantă e ceramica grosieră, cu pleavă în pastă, suprafețele exterioare roșiatice, miezul negricios. Ceramica din epoca bronzului este fragmentară, are suprafața exterioară aspră/poroasă datorită prezenței nisipului grosier, are culoarea negricioasă, gălbuie-cărămizie, mai rar cenușie, foarte puțină este decorată. Câteva fragmente sunt decorate prin împunsături succesive în manieră specifică culturii Tei, mai multe fragmente au aplicat brâu alveolat sub buză, iar ceva mai multe sunt decorate cu măturica. Materialele Chilia-Militari constau în fragmente de vase lucrate la roată, în special ceramică cenușie, fragmente de amfore romane cărămizii, dar și

ceramică grosieră lucrată la mână, având în pastă nisip și pietricele.

Bibliografie:

Frînculeasa A., Niță L., Dumitrașcu V., Asupra descoperirilor aparținând culturii Gumelnița de la Urlați (jud. Prahova), *Acta Musei Tutovensis*, III, 2008, p. 94-105.

Andrescu R., Frînculeasa A., Garvăn D., Nica T., Torcică I., Niță L., Dumitrașcu V., Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova), *Argesis. Studii și comunicări, Seria Istorie*, XVI, 2007, p. 11-37.

Niță L., Frînculeasa A., Considerații asupra materialului litic cioplit descoperit în așezare gumelnițenă de la Urlați (jud. Prahova), *Argesis, Studii și Comunicări, Seria Istorie*, XIV, 2005, p. 41-53.

59. Valea Doamnei, oraș Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Piatra Neamț - Poiana Cireșului

Cod RAN al sitului: 120735.04

Autorizație: Nr. 99/14.07/2015

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)

Colectiv: dr. Elena-Cristina Nițu (responsabil științific) (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); prof. univ. dr. Marin Cârțumaru (Univ. „Valahia” din Târgoviște); dr. Ovidiu Cîrstina (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Mădălin Cornel Văleanu (Complexul Național Moldova, Iași); dr. Gheorghe Dumitroaia (Complexul Muzeal Județean Neamț); (dr. Nejma Goutas-CNRS, Univ. Paris X); dr. Jessica Lacarrière-Universite Toulouse II-Le Mirail; drd. Remus Dincă (Univ. „Valahia” din Târgoviște); drd. Adrian Nicolae (Univ. „Valahia” din Târgoviște); muzeograf Florin Ionuț Lupu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște)

Perioada de desfășurare a campaniei: 2.08.2015 - 30.08.2015

Așezarea de la Poiana Cireșului – Piatra Neamț, prin descoperirile realizate de-a lungul timpului, este fără îndoială cel mai important sit paleolitic din România și unul dintre cele mai reprezentative situri gravetiene din Europa. Cercetările de aici s-au desfășurat, cu unele întreruperi, din 1998 până în prezent, iar săpăturile sistematice efectuate până la maxim 5 m adâncime au reliefat existența a patru niveluri paleolitice, datate prin mai multe metode (C-14, AMS, OSL, paleomagnetism) între 20.000 și 30.000 de ani B.P., toate aparținând unor tradiții gravetiene. În afară de nivelul Epigravetian, care este puternic deranjat, nivelurile gravetiene sunt bine conservate, delimitate de strate sterile groase, foarte bogate din punct de vedere cultural, reflectând activități umane diverse: structuri de locuire, vetre, resturi faunistice, materiale litice foarte numeroase, zone cu pigmenți de ocru, o colecție bogată de unelte din os și corn, obiecte de artă (oase gravate, pandantive etc.). Toate acestea fac din această așezare unul dintre siturile de referință cu cel mai vechi Gravetian din România și unul dintre cele mai vechi din Europa¹⁰³.

¹⁰³ M. Cârțumaru, M. Anghelinu, L. Steguweit, L. Niță, L. Fontana, A. Bruger, U. Hambach, M. Mărgărit, V. Dumitrașcu, M. Cosac, F. Dumitru, O. Cârștina, 2010, *The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireșului, Piatra Neamț. Recent Results and Future Prospects*, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 209-219; L. Steguweit, 2009, *Long Upper Palaeolithic sequences from the sites of Poiana Cireșului, Bistricioara and Ceahlău-Dartsu (NE-Romania)*, *Preistoria Alpina*, 44, p. 33-38; C. Zeeden, U. Hambach, L. Steguweit, A. Fülling, M. Anghelinu, L. Zöller, 2009, *Using*

Caracteristicile dominante ale sitului de la Poiana Cireșului, în raport cu alte așezări paleolitice în aer liber din România, sunt reflectate prin concentrarea deosebită de materiale arheologice (material litic, osteologic, obiecte de artă etc.), condiții de conservare destul de bune a materialelor organice și lipsa perturbărilor stratigrafice majore. Circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate, de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport¹⁰⁴.

Obiectivele campaniei arheologice din anul 2015 au fost determinate de înțelegerea contextelor deosebite descoperite în anii precedenți în nivelul Gravetian I, îndeosebi în SXI/2014: zone de abataj, ateliere de prelucrare a coarnelor de ren și cerb, unelte și arme din coarne de ren și cerb, suprafețe cu arsură sau ocră în cantitate foarte mare, obiecte de artă (pandantive din dinți de cerb și vulpe, mărgea din piatră, oase gravate etc.). Astfel, a fost deschisă o secțiune de 18 m p, denumită SXII, plasată spre sud-vest în continuarea secțiunii săpate anul precedent, împărțită în carouri de 1 mp, numerotate astfel: spre nord, la contactul cu SXI/2014, carourile C1-C6, în centru B1-B6, iar spre sud A1-A6. Sistemul de înregistrare este unitar, fiind utilizat în toate campaniile începând cu anul 1998 și implică rapoartarea măsurătorile la un unic punct 0, dezvelirea planimetrică a locuirilor prin decapări minimale (cca 2 cm grosime), controlul permanent al relațiilor spațiale dintre artefacte și structurile de locuire, înregistrarea individuală, în trei dimensiuni, a tuturor materialelor și structurilor, tamisarea prin site fine a întregului sediment, precum și folosirea unor unelte adaptate fragilității anumitor categorii de artefacte (spatule din lemn, pensule fine). Asupra anumitor materiale faunistice, în special cele din corn, s-a intervenit pe parcursul săpăturii în scopul conservării lor, cu substanțe reversibile, aplicate în diverse procente pentru a nu lăsa urme pe obiecte (rășini sintetice de tipul Incral 44, diluate).

Spre deosebire de densitățile identificate în SXI/2014, anul acesta s-a observat o distribuție diferită a pieselor, înregistrarea tridimensională a tuturor materialelor oferindu-ne o imagine fidelă a zonelor de concentrare. Secțiunea săpată în campania din anul 2015 a surprins marginea locuirii delimitată în anul precedent. Astfel, din cele 18 carouri, doar în jumătate dintre ele au fost înregistrate numeroase materiale litice, dar mai ales o cantitate mare de faună, zone cu arsură, coloranți etc. Este evidentă o diminuare a numărului de artefacte spre partea sudică și vestică a locuirii. Ne aflăm probabil la marginea așezării, însă nu excludem nici existența unui spațiu liber care nu a fost locuit în acea perioadă. Grosimea locuirii este mai mică decât în anul precedent, oscilând între aproximativ 20 cm în zona cu materiale numeroase și aproximativ 10 cm spre extremitățile sudice și vestice ale secțiunii. Acolo unde artefactele sunt mai dense, au fost delimitate câteva zone cu arsură și bucăți de ocră (în general de culoare roșu și portocaliu), unele de dimensiuni mari (5-10 cm), care au fost colectate sistematic pentru analize fizico-chimice.

Materialul litic este destul de numeros, încadrându-se în

caracteristicile tehnologice și tipologice generale ale nivelului: scopul producție este reprezentat de obținerea lamelor și lamelelor, unelte predominante sunt burin-ele și, într-o mai mică măsură gratoarele, în timp ce lamelele à dos nu sunt prea numeroase. Fauna este destul de bogată și diversă, fiind dominată de ren și într-o mai mică măsură cerb și cal. Artefactele sunt depozitate la Muzeul Evoluției Omului și Tehnologiei în Paleolitic din Târgoviște, fiind în curs de prelucrare.

La fel ca în campaniile precedente, au fost descoperite câteva obiecte de artă de o importanță deosebită pentru înțelegerea comportamentului comunităților gravetiene din estul României. Datorită metodei de săpătură și mai ales de recuperare a materialelor din sit, în caroul B5 (coordonate X-95, Y-89, Z-146) a fost recuperată o mărgea de Dentalium de numai 4 mm lungime. Având în vedere că mărgele de Dentalium nu au mai fost descoperite în Gravetian decât în vestul Europei și în Europa Centrală, mărgeaua de la Poiana Cireșului este cea mai estică descoperire gravetiană de acest fel. Prin urmare, identificarea provenienței materiei prime este foarte importantă pentru stabilirea unor eventuale contacte pe spații mari între comunități similare. Alături de alte piese milimetrice, această mărgea demonstrează cât de importantă este tehnica de săpătură fiind evident că fără o recuperare riguroasă, totală, în siturile paleolitice se pierd artefacte foarte valoroase.

În caroul C3 a fost delimitată o zonă circulară cu arsură, sub o concentrare de oase. După demontarea oaselor, plasată oblic pe marginea arsurii, a fost descoperită o figurină feminină de tip Venus. Aceasta este prima statueta descoperită în paleoliticul din România și printre puținele artefacte de acest fel descoperite în Gravetianul din Eurasia. Statueta de la Poiana Cireșului este sculptată în piatră, fiind fracturată la una dintre părți (se pare că fractura a survenit din cauza arsurii, existând o zonă în care materialul a explodat din cauza temperaturii ridicate) și a fost vopsită cu un pigment de culoare maroniu-galben (HUE 10 YR 6/6). Aceasta s-a păstrat foarte bine, fiind acoperită pe alocuri cu depuneri de carbonat de calciu și concrețiuni fero-manganice. Având în vedere importanța descoperirii, analizele sunt în curs de realizare, fiind implicată o echipă mai mare de cercetători. Stratul de vopsea de la suprafață pare destul de consistent, ceea ce presupune că a fost aplicat mai degrabă sub forma unei paste. Au fost efectuate analize nondestructive, astfel că elementele componente în zona vopsită a statuetei au fost analizate prin următoarele metode: Particle Induced X-Ray Emission (PIXE), cu fascicul de protoni extras în aer la Acceleratorul de 3 MV de la Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară "Horia Hulubei", analiza cu spectrometrul FT-IR, clasa VERTEX 70 (Bruker), echipat cu modulul Raman, RAM II și cu sondele MIR și Raman la Centrul de Radieri Tehnologice, din cadrul aceluiași institut. Toate analizele au indicat un conținut ridicat al fierului, fiind o dovadă clară a vopsirii statuetei. Pe alocuri, a fost îndepărtat stratul de vopsea în scopul definirii tipului de rocă. Analiza microscopică (microscop Keyence VHX-600, cu ordin de mărire de 20X și 200X) a relevat mai multe urme de prelucrare, precum și modul de dispunere a stratului de vopsea pe suprafața ei. În același carou, a mai fost descoperit un melc perforat și un fragment de melc care pare să aparțină aceleiași specii (determinarea speciei este în curs de realizare).

Descoperirile excepționale din ultimii ani în situl Poiana Cireșului - Piatra Neamț, reliefate mai ales prin obiecte de artă unice pentru paleoliticul din România, subliniază importanța așezării pentru înțelegerea dinamicii culturale a paleoliticului superior în regiunea est-carpatică.

Abstract:

The main objective of the 2015 archaeological campaign at

the relative intensity variations of the Earth's magnetic paleofield as correlative dating technique. A case study from loess with Upper Palaeolithic cultural layer at Poiana Cireșului, Romania, Quartär, nr. 56, p. 175-185;

¹⁰⁴ L. Steguweit, 2009, *op.cit.*; L. Steguweit, M. Cârciumaru, M. Anghelinu, L. Niță, 2009, *Reframing the Upper Palaeolithic in the Bistrița Valley (northeastern Romania) Neue Untersuchungen zum Jungpaläolithikum im Bistrița Tal (Nordost-Rumänien)*, Quartär, 56, p. 139-157; C. Zeeden *et al.*, 2009, *op.cit.*; M. Cârciumaru, M. Anghelinu, L. Niță, 2010, *The Upper Paleolithic in the Bistrița Valley (Northeastern Romania). An Overview of the Old Evidence*, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 49-63; M. Cârciumaru *et al.*, 2010, *op.cit.*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț was the excavation of the Gravetian I layer, the richest cultural layer in this settlement. A section of 18 square metres was dug, placed towards the south-east in continuing of the section excavated last year (S XI/2015). The lithic material is now being analyzed, but a few general technological and typological features can be highlighted: the debitage purpose is characterized by the production of the blades and blade, while the dominant tools are drills and to a lesser extent endscrapers, while backed bladelets are not very numerous. Apart from the rich faunal remains and numerous lithic materials, were found also several art objects: a Dentalium bead, a perforated snail and a feminine statuette. The statuette was carved in stone and was painted with a brown-yellow pigment. The Dentalium bead and the statuette are the first discovery of its kind in Romania Palaeolithic.

60. sat Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș

Punct „Vărzărie”

Autorizație cercetare sistematică 10/2015

RAN 19393.01

Colectiv (toți de la Muzeul Județean Argeș): Dragoș Măndescu – responsabil, Ion Dumitrescu, Marius Păduraru

Cunoscut încă din 1995 în urma unor descoperiri întâmplătoare de vestigii funerare din prima epocă a fierului, situl arheologic de la Valea Stânii a început să fie cercetat sistematic din toamna anului 2014. Situl se află la V de DJ 73D, pe terasa dreaptă a râului Argeșel, aproape de vărsarea acestuia în Râul Târgului, în extremitatea de sud a comunei Țițești, satul Valea Stânii și pe limita de hotar cu orașul Mioveni, cartier Racovița.

Încă din timpul cercetărilor de suprafață efectuate aici în anii anteriori, zona s-a dovedit a fi extrem de bogată în vestigii arheologice, fiind unul dintre cele mai importante situri arheologice din jud. Argeș din perspectiva diversității culturale și a abundenței materialului arheologic. Au fost reperate, așadar, vestigii aparținând la cel puțin patru epoci diferite: epoca bronzului mijlociu (cultura Tei – mileniul III BC), prima epocă a fierului (sec. VII-VI BC), epoca romană (sec. II-III AD), epoca bizantină (sec. VI AD) și epoca medievală târzie (sec. XVII-XVIII AD), toate într-un areal unitar de maximum 1 km².

După ce în campania arheologică din 2014 au fost cercetate două morminte de incinerare de la finalul primei epoci a fierului, am continuat și în această campanie cercetarea necropolei ale cărei trăsături principale permit încadrarea cronologică și culturală în grupul Ferigile (sec. VIII-VI a.Chr.).

În urma obținerii autorizației de cercetare arheologică sistematică nr. 10 din 8.07.2015, emisă de Ministerul Culturii, șantierul a fost deschis în data de 23 octombrie 2015, săpăturile continuând până la 21 noiembrie 2015, în total lucrându-se 23 de zile.

În continuarea cercetărilor din campania anterioară, în 2015 au fost săpate trei noi morminte tumulare din ansamblul necropolei hallstattiene de tip Ferigile ce numără peste 35 de tumuli, astăzi aplatizați și în parte distruși de lucrările agricole. Cele trei morminte cercetate în 2015 se află în partea de nord a necropolei, în apropierea zonei ocupate de gospodăriile din marginea sudică a satului Valea Stânii.

Toate cele trei morminte erau tumulare. Tumulul propriu-zis (mantaua), astăzi mult aplatizat, era alcătuit din pietre de râu, bolovani de dimensiuni mari și medii, dispuși pe 1-3 straturi, cu o înălțime maximă de 0,5 m. Diametrul tumulilor era de circa 8-9 m. Deosebit de important, doi din cei trei tumuli cercetați nu au fost atinși de fierul plugului, astfel încât putem afirma că ne-am aflat în fața unei structuri arheologice intacte, neatinse de acum mai bine de două milenii și jumătate.

Doi tumuli (T3 și T4) conțineau morminte de incinerare, descoperite aproximativ în centrul suprafeței. În ambele cazuri, oasele incinerate erau depuse direct pe nivelul antic de călcare, descoperite la -0,3/-0,5 m, alături de ceramică fragmentară și alte piese de inventar funerar, și acoperite de pietrele din manta.

Inventarul funerar al mormântului din tumulul 4 (T4) s-a dovedit a fi bogat și variat: extrem de numeroase fragmente ceramice lucrate la mână, unele întregibile (vase sparte la rug și aduse la mormânt spre a fi depuse ca ofrandă), un fragment de brățară din bronz, perle de sticlă colorată de diverse dimensiuni, unele topite de focul rugului, un cuțit de fier, vârfuri de săgeată din fier aparținând unui tip specific grupului Ferigile (plate, triunghiulare și cu mici perforații la bază, destinate fixării în tijă), un topor de luptă bipen din fier, tubul de înmănusare de la o sulită etc.

În cazul tumulului 5 (T5), avem de a face cu un cenotaf. Urna (vas-borcan lucrat la mână) acoperită cu o strachină cu buza invazată, a fost depusă într-o groapă rectangulară, cu latura de circa 0,8 m, săpată în mijlocul tumulului la adâncimea de 0,75 m și acoperită apoi cu pietrele mantalei. În umplutura gropii, ca și în urnă, au fost descoperite numeroase fragmente de lemn carbonizat (nears), provenind probabil de la un soi de cutie din lemn destinată a proteja urna. Nu au fost descoperite oase calcinate (nici în urnă) și nici vreo piesă de inventar funerar.

Pe baza datelor de care dispunem până în prezent, putem afirma că acest cimitir aparține aspectului Ferigile, specific finalului primei epoci a fierului în zona submontană Argeș-Vâlcea. Datarea pe care o propunem se încadrează în secolele VII-VI BC.

Săpăturile arheologice din acest an au adus și clarificări importante legate de așezarea de epoca bronzului de la Valea Stânii. Nivelul de locuire de epoca bronzului a fost surprins prin intermediul unei secțiuni de 50 m x 1,5 m, la adâncimea de -0,3/-0,35 m. Grosimea stratului arheologic este de 0,15-0,25 m, cu o consistență nisipoasă și de culoare brun-închis. Au fost cercetate două bordeie și două gropi menajere ce aparțin nivelului epocii bronzului. Materialul ceramic recoltat este foarte bogat, la care se adaugă câteva piese din silex, bucăți de chirpici și de zgură, precum și oase de animale, relevante pentru aspectul traiului zilnic și pentru economia de tip pastoral a comunităților preistorice din această zonă. Considerăm că așezarea de epoca bronzului de la Valea Stânii, una dintre cele mai întinse și mai însemnate de pe teritoriul județului Argeș, aparține culturii arheologice Tei (bronzul mijlociu), datând de la mijlocul mileniului II BC.

De asemenea, au mai fost descoperite și câteva materiale medievale (ceramică specifică, un fragment de cataramă din fier) ce demonstrează existența în acele locuri a unei locuiri medievale, probabil a vechiului sat Mărgineanca, astăzi dispărut dar amintit în documentele vremii.

Toate piesele de inventar mobil întregi sau întregibile descoperite în campania arheologică din toamna anului 2015 de la Valea Stânii, se încadrează în categoria juridică Tezaur a patrimoniului cultural național, îmbogățind colecțiile Muzeului Județean Argeș.

61. sat Vârghiș, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Punct: Peștera Ursului

cod RAN al sitului: 85065.08

Autorizație: Nr. 42/2015

Tipul de sit: 115/11

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Katalin Hubay (U

Debrecen), Christoph Schmidt (U Bayreuth), Ulrich Hambach (U Bayreuth), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB)

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie - septembrie 2015

Peștera Ursului este situată în versantul drept al Cheilor Vârghișului, la 107 m. deasupra talvegului, la baza unui perete de stâncă înalt de 6-7 m (fig. 1). Peștera prezintă trei deschideri, două orientate E-NE și a treia spre nord (fig. 2). Deschiderea principală este blocată din cauza unor prăbușiri de stâncă și bolovani, dar accesul este permis prin deschiderea din imediata apropiere a acesteia. Peștera este dezvoltată pe orizontală și prezintă o sală principală lungă de 30 m și largă de 20 m, precum și alte două secundare de mai mici dimensiuni. Situl a fost cercetat de J. Gabor, H. Kessler și M. Mottl, cea care a efectuat o săpătură de 2x10 m., până la adâncimea de 2 m. În anul 1957 Tr. Orghidan și M. Dumitrescu au efectuat un studiu interdisciplinar asupra spațiului cavernei și au recuperat din profilul săpăturii efectuate de M. Mottl faună pleistocenă. În momentul actual depozitul peșterii este afectat și de o serie de sondaje efectuate în scopul recuperării de faună. Materialele arheologice recuperate în cursul etapelor de cercetare anterioare au fost atribuite aurignacianului, dar nu au fost prezentate detaliat.

Obiectivul nostru pentru anul 2015 a fost de a amplasa o secțiune în sectorul plasat în proximitatea intrării principale, astăzi blocată de o masivă prăbușire de stânci. Această zonă nu a fost afectată de cercetările anterioare și este delimitată de secțiunea efectuată de M. Mottl.

Ca și în cursul campaniei de cercetarea din anul 2014, din păcate, din cauza accesului dificil la peșteră, precum și a timpului limitat de cercetarea arheologică din Abri 122, nu am reușit decât eliminarea din secțiunea M. Mottl a materialului passim și prelevarea de probe necesare cercetărilor interdisciplinare din profilul vertical evidențiat (fig. 2). Nu au fost identificate materiale de factură paleolitică sau preistorică în materialul excavat anterior.

Din proximitatea săpăturii a fost recuperată ceramică preistorică, iar din sondajele efectuate de speologi sau arheologi amatori faună pleistocenă.

În profilul stratigrafic a fost surprinsă o lentilă macroscopică de cenușă vulcanică datorată erupției unui vulcan din lanțul carpatic (fig. 4, 5, 6), Masivul Ciomadu, foarte probabil una dintre erupțiile masive din MIS 3, în jur de 40-45 ka (analize cronologice pe depozitele proximale sunt în curs de realizare). Cercetarea viitoare va stabili relația dintre acest marcator cronologic, respectiv modificările de mediu locale datorate acestui eveniment, și locuirea paleolitică identificată de cercetarea anterioară.

Abstract:

The research proposed for 2015 in Ursului cave has been limited due to the demanding localization of the site and to the time limited by the archaeological research from Abri 122. There has been carried out only a partial cleaning of the stratigraphic profile, during the M. Mottl digging. From the proximity of the digging has been recovered prehistoric ceramic and Pleistocene fauna from the sampling realized by amateur speleologists or archaeologists. A macroscopic lens of volcanic ash has been discovered in the stratigraphic profile due to the eruption of a Carpathian chain, Ciomadu massif, most probable one of the massive eruptions from MIS 3, around 40-45 ka (chronological analysis on the proximal deposits which are to be created).

The next research will establish the relationship between this chronological marker, namely the local environmental changes

caused by this event, and the Paleolithic habitation identified through the previous research

Bibliografie:

Jungbert, B., 1979, Repertoriul localităților cu descoperiri paleolitice din Transvania (II), în Acta MN, XVI, Cluj-Napoca, p. 408.

Mottl, M., 1950, Ösemlös- ösrégészeti vizsgálatok Északerdély barlangjaiban, A Magyar Királyi (Állami) Földtani Intézet Évi Jelentése, 1943, II, p. 469-470.

Orghidan, Tr., Dumitrescu, M., 1963, Complexul carstic din Cheile Vârghișului, în Lucrările Institutului de speologie „Emil Racoviță”, tom I-II, 1962-1963, Editura Academiei, p. 122-124.

Păunescu, Al. Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan, Editura Agir, București, 2001, p. 398.

62. sat Voinești, com. Lerești, jud. Argeș - Termele militare Punctul: „Măilătoia - Malul lui Cocos” - reprezintă platoul de la est de satul Voinești, pe malul stâng al râului Târgului, la doar 500 m nord de ieșirea dinspre Brașov din orașul Câmpulung Muscel. Termele se află la 50-60 m nord de la strada Calea Roman)

Autorizație: Nr. 111/18.08.2015;
Cod RAN: 16935.01.

Colectiv: Florian Matei-Popescu – responsabil șantier (IAB), Constantin C. Petolescu (IAB); Ion Dumitrescu (MJA).

Perioada de desfășurare a campaniei: 15.09.2015– 06.10.2015

Săpăturile arheologice efectuate la Voinești, în 2015, au fost concentrate în jumătatea de nord a clădirii termelor. Dacă în porțiunea de sud a edificiului am preferat să practicăm secțiuni longitudinale (scopul lor a fost acela de a identificare monumentul în teren), în porțiunea de nord, având ca punct de plecare limitele de vest și est ale edificiului reperate în secțiunea 1, am proiectat un număr de opt suprafețe. Am urmărit prin aceasta alcătuirea unui plan coerent de săpătură care să ne ajute în campaniile următoare să dezvelim integral complexul termelor. Nu au fost abandonate total nici secțiunile deschise în campaniile precedente, unde aspectele legate de funcționalitatea și planimetria unor încăperi nu erau deplin clarificate.

Reamintim că în anii 2013 și 2014, prin intermediul a patru secțiuni orientate est-vest și numerotate, pornind de la nord spre sud, în ordinea în care au fost trasate: S1, S2, S3, S4, S1 a fost cea mai lungă, măsurând 27 m. Între secțiuni au fost lăsați martori de 2 m, dimensiune egală cu lățimea secțiunilor. Prin intermediul lor au fost interceptate laturile de est, sud și vest a clădirii termelor. S-a reușit astfel, dezvelirea a unei mare părți din complexul de încăperi din porțiunea de sud a clădirii, complex format din cinci încăperi¹⁰⁵.

Pe latura sudică, s-a cercetat o încăpere de mari dimensiuni (7,20 × 5,80 m), identificată, după structurile observate – pilae, părți din podea, piloni de susținere a podelei, precum și un canal de evacuare a apei – cu un bazin de apă caldă (posibil caldarium). La est de acest bazin, un zid orientat nord-sud pare a închide o a doua încăpere. Totuși, o serie de elemente, asupra cărora vom reveni mai jos, făceau dificilă înțelegerea funcționalității ei.

La nord de bazin și camera de la est de acesta, în secțiunea 1, a fost identificat un al doilea șir, compartimentat în trei încăperi. El depășește în lățime, atât către vest, cât și către est, bazinul de apă

¹⁰⁵ Vezi: *Cronica Cercetărilor Arheologice din România 2015 (campania 2014)*, volum editat de Institutul Național al Patrimoniului, mai 2015, p. 253-254.

caldă și „camera” de la est de el: în partea de vest, cu 3,60 m, iar către est, cu 5,20 m.

Camera din partea de vest a șirului al doilea de încăperi era încălzită, prezentând elementele caracteristice unui hypocaust: pilae; tegulae mammatae fragmentare; cuie (crampoane) care serveau la fixarea lor pe perete; două bolți din cărămidă practicate în perețele sudic, menite să faciliteze circulația aerului cald. Vom denumi, în continuare, pentru a face mai ușoară descrierea și înțelegerea situației arheologice generale, acest spațiu „camera cu hypocaust”.

La est de „camera cu hypocaust” urmează o a doua încăpere, unde situația arheologică nu a fost pe deplin clarificată în campaniile precedente. Șirul se încheie, în partea de est cu o cameră absidă, funcțional identificat tot cu un bazin.

Pornind de la situația prezentată, în campania 2014 s-a început demontarea matorului dintre S1 și S2 – zona carourilor 7-12 (carourile măsoară 2 x 2 m), iar anul acesta am decis să extindem către nord și secțiunea 3, carourile 7-11, fără a o uni cu S2, ci păstrând între ele un mator lat de 0,50 m. Obiectivul a fost încercarea de a determina funcționalitatea încăperii de la est de bazinul de apă caldă (posibil caldarium).

Un element, care făcea dificilă înțelegerea rostului încăperii, îl reprezenta o „platformă”, interceptată între zidul estic al bazinului de apă caldă și zidul orientat nord-sud, care mărginea la est încăperea. Ceea ce intriga era faptul că platformă suprapunea acest din urmă zid.

Secționarea platformei ne-a arătat că structura ei se compunea din mortar amestecat cu fragmente de țigle, cărămizi și pietre de dimensiuni medii, consistența compoziției sale fiind similară unei podele. Cu această ocazie s-a putut preciza și grosimea ei de aproximativ 0,10-0,12 m.

O primă constatare a fost aceea că zidul bazinului, dar și cel care mărginea în partea de sud șirul de trei încăperi identificat în S1 (el marchează totodată latura de nord a spațiului de la est de bazin), au apărut imediat sub stratul vegetal. Zidul orientat nord-sud, care delimitează în partea de est spațiul, se afla la o adâncime mai mare față de celelalte două, fiind interceptat la circa 0,90 m de la nivelul actual de călcare. El pare a fi fost demantelat până aproape de nivelul fundației. Structura fundației era destul de solidă, fiind alcătuită din pietre (de carieră, sisturi) legate cu mortar. Ea are o lățime de 0,75-0,80 m și îngropată până la 0,90 m.

O a doua constatare a fost făcută după demontarea matorului dintre S1 și S2, carourilor 6-12, în 2014 și 2015. Cu această ocazie, s-a observat că zidul orientat vest-est, care marchează latura sudică a șirului de trei încăperi și încheie în partea de nord mica încăpere (spațiul) de la est de bazinul de apă caldă, este străpuns de un canal. El taie în colțul nordic al zidului care marchează latura estică a micii încăperi, în punctul de îmbinare cu zidul orientat vest-est (fig. 1).

Canalul avea pereții laterali realizați din cărămizi dispuse pe cant, iar în deschidere măsură 0,40 m. El pornește din cea de-a doua încăperea din șirul de trei (cea de la est de „camera cu hypocaust”) și traversează oblic perețele sudic al acestei încăperi. Deocamdată, nu putem preciza funcționalitatea sa.

Alte precizări cu privire la rostul încăperii de la est de bazinul de apă caldă au fost aduse în urma extinderii către nord a secțiunii S3 (carourile 7-9). A rezultat, astfel, o suprafață de 5 x 3,50 m.

Aici, la adâncimea de 0,50 m a fost pus în evidență un nivel de dărâmtură compus din pietre de mari dimensiuni. Nivelul era destul de consistent și compact mai ales în partea mediană a suprafeței, unde forța imprimată zidurilor, în timpul prăbușirii, au dus la formarea unei gropi (fig. 2).

După îndepărtarea acestui nivel, a fost descoperit zidul care încheie în partea de sud încăperea de la est de bazin (caldarium).

Zidul are o lungime de 4,10 m și este demantelat până aproape de nivelul fundației doar în porțiunea sa estică, porțiune acoperită de platforma de mortar. Către vest, până în punctul unde zidul se leagă cu perețele estic al bazinului, cota zidului crește treptat, însă nu o atinge pe cea a zidului bazinului, fiind cu 0,50 m mai jos față de a acestuia. Deci, platforma acoperă atât zidul estic, cât și cea mai mare parte a zidului sudic al încăperii.

Tot în suprafața rezultată prin extinderea lui S3, lipit de zidul bazinului, la sud de mica încăpere, am avut surpriza să găsim un praefurnium.

Timpul avut la dispoziție nu ne-a permis cercetarea sa integrală. Totuși, chiar și în stadiul actual putem aduce câteva precizări de ordin tehnic. În primul rând, pentru amenajarea sa a fost săpată, din vechime, în prundișul aluvionar (steril arheologic) o suprafață de 1,20 x 2,10. Deocamdată nu cunoaștem până la ce adâncime a fost săpată suprafața, detaliu pe care îl vom urmări în campaniile viitoare.

Partea superioară a praefurnium-ului este marcată de un șir de cărămizi cu dimensiuni similare celor folosite la pilae. Șirul era dispus paralel cu zidul estic al bazinului de apă caldă, de care era lipit (distanța dintre cărămizi și zid în partea de sud este de 0,20 m). El are o lungime de 1,50 m, iar cărămizile erau așezate pe două rânduri. Sub ele se observă bolta praefurnium-ului. Câteva pietre căzute peste cărămizi au fost antrenate probabil din zid în momentul prăbușirii bolții praefurnium-ului. Mai precizăm că perețele nordic al praefurnium-ului se sprijină de zidul micii încăperi de la est de bazin. Dispunerea șirului de cărămizi arată că praefurnium-ul alimenta instalația de încălzire a apei bazinului (fig. 3).

Cât privește mica încăpere, cu dimensiuni la interior de 3,25 x 3,00 m, de la est de caldarium, ea pare a fi rezultatul unei schimbări de plan, în urma căruia zidurile de est și de sud ale ei au fost demantelate până la nivelul de călcare antic, doar cel sudic, în porțiunea dintre vest, fiind menținut la o cotă mai ridicată pentru a sprijini de el praefurnium-ul. După demantelarea zidurilor s-a amenajat platforma realizată din mortar amestecat cu cărămizi, tegulae și pietre, platformă care a acoperit zidurile de est și respectiv de sud ale micii încăperi (fig. 4). Avansăm această interpretare cu titlu de ipoteză, urmând ca în campaniile viitoare să o verificăm.

După cum am subliniat de la început, cea mai mare parte a eforturilor lucrătorilor au fost concentrate la nord de S1, unde au fost proiectate opt suprafețe de 6 x 6 m.

Primele patru, A, B, C, D, au fost deschise paralel cu S1, la nord de ea. Între cele patru unități și secțiune s-a lăsat un mator lat de 1 m, iar notarea s-a făcut pornind de la vest la est. Celelalte patru suprafețe – E, F, G, H, au fost proiectate în continuarea primelor, după cum urmează: în continuarea lui Sp. A, către nord, Sp. E; în continuarea lui Sp. B și la est de Sp. E, Sp. F; în continuarea lui Sp. C și la est de Sp. F, Sp. G; în continuarea lui Sp. D și la est de Sp. G, Sp. H. Între suprafețe au fost lăsați matori de 1 m. De la limita nordică a S1, suprafețele se desfășoară pe o lungime de 14 m, iar de la vest la est, pe 27 m (dimensiunea corespunde cu lungimea lui S1).

Săpăturile s-au concentrat doar în patru suprafețe: Sp. A, Sp. B, Sp. E și Sp. F. Ele sunt grupate în colțul de nord-vest al termelor.

În prima fază, a fost îndepărtată vegetația compusă din arbuști și chiar arbori. Ea acoperea cea mai mare parte a celor patru suprafețe. După îndepărtarea vegetației, în colțul nord-vestic al Sp. E a apărut colțul unei încăperi. Tot aici era prezentă și rădăcina unui cireș diametrul de 0,50 m.

În Sp. A și Sp. B, a fost surprins un zid longitudinal, dispus paralel cu zidul care mărginește în partea de sud șirul de trei încăperi interceptat în S1.

Au fost, de asemenea, puse în evidență două din zidurile

transversale care compartimentează primele două încăperi din același șir, ziduri surprinse și pe traiectul lui S1.

Primul zid transversal, apărut în Sp. A, reprezintă latura vestică „camerei cu hypocaust”. El face colț cu zidul care mărginește în partea de sud șirul de trei încăperi; colț marcat, după cum am arătat în campaniile precedente, de un contrafort. Imediat sub stratul vegetal, în Sp. B, a apărut al doilea zid transversal. El desparte „camera cu hypocaust” de cea de la est de ea (fig. 5).

Identificarea zidurilor transversale, care închid spre est și spre vest „camera cu hypocaust”, ne-au permis să precizăm dimensiunile ei. Ea măsoară la exterior, 7,80 x 7,30 m și la interior, 6,20 x 5,60 m.

Elemente de la sistemul de încălzire al încăperii au apărut și în Sp. A. Este vorba de câteva fragmente de tegulae mammatae provenite din stratul de dărâmătură, nivel pe care săpătura s-a oprit.

Pe lângă acestea, pe latura nordică a încăperii, la o depărtare de 0,50 m față de colțul nord-vestic, a fost observată o intrare cu o lățime de 1,05 m. Pe latura vestică, la o depărtare de 2,55 m față de latura nordică apare o altă întrerupere. Deschiderea ei este de aproximativ 1 m. Rostul ei nu îl putem încă preciza.

Au fost observate totodată și unele detalii cu privire la amenajare camerei de la est de „camera cu hypocaust”. Peretii acesteia erau acoperiți cu un strat de tencuială de culoare albă. Stratul este foarte bine conservat în colțul nord-vestic, și pe tot peretele sudic al camerei. Tot pe peretele sudic al aceleiași încăperi a fost surprins canalul despre care am amintit mai sus.

La nord de zidul longitudinal surprins în Sp. A și Sp. B se dezvoltă un alt complex de încăperi. Limita sa nordică este marcată de trei ziduri, pe care le vom descrie mai jos. În partea de vest, limita complexului de încăperi nu a putut fi stabilită, atât zidul longitudinal din Sp. A, cât și zidul orientat vest-est din Sp. E (notat Z_a , vezi infra) se continuau în profilele vestice ale celor două suprafețe. Prin urmare, latura vestică a șirului de trei încăperi este mai retrasă spre est față de camerelor ce se dezvoltă la nord de el.

Revenind la zidurile care marchează limita nordică a complexului de încăperi, pentru înțelegerea situației arheologice le vom nota astfel: Z_a , Z_b și Z_c (notarea este provizorie). Ele sunt dispuse astfel: din profilul vestic al sp. E iese Z_a - orientat vest-est, iar la 1,82 m față de profil face colț cu Z_b , a cărei orientare este nord-sud. La rândul său Z_b face colț cu Z_c , al cărui traiect este orientat vest-est. Limita sa exterioară atinge profilul nordic al Sp. E. Toate trei zidurile se țin între ele.

Între Z_b și Z_c s-a conservat foarte bine un rest de podea cu o suprafață de 0,50 x 0,50 m. Materialele folosite pentru realizarea sa sunt similare celor folosite la bazinul de apă caldă de pe latura sudică. Un strat consistent compus din pietre de dimensiuni medii, fragmente de cărămizi și tegule amestecate cu mortar. Fățuiala (opus signinum) este compusă din materiale mai fine (cărămidă pisată și mortar), având o culoare ușor roșiatică, grosimea sa măsoară de 5 cm.

Z_c prezintă o întrerupere, la 1,80 m față de Z_b . Întreruperea s-a datorat prăbușirii unei bolți din cărămidă. Cărămizi din baza arcului bolții păstrându-se încă în zid. Adâncirea săpăturii în porțiunea din față bolții ne arătat podeaua era susținută pe pilae.

În continuare lui Z_a a fost identificat un alt zid orientat vest-est, Z_d , tencuit pe ambele fețe cu un strat de opus signinum. El nu se țese cu zidurile Z_a și Z_b , ci este adosat lui Z_a . Are o grosime de 0,40 m și s-a păstrat într-o stare bună de conservare pe o porțiune de 1,50 m. În partea de est este întrerupt de o intervenție modernă, iar între aceasta și porțiunea bine conservată, un fragment de 1,50 m din zid s-a desprins și a căzut în partea de nord, pe loc păstrându-se doar o asiză de pietre legate cu mortar. Un alt fragment, probabil din partea superioară, a căzut între porțiunea bine conservată a zidului și podeaua de opus signinum.

Z_d nu prezintă fundație, el fiind fixat în podeaua de opus signinum. Spațiul cuprins între el și Z_c este foarte îngust, respectiv 1,15 m.

Toate structurile puse în evidență, precum și un capăt de conductă de lut fixat în zid cu aspect de pară, ce prezintă mai multe perforații, dovedesc că încăperea cercetată reprezenta un bazin cu apă caldă.

Un alt zid, orientat relativ nord-sud a fost surprins în Sp. B și Sp. E. El a putut fi urmărit până la limita nordică a Sp. E, pe o distanță de 10 m, fiind dispus perpendicular pe zidul longitudinal care închide în partea de nord șirul de trei încăperi.

Deși informațiile oferite de săpătură de anul acesta cu privire la planimetria complexului de încăperi din partea de nord a termelor de la Voinești nu sunt atât de elocvente, totuși ele dau posibilitatea formulării unor opinii cu privire la dimensiunile termelor, aspect deosebit de important.

Se constată astfel că termele de la Voinești se întind pe o suprafață relativ mare, de aproximativ 25 x 22 m.

Rezumat:

Săpăturile arheologice efectuate la Voinești, în 2015, au fost concentrate în jumătatea de nord a clădirii termelor. Nu au fost abandonate total nici secțiunile deschise în campaniile precedente, unde unele aspecte legate de funcționalitatea și planimetria unor încăperi nu erau deplin clarificate. Reamintim că în anii 2013 și 2014, prin intermediul a patru secțiuni (S1, S2, S3, S4; numerotarea s-a făcut de la nord la sud) orientate est-vest, au fost identificate trei dintre laturile clădirii termelor - cea de vest, sud și est. S-a reușit, astfel, dezvelirea în proporție de 60% a complexului de încăperi din porțiunea de sud a clădirii; complex format din cinci încăperi. Pe latura sudică, s-a cercetat o încăpere de mari dimensiuni (7,20 x 5,80 m) identificată cu un bazin de apă caldă (posibil caldarium). La est de acest bazin, un zid orientat nord-sud pare a închide o a doua încăpere. La nord de bazin și camera de la est de acesta, în secțiunea 1, a fost identificat un al doilea șir de încăperi. Pornind dinspre vest au fost identificate: o cameră cu hypocaust, la est de aceasta, o altă încăpere, a cărei funcționalitate este încă neclară. Șirul se închide cu o încăpere absidată.

Cercetările efectuate în campania 2015 au adus date cu privire la înțelegerea funcționalității camerei mici de la est bazinul de apă caldă (dispusă pe latura sudică). O serie de elemente scoase în evidență de săpături: adâncimile diferite la care au fost surprinse zidurile care închid încăperea, o platformă ce suprapune zidul estic al încăperii și parțial pe cel sudic ne face să presupunem, cu titlul de ipoteză, că spațiul de la est de bazin este rezultatul unei schimbări de plan. La sud de acest încăpere, lipit de peretele său a fost identificat un praefurnium. El alimenta instalația de încălzire a bazinului.

În sfârșit, tot în campania 2015, la nord de S1, au fost proiectate opt suprafețe notate cu litere de la A până la H. Cercetarea a fost începută doar în patru dintre suprafețe (A, B, E și F). Prin intermediul suprafețelor A și B a fost interceptat zidul care închide în partea de nord șirul de trei încăperi. S-au putut astfel preciza dimensiunile încăperii cu hypocaust - 7,80 x 7,30 m.

La nord de șirul compus de trei încăperi se dezvoltă un alt complex de camere. Pe latura nordică au fost identificate structurile unui alt bazin de apă caldă. De asemenea, cercetările de anul acesta au permis aproximarea dimensiunilor termelor. Ele măsoară aproximativ 25 x 22 m.

RAPOARTE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (CERCETĂRI ARHEOLOGICE PREVENTIVE)

63. mun. Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Palatul Principilor, str. Militari, nr. 4</i>	p. 117
64. sat Alunu, com. Boșorod, jud. Hunedoara <i>Punct: "Terasa Dacica 1"</i>	p. 118
65. Ariceștii-Rahtivani, com. Ariceștii-Rahtivani, jud. Prahova	p. 120
66. oraș Băile Herculane, jud. Caraș-Severin - Situl arheologic din epoca romană de la Băile Herculane - Zona Cazino, Parc Central <i>Punct: Strada Cerna</i>	p. 122
67. Boița, oraș Tâlmaci, județul Sibiu <i>Punct: „Turnul Spart”</i>	p. 123
68. Buciumi, jud. Sălaj - Castrul roman <i>Punct: Grădiște, Cetate</i>	p. 124
69. București, sector 1 <i>Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7</i>	p. 125
70. mun. București, Cartierul Militari, <i>Punct: Câmpul Boja - Sectorul C (vestic)</i>	p. 126
71. București, Biserica "Sfânta Sofia – Floreasca"	p. 128
72. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj <i>Punct: Gară, Vârtope</i>	p. 129
Capidava 2015 - <i>Prezentare generală a proiectului de cercetare arheologică preventivă</i>	p. 131
73. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Biserica paleocreștină</i>	p. 133
74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Curtinele A și B, sector I intra muros</i>	p. 136
75. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Curtina C, sector I intra muros</i>	p. 140
76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe curtile C-D și E ale cetății Capidava</i>	p. 142

77. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Porta Principalis și obiectivul cx 05</i>	p. 144
78. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76</i>	p. 145
79. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Turnul nr. 7 – Poarta principală a cetății</i>	p. 148
80. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Punctul „Turnul de belvedere”, sector VII intra muros</i>	p. 150
81. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Turnul Nr. 8 / Curtinele I, J ale Capidavei</i>	p. 152
82. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Sector PORT, Debarcader/ Molul portuar antic</i>	p. 155
83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța - Capidava 2015 <i>Sector Extramuros. Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare</i>	p. 157
84. Ciacova, orașul Ciacova, Jud. Timiș <i>Punct: Piața Cetății</i>	p. 158
85. mun. Constanța, jud. Constanța - Tomis - Orașul antic Tomis <i>Punct: Str. Aristide Karatzali, nr. 7-7A</i>	p. 160
86. mun. Constanța, jud. Constanța - Tomis - Orașul antic Tomis <i>Punct: Str. Orientului, nr. 13</i>	p. 160
87. mun. Constanța, jud. Constanța <i>Punct: Str. Labirint, nr. 3; Str. Oborului, nr. 35 – 37; Str. Oborului, nr. 47 D</i>	p. 161
88. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Podiș</i>	p. 162
89. Coșula, com. Coșula, jud. Botoșani <i>Punct: „Mănăstirea Coșula”</i>	p. 163
90. com. Cristești, jud. Mureș <i>Punct: Cristești – Balastieră</i>	p. 165
91. sat Ernei, com. Ernei, jud. Mureș <i>Punct: Köles-kert (Situl 7)</i>	p. 166
92. Ghimeș-Făget, jud. Bacău <i>Punct: fostul punct vamal Cetatea Rákóczi</i>	p. 167

93. Joseni, jud. Harghita <i>Punct: Biserica romano-catolică</i>	p. 169
94. mun. Mangalia, județul Constanța - Callatis <i>Punctul: str. Duiliu Zamfirescu nr. 2</i>	p. 169
95. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis <i>Punctul str. Ion Budai Deleanu nr. 13</i>	p. 170
96. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis <i>Punct: str. Mihai Viteazu nr. 10, lot 2</i>	p. 171
97. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis <i>Punct: str. Oituz nr. 79 A</i>	p. 172
98. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis <i>Punct: str. Ștefan cel Mare nr.18 A</i>	p. 173
99. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis <i>Punct: str. Vasile Pârvan nr. 6</i>	p. 173
100. sat Negriștea, com. Negriștea, jud. Galați <i>Punct: „Negriștea-Curtea Școlii”</i>	p. 174
101. sat Remetea Mare, com. Remetea Mare, jud. Timiș <i>Punct: Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, sat Remetea Mare, nr. 637</i>	p. 179
102. mun. Roman, jud. Neamț <i>Punct: Arhiepiscopia Romanului și Bacăului</i>	p. 181
103. sat Sângeorgiu de Mureș, com. Sângeorgiu de Mureș, jud. Mureș <i>Punct: Situl 4 - Sângeorgiu de Mureș (Varianta de ocolire a mun. Târgu Mureș, km. 9+060 – 9+230)</i>	p. 182
104. sat Sântion, com. Borș, jud. Bihor <i>Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb</i>	p. 183
105. oraș Șimleu Silvaniei, județ Sălaj <i>Punct: "Observator"</i>	p. 184
106. mun. Târgu Jiu, jud. Gorj <i>Puncte: Drăgoieni, Iezureni, Românești - Varianta de ocolire a municipiului Târgu Jiu</i>	p. 185
107. mun. Târgu Neamț, jud. Neamț <i>Punct: La Canton</i>	p. 203
108. Tășnad, jud. Satu Mare <i>Punct: Tășnad – La Sere</i>	p. 204

109. sat Tazlău, comuna Tazlău, jud. Neamț	
<i>Punct: Mănăstirea Tazlău</i>	p. 204
110. Temerești, orașul Făget, jud. Timiș	
<i>Punct: Dealu Vinii</i>	p. 205
111. mun. Timișoara, jud. Timiș	
<i>Punct: Piața Unirii</i>	p. 207
112. mun. Timișoara, jud. Timiș	
<i>Punct: Strada Sergent Constantin Mușat</i>	p. 208
113. mun. Timișoara, jud. Timiș	
<i>Punct: Str. Oituz nr. 4</i>	p. 210
114. mun. Timișoara, Piața Sf. Gheorghe;	
<i>Punct: Cetatea Timișoarei</i>	p. 211
115. com. Valea Mărului, jud. Galați	
<i>Punctul: Primărie</i>	p. 212
116. com. Vișina – oraș Bumbesci Jiu, jud. Gorj	
<i>Punct: Mănăstirea "Sf. Treime" – Vișina</i>	p. 212
117. mun. Zalău, jud. Sălaj	
<i>Punct: "Str. Lupului, nr. 43" (Dealul Lupului/Michelin)</i>	p. 214

63. mun. Alba Iulia, jud. Alba**Punct: Palatul Principilor, str. Militari, nr. 4**

Autorizația: Nr. 296/04.12.2014

Cod sit (RAN): 1026.01, Cod. LMI: AB-II-m-A-00133

Colectiv: George Bounegru - responsabil (Muzeul Național al Unirii), Adrian A. Rusu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca); Oana Toda, Doru Bogdan, Ileana Burnichioiu (Universitatea din Alba Iulia).

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în perioada 08.12.2014 - 20.02.2015 în perimetrul ansamblului cunoscut drept „Palatul Principilor” din Alba Iulia, ca parte integrantă a unor investigații preliminare menite să sprijine o temă de proiectare (cu etape de construcție, probleme de conservare, potențial etc.), în eventualitatea unui proiect de reabilitare și integrare turistică (Primăria Alba Iulia).

Ansamblul actual, situat în imediata vecinătate a catedralei romano-catolice, reprezintă cu aproximație doar 2/3 din ceea ce a fost reședința a principilor Transilvaniei (Fig. 1). Acea configurație cu trei curți rectangulare (cu diferite antecedente romane și medievale), a suferit o serie de transformări în sec. XVIII-XIX. Administrația habsburgică a despărțit curtea vestică a fostului palat (pentru reînființata episcopie catolică) de cele două curți estice puse în folosința armatei. Totodată, au demolat legătura fostei curți mijlocii cu catedrala.

Monumentul se află pe parcela cadastrală cu nr. 9987/1 (nr. topo: 1921/1, 1931/2/1) și se desfășoară cu aproximație într-un dreptunghi de cca 145 x 75 m (suprafață totală 6 241 m²), P+1, cu aripile sudice suprapunând linia castrului roman și a fortificației medievale care l-a succedat. Curtea estică cuprinde aripile: A, B, E și C; cel din urmă, este transversal, nord-sud, și face legătura cu aripile D, F, G ale curții vestice. Până acum se cunosc cinci pivnițe de mărimi diferite, aflate sub aripile A, B, E, G, F. Dintre toate, se remarcă cu deosebire cea aflată în paralel cu catedrala, din corpul G, binavată și boltită, cu cel puțin două etape de construcție.

Săpăturile efective au fost precedate de foraje geotehnice în trei puncte ale palatului (F1, F2, F3, în cele două curți și în subsolul G), foraje care au stabilit profilul geologic al zonei, dar și adâncimea straturilor arheologice; de asemenea, de prospecțiuni geofizice pe lungimea curților palatului (de la est la vest), și în exteriorul său, la sud-vest, prin metoda rezistivității electrice a solului. La cele din urmă au rezultat patru profile de rezistivitate (ce au fost corelate apoi cu sondajele A1 și D2) (Fig. 2). Ulterior, în diferite zone de interes ale ansamblului, în acord și cu cercetarea de parament, au fost executate opt sondaje arheologice. Acestea au primit siglele în funcție de corpurile ansamblului lângă care/în care au fost plasate. În documentația textuală și grafică, înregistrarea adâncimilor din săpătură s-a realizat pornind de la o cotă Wagriss unitară pentru tot ansamblul: + 247,00 metri (MN 1975).

Relația zidului nordic al corpului A cu cel estic al corpului C a fost cercetată prin sondajul A1 (3 x 2,30 m), prin care s-a confirmat, în primul rând, că cel dintâi este ridicat mai târziu (sec. XIX). Chiar lângă colț, un arc de descărcare din fundația corpului C, semicircular, a fost parțial acoperit de zidul nordic al corpului A (Fig. 3). Fundațiile dezvelite prin sondajul A1 au fost turnate prin înecarea în mortar a materialului de construcție: cărămidă la corpul C și amestec de cărămidă cu piatră de carieră, probabil spoliată, la corpul A. După succesiunea stratigrafică conținând dărâmături și depuneri cu material modern, două straturi de lut nisipos conțineau depuneri din sec. XII-XIII peste un strat cu mult pietriș și material ceramic roman, aflat în cădere spre est (o posibilă delimitare a unui șanț).

În zona corpului D s-au realizat două sondaje: D1 (3,65 x 3,20 m), plasat în colțul sud-vestic al camerei D 104, și D2 (3 x 2,10

m), dispus lângă colțul de sud-vest al palatului, în exterior (Fig. 2). Din ambele s-au recuperat cele mai relevante date despre latura de sud a fostului castru roman. Fundația s-a adâncit până la lutul galben, geologic (-4,11 m), în care a fost realizat un șanț-cofraj, umplut cu mult pietriș de râu. Doar de la un anumit nivel a fost așezată o primă asiză de pietre cu mortar, care a devenit și baza umărului de fundație. Peste el, zidul a fost continuat cu blocuri masive (D1). În forma inițială, s-au alternat blocuri dreptunghiulare cu altele mai înguste, puse de-a curmezișul grosimii. Aceeași tehnică a fost surprinsă și la parter, pe toată latura de sud a corpului D. Atât la nivelul săpăturii, cât și în zone din elevație, a fost identificat mortarul roman, cu var și bucăți de cărămidă pisată.

În D1, sub podelele moderne și contemporane ale camerei, acoperite de un nivel relativ subțire de depunere cu dărâmătură, de epocă modernă, s-au conturat o serie de structuri de zidărie anterioare corpului de palat princiar. Toate au fost demolate pe același nivel, fapt care indică dezafectarea lor în momentul derulării etapei constructive majore din sec. XVII (cunoscută din surse scrise și din prezența unei decorații imitând un bosaj în tencuială pe fațada dinspre curte). În zona central-sudică a sondajului, una din structuri, Z1, avea trei laturi (nord, est și vest) cu zidărie alcătuită dintr-un amestec de piatră nefasonată, blocuri ecarisate (posibile spoii romane), cărămidă medievală și fragmente de tegulae romane, toate legate cu un mortar conținând mult nisip, devenit foarte friabil în timp. Extremitățile de vest și est ale acestei amenajări cu plan în „U” au fost adosate zidului de incintă roman (Fig. 4), iar fundațiile străpungeau întreaga stratigrafie a zonei, până pe un nivel steril. În acest spațiu restrâns, de cca 1,25 x 1,70 m, de la partea inferioară s-a recuperat material ceramic specific sec. XV-XVI (vase reîntregibile, cahle-oală cu gură pătrată, cahle tip pahar și bulb de ceapă). Latura de vest a amenajării numite Z1 a reutilizat și o zidărie îngustă (0,25 m) preexistentă (Z3), cu piatră și mortar de mai bună calitate, din care a fost surprinsă în săpătură o parte în formă de L. Extremitatea ei s-a sprijinit la sud tot de zidul castrului. Fundațiile i-au fost adâncite în același strat ca și Z1, tăind întreaga stratigrafie medievală din treimea de nord a D1. Același lucru se observă și în cazul zidului vestic al încăperii D 104, paralel cu el. Cel din urmă prezintă la nivelul fundației o arcadă din piatră spartă neregulată, legată cu mortar, cu o amplitudine nord-sud de 2,52 m. În extrema sudică arcada se sprijină pe un stâlp portant, dar în nord geneza arcului este nefirească, pornind cu Z3 ca punct de sprijin. Dincolo de arcadă, spre nord, fundația peretelui vestic al camerei taie straturile medievale inferioare (două podele succesive și depuneri cu material ceramic). Un alt rest de zidărie (Z2) a fost surprins în nordul D1. Structura reprezintă o inserție relativ târzie, ale cărei fundații au fost amplasate pe un nivel de depunere cu material ceramic medieval rulat și cahle încadrabile sec. al XVI-lea.

Doar extinderea cercetărilor ar putea clarifica de la ce construcții provin aceste zidării. În cazul Z1, cea mai bine conturată în teren, cu perimetru închis și cu o adâncime maximă păstrată a pereților de 2,15 m, s-ar putea lua în considerare două etape de utilizare. Pentru prima, adâncimea și amplasamentul (lângă ceea ce ar fi constituit zidul de incintă al fortificației medievale/fostului castru roman) exclud să fi fost fântână; pe de altă parte, pare să fie prea generoasă pentru o latrină. În același timp, prezența unor bărne de lemn carbonizat, căzute la interior, sugerează posibilitatea existenței unei suprastructuri din lemn. În a doua etapă, de dinaintea construirii aripii D a palatului, este plauzibilă utilizarea ei drept groapă menajeră.

În D2, sondajul din exteriorul palatului, un context a furnizat o cantitate impresionantă de materiale de sec. XVII, constând din cahle habane, ceramică comună, sticlărie. Este vorba despre o groapă de dimensiuni considerabile executată pentru implantarea fundațiilor începutului de sec. XVIII ale scării din colțul corpului D (Fig. 5) și în care s-au aflat și blocuri dislocate de piatră romană.

În partea superioară, ea a ocupat aproape întreaga suprafață a D2. La -3,65 m, în colțul de N-V al sondajului, s-a descoperit un rest din fundația zidului roman pe care a afectat-o ultima oară lucrările de reconstrucție din vremea habsburgilor, care au mers cu fundația scării din colțul clădirii la mare adâncime (-5,13 m). Tot în D2 s-a putut confirma că în dreptul scării, spre sud, a fost adosat un corp cu plan rectangular, din care avem acum rămasă o platformă din cărămidă și beton, acoperită parțial cu vegetație. Fundația celui din urmă, realizată tot din cărămidă (dar într-un mod mai neglijent decât cea a scării) a fost găsită la -3,18 m (cota inferioară). Cel mai probabil, această anexă a fost realizată în sec. XIX.

Joncțiunea dintre corpurile C și E s-a verificat prin sondajul E1 (3,10 x 2,30 m) (Fig. 6). La nivelele superioare, E1 a dezvăluit o succesiune de construcții diferite, unele dintre acestea cu mai multe faze de refaceri ori refolosiri de structuri mai vechi. În partea superioară s-a evidențiat o succesiune de depuneri cu dărâmătură, precum și o groapă contemporană. Imediat mai jos s-a identificat un stat consistent de demolare a zidăriei din estul E1, orientată nord-sud (Z4), a cărei umplutură se regăsește și în șanțul de demantelare. Zidăriei îi corespundea nivelul de călcare reprezentat de o podea din lut roșiatic, aliniată parțial și crepidei de fundare a Z4 (cota: -2,21 m; limita fundației la -3,28 m, pe un nivel de demolare a structurilor romane). Aceeași podea suprapunea și groapa de fundare a uneia dintre multiplele faze de zidire de la fundațiile corpului E. Segmentele de zidărie aflate deasupra, precum și la nord, înspre colț, fac parte dintr-o fază mai târzie de construcție (cu fundații sprijinite de bârne cilindrice, la care în mod evident se adaugă o fază veche a peretelui din nordul sondajului. Z4 probabil că este medieval târziu, dat fiind materialul regăsit în umplutura șanțului de demantelare (cahle din sec. XVI-XVII). Dacă împreună cu Z21a delimitau un interior deservit de podeaua amintită, rămâne o interpretare nesigură. Din Z4, perpendicular (adosat la cel dintâi), se dezvoltă un alt rest de zid medieval (Z5), demantelat până la nivelul fundației (-2,53 m. Fiind trasat perpendicular pe zidul roman (Z6), acesta a suferit o rupere la limita sa datorită tasărilor. Nivelul de depunere care îl acoperea conținea material ceramic modern timpuriu și medieval. Straturile inferioare, plasate deasupra dărâmăturii unui acoperiș roman (o mare cantitate de tegulae) conțin fragmente de vase romane și medievale (sec. XIII - XV). La nivelul lui a apărut talpa de fundare a unei construcții romane (baracă militară?) din piatră legată cu mortar (l=0,61 m; h=0,90; cotă identificare -3,08 m), iar după înlăturarea dărâmăturii, un nivel de călcare amenajat cu lut roșiatic.

Sondajul E2 (1,85 x 2,60 m) a fost plasat în curtea estică, perpendicular pe fațada sudică a corpului E, la 4,30 m (vest) de joncțiunea cu aripa B (Fig. 2), pentru a se găsi cauzele unor fisuri din elevație și nivelele vechi de călcare. Dar, adâncirea sa a fost blocată de o rigolă de beton, așezată peste canale din cărămidă pentru colectarea apei pluviale, din care unul s-a dovedit a fi vechi, din sec. XVIII-XIX.

O unitate de săpătură care a furnizat date arheologice relevante, în corelație și cu cercetarea de parament, a fost sondajul G1 (3,40 x 3,90 m), trasat la colțul interior al coridorului dintre aripile F și G (Fig. 2, 7), aripi care au și pivnițe (de măriri și vechimi diferite). După ce a fost identificat un nivel de călcare (pavaj piatră, pat de lut) aferent funcționării din perioada modernă târzie a curții (-0,47 m), în zona de vest au apărut mai multe fragmente de zidării provenind din epoci diferite, pe care ultima oară le-a afectat o consolidare cu beton a stâlpului de colț al coridorului (restaurare din anii '70). În zona centrală s-a degajat Z1, pe direcția nord-sud, ale căror rupturi s-au putut observa în elevația zidului sudic al corpului G. Pe fața vestică s-a dovedit că avea urme de tencuială, zonă peste care s-au ridicat ulterior structurile de zidărie Z3 și Z4, descoperite la -0,80-0,95 m, din piatră și cărămidă așezată pe cant ce amintesc de extradosurile de

boltă. Peste ele s-a amenajat o gură de aerisire de la subsolul F, iar înspre capătul vestic al lui G1 s-a conturat o altă ruptură de zidărie orientată est-vest, Z5, care se observă și pe înălțimea peretelui de est al corpului F.

Crepida fundației, găsită la 1,22 m, pe partea estică, ne arată că Z1 este un martor dintr-o elevație. Câteva cărămizi dispuse pe cant pe verticala colțului de sud-est al Z1, indică o deschidere evazată (cel mai probabil realizată ulterior construcției) înspre est, deci un gol care ar fi putut juca rol de intrare. La cercetarea de parament din pivnița corpului G, pe latura vestică, sub nivelul bolților din ambele nave (dar deasupra nivelului stâlpilor centrali), s-a identificat continuarea spre nord a fundației acestui zid. Este motivul pentru care, ținându-se seama de indiciile cronologice ale pivniței, putem spune că acest zid nu poate fi mai timpuriu de sec. al XV-lea. Pe de altă parte, tot din cercetarea de parament reiese că la acest zid mai lung s-au adosat la vest, într-o etapă ulterioară, cel puțin cinci compartimente boltite pe direcția est-vest (din care ne-au rămas în pereți urme de la arcade cu cca 4-4,20 m deschidere), care susțineau pasajul spre catedrală, probabil cel pe care îl avem reprezentat pe harta lui G. M. Visconti la începutul sec. XVIII. Z3, Z4, Z5 ar putea să fie fragmente de la această structură, iar Z6 o porțiune de zidărie menită să completeze latura de sud a corpului G refăcută în sec. XVIII după demolarea pasajului.

Zidăria dinspre exterior a pivniței binavate, cu piatră de râu și de carieră, a fost surprinsă și ea la est de Z1 (la -0,97 m), cu mult înafara liniei zidului sudic a corpului G, indicând, la fel ca materialul și modul său de construcție, că sunt de epoci diferite.

Sondajele G2 (4,50x2 m, pivniță corp G, cameră vest), G3 (1 x 7,20 m, pivniță corp G, cameră centrală, perete sud) și G4 (1,90 x 4,10 m, pivniță corp G, cameră estică) (Fig. 2, 8), au fost realizate pentru observarea succesiunilor stratigrafice și constructive, dar și a cotelor de fundare din zonă. Au indicat existența unor fundații superficiale, pentru întreaga pivniță, dar și diferențe de fundare pentru segmente ale zidurilor perimetrice, existența unor adosări și recompartimentări baroce, precum și spolierea masivă a materialelor antice pentru realizarea pivniței binavate.

Abstract:

The 2014-2015 archaeological campaign was mainly focused on the retrieval of preliminary data related to the potential and issues of the architectural complex in the event of future rehabilitation and restoration work. The small trenches that were performed, were only set as trial excavation in eight key points of the ensemble.

Several important data were collected on the building solutions of the precinct wall of the Roman forth form trenches D1 and D2. Possible traces of a Roman military barrack were unearthed in trench E1. Various remnants of the medieval built spaces with just hints on the possible association with the info documented by archival sources were identified. It became clearer that the medieval and renaissance architecture employed a wide range of Roman spolia (G2-G4, for the medieval cellar; E1, eastern wall), and that the entire area was affected by an almost continuous building dynamic, from the late middle ages until the 18th century (trenches E1, G1, D1 and D2). The Habsburg army had made drastic interventions as well.

64. sat Alunu, com. Boșorod, jud. Hunedoara

Punct: "Terasa Dacica 1"

Autorizație: Nr. 87/30.04.2015

Tip de sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)

Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca

bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – responsabil științific al șantierului; Cristian Constantin Roman (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva)

Total finanțare: 4000 lei în baza contractului de cercetare arheologică preventivă nr. 60/27.04.2015

Perioada de desfășurare a campaniei: 10.05.2015-25.05.2015

În anul 2014 a fost începută cercetarea unei terase situate în vecinătatea cetății dacice cunoscută ca "Piatra Roșie". Terenul se află pe proprietatea Fundației Dacica, iar cercetarea a demarat ca urmare a intenției proprietarului de a planta o livadă pe terasa în cauză a cărei suprafață este aproape plană.

Cu intenția declarată de a strânge cât mai multe informații în legătură cu acel obiectiv, înaintea demarării unor cercetări arheologice, prin Diagnosticul Arheologic proiectat, echipa de cercetare și-a propus să efectueze o suită de investigații nedistructive, bazate pe diferite metode de cercetare:

- Metoda magnetometrică
- Măsurarea susceptibilității magnetice
- Metoda rezistivității electrice prin profilare laterală
- Metoda fotogrametriei (observație aeriană și modele tridimensionale a terenului)
- Realizarea planului topografic al terasei (topografie de detaliu)
- studiul cartografic al hărților mai vechi și mai noi ale întregii zone în care este amplasat terenul supus cercetării

Pentru realizarea în teren a cercetării prin toate aceste metode, Fundația Dacica a contractat serviciile: SC VECTOR STUDIO SRL din București, prin Maria Magdalena și Dan Ștefan.

În urma evaluării terasei Fundația Dacica a rezultat un plan topografic care ne permite să reconstituim relieful acestui teren. Studiul hărților mai vechi și mai noi au relevat existența unei structuri (construcții?) în partea vestică a terasei investigate. Planul rezultat în urma măsurătorilor magnetometrice par să confirme prezența unei structuri în partea vestică a terasei, însă datorită numărului mare de obiecte metalice prezente pe suprafața investigată sensibilitatea aparatului a fost mult limitată. Măsurătorile realizate prin metoda rezistivității electrice au confirmat presupunerile noastre privind adâncimea mică la care se află stânca în partea vestică a terasei. În partea estică a terasei, stratul de pământ este mai gros, astfel că ne punem întrebarea dacă acest fapt este rezultatul unei acumulări naturale sau dacă pământul a fost adus de către cei care au amenajat terasa.

Ortofotoplanul, precum și fotografiile realizate de la diferite înălțimi au relevat faptul că terasa în cauză poate să aibă legătură cu cetatea dacică de pe vârful Piatra Roșie.

Pe baza acestor rezultate am ajuns la concluzia că pe suprafața terasei investigate par să existe urme de interes arheologic, care vor trebui cercetate prin cercetare preventivă.

Ne-am propus ca suprafața să fie investigată prin intermediul a 7 unități de cercetare cu dimensiunile de 5x5 m, dispuse pe întreaga suprafață care va fi afectată de proiect. Abordarea acestui sistem de amplasare a unităților de cercetare urmând să aibă ca efect identificarea de informații despre existența sau inexistența unor situații arheologice, relevante pentru întreaga arie. Datorită

Campania de cercetări din anul 2015 s-a desfășurat în luna mai, fiind finanțată de Fundația Dacica.

Întreaga arie a terasei a fost împărțită în carouri cu dimensiunea de 5 x 5 m. Numerotarea lor s-a făcut cu cifre pe axa est – vest și cu litere pe axa nord – sud (Fig. 2). Au fost alese pentru a fi cercetate următoarele suprafețe astfel delimitate:

Suprafața F6, situată pe limita sudică a terasei (Fig. 2), a fost aleasă datorită unui vârf de lance din fier, descoperit în timpul evaluării de teren din anul 2014.

Suprafața C7, aflată pe aceeași axă, 10 spre nord de F6 (Fig. 2), acolo unde măsurătorile magnetometrice au identificat mai multe obiecte din fier.

Suprafețele C10 și D10, dispuse la 10 m est de C7, alăturate, sunt plasate pe centrul terasei, urmând să ne furnizeze informații privind prezența sau absența materialului arheologic în acest areal.

Datorită situației complexe identificate pe primele patru suprafețe, a tipului nefavorabil și a imposibilității extinderii finanțării am fost nevoiți să renunțăm la cercetarea suprafețelor:

E3 care ar fi furnizat informații în legătură cu partea vestică a terasei, precum și despre urmele unei clădiri identificare prin studii hărților vechi și a imaginilor satelitare.

A15, care urma să ofere informații privind nord-vestul terasei.

E18, care trebuia să ofere informații privind existența sau inexistența unor amenajări pentru drenarea apelor provenind din izvoarele de coastă din zonă.

Cercetarea arheologică

Scopul cercetării a fost acela de a identifica și a înregistra eventualele urme arheologice pe terenul afectat de lucrările pentru plantarea unei livezi.

Operațiunile de excavare au fost realizate doar manual și au condus la identificarea unor materiale arheologice aparținând mai multor epoci istorice și a unor amenajări antice. Materialele arheologice au fost recoltate din nivelul distrus de lucrări agricole de pe întreaga suprafață, în timp ce sub acest nivel a fost recoltat de pe carouri cu dimensiunea de 1 x 1 m. Numerotarea carourilor în fiecare suprafață de lucru se face începând cu caroul din colțul nord-vestic.

Nivelul distrus de lucrări agricole are o grosime de cca. 0, 25 m în toate cele patru unități de cercetare investigate. Materialul arheologic recoltat aparține unei prezențe preistorice (cultura Coțofeni), epocii dacice, evului mediu târziu (secolul XVI-XVII), precum și o cantitate mare de obiecte moderne, ce pot fi datate în ultima sută de ani.

Sub acest nivel, situația arheologică identificată diferă de la o unitate de cercetare la alta.

Sp. F6: Pe toată suprafața investigată a fost identificată o amenajare realizată din piatră locală spartă, amestecată cu argilă, deosebit de compactă. Pentru realizarea ei, stânca de calcar, foarte probabil din împrejurimi, a fost spartă cu baroase, rezultând un material de construcție cu granulație diferită. Pietre mai mari au fost fixate prin intermediul altora mai mici.

La limita dintre carourile 4 și 5 a fost identificată o groapă circulară cu diametrul de cca 0,40 m. Complexul, notat G1, a fost săpat în amenajarea de piatră pentru amplasarea unui stâlp din lemn.

În ceea ce privește funcționalitatea acestei amenajări, credem că avem de a face cu un pavaj, a cărei destinație nu o cunoaștem în acest stadiu al cercetărilor. În această amenajare (pavaj), au fost fixați probabil mai mulți stâlpi din lemn. Rolul lor de a susține o construcție poate fi doar bănuț, doar prin extinderea cercetărilor fiind posibile alte considerații pertinente.

În carourile 5 și 10 am efectuat un sondaj, adâncindu-ne pentru a evalua grosimea pavajului. La adâncimea de 1, 60 m, de la nivelul superior al amenajării a fost identificat un alt "nivel de călcare", caracterizat printr-o argilă lutoasă, pe suprafața căruia se găsesc materiale arheologice dacice (fragmente ceramice dar și un fragment de țință din bronz), amestecate printre urmele unui incendiu

de proporții.

În acest stadiu, unitatea de cercetare a fost conservată cu scopul continuării cercetărilor în funcție de disponibilitatea beneficiarului.

Pe cea mai mare parte a suprafeței investigate a fost descoperită o amenajare din piatră asemănătoare celei identificate în Sp F6. Densitatea acesteia scade spre nord, ceea ce poate indica o margine a ei.

La suprafață au fost descoperite numeroase materiale arheologice, în special ceramică, dar și obiecte din fier și din bronz. Prezența unui fragment al unei fibule din bronz cu resort bilateral mare și coarda înfășurată pe după arc asigură datarea nivelului de călcare în a doua jumătate a secolului I d. Chr, poate până în momentul cuceririi Daciei de către romani.

Coroborate, informațiile înregistrate din cele două unități de cercetare, Sp. F6 și Sp. C7 ne fac să presupunem prezența unei singure structuri, de mari dimensiuni pe care în acest stadiu al cercetărilor o considerăm pavaj, poate o curte sau infrastructura pentru susținerea unor clădiri sau a altor amenajări. Nu putem să ne pronunțăm mai precis în legătură cu destinația ei.

În ceea ce privește limitele, foarte probabil că spre nord a fost identificată o margine. Modul în care a fost construită precum și relația cu alte amenajări mai vechi sunt informații care vor putea să fie înregistrate și interpretate prin realizarea unui profil stratigrafic care să unească cele două unități de cercetare. De asemenea, prin trasarea unei unități de cercetare spre sud, va putea să fie identificată limita acestei structuri pe marginea sudică a terasei.

Sp. C10 și D10. Descoperirile din cele două unități de cercetare vor fi descrise unitar, cele două fiind alăturate și oferă o imagine comună.

În acest sector al terasei investigate nu a fost identificată amenajarea din piatră descrisă anterior. În ceea ce privește suprafața C10 dispunerea unei serii de pietre mari și plate indică prezența unei clădiri cu plan rectangular, a cărei elevație era construită din lemn, cu „talpă” așezată pe o bază de piatră.

În interiorul perimetrului marcat prin pietre de mari dimensiuni și puțin în afara pământul este afânat, în apropierea laturii nordice a suprafeței D10 fiind vizibilă cu ochiul liber, ca textură și culoare o limită cu o argilă lutoasă, foarte tare. Materialele arheologice recoltate sunt realizate preponderent din ceramică însă dintre obiectele din bronz se remarcă un fragment de brătară șnurată de tip Șimleul Silvaniei.

Pe latura vestică a suprafeței D10, acolo unde nu au fost surprinse decât puține pietre, fără să pară a fi conectate între ele am realizat un sondaj stratigrafic cu dimensiunile de 1 x 2 m.

La adâncimea de 1,20 m a fost identificată stânca suprapusă de un strat de lut amestecat cu pietricele de mici dimensiuni și fără materiale arheologice. Acest strat de sol pare să fie rezultatul alterării la suprafață a stâncii. Următorului nivel îi corespunde o argilă lutoasă în care se găsesc puține pietre de mici dimensiuni, a cărei suprafață este foarte aproape de orizontală (are o pantă foarte redusă de la nord la sud). Credem că acest strat este realizat artificial și a avut rolul de a asigura nivelmentul terasei. Stratul următor, pe verticală, conține numeroase materiale arheologice pigmenți de cărbune și pietre, fiind cel în care au fost amenajate bazele de clădire menționate anterior.

În Suprafața D10 au fost surprinse mai multe pietre de dimensiuni medii (cca 0, 20 – 0, 25 m), care la prima vedere nu au o dispunere coerentă, motiv pentru care nu ne putem pronunța în legătura existența sau inexistența unui complex. Spre deosebire de C10, cantitatea de materiale arheologice este mult mai redusă.

Pe terenul pe care se dorește a fi plantată o livadă aflat în extravilanul satului Alun, com. Boșorod, jud. Hunedoara, în urma cercetării arheologice preventive a fost constatată prezența unor

materiale arheologice și a unor structuri amenajate, datate în antichitatea clasică (epoca regatului dac).

Cercetarea nu a fost finalizată din motive independente de voința noastră. Prin proiect am anticipat o astfel de posibilitate și ne-am propus ca în cazul identificării unor complexe, contexte ori materiale arheologice cercetarea să fie extinsă pentru a fi salvate. Din aceste motive ne propunem ca cercetările să fie continuate până la epuizarea celor patru unități de cercetare începute și extinderea cercetării pentru stabilirea limitelor contextelor arheologice identificate. Acest demers se va putea realiza numai dacă se vor îndeplini o serie de condiții care țin de posibilitățile de finanțare ale beneficiarului, precum și de obținerea autorizației de cercetare. Deasemenea, ne propunem să extindem cercetarea și asupra celor trei suprafețe de lucru care nu au putut fi investigate în această campania din anul 2015.

La cercetări au participat și Aurora Pețan, Raluca Bătrânoiu și Matjas Bajus.

Abstract:

In the 2015 field campaign the objectives of the researches were to identify and to record archaeological marks which could appear on the surface designated to be organized as an orchard.

We proposed to investigate seven 5x5 m surfaces, but because of some conditions regardless of our will, we had investigated only four of them.

On the area investigated by us in the Alun village, com. Boșorod, Hunedoara county, was determined the presence of some artifacts and structures which were dated in the classical antiquity (Dacian Kingdom period).

65. Ariceștii-Rahtivani, com. Ariceștii-Rahtivani, jud. Prahova

Cod sit: 132084.15

Autorizație: Nr. 273/2015

Colectiv: Frînculeasa Alin - responsabil, Preda Bianca (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Adamescu Ionuț (Muzeul Județean Galați), Soficaru Andrei Dorian (Institutul de Antropologie Fr. Reiner).

Cercetarea preventivă a fost realizată deoarece o firmă comercială urma să construiască o hală industrială ce afecta un tumul de pământ aflat pe partea dreaptă a DN 72, la 80 m nord de Pădurea Crângul lui Bot. În momentul demarării cercetărilor arheologice, movila se afla într-o stare relativ precară de conservare, fiind afectată de lucrări agricole intensive ce au condus la aplatizarea acesteia, o nivelare mecanică, dar și construirea unui gard ce traversa partea estică a acesteia. Avea 0,9 m înălțime și aproximativ 30-35 m diametru. După cercetarea acestui obiectiv am constatat că mantaua inițială avea înălțimea maximă de 0,8 m și diametrul de 19 m (N-S)/18 m (E-V).

Modul în care a fost dezvoltată strategia de săpătură a fost determinat de situația existentă în teren în momentul începerii cercetării, în apropierea imediată a movilei pe partea nordică și estică existând un gard ce a făcut mai dificilă abordarea suprafețelor respective. Au fost trasați doi martori stratigrafici ce au traversat întreaga movilă și s-au intersectat în centrul acesteia. Aceștia au avut lungimea de 23 m și grosimea de 1 m și au fost orientați aproximativ nord – sud (martor stratigrafic I), respectiv est - vest (martor stratigrafic II). Au fost caroiți din 2 în 2 m, marcați cu cifre arabe (martorul stratigrafic I), respectiv romane (martorul stratigrafic II). Prin dispunerea acestora au fost obținute 4 suprafețe, denumite/

numerotate în funcție de poziționarea lor în sensul acelor de ceasornic: A - suprafața sud-vestică; B - suprafața nord-vestică; C - suprafața nord-estică; D - suprafața sud-estică. Toate suprafețele au fost împărțite în secțiuni late de 5 m, prin trasarea unor martori stratigrafici intermediari având lățimea de 1 m, astfel: în suprafețele A și B aceștia au fost orientați paralel cu martorul II în timp ce în suprafețele C și D martorii au fost dispuși paralel cu martorul stratigrafic I. Suprafețele suplimentare rezultate au fost cercetate după cum urmează: A1 și B1 pe o lățime de 4 m, în suprafața C existența gardului a făcut imposibilă extinderea săpăturii, iar D1 a fost cercetată pe o lățime de 1,5 m și lungime de 15 m.

Etapile cercetării au fost următoarele: cu ajutorul unui utilaj suprafețele au fost săpate în plan orizontal, începând de la nivelul superior spre cel inferior în ordinea poziționării acestora de la A la D; identificarea încă din timpul excavării suprafeței A a ringului de piatră aparținând mormântului primar, a impus adoptarea unei strategii în care prioritară a fost surprinderea și dezvelirea în plan a întregului complex funerar; după desenare și fotografiere, martorii stratigrafici au fost degajați până la nivelul superior al ringului. Primul a fost demontat mormântul secundar (M1), apoi mormântul primar (M2); toate adâncimile consemnate în documentația de șantier au fost raportate la un punct zero ce a fost amplasat central, în partea superioară a movilei, la intersecția carourilor.

Stratigrafie: I. strat arabil/vegetal, gros de circa 0,20-0,25 m, culoarea cenușie; II. strat roșiatic, argilos, acoperirea parțial mantaua, avea grosimi de 0,10-0,20 m, îngroșându-se spre poalele movilei până la 0,60 m; acest strat nu se regăsea spre centrul movilei, ci numai în ultimul sfert al diametrului acesteia; III. mantaua avea culoarea cenușie la uscarea, consistență prăfoasă, lut amestecat cu pietricele mărunte, grosimea/înălțimea maximă de 0,80 m; IV. strat antic, gros de până la 0,20 m, culoarea maronie, consistență prăfoasă, lut amestecat cu pietricele; V. depozit natural de pietriș.

Complexele arheologice:

Au fost descoperite 4 complexe, dintre care două reprezentau morminte de înhumare notate cu siglele M.1 și M.2, la care se adaugă două gropi notate cu siglele Gr.1 și Gr.2.

Mormântul 1 (M.1) – este un mormânt secundar, descoperit în suprafața de nord-est a movilei (C) relativ aproape de centru, săpat în mantaua acesteia, identificat la adâncimea de -0,48 m față de suprafața actuală. Fundul gropii atinge -0,68 m, era orientată pe direcția vest-est, avea formă neregulată, rectangulară cu colțurile rotunjite în partea de vest ce era mai lată și oarecum ovală în zona estică, mai îngustă. Avea următoarele dimensiuni: lungime 1,5 m, lățime maximă 1,2 m în zona de vest, lățime 0,7 m în zona estică. Mormântul conținea resturile osteologice a doi indivizi adulți. M1.A - Defunctul era un adult ce fusese depus în decubit dorsal, orientat pe direcția vest-est, cu mâinile întinse de-a lungul corpului, iar picioarele fuseseră inițial îndoite de la genunchi și ridicate. În momentul descoperirii femurele se păstrau în poziția inițială în timp ce tibiae erau deja aproape în totalitate distruse de un gang de animal. Distrugerile similare au mai fost observate în zona toracică și cea craniană. Determinare antropologică: adult, indeterminabil. M1.B - Defunctul, era depus în stânga individului A, din scheletul acestuia s-au păstrat câteva oase lungi și părți din craniu. Picioarele par să fi fost îndoite către stânga, însă poziția nu a putut fi determinată. Au fost observate și urme de ocră roșu. Determinare antropologică: adult, indeterminabil.

Mormântul 2 (M.2) – este mormântul primar, peste care a fost ridicată movila, amplasat în centrul acesteia. A fost identificat în suprafața de sud-est a movilei (D), la -0,85 m adâncime. Groapa a fost săpată de la nivelul antic și perfora stratul natural de pietriș. Era orientată pe direcția SSE-NNV, avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite și se îngusta către fund. Avea următoarele dimensiuni: în

partea superioară: lungime 1,83 m și lățime 1,22 m; pe fundul gropii: lungime 1,45 m și lățime 0,88 m. Adâncimea maximă atingea -1,77 m de la nivelul actual al movilei, de la nivelul de săpare groapa avea 0,85 m adâncime. Pietrișul natural excavat a fost depus circular în jurul gropii, amenajându-se un ring cu diametrul ce varia între 5,2 m și 6 m și înălțimea de circa 0,25-0,35 m. Defunctul, a fost descoperit într-o stare bună de conservare. Era orientat pe direcția SSE-NNV, depus în poziție chirchită pe partea dreaptă. Determinare antropologică: sex masculin, vârsta - 33-42 ani. Inventarul funerar era compus din mai multe obiecte de podoabă din cupru, caolin/talc, dentalium?, ce formau un colier, depus la gâtul defunctului: un pandantiv Brillenspirale din cupru, 6 perle tubulare de cupru, 1 mărghică tubulară din dentalium?, trei mărgelile de caolin/talc întregi, una în stare fragmentară, urme de la încă două. Urme de ocră au fost descoperite în zona gâtului și a membrelor superioare ale defunctului. De asemenea, sub pandantiv au fost identificate posibile urme de lemn, iar în zona gâtului urme de materiale organice.

Alte complexe:

Groapa 1 – identificată în suprafața D, este o intervenție ce datează din perioada medievală târzie. Avea forma rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 3,9 m (vest-est) și 2,6 m (nord-sud). Latura sa sudică perfora ringul amenajat în jurul mormântului primar, iar adâncimea maximă cobora -0,30 m față de nivelul acestuia. Latura sa vestică a afectat groapa mormântului primar în partea de nord-est, pe o adâncime de 0,35-0,40 m. Atingea adâncimea maximă de -1,05 m de la punctul 0. În umplutură au fost descoperite câteva cioburi preistorice atipice, grosiere, două mici cioburi medievale, dar și o monedă din argint ce datează din secolul al XVIII-lea (para).

Groapa 2 – a fost identificată în suprafața de nord-est (C), la -0,93 m adâncime, iar fundul ei atinge -1,05 m. Avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, orientată pe direcția NNV-SSE, similar cu groapa M.2. Dimensiuni: 1,70x1,12 m. Groapa tăia ringul amenajat în jurul mormântului primar, dar era suprapusă de groapa M.1. În umplutura gropii nu au fost descoperite materiale ceramice sau resturi osteologice. Având în vedere că din punct de vedere stratigrafic complexul pare unul preistoric, nu excludem ca groapa să reprezinte un mormânt secundar în care nu s-au conservat oasele umane.

Având în vedere ritualul de înmormântare, dar și inventarul descoperit în acest obiectiv arheologic, toate mormintele datează conform diferitelor cronologii încă disputate, din eneoliticul târziu/ perioada de tranziție la epoca bronzului/începutul epocii bronzului, putând fi decelate cronologic două etape de înmormântare, definite de cele două complexe funerare, respectiv M.1 și M.2. Din perspectiva cronologiei relative, remarcăm alături de ritualul de înmormântare, colierul descoperit în M2. Acesta era format din perle tubulare realizate din foițe de tablă de cupru rulate și un pandantiv-ochelari realizat dintr-o sârmă de cupru. Perle tubulare din cupru sunt apariții frecvente în zonă, fiind descoperite la Păulești II/M2, Aricești IV/M4A, Ploiești I/M2, M3, M4, Ploiești II/M5. Pandantivul de tip ochelari era cunoscut în zonă prin descoperirea izolată din movila I de la Ploiești-Triaj săpată în perioada 1941-1942 de către I. Nestor. Un element constructiv deosebit identificat în tumulul de la Aricești-Rahitvani este ringul ce înconjură mormântul primar, realizat din pietrișul rezultat din excavarea gropii respectivului complex. În apropierea acestui complex sunt cunoscute alte două descoperiri de la Blejoi/2004 și Aricești-Rahitvani/2013. Ritualul mormântului secundar - M.1, în care defunctul era așezat pe spate cu picioarele ridicate și îndoite, orientat vest - est, este unul specific comunităților Jamnaja. Mai adăugăm apariția ochelului, obicei binecunoscut complexelor funerare tumulare Jamnaja. Descoperirile din acest tumul în care defunctul din mormântul primar este depus în poziție chirchită-lateral, este suprapus de un mormânt secundar cu depunerea defunctului pe spate, vin să

confirme observațiile cronologice și stratigrafice realizate în urma unor cercetări anterioare în tumulii de la Ploiești-Triaj-Movila II/1943, Ploiești-Vest/2014, Ariceștii-Rahtivani - tumul TDD ASET/2013 sau Păulești-Metro/2011, Păulești-Lizieră Pădure/2011. M.2, ce reprezintă înmormântarea primară, ar putea fi încadrat perioadei de sfârșit a mileniului IV î.Hr. - început de mileniu III î.Hr., iar M.1, ar putea aparține primei jumătăți a mileniului III î.Hr., respectiv culturii Jamnaja.

Descoperirile din acest tumul vin să completeze o serie de cercetări derulate în alte 13 astfel de obiective situate în zona metropolitană Ploiești, în localitățile Ploiești - punct Triaj (2 tumuli), Ploiești-Vest (un tumul), Ariceștii-Rahtivani (4 tumuli), Păulești (3 tumuli), Blejoi (2 tumuli), Strejnicu (un tumul).

Bibliografie:

Frînculeasa A., Preda B., Heyd V., 2015, Pit-Graves, Yamnaya and Kurgans along the Lower Danube: Disentangling 4th and 3rd Millennium BC Burial Customs, Equipment and Chronology, *Præhistorische Zeitschrift*, 90, p. 45-113.

Frînculeasa A., Preda B., Garvăn D., 2015, Ploiești, jud. Prahova, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2014*, A XLIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Pitești, 28 - 30 mai 2015, p. 233-235, Muzeul Județean Argeș.

Frînculeasa A., Preda B., Nica T., Soficar A.-D., 2014, Un nou tumul preistoric cercetat la Ariceștii-Rahtivani (jud. Prahova), *Studii de Preistorie*, 11, p. 189-227.

Frînculeasa A., Preda B., Negrea O., Soficar A.-D., 2013, Bronze Age tumular graves recently investigated in Northern Wallachia, *Dacia N.S.*, LVII, p. 23-63.

Frînculeasa A., Preda B., Negrea O., Soficar A., Dumitrașcu V., Frînculeasa M., 2012, Complexe funerare de la începutul mileniului al II-lea descoperite recent în județul Prahova, *Materiale și Cercetări Arheologice, Serie Nouă*, VIII, p. 139-163.

Frînculeasa A., 2007, Contribuții privind mormintele Jamnaja în Muntenia. Cercetări arheologice la Ariceștii-Rahtivani, Tyragetia, S.N., vol. I, (XVI), nr. 1, p. 181-193.

66. oraș Băile Herculane, jud. Caraș-Severin - Situl arheologic din epoca romană de la Băile Herculane - Zona Cazino, Parc Central

Punct: Strada Cerna

Cod Ran: 50932.01

Autorizații: Nr. 86/27.04.2015 și 194/28.07.2015

Colectiv: Adrian Ardeț – responsabil științific de șantier, Lavinia Grumeza, Dimitrie Pavel Negrei, (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș)¹⁰⁶

Orașul Băile Herculane și împrejurimile sale sunt extrem de bogate în situri arheologice, aparținând tuturor epocilor istorice. Așezarea balneară romană s-a dezvoltat de o parte și de cealaltă a râului Cerna, pe o lungime de mai mult de 5 km. Chiar dacă începând cu secolul XVII de pe teritoriul orașului au provenit numeroase inscripții, monumente romane, monede și cărămizi ștampilate, nici o cercetare arheologică propriu-zisă nu a fost realizată până la nivelul anului 2015.

Ca urmare a proiectului „Reabilitarea și extinderea conductelor de aducțiune, rețelelor de distribuție și rețelelor de

canalizare din Caransebeș și Băile Herculane”, colectivul Muzeului Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș a realizat o cercetare arheologică preventivă pe strada Cerna din orașul Băile Herculane, pe malul estic al râului Cerna.

În urma cercetării am constatat următoarele: existența a patru bazine (piscinae) datate în epoca romană, realizate din calcar prins cu mortar, stâncă locală și nativă, în unele cazuri izolate pe interior cu tencuială. De asemenea, un complex arheologic aparținând culturii Dridu a fost identificat la nord de aceste bazine. Complexele arheologice au fost cercetate pe jumătatea vestică, doar această zonă fiind afectată de lucrările de înlocuire a țevilor de canalizare din oraș.

Bazinul 1 are o lungime de 12.60 m, lățime maximă de 1.50 m (până la nivelul drumului actual) și o adâncime maximă de 1.90 m. Bazinul este orientat nord-sud, realizat din stâncă locală, tăiată rectangular și triunghiular și prinsă cu mortar. În interior întreg bazinul este tencuit. S-a observat că o podea acoperă zidul nordic al complexului, ceea ce indică faptul că accesul în bazin se făcea de pe acea structură. Din păcate, în proporție de 80-90 % podeaua e distrusă de lucrările de amenajare ale drumului din secolele XVIII-XIX. În aceeași perioadă întreg bazinul a fost umplut cu stânci masive, în scopul consolidării drumului. În epoca modernă austriei au realizat numeroase lucrări de infrastructură și de terasare care au ridicat nivelul de călcare al orașului modern.

Bazinul 2 este orientat nord-sud, are o lungime de 5.20 m și o lățime de 3 m (până la nivelul drumului). Fundul bazinului este realizat din pietriș și mortar compact, având o grosime între 4-13 cm. Bazinul e distrus pe latura sudică de un canal deversor modern, orientat est-vest. Zidul perimetral nordic este realizat din pietre de râu și roci locale prinse cu mortar, fiind acoperit de o altă podea, păstrată superficial în anumite locuri. Dimensiunile zidului sunt 3 m lungime și 60 – 22 cm lățime (în zona distrusă se îngustează). În profilul vestic al secțiunii s-a surprins pe o lățime maximă de 36 cm zidul perimetral care închide bazinul, distrus parțial la instalarea țevii de canalizare contemporană.

Bazinul 3 s-a păstrat pe o lungime de 8.60 m și o lățime de 3 m, fiind profund afectat de lucrările de infrastructură și canalizări moderne. Zidul nordic este format din stâncă și calcar prinse cu mortar, iar pentru amenajarea laturii sudice s-a folosit stâncă nativă, ulterior tencuită. Probabil de la acest bazin s-a început construirea întregului sistem termal, în această zonă existând amenajări naturale (stânci native) pe care s-a construit și incorporat bazinul. Aceleași structuri native au fost folosite și pentru fundul bazinului (completate cu mortar). Această podea și latura sudică a bazinului, în mare parte naturale, au fost distruse în zona sudică de un canal modern.

Bazinul 4 era orientat nord-sud și a fost surprins pe o lungime de 4.30 m (pe interior). Lățimea zidului nordic era de 60 cm, zidul sudic pare să fie distrus, iar zidul vestic este acoperit de un strat consistent de dărâmătură. Pe zidul nordic al bazinului a fost găsit un cămin ridicat din cărămizi austriece, care a distrus podeaua în zona nordică. Acest bazin a funcționat probabil într-o perioadă anterioară bazinelor 1-3, fiind ulterior dezafectat (în perioada romană) și primind o altă funcționalitate. Tehnica de construcție este diferită de restul bazinelor: opus quadratum (blocuri fasonate de calcar prinse cu mortar). Complexul arheologic nu a putut fi cercetat în totalitate, deoarece cea mai mare parte a acestuia intră sub drumul actual.

În extremitatea nordică a suprafeței cercetate, podeaua care suprapunea bazinele, formată din pietriș și nisip, a fost distrusă de complex ulterior, probabil un bordei prevăzut cu o vatră. La realizarea acelei vetre a fost utilizată inclusiv cărămidă romană refolosită și piatră. Pe baza ceramicii din interiorul complexului putem datat această locuire în perioada culturii Dridu.

Din cadrul bazinelor (în special de pe fundul bazinului 1) a

¹⁰⁶ La cercetări au mai participat Imola Boda și Iulian Leonti.

rezultat un bogat material ceramic, osteologic, material special (un ac de păr, opaițe, o monedă emisă de Commodus), cărămizi și tegulae romane. O tegulă avea o ștampilă fragmentară: DE, ștampila trupei Cohors III Delmatarum, care staționa la Mehadia.

În urma cercetărilor arheologice, pentru a nu periclita vestigiile descoperite pe strada Cernei (dar nici nu a pune în pericol circulația autoturismelor și a persoanelor în zonă), în urma consultării cu specialiștii de la Ministerul Culturii, am hotărât protejarea întregului complex balnear prin acoperirea bazinelor cu straturi succesive de nisip și pietriș. Zidurile romane au fost, de asemenea conservate in situ. Având în vedere că zona cuprinsă între hotel Cerna, parcul Central și hotel Roman, este sit arheologic (Cod LMI - Lista Monumentelor Istorice CS-I-s-B-10771; Cod RAN - 50932.01), nu am propus aviz de descărcare de sarcină arheologică și am sugerat modificarea proiectului inițial (de „Reabilitarea și extinderea conductelor de aducțiune, rețelelor de distribuție și rețelelor de canalizare din Caransebeș și Băile Herculane”).

Abstract:

The Roman settlement developed on both sides of Cerna river, on a length of more than 5 kilometers. Even if starting with the seventeenth century on the city territory there were found numerous inscriptions, roman monuments, coins and stamped bricks, any proper archaeological research was not made till 2015. After the research we found the following: the existence of four basins (piscinae) dated in Roman period, made from chalk caught with mortar, local and native rock, and in some isolated cases on the interior with plaster. Also, an archaeological feature of Dridu culture was identified on the north of this basin regions. The archaeological features were investigated on the west half and only this area was affected by the work of replacing sewer pipes in the city.

Bibliografie:

- A. Ardeț, The Ancient Spa Ad Mediam, Băile Herculane, în *Balnearia*, 4/2, 1996, p. 3.
- M. Bărbulescu, Cultul lui Hercules în Dacia romană (I), *ActaMN* 14, 1977, p. 183-198.
- S. A. Luca, Repertoriul arheologic al județului Caraș-Severin, în *Bibliotheca Septemcastrensis*, 6, Editura Economică, Sibiu – București, 2004.
- S. A. Luca, Descoperiri arheologice din Banatul românesc – repertoriu, în *Bibliotheca Septemcastrensis*, 18, Editura Altip, Sibiu, 2006.
- B. Milleker, Délmagyarország régiségleletei a honfoglalás előtti időkből, Temesvár, II, 1899.
- C. Nicolăescu-Plopșor, E. Comșa, Microlitele de la Băile Herculane, în *SCIV* 8 (1957) 1-4, p. 17-26.
- S. M. Petrescu, Locuirea umană a peșterilor din Banat până în epoca romană, în *BHAB* 27, Timișoara, 2000.
- I. I. Rusu, Inscricțiunile Daciei Romane, vol. III/1, București, 1977.
- D. Tudor, Orașe, țiguri și sate în Dacia romană, București, 1968.
- D. Tudor, *Arheologia Romană*, București, 1976.

67. Boița, oraș Tălmăciu, jud. Sibiu

Punct: „Turnul Spart”

Autorizații: Nr. 211/ 2015 și 258/2015

cod RAN al sitului: 145845.02

tip de sit: 125 – fortificații, 1 – locuire

Încadrare cronologică: 43 – epoca medievală, 5 – epoca modernă

Colectiv: Urdusia Claudia - Muzeul Național Brukenenthal, 20.08 – 13.09.2015 membru al colectivului de cercetare, 14.09 – 01.10.2015 responsabil de șantier; Petre Munteanu Beșliu, Muzeul Național Brukenenthal, 20.08 – 14.09.2015 responsabil de șantier;

Perioada de desfășurare a campaniei: 20.08.2015 – 01.10.2015

Situl arheologic de la Turnul Spart este plasat pe teritoriul satului Boița (oraș Tălmăciu, jud. Sibiu), la sud de acesta, în defileul Oltului. Situl este astăzi plasat pe o porțiune îngustă de mal aflată între Olt și drumul național DN 7, între kilometri 245 + 430.000 și 245 + 520.000 ai acestuia.

Defileul Oltului, delimitează natural în zona Turnu Roșu – Căineni cele două grupe de munți prezente pe teritoriul județului Sibiu: munții Făgărașului și munții Cibinului și Lotrului. Defileul este singurul culoar de trecere spre sud din zona Sibiului și constituie astăzi o importantă cale feroviară și rutieră. Este de asemenea cea mai ușoară dintre legăturile transcarpatice.

În anul 1991 a fost inițiată o cercetare arheologică în zona Turnului Spart, al cărei raport a fost publicat în 1999, care a adus unele lămuriri privind stratigrafia sitului și clădirile ulterioare turnului (casa contemporană).¹⁰⁷

Conform documentelor și imaginilor de epocă, fortificația, din care a rămas astăzi doar ruina turnului, a fost construită în secolele XV-XVI¹⁰⁸ și avea rol de supraveghere a trecerii graniței dintre Transilvania și Valahia, între localitățile Căineni și Boița. Ansamblul mai conținea un zid, care începea de pe coasta muntelui și se prelungea până în albia Oltului, la nivelul drumului vechi (aflat mai jos de actualul DN 7) existând un pasaj boltit. Din acest zid se păstrează încă o porțiune consistentă la vest de actualul DN 7, continuând în sus pe coasta muntelui.

Obiectivul cercetării din anul 2015 a fost evaluarea riscurilor patrimoniului cultural în relație cu implementarea proiectului de consolidare a DN 7 aflat în desfășurare.

Cercetarea a dus la descoperirea unui număr de 12 complexe care reprezintă fragmente din trei structuri mari și din două de dimensiuni mai mici. Cronologic acestea acoperă evul mediu târziu și perioada contemporană. Cele trei structuri mari sunt: o casă contemporană (secolele XIX-XX), un fragment / o jumătate căzută din turn și fragmente răsirate de dărâmtură (secolele XV-XVI) și un zid de împrejmuire (contemporan turnului). Cele două structuri de dimensiuni mici reprezintă urmele unei vetre probabil contemporane și un puț din aceeași perioadă cu turnul.

S-a putut observa că fragmentul de mari dimensiuni din turn (complexul 04) a căzut cu fața în jos și pe aceasta se păstrează încă vechea tencuială (albă) și marcarea cu negru a ferestrelor. (Foto 1) Din acest fragment de turn prăbușit a fost recuperată o archebuză, care la o primă evaluare a fost datată în secolul al XVI-lea. O a doua armă de același fel a fost descoperită sub dărâmături mai mici din zonă (complexele 06, 07, 11, 13), care au aparținut de asemenea

¹⁰⁷ Beșliu Munteanu, P., *Cetatea medievală de la Sadu*, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, 3-4, 1995, p. 36-44; Beșliu Munteanu, P., *Fortificațiile medievale de la Tălmăciu și Turnu Spart. Raport arheologic preliminar*, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, 1-4, 1999, p. 47-59.

¹⁰⁸ Treuenfeld, von I. L., *Siebenbürgens geographisch, topographisch, statistisch, hydrographisch und orographisches LEXICON, mittelst eines Versuches seiner Landkarten-Beschreibung bearbeit und alphabetisch geordnet*, IV (Vierter Band), Wien, 1839.

turnului. (Foto 1) Ambele descoperiri datează prăbușirea turnului în secolul al XVI-lea, posibil următorul. Din aceleași dărâmături a fost recuperat de asemenea un vas de bronz de mari dimensiuni, turnat, care prezintă în relief pe o parte anul 1516 / 1716 și pe cealaltă parte două registre cu decor vegetal. (Foto 2)

Zidul circular de împrejmuire (complexul 05-10) înconjura cel mai probabil turnul (Foto 3), dar în cercetare nu a putut fi surprins la est și vest de turn (partea de est aflată cel mai aproape de Olt a fost foarte probabil afectată de-a lungul timpului de revărsările periodice ale acestuia, partea vestică este prinsă sub terasamentul actualului DN 7 și sub fundația de beton turnată de constructor înaintea demarării cercetării).

Casa contemporană (Foto 3), păstrată mai ales în fundație (complexul 01) a fost construită în secolul al XIX-lea pe jumătatea căzută a turnului (Foto 1), acoperind-o în mare parte. Ea a fost refăcută parțial în secolul XX. A aparținut îngrijitorului drumului.

Rezultatele acestei cercetări ne ajută să completăm puțina informație scrisă pe care o deținem până în prezent despre monument și despre structurile care marcau în vechime granița dintre Transilvania și Țara Românească, pe Valea Oltului.

Pentru efectuarea cercetării au fost folosite tehnici și metode non-intruzive ca: perieghază, documentarea în arhivă și biblioteci pentru strângerea datelor despre potențialul arheologic al zonei (descoperiri întâmplătoare, cercetări arheologice perieghetice și de teren anterioare) și studiul aerofotogrametric (ortofotoplanuri și fotografii satelitare). Au fost folosite de asemenea metode intruzive (cu un potențial distructiv variabil) de tip sondaje stratigrafice manuale, secțiuni stratigrafice mecanice, golirea manuală a complexelor reperate, colectarea artefactelor de pe suprafața solului. Aceste metode au fost urmate de realizarea unor fișe de complex, de realizarea documentației grafice a complexelor descoperite, de fotografierea lor și de prelucrarea primară a materialului arheologic recuperat.

Cercetarea fiind limitată de apropierea drumului național, de instabilitatea solurilor și de infiltrațiile de apă din Olt, nu s-au putut face observații asupra fundațiilor turnului și a unor eventuale urme ale zidului care închidea traseul terestru al văii, acestea putând face, în măsura posibilităților, obiectivul unor cercetări viitoare. În urma cercetării s-a propus conservarea in situ a tuturor vestigiilor arheologice identificate.

Abstract:

In the period of August - October 2015 preventive archaeological research took place at Boița - Turnul Spart (Sibiu County) determined by the works made in the area for consolidation of the road DN 7. During this research several late medieval (16th Century) and contemporary features were found. Among them one must mention the discovery of a large fragment fallen face-down from the tower (feature 04). On the fragment the former white paint and black markings of the windows is still visible. From this large feature a harquebus was recovered, dated on a first evaluation in the 16th Century. A second harquebus possible of a newer type was discovered under smaller fragments (features 06, 07, 11 and 13) of the same tower. Both discoveries date the collapse of the tower in the 16th Century, possible in the next. From the same debris a large minted bronze vessel was recovered which has the year 1516 or 1716 in relief on one side and two squares with vegetal decor on the other.

During the same research a circular wall (features 05 to 10) was discovered most likely surrounding the tower. Still its eastern part, closer to the river Olt could not be observed probably because of the action of the repeated floods over the years. Its western part is

caught under the margins of the road DN 7 and under the concrete foundation made by the constructors before the research started.

Among the features researched during 2015's campaign one must also mention the foundation of a house (feature 01) build in the 19th Century and renovated in the 20th. The house belonged to the caretaker of the road. The foundation of the house was erected on the fallen half of the tower and covered most of it.

The results of this research helps us to enrich the little information we have concerning this monument and to complete the image of the ruin that stands today with those structures that once marked the frontier between Transylvania and Walachia, on the valley of the river Olt.

68. Buciumi, jud. Sălaj - Castrul roman

Punct: Grădiște, Cetate

Autorizații: Nr. 59, 161, 308/2015

Cod RAN: 140388.03

Cod sit: 121;

Cod epocă: 3, 32

Colectiv de cercetare: Ioan Bejinariu (responsabil de șantier, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău-MJIAZ); Horea Pop, Daniel Culic, Pripon Emanoil, Dan Băcșuț-Crișan, Dan Deac (MJIAZ)

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 aprilie 2015 - 15 decembrie 2015

Ruinele castrului, probabil că au fost foarte vizibile la suprafață până cel puțin în prima jumătate a secolului al XIX, pentru că numele artificial al satului a fost Vármezö, în traducere din limba maghiară însemnând – Câmpul cetății. Dealul pe care este amplasată fortificația romană se numește de-altfel Grădiște. Proiectul Circuitul castrelor romane din județul Sălaj, inițiat de către Consiliul Județean Sălaj, cu finanțare europeană, propunea, printre altele, lucrări de restaurare a porții Principalis Sinistra, pe conturul acesteia și a zidurilor perimetrice acesteia. Totodată se intenționează și restaurarea laturii praetoria a castrului. În anul precedent specialiștii Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău au cercetat cele trei drumuri care se întâlnesc la Comandamentul castrului (Principia) amplasat aproximativ în centrul acestuia. Este vorba despre Via Praetoria, Via Principalis Dextra și Sinistra, care pornesc dinspre porțile cu același nume.

Istoricul cercetărilor: La data când au început săpăturile arheologice în anul 1963, locul castrului era vizibil pe teren sub forma unui patruleter mai înalt, ridicat cu 1,50 m deasupra terenului din jur. Datorită săpăturilor arheologice executate între 1963-1976, aspectul terenului s-a modificat, păstrându-se imaginea unui patruleter mai ridicat decât restul terenului din jur. Pe anumite porțiuni, pe laturile de N-E și S-V a fost pus pământ provenit din dezvelirea barărilor, formându-se un val artificial mai înalt.

Din păcate, în decursul anilor de după încheierea săpăturilor arheologice, soarta lucrărilor de conservare simplă, de la acea vreme, nu a fost urmărită, lucrările nu au fost îngrijite, astfel că mare parte din ziduri s-au ruinat.

Cercetări arheologice au mai fost efectuate la Principia în anii 1996-1997 cu prilejul restaurării acesteia, fiind surprinse elemente ale fazei din lemn, necercetată integral în primele campanii arheologice.

Campania anului 2015: Zidul de incintă din piatră și o parte din elementele incintei (porți, turnuri de colț, turnuri de curtină) au fost scoase de locuitorii satului, cândva la sfârșitul secolului XIX, începutul secolului XX, și se crede că cu această piatră au fost construite biserica și școala veche. Tocmai de aceea extrem de puține segmente ale zidurilor romane s-au păstrat in situ pe înălțimi variabile.

În anul 2015 arheologii muzeului zălauan au degajat zidurile turnurilor de colț și de curtină și Porta Praetoria. Au fost trasate o serie de 19 suprafețe de cercetare (Planșa 1) pentru punerea în valoare a acestor obiective cât și a zidului de incintă de pe latura praetoria și sinistra. Totodată, în acest an a fost realizată și rețeaua electrică pentru iluminat nocturn, șanțul de implantare al acestuia fiind cercetat cu acest prilej.

În opinia cercetătorilor care au investigat castrul inițial, valul de pământ era realizat din pământul scos din șanț care era lutul galben. Cercetările din anul 2015 au pus în evidență faptul că fortificația inițială din pământ a fost realizată din gлии decupate și clădite sub forma de murus din cespites. La ridicarea castrului în piatră zidul de incintă, cu grosimea de cca. 1,10 m construit în opus incertum, a fost amplasat în fața valului din gлии care a fost transformat în drum de rond (agger) al noii construcții.

Cu toate acestea au fost descoperite o serie de materiale arheologice romane din fier (cuie, piroane), bronz (monede, aplici, pandantive, fibule), plumb (ponduri, topituri), argint (monede), piatră (un monument funerar fragmentar, fragmente de rășnițe). Majoritatea covârșitoare o deține ceramica, fragmentele de recipiente destinate preparării, păstrării sau servirii hranei, dar și recipiente pentru ținut, adus sau băut lichide. Cantitatea cea mai mare de ceramică a fost descoperită într-o groapă de provizii amenajată într-unul din turnurile Porții Sinistra. În timp aceasta a fost umplută de romani cu resturile descoperite de noi în acest an. Printre fragmentele ceramice au fost descoperite și piroane din fier, un opaiț întreg și unul fragmentar (confectionate în oficiile Fortis, respectiv Octavi), fundul unui vas de import Terra sigillata roșu, dar și o monedă din bronz. Complexul arheologic în care au apărut artefactele a fost amenajat cândva în perioada de funcționare a castrului din piatră, dar a "scăpat" cercetătorilor care au abordat inițial fortificația. Surpriza noastră a fost creată de descoperirea, în celălalt turn al Porții Sinistra, a unei statuete din teracotă în chiar primul strat de pământ excavat pentru punerea în evidență a obiectivului. Piesa are în jur de 20 cm lungime, dar îi lipsește soclul. Teracota romană o reprezintă pe Venus la picioarele căreia a fost figurat mai stilizat și Amor copil. Venus impudica este reprezentată cu o coafură elaborată, având ca accesoriu la gât o lunulă. Astfel de piese au mai fost descoperite în Dacia și probabil centrul lor de producție era la Apulum, unde au fost cercetate ateliere pentru confecționat teracote, dar exemplarul de la Buciumi este unic deocamdata în Dacia. Prezența unui Venus în castrul de la Buciumi nu trebuie să ne mire. În campaniile anterioare au mai fost descoperite exemplare din bronz și teracote, doar că realizarea artistică a celei descoperite de noi, în acest an, este una de excepție.

Suprafața nouă cercetată: 430 m²

Concluzii: În opinia celor care au cercetat castrul în anii '60-'70, data construirii incintei din zid pe baza planurilor bastioanelor de la porți, a inscripțiilor din clădirea comandamentului, a contextului istoric din Dacia Porolissensis a fost la începutul secolului III p. Chr. în timpul domniei împăratului Caracalla. O reconfirmare a acestei datări este asigurată și de inscripția descoperită în această campanie, prăbușită în rigola Viei Praetoria la intersecția acesteia cu Via Sinistra. Foarte probabil era fixată în peretele barăcii paralele cu Via Sinistra, fiind descoperită spartă în 4 mari fragmente și altele mai mici.

Durata de funcționare a castrului cu zid de piatră poate fi stabilită cu precizie până la sfârșitul stăpânirii romane în Dacia (275 p. Chr.), dar numai în baza materialului arheologic și a contextului istoric.

Bibliografie:

Nicolae Gudea, Castrul roman de la Buciumi, Cluj, 1972

Nicolae Gudea, Castrul roman de la Buciumi-Das Römergrenzkastell von Buciumi, Zalău, 1997

69. București, sector 1

Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

Autorizație: Nr. 75/ 17.04.2015

Cod RAN: B-II-m-B-18237; Cod sit: 113, Cod epocă: 9

Colectiv: Dr. Irina Ene - responsabil sit, Mădălina Dimache, Tudor Hila, Dr. Emil Dumitrașcu, Dr. Ionuț Bocan, Dr. Decebal Vleja, Dr. Sorin Cleșiu (MNIR)

Perioada desfășurării campaniei: 29.06-22.07.2015

Obiectiv: stabilirea potențialului arheologic al terenului intravilan, liber de construcții, în suprafața măsurată de 541 mp. Investigațiile arheologice au avut drept scop cercetarea integrală a obiectivelor arheologice descoperite în acest sit. În urma decapării mecanice și a cercetării manuale s-a putut delimita și cerceta fundațiile a două locuințe cu pivniță datate la începutul secolului XX.

Strada General Budișteanu, cunoscută în secolul al XIX-lea drept Manea Brutarul, a primit actuala denumire după anul 1911. Importanța edificiilor aflate pe acest traseu, oarecum paralel cu Podul Mogoșoaiei, este subliniată de existența unor case boierești precum Kretzulescu, Ghica, Raletti, Știrbei, Romaniti, Cantacuzino, Manu și altele, menționate în Planul Borokzyn din 1847 și din 1852, precum și în Planul Jung din 1856. Numele străzii provine de la biserica Manea Brutarul cu hramul: Adormirea Maicii Domnului, Sfântul Gheorghe și Sfântul Ierarh Nicola¹⁰⁹.

Zona cuprinsă între străzile Fântânei-Manea Brutarul-Banului și Podul Mogoșoaiei, azi Calea Victoriei, constituie un perimetru semnificativ pentru București, fapt datorat pe de o parte apropierea de palatul domnesc și statutul social al proprietarilor, iar pe de alta construirea lăcașului de cult al episcopatului catolic, pe terenul achiziționat de la paharnicului Ghiță Cantacuzino, catedrala Sf. Iosif (1870-1884).

Strada General Budișteanu constituie modelul unei străzi istorice din categoria celor minore, strădă de legătură între două trasee de importanță majoră strada Fântâni/G-ral Berthelot și Calea Târgoviștei/Calea Griviței. Strada și-a păstrat traseul inițial, puțin modificat și în cea mai mare parte și parcelarul tradițional, ceea ce-i conferă valoare istorică, fiind reprezentativă pentru tipul de locuire din secolul al XIX-lea. Așa cum arată parcelările din 1911 existau aici proprietățile lui Emil Dan și Ion Martinescu. (Planșa I)

Stratigrafia generală a zonei este prezentată într-o ordine inversă a depunerilor sedimentare, pornindu-se de la stratul superior către bază. Cu anumite excepții generate de perturbările datorate permanentei intervenții antropice stratigrafia generală (Planșa II) se prezintă astfel:

- 0 - 0,50 m - nivel de dărâmatură/nivelare cu resturi de materiale de construcție, beton, fier beton, asfalt
- 0,50 - 0,80 m - nivel surprins al elevației zidurilor
- 0,80 - 1,20/1,80 m - nivel de construcție a fundațiilor, /

¹⁰⁹ Studiu istoric a fost realizat după: Nicolae Lascu "Legislație și dezvoltare urbană. București 1831-1952." București, Teză de doctorat. Institutul de arhitectură "I. Mincu", 1997 și Cezara Mucenic "București. Un veac de arhitectură civilă. Secolul XIX" București, Silex, 1997.

pământ galben nisipos

- 1,20 - 2,30 m - nivel de pământ cenușiu cu materiale ceramice atipice și osteologice

- 2,30 - 2,40 m - nivel de pământ galben, compact, fără material arheologic, steril din punct de vedere arheologic. Pe alocuri culoarea acestuia este brun negricioasă cu o consistență lutoasă.

Pe suprafața destinată cercetării arheologice a fost trasată o secțiune de sondaj orientată SV-NE. După decaparea stratului de beton și asfalt, la -0,50 m au apărut primele asize de cărămidă din componența zidurilor. Astfel, zona a fost decapată aproape în întregime (spațiul foarte restrâns a determinat o decapare parțială a suprafeței supuse cercetării) fiind puse în evidență o serie de ziduri care compuneau fundațiile a două locuințe, numite CASA 1 și CASA 2.

CASA 1 (Planșa III) de formă dreptunghiulară, având dimensiunile maxime surprinse de 12,85 x 8,50 m, este orientată NE-SV, urmărind traiectul străzii Budișteanu în partea de SV. Clădirea este compusă din șapte încăperi dintre care două se află deasupra pivniței, situată în partea de NE. Cele cinci încăperi de suprafață au o fundație din cărămidă legată cu mortar construită în groapă cu cofraj, într-un pământ galben nisipos, zidurile acestora fiind „țesute” cu excepția a două pe latura de vest, mai mici ca dimensiuni (0,07 x 0,27 m), adosate construcției și care aveau funcționalitatea unui acces care se făcea pe latura de vest. Fundația are o înălțime de 0,50 m, iar elevația păstrată, maxim 0,30 m. Din cauza intervențiilor pentru amenajarea trotuarului, zidul exterior sud-vestic nu a putut fi surprins. Din elevația zidurilor s-au păstrat pe alocuri trei asize de cărămidă, zona fiind puternic afectată din momentul distrugerii.

Din punct de vedere constructiv cele două încăperi ale pivniței, situate în partea de NV sunt adosate construcție de suprafață deși sunt indicii clare că au avut același moment constructiv. Accesul în acestea era realizat pe latura de NE, independent pentru fiecare dintre ele, putând fi surprinși parapetii care susțineau treptele. Încăperile pivniței sunt de formă dreptunghiulară, orientate ca și clădirea, NE-SV, fiind construite din interior. (Planșa IV)

Inventarul acestei locuințe este compus din: fragmente de cahle, sticle, două pipe, ustensilele din fier necesare manevrării focului în sobă (vătraie), fragmente ceramice și de porțelan, precum și vase din tablă și email (oale, capace, un polonic) databile la începutul secolului XX. (Planșa V)

În încăperea situată în partea de SE am realizat un sondaj arheologic care a confirmat faptul că zona a fost locuită anterior ridicării construcției din cărămidă, fiind surprinsă o groapă cu material ceramic atipic și osteologic ce poate fi încadrat secolului al XIX-lea.

CASA 2 de formă dreptunghiulară, având dimensiunile maxime surprinse de 17 x 6 m, este orientată NE-SV, urmărind traiectul străzii Budișteanu în partea de SV, situată la nord de CASA 1. Clădirea nu a putut fi cercetată integral întrucât a fost surprinsă în limita suprafeței supuse cercetării. Astfel au fost descoperite fundațiile unei încăperi de suprafață, două încăperi ale pivniței, scara de acces în pivniță și fundațiile unor ziduri situate la limita proprietății. Din încăperea de suprafață s-au păstrat două ziduri, unul care a fost parțial distrus de amenajarea trotuarului, în zona de SV și unul care este zid comun cu prima încăpere a pivniței. Maniera de construcție și tehnica utilizată sunt asemănătoare CASEI 1, cu următoarele excepții: legătura dintre cărămidile zidurilor este din ciment (Planșa VI), iar din punct de vedere planimetric a doua încăpere a pivniței se află în continuarea primei, la NE de aceasta. Zidul ce desparte pivnița a fost parțial distrus, păstrându-se doar o asiză de cărămidă, podeaua prezintă o șapă de ciment, zidurile în interior au fost tencuite și se pot observa urmele mai multor zugrăveli. Accesul în pivniță se află pe partea de est și se realiza probabil dintr-o curte. Cele cinci trepte au fost dublate cu bârne de lemn. Este posibil ca această pivniță să fi avut funcționalitatea de demisol locuit, chiar un depozit farmaceutic,

având în vedere materialul arheologic recoltat. De asemenea, pe peretele de E sunt două „răsuflători” și două nișe, iar pe peretele de SV și cel de NE câte o nișă.

Inventarul CASEI 2 se compune, de asemenea, din: fragmente de cahle, recipiente din sticlă de diverse dimensiuni și forme, fragmente ceramice și de porțelan, oase de animale, precum și vase din tablă și email (oale, capace, un polonic) databile la începutul secolului XX. (Planșa VII)

În zona aflată între cele două fundații de locuințe au fost descoperite două gropi menajere situate, din punct de vedere stratigrafic, în pământul galben nisipos în care au fost construite fundațiile, numite convențional Cx.1 și Cx.2. Cx.1 este o groapă de formă ovală, cu dimensiunile 1,80 x 0,60 m, fără material arheologic. Cx.2 este o groapă menajeră de formă ovală cu dimensiunile: 2,10 x 1,70 m, situată la est de Cx. 1, secționată de traseul unei țevi contemporane. Materialul ceramic și osteologic este anterior construcțiilor din cărămidă, similar celui descoperit sub fundațiile CASEI 1 și databil în secolul al XIX-lea.

Menționăm că această cercetare arheologică a fost completată de: un relevu de arhitectură realizat de arh. Ileana Lăzărescu, fotografie aeriană și ortofotoplan la care au contribuit Marius Amariei, Mihai Bozgan și Mihai Florea, precum și de analize chimice procesate de dr. Gheorghe Niculescu.

Abstract:

Archaeological research over the site General Budișteanu Street, no. 7 Bucharest, conducted between 29.06-22.07. 2015, revealed the existence of two houses with basement and brick foundation, dated to the first quarter of the twentieth century. Also archaeological investigations have confirmed the existence of previous habitation of this construction.

70. mun. București, Cartierul Militari

Punct: Câmpul Boja - Sectorul C (vestic)

Cod RAN: 179132.29

Nr. aut. prev. 249/2015

Colectiv: Mircea Negru - responsabil științific de șantier (USH), Cristian Schuster (IAB), Silviu Ene, Elena Gavrilă (MMB)

Obiective

Obiectivul general al săpăturilor în acest sit arheologic este cercetarea structurilor și vestigiilor arheologice create în neolitic, epoca bronzului, prima și a doua epocă a fierului, secolele II-IV (cultura Militari-Chilia), secolele V-VII (cultura Ipotești-Cândești), secolele IX-X (cultura Dridu) și secolele XVIII-XIX.

Obiective specifice

Cercetarea arheologică preventivă din anul 2015 a avut ca obiectiv specific identificarea eventualelor complexe arheologice aflate pe un teren amplasat pe teritoriul sitului arheologic București-Militari Câmpul Boja, situat în București, str. Alea Lacul Morii, nr. 121A.

Metoda de cercetare

Pentru o cercetare relevantă a suprafeței au fost trasate opt secțiuni pe lățimea terenului, orientate N-S, dispuse perpendicular pe Lacul Morii. Decopertarea stratului vegetal contemporan a fost făcută mecanic, restul cercetării fiind executate exclusiv manual, în straturi de la 2-5 cm, până la 15 cm, în funcție de necesitățile concrete. Datorită consistenței pământului s-a procedat la răzuiri repetate și insistente ale grundurilor și profilelor secțiunilor. În zonele unde au fost identificate complexe au fost demontați martorii dintre secțiuni

sau au fost prelungite secțiunile practicate.

Descrierea tehnică a suprafețelor

Secțiunile de la S1 la S6, au avut dimensiuni inițiale de 16,00 x 2,00 m, iar S7-S8, de 16,00 x 5,00 m, respectiv 17,00 x 5,00 m. Ulterior, ele au fost ușor prelungite pentru cercetarea complexelor identificate. Toate secțiunile au fost împărțite în carouri de 2 m, numerotarea făcându-se de la sud la nord. Suprafețele cercetate preventiv totalizează efectiv 392,12 mp, respectiv 62,43% din suprafața totală a terenului pentru care s-a solicitat efectuarea cercetărilor arheologice preventive.

Considerații preliminare

Observații stratigrafice

Stratigrafia generală a zonei cercetate se prezenta în felul următor:

1. Nivel vegetal (orizont organic al solului actual), brun deschis, omogen, compact. Conține frecvente urme antropice contemporane și rădăcini actuale. Situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,30 m.

2. Nivel de depunere, rezultat în urma lucrărilor de construire a canalului din apropiere (surprins și în S1). El este format din lut galben amestecat cu un sol cenușiu-negricios și se întinde pe toată suprafața proprietății. Antrenate în acest nivel întâlnim fragmente ceramice din Epoca Bronzului și fragmente de cărămizi moderne. Nivelul este situat între cota -0,30 m și cota -0,70 m.

3. Nivelul vegetal anterior intervențiilor de la mijlocul secolului XX, pentru construirea unui canal. Este situat între cota -0,70 m și cota -1 m. Conține fragmente ceramice din Epoca Bronzului, din perioada mileniului I p. Chr., precum și cărămizi și țigle din perioada modernă și contemporană. Nivelul reprezintă cel mai probabil vegetalul anterior, de dinainte de nivelarea survenită în urma construirii canalului.

4. Nivel de cultură, de culoare cenușiu închis, omogen, compact, cu o grosime care variază între 10 – 20 cm. Din acest nivel apar complexele identificate. Nivelul este situat între cota -1,00 m și cota -1,20 m. Conține fragmente ceramice și chirpici din Epoca Bronzului, dar și fragmente ceramice din perioada mileniului I p. Chr.

5. Nivel steril de culoare galbenă, omogen, compact, lipsit de urme arheologice. Este situat între cota -1,20 m și -2,10 m. În acesta se adâncesc o parte din complexele arheologice.

6. Nivel steril de culoare galben deschis, cu conținut mare de carbonați, lipsit de urme antropice, situat între -2,10 m și -2,70 m (adâncimea maximă în cadrul cercetării).

Structuri arheologice

Pe suprafața terenului cercetat au fost identificate 12 complexe (gropi și locuințe) din epoci diferite, concentrate în partea de sud-vest a terenului.

Complexul 1 (CPL1). Locuința semiadâncită avea probabil o formă rectangulară sau poligonală, dar datorită intervențiilor moderne și faptului că ea avea o serie de praguri interne, conturul său a fost doar parțial surprins în cursul cercetărilor. Pe vatră a fost descoperită cenușă întărită și un fragment ceramic.

Complexul 2 (CPL2). Locuința semiadâncită continuă și sub profilele de sud ale secțiunilor S5 și S6. Dimensiunile surprinse în cele două secțiuni sunt: L= 3,60 m; l= 2,40m. Vatra este situată pe latura de N a complexului. Ea este ovală, cu diametrul mare de 1 m și cel mic de 0,64 m, iar pământul era iradiat pe o grosime de 14 cm.

Complexul 3 (CPL3). Groapă rotundă în plan cu diametrul maxim este de 0,46 m. Groapa a fost identificată la -0,60 m și are o adâncime maximă pe profil de -1,34 m, față de nivelul actual de călcare.

Complexul 4 (CPL4). Mormânt de inhumatie, dublu, amplasat în partea de sud al lui S4 și în martorul dintre S4 și S6, în dreptul caroului 7, la 10 cm nord-est de cuptorul lui Cpl 10. Groapa este aproximativ ovală, cu dimensiunile de: 1,7 X 1 m. Orientarea

mormântului este E-V. În groapă au fost așezați doi indivizi adulți, denumiți M1 (partea de S) și M2 (partea de N), ambii au fost descoperiți în conexiune anatomică. În zona falangelor de la mâna dreaptă a M2 am descoperit o monedă perforată de bronz, de mici dimensiuni (emisiune Mahmud al II-lea, 1808-1839)¹¹⁰. Iar în spatele craniului, la demontare a fost găsit un ac din bronz de păr.

Complexul 5 (CPL5). Locuință adâncită rectangulară, cu lungimea de 4,00 m și lățimea surprinsă în secțiune de 2,40 m. În colțul de SV locuința a fost afectată de șanțul de irigație modern. Sub complex au mai fost descoperite două gropi, una de mici dimensiuni (Cpl 5A) și cealaltă de dimensiuni mai mari (Cpl 5B). Cpl 5A este o groapă circulară de mici dimensiuni, cu diametrul 0,46 m, situată pe latura de nord-est a lui Cpl 5. Cel mai probabil ea servea ca groapă de stâlp pentru locuința adâncită. Cpl 5B este o groapă circulară de mari dimensiuni cu diametrul de 1,80 m, care se continuă și sub profilul de sud al secțiunii S1.

Complexul 6 (CPL6). Sub această denumire convențională sunt două gropi circulare care se întretaie, amplasate în partea de sud al S2, în dreptul carourilor 6-7. După secționare am stabilit că Cpl 6B este posterioară față de Cpl 6A.

Complexul 7 (CPL7). Groapă circulară, amplasată în S1, în dreptul carourilor 5-6. Groapa are un diametru de 0,44 m, cu adâncimea maximă de -1,56, față de nivelul de călcare.

Complexul 8 (CPL8). Locuința semiadâncită a fost identificată de la -0,85 m și se adâncește până la -1,25 m, față de nivelul de călcare. Aceasta are o formă rectangulară, cu un cuptor în formă de potcoavă scobit în colțul de nord-est. Dimensiunile sunt: lungimea surprinsă de 3,40 m, lățimea 2,20 m. Cuptorul de bucătărie are un diametru maxim de 0,86 m, iar grosimea pământului iradiat este 4-5 cm.

Complexul 9 (CPL9). Groapă circulară are un diametru de 1,60 m. În centru ei am întâlnit o peliculă de galben circulară, cu diametrul de 0,40 m și grosime de 0,14 m.

Complexul 10 (CPL10). Locuință adâncită până la -1,16 m față de nivelul de călcare. Ea are o formă patrulateră aproape perfectă, cu lungimea de 3,04 m și lățimea de 2,98 m, având un bloc de lut cruțat în colțul de nord-est, în care a fost scobit un mic cuptor. Acesta are diametrul de 0,50 m, pereții s-au păstrat în elevație pe 0,30 m, iar grosimea pământului iradiat a fost de 4 cm. După secționare am putut stabili și că a existat o refacere a instalației de foc. În fața cuptorului există o prelungire a vetrei, apărută de o mică gardină, cu o elevație de 4 cm.

Complexul 11 (CPL11). Locuință adâncită de formă rectangulară, cu dimensiunile păstrate de 3,00 m X 2,60 m, având un bloc de lut cruțat în colțul de nord-est, în care a fost scobit un cuptor. Acesta are diametrul de 0,60 m, elevația păstrată de 0,30 m și grosimea pământului iradiat de 4 cm.

Complexul 12 (CPL12). Groapă rotundă în plan se adâncește până la -1,58 m față de nivelul de călcare. Diametrul ei este de 1,16 m.

Considerații preliminare

Epoca bronzului

În general, materialele arheologice din epoca bronzului au fost descoperite în afara unor complexe arheologice (Pl. 2). Analizând, la nivel general, categoriile de forme de vase și decor le putem încadra din punct de vedere cronologic perioadei târzii ale epocii bronzului. Analogii pentru aceste materiale pot fi găsite în cadrul descoperirilor din unele situri arheologice din București și județul Ilfov la Giulești-Sârbj¹¹¹, Lunca Bârzești¹¹² și Militari-Câmpul Boja.¹¹³

¹¹⁰ Identificare făcută de dr. Dan Pîrvulescu (MMB).

¹¹¹ Leahu 1963. p. 179-219.

¹¹² Sandu 1992, p. 163-195.

¹¹³ Negru, Schuster, Moise 2000, p. 25-46.

Cultura Militari-Chilia

CPL 5 este un bordei cu o formă obișnuită în cadrul așezării de tip Militari-Chilia de la Militari-Câmpul Boja, cu mențiunea că în interiorul locuinței a fost identificată o groapă de provizii de formă aproximativ cilindrică (Pl. 1). O locuință similară este bordeiul nr. 30, descoperit la București-Militari Câmpul Boja într-o campanie arheologică anterioară. Acesta a fost datat în secolul al III-lea p.Chr.¹¹⁴

Materialele arheologice (Pl.3/1-3) descoperite în cadrul acestui complex au analogii în cadrul descoperirilor anterioare din acest sit, ce au fost încadrate în limitele secolului al III-lea p.Chr.¹¹⁵

Cultura Ipotești-Cândești

Acestei culturi îi aparțin complexele identificate ca fiind CPL 1-3, 8-12. Locuințele cercetate au forme rectangulare sau poligonale (CPL 1, 2, 8, 10, 11). Ele sunt semiadâncite în nivelul de cultură din epoca bronzului și nivele sterile arheologic. În interiorul acestora au fost identificate și cercetate instalații de foc, respectiv vetre ovale și cuptoare în formă de potcoavă, scobite într-un bloc de lut cruțat. Menționăm, faptul că în timp ce în CPL 1 și CPL 2 există vetre de foc, în CPL 8, 10, 11 există cuptoare scobite într-un bloc de lut cruțat. Acestei perioade îi aparțin și o serie de gropi rotunde în plan (CPL 3, 9, 12), cu puțin material arheologic în inventarul lor.

Complexele identificate se încadrează în cronologia largă a culturii Ipotești-Cândești (secolele V-VII), dar ele pot fi datate restrâns în secolele V-VI. Argumente în acest sens sunt materialele arheologice (Pl.3/4-8) descoperite unele forme de vase modelate cu mâna liberă, prezența vaselor modelate la roată din pastă fină de culoare cenușie, respectiv din pastă zgrunțuroasă de culoare cenușie, specifică perioadei anterioare a culturilor Militari-Chilia și Sântana de Mureș-Cerneahov, care au analogii în campaniile arheologice anterioare din acest sit.¹¹⁶

Secolul XIX

Cele două morminte descoperite aparțin cimitirului satului Boja, identificat cartografic în această arie. Ele au ca inventar o monedă emisă pentru Mahmud al II-lea și un ac de păr, datate în prima jumătate a secolului al XIX.

Concluzii

Cercetările arheologice preventive din anul 2015 în situl arheologic de la București-Militari Câmpul Boja completează informațiile științifice din campaniile anterioare. În campania arheologică din anul 2015 au fost identificate și cercetate un număr de 12 complexe arheologice, dintre care două pot fi datate în epoca bronzului, unul aparține culturii Militari-Chilia, opt aparțin culturii Ipotești-Cândești, iar unul este datat în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Abstract:

The preventive archaeological excavation carried out in 2015 inside of the archaeological site of Bucharest-Militari Câmpul Boja completed the scientific information of the previous archaeological excavations. In this archaeological research, there were investigated archaeological contexts from the Bronze Age, Militari-Chilia culture, Ipotești-Cândești culture and the 19th century.

Bibliografie:

Leahu 1963 - Leahu, Valeriu, Săpăturile arheologice de salvare de la

Giulești-Sârbi, CAB I, 1963, p. 179-219.

Negru 2007 - Negru, Mircea, Militari-Câmpul Boja Series. III. Settlements of 2nd – 4th centuries AD, Târgoviște, 2007.

Negru, Bădescu, Cuculea, 2009 - Negru, Mircea, Bădescu, Alexandru, V. Cuculea-Sandu, Militari Câmpul Boja, series VI, Settlements dating from 5th to 7th centuries AD (Archaeological Excavations since 1958 up to 2005), București, 2009.

Negru, Schuster, Moise 2000 - Negru, Mircea, Schuster, F., Cristian, Moise, Dragoș, Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor, București, 2000.

Sandu 1992 - Vasilica Sandu, Cercetări arheologice în zona Lunca-Bârzești, CAB IV, 1992. p. 163-195.

71. București, Biserica "Sfânta Sofia – Floreasca"**Punct: Calea Floreasca, 216, sector 1**

Autorizație Nr. 256/14.09.2015

Cod RAN: 179132.80

Cod LMI: B-II-m-B-18735

Colectiv: dr. Raluca Iosipescu (responsabil), arheolog debutant Cosmin Moise, ing. topo Eduard Hazu

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie - octombrie 2015

Biserica actuală, din cărămidă, datează din sec. XVIII și se presupune că a fost ctitorită de postelnicul Istrate Florescu cu soția sa Voichița Poenaru și fiica lor, Ancuța, judecând după portretele ctitoricești păstrate în stânga intrării în pronaos. În partea dreaptă a intrării este înfățișat marele vornic Ioniță Florescu alături de soția sa Anica Ghica și cei trei copii ai lor, aceștia contribuind la refacerea bisericii după distrugerile provocate de cutremurul din 1738.

Părăsită și distrusă în cursul sec. XIX, biserica este restaurată prin contribuția familiilor G.M.Negropontes și Niculescu între anii 1926-1928 sub conducerea arh. Paul Smărăndescu. Grație contribuției majore a donatorilor și înzestrării de către aceștia a bisericii cu terenul actual ce o înconjoară, în suprafață de 800 mp, biserica primește hramul "Sfânta Sofia" după numele doamnei Sofia Negropontes, în semn de recunoștință.

Scopul cercetării arheologice preventive

Biserica "Sfânta Sofia – Floreasca" face obiectul unui proiect de Restaurare și valorificare turistică durabilă, proiect elaborat în anul 2010. Beneficiarul și finanțatorul proiectului este parohia bisericii Sf. Sofia. Proiectul de restaurare prevede introducerea unui sistem de încălzire în biserică prin pardoseală, ceea ce implică realizarea unor racorduri între conducta principală și biserică. Pe traseul acestor racorduri din curtea bisericii, unde s-au descoperit deja numeroase înmormântări, se vor efectua secțiuni arheologice.

Cercetarea arheologică preventivă actuală are ca obiect atât biserica Sfânta Sofia pentru care proiectul de restaurare prevede în această etapă scoaterea pardoselii din interiorul bisericii, coborârea nivelului până la -0,41 m și compactarea pământului la acest nivel în vederea introducerii straturilor suport pentru noua pardoseală, precum și cercetarea zonelor din curtea bisericii unde se vor executa foraje și se vor introduce conductele de apă.

În octombrie-noiembrie 2013, s-a realizat cercetarea arheologică preventivă în curtea bisericii, efectuându-se 4 secțiuni și 3 casete în zonele ce urmau a fi afectate de lucrările prevăzute în proiect.

Stratigrafia obiectivului

Stratigrafia în zonele de N și E ale incintei bisericii se prezintă astfel: strat vegetal de cca. 0,10 m; strat de nivelare compus din cărămizi, mortar, pietriș; strat de pământ maroniu cenușiu, afânat,

¹¹⁴ Negru 2007, p. 20-21, pl. 4.

¹¹⁵ Negru, Schuster, Moise 2000, p. 57-152.

¹¹⁶ Pentru analogii și bibliografia acestei așezări din cadrul sitului arheologic a se vedea Negru, Bădescu, Cuculea, 2009.

cu fragmente de cărămidă, mortar, nisip, pietricele, cu o grosime ce variază între 0,15 m și 0,30 m; strat de pământ maroniu închis, nisipos, compact, cu urme de mortar și mici fragmente de cărămidă, grosimea nivelului variind între 0,20 m și 0,40 m. Ultimul strat este format dintr-un pământ argilos, de culoare maroniu gălbui, foarte compact, și reprezintă nivelul în care s-au făcut înhumările din cimitirul aferent bisericii.

Stratul de nivelare a resturilor materialelor de construcție – cărămidă, mortar, nisip – poate fi pus în legătură cu lucrările de restaurare efectuate la biserică în anii 1926-1928 sub conducerea arh. Paul Smărăndescu.

Descrierea săpăturii

În interiorul bisericii au fost executate 2 secțiuni și 4 casete după cum urmează: SI (15 m x 1 m), longitudinală prin altar, naos și pronaos, SII (9 m x 1 m), transversală în naos, CI (2 m x 1 m) în dreptul laturii de S a pronaosului, CII (2 m x 1 m), în dreptul laturii de N a pronaosului, CIII (1,40 m x 1 m) în dreptul laturii de S a pridvorului, CIV (1,40 m x 0,70 m) în dreptul laturii de N a pridvorului pentru verificarea stratigrafiei din interiorul bisericii. Sub pardoseala din lespezi de piatră și marmură se afla o șapă de ciment nearmat cu grosimea de cca. 0,25 cm, în care erau fixate lespezile. Sub acest nivel urmează un strat de pământ afânat, culoare maroniu închis, cu structură nisipoasă, cu puține urme antropice constând în câteva fragmente mici și spărturi de cărămidă, var, urme de ciment. Acest strat continuă până la -1,00 m adâncime. Același strat a fost identificat și în exteriorul bisericii în secțiunea realizată în dreptul pridvorului în anul 2013. Rezultă că în cursul lucrărilor de reparații și adăugiri executate la începutul sec. XX s-a realizat și curățarea și îndepărtarea tuturor dărâmăturilor din interior și s-a depus pământ curat pentru ridicarea nivelului la cota de călcare inițială.

Cercetarea arheologică preventivă din curtea bisericii a fost realizată ținându-se cont de necesitățile impuse de proiectul de restaurare, în special de cel de instalații exterioare care vizau zona de N și NE a incintei. Secțiunile și casetele executate au fost amplasate doar în locurile unde urmau să se introducă conducte de apă ce făceau legătura între conducta principală și cele 11 puțuri forate. Diametrul forajelor cu adâncime de 20 m a fost de 10-15 cm. La fiecare 3 foraje s-a realizat câte o casetă pentru deversarea apelor extrase din foraje. Cum din cercetările anterioare rezulta faptul că în curtea bisericii funcționase un cimitir parohial, din care fuseseră deja descoperite 19 morminte, săpăturile arheologice actuale au avut în vedere cercetarea doar a zonelor ce urmau a fi afectate de noile lucrări de instalații.

Astfel, în exteriorul bisericii s-au executat 11 secțiuni și 4 casete după cum urmează: S1 (3,5 m x 1 m), S2 (2,3 m x 1,15 m), S3 (3,10 m x 0,80 m), S4 (2,7 m x 0,90 m), S5 (3,6 m x 1,3 m), S6 (0,95 m x 0,95 m), S7 (2,25 m x 1 m), S8 (2,6 m x 0,95 m), S9 (2,5 m x 1 m), S10 (2,1 m x 1 m), S11 (1,85 m x 1 m), C1 (3 m x 1,5 m), C2 (2 m x 2,7 m), C3 (3,1 m x 2,1 m), C4 (3,2 m x 2 m).

În caseta C2 a fost descoperit la -0,80 m un schelet, M1, orientat SV-NE, așezat în poziție anatomică normală, lungime păstrată 1,50 m, fără inventar.

În S7, la -0,60 m adâncime, a fost descoperit M2, orientat SV-NE, așezat cu mâinile pe piept, cu coatele mult flexate, piciorul stâng mult arcuit spre exterior în zona genunchiului. Calota craniană se sprijinea pe două cărămizi așezate una peste alta pe latura îngustă, la fel și picioarele erau limitate de o a treia cărămidă așezată pe latura îngustă. Dimensiunile cărămizilor sunt: 26 cm x 11 cm x 0,5 cm, 24 cm x 11 cm x 0,4 cm, 26 cm x 11 cm x 0,5 cm. Cărămizile nu prezintă nici o inscripție. În zona bazinului s-au descoperit fragmente mari de cărămidă spartă organizate într-un strat suport amenajat sub schelet, la adâncimea de -0,75 m. Scheletul aparține unui adult.

În C3, la -0,78 m, a fost cercetat M3, orientat SV-NE, așezat în

poziție anatomică normală, păstrat însă fragmentar. După dimensiuni pare a fi aparținut unui copil. Nu are inventar.

În S9, la -1,05 m, a fost descoperit M4, orientat V-E, așezat în poziție anatomică normală. Dimensiunile scheletului sunt impresionante, peste 1,80 m. Mâinile sunt așezate pe piept și bazin. În preajma bazinului s-au descoperit mai multe fragmente de cărămidă ce par să fi aparținut unei amenajări distruse în timp. Fragmentele de cărămidă sunt foarte poroase și fragile. Mormântul M4 este singurul care poate fi datat grație unei monede descoperite. Este vorba de o monedă rusească, o denga, emisă la 1739 în timpul domniei țarinei Ana Ivanovna (1730-1740).

În S11, la -0,60 m, a fost descoperit M5, orientat SV-NE, așezat în poziție anatomică normală. Din păcate, datorită introducerii în cursul sec. XX a unei țevi pentru alimentarea cu apă a clopotniței, săpătura efectuată cu acea ocazie a distrus zona craniană și parțial toracele mormântului M5. Nu prezintă inventar arheologic.

Concluzii

În cazul bisericii, cercetarea a pus în evidență faptul că restaurarea efectuată în anii 1926-1928 sub conducerea arh. Paul Smărăndescu a eliminat toate straturile arheologice din interiorul acesteia.

În curtea bisericii s-a confirmat faptul că a funcționat un cimitir parohial. Concentrația mai mare a mormintelor se constată a fi în zona de nord a incintei și mai puțin în cea de est. Din cercetările din anul 2013 a rezultat faptul că limita cimitirului depășea însă cu mult spre sud incinta actuală a bisericii, continuând și sub actuala stradă Biserica Floreasca.

Este de menționat că niciunul din mormintele cercetate nu păstra urmele unui sicriu de lemn și doar într-un singur caz s-a găsit o scoabă.

Se remarcă nivelul destul de ridicat în care au fost depuse osemintele, -0,60 m, -1,05 m, motivația fiind dată de structura solului din proximitatea lacului Floreasca. La această adâncime nivelul nativ este argilos și foarte compact, oferind astfel un strat suport dur pentru efectuarea înhumărilor. La o adâncime mai mare de 2,00 m se constată deja prezența nu numai a pânzei freatice ci și a izvoarelor ce alimentează lacul din preajmă.

72. Bumbești-Jiu, jud. Gorj

Punct: Gară, Vârtop

Cod RAN: 79317.01; 79317.02

Autorizații: Nr. 122/2015 și nr. 123/2015.

Colectiv: Gheorghe Calotoiu – responsabil, Dumitru Hortopan (Muzeul Județean Gorj).

Supravegherea arheologică a fost determinată de reabilitarea și modernizarea DN 66 prin lucrări de lărgire a carosabilului. S-a urmărit ca lucrările aferente proiectului de infrastructură rutieră să nu afecteze eventualele vestigiile arheologice deoarece traseul drumului, amenajat încă din 1960, se află în aria de protecție a sitului „Castrul și așezarea civilă de la Bumbești Jiu – Gară”, cod RAN 79317.01, cod LMI-GJ-I-S-A-09126 și străbate „Castrul și așezarea civilă de la Bumbești-Jiu-Vârtop”, cod RAN 79317.02, cod LMI-GJ-I-S-B-09127.

Lucrările de reabilitare a structurii rutiere în zona Rovinari - Bumbești Jiu sunt realizate de Asocieria Comsa S.A.U - S.C Corporate Management Solutions SRL în conformitate cu prevederile avizului de specialitate nr. 71/M/ 02.04.2015 emis de Ministerul Culturii.

Supravegherea arheologică a fost efectuată de arheologi ai Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, în baza autorizațiilor

Ministerului Culturii, Direcția Generală Juridică și Patrimoniu Cultural, nr. 122/30.04.2015 și 123/30.04.2015.

Supravegherea arheologică s-a desfășurat pentru lucrările realizate prin secțiuni pe acostamentul DN 66 cu lățime de 1,4 m și o adâncime de 1,67 m de o parte și alta (Est și Vest) a carosabilului. În aceste secțiuni constructorul a introdus FAP-uri de beton armat, conform proiectului tehnic prezentat și aprobat atât în Comisia Națională de Arheologie, cât și în Comisia Monumentelor Istorice, pe de-o parte pentru protejarea vestigiilor arheologice și, pe de altă parte, ca în cazul unei cercetări arheologice sistematice efectuată în imediata apropiere a drumului să nu fie afectată stabilitatea acestuia și să se respecte normele legale privind siguranța circulației pe drumurile publice.

Peste FAP-urile de beton armat s-au pus rigole de acostament pentru scurgerea apei pluviale, această soluție de poziționare a rigolelor s-a adoptat după aprobarea proiectului tehnic și s-a realizat pentru aceeași rațiune, de a nu afecta eventualele structuri arheologice care puteau fi identificate pe traseu.

În ceea ce privește rezultatele obținute în urma efectuării secțiunilor pe acostamentul DN 66 – Est și Vest, la marginea carosabilului, conform avizului tehnic de specialitate dat de Ministerul Culturii, s-au găsit puține fragmente ceramice antrenate/rulate în nivelul deranjat de lucrările amenajare a DN 66 din anii 1960 - 1964.

Pe acostamentul drumului s-a constatat că zona în care s-au practicat aceste secțiuni a fost modificată anterior actualelor lucrări de infrastructură rutieră, de lucrările de construire a drumului național din anii 1960-1964.

Activitatea de supraveghere arheologică a fost determinată de lucrările de reabilitare a DN66 în zona siturilor arheologice de la Bumbesti Jiu - Vârtop și Bumbesti-Jiu - Gară pe o lățime de 1,4 m Est și Vest de o parte și alta de marginea amprizei drumului și 1,67 m adâncime.

Supravegherea arheologică în zona sitului arheologic de la Bumbesti-Jiu - Vârtop s-a desfășurat de-a lungul DN66 km 90+880 - km 90+520 pe partea de Vest și km 90+880 - km 90+590 pe partea de Est, între km 90+540-km 90+590 s-a efectuat o casetă lată de 2 m și 3,5 m, cu o adâncime de 0,40 m-1,20 m la unirea drumului vechi cu cel nou, și lucrări de consolidare a podului peste calea ferată pe vechile terasamente.

În zona sitului arheologic de la Bumbesti-Jiu - Gară, supravegherea arheologică s-a efectuat de-a lungul acostamentului la marginea carosabilului DN 66 între km 89+190 și km 90+140 de o parte și de alta a DN cu aceleași dimensiuni (l: 1,4 m și ad: 1,67 m), cu excepția zonelor de parcare, între km 89+720 și km 89+880 în partea de Vest și între km 89+705 și km 89+760 partea de Est, unde nu s-au făcut lucrări de stabilizare a drumului național.

Scopul investigației a fost urmărirea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, a complexelor, artefactelor din zona afectată de reabilitarea DN 66.

Nu au fost depistate structuri sau complexe arheologice în secțiunile practicate pe terasamentele acostamentului DN66 datorită deranjamentelor provocate de vechile lucrări de construire a drumului.

Puținele fragmente ceramice identificate în aceste secțiuni sunt rulate sau se găsesc în umpluturi de pământ deranjat, amestecate cu material taluzat odată cu modernizarea drumului în anii 1960.

Evaluarea riscurilor patrimoniului cultural în relație cu implementarea proiectului de reabilitare a DN 66.

Supravegherea arheologică a constat în verificarea atentă a segmentelor în lucru și păstrarea vestigiilor arheologice descoperite în anii anteriori, care intrau în zona de incidență a tronsoanelor cu FAP-uri de beton armat cu destinația de a proteja eventualele structuri arheologice identificate în imediata apropiere a drumului. Au

fost trei situații în care au fost protejate zidurile fragmentare care se întrerup la 0.70 - 0.80 m de marginea carosabilului și care sunt la o adâncime de -0,70 - 0,90 m de suprafața solului, fiind descoperite în urma cercetărilor arheologice preventive anterioare (2013). Astfel, s-a săpat 18-20 cm în solul vegetal, nedezvelindu-se zidurile fragmentare și s-a pus un strat de nisip peste care s-a turnat o șapă de ciment lată de 1.2 m și groasă de 15-18 cm, conferind atât protecția structurilor cât și stabilitatea drumului.

Această șapă de ciment pusă la suprafața solului cu o grosime de 15-18 cm nu afectează fragmentele de ziduri antice, deoarece acestea se află la 0,70-0,80 m adâncime fiind păstrate „in situ”. Acestea au fost acoperite, în anii anteriori, cu nisip și pământ.

Pentru segmentele lucrate pe acostamentul DN 66 și punerea de FAP-uri de beton armat, în urma lucrărilor de reabilitare a drumului au fost realizate fotografii care au fost arhivate și se păstrează la Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”.

Suprafața totală a sectoarelor de reabilitare a DN 66 între km 89+190 și km 90+880 a avut o lungime de 1,25 km în care s-au inclus parcarile, intrările pe drumurile adiacente, precum și podul peste calea ferată. Au fost efectuate secțiuni pe acostamentele DN 66 Est-Vest cu o lățime de 1,4 m iar în alte situații de 1,2 m și o adâncime de 1,67 m.

Așa cum am apreciat în cuprinsul acestui raport, pe toate aceste secțiuni deschise de-a lungul acostamentelor DN 66 nu au fost identificate urme de interes arheologic datorită poziției acestora (în marginea carosabilului drumului), terenul fiind deja deranjat de vechile lucrări de amenajare a drumului din anii 1960-1964.

Sporadic, au fost depistate fragmente ceramice rulate în umpluturile terasamentelor realizate odată cu construirea drumului cu decenii în urmă.

Trebuie menționat faptul că au fost protejate și păstrate fragmente de ziduri (de câte 0,40 - 0,50 m lungime), care au fost descoperite în urma cercetărilor arheologice preventive din 2013. A fost turnată la suprafața solului câte o șapă de ciment groasă de 15-18 cm unde au fost depistate fragmente de ziduri, care se întrerupeau la 0,70-0,80 m de carosabil cu o elevație de 0,30 -0,40 cm și se află la o adâncime de 0,70-0,90 m de suprafața solului.

Supravegherea arheologică a fost realizată de specialiștii de la Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” în perioada 15 mai - 18 septembrie 2015 pe tronsoane cuprinse între km 89+190 și km 90+880, de o parte și de alta a DN 66 în zona siturilor arheologice de la Bumbesti-Jiu-Vârtop și Bumbesti-Jiu-Gară datorită noilor lucrări de reabilitare a DN 66.

Precizăm că lucrările de reabilitare nu au afectat cele două situri, deoarece acestea erau deja distruse de lucrările de construire a drumului național realizate în urmă cu câteva decenii. Cercetarea arheologică, sub toate aspectele ei, concretizată în această zonă a contribuit la recuperarea unor materiale și aplicarea unei soluții de protejare a patrimoniului conform avizului emis de Ministerul Culturii.

Putem concluziona că, nu au fost descoperite complexe arheologice coerente, stratigrafia zonei celor două situri arheologice fiind puternic afectată în urma lucrărilor de construire a drumului din anii 1960-1964. Nivelul arheologic a fost puternic perturbat de realizarea structurii interne a drumului și au fost găsite foarte puține fragmente ceramice și acestea rulate în umpluturile de terasament.

Documentația de șantier a fost arhivată la Muzeul de Istorie și Arheologie “Alexandru Ștefulescu”, din Târgu-Jiu.

Câte o copie în format tipărit și una digitală a Raportului de supraveghere arheologică va fi predată Direcției Județene pentru Cultură Gorj și finanțatorului lucrărilor pe DN 66 în zona siturilor de la Bumbesti-Jiu, respectiv Asocierii Comsa S.A.U - S.C Corporate Management Solutions SRL.

Abstract:

The archaeological supervising was determined by the rehabilitation and modernization of the DN 66 National Road, which consisted in an enlargement of the road bed, around the archaeological sites from Bumbesti Jiu "Gară" and Bumbesti Jiu "Vârtope".

The archaeological supervising was made by sections on the shoulder of DN 66 National Road, with a width of 1,4 m and a depth of 1,67 m (on both sides – east and west).

We didn't find any archaeological structures in the above mentioned sections, because of the previous work to build the road between 1960 – 1964. We rarely found rolled ceramic fragments in the diggings that took place when the road was built decades ago.

CAPIDAVA 2015 - PROIECT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

în vederea restaurării, consolidării, protecției, conservării și punerii în valoare a sitului arheologic Cetatea Capidava

Consiliul Județean Constanța este câștigătorul și totodată beneficiarul unui proiect de restaurare cu fonduri ale UE intitulat Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava. Proiectul aparține Programului Operațional Regional 2007-2013, Axa prioritară 5, Domeniul major de intervenție 5.1.

Proiectul este unul de mare complexitate, cu implicații multiple și pe termen lung, în afara celei strict financiare (de cca 74 milioane lei), antrenând considerente/responsabilități de ordin științific și cultural, turistic și, mai presus de orice, de acțiune responsabilă/o intervenție de anvergură asupra unui monument de valoare excepțională pentru frontiera romană și bizantină a Dunării de Jos.

Proiectul respectiv primise aviz favorabil din partea Ministerului Culturii și Patrimoniului Național în faza DTAC + DE nr. 217/ 06.11.2012, sub condiția ca "toate lucrările de intervenție structurală vor fi executate după realizarea sondajelor arheologice de control; lucrările de intervenție din perimetrul cetății: degajările, implantările de drumuri de acces și trasee de vizitare, implementarea construcțiilor noi și organizarea de șantier vor fi executate sub supraveghere arheologică permanentă".

Termenul de execuție finală a fost 31 dec. 2015, deși perioada de implementare a proiectului a fost inițial de 24, iar apoi redusă la 19 luni, din motive legate de proceduri de licitație și contestații aferente. Proiectantul este firma SC Abral ArtProduct SRL, coordonată de către arh. Aurel Ioan Botez, având ca arhitect în teren pe arh. Anișoara Sion. Aceeași firmă a obținut și asistența tehnică de specialitate în teren, iar dna Anișoara Sion este și arhitectul sitului, cu care s-a lucrat în repetate rânduri în ultimele decenii. Constructorul care a lucrat la punerea în operă a proiectului este SC Mara Construct SRL (administrator: ing. Constantin Dima).

Față de avizul MC amintit, obținut în urma unei alte avizări prealabile în cadrul CNMI (la care nu am fost invitat, notificat, consultat în vreun fel) am exprimat următoarele obiecții, într-un memoriu trimis Ministrului Culturii la 25 februarie 2015:

- Cetatea Capidava este sit categoria A și figurează în RAN cu codul 63063.1, iar extra muros - termele romane și zona de necropolă unde urmează să fie instalată, conform proiectului, construcția punctului de primire și să fie amenajat drumul de acces și parcare, figurează în RAN cu codul 63063.7. Cele două sunt apărute legal prin înscrierea în

Lista Monumentelor Istorice, sub codul CT-I-m-A-02600.01, respectiv CT-I-s-A-02603.

- Avizul 271/06.11.2012 este incomplet și necesită în consecință clarificări suplimentare din partea MC și a Comisiei Naționale de Arheologie. Această situație pornește de la OG 43/ 2000, capitolul I, art. 2, alineatul 1, litera e, care reglementează asemenea intervenții în cadrul siturilor arheologice, sub forma cercetării arheologice preventive prealabile. Precizările asupra obligativității cercetării arheologice preventive și a supravegherii în cazul șantiierelor de restaurare sunt reluate în clar și la cap. II, art. 5, alin. 6 din aceeași OUG.

Ca atare, din poziția de coordonator științific al sitului, investit de Comisia Națională de Arheologie și de Ministerul Culturii, am cerut un punct de vedere Comisiei Naționale de Arheologie în data de 27 februarie 2015. La fel, m-am adresat beneficiarului (CJ Constanța), rugându-l să mă pună în posesia documentației tehnice referitoare la proiect (pe care am primit-o abia în martie 2015). Această documentație era necesară pentru întocmirea oricărui proiect de cercetare arheologică preventivă în situl de la Capidava, în spațiul intra și extra muros. Ea ar fi trebuit să cuprindă, ca nevoie tehnică imediată planul detaliat al amplasamentelor și intervențiilor în sit, cu coordonate STEREO 70 și suprafețe, pentru organizarea de șantier, calea de acces și parcare, punct de informare turistică extra muros și a tuturor lucrărilor / intervențiilor arhitecturale și structurale în cetate (incinte, construcții civile din interior sau exterior, circulații pietonale). Acestea de mai sus ar fi trebuit să fie însoțite de descrierea sistematică a acestor intervenții pentru fiecare punct în parte, însoțită de coordonate, suprafețe, adâncimi. Toate cele menționate mai sus nu îmi fuseseră în prealabil comunicate.

După primirea Memoriului tehnic am redactat în termenii legii un proiect de cercetare arheologică preventivă și l-am supus avizării Comisiei Naționale de Arheologie. Pe baza acestora, am primit autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 62/30.03.2015. Cu obligativitatea legală a cercetării arheologice preventive au fost de acord și reprezentanții CJ Constanța, participanți la o ședință a tuturor celor interesați la Ministerul Culturii, în data de 2 aprilie 2015.

Ca urmare, cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat pentru început extra muros, în zona în care urma să fie amplasat centrul de informare turistică, respectiv căile de acces de lângă DJ 223. Concomitent s-a pus problema rezolvării cu celeritate a problemei atribuirii asistenței tehnice pentru proiect, o componentă esențială și de natură a urmări respectarea tehnică a calității restaurării, la momentul în care aceasta urma să înceapă în cetate. Ea a fost rezolvată legal de către cei abilitați abia în luna iulie a aceluiași an, iar până atunci am solicitat direct proiectantului să asume din oficiu această sarcină.

Investigația arheologică cu caracter preventiv a cuprins un număr de 11 puncte distincte la Capidava în 2015. Ea a debutat extra muros, iar justetea demersului nostru de a solicita autorizația de cercetare preventivă reiese din rezultatele spectaculoase obținute aici între lunile aprilie și noiembrie (17.04 – 12.11.2015): pe o suprafață de cca. 1800 mp au fost identificate un număr de 375 de complexe arheologice, reprezentând 186 de morminte de înhumatie, 133 de gropi de diferite forme și funcțiuni, 28 de fragmente de ziduri realizate din piatră legate cu pământ, 5 structuri de locuire, 2 structuri de combustie, 7 vetre exterioare și 11 șanțuri folosite pentru drenaj.

În ceea ce privește cetatea și spațiul intramuran, alte nouă cercetări arheologice distincte, punctuale, au fost distribuite succesiv, în funcție de nevoile comunicate de către constructor și arhitecți: curtilele A și B (22.05

– 30.07.2015), curțina C (25.07 – 15.09.2015) și biserica paleocreștină (03.07 – 20.09.2015), curățarea curținei medio-bizantine (15-30 iulie 2015), turnul nr. 9 – obiectivul cx 05 (03 – 31.07.2015), turnul de poartă nr. 7 (13.08 – 05.09.2015), turnul belvedere (27.07 – 14.08.2015), curțina G intra muros (11.08 – 04.10.2015), turnul nr. 8 și curținele I-J (21.09 – 26.10.2015). Celor de mai sus li se adaugă portul cetății, cercetat între 01.08 – 09.10.2015. Suprafața totală însumată a acestor nouă puncte este de 1332 mp. Rapoartele aferente acestor cercetări urmează infra.

Colectivul a fost format din conf.dr. Ioan Carol Oprîș (Univ. din București, coordonator științific al sitului), prof.dr. Zeno Karl Pinter (Univ. Lucian Blaga, Sibiu), dr. Claudia Urdusia (Muzeul Brukenthal, Sibiu), dr. Irina Achim (Institutul de Arheologie Vasile Pârvan, Academia Română), dr. Cătălin Dobrinescu (MINAC), Tiberiu Potârniche (MINAC), Vitalie Bodolică (MINAC), Marius Lascu (MINAC), dr. Radu Petcu (MINAC), dr. Alexandru Rațiu (MNIR), drd. Mihai Duca (Univ. din București), Radu Bălănescu (MNIR), cărora li s-au adăugat masteranzi și studenți: Ingrid Linda Levei, Elisabeta Toader, masteranzi ai Universității "Lucian Blaga" Sibiu, Cătălin Sirbu masterand la Universitatea din București. Analiza antropologică și de bio-arheologie pentru descoperirile din necropolă este asigurată de dr. Beatrice Kelemen și drd. Claudia Radu (Universitatea "Babeș-Bolyai"/ Institutul de Cercetări Interdisciplinare în Bio-Nano-Științe/ Centrul de Biologie Moleculară). Pentru documentarea aeriană cu ajutorul dronului am beneficiat la început de sprijinul dr. Dan Ștefan și apoi a ing. Daniel Costea, care ne-a furnizat fotografii de înaltă rezoluție și filmare 4K, cu posibilitatea de modelare 3D.

Pe lângă problemele semnalate mai sus, întâmpinate anterior începerii propriu-zise a lucrărilor arheologice, acest proiect – cea mai mare intervenție pe un monument antic dobrogean după 1977 – a mai cunoscut și alte obstacole, care ar fi fost mult mai ușor de prevenit sau de depășit cu o comunicare deschisă a solicitărilor din partea proiectantului către arheologii care cunosc problematica sitului.

Spre pildă, cu doar două luni înaintea începerii restaurării pe curținele A și B ni s-a solicitat practicarea unui șanț de 80 cm lărgime și 50 cm adâncime în lungul zidului de incintă, pe fața sa interioară, adică în plin context arheologic! Nevoia de asistență arheologică specializată era una minimă, proiectantul considerând că această intervenție este suficientă pentru amplasarea schelei utilizate la ridicarea ulterioară a incintei. S-a ajuns în final la o săpătură în casete de 5 x 5 m, conform caroiului alfanumeric existent la Capidava pentru simplul fapt că metodologic și legal, respectând prevederile OG 43/2000, solicitarea proiectantului era inadmisibilă. Astfel de situații ar fi trebuit prevenite și luate în calcul anterior punerii în operă a proiectului.

Proiectantul prevăzuse pentru partea de arheologie sume și cantități (cubaje), după un calcul în care arheologii în grija cărora se află situl, deopotrivă cu administratorul său, MINAC, nu fuseseră implicați în vreun fel. Obiecția de fond este că cercetarea arheologică nu se poate raporta la cubaje într-un sit de categorie A (cum este Capidava), cel mult la suprafețe, dar numai după ce sunt comunicate în clar intențiile și operațiunile cuprinse în proiect.

Același lucru se poate spune referitor la modul în care proiectantul a ales să trateze zidul medio-bizantin de pe curținele C-D și E ale cetății, propunând demontare, turnarea unui planșeu de beton și recompunerea zidului mai apoi. Am solicitat și am obținut conservare in situ pentru acest obiectiv (vezi raportul aferent și motivația, infra).

Din lipsa timpului pentru finalizarea lucrărilor și a solicitărilor constructorului și proiectantului venind abia în cursul lunii octombrie 2015, am ales ca zona termelor militare ale castrului inițial să nu

mai fie atacată/supusă cercetării. Pentru aceasta din urmă proiectul nostru de cercetare preventivă propunea curățarea întregii suprafețe ocupate (suprafața estimată pentru ansamblul termelor era de cca 25 x 30 m = 750 mp) și documentarea vechii săpături realizate de Valeriu Cheluță Georgescu, pentru care nu existau informații suficiente în arhiva sitului. Săpăturile în termele romane într-un sezon imprevizibil din perspectiva condițiilor meteo ar fi fost doar în măsură să compromită grav edificiul și datele pe care le așteptam.

Aceeași opțiune, în sensul diminuării direcțiilor inițiale ale proiectului, am luat-o după consultarea cu proiectantul în teren (direct cu arh. Ioan Aurel Botez, coordonatorul echipei) pentru curțina J și verificările stratigrafice pe latura dinspre Dunăre a cetății. Caracteristicile locale evidențiate după curățare pentru curțina sau zidul de sprijin/ de terasare notat convențional cu litera J au arătat că asizele mari de piatră fasonată din paramentul exterior al zidului fuseseră dispuse în antichitate direct pe o umplutură de lut, fără o substrucție mai elaborată. Această constatare ar fi condus din perspectivă inginerescă la complicate lucrări de subzidire, după curățarea deplină a întregii structuri (lungă de cca 16.50 m), care ar fi solicitat, poate, noi rezolvări de ordin tehnic, ascunse înaintea săpăturii. Problemele erau amplificate și de presiunea terasei superioare, încă insuficient cercetate, asupra zidului etc. S-a luat, în consecință, decizia la fața locului, prin acord cu proiectantul și constructorul, de a nu mai realiza această parte a proiectului, din grija pentru monument și pentru securitatea lucrărilor. Această decizie a antrenat și abandonarea unui ultim punct ce viza cele câteva secțiuni/ suprafețe solicitate inițial necesare pentru lămurirea relațiilor logice și cronologice între curțina J și traseul castellum-ului târziu, plasat în plan pentru moment doar ipotetic, respectiv clădirea de plan basilical cu absidă (principia) din sectorul VII intra muros al cetății.

Între documentațiile pe care am considerat de datoria noastră să le includem în acest raport general pentru Cronica cercetărilor arheologice – campania 2015, nu au fost încă avizate de către CNA (ca urmare a neîndeplinirii de către parteneri a unora dintre condițiile de realizare a proiectului de restaurare – vezi motivația mai jos), deși documentațiile voluminoase de arheologie sunt întocmite, următoarele puncte: 1. Zidul de incintă medio-bizantin de pe curținele C-D și E ale cetății; 2. Curțina G, spațiul intra muros între turnul nr. 6 și poarta principală a cetății; 3. Curțina C, spațiul intra muros; 4. Biserica romano-bizantină din colțul de N al cetății (raportul nr. 2, corespunzător perioadei august/septembrie 2015); 5. Turnul nr. 8 (dinspre Dunăre), împreună cu curținele I și J.

Motivul pentru care am decis să nu înaintăm spre avizare rapoartele enumerate mai sus se datorează faptului că din documentația intervenției din 2015 asupra monumentului roman și bizantin de la Capidava lipsesc părți esențiale din documentația de arhitectură, în speță numeroase desfășurări de zidărie. Pe acestea le așteptăm pentru arhiva sitului, arhiva MINAC, pentru publicare și pentru că un proiect de asemenea anvergură trebuie să reflecte responsabilitatea și respectul decidenților și al tuturor profesioniștilor implicați pentru monumentul în discuție. În acest sens, am notificat atât beneficiarul (CJ Constanța), cât și Ministerul Culturii. Nu am primit încă din partea proiectantului și a arhitectului său în teren (care are, reamintim, de multă vreme, și calitatea de arhitect colaborator al sitului) niciun răspuns oficial la solicitările noastre îndreptățite și în perfect acord cu reglementările legale în vigoare.

La capătul celor de mai sus și a experienței acumulate în cursul acestui an, considerăm că proiecte de asemenea amploare trebuie puse în operă doar după avizarea tehnică încrucișată în CNMI și CNA, că săpătura arheologică preventivă trebuie să fie

obligatoriu efectuată și mai precis în stadiul incipient al studiului de fezabilitate (doar o șansă extraordinară a făcut să nu înregistrăm descoperiri excepționale în 2015, de natură a modifica fundamental datele proiectului), că autoritatea locală ar trebui să își ia în mod obligatoriu partener în proiect instituția județeană care administrează situl, care cunoaște și are răspunderea directă a patrimoniului din zonă. Nu în ultimul rând, devine tot mai clară nevoia de a gândi în perspectivă, în sensul creșterii și încurajării profesionale unor noi generații de specialiști ai patrimoniului de zid (arheologi specializați în monumente, arhitecți practicanți sau chiar topografi).

Pentru solidaritatea impresionantă, pentru toate eforturile profesionale și umane trăite împreună în această campanie excepțională la Capidava mulțumesc echipei de arheologi, topografi, biologi și studenți inimoși, fără a-i uita cumva pe oamenii locului, pe lucrători, care au fost alături de specialiști, arătând respect pentru cerințele proiectului și protejarea necondiționată a monumentului.

2015 la Capidava l-am trăit cu atitudinea pozitivă față de un proiect major asumat de autoritatea județeană, permanent ponderată de obligația respectării literei legii și copleșitoarele responsabilități morală și deontologică de a depune toate eforturile pentru a lăsa posterității un monument a cărui imagine ultimă să nu fie alterată de alegerea căii minimului efort cu maximum de beneficii.

*Conf.dr. Ioan Carol Opreș, coordonator științific
Universitatea din București*

73. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța

Capidava 2015 – Biserica paleocreștină

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații; 133 – biserică.

încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Colectiv: Irina ACHIM, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" al Academiei Române, București, responsabil sector; Mihai DUCA, Universitatea din București, membru al colectivului de cercetare. Radu PETCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, membru al colectivului de cercetare; Cătălin SÎRBU, masterand, Universitatea din București.

Perioada desfășurării campaniei: 03.07 – 20.09.2015

În interiorul zidurilor, fortificația romană târzie de la Capidava, cu o suprafață care nu depășește 1,5 hectare, adăpostește un singur monument paleocreștin. Biserica ocupă o poziție marginală în colțul de nord-est al cetății, în apropierea incintei, în dreptul turnului nr. 2 și este tangentă cu colțul său nord-vestic la curtea B, în timp ce absida bisericii se găsește la aproximativ un metru distanță de curtea C a incintei.

Monumentul creștin a fost identificat de Gr. Florescu în perioada dintre cele două războaie mondiale, cu ocazia amplelor lucrări de degajare a incintei din prima jumătate a secolului XX. În cursul celei de-a doua jumătăți a secolului XX și după anul 2000, monumentul a mai făcut, în câteva rânduri, obiectul unor cercetări de teren¹¹⁷.

Din anul 2006 explorarea bisericii¹¹⁸ a fost reluată cu scopul

de a revizui integral cercetările anterioare, în vederea publicării ulterioare a rezultatelor.

Campania 2015 reprezintă cea mai amplă cercetare de teren, cu caracter preventiv, în aria acestui monument. Lucrările au fost ocazionate de proiectul de conservare–restaurare derulat de Consiliul Județean Constanța și de partenerii săi și s-au desfășurat în perioada 03 iulie–20 septembrie.

Ar trebui precizat din capul locului faptul că strategia de săpătură a trebuit să țină seama de necesitățile proiectului de conservare–restaurare și a fost adaptată în funcție de aceste necesități, cu respectarea etapelor și termenelor de execuție ale acestuia și cu realizarea unui prim raport de cercetare de etapă, la sfârșitul lunii iulie 2015, raport prin care a fost avizată continuarea lucrărilor de restaurare în zona curtinei B. Din acest motiv, săpăturile au început din exteriorul edificiului creștin pe curtea B și au continuat, în mai mică măsură, în interiorul naosului, în limitele unei secțiuni preexistente cu o adâncime medie de circa 1,60 m față de nivelul actual de călcare din biserică, secțiune practică de dr. Cristian Matei în jumătatea estică a naosului, în fața absidei. La începutul lunii august 2015, au fost acoperite secțiunile realizate în prima etapă a cercetării pe laturile de vest și de nord ale bisericii, la solicitarea constructorului și pentru buna desfășurare a lucrărilor de restaurare (Fig. 1).

A fost avută în vedere obținerea de date arheologice privind adâncimea fundațiilor bisericii, documentarea structurilor constructive anterioare edificiului creștin, stabilirea, pe cât posibil, a unei cronologii și configurații a perimetrului ocupat de biserică în cursul secolului al VI-lea și în epocile anterioare, obținerea de date concrete privind tehnica de construcție a bisericii. Jumătatea de vest a naosului nu a făcut obiectul săpăturilor din aceasta vară, dat fiind faptul că această parte a monumentului a fost deja cercetată anterior de Cristian Matei și ulterior reumplută până la cota 19.520 care a reprezentat și punctul la care s-au raportat toate măsurătorile din cursul acestei campanii arheologice. De asemenea, a fost exclus din cercetare interiorul absidei, deja parțial explorat anterior pentru a nu periclita situația criptei (dispozitiv liturgic protejat de o structură ușoară din lemn și carton asfaltat).

De manieră concretă, au fost realizate cercetări în opt secțiuni (Fig. 2) situate în zona fațadei vestice a bisericii, pe latura sa de nord, în anexa nord, în perimetrul de la est de absida (în spațiul situat între absidă și paramentul interior al curtinei C), pe latura de sud a edificiului (la joncțiunea dintre absidă și naos), precum și la vest de această casetă, în direcția căii de acces în biserică pe latura de sud, dar și în interiorul naosului. O cercetare complementară a fost realizată de colegul Radu Petcu (MINA Constanța) la sud de absida bisericii, în perimetrul carourilor J53, 54 și 55, unde a fost investigată aria ocupată de un canal colector care deșeuzează în exteriorul cetății traversând grosimea zidului de incintă pe curtea C și scara de acces la drumul de gardă ce conducea către turnul 2.

Dat fiind faptul că biserica și principalele sale caracteristici arhitecturale și liturgice au fost discutate pe larg în două contribuții științifice recente¹¹⁹, aceste elemente nu se vor mai regăsi în prezentul raport. Precizăm doar că biserica este un edificiu de dimensiuni relativ modeste, cu o singură navă și absidă semicirculară

fost încheiată în campania 2015. Concomitent, pe latura de sud s-a lucrat în perimetrul unor casete trasate cu ocazia săpăturilor anterioare cu scopul de a recupera, atât cât a fost posibil, datele arheologice disponibile.

¹¹⁹ Achim & Opreș 2010, 523–536; I. Achim, Nuove ricerche archeologiche sui monumenti paleocristiani della Scizia, în R.J. Pillinger (ed.), *Neue Forschungen zum frühen Christentum in den Balkanländern* (Archäologische Forschungen 26. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historischen Klasse. Denkschriften 484.), Viena, 2015, p. 136–137, notele 18–23, pl. 93–96, fig. 8–15;

¹¹⁷ Istoricul cercetărilor în aria acestui edificiu creștin a fost prezentat în contribuția Achim & Opreș 2010, 524, notele 8–15.

¹¹⁸ Între 2008 și 2010 s-a procedat la verificarea stratigrafiei în anexa de pe latura de nord și în zona fațadei vestice, în secțiuni a căror cercetare a

la est, anexă de formă trapezoidală pe latura de nord. Edificiul de cult creștin este orientat est-vest, dar prezintă o deviație de ax de 36° în direcție nord-nord-est/sud-sud-vest, deviație dictată cel mai probabil de elemente de urbanism antic.

DESCRIEREA SECȚIUNILOR

În anexa nord au avut loc lucrări de mică anvergură care au vizat doar lămurirea situației fundațiilor absidiolii de la est și a fundațiilor zidului de vest al încăperii anexe. Am putut constata că absidiola anexe este implantată în depunerile antropice succesive din proximitatea incintei. Fundațiile sale coboară la nord pe lângă paramentul interior al incintei până la adâncimea maximă de 2,25 m față de borna topografică cu cota 19.520 din naos. La sud, fundația absidiolii se găsește mai sus decât la nord, la cota maximă de -1,96 m față de același reper topografic. Fundația era realizată din piatră nefasonată, blocurile de calcar fiind legate cu mortar de culoare albă. Mortarul descrie un relief pronunțat pe fața zidului și umple spațiul rezidual dintre pietrele cu rosturi neregulate. Spre deosebire de zidurile perimetrice ale bisericii, fundațiile anexe se află cu peste un metru mai sus decât cele ale zidului nordic al bisericii.

Zidul vestic al anexe (Z7) se află într-o stare precară de conservare (cinci asize de lucru sunt vizibile în teren) și se păstrează pe o înălțime variabilă cuprinsă între 0,20 m și 1,20 m (la joncțiunea sa cu zidul perimetral nord al bisericii), iar talpa fundației sale se găsește cu aproximativ 1,25 m mai sus decât cea a absidiolii. Z7 se conservă pe o lungime maximă de 1,80 m. Zidul este realizat din blochete de calcar alb-gălbui, semifasonate, dispuse în rânduri orizontale, cu unele elemente dispuse în poziție verticală pentru a umple spațiile reziduale, totul legat cu mortar alb de var ce conține agregate mărunte. Z7 are o lățime variabilă, cuprinsă între valorile de 0,47 m și 0,55 m, iar fundația sa era amenajată pe un strat de lut galben, amestecat cu mortar și agregate mărunte.

Pe latura de nord a edificiului de cult, săpătura a fost realizată în limita spațiului disponibil, drastic redus de vecinătatea cu curtea B. Săpătura a vizat verificarea fundațiilor bisericii și obținerea unor date stratigrafice privind structurile constructive întâlnite. Cercetarea a fost oprită la adâncimea maximă de 3,61 m față de borna topografică din naos. Pe tronsonul median al zidului de nord al bisericii a fost pusă în evidență sămânța fundației și au putut fi verificate stratigrafic straturile pe care se așează fundațiile bisericii în acest perimetru. Sămânța fundației aflată la 3,50 m imediat la vest de Z4, se așează pe un strat de pământ cafeniu-gălbui amestecat cu agregate mărunte și vagi urme de mortar care ar putea corespunde acțiunii de nivelare a structurilor constructive preexistente.

În acest perimetru trei ziduri cu traseu aproximativ nord-sud (Z4, Z5 și Z6) și un pavaj aflat în extremitatea estică a secțiunii se organizează indubitabil în funcție de curtea B, alipindu-se de aceasta. De la est la vest, primul zid, Z4, este mărginit de un pavaj din pietre de calcar de dimensiuni mici și medii. Diferențele de nivel sunt semnificative între aceste structuri, toate sunt orizontalizate și suprapuse de fundațiile bisericii (acestea au fost puse în evidență la adâncimi variabile, cuprinse între 2,28 m și 3,26 m; zidul Z5 se află la adâncimea de 2,28 m, Z4 la 2,69 m și Z6 la 3,26 m). Din zona pavajului au fost recoltate două monede de bronz (una de la Licinius, aflată într-o stare de conservare foarte bună) și un umbo de scut din fier (aflat într-o stare de conservare precară). Materialul arheologic recoltat din acest perimetru aflat în imediata vecinătate a incintei acreditează o ocupare a spațiului în perioada cuprinsă între jumătatea secolului al IV-lea și secolul următor.

Săpătura a fost sistată pe un nivel de pământ brun închis, puternic solidificat, amestecat cu agregate mărunte, mortar aglomerat în bulgări, rare urme de pigmenți de arsură, care conținea puține materiale arheologice, fără a putea însă să verificăm și configurația masivului stâncos pe care se așează cetatea.

Pe latura de vest a bisericii a fost posibilă dezvelirea zidului occidental al bisericii până la sămânța fundației. În acest perimetru a fost atinsă adâncimea maximă din întreg sectorul și a fost pus în evidență masivul stâncos nativ pe care se ridica fortificația antică de la Capidava, care se situează la 4,84 m față de borna topo din naos.

Au fost identificate: o șapă de mortar de-a lungul curții B, vizibilă pe toată lărgimea secțiunii, șapă care se situează sub nivelul fundației bisericii și sub nivelul plintei zidului de incintă, la o adâncime medie de 4,35 și la o cotă topografică de 15,11; șapa a fost implantată pe un nivel consistent de pământ amestecat cu mortar, ce corespunde nivelului de construcție al eleveții incintei și care a servit totodată pentru nivelarea stâncii.

- zidul occidental al bisericii este, la rândul său, implantat pe stratul de nivelare a stâncii, și fundațiile sale ating o adâncime record de 4,12 m; ca și pe flancul nordic al bisericii, pe fațada vest, monumentele anterioare bisericii sunt nivelate și suprapuse de monumentul creștin;

- la circa 2,30 m sud de curtea B se găsește zidul Z3, amenajat direct pe stâncă, posibil cea mai veche structură constructivă din zona de la vest de biserică, construcție a cărei datare ar putea corespunde epocii traianice sau, în orice caz, secolului al II-lea al erei creștine. Pe fața sudică Z3 nu prezintă un apareiaj, iar structura acestei impunătoare opere constructive pare să fie profund afectată de intervenții antropice imposibil de reconstituit și de încadrat cronologic; situația se prezintă de o manieră identică și în cazul structurii constructive învecinate, aflate la limita sudică a secțiunii, care are mai degrabă un aspect de emplecton, dar a cărui structură pare să fi fost afectată, la rândul său, de intervenții greu de reconstituit;

La est de absida bisericii, cercetările au permis identificarea unei singure amenajări, zidul Z10, aflat la adâncimi cuprinse între 1,78 și 1,88 m. Ca și în cazul zonei de la nord de biserică, aceasta construcție, databilă cel mai probabil în cursul secolului al V-lea, se alipește zidului de incintă și este, la rândul său, suprapusă de fundațiile absidei. Cercetarea a fost sistată în acest perimetru pe o podea de lut cu puternice urme de incendiere ce ar putea constitui nivelul de funcționare a zidului Z10, aflat imediat la sud. De pe acest nivel provin un vârf de lance din fier și trei piese monetare, toate recoltate de la adâncimi ce variază între 2,66 m și 2,75 m.

Pe latura de sud a monumentului creștin a fost pus în evidență cel puțin un nivel contemporan cu biserică și un altul de distrugere a edificiului creștin, ambele încadrabile cronologic în cursul secolului al VI-lea. Nivelul de distrugere al edificiului creștin este marcat de un strat consistent de pământ galben, identificat de-a lungul zidului sudic al bisericii, ce conține o mare cantitate de olane și țigle de la acoperiș, precum și de sticlă de geam.

Nivelul contemporan cu biserică este definit de o bordură din pietre de calcar montate într-un strat de lut galben care se întinde pe toată lungimea laturii de sud a monumentului, până în vecinătatea curții C. În același timp, o arcatură realizată din cărămidă legată cu mortar, reperată în structura zidului perimetral sudic al bisericii, la nivelul bordurii, indică o fază de reparație a edificiului creștin în cursul secolului al VI-lea, când jumătatea estică a arcaturii este afectată și reamenajată cu blochete de calcar semifasonate, legate cu mortar.

În interiorul naosului s-a urmărit reprecizarea datelor privind tehnica de construcție a zidurilor perimetrice și identificarea posibilelor nivelurilor de funcționare ale bisericii, precum și a celor anterioare. Astfel, au fost puse în evidență fundațiile zidurilor de sud și de nord ale monumentului, comparabile ca tehnică de realizare, adâncime și raporturi stratigrafice cu monumentele preexistente.

În suprafața din vecinătatea zidului nordic al bisericii a fost identificat un tronson din zidul Z4 reperat în exteriorul edificiului, în suprafața nord. Împreună cu pandantul său orientat aproximativ est-

vest, zidul Z4 definește colțul sud-estic al unui edificiu de dimensiuni imposibil de precizat. Acesta este posterior din punct de vedere cronologic zidului Z9 care traversează naosul pe toată lărgimea sa, la limita estică a celor două secțiuni practicate aici. Din nivelul de distrugere al construcției din care face parte Z9 au fost recoltate, de la adâncimi cuprinse între 2,83 m și 2,95 m, o serie de artefacte ce permit o încadrare cronologică destul de exactă a construcției în discuție: un depozit monetar compus din 37 piese, dintre care unele foarte puțin circulate, încadrabile cronologic între sfârșitul secolului al III-lea și jumătatea secolului al IV-lea, o brățară de bronz, o piesă de os. Din același strat provine o gemă din cuarț-agat cornalină¹²⁰, cu reprezentarea lui Niké cu cunună și Tyché cu cornucopia, cârmă și vâslă. În registrul inferior, între cele două personaje, este gravată inscripția grecească « Zoé ». Calitatea artistică mediocră a piesei, montată cel mai probabil într-un chaton de argint, precum și maniera de redare schematizată a detaliilor anatomice (mai ales capul), acreditează o datare târzie a piesei, nu mai devreme de sfârșitul secolului al III-lea p.Chr.

În secțiunea din vecinătatea zidului sudic al bisericii (Suprafața sud naos), edificiul din care face parte zidul Z9 și tronsonul Z9bis este scos din funcțiune de o altă construcție, cu orientare diferită de cea a construcțiilor învecinate, care pare să fi funcționat în cursul secolului al V-lea. Din zona mediană a suprafeței, la adâncimi cuprinse între 2,79 m și 3,01 m¹²¹ au fost recoltate două piese amforice de transport, dintre care una reîntregibilă. După operațiunea de restaurare pe sit, amfora evocată a putut fi identificată drept un exemplar de tip Kapitän II¹²² destinat transportului de vin din zona egeeană. Cronologia acestei piese amforice indică un raport de sincronicitate cu descoperirile făcute în secțiunea vecină, la adâncimi comparabile. Din același strat, dar din extremitatea vestică a secțiunii provine și o piesă de centură militară de tip Ringschnallencingulum a cărei datare corespunde, de asemenea, secolului al III-lea.

Cercetările întreprinse în spațiul intra muros în perimetrul curtinelor A, B și C, în particular în aria Bisericii paleocreștine din colțul de nord-est al cetății romane târzii de la Capidava, au permis colectarea unor informații prețioase privind evoluția cadrului urban și a spațiului aflat în imediata apropiere a curtinelor sus-menționate.

Descoperirile ilustrează un fenomen simptomatic de supraaglomerare a suprafeței urbane în perioada secolelor IV–VI p.Chr., când numeroase construcții cu destinații foarte diverse se alipesc curtinelor anterior pomenite, organizându-se practic din punct de vedere urbanistic în funcție de traseul incintei pe care o folosesc ca punct de sprijin. Pentru implantarea bisericii structurile preexistente, cele mai multe datând din perioada secolelor III–V p.Chr., au fost nivelate și sigilate practic sub nivelul edificiului creștin. Ocuparea terenului pare foarte intensă în cursul secolelor IV și V în zona ce va fi ocupată la începutul secolului al VI-lea de monumentul de cult creștin, așa cum par să o dovedească cele 94 de piese monetare recoltate din săpătură în campania 2015, atât în interiorul, cât și în exteriorul bisericii, din contexte stratigrafice clare. Totodată, prezența mai multor piese cu caracter militar printre artefactele provenind

din zona bisericii (umbo de scut, vârf de lance, numeroase piese de centură din bronz) ar putea constitui un indiciu pentru destinația militară a unora dintre construcțiile anterioare bisericii, aflate sub ruinele sale.

Frecvente se dovedesc, de asemenea, schimbările de orientare a edificiilor ce preced biserica pe același teren și monumentul de cult însuși, orientat complet diferit în raport cu construcțiile datând din perioada secolelor III–V p.Chr. marchează un moment de ruptură cu urbanismul perioadelor anterioare. Caracteristicile arhitecturale ale bisericii ne permit constatarea că monumentul face proba unui program arhitectural fără vreo ambiție evidentă, în care dimensiunea funcțională este prevalentă. Mult mai novatoare se dovedește însă dimensiunea liturgică a bisericii, care cu al său enkainion asociat altarului principal – singular printre riturile de venerare a relicvelor din provincia Scythia – dovedește expunerea la modelele importate, proprii spațiului egeean, dalmat și din Orientul apropiat.

Abstract:

PREVENTIVE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE AREA OF THE PALEOCHRISTIAN BASILICA FROM CAPIDAVA. 2015 CAMPAIGN
Irina Achim PhD (IAB)

During the archaeological campaign 2015 was undertaken the most ample field investigation, with preventive character, within the perimeter and the close vicinity of the intra muros Paleochristian basilica from Capidava. These works were occasioned by restoration and preservation project (with UE funds) implemented by the Constanța County Council and its partners. The preventive archaeological excavations of this sector of Capidava unfolded from July 3rd to September 20th.

Throughout this research was aimed to obtain archaeological data in regard to the depth of the basilica's foundations, as well as to document the constructive structures prior to the Christian edifice and its construction techniques, along with the possibility to set – as much it was possible – the chronology and the layout of the perimeter occupied by the basilica during the 6th c. AD and in earlier times. Given such purposes, the investigation was made by 8 surfaces and trenches (some opened in previous years) located as follows: in the area of the western facade of the basilica, on its northern side, in the northern annex, in the perimeter eastwards of the apse (the space between the apse and the interior facing of "C" curtain wall), on the southern side of the edifice (at the juncture between the apse and the nave), but also westwards of this cassette towards the access way into the basilica on the southern side and inside the nave.

The archaeological investigations on the intra muros area, within the perimeter of the curtain wall "A", "B" and "C", especially in the area of the Paleochristian basilica at the north-eastern corner of the late Roman fortress of Capidava, illustrate a symptomatic phenomenon of overcrowding regarding the urban surface during the period of the 4th–6th c. AD, when numerous buildings with various functions are annexed to the curtain walls above mentioned. In order to implant the basilica, the pre-existent structures, most of them dated to the 3rd–5th c. AD, have been levelled and practically "sealed" beneath the level of the Christian edifice. At the same time, the presence of a certain number of objects with military characteristics among the artifacts uncovered in the area of the basilica (an umbo of a shield, the tip of a lance, and numerous belt pieces made of bronze) might indicate the military use of some of the buildings erected in here prior to the basilica.

Bibliografie:

ACHIM, I., Les fosses d'autel paléochrétiennes en Scythie Mineure.

¹²⁰ Conform clasificării lui Henig 1994, p. XXV, fig. 1 gema de la Capidava se încadrează în categoria gemelor șlefuite plat, cu bizotaj oblic (tip F/2). La rândul său, caboșonul pare să provină de la inel de tip VIII/a–b sau tip X/b.

¹²¹ Cele două piese amforice provin dintr-un strat de culoare cafeniu-gălbui, cu pigmenți de lut galben și de cărbune, care conținea o mare cantitate de materiale ceramice, pietre de dimensiuni mici, material tegular în stare fragmentară, cel mai probabil nivelul de distrugere a edificiului din care fac parte tronsoanele de zid denumite Z9 și Z9bis.

¹²² Pentru o discuție mai amplă privind cronologia și aria de difuziune a acestui tip amforic vezi Paraschiv 2006, 87–89, notele 136–165, catalog nr. 31–35; Bădescu 2013, 189–198, cu bibliografia anterioară și observații privind circulația amforelor de acest tip în cadrul provincial și în Dacia.

Essai d'analyse. În: *Atti del Convegno internazionale "Nuove ricerche su la romanità danubiano-balcanica I-VI sec. d.C."*, Accademia di Romania in Roma, 15-16 aprile 2004 = *EphemDac*, 12, 1, 2004, 277-91.

ACHIM, I. / OPRIȘ, I. C., Capidava. Sector I intra muros-Bazilica paleocreștină, CCA 2009 = *Valachica* 22-23, 2008-2009, 84-5.

ACHIM, I. / OPRIȘ, I. C., Capidava. Biserica din colțul de NE al cetății romano-bizantine. Sectorul I intra muros, CCA 2010, 41-2.

ACHIM, I. / OPRIȘ, I. C., Loca sancta Scythiae: l'église paléochrétienne de Capidava, un monument délaissé, în: M.V. Angelescu, I. Achim, A. Băltăc, V. Rusu-Bolindeț & V. Bottez (eds.), *Antiquitas istro-pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2010, 521-534.

ACHIM, I., Nuove ricerche archeologiche sui monumenti paleocristiani della Scizia, în R.J. Pillinger (ed.), *Neue Forschungen zum frühen Christentum in den Balkanländern (Archäologische Forschungen 26. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historischen Klasse. Denkschriften 484.)*, Viena, 2015, p. 133-142, pl. 90-99.

BARNEA, I., Nouvelles considérations sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja, Dacia, XI-XII, 1945-1947, 221-41, în special 229.

BARNEA, I., Le cripte delle basiliche paleocristiane della Scizia Minore, *RÉSEE*, 19, 3, 1981, 489-505.

BĂDESCU, A., - Amfore orientale de tip Kapitän II descoperite la Histria în sectorul Basilica extra muros, *MCA* 9, 2013, 189-198.

BĂJENARU, C., Minor Fortifications in the Balkan-Danubian Area from Diocletian to Justinian (National Museum of Romanian History. The Centre for Roman Military Studies 8). Cluj-Napoca 2010, 47, nota 198, fig. 33.

CECCHELLI, M., Le strutture murarie di Roma tra IV e VII secolo, în: M. Cecchelli (a cura di), *Materiali e tecniche dell'edilizia paleocristiana a Roma*, Roma 2001, 11-102.

CIUGUDEAN, D., "Ringschnallenculum"-Type belts from Apulum, În: I. Piso et alii (eds.), *Scripta classica. Radu Ardevan sexagenario dedicate*, Editura Mega, Cluj-Napoca 2011, 99-113.

FLORESCU, R., Bordeul medio-bizantin de la Capidava și rolul său în viața familiilor de stratiotai. În: *Zilele antropologiei românești - universul locuinței*, Sibiu, 2001, Sibiu 2004, 253-61.

GÂNDILĂ, A., Early Byzantine Capidava: the numismatic evidence, *Cercetări numismatice*, 12-13, 2006-2007, 105-30.

HENIG, M., *Classical Gems in Fitzwilliams Museum*, Cambridge, 1994.

MATEI, C., Capidava. Sector basilical, C. 51/N și C. 52/N, CCA 2001, 52-3.

MATEI, C., Capidava. Sectorul I caroul 53 O și 53 P, CCA 2002, 81-2.

MATEI, C., Capidava. Sectorul I carourile P 52, K 52 (cripta bazilicii); carourile L 52, L 53, M 52, M 53, CCA 2005, 95-97.

PARASCHIV, D., Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I-VII), Iași, 2006.

SUCEVEANU, A., La céramique romaine des Ier-IIIe siècles ap. J.-C. (= Histria X), Bucurest, 2000.

ȘTEFAN, Al. S., Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Capidava (com. Topalu, jud. Constanța) - 1976. Sectorul basilicii paleocreștine, Arhiva INMI, Fond DMI, dosar nr. 2974 (inedit).

TORBATOV, S., Ukrepitel'nata sistema na provincia Skitia (krai na III-VII v.), V. Tărnovo, 2002, 288-297, fig. 77.

TREISTAR, M.Y., Finds of metal elements of roman military costume

and horse-harness in the North Pontic area, *Talanta* 32-33, 2000-2001, 109-122.

ZHURAVLEV, D.V., New data on details of roman military equipment and horse's harness from Chersonesos and its environs, *Ancient civilizations* 9, 1-2, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2003, 87-116.

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța

Capidava 2015 - Curtinele A și B, sector I intra muros

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/M.C., reînnoită

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

tip de sit: 112 - așezare fortificată; 113 - așezare urbană; 12 - locuire militară; 121 - castru; 122 - cetate; 125 - fortificații; 133 - biserică.

încadrare cronologică: 32 - epoca romană; 321 - epoca romană timpurie; 322 - epoca romană târzie; 34 - epoca romano-bizantină, 41 - epoca bizantină; 431 - epoca medievală timpurie.

Colectiv: Ioan Carol OPRIȘ, Universitatea din București, coordonator; Mihai DUCA, Universitatea din București, membru al colectivului de cercetare; Radu PETCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, membru al colectivului de cercetare

Perioada desfășurării campaniei: 22.05 - 30.07.2015.

Introducere. Având în vedere realizarea proiectului de conservare-restaurare și introducere în circuitul turistic al cetății de la Capidava, unul din elementele principale urmărite de proiectanți era acela de a restaura și înălța zidul de incintă, cât și turnurile de apărare. Din aceste motive, cercetarea arheologică intra muros de-a lungul zidului de apărare al fortificației a devenit un obiectiv prioritar în desfășurarea proiectului, scopul fiind acela de a degaja paramentul interior al incintei pe toată lungimea sa. Lucrările au debutat pe latura de N-V a cetății, respectiv curtinele A și B, cât și turnurile 1 și 2, zonă denumită convențional Sectorul I. Săpăturile arheologice desfășurate în trecut în acest sector și-au îndreptat atenția asupra nivelurilor de locuire medio-bizantine (sec. X-XI p.Chr.), straturile romane târzii fiind la acea dată, necercetate.

Așadar în zona curtinei A și mai larg în sectorul I cercetările au fost efectuate încă din perioada anilor 1950 sub conducerea lui Gr. Florescu (publicate sumar în *MCA* VII și VIII), cu participarea lui R. Florescu și a Gloriei Ceacalopol. După moartea profesorului Grigore Florescu (1960), Radu Florescu va relua cercetarea în acest sector după 1965, cu participarea succesivă a lui Mihai Bucovăla, C. Panaitescu, M. Cârjan, T. Mateescu și Valeriu Cheluță-Georgescu, de la MINAC, Alexandru Simion Ștefan de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” și MNIR, în sfârșit a lui Cristian Matei, pe atunci profesor la Liceul din Năvodari. Săpăturile în așezarea de bordeie medio-bizantină s-a încheiat practic în 1985, deși între anii 1988-1991, Tudor Papasima de la MINAC a încercat epuizarea secțiunii cu numărul 58.

Începând din anul 1967, Alexandru Simion Ștefan a început cercetarea basilicii romano-bizantine din colțul de N al cetății. Începând din anul 1975 săpăturile din bazilică s-au extins și în exteriorul acesteia, dar după 1979 săpăturile de la bazilică au fost întrerupte, ca urmare a emigrării lui Alexandru Simion Ștefan. Ele au fost reluate de Cristian Matei în 1997 și s-au încheiat în 2004. În zona basilicii și limitrofă acesteia săpăturile s-au extins spre SV în cursul campaniei din anul 2000 (caroul N 51), urmând să continue în acest fel, adică prin debleierea unor carouri succesive, prin adâncirea pe secvențe generalizate. În campania 2002 s-au cercetat carourile O-P 51, în 2003 Q-R 51 și P 52, iar în 2004 au continuat săpăturile în careul P 52, adăugându-se cercetări noi în K 52, (cripta basilicii), dar și în L 52-53, M 52-53. Noi săpături la bazilică au fost

ulterior efectuate în câteva noi campanii, de Irina Adriana Achim, cu participarea lui Ioan C. Oprea, începând din 2008.

Punerea în operă a proiectului de restaurare în 2015 a oferit prilejul reluării săpăturilor în Sectorul I, zonă care a ieșit din atenția specialiștilor în ultima perioadă de timp, din cauza resurselor limitate de care a dispus șantierul arheologic de la Capidava.

Metodologia de cercetare pe care ne-am propus să o abordăm în această zonă, a fost aceea a carourilor de 5 x 5 m de-a lungul incintei, ele fiind conforme cu planul general al cetății și caroiul alfanumeric întocmit în anii 1950 de către Grigore Florescu. Astfel săpătura s-a desfășurat în tehnica tablei de șah, în anumite zone fiind necesară și prezența unor martori stratigrafici, pentru o mai bună corelare și înțelegere a situației locale din această parte a cetății.

După îndepărtarea stratului vegetal modern au fost scose la lumină primele contexte arheologice, locuințe semi-îngropate medio-bizantine (B3, B4, B5). Cercetate în trecut, ele au fost lăsate în expunere liberă, fapt ce a provocat colmatarea lor odată cu trecerea timpului. După înregistrarea și demontarea lor, cercetarea a continuat, scopul ei principal fiind acela de a identifica și de a surprinde succesiunea nivelurilor de locuire romano-bizantine din secolele V-VI p.Chr.

Un caz aparte îl reprezintă descoperirile făcute în carourile aferente curții A (Ș-U 51), unde straturile romano-bizantine nu au fost perturbate de intervenții moderne. Aici au fost identificate complexe de locuire urbană ce datează din secolul al V-lea până la jumătatea secolului al VI-lea p.Chr.

Săpătura a fost realizată manual, rezultatele obținute au fost înregistrate grafic și fotografic, fiind efectuate grunduri și profile succesive la scări corespunzătoare. Au fost făcute ridicări topografice cât și relevee efectuate de arhitectul șantierului, arh. Anișoara Sion, împreună cu arheologii Mihai Duca și Radu Petcu.

Prezentarea rezultatelor săpăturii

Săpăturile arheologice din Sectorul I intra muros (Pl. 1) al cetății Capidava s-au desfășurat în 9 carouri, de la O-51 până la U-51 (Pl. 2). În funcție de situațiile arheologice întâlnite a fost luată hotărârea opririi săpăturii pe anumite nivele relevante și importante pentru situația urbanistică și stratigrafică a sectorului. S-a mai luat hotărârea încetării cercetării în anumite locuri pentru conservarea in situ a unor situații unice sau foarte rar întâlnite, mai puțin documentate pentru cetatea de la Capidava. Săpătura s-a efectuat în cea mai mare parte în nivelurile de locuire romano-bizantine cuprinse între secolele V-VI p.Chr. Ritmul cercetării a fost condiționat de abundența straturilor, de densitatea materialului arheologic, cât și de necesitatea înregistrării și documentării cât mai bune a situațiilor arheologice ivite.

Carourile T-51/U-51/Camera 1 (pl. 2.1). Caroul U-51 reprezintă ultimul carou al curții A, este de dimensiuni mai reduse decât celelalte 5 x 4 m, și este amplasat în zona de ruptură a incintei. Din acest motiv și pentru a avea o imagine mai clară a situației arheologice și stratigrafice rezultatele cercetării trebuie analizate împreună cu cele din caroul T-51 (5 x 5 m). Aici planurile mai vechi ale cetății nu specificau nimic în afara celor două ziduri vizibile în ruptura malului, denumite convențional Z1' și Z1'' (pl. 2.1).

Dealtfel în nivelul vegetal s-a constatat existența unui zid Z1 perpendicular pe incintă cu o lățime de aprox. 0,68 m și o lungime de 4,40 m, care împreună cu cele descoperite în c. T-51, respectiv Z2 și Z3, formează camera C1, adosată incintei (denumită astfel după ce a fost clară relația dintre cele trei ziduri).

Din punct de vedere stratigrafic în zona celor două c. T și U-51, care reprezintă interiorul camerei C1, respectiv exteriorul ei la sud, au fost identificate până în momentul de față 3 niveluri de locuire

date în perioada romano-bizantină. Pentru a identifica stratigrafia în această zonă au fost trasate câteva profile perpendiculare pe zidul de incintă.

Nivelul medio-bizantin – În c. T-51 au fost identificate, conform planurilor mai vechi ale cetății, două bordeie medio-bizantine, B2 și B3.

Nivelul 1 - mijlocul și a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. La sud de Z1 în exteriorul camerei C1 sub stratul de dărâmătură, la - 0,40/ - 0,60 m față de nivelul vegetal, au fost conturate o serie de bârne arse de mari dimensiuni provenite de la suprastructura din lemn, căzute pe o podea de lut galben (pl. 3.1, 4). Tot în această fază este scos din uz și demantelat pe alocuri Z1'. Dacă ținem seama de acest aspect, putem spune că Z1 care este perpendicular pe incintă, împreună cu Z1'', orientat E-V, delimitează un spațiu exterior unor clădiri a cărei funcționalitate nu o putem preciza în momentul de față (pl. 3.5). În interiorul camerei C1, nivelul de secol VI a fost identificat sub forma unei distrugerii puternice, prin incendiere. În această fază este blocată cu cărămizi intrarea aflată pe Z3, funcțională de altfel în nivelul anterior de locuire (pl. 4.1, 2, 4). În colțul de E al încăperii, sub podea pe o suprafață de 1,60 m x 1,80 m a fost descoperită o șapă de mortar, lucru ce indică o refacere a camerei (pl. 4.4). Sfârșitul nivelului 1 este documentat printr-un strat gros de arsură și o dărâmătură abundentă (pl. 4.3), din care au fost recoltate materiale arheologice recunoscutibile, printre care o amforetă fragmentară și un opaiț descoperite pe pragul intrării aflate pe Z1 (pl. 3.4).

Nivelul 2 – probabil a doua jumătate a secolului al V-lea p.Chr. A fost surprins în interiorul camerei C1, cât și în exteriorul ei la adâncimea de aprox. -1,10 m față de nivelul vegetal. Se identifică sub forma unei podele de lut galben, pe care se află un strat de arsură (pl. 4.4). Ca inventar arheologic, au fost descoperite fragmente ceramice, fragmente osteologice, sticlă și foarte multe monede împrăștiate pe podea, atât în interiorul camerei, cât și în exteriorul ei (pl. 3.5). Materialul arheologic se află în curs de prelucrare și restaurare. Accesul în C1 în acest moment se făcea din două direcții, o ușă aflându-se la sud pe Z1 (pl. 3.1, 3, 5) și o altă la est pe Z3 (pl. 4.2, 3, 4).

Nivelul 3 – probabil prima jumătate a secolului al V-lea. Identificat la adâncimea de -1,60 m, corespunde cu ridicarea camerei C1 și cu amenajarea întregii zone. Nivelul se conturează sub formă de o podea de lut galben, pe care se află un strat de arsură. Caracteristică este descoperirea unei cantități reduse de material arheologic (ceramică și oase); în centrul camerei s-a descoperit o piesă de marmură, posibil picior de masă sau de cristelniță, prinsă cu mortar pe un postament de piatră (pl. 3.3; 4.1). Această piesă de mobilier a fost retezată exact la nivelul podelei corespunzătoare, în momentul amenajării lui N2.

În exteriorul încăperii, în caroul U-51, la adâncimea de - 1,60 m a fost identificat același nivel de călcare aferent celui din C1 (pl. 3.5). Tot aici în colțul de sud al încăperii, pe fața exterioară a lui Z1, a fost descoperit un basorelief cu reprezentarea Eroului Cavalier (pl. 3.6), încastrat și refolosit ca material de construcție în momentul ridicării camerei (spolia).

Nu în ultimul rând poziționarea încăperii în apropierea porții secundare de acces în cetate ne permite atribuirea unui caracter oficial edificiului, sub mențiunea desigur că săpăturile viitoare în zonă vor confirma sau infirma această teorie.

Caroul T-51. Din cauza amplasării acestui carou între două ziduri (Z2 și Z4) s-a luat hotărârea păstrării unui martor stratigrafic paralel cu Z2 și perpendicular pe incintă. Din punct de vedere stratigrafic, în T-51 au fost identificate trei straturi:

Primul nivel este cel medio-bizantin și în umplutura stratului se pot observa lentile de lut galben, care comparate cu planurile vechi ale cetății pot fi identificate cu nivelurile de călcare (podelele)

locuințelor medievale B3, B4 și B21.

Al doilea strat este o nivelare brun gălbuie a terenului, cu o grosime ce variază între 0,70 m și 1,00 m. Acesta reprezintă un strat de abandon al cetății pe care populațiile medio-bizantine s-au așezat. Stratul conține material arheologic de epocă romano-bizantină.

Al treilea nivel este cel romano-bizantin, datat prin materialul arheologic recoltat în secolul al VI-lea p.Chr. Continuând cercetarea, a fost descoperit un cuptor cu substrucție de cărămidă, orientat cu gura spre est, adosat zidului de incintă și zidului Z4 (pl. 2.1; 4.5, 6). Dimensiunile cuptorului sunt 2,10 x 2,50 m, iar grosimea peretelui variază între 0,40-0,60 m. Înălțimea maximă păstrată este de 0,90 m, adică trei asize de piatră așezate direct pe pământ. În umplutura cuptorului nu s-a descoperit decât un fragment de opaiț ce se datează în secolul al V-lea p.Chr.

Caroul Ș-51. După îndepărtarea stratului vegetal au fost dezvelite 3 ziduri (Z4, Z5 și Z6) (vezi pl. 2.1), toate fiind perpendiculare pe incintă. Zidurile erau cunoscute încă din planurile mai vechi, însă traseul lor nu se cunoștea cu exactitate. Datorită situației din teren, care nu permitea cercetarea pe toată suprafața caroului, spațiul dintre cele 3 ziduri a fost împărțit în două. Astfel între Z6 și Z5 se află zona 1 (pl. 5.4) și între Z5 și Z4 se află zona 2 (pl. 5.6).

Zona 1 – Din punct de vedere stratigrafic au fost identificate 6 straturi. Primul nivel este cel medieval, al doilea strat este cel de secol VI p.Chr., caracterizat de o distrugere puternică prin incendiere, prezent în toată cetatea (pl. 5.4). Din acest nivel fost recoltat material arheologic, din care amintim un opaiț de bronz întreg, cu ansă în formă de cruce (pl. 5.4; 9.4). După degajarea nivelului de distrugere și a podelei a fost surprins un nou nivel de distrugere (stratul 3), de data aceasta identificabil după culoarea și densitatea solului. Stratul 4 compus dintr-un pământ brun deschis, în fapt o nivelare masivă, este identificat și în alte puncte din această zonă a curții A. În el au fost găsite fragmente ceramice, monede, piese din fier și bronz. Sub această nivelare se află un nou strat de arsură (stratul 5). Stratul al 6-lea este ultimul identificat până în momentul de față, format dintr-un pământ brun închis cu depuneri succesive de cenușă (pl. 5.1). Acest nivel posibil sigilează straturile timpurii (sec IV p.Chr.), fapt întâlnit și în apropiere, chiar la intrarea în turnul 1 (c. S-51).

Zona 1 este delimitată la partea de N-E de un zid de pietre legate cu pământ (Z6). Cel de-al doilea zid care închide zona 1 (Z5) este un zid din piatră legată cu mortar din care mai păstrează 2 asize de cărămidă și are o elevație de aprox. 1,90 m înălțime (pl. 5.1, 4). Z5 prezintă mai multe faze de utilizare, în faza inițială zidul beneficiind de o intrare, ulterior blocată (pl. 5.3), iar în faza a doua a fost folosit ca fundație pentru un zid de piatră legată cu pământ, practic pendantul lui Z6. După cum se poate observa și în teren, cele două ziduri legate cu pământ aparțin clar secolului al VI-lea p.Chr., păstrând urme de arsură din timpul incendiului cetății, eveniment petrecut la jumătatea secolului.

Zona 2 – Se află la sud de zona 1 și prezintă o situație stratigrafică diferită. În partea de E a secțiunii a fost descoperită o vatră (pl. 6.1) adosată curții, precum cuptorul din c. T-51 zidului Z4. Vatra este semi-rotundă, delimitată de un zid de pietre și cărămizi refoșite, păstrate pe mai multe asize. Dimensiunile ei sunt de 1,00 x 1,50 m, iar grosimea păstrată a zidului perimetral este de 0,20-0,30 m; adâncimi: la conturare – 0,80 m; nivelul de călcare în exterior, indicat de către un strat de cenușă dispusă circular de jur împrejurul vetrei a fost surprins la – 0,90 m (pl. 6.1); substrucția vetrei este formată din lut galben foarte bine bătătorit amestecat cu pigmenți de chirpici ars, de o grosime ce variază între 0,25 - 0,30 m (pl. 6.4). Materialul arheologic descoperit în acest context este din perioada romano-bizantină (sec. V-VI).

Caroul S-51. În c. S-51 era cunoscut din planurile vechi B5

(locuința medievală 5) (pl. 6.6), iar în teren se păstra din săpături mai vechi un martor care delimita c. S-51 de c. R-51. Prin urmare, s-a început cercetarea prin reîmprospătarea profilului, iar în paralel adâncirea în interiorul lui B5. Simultan s-a început săpătura și în exteriorul bordeiului pe latura cea mai apropiată și paralelă cu zidul de incintă.

După degajarea pământului dintre B5 și incintă s-a conturat un zid de piatră legată cu pământ (Z7). Direcția lui este E-V, cu dispunere perpendiculară pe incintă. Păstrat într-o stare precară de conservare, zidul prezintă urme de ardere intensă. Z7 este împărțit în două segmente: primul are o lungime de 4,00 m și o lățime de 0,72 m, cel al doilea are lungimea de 0,70 m și lățimea de 0,72 m (pl. 6.5, 6). Sub podeaua locuinței B5, a fost identificat nivelul de distrugere din a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr., aferent incendiului puternic care a afectat Z7 (pl. 6.6). Demontarea zidurilor lui B5 a oferit o imagine de ansamblu al întregului carou, fiind păstrat un profil care a fost transformat în martor pentru înregistrarea mai exactă a datelor.

În martor au apărut multe cuie scoabe și bârne arse, ceea ce indică un schelet de lemn masiv și rezistent pentru susținerea acoperișului. Fundația și baza elevației lui Z7 au fost făcute din piatră, iar pentru elevație s-a utilizat chirpicul. Blochetele de chirpici se păstrează fragmentar și pe ele se pot observa urmele lăsate de palele folosite pentru fabricare. Piatra din fundație și partea inferioară a elevației ferea chirpicul de deasupra de acțiunea distructivă a umezelii. La baza profilului pe podeaua de lut galben foarte bine bătătorit au fost găsite în situ două rășnite fragmentare distruse de incendiu (pl. 6.2, 3). Au mai fost descoperite tegulae fragmentare, de bună calitate, pe una dintre ele, păstrată în proporție de 80%, se află desenat schematic un personaj (Sfânt ?) cu nimb.

Sondaj intrare turn (1,90 m x 3,90 m, pl. 7.2). Restaurarea și înălțarea incintei a presupus și demontarea șapei de ciment turnate în anii 1950 pentru protejarea și conservarea curților și a turnurilor. Demontând șapa din dreptul intrării în turnul I, s-a constatat că vechile săpături nu ajunseseră pe pragul original de acces al acestuia. Așadar s-a luat hotărârea de trasare a unui sondaj de control din interiorul careului perpendicular pe intrarea în turn. Pornit de pe nivelul pragului supraînălțat al accesului actual în turn, sondajul a avut rolul de a observa stratigrafic relația turnului cu interiorul cetății și eventualele faze ale intrării. Prin urmare, s-au putut observa două faze de folosire a accesului în turn: Faza originară a intrării, formată dintr-o șapă de mortar, construită odată cu ridicarea incintei (pl. 7.2), a fost surprinsă după încheierea sondajului. A doua fază se află la nivelul pragului actual, din el pornind o podea de lut galben, continuându-se în interiorul careului cu podeaua aferentă nivelului de locuire din a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. Sub podea a fost identificat un strat de cenușă, apoi un strat gros, compact format dintr-un pământ brun deschis, fiind de fapt o nivelare masivă, identificată și în alte zone de pe curtea A. Ultimul strat din umplutura intrării este un nivel de sigilare a complexelor mai timpurii (probabil de sec IV p.Chr.), distribuit de astfel și peste faza originară a intrării formată dintr-o șapă de mortar.

Carourile R-51/Q-51. În c. R-51 cercetarea a început prin curățarea întregii zone a careului și înlăturarea colmatărilor ce au avut loc de la ultima săpătura în această zonă. În c. R-51 cercetarea s-a concentrat pe culoarul aflat între Z8 și Z9 (Z9 – făcând parte din camera nr. 2, cameră ce corespunde și caroului Q-51), în care s-a mers aprox. - 1,00m în adâncime pe întreaga suprafață a acestuia (pl. 7.1). În dărâmtură a fost descoperit un fragment de marmură cu reprezentarea în basorelief a Eroului Cavalier (pl. 9.1).

În continuare s-a trecut la curățarea camerei 2 (C2) (cameră care se întinde în carourile Q-R-51). Curățarea a constatat în demontarea martorului ce se afla lipit de Z10 al camerei și ne-am

adâncit cca. 20 cm, până s-a ajuns pe nivelul podelei din această cameră.

Carourile O-51/P-51. Deoarece ambele carouri încadrează camera 3 (C3), ele vor fi analizate împreună (pl. 2.1). Pentru această cameră, săpăturile au fost practic reluate, ultima cercetare întreprinsă de dr. Daniel Ene având loc în anul 2008. Săpătura din anul 2008 a constatat în demontarea parțială a matorului O-P 51, încheindu-se odată cu descoperirea unei amenajări formate din pietre și cărămizi. În interiorul camerei C3, din zona matorului până în zidurile perimetrale ale camerei (Z12, Z13, Z14, respectiv zidul de incintă), săpătura a fost oprită pe o podea de lut galben, fapt indicat și de existența în poziție primară a unei râșnițe, podeaua fiind datată în secolul al VI-lea.

În anul 2015 s-au reluat cercetările din punctul în care fuseseră lăsate cu câțiva ani în urmă. În jumătatea lui C3, respectiv c. P-51, după demontarea podelei de lut galben de secol VI p.Chr., a fost identificat un strat de arsură gros de aprox. 15-20 cm, reprezentând o nivelare și o pregătire pentru nivelul de călcare de sec. VI. Sub acest strat a fost descoperită o nivelare masivă de pământ galben, în care s-au descoperit foarte multe pietre provenite din dărâmătura unui zid, cel mai probabil Z12. Pe aceeași podea a fost descoperită o amforă databilă în secolul al V-lea, fapt ce ne conferă o informație cronologică legată de o perioadă de funcționare a camerei C3 (pl. 7.3). Pe nivelul podelei s-a conturat pe latura de N-E un zid Z16, care căptușește zidul Z14; zidul intră în profil, continuând în jumătatea camerei C3, aflată în c. O-51 (pl. 7.3, în plan îndepărtat).

Pentru cealaltă jumătate a camerei C3 aflată în c. O-51 (Pl. 2.1), s-au urmat aceeași pași ca în cazul jumătății din c. P-51, situația stratigrafică fiind identică. Imediat sub podeaua de sec. VI s-a identificat o dărâmătură masivă, care ulterior s-a dovedit a fi de fapt un zid de piatră legat cu pământ (Z15), căptușind Z13) (pl. 7.4; 8.2). Pe nivelul podelei, în zona incintei, a fost descoperit un pavaj de cărămidă cu suprafața de 1,30 m x 2,50 m, în colțul de N al camerei (pl. 8.1, 3). În partea de E a încăperii s-a conturat Z16, prezent și în jumătatea încăperii din c. P-51.

La nivelul podelei (-2,50 m) au fost descoperite mai multe tipuri de material arheologic, dintre care fragmente ceramice, oase, monede de bronz și un obiect de os prelucrat – un mâner (pl. 9.3).

Concluzii

Rezultate campaniei din anul 2015 din sectorul I intra muros lângă curtilele A și B au oferit situații arheologice inedite, în contextele romano-bizantine deranjate de așezarea de bordeie medio-bizantină care le suprapune. În general, urmarea cercetării sunt informații stratigrafice care, coroborate cu săpăturile din zona basilicii paleocreștine, oferă un scenariu cronologic coerent pentru zona de NV și N a cetății de la Capidava.

Astfel în interpretarea stratigrafiei din zona curtilor A și B din sectorul I au fost identificate trei niveluri clare de locuire. Succesiunea straturilor descrie o reconfigurare a spațiului intra muros, o recompartimentare și refacere a ansamblului urbanistic. Primul nivel corespunde secolului al VI-lea p.Chr., fapt confirmat de materialul arheologic descoperit. Din punct de vedere arhitectural este vizibilă o modificare a structurii clădirilor, modul de construcție fiind considerabil mai neglijent față de perioada secolelor IV-V. Săpătura a indicat faptul că pentru această fază cronologică a cetății se folosesc suprastructuri construite din materiale perisabile, precum chirpici și lemn. Nivelul al II-lea se încadrează cronologic în secolul al V-lea, fiind o perioadă de reamenajare a spațiului intramuran. Nivelul al III-lea presupunem a corespunde unei faze mai timpurii, care se caracterizează printr-un plan urbanistic total diferit de ceea ce este cunoscut pentru perioada secolelor V-VI. Descoperirea mai multor ziduri demantelate și scoase din uz confirmă ipoteza existenței unui

nivel cu o planimetrie diferită, cel mai probabil contemporană cu refacerea zidului de incintă.

Materialul special descoperit, care numără peste 170 de piese, reprezintă doar unul dintre factorii care pot indica că zona a cunoscut în antichitate un grad ridicat de bunăstare economică. Un alt indicator care nu trebuie trecut cu vederea este că ne aflăm în proximitatea bisericii și trebuie să admitem că măcar o parte din clădirile descoperite ar fi putut deservi edificiul de cult.

Cercetările arheologice din campaniile viitoare vor completa informațiile obținute în campania din anul 2015 și vor fi în măsură de a confirma sau infirma ipotezele prezentate.

Conf.dr. Ioan Carol Opreș (Universitatea din București),

Drd. Mihai Duca (Universitatea din București),

Drd. Radu Petcu (MINAC)

Bibliografie:

Gr. FLORESCU și colab., Capidava, Monografie arheologică I, București, 1958.

Gr. FLORESCU, R. FLORESCU, GI. CEACALOPOL, Săpăturile arheologice de la Capidava (1958), MCA, 7, 1961, p. 571-579.

Gr. FLORESCU, R. FLORESCU, GI. CEACALOPOL, Săpăturile arheologice de la Capidava, MCA, 8, 1962, p. 693-704.

R. FLORESCU, N. CHELUȚĂ-GEORGESCU, Săpăturile de la Capidava, Pontica, 7, 1974, p. 417-435.

R. FLORESCU, N. CHELUȚĂ-GEORGESCU, Săpăturile de la Capidava, Pontica, 8, 1975, p. 77-85.

Radu FLORESCU, Cristian MATEI, Ioan C. OPRIȘ, Zaharia COVACEF, Catalin Dobrinescu, Costin MIRON, Marian ȚIPLIC, 42. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța. Sectorul I; Sectorul III / VI; Sectorul estic; Sectorul VII; Sectorul extramuran VIII, în Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2002 (A XXXVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Covasna, 2-6 iunie 2003), CIMEC, București, 2003, p. 71-74, pl. 30.

Cristian MATEI, Zaharia COVACEF, Ioan C. OPRIȘ, Costin MIRON, Marian ȚIPLIC, 44. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța. Sectorul I; Sector est; Sector VI; Sector VII; Sectorul VIII (medieval) extramuros, în Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2003 (A XXXVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Cluj-Napoca, 26-29 mai 2004), CIMEC, București, 2004, p. 65-70, pl. 15.1.

Ioan C. Opreș, Daniel Ene, Sector I intra muros, în Cronica cercetărilor arheologice din România/ Campania 2008 – A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgoviște, 27-30 mai 2009, CNMCD-CIMEC, Târgoviște, 2009 = Valachica, 21-22, 2008-2009, p. 85-86.

Abstract:

The restoration of the curtain walls, gates and towers of the Roman and Byzantine fort from Capidava within the framework of a huge project using EU funds, aiming to include Capidava into a wider tourism and cultural circuit by the Constanța County authorities, provided the opportunity for the archaeological team to undertake intensive excavations from late May to the end of July 2015.

The excavations next to the curtain walls A and B meant surface investigation, according to the alphanumeric grid of the fort (squares of 5 x 5 m). Thus, 9 such cells, identified from O-51 to U-51, i.e. 225 m² have been excavated. A new room (C1) has been identified during these excavations; in two other rooms (C2 and C3), already known, previous investigations were resumed. Several

inner elements of these residential buildings have been identified: in the north-western part of room C3 a brick pavement; next to C 1 a Romano-Byzantine domestic oven.

The local stratigraphy has very much in common to that of the 6th c. Romano-Byzantine church and the earlier contexts underneath. After analyzing the architectural features and the discovered artefacts (a bronze lamp with cross-shaped handle, a tegula with zoo-anthropomorphic free hand images, several other items of metal, bone, glass or pieces of pottery), the occupational level excavated in the 2015 campaign largely covers the time span between the 5th and the 6th C. AD (phase I and II, while phase III rather indicates an earlier dating, closer to the building of the curtains).

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța

Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații; 133 – biserică.
încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină; 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/M.C., reînnoită;

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

Colectiv: Radu PETCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, membru al colectivului de cercetare; Irina ACHIM, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" al Academiei Române, membru al echipei de cercetare; Mihai DUCA, Universitatea din București, membru al echipei de cercetare. Studenți și voluntari de specialitate: Ingrid Linda Levei, Elisabeta Toader, masteranzi Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu, Cătălin Sirbu masterand Universitatea din București
Perioada desfășurării campaniei: 25.07 – 15.09.2015.

Implementarea proiectului de reconstituire parțială a sistemului defensiv al cetății a oferit un prilej foarte bun de reluare a săpăturilor în Sectorul I, respectiv pe curtea C. Curtina în cauză a ieșit din atenția specialiștilor după săpăturile în zona bisericii și în bordeiele medio-bizantine din sector (anii 1960-1970), în contextul resurselor limitate de care a dispus șantierul în ultimele decade. În cele ce urmează vom prezenta rezultatele cercetărilor desfășurate în perioada 25.07.2015 - 15.09.2015 pe curtea C, zona aferentă carourilor J 53 – 55 (pl. 1, fig. 1).

Săpăturile arheologice întreprinse în trecut în acest sector și-au îndreptat atenția asupra cercetării nivelurilor de locuire medio-bizantine (sec. X-XI p.Chr.), straturile romane târzii rămânând nestudiate, cu excepția unei porțiuni din camera C 1, cercetată în trecut printr-o secțiune de 5 x 2 m.

Suprafața investigată în campania din anul 2015 a fost de aproximativ 40 mp, împărțită în 3 carouri de 5 x 2,5 m (carourile J 53 – J 54 – J 55). Cercetarea a avut ca scop dezvelirea treptelor de acces pe incintă, cât și a canalului de evacuare a apei pluviale (pl. 1, fig. 2). În funcție de situațiile arheologice întâlnite, a fost luată hotărârea opririi pe anumite nivele relevante și importante pentru situația urbanistică și stratigrafică a sectorului și a cetății. Cercetarea s-a efectuat în cea mai mare parte în straturile de locuire romano-bizantine cuprinse între secolele IV-VI p.Chr. Materialul special descoperit (peste 60 de piese), cât și cantitatea bogată de ceramică și de material osteologic recoltată, indică un grad ridicat de activitate economică și domestică desfășurată în antichitate în această parte a fortificației. Aflându-ne în imediata proximitate a bisericii, putem admite, desigur cu rezerve de rigoare, că încăperea C 1 ar fi servit edificiul de cult.

Pentru o mai bună înțelegere a situației din teren și a

metodologiei de cercetare în zona respectivă, în cele ce urmează vom prezenta, pe scurt, contextele arheologice descoperite în cele 3 carouri.

Camera C 1 – carourile J 55/J 54 (pl. 2.3-4; 3.5-6):

Camera C1 adosată incintei, este de formă dreptunghiulară și are ca dimensiuni aproximativ 6,50 m de-a lungul curții x 5 m spre interiorul cetății, cu o grosime a celor trei ziduri care variază între 0,60 și 0,65 m.

Din punct de vedere stratigrafic în zona celor două c. J 55/J 54 (interiorul camerei C1) au fost identificate până în momentul de față 3 niveluri de locuire datate în perioadele romano-bizantină și medio-bizantină:

1. Nivelul medieval (secolele X-XI p.Chr.) a fost surprins doar în partea sa inferioară, întreaga arie fiind cercetată în trecut. Din el au fost recoltate fragmente ceramice și osteologice amestecate, atât romano-bizantine, cât și medievale. Stratul se prezintă în teren sub forma unui pământ prăfos, de culoare cenușie, în care se regăsesc fragmente de cărbune, cenușă, pietre și cărămizi, provenite de la dărâmarea zidurilor încăperii, a zidului de incintă, dar și a locuințelor medievale. Are o grosime cuprinsă între 25 - 40 cm.

2. Nivelul romano-bizantin (mijlocul și a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr.) În interiorul camerei C1 nivelul de secol VI a fost identificat sub forma unei distrugerii puternice prin incendiere. El cuprinde un strat gros de arsură și o dărâmătură abundentă, formată din bărne arse de la acoperiș sau de la mobilierul interior, chirpici ars din elevația zidurilor, lut galben provenit de la spoiala pereților încăperii, pietre, cărămizi, tigle și olane.

Din acest nivel a fost recoltat o cantitate mare de material arheologic: fragmente ceramice de la mai multe amfore întregibile, fragmente de opaițe, obiecte de fier și de os, cuie și scoabe, care împreună cu bărnele arse sugerează un schelet de lemn masiv și rezistent pentru susținerea acoperișului, obiecte de sticlă și o monedă datată în timpul împăratului Iustin al II-lea, datată în anul I de domnie, anii 565-566 p.Chr.

3. Ultimul nivel identificat (cea de-a doua jumătate a secolului al V-lea p.Chr., probabil începutul sec. al VI-lea p.Chr.). Acesta se poate observa sub forma unui strat de cenușă cu foarte mult material fragmentar, care ar indica o nivelare. Ca inventar arheologic, au fost descoperite fragmente ceramice, fragmente osteologice, sticlă, material metalic și monede, datate în a doua jumătate a secolului al IV-lea și secolul V p.Chr. A fost identificat pe o grosime de 20 cm-30 cm, dar cu siguranță continua mai jos.

În interiorul camerei săpătura a fost oprită la adâncimea de – 0,80/ - 0,90 m, față de punctul 0, stabilit convențional în interiorul bisericii.

Din punct de vedere arhitectural, considerăm, desigur cu rezerve de rigoare, că încăperea a fost construită undeva în prima jumătate a secolului al V-lea, odată cu reamenajarea spațiului intramuran ce a avut loc în aceea vreme, lucru observat atât în cercetările pe curțile A și B, dar și în imediata apropiere a basilicii. De altfel, în sprijinul aceste ipoteze s-a putut observa în exteriorul încăperii, spre treptele de acces de pe curtea, cum zidul lui C 1 încalecă parțial un alt zid demantelat, ce provine destul de probabil de la o baracă militară anterioară, datată în a doua jumătate a secolului al IV-lea p.Chr.

Pentru nivelul al 3-lea, cel aferent secolului al V-lea și probabil început de VI, tavanul încăperii era susținut în interior de 6 stâlpi, lucru indicat de cele patru postamente descoperite, trei păstrate întregi și una parțial, poziționate simetric spre centrul încăperi. Acestea sunt construite din pietre de dimensiuni medii și mici legate cu pământ și au următoarele dimensiuni: I. L = 0,60 m, l = 0,50 m, h surprins = 0,26 m; II. L = 0,70 m, l = 0,50 m, h surprins = 0,22 m; III. L = 0,55 m, l =

0,50 m, h = 0,28; IV. L = 0,70 m, l = 0,40 m, h = 0,26 m.

Pentru a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. se renunță la aceste baze de coloană, ele fiind acoperite de podeaua aferentă, formată dintr-un strat lut galben foarte bine bătătorit. Susținerea tavanului în această perioadă era făcută probabil prin stâlpi de lemn, teorie sprijinită de cele trei gropi de implementare conturate, la nivelul podelei. Nu este exclus ca ele să fi fost în legătură cu piese de mobilier interior, cum ar fi rafturi pentru depozitarea bunurilor.

În colțul de sud al încăperii au fost descoperite in situ două pavele de cărămidă. Lucru care poate indica o podea formată din cărămizi, distrusă de puternicul incendiu din a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. dar și de prăbușirea zidurilor.

Treptele de acces pe curtea C (pl. 4.7-8).

Identificate încă din campaniile anterioare (anii 1970, atunci când Alexandru Simion Ștefan extinde cercetările în afara bisericii paleocreștine) și trecute pe planul de situație al cetății, ele nu apăreau însă menționate în monografia dedicată sitului din anul 1958, Capidava I. Acest lucru s-a datorat probabil din cauza suprapunerii lor, cât și a întregii curtea C de către zidul fortificației medievale din secolul al X-lea p.Chr.¹²³

Deși se poate spune cu siguranță că au fost folosite în secolul al VI-lea p.Chr., momentul construcției lor rămâne încă deschis. Ca și ipoteză de lucru preliminară, considerăm că au fost special amenajate în curtea C, odată cu reconfigurarea spațiului interior în cetate, respectiv în colțul de NV, când este construită biserica - prima jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. Utilitatea și necesitatea lor s-a legat de obturarea intrării în turnul de colț (turnul nr. 2). Astfel permiteau accesul pe drumul de rond de pe zidul de incintă.

Ca și analogii, treptele de acces pe zidul fortificației se regăsesc și în alte fortificații din Scythia Minor cum ar fi, Ulmetum¹²⁴, Histria¹²⁵, (L)Ibida¹²⁶ etc.

Sistemul de trepte este amenajat în grosimea incintei, reducând lățimea acesteia de la 2,90 m la aproximativ 2,10 m (pl. 4, fig. 7; pl. 5, fig. 9). Au fost identificate 2 perechi a câte 4 trepte în oglindă care pornesc în direcții opuse. Ca și metodă constructivă, ele sunt făcute din blochete de calcar de diferite dimensiuni, cu un sistem de egalizare prin cărămizi prinse cu mortar. Ceea ce se poate observa este că atât treptele cât și incinta din dreptul lor au suferit reparații într-un anumit moment. Pe lăspede de prag, a fost descoperit un opaiț datat în a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr., lucru ce confirmă funcționalitatea lor în perioada respectivă (pl. 5, fig. 10).

Canalul de evacuare a apei, caroul J 53 (pl. 6, fig. 11-12)

Gura de scurgere a canalului pe partea exterioară a curtea C a fost identificată de către Grigore Florescu, care semnală că la jumătatea curtea C se află o gură de canal lucrată dintr-un altar funerar cu inscripție care a fost extrasă, punându-se o altă piatră în locul ei pe post de jgheab.¹²⁷

Intra muros, canalul a fost conturat în caroul J 53 la adâncimea de -1,85 m, față de punctul fix stabilit în basilică. Din punct de vedere cronologic, au fost identificate trei faze de utilizare a sa, cât și a guri de evacuare a apei menajere și pluviale din cetate. Considerăm că cele ce urmează sunt date preliminare și că numai prelungirea cercetărilor pe viitor, deopotrivă cu deschiderea unor suprafețe noi pot confirma sau infirma anumite ipoteze de lucru:

1. Sec. IV p. Chr. - Momentul de construcție și de amenajare a sa poate fi propus chiar odată cu ridicarea incintei, la începutul

secolului al IV-lea p.Chr. Canalul este alcătuit din trei componente: canalul propriu zis, bazinul de colectare a apei și gura de scurgere, formată dintr-o placă de marmură(?) refolosită, probabil tot o piesă funerară sau votivă. Prima fază a canalului a fost surprinsă lângă profilul de sud al caroului J 53, pe o lungime de aproximativ 0,60 m, lățimea sa fiind de 0,50/0,60 m. Este format din două șiruri paralele de blocuri de calcar de dimensiuni medii și mari. Una dintre pietre din peretele său este baza inferioară a unui altar de marmură refolosit și spart. Dimensiunile păstrate ale acestuia sunt: 0,65 m lungime, pe 0,60 m lățime cu 0,20 m grosime. Canalul continuă desigur spre interiorul fortificației, indicând probabil un sistem stradal din același veac. Tot lângă profilul caroului, în interiorul său, a fost descoperită în poziție originală o cărămidă, lucru ce indică o pavare a întregului canal în perioada sa inițială. Dimensiunile bazinului de colectare a apei pentru această primă fază sunt necunoscute. Aflarea lor necesită pe viitor o deschidere în suprafața a săpături. Fundul bazinului este format dintr-o șapă de mortar, care avea un rol hidroizolant. În bazin, împrăștiată pe șapa de mortar, pe o suprafață restrânsă, a fost descoperit un depozit de 16 monede de bronz, dintre care 13 au fost curățate și analizate de către colegul Dan Vasilescu de la MINA Constanta. Opt dintre cele 13 sunt același tip, FEL TEMP REPARATIO (călăreț căzând), datate în anii 353/354-358 p.Chr., din timpul împăratului Constantius II. Prin urmare, depozitul este un grup compact de nominale mici (AE3, poate și AE4), pierdut sau depus, cu scopul de a fi recuperat. Pentru terminus post quem este o monedă de tip SPES REIPUBLICAE, datată între anii 358-361 p.Chr.

2. Sfârșit de secol IV, secolul al V-lea p.Chr.(?) - Coincide, după cum s-a putut observa și în alte sectoare, cu o reamenajare a planului urbanistic intern al cetății. Din punct de vedere constructiv, canalul se prelungește înspre zidul de incintă L=1,40 m, l=0,60 m, iar bazinul se restrânge L=2,30 m pe l=1,00 m. Această reamenajare se poate observa în teren printr-un stat gros de lut galben care acoperă și sigilează clădirile și complexele datate în secolul al IV-lea p.Chr., cum ar fi spre exemplu camera C 2 (vezi mai jos). Atât în prelungirea canalului, cât și pe marginile sale sunt puse blochete de calcar de dimensiuni medii și mari pentru a delimita și căptuși spațiul celor două complexe.

3. Secolului al VI-lea p.Chr. (?) - Canalul inițial cât și bazinul au fost colmate și acoperite. Funcția acestuia era îndeplinită de o rigolă care folosea aceeași gură de evacuare din incintă ca și în secolele precedente. Umplutura ei fiind formată dintr-un strat cenușos pigmentat cu cărbune.

Camera C 2, caroul J 53 (pl. 7, fig. 14)

Camera C2 s-a conturat la -1,65 m adâncime, sub forma unui zid demantelat, acoperit și sigilat cu lut galben. Camera este de formă patrulateră și măsoară 1,50 m x 1,70. Zidurile sunt păstrate fragmentar, cu o lățime care variază între 0,40 m și 0,60 m, și sunt construite din pietre și cărămizi legate cu pământ. Pe mijlocul ei au fost descoperite două cărămizi și o piatră dispuse în forma literei U. Din această mică amenajare pornește un canal cu pereții arși care se îndreaptă spre colțul de sud al încăperii, traversează zidul acesteia și dă în bazin (corespunde primei faze a bazinului, vezi mai sus). Materialul arheologic recoltat dinăuntrul camerei se rezumă la câteva fragmente ceramice atipice. Poziționarea ei foarte aproape de canal, de o baracă militară (vezi descoperirile făcute de dr. Irina Achim în caroul J 52), cât și detaliile constructive sugerează faptul că funcționalitatea ei ar fi putut fi: ori cisternă de apă, ori latrină. Desigur acestea sunt doar ipoteze de lucru preliminare care se pot oricând schimba în funcție de noi descoperiri. Așadar propunem o datare a lui C2, din punct de vedere stratigrafic, în secolul al IV-lea p.Chr.

Rezultate campaniei din anul 2015 din sectorul I intra muros, Curtea C, au oferit situații arheologice inedite, datorită nederanjării complexelor romano-bizantine de alte cercetări arheologice. Informațiile stratigrafice, coroborate cu săpăturile din perimetrul

¹²³ Pentru traseul incintei medievale timpurii, vezi Florescu și colab., Capidava, I, 1958, plan general I.

¹²⁴ Pârvan, 1912, pl. VII, fig. 1 și 2.

¹²⁵ Histria I, p. 288, fig. 124.

¹²⁶ CCA 2011, Campania 2010, p. 131-132.

¹²⁷ Florescu și colab. 1958, p. 46.

basilicii oferă o nouă imagine privind sectorul din colțul de nord al cetății de la Capidava.

Conform primelor interpretări stratigrafice pentru carourile J 53-55 au fost identificate trei niveluri clare de locuire. Succesiunea straturilor descrie o reconfigurare a spațiului intra muran, o recompartimentare și o refacere a ansamblului urbanistic. Primul nivel corespunde secolului al VI-lea p.Chr., fapt confirmat de materialul arheologic încadrabil pe acest segment cronologic. Din punct de vedere arhitectural este vizibilă o modificare a structurii clădirilor, modul de construcție fiind considerabil mai neglijent față de perioada secolelor IV-V. Nivelul al II-lea se încadrează cronologic în secolul al V-lea, fiind o perioadă de reamenajare a spațiului intra muran, înregistrată de astfel și în alte zone din cetate (vezi curtea A și B). Nivelul al III-lea presupunem a corespunde unei faze mai timpurii care se caracterizează printr-un plan urbanistic total diferit de ceea ce este cunoscut pentru perioada secolelor V-VI. Descoperirea mai multor ziduri demantelate și scoase din uz confirmă ipoteza existenței unui nivel cu o planimetrie diferită probabil contemporană cu ridicarea zidului de incintă, în secolul al IV-lea p.Chr.

Desigur cercetările viitoare vor completa informațiile obținute în campania din anul 2015 și vor avea rolul de a confirma sau infirma ipotezele prezentate mai sus.

Abstract:

The archaeological excavations carried out next to the curtain wall C (between fan-shaped tower 2 and the horseshoe tower no 3) aimed the uncovering of the stone steps which made possible the access to the wall-walk on top of the enclosure wall, of the drainage channel build in Late Roman times to evacuate wastewater and rainwater out of the fortification; and, generally speaking, to establish the stratigraphy and construction phases in this sector. The investigated surface covered circa 40 m², i.e. alphanumeric grid units J 53 – J 54 – J 55 (each measuring 5 x 2.5 m). The excavation was conducted mostly in Romano-Byzantine occupational levels, dated between 4th – 6th c. A.D. The considerable amount of archaeological material discovered in this sector indicates a high degree of domestic and economic activity that took place in this part of the fort. Also a very important factor that must be taken into account is the vicinity of the Early Christian church, which could infer a specific employment of the interior space of these buildings.

Bibliografie:

- Cronica cercetărilor arheologice din România, 2003 (campania 2002).
 Cronica cercetărilor arheologice din România, 2004 (campania 2003).
 Cronica cercetărilor arheologice din România, 2009 (campania 2008).
 Cronica cercetărilor arheologice din România, 2011 (campania 2010).
 Gr. Florescu și colab., Capidava, Monografie arheologică I, București, 1958.
 Histria. Monografie Arheologică. Vol 1., București 1954.
 Vasile Pârvan, Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, București, 1912.

76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe curtilele C-D și E ale cetății Capidava

*Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;
 cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01
 tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații.
 încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.
 Colectiv: Ioan Carol OPRÎȘ, Universitatea din București; Mihai DUCA, Universitatea din București, membru al colectivului de cercetare.
 Perioada desfășurării campaniei: 15.07 – 30.07.2015.*

Prezentul raport documentează din perspectivă istorico-arheologică obiectivul incintă medio-bizantină de pe curtilele C-D și E ale cetății, respectiv intervențiile din campania de cercetare arheologică preventivă din 2015, prealabile punerii în operă a proiectului de restaurare cu fonduri ale UE Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava.

Situația istorică și arheologică. După abandonarea Capidavei în cel de-al doilea deceniu al sec. VII p.Chr. (613/614) și căderea întregului limes danubian, sub presiunea atacurilor slavilor și avarilor în spațiul balcanic, în cursul sec. IX aria cetății de la va fi din nou ocupată. Aici locuiește o populație de țărani-grăniceri, o formație de stratiotai bizantini, despre care informația noastră este inegală. Nu știm ce limbă vorbeau – o formă de română primară sau un idiom slav - dar ni s-a păstrat o inscripție scrijelită pe un vas ceramic, în limba greacă și cu litere grecești (considerată a reda primul antroponim străromânesc, Petre). Erau cu siguranță creștini, pentru că au fost descoperite numeroase obiecte creștine – mai ales cruci-relicvar, ori inscripția de pe vasul ceramic anterior menționată – dar nu a fost încă găsită o biserică. Cunoșteau moneda și folosința ei, dar locuiau în condiții foarte primitive – câte o familie într-un bordei de mărime restrânsă, sub 16 m² – dotat cu o sobă de piatră, oarbă, și fără nici un confort. Această așezare este însă fortificată, zidul ei de apărare, construit din piatră cu pământ, dar masiv și nu prea înalt, urmând vechiul traseu al celui roman și roman târziu. El este dublat, de asemenea, de un șanț ce „mușcă” din laturile vechilor turnuri datând din sec. IV, lăsând o urmă în formă de V. Urmele acestuia sunt de regăsit în turnul patrulater nr. 1, parțial ale turnului nr. 2 și 6, iarăși foarte vizibile pe ambele laturi perpendiculare frontului din turnul nr. 4. Mai ales turnurile mediane sunt puternic afectate de amenajarea șanțului respectiv. Un cimitir, tot creștin, din sec. IX-XI a fost surprins acoperind parțial aria vechiului cimitir creștin din sec. IV-VII. Se pare că și portul a fost reactivat în această perioadă. La mijlocul sec. XI, invaziile violente ale Uzilor vor distruge însă și această așezare fortificată de țărani-grăniceri, iar viața și locuirea nu va mai reveni în fundul ansei de la Capidava decât în sec. XVIII.

Acestei locuiri îi corespunde din punct de vedere arheologic (de sus în jos) un prim strat (stratul 1), datat între începutul sec. IX și mijlocul sec. XI, denumit și stratul medio-bizantin, cu echivalent în perioada constructivă purtând același nume. Locuitorii epocii au ocupat cetatea și pe traseul exact al vechiului zid de incintă – care probabil, încă se mai observa, deși paramentul exterior era considerabil colmatat – au ridicat un zid de incintă nou, din piatră cu pământ, dublat spre exterior de un șanț al cărui fund, în formă de V a rupt caracteristic zidurile laterale ale turnurilor mediane (1, 4 și 7). Așa cum arăta încă din prima abordare monografică Gr. Florescu (Capidava I, p. 23), întreaga așezare medio-bizantină este înconjurată cu o incintă din piatră cu mortar de lut, cu zid gros de aproape 2 m și înalt probabil de 4-5 m, admițând totodată caracterul său vădit militar, de fortificație de graniță, în legătură și cu flota bizantină dunăreană, care de la Ioan Tzimiskes relua patrularea pe Dunăre.

Zidul de incintă a fost extins, la o dată pe care încă nu suntem în măsură să o precizăm, către sud-est, înconjurând triunghiul determinat de latura de sud-est a cetății, malul Dunării și debleul drumului antic, ce suia de pe malul Dunării, ocolind spre NE cetatea. Extensia respectivă a fost presupusă deja în perioada primelor cercetări perimetrice ale cetății antice, datorate lui Grigore Florescu, iar capătul dinspre turnul de colț nr. 6 figurat în publicații postbelice (vezi Capidava, I, 1958 și planul general; vezi R. Florescu, Ghid arheologic al Dobrogei, 1968). Adeverata consemnare arheologică a acestui sistem defensiv extins s-a făcut în mai multe campanii de cercetare din sectorul VIII extra muros, conduse de prof. Zeno Pinter de la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, care a verificat și documentat situația acestui zid de pe platoul de sud-est din dreptul porții Capidavei (de la S 1/2001, până la casele C 8 – C 9/ 2012). Rezultatele acestor cercetări au fost publicate cu frecvență anuală și sunt de regăsit în Cronica cercetărilor arheologice din România (vezi www.cimec.ro pentru variantele online).

În interiorul acestei arii fortificate au fost identificate peste trei sute de bordeie, reprezentând circa jumătate din locuințele din interiorul cetății medio-bizantine și distribuindu-se pe circa șapte nivele stratigrafice, cu o durată cumulativă de aproape 250 de ani.

Lucrări de curățare efectuate. Scopul cercetării

Localizarea obiectivului este în sectoarele I și II intra muros, unde incinta medio-bizantină urmărește curtilele C-D și E ale cetății, pe latura de NE a cetății, înspre DJ 223. Zidul a fost păstrat pe porțiuni, între turnurile 3-4 și 4-5 ale cetății, pe latura de NE. Acest ansamblu defensiv a putut fi urmărit pe o lungime de 23.30 m pe parcursul curtilelor C-D și 25 m pe curtea E, pe o lățime care oscilează între 1-2 m (primul tronson fiind mai bine păstrat). Suprafața estimată este cca 75 mp. În caroiul alfanumeric al Capidavei, traseul zidului a fost identificat în seria de carouri J 56-62, respectiv J 66-70.

Scopul cercetării a fost acela de identificare și cercetare a sistemului și elementelor de fortificare locală în epocă medio-bizantină din această zonă a cetății, cu recuperarea materialului și informației arheologice și valorificarea lor istorică/documentară și muzeistică. Respectivul ansamblu, cunoscut din literatura arheologică anterioară sumar, nu fusese anterior documentat arheologic/ arhitectural.

Astfel, pe suprafața aferentă cetății pe care va fi realizată investiția/restaurarea/ conservarea incintelor Capidavei a fost curățată (curtilele C-D și E) incinta medio-bizantină ridicată din zidărie cu piatră și mortar de lut deasupra traseului zidurilor anterioare de apărare. Intervenția de curățare a fost minimală, pentru a nu periclita stabilitatea ansamblului. Săpătura a fost înregistrată fotografic, potrivit standardelor arheologice: fotografie de ansamblu și de detaliu, mai multe fotografii aeriene, inclusiv verticale. Ne-au fost puse la dispoziție în noiembrie 2015 și două planuri (cu și fără nivelment) de către arh. Anișoara Sion, pentru fiecare secțiune în parte.

Probleme de proiectare/ conservare 2015. În luna august 2015, în plină desfășurare a proiectului de restaurare a cetății de la Capidava și după mai multe tentative de negociere a unor soluții "prietenoase" în abordarea obiectivului descris în acest raport¹²⁸, ne-am adresat oficial proiectantului (SC Abral ArtProduct SRL) și Ministerului Culturii, cât și Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, respectiv Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național Constanța. Prin această scrisoare supuneam atenției

aspecte de ordin tehnic și metodologic, mai precis semnalăm ca principală problemă existența și suprapunerea pe curtilele C, D și E ale cetății romane (cu întrerupere în dreptul turnului 4) a zidului medio-bizantin de apărare și mai ales maniera în care proiectantul a propus "restaurarea" zidului.

Acest traseu este singurul de pe conturul curtilelor cetății unde zidul medio-bizantin din sec. IX-XI se păstrează in situ. Dacă zidăriea anterioară romane îi corespundeau blocuri de piatră fasonată la paramenți și emplecton, toate legate cu mortar, zidul medio-bizantin este caracterizat de o tehnică inferioară și – deși cu parament păstrat pe 3-4 asize înălțime în unele locuri – are un emplecton din piatră și pământ.

Zidul medio-bizantin se păstrează diferit în cele două secțiuni amintite. Astfel, între turnul 3-4 pe curtilele C-D, el apare pe o lungime de cca 23.30 m, ultima cercetare fiind cea a dr. Daniel Ene în 2009 (vezi Cronica cercetărilor arheologice, 2010). Ceea ce este esențial pentru această secțiune este paramentul exterior, vizibil pe înălțimea a 3-4 asize de piatră. Zidul reapare pe curtea E, între turnul central patrulater nr. 4 și turnul în formă de potcoavă nr. 5, de data aceasta pe o porțiune chiar mai amplă, de cca 25 m. Aici pare să fie mai bine păstrat la paramentul interior, pe o porțiune de cca 12.80 m, de la turnul nr. 5 și până la jumătatea distanței spre turnul nr. 4.

Conform proiectului de restaurare și după discuțiile purtate cu arh. Anișoara Sion (arhitectul în teren al Abral ArtProduct SRL), operațiunile în această zonă ar fi trebuit să presupună demontarea respectivului zid, turnarea unei plăci de beton peste incinta romană și apoi reconstruirea zidului medio-bizantin, de data aceasta cu miez legat cu mortar, care nu ar fi apărut la fața zidului, totul cu scopul consolidării consistenței sale. Ceea ce propunea memoriul tehnic de arhitectură era un apareiaj asemănător cu cel al fragmentelor originale păstrate și marcarea pe ambele fețe a plintelor mai evazate de la baza zidului.

Motivației proiectantului referitoare la consistența precară a emplectonului și a substructiei zidului (în cazul fericit talpa rezemând direct pe nucleul de zidărie cu mortar antic, dar și mai puțin fericit pe dărâmatură romană cu mortar sau chirpic, vezi fig. 6-8), ori a faptului că pe anumite porțiuni zidul urmează în consolă traseul curtilelor respective îi opuneam două argumente puternice, exprimate mai jos. În clar, pentru secțiunile/curtilele amintite (C-D, E) proiectantul dorea înlocuirea integrală a unui segment defensiv autentic, chiar și precar păstrat din vechime.

În același timp, Memoriul tehnic de arhitectură al proiectului cuprindea acolo unde sunt tratate incintele medievale o refacere relativ amplă a zidului medio-bizantin pe traseul curții G, cu ridicare spre turnul de colț nr. 6. Așa cum rezultă din datele istorice, scrupulos consemnate de către primul săpător al cetății, Grigore Florescu, atât în Capidava. Monografie arheologică, 1958, cât și în studiul din Dacia, XI-XII, 1945-1947, incinta medievală pe acest segment de curtea G, într-o stare deplorabilă la vremea cercetărilor antebelice, a fost imposibil de documentat fizic. Acesta este și motivul pentru care apare redată cu linie punctată în monografia amintită. Era deci greu de înțeles și, în consecință, imposibil de acceptat abordarea punctuală propusă în proiectare pentru curtea G – adică să restituim ceva ce nu a putut fi vreodată consemnat (foto)grafic și în scris, dar aceasta numai după ce vom fi alterat integral un zid milenar care există în mod real pe curtilele C-D și E !!!

Considerând tratarea descrisă mai sus absolut nepotrivită și aflând sprijin la reprezentanții MINAC și ai Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național Constanța, problema a fost supusă în ședința Comisiei Naționale de Arheologie din luna iulie 2015 consultării plenului. Comisia a exprimat în unanimitate dorința de a păstra in situ un detaliu monumental pe poziție de mai bine de un mileniu. Principalele noastre obiecții au venit din faptul că acest zid întrunește

¹²⁸ Memoriul tehnic al întregului proiect a fost avizat exclusiv în CNMI și fără să mai urmeze o procedură similară în cadrul CNA, fără consultarea prealabilă a coordonatorului de șantier (conf.dr. Ioan C. Opreș), ori a specialiștilor din colectivul de cercetare care se ocupă strict de epoca și problematica respectivă (prof.dr. Zeno Karl Pinter, dr. Claudia Urdusia).

două atribute esențiale, de care rugăm să se țină seamă în abordarea perimetrală a restaurării: acestea sunt unicitatea și autenticitatea. Fără a putea ști clar dacă cei care îl ridică sunt bizantini sau bulgari, zidul este pentru moment unic în peisajul secolelor respective pentru teritoriul Dobrogei. Tipul respectiv apare în zonă doar pe teritoriul Bulgariei actuale, în fortificații minore de-a lungul drumului care lega Silistra de Pliska și Preslav (tratat în monografia lui Rasho Rashev privitoare la fortificațiile vechi bulgărești, Starobălgarski ukreplenija na Dolnija Dunav VII – XI v., 1982).

Concluzii. Soluții tehnice. Documentare de arhitectură. Pe cale de consecință, după purtarea unei corespondențe oficiale cu proiectantul, prin care ceream aflarea soluțiilor tehnice necesare pentru păstrarea și conservarea in situ, respectiv pentru punerea în valoare integrată a structurilor arheologice amintite, proiectul inițial a fost modificat, în sensul acceptului de a păstra zidul in situ și de a căuta formulele de stabilizare solicitate. Acestea presupun fixarea cu plasă a nucleului de zidărie și înierbare, completarea parțială minimală pe fața interioară a zidului medio-bizantin pe curtain D cu piatră aleasă și mortar de lut, spre joncțiunea cu turnul 4¹²⁹ și, iarăși, documentarea grafică cu plan/ nivelment pentru zidul curățat în cursul lunii iulie, respectiv desfășurare de zidărie pentru paramentul său exterior, cu plinta aferentă, în zona cortinelor C-D și a turnului 3. Această documentare arhitecturală lipsea cu desăvârșire până acum. Ea se impunea și consecință logică a curățării ansamblului. În timpul curățării zidului au fost efectuate ample documentări fotografice de către colectivul arheologic, inclusiv detalii și proiecții oblice sau verticale, obținute din dronă cu aparatură de înaltă rezoluție (ing. Dan Costea, filmarecudrona.ro).

Cu lucrările de curățare ale zidului de incintă medio-bizantin încheiate la sfârșitul lunii iulie 2015, până la data predării spre publicare a acestui raport am primit din partea SC Abral ArtProduct SRL doar planuri cu și fără nivelment pentru fragmentele de zid de incintă medio-bizantin de pe cortinele C-D și E. Ceea ce ar fi fost absolut necesar pentru documentarea ansamblului era desfășurarea de zidărie pe curtain D, adică în singurul loc unde am putut curăța și observa paramentul exterior al zidului în elevație (pe trei-patru asize înălțime!), cu tot cu plinta sa. Între timp, plinta a fost înecată în mortar și nu mai este defel vizibilă, prin dispunerea unei înălțări discreționare a paramentului exterior pentru cortinele romane C-D. Considerăm nepotrivită această tratare a monumentului.

Raportul nostru va fi trimis spre publicare în Cronica Cercetărilor Arheologice, dar nu va fi avansat spre aprobarea CNA până la predarea desfășurărilor de zidărie solicitate, despre a căror lipsă am notificat Ministerul Culturii. Refuzul nostru se datorează faptului că situația evidențiată în vara lui 2015 nu va mai putea fi documentată satisfăcător după terminarea lucrărilor de conservare in situ a acestui ansamblu unic, pentru motive de ordin tehnic, asociate restaurării generale.

*Conf.dr. Ioan Carol Oprîș (Universitatea din București),
Drd. Mihai Duca (Universitatea din București)*

Abstract:

This report deals with the Middle Byzantine (10th-11th c.) defensive walls in Capidava, i.e. the two different sections preserved at the top of the previous Late Roman curtain walls C-D, between towers no. 3-4 and of curtain E, between towers no. 4-5. These sections measure approx. 23.30m and 25m, respectively. The

latter has been poorly preserved, but the former one still keeps a remarkable exterior facing, with visible stone blocks in 3-4 horizontal courses.

During the 10th-11th c. the whole stratiotai habitation in Capidava, living in sunken dwellings, was defended by 2m thick walls of stone lined up with clay, up to 4-5m high, and disposed at the top of the previous Roman curtains. This shows an obvious military character, which is quite common for a border settlement.

The main attributes of these walls are the millenary authenticity and uniqueness for the territory of Romanian Dobrudja. Minor fortifications with walls of this kind are known in the Balkan region in nowadays Bulgaria, along the road linking Silistra to Pliska and Preslav (see Rasho Rashev, Starobălgarski ukreplenija na Dolnija Dunav VII – XI v., 1982).

They have been carefully cleaned during a short campaign in July 2015, in order to precede and facilitate the general conservation and restoration works of a huge project implying EU funds. One should also mention that, during these investigations, there have been obtained new and important pieces of information regarding the technique and the precise state of preservation of this object, poorly documented in the 1920s – 1930s.

77. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța

Capidava 2015 – Porta Principalis și obiectivul cx 05

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;

cod RAN al sitului: 63063.01;

tip de sit: 125 – fortificații, 112 – așezare fortificată;

încadrare cronologică: 34 – epoca romano-bizantină, 431 – epoca medievală timpurie;

Colectiv: Zeno Karl Pinter, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, responsabil de sector; Urdusia Claudia, Muzeul Național Brukenthal, membru al colectivului de cercetare;

Perioada desfășurării campaniei: 03 – 31.07.2015.

Activitatea de cercetare arheologică preventivă a zonei situată imediat la NE de poarta principală a cetății Capidava (Pl. 1, 2), în afara zidurilor acesteia, desfășurată în campania 2015 a fost determinată de lucrările de restaurare ale cetății. Aceste lucrări s-au desfășurat intensiv în cursul anului 2015, pornind de la proiectul de restaurare cu fonduri ale UE intitulat Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava. Proiectul aparține Programului Operațional Regional 2007-2013, Axa prioritară 5, Domeniul major de intervenție 5.1. a fost pus în operă în cursul anului 2015 de către firma S.C. MaraConstruct SRL, având ca proiectanți pe Abral Artproduct SRL (reprezentat de dl arh. Ioan Aurel Botez și arh. Anișoara Sion) și ca beneficiar final Consiliul Județean Constanța.

Desfășurate pe o suprafață de cca 90 mp, cercetările au scos la lumină urmele mai multor ziduri de diverse facturi și grosimi, din care unul reprezintă rămășițele unui turn semicircular în formă de potcoavă (U), care se adaugă celor 7 păstrate ale cetății Capidava. Cercetările au dus de asemenea la recuperarea unui număr relativ mare de materiale arheologice (material ceramic, oase, sticlă, 2 monede), toate recuperate din poziție secundară și acoperind cronologic secolele III - XI. Săpăturile arheologice au surprins, de asemenea, câteva intervenții contemporane.

Obiectivul principal al cercetării a fost stabilirea cu certitudine a existenței sau inexistenței aici a unui turn pandant celui din partea de SV a porții. Cercetarea a urmărit în mod firesc documentarea tuturor complexelor și materialelor arheologice identificate în timpul cercetării, stabilirea stratigrafiei generale a zonei și recuperarea

¹²⁹ Soluții care nu au mai fost puse în practică, dată fiind întreruperea lucrărilor la proiect, din motive de ordin judiciar, în noiembrie 2015.

materialelor arheologice.

În urma cercetării desfășurate în afara zidurilor cetății Capidava, imediat la NE de poarta principală (punct convențional notat VIII) au fost identificate 7 complexe arheologice, între care se remarcă cel notat convențional cx 05, care reprezintă fundația unui turn în formă de potcoavă (U).

Cel mai vechi dintre complexe este cx 04 (șanț de apărare), care datorită umplerii într-o perioadă lungă de timp, dar și numeroaselor intervenții nu poate fi datat foarte strâns. El exista în secolul III p.Chr. când peste el este construit turnul-potcoavă. Cx 04 este de asemenea tăiat și deranjat de groapa cx 07 și suprapus de toate celelalte complexe identificate în această campanie.

Turnul în formă de potcoavă (notat convențional cx 05) (Fig. 1, 3, 4) a fost construit cel mai probabil în a doua jumătate a secolului III p.Chr. odată cu refacerea castrului, refacere necesară după distrugerile din secolele anterioare. Turnul a fost folosit cel mai probabil doar un secol, până la refacerea din a doua jumătate a secolului IV p.Chr., când, pe lângă alte schimbări, sunt demantelate cele două turnuri-potcoavă de pe latura lungă a castrului (aferentă curtinelor C-D-E-F) și odată cu ele a fost foarte probabil demantelat și turnul surprins de noi în campania 2015. De altfel în stratul care suprapune rămășițele turnului, foarte aproape de zidăria păstrată, au fost descoperite două monede, din care una de la împărații Constantius II / Constans, tip Fel Temp Reparatio, anii 336-361 p.Chr. (Fig. 5); cealaltă, aflată în curs de curățare, aparține cu probabilitate aceleiași perioade. Aceste monede confirmă faptul că la momentul când ele au fost pierdute (jumătatea secolului IV), turnul era demantelat, ceea ce corespunde cu informațiile cunoscute despre celelalte două turnuri identice.

Complexul 06 (zid din piatră legată cu pământ) care merge aproximativ paralel cu zidul turnului, pe primii 6 m ai acestuia, este probabil contemporan sau apropiat cronologic de acesta.

Ambele (atât cx 05, cât și cx 06) sunt suprapuse și parțial deranjate de complexul cx 03 (zid de piatră legată cu pământ). La rândul lui acesta este suprapus de complexe 01 (o posibilă vatră) și 02 (resturile unei locuințe și a anexelor acesteia).

Partea superioară a multora dintre aceste complexe, ca și partea superioară a stratigrafiei a fost afectată de lucrările de la începutul secolului XX.

Pe parcursul cercetării (care a atins stânca nativă – Fig. 6) nu au fost surprinse nici un fel de urme sau materiale care să susțină existența unui turn pândant turnului de la SV-ul porții.

Materialul arheologic, recuperat în mare parte din poziție secundară, constă în principal în ceramică și resturi osteologice animale. Lor li se adaugă în număr mult mai mic de obiecte din fier, bronz și sticlă. Între obiectele descoperite se remarcă un fragment de plăcuță din terra sigillata cu reprezentările unui animal (cal, câine) și a unui altar, câteva fusaiole, fragmente din mai mulți piepteni bilaterali de os, un vârf de săgeată (?), 2 fragmente de fibulă și cele două monede sus menționate. Materialul descoperit va intra în patrimoniul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

În urma cercetării s-a propus conservarea in situ pentru obiectivul Capidava, sector VIII extramuran, Porta Principalis - cx 05 (turn în formă de potcoavă) și marcarea la sol a traseului acestui obiectiv arheologic descoperit în 2015 (inclusiv în întregirea sa logică, pentru zona necercetată, estimată la cca 80 mp). Colectivul de cercetare a considerat oportună păstrarea pentru un moment ulterior / posteritate a acestei din urmă suprafețe.

Prof.dr. Zeno Karl PINTER, Dr. Claudia URDUZIA

Abstract:

During the preventive research of 2015 campaign outside the walls of Capidava fortress near the main entrance (area conventionally noted VIIIth sector extra muros) (Figs. 1, 2), the main objective was finding the arguments for the existence or inexistence of a twin tower with the one still standing south-west of the gate. 7 features were found during this archaeological campaign, the most noticeable being feature (cx) 05 representing the foundation of a horseshoe (or U) shaped tower.

The oldest feature found was a ditch (feature 04) which due to the slow filling and the numerous newer interventions cannot be dated precisely. The ditch existed in the 3rd c. AD when the U shaped tower was built over. Feature 04 was cut by the pit cx 07 and overlapped by all the other features of this campaign.

The U shaped tower (conventionally noted 05) (Figs. 1, 3, 4) was most likely built in the second half of the 3rd c. AD when the castellum was a fundamentis rebuilt. The tower was used for only one century until the rebuilding from the second half of the 4th c., when along with other changes the two U-shaped towers on the long side of the fort were dismantled. The tower discovered in 2015 was probably dismantled the same time. To support this idea we have two coins from the layer overlapping the remains of the tower. One of the coins dates from the emperors Constantius II / Constans, type Fel Temp Reparatio, years 336-361 AD (Fig. 5), the other in cleaning process probably belongs to same period. These coins confirm the idea that when they were lost (the middle of the 4th c.) the tower was dismantled, which corresponds with the information known about the other two similar towers.

Feature 06 (wall of stones with earth) which is parallel with the walls of the found tower is probably contemporary or approximately contemporary with it.

Both features (05 and 06) are overlapped and partially destroyed by feature 03 (wall of stone with earth). This last is next overlapped by features 01 (a possible fireplace) and feature 02 (the remains of a house and its annexes). The upper part of most of these features and the upper part of the stratigraphy were affected by the works from the beginning of the 20th c.

During the research (which reached the native rock – Fig. 6) there were found no traces or materials to support the idea of a twin tower for the one guarding the south-western part of the entrance.

78. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța

Capidava 2015 – Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații.

încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Colectiv: Tiberiu Potârniche, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța; Marius LASCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța.

Perioada desfășurării campaniei: 11.08 – 04.10.2015.

Având în vedere realizarea proiectului de introducere în circuitul turistic al cetății de la Capidava, unul din elementele principale urmărite de proiectanți a fost acela de a restaura și înălța zidul de incintă, cât și turnurile de apărare. Din aceste motive, cercetarea arheologică intra-muros de-a lungul zidului de apărare al

fortificației a devenit un obiectiv prioritar în desfășurarea proiectului, scopul fiind acela de a degaja paramentul interior al incintei pe toată lungimea sa (cca 210 m²). Întrucât în cazul carourilor J-K-L 76 incinta era deja descoperită, lucrările s-au concentrat în aria carourilor M-R 76, respectiv curtea G de pe latura de S-E a cetății, zonă denumită convențional Sectorul V. Săpăturile arheologice desfășurate în trecut în acest sector și-au îndreptat atenția asupra nivelurilor de locuire medio-bizantine (sec. X-XI p.Chr.), dar și a straturilor romane târzii. Campaniile precedente (2009 – 2014) au fost orientate exact pe această zonă (fiind cercetate succesiv încăperile C 1, C 16 și parțial C 15). Informațiile obținute au relevat faptul că zidul de incintă a suferit o puternică distrugere pe întreg segmentul curții G la sfârșitul secolului al VI-lea. Din rațiuni de conservare, întreg perimetrul delimitat de linia carourilor L-R 76 nu a fost supus cercetării arheologice până în decursul anului 2015, zona necesitând lucrări de consolidare și restaurare substanțiale.

Metodologia de cercetare pe care ne-am propus să o abordăm în această zonă a fost condiționată atât de stadiul cercetărilor din acest sector, cât și de starea de conservare a zidului de incintă. Întrucât în campaniile precedente întreprinse aici cercetarea arheologică a oferit date cu privire la existența unui edificiu cu multiple compartimentări adosate curții G (parte dintre acestea fiind parțial cercetate la debutul lucrărilor din campania 2015) săpătura a fost organizată pe casete stratigrafice, câte două pentru fiecare încăpere în parte. În urma trasajului au fost obținuți martori stratigrafici de control orientați perpendicular pe curtea G, utili în stabilirea relației dintre zidul de incintă și edificiul mai sus menționat.

Săpătura a fost realizată manual, rezultatele obținute au fost înregistrate fotografic și grafic, fiind efectuate grunduri și profile succesive la scări corespunzătoare. Au fost făcute ridicări topografice, cât și relevee, respectiv nivelmente efectuate cu ajutorul stației totale.

Săpăturile arheologice efectuate în Sectorul V intra-muros pe segmentul curții G al cetății s-au desfășurat în carourile, P-R 75 și M-R 76. Cercetările arheologice anterioare desfășurate în acest sector au relevat existența unui edificiu compartimentat, adosat curții G. Edificiul în cauză (28,4 x 16,36 m) prezintă opt camere, un coridor interior, o zonă de pasaj, precum și o curte interioară marcată de pilele unui portic. Cele opt încăperi ale edificiului sunt dispuse în coloane paralele de câte patru camere, în zona adiacentă curții G plasându-se C1, C16, C15 și C12. Celelalte patru încăperi au fost denumite succesiv, pe măsura evoluției cercetărilor, C6, C9, C11 și C14. Cum aminteam mai sus, edificiul este adosat curții G și descrie conturul unui trapez dreptunghic. Până la debutul campaniei arheologice din anul 2015 nu erau cunoscute informații pentru latura sa de SE și mai exact asupra relației curții G cu respectivul edificiu. Pentru eliberarea și verificarea paramentului interior al zidului de incintă aferent curții G, în vederea consolidării și restaurării sale, conform specificațiilor din proiect, a fost necesară efectuarea de săpături arheologice în încăperile C 12 și C 15. De asemenea, au fost demontați martorii stratigrafici longitudinali din încăperile C1 și C 16, rezultați din cercetări arheologice anterioare ce au fost păstrați până la debutul campaniei din anul 2015, în vederea conservării și protejării paramentului interior al curții G.

Săpătura s-a efectuat în cea mai mare parte în nivelurile de locuire romano-bizantine, cuprinse între secolele V-VI p.Chr. Ritmul cercetării a fost condiționat de abundența straturilor, de densitatea materialului arheologic, cât și de necesitatea înregistrării și documentării optime a situațiilor arheologice ivite. Materialul special descoperit, ce numără peste 90 de piese (în mare majoritate vase ceramice), este doar unul dintre factorii ce pot indica faptul că zona a cunoscut în antichitate un grad ridicat de bunăstare economică. Un alt indicator al acestui aspect, care nu trebuie trecut cu vederea, este că ne aflăm în proximitatea porții principale a cetății. Desigur,

cercetările viitoare vor scoate la lumină rezultate care pot schimba sau confirma anumite ipoteze de lucru, creionate în urma acestei campanii de săpături arheologice din Sectorul V.

Încăperea C 12. Carourile Q – R 75/ Q – R 76.

Cercetarea arheologică din sectorul V lângă curtea G a început prin studierea încăperii C12. În prealabil, în această zonă au mai fost efectuate săpături arheologice în cadrul campaniei 2003. În urma acelei cercetări a fost identificat un nivel medieval reprezentat de o vatră dublă, alcătuită din pietre și cărămizi, precum și de un pavaj amenajat din cărămizi romane. În cadrul campaniei din anul 2014 s-a demontat martorul adiacent (și suprapus) C12, prilej cu care a fost identificat un bordei medieval denumit convențional B1/2014, ce a afectat atât C12 (pe latura de NV), cât și C14 (pe latura de SE). Practic, pornind de la aceste considerații, săpătura a debutat la adâncimea de -1,20 m față de cota inițială a terenului.

Din punct de vedere metodologic, au fost trasate casete stratigrafice; pentru verificarea stratigrafiei am efectuat trasajul în forma literei T, obținând doi martori: pe axa longitudinală (NV-SE) a fost lăsat un martor stratigrafic, obținându-se două suprafețe aproximativ egale, cu dimensiunile de 5,30 m x 2,50 m, denumite convențional caseta A și caseta B. Martorul obținut s-a dovedit util în stabilirea relației dintre încăperea C12 și zidul de incintă aferent curții G. Pe axa orizontală (SV-NE), a fost lăsat, de asemenea, un martor cu lățimea de 1,00 m față de zidul de incintă. Acesta a servit atât la verificarea stratigrafiei încăperii C12, cât și pentru completarea profilului stratigrafic al întregului edificiu de pe latura sa de SE.

Săpătura a debutat simultan atât în caseta A, cât și în caseta B, fiind realizată prin mijloace manuale și răzuiri succesive, pentru evidențierea eventualelor complexe. După îndepărtarea stratului vegetal modern depus în urma campaniilor anterioare, a fost identificat un nivel de arsură cuprins între -1,30 m și -1,48 m, în a cărui componență au fost surprinse cărămizi fragmentare de factură romană, ce reprezintă probabil o rămășiță a amenajării medievale mai sus amintite. Cel de-al doilea strat al nivelului 1, cuprins între -1,44 m și -1,74 m, este alcătuit dintr-un strat de lut galben și resturi de mortar, pietre și fragmente de cărămidă, precum și o serie de fragmente ceramice. Între acestea se remarcă resturile unei căni întregibile databilă la sfârșitul secolului al VI-lea. Nivelarea cu pământ galben reprezintă probabil o amenajare din epoca mediobizantină. În urma cercetărilor efectuate în caseta B au fost completate informațiile cu privire la bordeiul B1/2014, fiind descoperită atât podeaua realizată din lut bătut, păstrată neincendiată, cât și cuptorul aferent bordeiului, realizat din pietre legate cu pământ. Cuptorul prezintă următoarele dimensiuni: L=0,70 m, l=0,68 m, h=0,54 m și a fost descoperit într-o situație de abandon, vatra sa fiind plină de cenușă. Din interiorul său au fost recuperate trei fragmente ceramice provenite de la borcane de tip "Dridu", precum și un fragment de fier nedeterminabil. Un element interesant este acela că vatra a fost construită peste zidul ce închide încăperea C12 pe latura sa de NV, o parte din pietrele acestui zid servind drept bază pentru camera de ardere a cuptorului.

Cel de-al doilea nivel este reprezentat de secvența de locuire din secolul al VI-lea și, mai exact, a doua jumătate a acestui secol. Campaniile arheologice precedente desfășurate în interiorul edificiului plasat în proximitatea curții G au oferit multiple informații cu privire la evenimentele petrecute la sfârșitul secolului al VI-lea în această zonă. Practic construcția sfârșește violent, fiind incendiată. Din punct de vedere arheologic, în toate încăperile studiate nivelul de distrugere debutează cu un strat consistent de arsură și resturi de țigle și olane. Această situație a fost întâlnită și în cazul încăperii C12, nivelul de distrugere fiind marcat la adâncimea de -1,74 m - -1,90 m. Printre resturile de dărâmtură au fost identificate numeroase fragmente ceramice, o serie de patru monede (folles), cuie, scoabe de fier, bucăți de lemn carbonizat și bineînțeles pietre. Abundența

materialului ceramic întâlnit aici confirmă situațiile înregistrate anterior cu privire la funcționalitatea edificiului: zonă de depozitare / magazie / depozit. Astfel, au fost recuperate un număr de 22 de vase ceramice întregi sau întregibile, majoritatea fiind reprezentată de amfore de tip pontic, ulcioare și căni trilobate. De remarcat este faptul că pe latura de SE a încăperii C12 au fost identificate urmele unui amplasament din lemn (raft?), pe polițele căruia au fost descoperite vase de factură diversă, inclusiv ceramică lucrată la mână de factură locală. Din nivelul de distrugere au mai fost recuperate de asemenea amfore de tip LR1 și LR2, între care se remarcă un exemplar ce conținea boabe de grâu carbonizate. Tot din acest nivel se cuvin a fi amintite trei instrumente de iluminat: doua opaițe de tip dunărean și un candelabru din bronz, ce păstra încă resturile de sticlă ale unei candelă. La adâncimea de -2,20 m a fost identificată podeaua, respectiv nivelul de călcare. Aceasta a fost realizată din lut bătut, în mare parte fiind neincendiată. La prima vedere, această informație a părut contradictorie, judecând după starea de conservare a pereților de piatră aflați în elevație, ce prezentau urmele unui incendiu violent; în urma cercetării întreprinse în caseta B am putut surprinde însă câteva elemente care vin să lămurească această situație. Practic podeaua a fost acoperită, cel puțin parțial, de dale de pavaj din cărămidă, câteva astfel de piese fiind identificate în apropierea zidului ce închide încăperea C12 pe latura de NV.

Cel de-al treilea nivel (-2,20 m / -2,54 m) este reprezentat de o nivelare anterioară nivelului de secol VI. Practic în acest strat, databil pe baza materialului ceramic în a doua jumătate a secolului V, au fost identificate o serie de ziduri în mare parte demantelate, legate cu pământ, care descriu perimetrele unor dependințe. Nu putem stabili cu precizie funcționalitatea acestor complexe, atât datorită demantelării din cursul secolului al VI-lea, cât și datorită lipsei de material arheologic. În linii generale aceste trasee păstrează una – două asize, fiind legate cu pământ.

În urma cercetării arheologice desfășurate în încăperea C12 au fost descoperite două elemente noi cu privire la componența edificiului adosat curții G. Pe latura de SE a fost descoperit un zid de piatră legat cu mortar, păstrat pe o lungime de 2,57 m, având lățimea de 0,40 m și înălțimea medie de 1,60 m, ce reprezintă practic latura de SE a edificiului. Spre colțul de SV al încăperii C12 acesta lipsește, însă în această zonă a putut fi observată tehnica de construcție a zidului de incintă, realizat din blocuri mari de piatră, ecarisate și bine rostuite. Un element interesant este acela că acest segment al zidului de incintă a fost puternic incendiat, concomitent cu distrugerea edificiului. Cel de-al doilea element este reprezentat de identificarea zidului ce închide încăperea C12 pe latura sa de NV. Este vorba despre un zid realizat din piatră legată cu mortar, în componența căruia au fost folosiți bolovani de piatră inegali, rulați, dar și o serie de cărămizi. Acestea din urmă par să marcheze o intrare ce corespunde cu nivelul de călcare și cota la care a fost identificată podeaua. Dimensiunile zidului sunt următoarele: L=7,10 m, l=0,80 m.

Încăperea C 15. Carourile P – Q 75/ P – Q 76.

Cea de-a doua zonă în care s-a efectuat cercetarea arheologică în cadrul campaniei din anul 2015 a fost reprezentată de încăperea C15. În această încăpere cercetările arheologice mai vechi realizate în anul 2007 au identificat un nivel medieval, reprezentat de resturile a două bordeie, pe podeaua cărora s-a finalizat cercetarea în acel moment. În campania 2013 a fost efectuat un sondaj extra muros în oglindă cu încăperea C15, obținându-se o serie de informații cu privire la tehnica de construcție a incintei, precum și a cotei de fundare. Din acest motiv, principalul scop al cercetării efectuate aici a fost acela de a verifica situația existentă intra muros. Metodologia utilizată a fost similară cu cea din cazul încăperii C12, suprafața fiind împărțită în două casete stratigrafice. Totuși, săpătura arheologică a fost desfășurată doar în caseta B, zona alăturată C12, caseta A și

martorul stratigrafic (inclus) rămânând necercetate. În urma săpăturii arheologice au fost identificate, după nivelul medieval mai sus amintit, un nivel romano-bizantin databil în a doua jumătate a secolului al VI-lea, ce debutează la adâncimea de -1,70 m. Distrugerea este similară cu cea descrisă în cazul încăperii C12, fiind marcată de resturi de țiglă și olane, pietre, bulgări de mortar și fragmente ceramice. Totuși, în cazul încăperii C15 abundența materialului ceramic lipsește. La adâncimea de -2,15 m a fost identificată baza unui vas de provizii (dolum), realizată dintr-un ring de pietre și pământ galben bine bătut. Au fost descoperite de asemenea și câteva monede, aflate într-o stare avansată de coroziune, dar care ar putea fi date, judecând după formă și dimensiuni, în a doua jumătate a secolului al V-lea. Săpătura a fost finalizată la adâncimea de -2,70 m, fiind identificat aici un strat gros de humă roșie amestecată cu resturi de mortar, din componența căreia nu a fost recuperat material arheologic. În urma demontării matorului stratigrafic plasat pe latura de SE a încăperii C15, a fost identificat zidul edificiului realizat din pietre paralelipipedice cioplite îngrijit și legate cu mortar. Zidul prezintă lățimea de 0,38 m, păstrând o elevație de cca 1,20 m. Se aliniază foarte bine cu fragmentul descoperit în C12, confirmând astfel informația recent evidențiată.

Încăperea C 16. Carourile N – Q 76.

În această zonă cercetarea arheologică a fost întreprinsă succesiv în campaniile din anii 2009 – 2011, obținându-se un material ceramic bogat și extrem de variat. Din punct de vedere stratigrafic situația este asemănătoare celorlalte încăperi cercetate, fiind înregistrate succesiv un nivel medieval, un nivel de perioadă romano-bizantină databil în secolul VI, precum și un nivel din a doua jumătate a secolului al V-lea. O situație aparte este reprezentată însă de zidul de incintă din această zonă. Puternic afectat încă din vechime, resturile paramentului au sigilat practic densitatea straturilor de material ceramic. Din punct de vedere metodologic săpătura a fost organizată similar, obținându-se un martor stratigrafic pe direcția NV-SE, perpendicular pe zidul de incintă, pentru verificarea relației dintre încăpere și curtea G. Din rațiuni de conservare și protecție a paramentului interior aferent curții G, martorul stratigrafic plasat orizontal (NE-SV) a fost menținut până la debutul campaniei din anul 2015. Practic, ca urmare a necesităților proiectului de restaurare am demontat martorul mai sus amintit, obținând și verificând o serie de informații stratigrafice. În urma demontării matorului, pe latura de SE a încăperii C16 a fost identificat zidul de SE al edificiului, ce păstrează lățimea medie de 0,38m, prezentând cel puțin două faze sau o reparație. Pietrele ce alcătuiesc acest zid sunt de facturi diferite, un prim segment fiind realizat din piese de mari dimensiuni, făcute, bine aranjate, cel de-al doilea segment reprezentând un zid realizat din pietre mărunte ce prezintă consistența unui emplecton. Zidul este legat cu mortar alb, fără posibilitatea de a identifica o diferență semnificativă între cei doi lăniți folosiți. Un alt element interesant este identificarea canalului de scurgere plasat în colțul de NE al zidului de incintă. Tot în această zonă a putut fi identificată și o reparație a curții ce poate fi pusă în legătura cu blocarea intrării în turnul (9?) recent descoperit în campania din 2015. În acest caz mortarul folosit este unul roz, bine conturat, iar pietrele utilizate se diferențiază atât cromatic, cât și morfologic.

Încăperea C 1. Carourile L – M 76.

Și în cazul încăperii C1 săpăturile arheologice mai vechi au oferit informații anterior debutului proiectului din anul 2015. Cercetările întreprinse în interiorul încăperii C1 s-au plasat în decursul campaniilor 2012, respectiv 2014. Încăperea se remarcă printr-o tehnică constructivă aparte, cu ziduri realizate din piatră legată cu mortar, în a căror elevație se poate distinge tehnica opus mixtum. Pe latura de SV intrarea în încăperea C1 a fost blocată la sfârșitul secolului al VI-lea cu un strat de cărămizi și chirpici într-un moment de recompartimentare. Încăperea a avut ca principal scop

funcția de depozitare cerealieră, în interiorul ei fiind identificate pe latura de NV 3 vase de tip dolium, aliniate lângă colțul de vest. Tot aici au fost identificate și resturile unui coș de moară din piatră de bună calitate, dar care nu se mai afla într-o poziție propice funcționării, fragmentele fiind utilizate ca material de construcție, probabil într-un moment de criză. Cercetarea întreprinsă în încăperea C1 a urmărit clarificarea situației pe latura de SE prin degajarea și curățirea săpăturii arheologice efectuate în campaniile precedente. În urma acestui demers a fost identificat și aici zidul edificiului, care avea doar două asize. Un element interesant este acela că pietrele bine aranjate nu păstrau urme de mortar.

Concluzii

Rezultatele campaniei din anul 2015 din sectorul V intra muros, au oferit situații arheologice inedite și informații noi cu privire la arhitectura zonei, mai ales în intervalul secolului al VI-lea. Au fost descoperite elemente constructive cu privire la edificiul plasat în proximitatea cortinei G și totodată, au fost recuperate o serie de informații de natură să lămurească raporturile dintre populația indigenă și cele din împrejurimi.

Sub aspect constructiv se poate concluziona faptul că edificiul mai sus amintit nu a fost adosat direct incintei în zona cortinei G, ci prin intermediul unui zid perimetral plasat pe latura sa de SE, fapt ce explică astfel și eventuala dispoziție a acoperișului său în două ape. De asemenea, s-a putut constata faptul că edificiul a suferit multiple transformări și adăugiri, pe măsură ce necesitățile au impus-o. Acest aspect este relevant de traseul zidurilor ce descriu și se încadrează unor trame diferite.

Din punct de vedere stratigrafic, situația se prezintă unitar, nivelul medieval perforând construcțiile distruse la sfârșitul secolului al VI-lea. Este momentul în care această zonă (construcție) este abandonată definitiv, fără a avea elementele unei încercări de reparație la începutul secolului al VII-lea, când probabil singura activitate din zonă se restrângea la perimetrul castrului târziu, plasat în imediata vecinătate a edificiului (cca 12,00 m SV).

Densitatea materialului arheologic descoperit în cursul săpăturilor efectuate în încăperile edificiului, varietatea și specificitatea sa oferă informații suficiente cu privire la funcționalitatea acestei clădiri. Amplasamentul în proximitatea porții principale a fortificației de la Capidava confirmă importanța acestui edificiu și rolul său de spațiu de depozitare. În acest context eventualitatea unei arii de habitat (baracă) pare improbabilă.

Informațiile obținute contribuie semnificativ la completarea imaginii de ansamblu a edificiului, creând premisele unor noi ipoteze de lucru. Săpăturile viitoare vor completa informațiile din aceasta campanie, cu rolul de a confirma sau infirma ipotezele prezentate.

Tiberiu POTĂRNICHE (MINAC), Marius LASCU (MINAC)

Abstract:

During the 2015 project of restoration and conservation of the Roman and Byzantine fortress in Capidava one of the main targets was to restore and elevate the curtain walls and the towers. For these reasons, the archaeological research intra muros next to the precincts stood for a priority during the project. One of the segments investigated on this occasion was the curtain wall G. This curtain has been heavily affected during the attacks in the last decades of the VIth c.

The archaeological research carried out during the 2015 campaign in the eastern sector of Capidava provided new information about the architecture of the area, especially during the VIth c. AD. During the excavations emerged new constructive elements belonging to the building placed next to the curtain G. In terms of

building strategies, one can conclude that the above mentioned building was not directly bonded to the curtain wall G (which was quite common in those times both at Capidava and for the rest of the province of Scythia), but had a perimetral wall built of stone lined up with mortar placed on its SE side, detail that further suggests a gable roof (two slopes) for the building. The building has undergone many changes and additions.

The density of archaeological material discovered during the excavations in the rooms of the building, its variety and specificity provide us sufficient information about the functionality of this building. The location in proximity to the main gate of the fortress of Capidava confirms the importance of this building and its role of storage space; the idea of a dwelling function seems unlikely. After the heavy fire that put an end to the building in the late VIth c. the place is abandoned until sunken dwellings are recorded for the Xth-XIth c. Future excavations will complete the information obtained during this campaign, aiming to confirm or refute the hypotheses presented above.

79. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța

Capidava 2015 - Turnul nr. 7 – Poarta principală a cetății

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații.

încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Colectiv: Ioan Carol OPRÎȘ, Universitatea din București; Alexandru RAȚIU, Muzeul Național de Istorie a României, membru al colectivului de cercetare; Mihai DUCA, Universitatea din București, membru al colectivului de cercetare.

Perioada de desfășurare a campaniei: 13.08 – 05.09.2015.

Obiectivele săpăturii

Cercetările de la Turnul nr. 7 (de Poartă) de la Capidava au fost prilejuite de lucrările de restaurare din cadrul proiectului de amenajare și restaurare cu fonduri ale UE intitulat Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava. Proiectul aparține Programului Operațional Regional 2007-2013, Axa prioritară 5, Domeniul major de intervenție 5.1. În acest punct proiectul implica restaurarea turnului nr. 7 în faza lui ultimă de existență, cea funcțională în secolele V-VI, dar cu conservarea și marcarea distinctă a tuturor celor anterioare. În context, proiectul urmărește și refacerea porții principale a cetății, în directă legătură cu cele două cortine ce o flanchează (G și H).

Turnul a fost conservat în epoca antebelică de către Grigore Florescu, ulterior cercetării din 1928-1936, și conservat cu o șapă de ciment de jur împrejurul cortinei. Intervenția acestuia a fost una masivă, fapt semnalat și în rapoartele de săpătură, respectiv monografia Capidava I, 1958, dată fiind starea de distrugere gravă a turnului în antichitatea târzie: Gr. Florescu semnală că pe laturile turnului care ies în afară față de cortină nu se mai păstra nimic din parament, în afara soclului; apoi că emplectonul l-a putut înregistra pe o înălțime de cca 2 m, iar despre laturile din interiorul cetății aflăm că își păstrau paramentul pe o înălțime chiar mai mică, de numai 1.50 m.

Cu timpul completarea paramentului făcută Gr. Florescu s-a degradat, paramentul interior s-a umflat în parte (mai ales pe latura dinspre cortina H, dar și pe latura dinspre clădirea C1/1994, respectiv

la via principalis), iar apoi s-a prăbușit. Situația cea mai gravă era mai evidentă pe secțiunea interioară a turnului dinspre curtea H a cetății (Fig. 8).

Obiectivul nostru inițial a fost acela de a delimita pe toate laturile nivelul de amenajare, reprezentat de plinta zidurilor, al ultimei faze constructive a Turnului nr. 7, dar și de investigare amănunțită a unor eventuale faze mai timpurii ale acestuia, prealabil restaurării.

Metodologie

Înainte de începerea săpăturilor s-a început cu o curățare temeinică a incintei turnului și a zonei învecinate acestuia. La o analiză mai aprofundată, făcută împreună cu o echipă de pietrari-restauratori, am stabilit că nu se poate săpa în interiorul turnului dacă nu se face, în prealabil, curățarea temeinică a paramentului interior de piatră care se prăbușea la minima atingere. Astfel o echipă de restauratori, supravegheată de către echipa de arheologi împreună cu arh. A. Sion, a început curățarea șapei de ciment, care se desprinsese de emplecton și parte din paramentul interior care stătea să cadă (în Fig. 5 se poate observa starea avansată de degradare a turnului).

După faza de pregătire a terenului am început cercetarea arheologică, care s-a făcut manual, echipa numărând din 7 muncitori necalificați și doi arheologi. Zonele destinate cercetării le-am împărțit în trei suprafețe/secțiuni (Fig. 3): S1 (7,5 X 5 m cu o casetă de 1,5 X 2,5 m), S2 (1,25 X 5 m) și S3 (2 X 3 m). Suprafața totală cercetată este de 49,75 mp, cu o adâncime medie de cca. 0,6 m.

Zidurile existente sau descoperite în cadrul acestei săpături au fost numerotate în ordine inversă cronologic (vezi Fig. 6), în scopul de a ușura expunerea, astfel: Z1-Z4 faza 4 (ultima fază constructivă), Z5 – Z9 faza 3, Z 10 faza 2 și Z11 – Z14 faza 1, prima fază constructivă, cea a castrului.

Suprafețele cercetate

Suprafața S1 coincide la formă și dimensiuni cu spațiul interior al turnului. Aici Grigore Florescu a distribuit un sondaj cândva între 1928-1936 (vezi Dacia, V-VI, 1935-1936, p. 362-364, fig. 17) (Fig. 12) în care au fost descoperite două ziduri, numerotate convențional Z12 și Z13, considerate ca aparținând unei faze constructive anterioare a acestui turn. Zidăria este formată din blocuri mari de piatră legate cu mortar alb solid, în tehnica opus quadratum pe parament exterior (Z12) și opus incertum pentru zidurile de interior (Z13-Z14). De asemenea se observă că pentru zidurile care formau paramentul exterior al fortificației blocurile de piatră folosite erau de dimensiuni mai mari.

Cercetările noastre au încercat mai întâi să delimiteze, iar apoi să golească, săpătura mai veche. După ce s-a realizat acest lucru ne-am concentrat pe restul încăperii, în jumătatea dinspre nord-est a acesteia. La cca. 0,3 m adâncime de la actualul nivel de călcare din Turnul 7 s-a descoperit o lespede din piatră, cu dimensiunile de 2 X 0,4 m, cu perforații într-unul dintre colțuri. Această piesă s-a dovedit a fi un prag de poartă (Fig. 11). Lespedea este ruptă, lipsindu-i un fragment din lungime. Acest prag se află în poziție primară, fiind în continuarea lui Z12 și perpendicular pe Z13. După o curățare făcută în caseta dinspre nord a lui S1 am putut determina că Z13 se încheie în parte sa nordică cu un zid perpendicular, denumit Z14.

Sub pragul din piatră s-a descoperit un tub de apă, din ceramică, specific pentru amenajările de acest tip din perioada Principatului. De asemenea, în contextul arheologic aferent aceluiași prag s-a mai descoperit și un fragment de terra sigillata (forma Drag. 35), de import, specifică aceleiași perioade timpurii (a doua jum. a sec. I – prima jum. a sec. III p.Chr.). Pe aceeași cotă de înălțime cu pragul s-a descoperit un pavaj din pietre de râu lustruite pe partea superioară, pavaj ce se păstrează doar lângă Z5 (Fig. 11 în plan

îndepărtat).

Zidurile care formează această primă fază constructivă se păstrează pe o elevație de 1,3 m (trei asize, între care doar cea superioară este aparținătoare elevației propriu zise) (Fig. 11 și Fig. 12). Fundația este constituită dintr-o șapă de pietre de mici dimensiuni amestecate în mortar din abundență, peste care se așează prima asiză din elevația zidului. De remarcat faptul că între cele două apare o asiză rânduită cu grijă, din pietre făcute la paramentul exterior, de dimensiuni însă vizibil mai mici decât primul rând din elevație.

Din punct de vedere tipologic, planul reconstituit al porții și a ceea ce apare a fi un turn de poartă este specific castrelor din piatră din secolele II-III p.Chr. aparținând trupelor auxiliare. Turnul patrulater, pe interior, cu ziduri mai subțiri în interior și mai groase pe exterior, corespunzătoare curții, este de asemenea un exemplu întâlnit în contextele sus menționate.

Ansamblul de ziduri de epocă timpurie (sec. II-III p.Chr.) este suprapus pe latura de sud de construcția zidului turnului de poartă aferent incintei de secole IV-VI p.Chr. Turnul incintei târzii are, din ceea ce am putut determina la acest moment al cercetării, trei faze constructive/refaceri care urmăresc, mai mult sau mai puțin același plan (Fig. 7). Fiecare fază este suprapusă de următoarea pe cel puțin trei din cele patru laturi (Fig. 8).

Suprafața S2 este un sondaj de mici dimensiuni realizat între turnul nr. 7 și clădirea C1/1994. Scopul acestui sondaj a fost acela de a determina o relație stratigrafică între turnul amintit și clădirea C1/1994. Așteptările noastre erau moderate, cunoscând faptul că aici fusese deja distribuită în vremea săpăturilor antebelice o intervenție datorată lui Grigore Florescu (vezi Gr. Florescu, Fouilles archéologiques de Capidava. 1940-1945, Dacia, XI-XII, 1945-1947, p. 209-220, dar mai ales planul de la final!). De asemenea am încercat prin această săpătură să determinăm eventualele amenajări și caracteristici ale spațiului de acces între cele două edificii. În această suprafață am descoperit paramentul nordic al zidului Z6, dar și un contrafort, de secol VI, care obținează trecerea dintre cele două clădiri (Fig. 17). Contrafortul este de mici dimensiuni, 0,8 X 0,6 m, construit din zidărie de piatră, cărămidă refolosită și pământ. Rolul acestuia este neclar, el susținând chipurile un zid gros de 2,5 m (Z4), dar cercetări viitoare ar putea eventual clarifica rostul acestor detalii arhitecturale.

Săpătura în S2 s-a oprit la cca. 1 m adâncime față de actualul nivel de călcare, pe nivelul unei șape de mortar cu partea superioară lustruită, construită probabil pentru acces. Aceasta corespunde stratigrafic cu nivelul podelei de secol VI din interiorul clădirii C1. Fragmentele ceramice descoperite pe această șapă au aparținut unor amfore romano-bizantine de tip LR1, specifice secolelor V-VI p. Chr.

În suprafața S3, cu dimensiunile 2 X 3 m, realizată în exteriorul turnului în partea sa de nord-est, lângă poarta principală a cetății, am încercat să surprindem corespondențele zidurilor ce alcătuiesc poarta castrului timpuriu descoperită în interior. Conform calculelor noastre în această parte ar fi trebuit să descoperim colțul de nord al turnului din dreapta porții de sec. II – III p.Chr. Așteptările nu ne-au fost îndeplinite, iar în ultima zi de săpătură în extremitatea de sud-est a acestei secțiuni am descoperit un zid (Z11) care prin dimensiuni (grosimea de 0,7 m), aliniament și tehnica de zidărie corespunde logic zidului perimetral de nord al turnului din dreapta porții (Fig. 16). Acest zid este nivelat și suprapus de o șapă de mortar, peste care s-a construit turnul și poarta incintei târzii. În această secțiune nu s-au descoperit artefacte, iar săpătura s-a oprit la o adâncime de cca. 0,8 m față de actualul nivel de călcare.

Concluzii

Săpăturile din turnul nr. 7 din cadrul campaniei 2015, chiar

dacă reduse ca suprafață și întindere în timp sunt de natură să arunce o lumină cu totul nouă asupra evoluției fortificației romane, iar apoi celei romano-bizantine de la Capidava. Evidențierea traseului curtinei și a uneia dintre porțile de secol II reprezintă noutăți excepționale referitoare la începuturile fortificației. Pornind de la faptul potrivit căruia cortina de secole IV-VI suprapune și se aliniază cu cea timpurie, cel puțin pe o latură, și iarăși invocând elemente fundamentale de castrametație, putem deduce, într-o oarecare măsură, dimensiunile lagărului original. Poziția porții, orientată spre necropolă și spre băi, așezată pe latura scurtă a castrului, cât și dimensiunile reduse ale acesteia, ne pot conduce spre ipoteza recunoașterii în acest ansamblu a ceea ce trebuie să fi fost porta principalis dextra a castrului auxiliar. De asemenea, descoperirea nivelurilor de construcție și de refacere pentru incinta târzie înseamnă noi și interesante informații sau argumente despre evenimentele și momentele esențiale din istoria limes-ului Dunării de Jos.

*Conf.dr. Ioan Carol Opreș (Universitatea din București), Dr. Alexandru Rațiu (Muzeul Național de Istorie a României, București),
Drd. Mihai Duca (Universitatea din București)*

Abstract:

The archaeological research from Tower no 7 (The Gate Tower) from Capidava, started as part of a larger consolidation and restoration project. The Tower had been consolidated before by Grigore Florescu, in the interwar period following the research from 1928-1936, with a cement screed placed on top of the curtain. In time, the restoration had deteriorated and part of the inner side of the wall got swollen and collapsed.

Before starting the excavations, both the precinct of the tower and its near area were cleansed thoroughly, under the supervision of both archaeological and architectural teams present on site. After preparing the terrain, the archaeological research commenced. We divided the research areas in three surfaces/sections, S1 (7.5 x 5 m with an extension of 1.5 x 2.5 m), S2 (1.25 x 5 m) and S3 (2 x 3 m) (Fig. 3). The total researched area measures 49.75 m² with a medium depth of approx. 0.6m.

The most important discoveries of the campaign were several structural elements belonging to one of the gates of the early auxiliary fort (2nd-3rd c. BC), situated in S1 and S2. The elements represent the doorstep and the corners of the quadrangle towers situated on each side of the gate. This first construction phase was followed by other four phases in the development of the fort, all of them visible, and thoroughly documented, in the stratigraphy of Tower no 7 discovered during the excavations undertaken during this year's campaign.

Bibliografie:

- Gr. Florescu și colab., *Capidava, Monografie arheologică I*, București, 1958 (în special p. 28 pentru sistemul defensiv din fața curtinei H, p. 55-61, fig. 38-47 pentru curtile G și H, respectiv turnul de poartă nr. 7).
- Gr. Florescu, *Fouilles et recherches archéologiques à Calachioi (Capidava ?) en 1924 et 1926*, *Dacia*, III-IV, 1927-1932, p. 483-515 (în special p. 492-494, fig. 13-15 pentru poartă, curtile G și H, turnul 7).
- Gr. Florescu, *Fouilles archéologiques de Capidava*, 1928-1936, *Dacia*, V-VI, 1935-1936, p. 351-386 (în special p. 362-365, fig. 17-19 pentru turnul nr. 7).
- Gr. Florescu, *Fouilles archéologiques de Capidava*, 1937-1940, *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 345-351 (în special p. 345-346, fig. 1

pentru sistemul de valuri din fața curtinei H și legătura cu turnul 7).

Gr. Florescu, *Fouilles archéologiques de Capidava*, 1940-1945, *Dacia*, XI-XII, 1945-1947, p. 209-220 (în special p. 213, fig. 6-7, pentru șanțul castelului târziu și relația cu turnul nr. 7).

N. Gudea, *Castrul roman de la Brețcu*, în *AMP* 4, 1980, p. 255-365, fig. 9.2.

D. Isac, *Castrele de cohortă și ală de la Gilău* (Ghid al monumentelor arheologice 6), Zalău, 1997, p. 86, pl. V.

F. Marcu, *Organizarea internă a castrului din Dacia*, Cluj-Napoca, 2009, p. 274, Pl. 6.

80. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța Capidava 2015 – punctul „Turnul de belvedere”, sector VII intra muros

*Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;
cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01
tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire
militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații.*

*Încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană
timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină,
41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.*

*Colectiv: Ioan Carol OPREȘ, Universitatea din București; Alexandru
Rațiu, Muzeul Național de Istorie a României, membru al colectivului
de cercetare; Mihai DUCA, Universitatea din București, membru al
colectivului de cercetare.*

Perioada de desfășurare a campaniei: 27.07 – 14.08.2015.

Obiectivele cercetării arheologice

Săpăturile arheologice din sectorul VII al sitului arheologic Capidava au fost prilejuate de necesitatea construirii în scop turistic a unui „Turn de Belvedere”, în cadrul proiectului de restaurare cu fonduri ale UE intitulat Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava. Acest obiectiv (din lemn în elevație, dar necesitând o fundație din beton armat) afecta, conform planului și informațiilor oferite de proiectanți, o suprafață de 4,35 m x 4,35 m. Amplasarea acestui turn a fost în mod curios aleasă, în chiar șanțul de apărare al fortificației de secol VII (Fig. 1-2), cunoscut din bibliografie încă din anii 1940 - 1950. În consecință, echipa de arheologi și-a propus să cerceteze perimetrul afectat, concentrându-se asupra elementelor de fortificare menționate și a altor structuri de locuire aflate în zonă.

Aspecte metodologice

Cunoscând acestea am decis să abordăm săpătura ca pe o săpătură clasică pentru o fortificație de pământ, dar luând în seamă și specificațiile tehnice ale turnului ce urmează a fi construit. Astfel pentru început am proiectat o suprafață de 6 m x 6 m, denumită convențional S I (Fig. 3), care să înscrie în limitele sale suprafața fundației turnului. Totodată, încă de la început am proiectat două prelungiri ale lui S I, anume S II (6 m X 2 m) și S III (3 m X 2 m), al căror scop principal a fost de a genera un profil de 15 m lungime prin valul și șanțul fortificației de secol VII (Fig. 2). Cota de adâncime pe care ne-am propus-o a fost baza șanțului de apărare și nivelul de secol V p.Chr., nivel atins și cercetat anterior în mai multe puncte din sectorul VII al Capidavei.

Cercetare arheologică s-a făcut prin săpătură manuală, cu o echipă formată din 7 muncitori necalificați. Durata cercetării a fost de 17 zile lucrătoare, suprafața săpată fiind de 52 mp cu o adâncime cuprinsă între 1,70 – 2,50 m. Programul de lucru a fost de 8 ore, cu 6 zile lucrătoare săptămânal.

În ceea ce privește modalitatea de înregistrare a informațiilor, au fost utilizate metode descriptive uzuale în arheologie, respectiv însemnările de teren. Metodele de înregistrare grafică constau în planuri și profile, cât și fotografii realizate în format digital. Înregistrarea stratigrafiei verticale s-a realizat contextual.

Scurtă descriere a contextelor și a descoperirilor arheologice.

Elementele constructive sunt însumate de cele trei ziduri și fundații de ziduri descoperite în secțiunile SI și SII, denumite convențional Z1, Z2 și Z3 (Fig. 3). Zidurile Z1 și Z2 reprezintă de fapt fundații și au fost descoperite în SI. Ele sunt realizate din zidărie de piatră și pământ, cu o elevație de una, iar pe alocuri, două asize. Dimensiunile descoperite ale acestora sunt de 0,70 m x 6 m pentru Z1 și 0,70 m x 2,10 m pentru Z2. Zidurile se unesc în unghi drept și fac un colț în partea de sud-est a secțiunii SI (Fig. 3). Cele două ziduri sunt atestate clar doar pentru nivelul ocupațional din secolul V p.Chr., pentru că în etapa cronologică următoare acestea au fost demantelate și acoperite cu podeaua edificiului de secol VI. Pentru nivelul de secol V aceste ziduri, în special Z1, au podea lutuită pe ambele părți, indicând astfel faptul că zidurile foloseau la compartimentarea interioară a unei clădiri.

Zidul Z3 este situat în secțiunea SII, dispus paralel cu Z1, la o distanță de 5,20 m sud-est de acesta, și perpendicular ca orientare cu Z2 (Fig. 3, Fig. 9). Acesta are o lățime de 0,70 m (standard pentru perioada romano-bizantină), a fost descoperit pe o lungime de 2 m, iar în elevație se păstrează pe 5 asize, însumând 1,10 m. Zidul Z3 este atestat în ambele niveluri de locuire menționate, fiind demantelat abia la amenajarea bermei și șanțului de apărare de secol VII (Fig. 9), care îl suprapun pe întreaga sa lungime. În partea sa de vest au fost descoperite două dolia (vase mari de provizii), păstrate fragmentar, dispuse în linie la o distanță de cca. 0,20 m de zid (Fig. 8, 9).

Fortificația de secol VII, tratată de noi ca un element constructiv aparte, este reprezentată în teren de un șanț de apărare cu o bermă ce precede un zid de o calitate îndoielnică. Din ceea ce se mai păstrează local în teren, datele tehnice ale elementelor de fortificație sunt următoarele: șanțul are o adâncime maximă de 1,50 m față de înălțimea maximă a bermei; forma șanțului este în formă de V, cu pantele egal înclinate, având o deschidere maximă de cca. 6 m; bermă are o grosime păstrată de cca. 30-40 cm față de nivelul său de amenajare (nivel determinat clar demantelarea zidului Z3) și o lățime maximă de cca. 7,22 m; zidul este lat de cca. 0,7 m și cu o înălțime păstrată de 1 m.

Ca detaliu, ar fi de observat faptul că bermă avea în substrucție un pământ nisipos compact, fără pietre, iar în partea sa superioară (sau ce se mai păstrează din aceasta) era compusă dintr-o amestecătură de pământ cu pietre de mari dimensiuni. De asemenea, zidul este o aglomerare de pietre și mortar, fără urmă de parament.

Materialul arheologic descoperit și elemente de datare

Materialul descoperit este eterogen și diferă din punct de vedere cantitativ, în funcție de cele trei momente cronologice surprinse în cadrul săpăturii. Astfel, pentru șanțul fortificației de secol VII p.Chr. am descoperit un material variat, cuprinzând fragmente dispersate de ceramică romană-târzie și medio-bizantină. Acest amestec este datorat modului în care s-a săpat șanțul, dar și colmatării nivelului medio-bizantin, intens distribuit în zonă prin bordeie, deși nesurprins în această săpătură. Motivul absenței complexelor medievale îl constituie probabil faptul că în perioada amintită șanțul trebuie să fi fost încă foarte vizibil, deci impropriu construcției de locuințe.

Nivelul ocupațional de secol VI p.Chr. este încadrat cronologic ca atare pornind de la artefacte ușor databile în această perioadă, precum fragmente de la două amfore Carthage LR 2 (Fig. 13) sau un

opaiț din lut ars¹³⁰ (Fig. 14).

De asemenea, nivelul de distrugere asociat celui ocupațional, bogat în urme de acoperiș ars, cu bărne carbonizate și material tegular, este specific finalului de secol VI, moment violent constatat în mai multe alte săpături din cetate¹³¹.

Pentru nivelul de secol V p.Chr. descoperirile sunt mai rare, dar mai sugestive. Dintre acestea amintim unele fragmente de vase din cadrul ceramicii de servit masa (vasa escaria), precum: un fragment de castron din categoria LRC Ware tip Hayes 1B¹³² (Fig. 15/1) sau un fragment de castron din categoria Late C Ware de tip Hayes 3C (sau 3E)¹³³ (Fig. 15/6), ambele databile în a doua jumătate a secolului al V-lea p.Chr., cel de-al doilea chiar și la începutul celui următor. Tot în acest nivel de secol V amintim descoperirea a două proiectile de praștie, din ceramică (Fig. 16), precum și a unui cui din bronz cu „floare” patulateră și lată (Fig. 17).

Concluzii

Deși alegerea locului de amplasare a turnului Belvedere intrigă din mai multe motive – instabilitatea solului și cota de înălțime redusă, date de șanțul colmatat în care a fost plasat – acesta nu este de natură să afecteze monumente și complexe arheologice din interiorul cetății romane târzii și romano-bizantine de la Capidava: zona amplasării acestui obiectiv era deja afectată major de șanțul de apărare al castellum-ului târziu. Cum cercetarea acestui obiectiv (fortificația de secol VII p.Chr.), în cadrul unei campanii obișnuite, ar fi fost costisitoare și cronofagă, secționarea pe latura sa de nord-vest a fortificației de secol VII p.Chr. este o noutate binevenită, același colectiv efectuând în deceniul trecut două alte secționări pe latura de nord-est. Astfel cercetările din trecut coroborate cu campania din acest an sunt în măsură să ofere o imagine mai bogată în informații și nuanțe asupra relativ puțin cunoscutei fortificații târzii de la Capidava, imagine ce urmează a fi prezentată curând și în cuprinsul unor publicații științifice.

*Conf.dr. Ioan Carol Opreș (Universitatea din București),
Dr. Alexandru Rațiu (Muzeul Național de Istorie a României,
București),*

*Drd. Mihai Duca (Universitatea din București),
Radu Bălănescu (Muzeul Național de Istorie a României, București)*

Bibliografie:

- Gr. Florescu și colab., *Capidava, Monografie arheologică I*, București, 1958.
Gr. Florescu, *Fouilles archéologiques de Capidava. 1940-1945, Dacia, XI-XII, 1945-1947*, p. 209-220.
Gr. Florescu și colab., *Capidava. Raport asupra activității arheologice din 1956*, MCA, 5, 1959, p. 555-559.
Gr. Florescu și colab., *Săpăturile arheologice de la Capidava*, MCA, 6, 1959, p. 617-627.
J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, The British School At Rome, London, 1972.
I.C. Opreș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec. IV-VI p. Chr.)*, Editura Enciclopedică, București, 2003.

¹³⁰ Ioan C. Opreș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec. IV – VI p. Chr.)*, București, 2003, p. 166, 173, tipul V, pl. LXIII/430.

¹³¹ Ibidem, p. 22-33.

¹³² J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, The British School At Rome, London, 1972, p. 325-327, fig. 65.

¹³³ Ibidem, p. 333, fig. 67-68.

Abstract:

In order to erect a belvedere tower as part of the restoration project from Capidava, an extensive archaeological research was undertaken by opening an initial excavation surface of 6 x 6 m, conventionally referred to as S I (Fig. 4), comprising the limits of its foundation. At the same time, from the beginning, two extensions of S I have been projected, namely S II (6 x 2 m) and S III (3 x 2 m), meant to form a 15 m section perpendicular on the ditch of the late fortlet and to research this defensive structure in the respective area where it was little known at the time.

Among the 7 different archaeological contexts, three walls have been found, discovered in contexts 5 and 6, conventionally referred as Z1, Z2 and Z3. The three walls can be attributed to the occupational levels from the 5th c. AD for Z1 and Z2, respectively 5-6th c. AD for Z3. On this occasion, there have also been researched elements of the 7th c. fortlet (late castellum), identified on the ground by a defence ditch preceded by an earthen wall which was supported by a poorly manufactured stone wall. The ditch is locally preserved at a maximum depth of 2.2 m versus the maximum height of the earthen wall, it has a V shape with equally inclined slopes, with a maximum opening of approx. 6m; the earthen wall has a currently preserved height of approx. 1m versus its base construction level (a level clearly determined by the dismantling of Z3) and a maximum width of 7.22 m; the stone wall that supports the earthen wall is 0.7 m wide with a preserved height of 1 m.

Also worth mentioning is that the substructure of the earthen wall was made of a compact layer of sand, without stones, while in its upper part, from what is still preserved, consisted of a mixture of earth with large stones. In addition, the wall is a conglomerate of stones and mortar lacking a proper masonry.

81. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța Capidava 2015 - Turnul Nr. 8 / Curtinele I, J ale Capidavei

Autorizație: Nr. din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații.

încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Colectiv: Mihai DUCA, Universitatea din București; Ioan Carol OPRÎȘ, Universitatea din București.

Perioada de desfășurare a campaniei: 21.09 – 26.10.2015.

În perioada 21 septembrie – 26 octombrie 2015, în cadrul proiectului Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava, a fost realizată și curățarea în suprafață a zonei corespunzătoare așa numitului turn 8 din colțul de SV al cetății, respectiv a curtinelor I și J și a altor structuri arhitecturale existente în teren, dat fiind faptul că această zonă era cuprinsă în proiectul de cercetare arheologică preventivă întocmit anterior și avizat de către Comisia Națională de Arheologie.

În proiectul inițial trebuiau atacate în zona sectorului VII intra muros al cetății mai multe puncte, după cum urmează:

- INTERSECȚIA CURTINEI H – TURNUL 8. Proiectul propunea săpătură în suprafață la joncțiunea curtinei H cu turnul 8 de 4 x 5 m (20 mp), pentru stabilirea legăturilor structurale și a succesiunii monumentelor constructive între cele două, coordonatorul științific al

sitului fiind de acord cu formula propusă în proiect.

- INTERSECȚIA TURNULUI 8 CU ZIDUL CASTELLUM-ULUI ȘI CURTINA I. Proiectul propunea pentru zona de la intersecția turnului cu zidul presupus al castellum-ului târziu și curțina I a cetății o suprafață de 14 x 5 = 70 mp. Se urmărește stabilirea poziției în plan a traseului zidului/ zidurilor de incintă de pe faleza dunăreană a cetății, iar coordonatorul științific al sitului era de acord cu formula propusă în proiect.

- TRASEUL CURTINEI J. Proiectul propunea două sondaje perpendiculare pe traseul acestei curtine, cu dimensiunile de 12 x 2 m, respectiv 20 x 2 m = 64 mp. Eram de acord cu propunerea din proiect. Rostul acestor secțiuni era gândit în sensul de a stabili starea de conservare, a traseului și tehnicii de construcție, a cotei de fundare și caracteristicilor terenului (elemente constructive, depuneri ulterioare etc.).

- PERIMETRUL EDIFICIULUI BAZILICAT – PRINCIPIA DIN SECTOR VII. Proiectul propunea două secțiuni perpendiculare pe latura paralelă cu Dunărea și care să cuprindă traseul celor două mari ansambluri defensive – curțina J și traseul castellum-ului târziu, plasat în plan pentru moment doar ipotetic. Suprafața celor două secțiuni ar fi fost de 10 x 5, respectiv 20 x 3 m = 110 mp. Față de propunerea din proiect, din cauza elementelor de ordin metodologic (săpătură în suprafață asupra unui ansamblu arhitectural major, aflată în curs pe latura opusă, înspre interiorul cetății și via principalis) și a proiectului multianual de săpătură conform unui caroiu de 35 carouri (7 x 5 de câte 4 x 4 m, fără martori), propuneam unificarea celor două secțiuni, cu rezultantă într-o suprafață suplimentară de cca 15-20 mp față de propunerea din proiect – această formulă este una hibridă față de strategia de săpătură, dar care permite obținerea unor profile continue.

Față de cele semnalate mai sus, în mod real au fost atacate în cursul lunilor septembrie-octombrie a.c. doar primele două zone avute în vedere. Strategia inițială a fost modificată, iar motivul pentru care s-a procedat în acest fel, după consultarea cu proiectantul în teren (direct cu arh. Ioan Aurel Botez, coordonatorul echipei), ținea de perioada scurtă avută la dispoziție până la finalizarea proiectului în coroborare cu complexitatea demersului la curțina J. Caracteristicile locale evidențiate după curățare pentru curțina sau zidul de sprijin/ de terasare notat convențional cu litera J au arătat că asizele mari de piatră fasonată din paramentul exterior al zidului fuseseră dispuse în antichitate direct pe o umplutură de lut, fără o substrucție mai laborioasă. Această constatare ar fi condus la complicate lucrări de subzidire, după curățarea deplină a întregii structuri (lungă de cca 16.50 m), care ar fi solicitat, poate, noi rezolvări de ordin tehnic, ascunse înaintea săpăturii. Problemele erau amplificate și de presiunea terasei superioare, încă necercetate îndestulător, asupra zidului etc. S-a luat, în consecință, decizia de a nu da curs acestei părți a proiectului, din grijă pentru monument și pentru securitatea lucrărilor. Această decizie a antrenat și abandonarea ultimului punct dintre cele patru amintite mai sus, referitor la secțiuni/ suprafețe care să lămurească relațiile logice și cronologice între curțina J și traseul castellum-ului târziu, plasat în plan pentru moment doar ipotetic, respectiv clădirea de plan basilical cu absidă (principia) din sectorul VII intra muros al cetății.

Curtina H și turnul nr. 8. În cele ce urmează vom descrie și compara cu datele anterioare ale lui Grigore Florescu cercetarea din 2015. Menționăm că în zona respectivă mai începuse noi săpături și dr. Costin Miron de la Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu. Acesta abordase un mare edificiu pe o terasă inferioară Corpului de Gardă roman târziu și romano-bizantin din zona sudică a cetății, cu operațiunile de curățare a bordeielor medio-bizantine aferente (pl.

1.1), încă din anul 2000¹³⁴. În zona avută în vedere de cercetările din 2015, dr. Costin Miron a început cercetări abia în campania 2005¹³⁵ (continuând în 2006-2008 și publicând rezultatele în *Cronica cercetărilor arheologice din România*, vezi www.cimec.ro). Aceste ultime operațiuni nu se soldaseră și cu curățarea exhaustivă a paramentului, respectiv emplectonului "turnului 8", concentrându-se mai ales pe situația de pe terasa imediat superioară, acolo unde identificase o structură de arhitectură dispusă oblic față de zidurile marii clădiri cercetate anterior (pl. 2, CM1, 2, 3.). Această situație a impus reluarea cercetării în 2015, în contextul proiectului de restaurare ce urma să fie pus în operă, urmărind verificarea, aprofundarea și obținerea de noi date arhitectural stratigrafice față de ceea ce publicase în perioada antebelică¹³⁶ și apoi după cel de-al doilea război mondial profesorul Grigore Florescu.

Din descrierile lui Grigore Florescu în volumul monografic *Capidava I*, 1958, despre săpăturile realizate în zona curtinelor H, I și J, respectiv a structurii numite convențional turnul nr. 8 aflăm următoarele: curtaină H "ajunge cu capătul dinspre Dunăre într-o masă de pietre care par pe alocurea prinse în mortar. Înspre exterior e limitată de un zid părând a forma un turn de o formă cu totul neregulată și neobișnuită. Mai întâi din curtaină pornește o latură fără a fi exact perpendiculară pe ea lungă de 3 m; aci face colț cu o altă latură lungă de 8.20 m care, după această distanță se frânge înspre interior și se îndreaptă pieziș pe direcția curtinei H, pentru ca, după 5 m să se unească cu un zid gros ca de incintă – notat în plan cu litera I – care se îndreaptă înspre Dunăre, însă pe o direcție nouă, abătându-se mai spre sud față de direcția curtinei H. El se păstrează pe o lungime de 12 m și în exterior nu se poate vedea, fiind distrus, dacă își schimbă direcția înspre nord-vest, ca să închidă cetatea în această parte. Făcând însă cercetări în interior am găsit un mic rest din latura dinspre Dunăre – de 0.65 m lungime – care face colț cu zidul I. Mai departe, cam la mijlocul acestei laturi a cetății, în marginea dinspre Dunăre a unei movile rămasă din exploatarea carierei, pentru că nu conținea piatră bună, a fost descoperit un fragment mic de zid, care pare să facă parte din zidul acestei laturi"¹³⁷.

Față de cele consemnate de Gr. Florescu referitor la turnul nr. 8, situația identificată de noi în teren în 2015 este următoarea: dimensiunile (lungimile) laturilor poligonale ale turnului sunt aproape asemănătoare celor ale profesorului (3 m/ 8.20 m/ 5 m), mai precis de la legătura cu curtaină H înspre cea cu curtaină I de 3.30 m x 8.30 m x 4.90 m. Față de consemnările profesorului, am putut delimita suplimentar și grosimea acestor trei ziduri (numite pentru identificare dinspre curtaină H spre curtaină I – α , β , γ), după identificarea paramentului interior al acestora, respectiv 2.25-2.50 m, 2.80 m și 2.70 m (pl. 2.1, 2).

Pentru lămurirea raportului cronologic/ constructiv între curtaină H și turnul nr. 8, respectiv pentru relația dintre acesta și curtaină I au fost deschise trei suprafețe (pl. 2.2), marcate în plan: S 1 (5 x 4.5 m) la joncțiunea curtinei H cu turnul 8, extra muros; S 2 (2.3-2.2 x 1.4 m) pe frontul turnului nr. 8, acolo unde zidul se frânge înspre curtaină I, respectiv S 4 (1.4 x 1.5 m) la joncțiunea turnului 8 cu curtaină I. Încă o secțiune de verificare a fost dispusă la joncțiunea dintre aceeași curtaină I și zidul de sprijin descoperit de Costin Miron, aliniat cu curtaină J, S 3 (2.5 x 2.5 m)

Grigore Florescu consemna următoarele: "Așadar, zidul care închidea cetatea înspre Dunăre trebuie căutat pe linia dintre capetele

celor 2 cortine H, pe latura de sud-est și A, pe partea opusă.

Într-adevăr, cercetând mai cu luare aminte masa de pietre, dintre care unele prinse în mortar, de la capătul dinspre Dunăre al curtinei H, limitată în exterior cu aceste ziduri care închid o suprafață neregulată, am ajuns la concluzia că aceste ziduri nu puteau să formeze un turn, ci serveau numai la consolidarea masei de pietre, care avea să suporte deasupra un zid nou, pe acela al castelului târziu, redus numai la acest colț al cetății și despre care ne vom ocupa îndată. Făcând un sondaj în interior, am descoperit un fragment de zid – grosimea lui nu poate fi precizată, căci are fața exterioară distrusă, dar pare a fi aceea a incintei – care cade pieziș pe curtaină aproape de capătul ei. E probabil că este zidul de bază, care teșea colțul celor două cortine, al turnului de colț, adică așa cum am văzut și la cele două turnuri de colț păstrate, 2 și 6. O altă dovadă că pe aici era zidul dinspre Dunăre al cetății o găsim în malul, lăsat de carieră, al jumătății din cetate la care exploatarea nu intrase. Jos, la baza dărâmăturilor, în stânca încă neformată în acest loc ci rămasă în formă de conglomerat de pietre prinse într-un pietriș roșcat, se află un șanț larg de circa 2.60 m umplut astăzi cu pământ. Lărgimea șanțului e însăși lărgimea constatată în zidul incintei cetății și numai un astfel de zid poate avea o lărgime atât de mare. Afară de aceasta șanțul se află pe linia perpendiculară pe capătul curtinei H.

Este deci evident că latura de sud-vest a cetății trecea prin acest loc, unind capătul curtinei H cu capătul – reconstituit e drept – al curtinei A. În spațiul dintre această latură și Dunăre erau așezate construcții de caracter civil, oarecum, ale lagărului, care într-un timp mai târziu au fost închise și ele cu o incintă, fapt obișnuit de altfel, căci așa este la Drobeta, Sucidava și se pare că și la Noviodunum.

Dacă și această latură avea aceleași elemente arhitectonice ca și latura opusă ei, dinspre nord-est, aceasta nu putem s-o știm decât după ce se vor face săpături în lungul ei.

Faptul că în șanțul din malul carierei – după cât se vede în profil – nu mai există nici o urmă de zid, se explică printr-o demantelare a lui totală cu ocazia refacerii castelului târziu din colțul de sud al cetății, care își mutase latura de sud-vest mai înspre Dunăre cu circa 15 m. Demantelându-se vechiul zid, pe de o parte, s-a procurat piatra pentru construcția castelului, iar pe de alta, s-a nivelat terenul pentru construcțiile interioare ale castelului"¹³⁸.

Față de cele de mai sus, credem că Grigore Florescu avea dreptate închizând ipotetic fortificația pe latura dinspre Dunăre undeva în dreptul curtinei H. Sigur, cercetările viitoare vor valida ori infirma aceste considerente logice, izvorâte din principiul simetriei. În altă ordine de idei, reținem considerațiile sale privitoare la faptul că aceste ziduri nu pot reprezenta un turn în sine, ci mai degrabă serveau la consolidarea masei de piatră care va fi suportat deasupra sa un zid nou și, poate, încheierea logică pe care o enunțăm mai sus. Mai multe detalii clare nu pot fi avansate în acest stadiu al cercetărilor, cercetările viitoare în acest colț al cetății urmând să furnizeze un plus de certitudine.

Ceea ce poate fi totuși spus în acest stadiu este legat de faptul că zidurile α , β , γ (pl.3) ale așa-zisului turn 8 sunt realizate într-o tehnică de zidărie îngrijită, cu asize din piatră legate cu mortar și că sunt țesute de cortinele H, respectiv I ale cetății. Ele par astfel să fie contemporane din perspectivă constructivă cu cele două ansambluri și au fost amplasate într-o nivelare generală, de întâlnit în întreaga suprafață cercetată, din sfărâmată de stâncă neformată de culoare roșie intensă și de o duritate extremă, de natură să ofere stabilitate elevației ulterioare. Același tip de demers constructiv, mai precis substrucția inițială foarte dură a stratului roșiatic, a putut fi documentat în 2015 și la turnul nr. 7 al porții principale, sub faza de sec. II p.Chr. a turnului inițial, dar și în spațiul extra muros cercetat pe curtaină G de Zeno Pinter, între nou descoperitul turn în formă de

¹³⁴ http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2001/rapoarte/rapoarte_mai-ne.htm

¹³⁵ <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2006/cd/index.htm>

¹³⁶ Gr. Florescu, *Fouilles et recherches archéologiques à Calachioi (Capidava ?)*, Dacia, III-IV, 1927-1932, p. 483-515; idem, *Fouilles archéologiques de Capidava. 1940-1945*, Dacia, XI-XII, 1945-1947, p. 209-220.

¹³⁷ Gr. Florescu, *Capidava*, I, p. 60-61.

¹³⁸ Gr. Florescu, *Capidava*, I, p. 63.

potcoavă și poarta principală a cetății. Capătul cortinei H se distribuie direct peste acest strat (pl. 5), aceasta părand să presupună și o plintă (pl. 6), distrusă în zona joncțiunii cu turnul nr. 8. Ea a putut fi însă curățată pe o asiză, ieșită cu 30 cm în afara frontului, de la capătul păstrat al cortinei H înspre turnul 7, pe o lungime de cca 2.50-3.00 m. La această din urmă extremitate este posibil să fi apărut și urmele unui zid perpendicular pe cortina H, care nu a mai putut fi supus curățării în campania de anul acesta, date fiind cerințele speciale ale săpăturii din 2015.

La partea superioară a terasei aflăm zidurile notate cu indicativele CM 1-3 (pl. 6), după primul descoperitor, dr. Costin Miron, într-o dispunere simetrică cu spațiul interior format de zidurile α , β , δ . Diferența de nivel este dramatică, cel mai înalt punct păstrat pe CM 2 este la cota 18.16, iar colțul între zidurile α și β se păstra la cota 14.49 m. Acest colț a fost puternic afectat de o demantelare antică distribuită într-un contur circular/ ovoidal. La interiorul spațiului α , β , δ apare aceeași umplutură de culoare roșu intens foarte dură, după care trei rânduri de șape peste nivelări de piatră de dimensiuni mici și medii. Această triplă succesiune a fost înregistrată pe 1.10 înălțime (cu tot cu stratul roșu intens inferior, iar fără acesta 0.70-0.85 m). O asiză a acestei amenajări măsoară 0.27-0.30 m și întregul demers constructiv este vizibil pe o lungime de 4.60 m înspre profilul păstrat în malul înalt al săpăturilor intramurane anterioare (pl.6). Peste toată această succesiune, la interiorul clădirii descoperite de dr. Costin Miron se mai putea vedea în profilul în care zidurile CM 1 și 3 sunt retezate, pe o înălțime de 0.85 m, de la nivelul actual în clădire în jos, întâi un pământ de umplutură de culoare brun-roșcată, iar apoi un strat compact de egalizare din lut, foarte dur și cu mici incluziuni de mortar. Înspre CM 3, în stratul gros de lut pare să se vadă încă o asiză de același tip cu șapa de nivelare descrisă anterior peste strat de piatră nivelatoare (cu o grosime de 0.45 m), poate o situație locală ori poate una care să presupună o extindere în aceeași logică înspre frontul turnului, dar care nu s-a mai păstrat ulterior (pl. 6).

Zidul δ (pl. 2.1) a apărut în mod suplimentar în 2015 față de ceea ce era cunoscut până acum în urma curățării. Grosimea sa este de 2.40, de la limita sa dinspre Dunăre începând flexiunea zidului γ a ansamblului înspre cortina I. Funcția sa putea fi una de consolidare a întregului ansamblu și eventual de compartimentare a sa. Oricum, se cuvine menționat că este țesut cu cortina poligonală, respectiv zidurile β și γ . În plan, zidul δ a fost surprins pe latura dinspre zidul γ pe o lungime de 1.90 m și de 3.60 m pe latura corespunzătoare zidului β , această situație fiind de explicat prin dispunerea oblică față de profilul săpăturii.

În suprafața închisă între zidul γ , latura corespunzătoare a zidului δ și un zid Z 1, urmând aproape același aliniament cu cortina I a fost găsită o umplutură de piatră mare, de dimensiuni comparabile și formă cu piatra folosită în zidul Z1 (pl. 7).

În zona respectivă zidul δ el se oprește într-un posibil zid, notat convențional Z 3 ?, un aliniament insuficient documentat dat fiind traseul foarte scurt identificat în apropierea profilului săpăturii și care pare să fie înghițit, înglobat în egalizarea de mortar pe trei asize documentate înspre cortina H. Greu de spus dacă reprezintă un aliniament independent. Z 3 s-ar vedea pe trei asize înălțime (0.53 m), pe o lungime de 0.80 m și cu 0.35 m grosime.

Apoi secțiunile de control S 1 (5 x 4,5 m) la joncțiunea cortinei H cu turnul 8, extra muros, S 2 (2,3-2,2 x 1,4 m) pe frontul turnului nr. 8, acolo unde zidul se frânge înspre cortina I, respectiv S 4 (1,4 x 1,5 m) la joncțiunea turnului 8 cu cortina I au relevat distribuția întregului ansamblu după aceeași logică și la același moment constructiv (pl. 2.2). Peste tot a fost documentat stratul de stâncă neformată pe care se ridică ulterior zidurile. În S 2 și S 4, la o distanță de cca 1.30-1.80 m de frontul turnului nr. 8 apare un șanț asociat cu umplutură de culoare distinctă față de stratul roșietic menționat mai sus, reprezentând

poate continuarea șanțului cetății de pe cortina H. În S 1 au mai fost identificate urmele unui zid demantelat legat cu mortar (pl.4), la mică distanță față de cortina H și ușor pieziș față de aceasta.

Cortina I a fost înregistrată pe 11.20 m, deși ea avansează înspre Dunăre (pl. 2) pe o distanță pe care nu am mai putut-o măsura (în total aproape 15 m de la joncțiunea cu turnul 8). Motivul este chiar ruptura malului stâncos pe care este amplasată și care face imposibilă documentarea până la capătul său, terminat brusc în malul terasei dinspre fluviu. Acest capăt a fost, apoi, parțial acoperit de pământul evacuat în această zonă în timpul săpăturilor din cetate, vreme de mai multe decenii. Nu am mai putut în vreun fel verifica dacă la capătul zidului dinspre Dunăre mai există sau nu un zid care să facă unghi drept cu cortina I înspre amonte, așa cum figura pe un plan mai vechi al arh. Anișoara Sion. Cert este însă că pe terasa inferioară turnului 8, între cortinele I și J se mai văd încă structurile termelor castrului târziu, menționate de Grigore Florescu.

Profesorul observa că "... în cursul cercetării malului stâncos al Dunării pentru găsirea acestui zid, la o mică distanță de zidul I – circa 10 m – au apărut două camere cu hypocaust. Nu am continuat cercetarea lor mai departe, din motive de tehnică a săpăturilor, ci le-am acoperit la loc cu pământ ca să nu fie distruse de localnici în căutarea de cărămizi. Fără îndoială însă că ele fac parte din clădirea termelor garnizoanei militare din cetate. În acest caz însă zidul lagărului militar pe această latură nu poate fi cel din care am găsit cele două rămășițe pe malul apei, ci, după cum vom vedea mai departe, el se plează mai sus, în dreptul capătului dinspre Dunăre al cortinei H"¹³⁹.

Mai departe, el consemnează următoarele, referitor la funcționalitatea zidului și a terasei inferioare care îl găzduiește: "... Apoi, la capătul ei dinspre Dunăre, se află un fel de turn de o formă cu totul neregulată, 8, după care pornește o altă cortină I, de astădată cu direcția schimbată, mai mult spre sud, față de a cortinei H. Evident, aceste două elemente nu pot fi atribuite incintei cetății nici măcar pentru o epocă târzie. Ținând seama de descoperirea, cu ocazia căutării incintei înspre Dunăre, a termelor, socotim că în acest spațiu, de la capătul cortinei H înspre Dunăre, se aflau construcții civile, în legătură cu viața oarecum particulară a militarilor – terme, prăvălii, ateliere etc., care nu puteau intra în lagărul militar"¹⁴⁰.

Cortina I se păstrează, după cum arătam mai sus, pe o lungime măsurată cu ocazia săpăturilor arheologice din 2015 de 11.20 m și are o lățime de 2.40. Acolo unde cortina I întâlnește CM 4, ea lipsește pe o porțiune ce a putut fi documentată pe 0.60 m lungime, dar aproape pe toată grosimea ei (pl. 8). Este de menționat faptul că la joncțiunea cu zidul γ al turnului nr. 8 este singurul loc unde ea se păstrează neîntrerupt, peste nivelul general la care se conservă astăzi pe terasa superioară, cu o planeitate remarcabilă. La joncțiunea cu zidul γ cortina, țesută cu acesta, se văd trei rânduri de cărămidă suprapuse zidăriei de piatră cu mortar. Greu de spus dacă această formulă este una locală sau continuă pe față respectivă a cortinei mai departe, înspre Dunăre. Curățarea acestei cortine a relevat pe ambele sale fețe urmele plintei. Ultima este evidentă pe față dinspre turnul 8 doar în secțiunea mediană a cortinei I (pl. 2; 4), fără a fi în vreun fel identificată în secțiunea S 4, la joncțiunea cortinei I cu turnul amintit. Pe cealaltă față a zidului, plinta apare nu numai în această porțiune mediană a cortinei, dar și în secțiunea S 3.

În proximitate, zidul CM 4, amintit mai sus și evidențiat ca tehnică și poziție de primul său descoperitor (Miron Costin) după 2005, a fost construit pornind foarte aproape de nivelul la care se păstrează astăzi cortina I. El se conservă pe cca 4 asize de lucru în elevație (0.86, având 1.20 m cu tot cu fundație la capătul dinspre cortina I) și a fost urmărit printr-o nouă casetă, S 3, cu latura de 2.5

¹³⁹ Gr. Florescu, Capidava, I, p. 61-62.

¹⁴⁰ Gr. Florescu, Capidava, I, p. 63.

m (pl. 9). Zidul este construit din piatră legată cu pământ, iar fața sa dinspre Dunăre se păstrează pe 5 m lungime, înspre capătul opus celui de la joncțiunea cu cortina I aflându-se și urmele unui contrafort de sprijin. El apare într-o relație logică (aproape coliniaritate?) cu zidul y de peste cortina I, în ciuda tehnicii constructive diferite. Amenajarea din spatele său, peste traseul scos al cortinei I prezintă similitudini cu ceea ce s-a documentat la interiorul turnului 8 între zidurile α , β , δ , respectiv o succesiune de pământ roșietic foarte dur, cu lentile mai închise la culoare cu piatră mică sfărâmată. Între Z 2 și CM 4 apare evidentă deasupra primei lentile închise la culoare de jos în sus o nivelare cu lut curat, în spatele zidului CM 4, deasupra căreia trebuie să fi fost de căutat nivelul de călcare aferent, pe terasa superioară. Acesta nu s-a putut identifica, probabil datorită succesiunii de bordeie medio-bizantine care începe în zonă și care a perturbat stratigrafic locul. Deasupra, până la nivelul actual al zonei, aflăm o dărâmătură densă de culoare cenușie, denotând incendiu și sfărâmătură de piatră amestecată cu mortar. În cel de-al doilea strat de jos în sus, a fost descoperită o fibulă din fier, tipul Zwiebelknopffibel databilă în linii mari în sec. IV și prima parte a celui următor. Z 2, amintit mai sus, a putut fi identificat doar în plan, paralel lui Z 1 (la 1.5 m distanță de acesta), doar pe una dintre fețe, pe o lungime de 3 asize. Între ele umplutura cu stratul roșiatic este clară, ca și coliniaritatea celor două.

Ca o remarcă generală, materialul arheologic rezultat din cercetarea 2015 nu este reprezentativ nici prin cantitate ori stare de conservare, dar nici prin context. În mod logic, întreaga zonă fiind supusă unui efort constructiv major (cu nivelarea uriașă cu pământ roșiatic foarte dur, făcută pe o suprafață foarte mare), iar complexe arheologice coerente și bogate în material arheologic erau greu de așteptat într-un punct cu evidente valențe defensive sau de legătură cu malul Dunării. Mai apoi, intervenția locuirii medio-bizantine cu nivelarea terasei și dispunerea bordeielor în clădirile romane târzii și romano-bizantine (afectate, poate, de alunecare de teren și cutremure, cum credea prof. Radu Florescu) va completa această situație complicată, care face foarte dificilă clarificarea ansamblurilor și succesiunii cronologice locale. Astfel, ceramica descoperită este exclusiv reprezentată de fragmente foarte diferite, în general provenind de la amfore, databile în sec. III-VII p.Chr.

Conf.dr. Ioan C. OPRIS (Universitatea din București)
Drd. Mihai M. DUCA (Universitatea din București)

Abstract:

On the occasion of the restoration project in Capidava (2015) the investigation of the so called tower no. 8 has been also resumed. Situated in the SW corner of the castellum, this object has previously drew attention to Gr. Florescu (before the Second World War) and Costin Miron (2000-2008), who tried to remove the rubble, delimiting the outer facing of the defensive system, in order to establish its functions and precise phases.

This report refers to the alphanumeric 5 x 5 m grid cells c-d-e-f-g-h 76-78 (tower no 8, curtain I, respectively). The same campaign brought the limited cleaning of curtain J as well, i.e. the cells g-h 76-73 (object abandoned after technical debates with the architects in charge with the project, see report).

After an initial cleaning operation covering a surface measuring 250 m² in the area of curtain walls H, I-J and the tower, four precise excavations (S1-S4) have been practiced, in order to check the junction of curtains H and I with the tower, or the construction correlation between curtains I and J: S 1 (5 x 4,5 m) extra muros; S 2 (2,3-2,2 x 1,4 m) extra muros; S 3 (2,5 x 2,5 m); S 4 (1,4 x 1,5 m) extra muros.

What is undoubtedly clear is that the whole defensive system has

been constructed after a large scale leveling of the whole area. As for the scarce artifacts, they are not of much help, unfortunately, at establishing precise chronology, due to the massive Roman rubble layers and the later constructive activity, i.e. Middle Byzantine dwellings and their (unfounded) enclosure wall. Still, in spite of its limited character, our research managed to establish several partial relations and correlations regarding the orientation of the tower and the correlation of the outer walls with the rest of the fortress.

Bibliografie:

Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2000 (A XXXV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Suceava, 23-27 mai 2001), CIMEC, București, 2001.

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2005 (A XL-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Constanța, 31 mai – 3 iunie 2006), CIMEC, București, 2006.

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2006, A XLVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Tulcea, 29 mai – 1 iunie 2007, Ministerul Culturii și Cultelor, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național / Direcția Monumente Istorice și Arheologie, CIMEC, 2007.

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2007, A XLVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Iași, 14 – 17 mai 2008, Ministerul Culturii și Cultelor, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național / Direcția Monumente Istorice și Arheologie, CIMEC, 2008.

Cronica cercetărilor arheologice din România/ Campanie 2008 – A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgoviște, 27-30 mai 2009, CNMCD-CIMEC, Târgoviște, 2009 = Valachica, 21-22, 2008-2009.

Gr. Florescu și colab., Capidava, Monografie arheologică I, București, 1958.

Gr. Florescu, Fouilles et recherches archéologiques à Calachioi (Capidava ?) en 1924 et 1926, Dacia, III-IV, 1927-1932, p. 483-515.

Gr. Florescu, Fouilles archéologiques de Capidava. 1928-1936, Dacia, V-VI, 1935-1936, p. 351-386.

Gr. Florescu, Fouilles archéologiques de Capidava. 1937-1940, Dacia, VII-VIII, 1937-1940, p. 345-351 (în special p. 345-346, fig. 1 pentru sistemul de valuri din fața cortinei H și legătura cu turnul 7).

Gr. Florescu, Fouilles archéologiques de Capidava. 1940-1945, Dacia, XI-XII, 1945-1947, p. 209-220.

82. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța Capidava 2015 – Sector PORT, Debarcader/ Molul portuar antic

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;
cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01
tip de sit: 112 – așezare fortificată; 113 – așezare urbană; 12 – locuire militară; 121 – castru; 122 – cetate; 125 – fortificații.

încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Colectiv: Cătălin DOBRINESCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța; Vitalie BODOLICĂ, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța.

Perioada de desfășurare a campaniei: 01.08 – 09.10.2015.

În cadrul proiectului de restaurare, care avea prevăzute și lucrări asupra molului portuar, au fost propuse 3 sondaje arheologice de cercetare pe suprafața terasei înalte (diferența de nivel față de cheu este de 3,03 m) din spatele debarcaderului în sectorul Port al cetății Capidava. Portul este așezat într-o ansă naturală, capetele cheiului fiind fixate pe doi pîteni de stîncă. Întreaga zonă a sectorului Port Capidava a suferit în timp importante modificări topografice sub acțiunea Dunării, dar și modificări antropice, dintre care cea mai agresivă a fost exploatarea carierei de piatră "Frații Ghenciu", la începutul secolului XX. Datorită configurației locale a terenului (denivelări, umplutură pe stîncă și implicațiile acestora pentru siguranța muncii), suprafața totală a sondajelor arheologice depășește suprafața inițială prevăzută în proiect. Dimensiunile inițiale ale secțiunilor, de 7 x 2 m, au fost înlocuite cu dimensiunile de facto S I = 7 x 2 m; S II = 6,20 x 4 m; S III = 6,20 – 10 x 4 m. Martorul dintre S II și S III a fost demontat, crescînd astfel suprafața cercetată la 12,10 x 6,20/10,00 m. Cele 3 secțiuni perpendiculare pe debarcader, sunt orientate NE – SV, la o distanță liniară, orizontală, de 4,82 m de mol. Suprafața cercetată: 296,86 mp în 3 secțiuni S I, S II, S III, caseta c 1 și degajarea suprafeței reprezentată de debarcader și ambele fețe laterale cu lățimea de 1 m din fața și din spatele molului; suprafața cercetată este reprezentată de cele 3 secțiuni, cu aria totală de 78,80 mp înainte de demontarea marilor/ după demontarea marilor dintre SII – SIII și a marilor dinspre VNV al SIII suprafața cercetată atîngea 121 mp.

Molul portuar al cetății Capidava este situat la baza masivului stîncos pe care a fost construită fortificația, în partea de sud-vest a acesteia, pe plaja Dunării, paralel cu fluviul, avînd o orientare ESE-VNV. Molul a fost construit ca un debarcader la țarm, avînd capetele fixate pe limitele stîncose ale unei anse, formată natural în masivul stîncos ce constituie fundamentul acestuia. Pentru documentarea lungimii păstrate în prezent a debarcaderului și pentru obținerea unor detalii privind tehnica de construcție a acestuia (opus mixtum) au fost efectuate două secțiuni de degajare la interiorul (spre cetate) și exteriorul (spre Dunăre) molului pe toată lungimea acestuia, cuprinzînd astfel și săpăturile anterioare efectuate de dr. Cristian Matei în perioada 1987 – 1995.

Pentru a înțelege stratigrafia locală, modul de amplasare a fundației molului pe stîncă nativă, gradul de intervenție antropică asupra stîncii și prezența unor posibile fundații de structuri constructive adosate debarcaderului, a fost trasată o casetă notată c1 de 4 x 4 m în zona proximală a extremității VNV, adiacentă zidului interior, orientată pe direcția NE – SV.

Săpăturile arheologice efectuate în Sectorul Port al cetății Capidava s-au desfășurat în trei secțiuni de la SI până la SIII, caseta c1, și secțiunile de degajare a debarcaderului notate D1 și D2. Ritmul cercetării a fost condiționat de dificultatea situației din teren cu consecințe asupra siguranței muncii. Cele trei secțiuni de pe movila din proximitatea debarcaderului au scos la iveală complexe formate din ziduri legate cu mortar, dar și ziduri legate cu pămînt, numeroase fragmente ceramice angrenate probabil de pe panta cetății, mai ales în timpul exploatării carierei de piatră "Frații Ghenciu" la începutul secolului XX. De aceea intervalul în care poate fi încadrată ceramica este foarte larg: din epocă romană timpurie, adică sec. II p.Chr., romano-bizantină (sec. V-VII) și perioadă medievală.

Secțiunile SI, SII și SIII se află pe movila din proximitatea debarcaderului, perpendicular pe acesta, spre extremitatea sa de ESE la o distanță liniară orizontală de aproximativ 4,82 m de mol

Investigația arheologică a campaniei din anul 2015 din sectorul Port a expus din nou molul și potențialele instalații portuare adiacente acestuia și a scos la iveală noi structuri constructive adiacente lui.

Cercetările realizate în 2015 au permis verificarea tehnicii de construcție a debarcaderului pe toată lungimea păstrată și au evidențiat mai multe detalii constructive; în același timp, în cele trei secțiuni au fost identificate o serie de complexe formate din ziduri legate cu pămînt (complexele C1 – 2 ziduri; C2 – un zid; C3 – trei ziduri) și o posibilă cale de acces dinspre debarcader. Cercetarea actuală a fost documentată prin ridicare topografică, relevee de arhitectură, fotografie aeriană și desene

Zidurile din spatele molului au fost construite mai târziu decât acesta. Debarcaderul a fost construit, probabil, odată cu cetatea, iar accesul se făcea prin intermediul unei structuri de lemn, dovadă multitudinea de cuie descoperite în zona cercetată. Fragmentele de ziduri din spatele molului sunt greu de datat. Tehnica de construcție, piatră legată cu pămînt și inventarul ceramic eclectic sugerează mai degrabă o perioadă mai târzie, romano-bizantină sau chiar medievală, pentru structurile de pe movila din spatele molului.

Datorită impactului antropic modern exercitat asupra sectorului nu a putut fi documentată o legătură clară între portul antic și cetate (pasaj, cale de acces) și nici rolul construcțiilor adosate molului. Între mol și fragmentele de ziduri de pe movilă a fost identificată o posibilă asemenea cale de acces spre și dinspre mol, a cărei natură/ amenajare nu a putut fi determinată (posibilă scară, platformă de lemn).

Cătălin DOBRINESCU (MINAC), Vitalie BODOLICĂ (MINAC)

Abstract:

Part of the restoration project, which also included restoration works at the ancient Roman port, the archaeological team began the excavation of three trenches (SI: 7 x 2 m; S II: 6.20 x 4 m; S III: 6.20 - 10 x 4 m) placed on the high terrace of the quay (the front quay level difference is 3.03 m) behind the ancient Roman port from Capidava.

The port is situated in a natural bay, the pier heads are fixed on two lateral rock spurs. The whole area of Capidava Port Sector has undergone major changes under natural topographic action of the Danube as well as some anthropogenic changes.

The archaeological research from the Port Sector during the 2015 campaign have uncovered, once again, the pier and possibly its annexes and other port facilities, placed adjacent to the pier. The excavations from 2015 permitted the verification of the construction technique of the wharf and to reveal more constructive details. In the three trenches there were identified a series of building complexes, represented by walls constructed in stone and clay masonry (complexes C1 – 2 walls; C2 – one wall; C3 – three walls) and a possible access way from the pier to the upper side of the wharf.

Due to modern human impact exerted on this sector of the site, it could not be documented a clear link between the ancient port and the fort (in form of a passage gateway of some sort) and no clear functional constructions in the near vicinity of the pier.

Bibliografie:

- Gr. Florescu și colab., Capidava, Monografie arheologică I, București, 1958.
- Matei C., Cercetările arheologice în zona instalației portuare antice de la Capidava, CCDJ 3-4, 1987, p. 95 – 109.
- Matei C., Cercetările arheologice în zona instalației portuare antice de la Capidava (II), CCDJ 5-6-7, 1988 – 1989.
- Matei C., Considerații privind raportul dintre Classis Flavia Moesica și fortificațiile Limesului roman de la Dunărea de Jos sec. I – VI, Pontica 24, 1991, p. 150 – 152.

Munteanu C., Porturile fluviale romane din provinciile renane și dunărene sec. I – III p. Chr., *Pontica* 45, 2012, p. 214 – 216.

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța Capidava 2015 - Sector Extramuros. Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

Autorizație: Nr. 62 din 30.03.2015/ M.C., reînnoită;

cod RAN al sitului: 63063.1 cetate, cod LMI CT-I-m-A-02600.01

tip de sit: 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 12 – locuire militară; 21 – necropolă; 211 – necropolă plană.

încadrare cronologică: 32 – epoca romană; 321 – epoca romană timpurie; 322 – epoca romană târzie; 34 – epoca romano-bizantină, 41 – epoca bizantină; 431 – epoca medievală timpurie.

Colectiv: Cătălin DOBRINESCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța; Tiberiu POTĂRNICHE, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța; Vitalie BODOLICĂ, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța; Mihai DUCA, Universitatea din București; Marius LASCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța.

Perioada de desfășurare a campaniei: 17.04 – 12.11.2015.

Cu prilejul realizării proiectului de restaurare a cetății de la Capidava, în zona extramurană au fost proiectate o serie de construcții și amplasamente menite să contribuie la dotările necesare introducerii în circuitul turistic al monumentului. În acest scop, au fost proiectate și avizate spre execuție un centru de informare turistică, o parcare, căi rutiere, precum și o alee de acces către centrul de informare, destinată persoanelor cu dizabilități.

Primele cercetări arheologice în zona au demarat la începutul secolului XX inițiate de V. Pârvan și Grigore Florescu. Cercetările au debutat în 1924 și sunt continuate fără mari întreruperi până în prezent.

Obiectivul cercetării a fost acela de identificare și investigare a complexelor arheologice, recuperarea materialelor și informațiilor în vederea valorizării lor istorice și muzeistice.

Cercetarea arheologică desfășurată în intervalul aprilie – noiembrie 2015 a debutat cu o ridicare topografică și fotografie aeriană, realizate în cursul anului 2014. Centrul de Informare (aprilie – iunie 2015) a fost amplasat în imediata apropiere a incintei antice, la aproximativ 100 de metri ENE de intrarea în fortificație. Cercetările realizate în ultimii 8 ani pe platoul afectat de realizarea Centrului de Informare au dus la identificarea mai multor complexe din perioadele romano-bizantină și medievală – morminte medio-bizantine, fragmente de ziduri legate cu pământ, gropi de diferite forme și funcțiuni. Suprafața cercetată, însumând o arie de 650 mp a fost împărțită cu ajutorul stației totale în 8 secțiuni de 2 x 25 m, cu martori de 1 metru, orientate aproximativ E-V.

Parcarea, respectiv căile rutiere (aprilie-mai, iulie-august 2015) au fost amplasate funcție de rețeaua rutieră deja existentă în imediata vecinătate a fortificației capidavense, la nord de aceasta. Cele două obiective debutează în dreptul turnului IV, respectiv a curții E, pentru a se încheia acolo unde se realizează și joncțiunea cu DJ 223, pe platoul înalt plasat la cca. 200 m ENE de poarta principală a cetății. Întreaga zonă cercetată (cca. 630 mp) a fost împărțită în 9 secțiuni după cum urmează: S I, S II – 36 x 2 m; S III, S IV – 30 x 2 m; S V, S VI – 19 x 2 m; S VII, S VIII, S IX – 24 x 2 m. Toate secțiunile au fost despărțite de martori stratigrafici, având lățimea de 1 metru, fiind orientate aproximativ E-V.

Aleea de acces către centrul de informare destinată persoanelor cu dizabilități (iunie-iulie 2015) a fost amplasată pe latura estică a Centrului de informare turistică. Cercetarea arheologică desfășurată aici (cca. 150 mp) a fost realizată prin intermediul a cinci secțiuni stratigrafice, trasate conform traseului aleii respective: SI 2 x 17 m, SII 2 x 19m, SIII 2 x 6 m, SIV 2 x 12,5 m, SV 2 x 15,5 m.

Extinderea centrului de informare turistică (octombrie-noiembrie 2015), reprezentând o suprafață de cca 250 mp se găsește la SE de clădirea mai sus amintită, în imediata sa apropiere. Zona a fost cercetată în suprafață, ca urmare a informațiilor recent obținute din cercetarea efectuată în lunile aprilie-iunie, care indicau că în această direcție se concentrează cea mai mare densitate a înmormântărilor medio-bizantine.

În urma cercetării arheologice efectuate în sectorul X extra muros de la Capidava, pe o suprafață de cca. 1800 mp au fost înregistrate o serie de rezultate remarcabile. După îndepărtarea stratului vegetal actual, ce are o grosime variabilă de cca. 0,20/0,30 m, urmează un strat de vegetal antic și medieval de cca. 0,40-0,90 m, în care au apărut și primele complexe: morminte medievale, fragmente de zidurile legate cu pământ și locuințe medievale. Solul galben (loess-ul) apare imediat sub nivelul vegetal antic și medieval, fiind străpuns de gropi de morminte sau gropi menajere. Prin răzuiri succesive au fost identificate un număr de 375 de complexe arheologice, reprezentând 186 de morminte de inhumație, 133 de gropi de diferite forme și funcțiuni, 28 de fragmente de ziduri realizate din piatră legate cu pământ, 5 structuri de locuire, 2 structuri de combustie, 7 vetre exterioare și 11 șanțuri folosite pentru drenaj.

Dintre cele 186 de morminte descoperite, două aparțin epocii bronzului, restul fiind atribuite epocii medievale. Acestea din urmă pot fi clasificate în trei categorii: a) în groapă simplă, patrulateră, cu defunctul orientat aproximativ NE-SV (cap); b) cu defuncții chircoți, uneori cu depunere de ofrandă animală, cum este cazul mormintelor C6, C11, C20; c) gropi comune, cu doi sau mai mulți indivizi (cazul mormintelor C42 sau C58). Inventarul mormintelor este relativ variat, fiind reprezentat în principal de obiecte de port sau bijuterii: cataramă, aplice, butoni, brățări, mărgelă, inele, cercei. Se poate considera faptul că necropola medievală este limitată în mare către N-NV de către DJ 223 Cernavodă-Hârșova, deși câteva morminte medio-bizantine, chiar în groapă comună au fost cunoscute încă din anii 1950. De asemenea, se poate evidenția clar o stratificare a necropolei, fiind surprinse cel puțin două orizonturi funerare.

O parte a gropilor menajere sau de extracție a loess-ului și o parte a fragmentelor de ziduri pot fi atribuite, cu siguranță, perioadei târzii a epocii romane, având bune analogii în teritoriul capidavens.

Peisajul extramuran a fost intens exploatat în perioada antică și medievală, dovadă fiind numărul mare de intervenții antropice, bogatul material arheologic descoperit (în covârșitoare măsură fragmentar) sugerând o evidentă zonă de pasaj și trecere în imediata apropiere a porții cetății. Toate complexele arheologice au fost înregistrate prin fotografie și desen la scala 1:20.

Cercetările întreprinse pe suprafața supusă investiției, au adus elemente noi privind spațiul aflat în imediata apropiere a incintei Capidavei. Cele două morminte din perioada Bronzului târziu (C34 și C115), atribuite de noi unei comunități de tip Coslogeni, se pot lega de descoperirile mai vechi de materiale arheologice din aceeași perioadă (sceptre-pisălog) apărute întâmplător în nivelurile romano-bizantine din cetate. Aceste descoperiri atestă existența unei comunități umane din sec. XIII-XII a.Chr. în acest spațiu.

Densitatea complexelor dovedește o intensă exploatare a spațiului extramuran. Identificarea necropolei medievale în imediata apropiere a cetății aduce o viziune nouă asupra spațiului în epoca medievală, dacă ar fi să o comparăm cu perioada anterioară,

romano-bizantină, când necropola se afla la o distanță de peste 300 de metri de incintă.

O situație elocventă în ce privește intensitatea exploatarei peisajului din imediata apropiere a cetății o reprezintă descoperirea structurilor de locuire C 5, C 8, C 60, respectiv C 67. Toate cele patru locuințe sunt databile pe baza materialului ceramic, descoperit in situ, în perioada medievală. În cazul complexelor C 5 și C 67 situația este una aparte, locuințele medievale fiind suprapuse la rândul lor de gropile mai multor morminte din aceeași epocă. La polul opus se plasează complexul C 8, situat la cca 35,00 m N de turnul VI al cetății, descoperit la o adâncime foarte mică (0,40 m), ce păstra încă cinci vase ceramice în cuptorul locuinței. Acest aspect conferă informații noi cu privire la nivelul de călcare din perioada medievală în raport cu fortificația.

Cătălin DOBRINESCU (MINAC), Tiberiu POTÂRNICHE (MINAC),
Vitalie BODOLICĂ (MINAC), Mihai DUCA (UNIV. BUCUREȘTI),
Marius LASCU (MINAC)

Abstract:

The large-scale archaeological excavations in 2015 within the Sector X (extra muros) at Capidava (100-300 m east by north-east from the Roman and Byzantine fort), covered a surface of approx. 1800 m² and offered some spectacular results. On the plateau, where a Tourist Information Centre (with parking, access roads and roundabout) is supposed to make possible the visiting of the monument, have been identified 375 archaeological complexes, i.e. 186 inhumation graves, 133 pits of different forms and functions, 28 fragments of clay-walls, 5 dwellings, 2 combustion structures (kilns), 7 outdoor hearths/fireplaces and 11 drainage ditches. Two of the graves are dated in the Bronze Age, as for the rest, they are related to the Middle Byzantine settlement (10th-11th c.).

Bibliografie:

- N. Cheluță-Georgescu, Cercetări efectuate în necropola romană (Capidava 1978). Raport preliminar, MCA, 13, 1979, p. 179-182.
- Gr. Florescu, R. Florescu, Gl. Ceacalopol, Săpăturile arheologice de la Capidava, MCA, 8, 1962, p. 693-704.
- Cătălin Dobrinescu, Maria Herlea, 8. Capidava. Sectorul X extra muros (N – necropola), în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2010, A XLV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Sibiu, 26-29 mai 2011, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, 2011, p. 32-33.
- Cătălin Dobrinescu, Zeno Pinter, Cl. Urduzia, Beatrice Kelemen, Sebastian Corneanu, Delia Roman, 21. Sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța, punct: Sector X extra muros, Cronica cercetărilor arheologice din România, Campania 2013, A XLVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Oradea, 5 -7 iunie 2014, Ministerul Culturii, Comisia Națională de Arheologie – Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Țării Crișurilor – Oradea, 2014, p. 36-37, fig. 15-23, p. 276-280.
- Cătălin Dobrinescu, Zeno Pinter, Cl. Urduzia, Beatrice Kelemen, 21. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța, Punctul Sector X extra muros, în Cronica cercetărilor arheologice din România 2015. Campania 2014, A XLIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Pitești, 28 -30 mai 2015, Ministerul Culturii, Comisia Națională de Arheologie – Direcția Generală Juridică și de Patrimoniu Cultural, Muzeul Județean Argeș, 2015, p. 46-47, 332-333, fig. 1-4.
- Tudor Papasima, Ioan Carol Oprea, Zaharia Covacef, Cristian Matei, Valeriu Georgescu, 23. Capidava. Sectorul I, III, V, IX – „Port”, X –

„Terme”, în Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1993, A XXVIII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Satu Mare, 12-15 mai 1994, p. 12-14.

84. Ciacova, orașul Ciacova, Jud. Timiș

Punct: Piața Cetății

Autorizație: Nr. 95/06.05.2015

Tip sit: 113 (așezare urbană)

Încadrare cronologică: 432 (epocă medievală târzie); 5 (epocă modernă)

Colectiv: Dorel Micle - responsabil științific, Tuțuianu Costin-Daniel – responsabil sector (MCDRD), Andrei Stăvilă, Cristian Floca, Octavian Cristian Rogozea – membri în colectivul de cercetare (UVT), Remus Dincă, Bogdan Seculici, Sergiu Enache, Cristian Oprean (UVT).

Durata de desfășurare a campaniei: 10.06-10.08.2015

Cercetările arheologice preventive din "Piața Cetății", Oraș Ciacova, jud. Timiș, din vara anului 2015, au fost demarate ca urmare a unor proiecte investiționale ale Primăriei orașului, în vederea reabilitării rețelei de apă potabilă.

Lucrările s-au desfășurat în perimetrul Pieței Cetății, pe laturile de N, S, E și V, în zona din imediata vecinătate a bordurii drumului ce mărginește zona centrală a Pieței. În interiorul Pieței nu s-a intervenit prin săpătură, deoarece aici nu au fost prevăzute lucrări de reabilitare. Stratul superior de pavaj și/sau de beton s-a îndepărtat manual sau mecanizat, iar substratul de nisip și moloz s-a îndepărtat mecanizat până la adâncimea medie de 0,5 – 0,8 m după care s-a intervenit manual pentru a nu se distruge evidențele arheologice.

Data fiind suprafața foarte mare de teren ce urma a fi excavată și datorită faptului că se știa din documentația primită de la serviciul topografic al Primăriei Ciacova de existența fostelor săpături pentru introducerea apei potabile din anii 60, precum ce cele mai actuale de telecomunicații și de canalizare, efectuate în anii 2009-2010, metodologia de lucru nu a impus ca o necesitate deschiderea unor secțiuni mai late de 1 m, deoarece, pe cel puțin 2 laturi ale Pieței (cea de est și cea de sud), noua rețea de apă potabilă s-a introdus în imediata vecinătate a celei vechi sau chiar deasupra ei. De asemenea terenul era deja bulversat de săparea șanțurilor pentru implementarea canalizării orașului care a prevăzut introducerea tuburilor de beton la adâncimea de 5 m.

Acolo unde în excavarea inițială a magistralei s-au descoperit straturi antropice nebulversate sau diverse evidențe arheologice, șanțul a fost mărit la 2 m, pentru o documentare corectă conform standardelor și procedurilor din România. De asemenea, adâncimea până la care s-a coborât a fost cea a sterilului arheologic. Chiar și acolo unde nu a fost necesară lățirea secțiunii la 2 m pentru că deja terenul era bulversat de lucrările mai vechi (menționate mai sus), s-a dispus verificarea prin sondaje a stratigrafiei verticale până la atingerea sterilului pentru a se documenta topografia terenului din perioada medievală.

Singurele evidențe arheologice descoperite în urma săpăturilor se concentrează în zonele de nord-vest și sud-vest, unde au fost descoperite următoarele:

- În latura de nord a Pieței Cetății s-au identificat urmele a două stradele din lemn, defațate, probabil în preajma cuceririi austriece, din ele păstrându-se doar patul din crengi ce forma structura inferioară a stradelei destinată a consolida terenul mlăștinos și a drena apa pluvială. Cele două stradele converg către un punct aflat azi în latura de nord a Pieței, sub casele construite acolo, dar unde în perioada otomană exista un pod de legătură între Piață și Cetate, peste canalul cu apă

ce înconjura fortificația.

- În colțul de NV al Pieței a fost identificată o încăpăre mică din cărămidă, cu laturile de 1,2x1,5m, cu o utilitate tehnică, ce făcea parte, probabil, din corpul unei mori de apă, aflată la confluența micului pârau ce se vărsa în canalul ce înconjura Cetatea, curgând dinspre sud spre nord.
- Tot în colțul de NV al Pieței a fost identificată o stradelă din grinzi de lemn, cu orientarea SV către NE, către același pod peste canalul ce înconjura Cetatea.
- În același loc, stradela din lemn este parțial distrusă de un jgheab din cărămidă cu lățimea de 1,2 m, construit în prima fază a perioadei ocupației habsburgice, pentru a canaliza micul pârau afluent stânga al Timișului Mort și ai mări presiunea pentru a eficientiza moara de apă ce se afla în acest loc (ea fiind reprezentată și pe prima ridicare topografică militară iosefină datată în 1769-1772).
- În colțul de sud-vest al Pieței Cetății, a fost identificat urma canalului aceluiași mic pârau ce curgea dinspre sud spre nord, ce pune în mișcare moara din fața Cetății, dar care aici nu mai e captușit cu cărămidă, surprinzându-se doar șanțul săpat în pământ, cu laturile întărite cu lut, având lățimea de 1,6 m.

În concluzie, ca urmare a investigațiilor arheologice pe toate cele patru laturi ale pieței actuale, s-a constatat faptul că informațiile oferite de cartografia istorică (Mappa von dem Csakowaer District, 1723 - Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv; Banat Josephinische Landaufnahme, 1769-1772, Historische Militärkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie - Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv; pe Zweite oder Franziszeische Landesaufnahme, 1806-1869, Historische Militärkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie - Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv) sunt reale, zona din fața Cetății Ciacova fiind în Evul Mediu un spațiu viran. Existau doar câteva drumuri din pământ care, în perioada ocupației otomane, au fost podite cu lemn, în zona din imediata vecinătate sudică a Cetății. Tot în această perioadă exista un curs natural al unui pârau ce curgea dinspre sud spre nord, prin latura vestică a Pieței și care alimenta Moara care se afla construită la confluența acestui mic pârau cu canalul ce înconjura cetatea. Acest pârau a fost canalizat în perioada habsburgică, dar în timp a fost complet desecat, dispărând din topografia actuală a Pieței Cetății.

Abstract:

Preventive archaeological excavations in "Piața Cetății" (Engl. City Square), Ciacova, Timiș County, in the summer of 2015 started because of investments by the Ciacova Town Hall aiming at rehabilitating the drinking water network.

Excavation works were carried out within the City Square perimeter, North, South, East and West, in the close vicinity of the road delimitating the central area of the Square. There was no digging within the Square, because there was no rehabilitation work to carry out there. The upper layer made of stone pavement and/or concrete was removed manually and the under layer of sand and debris was removed mechanically down to 0.5-0.8 m, after which we acted manually to prevent destroying archaeological evidence.

Given the very large land area to be excavated and because we knew, from the documents from the land survey service of the Ciacova Town Hall, about the existence of the former excavations carried out in 2009-2010 for the introduction of the drinking water network in the 1960s, the working methodology did not ask the opening of sections wider than 1 m (on at least two sides of the

Square – eastern and southern – the new drinking water network was set in the close vicinity of the old one or right above it). The land was already ravished by ditches for the town sewage system that consisted in introducing concrete pipes 5 m down in the soil.

Where, in the initial excavation of the main pipe, we discovered untouched man-made layers or different archaeological evidence, the ditch was enlarged to 2 m for proper documenting according to Romanian standards and procedures. Likewise, the digging depth was that of archaeological sterile. Even where we did not have to enlarge the section to 2 m because the land had already been ravished by older works (as mentioned above), we sound checked the vertical stratigraphy down to the sterile to document the Middle Ages land topography.

The only archaeological evidence following the excavations was concentrated in the north-west and southeast:

- On the northern side of the City Square, we identified the traces of two narrow wooden streets that were no longer used maybe close to the Austrian conquest: what has remained of the two streets was the branch bedding making up the lower structure of the street meant to consolidate the marshy land and to drain the rain water. The two streets converged towards a point located on the northern side of the Square, underneath the houses built there, but where, during the Ottoman period, there was a bridge connecting the Square and the Fortress, over the moat that surrounded the fortification.
- In the north-west corner of the Square, we identified a small room (1.2 x 1.5 m) made of brick whose use was technical and that most probably was part of a water mill: it was located at the confluence of the small creek that flew from south to north into the moat surrounding the Fortress.
- In the same corner of the Square, we identified a narrow street made of wood beams going from south-west to northeast towards the same bridge over the moat surrounding the Fortress.
- In the same place, the wooden street was partially destroyed by a brick trough 1.2 m wide built in the first period of the Habsburg occupation to direct the creek flowing from the left into the Timișul Mort and to increase its pressure and make work the water mill (it was also represented by the first military Josephine land survey from 1769-1772).
- In the southern-western corner of the City Square, we identified the traces of the canal of the same small creek flowing from south to north, making the water mill work: in this location, it was no longer padded with bricks but coated with clay and measuring 1.6 m wide.

As a conclusion, as a result of archaeological investigations on all four sides of the nowadays' square, we could see that the information supplied by historical mapping (Mappa von dem Csakowaer District, 1723 – Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv; Banat Josephinische Landaufnahme, 1769-1772, Historische Militärkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie – Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv; Zweite oder Franziszeische Landesaufnahme, 1806-1869, Historische Militärkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie – Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv) are real: the area in front of the Ciacova Fortress was, in the Middle Ages, a lane. There were only two earth roads that had been paved with wood during the Ottoman occupation, in the close vicinity of the Fortress (south). At the same time, there was a natural creek flowing from south to north through the western side of the Square and that made the water mill located at the confluence with the moat work. The creek was turned during the Habsburg period, into a canal and was subsequently completely

drained, thus disappearing from the current topography of the City Square.

Bibliografie:

Borovszki, 1912: Borovszki S., Temes varmegye, Budapest, 1912.

Buruleanu & Păun Buruleanu, s.a.: D. N., Păun L., Ciacova, mss., s.a.

Rădulescu, 2001: Rădulescu Al., Săpături arheologice ale șantierului școală la donjonul medieval de la Ciacova, SIB, 23-24-25, 1999-2001, p. 325-326.

Seculici, 2007: Seculici B., Unele considerații privind donjonul medieval de la Ciacova (jud. Timiș), SIB, 30-31, 2006-2007, p. 121-127.

Țeicu, 2009: Țeicu D., Cetăți medievale din Banat, Timișoara, 2009.

85. mun. Constanța, jud. Constanța - omis - Orașul antic Tomis

Punct: Str. Aristide Karatzali, nr. 7-7A

Cod tip de sit: 60428.02, 60428.02.02

Autorizație: Nr. 16 din 04.02.2015

Cauza cercetării: descărcare de sarcină arheologică

Investitor: Bărbulescu Marius;

Nr. Contract: 1534/16.10.2014;

Colectiv: dr. Mihai Ionescu - Responsabil științific șantier Traian Clianțe, dr. Gabriel Gheorghe Custurea, dr. Gabriel Mircea Talmațchi, dr. Sorin Marcel Colesniuc; dr. Laurențiu Clianțe;

Suprafața afectată de proiect: nu există proiect

Perioada desfășurării cercetării: martie 2015;

Prezentarea rezultatelor săpăturii

S-au săpat trei secțiuni, care să acopere o suprafață cât mai mare din terenul aflat la adresa menționată

Secțiunea I

- ❑ a fost săpată de lângă gardul din str. Karatzali până în apropierea clădirii aflate în celălalt capăt al curții, spre sud
- ❑ lungime – 19 m, lățime – 3 m
- ❑ perimetrul secțiunii a fost afectat de gropi menajere contemporane, de o canalizare contemporană din fontă și de un cablu electric împreună cu o împământare, care traversează întreaga secțiune de la nord la sud
- ❑ în extremitatea sudică a secțiunii a apărut un zid de piatră, legat cu pământ, cu o lățime de 85 cm, din care se păstrează 3-4 asize
- ❑ de la metrul 5 până la metrul 8, în profilul de vest, a apărut o zonă roșiatică, distrusă de cablul electric menționat, posibil un cuptor, dar fără fragmente ceramice, astfel că nu l-am putut data

Secțiunea II

- ❑ a fost săpată de lângă gardul din str. Karatzali până la bazinul unde exista robinetul de apă potabilă
- ❑ lungime – 13 m, lățime – 3 m
- ❑ în partea dinspre nord, pământul galben a apărut la adâncimea de 20-30 cm
- ❑ în partea de sud am săpat până la adâncimea de 2,20 m, pentru a ne convinge că pământul galben nu reprezintă o nivelare antică

- ❑ în profilul de est s-a conturat o groapă contemporană, care coboară până la adâncimea de 1,80 m, unde am găsit bidoane de plastic și cutii de aluminiu, sticle de bere, punți de plastic etc

Secțiunea III

- ❑ a fost săpată din apropierea clădirii existente până aproape de gardul din cărămizi înalt de peste 4 m.
- ❑ lungime – 4 m, lățime – 3 m
- ❑ în această secțiune a apărut și continuarea zidului descoperit în secțiunea I, dar aici fusese în mare parte distrus de rădăcina unui copac de mari dimensiuni și de bazinul unui cămin de apă potabilă
- ❑ secțiunea este traversată de o canalizare din fontă

Materialul arheologic este compus din: numeroase fragmente ceramice, în stratul de umplutură, printre care: mânere de amfore, găuri și funduri de vase ceramice – fragmentare, capace și torți de vase ceramice – fragmentare,

Situația stratigrafică:

0,00 – 0,20 cm – strat vegetal

0,20 – 2,20 cm – pământ galben

Concluzii:

În urma cercetării arheologice efectuate, se constată existența unui strat vegetal după care, la adâncimea de 20 cm apare stratul de pământ galben. Cercetarea a fost continuată în secțiunea a doua până la adâncimea de 2,20 m, pentru a ne convinge că pământul galben nu reprezintă o nivelare. În secțiunea S1 a apărut, în partea de sud, un zid de piatră păstrat pe 3-4 asize, datat în perioada romană. Zidul continuă în secțiunea S3, dar este puternic afectat de construcții moderne și rădăcina unui copac, de mari dimensiuni. Materialul ceramic este fragmentar și datează din perioada romană.

Propuneri:

Ca urmare a cercetării arheologice efectuate pe Str. Aristide Karatzali, nr. 7-7A, loc. Constanța, jud. Constanța, cod tip de sit 60428.02, 60428.02.02, în martie 2015, responsabilul științific, dr. Mihai Ionescu, propune, în cazul în care se va construi în perimetrul cercetat, conservarea zidului roman descoperit în secțiunile S1 și S3.

86. mun. Constanța, jud. Constanța - Tomis - Orașul antic Tomis

Punct: Str. Orientului, nr. 13

Cod tip de sit: 60428.02, 60428.02.02

Autorizație: Nr. 53 din 23.03.2015

Cauza cercetării: locuință S+P+2E;

Investitor: Talpeș George Giuliano;

Nr. Contract: 1639/06.11.2014;

Suprafața afectată de proiect: 47,7 mp

Colectiv: dr. Mihai Ionescu - responsabil științific; Traian Clianțe, dr. Gabriel Gheorghe Custurea, dr. Gabriel Mircea Talmațchi, dr. Sorin Marcel Colesniuc; dr. Laurențiu Clianțe;

Perioada desfășurării cercetării: mai 2015

Prezentarea rezultatelor săpăturii

S-a săpat o secțiune care să acopere o suprafață cât mai mare din terenul destinat construirii locuinței;

Lungimea secțiunii – 7,50 m, lățimea – 2,50 m;

Adâncimea la care s-a săpat a fost de – 4,00 m.

La suprafață au fost descoperite resturile unor construcții contemporane, realizate din cărămidă, care erau sprijinite pe un zid antic

La - 0,5 m a apărut un zid datat în perioada romano-bizantină, cu o grosime de aproximativ 90 cm, al cărui colț de sud se afla în interiorul secțiunii trasate de noi;

Fundația era din blochete de calcar, iar elevația a fost realizată în opus mixtum – piatră și cărămidă

Materialul arheologic:

- Numeroase fragmente ceramice, în stratul de umplutură
  - Multe mânere de amfore, între care două ștampilate (EUCHARISTOS 2, SUBGRUPA 5B, GARLAN, 2004 (ASTINOM) FABRICANT FILEMAN, GRUPA 6, A DOUA ȘTAMPILĂ – ELENISTICĂ)
  - Gâturi și funduri de vase ceramice (CNIDOS și SINOPE, THASOS, COS, CHIOS) - fragmentare
  - Capace și torți de vase ceramice - fragmentare
  - Două fragmente de vase de sticlă din perioada romană
  - Două fragmente din fier
  - Rășină
  - Un fragment din marmură, bine șlefuit, posibil de la un ornament
- Situația stratigrafică
- 0,00 – 0,30 m - umplutura modernă
  - -0,30–0,35 m - lutuială/podea ce a aparținut unei locuințe moderne
  - -0,35–1,75 m - nivel brun-cenușiu, umplutura cu fragmente ceramice antice și moderne.
  - -1,75–1,95 m - lentila de loess cu pigment de arsura
  - -1,95–2,00 m - nivel de incendiu
  - -2,00–3,25 m - brun gălbui cu material ceramic elenistic
  - -3,25–3,50 m - loess
  - -3,50–4,00 m - brun-cenușos cu material ceramic elenistic și cele 2 toarte de amfora ștampilate

Concluzii

În urma cercetării arheologice în secțiunea efectuată, la suprafață au apărut construcții contemporane, realizate din cărămidă, care se sprijineau pe un zidul unei locuințe datată în perioada romano-bizantină. Zidul a fost cercetat până la adâncimea de 4 m, unde se află talpa fundației. Era tencuit pe partea interioară.

Subliniem faptul că zidul a fost parțial afectat de o clădire modernă, a cărei fundație s-a sprijinit parțial pe elevația zidului roman. Zidul roman are, în mai multe zone, fisuri semnificative. El este lucrat în opus mixtum cu rânduri alternative de blochete de calcar fasonate și semifasonate și cărămizi.

Zidul are cca. 0,90 m grosime, iar orientarea edificiului din care a făcut parte era SE-NV. Având în vedere placa de pavaj păstrată în situ la adâncimea de 1,65m, putem avansa ipoteza că aceasta constituia limita dintre fundația și elevația clădirii în epoca romană târzie. Subliniem, de asemenea, faptul că zidul antic a fost distrus aproape în totalitate de fundațiile clădirii ce se afla la N de perimetrul cercetat.

Materialul arheologic descoperit în stratul de umplutură constă din: numeroase fragmente ceramice (torți, gâturi, funduri), două fragmente de sticlă, două fragmente de metal și un fragment din marmură, bine șlefuit, provenind, probabil, de la un ornament.

De asemenea, pot fi amintite două toarte de amfore ștampilate, dintre care una este de proveniența sinopeană. Cercetarea arheologică s-a oprit la -4 m datorită unor infiltrații de apă, posibil de la pânza freatică sau de la o conductă de apă din apropiere.

Propuneri

Ca urmare a cercetării arheologice efectuate pe Str. Orientului, nr. 13, loc. Constanța, jud. Constanța, cod tip de sit 60428.02, 60428.02.02,

în mai 2015, responsabilul științific, dr. Mihai Ionescu, propune punerea în discuție a rezultatelor prezentei cercetări arheologice de către Comisia Națională de Arheologie. Propunerea colectivului de cercetare este protejarea și conservarea zidurilor descrise mai sus, în așa fel încât ele să fie incluse în fundația/subsolul viitoarei clădiri, în funcție de soluția adoptată de arhitect. Soluția finală va aparține Comisiei Naționale de Arheologie.

87. mun. Constanța, jud. Constanța

Punct: Str. Labirint, nr. 3; Str. Oborului, nr. 35 – 37;

Str. Oborului, nr. 47 D

Cod sit: 60428.16

Autorizații: Nr. 67 / 26.03.2015 (str. Labirint, nr. 3), 263 / 16.09.2015 (str. Oborului, nr. 35 – 37), 301 / 9.11.2015 (str. Oborului, nr. 47 D)

Colectiv: Constantin Chera – responsabil (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), Octavian Mitroi

Cercetările arheologice care fac obiectul acestui raport au fost desfășurate cu ocazia unor lucrări de construcție pentru beneficiari particulari, pe parcursul anului 2015. Cele trei perimetre cercetate sunt situate în zona Gării CFR Constanța, în care, cu diferite ocazii, în ultima jumătate de secol, au fost realizate numeroase descoperiri arheologice, mai ales cu caracter funerar, zona fiind amplasată în partea de V a ariei necropolare a orașului antic Tomis.

1. Str. Labirint, nr. 3 – În martie 2015, a fost desfășurată supravegherea arheologică a lucrărilor de excavare a gropii de fundație pentru un nou imobil. Săpătura, realizată cu mijloace mecanizate, a fost oprită la cota de - 2,30 m prevăzută în proiect. În centrul suprafeței excavate, s-a conturat un mormânt de înhumatie. Complexul funerar fusese săpat în loess și aparține tipului cu cameră de acces și firidă longitudinală, pentru un singur defunct, cu sicriu. S-a remarcat o declivitate pronunțată a nivelului firidei, fapt pentru care scheletul avea o poziție accentuat oblică, între nivelul de zăcere al craniului și cel al calcaneelor fiind o diferență de 0,80 m. Firida era situată la NE de camera de acces, care a fost distrusă complet cu ocazia excavării mecanizate a gropii de fundație. Defunctul era depus în decubit dorsal, cu mâinile pe lângă corp, orientat SV (capul) – NE. Inventarul funerar, depus la picioarele defunctului, era alcătuit dintr-un opaiț și o căniță globulară caracteristice sec. II – III p. Chr.

2. Str. Oborului, nr. 35 – 37 – Cercetările desfășurate pe terenul de la această adresă, prilejuate de construirea unui imobil D + P + 3 – 4 E – locuințe colective și împrejmuire teren, au avut loc în septembrie 2015. În pofida încheierii unui contract de cercetare arheologică preventivă între MINA Constanța și beneficiar, perimetrul de 1.500 mp al lucrării a fost puternic afectat înaintea intervenției personalului de specialitate în urma excavării cu mijloace mecanizate a peste 50 % din suprafață până la adâncimi de 2,80 – 4,20 m. Restul terenului, reprezentând, practic, jumătatea de E a acestuia, dinspre Str. Oborului, fusese, în general, decapat mecanizat până la loess, săpătura pătrunzând parțial și în acest sol. În aceste condiții, am procedat la răzuirea manuală a loess-ului pe întreaga suprafață de E, în vederea conturării complexelor arheologice. Au fost descoperite 13 morminte care datează din epoca romană. Cu o singură excepție (M 9, de incineratie cu rug-busta), complexele funerare sunt de înhumatie, de diferite tipuri (în groapă simplă, cu cameră de acces și firidă longitudinală sau laterală, în groapă cu trepte). Mormintele M 11 și M 13 nu au putut fi cercetate, ele depășind limitele proprietății, situație valabilă și pentru M 1, căruia nu i s-a putut decât degaja camera de acces. Inventarul funerar indică datarea complexelor

sepulcrale în sec. II – III p. Chr. și include vase de sticlă (prezente în majoritatea mormintelor), opaițe de diferite tipuri, cănițe globulare, un strigiliu, o brătară de bronz cu capetele lățite, o linguriță de bronz de uz cosmetic. În două morminte au fost găsite șiraguri de mărgelă la gâtul defuncților, unul dintre acestea fiind alcătuit din mărgelă din material organic, posibil lemn, conservat în urma reacției chimice a sârmei de bronz pe care erau înșirate.

În perimetrul cercetat, au mai fost descoperite două complexe arheologice, C 1 și C 2. Aceste complexe se prezintă sub forma unor excavații de mari dimensiuni (C 2 avea adâncimea de 3,70 m și lățimea la conturare de cca 8,50 m) în a căror umplutură am descoperit ceramică pe care, în stadiul actual al prelucrării materialului arheologic, o datăm, larg, în epoca romană. Complexul C 1 a putut fi cercetat mai bine, acesta fiind surprins în perimetrul lucrărilor pe o lungime de 62 m și având lățimi de 3,40 – 5,00 m și orientarea NV - SE. Cu titlu de ipoteză, interpretăm aceste două complexe drept delimitări ale unor parcele funerare, cea mai apropiată analogie fiind în necropola romană de la Poiana, parțial cercetată cu ocazia construirii noii variante ocolitoare a municipiului Constanța (autostrada A 4).¹⁴¹

3. Str. Oborului, nr. 47 D – Cu ocazia lucrărilor investiției „Construire imobil D + P + 4 E - locuințe colective”, în noiembrie 2015 a fost desfășurată cercetarea arheologică preventivă a terenului în suprafață de 1.005 mp de la adresa menționată. Înaintea intervenției personalului de specialitate, de-a lungul laturii de S a terenului fusese săpat un șanț cu lățimea de 1,50 m și adâncimea de 1,50 m în vederea construirii unui zid de sprijin, care a distrus în cea mai mare parte mormântul M 6. Cu ocazia pregătirii terenului pentru săpătură și a decapării mecanizate a stratului superior până la o cotă medie de - 0,50 m, s-a constatat faptul că perimetrul fusese puternic afectat de intervenții contemporane (fundatii și beciuri ale clădirilor preexistente, ca și gropi și șanțuri umplute cu moloz și alte materiale). Ținând cont de toate aceste bulversări și discontinuități ale stratigrafiei terenului, am luat decizia săpării în suprafață a întregului perimetru. Decaparea cu mijloace mecanizate a fost oprită în stratul de pământ vegetal vechi, de culoare brun-cenușie, care suprapunea direct loess-ul. Restul acestui sol a fost îndepărtat manual, loess-ul fiind apoi răzuit în vederea conturării complexelor arheologice. Au fost identificate astfel 9 complexe arheologice, 8 dintre acestea fiind morminte care datează din epoca elenistică. Majoritatea acestora (4) sunt morminte de incinerare, trei sunt morminte-cenotaf iar unul, de copil, este de înhumare. Două dintre mormintele de incinerare, M 4 și M 7, prezentau, în locul șanțului de tiraj, o groapă de formă rectangulară, aproape pătrată și puțin adâncită față de nivelul platformei de ardere. În mormântul de înhumare M 3, rămășițele umane, aflate într-o stare precară de conservare, fuseseră parțial acoperite cu fragmente de amfore. În același mormânt au apărut o brătară de bronz cu capetele lățite, găsită pe antebrațul drept al defunctei, patru mărgelă din pastă de sticlă în zona gâtului și o monedă de bronz emisă la Tomis, cu efigia lui Zeus pe avers și protomele cailor Dioscurilor pe revers. O monedă de același tip a fost găsită și în mormântul-cenotaf M 5 care a avut un inventar bogat (bol cu decor în relief, amforetă, „farfurie de pește”, cană cu corp ovoidal, farfurie cu buza contrasă, cană cu cioc lateral, opaiț cu decor în relief). Din inventarele funerare ale celorlalte morminte provin opaițe „delfiniforme”, unguentarii, un lagynos, un lekythos și o aplică vestimentară ceramică de formă discoidală concav-convexă, cu globule în relief.

Al nouălea complex arheologic descoperit, G 1, este o groapă de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și fund denivelat pe care o datăm preliminar, pe baza materialului ceramic descoperit în umplutura ei, în epoca romană.

¹⁴¹ Descoperiri inedite.

În pământul vegetal antic au apărut fragmente ceramice provenind de la vase de diverse tipuri datând din epoca elenistică: amfore (inclusiv torți ștamplate), kantharos, „farfurie de pește”, boluri la care se adaugă și câteva fragmente ceramice provenind din vase getice lucrate manual.

Având în vedere distanța apreciabilă dintre amplasamentul acestor complexe funerare elenistice și limitele orașului Tomis din epocă, situate în zona actualei Piețe Ovidiu, este posibil ca mormintele descoperite să fi aparținut necropolei unei așezări din teritoriul rural al Tomisului, aflate în apropiere, și nu propriu-zis necropolei acestui oraș.

Bibliografie:

Mihai Bucovală, Necropole elenistice la Tomis, Constanța, 1967.

C. Chera – Mărgineanu, V. Lungu, Noi descoperiri din necropolele tomitane, Pontica 17 (1984), p. 109 – 130.

C. Chera, V. Lungu, Un complex funerar inedit de la Tomis, Pontica 18 (1985), p. 203 – 214.

Virgil Lungu, Constantin Chera, Contribuții la cunoașterea complexelor funerare de incinerare cu „rug – busta” de epocă elenistică și romană de la Tomis, Pontica 19 (1986), p. 89 – 114.

88. Costești, com. Costești, jud. Iași

Punct: Podiș

Cod sit (RAN) -

Autorizație: Nr. 258/2015

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos).

Activitățile de supraveghere arheologică s-au desfășurat în extravilanul satului Costești, com. Costești, jud. Iași, zona numită Podiș, pe parcursul lunilor iulie – noiembrie 2015, vizând așezarea rurală Costești-Podiș, fără cod RAN/LMI Iași, prilejuate fiind de activitățile constructive realizate de firma SC LESCACI COM SRL Negrești-Oaș, în cadrul proiectului finanțat POS Mediu – Axa 5, intitulat Lucrări pentru reducerea riscului la inundații în bazinul hidrografic Prut-Bârlad, Beneficiar Administrația Apelor Române ABA Prut – Bârlad, Acumulări nepermanente amonte de localitatea Târgu Frumos¹⁴², prin care se realizează două poldere pe râurile Bahluiet și Probota, sectorul Costești-Dădești, amonte de localitatea Târgu Frumos, pentru gestionarea corespunzătoare a viiturilor de pe aceste cursuri de apă. Conform proiectului, s-au construit două baraje (unul de 750 m, pe Probota, afluent de stânga al Bahluietului, la Dădești, comuna Ion Neculce; al doilea pe Bahluiet, de 500 m lungime, aval de Costești), precum și un dig de contur/protecție, cu o lungime de 500 m, în partea sud-estică a vetrei satului Pietrișul de Jos, com. Costești (fig. 1).

Având în vedere că în zona unde se construiesc cele două acumulări nepermanente, dar mai ales a celei de pe Probota, împreună cu drumurile de acces, amenajările (gropile de împrumut

¹⁴² www.rowater.ro/daprut/Documente/POS%20MEDIU%20PRUT_2.pdf; vezi și Cod Proiect: 270-10-35/ 11.2007/PHARE 2005/17-690.01.05 Raport: Master Plan pentru Managementul Riscului la Inundații în Bazinul Hidrografic Prut-Bârlad <http://www.rowater.ro/daprut/Documente/Masterplanul%20privind%20managementul%20riscului%20la%20inundatii.pdf> (accesate 15 noiembrie 2015).

pământ) și lucrările tehnologice ar fi putut afecta siturile arheologice Costești-Podișu I (materiale Cucuteni B și sec. III-IV) și Costești-Podișu II (sec. II-III/IV) și VIII-XI), menționate în Repertoriul Arheologic al Județului Iași¹⁴³, precum și situl de la Costești-Via lui Câtea (necropolă carpică de incinerare, sec. II-III), cunoscut din anii celui de-al doilea război mondial (sondaj Ecaterina Vulpes)¹⁴⁴ fără a li se cunoaște adevărata întindere spațială, obiectivele supravegherii arheologice au vizat studierea aprofundată a tuturor informațiilor arheologice cunoscute până în prezent și a materialelor cartografice, obținerea și înregistrarea tuturor datelor și patrimoniului arheologic rezultat, dar mai ales observarea, prin urmărirea nemijlocită a lucrărilor de excavare pământ din gropile de împrumut: una la 1 km S de Săcărești, com. Cucuteni, 800 m NE de vatra satului Costești și 500 m N de situl Podișu I, coordonate 46°14'56.25" N; 26°56'56.25" E (1); cea de-a doua la 500 m SSE de vatra satului Podișul de Jos, pe versantul de NNE al Dealului Pietrișul, la 300 m NE de DN 28A, Târgu Frumos-Pășcani, coordonate 47°13'15.18" N; 26°57'12.65" E (2); o groapă mai mică, de împrumut pământ a funcționat în partea de nord-vest a matorului de eroziune pe care este întemeiat sectorul nord-vestic al satului Dădești, com. Ion Neculce, jud. Iași, coordonate 47°13'42.69" N; 26°57'40.96" E (3), și a celorlalte intervenții tehnologice specifice (fig. 2), pentru a preîntâmpina distrugerea parțială sau totală a vestigiilor arheologice din locațiile menționate anterior și/sau declanșarea, la nevoie, a unor săpături de salvare.

Rezultatele supravegherii arheologice. În conformitate cu obiectivele stabilite, prin cercetări periegetice repetate, corelate cu datele obținute din literatura arheologică și supravegherea lucrărilor la fața locului, în acord cu mersul proiectului investițional, putem să facem următoarele precizări, redate succint, în continuare.

I. Zona platoului interfluvial Podișu, cu o lungime de 2 km și o lățime medie de 700 m, aflată între Probota și Bahluiet, reprezintă o extensie sud-estică a Platformei structurale Broscăria-Laiu, prelungită din Dealul Ulmișul (Olniș), cu altitudini absolute descrescând de la NV spre SE (204,6→125 m).

Expunerea sud-estică, înclinarea relativ mică (N-S), cu suprafețe cvasi-orizontale (0-3°) alternând cu pantele de 3-5-10° și versanții abrupti spre cele două cursuri de apă (10-25°), precum și apropierea de aceste râulețe au fost condiții favorizante pentru întemeierea unor locuri protoistorice și istorice, în unele amplasamente favorabile, relativ înalte, dar nu spre confluența dintre cele două cursuri de apă, care a evoluat succesiv, din Atlantic până în prezent, către sud. De aceea, locuirea Cucuteni B din punctul Podișu I (cca. 2 ha, coordonate 47°13'57.96" N; 26°57'14.36" E), cea mai veche din acest areal, deocamdată, se află la jumătatea platoului, la 450 m N de amplasamentul barajului polderului de pe Probota, fără a exista indicii că ar fi fost afectată în vreun fel de construcția acestuia (fig. 2).

Aceasta din urmă construcție, realizată prin adaos de argilă, atinge tangențial extremitatea sud-estică a sitului Podișu II, acoperind, eventual, o parte a sa. În această zonă, prin decopertarea stratului vegetal actual (0-40 cm), în lunile mai-iulie 2015, înainte de începerea activităților de supraveghere arheologică, în contextul realizării anexelor tehnologice, s-au descoperit și recuperat fragmente

ceramice carpice, Sântana de Mureș și elemente de amfore romane, care nu constituiau complexe vizibile, purtate fiind, probabil, în urma arăturilor longitudinale și transversale repetate.

II. Locuirile din sec. II-IV/V și VIII-XI din situl Podișu II (coordonate 47°13'46.85" N; 26°57'08.85" E) se găsesc pe versantul de VSV al Dealului Podișu, de la capătul vestic al barajului de pe Probota spre NV și în partea sud-estică a vetrei cutului Costești-Sturzești, al satului Costești, cu expunere către Bahluiet (fig. 2).

III. Necropola carpică din punctul Costești-Via lui Câtea se află tot în partea sud-estică a vetrei cutului Costești-Sturzești, dar la capătul de NV al sitului Podișu II (fig. 2), fiind acoperită, în momentul actual, de locuințele și grădinile locuitorilor din zonă (coordonate 47°13'50.14" N; 26°56'54.73" E).

IV. În arealele gropilor de împrumut pământ, pentru ridicarea celor două baraje, nu au fost intersectate complexe arheologice. Au fost descoperite doar puține fragmente ceramice, cele mai multe atipice, cu urme evidente de purtare repetată în arătură: posibile fragmente ceramice cucuteniene și carpice/Sântana de Mureș, în zona gropii nr. 1 (sud Săcărești); câteva fragmente ceramice, posibil, Horodiștea-Erbiceni, în perimetrul gropii nr. 2 (versantul NE al Dealului Pietrișul); puține fragmente ceramice medievale târzii (sec. XVII-XVIII) și moderne, în sectorul gropii nr. 3 (nord-vest Dădești).

În concluzie, supravegherea arheologică efectuată în zona Costești-Podișu (jud. Iași) a permis: obținerea unor importante date referitoare la localizarea precisă a siturilor Podișu I, Podișu II și Via lui Câtea; desfășurarea corespunzătoare a lucrărilor investiționale, care nu au afectat siturile mai sus menționate și preîntâmpinarea distrugerii patrimoniului arheologic.

Abstract:

From July to November 2015, archaeological watching briefs were conducted as temporary water storage basins (polders) were being built on the Bahluiet and Probota rivulets, in the Costești-Dădești sector, upstream from Târgu Frumos city (Iași County). On this occasion, the location of the archaeological sites of Costești-Podișu I (Cucuteni B and Carpi – 2th-3th centuries AD – settlements), Podișu II (settlements of Carpi, Sântana de Mureș – 2th-3th/4th century AD – and Early Middle Ages – 8th-9th centuries) and Via lui Câtea (Carpi incineration necropolis of 2th-3th centuries AD) was clearly specified. Also, it was determined that these sites were not affected by the construction works carried out nearby.

89. Coșula, com. Coșula, jud. Botoșani

Punct: „Mănăstirea Coșula”

Cod sit (RAN): 36603.04/cod LMI BT – II – a – A 01959

Autorizație: Nr. 302/09.11.2015

Colectiv: Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic “Ion Neculce”, Târgu Frumos, județul Iași – responsabil științific), Eduard-Gheorghe Setnic (Muzeul Județean Botoșani)

Cercetările arheologice preventive desfășurate la „Mănăstirea Coșula” în intervalul octombrie – noiembrie 2015 au fost determinate de derularea unui proiect de restaurare a bisericii mănăstirii și de amenajare peisagistică a incintei ansamblului monahal.

Complexul monahal, aflat astăzi în intravilanul localității Coșula, a fost ridicat într-un areal colinar, pe versantul de nord al văii pârâului Miletin. În aval de pârâul Miletin, implicit de Coșula, la sud de Copălău, valea se îngustează prin înaintarea spre sud a colinei ce vine dinspre Botoșani până în valea Miletinului și a pîntenului de dealuri Copălău – Cozancea. Spre amonte, până la Cristești, valea

¹⁴³ V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul Arheologic al Județului Iași*, Ed. Junimea, Iași, vol. II, 1985, p. 418, pct. LXXIX.6.D., p. 465, pct. LXXIX.11.D. (în continuare se va cita RAJI).

¹⁴⁴ Ecaterina Vulpes, *Raport asupra săpăturilor din comuna Costești-Baia din August-Septembrie 1943, în Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1943*, București, 1944, p. 38; RAJI, II, p. 418, pct. LXXIX.6.E. O urnă de mici dimensiuni, cu resturile cinerare ale unui copil, recuperată în urma lucrărilor de desfundat la vie, efectuate în acest loc în anii 70 ai secolului XX, se găsește în colecția Muzeului Liceului Ion Neculce din Târgu Frumos (fig. 3).

are un aspect depresionar, în care se adăpostesc satele Coșula, Copălău, Buda, Lingurari, Șupitca, Buda. În general, teritoriul se caracterizează printr-un relief colinar, larg vălurit, brăzdat de o rețea de văi înguste cu profil în forma de „V”¹⁴⁵.

Biserica mănăstirii a fost ctitorită în anul 1535 de către unul din marii boieri ai lui Petru Rareș, anume Mateiaș Vistiernicul¹⁴⁶. Cea mai mare parte a edificiilor care compun ansamblul monahal (turnul clopotniță, casa egumenească, arhondaricul, trapeza și cuhniile, zidul de incintă) au fost ridicate la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima parte a secolului XIX și au suferit multiple degradări în timp.

Date fiind limitele de timp, caracterul cercetării și perioada calendaristică în care s-a desfășurat aceasta, suprafața obiectivului, precum și o serie de impedimente generate de executantul lucrărilor de restaurare, cercetarea actuală și-a propus doar identificarea existenței unei construcții („schit de lemn”) anterioare bisericii actuale (1535)¹⁴⁷, identificarea limitelor cimitirului aferent bisericii mănăstirii, identificarea unor posibile alte complexe presupuse a se afla în incinta mănăstirii¹⁴⁸, precum și reperarea unor relații stratigrafice între complexele ansamblului monahal sau a unei matrice stratigrafice valabile pentru întreg situl ansamblului monahal Coșula.

Au fost realizate 12 sondaje arheologice, însumând aproximativ 200 m². Echipa de cercetare a realizat, în același timp, și supravegherea arheologică la excavațiile efectuate de constructor pe traseul zidului de incintă sau în zone din interiorul acesteia. Cele mai multe din sondaje au fost realizate manual, dar atunci când situația a impus-o (de exemplu în caseta deschisă pentru cercetarea cuptoarelor) s-a apelat și la excavare mecanică sub supravegherea arheologului.

Toate sondajele efectuate au fost conduse până la solul viu, steril arheologic. Sondajele arheologice efectuate pe laturile de vest, est și nord ale bisericii, adiacente edificiului, au fost conduse până la talpa de fundație (-1,40 pe latura de nord, -2,00 pe latura de sud, față de nivelul de călcare din 2015). În cazul complexelor funerare cercetarea a fost condusă până la epuizarea tuturor mormintelor ivite în cuprinsul casetelor, în unele situații fiind vorba și de morminte succesive suprapuse. Cele mai multe morminte au fost identificate pe latura de nord a bisericii: două în zona laturii nord-vestice a pronaosului (fig. 1/1), opt în dreptul absidei nordice a naosului (fig. 1/2-6). Între complexele funerare se remarcă patru mai deosebite care au furnizat și inventar arheologic (cercei, monede, fragmente de țesătură cu fir metalic, fig. 4/3-8).

Investigația preliminară a inventarului funerar, încadrează

aceste morminte în secolele XVI-XVII (fig. 4/3-8). Din pământul de umplutură al gropilor mormintelor au fost recoltate și fragmente ceramice, cele mai multe atipice și neîntregibile, încadrabile în secolele XVI-XIX.

În urma sondării colțului exterior nord-vestic al bisericii s-a reușit identificarea laturii de nord a pridvorului și a relației constructive a acestuia cu ctitoria lui Mateiaș Vistiernic. S-a observat astfel că pridvorul a fost adosat la o dată ulterioară edificării bisericii. În momentul de față, prin comparație cu maniera de realizare a fundațiilor bisericii, înclinăm să credem că pridvorul s-a construit undeva în veacul al XVII-lea, și nu în secolul al XIX-lea așa cum precizează ultimele cercetări arheologice efectuate sistematic la „Mănăstirea Coșula”¹⁴⁹ (fig. 1/7). Caseta deschisă în naosul bisericii, în jumătatea vestică a absidei nordice nu a furnizat elemente de noutate, ci a întărit convingerea că zona a fost cercetată în 1976 de către Alexandru Rădulescu¹⁵⁰, fără a apărea noi complexe.

Pe latura de sud a bisericii, în sondajul realizat în dreptul ferestrei pronaosului (latura de vest a casetei fiind dispusă la jumătatea deschiderii golului de fereastră), au fost identificate și cercetate trei morminte (un copil și doi adulți), unul aparținând ieromonahului Nestor (1869) (fig. 2/1-3).

Trei alte morminte au fost identificate pe latura de est a zidului de incintă, în proximitatea turnului clopotniță, unul în exteriorul zidului, celălalt în interior, cele două de adulți fiind deranjate de construirea zidului de incintă (fig. 2/4,5).

Deschiderea unei casete pe latura vestică a beciurilor, între acestea și zidul de incintă, a fost impusă de faptul că în zona respectivă, de la suprafața solului, dar și din săpăturile efectuate de constructor în exterior și interior, în scopul consolidării zidului de incintă, pe latura sudică a acestuia, a fost recoltată o cantitate importantă de ceramică din perioada secolelor XVIII-XX.

Cercetarea acestei casete a fost determinată și de faptul că lucrările de consolidare a beciurilor, începute anterior sosirii arheologilor în teren, au dus la secționarea unui cuptor (C1) vizibil în profilul secțiunii (fig. 3/2-5). Caseta a fost adâncită până la -2,00/-2,30 m, în solul steril. Cercetarea acestei casete a prilejuit descoperirea a unui nou cuptor de ars ceramică (C2; fig. 4/1,2).

Perioada de funcționare a celor două cuptoare se poate situa în secolele XVI-XVII, așa cum sugerează analiza preliminară a materialului ceramic recoltat din pământul de umplutură excavat din camera de ardere a acestora.

Sondajele efectuate pe platoul de la nord-est de biserică „Mănăstirii Coșula” și la nord de turnul clopotniță au dus la descoperirea fundațiilor unei clădiri cu o lățime de 8 metri. Lungimea acestei clădiri nu a putut fi precizată cu exactitate, deoarece ea a fost tăiată, spre est, de zidul de incintă care folosește, de altfel, în zona respectivă, ca suport pentru fundațiile acestui edificiu. De la zidul de incintă spre vest, lungimea clădirii este de 10 metri.

Clădirea a fost construită din cărămidă pe fundații zidite din piatră spartă de dimensiuni mici și medii și cărămidă, legate cu un mortar de slabă calitate având în compoziție nisip și lut, caracteristica generală, pe tronsoanele intersectate, fiind o manieră de lucru neîngrijită. Lățimea fundațiilor este de 70 cm. Elevația pare a fi fost din cărămidă, dar intervențiile în timp, precum și cele din anul 2015, asupra zonei (răzuiri, nivelări) nu permit o concluzie fermă. De altfel, din fundații nu se păstrează decât, pe alocuri, două-trei asize

¹⁴⁵ I. Prăjinaru, V. Bobu, *Județul Botoșani. Monografie turistică*, Botoșani, 2013, p. 272-273.

¹⁴⁶ „Ctitorul bisericii mănăstirii Coșula este vistiernicul și apoi logofătul Mateiaș, fiul pârăcalbului Grumaz. Acesta provenea dintr-o veche familie de boieri din Moldova. A ocupat dregătoria de mare vistiernic în timpul primei domnii a lui Petru Rareș (1527-1538), prima sa menționare printre dregătorii sfatului domnesc având loc într-un document din 3 martie 1535. În calitate de vistiernic, Mateiaș avea responsabilitatea administrării veniturilor țării, dar și ale curții domnești. El a fost un boier de încredere al domnitorului, fiindu-i încredințate și misiuni diplomatice. A fost trimis cu diferite misiuni în Transilvania, pentru a trata cu Ioan I Zápolya sau cu reprezentanții regelui Ferdinand. Unul dintre emisarii imperiali, episcopul de Lund, îi făcea în 1536 un portret destul de elogios: „În adevăr e un om foarte modest, foarte bun și, pe lângă aceasta, foarte prudent și destul de cumpănit în afacerile sale, așa cum n-aș putea găsi altul în acest regat.” Același mare boier a ctitorit și biserica din satul Horodniceni (județul Suceava) în anul 1539, pentru a servi ca necropolă a sa și familiei sale. Vezi <https://dumitruagachi.wordpress.com/2009/04/23/cosula-lui-mateias-si-iorga-230409/>; accesat 19 februarie 2016.

¹⁴⁷ Al. Rădulescu, *Mănăstirea Coșula-jud. Botoșani (scurt raport arheologic)*, în *Forum Cultural* – revista Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Botoșani, an V, nr. 3, septembrie 2005 (18), p. 10-12.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ „Pridvorul bisericii, adosat la pronaosul vechii biserici, a fost construit probabil către anul 1850 - după niște înscrisuri pe care preotul Teodor Mihail le-ar fi găsit în arhiva mănăstirii”. *Ibidem*.

¹⁵⁰ Din păcate, în raportul arheologic din anul 2005, singurul de care am avut cunoștință la momentul cercetării noastre din 2015, nu este dat și planul săpăturilor realizate în anul 1976 de către arheologii Alexandru Rădulescu și Radu Ciuceanu.

(aproximativ 15-20 cm). Șanțul de fundare a clădirii, care a existat în această zonă, a fost săpat până în solul viu. După maniera de construcție, fără a avea alte elemente de datare, am putea situa perioada de edificare și funcționare a clădirii în secolul al XVIII-lea. Cel mai probabil, construcția a fost dezafectată spre sfârșitul sec. XVIII, în același timp sau la o dată imediat ulterioară anului 1793 când se pare că a fost terminat turnul clopotniță (fig. 2/6, fig. 3/1).

Supravegherea lucrărilor de consolidare a zidului de incintă (la poarta de vest a mănăstirii) a dus la recuperarea unei monede (2 Kreuzer 1851)¹⁵¹ apărută la - 0,50/- 0,60 m adâncime față de nivelul de călcare din 2015, dar într-un context stratigrafic greu de precizat (fig. 4/3,4). Această descoperire, chiar dacă nu are un context stratigrafic sigur, face plauzibilă ipoteza formulată în 2005 de către autorii cercetării arheologice din 1976: „Zidul de incintă actual al mănăstirii - construit în cărămidă - este de asemenea de dată relativ recentă, probabil din secolul al XIX-lea”¹⁵².

Din punct de vedere stratigrafic, exceptând o mică porțiune de pe latura de sud a bisericii, unde a putut fi surprins nivelul de construcție a bisericii (la -0,50/-0,70 m față de nivelul de călcare din 2015) – și acesta tăiat de înmormântările din zonă (fig. 2/2), stratigrafia sitului nu a putut fi surprinsă coerent în nici una din secțiunile efectuate. Acest fapt se datorează unei intense activități constructive desfășurate la cumpăna dintre veacurile XVIII-XIX, după cum sugerează stratul de depuneri din unele locuri, fapt care a dus la afectarea depunerilor anterioare. Nu au putut fi precizate, așa cum preconizam la debutul cercetării arheologice, relațiile stratigrafice în edificiile care alcătuiesc complexul monahal Coșula. Aceasta deoarece, pe de o parte, intervențiile anterioare la „Casa egumenească”¹⁵³ și „Turnul clopotniță” au dus la distrugerea completă a relațiilor stratigrafice.

În esență, analiza preliminară a rezultatelor cercetărilor arheologice din anul 2015 desfășurate la „Mănăstirea Coșula” au confirmat afirmația lui Alexandru Rădulescu: „Nu există la Coșula, pe locul bisericii actuale, o biserică mai veche decât aceea care există și astăzi și care a fost ridicată de Mateiaș Vistiernicul – boier mare din vremea lui Petru Rareș - pe la anul 1535”¹⁵⁴. În același timp, cercetările din anul 2015 au dus la identificarea unor instalații economice – cuptoarele de ars ceramică din secolele XVI-XVII, necunoscute, care se adaugă celor de același gen descoperite cu ocazia cercetărilor din „Centrul Vechi” al orașului Botoșani¹⁵⁵.

Abstract:

The preventive archaeological research conducted in 2015 at Coșula was due to the restoration project of the monastery church and the landscape arrangements of the monastic ensemble. The archaeological surveys in the monastery enclosure (whose church was built in 1535) led to the discovery of 16 graves of which 4 have provided grave goods specific for the 16th-17th centuries. Through these investigations we were able to establish the eastern border of the monastery's cemetery and to identify the specific time of the enclosure wall building. Also, the investigations led to the examination

and research of two pottery firing kilns, used in the 16th-17th centuries. Finally, the investigations have strengthened the assertion made in 1976 by the archaeologist Alexandru Radulescu that at Coșula monastery there has been no earlier church before the one of our days.

90. com. Cristești, jud. Mureș

Punct: Cristești – Balastieră

Autorizație: Nr. 207/06.08.2015

Colectiv: Sándor Berecki - responsabil (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Rita E. Németh (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Botond Rezi (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș); Participanți: Mihály Huba Hőgyes, Norbert Kapcsos, Nándor Laczkó, Márton Ferenczi

Perioada de desfășurare a campaniei: august-septembrie 2015

Cercetările arheologice preventive din situl Cristești–Balastieră au fost efectuate pe o suprafață de 60 de arii, pe locul unei viitoare extracții de agregate minerale la solicitarea unei firme de exploatare a balastului. Pe baza fragmentelor ceramice observate atât la suprafață, în solul arat, cât și în secțiunile efectuate mecanic cu ocazia diagnosticului s-a constatat existența unui nivel de locuire sub stratul vegetal actual din epoca bronzului timpuriu. Situl arheologic se află pe malul stâng al Mureșului, pe prima terasă a acestuia, fiind situat în sudul hotarului comunei Cristești la o distanță de 750–800 m de drumul european E60, și la o distanță de 7,2 km de centrul orașului Târgu Mureș. Terasa are o altitudine de 315 m. Situl are o vizibilitate bună asupra văii Mureșului. Ca urmare a săpăturilor preventive pe situl Cristești–Balastieră au fost descoperite urmele a două locuiri, databile în diferite perioade cronologice. Cea mai timpurie și cea mai consistentă locuire aparține epocii bronzului timpuriu. Aceasta este reprezentată de 27 complexe adâncite în pământ, de diferite mărimi. Aceste urme au fost descoperite mai ales pe partea superioară a platoului, în partea sudică și sud-vestică a suprafeței cercetate. În colțul nordic și nord-estic urmele arheologice sunt răzlețe, sau lipsesc cu desăvârșire din cauza pantei accentuate. Numeroase fragmente ceramice au ieșit la suprafață și din stratul de arătură.

Câteva dintre complexe au inventar arheologic, care constă din ceramică specifică Bronzului Timpuriu, întreagă sau fragmentară, rareori întregibilă, chirpici și fragmente de oase. Gropile nu prezintă o concentrare zonală semnificativă, prin urmare suntem de părere că cele câteva complexe arheologice reprezintă partea periferică a așezării preistorice. Dintre aceste gropi putem deosebi cu certitudine două cuptoare circulare, cinci gropi de provizii de mari dimensiuni, patru șanțuri de dimensiuni variabile, cu o orientare aproape identică nord-vest–sud-est. Restul gropilor au forme și dimensiuni variabile, cu material arheologic sărac sau fără inventar, astfel funcționalitatea lor exactă nu poate fi determinată.

O altă perioadă cronologică este reprezentată de a doua epocă a fierului, cu două complexe din perioada La Tène. Această încadrare cronologică s-a făcut pe baza materialului ceramic lucrat la roată, și al unui fragment de lamă de fier, specific acestei perioade. Primul complex a fost identificat chiar în centrul suprafeței cercetate, în zona unde se termină panta lină de pe marginea dealului. Complexul are o formă patrulateră, cu colțurile ușor rotunjite, fundul gropii fiind denivelat din cauza amenajărilor repetate. În colțul nord-estic complexul taie o groapă circulară din epoca bronzului. A doua groapă La Tène s-a conturat lângă colțul sudic al Cx22. Are o formă circulară, cu pereții și fundul drept.

Inventarul arheologic este variat și destul de bogat, putem

¹⁵¹ Facem precizarea că fotografiile pieselor arheologice din metal (monede, cercei) incluse în prezentul material au fost realizate la începutul operațiunilor de restaurare-conservare.

¹⁵² Al. Rădulescu, op. cit., p. 12.

¹⁵³ 1995-2000: început cu dorința de reabilitare a Casei egumenești, proiectul nu s-a derulat și finalizat corespunzător, atât din punct de vedere arheologic, cât și constructiv, conform informațiilor obținute, la data respectivă, de la regretatul arheolog Florin Hău.

¹⁵⁴ Al. Rădulescu, op. cit., p. 12.

¹⁵⁵ Florin Hău, Ștefan Dejan, *Raport privind cercetările arheologice preventive din centrul istoric al municipiului Botoșani-Parcarea 3*, în *Forum Cultural*, anul X, nr. 2, iunie 2010, Botoșani, 2010, p. 3.

enumera următoarele vestigii: ceramică, greutăți de lut, fragmente de oase, unelte de piatră, piese de bronz, fragmente ceramice, vase întregibile și o piesă de fier din perioada La Tène.

Abstract:

The archaeological site Cristești-Balastieră is situated on a first terrace from the left bank of the Mureș River. The 29 archaeological features belonged to two chronological horizons, the earlier from the Early Bronze Age is represented by most of the features (27), while two pits date from the Late Iron Age (Middle La Tène?).

91. sat Ernei, com. Ernei, jud. Mureș

Punct: Köles-kert (Situl 7)

Autorizație: Nr. 85/27.04.2015

Colectiv: Sándor Berecki - responsabil științific (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Keve László (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Rita E. Németh (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Botond Rezi (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Zoltán Soós (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Sándor József Sztáncsuj (Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe), József Puskás, Bálint Szász

Participanți: Mihály Huba Högyes, Norbert Kapcsos, Nándor Laczkó, Alpár Imre Lokodi, Márton Ferenczi, Zsolt Körösfői, Alpár Dobos

Perioada de desfășurare a campaniei: mai-iulie 2015

CNADNR prin Copisa Constructora Pirenaica SA Barcelona, Sucursala București a solicitat Muzeului Județean Mureș efectuarea cercetării arheologice preventive a sitului arheologic nr. 7, identificat prin diagnostic arheologic la km. 10+550 – 11+100 a Variantei de ocolire a municipiului Târgu Mureș. Situl arheologic se află în punctul Köles-kert, pe malul stâng al Mureșului, pe prima terasă a acestuia, respectiv pe malul drept al pârâului Trebici, un afluent al Mureșului, fiind situat în sudul hotarului comunei Ernei și la o distanță de 6 km de centrul orașul Târgu Mureș.

Ca urmare a săpăturilor preventive pe situl nr. 7 au fost descoperite urmele mai multor locuiri, databile în diverse perioade cronologice. Cea mai timpurie locuire aparține culturii neolitice Criș. Acestea constau mai ales din aglomerări de ceramică, și câteva complexe ușor adâncite în pământ. Aceste urme au fost descoperite în partea sudică a platoului, pe panta lină dinspre malul drept al pârâului Trebici.

Următoarea perioadă cronologică este reprezentată de epoca bronzului, cu un complex din Bronzul Mijlociu (cultura Wietenberg) și nouă morminte ale culturii Noua. Majoritatea mormintelor sunt orientate în direcția nord-vest-sud-est, cu schelete așezate în poziție chircită. Un singur mormânt are o orientare nord-est-sud-vest. Doar câteva dintre morminte au inventar arheologic, care constă din ceramică specifică culturii Noua, întreagă sau fragmentară, dar întregibilă. Acestea au fost așezate lângă capul și piciorul defunctului. Oasele au o stare de conservare extrem de precară, aciditatea solului deteriorându-le semnificativ. Mormintele au apărut atât pe panta lină a terasei cât și pe platoul superior al sitului.

Locuirea culturii Gáva din prima epocă a fierului însumează 31 de complexe arheologice. Numeroase fragmente ceramice au ieșit la suprafață și din stratul de arătură. În afară de complexe adâncite databile în această perioadă, care se prezintă în dimensiuni variabile, s-a putut contura și o aglomerare extinsă de ceramică, care ține probabil de o gospodărie. Construcții sau elemente de construcții

s-au surprins doar într-o proporție nesemnificativă, cauză din care caracterul platformei/aglomerării ceramice este greu de stabilit. Pe baza fragmentelor ceramice, a vaselor întregibile, a roții miniaturale de car, a idolilor zoomorfe și fusiforme, al vasului miniatural în formă de barcă, care se concentrează în acest areal al sitului, lipsind din alte zone ale așezării cercetate, urmele unei locuințe sau construcții cu alt caracter este destul de evidentă. Urmele culturii Gáva s-au conturat doar pe platoul central al sitului, lipsind de pe panta lină dinspre malul drept al pârâului Trebici.

Urme răzlețe arheologice pot fi atribuite și celei de a doua epoci a fierului (un complex) și perioadei romane (6 complexe). S-au descoperit însă doar câteva fragmente ceramice specifice acestor perioade, acestea apărând în afară de complexe și în strat. Au fost localizate pe panta lină a terasei, spre malul drept al pârâului Trebici, și pe partea sudică a platoului central.

O parte consistentă a cercetării este reprezentată de cele 72 de morminte din perioada migrațiilor, datate pe baza inventarului funerar în secolele 5–6. Necropola prezintă 3 grupuri separate, un grup de 65 morminte se distinge în partea vestică, 5 morminte apar grupate în zona sud-estică, și alte 2 morminte în partea estică. Mormintele în mare parte au fost orientate est-vest, aproape în totalitate au fost jefuite în cursul timpului, cu excepția unui singur mormânt. Gropile de morminte sunt dreptunghiulare, patrulatere, ovale, au colțurile rotunjite, dimensiunile lor diferă, având o lungime între 0,80 m și 2,86 m, și lățime între 0,30 m și 1,15 m, adâncimea lor variind între 0,22 m și 0,90 m. Umplutura gropilor de morminte avea compoziția lutoasă, de culoare galbenă, maro cu pigmenți negri. În unele morminte s-au observat urmele treptelor realizate prin cruțarea pământului în marginea gropii sepulcrale. În mai multe morminte s-au păstrat resturile sicriilor din lemn, fără a fi identificate elemente metalice. Gropile de jefuire au forma ovală, solul fiind de culoarea neagră, cu lungimea de 0,90–2,50 m, și lățimea între 0,25 și 0,70 m.

În ciuda faptului că doar un singur mormânt (Cx.124) nu a fost jefuit, inventarul mormintelor este variat și bogat. Pe lângă vase ceramice au fost descoperite peste 2000 de mărgelile de sticlă, mărgelile de chihlimbar, mai multe cataramă de argint, două fibule digitate cu 3 butoni, din argint aurit, o fibulă de tip țicadă aurită, cataramă de fier, cuțite de fier, vârf de săgeată, cuie de fier, pahar de sticlă, patru pieptene de os, fragmente de fibule de bronz, fragmente de inel de argint, plăci de bronz, plăcuțe de argint, brățări cu capete îngroșate cu argint, un cerceț poliedric, vârf de lance, fusaiole, bucăți de sticlă, bucăți de fier. Determinarea antropologică a oaselor umane este în curs.

Abstract:

The archaeological site from Ernei-Köles-kert is situated on the first terrace from the left bank of the Mureș River, on the right bank of the Trebici Creek, tributary of the Mureș River. 153 archaeological features had been investigated, 23 could not be dated, 8 features were from the Neolithic Criș Culture, one was from the Middle Bronze Age Wietenberg Culture, 9 funerary features belonged to the Late Bronze Age Noua Culture, 32 features were from the Early Iron Age Gáva Culture, one feature dates from the Late Iron Age, six features contained Roman pottery. The largest number of features was revealed in the Migration Period (5th–6th century BC) cemetery, where 72 graves were investigated, out of which only one graves was not robbed.

92. Ghimeș-Făget, jud. Bacău**Punct: Fostul punct vamal Cetatea Rákóczi**

Cod sit: LMI BC-II-m-B-00830

Autorizație: Nr. 106/2015

Colectiv: Florin Gogâltan, responsabil, Elena Cristina Cordoș, Marian Lie, (IAIA Cluj), Lăcrămioara Elena Istina (M Bacău), Demjén Andrea (M Gheorgheni), Mihaela Savu (Universitatea Kiel).

Cercetarea arheologică preventivă din primăvara anului 2015 a fost necesară având în vedere inițiativa Primăriei Ghimeș-Făget de a realiza un studiu de parament al cetății, dezvelirea zidurilor acoperite de pământ, clarificarea nivelului de călcare interioară a cetății și realizarea planului său pentru proiectul de restaurare și reconstruire a cetății.

Date importante despre cetatea Rákóczi putem obține din analiza hărților, planurilor și profilelor din secolul al-XVIII-lea. Pe o hartă despre pasul Ghimeș din 1718, cetatea este consemnată ca o fortăreață „Blokhaus”, aici fiind sediul comandantului vămii. În 1733 este amintită ca „o fortăreață ruinată la capătul muntelui Adelmás în incinta căruia era o magazie de praf de pușcă” iar în 1768 ca „turn vechi pe muntele Aldamas”. Se pare că turnul vechi era deja în ruine între 1733 și 1768 fiind renovat aproape în întregime numai în 1771. Pe un plan general referitor la carantina de la Ghimeș din 1771 este menționat „un turn sau așa numitul Blockhaus la capatul muntelui Adelmás care împreună cu zidul au fost reparate aproape în întregime”. În cel mai cunoscut plan de situație referitor la pasul Ghimeș făcut în 1791, cetatea este semnalată numai ca un „turn de apărare”. Cele mai importante planuri și profile cu privire la sistemul de întărire de la cetatea Rákóczi sunt cele din 1854 și 1876. Ele reflectă planul actual al cetății fiind cele mai relevante din punctul de vedere al unui proiect de restaurare a obiectivului.

Din secolul al-XIX-lea mai trebuie să amintim numele lui Károly Benkő care în opera sa menționează observații importante despre cetate. Astfel a fost consemnat faptul ca pe un vârf abrupt deasupra râului Trotuș se află o Casă-Kommando la care se poate ajunge pe un culoar de 134 de trepte acoperite cu șindrilă. O primă descriere detaliată avem și din partea istoricului secui Balázs Orbán care prezintă printre alte monumente din zonă și pasul Ghimeș. El descrie o fortificație aflată pe vârful dealului abrupt Kóorr, care probabil a fost construită pe locul vechii cetăți a Ghimeșului. De asemenea mai menționează că la cetate se poate ajunge pe un culoar acoperit sub care se găsesc 134 de trepte. După cercetările lui Gábor Biró treptele menționate de Károly Benkő și Balázs Orbán a fost demontate cu ocazie construirii căii ferate în anul 1897. În locul celor demolate a fost construită o scară mai abruptă din 96 de trepte.

În cursul cercetărilor a fost trasată o secțiune de 23x2 m, pe partea nordică, interioară a cetății. După documentarea grundului și a profilului sudic al secțiunii, a fost golit și documentat în întregime interiorul cetății.

În urma cercetărilor arheologice am reușit să identificăm prima fază de construcție a fortificației, care a avut o formă dreptunghiulară neregulată cu lungimea interioară de 11,60 m și o lățime interioară variabilă de 4,30x3,80 m. Zidurile sunt construite din piatră de râu de diferite dimensiuni, pe alocuri folosindu-se și stâncă spartă, legate cu un mortar cenușiu, relativ compact, amestecat cu pietriș și bucăți de var. Zidurile cetății au fost ridicate direct pe stâncă, urmând linia acesteia, în partea sudică fiind încorporată și stâncă propriu-zisă.

Zidul sudic are la fundație o grosime de 1,40–1,50 m. O parte a elevației zidului sudic stă în picioare la aprox. 4,50 m înălțime față de nivelul de călcare actual. Pe peretele sudic se poate observa un cuib de grindă, de formă pătrată, la 3,10 m înălțime față de ultimul nivel de călcare al funcționării cetății. Bârna din acest cuib de grindă ținea tavanul parterului și deasupra acestuia era nivelul de călcare

al etajului. Perechea sa a fost observată și în elevația nordică, dar aceasta a fost plombată ulterior cu pietre de râu de dimensiuni mici și cu bucăți de cărămidă legată cu un mortar cenușiu, compact, amestecat cu pietriș, pigmenți de var și cărămidă. În zidul sudic au fost observate pietre ieșite spre interiorul încăperii (pietre de râu rotunjite legate cu mortar, între ele s-a păstrat amprenta unei grinzi de lemn), care venea direct deasupra zidului Z-3 și care avea rolul de a egala diferența de nivel între stâncă nativă și etajul turnului; foarte probabil aici era și intrarea la etaj. În interiorul și de-a lungul zidului sudic, deasupra cuibului de grindă se poate observa în zid amprenta unei grinzi de lemn.

Zidul nordic la fundație are o grosime de 1,40–1,50 m, elevația fiind mai îngustă de 1,0 m. O parte a elevației zidului nordic stă încă în picioare pe aprox. 4,0 m înălțime față de nivelul de călcare de astăzi. Zidul nordic al cetății a suferit mai multe intervenții și reparații. Din analiza hărților și a planurilor din secolul al XVIII-lea am putut să obținem date importante despre fazele de construcție a cetății. De pe planul din anul 1768 aflăm că era un „turn vechi pe muntele Aldamas” care avea o formă dreptunghiulară, cu o singură încăpere, cu etaj și cu două intrări: una pe partea nordică, iar cealaltă pe partea vestică. Lângă zidul nordic al cetății a fost semnalată și o sobă. Se pare că turnul vechi era în ruine fiind renovat aproape în întregime în 1771. După observațiile noastre din teren, probabil este vorba de renovarea zidul nordic al cetății, care a fost refăcut și plombat mai multe ori, ceea ce se vede și în compoziția profilului nordic interior al cetății. În fața zidului nordic, în dreapta scărilor de cărămidă, a fost adăugat un alt zid (Z-2) compus din stâncă spartă de dimensiuni mari și medii, amestecat cu pietre de râu de mici dimensiuni și cu multă cărămidă, legate cu un mortar cenușiu deschis, compact, omogenizat cu nisip și pigmenți de var. Această fază, care plombează o parte din zidul nordic al cetății (zidul obturază o parte dintr-un cuib de grindă), merge până la baza treptelor de cărămidă. Cu ocazia construirii zidului despărțitor s-a scos o parte din elevația zidului nord-vestic și s-a demolat în totalitate zidul vestic al cetății. Alte două plombe au fost identificate în textura peretelui nordic, pe care le-am putut deosebi numai pe baza materialului și a compoziției mortarului, neputând data aceste reparații.

Zidul estic al cetății avea o grosime între 1,40–1,50 m, iar elevația o înălțime de 1,30–1,50 m de la nivelul de călcare contemporan. Conform planului de bază și al secțiunii turnului defensiv (Blockhaus 2) de la sfârșitul anului 1768, grosimea peretelui estic al cetății pe partea superioară era de 0,88 m, iar înălțimea exterioară a zidului estic de 5,79 m. Ceea ce înseamnă că peretele se îngustează în partea superioară. Cel mai detaliat plan și profil cu privire la cetate este cel din 1854. Pe planul parterului apare grosimea peretelui estic de 1,25 m, iar la etaj grosimea zidului de 0,94 m. În partea exterioară a zidului estic s-a păstrat tencuiala exterioară de culoare cenușiu-gălbui. Zidul vestic al cetății apare pe planul din anul 1768, dar probabil cu ocazia renovărilor din 1771 a fost demolat. S-a păstrat numai o parte din fundație și urmele de mortar lipit pe stâncă. Grosimea fundației zidului era de 0,80 m.

În partea estică a fortificației s-a păstrat fundația și elevația fostului zid de apărare (Z-4), orientat E-V. Zidul a fost construit din blocuri de dimensiuni mari și medii de stâncă spartă, legate cu un mortar cenușiu-gălbui, compact, amestecat cu pietriș și pigmenți sporadici de var. Elevația zidului are o grosime între 1,20-1,30 m și stătea în picioare aproximativ 1,20 m înălțime. Acest zid avea rolul de a lega cele două turnuri defensive între ele: Cetatea-Rákóczi (Blockhaus 2) și Blockhaus 3. Pe partea sudică a zidului de apărare, la 0,30 m spre sud față de ductul zidului, în cursul cercetării am identificat un șanț și în interiorul lui urmele a două gropi de pari (distanța între ele 0,70 m). Având în vedere că zidul de apărare era din piatră, urmele de pari provin foarte probabil de la schela

ridicată pentru construirea sa. După sursele fotografice de la sfârșitul secolului al XIX-lea acest zid a fost demontat cu ocazia construirii căii ferate în anul 1897.

În interiorul turnului au fost identificate urmele a patru bârne transversale orientate est-vest (lungimea bânelor: 5,50 m și lățimea bânelor: 0,20-0,25 m) și a altor patru bârne orientate nord-sud (lungimea bânelor: 2,40-3,80 m și lățimea bânelor: 0,12-0,20 m), care țineau podeaua din lemn. Locurile pentru cele opt bârne transversale au fost săpate în stâncă. În fața intrării au fost identificate urmele pragului de lemn cu o lățime de 1 m, grosimea pragului de lemn fiind între 0,10-0,14 m.

În partea nordică a cetății au ieșit la iveală cinci trepte din piatră (lungimea treptelor: 1,20-1,26 m și lățimea lor între 0,26-0,36 m) și încă patru trepte din cărămidă (lungimea treptelor: 1,50 m și lățimea lor de 0,24-0,28 m). Treptele din piatră au fost făcute din pietre fațetate de dimensiuni mari, așezate îngrijit una lângă cealaltă sau deasupra, fiind legate cu un mortar alb-cenușiu, compact. Treptele din cărămidă au fost făcute din cărămizi întregi, orientată E-V, legate cu un mortar cenușiu deschis, compact, amestecat cu pietriș, pigmenti de var și cărămidă. În partea vestică a cărămizilor a fost așezată câte o bârnă de lemn, amprenta păstrându-se în elevația zidului nordic al cetății. Lângă treptele de piatră, pe partea sudică, a fost surprinsă o bârnă verticală, care probabil reprezintă urmele balustradei.

Pe partea vestică s-a păstrat amprenta celor patru trepte din lemn în zidul despărțitor (Z-2) care ducea la etaj. În cursul cercetărilor în apropierea zidului vestic, despărțitor au fost identificate urme de lemn arse, cele două lentile arsă care apar pe desenul profilului nordic al S1. Aceste modificări, conform planurilor au fost efectuate în 1771.

Tot în această perioadă a fost demolat zidul vestic al cetății și construit noul zid despărțitor (Z-2). Elevația zidului despărțitor are o grosime de 0,70 m, o parte a sa stând în picioare pe o înălțime de aprox. 3,5 m față de nivelul de călcare actual. Zidul este compus din stâncă spartă de dimensiuni mari și medii, amestecată cu pietre de râu de mici dimensiuni și cu multă cărămidă, totul fiind legat cu un mortar cenușiu deschis, compact, omogenizat cu nisip și pigmenti de var. Tot în această fază a fost adăugată o plombă în partea interioară a zidului nordic (pornește în dreapta scărilor de cărămidă). Această fază, care plombează o parte din zidul nordic al cetății (zidul obturază o parte dintr-o cuib de grindă), merge până la baza treptelor de cărămidă și în partea vestică avea funcția de zid despărțitor. În colțul nord-vestic al încăperii s-a păstrat o porțiune intactă de tencuială, pe suprafața căreia s-au observat opt straturi de vâruire (al patrulea strat era de culoare albăstrui, în rest toate erau de culoare albă). Cu ocazia construirii acestui zid despărțitor (Z-2) s-a scos o parte din elevația zidului nord-vestic și demolat în totalitate zidul vestic al cetății (Z-1, care apare pe planul din anul 1768). În locul zidului vestic (Z-1, din anul 1768) a fost construit din piatră zidul nordic și sudic al scării de acces (Z-5) care ducea la terasă. Zidul a fost realizat din pietre de râu de dimensiuni mari și medii, amestecate cu stâncă spartă și cărămidă, legate cu un mortar alb-cenușiu, compact, omogenizat cu pietriș, pigmenti de var și de cărămidă. În schimb zidul nordic al scării a fost făcut din piatră de stâncă de dimensiuni mari, neregulată, legată cu mai puțin mortar; zidul este fățuit spre exterior și neregulat spre interior. După observațiile noastre zidul nordic al scării a fost construit împreună cu treptele (partea nordică a celor patru trepte din piatră este legat cu zidul nordic) de acces spre partea vestică a cetății. Zidul nordic are o grosime de 0,50-0,70 m, elevația având pe alocuri o înălțime de aprox. 1,50 m. Zidul sudic cu o grosime de 1,20 m, prezintă astăzi o elevația de aprox. 2,50 m înălțime.

Pe partea vestică a Blockhaus 2, la etaj, a ieșit la iveală elevația zidului vestic și nordic (Z-6) al unei încăperi de mici dimensiuni

(2,20 x 3,20 m). Zidul a fost construit din stâncă spartă de dimensiuni mari și medii, amestecată cu cărămi și legate cu un mortar cenușiu-gălbui, sfărâmiș, nisipos, omogenizat cu pigmenti de var și cu mult pietriș. Pe partea nordică a peretului s-a păstrat tencuiala interioară a încăperii. Zidul de pe partea nord-vestică a fost construit pe partea exterioară a zidului nordic (Z-1), demolat probabil în 1771. Acesta avea o grosime de aprox. 0,60 m. Zidul vestic prezintă o grosime cuprinsă între 0,36-0,56 m. Zidul este așezat pe stâncă, între el și aceasta putându-se observa un nivel subțire de pământ brun închis, iar în partea nord-vestică stâncă nativă a fost încadrată în zid. Acest zid nu apare pe planurile din a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

În urma cercetărilor arheologice preventive din anul 2015 am reușit să reconstituim planul cetății. Cetatea s-a aflat în folosință o perioadă îndelungată de timp, a trecut prin două războaie mondiale și a fost golită și curățată pe parcursul timpului. În cursul cercetărilor au ieșit la iveală fragmente de pipe, câteva fragmente ceramice, fragmente de sticlă de geam, cuie forjate, o lamă de cuțit, o brișcă, o aplică din cupru, un nasture metalic și o potcoavă de cizmă. Toate obiectele găsite aparțin secolelor XIX-XX. Neavând elemente de datare, periodizarea cetății a fost făcută pe baza observațiilor de teren (pe baza compoziția zidului și a mortarului) și pe baza planurilor din Arhiva de Război de la Viena. Am reușit să identificăm zidurile pe baza planului din anul 1768, care probabil reflecta situația din 1718 și 1733, când cetatea a fost semnalată ca turn vechi, care era în ruine. Negăsind elemente de datare în apropiere zidului, nu le putem încadra temporal cu exactitate. Dacă admitem faptul, că în anul 1718 în cetate era sediul comandantului vămii de la pasul Ghimeș și că peste 15 ani cetatea a fost descrisă ca o fortăreață ruinată la capătul muntelui Adelmas, putem să presupunem faptul că prima fază (Z-1) de construcție poate să dateze și din sec. al XVII-lea.

Abstract:

Following the preventive archaeological investigations conducted in 2015, we managed to determine the construction plan of the fortress in Ghimeș-Făget, Bacău County. The structure was in use for a long period of time, surviving also the two world wars. The interior was cleaned and emptied over time. During our research, various artefacts were recovered: fragmentary smoking pipes, a few pottery fragments, glass fragments, wrought-iron nails, a knife blade, a folding knife, a copper ornament, a metal button and a metal heel tap. All the artefacts were assigned to the 19th and 20th centuries. Without other specific dating elements present, the chronological evolution of the fortress was made based on field observations (wall and mortar composition) and based on construction plans found in the War Archive in Vienna. We managed to identify the walls illustrated on a 1768 plan, which probably reflected the situation from 1718 and 1733, when the fortress was mentioned as an old tower in ruin. However, without other dating elements in their proximity, it was impossible to determine a more accurate chronological frame for these walls. If we consider the fact that in 1718 the structure functioned as the headquarters of the customs point located in the Ghimeș pass, and the fact that after 15 years it was described as a ruined fortress on the edge of the Adelmaș Mountain, we can assume that the first construction phase (Z-1), can also be dated to the 17th century.

93. Joseni, jud. Harghita**Punct: Biserica romano-catolică**

Cod sit: 84567.02

Autorizație: Nr. 29/2015

Colectiv: Florin Gogâltan, responsabil (IAIA Cluj), Demjén Andrea (M Gheorgheni), Mihaela Savu (Universitatea Kiel).

Cercetarea arheologică preventivă de la biserica romano-catolică din Joseni a făcut parte din proiectul de realizare a unui studiu de parament al bisericii sfințite în cinstea apostolilor Sf. Simion, Sf. Juda Tade și Sf. Fecioară Margareta. Scopul cercetării arheologice preventive a fost acela de a vedea care este adâncimea fundației navei bisericii baroce.

Biserica medievală (gotică), construită la sfârșitul sec. al XV-lea, a funcționat până la dărâmarea sa în 1766, când s-a construit biserica barocă pe care o vedem astăzi. Cele două secțiuni deschise, una în colțul sud-vestic iar cealaltă în colțul nord-vestic, în nava bisericii actuale, sub cor, au dovedit că biserica medievală (gotică) a fost pe axa turnului (Fig. 1).

În secțiunile S 2 (3,50x2,67 m) și S 3 (2,50x3,50 m) au ieșit la iveală zidurile de fundație și de elevație ale navei bisericii medievale (gotice). În S 2 a fost cercetat zidul sudic și vestic al bisericii medievale. După scoaterea pietrelor din nivelul de călcare actual, lângă fundația sudică a bisericii de astăzi a ieșit la iveală elevația zidului bisericii medievale (între zidul sudic al bisericii actuale și cel medieval a rămas o cezură de 0,04-0,06 m). Elevația sudică a avut o grosime de 0,80-0,92 m. Ea este compusă din pietre de andezit și de râu de dimensiuni medii și mici legate cu un mortar alb-cenușiu, relativ compact, amestecat cu pietricele și pigmenți de cărămidă. Din elevația vestică a zidului bisericii medievale s-a păstrat o porțiune de cca. 0,50 m (de la linia fundației), restul fiind demolat și reconstruit în perioada barocă. Atât pe elevația sudică cât și pe cea vestică s-a păstrat tencuiala interioară a bisericii medievale cu două straturi de vâruială. Tencuiala de pe elevația sudică a rămas aproape intactă până la aprox. 0,60-0,80 m înălțime de la linia fundației, iar pe cea vestică s-a păstrat destul de fragmentar. În S 3 după scoaterea pietrelor din nivelul de călcare actual a apărut partea superioară a zidului nordic al bisericii medievale (gotice). Pe partea nord-estică a secțiunii a fost surprins un contrafort, având o grosime de 0,76 m. Aceasta a fost construită împreună cu zidul nordic al bisericii, neputându-se observa nici o breșă între cele două. Elevația nordică a avut o grosime de 0,85-0,90 m. Pe parte vestică o parte din zidul nordic al bisericii a fost scos, iar din zidul vestic al bisericii medievale nu s-a mai păstrat nimic, fiind demolat și reconstruit în totalitate în perioada barocă. Pe elevația nordică s-a păstrat tencuiala interioară a bisericii medievale cu două straturi de vâruială. Tencuiala pe elevația nordică a rămas aproape intactă până la aprox. 0,80 m înălțime. De asemenea pe elevația nordică exterioară a bisericii medievale tencuiala s-a păstrat destul de fragmentar.

În fundația sudică a bisericii baroce a fost descoperită o bucată de frescă din biserica medievală aflată evident în poziție secundară. Pe bucata de frescă s-au putut deosebi trei combinații de culori: alb, negru și roșu cu cinci nuanțe.

În S 2 și de asemenea în S 3 au fost surprinse câteva lespezi de piatră din andezit in situ care au făcut parte din ultimul nivel de călcare și funcționare a bisericii medievale înainte de demolarea sa în 1766. Nivelul de călcare medieval a fost cu 0,91 m mai adânc față de nivelul de călcare actual și cu aprox. 0,45 m față de nivelul de călcare medieval al turnului. Aceasta înseamnă că nivelul de călcare în interiorul bisericii a fost mai jos decât în turn și probabil la intrarea în biserică au fost amenajate niște scări.

Sub nivelul de călcare, pe toate suprafața, a urmat umplutura mormintelor medievale, premoderne și moderne. În secțiuni au fost

descoperit în total 12 morminte dintre care șapte sunt medievale (M15, M18-M23) și cinci premoderne/moderne (M16 și M17, M24 – M26). Dintre acestea din urmă, M16 face parte din ultimele înmormântări din sec. al XVIII-lea, deoarece groapa sa pornește direct de sub lespezile din piatră care reprezintă ultimul nivel de călcare al bisericii înainte de demolare sa între anii 1755-66. În cele 12 morminte nu au fost găsite obiecte de inventar funerar, ce ar permite datarea lor.

Prin cercetarea noastră arheologică s-a putut demonstra că nava bisericii medievale (gotice) de la Joseni a avut o lățime interioară de 7 m și că nivelul de călcare în interiorul bisericii a fost cu 0,45 m mai jos decât nivelul de călcare al turnului. Cele două morminte (M20 și M23) aflate sub zidurile bisericii gotice, în urma analizelor AMS, s-au dovedit a fi din a doua jumătate a secolului al XV-lea, ceea ce dovedește că biserica decopertată parțial de noi a fost construită cândva între sfârșitul sec. al XV-lea și începutul sec. al XVI-lea.

Abstract:

The preventive archaeological investigations at the Roman-Catholic church in Joseni, consecrated to St. Simion, St. Juda Tade and Holy Maiden Margareta, were part of a study regarding the outer building elements. The main purpose was to determine the depth of the foundation in the nave area of the baroque church.

Our archaeological investigations demonstrated that the nave of the previous medieval (gothic) church from Joseni had an outer width of 7 m. Also, it was determined that the stepping level inside the church was with approximately 0,45 m lower than the stepping level in the tower. The two graves (M20 and M23) discovered beneath the gothic walls were sampled for AMS analyses, with results indicating to the second half of the 15th century, which proves that the partially investigated church was built in the period between the late 15th century and the early 16th century.

94. mun. Mangalia, județul Constanța - Callatis**Punctul: str. Duiliu Zamfirescu nr. 2**

Cod RAN: 60491.211

Cauza cercetării: construire imobil P+1E și împrejmuire teren

Suprafața afectată de proiect: 150 mp

Colectiv: Mihai Ionescu - responsabil științific; Robert Constantin; Laurențiu Radu

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie 2015

Au fost cercetate 11 morminte, dintre care se detașează prin importanță M 6 mormânt hypogeu, aflat într-o stare de conservare excelentă.

M1 În martorul de S al S1, caroul 1, complex funerar de înhumatie, delimitat de 4 blochete de calcar pe latura sa de N. Groapa funerară în afara perimetrului constructibil, motiv din cauza căruia nu a fost cercetat.

M2 Caroul 2-3, complex funerar hypogeu, cu dromos și cameră funerară boltită. Dromosul era acoperit cu două dale masive de calcar, are patru trepte din dale de calcar, iar pereții sunt din zidărie din blochete de calcar nefasonate legate cu mortar de culoare roșie ce are în compoziție cărămidă sfărâmată, tencuit la interior.

Camera funerară, boltită era delimitată de dromos de două blochete din calcar. Accesul în camera funerară se făcea printr-o ușă de 0,84 x 0,55 m, ce a fost blocată cu o placă de calcar de 0,58 x 0,84 x 0,13 m.

Camera funerară cu boltă în plin centru, cu dimensiunile de 2,45 x 1,75 m și 1,80 m înălțime, a fost realizată din blochete de calcar

prinse în mortar, tencuită pe interior. Atât pe perețele de N, cât și pe cel de S, au fost practicate câte trei lăcașuri de profil dreptunghiular cu dimensiuni de cca. 0,20 x 0,22 m, adânci de 0,25 m. Cele 6 lăcașuri se află la 0,85 m față de nivelul de înhumare. Distanța dintre lăcașurile sus amintite este de 0,18 m, 1,03 m și 0,54 m.

Probabil lăcașurile au fost folosite pentru încastrarea unor grinzi din lemn ce au susținut o platformă funerară. La cercetarea camerei funerare, printre resturile osteologice grupate în partea de V a camerei funerare, au fost descoperite fragmente de material lemnos de la platforma funerară. În stadiul actual nu putem stabili cu precizie numărul defuncțiilor de pe nivelul superior. Pe nivelul inferior, la -3,20 m, au fost cercetate două schelete orientate E-V cu craniul la Vest, fragmentele osteologice fiind într-o stare avansată de degradare.

A fost recuperat un piron și trei fragmente ceramice romane târzii.

M3 În caroul 3, la -1,50 m, complex funerar în groapă simplă orientat E-V, acoperit cu patru dale din calcar. La E groapa a fost delimitată de o dală de calcar așezată vertical. Scheletul, orientat E-V, cu craniul la V, are o lungime de cca. 1,50 m și este situat la -2,10 m față de actualul nivel de calcar, mâna stângă pe abdomen, mâna dreaptă pe lângă corp. Inventar funerar: un cerceț de bronz.

M4 În caroul 3, la -1,45 m, a fost cercetat un complex funerar acoperit cu 5 dale de calcar, cu lungimea de cca. 1,90 m. Scheletul, orientat E-V, situat la -1,90 m, are o lungime de cca. 1,35 m, iar craniul era ușor căzut spre partea de S a mormântului. Brațele se aflau pe abdomen. În zona picioarelor a fost recuperată o monedă de bronz din sec IV p. Chr.

M5 În caroul 4, la -1,40 m, complex funerar în groapă simplă acoperită cu cinci dale din calcar. Dimensiuni: 1,90 x 0,50 m.

Schelet de adult cu brațele pe abdomen craniul căzut peste tors. Fără inventar funerar.

M6 Complex funerar de înhumare datat în epocă romană timpurie. Mormântul, orientat E-V avea groapa de acces la E, iar firida, vest, era separată de un mic zid din bochete de calcar legate cu pământ. Dimensiunile zidului: 7 asize pe lungime de 1 m, iar lățimea era de ca 40 cm adâncimea 1,15 m.

Camara funerară: adâncime - 2,55 m de la nivelul solului 2,10 x 1,10 m cu forma boltită. Pe nivelul de înhumare s-a crutat o platformă în loess, lată de 30-40 cm, pe toată lungimea camerei funerare de o parte și de alta a platformei s-au practicat două șanșuri cu adâncimea de 0,15 m iar lățimea de 20-30 cm.

Inventar funerar: Materialul osteologic, extrem de distrus arată faptul că defunctul era orientat E-V cu craniul la E. Ca inventar funerar s-au descoperit o serie de 15 plăcuțe din sticlă înirate pe toată lungimea gropii pe ambele laturi, un unguentariu miniatural din sticlă, o monedă de bronz și un ac de cataramă din bronz. Pe prag a fost decoperit un material friabil de culoare roz și o mărgică din os.

S2

M7 Caroul 3, -1,35 m, complex funerar în groapă simplă, acoperit cu trei dale din calcar. Partea de E, parțial distrusă de M8. Din schelet se mai păstrează în poziție anatomică numai partea superioară, restul fragmentelor osteologice fiind strane în zona pieptului.

M8 Mormânt acoperit cu dale de calcar și pereții bordați de tegulae și fragmente litice. Fără materiale osteologice și inventar funerar.

M9 Caroul 4, mormânt în cista de piatră cu dimensiunile de 2,40 x 1,15 m x 0,90 m. Plăcile din calcar cochilifer au fost legate cu mortar. Cista a fost acoperită cu trei dale masive din calcar cca. 1,85 x 0,70 x 0,15 m, dintre care una, cea de la V, este o stelă funerară cu dimensiuni de 1,70 x 0,70 x 0,15 m, din calcar cretos, ce păstrează o inscripție funerară în limba greacă.

Accesul în complexul funerar se făcea pe partea de E printr-

un dromos săpat în loess de 2 m x 0,70 m, iar cista avea pe partea sa de E, o intrare cu dimensiunile de 0,40 x 0,90 m, blocată cu o placă de calcar.

Materialul osteologic a aparținut la trei defuncții din care 2 adulți și un copil lângă perețele de N și era într-o stare avansată de degradare. Fără inventar funerar.

M10 A fost identificat în etapa finală la -0,90 m, mormânt de copil 1 x 0,30 m, în cista din blochete mici de calcar cu plăci mici, subțiri deasupra. Schelet de copil orientat E-V cu craniul la V, cca. 0,50 m, oasele parțial distruse. Fără inventar funerar.

M11 În marotorul S1-S2, caroul 1, cista din plăci de calcar, unele refolosite, 1,90 x 0,77 m acoperit cu trei dale de calcar de mari dimensiuni. Mormântul adăpostea scheletele a doi adulți orientate E-V cu craniile la V, aflate în stare avansată de degradare. Inventar funerar un unguentariu din sticlă.

95. mun. Mangalia, jud Constanța - Callatis

Punctul str. Ion Budai Deleanu nr. 13

Cod RAN: 60491.211

Autorizație: Nr. 180/2015

Cauza cercetării: construire imobil D+P+E

Suprafața cercetată (mp): 100 mp.

Investitor: Vochin Laurentiu

Colectiv dr. Robert Constantin, dr. Mihai Ionescu - responsabil științific, dr. Laurențiu Radu.

Perioada desfășurării campaniei: iulie 2015

A fost trasată o secțiune 12,5 x 3 m orientată N-S după care s-a săpat în suprafața cercetarea a fost efectuată pe întreg perimetru construibil 12,5 x 7,4 m.

M1 - Mormânt cu dromos lucrat din blochete de calcar fasonate și prinse în mortar roșiatic ce are în componență var, nisip de mare și cărămidă sfărâmată. Parțial, tencuiala a fost zugrăvită cu o culoare roșu-cărămizie, culoare întâlnită și la complexe funerare hypogee cercetate anterior. Coridorul de acces lung de aproximativ 2 m (1,98 m) și larg de 0,80 m făcea legătura prin 3 trepte săpate în pamant cu o camera funerară de 1.50 x 1,80 m (parțial distrusă). Atât dromosul, cât și camera funerară au fost acoperite cu dale masive din calcar aflate la cca - 1 m adâncime. Complexul funerar este orientat est-vest cu intrarea la est și este, ținând cont de contextul spațial în care se situează (aprox 70m SV de mormântul cu psalmi), unul din monumentele reprezentative care atestă prezența creștinismului în cetatea callatiană.

M2 -2,00 m Mormânt de înhumare în groapă simplă acoperit cu plăci de calcar semifasonate; schelet de adult orientat E-V cu craniul la V, cu brațul drept flexat pe claviculă. Brațul stâng, întins pe langa corp. În zona picioarelor un fund de unguentariu/lacrimariu din sticlă.

M3 -1,80 m Mormânt de înhumare în cista de piatră realizată din plăci de calcar semifasonate legate pe latura de S și de N cu mortar de culoare roșie a cărui descriere a fost făcută la M1, acoperită cu 3 dale din calcar. Au fost cercetate patru schelete de adulți orientate E-V cu craniul spre V cu brațele pe abdomen. Defuncții au fost înhumați în două etape: cel de la S în prima fază, celelalte trei în faza a doua. Dimensiunile Cistei: 1,85 x 1,10 m. Fără inventar funerar, în afara unor fragmente de lemn carbonizat. Putem avansa ipoteza că suntem în fața unui cavou de familie.

M4 -2,10 m? - Mormânt de înhumare în groapă simplă acoperită cu trei dale din calcar semifasonate cu scheletul, de adult, a fost orientată E-V cu craniul la vest. Dimensiunile gropii: 2,10 x 0,70 x 0,40 m.

M5 - 2,10 m - Mormânt în groapă simplă, acoperită cu patru dale din calcar de mici dimensiuni. Scheletul, fără craniu a fost orientat E-V cu partea superioară a sa spre V. Bratul drept pe langa corp, sprijinite pe femur, iar cel stâng pe bazin. Inventar funerar: un inel simplu de bronz pe degetele mâinii drepte. Motivele înhumării defunctului fără craniu pot fi multiple, excludem însă o reînhumare sau tăierea gropii mormântului M5 de groapa unui alt mormânt.

M6 - 1,90 m - Mormânt de înhumare în groapa simplă acoperită cu trei dale din calcar. Brațul drept este pe lângă corp, iar brațul stâng pe abdomen. Fără inventar funerar. Lungimea scheletului: 1,40 m.

Tipologia complexelor funerare cercetate este cunoscută și din cercetările anterioare, fiind vorba de un mormânt hypogeu acoperit cu dale din calcar, un mormânt în cista din piatră și alte patru în groapă simplă acoperită cu dale din calcar.

96. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis

Punct: str. Mihai Viteazu nr. 10, lot 2

Cod RAN: 60491.16

Autorizație: Nr. 330 din 15. 12./2015

Cauza cercetării: construire imobil P+2E

Suprafața afectată de proiect: cca 340 mp

Suprafața cercetată (mp): cca. 350 mp

Investitor: SC Vio Luci SRL

Nr. contract 1526 /2015;

Colectiv: dr. Mihai Ionescu - responsabil științific și de sector; dr. Sorin Marcel Colesniuc, dr. Robert Constantin și dr. Laurențiu Radu.

Perioada de desfășurare a campaniei: decembrie 2015

Prezentarea rezultatelor imediate ale săpăturii.

Amplasamentul este situat centrul orașului Mangalia, str. Mihai Viteazu nr. 10, lot 2, în apropierea Primăriei Municipiului Mangalia, conform planului de încadrare în zona anexat proiectului. Descriere tehnică: s-a efectuat cercetarea arheologică pe patru secțiuni orientate N-S S1: 201 x 2,5 m S2 și S3 de 15 x 2,5 S4 de 15 x 4 m și o secțiune orientată E-V, S5 de 14,5 x 3 m. Rezultate: au fost descoperite structuri de locuire datate în perioada elenistică, și română timpurie, în mare parte afectate de intervenții moderne, material ceramic databil în epoca elenistică, romană timpurie și fragmente ceramice moderne.

Instituția unde se depune Raportul de supraveghere: Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Constanța

Cercetarea s-a realizat pe cele cinci secțiuni deja amintite.

S1 Carourile 1-2, pe profilul de cercetare s-a oprit pe un strat de pământ brun gălbui, reprezentând o nivelare antică, fără fragmente ceramice. Aici, în profilul de E a fost evidențiată o groapă modernă datat cu fragmente ceramice smălțuite și un fragment de pipă otomană din pastă caolin.

În caroul, la o adâncime -1,40 m a fost identificat un zid, care după continuarea cercetărilor a fost atribuit fazei constructive 2, posibil să aparțină orizontului elenistic târziu sau roman timpuriu, datat prin fragmente ceramice încadrate între sec. II a. Chr. și I p. Chr. respectiv, mai multe fragmente de urcioare amforoidale, toate de opaițe și vase din ceramică fină, datate în epocă romană timpurie, sec I – II p. Chr.

În apropierea zidului cercetarea s-a oprit la ca -2,40 m pe un nivel de loess, nivelul de construcție al fundației.

Zidul în discuție este realizat din blochete mici de piatră nefasonate, legate cu pământ și s-a păstrat pe 1-2 mai multe

asize. Lățimea lui este între 0,55 - 0,60 m. Orizontul elenistic este reprezentat aici de un fragment de buză de amforă cu ștampilă englifă de proveniența heracleotă.

În carourile 3-5 cercetarea s-a oprit pe același nivel amintit în carourile 1-2, la ca -1,80 m.

În carourile 5-7 au fost cercetate o serie de alte elemente urbane cum ar fi Z2, paralel cu Z1 realizat în aceeași tehnică și probabil aparținând aceleiași clădiri și un pavaj al unei străzi orientate aproximativ E-V, toate acestea la cca. -1,40 m. Împreună cu Z1 aparțin orizontului roman timpuriu și au fost datate cu fragmente ceramice ce pot fi datate în aceasta epocă.

S2, 15 x 2,5 m În caroul 1, la ca -1,70m a fost cercetat un fragment de zid cu o orientare ușor diferită față de cea a zidurilor din S1, adâncimea la care a fost descoperit, orientarea și tehnica de construcție diferită ne îndreptățește să plasăm acest zid, notat cu Z3 în epoca elenistică. În carourile 2-5 cercetarea s-a oprit la ca -1,90m, pe aceeași nivelare antică cu loess, fără fragmente ceramice ca și în S1, iar în caroul, la -1, 60 m a fost cercetat un al segment mic de zid, notat Z4, paralel cu Z3, ce aparține și el, orizontului elenistic.

S3 15 x 2,5 m, a fost cercetat până la ca -190 m, fără a descoperi artefacte sau elemente constructive antice, cu mențiunea că, o destul de mare parte a sitului, a fost afectată de intervenții moderne, așa cum e cazul și în S3, unde a fost semnalată o groapă de var și o construcție modernă de cărămidă.

S4, 15 x 4 m A fost cercetată în acourile 1-3 până la adâncimea de -2,20 m iar în caroul 4, cercetarea s-a oprit la -2,40 m, unde a fost descoperit un segment de zid datat cu ceramică elenistică în faza elenistică de locuire a sectorului. Zidul a păstrat pe lungimea de cca 1,40 m a fost realizat din blochete de calcar legate cu pământ și a fost demantelat la vest de o groapă antică ce poate fi observată în profilul de vest al secțiunii.

S5, de 14,5 x 3 m pe latura de N a perimetrului construibil, la 2 m Nord de S2,3 și 5, a dus la evidențierea în caroul 1 a unui alt segment de zid, mai degrabă pare a fi o bordură ce a mărginit strada de epocă romană pe latura sa de N. Din păcate și aceasta a fost distrusă de o groapă modernă din care au fost recuperate gunoai, fragmente de geam și o sticlă de parfum. Fragmente ale pavajului străzii au fost descoperite în imediata apropiere a bordurii și, de asemenea, în carourile 4-5 la o adâncime de cca -1,45 m, restul fiind probabil dezafectat de gropile moderne semnalate deja. În caroul 5 a fost descoperit un fragment de zid care în plan corespunde cu prelungirea proiecției lui Z5 către NE.

În carourile 1-6 cercetarea a fost oprită la ca -1,70 m pe aceeași nivelare antică cu pământ galben. Pot fi amintite fragmente ceramice databile în epocile elenistică și romană, fragmente amforice, urcioare amforoidale, un unguentariu fragmentar și un opaiț și acesta fragmentar.

În concluzie suntem în fața unei părți a callatidei elenistice și romane timpurii cu două faze constructive evidențiate prin segmentele de zid Z1-2 și bordura din S5, epoca romană precum Z3, Z4 și Z5 în epoca elenistică. Din păcate, o mare parte a sitului a fost afectată de intervenții moderne cum ar fi gropile din S1, groapa de var și construcția de cărămidă din S3 și murtorul S2-S3 și, nu în ultimul rând extremitatea de N a secțiunii S4, precum și groapa ce a distrus bordura din S4.

Stratigrafie

După cum a relevat planurile cadastrale realizate la Mangalia între 1926 până în prezent, perimetrul contruibil din str. Mihai Viteazu, nr. 18, nu a fost afectat pe parcursul secolului al XX-lea de construcții moderne. Terenul a suferit în perioada interbelică, după cum s-a observat și în alte cercetări efectuate în zona, rectificări de pantă, în pământul adus cu acea ocazie au fost recuperate artefacte moderne

și romano-bizantine.

Profilele de sud ale secțiunilor S1 și S2, au evidențiat următoarea situație:

- 0-0,50 m strat vegetal.
- -0,50 - cca 1m, dărâmtură umplută neomogenă și o nivelare cu loess de culoare galbenp.
- -1 m - 1,25 m nivel brun gălbui cu rare fragmente ceramice elenistice.
- -1,25 - 1,30 m, nivel de construcție II
- -1,30 - 1,60 m tasare
- -1,60 m nivel de construcție I, nivelul de construcție al fazei I.

Materialul arheologic, nu atât de bogat pe cât ne-am fi așteptat, este format din fragmente de amfore, toate de amfore ștampilate de Heraclea Pontica și Thasos, fragmente de Kantharoi și materiale de epocă romană, opaițe fragmentare, fragmente de urcior amforoidal, amfore fragmentare. Subliniem faptul că materialul arheologic poate fi datat în epoca elenistică, sec. III-II a. Chr. și în epoca romană timpurie, sec I-II p. Chr. în legătură cu faza II constructivă.

Sunt de remarcat, ca în orice cercetare arheologică de la Mangalia, fragmentele ceramice smălțuite descoperite mai ales în zona gropilor amintite și un fragment de pipă.

97. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis

Punct: str. Oituz nr. 79 A

Autorizație: Nr. 119/2015

Cod RAN: 60491.211

Suprafața afectată de proiect: 286,92 mp

Cauza cercetării: construire imobil D+P+2E

Colectiv: Mihai Ionescu - responsabil științific; dr. Robert Constantin, dr. Mihai Ionescu, dr. Laurențiu Radu

Perioada de desfășurare a campaniei: mai 2015

Descriere tehnică: s-a efectuat cercetarea arheologică pe trei secțiuni orientate N-S, S1 = 16 x 3 m, S2 = 16 x 3 m, S3 = 16 x 3 m

Descrierea planimetrică

Secțiunea S1:

Dimensiuni 16 x 3 m, orientată N-S, la limita de E a perimetrului construiabil.

Notările se vor face în sistem metric cu referința 0 la S.

Carourile 1-2, la -0,30 m, a fost identificat un traseu de zid din blochete de calcar nefasonate legate cu pământ, cu grosimea de ca 0,35 m. Zidul are orientare SE-NV. Nu au fost descoperite elemente care să conducă la o datare exactă a zidului.

În caroul 1, pe latura de N a zidului, a fost cercetată o amenajare antică (groapă de depunere rituală sau complex funerar) de unde au fost recuperate o serie de materiale arheologice: opaițe fragmentare, monede de bronz constantiniene, fragmente ceramice et caetera. Toate acestea au fost descoperite în context arheologic, nivel de loess cu cenușă.

În caroul 3, -1,40 m, a fost cercetat, în perețele de est al secțiunii, M1, mormânt de înhumatie de copil, în cista din plăci de calcar acoperit cu patru plăci de calcar, orientat E-V.

Dimensiunile cistei: 1,05 x 0,65 m, pereții acesteia, trei plăci de calcar pe latura de N și două pe latura de S. Fără inventar funerar. Scheletul orientat E-V cu craniul la V, brațul stâng pe lângă corp, cel drept pe bazin.

Secțiunea S2, la 2 m V de S1. 16 x 3 m.

În caroul 2, la -1,40 m a fost cercetat M2, mormânt în cista de calcar acoperit cu 3 dale de calcar, orientat E-V. Cista are dimensiunile: 0,40 x 1 m, cu perețele de E lipsă, iar pereții laterali sunt constituiți din câte 2 dale de calcar: 0,40 x 0,60 m x 0,08 m. Scheletul de copil,

cu aceeași orientare ca M1, fără inventar funerar. Mâna stângă pe bazin iar restul scheletului se află într-o stare avansată de degradare.

În caroul 4, la -1,60 m, a fost cercetat un mormânt de înhumatie de copil, M3, în groapa simplă, orientată E-V, cu dimensiunile 1,10 m x 0,30 m; are brațul drept îndoit pe bazin și brațul stâng întins pe lângă corp. Inventar: mărgelile din sticlă de mici dimensiuni, un obiect de bronz, probabil un clopoțel fragmentar și un fragment de obiect din fier lângă brațul drept.

În caroul 3, a fost cercetat M4, mormânt în cista de piatră, 1,80 x 1,10 m, plăcile având grosimea de 0,20 m. Pereții longitudinali, formați din câte 2 dale: 1,20 x 0,75 m. Peretele nordic prezintă o asiză de regularizare formată din blochete de calcar prinse în mortar cu var, cărămidă sfărâmată și nisip de mare. Plăcile de capac sunt, de asemenea, prinse în mortar. Scheletele a doi adulți și un copil au fost într-o stare avansată de degradare, orientarea E-V cu craniile la V. Inventar funerar: o fibulă de bronz aurit cu capetele în formă de ceapă, cataramă de bronz, capăt de curea bronz și o monedă de bronz.

În caroul 4, a fost cercetat M5, la -1,30 m, mormânt de copil cu aceeași orientare, cista mică din piatră, 0,80 x 0,60 m x 0,10 m. Scheletul de copil într-o stare avansată de degradare cu inventar: mărgelile de mici dimensiuni din sticlă albastră împrejurul gâtului.

Secțiunea S3, la vest de S2.

În caroul 1, a fost cercetat M6, la -1,15 m, mormânt de înhumatie în groapa simplă, acoperită cu dale. Scheletul de adult orientat V-E cu craniul la V, fără inventar funerar.

Tot în caroul 1, la -1,10 m a fost identificat M7, acoperit cu 3 dale de calcar 1,10 x 0,60 m.

În aceeași secțiune, în carourile 1-2, a fost cercetat un complex funerar, M8, în cista de piatră formată din plăci de calcar. Cavoul prezintă la Est o intrare ce a fost blocată cu o placă de calcar de 0,55 x 0,75 x 0,10 m. Pereții laterali sunt construiți din câte trei plăci de calcar 0,60 - 0,80 m și este acoperit de patru plăci de calcar groase de cca. 0,10 m. Intrarea în mormânt este bordată pe ambele laturi de pilaștri dintre care cel de pe latura de S 0,18 x 0,23 m este din marmură fasonată. Scheletele a trei defuncți, doi adulți și un copil, orientate E-V cu craniile la V, au fost într-o stare avansată de degradare. Inventar funerar: o monedă de bronz de mici dimensiuni. Monumentul funerar aparține unui lot care era delimitat de un zid din blochete de calcar, gros de cca. 0,35 m ce a fost cercetat pe latura de E, pe o lungime de 1,70 m.

M9 a fost cercetat în caroul 3 la -1,10 m, profilul de V, este un mormânt în groapa simplă acoperită cu trei dale din calcar. Groapa are dimensiunile de 0,95 x 0,30 m, iar scheletul de copil era orientat E-V cu craniul la V, brațul stâng pe bazin, iar brațul drept întins pe lângă corp. Groapa este delimitată la V de o dală de calcar așezată vertical. Fără inventar funerar.

M10, a fost cercetat în caroul 3, este un complex funerar în cista, 1,90 x 1,30 m, la -1,10 m. Cista a fost construită din fragmente arhitectonice care aparținut unui edificiu elenistic: friza dorică sincopată și caseton. Dimensiunile frizelor ce au fost folosite ca și capac: 1,31 x 0,72 x 0,20 m. Cutia din piatră adăpostește trei schelete dintre care două de adult și unul de copil cu orientare E-V și craniile la V.

M11 a fost cercetat în caroul 4 la -1,10 m. Este vorba de un mormânt de copii în groapa simplă, 1 x 0,35 m, orientat E-V. Pe laturile sale de E și V mormântul a fost delimitat de câte o placă de calcar. Scheletele celor doi copii au aceeași orientare, E-V, și sunt în stare avansată de degradare. Fără inventar funerar.

M12? În extremitatea de N a secțiunii, în carourile 5-6, a fost cercetată, la -0,90 m, o amenajare de blocuri masive de calcar cu urme de mortar. Dimensiunile: 2,70 x 1,20 m. Nu putem specifica cu exactitate funcționalitatea acestei amenajări.

98. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis**Punct: str. Ștefan cel Mare nr.18 A**

Cod RAN: 60491.16

Autorizație: Nr. 10/2015

Nr. aviz DJPC Constanța: 3186.08.01/2015

Cauza cercetării: construire imobil D+P+2E

Suprafața afectată de proiect: cca. 203.52 mp

Colectiv: Robert Constantin, Mihai Ionescu - responsabil științific, Laurențiu Radu.

Perioada desfășurării campaniei: ianuarie 2015 -12 februarie 2015

Rezultatele cercetărilor arheologice

Amprenta la sol a imobilului propus are o formă neregulată ce poate fi geometrizată într-un trapez cu laturile 14.90 x 8.32 m.

Au fost trasate două secțiuni orientate NV-SE cu martor stratigrafic de 1.5m după cum urmează:

S1 = 14.90 x 3 m, orientată NV-SE a dus la descoperirea, în carourile 2-5, a laturii de NV a unui zid din blochete de calcar mari, semifasonate cu talpa la -1,40 m de la nivelul actual al solului. Este de menționat faptul că nivelul actual este rezultatul unei rectificări din anii '50'60 ai secolului trecut, realizată odată cu construirea fostului dediu al Poștei și telefoanelor din Mangalia, astfel ca, nivelul actual este la ca. -1,20 m față de nivelul străzii Oituz.

Zidul a fost parțial demantelat de o groapă modernă și de construirea unui cămin de distribuție a unor conducte de alimentare cu apă.

În caroul 1, a fost descoperit restul unui pavaj realizat din dale de calcar, atât cât nu a fost distrus de construirea căminului de distribuție al RAJA Constanța, amintit mai sus. Pavajul se află la -1,10 m.

În această secțiune cercetarea s-a oprit la ca. -1,90 m în nivel de pământ brun galbui, steril din punct de vedere arheologic.

S2 = 14.90 x 3 m Cercetarea arheologică s-a oprit la -1,90 m pe același nivel de pământ brun gălbui, steril din punct de vedere arheologic.

Situația stratigrafică:

S1 profilul de Sud:

- 0 - 0,50 m nivel modern brun cu rare fragmente ceramice.
- 0,50 - 0,60 m în carourile 1-2 lentila de loess
- 0,60 - 1,40 m nivel brun cenușos cu fragmente ceramice elenistice
- 1,40 - 1,80 m brun galbui cu fragmente ceramice elenistice
- 1,80 - 1,90 m, loess steril dpdv arheologic.
- În caroul 5: 0 - 1,70 m groapa modernă cu piatră și fragmente de olane în strat de incendiu.

S2, profilul Nord:

- 0 - 0,50 m nivel modern brun cu rare fragmente ceramice
- 0,60 - 1,30 m nivel brun cenușos cu fragmente ceramice elenistice
- 1,30 - 1,80 m brun gălbui cu fragmente ceramice elenistice
- cca. -1,50 - 1,90 m, loess steril dpdv arheologic

Materialul arheologic, nu atât de bogat pe cât ne-am fi așteptat, este format din fragmente de amfore de proveniență Cos, Rhodos, Thasos, Sinope Paros, Cnidos, toate de amfore ștampilate de Sinope, Thasos și Heraclea Pontica, fish-plates, boluri, mortăria. Subliniem faptul că materialul arheologic poate fi datat în epoca elenistică, sec. IV-II a. Chr.

Sunt de remarcat, ca în orice cercetare arheologică de la Mangalia, fragmentele ceramice smălțuite mai rare în acest caz, datorită rectificării de nivel de care am vorbit la începutul raportului, rectificare care a decapat straturile de epocă modernă.

99. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis**Punct: str. Vasile Pârvan nr. 6**

Cod RAN: 60491.16

Cauza cercetării: construire imobil

Nr. contract: 1465/12 10 2015

Suprafața afectată de proiect: cca. 63 mp

Colectiv: Mihai Ionescu - responsabil științific; Robert Constantin, Laurențiu Radu

Perioada desfășurării campaniei: octombrie 2015

Amplasamentul este situat în centrul orașului Mangalia, str. Vasile Pârvan nr. 6, conform planului de încadrare în zona anexat proiectului. Descriere tehnică: s-a efectuat cercetarea arheologică pe o secțiune S1, 21 x 3 m, secțiuni orientate N-S

S1 21 x 3 m, orientată N-S

În Caroul 1, a fost cercetată o groapă modernă ce a afectat un pavaj roman târziu, databil undeva la sfârșitul sec. VI și începutul sec VII p. Chr. Din pavajul amintit s-au păstrat 2-3 plăci din calcar semifasonate. Pavajul are o ușoară înclinație către S, urmând panta unei nivelări antice anterioare cu pământ galben. În carourile 2-3, la cca. - 1,65 m a fost cercetat un traseu de zid (Z1) cu grosimea de -0,60 m. Zidul, orientat NV-SE este realizat din blochete de calcar semifasonate, legate cu pământ, evidențiindu-se patru asize. De notat este faptul că au fost folosite ca egalizare, între asize, fragmente de tegulae.

Cercetarea s-a oprit la -2,30 m pe o nivelare brun-cenușie cu oase, fragmente ceramice și urme de arsură.

În carourile 4-7 cercetarea s-a oprit la -1,50 m datorită unei gropi moderne care, din relațiile localnicilor, se pare că a fost rezultatul cercetărilor arheologice efectuate de Vasile Pârvan la începutul sec XX.

Stratigrafie

După cum arată planurile cadastrale realizate la Mangalia din 1926 și până în prezent, perimetrul construcției din str. Vasile Pârvan nr. 6A, a fost afectat pe parcursul secolului al XX-lea de construcții moderne. Terenul a suferit în perioada interbelică, după cum s-a observat și în alte cercetări efectuate în zona, rectificări de pantă, din pământul adus cu acea ocazie fiind recuperate fragmente ceramice moderne și antice.

Până la - 1,25 - 1,50 m a fost cercetat un nivel de umplutură modernă format din olane moderne, resturi de mortar, blochete de calcar nefasonate, în care au fost descoperite fragmente ceramice otomane și două ștampile amforice rhodiene, scoase din contextul arheologic inițial.

La -1,30 m, a fost cercetat un nivel de incendiu care reprezintă distrugerea finală a cetății în urma atacurilor avaro-slave de la începutul sec. VII p. Chr. Nivelul de incendiu este compus din fragmente de tegulae și olane, blochete de calcar, toate amestecate cu resturi de bărne arse provenite de la acoperișul edificiului cercetat.

La cca. -1,60 m, cu o pantă descendentă spre sud, a fost cercetată o nivelare cu loess galben.

Între 1,60 și - 2,30 m au fost cercetate straturi succesive de nivelare și lutuie, în care au fost descoperite rare fragmente ceramice romano-bizantine: amfore, veselă de masă, o farfurie de tip terra stampată fragmentară, tegulae, fragmente de dolium și fragmente osteologice de la animale domestice.

Materialul arheologic, în mare parte fragmentar, este format din fragmente de amfore, toate de amfore ștampilate Rhodos, două exemplare, un fund fragmentar de amforă de Chios, datat în sec IV a. Chr, scoase din contextul arheologic inițial. După cum am amintit, în marea majoritate, materialul ceramic, destul de sărac, este compus din amfore fragmentare și alte vase fragmentare, databile în sec. IV-VI p. Chr.

100. sat Negrilești, com. Negrilești, jud. Galați**Punct: „Negrilești-Curtea Școlii”**

Cod RAN: 75285.01; Cod LMI/2004-GI-I-s-B-02988

Cod tip de sit: 111, 22

Cod de epoca: 131, 153, 33, 42, 5

Autorizație: Nr.166/2015

Colectiv: responsabil șantier - Ilie Costel (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați); membri: Ciobotaru Paul, Nicu Mircea (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci), Adamescu Adrian Ionuț (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați), Cotoi Ovidiu Soleriu (Universitatea „Dunărea de Jos” Galați)

Perioada desfășurării campaniei: 17.06.2015 - 30.07.2015

Situl arheologic „Negrilești-Curtea Școlii” se află la 15 km de municipiul Tecuci, pe o terasă înaltă a râului Bârlad, în nordul satului Negrilești. Situl ocupă o suprafață de circa 12 ha aflată în proprietatea școlii gimnaziale și a unor cetățeni din comună. Primele sondaje arheologice s-au efectuat în anul 1981, iar din 2007 au fost efectuate anual cercetări preventive de către muzeele de istorie din Tecuci și Galați. Pe parcursul acestor cercetări au fost identificate numeroase complexe de locuire datate în neoliticul timpuriu (cultura Starčevo-Criș), epoca bronzului târziu (cultura Noua), perioada postromană (cultura Sântana de Mureș-Černjachov), secolele VIII-X p. Chr. și evul mediu târziu.

Campania de cercetare arheologică preventivă derulată în situl „Negrilești -Curtea Școlii”, din anul 2015, a fost determinată de intenția autorităților locale de a realiza o împrejurare cu plasă a terenului de sport din curtea școlii din localitate, precum și de intervenția neautorizată în sit a unor localnici care au săpat gropi de împrumut pământ vegetal. Cercetarea efectuată în anul 2015 a dus la deschiderea a 11 suprafețe de săpătură, opt secțiuni și casete în sectoarele topo B5, B6-C5, C6 („Curtea Școlii - Teren sport”) și trei casete în sectorul topo C3 („Pin”).

Sectoarele topo B5, B6 – C5, C6

Ca urmare a solicitării Primăriei Negrilești, de a obține descărcare de sarcină arheologică pe traseul gardului împrejurător a terenului de sport, în sectoarele topo B5, B6-C5, C6, au fost deschise patru suprafețe de cercetare, pe laturile terenului de sport, denumite SM2 (46 m / 1,4 m), SM3 (46 m / 1,3 m), SM4 (26 m / 1,2 m), și SM5 (26 m / 1 m). Pe parcursul cercetării au mai fost deschise și patru casete, Cas. 1/SM3 (4 m / 3 m), Cas. 2/ SM3 (2,80 m / 2,10 m), Cas. 3/SM5 (2,50 m / 2,10 m), și Cas. 4 /SM5 (5,50 m / 2,0 m). Pentru toate unitățile de săpătură din sectoarele topo B5, B6 – C5, C6, menționăm faptul că, în urmă cu doi ani, întreaga suprafață a terenului de sport a fost acoperită cu un strat de zgură, gros de circa 10 cm – 15 cm, compactată peste solul vegetal. Astfel că, în toate unitățile, stratigrafia începe cu acest nivel de zgură sub care se află un strat vegetal de circa 0,15 m - 0,20 m, urmat de un strat de pământ negru compact, pigmentat cu fragmente de cărămizi, var sau materiale de factură modernă. Acest nivel este succedat de un sol negru granulos cu grosimi ce variază între 0,30 m - 0,60 m în care au apărut unele complexe arheologice. Materiale arheologice, precum și complexe de locuire, apar și în nivelul de pământ negru cenușos, cu grosimi de 0,20 m - 0,30 m. Stratul de pământ de culoare gălbuie, cu pete negre, apare sub straturile menționate între adâncimile de -1,20 m – 1,60 m. Sub acest strat apare solul viu, steril din punct de vedere arheologic.

În cele opt unități de cercetare, din acest sector, au fost descoperite complexe arheologice încadrate cronologic începând cu epoca bronzului și până în perioada modernă. Au fost surprinse 21 gropi (Cx.1, Cx.3, Cx.4, Cx.5, Cx.10, Cx.11, Cx.12a, Cx.12b, Cx.13, Cx.14, Cx.15, Cx.18, Cx.19, Cx.20, Cx.23, Cx.24, Cx.25, Cx.26,

Cx.27, Cx.28, Cx.29) din diferite perioade istorice, urmele a două locuințe (Cx.9, Cx.16) și a unei instalații de foc, a șase amenajări nedefinite funcțional din epoca modernă (Cx.2, Cx.6, Cx.7, Cx.8, Cx.17 și Cx.21), precum și a unui complex în care au fost descoperite scheletele a doi cai.

Cx.1 - Groapa a fost surprinsă în colțul caroului 1 din SM2, la adâncimea de -1,00m. Complexul se închidea drept la adâncimea de -1,20m și avea dimensiunile de 0,80 m / 0,60 m. Fără material arheologic.

Cx.2 - Înspre profilul de nord al SM2, în dreptul metrelui 3, la adâncimea de -1,00m, a fost surprinsă urma unei gropi aproape circulare, cu dimensiunile de 0,22 m / 0,20 m. Groapa se închidea la -1,30 m. În urma taluzării profilului de N, am constatat prezența unor urme de lemn putrezit ce proveneau de la un stâlp cu dimensiunile de 15cm/20cm și care pornea de la -0,50m de sub un strat subțire de nisip. Pe lângă acest lemn putrezit, precum și în umplutura gropii, au fost găsite câteva fragmente ceramice de dată recentă.

Cx.3 - Groapă ușor ovală, cu dimensiunile de 0,80 m (EV) / 0,70 m (NS) a fost surprinsă în caroul 3 din SM2, pe centrul secțiunii, la adâncimea de -1,00 m. Din această groapă, care s-a terminat la -1,20 m, au fost recuperate doar câteva fragmente de chirpic.

Cx.4 - Acest complex a apărut înspre profilul de sud al SM2 în caroul 6, între metrii 10,5 și 11,80. Avea o formă rectangulară, cu dimensiunile de 1,15 m, pe latura NV și 0,60 m pe latura NS și s-a închis la -1,20 m fără a avea material arheologic.

Cx.5 - A apărut la adâncimea de -1,00 m, pe mijlocul secțiunii SM2. La nivelul la care a fost surprinsă groapa avea dimensiunile de 1,10 m / 1,00 m. De la adâncimea de -1,40 m groapa a devenit tronconică, clopotindu-se cu 30cm, ajunând ca la bază să aibă un diametru de 1,60 m. Conținutul umpluturii gropii a fost constituit din câteva fragmente ceramice de factură modernă.

Cx.6 - În SM4, carourile 2-3, la -1,10 m a apărut conturul unei amenajări cu dimensiunile de 3,70 m, pe latura de vest și de 3,90 m pe latura de est. Complexul a apărut sub un strat gros de circa 40 cm de moloz și cărămidă spartă de dată recentă. Amenajarea a apărut într-un sol negru afânat, pigmentat cu pete albicioase și galbene. În acest amestec au fost găsite materiale ceramice de epocă modernă, precum și urmele a două bărne cu dimensiunile de 15 cm / 20 cm. Prima bărnă a fost sesizată la -1,20m, în dreptul metrelui 2,30m, iar cea de-a doua s-a observat la -1,40m, în profilul de V, în dreptul metrelui 5, de unde pornea spre SE, 1m în interiorul secțiunii. Amenajarea, a cărei destinație nu o putem preciza, se închidea alveolat la adâncimea de -1,60 -1,75 m.

Cx.7 - În c. 3-5 din SM4 a fost surprins un complex de formă alungită, cu dimensiunile de 3,20 m, pe latura de V și 3,10m pe cea de est. La partea superioară groapa conținea pământ afânat cu puține materiale moderne. Lungimea complexului, la adâncimea de -1,00 m, era de 3,1 m. În capătul de sud a apărut o bărnă cu dimensiunile de 15 cm / 20 cm asemănătoare celor din Cx.6. Posibil ca aceasta, împreună cu celelalte două bărne din Cx.6, să fi făcut parte dintr-o structură constructivă din secolul XX. Amenajarea, apărută încă de la -0,80 m, se închidea drept la -1,40 m, pe un sol galben pătat sub care se afla pământul galben.

Cx.8 - Pe întreaga lățime a secțiunii SM4, începând cu metrul 18,20 și până la metrul 22, între -0,90 -1,30 a fost surprins un complex cu puține materiale de epocă modernă, într-un sol negru pigmentat cu pete albe și gălbui. Complexul avea dimensiunile de 3,80 m, pe latura de vest și de 3,50m pe cea de est.

Cx.9 - Complexul este o locuință ce a fost surprinsă inițial în SM3, carourile 4 și 5, la adâncimea de -1,00m, prin apariția unui cuptor pietrar prăbușit. Prin deschiderea casetei Cas.2/SM5/2015 a fost cercetată o mare parte din complex. Locuința, de formă rectangulară, cu orientarea NV-SE, avea dimensiunile surprinse de

2,70 m pe latura de NE-SV, de 1,50 m pe latura de NV-SE și podeaua la adâncimea de -1,25 m. Locuința se continua sub profilul de S și E al Cas. 2 /SM3. Pe centrul locuinței au apărut fragmente ceramice, pietre și zgură. Pe latura de SV au fost sesizate două găuri oval alungite, posibil de la stâlpi de susținere. La adâncimea de -1,25 m, s-a observat podeaua locuinței realizată din pământ galben bătut. Pe latura de NV, în marginea locuinței, la -1,20 m, a fost descoperit un vas depus în podea. În interiorul vasului a fost găsit un pământ cenușos și cărbuni arși. Cuptorul locuinței a fost amplasat în colțul de NE. A fost sesizat încă de la adâncimea de -1,00 m sub forma unei aglomerări de pietre, cu urme de arsură, prăbușite din pereții și bolta cuptorului. Dimensiunile aglomerării de pietre au fost de 1,30 m /1,10 m. Vatra cuptorului, amenajată direct pe pământul galben, a fost sesizată la -1,25 m și avea dimensiunile de 1,10 m /0,70 m, gura fiind orientată spre sud-est. Crusta vetrei avea o grosime de 1cm-1,5 cm. Materialul ceramic descoperit, atât pe vatră cât și în locuință, este specific perioadei secolelor VIII-X p. Chr.

Cx.10 - A fost surprins în caroul 7 din secțiunea SM3, la adâncimea de -1,00 m și se restrânge ușor alveolat spre profilul de nord până la -1,40 m. La partea superioară, groapa avea dimensiunile de 1,70 m, axa EV și de 1,30 m pe axa NS. Materialul ceramic recuperat din conținutul gropii este caracteristic culturii Noua, de la finalul epocii bronzului.

Cx.11 - Groapa a fost sesizată în caroul 8 din SM3, la adâncimea de -1,00 m, pe același nivel cu Cx.10. Groapa, cu dimensiunile de 1,45 m /1,30 m, se restrânge alveolat spre bază, căpătând o formă neregulată la est și dreaptă la vest. La baza complexului, aflată la -1,40 m, dimensiunile acestuia erau de 1,00 m /1,30 m. Din pământul negru-cafeniu al gropii au fost recuperate câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, bucăți de chirpic și resturi osteologice.

Cx.12a - Acest complex a apărut inițial la -1,00 m, ca o mare pată de pământ negru ce acoperea carourile 9 și 10 din SM3, având pe sud lungime 4,10 m, iar pe nord 5 m. După adâncirea cu încă 0,10 m s-a constatat că sunt în fapt două gropi, notate Cx.12a și Cx.12b. Cx.12a, aflată în caroul 9 al SM3, avea dimensiunile de 1,30m pe axa EV și de 1,10 pe NS. și se restrânge spre profilul sudic al secțiunii. Groapa a avut pereții drepecți și s-a închis la adâncimea de -1,60m. Din umplutura gropii au fost prelevate materiale ceramice specifice culturii Noua și fragmente osteologice, printre care și o patină din os.

Cx.12b - Groapa a fost sesizată la adâncimea de -1,20m în caroul 10 al secțiunii SM3. Are o formă ovală, intră în profilul de nord și avea la partea superioară dimensiunile de 1,10 m pe axa EV și 0,80m pe axa NS. Groapa a avut pereții drepecți și s-a închis la -1,60 m. Din acest complex au fost prelevate materiale specifice culturii Noua.

Cx.13 - Complexul 13 este o groapă cu dimensiunile de 1,40 m, pe axa EV și de 0,90 m pe NS, ce a fost sesizată la adâncimea de -1,00 m, în caroul 12 al SM3. Groapa se închide alveolat la adâncimea de -1,50 m, prezentând un prag la -1,35 m, în partea estică. La bază, dimensiunile gropii au fost de 1,20 m /0,70 m. În acest complex au fost găsite bucăți de chirpic, fragmente ceramice și osteologice din epoca bronzului, cultura Noua.

Cx.14 - În caroul 15, din SM3, a fost surprinsă doar o mică parte, restul intrând în profilul de N, dintr-o groapă menajeră cu material de epocă modernă. Partea superioară a gropii, aflată la -0,50 m avea dimensiunile de 1,40 m pe axa EV și 0,40 m pe axa NS. Complexul avea pereții drepecți și s-a închis la adâncimea de -2,05 m.

Cx.15 - Groapa a fost surprinsă la adâncimea de -1,00 m în SM3, caroul 19, intrând în profilul de N și se închide cu o treaptă de 10 cm la -1,20 m. La partea superioară, complexul a avut dimensiunile de 1,90 m /1,30 m, iar la bază de 1,20 m /1,10 m. Fără inventar.

Cx.16 - Pe întreaga lățime a secțiunii SM5, în carourile 5-6, a apărut o aglomerare de chirpic, în pământul negru granulos, începând

cu adâncimea de -0,90 m. Aglomerarea avea lungimea de 3,80 m pe latura de vest și de 3,45 m pe cea de est. Printre numeroasele bucăți de chirpic au fost găsite și materiale ceramice specifice culturii Noua. Pentru a surprinde limita spre est a complexului a fost deschisă Cas. 3 /SM5. După deschiderea casetei s-a constatat că aglomerarea de materiale se închidea la 1,40 m de profilul de vest în partea sudică și la 1m înspre nord. Complexul se continuă însă înspre vest, sub profil. Nu a fost verificată și limita vestică a complexului și nu putem stabili destinația acestuia.

Cx.17 - În caroul 16 din secțiunea SM5, la adâncimea de -0,60 m a fost pusă în evidență fundația unei mici amenajări din cărămidă, care se adâncea doar până la -0,90 m. Pentru a delimita întreg complexul a fost deschisă Cas. 3 /SM5 pe latura de E a secțiunii SM5. Complexul constituie un mic bazin realizat din cărămidă. Construcția a fost realizată din patru rânduri de cărămizi, cu dimensiunile de 26 cm /13,50 cm /6 cm, legate între ele cu un liant din var și nisip. La exterior, bazinul avea 1,49 m /1,29 m, iar la interior 1,08 m /0,90 m. Acest mic bazin putea face parte din ansamblul conacului boieresc din secolul al XIX-lea și poate fi pus în legătură și cu conducta din olane, de aducțiune a apei, descoperită în SM3 în dreptul metrelor 40, la adâncimea de -0,60m.

Cx.18 - Groapa a fost identificată pe suprafața secțiunii SM2, în caroul 20, la adâncimea de -1,35 m și intra sub profilul de nord. În profil, groapa se conturează încă de la 0,80m și se închidea clopotit la -2,20 m. La partea superioară, complexul avea 0,80 m, la adâncimea de -1,35 m avea să ajungă la 1m, pe axa EV, iar la bază la 1,50 m. Materialul prelevat este de factură modernă.

Cx.19 - În c.17 a SM2, a apărut o groapă la adâncimea de -1,20 m. Pata de pământ negru a apărut pe întreaga suprafață a secțiunii și intra în profilul de N. Diametrul la partea superioară era de 1,10 m, pe axa EV și de 1m pe axa NS. Groapa avea pereții drepecți și se închidea prin două mici trepte de 0,10-0,20 m, la adâncimea de -2,20 m. Din pământul de umplutură au rezultat câteva fragmente ceramice și resturi osteologice ce se încadrează cronologic în secolul IV p. Chr.

Cx.20 - A apărut în SM2, caroul 15, la adâncimea de -1,50 m și intra în profilul de N. Este o groapă cu dimensiunile de 1,45 m, pe axa EV și de 1,40 m pe cea de NS. Groapa este dreaptă până la -2,00 m de unde se mai lărgeste spre vest cu încă 0,50 m și se închide la -2,20 m. Din pământul de umplutură au rezultat câteva fragmente ceramice atipice.

Cx.21 - Pe suprafața secțiunii SM2 în carourile 13 și 14, pe o lungime de 2,50m între adâncimile de -1,00m și 1,40m a fost identificată o aglomerare de chirpic și materiale ceramice fără a putea delimita un contur clar. Materialul prelevat din această zonă este specific culturii Sântana de Mureș.

Cx.22 - A apărut la adâncimea de 1,10 m în c.1 a SM3, în colțul de NE, sub forma unui grupaj de oase animale. Prin extinderea săpăturii (Cas. 1/SM3) spre est și nord a fost dezvelit întreg complexul. Au fost descoperite scheletele a două cabaline îngropate față în față, cu capetele spre nord și câteva fragmente ceramice atipice lucrate cu mâna. Baza complexului se află la -1,25 m pe un sol galben pătat, sub care la -1,40m apare solul viu. Astfel de depuneri rituale se întâlnesc în epoca bronzului, în contexte funerare. Întrucât la nord-est, de cei doi cai înhumați, se află un cablu electric, la sud un stâlp de iluminat, la nord calea de acces spre magazia școlii, nu am putut extinde cercetarea pentru moment.

Cx.23 - În Cas. 4 /SM3 a fost sesizat conturul unei gropi la adâncimea de -0,80 m cu dimensiunile de 1,80 m /1,90 m. A fost o groapă menajeră, de formă aproximativ ovală, care avea la partea superioară, spre margine, o bandă lată de pământ amestecat cu mult cărbune, după care urmau două benzi de 3-4 cm din cenușă. Aceste două benzi fiind vizibile pe toată circumferința gropii. Dealtfel, straturi

succesive de cenușă, arsură și pământ alternează până la baza complexului. Groapa se închidea alveolat la adâncimea de -2,10 m, unde s-a putut observa o pată mare de pământ ars la roșu, cărbune și multă cenușă. Conținutul gropii a constat în fragmente ceramice, de sticlă și metal din epoca modernă.

La sud de acest complex, la -1,10 m, aproape de colțul de SE al Cas. 4 /SM5 au apărut urmele unei vetre deranjată din vechime. Vatra avea dimensiunile de 0,80m/0,60m, a fost așezată direct pe pământul negru cruțat, iar crusta avea o grosime de 0,01 m. În jurul ei au fost găsite fragmente ceramice de tip Sântana de Mureș. Probabil Cx.23, groapa menajeră a tăiat un complex de secol IV p. Chr.

Cx.24 - Complexul a fost sesizat la adâncimea de -1,50 m, în carourile 11-12 din SM3, pe întreaga lățime a secțiunii. Dimensiunile complexului au fost de 2,35 m, pe axa EV și de 1,40 m pe NS. Groapa s-a închis drept la adâncimea de -2,20 m, unde avea diametrul de 1,60 m. Din groapă au fost prelevate materiale ceramice specifice culturii Noua, unele dintre ele vitificate, precum și bucăți mari de pământ ars la roșu și cărbune ars.

Cx.25 - A fost sesizată în SM3, caroul 20, la adâncimea de -1m, înspre profilul de sud și se închidea drept la -1,20m. Dimensiunile surprinse ale gropii au fost de 1,55 m pe axa EV și de 0,50 m pe axa NS. Au fost recuperate câteva fragmente ceramice specifice culturii Noua.

Cx.26 - În caroul 20 al SM3 a fost sesizată o groapă la adâncimea de -1,00 m care se închide cu o treaptă la -1,20 m. La nivelul de sus, complexul avea dimensiunile de 1,60 m, pe axa EV și de 0,65 m pe NS. La bază dimensiunile gropii erau de 1,20 m /0,40 m. A fost prelevat un fragment ceramic atipic.

Cx.27 - Sub complexul de epocă modernă Cx.6, din SM4, în caroul 2, a apărut la adâncimea de -1,60, o groapă ovală ce intră în profilul de est. Dimensiunile surprinse ale gropii au fost de 0,22 m pe axa EV și de 0,50 m pe NS. Groapa coboară drept până la -1,95 m unde se închide în profil. Fără material arheologic.

Cx.28 - În carourile 2-3 din SM4, sub CX.6, a apărut, pe toată lățimea casei, o groapă la adâncimea de -1,60 m. Groapa, circulară ca formă, avea un diametru maxim de 1,40 m și s-a închis drept la adâncimea de 2,30 m. Din această groapă au fost prelevate câteva fragmente ceramice specifice culturii Noua.

Cx.29 - La NE de cuptorul din locuința Cx.9, în SM3, carourile 3-4, a fost sesizată la adâncimea de -1,10 m, o altă groapă cu dimensiunile la partea superioară de 2 m, pe axa EV și de 0,80 pe cea de NS. La -1,65 m, complexul se restrânge spre E, iar la -1,85 m, formează o nouă treaptă spre est. Fundul gropii este drept și a fost surprins la -1,95 m, unde complexul avea dimensiunile de 1,30 m /0,80 m. În groapă au fost găsite câteva fragmente ceramice atipice.

Sectorul C3 („La Pin”)

Cercetarea din sectorul C3 („Pin”) a fost determinată de punerea în evidență, ca urmare a agresiunii sitului, prin practicarea unor gropi de împrumut pământ vegetal, a unor urme de locuire din epoca bronzului, perioada post-romană și cea modernă. Casele au fost tratate în funcție de zonele afectate de gropile de împrumut pământ vegetal, care aveau dimensiunile de 10 m/8 m; 4 m/3 m și 8 m/3,5 m, cu adâncimi cuprinse între 0,50 m - 0,90 m. Adâncimea mare la care s-a ajuns prin practicarea acestor gropi a dus la distrugerea, totală sau parțială, a unor complexe arheologice. În cele trei unități de săpătură, Cas. 1/2015 (12 m /6 m), Cas. 2/2015 (6 m /6 m), Cas. 3/2015 (12 m /4 m), a fost sesizată o stratigrafie asemănătoare. În acest sector solul viu este suprapus de un sol galben cu pete negre, gros de circa 0,15 m, în care se închid de regulă complexe de locuire atribuite epocii bronzului (cultura Noua). Respectiv complexele se află într-un sol cafeniu, cu o grosime de 15 cm - 20 cm, peste care se suprapune un sol negru granulos, cu grosimi de 0,20

m 0,50 m, în care găsim nivelul de locuire specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov. După acest nivel avem un strat de pământ negru deschis-cenușos, gros de 0,20 m - 0,30 m, cu urme de complexe specifice perioadei moderne și apoi stratul vegetal.

În cele trei unități de cercetare din acest sector au fost descoperite 39 complexe arheologice, din perioade preistorice până în epoca modernă. Au fost surprinse urmele a patru locuințe (Cx.4, Cx.13, Cx.24, Cx.30), șapte aglomerări-amenajări (Cx.5, Cx.6, Cx.9, Cx.10b, Cx.11, Cx.12, Cx.26), șase instalații de foc (Cx.10a, Cx.14, Cx.20, Cx.21, Cx.25, Cx.28) și 22 gropi (Cx.1, Cx.2, Cx.3, Cx.7, Cx.8, Cx.15, Cx.16, Cx.17, Cx.18, Cx.19, Cx.22, Cx.23, Cx.27a, Cx.27b, Cx.29, Cx.31, Cx.32, Cx.33, Cx.34, Cx.35, Cx.36, Cx.37).

Cx.1 - Complexul a fost sesizat în Cas. 1/2015, carourile 4B-5B, începând cu adâncimea de -0,80 m. La partea superioară, groapa a avut un diametru de 0,80 m, lărgindu-se la 1,40 m, adâncimea de -1,50 m. La -2,00 m atinge diametrul maxim de 1,60 m, pentru ca apoi să se restrângă la 1,40 m la bază, care se afla la -2,30 m. Materialul rezultat din groapă este de factură modernă.

Cx.2 - Groapa a apărut în carourile 2A-2B și 3A-3B din Cas.1/2015, la adâncimea de -0,80m. La respectiva adâncime groapa avea o formă ovală și avea dimensiunile de 1,30 m /1,10 m. Groapa se lărgeste ușor până la adâncimea de -1,50 m, unde avea dimensiunile de 1,50 m /1,30 m. Aceste dimensiuni se vor păstra până la baza gropii, atinsă la -2,30 m. Materialul rezultat din groapă este de factură modernă.

Cx.3 - A fost surprins în caroul 3A, din Cas.1/2015, la adâncimea de -0,80 m. Groapa intră în profilul de N aproape jumătate, dimensiunile surprinse la acest nivel fiind de 1,60 m pe axa EV și de 1,30 m pe NS. Groapa se închide drept la -1,30 m. În partea de vest a gropii, chiar lângă profil, a fost descoperit un schelet de câine, între adâncimile -0,70 m - 0,90 m. Au mai fost găsite câteva fragmente osteologice, dar nu și material arheologic, care să ofere indicii asupra datării.

Cx.4 - În colțul de SE a Cas.1/2015, carourile 1A și 1B, a fost descoperită, la adâncimea de -0,70 m, o parte dintr-o amenajare de epocă modernă, de formă rectangulară, orientată NV-SE. Dimensiunile surprinse au fost pe latura de NV-SE de 1,80 m, pe NE-NV de 1,20 m, iar pe cea de NV-SV de 0,80 m, restul complexului intrând în profilul de E. Podeaua amenajării a fost surprinsă la adâncimea de -1,00 m și era realizată din pământ negru bătut. Materialul recoltat a fost de factură modernă.

Cx.5 - În carourile 5C-6C din Cas.1/2015, între adâncimile de -0,60 m -0,80 m, a fost surprinsă o aglomerare de materiale arheologice, fără a sesiza un contur clar al complexului. Delimitarea s-a făcut după densitatea materialelor, toate din perioada secolului al IV-lea p.Chr.

Cx.6 - Este o altă aglomerare de materiale arheologice ce a fost sesizată în carourile 3A-4A și 4B, având dimensiunile de 1,70 m (EV) /2,00 m (NS). Aglomerarea avea o grosime de 0,20 m fiind surprinsă la adâncimea de -1,00m. În această zonă a Cas.1, situl a fost afectat până la adâncimea de 0,80 m, prin practicarea neautorizată a unor gropi de împrumut vegetal. În aglomerarea denumită convențional Cx.6, au fost descoperite materiale arheologice din epoca bronzului, cultura Noua, printre care o rază de corn de cerb cu urme de prelucrare, un castronaș, o ceașcă și un vas strecurătoare. Alături de acestea s-au mai găsit fragmente ceramice, bucăți de chirpic și pietre.

Cx.7 - Complexul este o groapă de var, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 2,70 m pe latura NV-SE și de 1,90 m pe cea de NE-SV. Groapa a fost surprinsă pe suprafața carourilor 2B, 2C și 3B, 3C, din caseta Cas. 2 /2015, între adâncimile de -0,60 m și -1,55 m. Groapa a secționat complexe 9 și 10. În această groapă au fost găsite materiale de epocă modernă, precum fragmente de ceramică,

sticlă, moloz, cărămizi sparte, olane de aducțiune a apei, etc.

Cx.8 - În caroul 2B din Cas. 2/2015, la adâncimea de -0,70 m, a fost sesizat conturul circular al unei gropi cu diametrul 0,70 m (EV)/0,80 m (NS). Această groapă se lărgeste până la bază, unde avea diametrul de 1,20 m. Groapa, de formă tronconică, s-a închis la -1,80 m și din ea au fost recuperate fragmente ceramice și din metal, din perioada secolului al IV p. Chr.

Cx.9 - În carourile 2B-3C din Cas. 3/2015 a fost sesizat un complex de locuire începând cu adâncimea de -0,80 m, cu o orientare NE-SV. Conturul complexului indica o amenajare cu dimensiunile de 3,00 m pe latura de NE-SV și de 3,60 m pe latura de NV-SE. Amenajarea coboară în două trepte spre profilul de vest, unde se atinge adâncimea de -2,10 m. Pe suprafața acestei amenajări au fost găsite bucăți de chirpic, materiale osteologice și fragmente ceramice specifice culturii Noua. În partea de NE a complexului, între adâncimile de -0,90 m și -1,20 m, au fost descoperite și resturile unei instalații de foc, aglomerarea de pământ ars la roșu fiind de 1,00 m /0,80 m.

Cx.10a - În caseta Cas 2/2015, caroul 2A, au fost sesizate urmele unei instalații de foc, între adâncimile de -0,80 m și -0,90 m. Dimensiunile acestei vetre au fost de 0,70 m /0,40 m. Stratul foarte subțire de arsură la roșu a pământului negru, pe care a fost așezată, indică o durată mică de utilizare.

C.10b - În carourile 2A-3A din Cas. 3/2015 a fost sesizat un complex de locuire începând cu adâncimea de -0,80 m, cu o orientare NE-SV. Conturul complexului indica o amenajare cu dimensiunile de 3,50 m pe latura de NE-SV și de 2,90 m pe latura de NV-SE. Această amenajare se încheie în trepte, către profilul de V, la adâncimea de -2,00 m. Materialul ceramic, prelevat de pe suprafața acestei amenajări, încadrează complexul în epoca bronzului.

Cx.11 - În caroul 2A, din Cas. 1/2015, a fost evidențiată o aglomereare de materiale arheologice între adâncimile de -0,80 m și -1,00 m. Dimensiunile aglomerării respective au fost de 1,20 m (EV) / 0,80 m (NS). Din zona respectivă au fost prelevate bucăți de chirpic, resturi osteologice și ceramică din secolul IV p. Chr.

Cx.12 - Între adâncimile de -1,00 m și -1,20 m, în caroul 1A din Cas. 1/2015, a fost sesizat un contur ce delimita o zonă cu pământ negru, în care se aflau bucăți de chirpic. În acest complex, de formă circulară, cu dimensiunile de 0,70, (EV) / 1,00 m (NS), au fost găsite câteva fragmente ceramice din secolul IV p. Chr.

Cx.13 - În caseta Cas. 3/2015, carourile 1C, 1D și 1E, începând cu adâncimea de -1,80 m, a fost cercetat un complex de locuire bogat în materiale arheologice specifice culturii Sântana de Mureș. Locuința adâncită, avea o formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, era orientată NV-SE și avea dimensiunile 2,00 m pe axa de EV și de 4,20 m pe cea de NS. Complexul s-a prezentat sub forma unei aglomerări masive de materiale arheologice (ceramică, arsură, cenușă, fragmente osteologice, obiecte din metal), care s-a redus cantitativ spre bază, ce a fost atinsă la -1,80 m. La baza complexului a apărut un contur circular de nisip, cu diametrul de 1m, care va crește pe măsură ce săpătura a fost adâncită

Cx.14 - Complexul 14 este o instalație de foc ce a fost descoperită în caseta Cas.3/2015 în colțul de sud-est, în caroul 1A. Vatra a fost sesizată la adâncimea de -1,15 m și avea dimensiunile de 0,50 m, pe axa de EV și 0,90 m pe cea de NS. Vatra a fost așezată direct pe pământul negru cruțat, era orientată spre sud și a fost folosită o perioadă mai mare de timp, așa cum ne arată grosimea crustei, care este de 1 cm - 1,5 cm. Arderea la roșu a pământului este și ea destul de intensă, grosimea solului ars la roșu fiind de 15 cm. Din zona de deasupra vetrei au fost prelevate materiale ceramice specifice secolului al IV-lea p. Chr.

Cx.15 - În Cas.1, carourile 1B-2B, la adâncimea de -1,40 m a fost sesizat conturul unei gropi cu dimensiunile de 1,70 m (EV) / 1,80

m (NS), care a fost suprapusă parțial de Cx.2. Groapa avea pereții ușor clopotiți (4 cm) și s-a adâncit doar până la -1,80 m. Din groapă au fost recuperate doar câteva fragmente osteologice.

Cx.16 - La adâncimea de -1,40 m, în caroul 3B din Cas.1/2015, a fost observată o altă groapă ce a fost tăiată de Cx.2. Groapa, apărută sub Cx.6, avea dimensiunile de 1,20 m (EV) /1,00 m (NS) și a avut pereții drepecți. Baza gropii a fost surprinsă la -1,70 m. Din umplutura gropii au fost recuperate câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, precum și mai multe materiale osteologice.

Cx.17 - În carourile 3A-4A, din Cas. 1/2015, a fost surprinsă o groapă la adâncimea de -1,40 m, cu dimensiunile de 1,40 m (EV) /1,30 m (NS). La adâncimea de -2,00 m groapa se restrânge spre vest cu 0,60 m, formând o treaptă de 0,40 m până la baza complexului. Din groapă au fost recuperate câteva fragmente ceramice din epoca bronzului.

Cx.18 - Complexul 18 a apărut în caroul 5A din Cas.1/2015, la adâncimea de 1,45 m. Groapa de formă ovală, cu dimensiunile de 1,70 m (EV) /1,30 m (NS), a avut pereții și baza drepte. La -1,65 m a fost surprinsă baza gropii, acolo unde s-au găsit câteva fragmente ceramice de la o oală decorată cu un brâu simplu și apucători sub buză, specifice culturii Noua.

Cx.19 - În caroul 4C, din Cas. 1/2015, a fost surprins un alt complex la -1,45 m. Baza lui s-a observat la -1,70 m. Forma surprinsă este de triunghi, el continuându-se sub profilul de N. Dimensiunile surprinse au fost de 1,30 m (EV) /1,20 m (NS). Baza și pereții complexului au fost drepecți. Nu a avut material arheologic

Cx.20 - În carourile 5C-6C, din Cas. 1/2015, la adâncimea de -1,30 m a fost identificat un complex format dintr-o vatră și o aglomerare de chirpic. Vatra avea dimensiunile de 1,00 m /0,80 m și a fost așezată direct pe pământul negru. Grosimea crustei a fost de 1,5 cm – 2 cm, iar arderea la roșu a pământului de sub crustă era de 10 cm – 15 cm. La 0,25 m spre vest de vatră se găsea o aglomerare de chirpic dispuși circular (diametru 0,80 m). Pe acest complex nu au fost găsite materiale arheologice.

Cx.21 - Complexul 21 este o instalație de foc descoperită în carourile 1A, 2A, din Cas. 3/2015, la adâncimea de -1,30 m. Cuptorul avea bolta prăbușită, iar din înălțimea pereților s-au păstrat 20 cm. Dimensiunile cuptorului de uz gospodăresc erau de 1,20 m (EV) /1,00 m (NS). Cuptorul avea gura spre vest cu o deschidere de 0,50 m. Grosimea pereților arși la roșu era de 6 cm. Vatra, așezată direct pe pământul negru, avea o crustă groasă de 1,5 cm – 2 cm. Grosimea solului ars la roșu atingea 15 cm – 20 cm. Fragmentele ceramice din zona cuptorului ne indică o perioadă de utilizare în cursul secolului IV p. Chr.

Cx.22 - A apărut sub aglomerarea de chirpic din fața vetrei (Cx.20) la -1,50 m, caroul 6C, din Cas. 1/2015. Groapa avea forma ovală cu dimensiunile de 1,35 m (EV) /1,42 m (NS). Complexul s-a închis la -1,75 m din el recuperându-se câteva fragmente ceramice de epoca bronzului și resturi osteologice.

Cx.23 - A apărut în colțul de NV al Cas. 1/2015, în caroul 6C, la adâncimea de -1,50 m. Complexul s-a caracterizat printr-un sol de culoare închisă și se continua sub profilele de N și V. Dimensiunile surprinse sunt de 0,86 m E-V și 1,10 m N-S. Groapa s-a închis drept la -2,00 m și nu a oferit material arheologic.

Cx.24 - În caseta Cas.3, carourile 1A-1B, la adâncimea de -1,70 m a fost observată o aglomerare de materiale ceramice, chirpic, oase de animale, pietre, care acopereau o suprafață de 2,00 m pe axa EV și de 2,5 m pe cea de NS. Faptul că respectiva aglomerare intra sub profilul de est ne-a determinat să extindem săpătura spre est cu o casetă de 4,5 m /1 m. Dimensiunile finale ale amenajării au fost de 3,00 m /2,50 m, complexul închizându-se la adâncimea de -2,20 m. Materialul bogat din acest complex, pe care îl considerăm o locuință semiadâncită, indică o datare la finalul epocii bronzului,

cultura Noua.

Cx.25 - În caseta Cas. 3/2015, caroul 2A, între adâncimile de -1,75 m și -1,80 m, a fost pusă în evidență o vatră cu dimensiunile de 0,60 m / 0,50 m. Stratul foarte subțire de arsură la roșu a pământului negru pe care a fost așezată indică o durată mică de utilizare. Absența materialului arheologic nu ne permite să încadrăm cronologic această instalație de foc.

Cx.26 - În carourile 2D, 2E și 2F, din Cas. 3/2015, între adâncimile de -2,00 m - 2,40 m, a fost evidențiat conturul unui complex cu dimensiunile de 3,60 m (NS) / 0,60 m (EV), care intră sub profilul vestic al casei. De pe suprafața acestui complex au fost recuperate câteva fragmente ceramice din epoca bronzului.

Cx.27a - În colțul de NV al Cas. 3/2015, caroul 2F, la adâncimea de -2,00 m, a fost identificat conturul unei gropi ce intra în profilele de N și V. Această groapă care avea dimensiunile de 0,80 m (EV) / 0,50 m (NS) s-a închis la -2,15 m. Nu a avut material arheologic.

Cx.27b - În Cas. 3/2015, caroul 2F la adâncimea de -2,00 m a fost sesizat conturul unei gropi ce intra sub profilul de V al casei. Dimensiunile surprinse ale gropii au fost de 0,50 m (EV) / 1,00 m (NS). Groapa, fără material arheologic s-a închis la adâncimea de -2,40 m.

Cx.28 - În caroul 2B din Cas. 3/2015, la adâncimea de -2,00, a fost sesizat un contur de pământ puternic ars la roșu, care semnală prezența unei instalații de foc. Acest contur era secționat de Cx.30, o locuință adâncită din epoca modernă. Instalația de foc s-a dovedit a fi un cuptor pentru ars ceramică, săpat direct în pământul galben-nisipos. Din cuptor s-a păstrat partea superioară (coșul), platforma perforată, o parte din camera de ardere și gura de alimentare care se afla pe latura de sud-vest. Cuptorul avea o formă tronconică cu o înălțime totală de 1,60 m. Diametrul maxim la exterior (incluzând și difuziunea la roșu în sol) a fost de 1,70 m, iar la interior, de la nivelul plăcii, de 1,20 m. Pe placa perforată a cuptorului au fost găsite fragmente ceramice de tip Sântana de Mureș, rămase de la ultima șarjă.

Cx.29 - Complexul a fost sesizat la adâncimea de -2,00 m în caroul 2C, din Cas. 3. Este o groapă ovală ca formă, care se închide alveolat la adâncimea de -2,80 m. Dimensiunile maxime ale complexului, ce intră și sub profilul de vest, au fost de 1,65 m (EV) / 1,90 m (NS). În groapă au fost descoperite fragmente ceramice și osteologice care datează complexul la finalul epocii bronzului, cultura Noua.

Cx.30 - În carourile 2A și 2B din Cas. 3/2015, la adâncimea de -2,00 m a fost sesizată o amenajare cu dimensiunile de 1,90 m pe axa EV și 3,00 m pe axa NS. În pământul negru închis au fost găsite fragmente ceramice și cărămidă spartă de factură modernă. În profilul de sud al Cas. 3 se observă că această locuință adâncită pornea de la -1,40 m. La baza acestei locuințe a fost descoperită și o mică instalație de foc, o vatră, aflată sub un mic grupaj de cărămidă. Vatra avea forma alungită, cu gura spre sud, și a fost surprinsă între adâncimile de -2,70 m - 2,75 m, la baza complexului. Dimensiunile maxime ale vetrei au fost de 0,60 m / 0,25 m, crusta având o grosime mică de 0,5 cm.

Cx.31 - A fost o groapă cu dimensiunile de 0,50 m (EV) / 1,10 m (NS), care a fost sesizată în colțul de NE al extinderii Cas. 3/2015, în carourile 1A, 1B, la adâncimea de -2,00 m. Groapa intra sub profilul de est al casei și s-a închis drept la -2,40 m, fără a oferi material arheologic.

Cx.32 - La adâncimea de -2,00 m, în colțul de SE al extinderii spre est a Cas. 3/2015, caroul 1A, a fost sesizată o groapă care intră sub profilele de sud și est. Din această groapă, cu dimensiunile de 0,60 m (EV) / 0,50 m (NS) și care se închidea la -2,40 m, nu a rezultat material arheologic.

Cx.33 - Sub un nivel de sol nisipos gros de 0,50 m a apărut, în carourile 1C, 1D - 2D din Cas. 3/2015, o groapă de formă aproape

circulară, cu diametrul de 1,30 m. Complexul avea aspectul unor cercuri concentrice în care pământul negru alterna cu cel gaben amestecat cu negru și fire de nisip. La adâncimea de -2,40 m groapa s-a extins, având dimensiunile de 2,50 m (EV) / 2,00 m (NS). După adâncimea de -2,80 m groapa se restrânge până la 1,00 m și se închide la adâncimea de -3,20 m. Între adâncimile de -2,40 m - 2,80 m în compoziția gropii pământul negru devine preponderent. Din acest sol au fost prelevate câteva fragmente ceramice atipice, precum și semințe de cereale carbonizate care se găseau într-un strat de arsură.

Cx.34 - În caroul 1C, din Cas. 3/2015, la adâncimea de -2,40 m a fost sesizat un contur, în pământul galben-cafeniu, cu dimensiunile de 1,40 m (EV) / 0,70 m (NS). Acest mic complex s-a închis la -2,60 m oferind câteva fragmente de ceramică specifice culturii Noua și mici bucăți de chirpic.

Cx.35 - Conturul unei gropi a fost surprins în caroul 2A, din Cas. 3/2015, la adâncimea de -2,20 m. Aceasta intră sub profilul de sud, în casetă fiind surprinsă doar o parte din ea, cu dimensiunile de 1,30 m, pe axa EV și de 1,30 m, pe cea de NS. Groapa se închide drept la adâncimea de -2,45 m. Nu a avut material arheologic.

Cx.36 - În caroul 1A din Cas. 3/2015 a apărut o groapă la adâncimea de -2,20 m care se închidea drept la -2,50 m. Dimensiunile surprinse în casetă au fost de 1,30 m (EV) / 0,40 m (NS) restul gropii intrând sub profilul de sud. Nu a avut material arheologic.

Cx.37 - În extinderea spre est a Cas. 3/2015, caroul 1A, a fost delimitată o altă groapă la adâncimea de -2,20 m. Dimensiunile surprinse ale acestui complex au fost de 0,30 m (EV) / 1,10 m (NS), restul intrând sub profilul de est al casei. Această groapă care s-a închis drept la -2,40 m și nu a oferit material arheologic.

Material arheologic

Cercetarea preventivă derulată în anul 2015, în situl Negriștești, din cele două sectoare, a pus în evidență urme de locuire din epoca bronzului (cultura Noua), sec. IV p.Chr., secolele VIII-X și perioada modernă. Cele 69 de complexe cercetate au oferit un material arheologic variat și interesant, ce acoperă perioadele istorice amintite.

Materialul arheologic aparținând epocii bronzului (cultura Noua) cuprinde fragmente ceramice de uz comun, lucrate dintr-o pastă grosieră, precum și ceramică de bună calitate, lucrată dintr-o pastă relativ fină, având suprafețele uneori lustruite. Formele ceramice sunt reprezentate prin fragmente provenite de la cești, cupe, vase borcan. Decorul întâlnit este brăul, continuu sau alveolar, în formă de „S”, dispus pe corp și sub buza vaselor. De menționat, prezența unui mic vas strecurătoare păstrat în întregime. Alături de materialul ceramic specific culturii Noua au mai fost descoperite resturi osteologice, dintre care menționăm prezența unui împungător, a unui omoplat crestă, precum și a altui împungător cu mânerul realizat din os și vârful din bronz.

Materialul ceramic, specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov, este în stare fragmentară, fiind reprezentat de ceramică lucrată cu mâna, din pastă grosieră și ceramică realizată la roată, atât din pastă grosieră cât și din pastă fină, de culoare cenușie și neagră. Fragmentele ceramice provin de la oale de dimensiuni mici și medii, castroane, supiere și câni cu o toartă. În locuința Cx.13 din Cas. 3/2015 au fost descoperite mai multe obiecte din metal, printre care cinci cuțite, un vârf de săgeată, o rozetă de pinten și altele.

În urma cercetării arheologice din anul 2015 au fost descoperite și o serie de materiale ceramice datate în secolele VIII-X p. Chr., printre care un vas borcan depus în podeaua unei locuințe (Cx. 9).

Abstract:

The archaeological research conducted in 2015 led to the opening of eleven areas of digging, eight sections in sectors B5, B6-C5 and C6 („Curtea Școlii- Teren sport”) and a further three units of digging in sector C3 („Pin”).

The eight sections opened in the „Curtea Școlii- Teren sport” sector (SM2/2015, SM3/2015, SM4/2015, SM5/2015, Cas. 1/ SM3/2015, Cas. 2/SM3/2015, Cas. 3/SM5/2015, Cas. 4/SM5/2015) gave rise to 30 archaeological complexes (21 pits, six agglomerations of archaeological material - Modern Age, a hearth), which contained archaeological material from the Bronze Age (Noua Culture), the Sub-Roman Period (Sântana de Mureș-Černjachov Culture) and the 8th - 10th centuries AD. Amongst the discoveries in this sector, one dwelling (8th-10th centuries AD) which contained a vessel that was part of the foundation of the floor and a stone kiln and a Bronze Age archaeological complex, discovered in SM3, that unearthed two horses buried facing each other, represent rarities for this part of southern Moldova.

The three units of digging opened in the „Pin” sector (Cas. 1/2015, Cas. 2/2015 și Cas. 3/2015) gave rise to 39 archaeological complexes (22 pits, six hearths, seven agglomerations of archaeological material, four dwellings), which contained archaeological material from the Bronze Age, the 4th century AD, the 8th-10th centuries AD and the 19th century AD. Two dwellings (one belonging to the Noua Culture and the other one from the 4th Century AD) that were rich in artefacts and archaeological material and a pottery kiln belonging to the Sub-Roman period were the highlights of this sector.

Bibliografie:

- A. C. Florescu, Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România, în „Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos”, IX, 1991;
- A. Adamescu, C. Ilie, Așezarea din perioada bronzului târziu de la Negrilești, județul Galați, în „Studia Antiqua et Archaeologica”, XVII, 2011;
- V. Palade, Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă, secolele III-IV. Monografie, Editura Arc 2000, București, 2004, pp. 45-54.
- B. Ciupercă, Locuințele așezărilor din Muntenia în secolele VIII-X, în „Buletinul Muzeului Județean Teleorman”, Seria Arheologie, 4, 2012;
- Idem, Cercetări arheologice privind secolele VIII-X la Târgșoru Vechi, județul Prahova, în „Buletinul Muzeului Județean Teleorman”, Seria Arheologie, 5, 2013;
- C. Ilie, N. Mircea, A. Adamescu, P. Ciobotaru, Raport cercetare arheologică preventivă Negrilești „Curtea Școlii”, în „Cronica Cercetărilor arheologice din România, Campania 2008”, CiMeC, 2009;
- C. Ilie, N. Mircea, A. Adamescu, P. Ciobotaru, Raport de cercetare arheologică Negrilești-Curtea Școlii, com. Negrilești, jud. Galați, în „Cronica Cercetărilor Arheologice din România” – campania 2012, CiMeC, 2013

101. sat Remetea Mare, com. Remetea Mare, jud. Timiș
Punct: Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, sat Remetea Mare, nr. 637, Timișoara, județul Timiș, Nr. cadastru 1223/1

Tip sit: 125 (fortificații)

Încadrare cronologică: 322 (epocă romană târzie); 33 (epocă post-romană)

Autorizație: Nr. 31/12.03.2015

Colectiv: Dorel Micle - responsabil științific, Călin-Ioan Timoc – responsabil sector (UVT), Andrei Stăvilă – membru în colectivul de cercetare (UVT), Adrian Cîntar, Bogdan Craiovan (UVT).

Perioada de desfășurare a campaniei: 13.03-03.05.2015

Cercetarea arheologică preventivă a sitului Olympian Park Timișoara Hala 9 „Valul roman nr. 3”, a fost prilejuită de construcția unei noi hale (Hala 9) în cadrul parcului industrial de pe raza comunei Remetea Mare, în decursul cercetărilor fiind identificate trei complexe arheologice reprezentând șanțul valului nr. 3 și două gropi databile cel mai probabil în epoca bronzului.

Structura cercetată este de fapt parte a unui ansamblu reprezentând cea mai estică fortificație liniară care traversează întreg Banatul, aceasta fiind identificată sub denumirea generică de „Valul roman nr. 3”. Această structură poate fi surprinsă pe teritoriul României între localitățile Jamu Mare (jud. Timiș) și Neudorf (jud. Arad) însumând 108,6 km. Punctul arheologic cercetat, Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, sat Remetea Mare, nr. 637, Timișoara, județul Timiș, Nr. cadastru 1223/1, este amplasat la 1,8 km NNV față de Biserica Ortodoxă din Remetea Mare, la 2,4 km sud față de pista Aeroportului Internațional „Traian Vuia” din Timișoara și la 0,38 km sud față de calea ferată Timișoara-Lugoj, fiind integrată, din punct de vedere administrativ, intravilanului localității Remetea Mare. Geografic situl aparține câmpiei aluvio- proluviale a Timișului Inferior, mai exact de Câmpia Timișoarei. Terenul vizat de prezenta cercetare arheologică, din punct de vedere altitudinal este caracterizată prin cota de 96,3 m observându-se o ascendență spre nord până la altitudinea de 100 m în punctul Remetea Mate NV, dar și o descendență spre sud atingându-se cota de 94,2 – 95,6 m în zona desemnată de toponimul Coliștea. Analizând altitudinile descrise ne putem da seama că nici declivitățile de pantă nu sunt însemnate. Analiza regresivă a hărților istorice au permis reconstrucția peisajului în diferite etape cronologice, aceasta fiind în general tributar cursului Begăi și a rețelei sale de meandrare.

Din nefericire, până în momentul de față, „Valul Roman nr. 3” nu a beneficiat de cercetări prin săpătură arheologică, totuși o situație stratigrafică a fost documentată pe „Valea Țiganilor” în hotarul comunei Chesinț de către E. Pădureanu¹⁵⁶. Cercetări ulterioare au fost realizate de o echipă a Universității de Vest între anii 2007-2011 acestea concentrându-se pe investigații non-invasive, rezultatele fiind prezentate în cadrul lucrării „Der süd-westliche Limes des römischen Dakien” aici fiind analizate sectoare precum cel de la Berecuța, Moșnița Veche-Remetea Mare, Bencecu de Jos-Remetea Mică și Chesinț¹⁵⁷. În general bibliografia de specialitate a tratat subiectul legat de cel de-al treilea val, în termeni generali, rezumându-se la mențiuni care precizau traseul acestuia, precum și faptul că nu există cercetări prin săpătură arheologică. Puține studii însă analizează această structură și din punct de vedere al rolului istoric, majoritatea încadrând funcționarea acestuia în etapa veche a perioadei romane¹⁵⁸.

Cercetarea arheologică a presupus inițial trasarea a două secțiuni în vederea surprinderii stratigrafiei generale a zonei, precum și a stratigrafiei structurii de fortificație liniară. Ulterior întreaga suprafață afectată de lucrări a fost decapată, iar după începerea lucrării au fost cercetate și paharele de implementare a stâlpilor halei. O reală problemă în cercetarea de față a reprezentat-o nivelul ridicat al apelor de infiltrație.

¹⁵⁶ Pădureanu, 1985, p. 32.

¹⁵⁷ Nemeth et alii, 2011, p. 71-81; Abb. 25, p. 127; Abb. 26, p. 128; Abb. 27, p. 129.

¹⁵⁸ Benea, 2012, p. 383-409; Benea, 2013; Măruia, 2011, p. 514, 634-639, 713-718; Fiedler, 1986, p. 457-465; Cucu, 1929, p. 41-52.

În sectorul cercetat valul a prezentat o stare de conservare proastă neputând fi surprins în elevație, fiind identificat doar șanțul din fața acestuia. Obiectivul cercetării a fost reprezentat de surprinderea și cercetarea structurii liniare de fortificație, precum și eventualele complexe apărute în urma decapării mecanizate. Cercetarea a surprins doar trei complexe după cum urmează:

C.1 – reprezintă șanțul sistemului de fortificație liniară, acesta fiind surprins prin practicarea a două secțiuni orientate perpendicular pe acesta. Șanțul a fost conturat pe baza diferenței de culoare dintre umplutură (gri închis) și solul steril arheologic din jur (galben deschis). Din nefericire starea proastă de conservare a structurii nu a permis surprinderea valului în elevație, deci implicit nici structura acestuia, cel mult putând fi evidențiate posibilele urme ale acestuia.

În cadrul structurii interne a șanțului au fost evidențiate 8 straturi de umplere care ne-au permis reconstituirea etapelor de colmatare a acestuia, proces influențat cel mai probabil și de distrugerea structurii valului. Un prim strat se referă la un sol lutos, de culoare galbenă cu flecuri gri și maronii, reprezentând în opinia noastră momentul de abandon al șanțului și degradarea în condiții naturale a pereților acestuia. Datorită pereților abrupti ai șanțului depunerea de la baza acestora măsoară și 1 m grosime, subțindu-se spre zona mediană unde aceasta presupune o grosime de 0,4 – 0,5 m. O a doua etapă de colmatare o putem identifica odată cu scurgerea în șanț a ceea ce am denumit ca fiind straturile 2 și 3. Stratul 2 este reprezentat de un sol galben închis spre maroniu, având o puternică pigmentare cu concrețiuni calcaroase. Stratul 3 se referă la un sol brun, lutos, compact, în acest caz concrețiunile fiind absente. Regăsirea la aproximativ aceeași adâncime a celor două strate, precum și morfologia similară a acestora, ne face să credem că alunecarea în șanț a celor două s-a realizat într-o anumită măsură simultan. Cele două straturi descrise sunt ulterior căpăcuite de un strat gros (stratul 4) presupunând un sol lutos, negru, compact, acesta prezentând de asemenea pe latura vestică concrețiuni calcaroase. După dispunerea acestuia, alunecarea în șanț considerăm că s-a produs cu precădere dinspre est. Un ultim strat, înainte de umplerea finală a complexului, a alunecat în șanț de pe versantul vestic, acesta fiind similar stratului 2 sub aspectul caracteristicilor (stratul 5). Stratul 6 observăm că reprezintă colmatarea finală a șanțului acesta fiind întâlnit pe ambele părți ale acestuia. Între cotele 0-0,40 m de la nivelul actual de călcare întâlnim stratul arabil caracterizat printr-un sol lutos, negru, compact.

Analiza stratigrafică și cercetarea șanțului fortificației ne permite formularea unor ipoteze cu privire la existența valului pe latura vestică a șanțului. Stratigrafia internă a șanțului ne restrânge argumentația exclusiv la prezența stratelor 2 și 5 în cadrul cărora se regăsesc concrețiunile calcaroase care în opinia noastră reprezintă parte din structura valului alunecată în șanț odată cu abandonul sistemului de fortificație. De asemenea, material concreționar calcaros a fost identificat în profilul sudic al S.1 pe o porțiune de 0,5 m, între metrii 4,5 și 5 raportat la buza vestică a șanțului. Putem presupune astfel că de-a lungul celor 5 m precizați a existat la un moment dat valul ca parte componentă a sistemului defensiv.

C.2 – reprezintă o groapă cu funcționalitate incertă, identificată în S.2 la aproximativ 0,4 m adâncime față de nivelul actual de călcare, conturarea fiind realizată pe baza diferenței de culoare. În cadrul complexului au fost identificate patru straturi, dintre care se evidențiază un strat compact de culoare roșu cărămiziu reprezentând pământ ars, localizat pe latura vestică a complexului. Deși atipic, după pastă și tehnica de modelare a vaselor, materialul permite încadrarea complexului, la modul general, în epoca bronzului. Desigur printre materiale se evidențiază și unele fragmente lucrate la roată, de culoare cenușie, dar și cărămizie care aparțin cronologic secolelor II-IV d.H. Aceste materiale au fost recoltate din partea superioară a gropii, reprezentând intervenții ulterioare asupra acesteia.

C.3 - a fost conturat între metrii 12,64 și 14,30 ai secțiunii nr. 1, la o adâncime de 0,7 m față de nivelul actual de călcare. Forma acestuia a fost una circulară, limitele fiind precizabile în funcție de diferența de culoare. Stratigrafia complexului este formată din două straturi, primul fiind cuprins între 0 și 0,25 cm, în cadrul acestuia fiind identificate fragmente ceramice, fragmente osteologice animale și chirpici. La baza acestui strat, în zona centrală a gropii a fost identificată o concentrare de cărbune, dispusă pe 2 cm adâncime și o formă circulară în plan. Cel de-al doilea strat menționat nu a prezentat la săpare material arheologic, ci exclusiv sporadice pigmentații de chirpici sau cărbune. Materialul ceramic recoltat este de asemenea deosebit de fragmentar, iar ca și tehnică acestea au fost prelucrate la mână, ca degresant fiind utilizate fragmente ceramice pisate, arderea fiind atât oxidantă, cât și reducătoare. A fost identificat un singur fragment ceramic tipic, de culoare cenușie, realizat la roată dintr-o pastă de bună calitate, reprezentând buza unui castron, aparținând secolelor II-IV d.H. Fiind o descoperire izolată, acesta ar putea reprezenta de asemenea o intervenție ulterioară asupra gropii.

Concluzionând asupra datelor prezentate mai sus considerăm că structura de fortificație liniară după momentul abandonului nu a mai fost reutilizată, colmatarea șanțului putând fi coroborată cu etapele de distrugere naturală a valului. Starea proastă de conservare a fortificației nu a permis surprinderea în elevație a structurii valului, ci doar a unor rămășițe ale acestuia sub forma unui strat discontinuu de sol amestecat cu concrețiuni calcaroase poziționat la vest de șanț, precum și a unor strate cu conținut similar (stratele 2 și 5) în umplutura șanțului pe care le considerăm a fi părți ale valului ajunse în șanț prin distrugerea naturală odată cu abandonul structurii. În vederea obținerii unor date care să întregască imaginea asupra valului de pământ, considerăm necesară o nouă cercetare, prin săpătură sistematică, în zone în care structura încă se păstrează în elevație, această întreprindere fiind de asemenea utilă și pentru o mai bună reconstituire a relației stratigrafice dintre șanț și val.

Abstract:

The archaeological research from „Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, Remetea Mare village, no 637, Timișoara, Timiș county, Cadastre No 1223/1 targeted the archaeological discharge of the perimeter affected by the constructions specified by the project, this approach facilitating the research, for the first time, of the linear fortification known as “Roman Ditch no.3” as well as two other archaeological features identified with surface pickling. The research revealed the internal stratigraphy of the ditch, the rampart could not be identified, this being destroyed by the agricultural works in the past. The other features represents two pits with an uncertain functionality which upon the material found can be generally included in the Bronze Age.

Bibliografie:

- Benea, 2012: Benea Doina, Die militärischen ereignisse an der Westgrenze des römischen Dakien zur zeit des Commodus, in *Classica et Christiana*, 7/2, 2012, p. 383-409.
- Benea, 2013: Benea Doina, *Istoria Banatului în Antichitate*, Timișoara, 2013, p. 472
- Cucu, 1929: Cucu Adam, *Valurile și drumurile romane din Banat*, în *AnB*, II, 1929, p. 41-44.
- Fielder, 1986: Fiedler Uwe, Zur datierung der langwälle an der mittleren und unteren Donau, în *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 16, 1986, p. 457-465.
- Măruia, 2011: Măruia Liviu, *Cercetări interdisciplinare vizând*

reconstituirea geografiei istorice a Dealurilor Lipovei, Timișoara, 2011, 304 p.

Nemeth et alii, 2011: Nemeth Eduard, Fodorean Florin, Matei Dan, Blaga Dragoș, Der süd-westliche Limes des römischen Dakien, Cluj-Napoca, 2011, 149 p.

Pădureanu, 1985: Pădureanu Eugen, Contribuții la repertoriul de pe Valea Mureșului Inferior și Crișul Alb, în *Crisia*, 15, 1985, p. 27-52.

102. mun. Roman, jud. Neamț

Punct: Arhiepiscopia Romanului și Bacăului

Sit medieval: complex religios (biserica și cimitir) (133 biserică; 21 necropolă; 4 epoca medievală)

Autorizație: Nr. 113/2015

Cod sit: 120879.02

Finanțare: proiect asigurat din fonduri europene

Colectiv: George-Dan Hânceanu – responsabil, Silviu-Constantin Ceaușu, Adrian Ciobanu, Ciprian-Dorin Nicola – membri (Complexul Muzeal Județean Neamț).

Perioada de desfășurare a campaniei: 2 iunie – 8 iulie 2015

În anii 1990 și 2003-2004 au fost efectuate cercetări sistematice în curtea interioară a lăcașului religios, prilej cu care s-au identificat fundațiile Bisericii Sfânta Vineri (ctitoria lui Alexandru cel Bun), suprapusă de actuala clădire a Arhiepiscopiei (construcția lui Petru Rareș). De asemenea, s-au descoperit morminte din cimitirul Târgului Roman, date în secolele XVI – XIX. Toate rezultatele au fost valorificate științific sub forma unei monografii, de cel care a și condus lucrările arheologice¹⁵⁹.

În anul 2015, în cadrul proiectului „Consolidare, restaurare zid de incintă și extindere complex administrativ” la Arhiepiscopia Romanului și Bacăului am inițiat o săpătură preventivă, în latura de sud-vest a complexului religios, unde anterior nu s-au efectuat săpături, într-un perimetru situat spre Cetatea Mușatină, care putea oferi noi informații arheologice despre întinderea cimitirului și istoria târgului medieval.

Așteptările noastre s-au confirmat încă din momentul trasării șanțurilor pentru fundația clădirii administrative (un spațiu de 36,40 m lungime x 13,90 m lățime), de lângă zidul sudic de incintă prăbușit. Cu acest prilej au început să se contureze marginile unui zid, care în urma săpăturii s-a confirmat a fi de la o clădire modernă, adiacentă complexului religios.

Săpătura preventivă a urmărit cercetarea suprafeței afectată de proiect (505 m²), în care a intrat zona destinată clădirii administrative și perimetrul alocat drumului de acces. Locația se află pe terasa superioară a râului Moldova, în spatele lăcașului de cult, într-o curte interioară, de după zidul de incintă prăbușit, destinată grădinii și livezii bisericii. Întrucât terenul a fost în pantă, în timp s-a adus „umplutură”, care s-a adăugat pentru o nivelare acceptabilă. Datorită acestei proceduri, săpătura s-a adaptat situației, iar primii 0,60m au fost decapați mecanic, eliminându-se pământul de umplutură, până când s-a ajuns la nivelul de călcare modern. Acest nivel ne-a fost confirmat de fundațiile de piatră, peste care se păstra o parte din zidul de cărămidă al unei construcții moderne, a cărei destinații a fost pentru o Fabrică de Lumânări, care a funcționat între sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului următor (pl. II/1). Un fragment ceramic prins între cărămizi susține datarea imobilului. Conform structurii păstrate, se pare că fabrica dispunea de un hol, în lateral stânga fiind o baie, lângă care era o sobă, din care s-a păstrat doar o

suprafață înroșită, cenușă și lemn carbonizat. Alături de sobă s-a găsit o arcadă care permitea trecerea în hol. În laterala dreaptă a holului au existat trei camere.

Interesantă este temelia, din piatră colțuroasă, a fabricii, care seamănă cu piatra folosită la zidul de incintă prăbușit, ce a fost construit la începutul secolului al XIX-lea cu materiale de la Cetatea Nouă a Romanului. Nu excludem posibilitatea ca aceeași piatră să fi fost folosită în scopul realizării unei fundații pentru clădirea de cărămidă. Un sondaj transversal pe acest zid a dezvăluit faptul că el este de doar 1,20 m înălțime și de 0,60 m grosime, fiind ridicat pe pământ purtat și nu pe teren steril. Sub zid sunt circa 30-40 cm de pământ negru, după care urmează cel galben, lutos.

O dovadă că respectiva temelie este ulterioară zidului de incintă este orientarea ei, fiind vorba de o diferență de 30° mai la vest de linia acestuia. De asemenea, la extremități (est și vest) temelia este blocată, având aspectul unui dreptunghi, alipit zidului sudic de incintă. Când a fost construit, a prins între ziduri și sub ziduri morminte medievale, însă au fost și situații când defuncții au fost reînhamuți lângă zid.

De la nivelul modern și până la stratul steril (-2,60 m) săpătura s-a efectuat manual, apelându-se la partea mecanică doar pentru încărcarea și transportarea pământului.

Locația destinată clădirii administrative a fost numerotată Caseta 1 (pl. I), iar după secționarea spațiului de fundația fabricii amintite, am renumerat-o Caseta 1/I și Caseta 1/II. Între -0,60 m și 1,00 m/1,20 m adâncime, în nivelul modern și medieval am descoperit ceramică lucrată la roată, de culoare cenușie și cărămidă, unele fragmente fiind din categoria cunoscută sub denumirea de „ceramică mușatină” (prezentă datorită apropierei de cetatea respectivă). Se adaugă ceramica smălțuită, iar în interiorul fabricii amintite s-au găsit foarte multe cahle moderne. Printre alte obiecte semnalăm pipele și recipientele fragmentare din sticlă, dar și piese religioase din bronz și fier (o copie, o cunună, un bol, un sfeșnic și o limbă de clopot) descoperite în stare fragmentară.

De la adâncimea de 1,00/1,20 m au început să apară în ambele părți ale casetei morminte medievale, dispuse pe șapte straturi, la diferențe de -0,20 m adâncime între ele. Totalul mormintelor a ajuns la 216, dintre care 6 sunt de epoca bronzului.

Între -1,80 m – 2,20 m adâncime au apărut șase morminte preistorice. Ele fac parte dintr-un grup de înmormântări care îmbină elemente de rit și ritual specifice culturilor Monteoru și Komarov. Două morminte sunt cenotaf, iar restul conțin schelete chircite pe stânga ori pe dreapta, iar în inventar sunt vase cu decoruri incizate caracteristice culturilor menționate (pl. IV). Ceramica găsită fragmentar, în majoritate restaurată, este reprezentată prin vase de dimensiuni medii și mari, sub forma vaselor borcan și de provizii (unele cu torți perforate transversal), dar și de două ceșcuțe întregi. Exceptând vasele, nu s-au descoperit alte obiecte de inventar funerar, însă fragmentele de oase animale pot fi considerate ofrande.

În cazul mormintelor medievale (pl. III/1), majoritatea defuncțiilor au fost descoperite în poziție anatomică firească, întinși pe spate, cu capul la vest (poziționat pe piept ori lăsat pe stânga sau pe dreapta), mâinile pe piept, bazin, la legătura dintre piept/bazin ori cu un braț pe piept și altul pe bazin sau unul pe piept și altul întins. Picioarele erau întinse la est. S-au găsit și doi defuncți orientați cu capul la est și picioarele la vest. Unele schelete au fost descoperite incomplet din vechime (fără cap, jumătăți din corp). Altele au fost demontate în momentul străngerii pământului din casetă. Au fost găsite și multe morminte reînhamate sau schelete tăiate de groapa altor morminte. Unele schelete au fost prinse între pietrele zidului sau sub zid (pl. III/2). Din totalul scheletelor un procent ridicat a aparținut copiilor înhamuți în acest loc.

Inventarul mormintelor conține îndeosebi monede, mai rar

¹⁵⁹ V. Ursachi, Episcopia Romanului. Cercetări arheologice, Editura Filocalia, Roman, 2008.

cercei, inele și nasturi globulari. Au fost și mulți defuncți fără inventar.

Pe lângă fundațiile Fabricii de Lumânări și cele 216 morminte, în cadrul săpăturii preventive de la Arhiepiscopie s-au descoperit și două mari gropi menajere, prima (notată Gr. 1) din secolul al XV-lea cu „ceramică cenușie mușatină”, iar a doua (notată Gr. 2) din secolul al XVII-lea cu obiecte variate, ceramică fragmentară smălțuită, pipe, cuțite, unul cu plăsele de os decorate. Gr. 1 era circulară și avea un diametru de 1,60 m. A fost surprinsă la -1,40 m adâncime, iar fundul ei atingea adâncimea de -2,10 m. Gr. 2. se afla în apropierea băii fabricii și era tot circulară (de circa 1,80m diametru), fiind situată între -2,20 m – 2,60 m adâncime.

Cu prilejul cercetării perimetrului destinat zonei de acces (notat Caseta 2 – pl. I) spre clădirea administrativă am descoperit un ultimul complex închis și anume un turn circular (pl. II/2), al cărui diametru intră pe jumătate sub clădirile administrative mai vechi, de pe latura vestică a complexului religios. Descoperit la -1,60 m adâncime, vestigiul se termină la 3,30 m adâncime. Turnul era construit din piatră și căpăcuit oblic cu cărămidă. Grosimea zidului este de 0,50 m, diametrul interior este de 1,70 m, iar cel exterior de 2,70 m. În interior s-a găsit ceramică, inclusiv sgraffitată, multă sticlă și fragmente de la obiecte din fier (unelte). Din bronz sunt doi nasturi, iar pe fundul construcției s-a descoperit o monedă modernă, un kreutzer austriac. Probabil scopul construcției era de a înlesni sistemul de distribuție al apei utilizate.

Prin intermediul cercetării perimetrului sudic, din curtea interioară, de după zidul de incintă prăbușit, de la Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, am reușit să depistăm limita sudică a cimitirului medieval, dar să și investigăm vestigii medievale și moderne importante, necunoscute până în momentul începerii lucrărilor. Descoperirea acestor complexe închise și completarea informațiilor anterioare privind cimitirul medieval și modern sunt extrem de importante pentru cunoașterea istoriei Târgului Roman.

Obiectele arheologice descoperite cu prilejul săpăturii preventive urmează să fie restaurate, conservate și depozitate la Muzeul de Istorie Roman (Complexul Muzeal Județean Neamț).

Abstract:

In 2015 the project that had as objectives the consolidation of the southern curtain wall from the Archiepiscopate of Roman and Bacău but also the nearby construction of a administrative building imposed the execution of preventive excavations. Before 2015, more precisely in 1990 and 2003-2004, systematic excavations unearthed a part of the medieval cemetery (90 tombs) and the church Sf. Vineri (built by Alexandru cel Bun). The researches from 2015 allowed the discovery of 216 tombs (6 of them from the Bronze Age) and other closed complexes: 2 trash pits from the XVth-XVIIth centuries, the foundations of a candle manufacture and a water pit (the last two belonging to the modern period). The inventory of the prehistoric tombs consists only of ceramic vessels while the medieval tombs included earrings, rings and globular buttons. The discoveries from the Archiepiscopate of Roman and Bacău bring new information on the Roman town history.

103. sat Sângeorgiu de Mureș, com. Sângeorgiu de Mureș, jud. Mureș

Punct: Situl 4 - Sângeorgiu de Mureș (Varianta de ocolire a municipiului Târgu Mureș, km. 9+060 – 9+230)

Autorizație: Nr. 127/2015

Colectiv de cercetare: Nicoleta Man – responsabil științific, Daniel Cioată, Gal Szilard, Györfi Zalan, Bajusz Mátyás

Perioada de desfășurare a campaniei: iunie-iulie 2015

CNADR prin COPISA Constructora Pirenaica SA Barcelona, Sucursala București a solicitat Muzeului Județean Mureș efectuarea cercetării arheologice preventive a sitului arheologic nr. 4, identificat prin diagnostic arheologic la km. 9+060 – 9+230 a Variantei de ocolire a municipiului Târgu Mureș. Atunci s-a constatat existența unui nivel de locuire sub stratul vegetal actual, compus din fragmente ceramice datate în epoca romană.

În urma cercetărilor arheologice preventive s-a constatat că Varianta de ocolire afectează situl arheologic 4 - Așezare romană târzie și necropolă de sfârșit de sec. IV - începutul sec. V, identificat prin diagnostic arheologic la km 9+060 – km 9+230.

A fost decopertată mecanizat o suprafață de 170 x 30 m, în care au fost descoperite 19 locuințe de suprafață, 15 gropi de provizii și menajere și 3 morminte. Pe baza materialului arheologic descoperit, așezarea se datează în a doua jumătate a sec. III - începutul sec. IV, iar mormintele la sfârșitul sec. IV - începutul sec. V. Locuințele sunt toate de același tip, de formă dreptunghiulară, cu o singură încăpere, puțin adâncite în lutul galben, cu gropi de pari la colțuri și pari intermediari, 3 dintre ele cu vatră într-un colț. Ca dimensiuni, majoritatea au laturile peste 4m, dar în 3 cazuri sunt mai mici. Nu toate locuințele au funcționat în același timp, unele au fost abandonate și în interiorul lor au fost amenajate gropi de provizii și gropi menajere. Ca planimetrie, în interiorul așezării, cercetată pe o lățime de 30 m (perimetrul expropriat), locuințele erau dispuse în șiruri paralele, câte două sau câte trei. Printre locuințe au fost descoperite două vetre libere, destul de bine conservate și un cuptor cu perete median, de mici dimensiuni. Dacă așezarea se concentrează pe prima și a doua terasă a râului Terebici, în schimb mormintele au apărut în partea superioară a terasei a doua, fiind dispuse aproape liniar. M1 și M2 au fost săpate în interiorul locuințelor iar M3 în pământ nederanjat. M1 și M3 sunt morminte de adulți (bărbat și femeie), orientate N-S, jefuite. M2 este un mormânt de înhumatie în Pithos, aparținând unui copil de cca 6 luni. În M1, chiar după jefuire, s-a păstrat o parte din inventarul funerar: un pieptene de os cu casetă, un urcior, un pahar de sticlă, un cuțit din fier, 4 nituri de argint de la încălțăminte din piele, un vârf de armă din fier, o cataramă din fier și o cataramă din aur decorată cu almandine și pastă de sticlă. Aceste materiale datează necropola la sfârșit de sec. IV – începutul sec. V.

Materialul arheologic descoperit în așezare este format în majoritate din ceramică uzuală. În locuințe și în gropi materialul ceramic preponderent sunt fragmentele ceramice gri, din pastă poroasă cu pietricele, confecționată cu mâna, în proporție de 60-70%, aparținând culturii Sântana. Printre acestea există și ceramică fină, gri lustrită, aparținând unor ulcioare cu buza canelată și decor lustruit care datează mai precis întregul ansamblu la sfârșitul sec. III-început de sec. IV. În asociere cu această ceramică, 30% este ceramică romană, după toate caracteristicile, fiind confecționată în centrul ceramic de la Cristești. Materialele speciale sunt puține: 4 fusaiole, 2 lame de cuțite, și fundul unui pahar de sticlă.

Topografia zonei, ne indică că așezarea se poate întinde spre sud-est, înspre Pârâul Terebici, iar cimitirul înspre nord, pe a doua terasă a pârâului.

Abstract:

As a result following the preventive archaeological excavations, 68 archaeological complexes have been identified and investigated: 3 inhumation graves, 19 dwellings houses and 15 store pits. Based on archaeological material discovered, settlement dates in the second half of the 3rd century - early 4th century, and the gravesites at the end of 4th - early 5th century.

104. sat Sântion, com. Borș, jud. Bihor**Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb**

Cod: 27670.01

Autorizație: Nr. 88/2015

Colectiv: Gruia Fazecaș - responsabil (MTC Oradea), Ana Ignat, Florin Gogâltan (IAIA Cluj), Demjén Andrea (M Gheorgheni).

Evaluarea arheologică a tell-ului din epoca bronzului și a mănăstirii medievale de la Sântion, com. Borș, jud. Bihor a avut loc în luna august 2015, prin deschiderea a două suprafețe aflate la o distanță de 24 m una față de cealaltă. Prima suprafață S I (amplasată din considerente metodologice, în zona centrală a movilei, pe marginea drumului care străbate site-ul arheologic) a avut o lățime de 3x4,5 m fiind prelungită ulterior cu încă 1,50 m (Fig. 1). S II (aflată la sud de S I, pe marginea sudică a tell-ului înspre râul Crișul Repede), a avut dimensiunile inițiale de 3x4 m fiind prelungită ulterior cu încă 2 m.

Informațiile mai vechi despre acest obiectiv al epocii bronzului au fost sintetizate recent¹⁶⁰. În anii '50 ai secolului trecut au fost întreprinse primele cercetări arheologice, când au fost deschise o casetă și două secțiuni (S I: 6x1,5 m, S II: 9x2 m). Săpăturile arheologice au fost întreprinse sub coordonarea Alexandrinei D. Alexandrescu de la Institutul de Arheologie din București în colaborare cu Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj (Mircea Rusu) și Muzeul regional Oradea (L. Galamb). Rezultatele săpăturilor au fost prezentate într-un scurt articol¹⁶¹.

Referitor la descoperirile medievale, mănăstirea benedictină, având hramul Sfântul Ioan Botezătorul, a fost ridicată înainte de anul 1215 de către nobilii din familia Hontpázmány. Patronii localității au chemat în anul 1249 călugări cistercieni pentru a se stabili la aici. Ei au părăsit mănăstirea cel târziu la sfârșitul sec. al XIII-lea. Prezența cistercienilor este sigură în anul 1259, când erau subordonați abației de la Plass, din Moravia. În anul 1294 este menționat starețul mănăstirii, care era probabil benedictin. În dijma papală din anul 1334 mănăstirea este pomenită fără un abate. În secolele XIV-XV sunt menționați abații Petru (1382), Ioan (1437) și Dominic (1459). În anul 1518 abatele mănăstirii era un preot mirean. După bătălia de la Mohács, anterior anului 1549, călugărițele dominicane de pe insula Sfânta Margareta de la Buda s-au mutat în clădirile părăsite de benedictini. Regina Izabella a donat în anul 1557 localitatea împreună cu moșiile ei unor credincioși laici: Iktári Bethlen Gergely și Haraklányi Massay László. După anul 1566, când călugărițele părăsesc mănăstirea, lipsesc alte surse scrise referitoare la această locație.

În sondajul I al săpăturii din anii '50 ai secolului trecut au fost surprinse 15 morminte medievale. Adâncimea mormintelor a fost între 0,35 - 0,65 m, fiind orientate V-E sau NV-SE. Scheletele erau întinse pe spate, cu brațele așezate pe lângă corp. Într-un singur mormânt a fost găsită o monedă din vremea regelui Ladislav I (1077 - 1095) și un inel de tâmplă din argint. În sondajul II s-au descoperit numeroase fragmente ceramice aparținând secolelor XI-XV.

În cursul cercetărilor din vara anului 2015 în S I, sub nivelul vegetal, am surprins un nivel rezultat în urma lucrărilor pentru amenajarea drumului din anii '70 ai secolului trecut. Sub nivelul de amenajare al drumului am descoperit două nivele de dărâmătură care proveneau de la construcțiile mănăstirii. În secțiune nu am identificat urme ale acestor construcții. În schimb a fost decopertată

o cistă zidită din cărămidă cu două morminte. Pe zidul sudic al cistei a fost descoperit scheletul M2 (Cxt. 16). Acesta a fost parțial păstrat, fiind întretăiat de Cxt. 14 și Cxt 15. Defunctul a fost orientat V-E, fiind întins pe spate cu craniul înclinat spre nord, din schelet păstrându-se numai o parte din membrele superioare, clavicula, o parte din coloana vertebrală, omoplatul și o parte din coaste. După documentarea și scoaterea M2 am început cercetarea propriu-zisă a cistei (M3 - Cxt. 18). Groapa dreptunghiulară a cistei a fost vizibilă în partea vestică și sudică, iar în partea nordică nu a putut fi conturată fiind distrusă de un osuar ulterior (Fig. 1). În interiorul gropii a fost realizată o construcție din cărămidă (dim. cărămizilor: 30 x 16 x 4 cm) de formă trapezoidală legată cu un mortar alb-cenușie, compact. Partea sa interioară a fost construită după forma scheletului, iar în zona capului s-a realizat o nișă pătrată. Cista a avut o lungime de 1,42 m și o lățime exterioară de 1,20 m (lățimea interioară în zona craniului: 0,29 - 0,32 m, în zona corpului: 0,50 m, înălțimea peretelui vestic măsurat de la baza interioară a cistei: 0,65 m, înălțimea peretelui nordic: 0,35 m). În interior cista a fost podită cu un strat subțire de mortar. Mormântul a fost deranjat. El a fost orientat V-E, în poziția decubit dorsal, craniul din nișa cefalică lipsea, brațul drept a fost ușor îndoit așezat pe bazin, iar cel stâng a fost îndoit și pus pe abdomen; s-a păstrat bazinul drept și un fragment din femur. Restul scheletului împreună cu cista au fost distruse de Cxt 10 și 14. Pe partea nordică și nord-vestică a nișei a fost amenajat amintitul osuar (Cxt. 10). Neavând elemente de inventar, datarea mormântului M3 din cistă cefalică se poate face numai pe baza analogiilor din Transilvania și Ungaria, unde acest tip de construcție funerară se încadrează între secolele XII-XV. Cercetarea s-a oprit pe nivelul din epoca bronzului urmând a fi continuată anul următor.

Similar cu situația din S I, în cea de-a doua suprafață (S II) am surprins nivelele medievale care suprapun tell-ul din epoca bronzului, fără să identificăm structuri și în acest caz nici morminte. O amenajare medievală (probabil un șanț) a deranjat nivelele din epoca bronzului. Primul nivel aparținând epocii bronzului, notat cu Cxt. 7, fost surprins la adâncimea de 0,95 m pe lățimea de 3 m a S II și pe o lungime de maxim 1,30 m. El are o culoare galbenă, o consistență foarte compactă, fapt care a condus la asimilarea sa cu o parte din podina unei locuințe. Imediat sub această podină a fost surprins un nivel de pământ gri închis, de consistență cenușoasă, notat cu Cxt. 9. De sub structura identificată imediat sub Cxt. 9 (Cxt. 11) a fost prelevat material osteologic pentru efectuarea unei datări AMS. În mod cert, structura care ne-a atras cel mai mult atenția este cea notată cu Cxt. 12, identificată în zona sudică și vestică a Cxt. 11. Aceasta a fost păstrată pe o lungime de 2,29 m și o lățime de 1,28 m și se prezintă ca o suprafață ce prezintă amprente de scânduri late de lemn (Fig. 2). Consistența lui Cxt. 12 este compactă, orientarea amprentelor scândurilor fiind NNE-SSV. O situație identică a fost identificată recent și în tell-ul contemporan de la Vrăble din Slovacia¹⁶².

În zona complexului medieval (șanț?) am continuat cercetarea până la o adâncime de 2,50 m, dar nu am reușit să surprindem baza sa. În partea de nord a S II, în porțiunea nederanjată de amenajarea medievală, am surprins până la o adâncime de circa 1,60 m 3 faze de locuire reprezentate de podelele de lut a unor locuințe, intercalate de niveluri subțiri de pământ de o consistență cenușoasă în care a fost identificată o cantitate mare de cărbune. La această adâncime cercetările au fost întrerupte, suprafața a fost acoperită urmând să fie cercetată în anul următor. Data AMS a oferit 1889 - 1693 (cal BC 2σ), materialul ceramic fiind caracteristic stilului Otomani II.

¹⁶⁰ G. Fazecaș, Sântion "Dealul Mănăstirii = Klastrom domb", Bihor County, în Fl. Gogâltan, C. Cordoș, A. Ignat (ed.), *Bronze Age tell, tell-like and mound-like settlements at the eastern frontier of the Carpathian Basin. History of research*, Cluj-Napoca, 2014, 235-241.

¹⁶¹ Al. Alexandrescu, Săpăturile de salvare de la Sântion, în SCIV, 3-4, VI, 1955, 487-495.

¹⁶² J. Bátor, P. Tóth, K. Rassmann, *Centrálné sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch*, în J. Bátor, P. Tóth (ed.), *Keď bronz vystriedal med'. Zborník príspevkov z XXIII. medzinárodného symposia „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku“* Levice 8.-11. októbra 2013, Bratislava, Nitra 2015, 129, Obr. 7.

Abstract:

The archaeological evaluation in site at Sântion (com. Borș, Bihor County), comprising a Bronze Age tell settlement and a medieval monastery, was conducted in August 2015. Two excavation units, located 24 m from each other, were opened on this occasion. The first unit, S I (placed for methodological considerations in the central area of the mound, on the edge of the road crossing the site) had initial dimensions of 3x4,5 m and was later extended with an additional 1,5 m. S II (located south of S I, on the southern side of the tell, towards the Crișul Repede river) measures 3x4 m, but was also extended later with 2 m.

A brick cist containing two graves was discovered in S I. Without any grave goods or other associated artefacts, the dating of M3 was made solely based on analogies from Transylvania and Hungary, which placed this type of funerary structure between the 12th and the 15th century (Fig. 1). The excavations in S I were halted above the Bronze Age layer and will be resumed in further campaigns. A medieval feature (probably a ditch), which disturbed the Bronze Age layers, was identified in S II. The first Bronze Age layer (Cxt. 7) was reached at a depth of 0,95 m. The layer was preserved only partially (3 x 1,30 m), consisting of a yellow, compacted soil, description specific to a dwelling floor. Right beneath this floor a layer of gray, ashy soil was revealed (Cxt. 9). A bone sample for AMS dating was recovered from under feature Cxt. 11 (located beneath Cxt. 9). The most interesting structure investigated during this campaign was Cxt. 12, consisting of a surface with imprints of wide wooden boards (Fig. 2), preserved on an area of 2,29x1,28 m. A similar discovery was recently made in the contemporaneous tell settlement in Vrábke (Slovakia).

In the area of the medieval feature (ditch?) the excavations were continued up to 2,50 m in depth. However, the base of the feature was not reached. In the northern part of S II, undisturbed by medieval interventions, 3 individual Bronze Age habitation levels were documented (up to 1,6 m in depth). They are represented by clay floors, interleaved by thin gray layers of ashy soil, with high concentrations of charcoal. Investigations will also be resumed in this unit in 2016. The AMS sample yielded a result around 1889-1693 (cal BC 20) and was associated with ceramic material specific to the Otomani II style.

105. oraș Șimleu Silvaniei, județ Sălaj**Punct: "Observator"**

Tip de sit: 112; din perioada: 153, 16, 213; 431.

Autorizații: Nr. 48, 163/2015.

Cod RAN: 139983.01

Colectiv: Horea Dionisiu Pop (responsabil științific de șantier), Ioan Bejinariu (responsabil de sector epoca bronzului și prima epocă a fierului); Dan Avram Băcuc-Crișan (responsabil de sector epoca medievală timpurie); Dan Deac.

Perioada de desfășurare a campaniei: 31.03. – 15.07. 2015.

Stațiunea arheologică de la Șimleu Silvaniei, punctul "Observator" este localizată pe platourile superioare ale "Măgurii Șimleului" (alt. max. 597 m). Descoperiri arheologice întâmplătoare sau rezultate în urma "săpăturilor" unor arheologi autodidacți sunt menționate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În anul 1994 a început cercetarea arheologică sistematică a sitului de la "Observator", care a durat cu întreruperi până în anul 2011. În urma acestor cercetări au fost evidențiate dovezi ale prezenței umane, începând cu Eneoliticul târziu / Bronzul timpuriu și continuând cu

Bronzul mijlociu (cultura Wietenberg) și cel târziu (grupul cultural Cehăluț - Hajdúbágyos). Primei epoci a fierului îi aparține o vastă așezare fortificată (30 – 35 ha), iar în perioada Latène D dacii amenajează o incintă fortificată cu o suprafață de circa 10 ha. O mică fortificație este amenajată la nord de punctul "Observator" în secolele X / XI d. Hrs.

Cercetarea arheologică derulată în anul 2015 a avut un caracter preventiv, ca urmare a intenției Consiliului Local din Șimleu Silvaniei de a amenaja un drum forestier, al cărui traseu trece peste anumite zone ale sitului arheologic de la "Observator". Suprafața cercetată a însumat circa 0,5 ha, iar pe această suprafață au fost identificate 290 complexe dintre care, în final, 252 sunt cu siguranță complexe arheologice, restul reprezentând urmele unor intervenții umane asupra fondului forestier. Zona care urma să fie afectată de amenajarea drumului a fost inițial jalonată, după care s-a purces la decopertarea suprafețelor cu mijloace mecanice. Manual au fost efectuate operațiunile necesare precizării conturului complexelor arheologice, secționarea și în final golirea acestora. Au fost efectuate fotografii și înregistrări grafice pe parcursul procesării complexelor, iar informațiile primare despre fiecare complex au fost înregistrate pe fișele individuale de complex.

Cercetările preventive efectuate în anul 2015 au avut menirea de a completa informația acumulată în cele 13 campanii de cercetare sistematică. Din punct de vedere stratigrafic nu au apărut elemente noi, mai ales că o parte a drumului forestier traversa o zonă a sitului cu o înclinație puternică, afectată de eroziunea naturală. Importante sunt însă informațiile referitoare la întinderea locuirii din prima epocă a fierului, mai ales în zona sud-vestică a celei de-a doua incinte a așezării fortificate unde, până în acest an nu fuseseră efectuate cercetări.

Din epoca bronzului au apărut doar sporadic materiale ceramice cu decor de tip Wietenberg III, respectiv Cehăluț - Hajdúbágyos. Menționăm însă apariția în premieră a unui perete de vas cu decor caracteristic grupului Sanislău, din Bronzul timpuriu III din nord-vestul României. Este vorba despre decorul specific, realizat din mici triunghiuri imprimate care flanchează un fascicul de incizii verticale. Este o descoperire unicat nu doar pentru zona Măgurii Șimleului, ci și pentru întreg Sălajul unde evoluția Bronzului timpuriu este cunoscută prin extrem de puține descoperiri. Această descoperire, deși singulară, ridică o serie de aspecte chestionabile referitoare evoluția culturală a acestei zone pe parcursul Bronzului timpuriu III, mai ales în contextul descoperirilor recent publicate de la Zalău "Dealul Lupului / fabrica MICHELIN" unde au apărut complexe arheologice caracterizate prin asocieri de materiale ceramice decorate cu striuri și cu ornament textil.

Așezarea fortificată din prima epocă a fierului de la Șimleu Silvaniei "Observator" este compusă din două incinte principale. Cercetarea preventivă din anul 2015 a vizat aproximativ zona de contact a celor două incinte și, urmând traseul proiectat al drumului forestier, o anumită suprafață din partea sud-vestică a incintei nr. 2. Au fost cercetate o serie de locuințe, majoritatea cu un plan circular sau oval, cu diametrul mediu în jur de 3,00 m, toate adâncite în roca locală (0,50 – 0,70 m). În multe cazuri am surprins dovezi clare ale existenței unor instalații de foc (vetre sau cuptoare) aflate în interiorul acestora sau uneori în afara lor, la mică distanță de zona adâncită, ceea ce sugerează că ar fi putut fi incluse și acestea în spațiul locuit. Majoritatea complexelor aparțin categoriei gropilor, cu forme și, probabil destinații diverse. Inventarul acestora este și el foarte variat. În această campanie am avut oportunitatea cercetării unor gropi cu un inventar bogat și complex, alcătuit de regulă din vase întregibile aflate în asociere cu anumite categorii "speciale", precum greutatea piramidale de lut, cereale carbonizate (Cx. 28, 63 și 77), tipare pentru turnat piese de metal, etc. O serie de piese de metal (bronz și fier)

au fost descoperite în complexe și în stratul de cultură aferent. Este vorba despre o paftă din bronz și alte piese fragmentare din același metal, precum și de un topor de fier cu aripioare. Pentru prima dată, în câteva complexe au apărut fragmente de la așa-numite "pseudo-kernos", recipiente care imită forme similare din lumea sud-balcică. Cercetarea cu caracter preventiv din anul 2015 nu a furnizat date care să schimbe cadrul cronologic al evoluției așezării fortificate din prima epocă a fierului de la Șimleu Silvaniei "Observator". Interpretarea informației furnizată de săpăturile de până acum, analiza combinată a asocierilor ceramicii cu piese de metal ne-a permis să plasăm evoluția așezării din prima epocă a fierului pe parcursul unei perioade care începe în sec. XI / X î. Hrs. și se încheie la sf. sec. VII / începutul sec. VI î. Hrs.

Descoperirile din perioada Latène D, Descoperirile atribuite acestei perioade au apărut așa cum spuneam datorită faptului că traseul drumului forestier suprapunea parțial și limita nordică a incintei dacice fortificate. În suprafața S2/2015, în jumătatea sa sudică, pe anumite suprafețe a fost evidențiat un strat de locuire dacic, foarte bine delimitat prin aspect și textură de cel anterior din prima epocă a fierului. Aici au putut fi cercetate o serie de complexe din această perioadă. Este vorba despre locuințe, gropi, dar mai ales despre resturile sistemului de fortificație alcătuit dintr-o palisadă complexă și șanțul aferent. Palisada era amenajată aproape de buza terasei ce înconjură platoul și avea o lățime de circa 2,60 m. Consta dintr-un șir de gropi de stâlp, flancat de-o parte și de alta de groapa de amplasare a unor tălpi, cu o lățime păstrată de cel mult 0,40 m. Din zona palisadei, dar mai ales din umplutura unor gropi sau urma unor tălpi au fost recuperate fragmente ceramice dacice. Șanțul aferent palisadei descrise apare la peste 30 - 35 m mai jos de aceasta. În profil are o formă de "V" foarte larg deschis. Măsoară la partea superioară 5,60 m, iar pe fund care este rotunjit are 0,70 - 0,90 m. Adâncimea de la nivelul la care a fost suprins este de 1,70 m. Dimensiunile șanțului coroborate cu diferența de nivel de circa 1,50 - 1,70 m față de exteriorul palisadei făceau din acesta un obstacol greu de surmontat.

Abstract:

Between March 31 and July 15 2015 a preventive archaeological research were performed on the Măgura Șimleului Hill, "Observator" spot (Șimleu Silvaniei, Sălaj county). This site was previously investigated by systematic excavations since 1994. During the 2015 archaeological campaign 252 features belonging to First Iron Age and Latène D period were investigated. The archaeological inventory of these features (dwellings remains, pits, fireplaces / ovens) consist in ceramics and different clay objects, metal (bronze and iron) artefacts, carbonized grain, moulds, etc. For the first time ceramic fragments with Sanislău - type decoration belonging to Early Bronze Age III from north-west Romania were discovered.

Bibliografie:

H. Pop, Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României, Cluj Napoca 2006.

D. V. Sana, I. Bejinariu, A double loop fibula with twisted-bow and triangular foot from Șimleu Silvaniei - Observator, în Satu Mare. Studii și comunicări, seria arheologie XXVIII/1, 2012, p. 231-236.

106. mun. Târgu Jiu, jud.Gorj

Puncte: Drăgoieni, Iezureni, Românești - Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu

Autorizații: Nr. 76/17.04.2015, 77/17.04.2015, 78/17.04.2015, 32/06.03.2015, 33/06.03.2015 și 274/01.10.2015.

Colectiv: Dr. Marinou Vasile (responsabil științific); dr. Sana Daniel Vasile; drd. Georgescu Ștefan Viorel și drd. Colțeanu Petre.

Perioada de desfășurare a campaniei: 6 martie - 11 noiembrie 2015

Cele șase situri arheologice descoperite în urma diagnosticului intruziv realizat la sfârșitul anului 2014 de-a lungul "Variantei de ocolire a municipiului Târgu Jiu", de arheologi de la Muzeul Județean Gorj "Alexandru Ștefulescu", și firma "Vanderley Arheo", din Hunedoara, ne-au determinat să executăm cercetări arheologice preventive în aceste situri. Cercetările au dus la descoperiri importante, ce se încadrează din punct de vedere cronologic, între începutul epocii bronzului și evul mediu mijlociu. În cele ce urmează vom prezenta rezultatele acestor cercetări arheologice preventive desfășurate în anul 2015.

Situl numărul 1

Obiectivul principal al cercetării preventive din acest sit l-a constituit salvarea vestigiilor istorice din perimetrul afectat de viitoarele lucrări de infrastructură rutieră, în vederea descărcării terenului de sarcină arheologică. Descoperirea, înregistrarea și studierea prin metode specifice a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din perimetrul proiectului, distribuția lor spațială, caracterul și starea lor de conservare au reprezentat de asemenea, obiective prioritare ale cercetării. O atenție deosebită a fost acordată indiciilor care pot ajuta la determinarea caracterului sitului și a cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa. Nu în ultimul rând, ne-am propus să precizăm succesiunea fazelor evolutive și relația cu alte descoperiri similare din zonă, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii evoluției comunităților umane din perioadele istorice cercetate aici.

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat între km 7 + 600 și 7 + 850 al traseului proiectat al viitoarei șosele de centură, pe o suprafață de peste 7182 m.p. unde s-au descoperit, în urma diagnosticului intruziv din toamna anului 2014, mai multe complexe arheologice, delimitate inițial pe o lungime de circa 250 m.

Acest sit este situat în punctul Ferma 3, în localitatea Drăgoieni, sat aparținător municipiului Târgu Jiu, în zona fostei ferme pomicele. Din punct de vedere geografic, situl este amplasat pe a treia terasă a Jiului, la cca. 150 m sud de pâraul Dobra. Acesta se află la cca 300 m nord de localitate și la 4 km est de municipiul Târgu Jiu, în extravilan, pe o terasă cu o elevație de cca. 250 m.

Hidrografia zonei este astăzi una destul de săracă, pâraul Dobra, aflat la cca. 200 m nord de sit, fiind cea mai apropiată sursă de apă. În perioada comunistă acest pârau a fost îndiguit, dând naștere câtorva lacuri de acumulare, aflate astăzi în stare avansată de degradare.

Actualmente zona sitului este utilizată drept teren agricol (arabil), fiind străbătut de două drumuri de exploatare agricolă. Aceste drumuri au fost realizate într-o zonă în care sterilul apare la cel mult 0,30 m de suprafață. Ele au fundament din piatră de carieră și de râu și au distrus cu siguranță vestigiile pe care le-au suprapus.

În zona care va fi afectată, au fost deschise trei suprafețe de decopertă notate cu indicativele Su1, Su2 și Su3, de forma unor poligoane neregulate, rezultat al drumurilor menționate anterior. Geomorfologic, acest perimetru este unul de afundare, de formație aluvionară. Se remarcă în acest sens descoperirile din zona nordică a suprafeței Su1 și din întreaga suprafață Su3, unde sterilul se

compune în mare parte din bolovani de râu și pietriș aluvionar.

Cu ajutorul unui excavator, dotat cu cupă de taluz, s-a realizat decopertarea mecanică până la nivelul sterilului, la cca. 0,50-0,60 m, adâncime care a permis conturarea complexelor arheologice. Pe alocuri, într-o zonă cu o adâncitură naturală a solului, colmatată în preistorie și nivelată în anii '80, s-a coborât până la -1 m. Înființarea unei plantații de vie, în 1983, dar mai ales acțiunea de scarificare a solului, pe alocuri până la 80 cm, au afectat partea superioară a complexelor arheologice. La această degradare a contribuit și poligonul militar care a funcționat aici din 1960 până la înființarea plantației mai sus menționate. activități antropice au degradat partea superioară a sitului, distrugând stratul de cultură și o bună parte din inventarul complexelor arheologice și al situațiilor stratigrafice. La acestea se mai adaugă și eroziunea naturală a solului, favorizată de înclinația terenului, relativ domoală, orientată atât spre sud, cât și spre nord și spre vest.

În ceea ce privește cercetarea arheologică preventivă din acest sit, în primele două din cele trei suprafețe deschise, au fost cercetate arheologic 447 de anomalii, din care, un număr de 407 au fost confirmate ca fiind de natură antropică, cu valoare arheologică. O bună parte din cele 40 de numere anulate îl reprezintă grupări de complexe cu umplutură identică (exemplu: Cx48 și Cx49 inițial care, datorită umpluturii unitare, a devenit un singur complex). Restul sunt, fie alveolări ale solului, fie intervenții recente (Cx14, Cx20, Cx50 etc.). În lipsa verificării întregului material ceramic, până la data redactării raportului, datarea complexelor se bazează în mare parte pe observațiile din teren. La acestea se adaugă și datele din 61 de complexe, pentru care s-a reușit spălarea materialului arheologic și verificarea lui în timp util. Dintre acestea, 16 aparțin culturii Verbicioara (fazele I-III), 36 grupului Govora/Verbicioara (fazele IV-Va), trei grupului Bistreț-Ișalnița, trei aparțin grupului Vârtoș, iar alte trei, culturii Basarabi. Un număr însemnat din totalul complexelor cercetate (123), reprezentând în mare parte gropi de stâlp, nu conțineau inventar arheologic. O parte dintre acestea din urmă, sunt amplasate în proximitatea unor complexe Verbicioara și Govora, fapt care ne face să presupunem o relație de contemporaneitate cu acestea și, implicit, o datare similară.

În ceea ce privește stratigrafia sitului, aceasta este destul de eterogenă, înregistrându-se diferențe nu doar între cele trei suprafețe de decopertă (Su1, Su2 și Su3), ci și în cadrul aceleiași unități de cercetare, motiv pentru care ea nu poate fi generalizată. Ca și particularități s-au constatat următoarele:

Suprafața Su1 Exceptând zona din dreptul km 7+750 unde, pe o lungime de cca. 12 m, stratul vegetal (0-0,30 m), suprapune un nivel subțire de locuire, deranjat de lucrările agricole (doar 10 cm grosime), brun-cenușiu, cu pigmenți ceramici, urmat de un strat de contact, cafeniu, lutos, steril (0,30-0,60 m), în cea mai mare parte a suprafeței, sub stratul vegetal apare sterilul galben lutos (0,30-0,50 m). Panta naturală a terenului se înclină ușor spre sud, nord și vest, având o cădere mai abruptă spre nord, dincolo de km 7+800. Revenind la zona cu stratul de cultură, mai trebuie spus că aceasta pare să fi fost o ravenă naturală, suprapusă de umpluturi recente și nivelată, acesta fiind și motivul pentru care stratul menționat se mai păstrează încă.

Suprafața Su2 Ca și în cazul anterior, terenul prezintă o ușoară înclinație spre sud, unde adâncimea maximă atinge 0,90 m. stratul de cultură a fost distrus în cea mai mare parte de lucrările agricole și de nivelările din anii '80. O fostă ravenă, nivelată în epoca recentă, se distinge parțial în zona mediană a suprafeței, înspre profilul estic, ea continuând și dincolo de limita amprizei. Stratigrafia generală a suprafeței este în mare parte simplă, compusă din stratul vegetal (0 - 0,35 m), deranjat de lucrările agricole, urmat de sterilul brun-roșiatic, lutos. Spre limita de sud, pe o lungime de cca. 6-8 m,

apare pietrișul nativ.

Suprafața Su3 Terenul prezintă o ușoară înclinație spre sud și o altă, mai accentuată, spre vest, unde adâncimea maximă atinge 1,40 m. Această ultimă zonă a fost nivelată în perioada comunistă, iar grosimea depunerilor atinge cca. 0,60 m. În rest, stratigrafia generală a suprafeței este compusă din stratul vegetal (0 - 0,20 m), urmat de sterilul brun-roșiatic, lutos (0-0,40 m) și de pietrișul nativ.

În concluzie, cu toate că s-au descoperit complexe arheologice din cinci perioade istorice, cu mici excepții, nu s-a putut constata existența unui strat de cultură. Acolo unde acest strat s-a mai păstrat, pe zone restrânse, s-a constatat aspectul său unitar, ce nu a permis o diferențiere cromatică a fiecărei etape de locuire în parte. Situația se datorează în primul rând lucrărilor agricole și a eroziunii solului.

În ceea ce privește artefactele descoperite, în pofida numărului mare de complexe cercetate aici, nu putem să nu subliniem numărul extrem de mic de piese din bronz. Printre puținele piese de acest fel menționăm un ac de tip „Rollenkopfnadeln”, din complexul Cx329, (Pl. 1/1), un ac din Cx398, două fragmente din tablă de bronz și o aplică descoperită la conturarea complexului Cx252. Toate acestea s-au păstrat în stare fragmentară, majoritatea fiind nedeterminabile ca tipologie. La ele se adaugă două resturi de turnare, descoperite în Cx442 și Cx439, resturi ce oferă indicii referitoare la prelucrarea bronzului în acest sit. Existența unei activități metalurgice este susținută și de o parte a unui mic tipar bivalv, realizat dintr-o gresie fină, ce păstrează urme de utilizare și de un fragment dintr-o duză.

Mai remarcăm de asemenea, cvasiinen existența oaselor de animale din așezare, fapt datorat cu siguranță condițiilor din sol, care au făcut ca acestea să nu se păstreze. Cele câteva descoperiri efectuate de noi, constau mai ales din dentiție de animale de talie mare (probabil bovine și cabaline), majoritatea dezintegrându-se imediat după descoperire și făcând imposibilă prelevarea lor. Într-o situație similară s-au aflat și cele două mici fragmente din coarne de cerb, descoperite în Cx294.

Sărăcia pieselor de metal a fost suplinită probabil prin utilizarea uneltelor din piatră, de genul topoarelor descoperite în complexele Cx78, Cx282 și Cx399 sau rest de prelucrare a unui astfel de obiect, rezultat ca urmare a operației de perforare. Lor li se alătură câteva lame din silex și un mic cuțit curb, de tip „Krummesser”. Tot în rândul obiectelor din piatră se înscriu și râșnițele, unele masive și cu urme de utilizare îndelungată.

În categoria obiectelor din lut merită menționate aici un vas miniatural, un fragment dintr-o piesă nedeterminată, posibil picior de vas, parțial gol pe interior, câteva fusaiole, sau greutatea piramidale (majoritatea fragmentare), cu o perforație îngustă în jumătatea superioară. Din complexul Cx48 provine o piesă din lut ars, asemănătoare fusaiolelor, fără ca perforația acesteia să fie completă. Deosebit de importantă este o reprezentare a piciorului uman, frumos decorat cu ornamente geometrice, ce provine probabil de la un vas utilizat în practicile magico-religioase.

Pe lângă cele de mai sus, cea mai mare parte a inventarului arheologic descoperit în situl de la Drăgoieni, punctul „Ferma 3”, este constituită din ceramică, chirpici ars și lipitură de vatră. Starea acestora este însă extrem de fragmentară, sugerând caracterul menajer al majorității complexelor investigate.

Numeroasele descoperiri arheologice din situl investigat de noi oferă indicii pentru plasarea acestora, pe parcursul a cinci etape de locuire, din care, cea mai veche se plasează în Bronzul mijlociu, iar cea mai recentă, poate fi atribuită etapei mijlocii a primei epoci a fierului.

Încă de la început trebuie spus însă că analiza materialului ceramic descoperit aici, extrem de bogat și variat, s-a realizat doar într-o formă primară, astfel încât, concluziile referitoare la evoluția

particulară a fiecărei etape de locuire, nu pot avea decât un caracter tranzitoriu. La aceasta se adaugă și cvasiinenexistența pieselor de metal cu valențe cronologice și a cercetărilor de amploare, care să vizeze și să clarifice problemele de ordin cultural și cronologic ale acestor epoci. Singura piesă determinabilă din bronz, este un ac de tip „Rollenkopfnadeln mit rundem Schaftquerschnitt”, cu o datare însă extrem de largă, din Bronzul timpuriu până la sfârșitul primei epoci a fierului. Doar falera din Cx252 are o cronologie mai scurtă, astfel de piese apărând în depozite de bronzuri precum Band, Pecica IV sau Uioara de Sus, din Ha A1.

Înainte de a discuta diversele categorii ceramice descoperite aici, mai trebuie să precizăm că, în ce privește evoluția culturii Verbicioara, ne-am raliat opiniei lui B. Hănsel, contrar punctului de vedere al lui D. Berciu, care a definit această cultură, punct de vedere susținut fără modificări semnificative și de alți arheologi români. Autorul german consideră fazele Verbicioara I-III, așa cum au fost ele definite de Berciu, reprezintă o manifestare culturală diferită de cea din fazele Verbicioara IV-Va, pe care le-a tratat ca un grup aparte, denumit Govora. Ideea este valabilă și pentru ultima etapă din schema evolutivă a lui Berciu, faza Vb, atribuită grupului cultural Ișalnița. În final, mai trebuie spus că opiniile cercetătorului german cu privire la această succesiune culturală nu sunt singulare, fiind împărtășite mai nou și de alți specialiști.

Revenind la ceramică și la cele cinci etape evolutive ale sitului de la Drăgoieni, punctul „Ferma 3”, așa cum spuneam, cea mai veche dintre acestea se plasează în Bronzul mijlociu și aparține culturii Verbicioara. Descoperirile acestei etape sunt constituite din fragmente ceramice, piatră și lut ars. În ce privește prima categorie, se observă o predominare netă a materialelor din specia grosieră. Arderea acestora este oxidantă, incompletă în unele cazuri, a generat nuanțe de cărămiziu sau brun. Degresantul utilizat în mod curent este nisipul cu granulație mare și pietricelele. Pasta este slab omogenizată, iar netezirea suprafețelor este una superficială, textura prezentând astfel numeroase asperități. Există însă și ceramică de bună calitate, din categoria celei fine și semifine, arsă reducător în unele cazuri. În ciuda fragmentării excesive a majorității descoperirilor noastre, putem să reconstituim câteva dintre formele ceramice și din elementele de decor. Recunoaștem aici vasele uzuale, pentru gătit, tronconice sau cu corpul ușor bombat, prevăzute cu proeminențe-apucători sau cu brăuri alveolate dispuse sub buză, unele decorate cu striuri (descoperite în Cx150) sau cu ornamente de tip textil (Cx185) sau „scoarță de copac”. Ceștile de diverse forme și dimensiuni (Cx429, Cx432), ca și vasele cu corpul bombat, sunt și ele prezente în așezarea noastră. Decorul acestora constă din linii fin incizate, dispuse în zona buzei unor cești, în grupe verticale de câte șase (295) sau sub formă de benzi umplute cu linii în rețea, asociate cu romburi verticale hașurate (Cx185). Pe vase similare, mai apar de asemenea, șiruri de impresiuni alungite, dispuse orizontal și intercalate de benzi incizate sau triunghiuri umplute cu hașuri (Cx351). Striurile și impresiunile textile sunt considerate elemente timpurii, de tradiție Gornea-Orlești sau chiar mai vechi, analogiile acestui decor fiind destul de numeroase. Tot la începutul acestei culturi se datează și grupele de linii incizate, benzile umplute cu linii în rețea sau triunghiurile umplute cu hașuri.

Etapa a doua de locuire, la fel de consistentă, aparține grupului Govora, sau fazelor Verbicioara IV-Va, în accepțiunea lui D. Berciu, așa cum a fost ea definită inițial. Descoperirile sale constau în principal din ceramică și câteva obiecte de inventar casnic. Ca și în cazul descoperirilor precedente, frappează în primul rând starea extrem de fragmentară a materialului ceramic. Această situație nu permite, decât cu puține excepții, reconstituirea tipologică a formelor de vase. Sub aspectul tehnicii de confecționare, se remarcă o dominare netă a categoriei de uz comun, în dauna ceramicii fine și semifine, mai

slab reprezentate. Se remarcă în mod special vasele acestor ultime categorii, în special străchinile, castroanele sau ceștile arse inoxidant, lustruite puternic și decorate prin incizii sau împunsături succesive în canal îngust. Reprezentative pentru ceramica acestei etape sunt motivele spiralice, redată în diferite forme (spirală înălțuită și spirală înfășurată, cele solare și meandru, unele având incrustație cu alb. Așa cum se poate vedea, decorul spiralic este bine documentat în situl de la Drăgoieni „Ferma 3”, fiind larg răspândit în zona grupului Govora, dar și în mediul culturii Tei din Muntenia sau în Banat, în aria Gârla Mare. Decorul în meandru, frecvent întâlnit în spațiul de care ne ocupăm, ca și cel anterior, este pus pe seama influențelor culturii Wietenberg din Transilvania. Cercurile realizate prin incizie sau impresiuni, interpretate drept motive solare apar la Govora, Cârcea și Verbicioara, pentru a cita doar câteva analogii.

Schimburile cu mediul Gârla Mare sunt atestate printr-un fragment decorat cu împunsături succesive în arcadă și spirală cu incrustație, descoperit în complexul Cx133, cu analogii în necropolele acestei culturi.

Toate aceste elemente permit o încadrare a descoperirilor noastre în Bronzul târziu, pe parcursul etapelor Reineke Bz. C-D, fără posibilitatea unei datări mai stricte în acest moment.

Descoperirile grupului Bistreț - Ișalnița, nu foarte numeroase, ocupă cel de-al treilea orizont de locuire de la Drăgoieni și constau aproape exclusiv din ceramică. Se remarcă aici, străchinile lobate și ceștile cu corpul pătrat, simple sau decorate cu caneluri fine, dispuse vertical, cu bune analogii la Ișalnița, Plosca, Orevița și Secu. De subliniat este și prezența unui fragment dintr-un vas cu proeminență, cu decor imprimat de tip Insula Banului.

Exceptând acest ultim fragment, pentru care nu avem încă analogii mai apropiate din punct de vedere cronologic, materialele de aici succed locuirea anterioară, de tip Govora și se datează în etapele Bz. D – început de Ha A1.

Locuirii de mai sus îi urmează la scurt timp, o alta, atribuită etapei timpurii a primei epoci a fierului, destul de slab documentată printre descoperirile noastre.

Ca și în cazurile precedente, ceramica domină numeric și descoperirile acestei etape. La acesta se adaugă însă și fragmentul de falera din bronz. În ce privește ceramica, se remarcă în primul rând un vas, parțial întregibil, bitronconic, cu caneluri pe umăr, un fragment de vas bitronconic, cu decor compus din caneluri dispuse orizontal, asociate cu caneluri în ghirlandă și un altul, din buza unui vas probabil cu decor similar. În spațiile învecinate, decorul apare încă din bronzul târziu în Banat și mai frecvent pe diverse forme de vase de la Susani. Acest tip de decor este bine documentat și în aria intracarpatică unde, în opinia lui H. Ciugudean, este considerat drept un element definitoriu pentru faza timpurie a culturii Gáva. Pentru acest decor găsim bune analogii între descoperirile de tip Vârtop sau Susani - Vârtop din Oltenia, cele mai apropiate geografic fiind cele de la Măru și Călugăreni (jud. Gorj). Vasul lucrat neglijent, decorat cu caneluri orizontale pe umăr se aseamănă cu cel în care s-a descoperit tezaurul de piese din aur de la Hinova. Pe baza analogiilor, considerăm că și descoperirile noastre se înscriu în cadrul acestui grup cultural din Hallstatt A.

Ultimul orizont de locuire cercetat de noi aparține așa cum spuneam, etapei mijlocii a primei epoci a fierului. Materialul ceramic descoperit în puținele complexe de acest fel, provine de la străchini cu marginea invazată și fațetată orizontal, prevăzute în unele cazuri cu proeminențe, de la vase tronconice, cu brăuri crestate sau de la vase bitronconice, de dimensiuni reduse, decorate prin incizie sau împunsături succesive în arcadă. Cele mai bune analogii pentru aceste materiale ceramice le avem în mediul culturii Basarabi, extrem de slab reprezentată până în prezent în nordul Olteniei.

În concluzie, cercetările arheologice preventive de la

Drăgoieni „Ferma 3”, de mare amploare și desfășurate într-un timp relativ scurt, au evidențiat faptul că spațiul investigat este unul cu un potențial arheologic deosebit.

Situl, necunoscut inițial, contribuie într-o oarecare măsură la o mai bună cunoaștere a locuirii rurale din bronzul mijlociu și prima epocă a fierului. Au fost descoperite noi elemente de habitat și importante piese de inventar arheologic, pe baza cărora s-a putut creiona relația cu alte centre politice și militare contemporane. Totodată au fost descoperite și o serie de complexe care se individualizează prin inventarul aparte (Cx93, Cx227 ș.a.).

Încadrările cronologice avansate aici, au la bază prelucrarea primară a materialului descoperit și studiul bibliografiei avute la dispoziție. Din nefericire nu în toate complexele au fost descoperite piese relevante din punct de vedere cronologic, iar un număr important dintre acestea au fost lipsite de inventar. Prin urmare, până la o analiză mai atentă a descoperirilor, în scopul valorificării științifice, datarea acestora în limite cronologice mai largi, ține de actualul stadiu al cercetării.

Din punct de vedere cultural-cronologic, situația se prezintă în felul următor: 170 de complexe aparțin culturii Verbicioara (Verbicioara I-III); 45 de complexe aparțin grupului Govora (Verbicioara IV-Va); 4 complexe Bistreț - Ișalnița; 12 complexe se datează în prima epocă a fierului, grupul Vârtoș; 6 aparțin culturii Basarabi, iar 155 au o datare incertă fiind lipsite de inventar sau având un inventar atipic.

Situl nr. 2

Acest sit este situat în punctul „Stația de asfalt”, la sud de DN 67 Târgu Jiu – Râmnicu Vâlcea și de localitatea Drăgoieni (la cca. 100 m). În baza informației furnizate de secțiunile de sondaj trasate în zonă, limitele sitului arheologic au fost estimate între km. 7+075 – 7+125 a viitoarei variante ocolitoare.

Suprafața care a făcut obiectul cercetării preventive avea inițial destinația de teren pentru construcții. Vestigiile arheologice sunt situate la marginea estică a unui mic grind din lunca Amaradiei, aflată în prezent la o distanță de cca. 1 km spre sud. Zona, cu o elevație de cca. 215 m, este una cu hidrografie bogată în lunile ploioase. Aici a fost deschisă o suprafață de decopertă notată cu indicativul Su1, de formă aproximativ dreptunghiulară. Cu ajutorul unui excavator dotat cu cupă de taluz, s-a realizat decopertarea mecanică până la nivelul sterilului (cca. 0,30-0,50 m) și conturarea complexelor arheologice. Adâncimea redusă la care se aflau complexele, a făcut ca partea superioară a acestora să fie afectată de arăturile adânci din anii colectivizării.

În suprafața de 2040 m.p., notată cu indicativul Su1, au fost cercetate arheologic 19 anomalii, dintre care, 15 au fost confirmate ca fiind de natură antropică (complexe arheologice). Din punct de vedere al funcționalității complexelor, în Situl arheologic nr. 2 au fost cercetate un număr de trei gropi cu resturi menajere, două posibile morminte de tip cenotaf și 10 gropi de stâlp. În ce privește cronologia acestora, trei dintre complexe se datează în prima epocă a fierului și aparțin culturii Basarabi. Cele mai numeroase complexe (12), din lipsă de inventar, au însă o datare incertă. În ciuda acestui ultim aspect, datarea lor trebuie să fie similară cu cea propusă mai sus, cu atât mai mult cu cât și materialele descoperite în stratul de cultură aparțin acestei culturi.

Perimetrul care a făcut obiectul cercetării preventive avea inițial destinația de teren intravilan destinat construcțiilor. Vestigiile arheologice sunt situate într-o zonă joasă, inundabilă în perioadele ploioase, la marginea estică a unui grind. Aici a fost deschisă o suprafață de decopertă, notată cu indicativul Su1, de formă dreptunghiulară. Cu ajutorul unui excavator dotat cu cupă de taluz, s-a realizat decopertarea mecanică până la nivelul sterilului (cca.

0,30-0,50 m) și conturarea complexelor arheologice. Adâncimea redusă la care se aflau complexele a făcut ca partea superioară a acestora să fie afectată de arăturile adânci practicate de-a lungul timpului.

În ceea ce privește stratigrafia, exceptând zona de nord-est mai sus menționată, unde stratul vegetal (0-0,25 m), suprapune un nivel subțire de locuire, deranjat de lucrările agricole (10-13 cm grosime), brun-cenușiu, nisipos, tasat, în cea mai mare parte a suprafeței cercetate, sub stratul vegetal apare sterilul arheologic, constituit din lut bun-roșatic. În extremitatea de nord-est, zona a fost deranjată de amenajarea unor construcții cu caracter industrial. Aici, pe o lungime de cca. 5-7 m, s-a excavat până la steril, iar ulterior au fost făcute umpluturi cu pietriș de râu, care au înălțat cota terenului cu cca. 0,80 m.

În concluzie, subliniem că nu s-a putut constata existența unui strat de cultură continuu, pe toată suprafața sitului. Acest lucru se datorează atât lucrărilor agricole și eroziunii solului, cât și a faptului că ne aflăm la periferia estică a unei așezări de tip risipit. Lipsa unui strat de cultură consistent și a unor materiale ceramice numeroase indică, de asemenea și o intensitate redusă a locuirii din acest punct. Nu este exclus ca aceasta să fi avut un caracter sezonier, asociat cu vânătoarea și pescuitul din zona aflată în proximitatea râului Amaradia.

Din punct de vedere tipologic, în Situl arheologic nr. 2, au fost cercetate un număr de trei gropi cu resturi menajere, două posibile morminte de tip cenotaf și 10 gropi de stâlp. Numărul extrem de redus de complexe descoperite și concentrarea acestora mai ales pe latura de est, susțin ideea că ne aflăm la periferia vestică a unui sit, iar nucleul de locuire se află dincolo de suprafața afectată de proiectul de construire. Relieful jos, cu numeroase izvoare, nu a permis extinderea locuirii în această zonă, majoritatea gropilor de stâlp aparținând cel mai probabil unor împrejmuiri și nu unor construcții de suprafață.

În urma cercetărilor arheologice cu caracter preventiv efectuate în situl de la Drăgoieni – „Stația de asfalt” au rezultat importante vestigii ale culturii materiale din prima epocă a fierului, în cadrul cărora se detașează în primul rând ceramica. Din păcate, starea acesteia este însă extrem de fragmentară, fapt ce nu permite decât în puține cazuri reconstituirea tipologică a formelor de vase și a decorului.

Din punct de vedere al tehnicii de confecționare, predomină vasele din categoria ceramicii grosiere/ de uz comun, în timp ce categorii precum cea fină și semifină sunt mai slab reprezentate.

Ceramica grosieră, este lucrată din pasă slab omogenizată, având în compoziție nisip cu granulație mare și pietricele. Suprafețele sunt netezite superficial, de cele mai multe ori având un aspect zgrunțuros. Din punct de vedere cromatic întâlnim nuanțe de brun, brun-cărămiziu sau brun-negricios, rezultat al arderii de tip oxidant. Forma caracteristică acestei specii ceramice este vasul de „tip sac”, materialul fragmentar nepermițând însă considerații asupra dimensiunii și decorului. Excepție face un fragment din buza unui vas decorat cu un șir de impresiuni circulare și un altul decorat pe buză cu linii crestate oblice.

Ceramica fină și semifină se diferențiază de cea dintâi prin pasta omogenă, bine frământată, amestecată cu nisip cu granulație mică. Suprafețele sunt bine netezite, prezentând lustru pe una sau chiar pe ambele fețe. Culoarea vaselor este brună sau brun-negricioasă, dovedind o ardere de tip oxidant. În unele cazuri se remarcă prezența vaselor cu colorit dublu, negru la interior și brun la exterior, trădând o ardere parțial reducătoare.

Din punct de vedere al formelor, se disting vasele de „tip urnă”, de dimensiuni reduse, cu gâtul tronconic și corpul combat, trecerea

dintre cele două făcându-se printr-un umăr mai puțin proeminent. Buza era răsfrântă spre exterior și fațetată în unele cazuri. Între descoperirile noastre avem vase simple, nedecorate, iar altele care prezintă pe umăr un decor compus din caneluri orizontale sau din așa numitul „șnur fals” (benzi de linii paralele crestate oblic), dispus oblic sau în ghirlândă. Acest ultim ornament apare într-un singur caz și la baza gâtului unui vas din categoria mai sus menționată.

Din acest sit, cele mai numeroase vase ale ceramicii fine și semifine sunt străchinile cu corpul probabil tronconic sau arcuit și buza puțin îngroșată, întoarsă ușor spre interior. În rândul acestora se remarcă un fragment bine lustruit pe ambele părți și un altul, decorat cu două rânduri de „șnur fals”, dispus orizontal, pe exteriorul buzei.

Singura piesă din fier, descoperită însă ca urmare a decopertei, deci fără un context arheologic clar, este un „câlcâi” de lance. Piesa, relativ bine păstrată, măsoară aproximativ 9 cm. Ea este confecționată din fier, având corpul piramidal și partea de prindere circulară.

Pe lângă cele de mai sus, în unele complexe au apărut mici pietre de râu, fără urme de prelucrare, motiv pentru care nu au fost prelevate.

Din punct de vedere cultural-cronologic, situația complexelor se prezintă în felul următor: complexe aparținând culturii Basarabi din perioada mijlocie a primei epoci a fierului = 3, complexe lipsite de inventar, cu datare incertă = 12.

Apartenența acestui sit în rândul monumentelor culturii Basarabi are la bază puținele elemente tipice descrise mai sus. Trebuie spus însă că ele au fost descoperite exclusiv în stratul de cultură, motiv pentru care păstrăm anumite rezerve asupra datării complexelor fără inventar. În rândul acestor materiale se remarcă vasele de „tip urnă”, decorate pe umăr cu caneluri orizontale, cu analogii în Banat la Iaz, Gornea și Remetea Mare. Decorul constituit din „șnur fals” dispus pe două rânduri, pe corpul unor vase de „tip urnă”, apare la Iaz, Gomeni și Bulbucata.

Străchini decorate cu „șnur fals”, dispus orizontal, pe exteriorul buzei provin de la Iaz și Gornea, iar străchini simple, nedecorate, cu buza îngroșată și trasă spre interior menționăm tot din această ultimă localitate, alături de un mic exemplar de la Basarabi.

Impresiuni circulare dispuse sub buza unor vase de uz comun cunoaștem de la Iaz. Decorul format din linii crestate oblic, dispus pe buza unor astfel de vase este unul larg răspândit încă din epoca bronzului. Pentru analogii Basarabi ne rezumăm să cităm doar câteva dintre descoperiri precum cele de la Cârcea, Iaz, Gornea, Stenca Liubcovei.

Pentru „câlcâiul” de lance nu avem momentan analogii, care să se dateze în prima epocă a fierului. „Câlcâie” de lance, cu secțiune rotundă însă, apar în necropola tumulară de la Ișelnița din Hallstattul târziu. Într-o formă diferită, dar cu secțiune patrulateră sunt o serie de piese celtice datate în La Tène-ul timpuriu. Cele cu secțiune patrulateră sunt atestate la Costești și Fețele Albe, din mediul dacic al secolelor II a. Chr. – I p. Chr..

În concluzie, situl (necunoscut inițial), contribuie într-o oarecare măsură la o mai bună cunoaștere a locuirii Basarabi din zona Olteniei subcarpatice. Astfel de descoperiri sunt extrem de rare până în prezent pentru acest spațiu geografic, ele fiind mult mai bine documentate pentru sudul și sud-vestul Olteniei. Astfel că, săpătura noastră, deși nu a dus la cercetarea de noi elemente de habitat concludente, iar piesele de inventar arheologic sunt reduse numeric, are un aport semnificativ la completarea repertoriului descoperirilor de acest fel. Pe baza puținelor materiale arheologice tipice s-a putut creiona relația cu alte centre politice și militare contemporane, în special din Banat și Muntenia. Totodată au fost descoperite și o serie de complexe care se individualizează prin forma aparte, cum sunt Cx1 și Cx9 care, în ciuda inventarului extrem de sărac sau inexistent,

depășesc probabil sfera manifestărilor profane.

Pentru piesa din fier, în lipsa unor analogii clare care să coincidă cu datarea ceramicii din strat, trebuie să admitem o cronologie mai târzie, în epoca dacică. Prezența sa nu poate fi explicată însă pe deplin în stadiul actual al cercetărilor, acest lucru rămânând pe seama investigațiilor viitoare.

Situl nr. 3

Suprafața care a făcut obiectul cercetării preventive, este situată între km 12+850-12+980 al centurii ocolitoare, în punctul lezurenii, ce avea inițial destinația de teren arabil. Vestigiile arheologice sunt situate pe o terasă înaltă, cu structură aluvionară, ce reprezintă a doua terasă a Jiului, zona având o elevație de cca. 247 m. Vestigiile arheologice sunt situate pe malul stâng al pârâului Iazul, la cca 250 m est, sub punctul „Podurile Mici”. Spre nord-vest situl este mărginit de lunca acestui pârâu, iar spre est de dealul Podurile Mici.

Au fost deschise două suprafețe de decopertă (însușind 2602 m.p.), notate cu indicativele Su1 și Su2 (ambele de formă dreptunghiulară), ultima fiind trasată inițial cu o lățime de numai 2 m, la limita nordică a sitului (decopertată parțial cu excavatorul, pe direcția est-vest și extinsă ulterior, spre nord, cu 5 m, prin decopertă manuală, cu ajutorul muncitorilor). Adâncimea până la care s-a realizat decoperta mecanică cu ajutorul unui excavator dotat cu cupă de taluz, a variat de la 0,30 la 0,50 m și conturarea complexelor arheologice.

Adâncimea redusă la care se aflau complexele a făcut ca partea superioară a acestora să fie afectată de arăturile adânci practicate de-a lungul timpului. În suprafața notată cu indicativul Su1, au fost cercetate arheologic 56 de anomalii, dintre care, 51 au fost confirmate ca fiind de natură antropică. Cele 51 de anomalii menționate se împart în 42 de complexe arheologice propriu zise. Toate acestea au fost descoperite în suprafața notată cu indicativul Su1. Din punct de vedere tipologic, în Situl arheologic nr. 3 au fost cercetate un număr de trei gropi de provizii, o posibilă locuință adâncită, 13 gropi cu resturi menajere, 22 de gropi de stâlp, patru urme din pereții unor construcții și opt gropi fără inventar, cu adâncimi reduse, diferite ca formă și dimensiuni, a căror utilitate nu o putem aprecia. În ce privește cronologia acestora, așa cum se desprinde și din datele de mai sus, cele mai numeroase complexe (28), în lipsa inventarului, au o datare incertă. Ele sunt urmate de descoperirile celei de-a doua epoci a fierului (La Tène = 18) și, într-un număr mult mai mic, de complexele ce pot fi atribuite în mod cert Evului mediu (5). În aceeași suprafață, între km 12+850 și 12+875, în apropierea complexelor Cx12, Cx14 și Cx16, s-a constatat existența unui strat de cultură subțire, cenușiu deschis, nisipos, tasat, pe alocuri cu pigmenți ceramici. Între km 12+875-12+925 stratul de cultură apare doar sporadic, iar stratul steril variază între 0,30 și 0,50 m.

Pentru a înregistra aspectul umpluturii, a inventarului arheologic și eventuala succesiune a contextelor aflate în relație stratigrafică directă, toate complexele au fost secționare, iar profilul rezultat a fost fotografiat și desenat. Ulterior s-a realizat cercetarea integrală a complexelor descoperite, urmată de fotografierea finală și desenarea planului. În unele cazuri (Cx7, Cx31, Cx34, Cx42 și Cx46), acolo unde s-au descoperit diverse situații arheologice interesante (vase sparte pe loc, sau aglomerări de piatră, chirpici ars etc.), acestea au fost curățate, analizate, fotografiate și desenate în detaliu.

În concluzie, din punct de vedere tipologic, în Situl arheologic nr. 3, au fost cercetate un număr de trei gropi de provizii, o posibilă locuință adâncită, 13 gropi cu resturi menajere, 22 de gropi de stâlp,

patru urme din pereții unor construcții și opt gropi fără inventar, cu adâncimi reduse, diferite ca formă și dimensiuni, a căror utilitate nu o putem aprecia. În ce privește cronologia acestora, așa cum se desprinde și din datele de mai sus, cele mai numeroase complexe (28), în lipsa inventarului, au o datare incertă. Ele sunt urmate de descoperirile celei de-a doua epoci a fierului (La Tène = 18) și, într-un număr mult mai mic, de complexele ce pot fi atribuite în mod cert Evului mediu (5).

Ca urmare a cercetărilor arheologice cu caracter de salvare efectuate în acest sit, au fost aduse la lumină importante vestigii ale culturii materiale getice și medievale, vestigii dominate în special de ceramică. Starea acesteia este însă extrem de fragmentară, fiind rare cazurile de vase întregi sau parțial întregibile.

Descoperirile getice

Descoperirile din așezare sunt constituite din fragmente ceramice, lut ars și piatră fără urme de prelucrare, motiv pentru care nu a fost prelevată.

În ce privește descoperirile de ceramică, este frapantă în primul rând starea extrem de fragmentară a materialului. Această situație nu permite decât cu puține excepții, reconstituirea tipologică a formelor de vase.

Sub aspectul tehnicii de confecționare, se remarcă o dominanță netă a categoriei de uz comun, în dauna ceramicii fine și semifine, mai slab reprezentate. Prima categorie, care poate fi numită și grosieră, cuprinde materiale lucrate din pasă slab omogenizată, având în compoziție nisip cu granulație mare și pietricele. Suprafețele sunt netezite superficial, având un aspect zgrunțuros. Arderea, de tip oxidant, a avut ca rezultat, o cromatică redusă, care cuprinde nuanțe de cărămiziu, brun sau brun-roșiat. Din această categorie fac parte vasele de tip sac, cu pereți arcuiți probabil spre interior. Decorul lor constă din proeminențe-apucători unite de brăuri alveolate sau șiruri de alveole dispuse probabil într-o manieră similară și brăuri în relief, alveolate, dispuse oblic, ce pornesc din zona gurii vasului. Prin modul aproximativ similar de tratare a suprafețelor, acestei categorii îi mai pot fi atribuite vasele cu proeminențe orientate în jos și unele străchini cu buza trasă spre interior.

La categoria semifină se distinge o mai mare atenție în tratarea suprafețelor, acestea fiind bine netezite, iar în unele cazuri chiar lustruite pe una dintre fețe. Degresantul constă din nisip cu granulație mică și pietricele. Pasta este omogenă, iar arderea oxidantă, cu o cromatică fără prea multe variații de brun (brun deschis, brun cărămiziu și brun închis).

Din punct de vedere al formelor, predomină străchinile cu buza invazată, unele prevăzute cu mici proeminențe aplicate sub diametrul maxim. Tot din categoria semifină fac parte și ceștile cu toate supraînălțată (Pl. 2/5), unele prevăzute cu mici butoni cilindrici. Ultima categorie ceramică, cea fină, este extrem de redusă numeric, fiind reprezentată prin trei fragmente ale aceluiași vas. Acestea sunt lucrate din pastă bine omogenizată, având ca degresant nisip fin. Suprafețele exterioare au fost lustruite, iar arderea a fost de tip reducător, rezultând culoarea neagră și brun-negricioasă la interior. Decorul constă din fațete oblice, cu umăr bine definit, dispus în zona părții superioare a vasului. Solul acid în care au fost păstrate, a dus pe alocuri la exfoliere a slipului lustruit de la exterior.

Între obiectele de lut ars menționăm micile fragmente de chirpici și lipitură de vatră fixă, descoperite în complexul Cx26 și fragmentele masive dintr-una sau mai multe vetre mobile, cu gardină înaltă, lobată și prevăzută cu perforații, din Cx32 și Cx34.

Descoperirile evului mediu, sec. XIV-XVI

Materialul medieval este reprezentat aproape exclusiv de ceramică, alături de aceasta fiind găsite doar câteva piese din fier, piatră și oase de animal. Printre obiectele de inventar, menționăm

aici următoarele:

- O lance din fier, cu lungimea de aprox. 30 cm și lățimea părții active de 5,5 cm. Piesa este deformată din vechime și corodată de vreme.
- Fragment dintr-un cui de fier, rupt din vechime și extrem de corodat.
- Cute realizată dintr-o piatră de râu de dimensiuni reduse, ruptă din vechime în zona părții active, ce prezintă urme puternice de întrebuițare. La ambele capete, este prevăzută cu câte o perforație de mici dimensiuni, acestea servind probabil la prinderea piesei cu un șnur.

Revenind la ceramică, după modul de realizare, aceasta poate împărțită în două categorii: I) ceramică nesmălțuită și II) ceramică smălțuită.

I) *Ceramică nesmălțuită* ce aparține speciei uzuale, reprezintă cea mai mare parte a inventarului ceramic descoperit de noi. Aceasta este lucrată la roata cu turație, fapt atestat de prezența la interior a unui profil ondulat. Pasta din care au fost confecționate este compactă, cu aspect zgrunțuros, dat de degresantul sortat insuficient. Liniile mici, dispuse pe fundul unor vase, atestă că desprinderea acestora de pe roata olarului s-a făcut cu ajutorul unei sfori. Arderea este de tip oxidant, incompletă în majoritatea cazurilor, iar cromatică variază de la brun-cărămiziu, la brun închis, cenușiu sau chiar negru pe alocuri. Unele vase păstrează, mai ales în partea inferioară, urme de funingine, semn al utilizării acestora la prepararea hranei, în direct contact cu focul.

Sub aspectul formei, întâlnim aproape exclusiv „oala-borcan”, simplă sau cu o toarte, de dimensiuni medii sau reduse. Buza, profilată în cele mai multe cazuri, este răsfrântă în exterior. Gâtul este scurt, arcuit puternic, iar corpul proeminent. Motivele ornamentale sunt amplasate în general pe umărul vaselor și constau din una sau mai multe linii incizate, paralele, dispuse orizontal. Nu toată ceramica acestei categorii este însă decorată. O altă formă ce poate fi reconstituită, în ciuda stării fragmentare a materialului, o reprezintă vasele cu cioc de turnare (carafă cu gura lobată). Piesa noastră, descoperită în complexul Cx7, provine din partea superioară a unui astfel de vas. Este lucrată din pastă bine omogenizată, ușor zgrunțuroasă, arsă incomplet și acoperită cu o angobă roșie.

II) *Ceramică smălțuită*, din specia ceramicii fine, de lux, reprezintă o apariție foarte rară în lotul nostru de materiale. Arderea lor este oxidantă și de bună calitate. Printre acestea se remarcă în primul rând un fragment de ulcior, rupt din vechime, acoperit la exterior cu smălț verde. Celelalte fragmente par să aparțină unor farfurii sau străchini. Unul dintre ele, cu o margine ușor profilată, este neornamentată și acoperită cu smălț brun-gălbui. Cel de-al doilea fragment, decorat prin tehnica sgraffito, are ca suport un smălț cu o cromatică asemănătoare celui dintâi, peste care s-au aplicat linii mai groase, pictate neglijent, de culoare galbenă, suprapuse de linii fine, maro, dispuse unghiular. Ultimul fragment, de mici dimensiuni, este păstrat în condiții destul de proaste, cu smălțul exfoliat în cea mai mare parte. Prin urmare, despre decorul său, destul de elaborat și cu o cromatică bogată, nu putem spune dacă reda motive geometrice sau vegetale.

Oasele de animale sunt atestate și ele aici, însă în cantitate neglijabilă, în unele cazuri fiind imposibil de prelevat. Acest lucru pare să se datoreze în primul rând acidității solului, care a afectat starea lor de conservare. Majoritatea acestora reprezintă rodul unei acțiuni de debarasare de resturi alimentare.

Existența în zonă a unor construcții de zid este atestată indirect de prezența în stratul de cultură, a unui fragment de țiglă romană, refolosit probabil în evul mediu.

Din punct de vedere cronologic, situația complexelor se prezintă în felul următor: complexe aparținând perioadei La Tène

= 18 ; complexe medievale = 5; complexe cu date incertă = 28. Încadrările cronologice avansate aici, au însă un caracter preliminar și țin de actualul stadiu al cercetării.

Încă de la început trebuie spus că, încadrarea puținelor noastre descoperiri într-un cadru cronologic destul de larg, are la bază lipsa unor piese de metal cu o datare mai strânsă (monede, podoabe etc.). La acest aspect se adaugă și starea fragmentară a materialului ceramic, fapt care ne îndeamnă să fim rezervați în încercarea unei cronologii mai strânse, admitând posibilitatea unor corecții viitoare pe acest subiect.

Orizontul getic de locuire poate fi datat mai ales pe baza unora dintre fragmentele ceramice descoperite în complexul Cx26. Aici se remarcă în primul rând fragmentul de strachină cu umărul fațetat, negru, lustruit la exterior. Cele mai apropiate analogii provin din necropola de la Telești-Drăgoiești, Ferigile, Bistrița, Valea Văleni sau Zimnicea, pentru a cita doar câteva dintre descoperiri. Datarea lor este destul de largă, cu rădăcini încă din Hallstattul târziu (vezi Telești-Drăgoiești, Bistrița și Ferigile), pentru La Tène propunându-se intervalul cuprins între secolele IV-III/II a. Chr.. Situația este oarecum identică și pentru strachinile simple, cu buza invazată, vasele cu proeminențe orientate în jos sau pentru ceștile cu toartă supraînnălțată, prevăzută cu butoni cilindrici. Dintre cele mai vechi exemplare de acest fel menționăm descoperirile de la Ferigile și din mediul scitic din aria intracarpatică. Aplicarea butonilor pe toarte este considerată de V. Vasilev drept element caracteristic al scitilor din spațiul nord-pontic. Datarea lor se înscrie în cadrul general al cronologiei grupului scitic din Transilvania (sec. VI – mijlocul sec. V a. Chr.), continuând să existe, într-un număr extrem de restrâns însă și în etapa istorică următoare. Acest fapt este atestat de prezența unei cești cu buton similar în necropola getică de la Zimnicea. Și tot din acest ultim sit vin și cele mai bune analogii pentru vasele de tip sac decorate cu proeminențe-apucători unite de brăuri alveolate, șiruri de alveole sau brăuri alveolate, dispuse oblic, ce pornesc din zona gurii vasului. Pe baza acestor ultime analogii, considerăm că și descoperirile noastre culturii getice timpurii, locuirea de la lezurenii putând fi datată în sec. IV-II a. Chr.

În ce privește ceramica medievală, cele mai apropiate analogii pentru formele și decorul vaselor noastre de uz comun, le găsim, în mod firesc, în apropiere, la Polata. Astfel de vase sunt larg răspândite în toate siturile contemporane, iar valoarea lor cronologică este destul de redusă. Din acest motiv vom cita selectiv, referindu-ne în special la așezări din Muntenia precum Coconi, Cetățeni, Zimnicea, Curtea de Argeș sau București.

Tot la Polata sunt pomenite și fragmente „smălțuite policrom, decorate prin tehnica sgraffito, cu motive geometrice”, asemănătoare probabil celor descoperite de noi, neilustrate însă de autorul citat. Alte analogii pentru farfuriile sau strachinile smălțuite menționăm la Coconi, Zimnicea sau Enisala.

Ulcioare smălțuite monocrom, cu verde, dintre care unul cu gât profilat și toarte applatizată, sunt atestate la Păcuilui Soare. O altă analogie, diferită însă ca formă, provine din descoperirile de sec. XVI-XVII de la Timișoara, acesta fiind și momentul generalizării tehnicii de smălțuire monocromă a jumătății superioare a ulcioarelor.

Carafe cu gura lobată menționăm printre altele la Râmniciul Vâlcea – Parc, Coconi, Curtea de Argeș, în Moldova, la Baia, Suceava și Iași, sau în Transilvania, la Sibiu – Piața Huet, Alba Iulia și Codlea.

Prezența exclusivă a ceramicii lucrată la roata rapidă, a cărei utilizare se generalizează la sud de Carpați către sfârșitul sec. al XIII-lea, pledează pentru o datare mai târzie a locuirii de la lezurenii. Lipsa căzănelor din lut, sărăcia decorului vaselor de uz comun și numărul relativ mare al ceramicii smălțuite, constituie argumente în favoarea unei datări în sec. XIV-XV. Tot în aceeași perioadă se

înscriu și formele mai evolute precum oala cu toarte, carafa cu gură lobată și ulciorul.

Situl, necunoscut inițial, contribuie într-o oarecare măsură la o mai bună cunoaștere a locuirii rurale getice și din evul mediu. Au fost descoperite noi elemente de habitat și importante piese de inventar arheologic, pe baza cărora s-a putut creiona relația cu alte centre politice și militare contemporane. Totodată au fost descoperite și o serie de complexe care se individualizează prin inventarul aparte, cum sunt vârful de lance și ceramica smălțuită din Cx42, fragmentele de vatră cu gardină din Cx34 ș.a. Referitor la acestea din urmă, se cuvine să mai spunem că depunerea lor grupată, în complexul deja menționat, denotă o atenție pentru resturile de vatră depozitate aici. Acest lucru nu poate fi pus exclusiv pe seama nevoii de a scăpa de resturile menajere din gospodărie, ci poate avea legătură cu un cult al vetrei și al focului, atestat și în alte situri getice.

Situl nr. 4

Cercetarea arheologică preventivă efectuată în situl notat de noi cu indicativul nr. 4, a avut ca scop eliberarea de sarcină arheologică a suprafețelor (de cca. 10.000 m.p.), care urmează să fie afectate de lucrările pentru construirea viitorului obiectiv de investiție „Varianta de ocolire Târgu-Jiu”. Situl, necunoscut inițial, a fost pus în evidență de lucrările de diagnostic arheologic desfășurate în luna noiembrie 2014. Acesta este localizat în punctul „Lunca lezurenilor”, din extravilanul localității lezurenii, sat arondat municipiului Târgu Jiu. Suprafața sa a fost delimitată inițial între km 13+530-13+600 Est și km 0+100-0+160 pe DJ665 și prelungită ulterior, ca urmare a descoperirilor, spre sud.

Suprafața care a făcut obiectul cercetării preventive avea inițial destinația de fâneață și teren arabil. Vestigiile arheologice sunt situate pe malul stâng al pârâului Iazului, pe o terasă înaltă, cu o elevație situată sub 250 m, cu structură aluvionară. Spre nord este mărginit de un mic pârâu, activ în lunile cu regim pluvial bogat. Au fost deschise două suprafețe de decopertă notate cu indicativele Su1 și Su2, ambele având formă dreptunghiulară. Cu ajutorul unui buldoexcavator, dotat cu cupă de taluz, s-a realizat decopertarea mecanică până la nivelul sterilului (cca. 0,30-0,45 m) și conturarea complexelor arheologice. Adâncimea redusă la care se aflau complexe, a făcut ca partea superioară a acestora să fie afectată de arăturile adânci practicate de-a lungul timpului.

Geomorfologic, zona este una de afundare, de formație aluvionară, având o hidrografie bogată. Se remarcă în acest sens descoperirile din suprafața notată de noi cu indicativul Su2, unde sterilul se compune în mare parte din bolovani de râu și pietriș aluvionar.

Având în vedere că vestigiile arheologice se localizează pe o zonă mai înaltă, la confluența unor ape, în proximitatea unor zone împădurite, situate la est, putem concluziona că locația este una favorabilă evoluției așezărilor umane.

În ce privește datarea vestigiilor, materialele descoperite, în majoritate atipice, au permis doar o încadrare generală în Epoca bronzului și Evul mediu timpuriu.

Obiectivul principal al cercetării preventive din acest sit, l-a constituit salvarea vestigiilor istorice din perimetrul afectat de viitoarele lucrări de infrastructură rutieră, în vederea descărcării terenului de sarcină arheologică. Descoperirea, înregistrarea și studiul prin metode specifice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din perimetrul proiectului, distribuția lor spațială, caracterul și starea lor de conservare au reprezentat de asemenea, obiective prioritare ale cercetării. O atenție deosebită a fost acordată indicilor care pot ajuta la determinarea caracterului sitului și a cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa.

Nu în ultimul rând, ne-am propus să precizăm succesiunea fazelor evolutive și relația cu alte descoperiri similare din zonă, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii evoluției comunităților umane din perioadele istorice cercetate aici.

În suprafața Su1, pe alocuri, s-a constatat existența unui strat de cultură, subțire, cenușiu deschis, nisipos, cu pigmenți ceramici. Pentru o conturare clară a complexelor arheologice, s-a procedat la îndepărtarea mecanică a acestui strat. După conturare, fiecare complex a fost fotografiat și marcat cu un număr de identificare. Pentru a înregistra aspectul umpluturii, a inventarului arheologic și eventuala succesiune a contextelor aflate în relație stratigrafică directă, toate complexele au fost secționate, iar profilul rezultat a fost fotografiat și desenat. Ulterior s-a realizat cercetarea integrală a complexelor descoperite, urmată de fotografierea finală și desenarea planului. În unele cazuri (Cx3, Cx10, Cx25, Cx27-Cx28 și Cx40), acolo unde s-au descoperit diverse situații arheologice interesante (vase sparte pe loc, sau aglomerări de fragmente ceramice, chirpici ars etc.), acestea au fost curățate, analizate, fotografiate și desenate în detaliu.

Cercetarea din suprafața Su1, a pus în evidență existența unui complex arheologic (Cx 15), exact în zona fixată inițial drept limită sudică a sitului (km 0+100 pe DJ665), motiv pentru care decoperta s-a prelungit cu încă 33 m. Această prelungire s-a soldat cu descoperirea a șapte complexe arheologice noi.

Stratigrafia sitului este destul de eterogenă, înregistrându-se diferențe nu doar între cele două suprafețe de decopertă (Su1 și Su2), ci și în cadrul aceleiași unități de cercetare, motiv pentru care ea nu poate fi generalizată. Ca și particularități s-au constatat următoarele:

Suprafața Su1

- Exceptând zona cuprinsă între m 19-37, unde stratul vegetal (0-0,30 m), suprapune un nivel subțire de locuire, deranjat de lucrările agricole (doar 10 cm grosime), cenușiu deschis, nisipos, cu pigmenți ceramici, în cea mai mare parte a suprafeței cercetate, sub stratul vegetal apare sterilul, constituit din lut galben, compact (0,30-0,50 m).

Suprafața Su2

- Suprafața cercetată are o ușoară înclinație spre sud și spre vest, mai accentuată în colțul sud-vestic, unde diferența de nivel atinge aproape un metru. Aici stratigrafia se prezintă astfel: 1) 0-0,30 m – vegetal, deranjat de lucrările agricole; 2) 0,30-0,60 m – strat aluvionar format din nisip și bolovani de râu; 3) 0,60-0,90 m – strat aluvionar, cu nisip și pietriș, compact; 4) 0,90-1,10 m – strat brun-negricios, nisipos, tasat; 5) 1,10-1,20 m – argilă brun-cenușie și apă freatică.

- În restul suprafeței, stratigrafia este una simplă, compusă dintr-un strat vegetal (0-0,35 m), care suprapune un steril compus pe alocuri din suprafețe cu lut galben și zone cu pietriș de râu, semn al unei activități aluvionare anterioare locuirii din epoca bronzului.

În concluzie, cu toate că s-au descoperit complexe arheologice din trei perioade istorice, cu excepția zonei cuprinsă între caroul 19 și 37 al Su1, nu s-a putut constata existența unui strat de cultură, cu atât mai puțin diferențierea cromatică a fiecărei etape de locuire. Situația se datorează în primul rând lucrărilor agricole și a eroziunii solului.

Pe lângă complexele menționate mai sus, mai putem enumera alte 16 gropi de stâlp, de diferite dimensiuni și adâncimi, majoritatea lipsite de inventar arheologic. Este cazul complexelor notate cu indicativele Cx7, Cx8, Cx15, Cx16, Cx21, Cx22, Cx24, Cx29, Cx30, Cx31, Cx35, Cx38, Cx42, Cx43 și Cx44. Majoritatea acestora au un plan circular și umplutură brun-cenușie, uneori cu pigmenți de cărbune sau piatră de râu, așezată aici pentru o mai mare stabilitate a stâlpului.

În concluzie, din punct de vedere tipologic, în Situl arheologic nr. 4, au fost cercetate un număr de cinci locuințe, trei posibile anexe gospodărești (magazii/șoproane), un cuptor de uz menajer, cu groapă de deservire, 25 de gropi cu resturi menajere, o posibilă groapă pentru extragerea lutului și cele 16 gropi de stâlp deja menționate. Nu este exclus ca o parte din gropile categoriei celei mai numeroase, să fi fost utilizate la origini, la păstrarea proviziilor, iar umplerea lor cu resturi menajere să se fi produs după degradarea acestora.

Elemente de inventar

Cea mai mare parte a inventarului arheologic descoperit în cele 51 de complexe cercetate în situl de la lezurenii, punctul „Lunca lezurenilor”, este constituită din ceramică. Starea acesteia, în special a materialelor preistorice, este extrem de fragmentară. În rândul ceramicii medievale există însă și câteva vase întregi sau parțial întregibile.

Descoperirile din Bronzul timpuriu, cultura Coțofeni, sunt constituite din fragmente ceramice, piatră și lut ars. În ce privește prima categorie, aceasta aparține în totalitate speciei uzuale, grosiere. Arderea oxidantă, incompletă în unele cazuri, a generat nuanțe de cărămiziu sau brun. Degresantul utilizat în mod curent este nisipul cu granulație mare și pietricelele. Pasta este slab omogenizată, iar netezirea suprafețelor este una superficială, textura prezentând astfel numeroase asperități. Vasele sunt extrem de fragmentare, astfel încât nu putem să ne pronunțăm cu certitudine asupra formelor. Decorul, destul de rar întâlnit, constă din brăuri alveolate, incizii late, de tip „căpriori” sau „ramuri de brad”, dispuse în registre verticale, cu benzi înguste, cruțate și incizii de tip „triunghiuri îngropate”.

Ca obiecte din piatră, distingem un zdrobitor cu urme de utilizare intensă, descoperit în complexul Cx9 și o așchie din silix, descoperită în colțul de sud-vest al suprafeței Su2.

Descoperirile Hallstattului timpuriu, nu foarte numeroase, constau din ceramică și câteva obiecte de inventar casnic.

Ca și în cazul descoperirilor precedente, frappează în primul rând starea extrem de fragmentară a materialului ceramic. Această situație nu permite decât cu puține excepții, reconstituirea tipologică a formelor de vase. Sub aspectul tehnicii de confecționare, se remarcă o dominanță netă a categoriei de uz comun, în dauna ceramicii fine și semifine, mai slab reprezentate. Prima categorie, care poate fi numită și grosieră, cuprinde materiale lucrate din pasă slab omogenizată, având în compoziție nisip cu granulație mare, pietricele sau cioburi pisate. Suprafețele sunt netezite superficial, iar arderea de tip oxidant, cu un colorit care cuprinde nuanțe de cărămiziu și brun. Din această categorie fac parte o serie de vase tronconice, cu pereți drepți sau arcuți spre interior, unele prevăzute cu proeminențe-apucători sau decorate cu brăuri alveolate. Tot aici se încadrează și cele două fragmente de vas „cuptor” (pyraunoi) descoperite în complexul Cx48, dintre care unul provine din partea inferioară, iar celălalt din zona mediană, fiind decorat cu striuri (Cx48).

La categoria semifină se distinge o mai mare atenție în tratarea suprafețelor, acestea fiind bine netezite, iar în unele cazuri chiar lustruite pe una dintre fețe. Degresantul constă din nisip cu granulație mică sau cioburi mărunț pisate. Pasta este omogenă, iar arderea oxidantă, cu o cromatică fără prea multe variații (brun sau cărămiziu). Există însă și câteva exemple de ardere parțial reducătoare, rezultând o ceramică neagră la exterior. Ca forme, putem menționa aici vasele bitronconice, negre sau cafenii la exterior, unele decorate cu caneluri, dispuse orizontal, simple (Cx39, Cx49) sau asociate cu caneluri în ghirlandă (Cx25), ori cu caneluri scurte, dispuse unghiular (Cx49). Tot pe acest tip de vase mai apare un decor care constă din nervuri verticale, aplicate, în relief (Cx48) și un altul, cu caneluri semicirculare dispuse probabil sub o proeminență (Cx19) sau fațete oblice, dispuse în zona diametrului maxim (Cx49). Buzele acestora sunt scurte și răsfrânte spre exterior (Cx49). Dintre

fragmente de pereți ai unor vase de dimensiuni reduse, probabil tot bitronconice, mai remarcăm prezența unuia cu decor compus din caneluri fine, în ghirlandă (Cx48). Tot din categoria semifină fac parte și fragmentele unor străchini, de culoare cărămizie sau brună. Unele dintre acestea au buza invazată (Cx14) sau doar trasă spre interior, uneori decorate cu fațete lungi, dispuse oblic pe buza (Pl. 2/ Cx19) sau cu caneluri oblice, lungi, așa numite „pseudoturbanrand” (Cx49). Un exemplar deosebit are buza lătită și decorată cu caneluri înguste, sub forma unor cercuri concentrice (Cx48).

Ceramica fină, redusă numeric, este lucrată din pastă bine omogenizată, având ca degresant nisip fin. Suprafețele exterioare au fost lustruite și arse reducător, rezultând culoarea neagră. Fragmentele aparțin cel mai probabil unor cești, iar ornamentele constau din caneluri înguste, verticale (Cx48) sau semicirculare (Cx19). Solul acid în care au fost păstrate, a dus la degradarea slipului lustruit și a elementelor de decor.

Între obiectele de inventar casnic se evidențiază o fusaiolă din lut, cu diametrul de 3,5 cm și înălțimea de 2,5 cm, descoperită în complexul Cx39 și o seceră din bronz, de tip „knopfsicheln mit nicht abgeschlossenem Gußzapfen” (cu buton de echilibru incomplet), cu lungimea de 13,4 cm și lățimea maximă păstrată, de 1,8 cm. Taișul, la fel ca și vârful, sunt degradate încă din vechime. La partea proximală are un buton nefinisat, iar pe exterior se văd resturi de bavuri de turnare, neîndepărtate, îndoite și lipite de corpul piesei.

Descoperirile evului mediu, sec. XIII-XIV. Așa cum am mai afirmat deja în rândurile de mai sus, ceramica domină numeric și descoperirile acestei epoci. La acesta se adaugă însă și câteva piese din bronz și fier. Printre cele mai importante obiecte de inventar, menționăm aici următoarele:

- Un inel simplu, cu capetele petrecute, realizat din platbandă de bronz (sau un aliaj de cupru), decorat cu striuri/caneluri fine în jur. Piesa este deformată din vechime, dar diametrul său poate fi estimat la aproximativ 1,3 cm. Capetele sunt ușor mai late (0,4 cm) decât corpul inelului (0,3 cm);
- Un inel (sigilar?), cu verigă din bandă subțire, deformată, pe care a fost sudată un chaton rotund cu diametrul de 1,9 cm. Piesa are un decor format dintr-o cruce cu brațe egale și patru linii tangente, toate înscrise într-un cerc înconjurat de raze scurte, ovale;
- Fragment de săgeată din fier, păstrată pe o lungime de 5,2 cm, cu tubul de înmănușare de formă ovală (la gură) și dimensiunile orificiului de 1x 0,9 cm. Piesa, a cărei parte activă a fost ruptă din vechime, prezintă depuneri puternice de oxizi;
- Fragmente dintr-o seceră din fier, cu o lungime probabilă de cca. 15 cm;
- Fragment din lama unui cuțit din fier (L = 11 cm, l max = 1,8 cm);
- Fragment de cuțit din fier (L = 12 cm, l max = 2,5 cm);
- Fragment de cuțit din fier (L = 3,7 cm, l max = 2,5 cm);
- Fragment de amnar din fier (?), păstrat pe o lungime de 4,2 cm.

Revenind la ceramică, se remarcă în primul rând un fragment de ulcior ce aparține categoriei fine, smălțuite. Este vorba despre o toartă în bandă lată, cu o adâncitură pe mijloc, cu mici pastile în relief, decorată cu motive vegetale de culoare verde oliv, pe un fond verde închis. Tot din această categorie, lipsite însă de smalt, sunt și fragmentele de ulcioare descoperite în complexele Cx25 și Cx28. Acestea provin din buza unor vase cu cioc de turnare, lucrate din pastă fină, bine omogenizată și arsă, acoperite cu o angobă roșie, ușor lustruită. Asemănător ca factură și modalitate de tratare a suprafețelor (angobă roșie, ușor lustruită) este și un fragment dintr-un pahar descoperit în complexul Cx20.

Cea mai mare parte a inventarului ceramic aparține însă speciei uzuale, lucrată la roata cu învârtire medie sau rapidă și

confectionată din pastă compactă, cu aspect zgrunțuros. Arderea este în general completă, de bună calitate, iar cromatica variază de la brun-cărămiziu la brun închis, cenușiu sau chiar negru. Unele vase păstrează, mai ales în partea inferioară, urme de funingine, semn al utilizării acestora la prepararea hranei, în direct contact cu focul.

Sub aspectul formei, se remarcă în primul rând „oala-borcan”, simplă sau cu o toarte. Buza simplă sau profilată, este răsfrântă în exterior, gâtul scurt, arcuit puternic, iar corpul proeminent. Motivele ornamentale, amplasate în general pe umărul și pe corpul vaselor, constau din incizii și impresiuni: șiruri paralele de ornamente realizate cu ajutorul roțiței dințate, dispuse orizontal, în registre (Cx10); linii sau benzi de linii, dispuse orizontal, independent sau în registre (Cx2, Cx10, Cx25); creștături oblice scurte, realizate cu un instrument ascuțit (Cx10); fascicule de linii orizontale, asociate uneori cu linii oblice (Cx25); impresiuni ovale, realizate cu un băț sau un alt tip de instrument. Mai menționăm aici, un vas parțial întregibil, decorat cu registre de caneluri orizontale, singurul cu acest tip de ornament (Cx40).

Din categoria așa numitelor „semne de olar”, mai remarcăm, de asemenea, un element în relief, sub formă de cruce, dispus pe fundul unui vas (Cx10).

O altă categorie este cea a capacelor, categorie din care menționăm aici două fragmente care aparțin aceluiași vas, decorat cu alveole pe buza (Cx27).

Pe lângă acestea, destul de frecvent au fost descoperite numeroase fragmente de chirpici ars, unele păstrând încă amprente ale structurii din lemn pe care au fost aplicate și, într-un număr mai mic, fragmente de lipitură de vatră. Între acestea din urmă menționăm numeroasele fragmente de vetre cu gardină, descoperite, în poziție secundară, în complexele Cx2, Cx10, Cx25 și Cx40 sau fragmente din lipitura/fățuiala unor vetre, precum cele din Cx25.

Oasele de animale sunt și ele semnate aici. Cantitatea este una neglijabilă, însă acest fapt se datorează în primul rând acidității solului, care a afectat starea lor de conservare. Majoritatea oaselor descoperite de noi, este reprezentată de fragmente dispartate, rod al unei acțiuni de debarasare de resturi alimentare.

Ca obiecte din piatră, utilizate în activitățile domestice de preparare a hranei din cereale, avem două rășnițe masive, de tip primitiv, ambele cu urme de utilizare intensă, descoperite în complexele Cx9 și Cx25.

Existența în zonă, a unor construcții de zid, diferite de cele surprinse de noi în săpătură, este atestată indirect de prezența în complexele Cx10 și Cx25, a unor fragmente de cărămizi (Cx10).

Încadrările cronologice avansate aici, au la bază prelucrarea primară a materialului descoperit și studiul bibliografiei avute la dispoziție. Din nefericire nu în toate complexele au fost descoperite piese relevante din punct de vedere cronologic, iar un număr important dintre acestea au fost lipsite de inventar. Prin urmare, până la o analiză mai atentă a descoperirilor, în scopul valorificării științifice, datarea acestora în limite cronologice mai largi, ține de actualul stadiu al cercetării.

Din punct de vedere cronologic, situația se prezintă în felul următor: complexe Coțofeni (5), complexe aparținând Hallstattului timpuriu (15), complexe medievale (23), complexe cu datare incertă (8).

În ce privește materialul ceramic atribuit culturii Coțofeni, se remarcă în primul rând numărul redus de descoperiri și starea deosebit de fragmentară a acestuia. În lipsa unor forme întregibile, relevante din punct de vedere cronologic sunt fragmentele din pereții unor vase decorate cu incizii de tip „triunghiuri îngropate” și cu incizii late, de tip „căpriori” sau „ramuri de brad”, dispuse în registre, cu benzi înguste, cruțate. Primul dintre acestea debutează încă din faza Coțofeni I, păstrându-se aproape neschimbat pe tot parcursul celor

trei etape evolutive ale acestei culturi. Cel de-al doilea ornament însă, apare doar în prima fază a culturii Coțofeni. Prin urmare, pe baza acestuia, dar și prin lipsa decorului cu împunsături succesive, specific fazelor mai evolute, concluzionăm că cele cinci complexe arheologice descoperite de noi, aparțin cel mai probabil fazei I a acestei culturi.

Orizontul de descoperiri aparținând Hallstattului timpuriu, poate fi datat atât pe baza unora dintre fragmentele ceramice descoperite, cât mai ales pe baza secerii din bronz. Aceasta din urmă aparține tipului „knopfsicheln mit nicht abgeschlossenem Gußzapfen” („cu ciotul de la turnare neîndepărtat”) având cele mai bune analogii în depozitul de bronzuri de la Dobrinți, atribuit orizontului II de depozite (Ha. A1) din Serbia. În România, cele mai multe seceri de acest tip apar în zona Dunării de Jos, în timp ce din Transilvania se cunosc doar două exemplare. Alte piese apropiate ca formă, provin din Bulgaria, R. Moldova, Ucraina, fiind încadrate tipului Dičevo din Bronzul D și Hallstattul A1.

În ce privește ceramica, se remarcă în primul rând fragmentul de vas de dimensiuni reduse, decorat cu caneluri în ghirlandă și vasul mare, bitronconic, cu decor compus din caneluri, dispuse orizontal asociate cu caneluri în ghirlandă. În spațiile învecinate, decorul apare încă din bronzul târziu în Banat și mai frecvent pe diverse forme de vase de la Susani. Acest tip de decor este bine documentat și aria intracarpatică unde, în opinia lui H. Ciugudean, este considerat drept un element definitoriu pentru faza timpurie a culturii Gáva. Tot în aria acestei ultime culturi găsim analogii și pentru vasele bitronconice cu nervuri verticale în relief. Buze scurte, ușor evazate ale unor vase bitronconice sau străchini cu marginea invazată și fațetată sunt documentate în așezarea hallstattiană timpurie de la Portărești. Străchini cu decor de tip „pseudoturband” sau derivat, apar în aproape tot Bazinul Carpatic și Peninsula Balcanică. Caneluri înguste, dispuse semicircular, deasupra sau sub unele proeminențe, apar printre descoperirile de Hallstatt A de la Susani. Atât pentru decorul canelat, cât și pentru vasele „cuptor”, simple sau cu decor striat, găsim cele mai bune analogii între descoperirile de tip Vârtop sau Susani-Vârtop din Oltenia, cele mai apropiate geografic fiind cele de la Măru și Călugăreni (jud. Gorj). Pe baza analogiilor, considerăm că și descoperirile noastre se înscriu în cadrul acestei culturi sau grup cultural.

Datarea descoperirilor evului mediu, în sec. XIII-XIV, are la bază materialele relevante din punct de vedere cronologic, descrise în subcapitolul anterior. Ne referim aici, în primul rând, la inelul cu chaton rotund, decorat cu cruce, care își găsește o bună analogie la Estergom (Ungaria). Inelele cu cruce descoperite aici, nu prea numeroase, printre care și cel la care facem referire, sunt datate în sec. al XIII-lea. În ce privește ceramica, analogii pentru tipul de oală cu toarte, pentru fragmentul de toarte smălțuită verde-oliv și pentru capacul decorat cu alveole pe buză, găsim la Coconi, în sec. XIV-XV. Carafe cu gura trilobată menționăm printre altele la Sibiu-Piața Huet, Codlea și la Râmnicu Vâlcea-Parc (ultimele două datate în sec. XIII-XIV). Pentru decorul incizat, impresiunile cu roți și vase cu marcă de olar sau buze profilate, menționăm descoperirile de la Ostrov-Piatra Frecăței (sec. XI-XII), Bratei (sec. XII-XIII), Șimleu Silvaniei, Codlea și Cetățeni. Având în vedere prezența fragmentelor de carafă cu gura trilobată și lipsa căzănelor din lut, concluzionăm că așezarea noastră se datează în sec. XIII-XIV.

În concluzie, cercetările arheologice de la lezurenii - „Lunca lezurenilor”, de anvergură și desfășurate într-un timp relativ scurt, au evidențiat faptul că spațiul investigat este unul cu un potențial arheologic deosebit.

Situl, necunoscut inițial, contribuie într-o oarecare măsură la o mai bună cunoaștere a locuirii rurale de la începutul epocii bronzului și a fierului sau din evul mediu. Au fost descoperite noi

elemente de habitat și importante piese de inventar arheologic, pe baza cărora s-a putut creiona relația cu alte centre politice și militare contemporane. Totodată au fost descoperite și o serie de complexe care se individualizează prin inventarul aparte (secera de bronz din Cx48, inelul și fragmentul smălțuit din Cx25 ș.a.).

Situl nr.5

Cercetarea arheologică preventivă a sitului nr. 5 din extravilanul localității lezurenii, municipiul Târgu Jiu, punct „Lunca lezurenilor”, a avut ca scop eliberarea de sarcină arheologică a suprafețelor care urmează să fie afectate de lucrările pentru construirea viitorului obiectiv de investiție „Varianta de ocolire Târgu-Jiu”. Situl, necunoscut inițial, a fost pus în evidență de lucrările de diagnostic arheologic desfășurate în luna noiembrie 2014. Suprafața sa a fost delimitată între km 13+800-13+850 – 13+950-14+030 Est și km 0+350-0+405 – 0+517-0+605 pe DJ665, care urmează a fi relocat.

Ca și în cazul sitului nr. 4, aflat la numai 200 m sud de acesta, terenul pe care se află amplasat situl nostru aparținea, până în sec. al XIX-lea, din punct de vedere administrativ, de hotarul satului Curtișoara.

Suprafața care a făcut obiectul cercetării preventive (de peste 3834 m.p.), este situată în punctul „Lunca lezurenilor”, avea inițial destinația de fâneață și teren arabil. Vestigiile arheologice sunt situate pe malul stâng al văii lazului, la confluența sa cu un pârâu a cărui albie a fost regularizată în ultimele decenii. Urme sporadice de locuire s-au descoperit doar pe terasele înalte, cu structură aluvionară, de-o parte și de alta a pârâului. Între cele două puncte înalte, pe o lungime de cca. 100 m, se află o zonă joasă, cu un excedent de umiditate a solului, în ciuda lucrărilor de amenajare hidrografică mai sus menționate. Această suprafață, lipsită de vestigii arheologice, a fost verificată prin patru secțiuni de control, cu lungimi cuprinse între 8 și 10 m. Revenind la cele două terase ușor mai înalte, trebuie spus că și aici s-a constatat o umiditate crescută.

Au fost deschise patru suprafețe de decopertă notate cu indicativele Su1-Su4, toate având formă dreptunghiulară. S-a realizat decopertarea mecanică până la nivelul sterilului (cca. 0,30-0,35 m) și conturarea complexelor arheologice. Adâncimea redusă la care se aflau acestea, a făcut ca partea lor superioară să fie afectată de arăturile adânci din perioada colectivizării. În cele patru suprafețe decopertate au fost cercetate arheologic 48 de anomalii dintre care, 44 au fost confirmate ca fiind de natură antropică. Distribuția acestora pe suprafețe este următoarea: opt complexe au fost descoperite în Su1; șapte în suprafața Su2; 24 în Su3; 6 în suprafața notată cu indicativul Su4. Din punct de vedere cronologic, situația se prezintă în felul următor: Epoca bronzului = 8 complexe; Ev mediu, sec. XIV = 6; Ev mediu, sec. XVII-XVIII = 15; complexe cu datare incertă = 15.

Complexelor de mai sus li se adaugă alte 27 de gropi de stâlp, de diferite dimensiuni și adâncimi. Este cazul complexelor notate cu indicativele Cx2, Cx3, Cx6, Cx14, Cx17, Cx18, Cx19, Cx20, Cx21, Cx22, Cx23, Cx24, Cx25, Cx26, Cx27, Cx28, Cx29, Cx30, Cx31, Cx32, Cx34, Cx35, Cx38, Cx40, Cx43, Cx44 și Cx47. Majoritatea acestora au un plan de formă circulară și umplutura brun-cenușie, uneori cu pigmenți de cărbune. Cele mai multe dintre ele sunt lipsite de inventar arheologic sau au în umplutură piatră de râu, așezată aici pentru a da o mai mare stabilitate a stâlpului. O parte din acestea, aflate în suprafețele Su3 și Su4, par să se grupeze formând unele structuri (împrejmui) sau construcții, de forme și dimensiuni diferite. În primul rând, merită subliniată gruparea complexelor notate cu Cx17, Cx18, Cx19, Cx20 și Cx21, unde ultimele patru par să formeze o structură dreptunghiulară, de suprafață, cu dimensiunile de 6,2 x 3,5 m. Ținând cont de faptul că Cx17 se află aliniat pe latura de nord

cu Cx18 și Cx20, nu este exclus ca și pe sud să fi existat o altă groapă, nesurprinsă de noi, iar structura să fi fost mult mai lungă. O altă structură (posibilă împrejurire), semicirculară spre est și nord-est, având laturile de vest și de sud, drepte, este formată din gropile Cx22, Cx23, Cx24, Cx25, Cx26, Cx32, Cx33, Cx34, Cx35. A treia, formată din complexele Cx28, Cx29, Cx30 și Cx31, aparține probabil unei construcții de forma unui trapez, cu dimensiunile de cca. 3,9 x 2,5 m. Ultima dintre acestea, probabil dreptunghiulară, căreia îi lipsește însă groapa de sud-vest, este sugerată de complexele Cx43, Cx44 și Cx47.

În concluzie, din punct de vedere tipologic, în Situl arheologic nr. 5, au fost cercetate un număr de trei posibile anexe gospodărești (magazii), o locuință adâncită, cu un cuptor de uz menajer și o vatră, cinci complexe lipsite de inventar, șase gropi cu resturi menajere, două posibile gropi pentru extragerea lutului și 27 de gropi de stălp. Nu este exclus ca o parte din gropile fără inventar sau din cele menajere să fi fost utilizate la origini la păstrarea proviziilor. Umplerea acestora din urmă, cu resturi menajere, s-a produs probabil după degradarea și abandonarea acestora.

Cea mai mare parte a inventarului arheologic descoperit în situl de la lezurenii, punctul „Lunca lezurenilor”, este constituită din ceramică. Pe lângă cantitatea deosebit de redusă, mai remarcăm de asemenea, starea extrem de fragmentară a acesteia. Această situație nu permite decât cu puține excepții, reconstituirea tipologică a formelor de vase.

În rândul materialelor preistorice predomină, în număr covârșitor de mare, ceramica din categoria grosieră/de uz comun. Aceasta este destul de friabilă, atât datorită lipsei de omogenitate a pastei cât și a arderii incomplete. Suprafețele sunt netezite superficial, iar pasta are în compoziție nisip cu granulație mare și pietricele. În urma arderii, de tip oxidant, a rezultat un colorit cu nuanțe de cărămiziu și brun. Din stratul deranjat de lucrările agricole provine un fragment decorat cu brâu alveolat și un altul, din categoria semifină, cu nisip în pastă și lustru slab pe exterior.

În ce privește ceramica medievală, în ciuda numărului redus al materialelor descoperite, aceasta se diferențiază în două loturi distincte. Un prim lot, cu ceramică ce aparține în special categoriei uzuale, lucrată la roata cu turație medie sau rapidă și confecționată din pastă omogenă, cu aspect zgrunțuros. Arderea este completă, de bună calitate, iar cromatica variază de la brun-cărămiziu, la brun închis și negru. Ca forme, remarcăm prezența unor carafe cu gura trilobată, capacelor și a „oalei-borcan”, cu buza simplă sau profilată. Referitor la ornamente, distingem șirurile de impresiuni oblice, fasciculele de linii fin incizate și canelurile înguste, toate acestea dispuse orizontal. Mai remarcăm de asemenea, un fragment lucrat din pastă fină, bine omogenizată și arsă, acoperite cu o angobă roșie, descoperit în complexul Cx46.

Cel de-al doilea lot cuprinde o ceramică lucrată la roata rapidă, din pastă omogenă, cu degresant atent selecționat (nisip fin) și ardere completă, de bună calitate. Cromatica acesteia variază între cărămiziu și brun închis. Motivele ornamentale, dispuse orizontal, pe umărul sau pe corpul vaselor, constau din linii pictate cu angobă albă, având grosimi variabile. În cadrul acestor materiale se evidențiază în mod cert, o pipă din lut. Piesa, aproape întreagă, a fost descoperită în complexul Cx4. Aceasta are culoarea neagră, găvanul mic, rotund, fiind decorată aproape în întregime cu motive geometrice incizate. Inelul este proeminent și decorat cu caneluri oblice, care dau un aspect de torsadă.

Pe lângă ceramică au fost descoperite, într-un număr destul de redus, fragmente de chirpici ars și oase de animale. Cantitatea acestora din urmă este una neglijabilă însă și se datorează în primul rând acidității solului, care a afectat starea lor de conservare. Majoritatea oaselor descoperite de noi, este reprezentată de

fragmente dispartate, rod al unei acțiuni de debarasare de resturi alimentare.

Stratigrafia sitului este destul de eterogenă, înregistrându-se diferențe nu doar între suprafețele de decopertă (Su1 – Su4), ci și în cadrul aceleiași unități de cercetare, motiv pentru care ea nu poate fi generalizată. Ca și particularități s-au constatat următoarele:

Suprafața Su1

- Stratul vegetal (0-0,30 m), suprapune un nivel constituit din lut galben, compact, steril (0,30-0,70 m).
- În două locuri, suprafața este străbătută oblic de zone mlăștinoase cu pământ negru, mălos. Atât spre nord, cât și spre sud, lipsa vestigiilor a determinat renunțarea la decopertarea integrală a zonei delimitate inițial.
- Pentru cercetarea integrală a complexului Cx12, s-a procedat la desfacerea unei mici casete în zona sa.

Suprafața Su2

- Suprafața cercetată are o ușoară înclinație spre sud și una accentuată spre limita de vest. Aici stratigrafia se prezintă astfel: 1) 0-0,30 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,40 m – lut galben steril, pe alocuri cu balast sau măr negru, aluvionar.
- S-a casetat la Cx1 și Cx4, pentru desfacerea integrală a complexelor.
- Ca și în cazul Su1, în lipsa vestigiilor de la nord, sud și vest, s-a renunțat la decopertarea întregii zone.

Suprafața Su3

- Aceasta are o ușoară înclinație spre nord, fiind mărginită aici de o zonă joasă, inundabilă. Suprafața a fost prelungită cu 9 m spre nord, până în preajma pârâului care străbate zona.
- Stratigrafia are următoarea componență: 1) 0-0,35 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,60 m – lut galben steril, pe alocuri cu măr negru.
- Descoperirile se concentrează în zona mediană și spre nord. Nu există strat de cultură, acesta fiind probabil degradat de arături.

Suprafața Su4

- Ca și în cazul anterior, această suprafață are o ușoară înclinație spre nord, fiind mărginită aici de o zonă joasă, inundabilă. Si această suprafață a fost prelungită spre nord cu cca. 7 m. Datorită prezenței pe latura de est a unei conducte de transport gaze naturale, zona decopertată a fost restrânsă, pentru a nu pune în pericol conducta.
- Stratigrafia: 1) 0-0,35 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,55 m – lut galben steril.
- S-a casetat în zona Cx46, pentru desfacerea integrală a complexului.
- Nu există strat de cultură, acesta fiind probabil degradat de arături.

Secțiunea S1

- Secțiunea, orientată aprox. E-V, a fost realizată la cca. 5 m de limita de sud a suprafeței Su2.
- Dimensiuni: lungimea = 24 m; lățimea = 1,60 m; adâncime maximă = 0,60 m.
- Stratigrafia: 1) 0-0,30 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,60 m – lut galben steril, pe alocuri cu măr negru. Între m 0-2, pe capătul de est, imediat sub stratul vegetal, apare un strat de balast aluvionar.

Secțiunea S2

- Secțiunea, orientată aprox. N-S, a fost realizată la sud de suprafața Su2, la cca. 1 m de acesta, în continuarea profilului vestic.
- Dimensiuni: lungimea = 12 m; lățimea = 1,60 m; adâncime maximă = 0,50 m.

Stratigrafia: 1) 0-0,30 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,50 m – parțial lut galben steril. Pe partea de sud, la -0,40 m adâncime, apare stratul de balast aluvionar.

Secțiunea S3

- Secțiunea, orientată aprox. N-S, a fost realizată la sud de Su2, în continuarea profilului estic al suprafeței. Zona este traversată oblic de o conductă de transport gaze naturale.

- Dimensiuni: lungimea = 17 m; lățimea = 1,60 m; adâncime maximă = 0,45 m.

Stratigrafia: 1) 0-0,30 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,50 m – brun nisipos, steril. Sub stratul brun-nisipos apare balastul aluvionar. Capătul de nord al secțiunii este traversat de o conductă de transport gaze naturale.

Secțiunea S4

- Secțiunea, orientată aprox. N-S, a fost realizată în zona inundabilă de pe DJ665, între suprafețele Su1 și Su3.

- Dimensiuni: lungimea = 10 m; lățimea = 1,60 m; adâncime maximă = 0,50 m.

- Stratigrafia: 1) 0-0,30 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,50 m – lut brun-negricios, mâlos, steril.

Secțiunea S5

- Secțiunea, orientată aprox. NNE-SSV, a fost realizată în zona inundabilă de pe DJ665, între suprafețele Su2 și Su4.

- Dimensiuni: lungimea = 9 m; lățimea = 1,60 m; adâncime maximă = 0,50 m.

- Stratigrafia: 1) 0-0,30 m – strat vegetal; 2) 0,30-0,50 m – lut galben, steril.

În concluzie, cu toate că s-au descoperit complexe arheologice din trei perioade istorice, nu s-a putut delimita prezența unui strat de cultură, cu atât mai puțin diferențierea cromatică a fiecărei etape de locuire. Situația se datorează în primul rând lucrărilor agricole și a eroziunii solului.

Încadrările cronologice avansate aici, au la bază prelucrarea primară a materialului descoperit și studiul bibliografiei avute la dispoziție. Din nefericire nu în toate complexele au fost descoperite piese relevante din punct de vedere cronologic, iar un număr important dintre acestea au fost lipsite de inventar. Prin urmare, până la o analiză mai atentă a descoperirilor, în scopul valorificării științifice, datarea acestora în limite cronologice mai largi, ține de actualul stadiu al cercetării.

Din punct de vedere cronologic, situația se prezintă în felul următor: Epoca bronzului = 8; Ev mediu, sec. XIV = 6; Ev mediu, sec. XVII-XVIII = 15; complexe cu datare incertă = 15. Trebuie spus însă că nu toate complexele au oferit materiale solide pentru datare, majoritatea fiind lipsite de inventar arheologic. Prin urmare, datarea unor gropi de stâlp s-a făcut extrapolând datarea unor complexe apropiate sau a celor pe care analiza planimetrică sugerează o relație directă de tipul structurilor/construcțiilor mai sus menționate.

În ce privește materialul ceramic preistoric, gradul mare de fragmentare și lipsa ornamentelor relevante, permit doar o încadrare cronologică aproximativă, în epoca bronzului. După modul de tratare a suprafețelor și compoziția pastei, acestea pot să aparțină culturii Coțofeni. Pentru o datare în acest sens, pledează și descoperirile de la Situl nr. 4, aflate la doar 200 m distanță, spre sud.

Ceramica specifică primului orizont medieval de locuire, redusă cantitativ și extrem de fragmentară, ne oferă doar câteva repere cronologice. Se disting în primul rând fragmentele de carafă cu gura trilobată, cu analogii, printre altele, la Sibiu-Piața Huet, Codlea, Coconi și la Râmnicu Vâlcea-Parc. Decorul ce constă din șiruri de impresiuni oblice (cu „unghia”), specific sec. XI-XIII, continuă să fie utilizat până în sec. XV. Fascicule de linii fin incizate, dispuse orizontal, apar la Dridu și Grădeț, iar canelurile înguste, dispuse orizontal, menționăm la Coconi, Drobeta și Dridu. „Oale-borcan”, cu buza simplă sau profilată pe exterior, sub forma unei nervuri („cioc”/„colac”/„streașină”), mai mult sau mai puțin proeminente, sunt bine documentate în așezările din sec. XII-XIV sau mai târziu.

Având în vedere aspectul general al ceramicii, prezența fragmentelor de carafă cu gura trilobată și lipsa căldărilor din lut, specifice sec. XI-XII, concluzionăm că primul orizont medieval de locuire se datează în sec. XIII-XIV.

Pentru cel de-al doilea orizont medieval de locuire, ilustrativ

sunt în primul rând, materialele din complexul Cx4. Înainte de a discuta de spre acestea însă, dorim să spunem doar că majoritatea descoperirilor medievală târzie publicate, provin din medii urbane sau din aria unor construcții eclesiastice. Prin urmare, analogiile referitoare la construcțiile de factură rurală, cum este cazul bordeiului nostru, sunt destul de rare. Complexe de acest tip, unele cu gărlci și cuptor ce are atașată o vatră deschisă, menționăm la Coconi și București, aici cu o datare mai timpurie însă. În ce privește ceramica, analogii pentru liniile pictate cu angobă albă, cu grosimi variabile, amintim la Brănești-Vadu Anei (sec. XVI-XVII), București (sec. XV-XVI), la vest de Carpați, la Cefa (sec. XIV-XVI) sau în importanțele centre urbane de la Alba Iulia (sec. XVI-XVII) și Sibiu (sec. XVII-XVIII). Cel mai bun reper cronologic îl oferă însă pipa din lut, de culoare neagră, din complexul mai sus menționat. Conform caracteristicilor propuse de R. Robinson, piesa noastră, este de tip oriental și face parte din categoria celor cu găvanul rotund și mic. Astfel de pipe, introduse aici pe filieră turcească, sunt considerate timpurii, găvanul mic reflectând prețul crescut al tutunului la acea dată. Descoperirile arheologice din spațiul românesc sunt destul de numeroase, atestând fumatul ca o îndeletnicire larg răspândită și accesibilă indiferent de categoria socială. Ca analogii putem cita aici, piesele descoperite la Alba Iulia, Alexandria, Babadag Mangalia și în alte centre importante din Dobrogea, precum și la București, Brănești-Vadu Anei, Teaca, Vinerea și Sibiu, pentru a menționa doar câteva. În Transilvania, la 1721, această îndeletnicire le-a fost interzisă țăranilor, probabil datorită riscului mare de incendiere.

Având în vedere aspectul general al ceramicii, prezența pipei de tip arhaic și numărul infim al ceramicii smălțuite (doar un fragment), apreciem că locuirea medievală târzie de la lezurenii, „Lunca lezurenilor”, se datează în sec. XVII-XVIII. Deși suntem conștienți că puținele complexe descoperite aici, nu pot să acopere o secvență cronologică atât de largă, în lipsa unui lot mai numeros de materiale, nu ne permitem momentan o încadrare mai strânsă.

Cercetările arheologice de la lezurenii - „Lunca lezurenilor”, au evidențiat faptul că spațiul investigat este unul cu un potențial arheologic deosebit. Acestea contribuie într-o măsură substanțială la cunoașterea unor etape particulare ale evoluției umane din epoca bronzului și evul mediu din nord-vestul Olteniei. Cele două situri cercetate (4 și 5), aflate la numai 200 m distanță unul de celălalt, au scos la iveală vestigii importante, ce sugerează un sincronism între descoperirile din prima etapă medievală (sec. XIII-XIV). Au fost descoperite noi elemente de habitat și importante piese de inventar arheologic, pe baza cărora s-a putut creiona relația cu alte locuiri contemporane. Totodată au fost descoperite și o serie de complexe care se individualizează din punct de vedere tipologic și al inventarului (Cx4, Cx12, Cx46 ș.a.).

Situl nr. 6

Suprafața care a făcut obiectul cercetării preventive (de peste 11.760 m.p.), avea inițial destinația de teren arabil. Vestigiile arheologice sunt situate în punctul „Lunca Romanești”, pe o serie de grinduri cu structură aluvionară, din lunca râului Amaradia. Aici au fost deschise două suprafețe de decopertă, de formă poligonală, dispuse aproximativ est-vest, cu o deviere spre nord-est, conform traseului viitoarei șosele de centură. Este vorba despre o așezare, delimitată inițial pe o lungime de circa 320 m din traseul proiectat al viitoarei șosele de centură. Aceasta este amplasată la est de localitatea Romanești, sat aparținător mun. Târgu Jiu.

Din punct de vedere geografic, situl este amplasat în lunca inundabilă a văii Amaradia, pe o serie de grinduri a căror elevație este de doar 1,2-1,5 m față de restul zonei. Aici se află un canal care suprapune un curs de apă fosil, cu o lățime de cca. 60 m, colmatat

încă din vechime, dar activ în antichitate. Întreaga suprafață a sitului, inclusiv zona fostului curs de apă, a fost cercetată arheologic, aici realizându-se o suprafață de decopertă, notată de noi cu indicativul Su1. Suprafața de cercetare are o lungime de 420 m și o lățime variabilă, determinată de variația amprizei viitoarei șosele de centură, cuprinsă între 19 și 22 m. Decopertarea mecanică s-a oprit pe nivelul sterilului arheologic, descoperit între 0,50 și 0,80-0,90 m, adâncime care a permis conturarea complexelor arheologice. Pe alocuri, în zona fostei văi din antichitate, s-a coborât cu o secțiune de control, până la adâncimea de 2 m. Ulterior, ca urmare a descoperirilor rezultate ca urmare a supravegherii arheologice din apropiere (km 0+550), coroborate cu rezultatele diagnosticului arheologic din luna noiembrie 2014 și cu datele unei lucrări similare, realizată în proximitate, s-a constatat o extindere a vestigiilor acestui sit, spre est. Aceste noi vestigii au fost descoperite la o distanță de cca. 120 m față de nucleul principal al sitului, despărțite fiind de o altă albie fosilă, activă în activitate. Locuirea din acest punct a fost acoperită spre vest de un strat consistent de aluviuni, care au ridicat cota actuală a terenului. Acest strat aluvionar, pe alocuri cu o grosime de peste 1 m, . Această adâncime se adaugă altor 30 de cm de sol vegetal, îndepărtați deja, la momentul deschiderii suprafeței de cercetare.

Aici a fost deschisă o nouă suprafață de decopertă (notată Su2), pe alocuri coborându-se cu excavația până la -1,20 m adâncime, excepția zonei vestice unde, în perioada comunistă, au fost realizate mai multe lucrări de aducțiune de apă (conduce și cămine de vizitare) pentru o fermă agricolă, situl a avut de suferit și ca urmare a acestor intervenții antropice recente.

Suprafața decopertată a fost delimitată inițial între km 0+780-0+850 și km 0+950-1+200 însă, cercetarea dovedind prezența complexelor arheologice pe un perimetru mai mare cu cca. 50 m, până la km 0+900. Ulterior, datorită descoperirilor rezultate ca urmare a supravegherii arheologice din apropiere (km 0+550), coroborat cu rezultatele diagnosticului arheologic din luna noiembrie 2014 și cu datele unei lucrări similare, realizată în proximitate, s-a constatat o extindere a vestigiilor acestui sit, spre vest. Aceste noi vestigii au fost descoperite la o distanță de cca. 120 m față de nucleul principal al sitului, despărțite fiind de o altă albie fosilă, activă în activitate. Probabil că avem de-a face cu un alt meandru al aceluiași râu surprins și în Su1. Locuirea din acest punct a fost acoperită spre vest de un strat consistent de aluviuni, care au ridicat cota actuală a terenului. Acest strat aluvionar, pe alocuri cu o grosime de peste 1 m, a suprapus o locuire getică. Această adâncime se adaugă altor 30 de cm de sol vegetal, îndepărtați deja, la momentul deschiderii suprafeței de cercetare. Adâncimea până la care s-a realizat decoperta a variat de la 0,50 și 0,80 m, pe alocuri. Excepție fac zonele vechiului curs de apă, unde sterilul coboară mai mult, astfel că, săpătura noastră de control s-a adâncit între -1,40 și 2 m. Îndepărtarea straturilor de sol până la nivelul de conturare, s-a făcut prin decopertări succesive de cca. 0,20 m adâncime pe strat de decopertă și pe segmente de aproximativ 10 x 4 - 6 m.

În suprafața decopertată au fost cercetate 274 de anomalii, din care, un număr de 266 au fost confirmate ca fiind de natură antropică, cu valoare arheologică. Dintre acestea, 79 sunt gropi de stâlp, 132 gropi cu resturi menajere, 11 gropi de provizii, 12 locuințe, 5 reprezintă anexe gospodărești, 9 sunt gropi cu depuneri de ofrandă, 6 sunt gropi a căror funcționalitate nu poate fi stabilită, la care se mai adaugă un șanț, trei contexte de tipul unor grupări de ceramică în stratul de cultură și 7 gropi de extracția lutului. În ce privește datarea acestora, situația se prezintă în felul următor: 22 de complexe aparțin în mod cert culturii Coțofeni, iar pentru alte trei, atribuirea în cadrul descoperirilor acestei culturi rămâne cu semnul întrebării; două complexe aparțin culturii Verbicioara (Verbicioara I-III); două complexe au putut fi datate la modul general în epoca bronzului; 160

de complexe aparțin culturii getice din La Tène-ul târziu, iar pentru alte 45, datarea în această epocă nu este clară; 12 complexe aparțin epocii migrațiilor, unul este recent, iar 19 au o datare incertă, fiind lipsite de inventar sau cu material arheologic atipic.

După conturare, fiecare complex a fost fotografiat și marcat cu un număr de identificare. Pentru a înregistra aspectul umpluturii, al inventarului arheologic și eventuala succesiune a contextelor aflate în relație stratigrafică directă, toate complexele au fost secționate, iar profilul rezultat a fost fotografiat și desenat. S-a realizat cercetarea integrală a complexelor descoperite, urmată de fotografierea finală și desenarea planului. În unele cazuri (Cx3, Cx5, Cx20, Cx31, Cx33 ș.a.), acolo unde s-au descoperit diverse situații arheologice interesante (vase întregibile, sparte pe loc sau aglomerări de fragmente ceramice, chirpici ars, vetre portative etc.), acestea au fost curățate, analizate, fotografiate și desenate în detaliu.

Indiferent de etapa cronologică în care se datează, complexele descoperite de noi au un inventar destul de modest, în care predomină ceramica și chirpicul ars, mai rar fiind descoperite oasele de animale sau alte obiecte de material special.

Descoperirile atribuite culturii Coțofeni din Bronzul timpuriu, constau aproape exclusiv din ceramică, în marea ei majoritate aflată în stare fragmentară. Ceramica de uz comun este net superioară, cantitativ, celei fine, de bună calitate. Arderea oxidantă, incompletă în unele cazuri, a generat nuanțe de cărămiziu, cafeniu sau brun. Într-o proporție mai redusă, există însă și fragmente de culoare neagră, rod al unei arderi reducătoare. Degresantul utilizat în mod curent este nisipul, uneori fiind utilizat cel cu granulație mare. Pasta este slab omogenizată, iar netezirea suprafețelor este una superficială, textura prezentând astfel numeroase asperități. Vasele sunt extrem de fragmentare, astfel încât nu putem să ne pronunțăm cu certitudine asupra tuturor formelor. Distingem totuși prezența străchinilor și a castroanelor, a vaselor de uz comun și, mai rar, a amforelor sau a ceștilor.

Decorul cel mai frecvent este cel incizat, întâlnindu-se într-o motivistică destul de variată, printre care amintim aici inciziile de tip „câpriori” și „ramuri de brad”, care par să domine, benzile incizate sau „triunghiurile îngropate” ș.a. În numeroase cazuri, ornamentele de tip ramuri de brad apar asociate cu șiruri de impresiuni suprapuse, dispuse pe buza unor vase sau cu aplicații plastice de tip „boabe de linte”. Se cuvine să mai menționăm că decorul realizat prin canelura apare extrem de rar, fiind documentată într-un singur caz, iar cel în tehnica împunsăturilor succesive (Furchenstich), lipsește cu desăvârșire. Tot singular ne apar și motivele realizate prin impresiuni cu o sfoară răsucită sau cele realizate cu pieptenele (Kammstich) la fel ca striurile și nervurile în relief. Barbotina este documentată prin mai multe fragmente ce par să aparțină aceluiași vas.

Deosebit de important este și un fragment de plastică antropomorfă, mai precis un fragment dintr-o statueta cu cap discoidal, neornamentată.

Puține la număr, însă nu lipsite de interes, sunt descoperirile culturii Verbicioara din Bronzul mijlociu. Acestea, ca și în cazul anterior, sunt reprezentate prin complexe cu un inventar în care predomină ceramica fragmentară, cu excepția complexului Cx33, unde, așa cum s-a mai spus, există și vase întregi sau parțial întregibile. Lipsesc piesele din metal sau piatră și oasele de animale, iar chirpicul ars apare în cantități neglijabile.

Revenind la ceramică, se observă și în acest caz, o predominare a materialelor din specia grosieră. Arderea acestora este oxidantă, incompletă în unele cazuri, a generat nuanțe de cărămiziu sau brun închis. Degresantul utilizat în mod curent este nisipul cu granulație mare și pietricelele. Pasta este slab omogenizată, iar netezirea suprafețelor este una superficială, textura prezentând astfel numeroase asperități. Există însă și ceramică de bună calitate,

din categoria celei fine și semifine, arsă reducător în unele cazuri, rezultând o culoare neagră, care prin lustruire a căpătat un aspect metalic.

În ce privește repertoriul formelor și al ornamenticii, în ciuda numărului mic de descoperiri, întâlnim aici vase destul de variate, care acoperă o paletă largă din inventarul ceramicii Verbioara. Predominante sunt vasele uzuale, tronconice sau bitronconice, unele prevăzute cu toarte și decorate cu brăuri crestate sau alveolate pe buză, asociate cu grupe de linii incizate, dispuse vertical. Striurile mai mult sau mai puțin regulate, ori grupele de linii incizate arcuite și întretăiate, constituie de asemenea, elemente de decor întâlnit pe vasele acestei categorii. O a doua categorie o reprezintă vasele de tip amforă, cu corpul bombat, decorate pe umăr sau în zona diametrului maxim cu șiruri de impresiuni alungite, simple sau încadrate de linii incizate dispuse vertical, întrerupte de mici proeminențe de la care pleacă grupe de linii verticale. Acestea le urmează vasele cu corpul sferic, de tip amforetă sau vasele „clepsidră” cum mai sunt ele numite, din care se păstrează un exemplar întreg și două fragmentare. Ceștile, de diverse forme și dimensiuni, majoritatea întregi sau întregibile, sunt și ele prezente în așezarea de la Romanesti. Una dintre acestea, cu corpul ușor arcuit spre interior, este realizată printr-o tratare superficială a suprafețelor. Decorul său constă din striuri dispuse oblic și redat într-o manieră neîngrijită. Ce-l de-al doilea exemplar, păstrat întreg, are corpul ușor bombat, gâtul tronconic și buza decorată cu un brâu crestă. Toarta pleacă de la nivelul buzei și se unește cu corpul vasului în zona de contact a gâtului cu copul. Pasta din care a fost lucrată este specifică vaselor de uz comun, iar suprafețele sale au fost netezite superficial. Înscrișă în categoria ceramicii fine, ultima ceașcă pe care dorim să o prezentăm aici diferă total de cele anterioare. Exemplarul nostru, păstrat în stare fragmentară, face parte din categoria ceștilor cu gât tronconic înalt, corpul bombat înspre bază și toarte care pornește de sub buza vasului până pe umărul acestuia. În zona diametrului maxim este prevăzută cu patru mici pastile aplicate, dispuse simetric. Suprafețele sunt bine lustruite, iar arderea sa a fost una de tip reducător. Decorul constă din grupe de câte două linii verticale, realizate prin incizie, dispuse de-o parte și de alta a micilor proeminențe, la o oarecare distanță. Două șiruri de impresiuni mici oblice de tip „boabe de grâu”, dispuse orizontal, înconjoară vasul, unul în zona diametrului maxim, legând proeminențele între ele, iar celălalt în partea superioară. Un alt șir similar pornește vertical din zona de sub toarte. Ceașca a suferit parțial o ardere secundară, slipul său bine lustruit fiind exfoliat pe una dintre laturi.

Cea de-a treia etapă de locuire și cea mai importantă prin numărul mare de complexe descoperite, prin diversitatea lor și a inventarului, este cea getică. În ciuda numărului mare de complexe cercetate, trebuie să remarcăm totuși sărăcia pieselor speciale, din metal sau sticlă. Din acest ultim material menționăm patru obiecte de podoabă, toate păstrate în stare fragmentară. Două astfel de piese reprezintă brățări, dintre care una provine din complexul Cx210, iar cea de-a doua, descoperită în pământul excavat din suprafața Su1, provine probabil din stratul de cultură. Primul fragment este confecționat din pastă de sticlă de culoare maronie, având un decor care constă din aplicații albe. Cel de-al doilea fragment este confecționat din pastă de sticlă de culoare albastră, având o parte mediană bine reliefată, ce imită torsiunea și nervuri pe laturi, decorate cu aplicații albe. Tot din pastă de sticlă sunt confecționate și cele două mărgelile cu „ochi”, de mici dimensiuni, păstrate fragmentar. Una dintre acestea a fost descoperită în Cx245, iar cea de-a doua, provine din pământul excavat al suprafeței Su1. Astfel de piese, în mediul lor de origine, sunt asociate în general cu inventare funerare specific feminine, fapt postulat și pentru descoperirile similare din așezările dacice. Însă descoperirile de la Hunedoara, unde mărgelile

din pastă de sticlă apar atât în mormintele unor bărbați, cât și în inventare funerare feminine, vin să contrazică afirmația de mai sus.

După cum am mai afirmat, piesele din metal descoperite în această așezare, sunt destul de rare și, în marea lor majoritate, deosebit de prost păstrate. În rândul pieselor din bronz menționăm câteva fragmente din resortul unei fibule descoperite în Cx74, alături de toarta, ruptă din vechime, a unei căni bitronconice. Tot din același metal, însă imposibil de încadrat tipologic și cronologic, mai menționăm un fragment de tablă din bronz, descoperit în complexul Cx210 și un altul, sub forma unui mic bulgăre diform, ce provine din pământul excavat al suprafeței Su1. Acesta pare să reprezintă un rest de prelucrare a bronzului, atestând indirect, prezența acestui meșteșug în așezarea noastră. Prelucrarea fierului este și ea atestată pe baza unei lupe din acest metal, descoperită în complexul Cx62, a zgurii din Cx58 și a unui rest de topire, din pământul excavat al Su1. Cu toate acestea, piesele descoperite aici sunt deosebit de puține. Din contexte clare provine un obiect diform și deosebit de corodat, descoperit în complexul Cx119 și o mică lamă de cuțit, puternic corodată, ce nu a putut fi prelevată (din Cx229). La acestea se adaugă alte două fragmente, descoperite în pământul excavat al suprafeței Su1, care provin probabil din stratul de cultură.

Uneltele și ustensilele din piatră sunt, la rândul lor, deosebit de puține. În rândul lor se remarcă o lamă din silex, probabil preistorică, descoperită însă în groapa Cx3, o cute fragmentară din Cx147, realizată dintr-o gresie de bună calitate, cu fețele ușor concave datorită utilizării îndelungate, o altă cute, realizată însă dintr-o banală piatră de râu, de formă alungită, ce provine din Cx154 și câteva rășnițe întregi sau fragmentare. Nu este exclus ca piesele descoperite în pământul excavat al suprafeței Su1, să aparțină tot locuirii getice.

Oasele de animale sunt deosebit de puține și de prost păstrate, solul acid al zonei făcându-le uneori imposibil de prelevat. Resturi de dentiție și din oasele unor rumegetoare de talie mare (probabil vite), au apărut în complexe precum Cx43, Cx136, Cx156, Cx161, Cx182, Cx226 și Cx236.

Prezența unor „fusaiole” din lut, în câteva dintre complexe getice, chiar dacă în număr destul de redus, relevă existența unor activități de tip tors și țesut. Lipsa perforației la una dintre piesele de formă similară, cum este cea din complexul Cx236, ne îndeamnă să nu excludem utilizarea acestora și în alte scopuri.

Tot în rândul pieselor din lut, demn de remarcat este și un fragment de creuzet, de formă alungită, ce poartă urme de utilizare, descoperit în complexul Cx57.

Pe lângă cele de mai sus, o mare parte a inventarului arheologic descoperit în complexe din situl de la Romanesti, este constituită din fragmente de chirpici ars, unele deosebit de masive și lipitură de vatră. Acestea din urmă sunt atestate atât sub forma unor vetre fixe, dispuse direct pe sol, cât și sub formă mobilă, cu gardină înaltă și cu picioare trompetiforme în unele cazuri.

După cum am mai afirmat, cea mai numeroasă categorie de inventar o reprezintă ceramică. În ciuda acestui aspect, ca și în cazul descoperirilor precedente, frapează în primul rând starea extrem de fragmentară a materialului ceramic.

Sub aspectul tehnicii de confecționare, se remarcă o dominare netă a categoriei de uz comun, lucrată cu mâna, în dauna ceramicii fine și semifine, mai slab reprezentate. Forma cea mai frecvent întâlnită aici o reprezintă oala uzuală sau vasul borcan, cu buza rotunjită, uneori răsfrântă spre exterior, fundul drept și corpul arcuit. Acest tip de vas este modelat cu mâna, din pastă neglijent netezită, degresată cu nisip și pietricele. Arderea sa, de tip oxidant, a dus la o cromatică destul de săracă în expresie, dominată în special de cărămiziu sau de diferite nuanțe de brun. Decorul său, destul de variat, constă din: butoni cilindrici, simpli sau alveolați; proeminențe

aplatizate, simple sau alveolate; brăuri simple sau alveolate, dispuse în arcadă sau bastonașe întoarse, asociate în general cu butoni sau cu proeminențe de tipul celor de mai sus; linii incizate, dispuse orizontal, vertical, în semicerc, ondulat sau sub formă de „brăduț”; striuri verticale sau dispuse dezorganizat pe corpul vaselor; șiruri de alveole dispuse orizontal sau ondulat. O deosebită importanță, prin caracterul său de unicat, o reprezintă vasul cu reprezentări animaliere. Acesta are corpul arcuit și buza îngroșată, fiind prevăzut cu proeminențe-apucători, de forma unor reprezentări zoomorfe, unite între ele cu brăuri alveolate dispuse în arcadă, din care pornesc altele, verticale. În partea superioară, care se păstrează cel mai mult, decorul constă din pastile aplicate dezordonat. Proeminențele redau stilizat imaginea unor animale domestice din specia ovicaprinelor (berbec și oaie), iar decorul din pastile sugerează lâna acestora. Mai trebuie spus că unele dintre vasele acestei categorii prezintă la bază, urme de ardere secundară, fapt ce dovedește utilizarea lor în contact direct cu focul, probabil în procesul de preparare a hranei. De altfel, unul dintre vasele de acest tip, păstrat în stare fragmentară, încă mai păstrează în interior urme ale conținutului său. O altă categorie ceramică, importantă mai ales prin unele exemplare păstrate aproape întregi, o reprezintă vasele de provizii. Cele lucrate cu mâna, din pastă degresată cu nisip, au suprafețele bine netezite sau chiar lustruite la exterior. În privința formelor ce pot fi reconstituite avem: vase cu gura răsfrântă spre exterior și corpul alungit, de mari dimensiuni, prevăzut cu mici proeminențe conice în jumătatea superioară a diametrului maxim și vase cu corp bitronconic și gura evazată. De asemenea, acestei categorii îi pot fi atribuite și câteva fragmente ale unor vase lucrate la roata olarului, din pastă fină sau semifină. Printre acestea se numără: un fragment dintr-un vas de mari dimensiuni, descoperit în Cx221, decorat cu linii incizate, dispuse orizontal ce încadrează linii ondulate; fragmente dintr-un vas cu buza orizontală și fundul inelar din Cx130; fragmente din peretele unui vas de mari dimensiuni, cu fundul inelar, descoperit în Cx215. Nu în ultimul rând, mai menționăm aici un vas de mici dimensiuni, utilizat probabil la păstratul lichidelor, care provine din complexul Cx160. Vasul are fundul inelar și un decor compus din linii incizate, dispuse orizontal ce încadrează linii ondulate. O altă formă de vas ce apare frecvent în așezarea noastră este strachina. Exemplarele lucrate cu mâna, sunt realizate în general din pastă semifină, având culoarea cărămizie sau brun-negricioasă. Din punct de vedere tipologic regăsim străchini cu buza invazată, prevăzute în unele cazuri cu proeminențe întoarse în jos, dispuse sub diametrul maxim și străchini tronconice, cu buza îngroșată, răsfrântă spre exterior și umăr proeminent. Exemplarele lucrate la roată sunt puțin numeroase și deosebit de fragmentare. Ele sunt realizate din pastă fină, cenușie, brun-roșatică sau cărămizie. Ca și caracteristici, vasele de acest tip prezintă buza îngroșată, răsfrântă spre exterior și umărul proeminent, având cel mai probabil corpul tronconic. O categorie înrudită este cea a străchinilor cu picior înalt, cunoscute drept fructiere. Vasele de acest tip sunt destul de puține printre descoperirile noastre și deosebit de fragmentare, nelăsând astfel prea mult loc de considerații. Putem spune totuși că această formă există atât în varianta lucrată cu mâna, cât și la roată. Din prima categorie, confecționată din pastă semifină, de culoare brun-negricioasă, se distinge un exemplar cu buza fațetată, descoperit în complexul Cx74. Cele la roată au pastă fină, de culoare cenușie, buza puțin lătită și piciorul scund, așa cum sugerează fragmentele din Cx147 și Cx168. Cămile reprezintă apariții sporadice în situl de la Romanești. Cele realizate cu mâna, sunt lucrate din pastă semifină, de culoare neagră la exterior, ușor lustruite. Forma lor este bitronconică, iar toarta, la singurul exemplar păstrat întreg, este puțin supraînălțată și prevăzută cu nodozități în partea superioară. Cele lucrate la roată, din pastă fină, cenușie, sunt toate imposibil de reconstituit ca formă și dimensiuni păstrându-se

extrem de fragmentar. Doar câteva toarte în bandă lată, cu marginile îngroșate, trădează prezența acestor vase în inventarul așezării noastre. Ca și în cazul precedent, următoarea categorie, cea a vaselor de tip kantharos, sunt deosebit de puține și fragmentare. Demne de remarcat sunt două exemplare parțial întregibile, dintre care unul, lucrat cu mâna, din pastă de culoare neagră, decorat cu linii lustruite dispuse în unghi și un altul lucrat la roată, din pastă fină, cenușie. Mult mai numeroase sunt însă descoperirile așa-numitei cești dacice (câțuie) sau cești opaiț. Exceptând vasul din Cx115, lucrat mai îngrijit, restul exemplarelor sunt modelate din pastă grosieră, netezită superficial și incomplet arsă. Revenind la ceașca menționată mai sus, trebuie spus că aceasta are suprafețele bine netezite, fiind decorată cu motive incizate („brăduț”) inclusiv pe toartă. Utilizarea lor la iluminat, idee consacrată în literatura de specialitate, este susținută de prezența urmelor de funingine din interiorul ceștii descoperită în locuința Cx266. Capacele de vase sunt deosebit de puține și fragmentare. Se remarcă aici, fragmente dintr-un vas lucrat cu mâna, de forma unei calote semisferice, prevăzut cu un buton tronconic și un fragment prevăzut cu un prag masiv și toarte ce imită torsiunea. Acest ultim vas, este lucrat la roată, din pastă cenușie, de bună calitate. În zona toartei prezintă o perforație realizată după ardere, menită probabil să folosească la atârnatul său cu ajutorul unei sfori. Ca și în cazul precedent, strecurătorile constituie apariții rare între descoperirile noastre. Lucrate cu mâna sau la roată, ultimele din pastă fină, cenușie sau roșatică, prin starea lor fragmentară, permit puține considerații asupra formei. Excepție face vasul parțial întregibil din Cx171, cu partea inferioară de formă conică, umăr bine marcat și gât înalt, terminat printr-o buză ușor evazată. O ultimă categorie ceramică pe care o discutăm aici este cea a amforelor „locale”, reprezentată în cazul nostru prin două fragmente de toarte. Unul dintre acestea este simplu, lucrat din pastă degresată cu nisip cu granulație mică, brun-negricioasă, arsă incomplet. Cel de-al doilea fragment, este lucrat din pastă fină, cu mult nisip și mică în compoziție, bine arsă, de culoare cenușie la exterior. Toarta are secțiune aproape circulară, profil unghiular și o ștampilă anepigrafă, dreptunghiulară, situată în partea superioară.

Ultimul orizont de locuire cercetat de noi, poate fi atribuit, în ciuda sărăciei materialului arheologic, epocii migrațiilor, mai exact mediului cultural Ipotești-Ciurelu-Cândești. În ce privește inventarul, acesta este constituit aproape exclusiv din ceramică, la care se adaugă un fragment din partea inferioară a unei râșnițe (meta) din tuf vulcanic, o fusaiolă de dimensiuni reduse și un fragment dintr-o tavă masivă din lut, similară vetrelor portative.

Ceramica este dominată de vasele lucrate din pastă modelată cu mâna, din pastă degresată cu nisip și microprundișuri cu granulație mare, reflectând un grad redus de sortare a materialului. Unele fragmente, puține la număr, au în compoziția pasteii, paiete mici de mică sau cioburi pisate. Arderea este oxidantă și incompletă, iar suprafețele sunt superficial netezite. Toate aceste caracteristici tehnice, de calitate inferioară, au dus la o fragmentare excesivă a materialului ceramic. Ca tipuri de vas întâlnim oala-borcan, vasele miniaturale și tăvițe. Cât privește prima categorie, acestea au buza răsfrântă spre exterior („buză în S”) și ornamente, în câteva cazuri, de tip alveole sau crestături. Vasele miniaturale sunt reprezentate printr-un exemplar întreg, netezit superficial, înalt de 7,7 cm și cu o deschidere la gură de 5 cm. Forma sa imită în mod evident vasul-borcan cu buza ușor răsfrântă spre exterior. În categoria tăvițelor includem două mici fragmente descoperite în complexele Cx14 și Cx15, care par să aparțină aceluiași vas. Acestea sunt lucrate din pastă de calitate inferioară, degresată cu nisip, slab netezită și arsă oxidant. Marginea lor este joasă și ușor arcuită. Ele se păstrează sub forma unor fragmente de dimensiuni reduse, fapt ce permite o reconstituire a diametrului inițial al vasului. Ceramica realizată cu

ajutorul roții olarului cu turație înceată și medie, variază din punct de vedere calitativ, mai ales datorită compoziției pastei. Avem aici, vase lucrate neglijent, din pastă zgrunțuroasă, degresată cu nisip și pietricele, decorate cu fascicule de linii incizate dispuse în registre orizontale. Altele în schimb, sunt bine netezite, iar pasta prezintă un grad mai mare de sortare a degresantului. Decorul acestora constă din fascicule de linii orizontale ce alternează cu altele de tipul liniilor în val. În ciuda stării fragmentare, din punct de vedere al formei, credem că avem de-a face cu același vas-borcan, decorat în partea superioară, în varianta transpusă la roată. Ceramica lucrată la roata rapidă este slab reprezentată în această așezare, din complexul Cx14 și Cx255 provenind singurele fragmente de acest fel. Unul dintre ele provine de la un vas de dimensiuni reduse, lucrat din pastă fină, cenușie, decorat cu mici nervuri în relief, dispuse orizontal. Cel de-al doilea, lucrat de asemenea din pastă fină, degresată cu microprundișuri, este nedecorat și prezintă la interior canelurile (coastele) datorate turației rapide a roții.

Cel mai vechi orizont de locuire de la Romanești, din punctul „Lunca Romanești” aparține așa cum am mai spus, culturii Coțofeni. Numărul destul de redus al complexelor care pot fi atribuite acestei culturi și starea fragmentară a materialului, precum și stadiul prelucrării acestuia, ne impune o oarecare doză de precauție în încercarea de încadrare într-o cronologie cât mai strânsă. În lipsa unor forme întregibile, relevante din punct de vedere cronologic sunt fragmentele din pereții și buza unor vase decorate cu incizii de tip „căpriori” sau „ramuri de brad”, ultimele asociate uneori cu șiruri de impresiuni suprapuse sau cu aplicații plastice de tip „boabe de linte”. Decorul tip „ramuri de brad”, dispus în registre, cu benzi înguste, cruțate, apare doar în prima fază a culturii Coțofeni.

La acestea se adaugă canelura, benzile incizate, „triunghiurile îngropate”, decorul realizat cu pieptenele (Kammstrich), striurile și nervurile în relief. Triunghiurile îngropate realizate prin incizii late, asociate uneori cu șiruri de impresiuni suprapuse, debutează încă din faza Coțofeni I, păstrându-se aproape neschimbat pe tot parcursul celor trei etape evolutive ale acestei culturi. Canelura, aplicațiile plastice de tip „boabe de linte” și nervurile în relief, se numără de asemenea printre caracteristicile ornamentelor din fazei incipiente. O parte din elementele apar însă și în descoperiri din faza târzie din NE Olteniei.

Tot aici s-ar înscrie și primele materiale decorate cu șnurul fals, însă opiniile specialiștilor nu sunt în deplină concordanță. Decorul realizat cu pieptenele în tehnica Kammstrich, apare printre descoperirile fazei Coțofeni II de la Herculane-Peștera Hoților sau, mai recent, la Vințu de Jos-Deasupra Satului, la nivel Coțofeni I.

Prin urmare, având în vedere datele de mai sus, coroborate cu lipsa decorului cu împunsături succesive, specific fazelor mai evoluat și prezența fragmentului decorat în tehnica șnurului fals, plasează descoperirile noastre faza Coțofeni I sau cel mai târziu la începutul fazei următoare.

Cea de-a doua grupă de descoperiri, aparținând culturii Verbicioara, este slab reprezentată din punct de vedere numeric, însă spectaculoasă prin prezența vaselor întregi și întregibile. În ce privește cronologia și evoluția culturii Verbicioara, mai trebuie să precizăm că, ne-am raliat opiniei lui B. Hänsel, care-i atribuie acestei culturi doar fazele Verbicioara I-III, așa cum au fost ele definite de D. Berciu. Fazele Verbicioara IV-Va și ultima etapă din schema evolutivă a lui Berciu, faza Vb, reprezintă manifestări culturale aparte, denumite grupul Govora, respectiv, grupul cultural Ișalnița, fiind împărțite mai nou și de alți specialiști români. Această reinterpretare contravine punctului de vedere al lui D. Berciu, cel care a definit această cultură, punct de vedere susținut fără modificări semnificative și de alți arheologi români.

Revenind la analiza formelor și ornamentelor ceramicii

Verbicioara din acest sit, trebuie subliniat încă din start aspectul său destul de unitar. Striurile sunt considerate elemente timpurii, de tradiție Gornea-Orlești sau chiar mai vechi, analogiile acestui decor fiind destul de numeroase. O datare asemănătoare o au și vasele uzuale, decorate cu grupe de linii incizate, dispuse vertical, uneori asociate cu brăuri crestate sau alveolate pe buză. Bune analogii pentru vasul de tip amforă, cu corpul bombat, decorate pe umăr sau în zona diametrului maxim cu șiruri de impresiuni alungite, încadrate de linii incizate dispuse vertical, întrerupte de mici proeminențe de la care pleacă grupe de linii verticale, găsim la Ostrovul Corbului. Vasele de tip amforetă își găsesc analogii în așezarea eponimă a acestei culturi, unde întâlnim și ceștile cu gât tronconic înalt, corpul bombat înspre bază prevăzută cu mici pastile aplicate, dispuse simetric în zona diametrului maxim. Alte analogii apropiate acestui tip de ceașcă mai provin de la Locusteni și Cârcea. Ceștile simple, cu corpul ușor bombat, gâtul tronconic și buza decorată cu un brâu crestă sunt apariții destul de rare în mediul Verbicioara, singurul exemplar asemănător provenind tot din așezarea eponimă.

Așa cum se poate vedea, toate analogiile de mai sus aparțin orizontului timpuriu al culturii Verbicioara (fazele I-III), acesta constituind și momentul la care se datează descoperirile noastre.

Cea mai consistentă etapă de locuire aparține, așa cum am mai afirmat, culturii getice din La Tène-ul târziu. Prin urmare, analiza materialului ceramic descoperit aici, extrem de bogat și variat, s-a realizat doar într-o formă primară, astfel încât, concluziile referitoare la evoluția particulară a fiecărui complex arheologic, nu pot avea decât un caracter tranzitoriu. La aceasta se adaugă și cvasi-inexistența elementelor de inventar special, cu valoare cronologică ridicată. În rândul acestor ultime piese, se remarcă în primul rând cele din pastă de sticlă. Atât brățelele cât și măgelele descoperite aici, reprezintă probabil importuri din mediul celtic, așa cum sunt considerate unele dintre descoperirile de acest fel din mediul daco-getic. Contactele zonei cu celții din spațiul intracarpatic, nu reprezintă manifestări singulare, cel mai apropiat exemplu fiind mormântul de la Telești, unde apar și analogii pentru podoabele noastre din pastă de sticlă. Această descoperire a fost datată în a doua jumătate a sec. III a. Chr. și începutul sec. II a. Chr., în timp ce, piese similare din arealul daco-getic, se înscriu între sec. II-I a. Chr. Tot din apropiere, mai cităm ca analogie, un fragment de brățară de descoperit în așezarea de la Spahii. Piese din pastă de sticlă, în special măgelele, sunt bine cunoscute în mediul getic de la sud de Carpați, astfel că, menționăm aici doar câteva descoperiri precum cele de la Socu-Bărbăești, Conțești, Zimnicea, Popești și lista poate continua. Un lot destul de numeros de astfel de podoabe provine din spațiul intracarpatic, din fortificația de la Tilișca, alte piese apărând sporadic și în unele așezări de pe cursul mijlociu al Mureșului.

O piesă deosebit de importantă pentru datarea locuirii getice din acest punct este toarta de cană din bronz, descoperită în Cx74. În ciuda stării sale fragmentare, ea poate fi încadrată în categoria cânilor bitronconice de tip Piatra Neamț, în România având analogii la Bâta Doamnei, în localitatea care dă numele acestei serii și în nord-vestul României, la Șimleu Silvaniei. În zona lor de origine (spațiul nord italic), astfel de câni se datează între 125/120 – 50 î. Chr., în timp ce, piesele din Dacia preromană, pătrund aici încă din prima jumătate a sec. I a. Chr.. Vasele borcan, de tipul celor descrise în subcapitolul anterior, reprezintă o apariție comună în așezările geto-dacice din spațiul intra și extracarpatic, din sec. II a. Chr. – I p. Chr., continuând să fie utilizat chiar și după cucerirea romană. Așa cum spuneam, vasul nostru cu reprezentări animaliere are, în stadiul actual al cercetărilor noastre, un caracter de unicat. O parte din elementele sale speciale de decor își găsesc însă analogii în arealul daco-getic. Ne referim aici în primul rând la reprezentările animaliere în general și la cele de ovicaprine în particular, dintre care, cele mai

numeroase exemple provin de la Brad, ele nefiind însă manifestări singulare. În ce privește decorul realizat din pastile aplicate, acesta este unul nu foarte răspândit, găsindu-și analogii la Piscu Crăsani, Poiana (sec. I a. Chr.) și pe ce ceramica din Muntenia (aici sec. II a. Chr. - I. p. Chr.) și din spațiul intracarpatic.

Vasele dacice de provizii, lucrate la roată, își au originea în exemplarele de tip pithos din lumea grecească, datându-se pe parcursul sec. I a. Chr. - I. p. Chr..

Străchinile tronconice lucrate cu mâna sau la roata olarului, sunt apariții comune în mediul geto-dacic, fiind lipsite de valențe cronologice ridicate. Excepție fac exemplarele cu buza invazată, prevăzute cu proeminențe întoarse în jos, considerate de tradiție hallstattiană, cu o datare pe parcursul sec. V-IV a. Chr. și IV-III, continuând să existe pe tot parcursul sec. II-I a. Chr.. Trebuie spus însă că acestora din urmă le lipsesc proeminențele, fapt care ne determină, în ciuda asocierii vaselor noastre cu ceramică la roată, pledăm pentru o datare pe parcursul sec. III a. Chr. sau, cel târziu prima jumătate a sec. II a. Chr. Fațetare buzei fructierelor lucrate cu mâna, este considerate de unii autori drept o caracteristică timpurie a ceramicii dacice din Transilvania, datată între sec. III a. Chr. – prima jumătate a sec. II a. Chr. La sud de Carpați, tehnica fațetării continuă să fie utilizată și în perioada sec. II-I a. Chr., după cum o dovedesc exemplarele descoperite la Spahii sau Vadu Anei, pentru a cita doar câteva exemple.

Cana lucrată cu mâna, cu toartă ușor supraînălțată, cu nodozități, își găsește bune analogii la Sebeș, Brad și în alte așezări similare, datându-se pe parcursul sec. II a. Chr..

După unele opinii, vasele de tip kantharos din mediul geto-dacic sunt forme de inspirație elenistică preluate însă din olăria celtică. Astfel de vase au o datare destul de largă, fiind utilizate din a doua jumătate a sec. al II a. Chr. pe tot parcursul sec. I a. Chr. Printre analogiile kantharoi-ului modelat cu mâna menționăm descoperirile din dava de la Grădiștea, datate în sec. I a. Chr. și exemplarul de la Sighișoara (sfârșitul sec. I a. Chr. și pe parcursul sec. I p. Chr.).

Descoperirile așa-numitei cești dacice sunt mult prea numeroase pentru a le mai cita aici, fiind specifice majorității așezărilor geto-dacice din faza clasică, continuându-și existența și în epoca romană. Acest lucru ne-o dovedește descoperirile din castrele de la Bumbesti Jiu și Cătunele, pentru a le cita doar pe cele mai apropiate. În schimb, motivul „brăduțului”, interpretat de unii autori ca simbol al arborelui vieții, apare destul de rar pe astfel de recipiente.

Vasul strecurătoare din Cx171 își găsește bune analogii în centre precum Popești, Poiana sau în alte așezări din faza clasică.

Amforele având toarte cu profil unghiular sunt specifice lumii rhodiene de la sfârșitul sec. III a. Chr. până în sec. I a. Chr.. Amforele de Rhodos domină numeric descoperirile de acest tip din spațiul getic. Exemplarul nostru, prin analogie cu alte produse asemănătoare, se înscrie în ceea ce specialiștii numesc drept imitație locală a amforelor rhodiene. Acestea sunt produse în zona Munteniei, având legătură cu comerțul cu vinuri. Datarea amforelor de producție locală cu ștampile anepigrafe se înscrie pe parcursul sec. II – I a. Chr., activând aproape în paralel cu vasele rhodiene pe care le imită. Datarea propusă pentru aceste amfore jalonează, în opinia noastră și etapa de locuire getică din așezarea noastră, cu posibilitatea ca începuturile sale să se plaseze chiar de la sfârșitul sec. III a. Chr.

Ultimul orizont de locuire cercetat de noi în situl de la Romanești aparține, așa cum spuneam, epocii migrațiilor. Inventarul arheologic descoperit în puținele complexe de acest fel constă, într-o proporție destul de însemnată, din ceramică modelată cu mâna, din pastă degresată cu nisip, pietricele și cioburi pisate în unele cazuri. Forma caracteristică este oala-borcan cu buza răsfrântă spre exterior. Analogii pentru acestea găsim în ceramica din așa-numitul tip Korceak, vehiculat de slavi și prezent într-o serie de așezări precum

București, Sărata Monteoru sau Dulceanca, pentru a cita doar câteva dintre descoperirile din Muntenia. La care mai putem adăuga câteva descoperiri recente din nordul Olteniei. Printre descoperirile din Moldova, destul de numeroase de altfel, ne mărginim să menționăm aici analogiile de la Dodești-Vaslui. Alveolele sau creștăturile pe buza unor vase similare sunt caracteristice culturii slave întâlnindu-se, încă din sec. VI, pe spații geografice largi. Posibile analogii le oferă câteva dintre descoperirile sec. VI-VII din Moldova sau din Transilvania, de la Morești. Ceramica lucrată la roată înceată, decorată cu linii orizontale și linii dispuse în val se regăsește printre altele, în descoperirile de la Dulceanca și Groșani. Și tot de la Dulceanca mai putem cita analogii pentru tăvițele (numite și tipsii sau tigăi) pe care unii autori le consideră specifice culturii slave. Un interesant reper cronologic pentru descoperirile noastre o constituie dispariția acestui tip de vas din repertoriul ceramicii din Muntenia secolului VII. Tăvile masive din lut, similare vetrelor portative, din mediul slav, sunt legate probabil de prepararea/uscarea cerealelor pentru depozitarea lor în gropi. Analogii apropiate avem tot la Dulceanca, de unde provin și destul de numeroase fragmente de ceramică lucrată la roata rapidă. În concluzie, pe baza analogiilor de mai sus, considerăm că ultimul orizont de locuire al așezării de la Romanești se datează în sec. VI-VII și poate fi atribuit mediului cultural Ipotești-Ciurelu-Cândești.

Stratigrafia sitului este destul de eterogenă, înregistrându-se diferențe majore pe întreaga suprafață de cercetare, motiv pentru care ea nu poate fi generalizată. Ca particularități s-au constatat următoarele:

Suprafața Su1 între km 0+780 – 0+850, stratul vegetal (0-0,25 m), suprapune un nivel aluvionar, brun-gălbui, nisipos, steril din punct de vedere arheologic (0,25-0,60), urmat de un strat de cultură, cenușiu închis, nisipos, amestecat cu materiale arheologice (0,60-0,80 m). Sub acesta din urmă, se află sterilul arheologic, compus dintr-un lut brun-gălbui. În ce privește acest ultim strat, se constată însă mici diferențe, ca de exemplu, spre km 0+780 unde, sterilul este constituit dintr-un strat consistent de balast.

- Între km 0+850 – 0+900, se regăsesc și aici stratul vegetal (0-0,25 m), urmat mai jos de un nivel aluvionar, mult mai consistent, brun-gălbui, nisipos (0,25-1,10 m), care suprapune mai multe niveluri aluvionare de argile și pietrișuri de râu (1,10-2 m), toate acestea fiind sterile din punct de vedere arheologic.

- Între km 0+900 – 1+200, stratigrafia generală a zonei este compusă din stratul vegetal (0-0,25 m), ce suprapune nivelul aluvionar descris mai sus (0,25-0,50 m) urmat de un strat brun pigmentat, în care apar sporadic fragmente de chirpici ars și de ceramică (0,50-0,80 m) și de sterilul brun-gălbui, înlocuit pe alocuri de balast (vezi zona de la km 0+150).

Suprafața Su2

- Între km 0+630 – 0+650, avem: strat 1: 0,00-0,50 m sol brun-cenușiu, afânat, aluvionar; strat 2: 0,50-0,90 m lut galben, aluvionar; strat 3: 0,90-1,20 m argilă cenușie, cu materiale arheologice rulate (malul văii din antichitate).

- În restul sectorului cercetat, stratul aluvionar se subțiază și chiar dispare înspre limita de vest, iar vestigiile se conturează deja la -0,30 -0,40 m față de nivelul actual.

În concluzie, cu toate că s-au descoperit complexe arheologice din patru perioade istorice, doar pe alocuri s-a putut constata existența unui strat de cultură. Acolo unde acest strat s-a mai păstrat, s-a constatat aspectul său unitar, ce nu a permis o diferențiere cromatică a fiecărei etape de locuire în parte.

Cercetările arheologice de la Romanești punctul „Lunca Romanești”, de mare amploare și desfășurate într-un timp relativ scurt, au evidențiat faptul că spațiul investigat este unul cu un potențial arheologic deosebit.

Situl, necunoscut inițial, contribuie într-o oarecare măsură la o mai bună cunoaștere a locuirii rurale din bronzul timpuriu și

mijlociu, epocă a fierului și epoca migrațiilor. Au fost descoperite noi elemente de habitat și importante piese de inventar arheologic, pe baza cărora s-a putut creiona relația cu alte centre politice și militare contemporane. Totodată au fost descoperite și o serie de complexe care se individualizează prin inventarul aparte (Cx3, Cx31, Cx33, Cx59, Cx145 ș.a.).

Încadrările cronologice avansate aici, au la bază prelucrarea primară a materialului descoperit și studiul bibliografiei avute la dispoziție. Din nefericire nu în toate complexele au fost descoperite piese relevante din punct de vedere cronologic, iar un număr important dintre acestea au fost lipsite de inventar. Prin urmare, până la o analiză mai atentă a descoperirilor, în scopul valorificării științifice, datarea acestora în limite cronologice mai largi, ține de actualul stadiu al cercetării.

Din punct de vedere cultural-cronologic, situația se prezintă în felul următor: 22 de complexe aparțin în mod cert culturii Coțofeni, iar pentru alte trei, atribuirea în cadrul descoperirilor acestei culturi rămâne cu semnul întrebării; două complexe aparțin culturii Verbicioara (Verbicioara I-III); două complexe au putut fi datate la modul general în epoca bronzului; 160 de complexe aparțin culturii getice din La Tène-ul târziu, iar pentru alte 45, datarea în această epocă nu este clară; 12 complexe aparțin epocii migrațiilor, unul este recent, iar 19 au o datare incertă, fiind lipsite de inventar sau având un inventar atipic.

Abstract:

Thanks to the execution of the intrusive archaeological diagnostic (between November – December 2014), on the Târgu Jiu municipality Detour Road we discovered six new archaeological sites, which were unknown until the present.

As a result of these findings, starting March 2015, we researched these sites with the main purpose to safeguard the archaeological remnants and to discharge the archaeological presence from the surfaces affected by the works on the road.

These sites lie in the Eastern part of the detour road, near Drăgoieni, Iezureni and Romanești which belong to Târgu Jiu municipality.

The preventive archaeological research reports show the research methods, the technical describing of the digging, the found complexes but also the main discovered artifacts. The report is accompanied by a rich graphic and photo material, containing images of the most important complexes and pictures of some archaeological findings.

From the chronologic point of view the six researched sites belong to the beginning of Bronze Age and continue with the Iron Age, Geto-Dacic Age and Middle Age.

The new findings resulted from the preventive archaeological research will contribute to a better understanding of the archaeological remnants from Târgu Jiu.

Bibliografie:

Alexandrescu 1984: V. Alexandrescu, Habitatul urban din Oltenia. Considerații geografice asupra structurii teritoriale, în *Terra*, XVI, 2, 1984.

Băjenaru 2014: R. Băjenaru, Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre, Cluj-Napoca, 2014.

Calotoiu 2002: Gh. Calotoiu, Prima epocă a fierului în nordul Olteniei, Târgu Jiu, 2002.

Calotoiu 2010: Gh. Calotoiu, Cultura Verbicioara în județul Gorj, în *Buridava*, VIII, 2010, p. 60-83.

Ciugudean 2000: H. Ciugudean, Eneoliticul final în Transilvania și Banat: cultura Coțofeni, Timișoara, 2000.

Comșa 1959: M. Comșa, Slavii pe teritoriul R.P.R. în secolele VI-IX în lumina cercetărilor arheologice, în *SCIV*, 1, X, 1959, p. 65-80.

Crăciunescu 2004: G. Crăciunescu, Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei, Craiova, 2004.

Crișan 1969: I. H. Crișan, Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania, București, 1969.

Gherghe 2015: P. Gherghe, Așezarea și necropola geto-dacică de la Spahii-Câmpul Spahiului, județul Gorj, Târgu Jiu, 2015.

Glodariu 1981: I. Glodariu, Contribuții la cronologia ceramicii dacice în epoca Latène târzie, în H. Daicoviciu (coord.), *Studii dacice*, Cluj-Napoca, 1981, p. 146-165.

Marinoiu 2004: V. Marinoiu, Romanitatea în nordul Olteniei, Târgu Jiu, 2004.

Marinoiu et al. 2015: V. Marinoiu, D. Sana, R. Petcu, P. Colțeanu, Cercetările pentru diagnostic arheologic, desfășurate în lunile noiembrie-decembrie 2014, în perimetrul de construcție a variantelor de ocolire a municipiului Târgu Jiu, în *Litua*, 17, 2015, p. 75-133.

Morintz 1978: S. Morintz, Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic, București, 1978.

Moscalu 1983: E. Moscalu, Ceramica traco-getică, București, 1983.

Nica 1996: M. Nica, Date noi cu privire la geneza și evoluția culturii Verbicioara, în *Drobeta*, VII, 1996, p. 18-34.

Petre 1970: Gh. I. Petre, Contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei, în *SCIV*, 21, 3, 1970, p. 481-487.

Popa 2012: C. I. Popa, Contribuții la preistoria văii Sebeșului (I), Locuiri Coțofeni din zona deluroasă, Alba Iulia, 2012.

Rădulescu 1997: V. Rădulescu, Date arheologice referitoare la așezarea medievală de la Polata, municipiul Târgu Jiu, județul Gorj, în *CA*, nr. X, București, 1997, p. 249-254.

Ridiche 2008: F. Ridiche, Cultura Verbicioara în spațiul carpato-balcanic, Rezumat la teza de doctorat, Craiova, 2008.

Rustoiu 2005a: A. Rustoiu, Dacia și Italia în sec. I a. Chr. Comerțul cu vase de bronz în perioada republicană târzie (Studiu preliminar), în C. Cosma, A. Rustoiu (ed.), *Comerț și Civilizație. Transilvania în contextul schimburilor comerciale și culturale în antichitate*, Cluj-Napoca, 2005, p. 53-117.

Sîrbu 1979: V. Sîrbu, Considerații privind importul amforelor elene și elenistice pe teritoriul României, în *Danubius*, 89, 1979, p. 123-143.

Sîrbu 1989: V. Sîrbu, A. Despre semnificația unor gropi din așezări și complexe de cult geto-dacice. B. Noi observații și ipoteze privind riturile, ritualurile și practicile funerare ale geto-dacilor în sec. II î.e.n. - I e.n., în *CCDJ*, 5-7, 1988-1989, p. 65-82.

Ștefan 2005: C. Ștefan, Cultura Verbicioara. Câteva observații, în *Argesis*, XIV, 2005, p. 89-100.

Ștefulescu 1904: Al. Ștefulescu, Gorjul istoric și pitoresc, Târgu Jiu, 1904.

Teodor 1994: D. Gh. Teodor, Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI-VII d. H., în *AM*, XVII, 1994, p. 223-251.

Teodor 1995: S. Teodor, Decorul pe vasele borcan geto-dacice, în *AM*, XVIII, 1995, p. 17-31.

Teodor et al. 2001: S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, Ceramica din așezarea geto-dacică de la Poiana, jud. Galați, în *AM*, XXIII-XXIV, 2001-2002, p. 21-182.

Teodor 2000: E. S. Teodor, Ceramica așezărilor din secolul al VI-lea de la Dulceanca, în *Istro-Pontica – Muzeul tulcean la a 50-a*

aniversare, Tulcea, 2000, p. 295-342.

Teodor 2009: E. S. Teodor, *Breviar de arheologie a slavilor timpurii*, în S. Paliga, E. S.

Toropu, Romanitatea târzie și străromânii în Dacia traiană subcarpatică (secolele III – XI), Craiova, 1976..

Turdeanu 1975: T. A. Turdeanu, *Oltenia, geografie istorică în hărțile secolului al XVIII-lea*, Craiova, 1975.

Vulpe 1966: R. Vulpe, *Așezări getice din Muntenia*, București, 1966.

107. mun. Târgu Neamț, jud. Neamț

Punct: La Canton

Cod sit (cod. RAN): 21064.04

Autorizație: Nr. 218/2015

Așezare civilă, necropolă, sec. XIV-XVIII

Colectiv de cercetare: Vasile Diaconu - responsabil de șantier, Silviu-Constantin Ceaușu - membru (CMJN)

Perioada de desfășurare a campaniei: iunie-august 2015

Cu toate că Târgu Neamț este printre cele mai vechi așezări urbane din Moldova¹⁶³, cercetările arheologice dedicate acestei perioade au fost lipsite de amploare. Acestea au stat mereu în umbra importanțelor lucrări de consolidare și restaurare a Cetății Neamț, desfășurate în tandem cu cele de la Suceava, în anii '50-'60 ai secolului trecut, sau, de dată mai recentă, în anii 2007-2008¹⁶⁴.

În zona vechiului târg, primele informații arheologice le avem din anul 1975 când au fost dezvelite în cartierul Condreni ruinele unor ziduri, ca urmare a unor lucrări edilitare¹⁶⁵. La acea vreme, sondajele au surprins resturile a două construcții de zid sau cel puțin cu fundațiile realizate din piatră legată cu mortar. În primul caz este vorba despre un edificiu de plan rectangular, care mai păstra intactă doar una dintre laturi - în lungime de 6,55 m - și frânturi din alte două¹⁶⁶. Cea de-a doua construcție a fost depistată la circa 25 m față de cea amintită mai sus, dezvelindu-se un colț al acesteia, dar fără să fie menționate prea multe amănunte. Tot aici au fost interceptate și câteva morminte datate în perioada medievală. Cu privire la date, materialul ceramic recuperat din secțiuni în mare parte se încadrează în secolele XV-XVI. La aceste informații se mai adaugă și rezultatele campaniei din anul 1979, când, în punctul La Damian, a fost descoperită o locuință ce a funcționat în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea¹⁶⁷.

În perioada 2014-2015, ca urmare a unor lucrări cu caracter edilitar, ce au constat în montarea unui sistem de canalizare, s-a solicitat asistență arheologică de specialitate pe Strada Cetății, în zona vestigiilor descoperite în anul 1975¹⁶⁸. Noile cercetări au pus în evidență existența unui ansamblu medieval format dintr-o biserică

(C1), o construcție de mari dimensiuni (C2) și, cel mai probabil, un turn-clopotniță (C3)¹⁶⁹.

Biserica (C1), care corespunde celui de-al doilea edificiu interceptat în anul 1975, se înscrie în rândul celor cu fundație de piatră și elevație din lemn. De dimensiuni mari, cu o lungime de aproximativ 18 m, aceasta a funcționat începând cu sfârșitul veacului al XV-lea și până în prima parte a secolului al XVII-lea. Edificiul cunoaște o compartimentare specifică ritului ortodox, cu pronaos, naos și altar, cu precizarea că atât pronaosul, cât și altarul prezintă un traseu poligonal. Biserica a fost abandonată undeva în prima jumătate a secolului al XVII-lea, unul dintre factori fiind și aluviunile scurse de pe versantul la poalele căruia s-a și ridicat construcția¹⁷⁰, materialul lemnos fiind recuperat. O altă observație constă în faptul că din suprafețele cercetate nu rezultă că acest edificiu ar fi suprapus altul mai vechi.

În jurul bisericii s-a dezvoltat o necropolă ce a funcționat până în prima jumătate a veacului al XVII-lea. În totalitate au fost interceptate un număr de 17 morminte, cu un inventar sărăcăcios, dispuse pe două și chiar trei niveluri.

La aproximativ 30 m est de biserică a fost interceptată o altă construcție, notată C2. Aceasta este una de mari dimensiuni, cu lungimea de 22,20 m și lățimea de 8,20 m. Interiorul cunoaște o compartimentare pluricelulară, încăperile fiind dispuse în anfiladă (de la est la vest Cam. 1, Cam. 2 și Cam. 3). Încăperea mediană (Cam. 2) este și cea mai mare, descriind un perimetru de 6,80 x 6,25 m, în timp ce celelalte două, de dimensiuni egale, sunt ceva mai mici de 6,25 x 6,25 m. De asemenea, a fost interceptat un gol cu ambratură evazată realizat din cărămidă, dispus în axul central al clădirii și care asigura trecerea din Cam. 2 în Cam. 3. În cazul trecerii din Cam. 2 în Cam. 1, din cauza faptului că șanțul nu a putut fi săpat pe axul central al edificiului, intrarea a putut fi doar anticipată prin prezența asizelor de cărămidă surpinse în zidărie. Se pare că încăperile au fost boltite în semicilindru, în nivelul de dezafectare găsindu-se numeroase lespezi de tuf calcaros. Accesul în interiorul clădirii se realiza, cel mai probabil, pe latura sudică a acesteia. Din păcate, pe această latură, nu s-au obținut rezultate satisfăcătoare, zona vizată de noi fiind distrusă de numeroase intervenții edilitare, mai noi sau mai vechi, realizate fără asistență arheologică. Astfel, a fost dezafectată mai bine de jumătate din latura sudică împreună cu colțul sud-vestic al clădirii.

Parte din acest edificiu a fost suprapus de o locuință de suprafață (C4) ce a dispus și de un atelier de fonerie. Aceasta a funcționat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea.

Menționăm că, pe întregul sector a fost interceptat un nivel arheologic ce se înscrie, din punct de vedere al trăsăturilor ceramicii, în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea – începutul secolului al XV-lea și care se caracterizează prin prezența unor puternice urme de incendiu. Această observație întâmpină o ipoteză lansată recent și anume, că în timpul expediției regelui ungar din anul 1395, orașul a fost devastat de un incendiu¹⁷¹. După acest episod, până în momentul ridicării ansamblului medieval, stratigrafia nu mai prezintă depuneri consistente de materiale arheologice, ci doar de aluviuni aduse de pe Culmea Pleșu.

¹⁶³ Pentru începuturile și evoluția vieții urbane vezi Laurențiu Rădvan, *Orașele din țările române în evul mediu*, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2011, p. 548-553.

¹⁶⁴ V. Diaconu, Gh. Dumitroaia, *Mormintele medievale de la Cetatea Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XVIII, 2012, 229-256.

¹⁶⁵ I. Vatamanu, Șt. Scorțanu, G. Luca, *Sondajul arheologic de la Târgu Neamț*, în *MCA*, XVII, Partea a II-a (1993), p. 511-516.

¹⁶⁶ Restul zidurilor, ca de altfel și o parte din necropolă, au fost excavate în momentul construirii unui canal de regularizare a cursului pârâului Condreni. Descrierea acestor ziduri este pe alocuri confuză. Astfel, la un moment dat, se amintește că „zidul are o înălțime de 1,15 m”, pentru ca în fraza următoare să ni se vorbească de „zidul, din care se păstrează câteva fragmente cu înălțimi ce nu depășesc 0,45 m” (*Ibidem*, p. 511).

¹⁶⁷ A. Bătrâna, Gh. Sion, *Locuința din a doua jumătate a secolului al XIV de la Târgu Neamț*, în *SICVA*, tom 57 (2006), nr. 1-4, p. 91-112.

¹⁶⁸ V. Diaconu, *Cronica cercetărilor arheologice din județul Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XXIX-XXX, (2013-2014), 2014, p. 419-420.

¹⁶⁹ Acest din urmă obiectiv nu a fost cercetat în anul 2015, ipoteza noastră susținându-se pe descrierea ruinelor dezvelite în 1975 și pe analogii cu alte complexe medievale.

¹⁷⁰ De altfel, acesta este și motivul pentru care pe latura nord-estică a bisericii nu au mai fost interceptate morminte.

¹⁷¹ A. Bătrâna, Gh. Sion, *op. cit.*, p. 101.

Abstract:

During 2014-2015, in Târgu Neamț there has been made an archaeological survey within an area which is correspondent to the medieval centrehold of the city. Within the same perimeter there have been previously acknowledged during the 80's the landmarks of several medieval constructions, as well as the recent town works emphasized the existence of other edifices. Among those, there was identified a wooden church sited on stone basis and closely to it another big sized construction made of stone. This building had three chambers of equal size superficies. Both constructions were in use from the end of the XVth century up to the beginning of the XVIIth century. Within the close proximity of the church was also identified a medieval cemetery.

108. Tășnad, jud. Satu Mare**Punct: Tășnad – La Sere**

Tip sit: 133, 141, 153, 42 (așezări din epoca neolitică, epoca eneolitică, epoca bronzului și epoca migrațiilor)

Cod RAN: 136651.01

Autorizație: Nr. 257/ 14.09.2015

Colectivul de cercetare: Liviu Marta (MJ Satu Mare) - responsabil științific, Cristian Virag (MJ Satu Mare) SU Sibiu, Molnár Zsolt (UBB-Cluj Napoca), Gindele Robert (MJ Satu Mare), Kapcsos Norbert (UBB- Cluj Napoca)

Perioada de desfășurare a campaniei: 15 septembrie – 10 octombrie 2015

Săpăturile preventive desfășurate în acest sit au avut ca scop salvarea complexelor arheologice afectate de construcția șoselei de centură a orașului Tășnad. Lucările de construcție au afectat zona unui sit arheologic (Tășnad - Sere) situat pe tersa pârului Cehal. În urma decapării mecanice au fost identificate 108 complexe arheologice. Au fost cercetate câte o groapă menajeră cu materiale din epoca neolitică (Pișcolt II) și eneolitică (Tiszapolgár). Din etapa târzie a epocii bronzului datează 34 complexe arheologice, reprezentate de gropi menajere și gropi de stâlpi. Materialul arheologic descoperit în complexele din epoca bronzului este unitar și poate fi atribuit grupului cultural Hajdúbajos-Cehăluț. Majoritatea complexelor arheologice constă din gropi de par, cu diametrul de 0,15 - 0,40 m. Gropile de par în majoritatea cazurilor au apărut aranjate în șiruri, astfel alcătuind structuri care par să aparțină unor construcții de suprafață de formă patrulaterală, de mare dimensiuni (7,5 x 3,5 m). Construcțiile de suprafață sunt asociate de gropi menajere, la care în unele cazuri se observă mai multe faze de umplere. Este posibil că acestea inițial erau folosite ca gropi de provizii după care în urma unei posibile schimbări de funcționalitate erau refolosite ca și gropi menajere.

Din secolele III-IV d.Hr. datează 28 de complexe: 8 gropi rectangulare cu pereți arși, o locuință adâncită în pământ, 19 de gropi de provizii și menajere, respectiv gropi de par. Datorită numărului mare a gropilor de par și absenței materialului arheologic la o mare parte dintre complexe datarea este incertă, materialele arheologice descoperite fiind în curs de prelucrare.

Gropile rectangulare cu pereți arși au dimensiuni de 1,5 x 1,2 m și 0,50 m adâncime, sunt orientați aproximativ N-S și formează un grup de complexe aparte în așezare. Lutul ars din pereții gropilor avea o grosime medie de 0,03 m, iar spre fundul gropii aceasta se subțiază. Umplutura gropiilor era de culoare brună-închisă cenușie, cu mulți pigmenți de chirpici. Pe fundul gropiilor s-a găsit o cantitate mare de urme de arsură, bucăți de cărbune compacte și sporadice, respectiv cenușă. Gropile rectangulare cu pereți arși se leagă fără îndoială de așezările culturii Przeworsk, apare masiv începând din

faza cronologică B2 și se continuă cu formă, orientare și umplutură neschimbată pe tot parcursul existenței acestei culturi, indiferent de schimbarea aspectelor teritoriale al culturii materiale sau al obiectivelor funerare. În interpretarea funcționalității gropilor rectangulare cu pereți arși a predominat cea industrială sau legată de activități casnice. Având în vedere gruparea lor pe un anumit amplasament din cadrul așezării, în general aproape de apă și prezența focului poate indica întradevăr o funcționalitate industrială, asemănător cuptoarelor de ars ceramică, a cuptoarelor de ars calcar sau a celor de redus minereu. Forma, dimensiunile, umplutura asemănătoare și mai ales orientarea nord-sud a gropilor rectangulare cu pereți arși indică după părerea noastră o utilizare foarte clară, într-un anumit scop al acestora. Aici ar trebui să avem în vedere o utilizare cultică, în arealul principal de răspândire toate gropile fiind orientate aproximativ pe axa nord-sud, indiferent de orientarea vântului sau alte aspecte.

The rescue excavations carried out on this site aimed to rescue the archaeological features affected by the construction of ring road for Tășnad town. During the mechanical excavations, 108 archaeological features were identified. The investigations were performed on one domestic pit with materials from the Neolithic Age (Pișcolt II Culture) and on another one from the Copper Age (Tiszapolgár Culture). 34 archaeological features, represented by postholes and storage pits were dated in the Late Bronze Age. The investigations also identified 28 archaeological features belonging to the Roman period, represented by rectangular pits with burnt walls and postholes.

Bibliografie:

J. Némethi: Repertoriul Arheologic al zonei Careiului, Institutul Român de Tracologie, Bibliotheca Thracologica XXVIII, București 1999.

L. Marta: Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii hallstattiene în Câmpia Sătmăreană și în Țara Oașului, Alba Iulia, 2010. Teză de doctorat.

R. Gindele: Die Entwicklung der kaiserzeitlichen Siedlungen im Barbaricum im nordwestlichen Gebiet Rumäniens. Satu Mare: Editura Muzeului Sătmărean, 2010.

A. Matei, I. Stanciu: Vestigii din Epoca Romană (sec. II-IV P.Chr) în spațiul Nord-Vestic al României. Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău. Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca. Zalău – Cluj-Napoca, 2000.

E. Istvánovits: Some data on the ethnical and chronological determination of the Roman Age population of the Upper Tisa Region, AMP XXI, Zalău, 1997.

109. sat Tazlău, comuna Tazlău, județul Neamț**Punct: Mănăstirea Tazlău**

Cod LMI: NT-II-a-A-10701

Sit medieval: complex religios (biserica și cimitir) (134 mănăstire; 21 necropolă; 4 epoca medievală)

Autorizație: Nr. 128/2015

Finanțare: proiect asigurat din fonduri europene

Colectiv: George-Dan Hânceanu – responsabil, Silviu-Constantin Ceașu – membru (Complexul Muzeal Județean Neamț).

Perioada de desfășurare a campaniei: 11-20 mai 2015

Cercetarea arheologică de supraveghere de la Mănăstirea Tazlău s-a desfășurat pe fondul elaborării documentației în vederea restaurării și conservării ansamblului monahal¹⁷².

¹⁷² Cu această ocazie amintim că în 1991, în incinta mănăstirii s-au realizat

Atfel, s-a apelat la asistență arheologică la întocmirea studiului geodezic ce a urmărit să verifice adâncimea fundației și rezistența solului la zidul de incintă, la turnul estic, la turnul nord-vestic, la una dintre pivnițe și la biserica ridicată în anii 1496-1497¹⁷³. În acest scop au fost deschise șase sonde¹⁷⁴ (notate Sj.I-Sj.VI) ce au căpătat aspectul unor secțiuni sau case. Din punct de vedere arheologic, cele mai importante rezultate s-au obținut în Sj. I., Sj. III și Sj. V.

Sj. I - practicat pe latura de vest a pridvorului, la 1,20 de contrafortul nord-vestic. În momentul intervenției noastre, sondajul realizat fără supraveghere arheologică fusese astupat. Pentru a observa sistemul de aducțiune a apei interceptat și distrus de muncitori, și pentru a stabili raportul cronologic între această și pridvorul adăugat spre sfârșitul secolului al XVI-lea, s-a mărit suprafața de la 1,50 X 1,00 la 3,00 X 1,00 m. Din păcate tubulatura de olane a fost distrusă în totalitate, atât de o groapă umplută cu materiale provenite în urma restaurării monumentului de la începutul anilor '90, cât și de un masiv de zidărie de epocă. Această zidărie, ținută cu cea a pridvorului și care s-a păstrat până la nivelul superior al fundației, reprezintă urmele unui contrafort amenajat în axul central al monumentului, rostul acestuia fiind de a prelua din încărcarea exercitată în zona mediană, în condițiile unui sol argilos. Fundația pridvorului, inclusiv a contrafortului, ce a fost cercetată până la adâncimea de -1,55 m, se prezintă sub forma unei zidării turnate, realizate din piatră de râu legată cu mortar în compoziția căruia s-au găsit pigmenți de cărămidă. Cu privire la sistemul de aducțiune a apei, așadar, acesta este anterior ridicării pridvorului, alimentând cu apă zona casei domnești.

Sj. III (3,00 X 2,00 m) - trasat pe latura sudică a absidei altarului. Rezultatele obținute în această suprafață sunt în mare parte identice cu cele expuse cu altă ocazie¹⁷⁵, singura mențiune constând în faptul că la cca. -1,00 m a fost interceptată parțial o pânză de arsură (groasimea ei variază între 2,5 și 4 cm) cauzată de incendierea vegetației în momentul debutului lucrărilor de construcție la lăcașul de cult.

Sj. V (3,00 X 1,00 m) - deschis în laterala stângă a turnului estic (astăzi turnul-clopotniță). A avut ca obiectiv identificarea unei posibile faze de construcție din vremea lui Petru Rareș, așa cum se menționează în literatura de specialitate¹⁷⁶. În urma cercetării acestei secțiuni, precizăm că atât turnul, cât și zidul de incintă au fost ridicate în aceeași perioadă, cel puțin la nivelul fundației. Acest fapt nu exclude posibilitatea ca, într-adevăr, să fi existat o fază de refacere a turnului și a zidului de incintă în vremea acestui domn¹⁷⁷, însă, în această secțiune, din cauza amputării nivelurilor petrecută în

cercetări arheologice de mare amploare, care din păcate au rămas doar sub forma unui raport păstrat în Arhiva Complexului Muzeal Județean Neamț. Cercetarea arheologică s-a desfășurat ca urmare a unui proiect de sistematizare pe verticală ce a prevăzut „îndepărtarea depunerilor naturale și antropice până la nivelul din momentul construirii edificiului, iar pe lângă ziduri până la momentul demolării construcțiilor” (Ștefan Cucos (coord), *Raport privind rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în timpul lucrărilor de sistematizare pe verticală în incinta Mănăstirii Tazlău, în anul 1991*, Piatra-Neamț, 1991, p. 2).

¹⁷³ G. Balș, *Biserica lui Ștefan cel Mare*. Ed. îngrijită de Tereza Sinigalia și Paraschiva-Victoria Bătaric, ed. a II-a, rev., Editura Karl AS. Romstorfer, Suceava, 2012, p. 68-75.

¹⁷⁴ La momentul solicitării supravegherii arheologice, din totalul de șapte sonde propuse, două au fost excavate fără supraveghere arheologică și acoperite la loc, alte trei au fost săpate parțial în aceleași condiții, iar unul, cel care urma a se executa într-una din pivnițe, a fost abandonat.

¹⁷⁵ Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, *Cercetările arheologice de la Tazlău (jud. Neamț)*, în *MemAntiq*, XXIV (2007), p. 467 și p. 466, fig. 1.

¹⁷⁶ Gheorghe Curinschi-Vorona, *Istoria arhitecturii în România*, Editura Tehnică, 1981, p. 153.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 158-159.

a doua jumătate a secolului al XVII-lea ipoteza nu a putut fi susținută arheologic. Fundația turnului se prezintă sub forma unei zidării turnate, fiind decroșată în raport cu elevația. De menționat, este faptul că în această zonă, fundația zidului de incintă nu mai prezintă decroșul interceptat în Sj. IV, secțiune amplasată pe aceeași latură a incintei. Ultimul nivel cu depunere arheologică constatat este cel din momentul incendiului vegetației. În acest strat, al cărui grosime maximă este de 3 cm, au fost găsite un fragment de cărămidă și un unel ceramic, acesta din urmă provenind din partea inferioară a unui vas care, după compoziția pastei, corespunde celei de-a doua jumătăți a secolului al XV-lea.

Cu prilejul supravegherii efectuate la Mănăstirea Tazlău s-au descoperit și cercetat un număr total de 14 morminte de înhumatie, dintre care o parte aveau scheletele reînchinate, cărora li s-au lăsat obiectele funerare. Mormintele, a căror adâncime varia între -0,60 m și -1,80 m, au fost dezvelite în Sj. II, Sj. III, Sj. IV și Cas. 1.

Abstract:

The foundations of the Tazlău monastery, the last sanctuary built by Ștefan cel Mare in 1497, needed a series of exterior reinforcements; these activities were made under archaeological surveillance. Prior to 2015 the monastery had to be connected to the public water source and to the sewerage system; on this occasion several medieval tombs were discovered. The works from 2015 added 11 more tombs, some of them being reburials. The inventory of the tombs included coins, earrings and a bronze, leafshaped pendant with religious signification. At the same time excavations were made at the entrance tower. Apart from the closed complexes, the discoveries from the medieval layer revealed the existence of ceramic and glass fragments, bronze and iron objects (a candlestick, a buckle, knives and nails).

110. Temerești, orașul Făget, Jud. Timiș

Punct: Dealu Vinii

Autorizație: Nr. 241/31.08.2015

Tip sit: 116 (locuire sezonieră)

Încadrare cronologică: 113 (Paleoliticul Superior)

Colectiv: Dorel Micle - responsabil științific (UVT), Cărciumaru Marin - coordonator științific (CNMCD), Nițu Elena-Cristina - responsabil sector (CNMCD), Andrei Stavilă, Remus Dincă - membri în colectivul de cercetare (UVT).

Perioada de desfășurare a campaniei: 15.09-25.09.2015

Obiectivul arheologic a fost descoperit în urma cercetărilor sistematice de teren efectuate în ianuarie 2015. Având în vedere că singurele materiale arheologice descoperite în primele investigații erau doar piese litice, precum și amplasarea destul de aproape a punctului de la Temerești de alte două așezări paleolitice - Coșava și Românești, s-a impus necesitatea delimitării cu certitudine a arealului stațiunii și o datare cât mai precisă a acesteia.

Existența unei exploatare de nisipuri, pe platoul învecinat punctului în care s-a făcut săpătura, a permis observarea stratigrafiei generale a zonei. Astfel, încă de la începutul cercetării, s-a putut observa că, în funcție de localizare, nivelurile cuaternare, situate deasupra unor depozite terțiare, nu sunt foarte groase. De asemenea, pe platoul unde au fost identificate materialele arheologice, au fost făcute mai multe secțiuni geologice, unde s-a putut analiza, înaintea începerii săpăturilor arheologice, grosimea depozitului în care au fost descoperite artefactele (adâncimi de maxim 1 m de la suprafața solului).

Având în vedere că platoul Dealul Vinii este înconjurat de alunecări de teren, după analiza situației geomorfologice, s-a ajuns la concluzia că doar partea centrală a platoului mai poate fi exploatată din punct de vedere arheologic. Din aceste considerente, s-a hotărât săpărea unei secțiuni mai ample pentru identificarea unor eventuale niveluri arheologice, precum și efectuarea unor sondaje pentru delimitarea arealului așezării.

Pentru verificarea existenței unei așezări arheologice, au fost efectuate trei sondaje în puncte diferite ale platoului, precum și o secțiune de 15 mp (5 x 3 m). Secțiunea a fost amplasată pe partea cea mai dreaptă a terenului, pentru a evita eventualele deranjamente, fiind împărțită în carouri de 1 mp fiecare. Consistența dură a sedimentului, precum și prezența a numeroși galeți de diferite dimensiuni pe întreaga coloană stratigrafică, a impus săpărea planimetrică a secțiunii, prin raderi succesive.

Sucesiunea depunerilor geologice în SI este următoarea (culorile sunt date după Munsell Soil Color):

1. sediment lutos, foarte slab nisipos, pulverulent, gălbui deschis-marونی (HUE 10 YR 6/4 light-yellowish brown);
2. lutos nisipos, slab pulverulent, gălbui-marونی (HUE 10 YR 5/6 yellow-brown);
3. lutos nisipos cu desprinderi prismatice, având în componență mulți galeți de diferite dimensiuni; culoare gălbuie (HUE 10 YR 7/8 yellow);
4. nisipos slab lutos, cu foarte mulți galeți în componență, roșcat-gălbui (HUE 7,5 YR 6/6 reddish-yellow).

Singurele categorii de materiale arheologice descoperite sunt reprezentate prin piese litice. Nu a fost descoperit niciun fragment faunistic și nicio structură de combustie, prin urmare, structurile evidente lipsesc. De altfel, acest lucru este caracteristic pentru toate siturile paleolitice aurignaciene din Banat, Tincova, Coșava, Românești.

Chiar dacă densitatea materialelor arheologice pe fiecare carou nu a fost prea mare, săpătura s-a realizat cu toată rigurozitatea, cu decapări cuprinse între 2 și 5 cm grosime. Întreg sedimentul a fost tamisat, astfel fiind eliminate pierderile inerente unei săpături, îndeosebi piesele de mici dimensiuni (lamelle, micro-așchii, spărturi etc.).

În primele trei depuneri au fost descoperite materiale arheologice, prin urmare adâncimea maximă a descoperirilor este de aproximativ 80 cm. De altfel, aceeași situație a fost remarcată și în celelalte situri paleolitice din zonă, adâncimi mai mari fiind surprinse doar acolo unde secțiunile au fost amplasate greșit pe panta platourilor, ceea ce a implicat deranjamente multiple din cauza valurilor de alunecare (spre exemplu la Coșava).

Prezența unor nuclee groase, crenate, adeseori trecute în categoria gratoarelor, a unor lamelle fin retușate (încadrate ca lamelle Dufour), precum și a cioplii majoritar unipolare convergente a nucleelor, au fost elementele definitorii, încă de la începutul cercetărilor, pentru plasarea materialelor din Banat în diverse faze ale Aurignacianului. Desigur, pentru respectarea schemei clasice, primul nivel era definit mereu ca fiind Gravetian sau Epigravetian. Pentru săpătura efectuată la Temerești, dacă am căuta o apropiere tipologică cu uneltele clasice din vestul Europei, evident că ar exista destule indicii pentru includerea materialelor, cel puțin în parte, în Aurignacianul din Banat. Însă caracterul eterogen al ansamblului nu ne permite acest lucru, chiar dacă este destul de similar cu celelalte așezări. De altfel, considerăm că încadrările făcute doar pe baze tipologice nu sunt relevante, de aceea cercetările trebuie continuate în această zonă. În acest moment, cel mai probabil, materialele aparțin unui paleolitic superior întârziat (cel puțin pentru piesele găsite în stratele I și II), existând posibilitatea apartenenței unei culturi mai vechi a paleoliticului superior pentru materialele din stratul III.

Abstract::

The archaeological site was discovered following systematic land research carried out in January 2015. Taking into account that the only archaeological materials discovered during the first investigations were only lithic pieces and that the Temerești site was located pretty close to other two Palaeolithic sites – Coșava and Românești – we had to delimitate with certainty the station area and to date it as accurately as possible.

The existence of a sand mine on the plateau close to the excavation point allowed a general stratigraphic survey of the area. Thus, ever since the beginning of the research, we could notice that, depending on location, Quaternary levels above Tertiary deposits were not very thick. Likewise, on the plateau where we identified archaeological materials, we made several geological sections where we could analyse, before starting digging, the thickness of the deposit where the artefacts were discovered (depths at maximum 1 m deep in the ground).

Taking into account that the plateau of the Vinii Hill is surrounded by landslides, after the analysis of the geomorphologic situation, we reached the conclusion that only the central part of the plateau can be exploited archaeologically. Therefore, we decided to dig a wider section to identify possible archaeological levels and to establish the limits of the settlement area.

To check the existence of an archaeological settlement, we made three soundings in different points of the plateau and a 15-m² section (5 x 3 m). The section was set on the straightest side of the land to avoid possible disturbances, which we split into squares of 1 m² each. The hard consistency of the sediment, as well as the presence of numerous boulders of different sizes along the stratigraphic column asked for planimetric digging of the section through successive shaving.

The succession of geological deposits in the SI is as follows (colours are give after Munsell Soil Colour):

5. Clayey sediment, very little sandy, powdery, light yellowish-brown (HUE 10 YR 6/4 light-yellowish brown);
6. Clayey sandy sediment, little powdery, yellow-brown (HUE 10 YR 5/6 yellow-brown);
7. Clayey sandy sediment with prismatic detachments, containing many boulders of different sizes; yellow (HUE 10 YR 7/8 yellow);
8. Sandy little clayey sediment, with very many boulders, reddish-yellow (HUE 7.5 YR 6/6 reddish-yellow).

The only categories of archaeological materials discovered were lithic pieces. We found no fauna fragment or combustion structure, hence the lack of obvious structures. This is characteristic of all Aurignacian Palaeolithic sites in Banat, Tincova, Coșava, and Românești.

Though the density of archaeological materials in each square was not high, the excavation was made rigorously, with picklings 2-5 cm thick. The entire sediment was sieved to avoid inherent losses when digging, particularly small pieces (blades, microchips, corks, etc.).

In the first three deposits, we found archaeological materials at a maximum depth of about 80 cm. The same happened in the other Palaeolithic sites in the area; there were deeper diggings where the sections were misplaced on the plateau slope, which involved multiple disturbances because of the landslides (for instance, in Coșava).

The presence of thick, hulled nuclei, often grouped in the grater category, of finely sharpened blades (classified as Dufour blades), as well as of convergent unipolar carving of the nuclei were defining ever since the beginning for the setting of Banat materials

in different periods of the Aurignacian. Of course, to observe the classical scheme, the first level was always defined as Gravetian or Epigravetian. For the digging at Temerești, if we were to look for a typological similarity with western European tools, there would be enough clues to include the materials, at least partially, in the Banat Aurignacian. However, the heterogeneous character of the site does not allow that, though it is quite similar with the other settlements. However, we consider that the classifications made on typological grounds alone are not relevant: this is why research should be continued in the area. Now, the materials belong most probably to a late upper Palaeolithic (at least for the pieces found in the layers I and II), and possibly to an older upper Palaeolithic (for the pieces in the layer III).

Bibliografie:

Kels et al. 2014: Kels H., Protze J., Sitlivy V., Hilgers A., Zander A., Anghelinu M., Bertrams M., Lehmkuhl F., Genesis of loess-like sediments and soils at the foothills of the Banat Mountains, Romania – Examples from the Paleolithic sites Românești and Coșava, *Quaternary International*, 351, 2014, 1-18.

Medeleț, 1994: Medeleț Fl., Contribuții la repertoriul numismatic al Banatului, Epoca Latene. Secolul IV î.Chr.-106, în *AnB S.N.*, 3, 1994, p. 283.

Mogosanu, 1978: Mogosanu F., Paleoliticul din Banat. Cu un studiu paleoclimatic și geocronologic, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de Arheologie București, XXXII, București, 1978.

111. mun. Timișoara, județul Timiș

Punct: Piața Unirii

Autorizația: Nr. 282/2014

Cod RAN 155252.06

Cod LMI TM-I-s-06050

Colectiv: Alexandru Szentmiklosi – responsabil (MBT); Dragoș Diaconescu (MBT), Andrei Bălărie (MBT), Andrei Georgescu (MBT), Cristine Harnischfeger (Universitatea de Vest Timișoara), Iulian Leonti (Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași)

În cadrul proiectului „Reabilitarea spațiilor publice din centrul istoric al Municipiului Timișoara”, Muzeul Banatului a efectuat în Piața Unirii cercetări arheologice preventive care au fost finalizate în data de 16 august 2014. Ulterior, pe latura vestică a pieței, constructorul a coborât sub cota de fundație a proiectului (-0,65 m), dezvelind baza valului de pământ care a format zidul de incintă a cetății Timișoara, în perioada stăpânirii otomane (Pl. I/1-2). Ca urmare a sesizării șirului de stâlpi care au format structura de rezistență a valului de pământ, DJC Timiș a solicitat Muzeului Banatului reluarea cercetărilor arheologice preventive pentru descărcarea de sarcină arheologică a vestigiilor arheologice afectate. A doua campanie de cercetări arheologice preventive de la obiectivul Timișoara - Piața Unirii a demarat în 9 decembrie 2014 și a fost finalizată pe data de 23 ianuarie 2015.

Perimetrul inițial al cercetării arheologice (secțiunea S.III.B) a fost de 149 m². Secțiunea arheologică a avut, inițial, o lungime de 34,25 m și 4,35 m lățime. Deoarece umpluturile moderne de pământ ale pieței prezentau un risc major de surpare, în baza informărilor oficiale făcute de specialiștii proiectului, cercetarea arheologică a fost restrânsă succesiv, pentru a se evita afectarea fundațiilor clădirilor istorice de pe latura vestică a pieței precum și a infrastructurii de apă potabilă a cartierului Cetate.

Noile cercetări arheologice preventive din Piața Unirii au

completat, în mod substanțial, informațiile științifice privind atât tehnica de construire a zidului de incintă a cetății Timișoara cât și a amenajării pieței, în sec. al XVIII-lea.

Zidul de incintă a fost construit din depuneri succesive de pământ și lut, confirmând descrierile făcute de către Henrik Ottendorf¹⁷⁸, Evliya Çelebi¹⁷⁹ și Tutovicz János¹⁸⁰.

Cele trei escarpe surprinse în secțiunea S.III.B (Pl. II/1) au corespuns cu escarpele surprinse în secțiunea S.III, din prima campanie de cercetări arheologice preventive (2014). Escarpele I și II care corespund unor perioade istorice anterioare asediului din 1716 au fost formată din câte două șiruri paralele de trunchiuri de copaci (probabil, stejar), cu diametrul de 0,15 m - 0,24 m. Aceste trunchiuri au avut vârful ascuțit, fiind bătuți în șanțuri de fundație.

Cea de-a treia escarpă a vechiului val de pământ din perioada otomană a fost ultima reparație de dinaintea asediului din 1716. Din această reparație, a fost surprins un singur șir de trunchiuri de copaci. Conform hărții din lui Ostertag Heinrich, tirul artileriei habsburgice a fost concentrat pe latura nordică a cetății Timișoara, identificată, în prezent, cu zona Pieței Unirii. Urmele acestui bombardament au fost surprinse și arheologic.

Pe baza artefactelor arheologice descoperite în lutul și pământul adus pentru amenajările succesive ale escarpei zidului de incintă, s-a putut constata faptul că cetatea otomană a avut trei reparații majore și mai multe intervenții punctuale, de reparare sau de consolidare a structurii de rezistență a valului de pământ. Aceste reamenajări ale escarpei au avut loc în decursul sec. XVI-XXVIII. În ceea ce privește reparațiile punctuale, nu ar fi exclus ca acestea să fi fost rezultatul evenimentelor militare de la sfârșitul sec. XVII când. În cadrul evenimentelor militare din anul 1716, latura nordică a cetății a fost bombardată de artileria habsburgică, urmele bombardamentului fiind surprinse și în secțiunea S.III.B.

În completarea informațiilor obținute în cursul cercetărilor arheologice preventive din 2014, în cadrul celei de-a doua campanii, a fost confirmat faptul că după cucerirea Timișoarei, habsburgii au reparat și reutilizat cetatea de pământ. Baza valului de pământ care a format zidul de incintă a fost lăsat aprox. 4 m, fiind protejată de o escarpă solidă, din trunchiuri de stejar. Escarpa a IV-a valului de pământ a fost făcută din trunchiuri masive de copaci de aprox. 0,30 m în diametru, dispuse orizontal. Fixarea escarpei s-a făcut cu ajutorul unor trunchiuri masive de copaci (foarte probabil, de stejar). Aceștia au fost ciopliți la vârf și bătuți în albia îngustată a brațului de râu care a protejat latura nordică a cetății Timișoara.

După demararea lucrărilor de construcție a fortificației bastionare de tip Pagan¹⁸¹, în 1732¹⁸², vechea cetate de pământ a Timișoarei a fost dezafectată definitiv. Construirea catedralei episcopale romano-catolice (1736-1771)¹⁸³ a determinat și amenajarea urbanistică a zonei în care a existat zidul de incintă. La amenajarea pieței care urma să deservească procesiunile religioase din fața catedralei episcopale romano-catolice, valul de pământ a fost nivelat, în prezent, păstrându-se doar baza acestuia. Din această cauză, în lipsa unor evidențe stratigrafice clare, unele reamenajări și reparații ale fortificației sunt greu de precizat.

În secțiunea S.III.B nu au fost dezvelite vechile amenajări pietonale ale pieței, surprinse pe laturile de nord, sud și est a pieței însă, în afara perimetrului de cercetare arheologică, la marginea trotuarului actual, în decaparea făcută de constructor au fost

¹⁷⁸ Ottendorf 2006.

¹⁷⁹ *Călători străini...* 1976, 494-503.

¹⁸⁰ Feneșan 2014, 295-299.

¹⁸¹ Capotescu 2008, 141.

¹⁸² Opreș 2007, 70.

¹⁸³ Buruleanu-Medeleț, 2004, 25; după M. Opreș și M. Botescu, catedrala a fost finalizată în 1774 (Opreș-Botescu, 2014, 54).

dezvelite vechile canalizări ale Timișoarei. Aceste conducte se datează la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX. Alături de conducta canalizării „Vidrighin”, introdusă la aprox. 4 m adâncime, pe latura vestică a Pieței Unirii (cel mai probabil, în 1910), a fost descoperită partea inferioară unei conducte de beton de aprox. 0,40 m, care a făcut parte din rețeaua de canalizare a orașului, la începutul sec. XX. Marcajele în relief de pe exterior indică ca și fabricant pe Goldstein Fülöp, cunoscut fabricant de ciment din Timișoara. La est de această conductă a fost dezvelită vechea țeavă de canalizare a orașului, introdusă de Stan Vidrighin.

Artefactele arheologice descoperite în S.III.B, în special ceramică, artefacte din fier și piele) se datează, în marea lor majoritate, în perioada otomană. În pământul de umplutură din amenajarea escarpei IV (reparația habsburgică) a fost descoperit o monedă fragmentară venețiană din aur (un zecchino, posibil Andrea Gritti, 1523-1538). Poziția secundară în care s-a aflat moneda nu permite utilizarea ei ca și argument de datare însă, contribuie la informațiile privind relațiile comerciale pe care le avea Timișoara la sfârșitul evului mediu.

La finalizarea cercetărilor arheologice preventive, trunchiurile de copaci rămași in situ, au fost conservați în baza soluției tehnice formulate de specialiști. La final, trunchiurile de copaci care au format cele patru escarpe a fost acoperite cu pământ din același nivel, iar mai apoi, acoperiți cu geotextil.

Abstract:

During the period between 2014, December 9th and 2015, January 23rd, the second campaign of the rescue excavation took place in the Union Square.

In the area of trench S.III.B it was uncovered the enclosure rampart of Timișoara fortress during the Ottoman period. The scarp of the rampart was made from massive trunks of trees (probable, oak), set in double lines. The scarp had three major re-buildings. Every new scarp have been progressively moved in front of the old one. The system of construction of the rampart confirmed the descriptions done by Henrik Ottendorf, , Evliya Çelebi și Tutovicz János.

After the conquest of Timișoara by the Prince Eugene of Savoy, the ramparts of the old Turkish fortress were repaired (Scarp no. 4), being used until 1732.

In the earthen lens that formed the base of the rampart and the successive reconstructions of the escarp there were uncovered ceramic fragments belonging to the 16th-18th centuries, fragments of pipes, iron bolts, round shots, arrowheads as well as a fragmentary golden coin (zecchino) issued probably by Andrea Gritti (1523-1538).

Alongside the archaeological vestiges, the second campaign of rescue excavations, brought new evidence for the urban works in the Union Square (Domplatz, Losonczy tér).

Bibliografie:

Buruleanu-Medelet 2004, Buruleanu D. N., Medeleț FI., Timișoara: Povestea orașelor sale. The Story of its Towns, Ed. Mirton, Timișoara, 2004.

Capotescu 2008, Capotescu V., Arhitectura Militară Bastionară în România, Vol. 1, Cetatea Timișoara, Ed. Bastion, 2008.

Călători străini...1976, Călători străini despre Țările Române, Vol. VI (Partea I: Paul de Alep, Îngrijit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Partea a II-a: Evlia Celebi, Îngrijit de Mustafa Ali Mehmet, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Feneșan 2014, Feneșan C., O descriere a cetății Timișoara din august 1716. A description of the Fortress of Timișoara (Temeswar)

from August 1716. AnB, XXII, 2014, 295-299.

Magina 2013, Andrian Magina, Fortificațiile Lipovei și Timișoarei în preajma cuceririi otomane (1551). Fortification of Lipova and Timișoara on the Eve of Ottoman Conquest. AnB, XXI, 2013, 299-303.

Opriș 2007, Opriș M., Timișoara: monografie urbanistică, Vol. I, Descoperiri recente care au impus corectare istoriei urbane a Timișoarei, Ed. Brumar, Timișoara, 2007.

Opriș-Botescu, 2014, Opriș M., Botescu M., Arhitectura istorică din Timișoara (Temeswar, Temesvár, Timișoara), 2014.

Ottendorf 2006, Ottendorf H., De la Viena la Timișoara, 1663. Von Wien auf Temeswar, 1663. Bécsről Temesvárig, 1663. Od Beča do Temišvara, 1663, Ed. Banatul-Artpress, Timișoara, 2006.

112. mun. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Strada Sergent Constantin Mușat

Cod LMI: TM-II-s-A-06095

Autorizația: Nr. 9/23.01.2015

Colectiv de cercetare: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Banatului Timișoara) - responsabil științific, dr. Sorin Tincu (Muzeul de Arheologie, Istorie și Etnografie), dr. Alexandru Szentmiklosi (Muzeul Banatului Timișoara), Andrei Georgescu (Muzeul Banatului Timișoara), Raluca Maria Giorgi (Universitatea de Vest Timișoara), Christine Harnischfeger (Universitatea de Vest Timișoara), Iulian Leonti (Universitatea Alexandru Ioan Cuza), Lavinia Brândușan (Universitatea de Vest Timișoara), Amina Muscalu-Crețescu (Universitatea de Vest Timișoara)

Cercetarea arheologică preventivă din acest obiectiv a fost datorată proiectului de reabilitare al centrului istoric al municipiului Timișoara. Acest proiect edilitar a avut ca și ținte, în obiectivul vizat de noi, reabilitarea pavimentului și a infrastructurii de utilități (apă, canal și telecomunicații speciale).

Scurtă descriere a stratigrafiei

Strada Sergent Constantin Mușat leagă colțul de NV al Pieței Unirii de Piața Mărăști. Strada, orientată aprox. N-S, are o lungime de 58 m și o lățime de 12 m. Geo-referențierile hărții căpitanului inginer-șef F. Perette (și ale copiilor mai târzi acestei hărți), au indicat, în mod clar, prezența celui de-al doilea rând de fortificații care a protejat zidul de incintă a cetății Timișoara, în momentul capitulării garnizoanei turcești în fața trupelor prințului Eugeniu de Savoya (1716). Cercetarea respectivei linii de fortificație a constituit în fapt principala țintă a cercetării arheologice preventive.

Unitatea de cercetare arheologică preventivă numită S.I/2015 a avut dimensiunile de 2 x 58,71 m și a fost situat între axul central al străzii (marcat de altfel de ductul canalizării Vidrighin) la o distanță de cca. 30 cm de marginea estică a acestui șanț în vederea obținerii unui profil stratigrafic longitudinal (cel de vest) pentru secțiunea S.I/2015. Distanța respectivă a fost păstrată și din dorința de a reduce la minimum afectarea stratului arheologic având în vedere proiectul constructorului ce prevedea ca descărcările de apă pluvială de pe stradă să fie făcute în canalizarea existentă. Datorită unei modificări a strategiei constructorului în capătul de nord al străzii Mușat s-a dorit amenajarea unui cămin de intervenție și ramificație pentru rețeaua de telecomunicații. Astfel s-a trecut la trasarea Casetei nr. 2 (cu dimensiunile de 3,5x3,5 m) plasată la capătul de nord-est al secțiunii S.I/2015

Observațiile stratigrafice făcute și documentate, ne permit să afirmăm că toată suprafața actuală a străzii Sergent Constantin Mușat a fost amenajată pe o terasă înaltă situată la nord de cursul

Timișului Vechi, curs de râu transformat de otomani în linia principală de apărare a cetății Timișoarei.

În această terasă a fost săpat șanțul liniei exterioare de fortificație a cetății la începutul secolului al XVIII-lea și amenajată palisada aferentă.

Nivelurile de amenajare observate aparțin perioadei medievale sau moderne.

Nivelul 1 (superior) nu acoperă toată suprafața cercetată și se leagă de amenajarea Pieței Unirii și a zonei imediat învecinate.

Nivelul 2 aparține secolului al XVIII-lea și se leagă de primele amenajări efectuate în arealul ocupat acum de Piața Unirii, constituindu-se în amenajarea, de către austrieci, a unui prim nivel de călcare (cu siguranță și o nivelare a zonei, moment în care este distrusă partea superioară a gropii C.12) în perioada imediat următoare anului 1716. Faptul că nivelul 2 acoperă gropile stâlpilor palisadei (stâlpi care au fost scoși, cel puțin în sectorul cercetat de noi) ne indică că nivelul de călcare respectiv a fost amenajat după demontarea liniei palisadei, dar înaintea umplerii șanțului de apărare (ne bazăm pe relația nivelului 2 cu umpluturile șanțului de apărare). C.12 reprezintă un schelet uman, depus în decubit dorsal, sesizat la adâncimea de 0,70 m față de nivelul de conturare. Orientarea este E-V cu capul spre V, privirea spre E. La picioarele acestuia au fost găsite cuie și colțare din fier, detaliu ce ar putea sugera faptul că defunctul a fost depus într-un cosciug. Toate aceste date coroborate permit afirmația conform căreia avem de-a face cu mormântul unui creștin. În partea superioară a corpului (cap, umeri), scheletul a fost distrus de săparea șanțului canalizării Vidrighin (pentru cercetarea acestui aspect a fost practică Caseta 1 cu dimensiunile de 1,45x0,75 m). În profilul vestic al secțiunii nu s-a observat însă nici o groapă, în care acesta să fi fost depus. Scheletul uman este depus practic pe partea superioară a nivelului 6, fiind suprapus în mod direct de nivelul 2, nivel ce și distruge, cel mai probabil, groapa mormântului. Câtă vreme nivelul 2 este nivelul aferent amenajărilor pietonale de tip C.5, amenajări relaționate cu începuturile construcțiilor din viitoarea Piață a Unirii și dateate în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, putem afirma că acest moment este un terminus ante quem pentru această înmormântare. Dacă acceptăm că nivelul 6 corespunde momentului asediilor Timișoarei de la sfârșitul sec. al XVII-lea – începutul sec. al XVIII-lea (nivel „tăiat” de amenajarea liniei exterioare de fortificație a cetății turcești), atunci ne putem permite să fixăm cronologic această înmormântare în prima jumătate a sec. al XVIII-lea, dar nu mai târziu de amenajarea nivelului 2.

Nivelul 6 se constituie, în partea din spatele liniei de fortificație într-un strat format din cenușă și asură, în exterior având aspectul unui nivel lutos de culoare cenușie. Acest nivel, având în vedere că este suprapus în mod direct de nivelul 2 și luând în considerare aspectul său din interiorul cetății turcești, este considerat de noi ca fiind nivelul de călcare în perioada asediului de la 1716. Argumente conjuncturale pentru această datare sunt faptul că gropile palisadei „taie” acest nivel precum și faptul că această linie de fortificație a fost construită la începutul secolului al XVIII-lea.

Nivelul 3 este un nivel cu grosimi variabile (între 0,80 și 0,40 m), nivel pe care îl putem data cel mai probabil în secolul al XVII-lea. Această unitate stratigrafică are, cel mai probabil, rolul de a nivela zona din arealul nordic al liniei principale de fortificație. Afectarea sa de către gropile stâlpilor palisadei și de către complexul C.26 (complex ce după formă și material arheologic identificat este în mod cert o groapă rezultată în urma exploziei unei ghiulele în solul lutos din spatele liniei de fortificație) ne permite să avansăm ca terminus ante quem pentru acest nivel, momentul amenajării și, să zicem, cel al folosirii liniei exterioare de fortificație a cetății turcești a Timișoarei (i.e. debutul secolului al XVIII-lea).

Nivelul 4 (inferior) al stratigrafiei de pe strada Mușat aparține

tot perioadei medievale. Singurul complex mai timpuriu, suprapus de acest nivel, este C.84, o fântână, de formă circulară în plan, conturată la adâncimea de 1,15 m față de nivelul de decapare. Diametrul gropii nu a putut fi estimat datorită faptului că groapa a fost afectată de mai multe complexe ulterioare. Adâncimea finală a complexului a fost de 2,30 m față de nivelul de conturare.

Linia exterioară de fortificație a cetății turcești a Timișoarei

Linia de fortificație este compusă din șanț de apărare și palisadă, confirmând izvoarele istorice conform cărora sistemul este construit pe acest tipic. Singura diferență este faptul că distanța dintre escarpa șanțului și linia palisadei este mult mai mică în zona cercetată de noi comparativ cu planurile efectuate de inginerii austrieci. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că ductul secțiunii S.1/2015 „taie” linia de fortificație în zona bastionului Azig Pașa. Afirmăm acest lucru datorită direcției ductului liniei de fortificație cercetată de noi și anume SV-NE. Pe geo-referențierile avute la dispoziție, putem observa că singura zonă în care sistemul de fortificație are această direcție este exact latura exterioară a bastionului menționat. Astfel putem spune că ductul străzii Sergent Constantin Mușat suprapune latura exterioară a acestui bastion și nu colțul său de N-E.

Aproximativ între metrii 24-28, șanțul de apărare prezintă un tronson adâncit (aici este atinsă adâncimea maximă a șanțului), plasat la un metru distanță spre nord de escarpă.

Din rațiuni care au ținut în primul rând de securitatea muncii, dar și de dorința de a avea suficient timp pentru documentarea profilelor stratigrafice, în caroul 14 și 17 umplutura șanțului a fost cruțată, fiind ulterior săpată până la cota proiectului constructorului.

Un alt aspect extrem de important este faptul că se poate afirma că șanțul de apărare aferent acestei linii de fortificare a fost săpat în solul terasei dispusă la nord de cursul Timișului Vechi. Argumentul cel mai solid pentru această concluzie este, pe lângă faptul că nivelurile 3 și 4 observabile pe profilul vestic al secțiunii sunt tăiate de șanțul de apărare, intersecția dintre C.50 (șanț de apărare) și complexele C.57, C.51, C.52. Este foarte clar că săparea șanțului de apărare (și totodată amenajarea liniei de fortificație) duce la distrugerea unor structuri de locuit reprezentate aici prin șanțul de fundație C.51 cu gropile de stâlp aferente C.57 și C.53 (groapa de stâlp C.53 și șanțul C.51 sunt tăiate de groapa de implementare stâlp palisadă C.33). Tehnica de săpare a șanțului de fundație și a gropilor de stâlp (plasate pe baterii de fundare formate din țărâși bătute în pământ) sunt identice cu cele identificate pe latura de est a Pieței Unirii, zonă în care au fost cercetate substructurile unora dintre clădirile vizibile pe planul Perrette, între cele două linii de fortificație (vezi Raport cercetare arheologică preventivă Timișoara-Piața Unirii și Fig. 8 și 23 din Oprîș 2007). Singura diferență este că pe Strada Sergent Constantin Mușat, stâlpii de rezistență ai structurii de locuit lipsesc, detaliu ce indică scoaterea acestora în mod intenționat.

Un argument în plus pentru o datare târzie a acestei părți a sistemului de apărare a cetății turcești a Timișoarei¹⁸⁴, este faptul că linia palisadei taie nivelurile 3, 4 și 6 (niveluri vizibile și în fața și în spatele liniei de fortificație). Dacă analizăm relația dintre nivelurile de umplere a șanțului de apărare și nivelurile 1 și 2 vizibile la sud de linia de fortificație, la prima vedere șanțul taie și aceste două niveluri. Aceste două niveluri suprapun însă gropile de stâlp aferente palisadei

¹⁸⁴ Oprîș 2007, pp. 34-35 plasează această linie a palisadei la moment de post 1663, dar cel mai probabil la începutul secolului al XVIII-lea. Analizând planul Timișoarei datat la cca. 1699 semnat de arhitectul Radonia (vezi Oprîș 2007, p. 31, fig. 13) putem observa că linia exterioară de fortificație a cetății turcești încă nu exista. Astfel, probabilitatea ca această linie să fi fost construită mai devreme de începutul secolului al XVIII-lea devine extrem de mică.

(C.33 și C.34). Această situație are o explicație clară în modul de dispunere a nivelurilor de umplere a șanțului de apărare (vezi Fig. 12) care demonstrează o umplere a acestui șanț dinspre nord spre sud, cu excepția lentilelor L6, L7, L8 care sunt cu siguranță plasate în șanț dinspre sud. Lentila L.8 este de altfel singura care conține material arheologic, toate celelalte lentile din șanțul de apărare fiind extrem de sărace din acest punct de vedere. Toate aceste aspecte ne oferă posibilitatea să afirmăm că umplerea șanțului de apărare a fost făcută mai târziu de momentul amenajării nivelului 2 și implicit complexului C.5. Analizând Fig. 27 din Opreș 2007, putem observa că în anul 1740 șanțul exterior în zona străzii Sergent Constantin Mușat era deja umplut, iar Domul catolic era construit. Astfel, acest an devine un terminus ante quem pentru complexul C.5 și cele similare identificate în Piața Unirii, considerate ca fiind legate de construcția Domului.

Un element de datare foarte bun este descoperirea în lentila L.8 din C.50, în caroul 13 a unei cărămizi care poartă de ea marcat în relief anul 1716. Astfel, umplerea șanțului începe undeva la un moment post 1716 (practic după cucerirea Timișoarei de către Eugeniu de Savoya) și se încheie înainte de 1740.

În total au fost identificate 100 de complexe arheologice, dintre care 15 sunt relaționate de amenajări edilitare efectuate între sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XXI-lea.

Cu excepția tronsonului cercetat din linia de fortificație a cetății turcești cele mai reprezentative complexe ale zonei sunt șanțurile de fundație și gropile de stâlpi ale unor structuri de locuit situate la nord față de linia principală de fortificare a cetății (Hauptwall), cercetată în Piața Unirii precum și o serie de complexe de formă circulară în plan și tronconică din punctul de vedere al geometriei în spațiu, complexe ce conțin, majoritatea, vas/vase întregi/întregibile. Această ultimă categorie complexe, prin formă și material arheologic, au fost interpretate ca și fântâni/puțuri.

Structurile de locuit menționate au fost demontate (cel puțin unele dintre ele) o dată cu amenajarea liniei exterioare de fortificație, iar situarea lor extra-muros în raport cu linia principală de apărare (Hauptwall) ne determină să le atribuim populației creștine a Timișoarei secolului al XVII-lea.

Bazat pe rezultatele obținute în obiectivul Timișoara – Str. Sergent Constantin Mușat, a fost propusă eliberarea certificatului de descărcare de sarcină arheologică pentru tot ductul unității de cercetare S.1/2015 precum și al casetelor C1 și C2, cu excepția zonelor prezentate mai jos la paragraful ulterior, zone în care cercetarea arheologică a mers până la cota necesară proiectului de reabilitare a străzii actuale.

Propunerile privind conservarea unor perimetre cercetate arheologic până la cota de siguranță a muncii

În umplutura șanțului de apărare a cetății turcești, cu scopul de a evita prăbușirea pereților unității de cercetare, au fost păstrați doi martori cu dimensiunile de 2x2 m în carourile 14 și 17. Acești martori au fost săpați la final până la cota dorită de constructor.

Pe zonele ocupate de cei doi martori de la adâncimea de 1,90 m față de nivelul spațiului pietonal până la cota sterilului a fost propusă conservarea in situ a acestor două zone.

Propuneri legate de conservarea, protejarea și valorificarea științifică și educațională a descoperirilor arheologice din Piața Unirii

A. Marcarea în pavaj a liniei fortificației otomane.

B. Panouri explicative bilingve (română, engleză), amplasate în zona liniei de fortificații și a șanțului de apărare.

C. Realizarea unui portal e-learning dedicat Pieții Unirii.

Abstract:

The rescue excavation project of the Sergent Constantin Mușat Street from Timișoara allowed us the opportunity to identify and research the outer fortification line of the ottoman fortress of Timișoara. This line is built on the palisade-ditch system and it was raised at the beginning of the XIXth century. Around 100 features were documented, among them being researched wells, foundation ditches for houses, drainage systems, an inhumation grave and contemporary urbanistic arrangements (XVII-XXth centuries).

Bibliografie:

Opreș 2007, Opreș M., Timișoara. Monografie urbanistică, vol. I, Descoperiri recente care au impus corectarea istoriei urbanistice a Timișoarei, Ed. Brumar, Timișoara, 2007.

113. mun. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Str. Oituz nr. 4. „Institutului de Cercetări Avansate de Mediu” (ICAM). Universitatea de Vest din Timișoara

Autorizația: Nr. 234 din 24.08.2015

Colectivul de cercetare: Robert Gindele- responsabil științific. Liviu Marta, Adriana Gașpar.

Perioada de desfășurare a campaniei: 25 august – 30 septembrie 2015

Cercetările arheologice pe Strada Oituz la „Institutului de Cercetări Avansate de Mediu” (ICAM) aparținând de Universitatea de Vest din Timișoara (UVT) au fost realizate în trei suprafețe, în zonele accesibile din perimetrul șantierului de construcții. Zona aparținea Bastionului Carol al fortificației austriece, care se situează în partea de nord a cetății. În perioada otomană amplasamentul șantierului de construcții ICAM era un spațiu civil, cu clădirile suburbiei Palanca Mare, care a fost locuită până în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

În suprafața 1 (6 x 18,5 m) a fost descoperit vârful bastionului BIX-Carol (Fig 1, 2), cu un nivel de călcare în interiorul ei la adâncimea 204 cm. În S1 s-a adâncit în continuare în exteriorul bastionului, practic în șanțul între aceasta și contragarda IX. Până la nivelul de apă freatică s-a adâncit manual, materialul arheologic fiind recuperat pe straturi de 20 cm. Stratul de apă freatică a apărut la 340 cm adâncime, de aici pe măsura accesibilității brațului buldoexcavatorului s-a adâncit mecanizat în intenția de a documenta fundația construcției bastionare. La adâncimea de 386 cm a fost documentată ultima treaptă de lărgire a construcției și deasemenea la 420 cm sterilul arheologic. Din cauza apei freactice nu s-a putut stabili modul de fundare a construcției.

În suprafața 2 (5x21 m) s-a constatat că subsolul clădirii comuniste, foarte probabil legată de cazarma de tancuri de pe amplasament a distrus straturile antropice. La adâncimea de 220 cm la acapătul sudic al suprafeței 3 (6x17 m) a fost descoperit un fragment din zidul contragardei IX, pe partea estică distrusă de șanțuri de conducte și pe partea vestică de intervenții probabil din epoca comunistă. Între cele două ziduri a liniei de fortificare, sub pământul de umplutură cu care s-a ridicat complexul militar modern, a rămas nederanjat stratul antropoc din secolele XVI-XVII și au putut fi cercetate patru complexe din această perioadă cu un material arheologic numeros (Fig.3). Având în vedere diferența de nivel al sterilului din zona de nord și zona de sud al secțiunii am putut observa că foarte probabil în perioada medievală tardivă sa ridicat din terenul mlăștinos al Timișoarei un grind în aceasta zonă, care a fost intens locuit în cadrul suburbiei otomane Palanca Mare.

Materialul arheologic rezultat este variat și în mare parte fragmentat. În primele două suprafețe obiectele au fost descoperite

în straturi de la sfârșitul secolului al XIX-lea și constau în fragmente amestecate de ceramică preistorică, sarmatică, medievală târzie, austriacă (Fig.4.) și modernă. Cea mai mare parte din materiale provin din suprafața 3, din cele patru complexe arheologice și straturi antropice nederanjate, datate din secolele XVI-XVII. Materialele sunt: obiecte din ceramică, oase de animale (dar și o claviculă umană), câteva obiecte de metal (cuie, întărituri călcâi încălțăminte, potcoave, fragmente de lamă de cuțit, cuțite, bile de plumb, nasture), din os (nasture) și sticlă (frg. brătară). Fragmentele de ceramică sunt numeroase și reprezintă părți din străchini, farfurii, ulcioare (Fig.5, 6), câni, cupe-bol și capace, dar apar și câteva bucăți de porțelan. Unele fragmente ceramice au glazură pe interior, altele sunt din lut degresat cu mult petriș, mai apar fragmente din tigăi de lut și țesturi. La aceste obiecte se mai adaugă suporturi pentru lumânări, câteva bucăți de pipe din lut și cahle.

Abstract:

During the rescue archaeological research at ICAM, an area identified on Austrian maps as a part of the Palanca Mare suburb, were discovered parts of the fort bulwark, built in the 18th century, as well as archaeological complexes from the period of Ottoman administration in Timisoara. Three surfaces have been investigated. In the first and third surface was surprised the top of the Carol IX bastion and counterguard IX wall. To the North of counterguard, in the undisturbed layer by bastion's construction workings were investigated four archaeological complexes, with a rich archaeological artifact dated from the 16th-17th centuries. The difference in the level of tips from surface no. three suggests that very likely Ottoman suburb was developed on the marshy land, on the levees which are surrounding the fortified urban centre. All these discoveries have brought additional information in the development of Palanca Mare suburb during the Ottoman times in Timisoara, inhabited by the second half of the 18th century.

114. mun. Timișoara, Piața Sf. Gheorghe

Punct: Cetatea Timișoarei

tip de sit: 113, 122, 211 și încadrare cronologică: 4, 432

Autorizația: Nr. 3/2015;

Cod RAN: 155252.06;

Colectiv: prof.univ.dr. Florin Drașovean (responsabil științific), lect. univ.dr. Cosmin Ioan Suci (membru în colectivul de cercetare)

Perioada de desfășurare a campaniei: 26.01.2015 - 20.02.2015

Cercetarea arheologică preventivă a fost efectuată în centrul orașului, în cartierul Cetate, în partea de est a cetății medievale a Timișoarei. În anul 2006 și 2013-2014 au fost derulate cercetări preventive pe strada 9 Mai și pe toată suprafața pieței Sf. Gheorghe, care au condus la descoperirea mai multor complexe arheologice și au precizat stratigrafia zonei.

Scopul cercetărilor arheologice preventive a casetelor afectate de lucrările reabilitare a pieței Sf. Gheorghe a fost identificarea și cercetarea integrală a complexelor arheologice din acest loc, pentru salvarea informațiilor de ordin istoric și arheologic și a bunurilor din patrimoniul cultural național. În paralel s-a urmărit și precizarea elementelor de habitat și a orizonturilor cultural-cronologice cărora acestea le aparțin. Au fost excavate două casete C1 și C2, în locul unde au fost introduși doi stâlpi pentru iluminatul public.

Au fost cercetate zidurile bisericii iezuite (sec. XVIII), ale geamiei (sec. XVI), precum și complexele aferente celor trei niveluri pre-otomane (ante 1552) și a două niveluri din perioada otomană

(1552-1716).

Caseta 1 este situată în partea de nord-vest a pieței.

În caseta C1 au fost descoperite trei faze păstrate (din cele șase constatate în anul 2006) ale evoluției tramei stradale din acea zonă. Toate străzile erau podite cu bârne de stejar fasonate, dispuse pe un aliniament dublu de bârne dispuse longitudinal. După cum a putut fi observat în săpăturile anterioare, lățimea străzilor era de cca. 2,3 m. Aceste străzi fac parte din trama stradală descoperită în 2006, fapt ce ne permite o racordare situației stratigrafice din Piața Sf. Gheorghe cu cea de pe strada 9 Mai, aflată în partea de nord al acesteia. Astfel, strada VI de pe strada 9 Mai este aceeași cu strada III din Piața Sf. Gheorghe, strada V corespunde străzii II, iar strada IV are corespondent strada I.

Caseta 2 este situată în colțul de NE al Pieței Sf. Gheorghe, la limita cu strada Proclamația de la Timișoara. Colțul de sud-vest al bisericii iezuite a fost surprins pe partea sudică a casetei. Nu sunt detalii constructive diferite față de ceea ce s-a constatat în suprafața mare cercetată în 2013-2014. Biserica avea un șanț de fundație lat de cca. 0,5 m care tăia o structură zidită mai veche situată sub zidul de nord. Zidul nu a fost demontat.

Zidul contemporan cu Geamia Sultanului Învăgător, (sec. XVI) a fost cercetat integral pe suprafața casetei. Are o lățime de circa 0,65 m, fiind compus din materiale heterogene, de la piatră ecarisată, elemente arhitectonice gotice și cărămidă subțire. Zidul nu mai era funcțional în momentul construirii bisericii iezuite (sec. XVIII), după cum o arată faptul că șanțul de fundație al bisericii taie o porțiune a zidului. Zidul din perioada otomană a fost fundat pe o structură lemnoasă, bătută în pământ, peste care au fost așezate resturi de olane și cărămizi sparte legate cu mortar.

Sub zidul otoman contemporan geamiei a fost descoperit un strat de lut gri-gălbui cu incluziuni de cărbune, cu o grosime de între 0,5 și 10 cm. Sub acest strat este un nivel de cărămizi aranjate orizontal, legate cu mortar, care protejează o conductă ceramică, care a mai fost cercetată și în 2014, și numit Apeductul 1. Lățimea maximă pe care a fost surprins este de 70 cm., în partea sudică fiind tăiat de șanțul de fundație al bisericii iezuite.

Structura arsă 1 a apărut la 0,7 m sub baza Apeductului. Între nivelul Apeductului și cel al structurii avem mai multe niveluri de depuneri care indică amenajări ale zonei. Structura era semiadâncită, cu o groapă de 0,3 cm și cu stâlpi de susținere bătuți în exteriorul acesteia pe latura de nord. Structura este alcătuită din chirpici, lut roșiatic și cărbune. Structura a fost afectată de un incendiu puternic care a dus la prăbușirea acesteia.

Sub nivelul de lut galben de sub Structura Arsă 1, la baza stratului de cultură, a fost identificată o zonă în care au fost depuse mai multe fragmente ale unor coarne de cerb. Două fragmente au urme de tăiere iar un fragment are urme de prelucrare.

Materialele rezultate și documentația sunt depuse la Muzeul Banatului Timișoara.

Abstract:

Preventive Archaeological research was carried out in the city center, in the east of the medieval city of Timisoara. Cercetarea arheologică preventivă a fost efectuată în centrul orașului, în cartierul Cetate, în partea de est a cetății medievale a Timișoarei.

Jesuit church walls were researched (sec. XVIII), the mosque (sec. XVI) and complexes for the three pre-Ottoman levels (before 1552) and two levels from the Ottoman period (1552-1716).

Bibliografie:

F. Drașovean, C. Feneșan, A. Flutur, A. Szentmiklosi, G. El Susi,

Szuzana Kopeczny, Hedy M-Kiss, R. Șeptilici, N. Dinu: Timișoara în amurgul Evului Mediu –rezultatele cercetărilor preventive din Centrul istoric, Bibliotheca Historica Et Archaeologica Banatica XLIII, Timișoara 2007.

F. Drașovean, A. Flutur, D.E. Tănase, S. Tincu, Raport de cercetare arheologică preventivă-Timișoara-Piața Sfântu Gheorghe, 2014.

115. com. Valea Mărului, jud. Galați

Punctul: Primărie

Autorizație: Nr. 171/08.07.2015

Cod RAN al sitului: 77484.01

Tip de sit: locuire [cod 1], locuire civilă [cod 11]

Încadrare cronologică: Epoca bronzului [cod 15], Hallstatt [cod 16], La Tène [cod 21], Epoca postromană [cod 33], Epoca medievală [cod 43]
Colectiv: Croitoru Costin (Muzeul Brăilei „Carol I”) – responsabil de șantier, Ionel Căndeș (Muzeul Brăilei „Carol I”), Stănică Pandrea (Muzeul Brăilei „Carol I”), Dana Alexă (Muzeul de Istorie „Teodor Chinciu”, Tecuci)

Perioada de desfășurare a campaniei: 15.07.2015 - 28.08.2015

Muzeul Brăilei „Carol I” în colaborare cu Muzeul de Istorie „Teodor Chinciu” din Tecuci a continuat în anul 2015 cercetările de teren întreprinse pe valea Gerului în județul Galați. Acestea au debutat cu o diagnoză efectuată pe sectorul de pe teritoriul comunei Valea Mărului, efectuată la solicitarea administrației locale și determinată de intenția autorităților de cunoaștere, cât mai temeinică, a patrimoniului arheologic, în vederea elaborării unui proiect mai larg de protejare și valorificare.

Pe promontoriul din fața primăriei – punct dominant pe terasa din dreapta Gerului, la circa 130-140 metri vest de părau (latitudine: 45°50.324'N; longitudine: 27°41.501'E), au fost identificate fragmente ceramice lucrate la roată din pastă de culoare cenușie, caracteristice secolului IV p. Chr. și partea inferioară, piciorul, respectiv o toartă provenind de la amfore grecești lucrate din pastă nisipoasă roz-gălbui, bine arsă, cu particule maronii în compoziție.

După informații orale, în zonă au fost descoperite anterior, la construcția bazei antenei primăriei, amfore întregi; materialul a ajuns după câte se pare în colecțiile fostului Muzeului Mixt Tecuci și s-ar încadra cronologic în secolele IV-V p. Chr. (cultura Sântana de Mureș) confirmând astfel prezența în zonă a unei așezări din această perioadă.

Ca urmare imediată a diagnozei de teren a fost efectuată o cercetare arheologică preventivă în punctul *La Primărie*. Suprafața investigată este afectată într-o oarecare măsură de acțiunile edilitare ale secolului al XX-lea. La adâncimea de aproximativ – 0,20 m. s-a sesizat în extremitatea sud-estică a platoului zidul de fundație al unui imobil (acesta continuă în curtea sediului poliției). Totodată, în sectorul nord vestic al platoului, pe o zonă mai ridicată antropoc, a existat până spre finele veacului menționat un imobil modest ca dimensiuni.

Au fost deschise câteva secțiuni în cadrul cărora au fost identificate mai multe materiale arheologice rulate, moderne dar și medievale târzii, unele dintre acestea afectând complexe din epoca fierului. Cele mai vechi materiale arheologice și complexe descoperite sunt de la finele epocii bronzului (cultura Noua) și începutul epocii fierului (în acestea și câteva fragmente ceramice cu decor specific culturii Babadag) Aceluiși nivel îi aparține și depunerea unor resturi ale unui cuptor de redus minereul.

În ceea ce privește vestigiile ce aparțin celei de-a doua epoci a fierului, am identificat fragmente ceramice provenind de la amfore grecești, lucrate din pastă de culoare gălbui, cu nisip în compoziție

utilizat ca degresant, dovadă a schimbului de produse dintre această comunitate și lumea sudică. Prezența lor este asociată cu ceramica locală caracteristică perioadei getice din secolele V-III a. Chr.: vase grosiere ornamentate cu brăuri alveolate sau cu alveole, prevăzute cu proeminențe pentru manevrare, dar și fragmente de străchini, castroane sau cești lucrate din pastă fină de culoare cenușie, lustruită.

Conservarea primară a materialului arheologic recoltat a fost realizată, pe teren, de către conservatorii Cami Istrate, Ioana Istrate și Vasilică Vernescu de la Muzeul Brăilei „Carol I”.

Abstract:

In this short intervention the authors presented the archaeological discoveries from Valea Mărului (Apple's Valley) in Galați County. This archaeological field explorations was requested by the local administration as documentation for an future research project that aim the exploitation and protection of archaeological local heritage.

Bibliografie:

Costin Croitoru, *Varia memoria antiquitatis et medievalis (I). Informații arheologice într-un document contemporan*, în Studii de Istorie, I, 2012 (eds.: C. Bușe, I. Căndeș), pp. 129-137.

Costin Croitoru, Virgil Doca, *Un capăt de buzdugan descoperit la Valea Mărului, județul Galați*, în Acta Musei Tutovensis, XI, 2015, pp. 230-239.

Stănică Pandrea, Costin Croitoru, *O figurină zoomorfă deosebită identificată fortuit la Măndrești, comuna Valea Mărului, județul Galați*, în vol. *Miscellanea historica et archaeologica in honorem Vasile Ursachi octogenarii* (eds.: C. Croitoru, G. D. Hânceanu), Brăila, 2015, pp. 165-176.

Costin Croitoru, Stănică Pandrea, *Cercetări arheologice de teren pe Valea Gerului, județul Galați*, în Danubius, XXXII, 2015 (sub tipar).

116. com. Vișina – oraș Bumbești Jiu, jud. Gorj

Punct: Mănăstirea „Sf. Treime”, – Vișina

Cod RAN – 79317.03; LMI GJ-I-s-B-09128

Autorizația: Nr. 56/ 25.03.2015

Colectiv: Dr. Marinou Vasile - responsabil științific.

Ca urmare a întocmirii unui proiect pentru realizarea unor lucrări de investiții în incinta sitului arheologic mănăstirea „Sfânta Treime”, Vișina (un corp administrativ, o centrală termică pe combustibil solid, o pivniță și o anexă gospodărească), s-a solicitat Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, din Târgu Jiu să efectueze cercetări arheologice preventive în perimetrul din apropierea ruinelor vechii mănăstiri.

Din punct de vedere a cadrului fizico-geografic, această mănăstire este situată pe malul drept al râului Jiu, pe o terasă ce este apărată pe trei laturi (nord, est și sud) de apele râului, iar la vest de un perete stâncos. Ea aparține, din punct de vedere administrativ de orașul Bumbești Jiu, aflându-se la cca 0,5 km nord de acesta și la cca 20 km nord de municipiul Târgu Jiu. Situl arheologic se află la limita de sud a defileului (în zona Parcului Național Defileul Jiului – arie protejată de interes național), la cca 200 m vest de DN 66 Târgu Jiu – Petroșani, la o altitudine de 317 m.

Mănăstirea „Sf. Treime”, – Vișina este atestată documentar la începutul secolului al XVI-lea, în patru documente emise de domnitorul Neagoe Basarab (1512 – 1521). În documentul din 14

decembrie 1514 se amintește că mănăstirea fusese ridicată ”...în zilele lui Mircea voievod...”, – deci la sfârșitul secolului al XIV –lea sau începutul secolului următor. Ea este părăsită la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când rolul ei este preluat de o nouă mănăstire, ridicată după 1780 (la cca 12 km în amonte), tot în defileul Jiului și cunoscută cu numele de Lainici, iar cea de la Vișina se degradează neconținut.

Aici au mai fost executate cercetări arheologice (în zona ruinelor bisericii mănăstirii), în anii 1971 – 1972, de către Luminița Munteanu de la Muzeul Național de Istorie, cercetări care, din păcate, nu au fost valorificate.

Obiectivul principal al recentelor cercetări arheologice preventive, din situl arheologic mănăstirea Vișina, l-a constituit depistarea și salvarea eventualelor substrucții din perimetrul afectat de viitoarele construcții proiectate a se realiza în apropierea ruinelor vechii mănăstiri.

Descoperirea, înregistrarea și studierea prin metode specifice, a eventualelor structuri arhitecturale, artefacte sau ecofacte din perimetrul investiției, distribuția lor spațială, caracterul și starea lor de conservare, au reprezentat, de asemenea obiective prioritare ale cercetării.

În acest sens, cercetarea preventivă a avut ca scop salvarea potențialului arheologic reperat, înregistrarea, conservarea, studierea și valorificarea materialelor arheologice descoperite în acest perimetru.

O atenție deosebită a fost acordată și indiciilor care pot ajuta la determinarea și natura complexului și a cadrului cronologic, în care s-a desfășurat evoluția sa. De asemenea, ne-am propus să precizăm cât mai corect, succesiunea fazelor evolutive și relația cu alte descoperiri similare pe plan județean sau național, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii vieții monahale românești din secolele XIV – XVIII.

Cercetarea arheologică preventivă în perimetrul investițional, s-a realizat manual cu forță de muncă pusă la dispoziție de mănăstirea Vișina. În zona cercetată, clar delimitată topografic, au fost deschise patru secțiuni de săpătură, notate cu indicativele; S_1 (dimensiuni de 27 x 3 m și orientare N-S); S_2 (dimensiunea de 27 x 3 m și aceeași orientare ca mai sus); S_3 (dimensiuni 6 x 2 m, orientare E – V) și S_4 (dimensiuni 6 x 1 m, orientare E – V). Ulterior, din secțiunea S_2 (unde în zona de nord au apărut fundații din piatră și instalații de încălzire), s-a trasat o casetă, notată cu C_1 (dimensiuni 7,50 x 4,50 m, orientată E-V). De asemenea, am executat și un sondaj în zona de vest, unde la o distanță de cca 60 m și o diferență de nivel de cca 15 m de ruinele mănăstirii s-au descoperit fundațiile din piatră zidite cu mortar ale vechii clopotnițe.

În ceea ce privește rezultatele cercetării, în secțiunile S_1 , S_3 și S_4 nu am descoperit substrucții sau materiale arheologice. Doar în secțiunea S_2 au apărut substrucțiile unui imobil, complex notat de noi cu Cx 1. Aici exista, probabil încă din evul mediu, corpul de chilii al vechii mănăstiri, necunoscut până în prezent. În această zonă am realizat o casetă unde am descoperit fundațiile unor construcții, iar în interiorul uneia, o vatră semicirculară, realizată din cărămizi romane (una chiar cu ștampila într-un cartuș semicircular CIVC – cohorta a IV-a Cypria), aduse din cele două castele de la Bumbesti Jiu, aflate la cca 5 km sud de mănăstire.

Acest complex arheologic descoperit de noi, este o anexă a mănăstirii Vișina, având o formă rectangulară și compusă probabil din mai multe încăperi (cercetările din caseta C_1 evidențiind existența a trei încăperi cu fundații din piatră de munte fasonată și de râu, iar la colțuri cu cărămizi). În încăperea cea mai mare, s-a descoperit o vatră a unui cuptor menajer, iar în încăperea de la limita nord-vestică a casei, fundațiile din piatră și postamentul unei sobe (în apropierea ei descoperindu-se fragmente de cahle).

Fundațiile chiliilor realizate din piatră (de râu și de stâncă),

cu completări de tuf calcaros și cărămidă, au fost puternic afectate, de-a lungul timpului, de fenomene naturale (alunecări de teren, pătrunderea unor rădăcini de arbori etc.), sau diferite intervenții antropice. Traiectul fundațiilor, în unele zone ale clădirii, este deplasat spre est și nord, probabil din cauza alunecărilor de teren, complexul fiind poziționat la baza unei pante orientate N-S. La unele colțuri, fundația este completată cu cărămizi romane de dimensiuni diferite (28 x 14 x 6 cm; 14 x 14 x 5 cm și 21 x 15 x 6 cm).

Vatra cuptorului menajer, de formă circulară, are un diametru de 1,40 m, fiind amenajată în mare parte din fragmente de cărămizi romane, așezate orizontal, iar marginile acesteia delimitate cu piatră fasonată dreptunghiular și cărămizi așezate vertical, pe latura îngustă. Spre est, la marginea vetrei apare un orificiu circular de cca 0,40 m (probabil corlata pentru evacuarea fumului), iar în jurul ei fragmente de chirpic ars, cărbuni și cenușă.

Cea mai mare parte a inventarului arheologic descoperit în Cx 1 de la mănăstirea ”Sf. Treime”, de la Vișina, oraș Bumbesti Jiu este constituită din ceramică, care pe lângă cantitatea redusă, mai remarcăm starea destul de fragmentară a acesteia. Această situație nu ne permite, decât cu puține excepții, reconstituirea tipologică a formelor de vase. Ceramica uzuală, realizată din pastă omogenă, cu o ardere completă de bună calitate, de culoare roșie sau neagră nu prezintă motive ornamentale, având suprafața lisă.

În ceea ce privește tipologia ceramicii aceasta se prezintă astfel: Ceramica uzuală (vase pentru prepararea mâncării, ulcioare), ceramica de lux (fructieră smălțuită de culoare verde-oliv și farfurie ornamentată cu linii profilate, orientate oblic), precum și cahlele de sobă.

Alte artefacte descoperite sunt cele tegulare (cărămizi, țigle, olane), de proveniență romană, aduse și folosite la construcțiile din incinta mănăstirii încă de la începutul construcției bisericii, din timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, la sfârșitul secolului al XIV –lea sau începutul celui de-al XV-lea.

Materialele din metal, descoperite în număr foarte mic, constau din cuie de dimensiuni reduse (cca. 4 – 6 cm), cu profil dreptunghiular și floare rotundă, precum și un mâner de cuțit.

Cele mai importante pentru stabilirea cronologiei chiliilor, sunt cahlele de sobă, aici fiind descoperite trei tipuri. Una de tip oală (ce poate fi datată în secolele XV – XVI), iar celelalte două, figurate – una circulară cu ornamente florale scoase în relief, iar cealaltă de tip tapet, având ca ornament spirala înălțuită (ce ar putea fi datată în secolele XVI – XVII).

În ceea ce privește stratigrafia generală a sectorului, aceasta este eterogenă, înregistrându-se diferențe, nu doar în suprafețele secțiunilor decopertate, ci și în cadrul aceleiași unități de cercetare, motiv pentru care ea nu poate fi generalizată.

Astfel în S_1 stratul vegetal este între 0 și 10 cm, iar în zona centrală între 0 și 35 cm. Sub acesta avem un nivel de pământ negru amestecat cu pietre mărunte de stâncă sau de râu și chiar câteva stânci de mari dimensiuni (steril din punct de vedere arheologic), cuprins între 10 respectiv 35 cm și 125 cm. De la 125 cm începe solul galben compact (solul viu).

În secțiunea S_2 , stratul vegetal este cuprins între 0 – 10 și 0 – 15 cm. Urmează un strat de pământ, amestecat cu pietre mărunte de stâncă. Sub acest strat se află un nivel constituit din pământ negru amestecat cu pietre mărunte și câteva stânci, cuprins între 10 -15 cm și 90 cm. În zona de nord a secțiunii, între carourile 23 și 27, între 45 cm și 100 cm apare stratul arheologic medieval compus din pământ negru amestecat cu fragmente de cărămizi, urme de mortar de var, piatră fasonată și de râu și artefacte medievale (complex arheologic compus dintr-un cuptor menajer și fundații de clădire). Sub acest strat urmează stratul galben, steril din punct de vedere arheologic.

În secțiunea S_3 , stratul vegetal este cuprins între 0 și 10-15

cm, apoi stratul de pământ negru (la extremitatea vestică o stâncă de mari dimensiuni), între 10-15 cm până la 35 - 60 cm (steril din punct de vedere arheologic), iar sub acesta stratul de pământ galben virgin.

În ultima secțiune, S₄ stratul vegetal este cuprins între 0 și 10-15 cm, iar sub acesta un strat de pământ de culoare neagră (fără urme arheologice), cuprins între 10-15 și 40 cm. Urmează pământul galben virgin.

În ceea ce privește încadrarea cronologică a complexului arheologic descoperit, s-a avut în vedere atât prelucrarea primară a artefactelor descoperite cât și baza documentară și studiul bibliografiei avute la dispoziție. Deși nu au fost descoperite piese relevante din punct de vedere cronologic, totuși, studiind documentele medievale, precum și monografiile editate, am reușit să ne pronunțăm asupra unei cronologii relative. Prin urmare, până la o analiză mai atentă a descoperirilor, în scopul valorificării științifice, datarea acestora în limite cronologice mai largi, ține de actualul stadiu al cercetării.

Din punct de vedere cronologic, complexul Cx 1 poate fi datat în secolele XVI – XVIII, perioada de apogeu și apoi de decădere a activității și locuirii mănăstirii Vișina. În datarea aceasta ne-am bazat pe studierea materialului ceramic și al documentelor vremii.

Deși suntem conștienți că singurul complex arheologic descoperit până în prezent în incinta sitului mănăstirii Vișina, din orașul Bumbesti Jiu, nu pot să acopere o secvență cronologică atât de largă, în lipsa unui lot mai numeros de artefacte, nu ne permitem, momentan, să ne pronunțăm la o încadrare mai strânsă.

Ca urmare a cercetărilor arheologice preventive desfășurate în situl arheologic mănăstirea Vișina, oraș Bumbesti Jiu, județul Gorj, identificat cu codul RAN 79317.03 propunem păstrarea și protejarea complexului arheologic Cx 1, identificat în nordul secțiunii S₂ (caseta C₁ cu dimensiunile de 7,50 x 4,50 m), aici descoperindu-se fundațiile corpului de chilii (identificate și marcate cu coordonate topografice STEREO 70), ale vechii mănăstiri Vișina, necunoscute până în prezent, în vederea extinderii cercetării arheologice și al valorificării acestor structuri arhitecturale.

În acest scop am cerut conducerii mănăstirii, ca să solicite proiectantului să modifice planul viitoarei construcții a clădirii administrative, deplasând-o spre sud cu cel puțin 6 m, unde ulterior, în urma continuării cercetărilor preventive din secțiunile S₁ și S₂ nu s-au semnalat substructii de clădiri.

În concluzie cercetările arheologice preventive desfășurate în incinta mănăstirii "Sfânta Treime", de la Vișina, oraș Bumbesti Jiu, județul Gorj desfășurate într-un timp relativ scurt (două săptămâni), au evidențiat faptul că spațiul din acest sit arheologic, prea puțin investigat de-a lungul timpului, este unul cu potențial arheologic deosebit.

Descoperirile recente și sperăm noi și viitoare, vor contribui la o mai bună cunoaștere a arhitecturii și implicit a vieții monahale din această zonă a Țării Românești, din perioada de început a evului mediu.

Prin aceste cercetări preventive au fost descoperite noi elemente de habitat monahal, precum și importante artefacte, pe baza cărora s-a putut sublinia relația cu alte centre similare din nordul Olteniei (Vodița, Tismana, Cozia etc.).

Abstract:

The preventive archaeological research from the "Sfânta Treime", from Vișina, Bumbesti Jiu, Gorj county was made as result of a project Weeded to develop the religious institution.

This monastery was documentary attested in the 16th century and was built during the reign of Mircea cel Bătrân (end of 14th century the beginning of the next).

The archaeological research made near the remainings

of the old monastery showed the foundation of the old cells which accommodated the monastic community during 15th – 18th centuries and the heating appliances (ovens and furnaces).

The found artifacts (tiles, iron objects, everyday or luxury ceramics), confirm a strong habitation during the above mentioned centuries. As a result of this, the preventive archaeological research had, as main purpose both the salvation of the archaeological heritage and the museum recovery of the findings.

All these discoveries from the Vișina Monastery will contribute to a better understanding of the architecture and monastic life from the northern part of Oltenia at the beginning of the Middle Age.

Bibliografie:

Andreescu Șt., Cazacu Matei, Mănăstirea Vișina, un monument din veacul al XIV-lea, în BMI, nr. 4, 1970, p. 433 – 446.

Batariuc Paraschiva, Cahle din Moldova medievală, sec. XIV – XVII, Suceava, 1999.

Calotoiu Gh, Mocioi I., Marinoiu V., Mărturii arheologice în Gorj, Târgu Jiu, 1987.

DIR, veacul XVI, B, Țara Românească, vol I(1501 -1525), editura Academiei, București 1951, p. 90 -92, 94 – 95, 105 – 106, 142; Idem vol III, p. 131; Idem, vol. VI, p. 348 – 349.

Donat Ion, Fundațiile religioase ale Olteniei, partea I-a Mănăstiri și schituri, în AO, XV, 1936, p 337 -340.

Lăzărescu E., Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească, în Romanosslavia, anul XI, București, 1965, p. 257 – 267.

Marcu-Istrate Daniela, Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2004.

Marinoiu Vasile, Romanitatea în nordul Olteniei, Editura Rhabon, Târgu Jiu, 2004.

Rădulescu Gabriela, Instalații de foc medieval timpurii și medievale în Transilvania de nord-est, catalogul expoziției.

Rădulescu Venera, Date arheologice referitoare la așezarea medievală de la Polata, municipiul Târgu Jiu, județul Gorj, în CA, nr. X, București, 1997, p. 249 – 254.

Rusu Adrian, Cahle din Transilvania (I), în revista Ziridava, nr. XIX – XX, Arad, 1996.

Ștefulescu Alexandru, Gorjul istoric și pitoresc, Târgu Jiu, 1904, p. 85 – 86.

Terteci C., Materiale arheologice din Râmnicul medieval (I), în revista Buridava, IX, Râmnicu Vâlcea, 2011, p. 140 -146.

Turdeanu A.T., Geografie istorică în hărțile secolului al XVIII-lea, Craiova, 1975.

117. mun. Zalău, jud. Sălaj

Punct: "Str. Lupului, nr. 43" (Dealul Lupului/Michelin)

Autorizația: Nr. 121/22. 05. 2015.

Cod RAN: 139713.20.

Tip de sit: 1, 112, 121, 21 din perioada: 14, 151, 16, 32, 42, 431.

Colectiv: dr. Dan Băcșeț-Crișan (responsabil științific de șantier), dr. Sanda Băcșeț-Crișan, dr. Ioan Bejinariu, dr. Vasile-Daniel Culic, dr. Dan Augustin Deac, dr. Horea Dionisiu Pop (membri în colectivul de cercetare).

Perioada de desfășurare a campaniei: 2. 06. 2015, 31. 07. 2015

Municipiul Zalău este amplasat în bazinul hidrografic al râului cu același nume, la contactul dintre depresiunea Zalăului cu

munții Meseș. Punctul "Dealul Lupului" este situat pe o terasă înaltă, la ieșirea din localitate spre Satu Mare pe partea stângă a E 81, malul stâng al văii Zalăului, în apropierea confluenței acesteia cu valea Miții. Cunoscut din anii 80 pentru descoperirile neolitice, situl a beneficiat de prima cercetare preventivă în anul 2003 cu ocazia construcției noii fabrici Michelin, fiind identificate 62 de complexe arheologice aparținând perioadei neo-eneolitice, epocii bronzului, Hallstatt, Latene dacic, epoca romană și evul mediu timpuriu. Ca tip de complex au fost cercetate părți din 2 castre de marș romane, o parte a unei fortificații neolitice, locuințe, gropi precum și 6 morminte de incinerare barbare. În anul 2005 în apropierea zonei locuite au fost identificate 3 necropole de incinerare datate în neolitic, Latene (celți) și evul mediu timpuriu. În anul 2013 a fost realizată o campanie de supraveghere în zona de protecție a sitului, nefiind identificate urme de locuire antică. Săpătura arheologică preventivă din anul 2015 s-a derulat în două etape, suprafața totală fiind împărțită în două sectoare notate A și B.

Rezultatele cercetărilor din Suprafața A

În vederea depistării eventualelor urme arheologice pe Suprafața A au fost realizate mecanizat secțiuni de verificare urmate de deschiderea unor largi unități de cercetare în cazul identificării complexelor arheologice. Prin urmare, în Suprafața A au fost trasate 23 unități de cercetare arheologică preventivă care au constat în 20 de secțiuni (S. 1-S. 15, S. 19-S. 23/2015) și 3 suprafețe (S. 16-S. 18/2015). Investigarea Suprafeței A s-a făcut pornind din partea superioară a terasei spre baza acesteia. Toate complexele arheologice identificate au fost cercetate prin excavare manuală. Komplexe arheologice au fost identificate doar în marginea nordică și nord-estică a terasei pe care se află Suprafața A, în unitățile de cercetare arheologică preventivă S. 16/2015 și S. 17/2015. În suprafața S. 16/2015 au fost identificate și cercetate 12 complexe arheologice (C. 2, C. 3, C. 5-C. 14) și două gropi moderne (C. 1, C. 4) iar în suprafața S. 17/2015 un singur complex arheologic (C. 15). Complexele au fost conturate în sterilul arheologic (lut gălbui-marونی) sub forma unor pete de culoare cenușie-negricioasă. Inventarul arheologic săracios pare să atribuie aceste vestigii epocii romane și perioadei migrațiilor. Inventarul arheologic săracios pare să atribuie aceste vestigii epocii romane (câteva mici fragmente ceramice) și perioadei migrațiilor – slavi timpurii (sec. VI-VII, ceramică lucrată cu mâna și „pânișoare"/greutăți din lut) (C. 15).

REZULTATELE CERCETĂRIILOR DIN SUPRAFAȚA B

Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice, pe Suprafața B au fost realizate mecanizat secțiuni de verificare urmate de deschiderea unor largi suprafețe în urma identificării complexelor arheologice. Prin urmare, în Suprafața B au fost trasate 32 unități de cercetare arheologică preventivă care au constat în 30 de secțiuni (S. 1-S. 26 și S. 29-S. 32/2015) și 2 suprafețe (S. 27 și S. 28/2015). Investigarea Suprafeței B s-a făcut pornind din partea superioară a terasei spre baza acesteia. Toate complexele arheologice identificate au fost cercetate prin excavare manuală. Vestigii arheologice au fost identificate doar în marginea nordică a Suprafeței B, în unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 28/2015. La momentul decopertării au fost înregistrate la conturare un număr de 38 de posibile complexe arheologice. În urma investigării acestora, până la finalul cercetărilor, doar 34 s-au dovedit a fi complexe arheologice, acestea fiind înregistrate ca C. 1-C. 3, C. 6-C. 7, C. 9-C. 18, C. 20-C. 38/2015. După cum am mai precizat, toate complexele arheologice au fost identificate în unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 28/2015. Complexele au fost conturate în sterilul arheologic (lut gălbui-marونی) sub forma unor pete de culoare cenușie-negricioasă. Inventarul arheologic atribuie aceste vestigii epocii romane (33 complexe arheologice) și slavilor timpurii (1 complex arheologic).

Concluzii

Cunoscut din anii 80 pentru descoperirile neolitice, situl a beneficiat de prima cercetare preventivă în anul 2003 cu ocazia construcției noii fabrici Michelin, fiind identificate 62 de complexe arheologice aparținând perioadei neo-eneolitice, epocii bronzului, Hallstatt, Latene dacic, epoca romană și evul mediu timpuriu. Ca tip de complex au fost cercetate părți din 2 castre de marș romane, o parte a unei fortificații neolitice, locuințe, gropi precum și 6 morminte de incinerare barbare. În anul 2005 în apropierea zonei locuite au fost identificate 3 necropole de incinerare datate în neolitic, Latene – celtic și evul mediu timpuriu. În anul 2013 a fost realizată o campanie de supraveghere în zona de protecție a sitului, nefiind identificate urme de locuire antică. Pe lângă urmele de locuire (locuințe, anexe gospodărești, gropi menajere) databile în epoca romană și atribuibile dacilor liberi amestecați cu germanici, a celor aparținând slavilor timpurii (sec. VI-VII) cea mai interesantă descoperire este complexul C. 2/2015 cercetat în Suprafața B. Caracteristicile complexului C. 2/2015 (lungime, profil, inventar arheologic) indică funcționalitatea sa ca șanț defensiv roman, probabil al unui castru roman de marș. Orientarea acestui șanț, poziția sa pe teren în raport cu rezultatele cercetărilor din 2003, 2005 și 2015 indică faptul că avem de a face cu șanțul de pe latura *sinistra* a unui alt castru de marș (Castrul 3) diferit de Castrul 1 și Castrul 2 identificate aici în cercetările anterioare (2003). Această importantă descoperire, prezența unui al treilea castru de marș (Castrul 3) pe acest platou, completează imaginea asupra zonei dar și deschide noi perspective în analiza și cercetarea arheologică a acestui spațiu aflat în fața *limes*-ului roman.

Abstract:

The rescue excavations was conducted in two stages, the total area being divided into two areas (A and B). In the area A was researched 13 archaeological features. In the area B have been identified and investigated 34 archaeological features. The vestiges discovered on this occasion (dwellings, households, pits) belongs to the roman imperial period (free Dacians mixed with Germanics) and migrations period (early slavs, VI th – VII th centuries). The most interesting discovery is feature C. 2/2015 which is a Roman ditch, probably of a Roman marching camp. It is a third camp marching (Camp 3), different from the two marching camps (Camp 1 and Camp 2) identified here in 2003.

Bibliografie:

- Al. V. Matei și colab., Șantierul arheologic Zalău „Dealul Lupului”, în CCA. Campania 2003, Cluj Napoca, 2004, p. 375-378.
D. Băcuet-Crișan, S. Băcuet-Crișan, Șantierul arheologic Zalău „Dealul Lupului/Aeroport”, în CCA. Campania 2005, Constanța, 2006, p. 400-401.
Al. V. Matei, H. Pop, Castre romane de marș descoperite la Zalău „Dealul Lupului”, jud. Sălaj, în E. S. Teodor, O. Țentea (Editori), Dacia Augusti Provincia. Crearea Provinciei, București, 2006, p. 171-180.

**RAPOARTE DE CERCETARE
ARHEOLOGICĂ
DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC
ȘI EVALUĂRI DE TEREN**

LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE DIAGNOSTIC ȘI EVALUĂRI DE TEREN)

118. com. Bălănești, jud. Gorj <i>Punct: Dealul Mare</i>	p. 219
119. Bozna, Treznea commune, Sălaj County <i>Punct "Vranițe Hill"</i>	p. 221
120. com. Ceahlău, jud. Bistrița-Năsăud <i>Punct: Bistricioara</i>	p. 222
121. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Cier / Lângă Școală</i>	p. 224
122. sat Giurgești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu</i>	p. 225
123. sat Jac, com. Creaca, jud. Sălaj <i>Punct: "Dealul Cămnin"</i>	p. 226
124. LIMES TRANSALUTANUS – evaluare de teren <i>Zona: Toată fosta graniță romană între Dunăre și râul Argeș</i>	p. 226
125. Mihai Bravu, jud. Tulcea	p. 227
126. sat Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași <i>Punct: „La Nuci”</i>	p. 228
127. sat Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova <i>Punct: „Dealul Merez/La Merez”</i>	p. 229
128. mun. Timișoara, jud. Timiș <i>Punct: Parcul Justiției</i>	p. 230
129. Valea Casimcei, jud. Tulcea	p. 231

118. com. Bălănești, jud. Gorj**Punct: Dealul Mare**

Autorizație Nr. 241/09.11.2015

Colectiv: dr. Marinoiu Vasile (responsabil științific), dr. Sana Daniel Vasile și drd. Georgescu Ștefan Viorel.

Diagnosticul arheologic a fost determinat de necesitatea identificării, delimitării și protejării sitului arheologic din care provin o serie de descoperiri întâmplătoare (arme, aplice, fibule geto-dacice din fier și bronz), realizate cu ajutorul detectorului de metale, intrate ulterior în patrimoniul Muzeului Județean Gorj "Alexandru Ștefulescu" din Târgu Jiu. Valoarea și raritatea unor piese (pumnale de tip *sica*), a impus așadar necesitatea evaluării potențialului arheologic al zonei în care au fost descoperite. Acest diagnostic a avut drept obiective determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de "detectoriști", iar în cazul descoperirilor unor vestigii arheologice, s-a urmărit distribuția spațială a acestora (delimitarea sitului), stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare, precum și evaluarea riscurilor care pot afecta patrimoniul arheologic descoperit.

Localitatea Bălănești, din județul Gorj, se află amplasată în depresiunea Târgu Jiu – Câmpu Mare, la cca. 8 km Est de municipiul Târgu Jiu, iar pădurea și punctul Dealul Mare unde s-au descoperit artefactele geto-dacice, la cca 1,5 km Nord de D.N. 67 Târgu Jiu – Râmnicu Vâlcea și la cca 2 km Vest de DJ 665 A Drăgoieni- Bălănești.

Suprafața care a făcut obiectul cercetării noastre, are destinația de teren forestier, iar vestigiile arheologice au fost descoperite în zona de sud-est a unui platou cu o elevație de cca 320 m, zona fiind ușor mai înaltă (cu cca 4 -5 m), față de restul platoului.

Din punct de vedere geologic, zona este constituită din formațiuni sedimentare de pietrișuri și nisipuri pliocene, suprapuse de argile marnoase.

În ansamblu, în vederea obținerii unei eficiențe sporite, am optat pentru o cercetare combinată invazivă și noninvazivă, precedată de o verificare riguroasă a tuturor datelor disponibile (bibliografice, cartografice, documente administrative și juridice etc.), care fac referire la patrimoniul arheologic al localității sau care indică un potențial arheologic.

Date fiind resursele limitate, cercetarea noastră s-a dorit a fi una cu caracter de sondare, menită să acopere, în primul rând, zona afectată de gropile de detecție realizate de nespecialiști. Pentru întreaga suprafață s-a procedat inițial la o evaluare preliminară de teren, prin intermediul periegezei, acțiune menită să verifice și să înregistreze eventualele anomalii ale reliefului (diferențe de culoare ale vegetației, amenajări antropice ale solului etc.), sau prezența unor materiale arheologice (ceramică, piese litice, resturi materiale de construcție etc.). Ulterior, s-a trecut la realizarea unor mici secțiuni.

Cercetarea arheologică a constat din executarea a cinci secțiuni de sondaj, cu dimensiuni variabile, realizate manual. Această cercetare a avut drept obiective, reconstituirea contextului arheologic din care au fost extrase piesele, alături de identificarea și delimitarea sitului arheologic, în scopul protejării acestuia de alte agresiuni de orice fel.

Densitatea, lungimea și orientarea unităților de săpătură a fost determinată de particularitățile reliefului și de suprafața afectată de "detectoriști". Patru din cele cinci sondaje suprapun zone afectate de descoperitori amatori, urmare a activităților de detecție. Ultima secțiune a avut ca scop evaluarea potențialului arheologic al uneia din cele patru anomalii antropice, care se prezintă sub forma unor movile cu înălțimea redusă și prăbușite în interior.

Pentru fiecare unitate de săpătură în parte, s-au executat fotografii digitale de ansamblu (la finalizare), de profil, iar după caz

și de detalii. De asemenea, pentru unitățile de săpătură în care au fost descoperite vestigii arheologice din categoria mormintelor de incinerare, s-au realizat desene ale planurilor și profilelor relevante la scara de 1 : 10. Planul unităților de cercetare arheologică a fost realizat digital, pe baza punctelor topografice înregistrate cu ajutorul unui aparat GPS marca *Hlux M-1200 Bluetooth GPS Receiver* (precizie de măsurare mai mică de 2, 2 m). În cazul complexelor arheologice, s-au realizat desene integrate în planul general al secțiunilor de sondaj.

Prezentarea principalelor descoperiri**Secțiunile de sondaj**

Sondajul S1: are dimensiunile de 1,30 x 10,5 m, adâncimea maximă de 0,40 m, fiind orientat aproximativ NE-SV. El suprapune o groapă de „detectoriști” mai veche, al cărui inventar și autori nu ne sunt cunoscuți și complexul Cx1. Mai trebuie spus însă că în acest sondaj, în lateralul gropilor de detector și al celei antice, încă din stratul de humus, au fost descoperite fragmente ceramice atipice și pigmenți de cărbune.

Sondajul S2: are dimensiunile de 1,65 x 1,20 m, adâncimea maximă de 0,42 m, fiind orientat aproximativ NV-SE. Acesta suprapune o groapă de „detectoriști” recentă, al cărui inventar a ajuns în patrimoniul muzeului județean și complexul Cx2. Pe baza declarațiilor descoperitorilor și a fotografiilor acestora, inventarul a putut fi reconstituit într-o măsură credibilă. Ca și în cazul anterior, în lateralul gropilor, până la adâncimea de -0,20 m, au fost descoperite fragmente ceramice atipice și pigmenți de cărbune.

Sondajul S3: are dimensiunile de 1,40 x 1,50 m, adâncimea maximă de 0,32 m și orientarea S-N. Caz fericit și de această dată, sondajul nostru suprapune o groapă de detecție recentă și complexul Cx3, al cărui inventar a ajuns în patrimoniul muzeului județean, conținutul și dispunerea sa putând fi astfel reconstituită. De asemenea, demn de remarcat este faptul că și aici se repetă situația cu materiale ceramice atipice și pigmenți de cărbune răspândite în întreg sondajul, în primii 30 de cm adâncime.

Sondajul S4: are dimensiunile de 2 x 1,45 m, adâncimea maximă de 0,42 m fiind orientat aprox. NV-SE. Sondajul nostru suprapune o groapă de detecție recentă și complexe Cx4 și Cx6, din care ultimul afectat doar într-o mică măsură. Și în acest caz, inventarul celui mai important complex, Cx4, a ajuns în patrimoniul muzeului județean, conținutul și dispunerea sa putând fi astfel reconstituită.

Sondajul S5: are dimensiunile de 10 x 0,80 m, adâncimea maximă de 0,50 m și orientarea NE-SV. Sondajul nostru suprapune o locuință de tip adâncit (Cx5) și o groapă de mici dimensiuni, lipsită de inventar (Cx7). Ambele complexe s-au păstrat nealterate de intervențiile recente, fapt care poartă să aducă noi informații valoroase la cercetările viitoare.

Elemente de inventar

Așa cum am mai spus, în majoritatea sondajelor noastre, până la adâncimea de -0,20 -0,30 m, au fost descoperite o serie de fragmente ceramice atipice, lucrate din pastă grosieră, degresată cu nisip și pietricele, superficial netezite și arse incomplet. Unele dintre acestea, descoperite în gropile potențialelor morminte, par mai degrabă rulate decât rodul unei depuneri intenționate. Nici ceramica descoperită în complexul medieval Cx5 nu se prezintă într-o stare mai bună, aceasta fiind deosebit de fragmentară. Aproape întreg lotul de materiale prezintă urme de ardere secundară, uneori până aproape de vitrifiere, de unde rezultă o culoare albicioasă. Vasele sunt lucrate la roată rapidă, din pastă de bună calitate, degresată cu nisip cu granulație mică. Ca forme se disting oalele cu buza răsfrântă spre exterior, profilată, simple sau cu toarte și castroanele. Decorul constă în general din linii incizate, dispuse oblic pe corpul vaselor.

Decorul smălțuit și pictat este atestat și el, însă doar printr-un singur fragment ceramic.

Cele mai valoroase elemente de inventar sunt reprezentate desigur de obiectele din metal, din păcate scoase din context de către descoperitorii „detectoriști”. Printre acestea se numără câteva piese de armament ofensiv alături de accesorii vestimentare, podoabe și alte materiale a căror utilitate nu poate fi clar stabilită încă. Din prima categorie fac parte un vârf de lance, prelung, în formă de frunză de salcie, cu nervură mediană unghiulară și trei pumnale curbe de tip *sica*. Dintre acestea, unul este mai scurt (cca. 34 cm), decorat cu motive geometrice, corodat și parțial ars secundar, prevăzut cu teacă și buterolă cu terminație sub formă de buton discoidal. Cel de-al doilea este mai lung (cca. 40 cm), posibil decorat, însă coroziunea puternică nu lasă să se întrevadă altceva decât o șanțuire „pentru scurgerea sângelui”. Ultimul pumnal are mânerul rupt și lama îndoită ritual, parțial arsă secundar și decorată cu motive geometrice.

În ce privește accesorii vestimentare și de harnașament, se cuvine să menționăm aici existența unei cataramă simple, de formă dreptunghiulară, a unor aplici cu decor cruciform și a unor verigi din bronz și fier.

Ultima categorie, poate cea mai importantă, dată fiind valoarea cronologică ridicată, o reprezintă obiectele de podoabă. Se remarcă aici fibula cu noduri, de schemă La Tène C, descoperită în complexul Cx4 și fibula de tip La Tène târziu, cu coardă exterioară, cu arcul simplu, fațetat în secțiune, port-agrafa plină și resort bilateral scurt compus din 2+2 spire, ce provine din Cx2. Acestea li se mai adaugă un mic fragment din arcul unei fibule descoperite de noi *in situ*, în complexul Cx3 și o brățară cu capete trompetiforme din Cx4.

Elemente de cronologie relativă și absolută

Așa cum am mai menționat, materialul ceramic descoperit în nivelul vegetal sau în sondajele S1-S4, este unul destul de fragmentar, în majoritate atipic. Ceramica aparține speciei *uzuale*, iar lipsa decorului și starea de degradare în care se află, nu ne permite considerații pertinente asupra acestora. Cu rezervele de rigoare, apreciem totuși, pe baza facturii, că ea aparține culturii getice.

În ce privește piesele din metal, acestea aparțin în mod cert epocii La Tène, caracteristicile lor permițând o serie de nuanțări după cum urmează. Vârful de lance, prelung, cu nervură mediană unghiulară, aparține *variantei b*, conform schemei propuse de I. Glodariu și E. Iaroslavschi, majoritatea datându-se între sec. I a. Chr. – I p. Chr. În așezarea getică de la Poiana există însă și exemplare mai vechi.

Catarama face parte din tipul dreptunghiular, cu spin simplu sau „spin cap de rață” (*Hoch-rechteckige Gürtelschließen mit einfachem Dorn bzw. mit Dorn mit Entenkopf - Variante Thür*) din Latène-ul târziu. În schema sa tipologică, A. Rustoiu le include în *tipul 2* („cataramă rectangulară cu spin”) și le datează „pe toată durata sec. I a. Chr. - I p. Chr. În România, analogii apropiate avem la Zimnicea, Blandiana, Tilișca și mai aproape de noi, în Vâlcea, la Racovița.

Brățara cu capete trompetiforme reprezintă o apariție extrem de rară în spațiul de care ne ocupăm și aparține probabil *tipului 10* după Rustoiu, cu o datare largă, motiv pentru care nu vom insista asupra ei.

Cele mai importante repere cronologice ale descoperirilor de la Bălănești Dealul Mare ni le oferă fibulele. Prima dintre acestea, fibula cu noduri, de schemă La Tène C, descoperită în complexul Cx4, aparține *tipului 1a* după A. Rustoiu, tip care se datează de la sfârșitul sec. II până la jumătatea sec. I a. Chr. Cea de-a doua, fibula de tip La Tène târziu, cu coardă exterioară, cu arcul simplu, fațetat în secțiune, port-agrafa plină se încadrează în *tipul 7a2* după Rustoiu, datată între 75 și 25 a. Chr. Cele două tipuri de piese apar chiar

asociate în unele descoperiri mai vechi, fapt care ne îndeamnă să nu excludem o existență a „necropolei” noastre doar pe durata sec. I a. Chr.

Pumnalele curbe de tip *sica*, în ciuda faptului că nu oferă repere cronologice înguste, sunt de departe cele mai importante și mai spectaculoase obiecte de inventar recuperate (nu de noi din păcate) din contextele cercetate de noi. Astfel de piese au fost descoperite într-o serie de așezări și cetăți dacice, ele remarcându-se însă, în special prin prezența lor în contexte funerare specifice unei elite războinice denumită de unii cercetători drept *grupul Padea - Panaghiurski Kolonii*. După unele opinii, datarea acestora se înscrie, în cronologie absolută, între cca. 150 – 50 a. Chr. Analogiile acestor pumnale sunt mult prea numeroase pentru a le cita aici, motiv pentru care ne rezumăm să amintim o parte din cele mai apropiate piese de acest fel, din punct de vedere geografic.

În ce privește materialele medievale, așa cum am mai menționat, acestea sunt fragmentare și arse secundar. Pe baza elementelor de decor ea poate fi datată, cu rezervele de rigoare ce țin de stadiul actual al prelucrării materialelor, în Evul mediu (secolele XV - XVI).

Stratigrafia generală a sectoarelor cercetate

Stratigrafia zonei este unitară, fiind formată dintr-un strat vegetal, cenușiu închis, nisipos, cu o grosime cuprinsă între 5 și 8 cm, ce suprapune un sediment cenușiu nisipos, amestecat cu bolovani și pietriș, cu o grosime cuprinsă între 18 și 30 de cm, sub care apare un strat brun-gălbui, cu bolovani și pietriș, steril din punct de vedere arheologic.

O stratigrafie diferită a fost înregistrată în sondajul nr. 5 unde, pe lângă diversele nivele rezultate ca urmare a intervențiilor antropice, sterilul se prezintă sub forma unui sediment brun-roșcat, lutos.

Prezentarea rezultatelor cercetării

Lucrările de diagnostic au condus la identificarea unui nou sit arheologic, complex, care conține probabil o necropolă plană de incinerare ce aparține culturii getice din sec. II-I a. Chr. și care suprapune un nivel de locuire anterior. La acestea se adaugă și o mică așezare din evul mediu (sec. XV-XVI), constituită din câteva bordeie.

Revenind la cele patru sondaje, acestea au pus în evidență, pe lângă gropile de „detectoriști”, alte cinci anomalii de natură antropică, conturate cu greu însă datorită faptului că acestea au fost bulversate de cele dintâi. La aceasta s-a mai adăugat și lumina naturală a soarelui, filtrată printre frunze și crengi, improprie realizării unor observații fine de natură stratigrafică. În trei dintre aceste anomalii antice, Cx2, Cx4 și G1, au fost descoperite oase calcinate, iar în complexul Cx3, a fost descoperit *in situ*, un mic fragment dintr-un arc de fibulă din fier, alături de oxizi de fier rămași pe loc după îndepărtarea obiectelor de către „detectoriști”. Tot în zona acestor secțiuni de sondaj, a fost documentată existența unor materiale arheologice sporadice (ceramică fragmentară și pigmenți de cărbune) care exced limitele mormintelor propriu-zise fără nicio legătură cu acestea, sugerând astfel prezența unei locuiri getice, anterioare orizontului de înmormântare/depunere.

De asemenea, în secțiunea S5, cercetările au mai pus în evidență și existența unui bordei medieval, prevăzut cu un cuptor de tip „pietrar”, complexul fiind distrus ca urmare a unui incendiu.

În concluzie, lucrările de diagnostic arheologic efectuate în scopul verificării amplasamentului de unde provin o serie de descoperiri întâmplătoare, realizate cu ajutorul detectorului de metale, au condus la identificarea unui nou sit arheologic și complex. Acesta este compus dintr-o posibilă necropolă getică din sec. II-I a. Chr., ce suprapune probabil o locuire sporadică anterioară, ambele suprapuse de o așezare din evul mediu (sec. XV-XVI).

Situl arheologic este delimitat la vest și la nord de o serie de drumuri de exploatare forestieră care străbat culmea dealului, în timp ce spre sud și la est, acesta merge până la limita naturală a platoului, în locul de unde terenul începe să coboare destul de accentuat. Din păcate, anterior evaluării noastre și a celor care au descoperit piesele intrate în patrimoniul muzeului județean, acesta a fost braconat intens de căutătorii de metale. Pe parcursul cercetării am reușit să identificăm urmele intervenției lor, care numără în jur de 30 de gropi.

Materialul arheologic descoperit de noi, nu foarte numeros, dată fiind anvergura redusă a cercetării, este unul destul de variat, constituit preponderent din ceramică, la care se adaugă cărbune, oase calcinate și piese fragmentare din fier.

Importanța vestigiilor arheologice identificate, rezidă prin prisma noutății descoperirilor, contribuind la îmbogățirea topografiei arheologice a comunei Bălănești și a Repertoriului arheologic național.

Pe baza lucrărilor de diagnostic arheologic, efectuate în luna noiembrie 2015, pe raza comunei Bălănești, în punctul „Dealul Mare”, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, instituție organizatoare, reprezentat prin arheolog dr. Vasile MARINOIU – responsabil științific, dr. Daniel V. SANA și drd. Ștefan V. GEORGESCU, propunem următoarele:

Includerea urgentă a sitului de la Bălănești – Dealul Mare în Repertoriul Arheologic Național:

Elaborarea unui Studiu de fundamentare pentru definirea, instituirea și delimitarea sitului de la Bălănești – Dealul Mare, ca zonă protejată cu patrimoniu arheologic și a zonei sale de protecție, datele și concluziile sale urmând să fie incluse în viitoarele documentații de urbanism ale comunei (PUG, SIG ș.a.).

Continuarea cercetărilor și sondarea tuturor celor 30 de gropi de căutători de comori, în vederea recuperării a cât mai multe informații din potențialele contexte arheologice degradate.

Pe baza rezultatelor acestor noi cercetări, să se studieze oportunitatea clasării sitului în Lista monumentelor istorice.

Abstract:

In November 2015, as a result of random archaeological findings done by various persons with the help of metal detectors on the Bălănești village, Gorj county, we did some diagnostic research and field evaluation around the area.

This archaeological diagnostic determined the presence of the archaeological material, the structure of the complexes, the artifacts from the researched area. In case of the discovery of remnants we tried to determine the delimitation of the site, the stratigraphy of the area, their preservation state but also an evaluation of the risks which can affect the found heritage.

We created five sections with various dimensions in order to reconstitute the archaeological context from which the findings were extracted, together with the identification and delimitation of the archaeological site.

Bibliografie:

Alexandrescu 1983: A. D. Alexandrescu, *Tombes de chevaux et pieces du harnais dans la necropole gete de Zimnicea*, în *Dacia* N.S., 27, 1983, 67-78.

Bondoc 2009: D. Bondoc, *Descoperirile de epoca La Tène de la Padea, jud. Dolj*, în *SCIIVA*, 59-60, București, 2008-2009, p. 137-163.

Borangic, 2015- Cătălin Borangic, *Falx dacorum. Dacorum falces. Armele încovoiate ale dacilor*, Academia Română – Centrul de studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015.

Calotiu 2007: Gh. Calotiu, *Așezări traco-geto-dacice în bazinul mijlociu al Jiului*, Târgu Jiu, 2007.

Ciugudean 1980: H. Ciugudean, *Mormântul dacic de la Blandiana (jud. Alba)*, în *ActaMN*, XVII, 1980, p. 425-432.

Gherghe 1986: P. Gherghe, *Repertorierea informațiilor și descoperirilor arheologice pentru epoca geto-dacică din județul Gorj*, în *Litua*, 3, 1986, p. 89-116.

Glodariu, Iaroslavschi 1979: I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1979.

Marinoiu, 2004: V. Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Târgu Jiu, 2004..

Rustoiu 1997: A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, București, 1997.

Rustoiu 2001: A. Rustoiu, *Ornamentica pumnalelor curbe traco-dacice*, în C. Cosma,

Rustoiu 2007: A. Rustoiu, *Thracian „sica” and Dacian „falx”: The history of a „national” weapon*, în S. Nemeti et al. (ed.), *Dacia felix*. Studia Michaeli Bărbulescu oblata, Cluj-Napoca, 2007, p. 67-82..

Sîrbu 1993: V. Sîrbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Galați, 1993.

Sîrbu, Borangic 2015: V. Sîrbu, C. Borangic, *Paznicii trecătorii. Mormintele dacice de pe Valea Oltului*, în *ArheoVest*, III, In Memoriam Florin Medeleț, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, 1, Szeged, 2015, p. 369-390.

Ștefulescu 1904: Al. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Târgu Jiu, 1904.

Teodor et al. 1998: S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *Așezarea geto-dacică de la Poiana, jud. Galați. Unelte, arme, piese de harnament și alte piese din fier, bronz, lut ars și piatră*, în *AM*, XXI, 1998, p. 43-133..

Wozniak 1974: Z. Woiniak, *Wschodnie pogranicze kultury Latenskiej*, Wrocław-Warszawa- Kraków-Gdańsk, 1974.

Zirra 1971: V. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis der keltischen Latène in Rumänien*, în *Dacia*, N.S., 15, 1971, p. 171-238.

119. Bozna, Treznea commune, Sălaj County

Point “Vranițe Hill”

RAN Code: 139955.01

Site type: 112 period 16.

Permit number: 143/ 21.07.2015

Team Members: Felix Marcu (National Museum of Transylvanian History, Cluj-Napoca), George Cupcea (University Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), Dan Augustin Deac (Salaj County Museum of History and Art), and Eric De Sena (Transylvania Alive Assoc. for Cultural Heritage).

Beginning and end of the campaign: July 27th-3rd of August 2015.

Felix Marcu and George Cupcea conducted a magnetometry survey over an area of ca. 1.2 hectares on the Vranița Hill, assisted by Transylvania Alive field school students, Lauren Hampson and Olivia Seymour. The team also continued walkover surveys on the hill and the surrounding area, still seeking Roman remains that may have been observed by K. Torma and published in the 19th century. The magnetometry survey suggested a number of features below ground surface, including several rectilinear features.

Dr. Marcu obtained a permit to excavate, and during the weeks of July 27 and August 3, we investigated two small areas of interest. The excavation supervisors consisted of E. De Sena and D. Deac, who were assisted by Horatiu Cocis and field school students,

Valerie Charbonneau, Lauran Earl, Lauren Hampson, Dara Keller, Annie Lane, Olivia Seymour, and Sean Troyer.

Trenches 1A and 1B, each measuring 5x2 meters with a 1 meter balk in between, are situated in the east-central area of the surveyed area. This area was selected based upon magnetometry results, which indicated an L-shaped feature. Trench 2 is situated at the top of a slope at the eastern corner of the surveyed area, where a distinctive ridge protrudes perpendicularly from the slope and magnetometry indicated a moderately high signal.

Trench 1A (5 x 2 m.) was excavated to an average depth of 35 cm and a maximum depth of 65 cm without encountering sterile soil. Topsoil (SU 1) was 12-20 cm thick and contained many small examples of cultural material, primarily Hallstatt, but also modern artifacts, including a rifle shell from WWII. Below the topsoil, from M. 0 – 4,45, was a layer of dense dark brown clay with little artifactual material (SU 2). The exception occurred at the SW end of the trench, where the excavation team revealed fragments of a Gava-style biconical ceramic vessel with a fine, black exterior and a reddish brown interior. SU 3, first noted at the SW end of the trench at a depth of 12 cm and noted between M. 1,5 – 5,0, consisted of a dense artificial layer of yellowish brown clay mixed with crushed fossilized shell, which is abundant on the Vranița Hill. There was a small lens of limestone fragments and clay embedded in SU 3 devoid of artifacts between M. 4,5 – 4,7 (SU 4). 1,5 meters at the NE end of the trench were excavated deeper than 35 cm. A layer of yellow clay with sparse shell and dark organic material (SU 5) underlies SU 3 and was investigated in the NE area of Trench 1A. Underlying SU 3 and overlying part of SU 5 was a small area of ca. 0,5 m² consisting of hard gray clay (SU 6). This likely represented a preserved section of an unfired daub wall as some of the fragments displayed the impressions of reeds or branches. SU 7 is a lens of coarse yellow-brown clay in the N corner of the trench.

Trench 1B (5 x 2 m.) was excavated to an average depth of 40 cm with a maximum depth of 50 cm, without encountering sterile soil. The topsoil (SU 1) was 18-20 cm thick and contained many small examples of cultural material, primarily Hallstatt, as well as modern artifacts and also including a rifle shell from WWII. Below the topsoil was a layer of dense dark brown clay with little artifactual material with an average thickness of 20 cm (SU 2). SU 3 is represented by a ridge at the SW end of the trench identical with SU 3 in Trench 1A, consisting of a dense artificial layer of yellowish brown clay mixed with crushed fossilized shell. Between M. 0,4 – 4,6 was SU 5, the floor of a dwelling consisting of yellowish clay mixed with fragments of fossilized shell; the edge of the floor was encountered on the NE side of the trench, suggesting an ovoid hut whose dimensions are roughly 4 x 3 meters. A post hole with a diameter of ca. 30 cm was revealed in the center of the trench. SU 4 is a small deposit consisting of dark earth excavated within the post hole. A layer of dense yellow clay with abundant residues of organic material (SU 6) was encountered between M. 0 and the edge of the floor; this layer appears to extend below the floor.

Trench 2 (4 x 1,5 m.) was intended to investigate a section of a low ridge that surrounds much of the site as well as a mound that extends some 6 meters from the ridge. Vasiliev demonstrated that the ridges represented a component of the Hallstatt period settlement's fortification. The topsoil (SU 1) contained some cultural material pertaining to the Hallstatt period. SU 2 is represented by a layer of small limestone rocks within a matrix of dark earth that runs along the ridge; there is a short perpendicular extension at the middle of the trench. To the west of SU 2 to the north and south of the perpendicular extension was a deposit of dark earth (SU 3). Below SU 3, SU 4 is represented by a thin layer of decomposed lime. The deepest level explored, SU 5, consisted of dark brown clay. Hallstatt

period ceramics were unearthed in all layers.

Conclusions. The excavations added to our knowledge of the Gava settlement investigated primarily by Vasiliev in the 1980s. The excavation of trenches 1A and 1B revealed the floor of a Gava culture dwelling as well as a section of unfired daub. The fragments of about half of a biconical container dating to the early Hallstatt period yield a likely date for the dwelling. The deposits encountered in Trench 2 did not reveal impressive evidence of the Hallstatt period fortification.

The excavations did not reveal any evidence of a Roman phase. The walkover surveys, however, identified two or three known Roman watchtowers, two on a parallel hill in the town of Agrij and one on the SE slope of Vranița Hill, some 500 meters from the excavated area.

Bibliography:

V. Vasiliev, *Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transylvanie*, București 1995.

V. Vasiliev, Așezarea fortificată din prima epocă a fierului de la Bozna (jud. Sălaj), *Ephemeris Napocensis*, III, 1993, p. 43-67.

K. Torma, Adalék észak-nyugoti Dacia. Föld-és helyiratához, Pest, 1863.

120. com. Ceahlău, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: Bistricioara

Autorizație: Nr. 123/26.06.2015

Colectiv: Mircea Anghelinu, Loredana Niță, George Murătoareanu (UVT), Ulrich Hambach, Christoph Schmidt (Universitt Bayreuth), Daniel Veres (Institutul de Speologie al Academiei Române, Cluj-Napoca), Valentin Dumitrașcu (IAB).

Cercetările de diagnostic din anul 2015 s-au concentrat de-a lungul teraselor joase ale Bistriței, în preajma confluenței acesteia cu afluentul său, Bistricioara. Campania a fost preponderent consacrată evaluării potențialului punctului de interes arheologic Bistricioara-Lutărie III, identificat pe terasa de 16-18 m a Bistriței, sub forma unui profil erodat i grav afectat de exploatarea lutului de către localnici, în anul 2007. De asemenea, s-au desfășurat cercetări de teren de-a lungul teraselor inferioare ale Bistriței, parțial expuse ca urmare a scăderii nivelului lacului de acumulare Izvorul Muntelui, între satele Bistricioara i Ceahlău. Atât cercetările de teren, ct i analizele de laborator i evaluările radiometrice în curs au fost finanțate de fundația National Geographic, prin intermediul grantului National Geographic Society/Waitt Foundation grant nr. W382-15 (*Strange shelter from the cold: Last Glacial Maximum foragers in the Ceahlău Basin (NE Romania)*).

Punctul Bistricioara Lutărie III a fost identificat în anul 2007, la cca. 200 m NE de sub forma unui profil erodat de cca. 3,5 m grosime, orientat aproximativ pe direcția E-V. Taluzarea acestui profil, în anul 2008, a dus la identificarea a două orizonturi epigravettiene, dintre care cel mai consistent, cel inferior (ca. 120 cm adâncime) a oferit o vârstă de ca. 19,7 uncal BP (Anghelinu et al. 2012). n anul 2013, cu ocazia unei campanii de recoltare de probe sedimentologice de interes geocronologic, mai multe orizonturi paleolitice au putut fi clar recunoscute în ansamblul acestui profil, sub forma acumulărilor de piese litice i cărbune diseminat. Campania de diagnostic din acest an i-a propus clarificarea succesiunii arheologice conservate de acest sit, corelată cu recoltarea de diverse probe de interes geocronologic

și radiometric, dar și delimitarea, prin sondaje de mici dimensiuni, a suprafeței conservate a sitului. Datorită complexității stratigrafiei arheologice, grosimii depozitului geologic și împăduririi masive, acest ultim obiectiv nu a putut fi atins decât parțial, delimitarea suprafeței acestei așezări pluristratificate rămânând misiunea cercetărilor viitoare.

Cercetarea a urmărit delimitarea principalelor orizonturi arheologice, recuperarea integrală a seturilor litice și faunistice (inclusiv prin cernerea sub jet de apă a sedimentului din orizonturile arheologice cu mare densitate), recuperarea de eșantioane de cărbune și sediment pentru un set divers de analize (radiometrie, geochimie, paleomagnetism etc.). Explorarea sitului s-a realizat prin deschiderea a două sondaje, unul în interiorul profilului expus (S1, 3x2,5 m), celălalt (S2, 2x2 m) în perimetrul împădurit ce acoperă în întregime partea dinspre sud a sitului, la 18 m S de S1. Ambele sondaje au fost orientate de-a lungul axelor N-S și E-V.

S1 a fost cercetat pe întreaga suprafață, până la contactul cu pietrișul de terasă, aflat la adâncimea de ca. 370 cm. S2 a fost integral cercetat până la adâncimea de 210 cm, doar 2 m² (carourile A2 și B2, latura estică) fiind adânciți prin săpătură până la de 440 cm, fără a se atinge depozitul de pietrișuri în acest punct.

Depozitul geologic este alcătuit dintr-o succesiune de orizonturi compuse din derivate loessice, în alternanță cu soluri fosile mai mult sau mai puțin marcate. Înclinarea pantei pe direcția S-N, ca și cele două ravinări care flanchează terasa sugerează că la acumularea acestui depozit trebuie luat un calcul și un aport coluvial, afară de cel aluvial și eolian. În fapt, poziția verticală sau oblică a unor piese litice indică net acțiunea a varii procese post-depoziționale (soliflucție, alunecare, eroziune diferențiată).

Succesiunea geologică și arheologică identificată în ambele puncte are multe elemente în comun, deși grosimea orizonturilor geologice diferă, iar prezența orizonturilor arheologice este discontinuă. În S1, au fost delimitate 12 unități lito-stratigrafice majore (în continuare GH) și 5 niveluri arheologice (în continuare AH), sub formă de material litic diseminat, urme de combustie și resturi faunistice prost conservate.

Trei dintre aceste niveluri (AH1.1, AH2.1, AH3.1) aparțin Epigravettianului (-25-40 cm, GH2 - silt tardiglaciari; respectiv 110-120 cm, GH4 - silt cenușiu, 155-160 cm - GH5 silt cenușiu nisipos).

Penultimul nivel (AH 4.1), identificat între 180-195 cm, în GH6 (silt roșiatic cu pietricele rulate) aparține unui Gravettian cu vârfuri à cran și este singurul care conservă, deși în proaste condiții, resturi de faună identificabile, ca și urmele unei structuri de locuire. Eșantionul litic recuperat include 426 de piese, obținute aproape în totalitate din silex de Prut. Așchiiile și piesele de tip *esquille* sunt cele mai numeroase produse de debitaj, urmate de produsele laminare; lamele și lamelele domină procentual categoria produselor de reamenajare și sunt singurele reprezentate în categoria pieselor retușate. Acestea din urmă apar predominant sub forma suporturilor cu troncatură, a celor retușate marginal și a vârfurilor à cran, în timp ce piesele de tip *burin* și *grattoir* apar în procent redus. Colecția faunistică (peste 1000 de fragmente prost conservate, dintre care o mare parte calcinate), cuprinde mamifere de talie medie (*Rangifer*), mare (*Bos/Bison*), dar și mică (*Lepus/Vulpes*).

Ultimul nivel din S1, AH5.1, descoperit la adâncimea de 225 cm (GH8 – orizont luto-nisipos roșiatic) și redus la doar 2 piese litice, nu a putut fi încă clar definit cultural.

Trebuie precizat că materialul arheologic diseminat din ansamblul secțiunii, prezent sub forma câtorva piese litice izolate (ex. ca. 128, respectiv 145 cm), ca și urmele masive de arsură, lipsite însă de alte elemente de cultură materială și identificate între 210-215 cm, sugerează existența altor niveluri epigravettiene și gravettiene, conservate prezumtiv în afara perimetrului cercetat.

Această observație este susținută și de rezultatele sondajului 2. Acesta a permis identificarea unor masive acumulări de resturi arheologice epigravettiene în partea superioară a depozitului (unitățile geologice GH2, GH3, GH4). Acestea pot fi, în parte, corelate celor două niveluri identificate în S1, cu deosebirea că, în această zonă a sitului, numărul de episoade ocupație este mai mare, conservarea lor mai bună, iar separarea stratigrafică mai clară. Cu excepția primului nivel epigravettian (AH1.2), aflat, ca și în S1, în loess-ul tardiglaciari (GH2), și care a oferit exclusiv material litic diseminat, prezența epigravettiană din acest punct se prezintă sub forma unei acumulări de tip *palimpsest*, ce include un minim de 3 episoade distincte, separate prin steril și suprapuse în aceeași unitate stratigrafică (GH4 – loess cenușiu), respectiv în partea superioară a GH5 – loess cenușiu nisipos.

Primul episod (AH2.2) apare în partea superioară a GH4, sub forma unei acumulări groase (cca. 30 cm) de resturi de combustie, 2791 produse litice de debitaj și fragmente mici de dentiție și oase calcinate (75-112 cm adâncime), afectată în partea superioară de bioturbarea produsă odată cu formarea unității geologice suprapuse, GH3 (sol fosil roșcat). Cernerea prin sită sub jet de apă a sedimentului a avut ca rezultat recuperarea unui număr mare de resturi de tip *esquille*, fragmente indeterminate și așchii, alcătuită între 80 și 90% din produsele de debitaj ale fiecărei categorii de materie primă identificată. Aceasta este alcătuită majoritar din trei varietăți de silex și două de opal, atât în ceea ce privește suporturile laminare, cât și piesele retușate. Piesele de tip *grattoir* sau *burin* sunt slab reprezentate, spre deosebire de armăturile à dos și lamele, respectiv lamelele cu troncatură sau retușate marginal parțial.

Al doilea episod (AH3.2), identificat între 120-125 cm adâncime, ca și al treilea (AH4.2), aflat între 135 și 145 cm adâncime, se remarcă prin absența faunei, prezența unor structuri de combustie subțiri și o radicală modificare a categoriilor de materie primă litică utilizate. Colecția litică descoperită în aceste două orizonturi epigravettiene este alcătuită, în majoritate, din piese din gresie, șist negru și argilit, tipuri de materie primă care domină principalele categorii de produse de debitaj. Din grupa pieselor retușate lipsesc piesele à dos și, contrar situației descrise în cazul primului episod de ocupație, piesele de tip *grattoir* și *burin* sunt cele mai numeroase, urmate de lamele retușate. Dată fiind distanța dintre punctele cercetate și diferențele în termeni de reprezentativitate a acumulării arheologice, corelarea oricărui dintre aceste niveluri cu AH2, respectiv AH3 din S1 nu poate fi decât prezumtivă și rămâne a fi confirmată de cronologia absolută și de studierea detaliată a colecțiilor.

Un nivel gravettian (AH5.2), corelabil orizontului cu vârfuri à cran din S1 (AH 4.1), a fost identificat la adâncimea de 210-220 cm; cele 67 de piese recuperate (așchii, *esquilles* și o lamă retușată parțial) sunt obținute exclusiv din silex de Prut. În partea inferioară a depozitului, ca și în S1, în ciuda resturilor de combustie masive (240 cm), sau diseminate (278-280 cm), nu s-au identificat alte resturi de cultură materială.

Au fost recuperate, din ansamblul celor două secțiuni, 15 eșantioane radiocarbon și 21 de eșantioane pentru datări prin termoluminescență. De asemenea, profilul nordic al S2 a fost integral eșantionat pentru analize pluridisciplinare (geochimie, analize izotopice, paleomagnetism, palinologie etc.).

În concluzie, situl de la Bistricioara-Lutărie III oferă perspective solide pentru o reevaluare consistentă a succesiunii crono-culturale și a schițelor de paleoclimat și geocronologie ale ultimului ciclu glaciari existente pentru Valea Bistriței.

Cu prilejul cercetărilor de teren realizate pe terasele inferioare de la vărsarea pârâului Schitu în Bistrița, în zona satului Ceahlău, au fost identificate, în punctul Debarcader, pe terasa de 10 m a Bistriței, de obicei inundată de apele lacului Izvorul Muntelui,

și urmele unei locuiri mezolitice. Deși se rezumă la un mic set litic, de doar 21 de piese, aflat în depozite siltice erodate, la suprafață, și care include o lamă retușată din șist negru, un nucleu și trei piese tip *grattoir* unguiforme din silex, aceasta este prima atestare a unui orizont mezolitic în zonă.

Bibliografie:

Anghelinu M., Niță L., Steguweit L., 2012. Not that original after all: the chrono-cultural framework of the Upper Paleolithic on the Bistrița Valley (Northeastern Romania), *Arheologia Moldovei* XXXV, 7-46.

121. Costești, com. Costești, jud. Iași

Punct: Cier / Lângă Școală

Cod sit (RAN): 95541.01

Autorizație: Nr. 48 și 154/2015

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea – responsabil adjunct (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Dumitru-Ionuț Stigleț (UAIC Iași), Adela Kovács (MJBt).

Cercetările de diagnostic arheologic de la Costești, județul Iași (fig. 1) s-au desfășurat în perioada 6-18 iulie 2015, vizând continuarea sondajului de precizare a planimetriei și stratigrafiei, început în anul 2012, precum și încheierea evaluării terenului din zona aflată în proximitatea vestică a sitului (cca. 4 ha, vatra satului Costești, la est de clădirea Școlii Vechi, pe margini de eroziune desprinși din Dealul Pietrișul (lobul sud-sud-vestic al masivului Dealul Mare).

Cu acest prilej, am constatat că, în vatra satului Podișu de Sus (în zona „stadionului” și grădina Școlii Vechi), au fost efectuate neautorizat, în primăvara anului 2015, unele intervenții antropice mecanice intruzive (nivelarea unor „valuri de alunecare” și a unui braț al albiei fosile a Bahluietului), care au afectat, parțial, depunerile arheologice (urme de locuire Cucuteni A3, B1 și medievale, sec. XV-XVII), (fig. 2). S-a atras atenția factorilor de conducere din comună asupra acestor distrugerii, recuperându-se materialele arheologice răvășite.

Continuarea sondajului arheologic s-a derulat în cadrul practicii de specialitate a studenților anilor I și II de la Facultatea de Istorie și Geografie, specializarea Istorie, de la Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava și cu sponsorizarea parțială a Primăriei Târgu Frumos, a firmei SC ATMIS SERVICE SRL și a organizației Societas Pro Patrimonium Târgu Frumos, dar densitatea materialelor arheologice a făcut ca cercetarea să avanseze destul de lent, fapt care a împiedicat finalizarea sondajului arheologic.

Astfel, în campania din anul 2015 s-a continuat cercetarea S I/2012, m. 0-40, pe nivelul Cucuteni A3, sub -1m adâncime, nederanjat de intervențiile ulterioare (Cucuteni B1, Horodiștea-Erbiceni II, Evul Mediu timpuriu și necropola medievală, sec. XVI-XVII). În funcție de densitatea complexelor și materialelor arheologice, s-a adâncit diferit, pe segmente, până la -2 m (m. 0-3 și 33-40) și între 0,80/0,90-1,55 m, între m. 3-34. Au fost investigate vestigiile locuințelor 3, 5 și 8/2013¹ și groapa 5/2015 (Cucuteni A3), bordeiul B2/L7/2014 (sec.

VIII-X) și mormintele M. 36-37 (sec. XVI-XVII).

Urmează să stabilim funcționalitatea descoperirilor dintre m. 6-18, pe linia carourilor b, unde a fost intersectată, pe nivelul -1,10-1,30 m, o aglomerare de materiale arheologice amestecate cu multă cenușă, lipituri oarecum coerente (resturi cuptoare?), nicovale/râșnițe (□8, 10-12), fragmente ceramice, vase întregibile: pahare, suporturi, fructiere (m. 17,5, -1,30), resturi osteologice animale, statuete antropomorfe și zoomorfe, un idol *en violon* (□6, -1,10 m), piese litice. Același strat de cenușă amestecată cu materiale arheologice se observă și sub și între L3 și L5, până la m. 31.

În prezentul stadiu al investigațiilor, înclinăm să credem că ne-am afla în zona unui spațiu liber dintre locuințele din primul nivel Cucuteni A3, unde ar fi funcționat mai multe gropi menajere mari, intersectate/comunicante sau poate alveolări naturale, de la care s-ar fi păstrat porțiuni de pământ nesăpat (□7, la limita dintre șirurile a și b), cruțate de cucutenieni. Aceste gropi ar fi servit, ulterior, la aruncarea rebuturilor de olărie, a resturilor menajere și de combustie, unele putând fi legate, probabil, de L8 (fig. 6.1-3). Având în vedere uniformitatea acestui strat cenușos, în asociere cu cel puțin 2 niveluri de locuințe, nu excludem nici varianta existenței unui orizont de distrugere a așezării Cucuteni A3, prin incendiu, după care locuirea s-a refăcut.

În L3/2015 (m. 25-31) a continuat cercetarea părții aflate *in situ* (sub -0,90 m). După înregistrarea datelor arheologice specifice, s-a trecut la o nouă demontare a lutieliilor masive de platformă/perete, cu amprente de lodbe/dulapi, care prezentau o orientare NNE-SSV, dovadă a faptului că locuința a avut o solidă carcasă/armătură lemnoasă (fig. 3).

Unele lutieli par a proveni de la baza unor pereți sau de la îmbinări. Alte lutieli arse prezintă amprente de nuiel (φ = 2-3 cm). Un șir de pietre (m. 24/25, profilul SSE - m. 26/27, profilul NNV) poate constitui baza unui perete, cu axul lung perpendicular pe direcția NNE-SSV. În □29-30a-b, la -1,30 a fost continuată cercetarea vetrei/cuptor? (V2/2014). Centrul acesteia era la m. 29, dar lutieliile erau risipite între m. 28,50-29,90. Nu putem preciza forma acesteia, dar credem că era rectangulară (cca. 1,35 x 1,50 m). Alături de aceasta, spre sud, se găsea o mică alveolă, cu fragmente de vase întregibile. În partea centrală a V2 se afla un vas întregibil, peste care erau căzute mai multe bucăți de lutieli de mură/element arhitectonic, decorate cu motive liniare și spiralice adâncite/canelate, unele cu terminații cornulare (fig. 4). Una dintre lipituri este de dimensiuni mai mari (L=29 cm; l=16 cm, grosime 6-8 cm) și pare a proveni de la partea anterioară/fața unei creste/fațade de cuptor/altar (?), dar credem că încadrarea tipologico-funcțională va fi lămurită prin cercetările viitoare².

În L5/2013 s-a realizat o altă etapă de cercetare, pe nivelul -1,10-1,30 m demontându-se lutieliile mari de planșeu/perete, cu amprente de dulapi, orientate NNE-SSV (fig. 5). Alte lutieli, mai mici, erau căzute diferit, dovadă orientări diverse, pe lângă cele cu amprente de lemne despicate apărând și cele aplicate pe nuiel, provenind, poate, de la vatra/cuptor V3/2014 (?). Între unele lutieli au fost descoperite oase și fragmente ceramice. După această demontare, se observă că locuința era mai mare decât a fost estimată anterior (m. 20-24), fiind cuprinsă între m. 18,5/19-23,50. Referitor la L8/2013, în curs de cercetare, s-a observat că se individualizează din □Pa, -1,30 m, adâncindu-se până la -1,50 m, la mijlocul □4a, și continuându-se în porțiunea nesăpată, de la NNV. În □2-5a, la -1,55, sunt vizibile lipiturile unui perete prăbușit în interior, iar între m. 8-9,5,

198, 260, 507-515, fig. 1-11.

² Aceste lipituri arhitectonice au fost recoltate cu maximă precauție și se află la CMNM Iași, pentru restaurare/conservare și valorificare muzeală. Mulțumim călduros, și pe această cale, Doamnelor dr. Senica Țurcanu și Arina Hușleag, împreună cu care vom realiza valorificarea științifică a descoperirii.

¹ D. Boghian, S.-C. Enea, S. Ignătescu, Luminița Bejenaru, Simina-Margareta Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgu Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile Costești și Giurgești*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2014, p. 32-38, pl. XXVI-XXXV; D. Boghian, S. Ignătescu, S.-C. Enea, R. Pîrnău, D.-M. Vornicu, Cr. Secu, R.-G. Furnică, A. Vornicu, 116. *Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală*, în CCAR. *Campania 2014*, Institutul Național al Patrimoniului, Cimec, București, 2015, p. 195-

la -1,50/-1,55 m, se observă, (profilul NNV), fie un perete de cuptor (?), fie de încăpere (?) sau vestigiile unei alte locuințe L9/2015 (?).

Groapa 5/2015 este un complex de mari dimensiuni, descoperit în □35-37b (m. 34,45 - 36,70, pe profilul SSE (D. gură = 2,35 m; D max. la -1,20 = 2,55 m; Adâncime max. = 2,35 m, de la nivelul actual de călcare, în dreptul m. 35,20-35,40; Adâncimea reală = 1,33-1,35 m). Are o formă circulară, în plan, în S I/2012 fiind surprinsă doar pe jumătate (1,10 m) și de pungă gătită, cu pereții ușor rotunjiți și fundul albiat (fig. 6.4). Foarte probabil, această groapă Cucuteni A3, săpată pentru exploatarea gresiei sarmațiene și a argilei, a fost umplută cu 4 straturi majore, care pot fi subîmpărțite, fiecare, în cel puțin câte două orizonturi, alcătuite din resturi de combustie (cenușă, cărbuni mărunți), lipituri "mozaicale" de vatră, fragmente ceramice uzuale și pictate tricrom și cu decoruri incizate în asociere cu pictură crudă albă și roșie, de aspect/tradiție Hăbășești, materiale scheletice animale, cochilii de melci *Helix*, plastică antropomorfă și zoomorfă, câteva unelte din silex, piatră și os³. Este posibil ca această groapă să se fi aflat în legătură cu L4/2013, găsită imediat la NNV.

B2/L7/2014 (sec. VIII-X) a fost cercetat integral, în porțiunea surprinsă în S I/2012, m. 5,60 - 10, prin terminarea studierii cuptorului-pietrar. Vatra cuptorului era cvasi-circulară (0,60 x 0,65 m), fiind alcătuită din argilă arsă, cu nuanțe diferite: brun-deschis, brun-roșiată cu cenușă și cărbuni (recoltați pentru analize antracologice), și se găsea la m. 6, pe nivelul -1,28/-1,30 m, în jurul acesteia descoperindu-se melci mici, materiale ceramice Cucuteni A3 și B1, decontextualizate. Astfel, B2/L7 a fost adâncit până în nivelul Cucuteni A3, pe care l-a intersectat, deranjând serios doar L2/2012.

M. 36/2015 (sec. XVI-XVII) a fost descoperit parțial (craniul, la V, și torsul) în □27b (m. 26,5, -0,90 m), fără inventar, restul corpului (bazinul și picioarele) rămânând în porțiunea nesăpată.

M. 37/2015 (sec. XVI-XVII) a fost descoperit în □28b (m. 27,7, -0,90 m), doar sub forma maxilarului.

Pe baza observațiilor stratigrafice, realizate până în prezent, putem arăta că locuirea Cucuteni A3 a fost întemeiată în spatele frunții matorului de alunecarea, care funcționa ca un val natural, o bună adăpostire față de curenții văii Bahluietului, fiind necesare, probabil, doar minime lucrări antropice pentru asigurarea microclimatului sitului.

Complexele care nu au fost terminate de cercetat au fost acoperite/conservate, minimal, cu folie de polietilenă și pământ.

Abstract:

The diagnostic archaeological research in the site of Costești-Cierlăngă Școală was carried out from 6 to 18 July 2015. The goal was to continue the archaeological excavations in order to clarify the site's planimetry and stratigraphy and to investigate the archaeological units in section SI / 2012 – the dwellings no. 3, 5, 8/2013 and the pit no. 5/2015 from the Cucuteni A3 layer, the pit-house B2/L7/2014 (8th-10th centuries) and the graves M36-37 (16th-17th centuries).

122. sat Giurgești, com. Costești, jud Iași

Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

Cod sit: Fără cod RAN

Autorizație: Nr. 47 și 155/2015

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil, Sorin Ignătescu (USM

³ Din nivelurile de depunere au fost prelevate, stratigrafic, 10 probe, pentru analize complexe: pedologice, sporo-polinice, iar resturile scheletice animale se află în studiu arheozoologic.

Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos)

Cercetările de diagnostic arheologic s-au desfășurat în vara anului 2015 (15 iulie – 30 august), ținând cont de obiectivele propuse: delimitarea suprafeței păstrate și a gradului de conservare a sitului Cucuteni A3 de la Giurgești – Dealul Mănăstirii (Chetrosu), com. Costești, jud. Iași, (fără Cod RAN), așa cum arătam și în raportul precedent⁴, cunoscut din perioada interbelică și deteriorat de alunecările de teren spre valea pârâului Cotocu (Chetrosu / Pășcănia / Bărbătești), de succesivele împăduriri /despăduriri și scoaterea cioatelor, precum și prin braconaje arheologice (cca. 1/3 din întindere). Cercetările periegetice întreprinse, pe un areal de aproximativ 30 ha (fig.1) precum și expertiza specialiștilor din cadrul Platformei Arheoinvest UAIC Iași ne-au arătat că investigațiile non-intruzive prin scanare magnetometrică nu pot conduce la obținerea unor informații arheologice corespunzătoare, într-o zonă acoperită cu vegetație forestieră și/sau puternic afectată de alunecări vâlvurite. De aceea, am recurs la o prospectare prin carotaje, realizate pe platoul cu suprafață slab înclinată spre sud, de-a lungul unui ax longitudinal N-S (A-B), de 100 m lungime (fig. 2). Din cauza solului foarte uscat și tare, în condițiile verii secetoase, s-au realizat, cu ajutorul unei carotiere manuale, de uz pedologic, doar 10 asemenea sondaje (din 10 în 10 m), care au arătat că locuirea cucuteniană din faza A3 se extinde și pe acest platou, unde, în afara unor lucrări genistice din cel de-al doilea război mondial și pădurea actuală, destul de rarită, pe anumite porțiuni, par să nu mai existe alte intervenții care să fi afectat locuirea eneolitică. Probele obținute ne-au indicat faptul că stratul arheologic se găsește între -0,45/0,50 și -0,80 m adâncime, aceste informații fiind asemănătoare cu datele sesizate prin sondajul efectuat de Ecaterina Vulpe (1942)⁵ sau cum am observat, în anul anterior, în șanțurile și ravenele dezvoltate prin puternicele procese erozionale.

De aceea, în actualul stadiu al cercetărilor de diagnostic, putem aprecia, cu o doză sporită de certitudine, că locuirea Cucuteni A3 se păstrează destul de bine pe capătul sudic al platoului (cca. 1,5-2 ha), dar pentru siguranță trebuie realizat un sondaj arheologic.

Cu prilejul noilor cercetări periegetice, au fost recuperate fragmente ceramice pictate tricrom, unele cu decor adâncit asociat cu pictură, de factură/tradiție Hăbășești, câteva unelte de silex, piatră și os, precum și materiale osteologice animale.

Abstract:

The diagnostic archaeological research in the site of Giurgești-Dealul Mănăstirii/Chetrosu (Monastery Hill/Stony Hill) was conducted between 15 July and 30 August 2015 and consisted of foot surveys (fig. 1) and core sampling (fig. 2, A-B axis). Thus, it has been possible to determine that the Cucuteni A3 habitation is well preserved only on the southern extremity of the flat surface of the plateau, an area of about 1.5 - 2 ha. Archaeological excavations are required in order to fully clarify this evidence.

⁴ D. Boghian, S. Ignătescu, S.-C. Enea, *Giurgești, com. Costești, jud. Iași. Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu*, în CCAR.Campania 2014, Institutul Național al Patrimoniului, Cimec, București, 2015, p. 204-205, 535-544, fig. 1-10.

⁵ Ecaterina Vulpe, *Raport asupra săpăturilor din comuna Costești-Baia din August-Septembrie 1943, în Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1943*, București, 1944, p. 38; C. Mihai, *Așezările de la Giurgești și Buznea în zona Târgului Frumos*, în *Danubius*, 6-7, 1972-1973, p. 11-12; D. Boghian, S.-C. Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S.-M. Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile Costești și Giurgești*, Ed. Universității "Al. I. Cuza" din Iași, 2014, p. 24.

123. sat Jac, com. Creaca, jud. Sălaj**Punct: "Dealul Cămnin"**

Cod RAN: 140734.03

Tip de sit: 112, 133, 42 din perioada: 16, 32, 42.

Autorizație: Nr. 171/2015

Colectiv: Ioan Bejinariu (responsabil științific de șantier), Dan Avram Băcuț-Crișan (responsabil epoca migrațiilor); Jennifer Osborne, Jessica Dyson, Daniel Pond (studenți Univ. Chester, Marea Britanie). Perioada de desfășurare a campaniei: 24 august – 11 septembrie 2015.

Dealul "Cămnin" se află la limita sud-estică a complexului arheologic de la Porolissvm - Moigrad, în hotarul localității Jac, com. Creaca. Spre nord se află casele din Viile Jacului. Dealul, cu o înălțime maximă de 350 m are pante abrupte spre nord-vest, dar probabil acest aspect este actualmente unul artificial determinat de exploatarea pietrei într-o carieră romană. Spre sud, respectiv est accesul către zona fortificată este unul facil, odată ajuns pe culmea deluroasă la capătul căreia se află situl de pe "Cămnin". După măsurătorile efectuate anterior incinta fortificată însuma o suprafață de circa 6,8 ha. Aspectul amenajărilor defensive este mai ușor sesizabil pe latura estică și sudică, în timp ce pe latura vestică sunt necesare sondaje pentru a putea preciza dacă a fost fortificată și această latură și dacă asemenea amenajări s-au mai păstrat în urma deciderii carierei romane. Urmele exploatarei romane de piatră sunt încă foarte vizibile pe latura sud-vestică, unde mai apar și blocuri detașate din versant, precum și o altă prezumtivă chilie / bisericuță săpată în stâncă.

Dealul "Cămnin" era cunoscut de mai bine de o jumătate de secol în literatura arheologică. În 1958 și ulterior, în 1994 pe platoul aflat la limita superioară a dealului au fost efectuate câteva sondaje arheologice care au vizat elementele defensive ale fortificației. Totodată M. Rusu care a efectuat primele sondaje menționează și existența unei chilii sau bisericuțe rupestre săpată în stâncă în colțul de sud-vest al incintei fortificate. Deși descoperirile arheologice provenite din aceste sondaje erau puține și nici foarte concludente autorii primelor cercetări atribuie fortificația de pe acest deal perioadei Evului Mediu, mai precis secolele IX – XI, iar bisericuța era datată în sec. al XIII deși nu fusese nici măcar cercetată.

Diagnosticul arheologic din anul 2015 a avut scopul de a aduna noi date despre două dintre obiectivele cunoscute de pe dealul "Cămnin" (fortificație de pământ, respectiv una dintre bisericuțele rupestre) și de a obține informații pentru demararea unor cercetări sistematice pe acest sit arheologic în vederea unei viitoare includeri într-un traseu de vizitare, dat fiind faptul că obiectivele menționate se află la cel mult o oră de mers pe jos din zona castrului roman de pe dealul "Pomeț" de la Porolissvm. Totodată am urmărit obținerea unor date despre starea de conservare a amenajărilor defensive descoperite anterior pe dealul "Cămnin", precum și a bisericii rupestre săpate în colțul sud-vestic al incintei. Totodată am urmărit strângerea unor indicii mai sigure pentru datarea celor două monumente. Datorită resuselor limitate în campania din acest an nu am abordat și zona carierei romane. Diagnosticul arheologic a presupus efectuarea unei secțiuni stratigrafice manuale pe latura sud-estică a incintei unde elementele defensive par mai bine conservate. În paralel am efectuat o secționare a nivelului de umplere a bisericuței rupestre.

Secțiunea de sondaj care a vizat elementele defensive a fost trasată la mică distanță de una dintre secțiunile de control realizate de M. Rusu, pe latura sud-vestică a incintei. Secțiunea noastră măsoară 26 x 1,50 m și era orientată vest-est. Au fost surprinse resturile palisadei pe o lungime de 7 m unde au apărut suprafețe mari de pământ ars, cărbone și chiar urmele unor bârne carbonizate. În acest sector a apărut și o groapă de stâlp, chiar la limita palisadei,

către șanțul de apărare. Șanțul aferent valului și palisadei apare la 10 m mai jos și este de dimensiuni modeste. Măsura la gură maxim 1,90 – 2,00 m și se adâncea circa 0,80 m de la actualul nivel de călcare. Acest neajuns trebuie să fi fost suplinit de diferența de nivel dintre fundul șanțului și baza valului care actualmente este de peste 3,50 m. În spatele valului, spre interiorul incintei au apărut materiale ceramice din prima epocă a fierului. Acestea reprezintă un indiciu serios că incinta fortificată aparține primei epoci a fierului și nu perioadei timpurii a Evului Mediu (sec. IX-XI) cum s-a presupus anterior. Ceramica este fragmentară și doar câteva piese aparțin unor recipiente determinabile. Deocamdată, pe baza acestor materiale este riscantă o precizare mai clară a perioadei din prima epocă a fierului în care această structură defensivă a funcționat.

În momentul în care am început evaluarea arheologică în acest sector, situația din teren se prezenta astfel: camera săpată în stâncă era plină aproape în totalitate cu pământ și vegetație de pădure (frunze și crengi) scurse de pe pantele terenului. Pentru cercetarea stratigrafiei prin amenajarea rupestră și prin calea de acces spre aceasta a fost trasată o secțiune de evaluare arheologică notată S. 1/2015 care avea dimensiunile de 7,80 x 0,80 m, secțiune dispusă perpendicular pe intrarea în camera săpată în stâncă. Rezultatele obținute cu ocazia acestei evaluări arheologice nu au reușit să clarifice funcționalitatea și nici cronologia obiectivului, astfel că este necesară demararea unei cercetări sistematice.

Abstract:

During the months of August-September 2015 archaeological diagnostic works were conducted in the village Jac, commune Creaca, Sălaj county, on "Dealul Cămnin / Cămnin hill". Previous, here was known few archaeological objectives like an earth-enclosure, a Roman quarry and at least two small churches hollowed in rock massif. Earlier in 1958 and 1994 were carried out few testing trenches on the surface of the archaeological site. The research from 2015 provided clear results only for the earth-enclosure, proving that it belongs to the First Iron Age and not to Middle Age as previously had asserted those who have researched this site.

Bibliografie:

M. Rusu, *Cetatea Moigrad și porțile Meseșului*, în *Sub Semnul lui Clio. Omagiu academicianului Ștefan Pascu la 60 de ani*, Cluj 1974, p. 265-280.

C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII – X D. H.*, Cluj Napoca 2002, p. 49, 201.

124. LIMES TRANSALUTANUS – evaluare de teren**Punct: Toată fosta graniță romană între Dunăre și râul Argeș.**

Colectiv: Eugen S. Teodor, Mihai Ș. Florea (MNIR), Dan Ștefan (Vector Studio srl), Mădi Ștefan (Institutul de Arheologie V. Pârvan), Eliza R. Bătrânoiu (Universitatea București).

Perioada de desfășurare a campaniei: aprilie-noiembrie 2015.

Cercetarea s-a realizat prin finanțare de la UEFISCDI, în cadrul proiectului Limes Transalutani (pentru titlul complet și obiectivele proiectului vezi www.limes-transalutani.ro). S-au solicitat două autorizații pentru evaluare de teren, pentru trimestrele II și IV, traversând cele trei județe (Teleorman, Olt, Argeș) pe aliniament. Nu s-au realizat nici un fel de săpături, toată activitatea

încadrându-se noțiunii de *cercetare de suprafață*, sau *landscape archaeology* în limbaj internațional. Cel din urmă concept, mai bine structurat, presupune o combinație de cercetare de birou (hărți de diverse epoci, ortofotografii, altele), cercetarea aeriană activă (dronă și avion sportiv), cercetare la sol și cercetare geofizică; este exact structura tipică pentru activitățile noastre.

Fără a intra aici în detaliu, scopul proiectului este, la nivelul produsului final, reprezentarea topografică cât mai exactă (în termeni de coordonate, firește) a tuturor monumentelor legate de granița romană, cunoscute sau nu la începutul activității noastre, transmiterea acestor coordonate factorilor responsabili pentru protecția patrimoniului imobil și mobil, la nivel național și județean, cât și perfectarea unei tehnologii de „studiu a obiectivelor liniare”.

Anul 2015 a fost dedicat unei activități „extensive”, deci unei cunoașteri cât mai complete a întregului traseu (și nu doar a fortificațiilor de traseu!), urmând ca în anul curent, 2016, să urmărim o strategie „intensivă”, cu descrieri detaliate a unor zone restrânse („studii de caz”). Eforturile noastre s-au îndreptat mai puțin către fortificațiile romane – în care deja arheologia română a investit eforturi de o anume consistență – ci către obiectivele complementare, precum turnurile de supraveghere, marcajul de graniță, drumuri și așezări civile, domenii în care cunoașterea era foarte superficială.

Fiindcă spațiul oferit obișnuit în aceste volume de rapoarte arheologice este modest, vom face aici trimiteri la rapoarte care există sau care sunt în curs de publicare. Pe web site-ul de proiect este accesibil, încă din 15 decembrie 2015, un raport de dimensiunea solicitată de finanțator (20 de pagini, http://www.limes-transalutatus.ro/rapoarte/raport_etapa2.html). La momentul redactării acestor rânduri este în curs de finalizare un volum de comunicări al simpozionului organizat de noi, la MNIR, pe 20 noiembrie 2015, numit *Arheologia peisajului și frontierele romane*. Volumul este de așteptat să fie finalizat înaintea publicării acestui număr din CCA, urmând a fi de găsit pe același site, sub meniul Simpozion 2015. Cartea detaliază raportul din decembrie până la nivelul unor comunicări științifice, pe teme diverse (tehnologii moderne, cercetare aeriană, turnuri și vizibilități, așezări, etc.), însă într-o manieră cât mai accesibilă publicului larg (de aceea este publicat exclusiv în limba română!).

125. Mihai Bravu, jud. Tulcea

Autorizația: Nr. 50/2015

Colectiv: Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Marian Mocanu, Diana-Andrea Stan, Valentin Panait (ICEM Tulcea)

În anii 2013-2014 au fost realizate cercetări de teren pe teritoriul comunei Mihai Bravu pentru realizarea studiului istoric pentru *Planul de urbanism general*, fiind identificate 293 situri arheologice.

Situri incluse în LMI / RAN

1. Cod LMI – TL-I-s-B-05841 / Cod RAN – 160840.04; 164008.07.

La 750 m – 1,4 km N de localitatea Mihai Bravu, în punctul „La moară” se găsesc mai multe așezări suprapuse din perioade diferite: eneolitic, prima epocă a fierului, epoca romană și cea medievală timpurie, la care se adaugă o movilă funerară, probabil de epoca bronzului.

În anul 1987 s-au realizat săpături preventive prilejuite de instalarea gazoductului Isaceea – Negru Vodă. Au fost identificate și cercetate parțial „două așezări” din perioada medievală timpurie (sec. IX-X). În așezarea numită convențional „nr. 1” s-au dezvelit câteva bordeie cu un inventar destul de sărac”. În așezarea „nr. 2”, situată la limita de SV a promontoriului, au fost dezvelite mai multe locuințe

(atât bordeie cât și locuințe de suprafață), cuptoare și gropi menajere cu inventar bogat, constând în vase ceramice. Considerăm că cele două nuclee de locuire cercetate fac parte din aceeași așezare.

În anul 2000, cu prilejul instalării unui nou gazoduct, au fost trasate două secțiuni (cu o suprafață totală de 260 mp), fiind cercetate câteva gropi cu materiale de epocă medievală timpurie, romană și eneolitică (cultura Gumelnița).

2. Cod LMI – TL-I-s-B-05842 / Cod RAN – 160840.05.

La cca. 1,4 – 2 km N de localitatea Mihai Bravu, în continuarea sitului descris mai sus, în urma cercetărilor de suprafață, au fost identificate materiale arheologice din prima epocă a fierului (cultura Babadag) și din epoca romană, deci în această zonă sunt două așezări suprapuse.

3. Cod LMI – TL-I-m-B-05840.02 / Cod RAN – 160840.03.

La 1 km V de localitatea Mihai Bravu și la 3 km de Turda, în dreapta râului Taița (la cca. 800 m S de cursul actual al acestuia, în apropierea albiei majore) și a șoselei Turda – Mihai Bravu, în punctul „Tașlâc” se găsește o fortificație de tip *quadriburgium*.

Quadriburgium-ul de la Mihai Bravu a fost menționat pentru prima dată de către K. Școrpil în 1917, acesta propunând un plan pătrat, cu turnuri rotunjite la colțuri.

În 1987 fortificația a fost săpată integral de către A. Opaiț, însă rezultatele cercetării au rămas inedite. Conform unui plan al acestuia, *quadriburgium*-ul are formă dreptunghiulară, cu laturile de 40 x 34 m pe exterior, grosimea zidurilor de 3 m și turnuri în formă de evantai la colțuri. Pe baza descoperirilor monetare rezultă că fortificația a fost construită în sec. IV și a funcționat până în anii 375/378. În urma săpăturilor a rezultat o cantitate redusă de ceramică (în special amfore LR 2 și amfore masive pentru pește, de factură pontică) sau de alte artefacte. În zidul de incintă au fost descoperite mai multe inscripții funerare de epocă romană timpurie; unele au fost luate de localnici în anii '90. Alte patru, scoase din incintă și abandonate, au fost recuperate de noi la sfârșitul anului 2013.

4. Cod LMI – TL-I-m-B-05840.03 / Cod RAN – 160840.03.

În punctul „Tașlâc”, la V de localitatea Mihai Bravu, de la cca. 200 m până la 1,2 km (până la marginea unei ravene), în dreapta șoselei Turda – Mihai Bravu, până la 1 km spre S, se găsește o așezare rurală de epocă romană.

Primele cercetări, cu caracter de salvare, au fost realizate la sfârșitul anilor '80, însă acestea au rămas inedite. Printre descoperiri, menționăm câteva piese ceramice de epocă romană timpurie (în special amfore Dressel 24) și o inscripție ce amintește un *Vicus Bad...*

În anul 2000 au fost realizate noi cercetări, pe viitorul traseu al conductei de gaz metan, prilej cu care au fost descoperite două morminte de perioadă medievală târzie sau modernă și o groapă cu materiale din prima epocă a fierului, precum și numeroase fragmente ceramice de epocă romană și medievală timpurie, în afara unor contexte.

După anul 2000 în zonă au fost descoperite două diplome militare.

5. Cod LMI – TL-I-m-B-05840.04 / Cod RAN – 160840.03.

În perimetrul așezării rurale de epocă romană din punctul „Tașlâc”, în anii 1999-2000, cu prilejul unor cercetări de suprafață, în zona viitorului traseu al ultimei conducte de gaz metan a fost observat un aliniament de tumuli puternic aplatizați, dispuși pe direcția N – S. Alte structuri, ce pot fi, de asemenea, movile funerare se observă pe ortofotoplan. În prezent, în teren, movilele nu se mai observă.

În toamna anului 2000 a fost cercetată una dintre movile (situată la cca. 600 m SV de Drumul Comunal 229 Mihai Bravu – Turda și cca. 700 – 800 m V de localitatea Mihai Bravu), fiind identificate trei morminte ce se încadrează în epoca bronzului, deși în LMI și RAN, la codurile de mai sus este menționată o necropolă tumulară și plană de epocă romană (sec. II-IV p. Chr.).

6. Cod LMI – TL-I-m-B-05840.01 / Cod RAN – 160840.03.

Situl (așezare) suprapune jumătatea de E a așezării rurale din punctul „Tașlâc”. În anul 2000 au fost realizate cercetări de salvare, prilej cu care au fost descoperite două morminte de perioadă medievală târzie sau modernă și o groapă cu materiale din prima epocă a fierului, precum și numeroase fragmente ceramice de epocă romană și medievală timpurie, în afara unor contexte.

7. Cod LMI – TL-I-s-B-05954 (TL-I-m-B-05954.01 și TL-I-m-B-05954.02) / Cod RAN – 160868.02.

La NV de localitatea Turda, pe malul drept al râului, pe ambele părți ale DJ Turda – Nicolae Bălcescu, se află o așezare de epocă romană (cod LMI TL-I-m-B-05954.01). În urma cercetărilor de suprafață au fost recoltate numeroase fragmente ceramice datate din sec. II până în sec. IV p. Chr. (de la vase de bucătărie, de băut și de la amfore, în special Zeest 84-85 și LR 2), la care se adaugă un fragment de la un vas-borcan medieval timpuriu și o bucată de zgură de sticlă. În LMI este menționată și o necropolă de epocă romană (cod TL-I-m-B-05954.02).

8. Cod LMI – TL-I-s-B-05953 / Cod RAN – 160868.01.

La limita de SE a localității Turda, în dreapta șoselei Nicolae Bălcescu – Turda a fost identificat un cimitir musulman, de epocă medievală târzie și modernă.

9. Cod LMI – TL-I-s-B-05838 / Cod RAN – 160840.06.

La cca. 2 km V de limita de SV a localității Mihai Bravu și la cca. 2,5 km SSV de șoseaua Turda – Mihai Bravu, la V de dealul Balar Bair, în punctul „Movila Bisericiuța”, se găsește un turn de observație. Pentru construcția fortificației (din piatră și mortar) a fost amenajată mai întâi o movilă din pământ. În lipsa unor cercetări, planul turnului nu poate fi reconstituit; probabil acesta este dreptunghiular. Astfel de structuri sunt specifice perioadei romane târzii. *Turris*-ul de la Mihai Bravu trebuie legat de drumul roman care traversa provincia Scythia prin centru, pornind de la Noviodunum și ajungând la Constantinopol, prin (L)Ibida, Tropaeum Traiani, Zaldapa, Markianopolis.

Situri neincluse în LMI / RAN

1. În primăvara anului 2015 a fost identificată o așezare de perioadă elenistică, prin cercetări de suprafață, pe malul stâng al unui afluent al Taiței, la cca. 3,2 km NE de localitatea Turda, la limita teritoriului administrativ al comunei Mihai Bravu. Au fost recoltate numeroase fragmente ceramice, majoritatea de amfore (în special de Thassos, datate în sec. IV-III a. Chr.).

2. La cca. 2,7 km NE de localitatea Turda, pe un promontoriu situat pe malul drept al Taiței a fost identificată o altă așezare elenistică. Situl propriu-zis se încadrează în teritoriul administrativ al comunei Nalbant, dar o parte a zonei de protecție se situează în comuna Mihai Bravu. În plus, așezarea în discuție trebuie legată de cea situată pe celălalt mal al cursului de apă (în comuna Mihai Bravu), dacă nu avem de-a face cu un singur sit. Distanța dintre limitele celor două situri e de cca. 150 m.

3. La cca. 120-150 m NV de localitatea Turda, de o parte și de alta a râului Talița (a unui pod contemporan) au fost identificate porțiuni ale unui drum realizat din dale mari de piatră. După sistemul constructiv, acesta poate fi de epocă romană.

4. La limita de SE a localității Turda, în zona gropii de gunoi, la cca. 100-120 m V de limita cimitirului turcesc (situl MB 32) a fost identificat un cuptor circular (varniță) din perioada medievală târzie sau modernă. acesta are diametrul de cca. 2,5 m și se păstrează pe o înălțime de cca. 3,5 m.

5. La 500 m – 1 km SE de localitatea Turda, în stânga șoselei Turda – Mihai Bravu, la cca. 300 m de cursul râului (în dreapta acestuia), pe un mic promontoriu, au fost descoperite fragmente ceramice elenistice și romane, ceea ce demonstrează existența unor așezări din perioadele respective.

6. La cca. 2,5 km SVV de limita de SV a localității Mihai Bravu și la cca. 1 km SSV de fortificația de tip *turris* a fost identificat un punct de locuire cu materiale din perioada romană târzie.

7. Pe ortofotoplan, la o distanță de cca. 300-550 m NV de localitatea Satu Nou apare o structură patrulară (toate laturile depășind 200 m) asemănătoare unei fortificații, însă cea în discuție nu prezintă turnuri. Suprafața „sitului” depășește 7 ha. Colțurile „fortificației” sunt dispuse în cele patru puncte cardinale. Pe teren nu au fost identificate urme (pietre sau artefacte arheologice); în plus, acesta este plan.

8. În intravilanul localității Mihai Bravu a fost identificat un tronson de drum roman.

Pe lângă siturile amintite, pe teritoriul comunei Mihai Bravu sau la limita cu unitățile administrativ teritoriale învecinate se mai găsesc cel puțin 276 movile funerare. Dintre acestea, doar 67 mai pot fi observate în teren, la care se adaugă trei cercetate în anii 1987-1988. Ceilalți 206 tumuli pot fi observați doar pe fotografii aeriene.

126. sat Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași**Punct: „La Nuci”**

Autorizație: Nr. 53

Cod RAN al sitului: 98925.01

Tip de sit: 112 - așezare fortificată

Încadrare cronologică: 142 - Eneolitic mijlociu

Colectiv: Cornelia-Magda Mantu, Institutul de arheologie Iași, responsabil științific; Gheorghe Lazarovici, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu, membru în colectiv; Carsten Mischka, Institut für Ur- und Frühgeschichte Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, membru în colectiv; Doris Mischka, Institut für Ur- und Frühgeschichte Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, membru în colectiv; Senica Țurcanu, Complexul Muzeal Național Moldova Iași, membru în colectiv.

Perioada de desfășurare a campaniei: 25.02 - 3.03.2015.

Obiectivul cercetării noastre în 2015 a fost prospectarea magnetică integrală a sitului, pentru a cunoaște cu exactitate numărul complexelor de locuire și maniera de fortificare a așezării, precum și întinderea zonei arheologice. Prospectări magnetice parțiale au fost realizate și în anii anteriori: 1993-1994, M. Ghiță, G. Manea; 2003-2004, Fl. Scurtu; în 2007, C. Mischka a verificat latura de E a așezării, ca și o porțiune din latura de V; în 2009, D. Micle a investigat o parte din extremitatea de V a sitului unde a semnalat un șanț de apărare. Reamintim de asemenea că pentru a verifica rezultatele anterioare oferite de prospectările magnetice (1993-1994; 2003-2004) au fost trasate mai multe secțiuni, prin care s-au investigat mai multe locuințe și gropi aparținând fazei Cucuteni A, dar și un complex de locuire mai târziu (sec. IV e.n., amplasat pe latura sudică a sitului, în afara zonei cu urme ale culturii Cucuteni).

Echipa care a realizat prospectarea a fost condusă de Carsten Mischka și a cuprins trei studenți/masteranzi. Pentru prospectare s-a folosit un magnetometru cu cesium, cu patru capete. Spațiul investigat a fost împărțit în carouri de 20 x 20 m. Din cauza umidității solului nu s-au putut folosi roțile atașate dispozitivului, așa încât el a fost cărat pe hamuri prin rotație de toată echipa (fig. 1-3).

În urma analizării magnetogramei (fig. 4) s-a constatat că partea nordică a așezării (unde este și un drum) nu este încă foarte clară din cauza drumului, a unor piese metalice (aruncate de-a lungul timpului, parțial acoperite) și a vegetației mai mari, în timp ce în prospectarea din 2003-2004, se putea observa cu mai multă claritate sistemul de fortificație. Partea de vest a sitului arată urme clare de eroziune, iar cea de est este afectată de lucrările agricole (evidentă

și pe aerofotograme).

Cu toate acestea noua prospectare, completă, a adus date suplimentare și chiar surprinzătoare, cu privire la dispunerea locuințelor și a sistemului de fortificare (fig. 4-5). Acesta este alcătuit în primul rând din două șanțuri (ce nu sunt continuie pe anumite porțiuni) și unele palisade, care delimitează o suprafață de circa 6 ha (șanțul exterior) și respectiv 4 ha (șanțul interior). La acestea, în partea sudică se adaugă un alt șanț (lat de 5-8 m), care merge în paralel cu cele menționate anterior. Celelalte două șanțuri au o lățime de circa 3-5 m. În partea de nord se pare că șanțul mai larg merge paralel cu marginea promontoriului. În partea de est același șanț taie promontoriul pe direcția N-S; după circa 190 m acest șanț face o curbă rectangulară spre vest, iar după 185 m se reîntoarce spre nord, ceea ce îl face să semene foarte mult cu un fort de epocă romană și mai puțin cu sistemele de fortificație neolitice sau ale epocii cuprului. Marginea sa de sud vest se află deja în zona joasă de la poalele dealului, partea de vest merge paralel cu marginea promontoriului, dar partea sa de nord este neclară. În mijlocul părții sudice a șanțului exterior a fost detectată o poartă de intrare, cu o lungime de circa 15 m și o lățime de 6-7 m. Primul șanț din interior este neîntrerupt, dar cel care mărginește construcțiile este de asemenea întrerupt, cam în aceeași zonă a porții.

În ceea ce privește construcțiile, în interiorul spațiului de 4 ha (până la primul șanț), s-au identificat circa 55 de structuri (cu platforme masive arse), dar și unele șanțuri rectangulare ce sugerează fundațiile unor structuri care nu au fost arse (invizibile în magnetogramă). La aceste construcții se adaugă nouă cercetate integral și alte trei sondate parțial în campaniile de cercetări anterioare. Construcțiile identificate prin prospectările magnetice sunt organizate pe șiruri paralele și au intrările orientate spre VSV-ENE. Dar maniera de distribuție a construcțiilor nu este uniformă în tot situl. În partea de S pare să fie un spațiu liber între șirurile de construcții, ce ar putea indica un drum/ spațiu de circulat, dar nu excludem nici prezența unor construcții care nu au ars. Un alt spațiu liber poate fi observat în partea de NV, datorat pe de o parte eroziunii, gunoaielor acumulate aici, iar pe de altă parte și lucrărilor moderne din anii 1970-1980, când s-a luat pământ pentru ridicarea digului ce mărginește partea de nord a așezării (prin captarea pârâului ce mărginește partea nordică a promontoriului, fig. 1). Tot legat de construcțiile identificate trebuie remarcat și faptul că unele din ele (circa patru) sunt de dimensiuni mai mari decât restul, iar alte trei au o altă orientare (fig. 5).

Din prezentarea noilor rezultate ale prospectărilor magnetice se poate observa că așezarea de la Scânteia are un sistem complex de apărare, format din mai multe șanțuri, cu poartă de intrare, la care se adaugă valul vizibil încă pe fotografiile satelitare (fig. 6).

În timpul prospectărilor au fost descoperite și patru fragmente de idoli antropomorfi feminini decorați cu incizii și cu urme de angobă roșie.

În campania din 2016 intenționăm să cercetăm integral o locuință și să sondăm altele, pentru a obține mai multe probe pentru datare prin radiocarbon. Totodată avem în vedere și cercetarea zonei porții de intrare în așezare. Materialele rezultate vor fi introduse în continuare în bazele de date. Un studiu amplu va fi publicat cu privire la ultimele cercetări de la Scânteia. Prin reorganizarea Muzeului de Istorie al Complexului Cultural Național Moldova Iași se vor pune în valoare cele mai reprezentative descoperiri din situl menționat.

Abstract:

During 2015 campaign we have made magnetic prospecting on the whole area of the site.

The results reveal a settlement, which spatial organization, unless also situated on a promontory, is not so clearly predicted

by the terrain as known from most of the other surveyed sites. The enclosure system consists of two ditches, which are encircling an area of 6 ha (outer ditch), respectively 4 ha (inner ditch). In addition, in the south, another ditch with comparable size is running parallel to the double ditch system. In the magnetogram, the outermost can be measured in the southern and western part of the site with a width of 5-8 m, the middle and inner ones with 3-5 m. As the measured anomalies reach only to $\pm 2nT$, the width is not enlarged by a massive single anomaly's halo and gives an accurate reflection of the structures real size. Nearly in the middle of the southern front, a gate construction seems to sign in the magnetogram. The outer ditch kinks rectangular to the outside, forming a 15 m long, 6-7 m broad passage to the settlement's interior. The second ditch shows no hiatus, but the innermost seems to be interrupted also in this area.

At least 55 house-plots can be identified, mostly derived from the typical massive anomalies of burned houses, but some also from rectangular ditches, hinting on the foundations of unburned structures. This is only the minimum number, because in a size ranging from 25 to 213 m², some of the burned features are big enough to resemble two overlying burned houses. The buildings are roughly organized in lines parallel to the isohypses of the southwestern slope of the promontory, their gables orientated in WSW-ONO-direction.

The houses' pattern is not uniformly in the whole settlement. In the southern part seems to be an empty space between the lines, perhaps pointing to a broader road, but a cluster of unburned houses, not visible in the magnetogram because of too weak anomalies, is equally probable as explanation.

Bibliografie:

Lazarovici C.-M., *Un nou tip de măciucă de la Scânteia*, în S. Fortju, A. Cîntar (eds.), *Arheovest II1, In Honorem Gheorghe Lazarovici, Interdisciplinaritate în Arheologie*, Timișoara 6 decembrie 2014, Ed. JATEPress Kiadó, Szeged, 2014, p.101-108.

Lazarovici C.-M., *Fortificațiile culturii Cucuteni în lumina cercetărilor mai vechi și mai noi*, în G. Fazecaș (coord.), *Studii de arheologie. Studia in honorem Doina Ignat*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2014, p. 113-123.

Lazarovici C.-M., *Din nou despre vasele de tip coșulet*, în *De Hominum Primordiis. Studia in honorem Professoris Vasile Chirica*, Ediderunt G. Bodi, M. Danu, R. Pîrnău, *Scripta archaeologica et historica Dacoromaniae*, Redigit V. Spinei, VII, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2013, p. 127-140.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Turcanu S., Solcanu L. Șt., Hușleag A., Teodor L. *Scânteia, Dealul Bodești/La nuci, campania 2011*, în CCAR. *Campania 2011*, cImeC, București, 2012, p. 127.

Mischka C., *Geomagnetische Prospektion neolithischer und kupferzeitlicher Siedlungen in Rumänien*, în *Eurasia Antiqua*, 14, 2008, p.101-115.

127. sat Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova

Punct: „Dealul Merez/La Merez”

Cod LMI: PH-I-s.B-16214

Autorizație: Nr. 130/2015

Colectivul arheologic: Alin Frînculeasa - responsabil, Preda Bianca (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău), Nica Tiberiu (Pre-construct Archaeology, London).

Situl arheologic se află la V de satul Șoimești (com. Ceptura)

și la N de Valea Semanului, ce este o localitate componentă a orașului Urlați, situat pe Dealul Merez ce are o altitudine maximă de 446 m. Cercetările din acest sit se derulează în cadrul unui proiect prin care se dorește înțelegerea unor dezvoltări/evoluții culturale locale ce se derulează în paralel cu fenomenul înmormântărilor Jamnaja/Catacombnaja, precum și interacțiunea acestora.

Având în vedere materialele ceramice eterogene din punct de vedere cultural descoperite în anul 2014, în această campanie am urmărit să surprindem situații stratigrafice ceva mai sigure, cât și să identificăm zone de interes ce merită abordate sistematic în campanii de cercetare viitoare. Au fost trasate 6 secțiuni și un mic sondaj arheologic, la care se adaugă prelungirea a două secțiuni deschise în campania din anul 2014, după cum urmează: **S.II** - inițial a avut dimensiuni de 14x1,2m, orientată N-S, dispusă aproximativ paralel cu S.I, amplasată la circa 8 m est de S.I; această secțiune a fost prelungită spre nord cu 46 m, de la limita dintre carourile 11 și 12, lățimea a fost redusă la 1 m; în continuarea acestei secțiuni, spre sud, dincolo de o viroagă ce avea lățimea S-N de 9,2 m, au fost trasați alți 4X1 m; **S.III** - inițial a avut dimensiuni de 4x1m, orientată V-E, trasată perpendicular pe S.II, amplasată la 0,5 m S de limita de N a caroului 5 al secțiunii II; secțiunea nu a fost finalizată în campania 2014; în această campanie a fost prelungită spre vest cu 4 m, având dimensiunea finală de 8X1 m; **S.IV** - a avut dimensiuni de 10X1 m, orientată vest-est, aflată la 0,30 m est de S.II, coliniar cu S.III; **S.V** - a fost amplasată la 5 m sud de S.III, la 0,5 m vest de S.II, orientată est-vest; a avut dimensiuni de 8X1 m; **S.VI** - a fost amplasată la 0,3 m est de S.II, coliniar cu S.V, la 5 m sud de S.IV; a fost orientată vest-est, a avut dimensiuni de 6X1 m; **S.VII** - a fost trasată la 0,30 m vest de S.II, coliniar cu S.VIII; a avut lungimea de 10x1 m, orientată est - vest; statul arheologic avea avea culoarea cenușie, consistență nisipoasă, grosimea de 0,25 m, se îngroșă spre capătul de est al secțiunii, ajungând la 0,50 m; au fost descoperite fragmente ceramice, oase de mamifere; **S.VIII** - a fost trasată la 10 m nord de S.IV, la 0,3 m est de S.II. A fost orientată vest-est, dimensiuni 4X1m; **S.IX** - a fost trasată în capul secțiunii II, la 0,30 m vest; a fost orientată est - vest, a avut 50 x1 m; au fost săpați primii 15 m dinspre est spre vest, apoi alte două segmente de câte 3 m lungime, primul la metru 28, al doilea la metru 42; panta dealului este de circa 20-25°, vest - est; statul arheologic avea culoarea cenușie-nisipos spre vest și maronie argilooasă cu pigment de chirpici ars, spre est; în partea de vest, ce suprapune zona cea mai înaltă a sitului (un platou orizontal), lipsea stratul arheologic, spre zona central-estică acesta avea grosimea de 0,45 m, subținduse până la 10 cm la limita de est; au fost descoperite fragmente ceramice rulate; **Sondaj 1/2015** (sondaj 2) - a fost amplasat la limita dintre carourile 27 și 28, la 4,20 m vest de S.II. A avut dimensiunea de 2 x 1 m. Stratigrafia este una grosieră, fiind identificate două straturi fiecare având grosimi de aproximativ 0,3 m, consistență argilooasă, culoare brun, brun-roșcată; au fost descoperite fragmente ceramice grosiere, rulate; pare să fi fost o alveolare naturală umplută în timp de material scurs dinspre zona cea mai înaltă a sitului/est.

În S.II, S.III, S.V, S.VII au fost identificate două niveluri de depunere de cenușă, despărțite de un strat de pământ având culoarea cenușie, gros de 0,20 m, în care apare foarte puțin material arheologic, în general rulat. Primul strat de cenușă, parțial spălat de apele pluviale, apare imediat sub nivelul de vegetal. Avea grosimea de circa 0,15 m și se subție spre S, N și E. Al doilea strat, în fapt un depozit de cenușă și materiale remaniate, pornea de sub nivelul de pământ cenușiu (aprox. -0,30 m), avea grosimea maximă de 0,80 - 0,90 m. Depunerea antropică constă în cenușă, bucăți de perete ars, ceramică, piese mărunte, oase de mamifere; toate apar

amestecate, fără să poată fi observate/existe straturi uniforme depuse pe orizontală. Panta depunerii acestui depozit de material, are înclinație accentuată este atât spre est, cât și sud. Ceramica, este cu mici excepții, fragmentară, avea culoarea portocalie sau gălbuie, arsă oxidant. Au fost descoperite oase de mamifere, unelte și arme din piatră șlefuită (topoare de tip pană sau cu gaură de înmănușare, 4 cuțite de tip *Krumeser*, râșnițe, frecătoare, percutoare), reprezentări zoomorfe, roțițe de car/fusaiole, unelte din os și corn, etc. Toată ceramica din stratul de cenușă, oasele de mamifere, piesele erau puternic arse secundar, având pe suprafețele exterioare o depunere grosieră de cenușă. Sub acest depozit de cenușă compactă, a fost identificat un nivel de culoarea cenușie, nisipos, bogat în materiale arheologice, remaniate. Au fost descoperite fragmente ceramice negricioase, castanii sau cenușii, arse reducător, lipsite de aceea depunere de cenușă grosieră; remarcăm alături de celelalte decoruri ce apar pe ceramica din depozitul de cenușă, și *dinții de lup*, *tablă de șah*, dar și vase cu buza îngroșată spre exterior, etc.

Materialele arheologice descoperite pot fi atribuite culturii Glina, dar în același tip situl este bine ancorat mediului cultural Schneckenberg. Mare parte din ceramică este decorată în manieră specifică, respectiv găuri-buton, găuri simple, brăuri alveolate, brăuri crestate, incizii largi, hașuri realizate prin incizie, excizii (dinți de lup, tablă de șah), adâncituri, etc. Trebuie remarcat procentul apropiat între fragmentele de vase cu găuri-buton/găuri și cele decorate în manieră Schneckenberg. Apar și fragmente ce au analogii cu cele din situl de la Năeni-Colarea, respectiv decorate cu benzi cu nervuri în relief flancate/neflancate de mici adâncituri. Mai remarcăm fragmentele ceramice cu decoruri de tip *Runcuri*. Ca o noutate, în campania din anul 2015 au fost descoperite, în cele două straturi principale (depozitul de cenușă și depunerea inițială cenușie-nisipoasă), câteva fragmente decorate cu șnurul, cel mai probabil specifice culturii Jigodin.

Bibliografie:

Frînculeasa A., Garvăn D., Șoimești, comuna Ceptura, jud. Prahova, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2014*, A XLIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Pitești, 28 - 30 mai 2015, p. 243-244, 2015, Muzeul Județean Argeș.

Frînculeasa A., Soficaru A.D., Măgureanu A., Preda B., Ciupercă B., Garvăn D., Anton A., Constantinescu C., Un complex funerar preistoric descoperit la Târgșoru Vechi (jud. Prahova), *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie*, 7, 2015, p. 133-156.

Moisil C., Descoperiri preistorice, *BCMI*, IV, 1911, p. 147.

128. mun. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Parcul Justiției

Autorizația: Nr. 199 din 14.09.2015

Colectivul de cercetare: Robert Gindele - responsabil științific. Adriana Gașpar.

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 octombrie - 15 octombrie 2015

În cadrul modernizării Parcului Justiției de la Timișoara a fost realizat un diagnostic arheologic de mici dimensiuni, care a avut ca obiectiv determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, apariția cărora conform suprapunerii hărților medievale târzii cu situația actuală în teren era previzibilă. În perioada ocupației otomane a cetății Timișoara (1552-1716), în locul parcului Justiției

se afla Palanca Mică sau Insula, care forma o parte a aşezării civile situate în exteriorul cetăţii, pe un mic promontoriu mai ridicat faţă de terenul din jur inundabil, înconjurată de un braţ al Timişului Mic.

Sub stratul de pământ vegetal al parcului, până la adâncimea de 80-90 de cm se regăsesc dărămăturile şi molozul oraşului austriac şi modern, sub această adâncime se pot identifica straturile nederanjate şi urmele suburbiei otomane. Primul strat nederanjat apare între 90-115 cm, este compact, cenuşiu-negricios, cu multă cenuşă însă fără fragmente de chirpic. Sub acest strat apare un alt strat compact, aproximativ cu aceleaşi grosime, de nisip galben. Sterilul arheologic începe de la 205-210 cm. Această situaţie nu se regăseşte în partea sudică a parcului, unde intervenţiile moderne au afectat în secolele XIX-XX situl arheologic.

Caseta de diagnostic a confirmat existenţa probabilă a trei faze de evoluţie a suburbiei Palanca Mică:

Faza I. Şanţ (de fundaţie?) conturat la adâncimea de 170 cm, fiind orientat est-vest (Fig.3.).

Faza II. Construcţie cu acoperiş susţinut de stâlpi de lemn, pereţi de chirpic, acoperiş de olane, cu posibilă instalaţie de foc (sobă?), conturat la 142 cm sub un strat chirpic, având aceleaşi orientare ca şanţul din faza I (Fig.2.).

Faza III. Talpa de lemn şi o groapă de stâlp al unei construcţii, suprinse la nivelul stratului de nisip galben, compact, având o altă orientare (nord-sud) decât construcţiile din fazele anterioare, cea ce poate indica schimbarea tramei stradale (Fig.1.).

Materialul arheologic descoperit este variat şi fragmentat. Până la nivelul de deasupra stratului cu arsură, şi din nivelul de dărămură cu mult moloz, artefactele sunt amestecate. Sunt date din perioada otomană (funduri şi buze de vase ceramice cu sau fără glazură, ceramică pictată, capace oale, cahle pentru sobă), modernă şi contemporană (ceramică, porţelan, sticlă, metal oxidat). Din cele două straturi compactate, de arsură şi nisip galben, au fost colectate câteva fragmente de metal, fără posibilitate de datare. În nivelurile situate sub cele două straturi compactate materialele descoperite aparţin secolelor XVI-XVII şi constau în ceramică, metal (sârmă plumb, ace de voal, fragment topor, cuie), obiecte din os (mâner de cuţit cu decor incizat) (Fig. 4.), oase de animal, dar şi câteva fragmente de porţelan. Predominante sunt obiectele din ceramică de tipul celei de uz comun, smălţuită sau nesmălţuită, cahle de sobe, cărămizi înguste (0-4 cm), olane şi pipe, databile din perioada XVI-XVII. Fragmentele de cahle sunt din categoria cahlă-oală în formă de pahar, sau cu deschidere rectangulară. Pipele descoperite sunt date din secolul al XVII-lea, prima jumătate a secolului al XVIII-lea (Fig. 5, 6). Cea mai timpurie este din pastă de caolin, cu glazură, apoi una cu inscripţie otomană, iar cele mai târzii sunt pipe simple, sau cu decor, şi angobă roşie.

Abstract:

Through archaeological diagnosis made in 2015 in Parcul Justiției from Timisoara, identified in medieval maps like part of the Palanca Mica, has been established the stratigraphical situation. Moreover, was identified elements of habitation confirmed by three stages of evolution: the foundation ditch, oriented East-West; traces of a housing oriented in the same direction, with the tiled roof supported by wooden poles, daub walls, and a possible stove; traces of the wooden soles and a post hole of a structure, visible at the sand level, and oriented North-South. The situation on the street structure from Palanca Mica seems to have had the same orientation, East-West in the Ottoman period, and North-South in the next.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

Autorizația: Nr. 247/2015

Colectiv: Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob, George Nuțu, Marian Mocanu (ICEM Tulcea), Ștefan Honcu (IA Iași), Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Gabriel Talmațchi, Cristina Paraschiv-Talmațchi, Dan Vasilescu (MINA Constanța), Alexandru Popa (MNCR Sfântu Gheorghe), Vanessa Carboni (Universită degli Studi di Sassari), Bogdan Băetu, George Aaniței (absolvenți, UAIC Iași), Ion Petreuş, Noris Erich Szakacs, Linca Kucsinschi (masteranzi UBB Cluj-Napoca), Ion Inuleț, Ion Proca, Florin Cherman (studenți, Universitatea Liberă Internațională a Moldovei Chișinău)

Cercetarea s-a realizat în cadrul proiectului PN-II-PT-PCCA-2013-4-0732 ARCHEOMAP. Tehnici noi de cartare şi investigare noninvasivă a siturilor arheologice în Dobrogea centrală (studiu de caz: bazinul râului Casimcea), (în parteneriat cu S.C. Internio Systems S.R.L. Bucureşti şi Muzeul de Istorie Națională şi Arheologie Constanța), finanțat de MEN prin UEFIDSCI.

Pentru județul Tulcea avem în vedere cercetarea întregului teritoriu al unităților administrativ-teritoriale străbătute de râul Casimcea sau de afluenți ai acestuia, respectiv comunele Casimcea, Topolog, Beidaud, Stejaru, Ciucurova, Slava Cercheză.

Au fost verificate siturile cunoscute şi au fost identificate altele. Materialele arheologice recuperate sunt în studiu.

Comuna Casimcea

Pe teritoriul comunei Casimcea au fost identificate mai multe situri, din perioade istorice diferite.

O atenție deosebită a fost acordată zonei situate la E de localitatea Războieni, zonă de pe care au intrat în colecțiile ICEM, în ultimii ani, cca. 500 de monede date în sec. II-IV p. Chr. Este vorba de un platou mărginit la N, E şi S de râul Casimcea.

Pe platoul respectiv au fost identificate:

- o aşezare romană (sec. II-IV p. Chr.), în zona de SV a platoului, parțial suprapusă de localitatea actuală;
- o necropolă tumulară (putând fi observați cca. 20 de movile) în zona centrală;
- un cimitir otoman, în zona central-sudică.

Din perimetrul aşezării romane au fost identificate numeroase fragmente ceramice:

- veselă de masă sud-galică (forma Dragendorff 37), pergameniană (formele Hayes 1 şi 3 Candarli), nord-pontică şi moesică;
- amfore heracleene (Selov B) şi sinopeene pentru vin, nord-pontice pentru peşte, orientale (Dressel 24 pentru ulei şi Kapitän II pentru vin) şi ulcioare amforoidale moesice;
- veselă de bucătărie şi de băut de factură locală;
- greutăți pentru plase de pescuit.

La acestea, se adaugă două baze de amfore de Chios (sec. IV-III a. Chr.) şi două fragmente ceramice medievale (sec. XIV-XV).

În toamna anului 2015 au fost realizate cercetări geomagnetice în perimetrul aşezării romane, pe o suprafață de 18.000 mp (cinci carouri cu latura de 60 m). Pentru cartarea geomagnetică a suprafețelor delimitate s-au folosit sonde fluxgate de tip Dr. Förster de producție germană. Acestea măsoară componenta verticală a câmpului magnetic al pământului. Cei doi senzori magnetometrici ai fiecărei sonde sunt dispuși la 0,6 m unul deasupra altuia. Valorile înregistrate de echipament reprezintă diferența dintre valorile celor două semnale – a celui de sus față de cel de jos. Calibrarea corespunzătoare a sondelor dr. Förster oferă o acuratețe a măsurărilor de circa 0,1-0,5 nT. Sondele fluxgate au fost montate pe un cârucior nemetalic. În direcția mișcării, se înregistrează câte un impuls la fiecare 5 cm. Sistemul a fost propulsat de o singură persoană, cu o viteză de circa 0,6-1,2 m/s.

În perimetrul 1, deși pot fi observate unele anomalii de origine „arheologică”, acestea sunt perturbate de drumurile actuale. În perimetrul 2 se distinge o anomalie de formă rotundă cu valori magnetice mari, precum și o serie de anomalii mai mari, de forme difuze care semnalează prezența unor complexe arheologice de dimensiuni mari. Natura și funcționalitatea acestor complexe nu poate fi estimată.

Din colțurile carourilor au fost prelevate profile de sol, cu carotiera. Aceste profile sunt în curs de cercetare.

Comuna Stejaru

Dintre siturile de pe raza comunei Stejaru, de o atenție deosebită au beneficiat cele din punctele Valea Cavaculei și Abazaua.

De o parte și de alta a pârâului Cavacula, la NV de localitatea Vasile Alecsandri a fost identificată o așezare de epocă romană (sec. II-IV p. Chr.). În perimetrul așezării, în zona central-vestică, a putut fi observat un cuptor ce a servit la arderea materialului tegular. Cu ani în urmă, aici a fost identificat un apeduct roman. La V de așezare se găsește o necropolă tumulară.

În punctul Abazaua, la SSE de satul Vasile Alecsandri, pe un promontoriu mărginit de cursurile a două pâraie la V și la E, până la confluența acestora, a fost identificată o așezare romană (sec. II-III p. Chr.) suprapusă de una mediobizantină (sec. XI-XII). La confluența pâraielor a fost observat, în urmă cu mai mulți ani, un apeduct roman, din tubuli ceramici.

Ceramica romană din punctul Abazaua, foarte bogată, constă în:

- veselă de masă pergameniană (forme Hayes 1, 2 și 3 Candarli), moesică (produsă în atelierele din teritoriul orașului Nicopolis ad Istrum), nord-pontică și locală;

- amfore Dressel 24, Kapitan II, Proto LR 3, amfore de masă, ulcioare amforoidale;

- ceramică de masă și de băut de factură locală.

La ceramică se adaugă o piatră de râșniță.

Ceramica mediobizantină este reprezentată, aproape în exclusivitate, prin vase-borcan.

În toamna anului 2015 a fost realizată o ridicare topografică a promontoriului cu cele două așezări.

Ulterior s-au efectuat cercetări geomagnetice în zona de SV a promontoriului, pe o suprafață de 18.000 mp. (cinci carouri cu latura de 60 m).

Imaginea procesată pe baza datelor din Gridul 1 se remarcă printr-o serie de anomalii de natură non-arheologică. Astfel în prima coloană de carouri (0 - 10 m) se observă o serie de cel puțin 18 anomalii circulare cu diametrul de circa 1 - 1.2 m și valori magnetice ridicate. În afară de acestea, mai remarcăm o serie de anomalii magnetice de tipul „bi-poli” metalici, distribuiți pe suprafața gridului. Aproximativ în centru, se observă pe o suprafață de circa 15 x 25 m o aglomerare de anomalii cu valori deopotrivă pozitive și negative. După părerea mea acestea ar putea reprezenta urmele unei construcții, deși din lipsa urmelor unor zidări respectiv compartimentări interioare – această apreciere rămâne una nesigură. Se mai remarcă o anomalie circulară cu diametrul de circa 1.5-2 m, care ar putea reprezenta urmele unei gropi de dimensiuni mari, sau eventual a unei fântâni.

Gridul 2 a fost adosat la sud de cel precedent. Și aici sunt prezente acele șiruri de anomalii circulare cu diametrul de circa 50 cm. Numărul așa ziselor „bi”-poli metalici este mai mic de cât în primul grid. Se remarcă și o serie de anomalii care ar putea avea origine/natură arheologică. Unele dintre ele, ca de exemplu cele cinci aglomerații de anomalii din colțul sus-dreapta (sud-vest) ar putea face parte dintr-o clădire cu latura lungă de circa 20 m.

Din cele nouă colțuri ale carourilor perimetrului 1 au fost prelevate profile de sol, cu carotiera. Studiarea acestor profile e în curs.

Comuna Beidaud

La NVV de localitatea Sarighiol de Deal, la N de drumul județean, pe ortofotoplanuri se observă o structură cu laturile de 330 x 300 m ce poate fi un castru. La N de aceasta a fost identificată o întinsă așezare de epocă romană (sec. II-III p. Chr.), suprapusă de una mediobizantină.

O altă structură ce poate fi un castru se observă la V de localitatea Sarighiol de Deal, la S de drumul județean.

Tot la S de drumul amintit, la limita cu județul Constanța, a fost identificată o întinsă așezare de epocă romană; au fost recuperate foarte multe fragmente ceramice datate în sec. II-III p. Chr. În zonă se găsesc mai mulți tumuli, bine conservați.

La S de șoseaua Beidaud – Sarighiol de deal, de o parte și de alta unei derele, a fost identificată o întinsă așezare de epocă romană (sec. II-IV p. Chr.). În perimetrul acesteia au fost descoperite numeroase olane romane târzii rebutate, ceea ce demonstrează faptul că în zonă au fost ateliere ceramice pentru produs material tegular. De-a lungul derelei se găsește o carieră de piatră.

La S de dereaua amintită au fost descoperite și materiale din alte epoci istorice (neolitic și perioada medio-bizantină).

La 500 m SE de localitatea Beidaud, în stânga derelei, au fost identificate mai multe așezări suprapuse, din eneolitic, prima și cea de-a doua epocă a fierului și perioada medio-bizantină.

Pe partea cealaltă a derelei, pe un promontoriu stâncos, în zona unor foste grajduri, au fost descoperite fragmente ceramice gumelnițene.

Comuna Ciucurova

La limita localității Fântâna Mare, în zona izvorului captat a fost identificată o așezare de epocă romană timpurie (sec. II-III p. Chr.).

La marginea cimiterului, într-un perete vertical din loess au fost observate fundațiile a două ziduri, pe o înălțime de cca. 80 cm.

Comuna Slava Cercheză

La cca. 1 km de Mănăstirea Uspenia, pe drumul spre Fântâna Mare au fost descoperite fragmente ceramice de epocă romană.

La 1,2 - 1,8 km de mănăstire, în dreapta drumului (între acesta și râul Slava), la limita dintre comunele Slava Cercheză și Ciucurova a fost identificată o necropolă tumulară de epocă elenistică.

RAPOARTE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ

CAMPANIA 2014

LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (CAMPANIA 2014 - nepublicate în 2015)

130. com.Istria, jud. Constanța - Cetatea Histria
Sectorul Acropolă Centru-Sud (UB) ..... p. 235
131. sat Polocin, com. Pogonești, jud. Vaslui
Punct: „Islaz-Călăboia” ..... p. 236
132. sat Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș
Punct „Vărzărie” ..... p. 237

130. com. Istria, jud. Constanța - Cetatea Histria**Sectorul Acropolă Centru-Sud (UB)**

Cod RAN: 62039.01

Cod LMI: CT-I-s-A-02681

Autorizație sistematică: Nr. 61/2015

Colectiv: Mircea Angelescu (IAB) - responsabil științific

Alexandru Avram (IAB) – responsabil program cercetare IAB nr. 3, Civilizația greco-romană în zona danubiano-pontică

Irina Achim (IAB), Adela Băltăc (MNIR), Iulian Bîrzescu (IAB), Valentin - Victor Bottez (UB), Valeriu Laurențiu Clante (MINAC), Mircea Mihail Dabîca (IAB), Paul Cristian Damian (MNIR), Andrei Heroiu (Arkeo), Alexandra Lițu (UB), Irina Nastasi (MINAC), Florina Panait-Bîrzescu (IAB), Gabriel Mircea Talmațchi (MINAC), Alexandra Țârlea (UB).

Sectorul Acropolă Centru-Sud (UB)**Echipă:** lector dr. V. Bottez (UB, responsabil sector), lector dr. Alexandra Țârlea (UB), lector dr. Alexandra Lițu (UB).**Colaboratori:** dr. Alexandru Bădescu (muzeograf I A la MNIR), dr. Aurel Vâlcu (C.Ș. I la IAB).**Studenți/masteranzi/doctoranzi:** Liviu Iancu (drd.), Alin Diaconu (mrd.), Cătălin Sîrbu (mrd.), Alexandra Bivolaru (absolventă licență), Radu Văcălie (absolvent licență), Vasili Kolebanov (student), Alina Ciobotaru (student), Iulia Iliescu (student), Marian Tufaru (student), Tudor Marin (student), Andrei Trifu (student), Horia Rusu (student).

În perioada 1 iulie - 31 august 2014 echipa Universității din București, formată din lector dr. Alexandra Lițu, lector dr. Alexandra Țârlea și lector dr. Valentin Bottez (responsabil sector), a desfășurat a doua campanie de cercetări pe sectorul Acropolă Centru-Sud (ACS) de pe Șantierul Arheologic Histria (jud. C-ța), în cadrul unui proiect inițial de cercetare de 4 ani (2013-2016) aprobat de Rectoratul Universității din București în 2013 (Fig. 1). Pe lângă echipa fixă, în acest an au participat la săpături 9 studenți, 2 masteranzi și 1 doctorand al Facultății de Istorie. De asemenea, domnii dr. Alexandru Bădescu (muzeograf I A la MNIR) și dr. Aurel Vâlcu (C.Ș. III la IAB) au început prelucrarea materialului ceramic, respectiv numismatic, din campaniile 2013-2014.

Rezultatele principale ale campaniei 2013

În urma campaniei din 2013⁶, care a inaugurat cercetarea arheologică în acest sector, a fost identificată un segment dintr-o clădire (denumită convențional CR01) de epocă romană târzie (sec. VI p.Chr.), respectiv o curte interioară cu pavaj și bazin de scurgere a apei, cât și structuri constructive de piatră sau chirpic la N (până în strada c) și V de această curte.

Obiectivele campaniei 2014

Ținând cont de descoperirile din campania 2013, pentru 2014 principalele obiective urmărite au fost:

- delimitarea către N, S, E și V a CR01;
- identificarea arterelor rutiere la E, V și eventual S de CR01;
- continuarea seriei de casete către S, în continuarea C001, 002, 003 și 004 pentru completarea profilului magistral N-S, care va lega la finalul primilor 4 ani de cercetare strada c de latura S a zidului de incintă roman târziu.

Atingerea acestor obiective ne va permite în anii următori finalizarea cercetării complexului CR01 și a insulei de locuire romane târzii din care face parte, integrarea acestora în urbanismul cetății din perioada respectivă, urmând ca –în perspectivă– rezultatele obținute

să ne permită, odată cu demararea cercetării în straturile romane timpurii și grecești, observarea schimbărilor urbanistice în această zonă de-a lungul diferitelor perioade istorice succesive.

Unitățile de săpătură continuate sau nou deschise în 2014

În 2014 (Fig. 2) am adăugat celor 8 casete (4x4m cu martor de 1m între ele) deschise în 2013 încă 10. Patru dintre acestea (C009, 010, 011, 018) au fost deschise în linie dreaptă către S, în continuarea C001, 002, 003 și 004, deschise în 2013, pentru a completa profilul magistral N-S al sectorului. În momentul identificării arterei rutiere numită în prezent strada 1 (ST001; urmează ca, după finalizarea cercetării acestor artere, să integrăm denumirile străzilor identificate în săpătură în sistemul de notare folosit de publicațiile histriene), către E, am continuat să urmărim acest complex, deschizând C012, 013, 014, 016 și 017.

De asemenea, am demontat următorii martori dintre casete, pentru a pune mai bine în evidență anumite situații arheologice:

- între C001 și strada c (contextele respective au folosit numerotarea din C001, în continuarea contextelor identificate anul trecut unde era vorba de contexte noi);
- între C001 și C002 (contextele respective au folosit numerotarea din C001, în continuarea contextelor identificate anul trecut unde era vorba de contexte noi);
- între C001-C007 (contextele respective fiind numite folosind numerotarea din ambele casete, ex. contextul 1000-7000);
- între C009-C010 (contextele respective fiind numite folosind numerotarea din ambele casete, ex. contextul 9000-1000);
- între C011-C018 (contextele respective fiind numite folosind numerotarea din ambele casete, ex. contextul 11000-18000).

Am continuat cercetarea în C008, C005 și C007 pentru a atinge o situație relevantă pentru complexele arheologice cercetate până în prezent.

Toate cotele au fost luate cu nivela optică în funcție de punctul 0 al sectorului, identificat de un cui amplasat între două dale de mari dimensiuni de pe strada c, având coordonatele STEREO70 = 799964.3467,345599.9315.

În ceea ce privește stratigrafia, rezultatele obținute în campania 2014 confirmă observațiile făcute în 2013. În general în unitățile de săpătură deschise apare un prim strat vegetal/intervenție modernă (variind ca grosime între 0-0,30m), urmat de stratul de dărâmătură al ultimului nivel constructiv. Aici am identificat o serie de diferențe notate în campania trecută pe care însă nu le-am putut explica satisfăcător până în prezent. Există două astfel de straturi de dărâmătură, având aceeași consistență și conținut – unul galben-roșiatic și unul gri. Ambele marchează momentul distrugerii ultimului nivel constructiv, însă în etape diferite. Cel galben-roșiatic (exemplul revelator a fost 15002 – Fig. 3) reprezintă momentul incendierii și distrugerii inițiale a nivelului constructive, în timp ce cel gri (de ex. 15003) reprezintă momentul prăbușirii ulterioare, după abandon și ruinare, a structurilor afectate de incendiu.

În ceea ce privește nivelele de călcare, ele au fost identificate la diferite adâncimi, constând în general din straturi de lut de culoare galbenă, solidificate. Astfel de exemple sunt 1003-1007-7014, 8006, 8007, 9002-10002, 9004, 10004-11003-12005, 13005, 16002, 18002, 18004. În cazul lui 8006 și 10004-11003-12005, aceste straturi corespund unor plinte ale zidurilor cu care au funcționat, ceea ce presupune existența inițială a unui pavaj, distrus în momentul săpăturii, asupra căruia nu ne putem pronunța. În afară de aceste două cazuri, se mai păstrează pavaje de piatră în C017 (P003) și C014 (P002), ceea ce ne schimbă radical imaginea CR01, care apare ca o clădire cu cel puțin 5 încăperi pavate cu piatră.

⁶ „Histria. Sector Acropolă centru-sud (ACS)”, în CCA. Campanie 2013 (2014), p. 60-63.

În ceea ce privește structurile constructive, am obținut o serie de informații noi referitoare la CR01. În primul rând am identificat latura E a clădirii (Z017), care până acum pare să prezinte o singură intrare (în C013). Latura V ar putea fi Z027, care însă până în prezent este și prea puțin cercetat și puternic distrus. Latura S a CR01 ar putea fi Z021, care prezintă o intrare perfect aliniată celei din Z002 (spre N) și care este și ea blocată (ca cea din Z002), ceea ce indică aceleași faze constructive. Un indiciu ce va trebui verificat în campania următoare este structura 18003 (T003?), care dacă este într-adevăr un trotuar/bordură, ar indica faptul că Z021 mărginește o stradă. În C007 a fost identificat un perete de chirpic (E-V) prăbușit, care se intersecta cu Z010 și constituia o departajare interioară a acestui spațiu.

Cele mai importante descoperiri ale campaniei 2014 au fost străzile ST01 (Fig. 4) și ST02 (Fig. 3), care delimitează spre E, respectiv V CR01. În cazul ST02 am identificat două faze ale arterei rutiere, prima cronologic fiind perpendiculară pe strada c, iar a doua oblică (N-S). Această schimbare a tramei urbane presupune o reorganizare de proporții a acestei părți a acropolei histriene, care poate indica apariția unui nou punct de interes urbanistic către S; în acest stadiu al cercetării lansăm, cu toate rezervele de rigoare, ipoteza conform căreia faza II a ST02 urmează un traseu care o conduce către Basilica Pârvan, la care ajunge pe la E de CR01 din Sectorul Basilica Pârvan. Dacă această ipoteză va fi confirmată, va constitui un argument în favoarea ideii unei reorganizări a tramei urbane în funcție de monumentele publice importante din zonă, în acest caz Basilica Episcopală (de la N de strada c) și Basilica Pârvan. În ceea ce privește structura străzilor, menționăm că în cazul ST01 au fost identificate trotuare/borduri (T001 și T002), iar în cazul ambelor străzi nivelul de călcare are substrucția formată dintr-un strat puternic bătătorit de pietre legate cu pământ, suprapus de un strat de lut de culoare galbenă, puternic solidificat. Până în acest moment nu avem nici o indicație că aceste străzi ar fi putut fi folosite și pentru circulația vehiculelor (ST01 chiar pare o străduță similară celor din cartierul economic către SV, care ofereau acces locuințelor de lângă zidul de incintă roman târziu la principalele artere rutiere). Identificarea acestor străzi va oferi importante informații referitoare la urbanismul roman târziu în sudul acropolei histriene.

Un alt rezultat important al săpăturilor din vara anului 2014 este delimitarea ultimei insule de locuire romane târzii la E, V și posibil chiar S, ceea ce va permite, în viitorul apropiat, studierea exhaustivă a acesteia.

Obiective pentru Campania 2015

Preconizăm că în campania 2015 vom atinge latura S a zidului de incintă roman târziu, ceea ce va aduce profilul magistral la lungimea completă, urmând ca în viitor să îl completăm în adâncime, până la stânca nativă, pentru a obține informațiile stratigrafice complete în această zonă importantă a acropolei histriene.

De asemenea, vom căuta să dezvelim pe toată lungimea lor limitele E (Z017), V (Z027?) și S (Z021?) ale CR01, urmând ca în 2016 să finalizăm (în măsura posibilului) cercetarea CR01 și străzilor (nou identificate) care o delimitează.

131. sat Polocin, com. Pogonești, jud. Vaslui

Punct: „Islaz-Călălboaia”

Cod RAN sit: Islaz 164589.03/Călălboaia164589.04

Autorizație sistematică: Nr. 63/2013; 109/2014

Tip de sit: 211 și 111

Cod epocă: 42

Colectiv: Mircea Mamalaucă (Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad) - responsabil de șantier; Eugenia Popușoi (Muzeul „Vasile Pârvan”

Bârlad), muzeograf Mircea Oancă (Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad)
Perioada de desfășurare a campaniei: 15-27 iulie 2013; 14-31 iulie 2014

Pe parcursul a mai bine de două decenii, în perimetrul comunei Pogonești, au fost semnalate, iar mai apoi cercetate două necropole aparținând aceleiași culturi, respectiv Sântana de Mureș-Černjachov. Este vorba, mai întâi, de necropola birituală din punctul „La Movilă”, care numără 58 de morminte, iar cea de-a doua, de această dată, amplasată pe malul drept al pâraului Tutova, la aproximativ 400 m nord de primul sit menționat, este cea din punctul „Islaz”, sat Polocin. În suprafața cercetată au fost descoperite 79 de morminte.

Încă de la începutul anilor '90 am încercat să reperăm și așezarea/așezările aferente celor două necropole. În mai multe rânduri am organizat periegeze în zona din apropierea necropolelor, investigații care au dus în cele din urmă la semnalarea unor aglomerații de fragmente ceramice, într-un punct situat la aproximativ 400 m vest de cele două necropole.

În anul 2009 am reușit să întreprindem un sondaj arheologic, care a dus la descoperirea, posibil, a unei locuințe de suprafață. Sondajul fiind unul foarte limitat în timp și spațiu, informația obținută a rămas destul de sumară⁷.

Încurajați de la rezultatele sondajului din anul 2009, în cadrul unui proiect amplu, din care au făcut parte Clubul „Rotary” Bârlad, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Platforma Arheoinvest, Universitatea Dunărea de Jos Galați, sub coordonarea Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad în anul 2013 a fost organizată o primă campanie de cercetări sistematice în punctul „Călălboaia”.

În anul 2013 a fost organizată o primă campanie de cercetări sistematice în punctul „Călălboaia”. Situl arheologic se află la aproximativ 400 m vest de necropolele Pogonești - „La Movilă” și Polocin-„Islaz” în partea dreaptă a pâraului Tutova pe prima terasă a acestuia, la baza unui deal (Pl. I).

Înainte de demarării săpăturilor au fost efectuate prospecțiuni cu ajutorul unui magnetometru, operațiune materializată prin trasarea a două grăduri de măsură cu laturile de 40 x 40 m (Pl. II, III). În urma acestei diagnosticări s-a trecut la executarea unei prime secțiuni, notate S I, cu lungimea de 40 m și lățimea de 2 m orientată est-vest, cu o întrerupere de la m 30 și până la m 35 deoarece secțiunea intersecta un drum comunal (Pl. IV). În cadrul ei, între metrii 3-4 și 7-12 au apărut aglomerări de lipitură de lut și fragmente ceramice. Descoperirea acestor urme arheologice ne-a determinat să trasăm și o a doua secțiune, notată S. II, paralelă cu prima, la nord de aceasta, la o distanță de 0,50 m, cu lungimea de 15 m. În perimetrul celor două secțiuni, S. I și S. II, au fost descoperite două locuințe notate L. 1 și L. 2. Singurele artefacte descoperite care fac oarecum notă discordantă sunt, moneda de argint din vremea împăratului roman Septimius Severus, datată la anul 199 d.Chr. și fibula de bronz specifică altei perioade istorice. Este vorba de un fragment de fibulă de tip carpic⁸.

Cu prilejul campaniei din anul 2013, în prelungirea secțiunii trasate în anul 2009, atunci când de altfel au și fost descoperite primele urme de locuire în punctul „Călălboaia”, a fost executată una nouă notată cu S. III, în lungimea de 8 m și lățimea de 2 m (Pl. IV). În suprafața cercetată nu a fost descoperit niciun complex arheologic, în schimb a fost recuperată o mare cantitate de ceramică și fragmente osoase.

În campania din anul 2014 s-a trasat la sud de S. I, secțiunea S. IV la 0,50 m de aceasta, având dimensiunile de 29 x 2 m orientată est-vest paralelă cu S. I și S. II (Pl. IV), în perimetrul căreia am

⁷ M. Mamalaucă, M. Oancă, *Sondajul arheologic din punctul „Călălboaia”, sat Polocin, com Pogonești, jud. Vaslui*, Acta Musei Tutovens, IX – X, 2014, p. 151-165.

⁸ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Ed. Academiei RSR, București, 1973, p. 100.

descoperit locuința L. 3. Secțiunea S. V trasată la nord de S. II cu dimensiunile de 20 x 2 m, și S. VI la nord de S. V începând cu m 11 al acesteia cu dimensiunile de 10 x 2 m cu un martor de 0,50 m față de S. V. În cadrul secțiunii S. VI au fost descoperite două locuințe notate L. 4 și L. 5 lucru care a necesitat trasarea la nord de S. VI, la 0,50 m, a unei case de 8 x 2 m (Pl. IV).

Secțiunea S. VII a fost trasată la sud de S. IV la 0,50 m de aceasta cu dimensiunile de 17x2 m, dar fără să surprindem complexe.

Spre nord am trasat secțiunea S. VIII cu dimensiunile de 33 x 2 m (Pl. IV), în cadrul căreia am surprins locuința L 6.

Atât materialul provenit din locuințe, ca de altfel și cel din afara acestora, din punct de vedere tipologic, al tehnicilor de prelucrare, al caracteristicilor pastei folosite, aparțin perioadei secolului IV. d.Chr., respectiv culturii Sântana de Mureș - Černjachov, cultură atât de bine reprezentată în zonă.

Materialul ceramic, atât de numeros, în care cantitatea de fragmente provenite din vase lucrate la roată din pastă fină, dar mai ales zgrunțuroasă este extrem de mare obligându-ne la acceptarea unei încadrări culturale ce poate excede epoca în care piesele de metal sunt încadrate.

Abstract:

„Polocin-Islaz Călăboia” site is situated on the right bank of Tutova river, in Polocin village, Pogonești town, Vaslui county, about 400 m away from the cemeteries „La Movilă” from Pogonești and „Islaz” from Polocin that are part of Sântana de Mureș-Černjachov culture.

During the campaigns in 2013-2014 we drew eight sections (S. I-S. VIII) and were discovered six houses belonging to Sântana de Mureș - Černjachov culture, with a fairly rich inventory which comprises fragments of pottery, bones and clay.

The ceramic material, found in large quantity in fragments of wheel-made pottery of fine paste, but mostly of rough paste, enables us to accept and make a new cultural frame that may exceed the era in which the metal pieces discovered in house L1 were first enframed. It is well known that, at least the ceramics of rough paste, have not been seen in this area of the country earlier than the fourth century AD.

The only artifacts that are different from the rest are a silver coin from the Roman emperor Septimius Severus era, dated 199 AD and a bronze fibula carpatian type discovered in the house mentioned above.

132. sat Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș

Punct „Vărzărie”

Autorizație sistematică: Nr. 17/2014

RAN 19393.01

Colectiv (toți de la Muzeul Județean Argeș): Dragoș Măndescu – responsabil, Ion Dumitrescu, Marius Păduraru

Pe câmpul dintre satul Valea Stânii, com. Țițești și cartierul Racovița, oraș Mioveni, pe terasa de pe malul drept al Râului Argeșel, în punctual denumit de localnici „Vărzărie”, au fost semnalate de-a lungul timpului vestigii aparținând mai multor epoci: o întinsă așezare din epoca bronzului (cultura Tei), o necropolă din prima epocă a fierului, fragmente ceramice Militari-Chilia, un *foliis* de la Iustinian, precum și o locuire din evul mediu târziu. O mare parte a sitului (zona nord-estică) este suprapusă de locuințele și gospodăriile satului actual, zonele ce mai pot fi cercetate arheologic având toate regim de proprietate privată (loturi agricole ale locuitorilor).

Obiectivul cercetării arheologice din 2014 a fost necropolă din prima epocă a fierului. De mai multă vreme erau cunoscute

(în urma unor descoperiri întâmplătoare făcute în 1992⁹ și a unor periegeze efectuate în 2007) pe câmpul „Vărzărie” un mormânt de incinerare în urnă cu capac precum și grămezi de bolovani de râu, care deși răvășite de lucrările agricole anuale, aveau aspectul unor posibile morminte din prima epocă a fierului, caracteristice grupului cultural Ferigile. Din cartarea aglomerărilor de bolovani de râu a reieșit că avem de a face cu circa 30 posibili tumuli aplatizați, dispuși pe direcția nord-est – sud-vest pe câmpul amintit mai sus, terenul coborând ușor spre sud, către cursul Argeșelului.

Pentru a verifica dacă într-adevăr avem de a face cu o necropolă sau tot acest peisaj nu e altceva decât rodul capriciilor naturii și evoluției în timp a cursului văii Râului Argeșel, am pornit cercetarea detaliată a două dintre aceste aglomerări de pietre, în perioada septembrie-octombrie 2014. De altfel, locuitorii satului Valea Stânii explicau prezența bolovanilor pe câmpul de la „Vărzărie” prin faptul că în vechime acolo s-ar fi aflat albia râului, ce s-ar fi mutat cu trecerea vremii tot mai spre răsărit.

Pentru cercetarea grămezilor de bolovani am aplicat sistemul de săpătură în cadrane, cu martor în cruce pe mijlocul prezumtivului tumul. Pentru tumulul 1 (zona central-nordică a necropolei), aflat pe proprietățile Maria Manolescu și Ion Fulgeanu, am deschis o suprafață totală de 80 mp, săpătura avansând până la adâncimea de 0,7 m, la solul steril. După îndepărtarea solului actual, a reieșit că ne aflăm în fața unui mormânt tumular cu mantaua alcătuită din pietre de râu așezate compact pe 1-3 rânduri. Mantaua avea o formă circulară, cu diametrul de 7 m. Pietrele mai mari erau așezate deasupra, cele mai mici la bază. Mantaua de bolovani de râu acoperea un mormânt de incinerare cu oasele calcinate depuse în urnă (baza unui borcan lucrat la mână, ars reducător). Urna era depusă într-o mică alveolă în solul antic, într-un „căuș” alcătuit din pietre de același fel ca cele din care a fost alcătuită mantaua. Printre oasele calcinate s-au găsit numeroase mărgelile mărunte din coral (?), două mărgelile din lut precum și fragmente informe de sticlă colorată, provenind din mărgelile topite de focul rugului. În „gura” urnei și deasupra acesteia au fost îngrămădite bucăți de piatră spartă, puternic arse. În afara urnei, au fost depuse numeroase vase ceramice fragmentare și arse secundar probabil la banchetul de la rug, dar și alte două mărgelile din sticlă colorată, o sabie fragmentară, un fragment din lama unui cuțitaș din fier și un tub de înmănășur de la o lance din fier. De la marginea movilei de pietre au fost recuperate mai multe vase fragmentare, depuse probabil ca ofrande funerare.

Al doilea tumul cercetat era situat pe proprietatea Rodica Chivu, la 180 m sud-vest de tumulul 1, imediat la sud de rețeaua de înaltă tensiune ce traversează de la E la V câmpul „Vărzărie”. La suprafață se observau pietrele din manta, puternic răvășite de arături, întinse pe o suprafață considerabilă. Pentru cercetarea tumulului 2 am aplicat aceeași săpătură cu martor în cruce, cele patru sectoare însumând o suprafață de 100 mp. Săpătura a fost adâncită treptat până la solul steril aflat la -0,6/-0,7 m. A reieșit că tumulul 2 avea o manta de asemenea rotundă, de circa 8,5 m diametru, însă în cea mai mare parte descoperită distrusă de lucrările agricole. O parte relativ compactă a mantalei, neafectată atât de mult de arături și de dislocarea și îndepărtarea bolovanilor, a putut fi surprinsă în marginea de est a tumulului. Tot în jumătatea estică a zonei centrale a fost descoperită o groapă ușor adâncită în solul viu, unde au fost descoperite mai multe fragmente ceramice puternic arse, câteva oase calcinate, iar în afara gropii, o piesă mărunț de fier neidentificată, precum și o mică perlă de sticlă translucidă. Considerăm că mormântul a fost tot unul de incinerare, ca și cel din tumulul 1, distrus însă de lucrările agricole intensive practicate aici anual.

Din punct de vedere cultural, cei doi tumuli sunt de atribuit

⁹ N. G. O. Boroffka, *Descoperiri hallstattiene târzii la sud de Carpați*, Apulum 32, 1995, p. 105, fig. 4.

grupului cultural hallstattian Ferigile, definitoriu pentru etapa finală a celei de-a doua epoci a fierului la sud de Carpați (în zona submontană și de dealuri a Olteniei și Munteniei). Prezența grupului Ferigile în zonă nu este izolată, la circa 5 km către nord-est o altă necropolă de acest tip fiind distrusă în cea mai mare parte de construcția școlii generale din centrul comunei Țițești, în anii '60 ai sec. XX. Câteva morminte au fost recuperate prin săpături de salvare efectuate de Ion Nania, respectiv Eugenia Popescu și Alexandru Vulpe¹⁰.

Considerăm că prin aceste cercetări prezența unei necropole hallstattiene în punctul „Vărzărie” este pe deplin confirmată. În consecință, se impun noi campanii de săpături arheologice pentru a salva și recupera ceea ce se mai poate din cele circa 28 morminte tumulare rămase necercetate într-o zonă expusă puternic distrugerilor prin lucrările agricole anuale. De asemenea, solicităm în mod insistent interzicerea oricăror lucrări edilitare sau agricole mai adânci de 30 cm pe proprietățile locuitorilor din Valea Stânii și Racovița, până la cercetarea arheologică exhaustivă a necropolei.

Abstract:

On the field „Vărzărie” between Valea Stânii village, Țițești commune (north) and the city of Mioveni (south) is about 30 tumuli with river stone mantle. All barrows are heavily destroyed by agricultural work. In the fall of 2014, two tumuli containing cremation graves were investigated archaeologically. The diameter of the stone mantle was 7 m, respectively 8,5 m. The archaeological inventory consists of fragmentary pottery, coral (?) clay and glass beads, fragments of a sword, a spearhead and a knife. The necropolis belongs to the Ferigile archaeological group, from the end of the first Iron Age. At about 5 km northeast of Valea Stânii, another Ferigile type cemetery was destroyed in the second half of the 20th century by the building of the school from the center of Țițești commune.

¹⁰ E. Popescu, A. Vulpe, *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, Dacia, N. S. 26, 1982, p. 102, fig. 24; I. Nania, *Necropola hallstattiană de la Țițești*, Argeșis 11, 2002, p. 94-95, fig. 1.

RAPOARTE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

CAMPANIA 2015

(rapoarte primite după închiderea ediției)

**LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE
CERCETĂRI SISTEMATICE CAMPANIA 2015
(rapoarte primite după închiderea ediției)**

133. sat Cioroiu Nou, com. Cioroiu, jud. Dolj
Punct: Cioroiu Nou - Cetate ..... p. 241
134. Drobeta Turnu-Severin, Str. Independenței nr. 2, jud. Mehedinți
Punct: Amfiteatrul militar de la Drobeta ..... p. 242
135. com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș
Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși” ..... p. 243
136. sat Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj
Punct: Castrul ..... p. 245

133. sat Cioroiu Nou, com. Cioroiși, jud. Dolj**Punct: Cioroiu Nou - Cetate pe terenul aflat în proprietatea ONG Alexisproject**

cod sit (cod RAN) 71849.02, cod LMI DJ-I-s-B-07886

pentru obiectivele arheologice: 125 (fortificații) din 32 (Epoca romană)

Colectiv: Petruș Dorel Bondoc - responsabil științific de șantier; Ileana Gabriela Filip

Perioada desfășurării campaniei: de la data emiterii - sfârșitul anului în curs

Săpăturile arheologice de pe șantierul Cioroiu Nou- campania 2015- s-au desfășurat în lunile august-octombrie. Fondurile bănești necesare au fost alocate de Consiliul Județean Dolj și Muzeul Olteniei Craiova. Pentru prima dată de la reluarea cercetărilor în anul 2000, a fost vizată o zonă din afara fortificației romane, așadar din cadrul așezării civile. Este vorba despre un teren aflat în proprietate particulară, situat în imediata vecinătate de nord a fortificației, unde lipsa culturilor agricole a permis organizarea în bune condiții a săpăturilor arheologice din acest an.

Concret, săpăturile noastre au constatat în trei secțiuni orientate pe direcția nord-sud, prima (S 1/2015) cu dimensiunile de 18,50 x 3 m, trasată și săpată la cca. 3 m nord de actualul curs al pârâului Eruga. Celelalte două (S 2/2015 și S 3/2015) având dimensiunile 21,50 x 3 m și respectiv, 21,20 x 3,40 m au fost săpate ceva mai departe de pârâu, în apropierea drumului asfaltat ce străbate localitatea Cioroiu Nou și duce la Băilești; ulterior martorul de pământ dintre secțiunile S 2 și S 3 a fost desființat în vederea obținerii unei suprafețe.

Amplasarea secțiunii S 1/2015 în imediata vecinătate a pârâului Eruga și a laturii de nord a fortificației, a avut drept scop depistarea eventualelor edificii în această zonă, ceea ce nu s-a confirmat. La nordul fortificației în imediata sa vecinătate, nu se găsesc construcții civile, evidență ce se încadrează într-o anumită logică. Pe de altă parte, săpătura din secțiunea S 1 a relevat faptul că fortificația nu depășea spre nord linia actualului curs al pârâului Eruga.

Pe terenul unde s-au desfășurat săpăturile noastre, deasupra nivelului vegetal a fost depus de către proprietar un strat gros de 40-50 cm de gunoi de grajd, așa cum reiese clar din profilul secțiunii S 1/ 2015 (fig. 1). Urmează nivelul vegetal care are grosimea de 20 pînă la 30 cm și este de culoare negru-deschis, fiind amestecat cu fragmente ceramice și de cărămizi (mai rar). Pe la mijlocul secțiunii, întreaga stratigrafie a secțiunii a fost deranjată de construirea în urmă cu mai bine de jumătate de secol, a unui cuptor de ars cărămidă. Astfel că observații privind stratigrafia au putut fi făcute doar spre capetele secțiunii (mai ales pe peretele de vest). Secțiunea a fost caroiată din 2 în 2 m (carouri nr. 1-9) începând de la sud spre nord. La capătul sudic al secțiunii (carourile 1-2, -0,40 m) a fost sesizată o mare „aglomerare” de fragmente ceramice romane, oase de animale, zguri metalice și fragmente de țigle și cărămizi, aruncate sau depuse aici dintr-un motiv neclar încă. Materialele nu provin dintr-o groapă de gunoi și nici nu suprapun vreo amenajare antică, însă nivelul pe care se află este ușor înclinat spre nord, unde în caroul 3 a fost suprapus de un complex rotunjit la partea inferioară, sub forma unei covate. Complexul conține pietre de calcar și gresie, precum și fragmente de cărămizi romane. Mai departe spre nord, în carourile 4-5 se găsesc resturile cuptorului modern de cărămidă de care am amintit mai sus și asupra căruia nu vom insista. Sub amenajarea cuptorului modern de cărămizi, în caroul 5, la -1,10 m adâncime, a fost depistată o groapă (G 3) de formă ovală (diametru maxim - 85 cm; diametru minim- 75 cm). Groapa a fost răzuată și apoi secționată; ambele operațiuni au fost însoțite de efectuare de fotografii și desene ale planului și profilului gropii. În interiorul său au fost descoperite urme de arsură, tăciuni și fragmente ceramice. Un complex de formă patrulateră (95

x 70 cm) a fost sesizat tot sub amenajarea cuptorului de cărămidă, în carou 6, la -1,10 m adâncime. Răzuirea și apoi secționarea sa, urmată de golirea în întregime a scos la iveală fragmente de țigle și cărămizi romane. La aceeași adâncime dar în caroul 1 de data asta, a fost aflată o altă groapă (G 2) de formă rotundă (diametrul- 1,40m), cu fundul la -1,60m față de actualul nivel de călcare, a cărei jumătate de est intră în peretele secțiunii; în conținutul gropii au fost găsite oase animale și fragmente ceramice romane, de unde concluzia că era vorba despre o groapă menajeră.

Dincolo de cuptorul modern de cărămidă, stratigrafia secțiunii furnizează indicii despre existența a două nivele succesive de locuire romană (cel superior este gros de 15-20 cm, iar cel inferior de 20 cm), situate imediat sub cel vegetal. În carourile 6-8, cu excepția celor două nivele deja menționate, nu au fost aflate alte amenajări antropice; sporadic am descoperit fragmente ceramice romane (unele provenind de la vase pictate), din care se evidențiază un fragment de vas terra sigillata de tipul Dragendorf 37 (carou 7, - 0,70 m), databil în a doua jumătate a secolului II (identificare și datare Mariana Egri, mulțumim), precum și un fragment provenind dintr-un vas decorat cu șerpi (carou 8, -0,60cm). Ca element de noutate adus de secțiunea S 1/2015 este sesizarea sub cel de-al doilea nivel roman (cel inferior), a unui nivel preistoric, în conținutul căruia au fost aflate câteva unelte și arme de silex. Nivelul preistoric este gros de aprox. 30cm și se desfășoară pe întreaga lungime a secțiunii, fiind întrerupt doar de gropile de epocă romană.

În capătul de nord al secțiunii (carou 9) a fost descoperită o groapă menajeră (G 1), al cărei diametru măsoară 1,68m. Groapa este mai largă la gură, are fundul rotunjit și adâncimea de 2,10 m (foarte aproape de pânza de apă freatică), față de actualul nivel de călcare. În interiorul său a fost descoperit un bogat material arheologic constând în fragmente ceramice de oale, străchini și amfore, fragmente de țigle și cărămizi, fragmente de zguri metalice, oase animale, fragmente de chirpici, tăciuni, urme de arsură, un soclu de statueta realizat din bronz, un ac (fragmentar) de cusut realizat din os, etc. Amenajarea sa pomește din cel mai recent nivel de locuire romană; pe baza acestui considerent, precum și pe datele furnizate de inventarul descoperit, se poate afirma că această groapă a fost amenajată cândva în prima jumătate a secolului III.

Celelalte două secțiuni (S 2/2015 și S 3/2015) au fost trasate și săpate ceva mai departe de cursul pârâului Eruga și de latura de nord a fortificației, și mai aproape de drumul actual. Secțiunile au fost orientate pe direcția nord-sud, iar săpăturile din interiorul lor au avut darul de a pune în evidență o clădire (fig. 2) cu fundații de piatră. Urmele romane se anunțau a fi bogate, încă după decopertarea nivelului vegetal, astfel că deja la -0,30 m adâncime, țiglele și oalele de acoperiș, precum și pietrele și cărămizile de construcție deveniseră abundente.

Odată evidențiată clădirea, martorul de pământ dintre cele două secțiuni a fost desființat pentru obținerea unei mai bune vizibilități. Fundațiile clădirii se găsesc la -0,50 m adâncime față de actualul nivel de călcare. Dimensiunile sale sunt de 7,10 m (direcția SV-NE) x 6,65 m (direcția SE-NV). Zidurile au fost realizate din pietre fasonate de calcar și fragmente de țigle și cărămizi, toate legate cu un mortar de bună calitate. Se poate întrevădea faptul că țiglele folosite la zidurile clădirii sunt fie materiale de construcție aduse din alte părți (din alte edificii) și reutilizate aici, fie reprezintă o măsură menită să asigure orizontalitatea asizelor de piatră. În tot cazul, folosirea laolaltă a pietrelor de calcar, țiglelor și cărămizilor la ridicarea zidurilor, precum și orientarea acestora, diferențiază net această clădire din așezarea civilă, de cele din interiorul fortificației.

Pe latura de NE, acolo unde zidul a fost distrus pe o porțiune semnificativă de o groapă modernă, fragmentul păstrat (din colțul de nord) a fost prevăzut cu contraforți exteriori, realizați din țigle. Cel de

la colțul clădirii a fost demantelat, însă existența sa este probată de resturile de țigle și cărămizi rămase pe loc. Primul contrafort păstrat intact măsoară 40 x 40 cm, celălalt, 53 x 30 cm; distanța dintre cei doi contraforti este de 73 cm, iar distanța de la colțul de nord al clădirii până la primul contrafort păstrat intact este de 1,20 m. Țiglele din care au fost realizați contrafortii sunt întreșesute în zidul clădirii.

Zidurile clădirii au grosimi variabile, între 50 și 60 cm. În interiorul clădirii au fost descoperite fragmente ceramice, oase de animale, fragmente de tubuli de hypocaustum, monede, etc. În acest moment utilizarea clădirii din așezarea civilă de la nordul fortificației de la Cioroiu Nou nu poate fi precizată, însă datarea sa în secolul III este sigură.

134. Drobeta Turnu-Severin, Str. Independenței nr. 2, jud. Mehedinți

Punct: Amfiteatrul militar de la Drobeta

Autorizație: Nr. 55/03.07.2015

Cod LMI: MH-I-m-A-10047.05

Cod RAN: 109782.02

Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil șantier (IAB); Florian Matei-Popescu (IAB), Ștefan Vasiliță (IAB), Marin-Iulian Neagoe (MRPF), Oana Minodora Neagoe (MRPF), Mihai Stângă (MRPF), Cristian Dumitru Manea (MRPF)

Săpăturile arheologice de la amfiteatrul militar de la Drobeta s-au concentrat mai ales la intrările de nord și sud ale arenei, precum și la intrarea de vest. Astfel a fost dezvelită intrarea de nord, descoperindu-se cu această ocazie pragul intrării. La intrarea de sud, continuarea săpăturilor a permis punerea în evidență a unui canal. La intrarea de vest, săpăturile s-au concentrat în zona clădirii post-romane, care a suprapus parțial această intrare a amfiteatrului.

În perioada 15 iulie – 30 septembrie 2015 au fost reluate săpăturile arheologice în zona amfiteatrului militar de la Drobeta (dimensiunile arenei: E-V – 37,40 m; N-S – 35 m; orientat E – V, porțile principale fiind situate pe aceste laturi). Obiectivele campaniei au fost următoarele:

- Cercetarea și dezvelirea porții de Nord, zonă care nu a putut fi cercetată în anii trecuți din cauza șantierului de construcție a Pavilionul Multifuncțional;
- Continuarea cercetărilor din fața porții de Sud, începute în campaniile 2013-2014;
- Cercetarea clădirii post-romane care suprapune batantul de Sud al porții de Vest;
- Realizarea profilului transversal Nord – Sud;
- Continuarea săpăturilor în suprafața rezultată din contopirea secțiunilor 2-5 din campania 2012-2013 (Sp. 2/2014), în interiorul amfiteatrului.

După cum am amintit deja, Poarta de Nord nu a putut fi cercetată până în acest an din

cauza șantierului de construcție a Pavilionului Multifuncțional, situat pe latura de Nord a amfiteatrului. În urma excavării mecanice din anii 2010 și 2013, fusese dezvelit batantul de Est al intrării. Cercetarea intrării s-a făcut printr-o suprafață deschisă în fața intrării (Sp.1/2015, dimensiuni: L – 9,15 m; l – 5,70 m), care a fost apoi continuată spre arenă și, de asemenea, prin continuarea secțiunii 6 din 2012 (S6/2012, dimensiuni: L – 7,40 m; l – 2 m).

După îndepărtarea nivelului de depunere contemporană și modernă a fost identificat un nivel de locuire medievală, situată la aproximativ 2,60 m de zidul arenei și la o adâncime de 1,80 m, măsurată la matorului dintre Sp.1/2015 și S6/2012. Este vorba

despre o locuință patrulateră, în care au fost identificate fragmente ceramice, oase, lemn carbonizat și fragmente dintr-o vatră. Locuința a continuat și S6/2012 (unde a fost identificată la o adâncime 1,77 m, profil E – 1,85 m, profil V) și sub matorul dintre Sp.1/2015. În această zonă săpătura s-a oprit pe acest nivel. Pe baza materialului ceramic recoltat, locuința pare a data din a doua jumătate a secolului al XIII – prima jumătate a secolului al XIV-lea.

În fața intrării, am continuat până la atingerea nivelului roman. Am constatat cu această ocazie că intervențiile contemporane au afectat grav situația arheologică, precum și stratigrafia din fața intrării. Practic a fost decapat totul până la nivelul stratului geologic, steril din punct de vedere arheologic. Din fericire, intervențiile contemporane nu au afectat foarte mult depunerea arheologică din fața intrării. Am reușit să identificăm pragul de intrare, compus dintr-un bloc de calcar, tăiat în așa fel încât să formeze o treaptă (dimensiuni: L – 1,74 m; l – 60 cm; l primei trepte – 40 cm; l celei de a doua trepte – 20 cm). Peste pragul intrării am identificat un nivel de distrugere, compus din cărămizi și pietre (nu foarte consistent), precum și fragmente de oase de animal și un craniu aproape întreg, cel mai probabil de cal. După înregistrarea acestei situații, săpătura s-a oprit pe nivelul pragului. În interior, în zona afectată de intervenția contemporană, săpătura a continuat până la stratul steril din punct de vedere arheologic.

Am putut astfel constata că pragul a fost așezat direct pe fundația zidului arenei (l – 76 cm), acesta nefiind întrerupt, cum pare a fi cazul la porțile principale de intrare, situate pe laturile de Est și Vest, unde pragurile, compuse din mai multe blocuri, au fost așezate pe pământ. La poarta de Sud nu s-a putut identifica încă cu precizie dacă pragurile au fost așezate pe zidurile fundației sau și acolo zidul arenei a fost întrerupt.

Până în acest moment, nu am identificat nici în Sp.1/2015, nici în S6/2012, batantul de Vest al porții de Nord. Acesta se află foarte probabil în matorul dintre Sp.1/2015 și S6/2012. Dacă nu va fi identificat, ar exista posibilitatea ca el să fi fost demantelat de intervențiile mecanice din anii 2010 și 2013.

În zona intrării de Sud, am continuat cercetarea în fața porții, în exterior. Am identificat sub pragul intrării un canal de scurgere / aducțiune (?) a apei din arenă, situat aproximativ pe direcția NE – SV (la 1,98 – 2,07 m față de batantul de V și 1,64 – 192 m față de batantul de E), la o adâncime de 2,50 m, măsurată de la profilul de V. A fost realizat din cărămizi, fiind acoperit, de asemenea, cu cărămizi, având următoarele dimensiuni: l canal – 0,86 m; l gură canal – 0,30 m; L canal între prag și bazin – 3,64 m. În interiorul arenei, identificasem încă din campania 2014, o scobitură circulară – pragul fiind compus din două blocuri de calcar, ale căror margini fuseseră modelate pentru a forma un canal. Canalul se termină spre SV cu un bazin de cărămidă. Pe acest nivel al canalului, a fost descoperită o cantitate impresionantă de ceramică, în mare parte fragmentară, dar care pare a fi extrem de omogenă din punct de vedere tipologic și cronologic. Analizată cu atenție ar putea să ofere indicii prețioase despre momentul cronologic exact al construirii zidului de piatră al arenei. Acest material se află în acest moment în proces de restaurare și desen la Muzeul Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu-Severin.

La poarta de Vest, în zona clădirii post-romane, orientată aproximativ NE – SV (dimensiuni: l – N-S – 6,70 m; L maximă până la limita proprietății muzeului – 3,55 m; l zidului 65 cm) și situată la aproximativ 2,30 m față de zidul arenei (măsurată la colțul de SE al clădirii), am continuat săpătură începută în campania 2014, după dărâmarea clădirii moderne. Cu ocazia curățeniei, am identificat încă o cărămidă ștampilată, probabil tot de tipul L(egionis) V M(acedonicae), la fel cu cele descoperite în campania din anul 2014 (dimensiuni: L – 18 cm; l – 13 cm; gr. – 7 cm; dimensiuni cartuș – 10 X 5 cm). În zona clădirii post-romane, au fost descoperite două opaițe întregi – imitații după opaițele de tip Loeschcke VIII și X – de mici dimensiuni, care par

a data de la sfârșitul secolului al III-lea – începutul secolului al IV-lea. Spre clădirea contemporană, la limita proprietății muzeului, materialul arheologic este amestecat, materiale romane, medievale și moderne fiind descoperite împreună. Nivelul a fost distorsionat la sfârșitul secolului al XIX-lea, când a fost construită clădirea, folosită până la demolarea ei în anul 2014 ca o depedintă a muzeului. Adâncimea la care au fost așezate fundațiile clădirii post-romane este destul de mică, cu excepția zonei de lângă batantul de Sud, unde ating nivelul de călcare al amfiteatrului. De altfel, după cum observasem și în campania din anul 2014, zidul clădirii post-romane încăleacă batantul și nivelul distrugere, datat de monedele tip *Provincia Dacia* (250-251 p. Chr.), descoperite tot în campania din anul 2014. Este, credem, destul de clar că în momentul existenței clădirii post-romane, intrarea de Vest a amfiteatrului nu mai era funcțională, aflându-se probabil sub nivelul de călcare al clădirii post-romane.

În Sp.2/2014, am continuat săpăturile, încercând să atingem nivelul de călcare al arenei. Materialul descoperit este amestecat, roman, medieval și modern. Cantitatea mare de material medieval, amestecat cu oase și materiale de fier, precum și lipsa oricăror complexe care să poată fi delimitate demonstrează că interiorul arenei a fost folosit pentru aruncarea deșeurilor menajere, rezultate din locuințele medievale, situate toate în afara zidului arenei.

Tot în cursul acestei campanii am reușit realizarea profilului transversal N – S, de la nivelul actual de călcare și până la nivelul steril din punct de vedere arheologic are o adâncime de 2,80 m. Am reușit să stabilim existența a patru niveluri bine delimitate, de jos în sus: roman (aprox. - 2,80 – - 2,20 m), medieval (aprox. -2 – -1,50 m), modern (aprox. -1,20 – -0,50 m) și contemporan.

135. com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș

Punct: Dealul Fulgeriș „La 3 cireși”

Tip sit: Așezare civilă

Cod de epocă: 142, 152, 212

Încadrare cronologică: Eneolitic, Cultura Cucuteni, Faza A3

Autorizație: Nr. 164/ 2015

Cod RAN: 24221.02

Colectiv: Lăcrămioara Elena Istina (Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău) – responsabil științific de șantier, Dănuț Prisecaru (Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău) – membru

Perioada de desfășurare a campaniei: 10.08.2015 – 01.09.2015

Situl cucutenian de la Fulgeriș a beneficiat de o nouă cercetare arheologică non-distructivă, realizată în urma Protocolului încheiat între instituția băcăuană, Institut für Ur- und Frühgeschichte, Friedrich-Alexander - Universität Erlangen-Nürnberg și Institutul de Arheologie Iași, coordonatorul acestui proiect fiind dr. Carsten Mischka. Scanarea sitului de la Fulgeriș a avut loc în perioada 10-12 martie 2015, iar din datele preliminare se pare că resturile de locuire pe Dealul Fulgeriș depășesc un hectar. Scanarea din acest an a cuprins o zonă mai amplă ca întindere, decât cea realizată în 2009. Precizăm că așteptăm rezultatele finale ale acestei cercetări.

În urma acestor scanări am încercat o verificare a zonei ce presupunea un potențial nou al sitului amplasat pe proprietatea Țârlea Maria. Din păcate, lucrările agricole care se desfășoară în continuare pe perimetrul sitului de la Fulgeriș ne-au împiedicat să reușim trasarea unei secțiuni de verificare în perimetrul nou semnalat de scanările arheomagnetice.

Confruntându-ne cu realitatea din teren, am trasat o secțiune pe singura proprietate din perimetrul stațiunii arheologice, pe care în ultimii ani nu se practica o agricultură anuală (cu mențiunea că acum doi ani proprietarul a plantat pe acest teren pomi fructiferi).

Astel, cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș s-au desfășurat în perioada 10 august-01 septembrie 2015 și au constatat în trasarea secțiunii S XVI, plasată paralel, spre nord, cu secțiunea S XV/ 2014, despărțite de un mator de 0,50 m. Secțiunea S XVI, cu dimensiunile de 10 x 6 m, orientată NE-SV a fost amplasată pe proprietatea Fodor V. Floarea și Fodor D. Vasile.

Finanțarea cercetărilor a fost asigurată de Consiliul Județean Bacău. Forța de muncă a fost asigurată cu săteni din satul Fulgeriș, angajați cu Convenție civilă.

Prin cercetările arheologice întreprinse în acest sit, în perioada anilor 2003-2015, a fost cercetată o suprafață de 693,5 mp.

Cercetările arheologice realizate până în prezent au surprins un număr de nouă locuințe cucuteniene, faza Cucuteni A3, și un număr de 57 de complexe închise (gropi menajere sau de cult, date din perioadele: eneolitic, începutul epocii bronzului, epoca geto-dacă – sec. I î.Hr.-I d.Hr.). Astfel, obiectivele cercetării arheologice în acest sit rămân în continuare salvarea resturilor de locuire cucuteniene de la degradarea anuală a terenului ce se manifestă prin eroziune, alunecări de teren, precum și arătura anuală care afectează grav stratul arheologic. Pe toată suprafața cercetată până în prezent nu a mai fost surprins un nivel de locuire ulterior perioadei cucuteniene, tocmai datorită degradării stratului arheologic, fiind descoperite din perioadele epocii bronzului și perioadei geto-dace doar gropi menajere.

Prin trasarea secțiunii S XVI, care este amplasată în imediata apropiere a șanțurilor de apărare cucuteniene, cercetate prin secțiunea S XI/ 2010, se poate observa că suntem în marginea nord-vestică a așezării cucuteniene (fig. 5), resturile de locuire fiind sporadice pe cuprinsul acestei secțiuni. Resturi aparținând locuirii cucuteniene se pot observa doar în colțul sud-estic al secțiunii. Astfel, prin cercetarea secțiunii S XVI au fost descoperite patru gropi dacice, numerotate în continuarea celor descoperite în campaniile anterioare cu: Gr. 53 (aceasta fiind surprinsă pe jumătate în secțiunea S XV, cercetată în 2014), Gr. 55, Gr. 56 și Gr. 57.

În perimetrul carourilor c. 6-7 a, la adâncimea de -0,20 m, a început să se întrevadă resturile gropii Gr. 53 (fig. 7), surprinsă pe jumătate în cuprinsul secțiunii S XVI/ 2014, fiind clar conturată la adâncimea de -0,25m. Pământul de umplutură al acestei gropi este negricios, iar materialul arheologic este sărăcăcios și constă în câteva fragmente de oase și fragmente ceramice (majoritatea lucrate la roată, de culoare cenușie, specifice ceramicii geto-dace din secolele I î.Hr.-I d.Hr.). Din profilul acestei gropi se poate observa că această groapă a fost săpată în trepte. În această secțiune groapa dacică Gr. 53 s-a adâncit până la -1,25 m, lămurind practic poziția acesteia față de groapă cucuteniană Gr. 53A, surprinsă în secțiunea S XVI/ 2014, care s-a intersectat parțial cu Gr. 53 în S XVI/ 2014, fiind clar că groapa dacică a secționat spre sud groapa cucuteniană Gr. 53A.

În perimetrul carourilor c. 4-5 b-c, la adâncimea de -0,25, m, a început să se contureze o altă groapă, de formă ovală, numerotată Gr. 55 (fig. 8). Această groapă a fost cercetată pe jumătate, fiind cercetată inițial jumătatea estică a complexului (fig. 8 b-d). Pământul de umplutură din această groapă este de culoare brun închis, bine tasat. Materialul arheologic este sporadic (câteva fragmente ceramice, de lutuie și oase). La adâncimea de -0,95-1,00 m au fost descoperite trei coprolite, câteva oase și fragmente ceramice, între care și câteva specifice epocii geto-dace, lucrate la roată, din sec. I î.Hr.-I d.Hr. Groapa dacică Gr. 55 a fost săpată până la adâncimea de -1,30 m de la nivelul actual de călcare.

În carourile c. 4-5 a, la adâncimea de -0,25 m, s-au conturat resturile gropii Gr. 56 (fig. 9). În umplutura acestei gropi, în caroul c. 5 a, între adâncimile -0,35-0,80 m, materialul arheologic este sporadic, dar s-au descoperit mai multe fragmente ceramice dacice, lucrate la roată. Pământul de umplutură al acestui complex este negricios

și tasat. În umplutura acestei gropi, la adâncimile de -1,00-1,15 m s-au descoperit oase, lutuile și câteva fragmente ceramice, specifice epocii geto-dacice, lucrate la roată, din sec. I î.Hr.-I d.Hr. Groapa dacică Gr. 56 s-a adâncit până la -1,70 m.

În perimetrul carourilor c. 9-10 f, adâncimea de -0,25 m, s-a conturat în profilul nordic al secțiunii S XVI, jumătatea gropii Gr. 57 (fig. 10), între metrii 7,70-9,10. În umplutura gropii, între adâncimile -0,70-0,80 m au fost descoperite mai multe oase de mici dimensiuni, precum și fragmente ceramice, între care și fragmente ceramice lucrate la roată, specifice secolelor I î.Hr.-I d.Hr. Groapa dacică, Gr. 57, cu un material arheologic sărăcăcios ca inventar, s-a adâncit până la -1,55 m.

După finalizarea cercetării secțiunii S XVI, s-a demontat matorul de 0,50 m păstrat între secțiunile S XV și S XVI, fiind recuperate numeroase fragmente ceramice ce vor fi corelate cu descoperirile din cele două secțiuni în vederea restaurării pieselor sparte in situ în aceste zone.

Prin cercetarea secțiunii S XVI a fost surprinsă limita de NV a așezării cucuteniene, adiacentă șanțurilor de apărare, fiind evident că în această zonă spațiul locuit al comunității cucuteniene este extrem de redus. Practic în cuprinsul secțiunii S XVI au fost cercetate patru complexe închise datate în perioada geto-dacică, fapt ce confirmă încă o dată că așezările care au ocupat Dealul Fulgeriș nu s-au suprapus pe aceeași suprafață a terenului.

Materialul arheologic descoperit în campania 2015 în situl de la Fulgeriș este în cea mai mare parte în curs de prelucrare, atât din punct de vedere al restaurării, cât și al inventarierii, urmând a completa prin studii dedicate patrimoniului descoperit prezentul raport preliminar.

Suprafața sitului arheologic de pe Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși fiind proprietate privată și folosită ca teren agricol afectează anual ceea ce se mai păstrează din resturile preistorice din situl cucutenian. Acest fapt ar trebui să genereze o cercetare integrală a sitului într-un timp cât mai scurt, pentru a salva cât mai multe informații și artefacte preistorice ce ar putea reconstitui așezarea din acest punct, amplasat în zona colinară a județului Bacău.

Astfel, considerăm că este în continuare importantă realizarea de cercetări în situl de la Fulgeriș, atât pentru valoarea patrimoniului descoperit în urma acestor cercetări, precum și pentru a creiona tipologia așezării cucuteniene de pe Dealul Fulgeriș.

Abstract:

The archaeological research campaign of the prehistoric site from Fulgeriș-Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, Pâncești, Bacău County, took place in 2015, between August 10 and September 01. It was drawn the section S. XVI, placed in parallel with section S. XV from 2014, continuing further research from the years 2005-2014 from the propriety of Fodor V. Floarea and Fodor D. Vasile. The dimensions of this section were 10x6 m, oriented NE-SW.

There were found a number of four closed complexes, those being the waste dumps, numbered in continuation of those found in previous years with: Gr. 53, 55, 56, and 57, dated between Ist century B.C. and Ist century A.D.

Bibliografie:

Alaiba, R., Istina, L.E., *Ceramica de tip Cucuteni C descoperită în stațiunea Fulgeriș-Dealul Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău*, în Carpica, XXXV, Bacău, 2006, p. 47-60.

Artimon, Al., Istina, L.E., Istina, M.A., David, I., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica

cercetărilor arheologice din România. Campania 2003, Cluj-Napoca, 2004, p. 124-125, nr. 74.

Cucuteni – un univers mereu inedit (coord. L.E. Istina), Catalog de expozitie, Iași, Editura Documentis, 2006, 46 p.

Haimovici, S., Vornicu, A., *Studiul arheozoologic al resturilor faunistice din situl Fulgeriș-Cucuteni A (com. Pâncești, jud. Bacău)*, în Carpica, XXXIV, Bacău, 2005, p. 357-372.

Istina, L.E., A Copper Axe found in the Cucuteni settlement of Fulgeriș (Bacău County), în Acta Musei Tutovens, III, Bârlad, 2008, p. 75-85.

Istina, L.E., Asăndulesei, A., Vornicu, D.M., Venedict, B., Balaur, R., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2009, Suceava, 2010, nr. 123.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., David, D., Ursachi, L., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2006, Tulcea, 2007, p. 158-160, nr. 82, pl. 36.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., Istina, M.-A., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2005, Constanța, 2006, p. 162-166, nr. 79, pl. 29.

Istina, L.E., Bucșă, V., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2011, Târgu Mureș, 2012, nr. 117.

Istina, L.E., Bucșă, V., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2013, Oradea, 2014, p. 179-182, nr. 112, fig. 1-12, p. 494-500.

Istina, L.E., Bucșă, V., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2014, Pitești, 2015, p. 200-202, nr. 119, fig. 1-14, p. 525-531.

Istina, L.E., Bucșă, V., Gania, S., Tencariu, F.A., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2012, Craiova, 2013, p. 162-163, nr. 89.

Istina, L.E., *Cercetări în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău (2003-2013)*, în Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dîmbovița –in memoriam (Ediderunt V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiugă), Honorary 11, Iași, 2015, p. 379-420.

Istina, L.E., David, D., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2007, Iași, 2008, p. 139-141, nr. 69.

Istina, L.E., David, D., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2010, Sibiu, 2011, nr. 99.

Istina, L.E., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2008, Târgoviște, 2009, p. 301-303, nr. 149.

Istina, L.E., *O figurină zoomorfă descoperită în situl cucutenian de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău*, în Carpica, XXXVII, Bacău, 2008, p. 123-129.

Istina, L.E., *O statueta antropomorfă cucuteniană cu reprezentarea gravidității descoperită la Fulgeriș, jud. Bacău*, în Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi Octogenarii

(Editurunt C. Croitoru, G.D. Hânceanu), *Bibliotheca Archaeologica Istros*, Seria Honoraria, XIV, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 193-208.

Istina, L.E., *Observații privind cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău. Campania 2004*, în *Carpica*, XXXIV, Bacău, 2005, p. 55-75.

Istina, L.E., *Pintadere descoperite în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău*, în *Memoriae Antiquitatis*, vol. XXV-XXVI (2008-2009), Piatra Neamț, 2010, p. 171-179.

Istina, L.E., *Plastica antropomorfă descoperită în așezarea cucuteniană de la Fulgeriș*. Repertoriu, în *Carpica*, XXXV, Bacău, 2006, p. 39-46.

Istina, L.E., *Situl arheologic de la Fulgeriș-„La 3 cireși/ Dealul Fulgeriș”*, în *Monumente istorice băcăuane*, III, Onești, Editura Magic Print, 2015, 46 p.

Istina, L.E., Tencariu, F.A., Fulgeriș, com. Pincești, jud. Bacău, *Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*, Mangalia, 2005, p. 152-153, nr. 100, pl. 15.

Mirajul așezărilor cucuteniene din județul Bacău: Lichișeni, Țigănești, Fulgeriș (coord. L.E. Istina), *Catalog de expoziție*, Bacău, Editura Corgal Press, 2009, p. 38

136. sat Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj

Punct: Castrul de la Răcarii pe terenul aflat în proprietatea Primăria com. Brădești

cod sit (cod RAN) 71108.02, cod LMI DJ-I-s-B-07912

pentru obiectivele arheologice: 121 (castru) din 321 (Epoca romană timpurie)

Colectiv: Petruș Dorel Bondoc - responsabil științific de șantier; Ileana Gabriela Filip

Perioada desfășurării campaniei: de la data emiterii - sfârșitul anului în curs

Săpăturile arheologice din castrul roman de la Răcarii-campania 2015 s-au desfășurat în lunile iunie-august, cu fonduri bănești puse la dispoziție de Consiliul Județean Dolj și Muzeul Olteniei Craiova. Concret, săpăturile au vizat două puncte din interiorul castrului: clădirea comandamentului (principia) și grănarul (horreum).

Sectorul comandament. Clădirea comandamentului din castrul de la Răcarii a mai constituit în trecut obiectul unor săpături arheologice. Mai întâi, în anii 1897-1898, a fost cercetată de către Pamfil Polonic, sub conducerea lui Gr. Tocilescu; datele obținute cu acest prilej nu au fost publicate, însă au fost valorificate mai târziu de către D. Tudor (Tudor 1965, p. 235, fig. 2). Mai apoi, în anii 1928 și 1930, a fost redescoperită de Gr. Florescu, care a și publicat primele date concrete despre clădire (Florescu 1931, p. 12, fig. 7). Din punctul de vedere al conservării ruinelor antice, ambele cercetări menționate mai sus (Tocilescu-Polonic și Florescu) au fost deficitare, în sensul în care edificiile descoperite au fost lăsate dezvelite, fără măsuri de conservare primară, iar acest fapt a facilitat spolierea materialelor de construcție de către localnici. Cu deosebire au fost vizate pietrele de calcar ce puteau fi transformate simplu în var, dar nu au fost neglijate nici cărămizile care puteau fi ușor reutilizate pentru pavaje sau alte nevoi gospodărești. Urmare a acestor agresiuni, spațiul clădirii comandamentului s-a transformat într-o uriașă groapă, ce mai păstra doar fundațiile edificiului. După 1989, lăsat fără pază și supraveghere, locul a devenit o țință predilectă pentru căutătorii de comori, ale căror acțiuni au adus alte prejudicii acestui sit arheologic. Ulterior, pentru

ca tabloul distrugerilor să fie complet, locația a devenit spațiu pentru depozitarea neautorizată a gunoaielor menajere.

Mai aproape de zilele noastre, săpăturile arheologice din anii 2006-2007 au secționat clădirea comandamentului, punând în evidență zidurile clădirii, dar și starea lor proastă de conservare.

Reluarea cercetării clădirii comandamentului de către specialiștii Muzeului Olteniei Craiova s-a produs începând cu anul 2013, când au fost puse în evidență camerele din spate ale edificiului. Sesizam atunci pretutindeni urme ale distrugerilor suferite de clădire, cu ocazia spolierii materialelor de construcție. În anul 2014, au fost cercetate și dezvelite camerele de tip armamentaria, de pe latura de nord a clădirii; și în acest caz am putut constata că zidurile clădirii sunt compromise aproape total, datorită extracției ilegală a pietrelor și cărămizilor.

În anul 2015 au fost abordate și celelalte spații ale clădirii: basilica, curtea interioară și armamentaria de pe laturile de est și sud (fig. 1). Sistemul de săpătură practicat a fost mereu în suprafață. Cu toate că cercetarea clădirii nu a fost încă finalizată, au putut fi făcute o serie de observații importante. Dimensiunile clădirii sunt de 37 x 34 m. Unele constatări și măsurători diferă însă fundamental de cele făcute de înaintașii noștri. Ne referim concret la lărgimea intrării în comandament sau la dimensiunile curții interioare. De asemenea, adâncirea săpăturilor sub nivelul antic de călcare ne-a permis studierea instalației de hypocaust din camerele din spate ale clădirii, precum și observarea unor amenajări (gropi de pari) sau resturi (fragmente de chirpici) din timpul fazei de lemn a comandamentului.

Deși distrusă până la temelii, clădirea comandamentului a mai furnizat materiale arheologice. Este vorba despre ceramică, obiecte de os, obiecte de fier, obiecte ceramice, monede.

Sectorul horreum (grănar). Clădirea grănarului se găsește în imediata vecinătate de nord a comandamentului și fiind vorba despre o clădire cu ziduri de piatră a avut aceeași soartă: zidurile sale au fost spolierte de materialele de construcții până la temelie. Este vorba despre clădirea ce adăpostea cerealele (în special, grâu) destinate soldaților și pe cele pentru hrana animalelor (cai și animale de povară). Nu se poate exclude în nici un fel posibilitatea ca acest edificiu să fi fost destinat păstrării și altor alimente sau lichide, întrucât în interior și în imediata vecinătate am găsit mai multe fragmente de amfore. Probabil, în vederea păstrării unei temperaturi constante, zidurile clădirii au fost realizate exclusiv din piatră. Prezența pe laturile exterioare a unor contraforți masivi (fig. 2), denotă faptul că edificiul a fost ridicat să suporte greutatea mari, în speță, cantități mari de alimente. Faptul nu este unul neobișnuit, având în vedere că garnizoana castrului de la Răcarii era alcătuită deopotrivă din infanteriști și călăreți; pentru cei din urmă, întreținerea calilor presupunea rezerve mari de cereale.

Clădirea horreum-ului a fost cercetată pentru prima dată la finele secolului XIX (anii 1897-1898) de către echipa Tocilescu-Polonic, fără ca rezultatele obținute să fi fost publicate. Acest neajuns a fost remediat câteva decenii mai târziu, de către prof. D. Tudor (Tudor 1965, p. 237; Tudor 1978, p. 293) și mai apoi de către noi (Bondoc, Gudea 2009, p. 48-49).

În săpăturile arheologice din anul 2015, clădirea grănarului a fost doar evidențiată, fără ca cercetarea sa să fie epuizată. Am putut constata faptul că din zidurile clădirii (atât cât s-au păstrat) lipsesc cu desăvârșire cărămizile. Ca material de construcție, s-a utilizat pe scară largă o gresie locală de slabă calitate, numită azi de localnici, sâgă. Această piatră a fost preferată de constructorii romani din două motive, primul fiind acela că se găsește din abundență în dealurile din vecinătatea localității Răcarii de Jos, dar și în alte locații din Oltenia. În al doilea rând, chiar dacă este vorba despre o gresie de slabă calitate, această sâgă este foarte grea, greutatea fiind astfel cea care conferea mai multă stabilitate construcției. În combinație cu

bucățile sau lespezile de sângă, la ridicarea zidurilor horreum-ului au fost utilizate și pietre de râu, ușor de procurat din valea Jiului. Ambele categorii de pietre au fost legate cu un mortar de bună calitate, rezultând în final o construcție solidă.

Clădirea horreum-ului măsoară o lungime de 21,30 m, iar lățimea este de 10,40 m. Acoperișul său a fost realizat din țigle și olane dispuse pe o schelărie de lemn; în timpul săpăturilor arheologice au fost suprinate urme consistente de ardere, provenind de la incendiul care a mistuit clădirea. În unele țigle dintre cele descoperite prezintă încă pe suprafața lor, ștampile ale celor care au realizat materialul tegular: N(umerus) M(aurorum) (fig. 3). Alte descoperiri din horreum constau în ceramică, monede, obiecte de fier, obiecte de bronz, etc.

Bibliografie:

Bondoc, Gudea 2009- D. Bondoc, N. Gudea, Castrul roman de la Răcari. Încercare de monografie, Cluj-Napoca 2009.

Florescu 1931- Gr. Florescu, Castrul roman de la Răcari-Dolj. Săpăturile arheologice din 1928 și 1930, Craiova 1931.

Tudor 1965- D. Tudor, Castra Daciae Inferioris (VIII). Săpăturile lui Gr.G. Tocilescu în castrul roman de la Răcari (raion Filiași, reg. Oltenia), Apulum, V, 1965, p. 233-255.

Tudor 1978- D. Tudor, Oltenia romană, ediția 4-a, București 1978.

In memoriam

Gheorghe Dumitroaia

S-a stins fulgerător, plecând dintre noi cel ce a fost Gheorghe Dumitroaia.

S-a născut la 23 aprilie 1949 la Drăgușenii Suceavei de unde va pleca, după încheierea studiilor liceale, spre Iași unde a urmat drumul, ce nu-l va abandona apoi niciodată, al istoriei și arheologiei. După încheierea studiilor universitare proaspătul absolvent s-a întors pe meleagurile natale, de care nu se va mai despărți niciodată punându-se în slujba cunoașterii istoriei lor mai îndepărtate sau mai apropiate.

A lucrat la muzeul din Târgul Neamț (1976 – 1980), de unde apoi s-a transferat la Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra Neamț, pe care nu l-a mai părăsit. Apoi, toată viața, activitatea, gândurile și speranțele, au avut în centrul lor Muzeul și Arheologia. Nu a precupețit nimic. Nici măcar propria sa viață, ultimile clipe fiind trăite tot în muzeu. În muzeul din Piatra Neamț a parcurs toate treptele devenirii profesionale de la muzeograf la șef de secție, director adjunct și în cele din urmă director.

Aici, în calitate de membru al diverselor colective sau chiar coordonator al unora, a contribuit la mai buna cunoaștere din punct de vedere arheologic a teritoriului județului Neamț dar nu numai. Răucești (1978-1979, 1986, 2015), Poduri, (1981-2011), Vinători – Neamț (1982), Lunca (1983-2004), Izvoare (1984, 2015), Oglinzi (1988-1992), Păuleni-Ciuc (1999-2015), Tîrgu-Neamț (2003), Solca (2003), Piatra-Neamș –Curtea Domnească (2005-2006, 2009-2012, 20014), Cetatea Neamț (2007 – 2008), Piatra Neamț – Poiana Cireșului (2011-2015), alături de cercetările perieghetice, se constituie în jaloanele unei activități ce și-a propus nu numai o mai bună cunoaștere a unor diverse perioade istorice sau îmbogățirea colecțiilor muzeului, ci în primul rând, mai buna înțelegere a unor procese istorice cu amplitudine cel puțin națională. Evoluția exploatării sării și a izvoarelor sărate, caracteristicile locuirilor eneolitice cucuteniene din zona subcarpatică în raport cu cele din alte zone ale acestui imens areal, debutul epocii bronzului în spațiul est-carpatic, sunt numai câteva din cele mai importante direcții de cercetare cu rezultate notabile ale activității ale sale.

Înființând „Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni” a reușit să impulsioneze și să sprijine, la un nivel remarcabil, cercetarea magnificei culturi Cucuteni nu numai în țară ci și în afara acesteia.

Toate rezultatele cercetărilor arheologice ale sale și-au găsit materializarea în activitatea muzeografică. Astfel a reorganizat expoziția permanentă a muzeului încă din primii ani de după 1990 transformând-o, în permanență în acord cu noile date științifice dar și cu evoluția societății, a publicului larg. A imaginat și pus în operă soluții de expunere ce apoi au făcut carieră în multe alte expoziții și muzee. Alături de aceasta stau mărturie a eforturilor împlinite, ale sale și ale colegilor săi, expozițiile de la Muzeul memorial Ion Creangă, de la Casa memorială Veronica Micle, cele de la Muzeul de Științe Naturii de la Roman, Muzeul de Artă și cel de Etnografie, Muzeul Curții Domnești, toate de la Piatra Neamț și cea de la Bicaz. Practic, toate instituțiile muzeale din județ și-au găsit forme noi de manifestare, moderne. A fost adăugată apoi expoziția permanentă de la Cetatea Neamț o altă realizare unicat integrând impozantul monument în rețeaua muzeelor din Neamț, cu valori naționale.

Cea mai frumoasă împlinire muzeografică a sa a constat în crearea în anul 2005 a „Muzeului de Artă Eneolitică Cucuteni. Visele și speranțele câtorva generații de arheologi își găseau atunci împlinirea. Aprecierile tuturor celor ce au vizitat minunatul muzeu stau mărturie întru aceasta împreună cu premiul „Iulian Antonescu” acordat de către Ministerul Culturii.

O serie impresionantă de expoziții temporare, ce s-au bucurat de ecouri elogioase stă dovadă pentru efortul impresioant de a prezenta publicului din țară rezultatele cercetărilor arheologice efectuate de-a lungul timpului. Câteva repere sunt elocvente în acest sens : „Plastica neo-eneolitică din România” (Piatra-Neamț, 1981,1984), „Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului în Moldova” (Piatra-Neamț, 1988), „Cultură și civilizație în Carpații Răsăriteni” (Sfântu Gheorghe, 1998), „Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România” (Piatra-Neamț, 2001), „Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpații Moldovei” (Piatra-Neamț, 2003; Brașov, 2004), recompensată cu premiul „Adrian Rădulescu” acordat de către Ministerul Culturii în 2003, „Sarea, Timpul și Omul” (Sfântu Gheorghe, 2006), „Poduri-Dealul Ghindaru – 30 de ani de cercetări arheologice” (Piatra-Neamț, 2009-2011).

A făcut eforturi considerabile pentru a promova piesele prestigioase aflate în colecțiile muzeelor din județul Neamț. prezentate în cadrul celor mai multe dintre marile expoziții organizate în afara României : „Goldhelm. Schwert und Silberschatze” (Frankfurt-am-Main – Germania, 1994; Rotterdam – Olanda, 1994), „Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe” (Salonic – Grecia, 1997, „Dieux et Heros de L’Age du Bronze. L’Europe au temps d’Ulysse” (Copenhaga –1998; Bonn – 1999; Paris –1999; Atena 2000), „Treasures of Romania. 7000 Years Old” (Stockholm –2004), „L’Art Néolithique

en Roumanie" (Olten –2008), „Cucuteni-Trypillia. A Great Civilization of Old Europe" (Vatican, 2008), Kultura Cucuteni. Sztuka i Religia" (Varșovia –2009), „The Lost World of Old Europe. The Danube Valley, 5000-3500 B.C. " (New York –2009).

În calitate de membru al Comisiei Naționale de Arheologie (1995-1999, 2003-2016), a Comisiei naționale a Muzeelor și colecțiilor (2009 – 2013) și al Comisiei Zonale a Monumentelor Istorice (2004-2007), a contribuit din plin la protejarea monumentelor arheologice și a patrimoniului cultural mobil pe plan zonal și național.

A publicat de-a lungul timpului (singur sau în colaborare), peste 120 de volume, culegeri de articole, studii și cataloage conturând și astfel întreaga sa activitate. Remarcabilă a fost și activitatea sa de editor, cele peste 50 de volume fiind mărturie elocventă în acest sens.

Toți cei care l-au cunoscut, prietenii și colaboratorii îi vor păstra o amintire luminoasă.

SIT TIBI TERRA LEVIS!

Alexandru Vulpe

L-am întâlnit prima oară pe Alexandru Vulpe în toamna anului 1988. Fusese invitat la Facultatea de Istorie a Universității București pentru a susține o prelegere despre Pytheas din Massalia. Mărturisesc că nu mai rețin foarte multe din acea prelegere; nici la acel moment nu cred că am înțeles prea multe, era totuși o prelegere destul de dificilă pentru un student cu doar câteva luni de experiență. Ceea ce am remarcat și am reținut însă a fost erudiția conferențiarului, modul în care a reușit să prezinte și să confrunte o multitudine de izvoare antice pentru a contura cât mai fidel călătoria geografului antic de-a lungul coastelor Europei și, mai ales, faptul că în cercetarea trecutului trebuie întotdeauna avute în vedere mai multe ipoteze plauzibile. În același timp, această primă întâlnire mi-a înlesnit foarte mult decizia de a merge în vara următoare în practică pe șantierul arheologic de la Popești, șantier pe care îl conducea. Iar această decizie mi-a schimbat viața, pentru că Alexandru Vulpe era un om care putea schimba vieți, întotdeauna în bine.

Este greu de schițat în câteva cuvinte personalitatea lui Alexandru Vulpe. Nu cred că este nimic exagerat dacă afirm că este unul dintre foarte puținii oameni care au marcat cu adevărat arheologia românească în ultimele decenii, atât prin opera sa științifică, cât și prin școala arheologică pe care a creat-o.

Născut la 16 iunie 1931 la București, într-un mediu în care arheologia și istoria veche erau familiare, Alexandru Vulpe a absolvit Facultatea de Istorie a Universității București în 1954, cu lucrarea de licență intitulată *Idei politice în stoicismul timpuriu*, sub conducerea lui Dionisie M. Pippidi. Dealtfel a recunoscut mereu puternica amprentă pe care Dionisie M. Pippidi a avut-o în conturarea propriei personalități științifice, preocupările și pasiunea pentru filosofia, literatura și izvoarele scrise antice rămânând întotdeauna vii.

Însă într-o epocă în care studiul serios asupra filosofiei și istoriografiei antice în România era doar un vis s-a orientat către o disciplină ce oferea o mult mai mare libertate științifică și intelectuală: arheologia preistorică. Participarea alături de părinții săi, Radu și Ecaterina Dunăreanu Vulpe, pe șantierele arheologice de la Poiana și Popești, alături de Ion Nestor la Sărata Monteoru sau alături de Vlad Zirra la necropola de la Histria-Bent, l-au pregătit pentru cariera de arheolog. Astăzi, unele dintre cele mai importante situri arheologice pentru pre- și protoistoria spațiului carpato-dunărean, precum cele de la Ferigile, Costișa sau Popești, se leagă de numele său. Fără a regreta alegerea făcută în tinerețe și fin cunoscător de greacă veche și latină, către istoriografia antică s-a și reîntors cu drag în ultima parte a vieții sale.

În 1968 Alexandru Vulpe a obținut titlul de doctor în istorie al Universității București cu tema *Necropola hallstattiană de la Ferigile*. Monografie arheologică, sub conducerea lui Ion Nestor. Recunoașterea internațională a venit odată cu publicarea volumelor despre topoarele preistorice de metal din România în seria *Prähistorische Bronzefunde* (München), dintre care cel din 1970 a primit premiul "Vasile Pârvan" al Academiei Române. Astfel, în 1976 devine Membru corespondent al Institutului Arheologic German și Membru în Consiliul permanent al Uniunii Internaționale de științe pre- și protoistorice (UISPP), iar din 1991 membru în Comitetul Executiv al acesteia. Este totodată invitat să susțină diferite prelegeri la universități prestigioase din Germania (Frankfurt, Marburg, Berlin, Heidelberg, Münster, Saarbrücken, Bonn), în 1982 fiind profesor invitat al Universității Saarbrücken.

Deși format în spiritul școlii germane de arheologie, de care s-a simțit întotdeauna apropiat, a fost influențat în egală măsură de arheologia anglo-americană, cu care a luat contact la începutul anilor '70, cu ocazia unei vizite în Statele Unite. Recent recunoștea cu oarecare amărăciune că după o călătorie de studii în SUA în 1972, am fost realmente șocat de ponderea pe care o căpătase perspectiva antropologică și sociologică în cercetarea arheologică, odată întors în țară însă, am realizat că nu mă aflu în mediul care să înlesnească discuții pe astfel de teme și, resemnat, am continuat să lucrez cu ceea ce învățasem aici. Însă apropierea de arheologia procesuală poate fi observată atât în studiile scrise începând cu anii '90, cât mai ales în cursurile ținute la Facultatea de Istorie a Universității București, ca profesor asociat (1990-1994) și apoi ca profesor titular până în 2001.

Dealtfel, Alexandru Vulpe era recunoscut pentru ușurința cu care își putea schimba părerile, de cele mai multe ori contrar celor pe care însuși le publicase și le promovase. Departe de a fi o slăbiciune, este de fapt o mare și rară calitate pentru un om de știință care nu urmărește altceva decât apropierea de adevăr și înțelegerea cât mai fină a mecanismelor ce definesc condiția umană de-a lungul întregii sale istorii. Pentru că această nuanțare sau modificare a propriilor păreri survenea odată cu evoluția gândirii teoretice și a metodelor tehnice de investigare asupra materialului arheologic. De aceea și-a îndemnat întotdeauna elevii să cunoască și să încerce abordări din cele mai diverse asupra subiectelor pe care le studiau. Astfel, nu este nimic surprinzător că într-un interviu de acum câțiva ani afirmă că arheologia are un viitor doar în măsura

dezvoltării din perspectivă antropologică și post-procesuală.

În 1996 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 2009 membru titular și președinte al Secției de Științe Istorice și Arheologie. De asemenea, din 1999 a devenit director al Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan". Este încununarea unei cariere științifice de excepție, ce cuprinde opt cărți (de autor și în colaborare) și peste 150 de studii de specialitate. La aceasta stau mărturie și numeroasele titluri și distincții naționale ce i-au fost conferite în ultimii 15 ani.

Desigur, se pot spune multe despre extraordinara diversitate a preocupărilor sale științifice și intelectuale, de la studiile de ornitologie la cele privind începuturile creștinismului. În egală măsură ar trebui să vorbesc și despre pasiunea pentru drumețiile montane, pentru muzica lui Wagner sau pentru țigările de foi fumate în momentele de tihnă. Aici mă mărginesc doar să spun că elevii, colegii și prietenii săi îl vor păstra viu în amintire, așa cum a fost.

Radu Băjenaru

Gheorghe Popilian

A plecat dintre noi arheologul și profesorul Gheorghe Popilian, unul dintre cei mai serioși oameni de știință și cultură din Oltenia. După o viață plină de experiențe, dr. Gheorghe Popilian a decis că este momentul să se alăture iluștrilor săi profesori, colegi și prieteni, trecuți deja în lumea umbrelor. După 89 de ani de viață, a plecat dintre noi liniștit. A trăit, a muncit, a suferit. Foarte mulți l-au cunoscut, dar și mai mulți l-au respectat.

S-a remarcat în întreaga sa viață și carieră, grație muncii, seriozității și corectitudinii sale. Prin aceste calități a atras și captat rapid atenția marilor profesori de istorie veche și arheologie din tinerețea sa. O relație specială de prietenie a întreținut mai ales cu prof. Dumitru Tudor, căruia i-a fost colaborator și coleg mai bine de patru decenii.

În tinerețe și-a adus o contribuție importantă la săpăturile de pe șantierele arheologice de la Orșova, Slăveni, Sucidava, Cioroiu Nou și mai apoi, a condus direct pe cele de Locusteni, Daneți, Leu, Craiova, Gropșani, Dioști și Romula. În urma acestor cercetări a publicat peste 100 de studii, articole și comunicări, precum și șapte cărți, după cum urmează:

1. Ceramica romană din Oltenia, Craiova, 1976.
2. Necropola daco-romană de la Locusteni, Craiova, 1980.
3. Gropșani. Monografie arheologică, București, 1998.
4. Castrul roman de la Slăveni. Încercare de monografie arheologică, Cluj Napoca, 2011 (autor principal D. Tudor; în colaborare cu Nicolae Gudea și Dorel Bondoc).
5. The Roman and Late Roman cemetery of Sucidava-Celei. The excavations from 1969-1983, Craiova 2012 (în colaborare cu Dorel Bondoc).
6. Necropola daco-romană de la Dioști (județul Dolj), Craiova 2012.
7. Așezările daco-romane de la Locusteni, Craiova 2014 (în colaborare cu Dorel Bondoc).

Impactul acestor lucrări asupra arheologiei și istoriei vechi a României este greu de estimat. Cu deosebire, ceramica romană a fost domeniul său principal de lucru, dar nu singurul. A elaborat studii și articole privind circulația monetară, cultele și credințele religioase, rituri și ritualuri funerare, etc.

Personalitatea sa puternică și prestigiul științific i-au adus însă nu doar satisfacții, ci și represalii. Astfel, în anul 1959 a fost arestat de regimul comunist și aruncat în temniță până în 1963. După eliberarea din detenția politică, ani de zile a fost urmărit, hărțuit și marginalizat. Acesta a fost fără doar și poate motivul pentru care Gheorghe Popilian a rămas un anticomunist până la sfârșitul zilelor. Iar despre anii petrecuți în spatele gratiilor comuniste, nu ne-a vorbit niciodată, poate ca urmare a unei dorințe interioare de a uita calvarul trăit în acei ani de cumplită teroare.

Cu toate acestea, Gheorghe Popilian nu a putut fi ținut departe de cercetarea și lumea științifică pentru care de fapt trăia, căci întreaga sa viață a fost dedicată arheologiei. Nici măcar temuta cenzură comunistă nu a putut împiedica publicarea tezei sale de doctorat despre Ceramica romană din Oltenia (Craiova 1976), lucrare care i-a adus binemeritata consacrare științifică pe plan național și internațional.

Deși plecat dintre noi la o vârstă venerabilă, mai avea încă multe de spus în arheologia românească și europeană. Din acest punct de vedere, este de datoria noastră să-i continuăm munca de cercetare și publicare.

Muzeul Olteniei Craiova, ca instituție ce i-a fost dragă și apropiată lui Gheorghe Popilian, găzduiește astăzi mai multe mii de obiecte arheologice, grație cercetărilor efectuate de domnia sa. Cele mai multe au văzut deja lumina tiparului, iar altele urmează a fi publicate sub egida instituției noastre.

Am expus mai sus numai câteva aspecte din viața și activitatea arheologului și profesorului Gheorghe Popilian. Și ne simțim privilegiați de încrederea și prietenia cu care ne-a onorat de-a lungul vremii.

Sit tibi terra levis, Gheorghe Popilian!

Dorel Bondoc

ANEXE

Complex	US	<i>Bos taurus</i>	Ovicaprine	<i>Ovis aries</i>	<i>Capra hircus</i>	<i>Sus domesticus</i>	<i>Canis familiaris</i>	<i>Cervus elaphus</i>	<i>Capreolus capreolus</i>	<i>Sus scrofa attila</i>	<i>Vulpes vulpes</i>	<i>Meles meles</i>	<i>Mustelidae</i>	<i>Castor fiber</i>	<i>Lepus europaeus</i>	<i>Sus domesticus/Sus scrofa</i>	Total Mammalia determinate	Total indeterminate medie	Total indeterminate mari	Corn de cervide
204	2862	7	1				3				1						12	6		
SL 42	3076	1	1														2			
	3202	7	2														9		3	
	3135					1				1			1				3		2	
	3243				1												1			
	3244	3															3			
284	3841	2				2										1	5	1		
	4885	2	2					1									5	6		
	4895	1															1			
SL 56	4901		2				1									1	4			
379	4951	2	4				1	1								3	11	1		
	6094	4														1	5			
417	6121	5					1									2	8	2		
394	6133	4	4		1	2	1					1					13	19		
528	6139	6	4											1		1	12	13		
394	6141	7	4		1	1	2							3	1	2	21	32		
529	6142	9	6			5	4	1							1	1	27	5	10	
	6144	3	1			1		1					1			2	9	10		
379	6151	1															1	1		
379	6566																0			1
394	6583					1											1			
394	6584		1														1	1		
491	6590	1				3											4			
204	6594	16	15	1	1	6	6		1							4	50	28	4	
394	6597		1														1			
394	6598	2				3	3							1	1		10			1
394	6599	8	3			4				1							16	21		
530	6600		1	2													3	6		
492	6602	1		1													2	1		
	7078		1			1									1	1	4	2		
SL 56	7250	1															1			
523	7266		2								1					1	4	3		
SL 56	7267	2	6	1			1			1						3	14			
	7268	14	12	1	1	16	8									1	53	40	4	
	7270	2														2	4	4		
	7288	4	7			1	3		1						1	1	18	3		
	7289	3											1			1	5			
	7541	3														1	4	4		
	9094	1		1											1		3	1		
Total		122	80	7	5	47	34	4	2	3	2	1	3	5	6	29	350	210	23	2
%		34.9	22.9	2	1.43	13.4	9.71	1.14	0.57	0.86	0.57	0.29	0.86	1.43	1.71	8.29	100			

Tabel 1. Repartiția numerică și procentuală a resturilor de mamifere descoperite la Bordușani-Popină (campania 2015).

SL	42	50	56	sant fundatie									zona deșeuri	zona pasaj	ocupational extern										Total
Complex US				204	204	284	417	528	529	491	530	492	241	379	3243	3244	6144	7078	7268	7288	7289	7541			
				2862	6594	3841	6121	6139	6142	6590	6600	6602	3202	4651											
Unio tumidus	5		8	27	36	2	5	10	17		30	1	19	3	5	5	37	5	10	1		4	230		
Unio pictorum	4		6	9	13	2	2	4	7	4	12	3	5	1	5	8	5		5	2			97		
Unio crassus		1	6		3	4	1		5		3			1					11	9		2	46		
Unio sp.	1	5	23	4	25	14	1	4	23		24		34	1	3	1	27		29	10		4	233		
Anodonta sp.	1	1	11	10	14	3		5	5		2		4	1	2	1	4		4			2	70		
Pseudanodonta sp.					1																		1		
Dreissena polymorpha				2							2		2		1								7		
Viviparus sp.			2																8				10		
Total Mollusca	11	7	56	52	92	25	9	23	57	4	73	4	64	7	16	15	73	5	67	22		12	694		
Sturioni		1	1	2	1													1	5				11		
Esox lucius			1	1	1						2		1	1					4	1			12		
Abramis brama																			1				1		
Cyprinus carpio	1		1	1	8	2		1	3		1	1	1	1	3	1	5	1	14	2			47		
Tinca tinca																			2				2		
Ciprinide											2								3				5		
Silurus glanis	2	2	4	2	4		1	5	6		4	1	4	1	2		10	2	8	2	1		61		
Sander lucioperca		1	1																3				5		
Pisces IND	2	1	4	3	13				4		1		2		1		2		48	4	1		86		
Total Pisces	5	5	12	9	27	2	1	6	13		10	2	8	3	6	1	17	4	88	9	2		230		
Emys orbicularis		1																		2	1		4		
Aves IND																	2						2		
Total	16	13	68	61	119	27	10	29	70	4	83	6	72	10	22	16	92	9	155	33	3	12	930		

Tabel 2. Repartiția resturilor faunistice studiate (pești, moluște și reptile) pe specii.

SL Complex US	42	50	56	sant fundatie									zona deșeuri 241 3202	zona pasaj 379 4651	ocupational extern							
				204	204	284	417	528	529	530	492	3243			3244	6144	7078	7268	7288	7289		
				2862	6594	3841	6121	6139	6142	6600	6602											
Esox lucius			876	1089	278														475			
Esox lucius																			1335			
Abramis brama																			767			
Cyprinus carpio					4484	5175					3362		3241	13821	6837	12008		3178				
Cyprinus carpio					28393											6145		4046				
Cyprinus carpio					4775											29326		7986				
Cyprinus carpio																2743						
Cyprinus carpio																4006						
Tinca tinca																		335				
Silurus glanis	39249	11274	10383	50757	9809		49698	7607	2536	8604		16756	6566	25187		27803	7405	2812	21838	4289		
Silurus glanis	44743	107773	28411	11035	2699			959	3959	687						29244		29715				
Silurus glanis			6758	22103				4149	3496	12217						1755		10167				
Silurus glanis									35105							6470		8744				
Silurus glanis																45998		9336				
Silurus glanis																5633		15415				
Silurus glanis																		41824				
Sander lucioperca		2754	3002															2001				
Sander lucioperca																		3453				
Sander lucioperca																		2136				
Total	83992	121801	49430	62881	72541	5175	49698	12715	45096	21508	3362	16756	9807	39008	6837	171131	7405	143725	21838	4289		

Tabel 3. Masa reconstituită a indivizilor de pești identificați (în grame).

Context	Type	Description
090	topsoil	topsoil
091	layer	occupation layer
092	fill	fill of grave [094]
093	skeleton	skeleton in grave [094]
094	cut	cut of grave
095	fill	fill of grave [097]
096	skeleton	skeleton in grave [097]
097	cut	cut of grave
098	fill	fill of grave [100]
099	skeleton	skeleton in grave [100]
100	cut	cut of grave
101	fill	fill of grave [103]
102	skeleton	skeleton in grave [103]
103	cut	cut of grave
104	fill	fill of grave [106]
105	skeleton	skeleton in grave [106]
106	skeleton	cut of grave
107	fill	fill of grave [109]
108	skeleton	skeleton in grave [109]
109	cut	cut of grave
110	fill	fill of grave [112]
111	skeleton	skeleton in grave [112]
112	cut	cut of grave
113	fill	fill of grave [115]
114	skeleton	skeleton in grave [115]
115	cut	cut of grave
116	fill	fill of grave [118]
117	skeleton	skeleton in grave [118]
118	cut	cut of grave
119	fill	fill of grave [121]
120	skeleton	skeleton in grave [121]
121	cut	cut of grave
122	structure	structure in grave [121]
123	structure	structure in grave [118]
124	fill	fill of animal burrow [125]
125	cut	cut of animal burrow
126	fill	fill of post-hole [132]
127	skeleton	skeleton in grave [129]
128	fill	fill of grave [129]
129	cut	cut of grave
130	fill	fill of post-hole [131]

131	cut	cut of post-hole
132	cut	cut of post-hole
133	fill	fill of post-hole [139]
134	fill	fill of grave [135]
135	cut	cut of grave
136	skeleton	skeleton in grave [135]
137	fill	fill of post-hole [138]
138	cut	cut of post-hole
139	cut	cut of post-hole
140	fill	fill of post-hole [141]
141	cut	cut of post-hole
142	fill	fill of grave [143]
143	cut	cut of grave
144	fill	fill of grave [145]
145	cut	cut of grave
146	skeleton	skeleton in grave [145]
147	cut	cut of grave
148	fill	fill of grave [147]
149	skeleton	skeleton in grave [147]
150	fill	fill of cremation grave [151]
151	cut	cut of cremation grave
152	cremated bone	bone in grave [151]
153	fill	fill of grave [154]
154	cut	cut of grave
155	skeleton	skeleton in grave [154]
156	fill	fill of post-hole [157]
157	cut	cut of post-hole
158	skeleton	skeleton in grave [143]
159	fill	fill of grave [160]
160	cut	cut of grave
161	skeleton	skeleton in grave [160]
162	fill	fill of grave [163]
163	cut	cut of grave
164	fill	fill of grave [165]
165	cut	cut of grave
166	skeleton	skeleton in grave [165]
167	skeleton	skeleton in grave [163]

Anexă – Jucu de Sus – Râțul boilor/Tetarom III. Lista contextelor (2014/2015)

Tabel 1 - Cheile Vârghișului, Abri 1200/122, eșantion litic 2015

Materie primă	Categorii de produse de debitaj				
	Așchii	Lame/ lamele	Nuclee/ fragm.	Piese retușate/ Bifaciale	Galeți/ fragm. indet.
Cuarțit	94	7/-	-	-	8/32
Lidit/opal/gresie	22	-/1	4	-	-/16
Roci vulcanice	42	-	1	-/1	-/13
Silex/jasp/radiolarit	10	-/3	-	2/-	-/3
Calcar/argilit	10	-	-	-	-/3
Mat. primă indet.	-	-	-	-	80/35
Total	178	7/4	5	2/1	88/102

Tabelul 1. Descoperirile litice din 2015 (nu au fost descoperite unelte finite)

Categorii piese	număr	%
silex	1173	92,1
piatră	3	0,2
resturi faunistice	9	0,7
cărbune de lemn	38	3,0
ocru	1	0,1
Piese micro (din tamisaj)	49	3,8
Total	1273	100,0

Tabel 2. Dispunerea descoperirilor litice pe carourile și nivelurile în care au fost descoperite

Carou	Aurignacian I	Aurignacian III	Gravettian I	Gravettian II
A12	18	-	-	-
H11	2	-	-	-
I11	59	-	-	-
I10	104	-	-	-
I8	1	-	-	-
K11	129	-	-	-
K10	204	-	-	-
K9	6	-	-	-
K5	-	1	-	-
I5	-	1	-	-
I4	-	7	-	-
I3	-	19	-	-
I2	-	408	-	-
N4	-	-	-	22
N3	-	-	106	63
N2	-	-	-	15
N1	-	-	-	7

Tabel 3. Resturi faunistice în săpăturile din 2015 (determinarea speciilor animale a fost realizată de Marjolein Bosch):

ID	Ansamblul	Unitatea sedimentară	Specii	elemente	Detalii
N3-1441	Gravettian III	6a	<i>Equus ferus</i>	tibia	diafiză proximală
I3-28	Aurignacian III	9b	<i>Equus ferus</i>	mandibulă	dinți (P2-3)
I3-31	Aurignacian III	9b	<i>Equus ferus</i>	mandibulă	dinți (dP2-4)
I4-15	Aurignacian III	9a	<i>Equus ferus</i>	dinți	fragment
I3-32	Aurignacian III	9b	<i>Equus ferus</i>	incisiv inferior dreapta	aproape complet
I3-35	Aurignacian III	9b	ongulă (3-4)	dinți	fragment
I3-30	Aurignacian III	9b	non identifié	-	-
I10-24	Aurignacian I	11a	<i>Equus ferus</i>	mandibulă	dinți (I1-3 S+D)
I11-496	Aurignacian I	11a	microfaune	vertebre toracice	aproape complet

Indicativ	Tip	Context (marcaj pe ambalaj)	Sector sit, nivel, datare
ROM_FC/2015_1	Ac de păr de os cu partea proximală decorată, întreg, fracturat	1402 ROM 15 S6 Carou 11 - 0,50 m	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, mijlocul secolului III
ROM_FC/2015_2	Ac de cusut de os masiv cu perforație – extremitatea distală fracturată	1550 ROM 15 S9 Carou 3 - 0,92 m 9023 (în arsură)	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, a doua jum. a sec. II – prima jum a sec. III
ROM_FC/2015_3	Ac de cusut de os cu perforație – fragment proximal-mezial	1467 ROM 15 S8 Carou 8 - 0,45 m 8006	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, a doua jumătate a secolului III
ROM_FC/2015_4	Ac de cusut de os cu perforație – fragmentar, partea proximal-mezială	1548 ROM 15 S9 Carou 3 - 0,95 m 9013	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, a doua jum. a sec. II – prima jum a sec. III
ROM_FC/2015_5	Ac de cusut de os cu perforație – fragmentar, partea proximală	1619 ROM 15 S11 11003	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, secolul III
ROM_FC/2015_6	Ac de păr de os cu cap conic/piramidal – fragment proximal	1538 ROM 15 S4-5 (desf. martor)	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, a doua jumătate a secolului III
ROM_FC/2015_7	Jeton de os întreg	1530 ROM 15 S10 -0,50 m 10003	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, secolul III
ROM_FC/2015_8	Jeton de os întreg	1903 ROM 15 S11 11001	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, secolul III
ROM_FC/2015_9	Placă de os decorată cu un cerc dublu cu alveolă centrală gravat – fragment	1419 ROM 15 S6 Carou 13 - 0,30 m	Romula, Fortificația centrală, stratul vegetal.
ROM_FC/2015_10	Placă de os decorată cu un cerc dublu cu alveolă centrală gravat – întreagă	1401 ROM 15 S5 Carou 10 - 0,61 m	Romula, Fortificația centrală, nivel roman, a mijlocul secolului III

Tabel nr. 1. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula], jud. Olt. Punct: Cetate. Campania 2015. IMDA (epoca romană). Repertoriu.

PLANȘE

Fig.1 Secțiune prin zidul „turnului locuință” (foto C.C.Roman 2015).

Fig. 2 Platoul superior al dealului „Cetățuie” de la Ardeu (foto I.V.Ferencz 2015).

Fig. 1. Tumulul 43, vedere dinspre vest a profilului NS cu movila centrală de pământ suprapusă de straturi de bolovani. Scara aprox. 1:40.

Fig. 2. Tumulul 43. Martorul de N și al treilea nivel documentat în sectorul de NV și cu două pietre foarte mari și o a treia uriașă. Scara aprox. 1:20.

4. Bârsești-Vrâncioaia, jud. Vrancea; Punct: pe platoul Dumbravă

Fig. 3. Tumulul 43. Al șaselea nivel documentat în sectorul de NV după demontarea pietrei uriașe. Scara aprox. 1:20.

Fig. 4. Tumulul 43. Profilul din stratul steril al gropii din sectorul de SE. Scara aprox. 1:10.

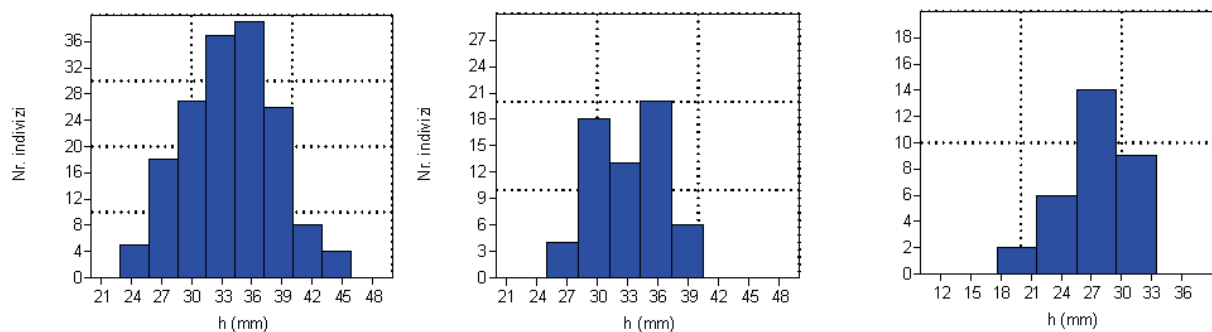

Figura 1. Variația înălțimii cochiliilor din genul *Unio* prezente în eșantionul de la Bordușani-Popină (campania 2015). De la stânga la dreapta: *Unio tumidus* (n=164), *Unio pictorum* (n=61) și *Unio crassus* (n=32)..

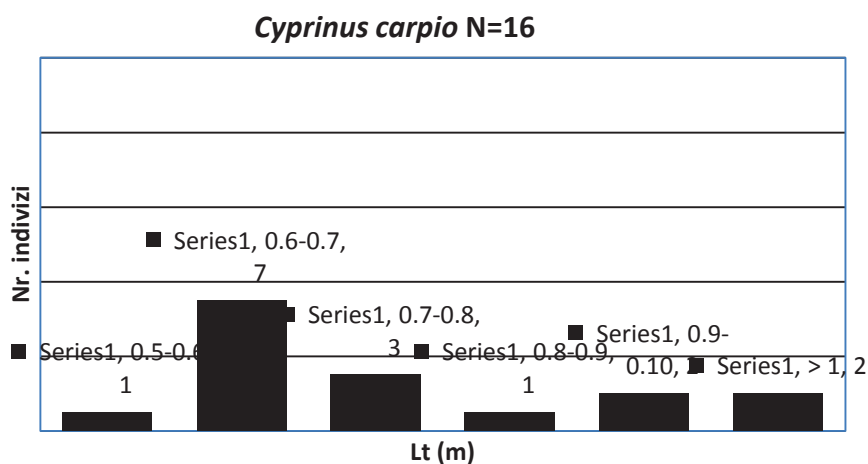

Figura 2. Reconstituirea taliilor (lungimea totală-Lt) la indivizii de crap (*Cyprinus carpio*).

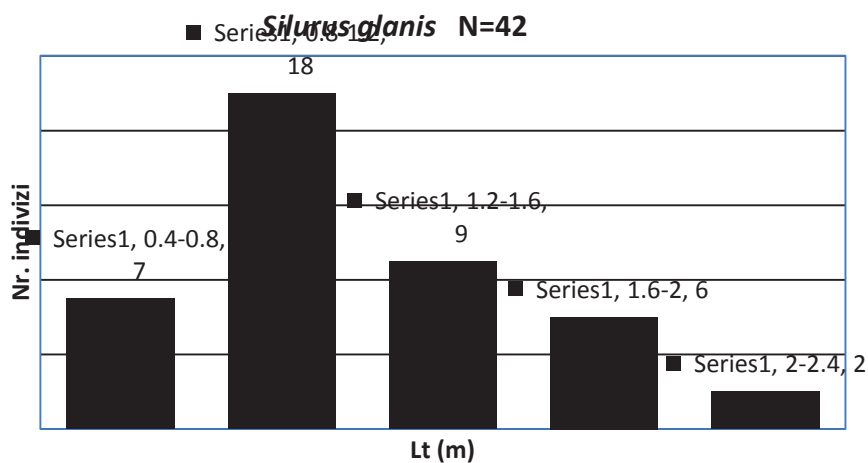

Figura 3. Reconstituirea taliilor (lungimea totală-Lt) la indivizii de somn (*Silurus glanis*).

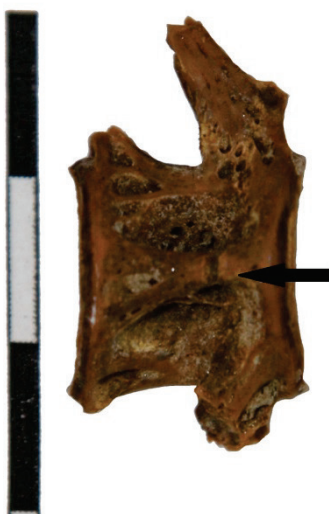

Figura 4. Vertebră caudală de crap (*Cyprinus carpio*) cu urme de tranșare la nivelul corpului vertebral.

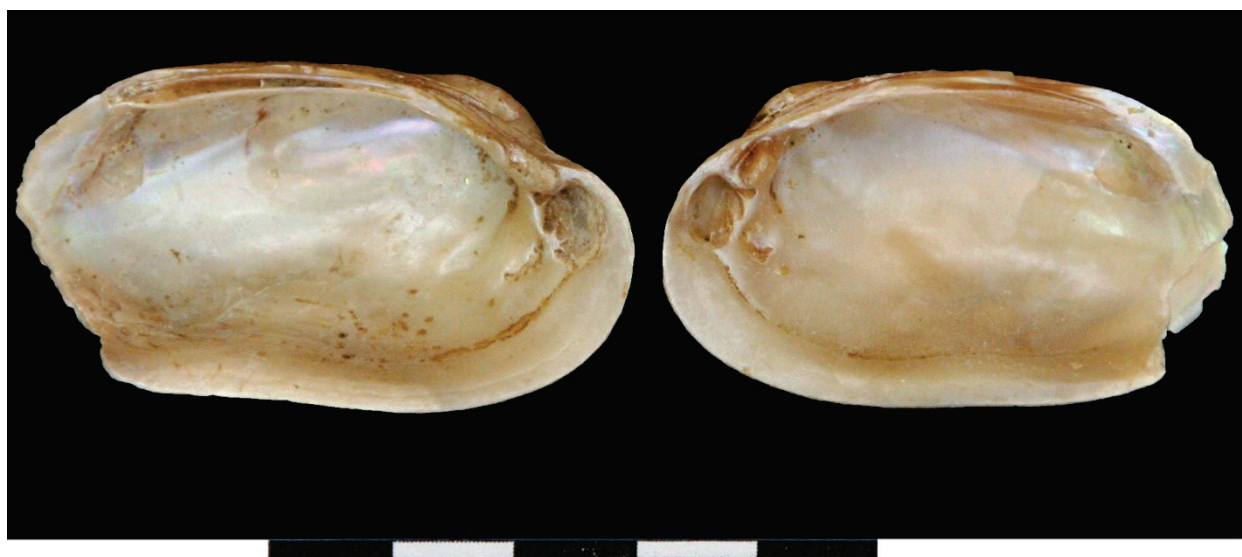

Figura 5. Valve de *Unio crassus* (US 3841).

Fig. 1 - Încăpere din terme cu sistem de hypocaust

Fig. 2 - Prefurniumul termelor

Fig. 3 - Încăpere prevăzută cu canal de drenaj

Fig. 4 - Vedere generală a cercetărilor din terme în campania 2015

7. Călugăreni, jud. Mureș; Punct: Castrul roman, termăe și vicusul militar de la Călugăreni

Fig. 5 - Bazin din terme

Fig. 6 - Latura nordică a basilicii principiei castrului

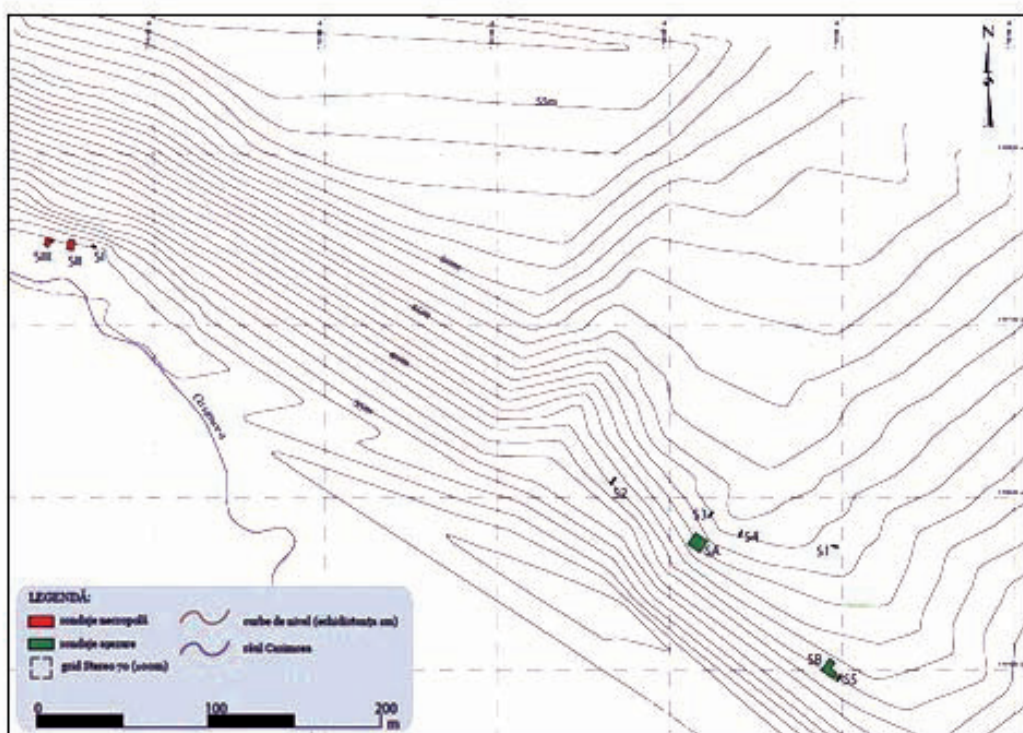
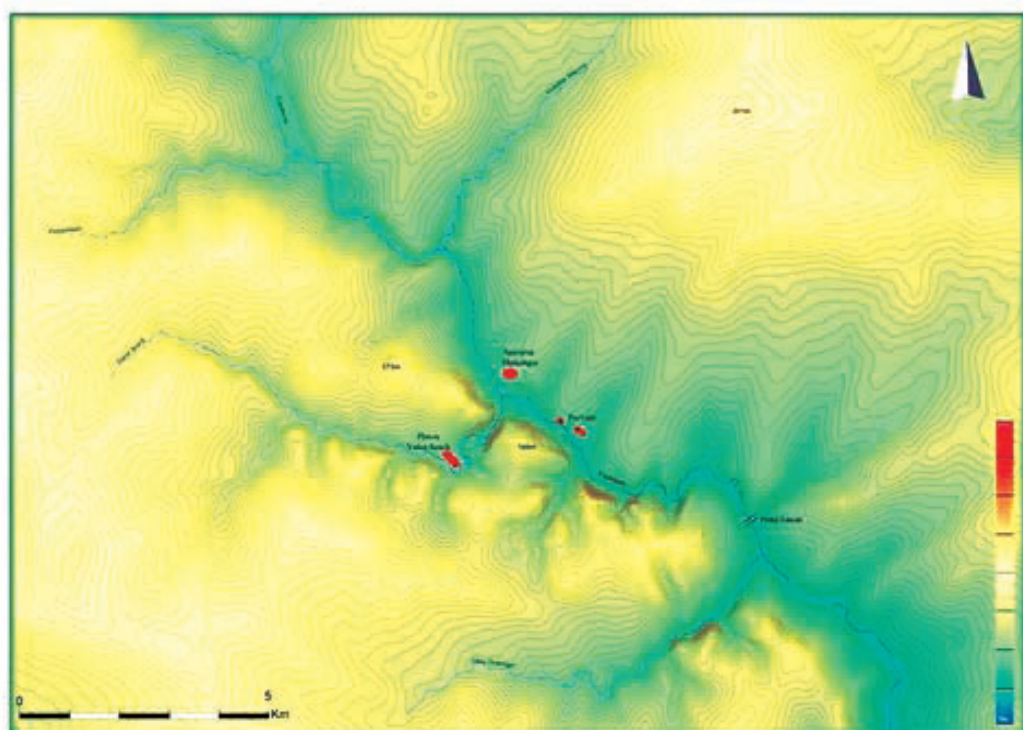
Fig. 7 - Vedere generală A2 (principia)

Fig. 8 - Vedere generală A3 (principia)

7. Călugăreni, jud. Mureș; Punct: Castrul roman, termăe și vicusul militar de la Călugăreni

Pl.I: harta cu punctele Cheia - Pazvant I (necropolă) și II (așezare rurală)

8. sat Cheia, com. Grădina, jud. Constanța; Punctele: Cheia – Pazvant I și II, Cheia – Peștera Craniilor

1

2

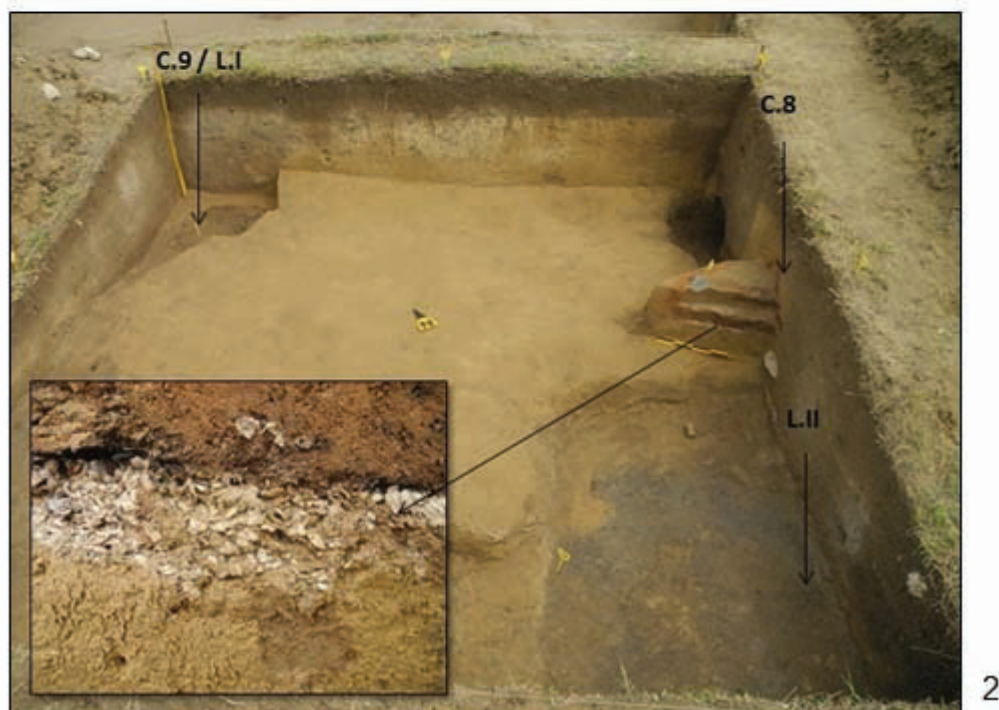
3

Pl.II – necropola Pazvant I, secțiunea S.II

Pl.III – aşezarea Pazvant II: fig.1 - secțiunea S. I; fig. 2 - secțiunea S.II

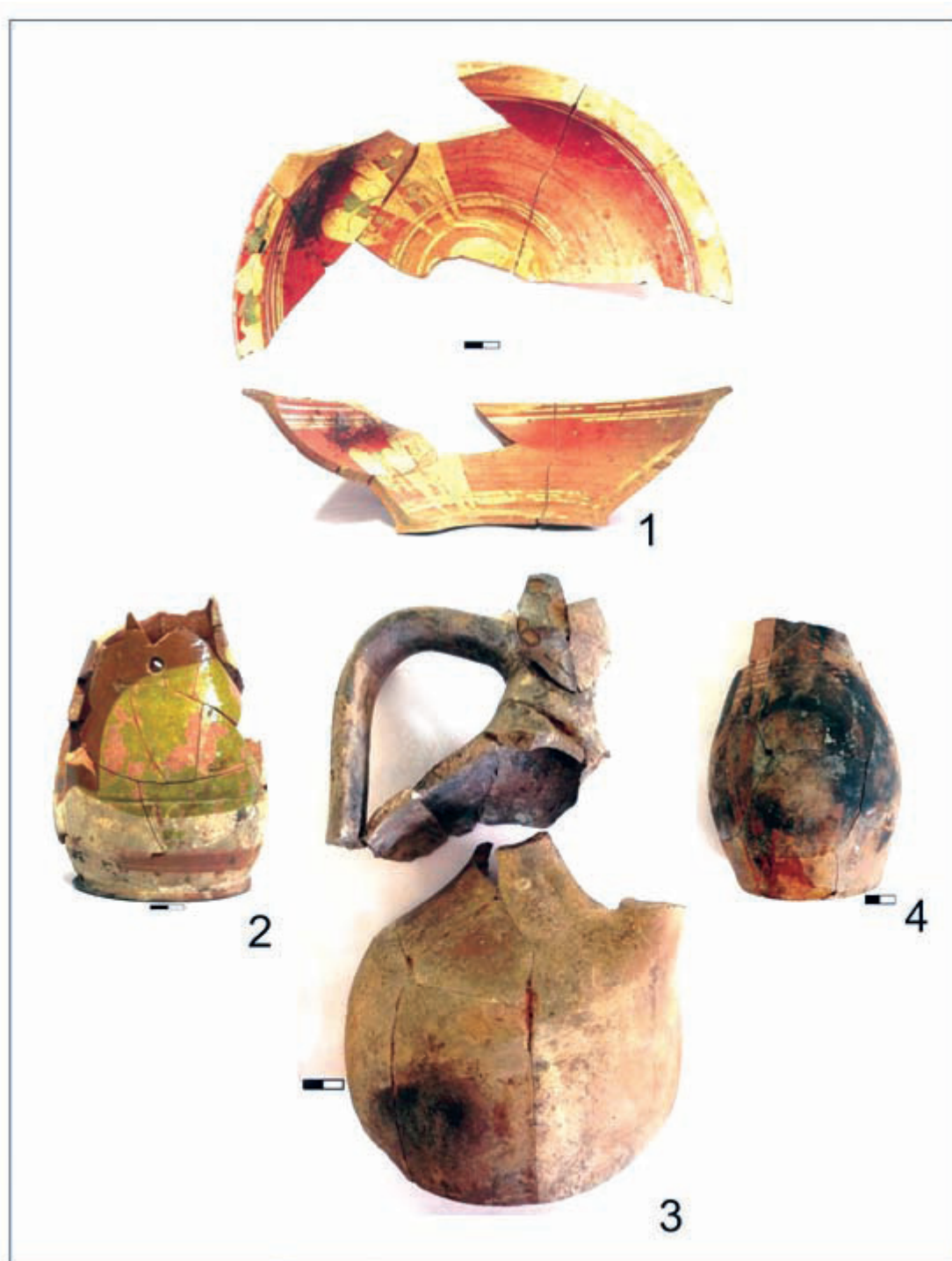

Pl.IV – așezarea Pazvant II: 1 – 2 secțiunea S.I, locuința L.I și vatra C.8 (detaliu)

Pl. V – Peștera Craniilor, sondajul S.V din secțiunea S.II

Pl. VI – ceramică din aşezarea Pazvant II

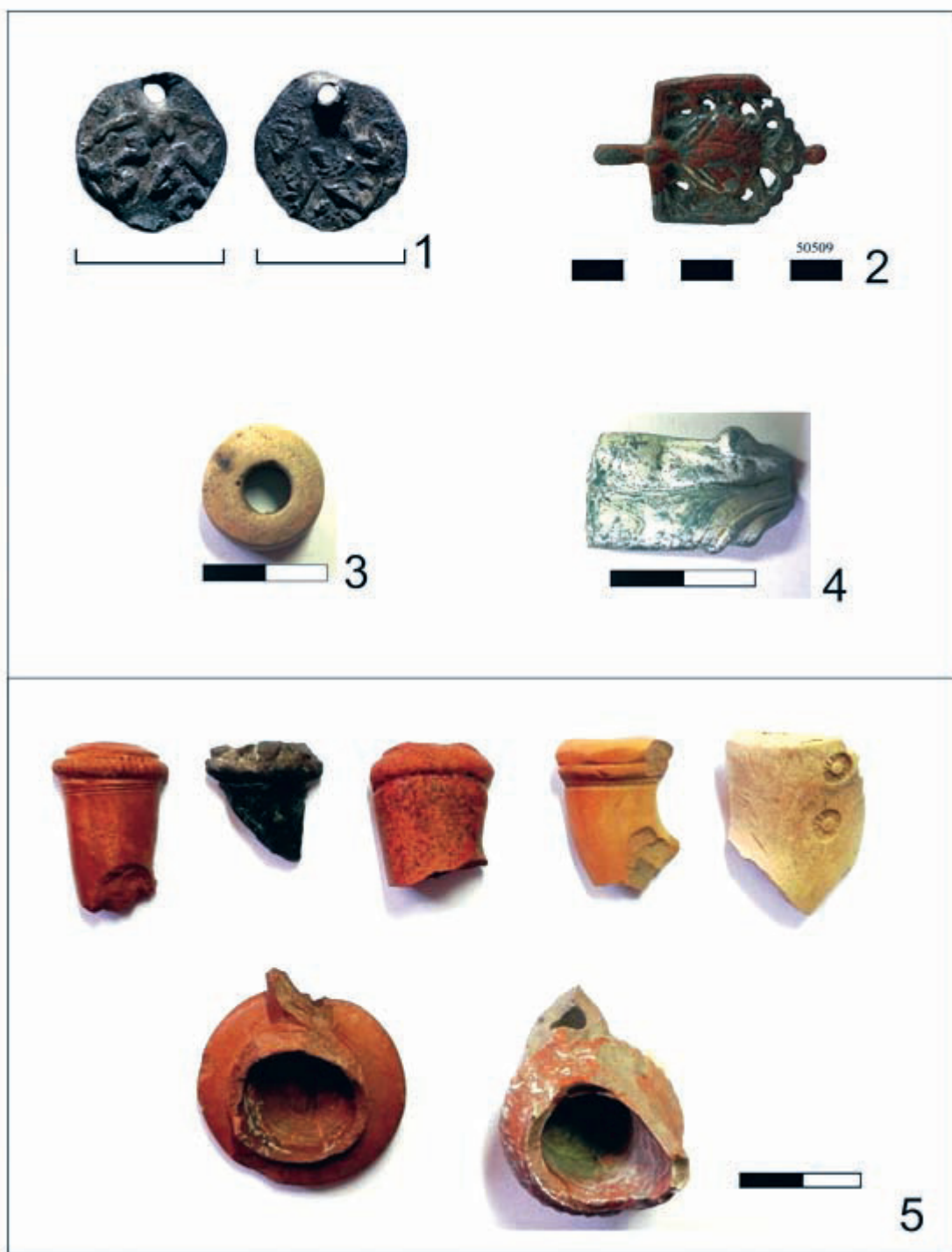
8. sat Cheia, com. Grădina, jud. Constanța; Punctele: Cheia – Pazvant I și II, Cheia – Peștera Craniilor

Pl. VII – ceramică din aşezarea Pazvant II

8. sat Cheia, com. Grădina, jud. Constanța; Punctele: Cheia – Pazvant I și II, Cheia – Peștera Craniilor

Pl. VIII – fig.1- monedă din M.1, Pazvant I; fig. 2 - 5 piese din aşezarea Pazvant II

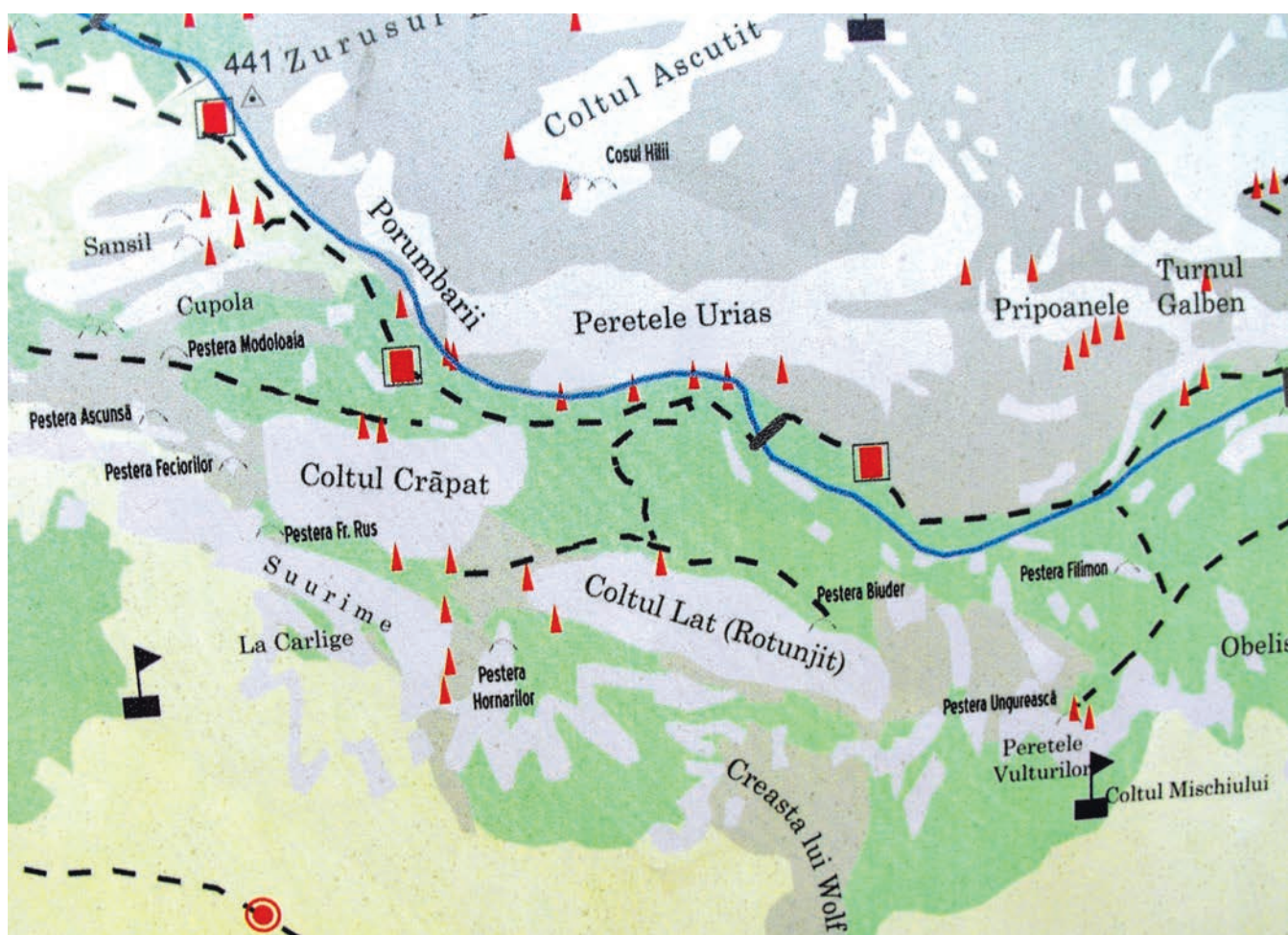

Fig. 1. Amplasarea Peșterii Caprelor/Peștera Ungurească și a Peșterii Binder

Fig. 2a. Peștera Binder, planul sondajelor.

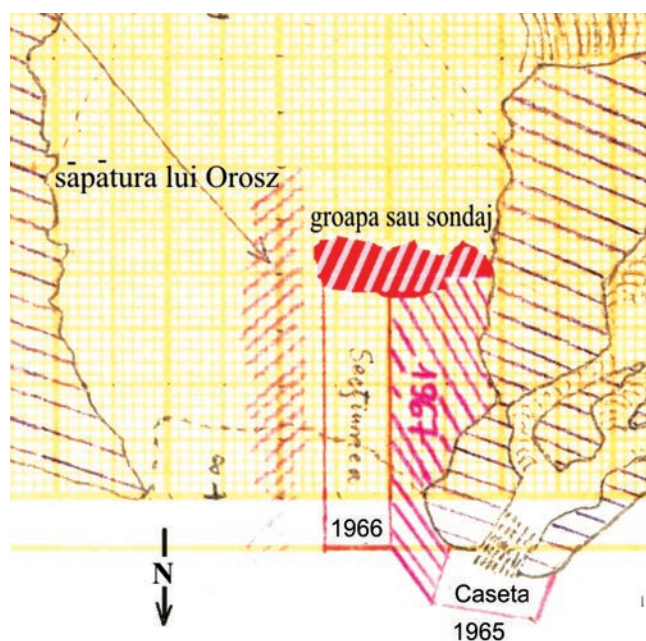

Fig. 2b. Gura Peșterii Binder

9 Cheile Turzii, comuna Petreștii de Jos, jud. Cluj; Punct: „Peștera Ungurească”, „Peștera Balica”, „Peștera Binder”

Fig. 3. Peștera Binder, profilul stratigrafic din zona săpăturilor lui N. Vlăssă

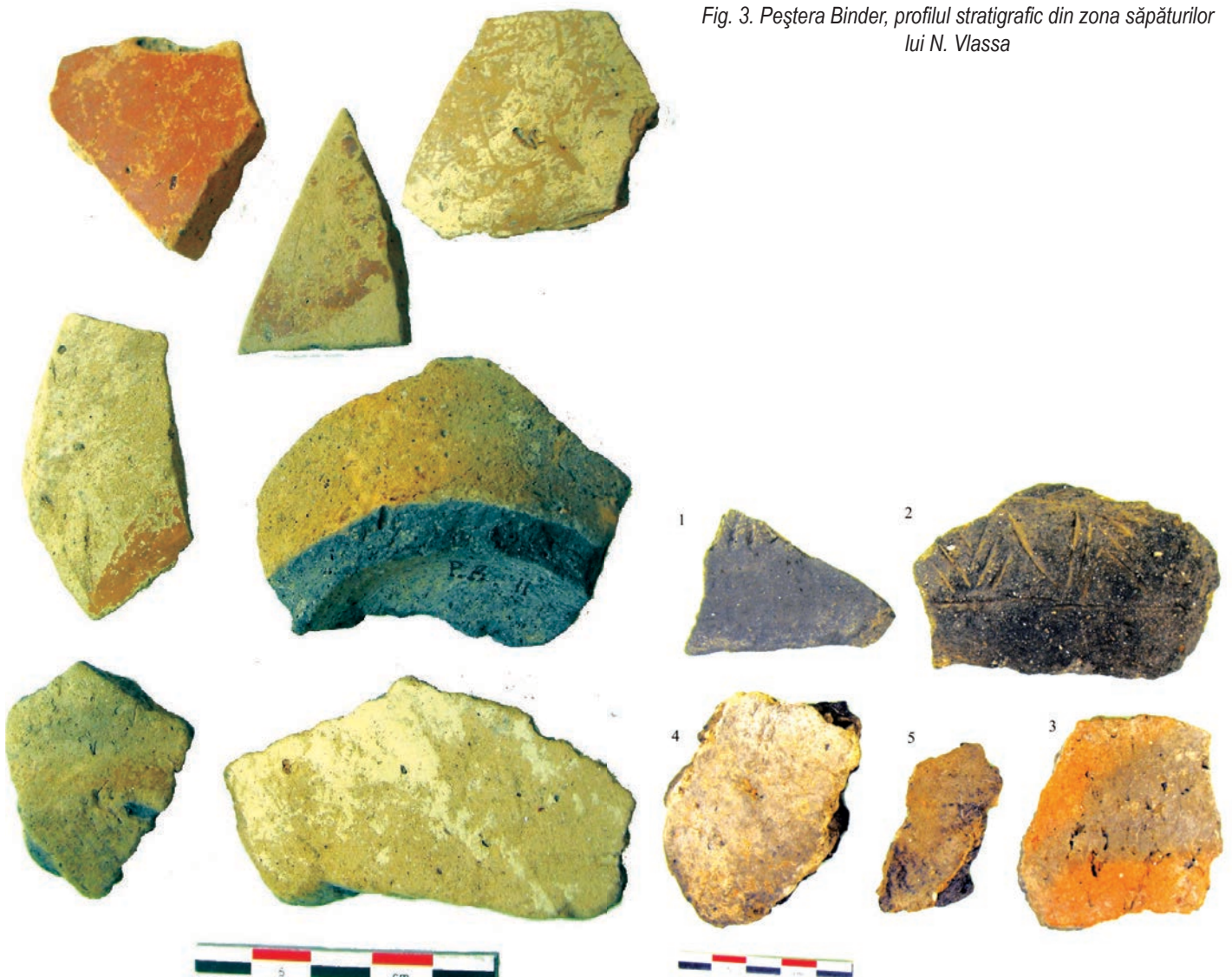

Fig. 4. Peștera Binder, ceramică: a și b/4-5, cultura Zau, faza II; b/1, ceramică decorată cu șnur; b/2, 3, orizontul toarte pastilate/Scheibenhinkel.

9. Cheile Turzii, comuna Petreștii de Jos, jud. Cluj; Punct: „Peștera Ungurească”, „Peștera Balica”, „Peștera Binder”

Fig. 5. Peștera Binder, fragment pictat Petrești AB

Fig. 6. Peștera Binder, orizontul toarte pastilate

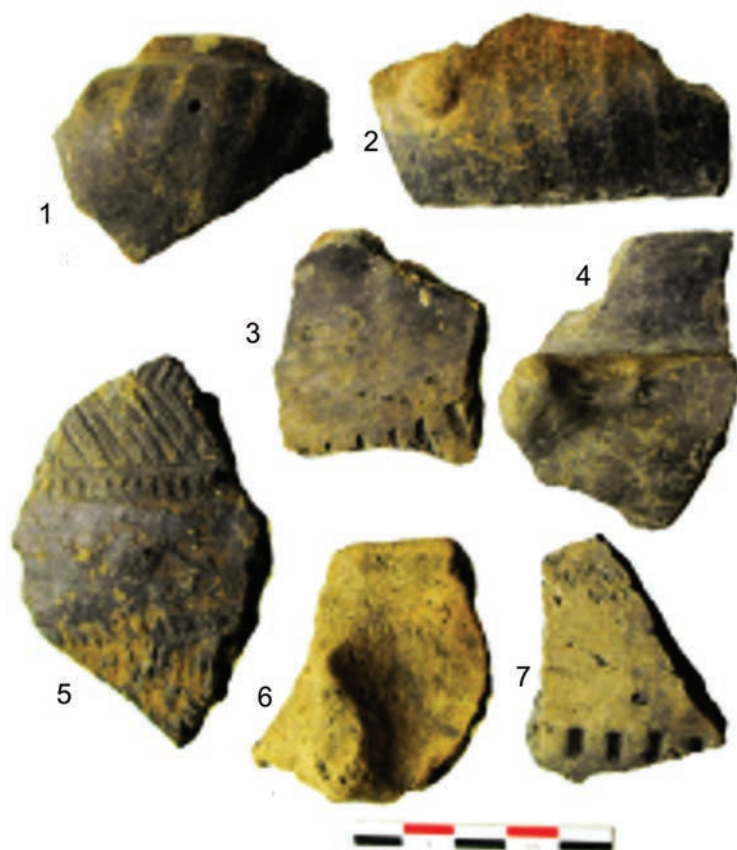

Fig. 7. Peștera Binder, orizontul toarte pastilate (1-4); 5, Coțofeni I

Fig. 8. Peștera Binder, protomă zoomorfă, orizontul toarte pastilate

Fig. 9. Peștera Binder, Coțofeni I

Fig. 10-11. Peștera Binder, Coțofeni II

9. Cheile Turzii, comuna Petreștii de Jos, jud. Cluj; Punct: „Peștera Ungurească”, „Peștera Balica”, „Peștera Binder”

Fig. 12a. Măgele din os.

Fig. 12b. Artefacte din os

Fig. 13. Spălarea pământului în râul Hășdate

9. Cheile Turzii, comuna Petreștii de Jos, jud. Cluj; Punct: „Peștera Ungurească”, „Peștera Balica”, „Peștera Binder”

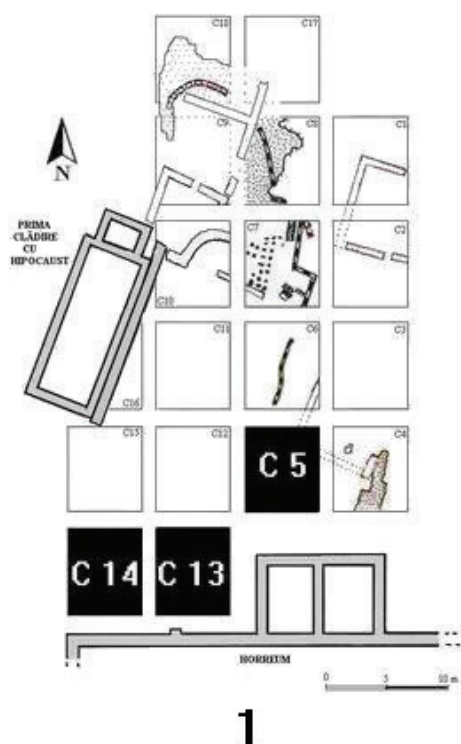

Fig. 1 - Amplasarea casetelor cercetate în anul 2015; Fig. 2 - Fundație din piatră (C 5); Fig. 3 - Canal din cărămizi (C 5); Fig. 4 - Nivelare din sec. IV (C 5); Fig. 5 - Aliniament din piatră (C 13); Fig. 6 - Alee (?) din pietriș și cărămizi (C 14)

10. oraș Corabia, cartier Celei, jud. Olt; Sucidava

Fig. 7 - Monedă de bronz (C 13); Fig. 8 - Proiectil de balistă, din piatră (C 5); Fig. 9 - Buterolă de teacă, din bronz (C 13).
Fig. 10 - Arici, din fier (C 13); Fig. 11 - Vârf de săgeată, din fier (C14); Fig. 12 - Aspect general din timpul săpăturilor.

10. oraș Corabia, cartier Celei, jud. Olt; Sucidava

Pl. I: 1 – Fortificația preistorică de la Cornești-Iarcuri, cu planul suprafeței T.X/2015; 2 – Planul II de cercetare din suprafața T.X/2015.

11. Cornești, județul Timiș; Punct: Iarcuri

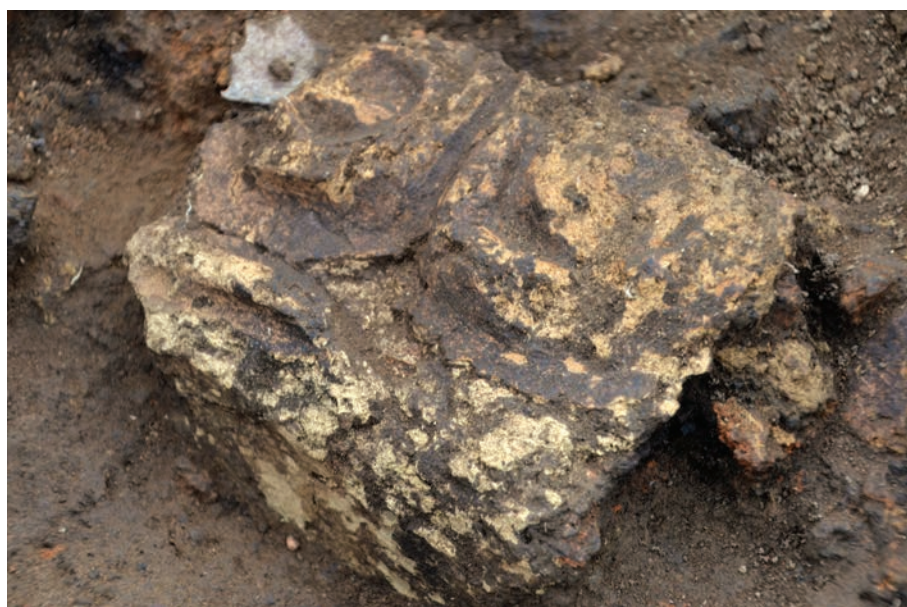

1

2

3

Pl. II: 1 – Cornești-Iarcuri, secțiunea T.X/2015, complexul AU.03 (profil intern); 2 – Cornești-Iarcuri, secțiunea T.X/2015, complexul AU.57 (profil intern); 3 – Cornești-Iarcuri, secțiunea T.X/2015, complexul AU.57 (fragment de perete ornamentat cu motive spiralice, in situ).

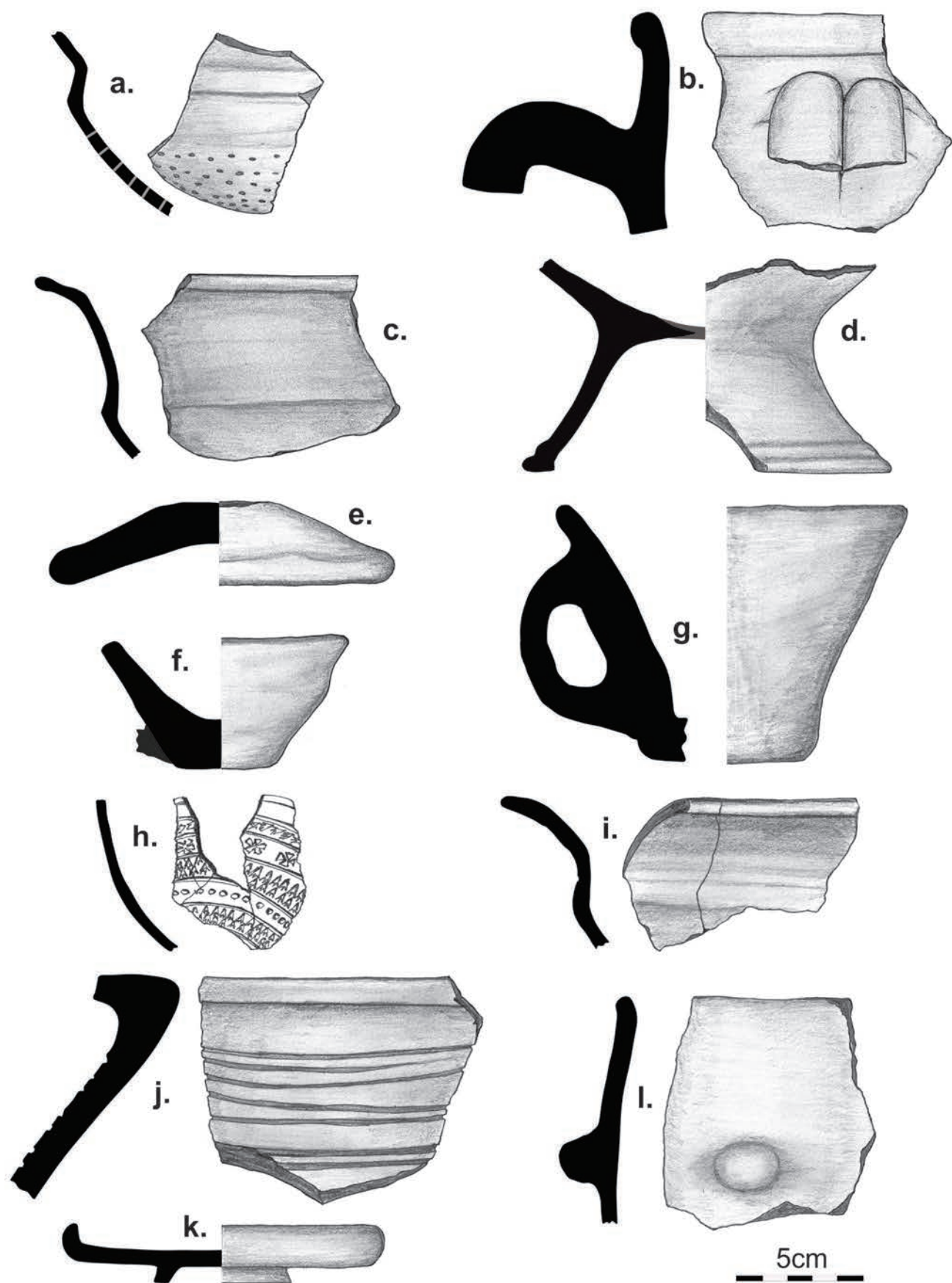
11. Cornești, județul Timiș; Punct: Iarcuri

Fig. 2 Artefacte de la Crăsanii de Jos-Piscul Crăsanii: **a- c**) căni, **d-e**) cești, **f**) urcior, **g**) jetoane, **h**) picior de fructieră, **i**) fructieră (**a-e, g-i** C 13; **f**. C 43).

12. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița; Punct: Piscul Crăsanii

Fig. 1 Vase ceramice de la Crăsanii de Jos-Piscul Crăsanii: a, c) strecurători, b) amforă elenistică de tip Pseudo-Cos, d) cupă cu picior, e) capac, f, g) ceaști-opaiț, h) bol getic cu decor în relief, i) fructieră, j) vas de provizii, k) bol, l) borcan; a-f) Complex 13, g-h) Complex 44, i) Complex 43, j-l) strat arheologic.

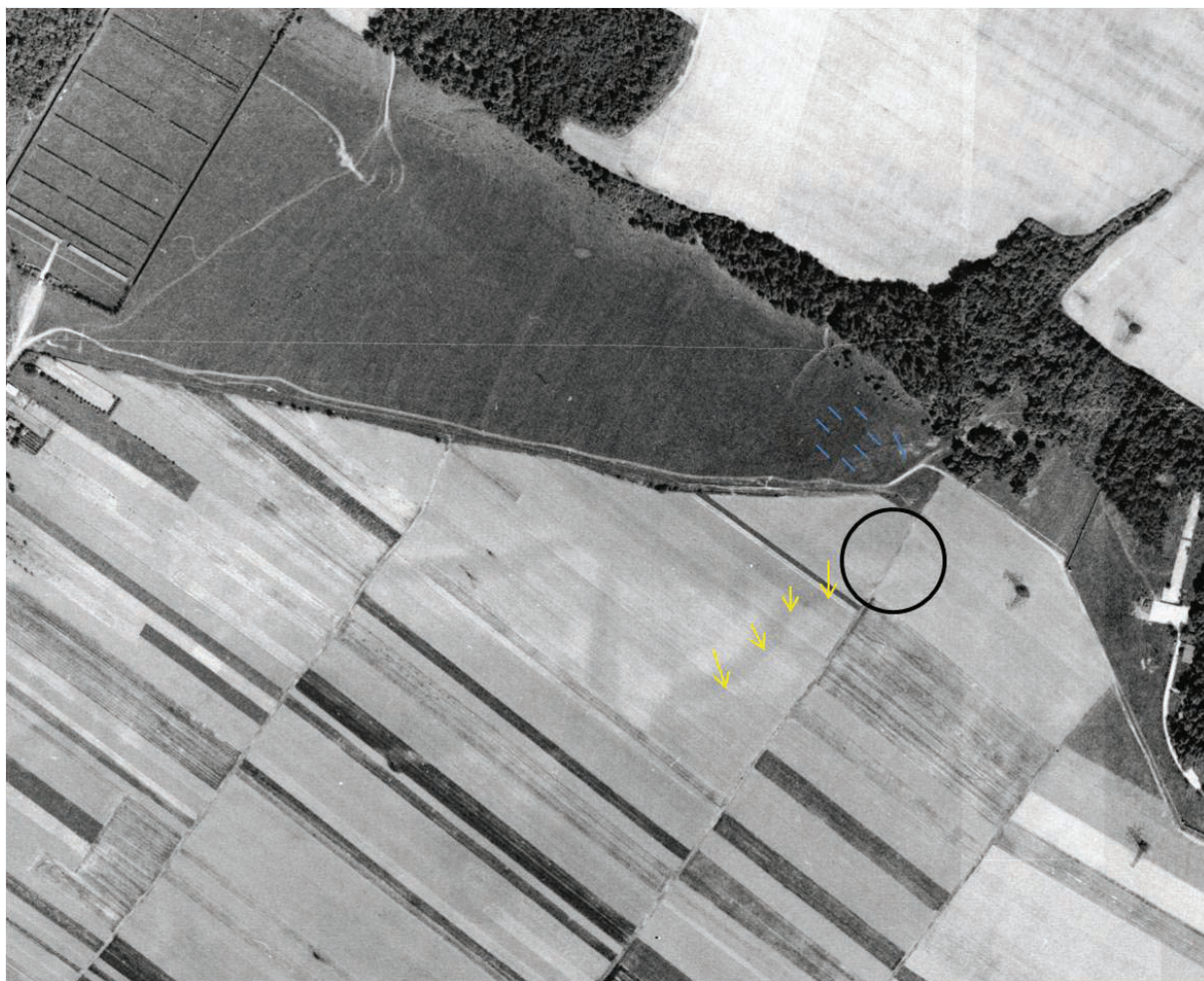

Fig. 1. Ortofotoplanul pe zona tell-ului de la Geangoești, pe care este marcat situl arheologic, meandrul fosil al râului Dâmbovița și zona mlăștinoasă

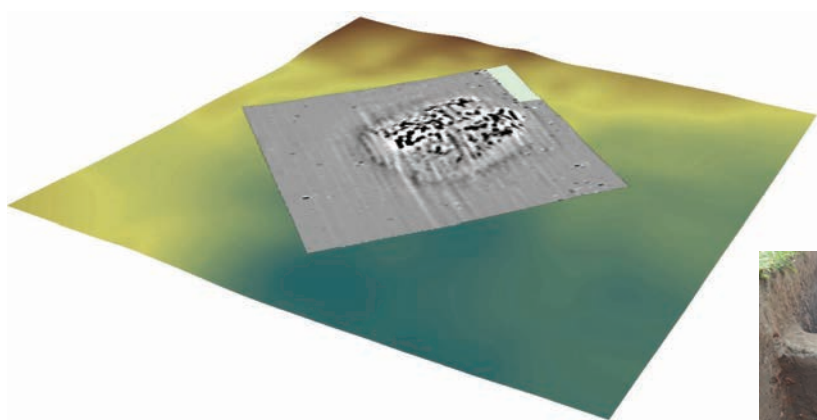
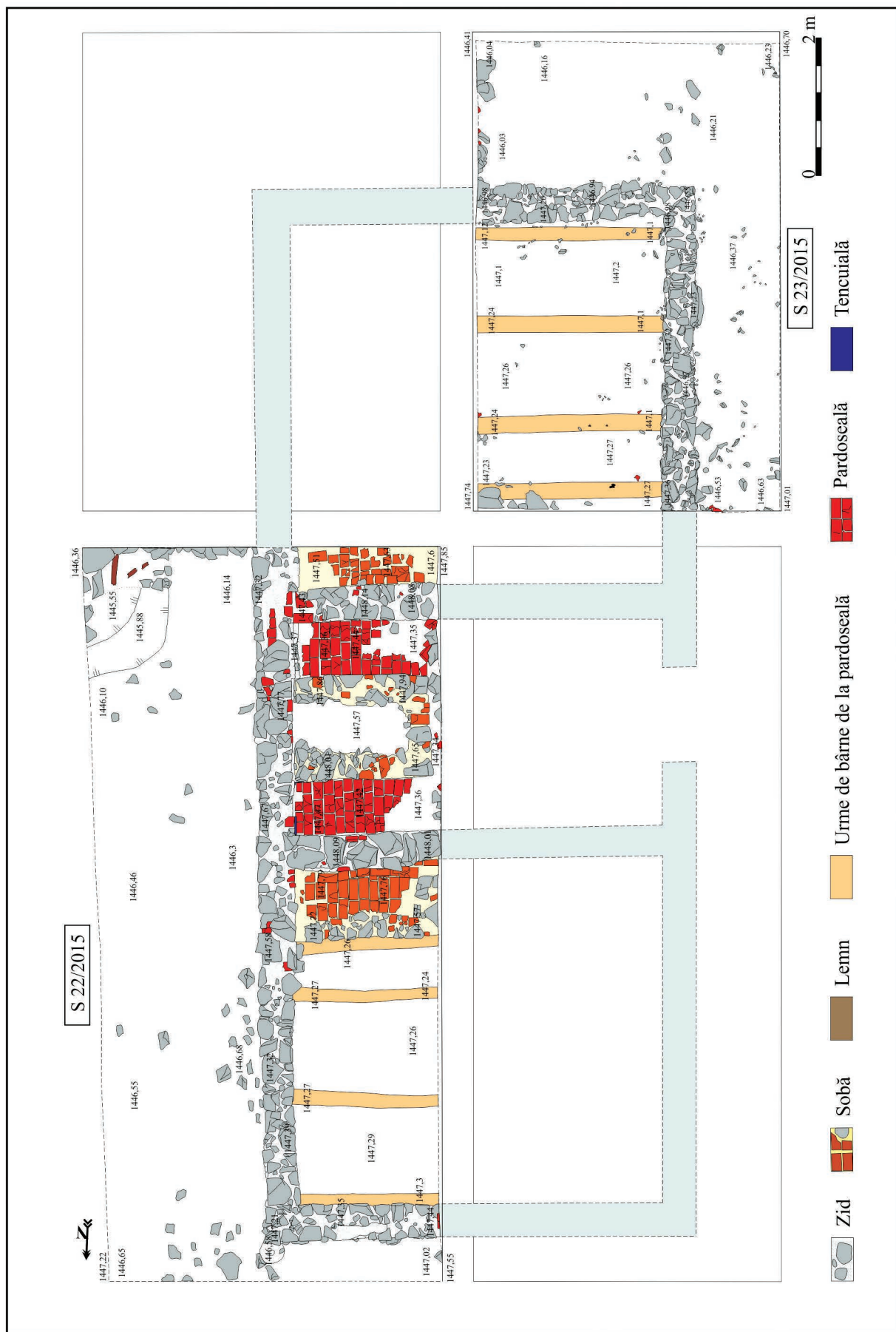

Fig. 2. Proiecția 3 D a tell-ului Hulă din localitatea Geangoești suprapusă de magnetogramă (sunt vizibile structura de delimitare a așezării, urmele locuințelor incendiate din nivelul superior și sondajul din 1960, marcat cu săgeți roșii) (autori D. Micle, A. Stăvilă)

Fig. 3. Fotografia asupra profilului de S a S. Ia/1960, careurile 1 și 2

14. sat Geangoești, com. Dragomirești, Jud. Dâmbovița ; Punct: Hulă

Planșa Gheorghieni. Vama Prieske. Grondul general al S 22 și S 23.

Fig. 1. Turnul T 1

Fig. 2. Turnul T 2

16. oraș Hârșova, jud Constanța; [Carsium]; Punct: Cetate, str. Cetății - str. Carsium

Fig. 3. Ceramică medievală

Fig. 4. Fragmente de farfurii și castroane

Fig. 5. Fragmente de guri de amforă

Fig. 6. Mănuși de amfore

16. oraș Hârșova, jud Constanța ; [Carsium]; Punct: Cetate, str. Cetății - str. Carsium

Fig. 1. ISACCEA, jud. Tulcea [Noviodunum]; Punct Cetate (Pontonul Vechi; Sector: Sud-Est

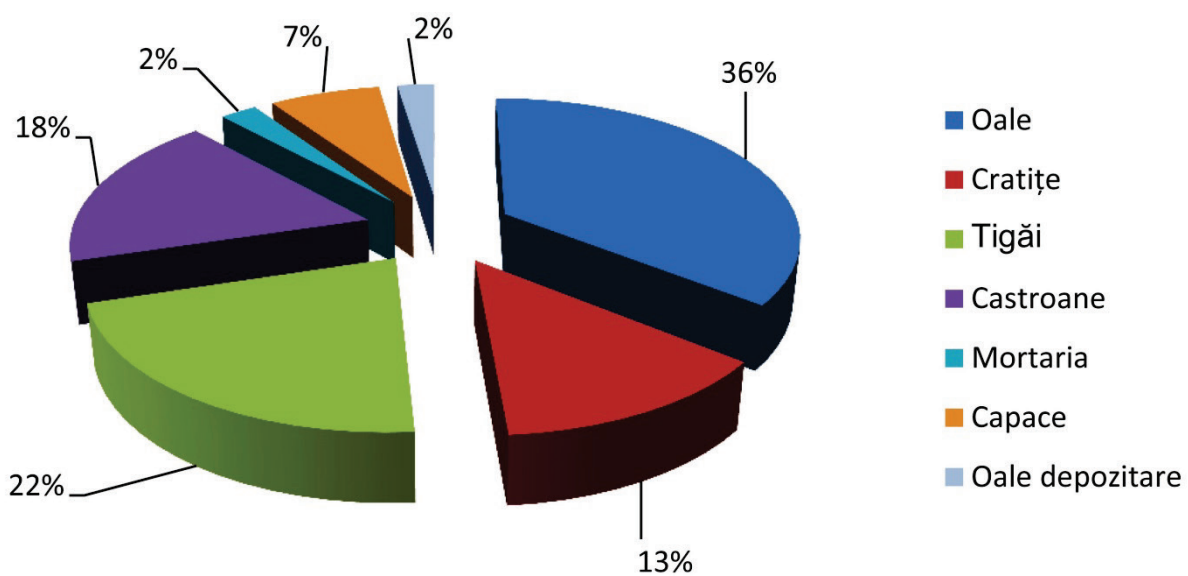

Fig. 2. Ponderea formelor ceramicii de bucătărie descoperite la Noviodunum

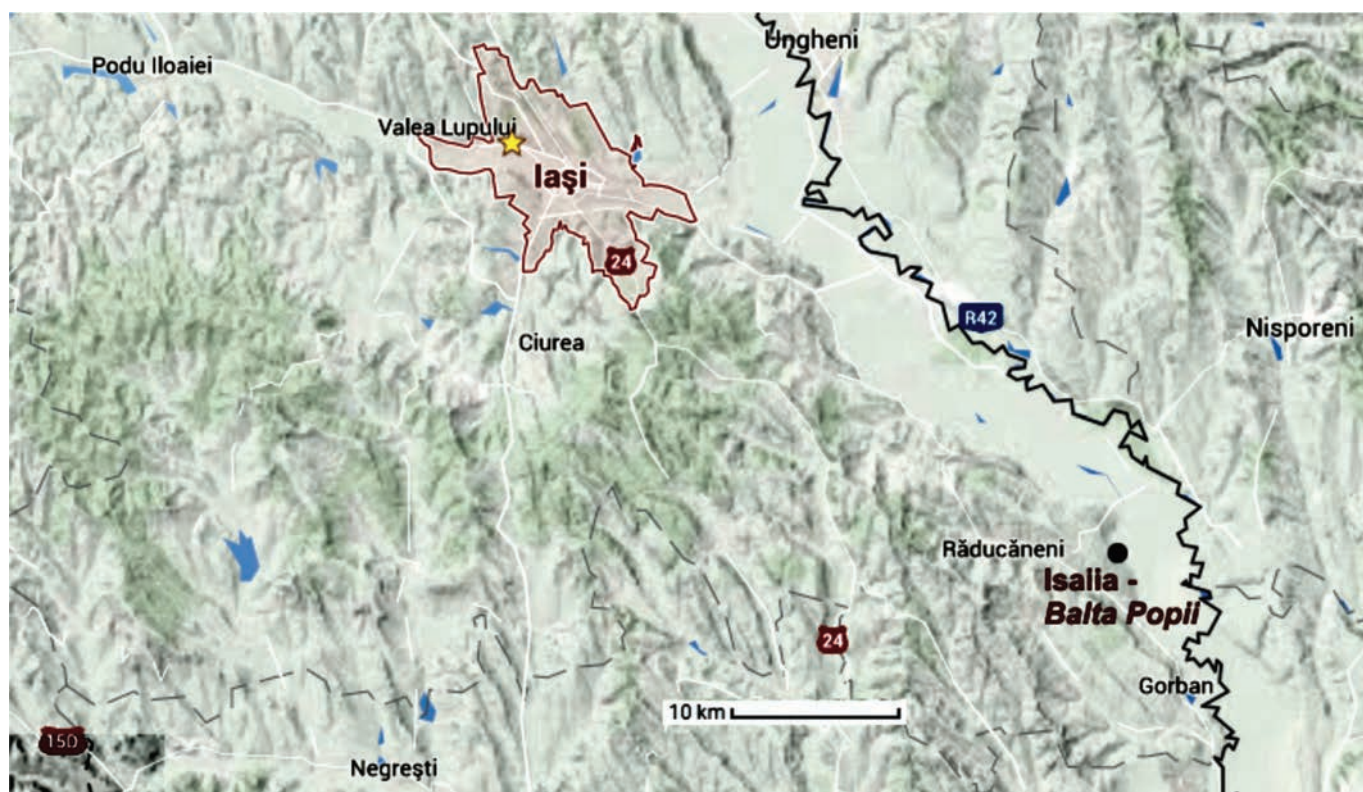

Fig. 1. Amplasarea geografică a sitului Isăia – Balta Popii

Fig. 2. Fotografie satelitară a zonei sitului Isăia – Balta Popii

19. sat Isăia, com. Răducăneni, jud. Iași; Punct: Balta Popii

Fig. 3. Situl de la Isaiia – Balta Popii. Vedere dinspre NE

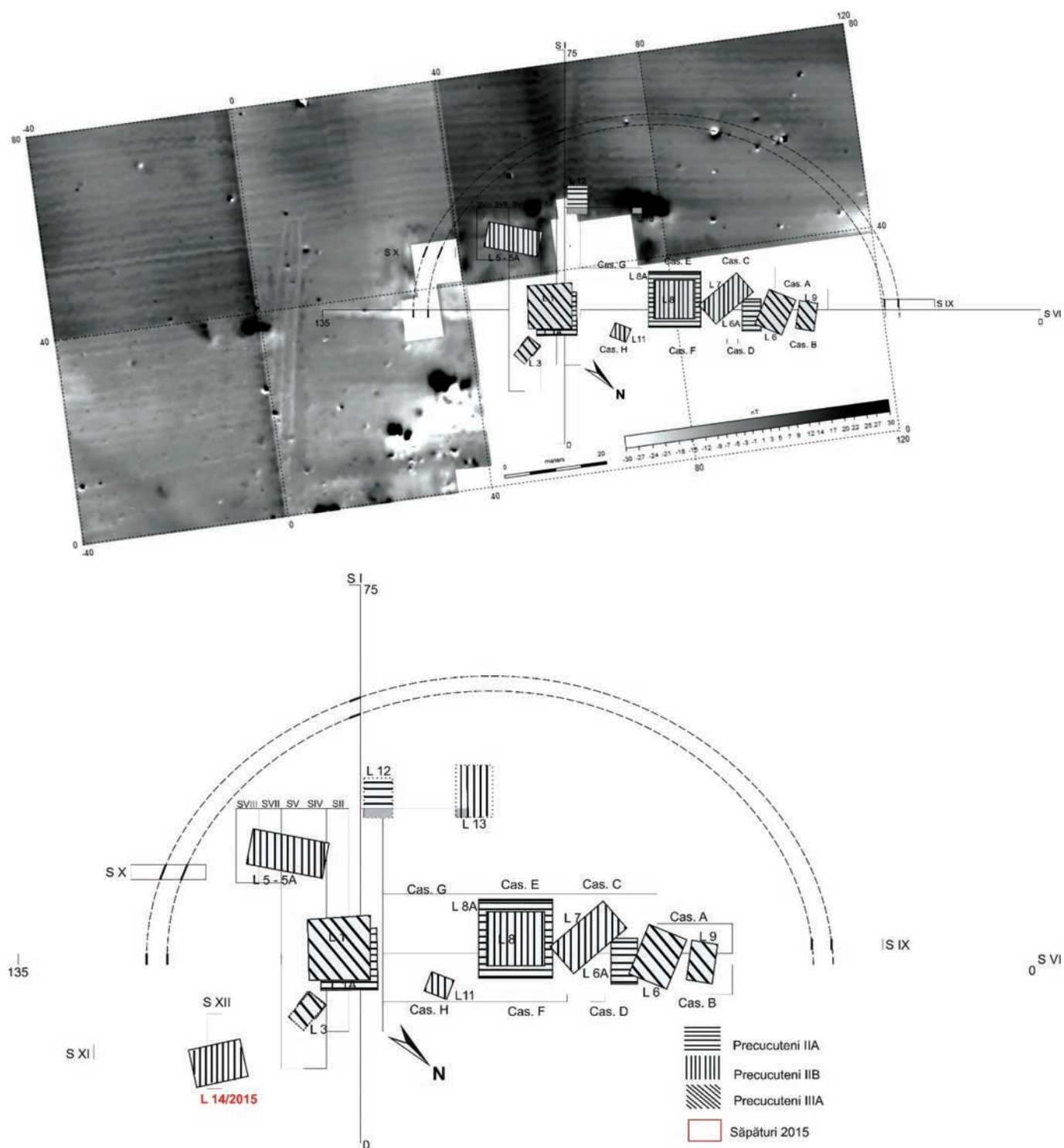

Fig. 4. Isaiia-Balta Popii. Prospekțiuni geomagnetice care au evidențiat locuința nr. 14; Planul general al săpăturilor și locuințe descoperite (campaniile 1996, 1998, 2000-2005, 2007-2010, 2015)

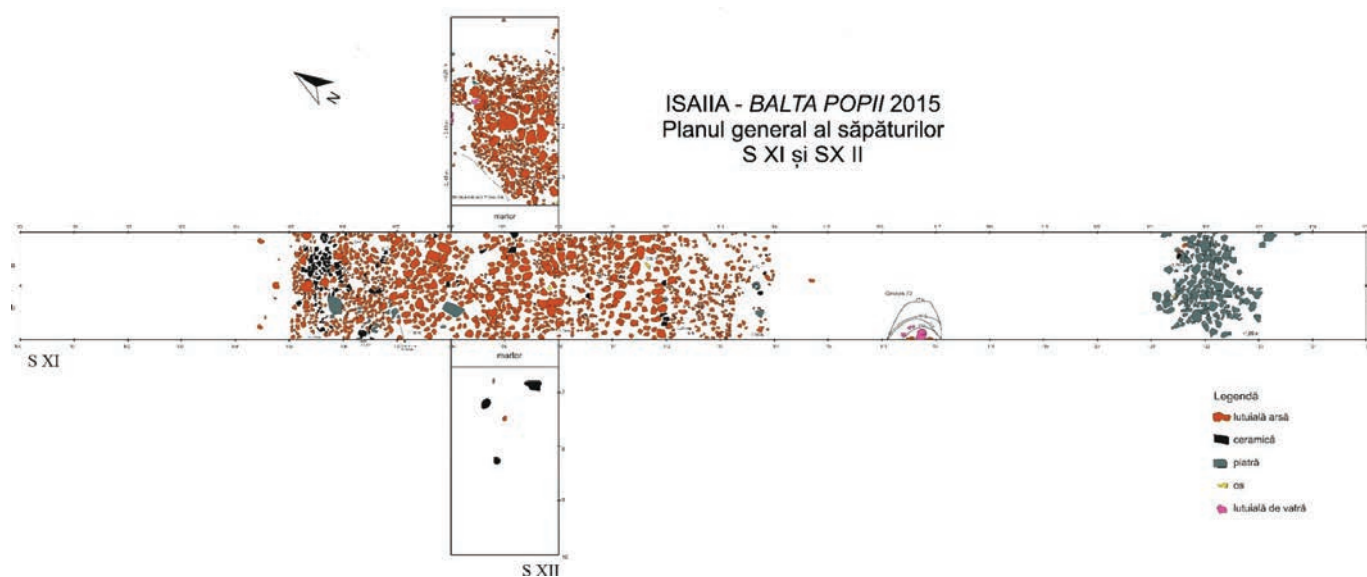

Fig. 5. Isaiia-Balta Popii. Complexele dezvelite în campania 2015

Fig. 6. Isaiia-Balta Popii. Locuința nr. 14

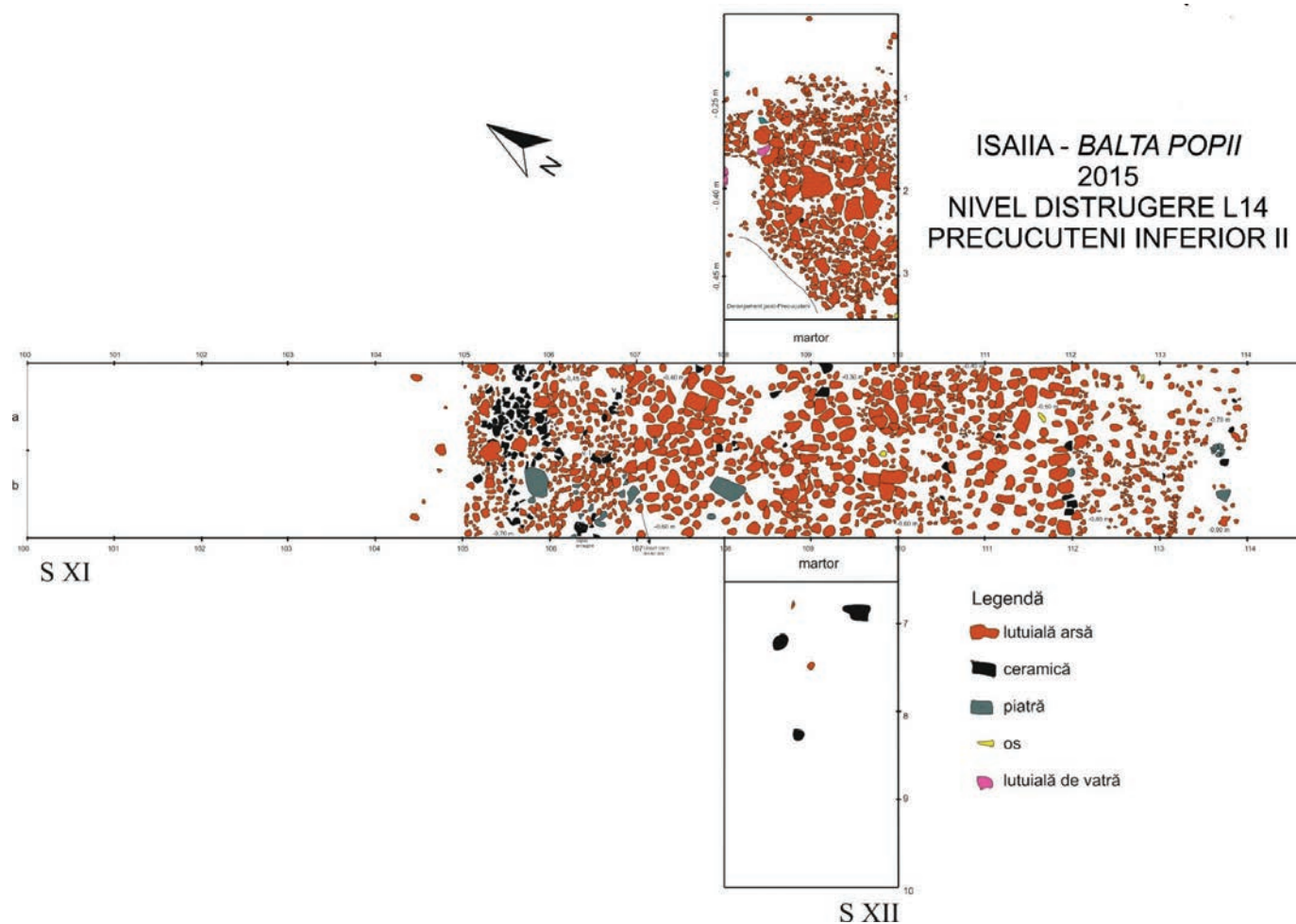

Fig. 7. Isaiia-Balta Popii. Locuința nr. 14

Fig. 8. Isaiia-Balta Popii. Locuința nr. 14. Detaliu vas întregibil

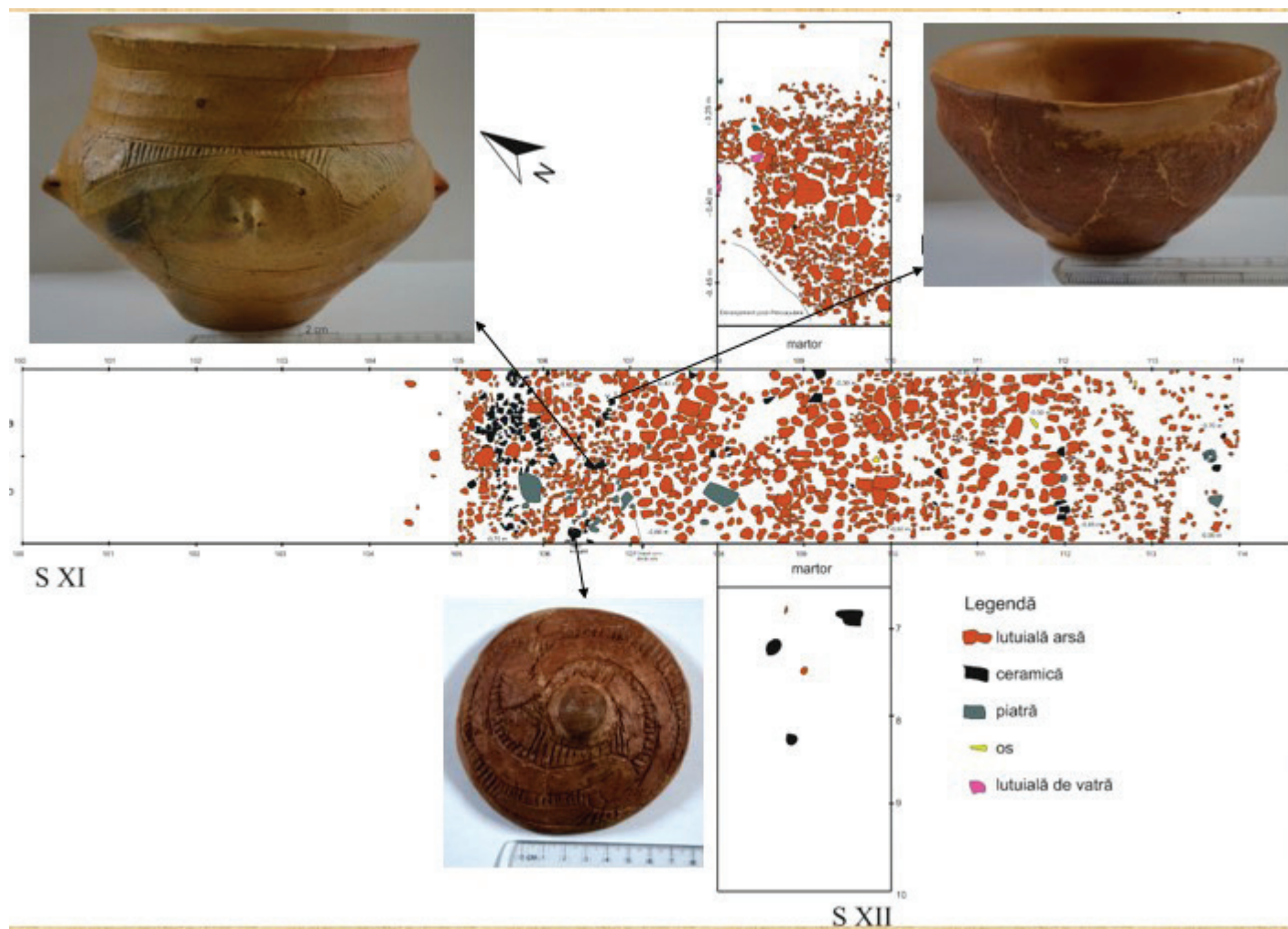

Fig. 9. Isaiia-Balta Popii. Vase întregibile din locuința nr. 14

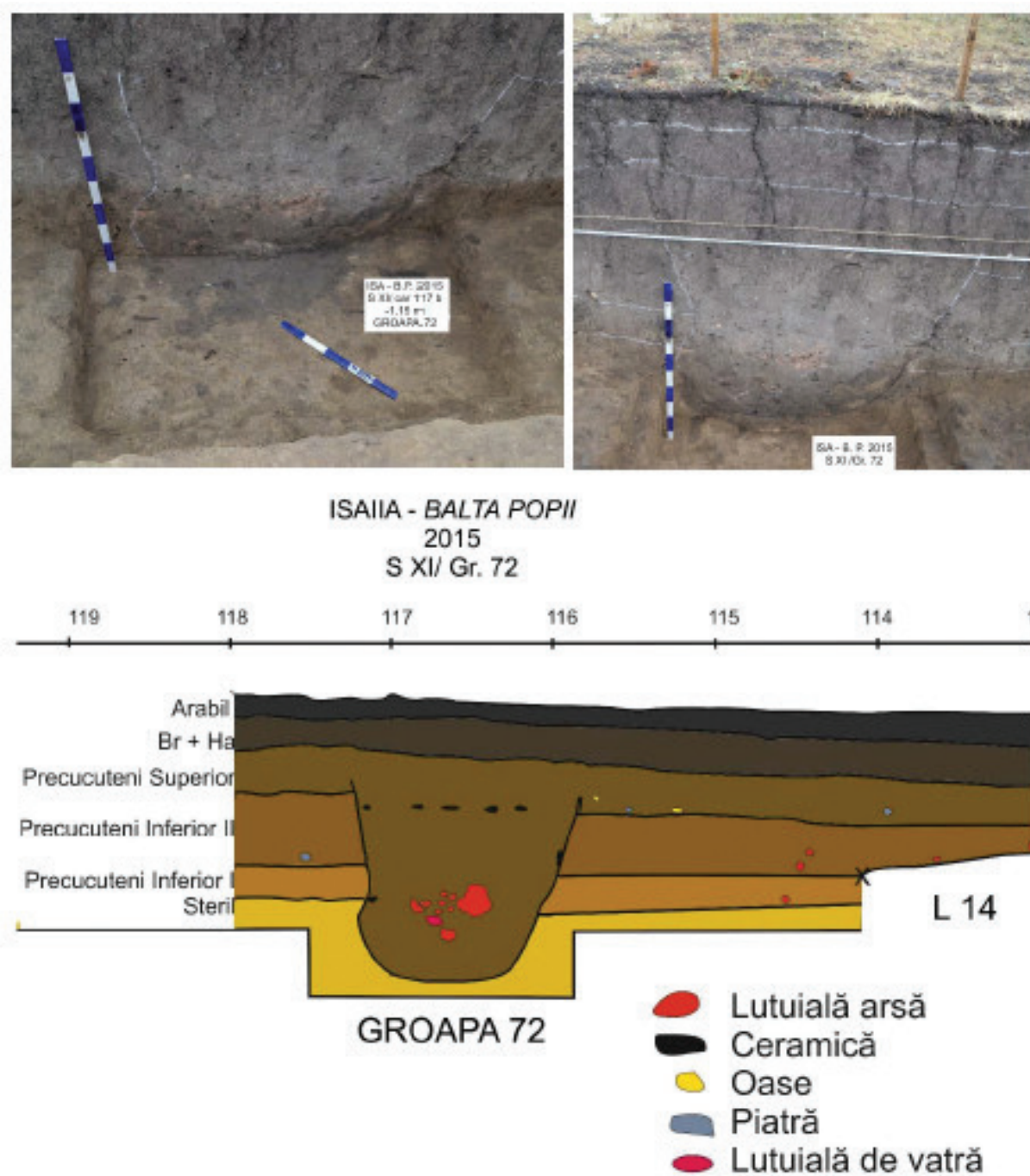

Fig. 10. Isaiia-Balta Popii. Groapa nr. 72 și stratigrafia secțiunii SXI

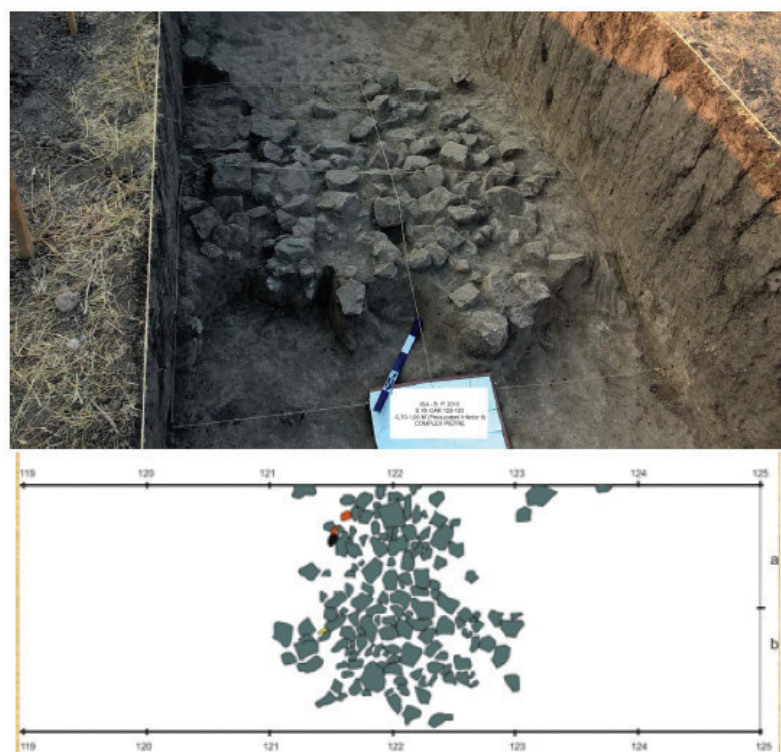

Fig. 11. Isaiia-Balta Popii. Complex de pietre

Fig. 12. Momentul desfacerii vasului din L 14.

Fig. 13. Complexul de cult din locuința 14

19. sat Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași; Punct: Balta Popii

RTS - Capătul de nord al SI. Pământul închis la culoare din capătul de nord marchează întinderea intervenției moderne – fie în timpul trasării Z3, fie în momentul lucrărilor de restaurare a porții K; mira indică traseul zidului de nord al C2.

RTS - Fragment de placă din marmură

RTS - Cele două platforme de piatră corespunzătoare M2 și probabil M3, în momentul conturării în grund; se observă în estul secțiunii conturul unei gropi moderne care a tăiat partea inferioară a M2

RTS - M2 și M3 după curățare

RTS - M2

RTS - C2, vedere dinspre sud

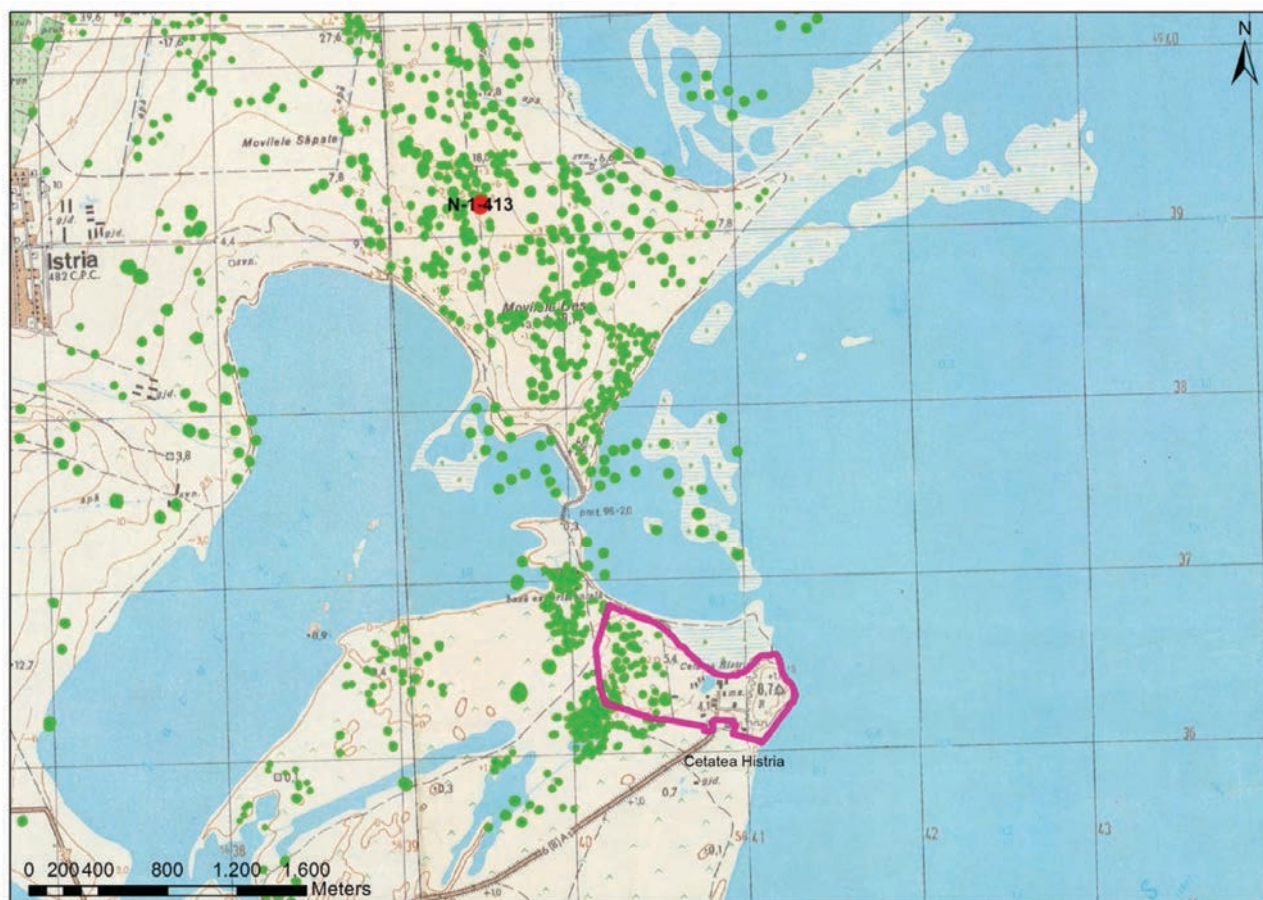

Fig. 1. Necropola - Harta

Fig. 2. Necropola - Rug funerar și mormânt

S III - profil Sud

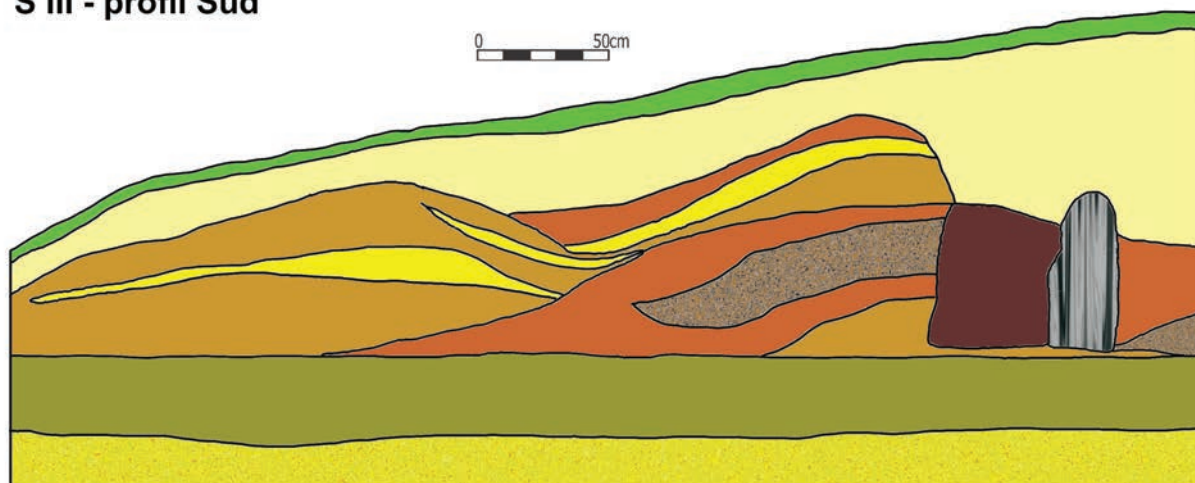

Fig. 3. Necropola - S3 - profil Sud final

Cx 1 - profil intermediar de Vest

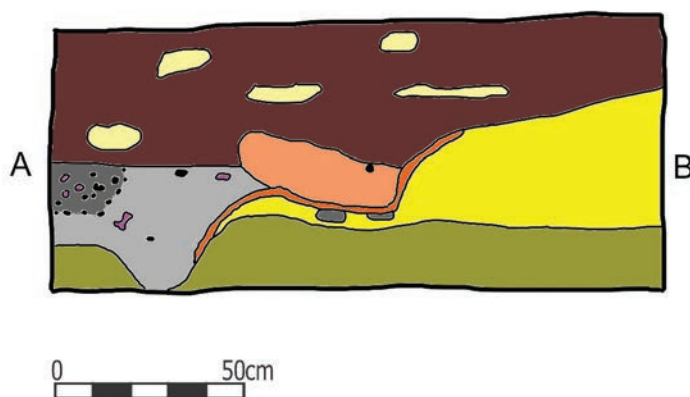
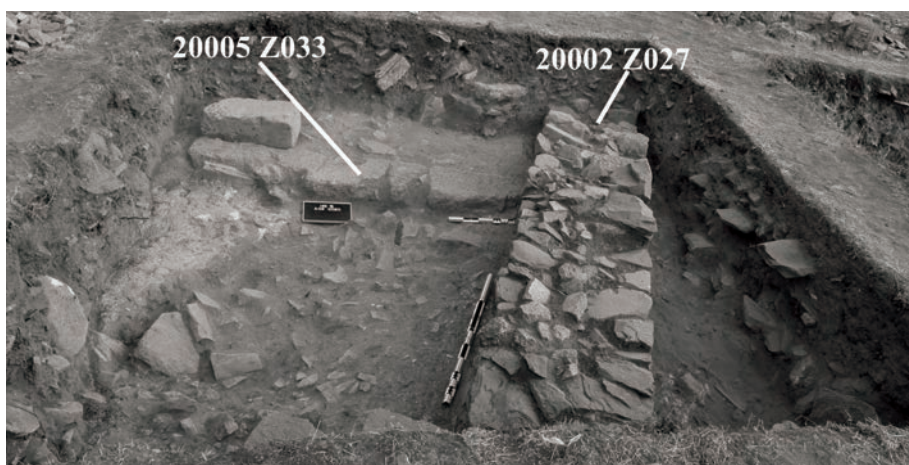
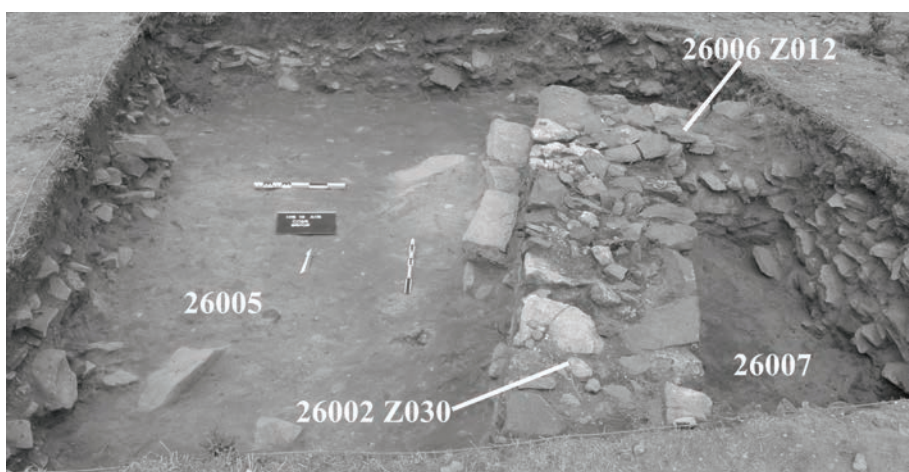
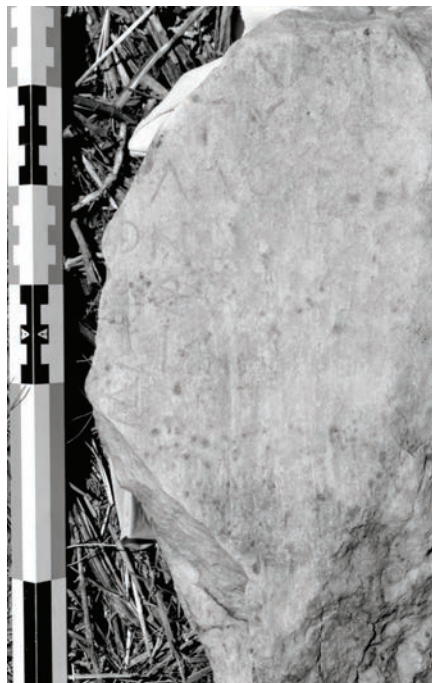

Fig. 2. Necropola - Profil intermediar de Vest, final

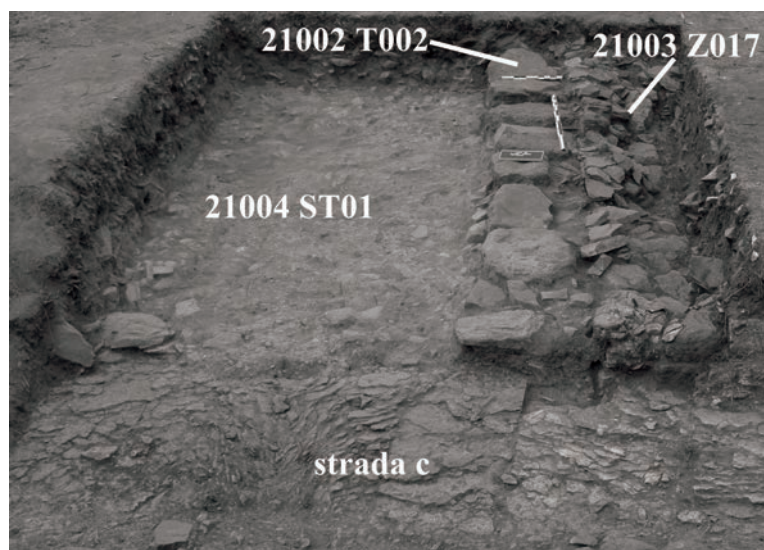

Sectorul ACS (Acropolă Centru-Sud) - UB

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Sectorul ACS (Acropolă Centru-Sud) - UB

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

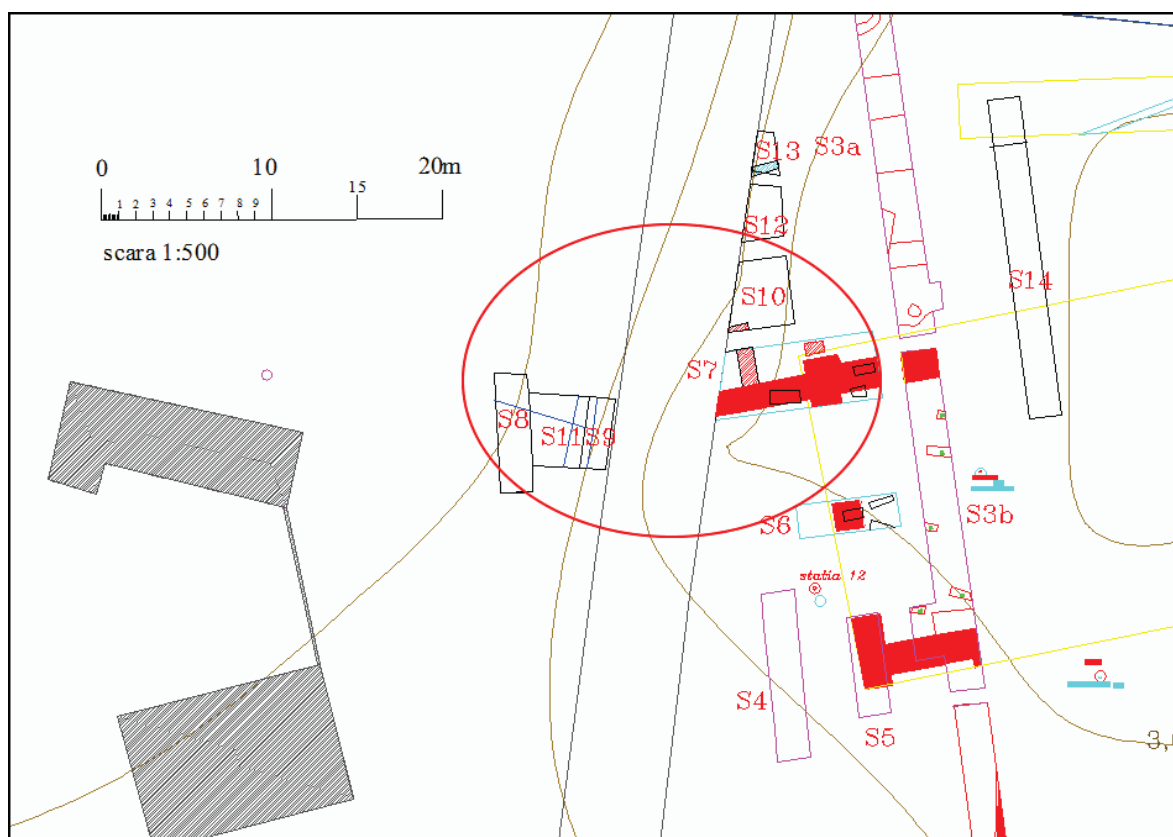

Fig. 1 Plan general Sector Sud 2015

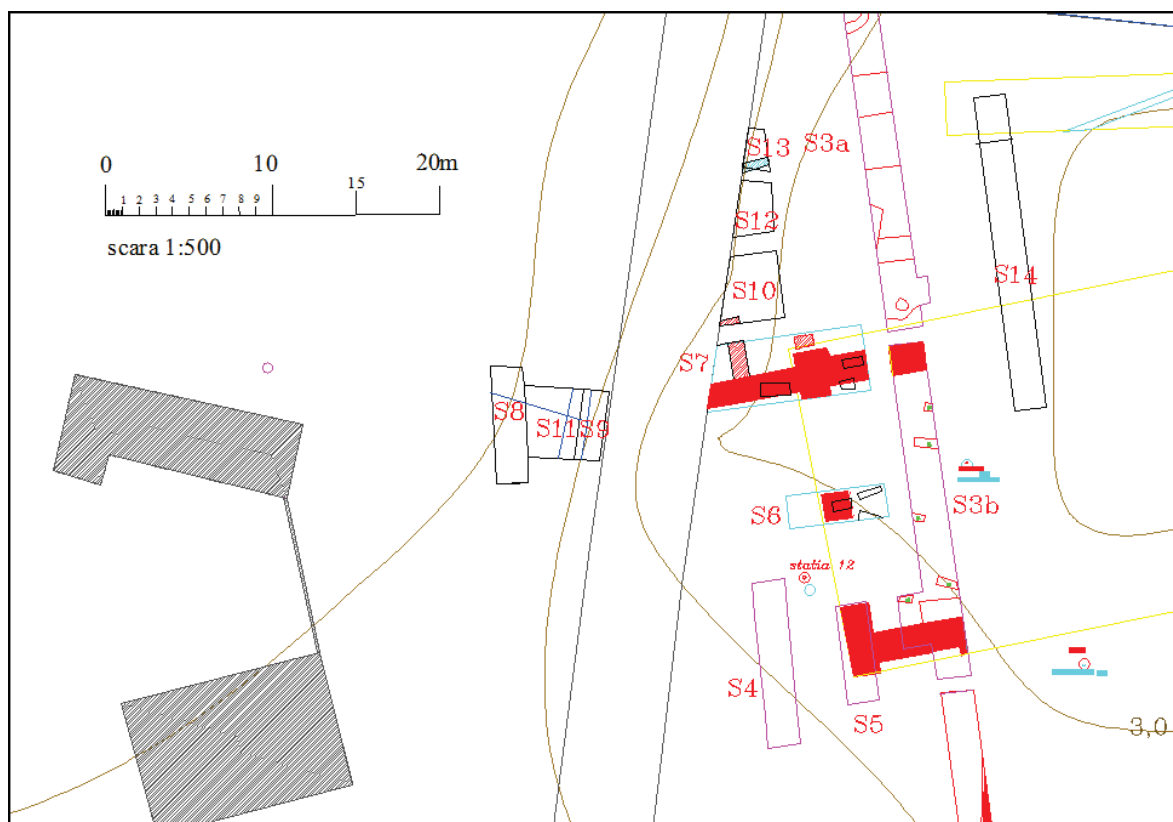

Fig. 2 Edificiul roman timpuriu, cu roșu.

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

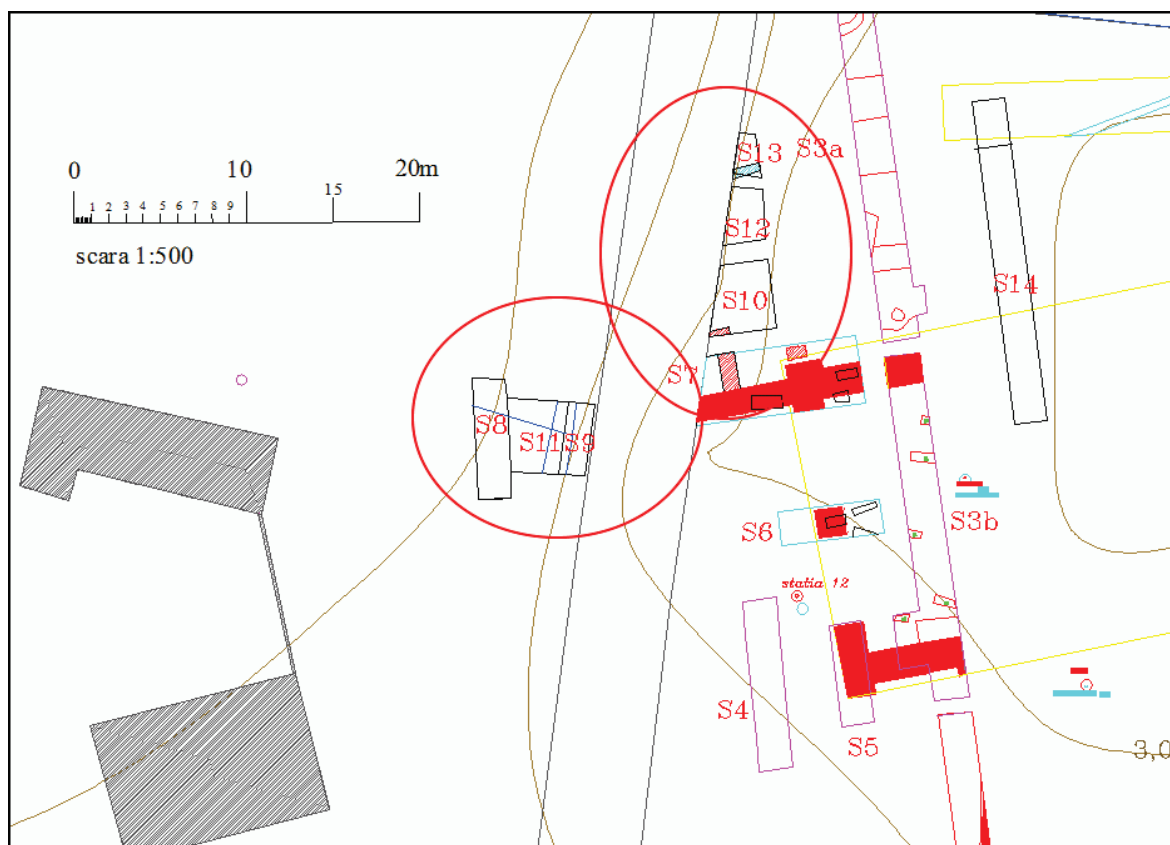

Fig. 3 Cele două zone cercetate în 2015

Fig. 4 S8 Vedere dinspre S

Fig. 5 S9 Vedere dinspre S

Sectorul ACS (Acropolă Centru-Sud) - UB

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 6 S8 Vedere dinspre N

Fig. 7 S9 Dărâmatură edificiu profil S

Fig. 8-9 S11 Platformă/pavaj. Vedere dinspre N și V

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 10 S10 Vedere din spre E

Fig. 11 S10 Vedere din spre V

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 12-13 S10 Vedere dinspre V

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 14 S10 Vedere dinspre V a străzii romane timpurii

Fig. 15 S10 Vedere dinspre E a străzii romane timpurii

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 16 S10 Vedere dinspre NE a străzii romane timpurii

Fig. 17 Latura de S a străzii romane timpurii, cu roșu

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 3. SL 56. Detaliu săpătură

Fig. 18-19S12 Vedere dinspre V și S

Fig. 20S12 Vedere dinspre V

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 21-22 S13 Z17 Vedere dinspre N și V

Fig. 23 S13 Z17 Vedere dinspre N

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 24 S13 Z17 Vedere dinspre V

Histria - Sector Sud

20. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria

Fig. 1. Izvoare - La Izvoare. Secțiunea I (S. I)

Fig. 2. Izvoare - La Izvoare. Resturile (distrugerea) locuinței 1 (L. 1)

20. Sat Izvoare, comuna Dumbrava Roșie, județul Neamț; Punct: La Izvoare

Fig. 3. Izvoare - La Izvoare. Resturile (nivelul ocupațional) locuinței 1 (L. 1)

Fig. 4. Izvoare - La Izvoare. Ritul de fundare (teslă și cereale carbonizate) al locuinței 1 (L. 1)

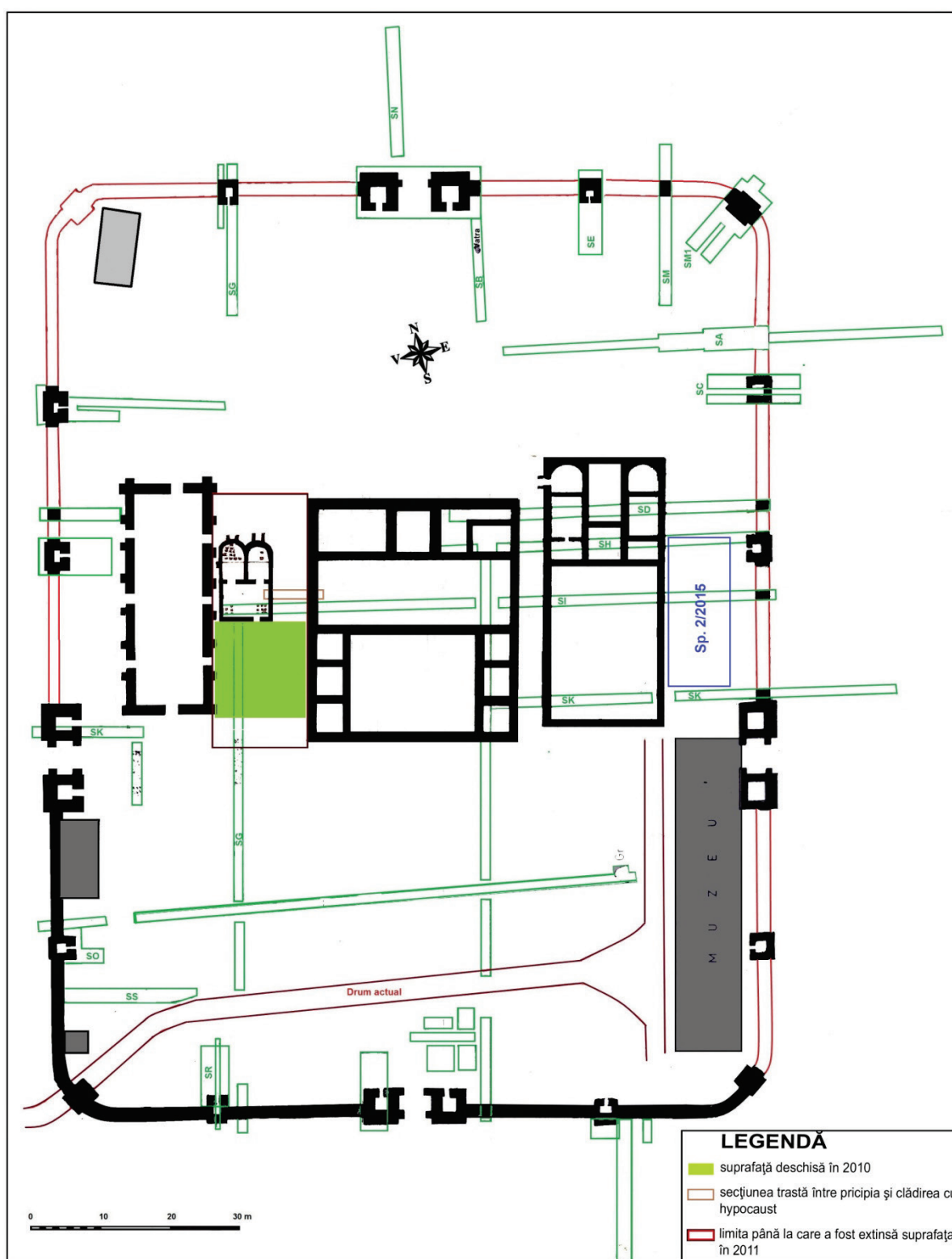

Fig. 1. Planul general al cercetărilor arheologice cu amplasarea Sp.2/2015.

2

3

Fig. 2. Suprafața deschisă la est de praetorium (Sp. 2).

Fig. 3. Nivelul de dărâmtură – detaliu.

22. com. Jidova, Câmpulung, jud. Argeș; Punct: Castrul roman de la Câmpulung - „Jidova”

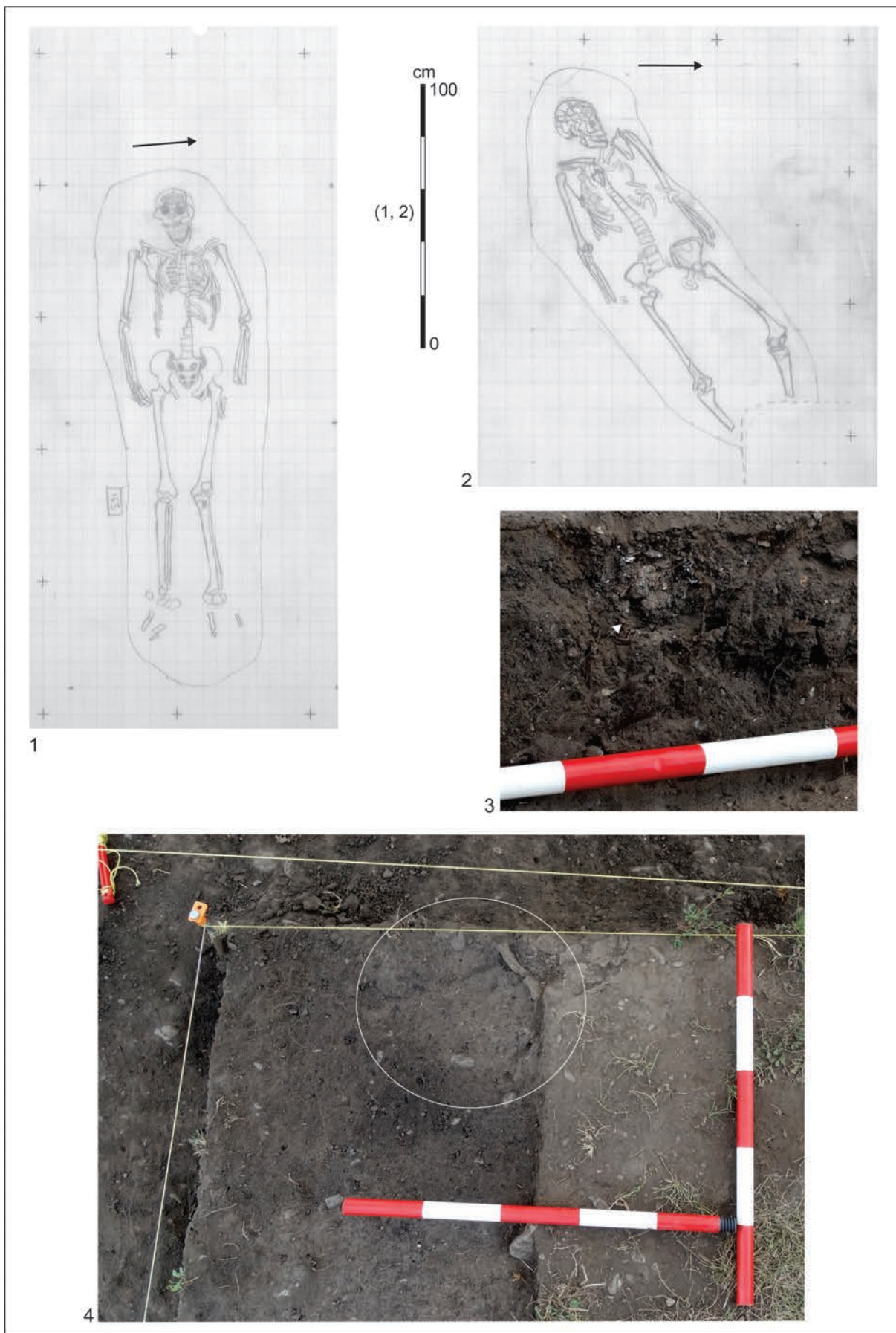

Fig. 1. Jucu de Sus-Râțul boilor/Tetarom III (jud. Cluj). Cimitirele medievale timpurii. Mormintele 19 (2), 20 (1) (secolele XI-XII). Mormântul 15, de incinerare (3, 4) (a doua jumătate a sec. VIII – prima jumătate a sec. IX).

23. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj; Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)

Fig. 1. Zona cercetată în 2015

Fig. 2. Faza târzie cu podelele de opus signinum.

Fig. 3. Faza timpurie cu podeaua din lemn

Fig. 4. Suprafata cercetată în 2015

24. Jupa, Mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin; Punct: Cetate

1

2

Planșa 1. 1. Argamum - Bazilica III; 2. Bazilica I, piscina.

25. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea; [Orgame / Argamum] - Puncte: Capul Dolojman, Insula Bisericuța

1

2

Planșa 2. 1. Argamum - Bazilica I; 2. Insula Bisericuța

25. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea; [Orgame / Argamum] - Puncte: Capul Dolojman, Insula Bisericuța

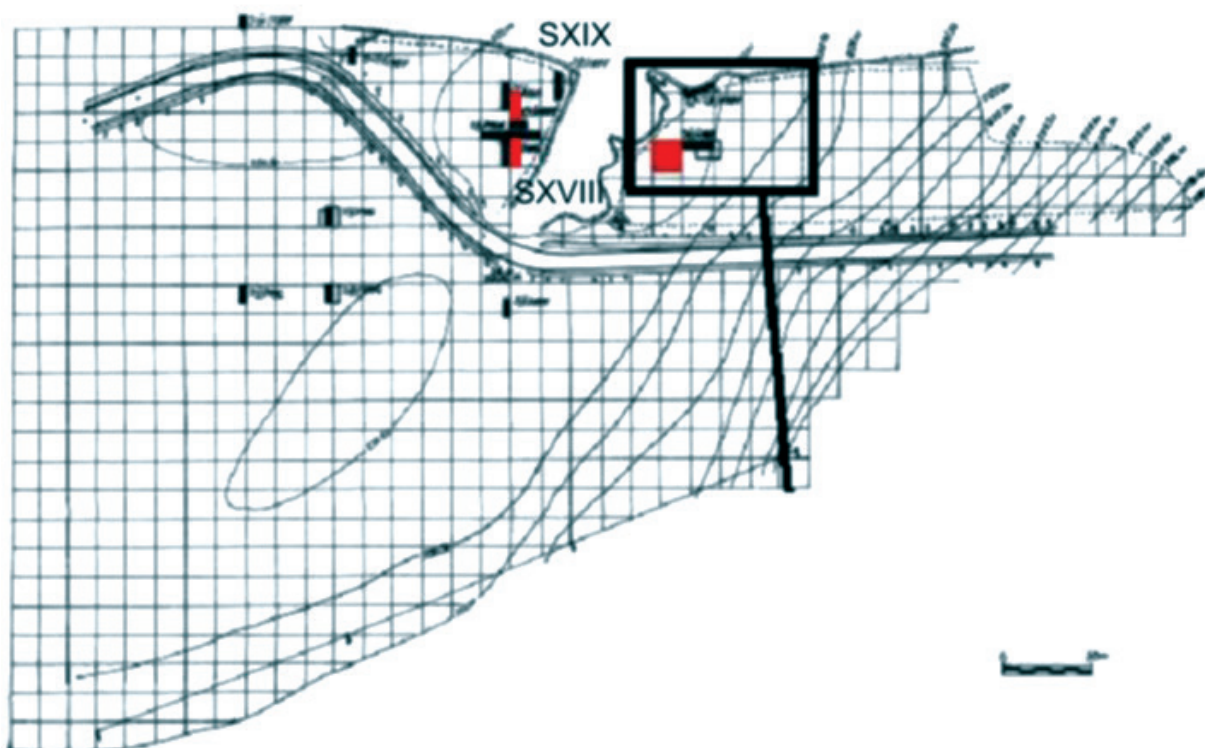

Fig. 1. Ridicarea topografică a sitului arheologic de la Limba-Oarda de Jos, cu precizarea poziției suprafeței SXVIII și SXIX în cadrul sectorului Bordane

Fig. 2. Vedere generală, dinspre sud, asupra unităților de cercetare din sectorul Bordane

Fig. 3. Amforă cu decor incizat-bandat, spartă în situ, aparținând locuirii Vinca A3-B1

26. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud – localitate suburbană Alba Iulia, jud. Alba; Punct: Bordane

Fig. 4. Materiale arheologice Vinca A3-B1

Fig. 5. Materiale arheologice Vinca A3-B1: IMDA, utilaj litic cioplit, plastică

26. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud – localitate suburbană Alba Iulia, jud. Alba; Punct: Bordane

Fig. 5. Materiale arheologice Vinca A3-B1: IMDA, utilaj litic cioplit, plastică

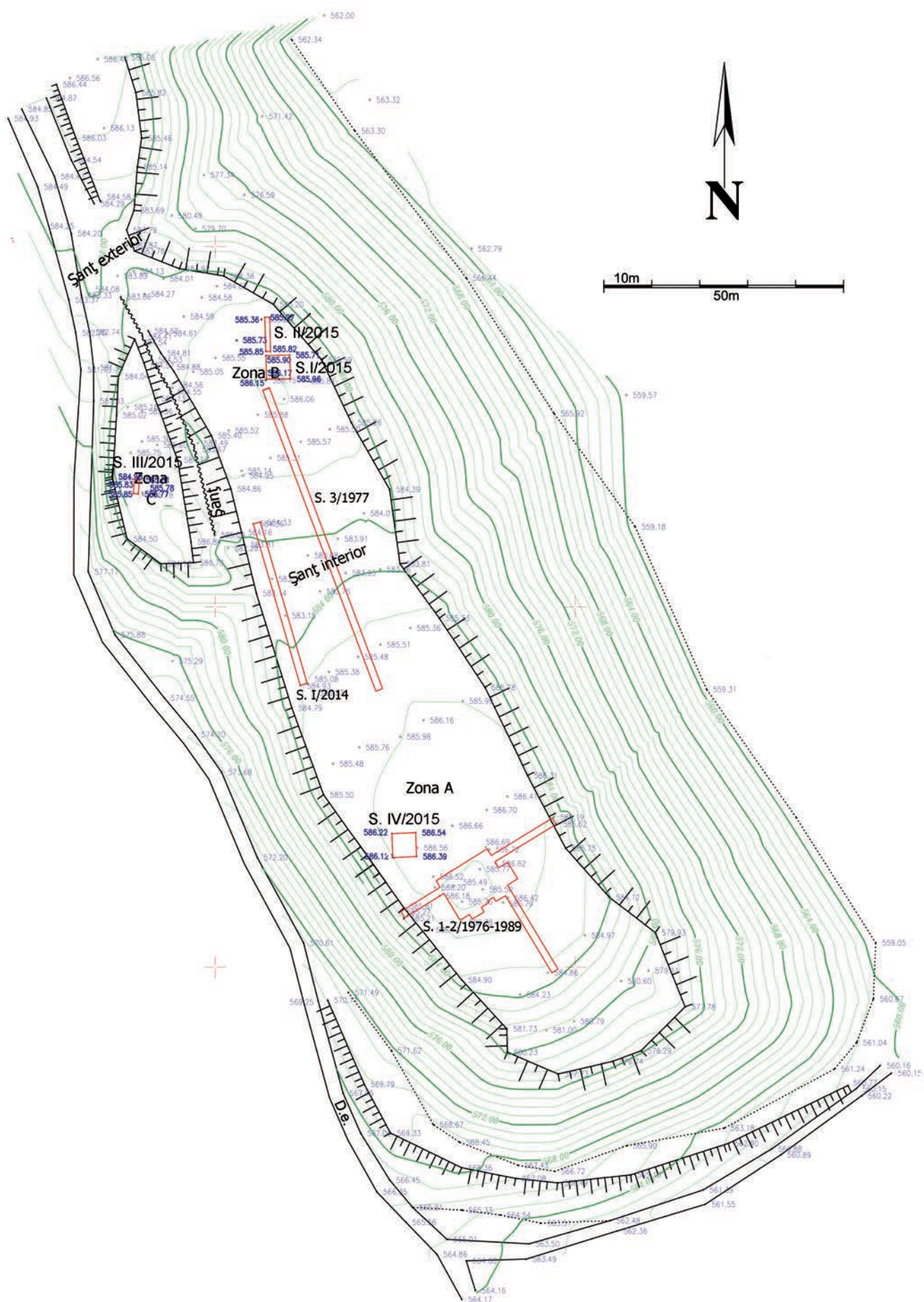

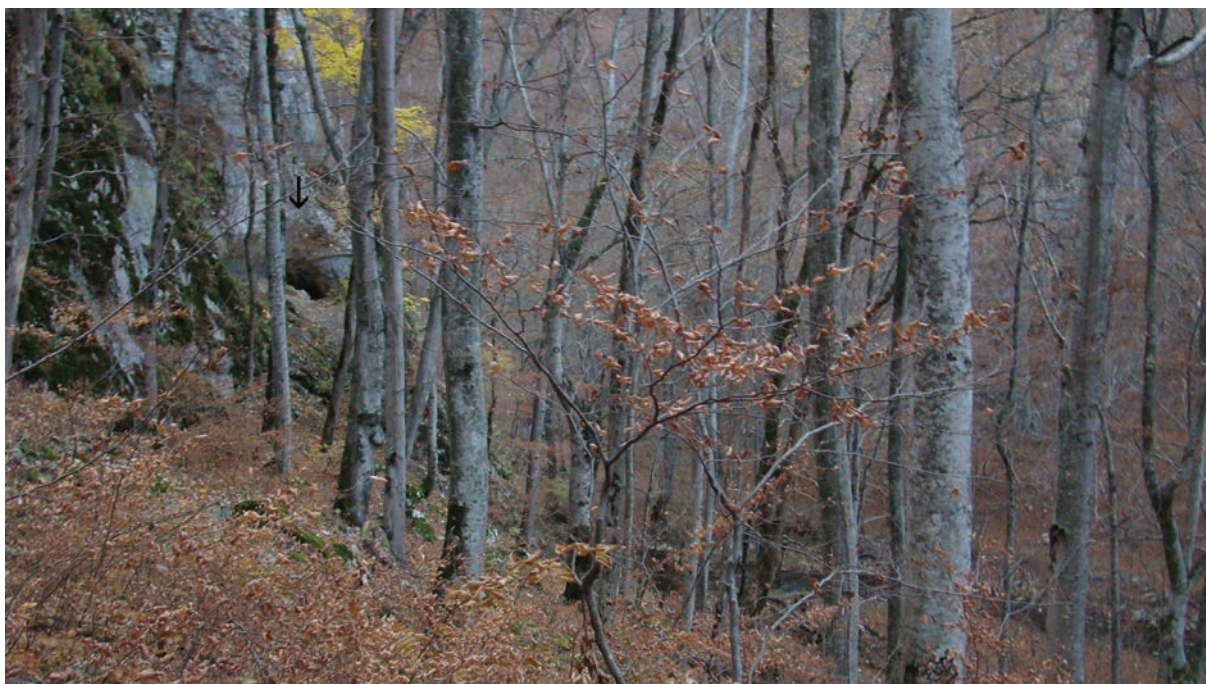
Fig. 1. Malnaș Băi-Füvenyestető. Planul stațiunii și a secțiunilor cercetate

30. com. Malnaș, jud. Covasna; Punct: Malnaș Băi „Füvenyestető” (Platoul nisipos)

Fig. 2. Malnaș Băi-Füvenyestető. Vatra cercetată în nivelul superior din S. IV/2015

31. sat Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita; Punct: Abri 122/1200

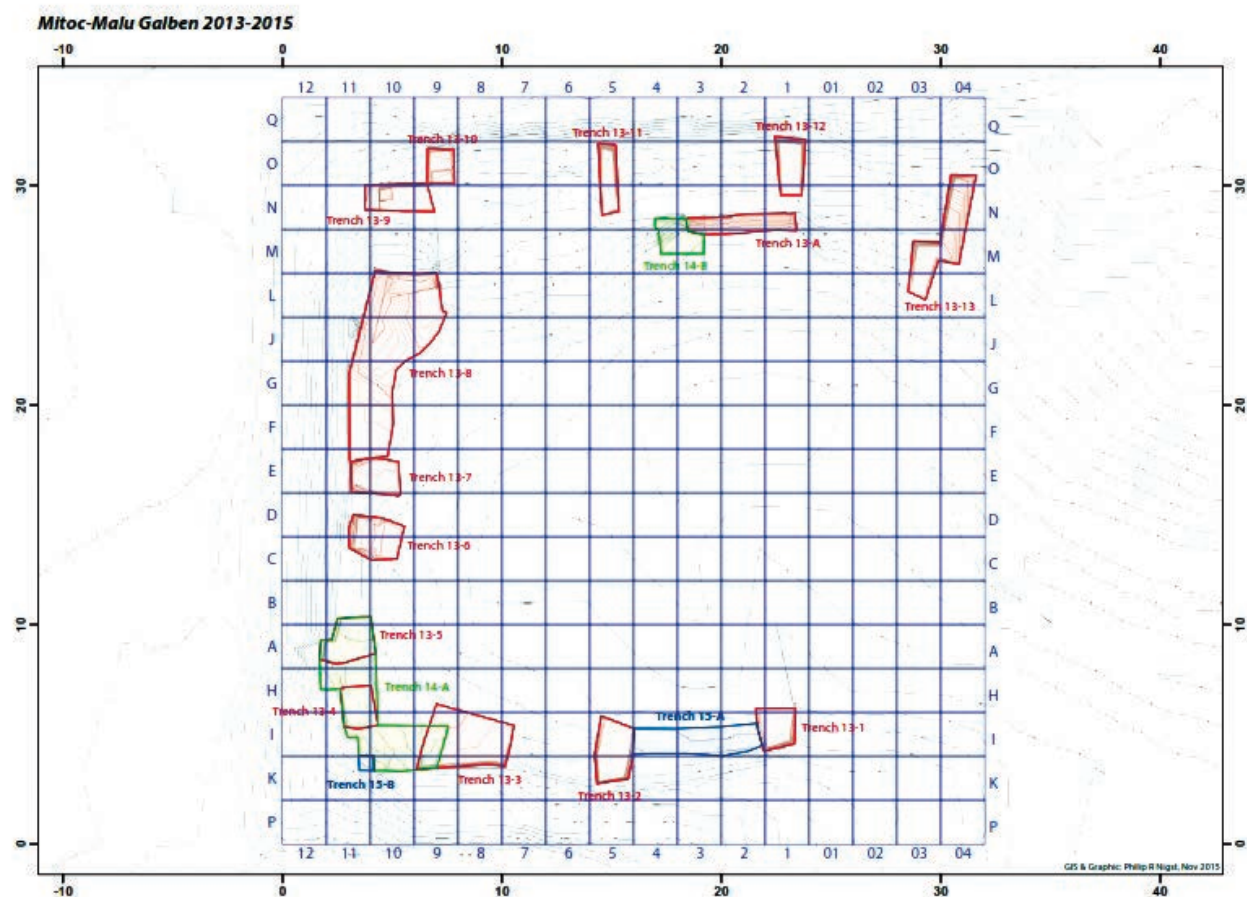

Fig. 1 - Mitoc – Malu Galben 2015. Planul săpăturilor arheologice întreprinse între 2013-2015

Fig. 2 - Mitoc – Malu Galben 2015. Dispunerea unităților sedimentare 7b-10a pe peretele de sud al săpăturii (fotografie)

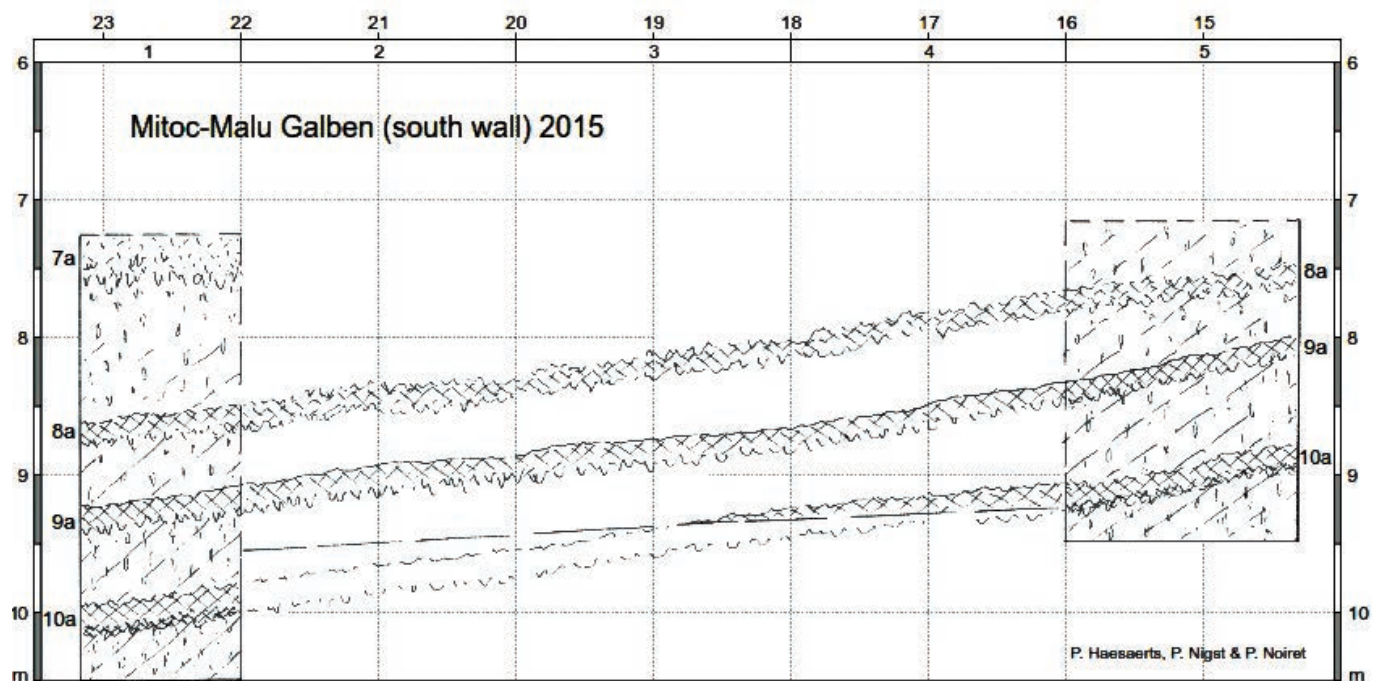

Fig. 3 - Mitoc – Malu Galben 2015. Dispunerea unităților sedimentare 7b-10a pe peretele de sud al săpăturii (desen)

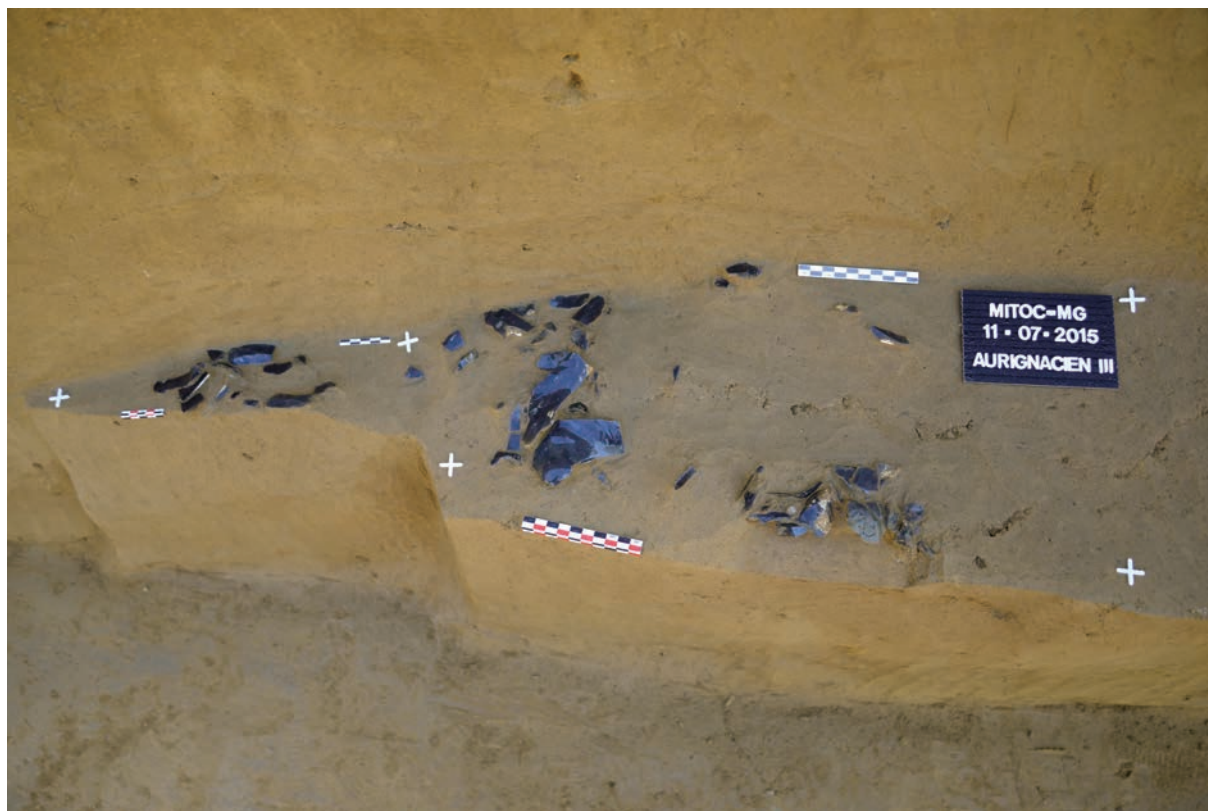
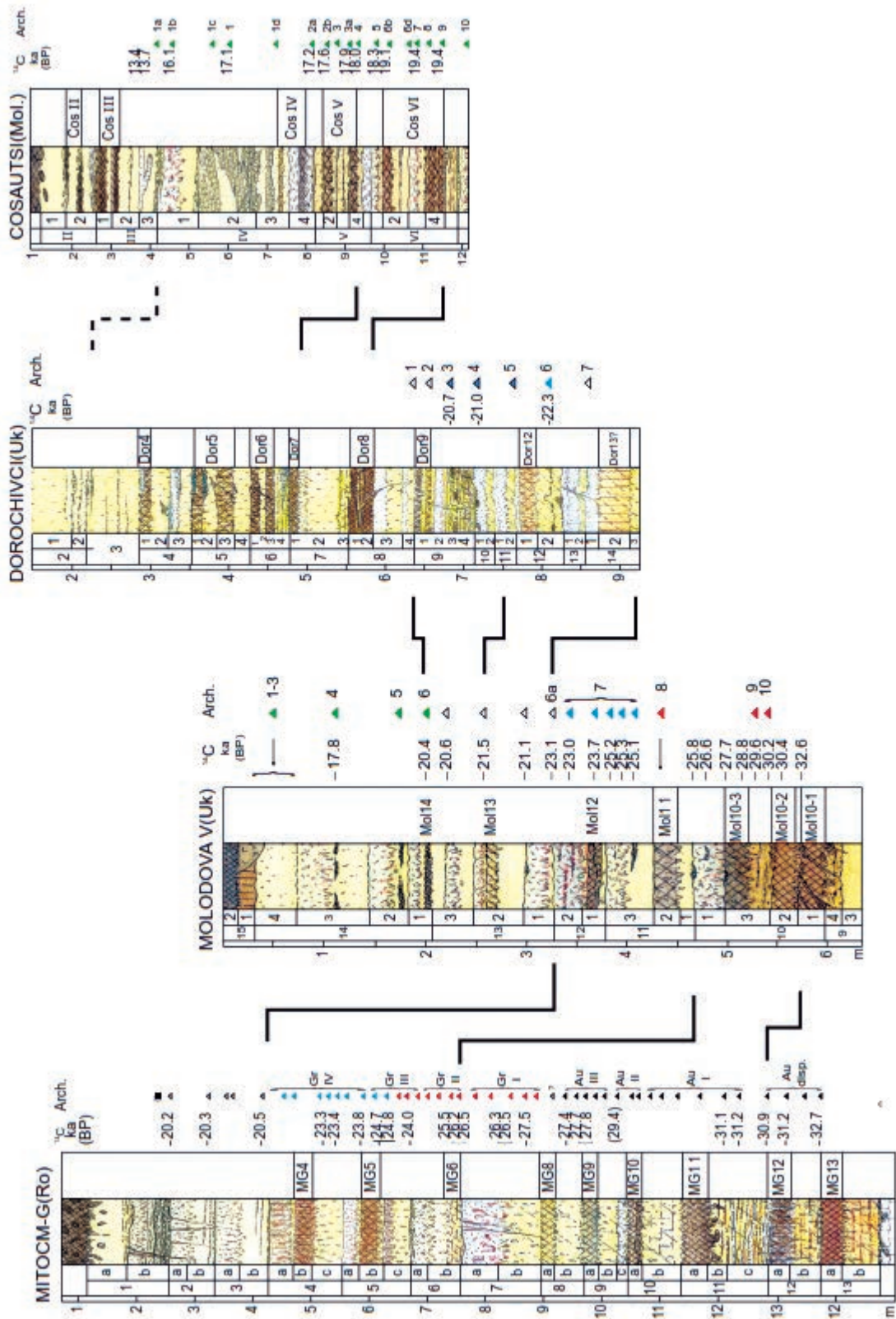
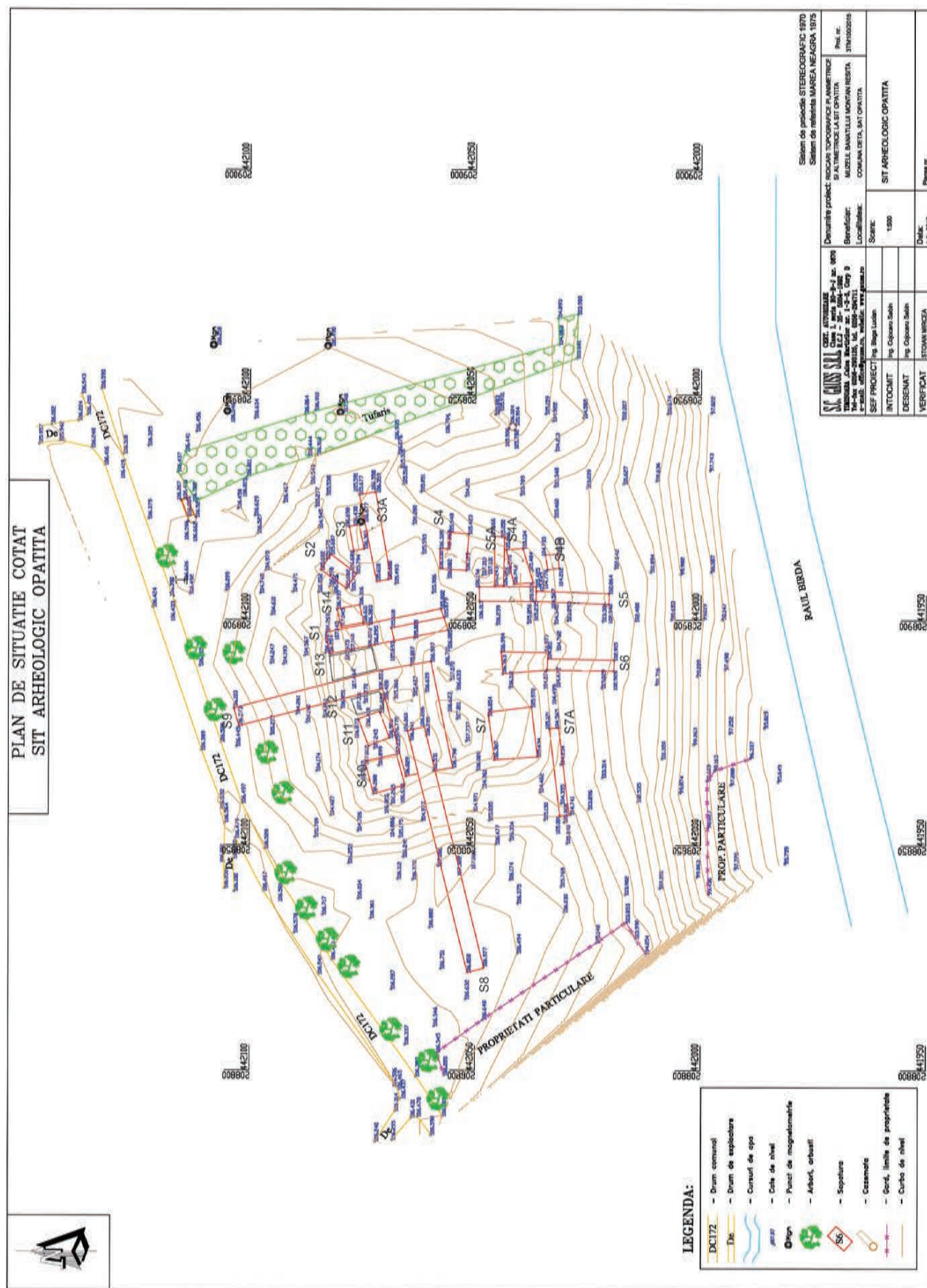

Fig. 4 - Mitoc – Malu Galben 2015. Piese din silex cioplit in situ (nivel Aurignacian III)

35. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș; Punct Călășturi

35. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș; Punct Călășturi

Fig. 1 - Ulmetum campania 2015, basilică, narthex, bordei N2

Fig. 2 - Ulmetum, campania 2015, basilică, fosa ovală N2

Fig. 3 - Ulmetum, campania 2015, zona bemă, altar, criptă

Fig. 4 - Ulmetum, campania 2015, criptă

Fig. 5 - Ulmetum, campania 2015, sector sud, L64-60, profil vest, nivelele N4-N5

Fig. 1 - Aspecte din timpul cercetărilor arheologice în secțiunile S5 și S7 (campania anului 2015)

Fig. 2 - Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara, Punct: La Vie

37. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara; Punct: La Vie

1

2

3

4

5

6

Fig. 2 - Răucești - „Dealul Munteni”: 1 - Aglomerare de ceramică (S.I.); 2 - Groapa Gr. I (S.I.); 3, aspect de săpătură (S.II); 4 - Groapa Gr. 2 (S.II); 5 - Aspect de săpătură (S.III, S.IV); 6 - Groapa Gr. 4 (S.IV)

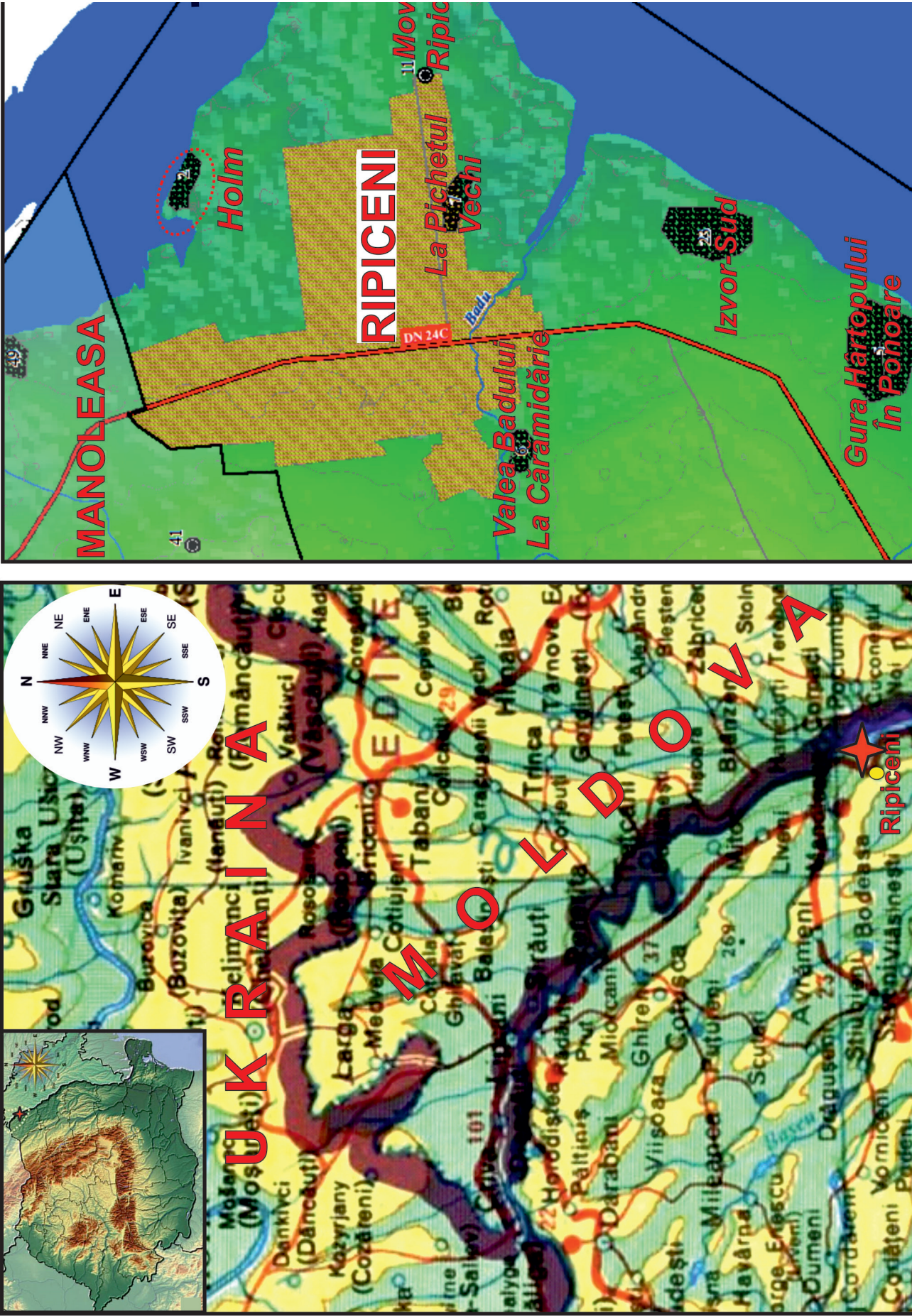

Fig. 1. Localizarea generală a comunei Ripiceni, județul Botoșani / General location of the Ripiceni commune, Botoșani county (cartographic support RAJBt, 2013).

40. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani; Punct: Holm / Telescu

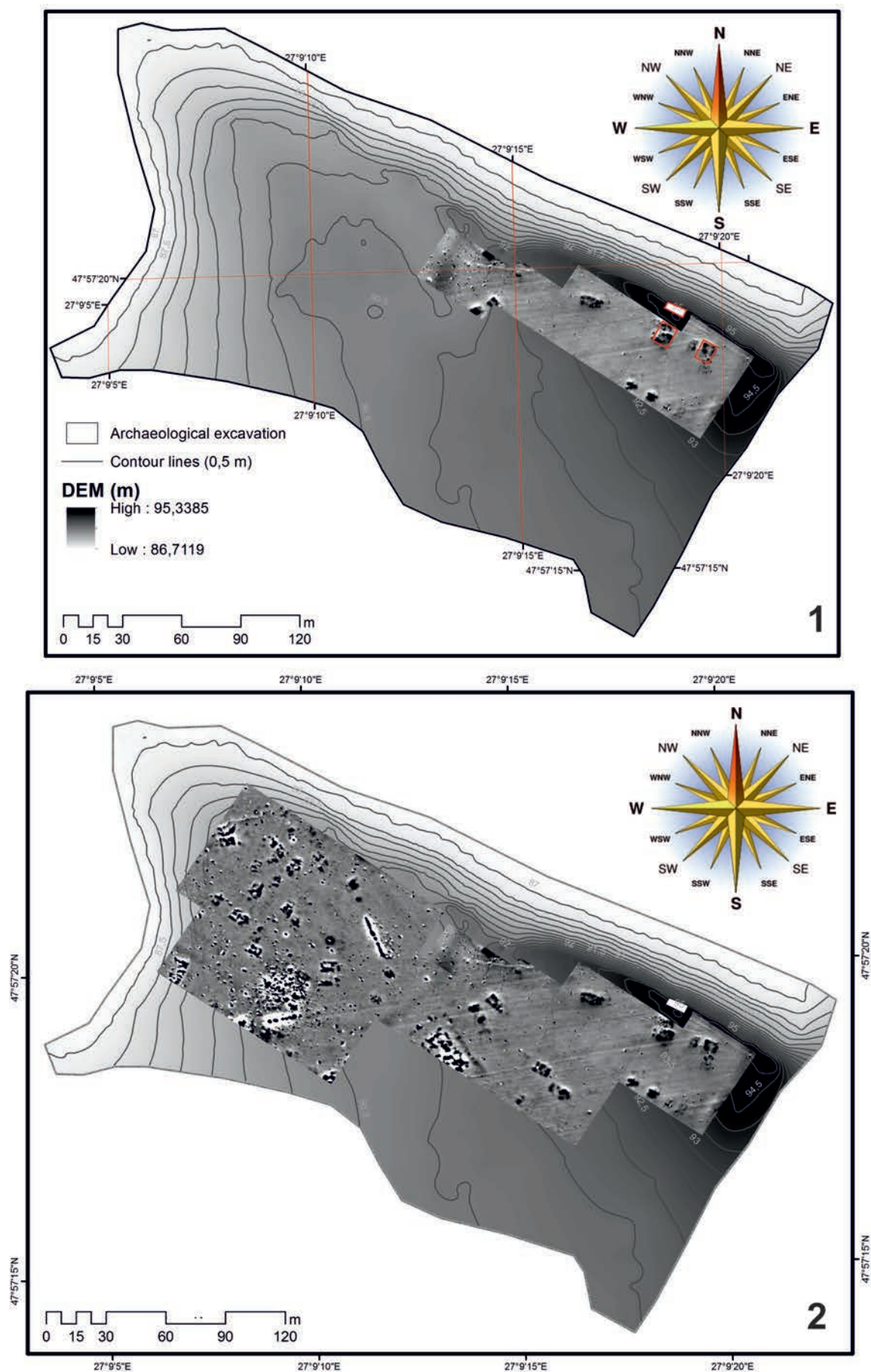

Fig. 2. Ripiceni-Holm/Telescu. Hărțile scanărilor magnetometrice. 1. 2012, cu amplasarea secțiunilor; 2. 2015 / Maps of the magnetometer surveys. 1. 2012 with the location of archaeological sections; 2. 2015 (© Andrei Asăndulesei).

40. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani; Punct: Holm / Telescu

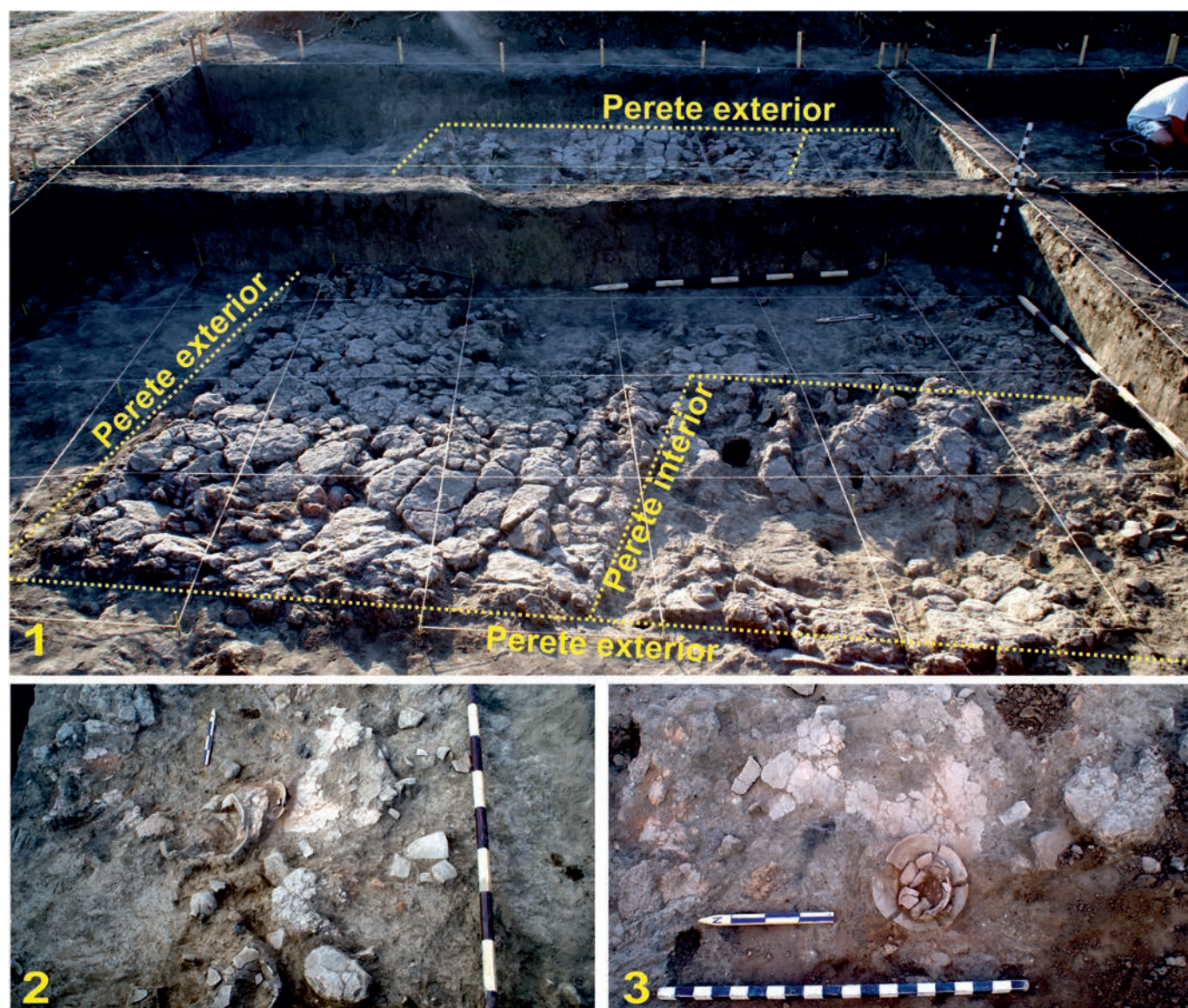

Fig. 3. Ripiceni-Holm/Telescu. Locuința L4/2015. 1. Vedere generală; 2-3. Vatra V4/2015 / Dwelling L4/2015. 1. General view; 2-3. Hearth V4/2015.

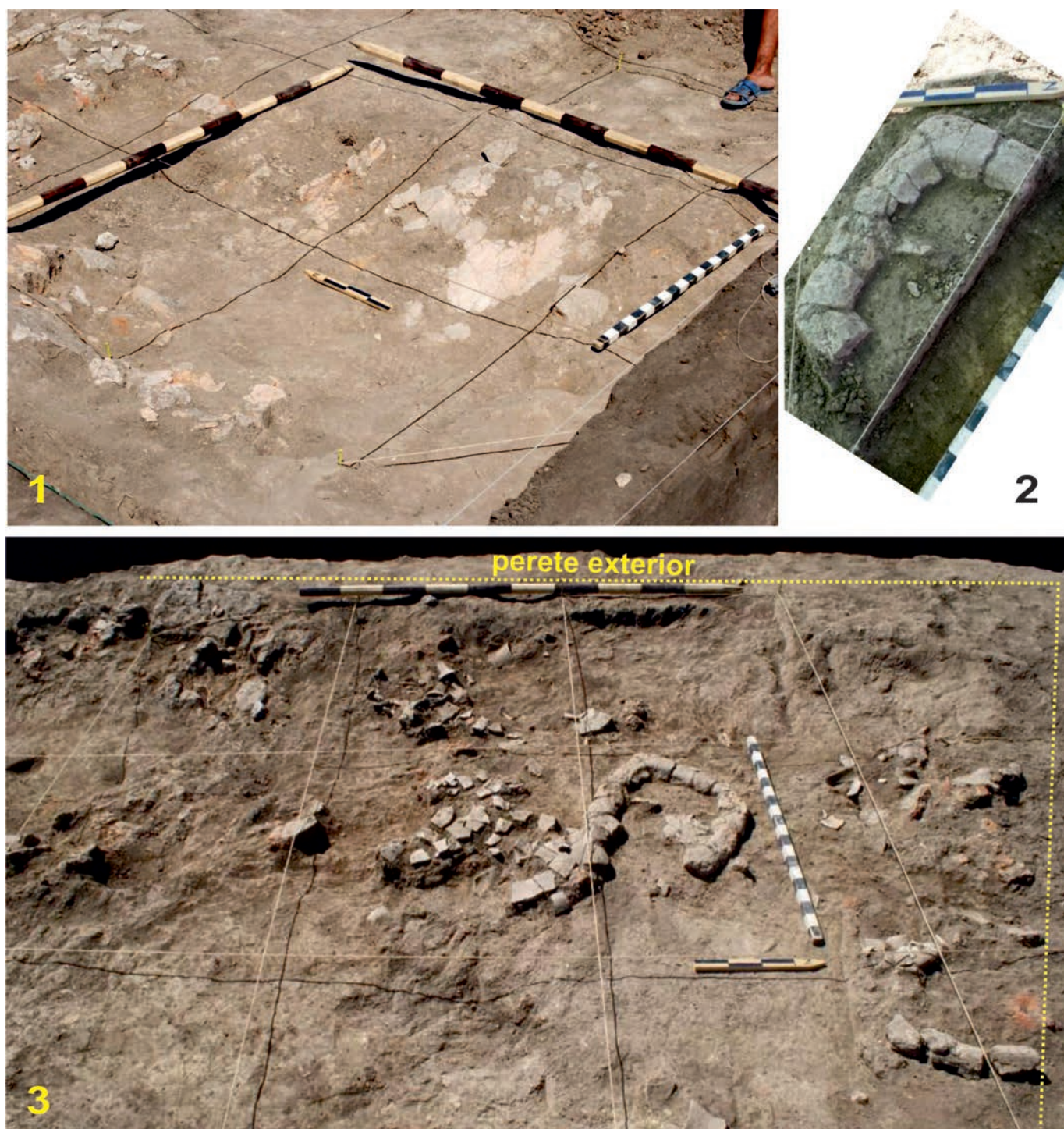

Fig. 4. Ripiceni-Holm/Telescu. Locuința L4/2015. 1. Camera de SSV; 2-3. Camera de NNE / Dwelling L4/2015.
1. SSW room; 2-3. NNE room

Fig. 5. Ripiceni-Holm/Telescu. Ceramică descoperită în Cas II/2015. 1-6, 8-9. Cucuteni A-B; 7. Cultura Noua; 10. Lipitură cu amprente de cereale /Pottery discovered in section Cas II/2015. 1-6, 8-9. Cucuteni A-B; 7. Noua culture; 10. Daub with fingerprints grain.

Fig. 6. Ripiceni. Cercetări perieghetice. 1, 3, 5. Ripiceni-Gura Hârtopului/În Ponoare; 2, 4, 6. Malul ("plaja") Prutului până la Ripiceni-La Mangu / Archaeological foot surveys. 1, 3, 5. Ripiceni-Gura Hârtopului/În Ponoare site; 2, 4, 6. The bank ("the beach") of Prut river up to the Ripiceni-La Mangu site

Fig. 1. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula], jud. Dolj. Punct: Cetate. Campania 2015. Artefacte de os (IMDA): ROM_FC/2015_1 – ROM_FC/2015_6

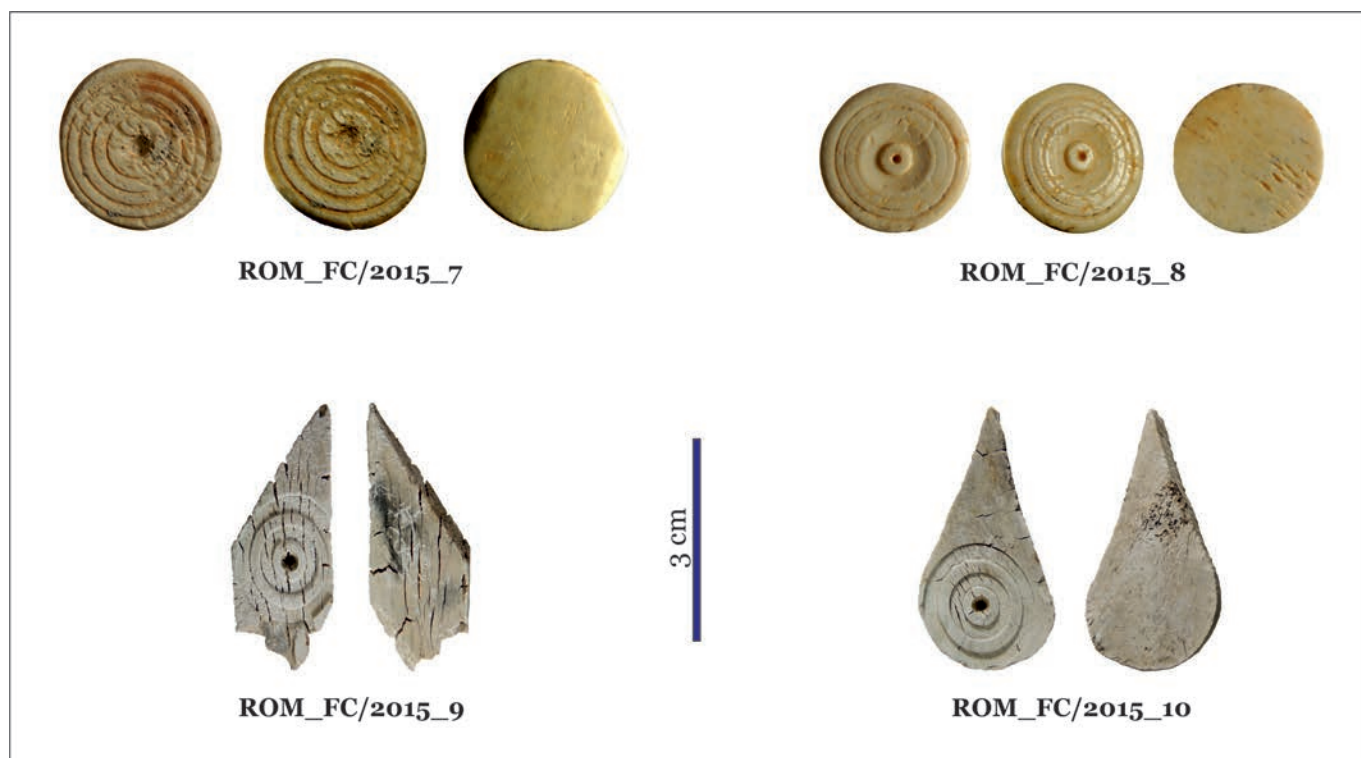

Fig. 2. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula], jud. Dolj. Punct: Cetate. Campania 2015. Artefacte de os (IMDA): ROM_FC/2015_7 – ROM_FC/2015_10

41. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]; Punct: Cetate - Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2015

1

2

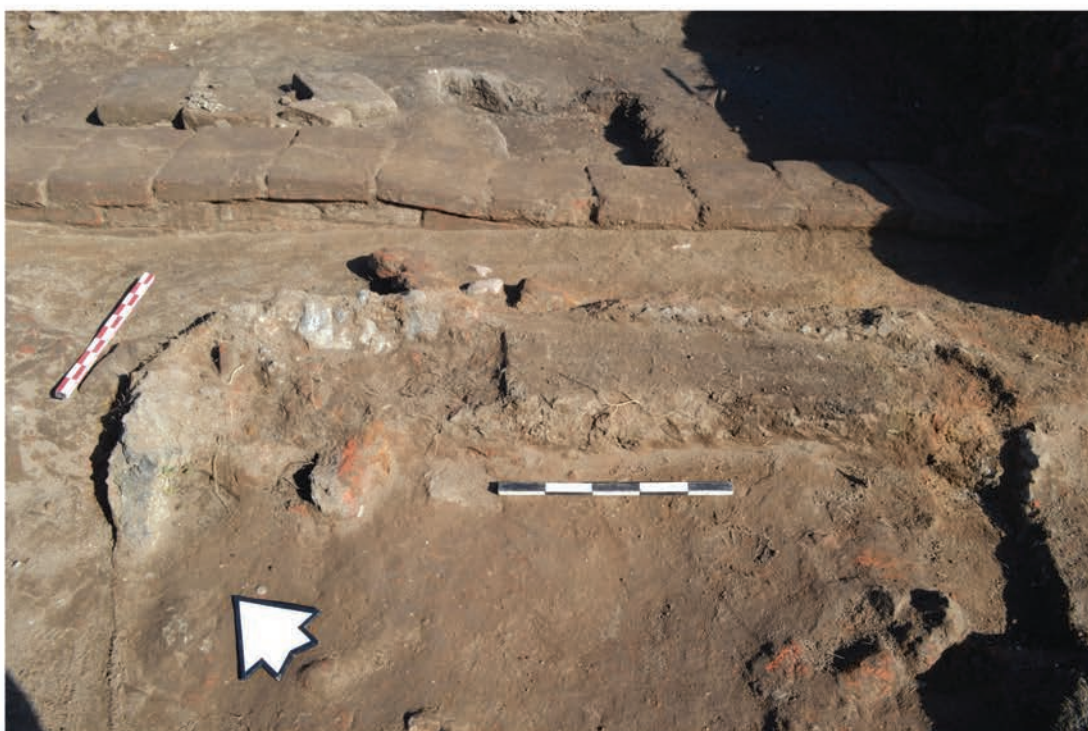
Planșa 1. Reșca-Romula. Fortificația centrală. 1. Zona atelierului de topire a sticlei (A). 2. Cuptorul de topire a sticlei, imagine dinspre sud

42. Reșca - Romula, comuna Dobrosloveni, județul Olt; ectorul Fortificația Centrală

1

2

Planșa 2. Reșca-Romula. Fortificația centrală. 1-2. Cuptorul de topire a sticlei

42. Reșca - Romula, comuna Dobrosloveni, județul Olt; ectorul Fortificația Centrală

PLANȘA I: 1, caseta C, imagine de ansamblu; 2, caseta D, imagine generală

43. sat Roșiori, comuna Dulcești, județul Neamț; Punct: Țarina Veche/La Humărie

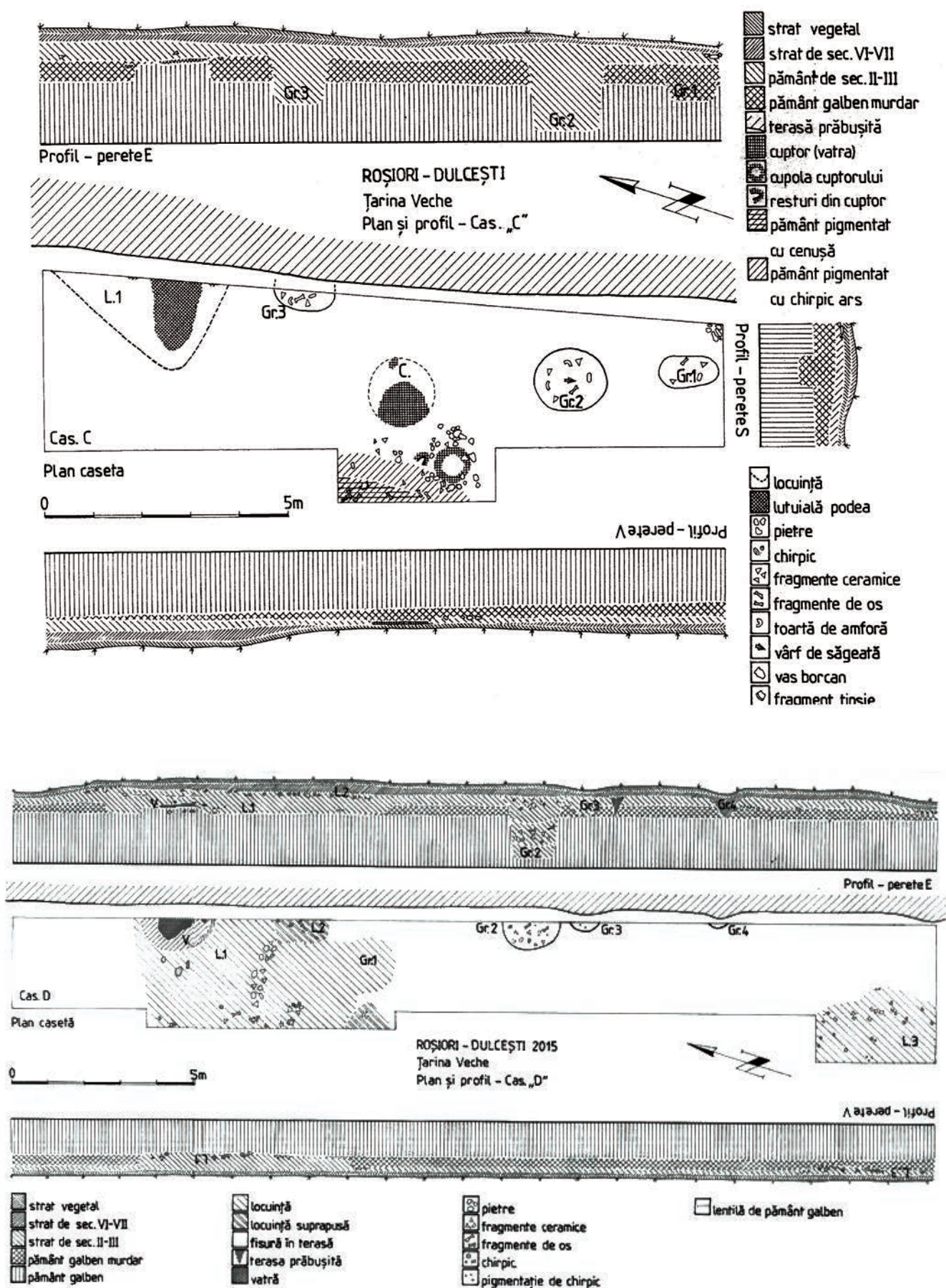

PLANȘA II: 1, vas borcan din groapa de deservire a cuptorului din caseta C;
2, fragmente ceramice locale și de import in situ din groapa 2 a casetei D

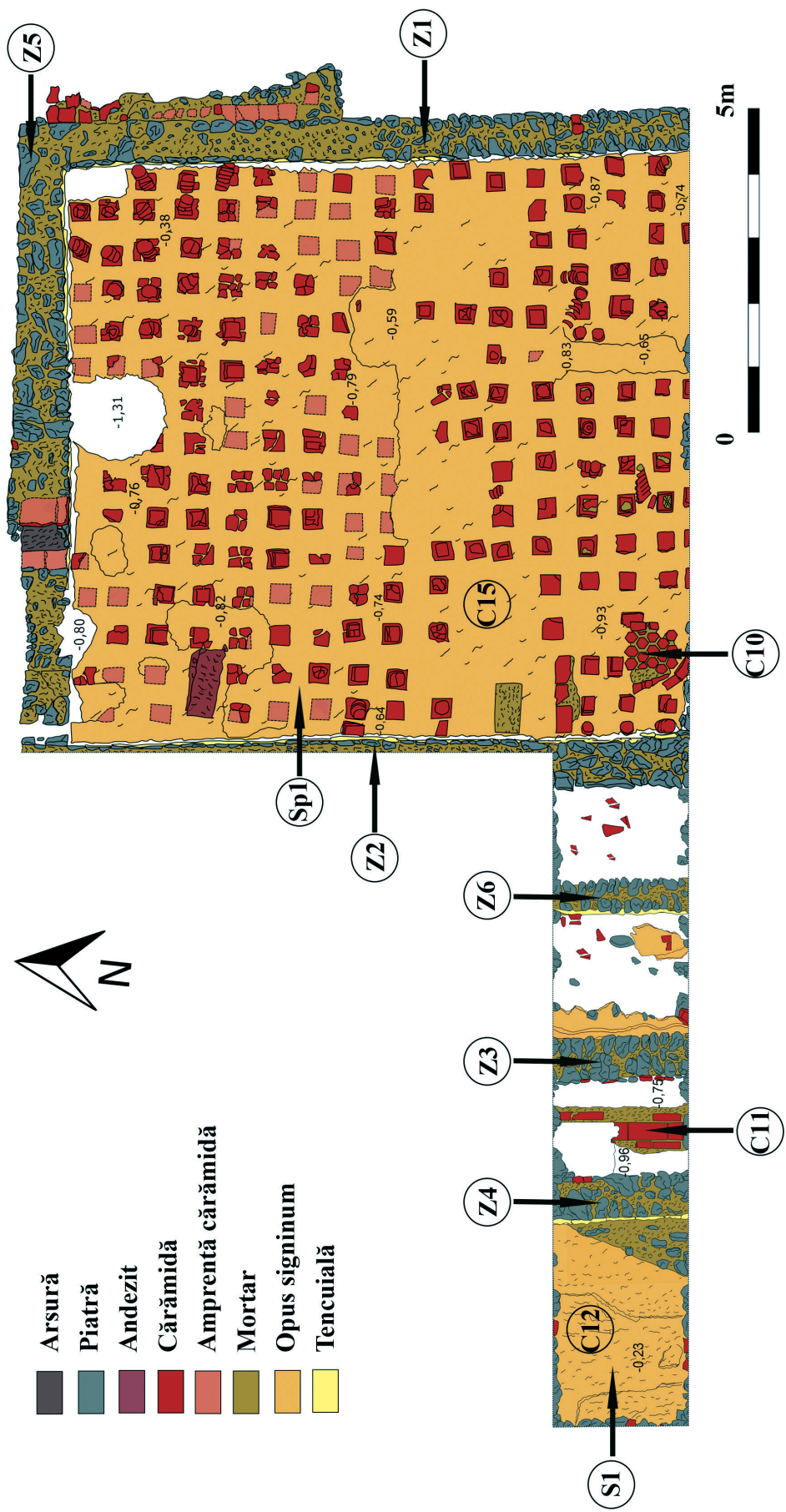
43 sat Roșiori, comuna Dulcești, județul Neamț; Punct: Țarina Veche/La Humărie

PLANȘA III: 1, 2, planuri și stratigrafii din casele C și D

Pl. 1. Colonia Dacica Sarmizegetusa. Domus Procuratoris

Pl. 1. Colonia Dacica Sarmizegetusa. Praetorium Procuratoris

Fig. 1 – a. Matrița de bronz; b. Poziționarea secțiunilor și a suprafețelor în zona descoperirii matriței

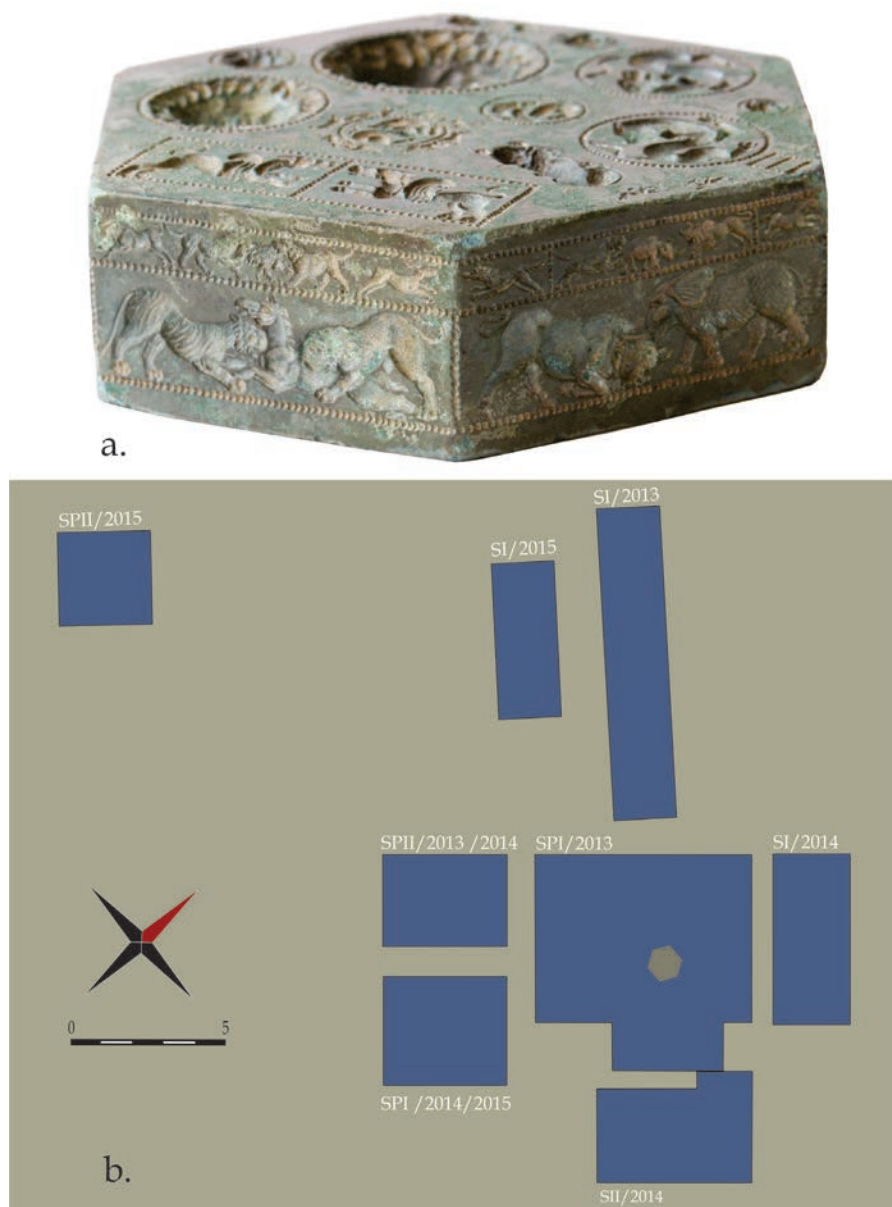

Fig. 2 – SI/2015 – profilul de nord-estic

Fig. 3 – SI/2015 – extremitatea sudică a șanțului de apărare

46. com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara; Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia

Fig. 4 – a. SPI/2014/2015 – aspect din timpul săpăturii; b. SPI /2015 - aspect din timpul săpăturii

46. com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara; Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia

1

2

3

Planșa 1. Sectorul Curtina G - Turnul 8. Turnul, partea de est.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

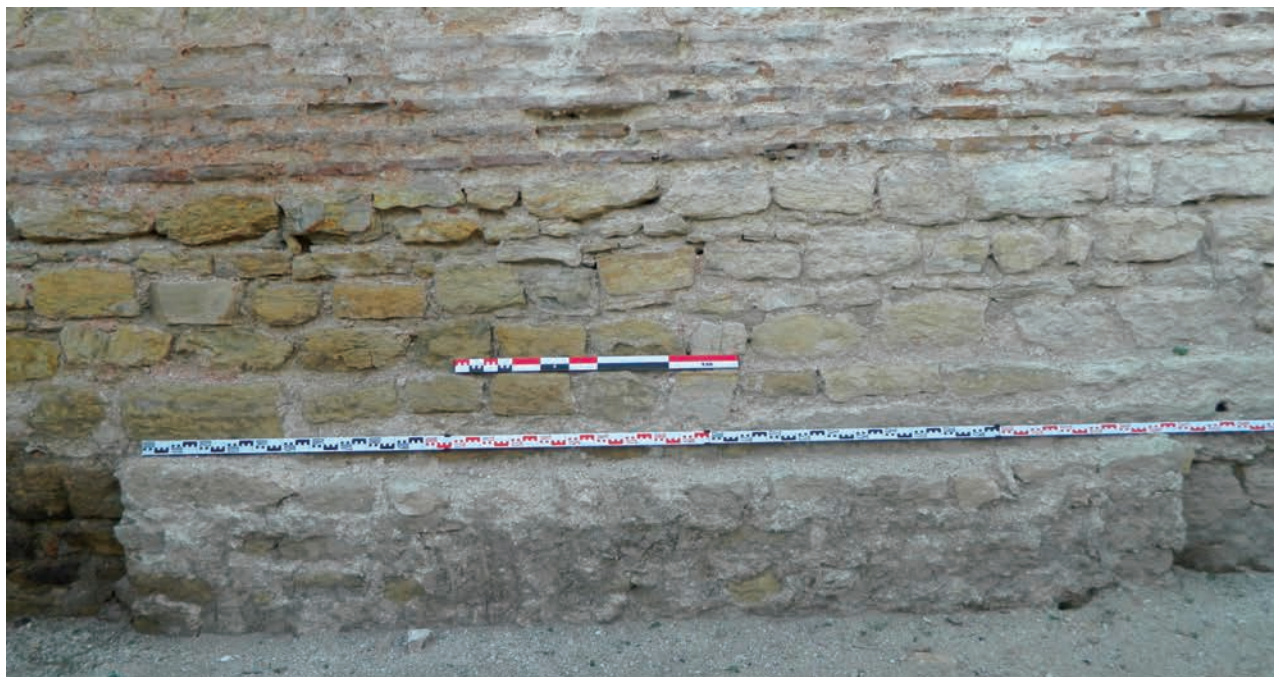

3

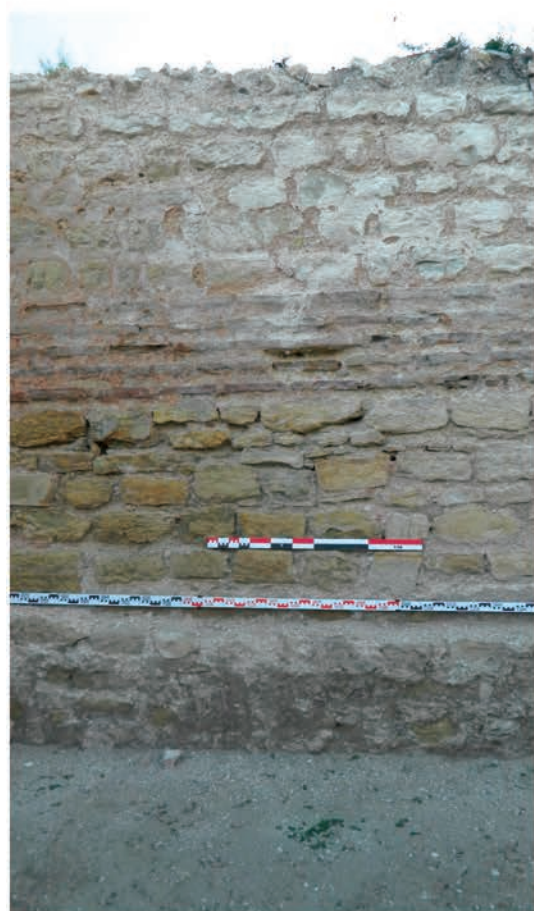
Planșa 2. Sectorul Curtina G - Turnul 8.
Contrafortul sud-estic al turnului timpuriu și zidul estic al celui târziu.

49 Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

3

Planșa 3. Sectorul Curtina G - Turnul 8. Fundația și elevația fazei târzii ale laturii estice.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

Planșa 4. Sectorul Curtina G - Turnul 8.

1. Colțul exterior de sud-est al fazei târzii a turnului;
2. Colțul interior de sud-est al fazei timpurii.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

Planșa 5. Sectorul Turnul 10 .

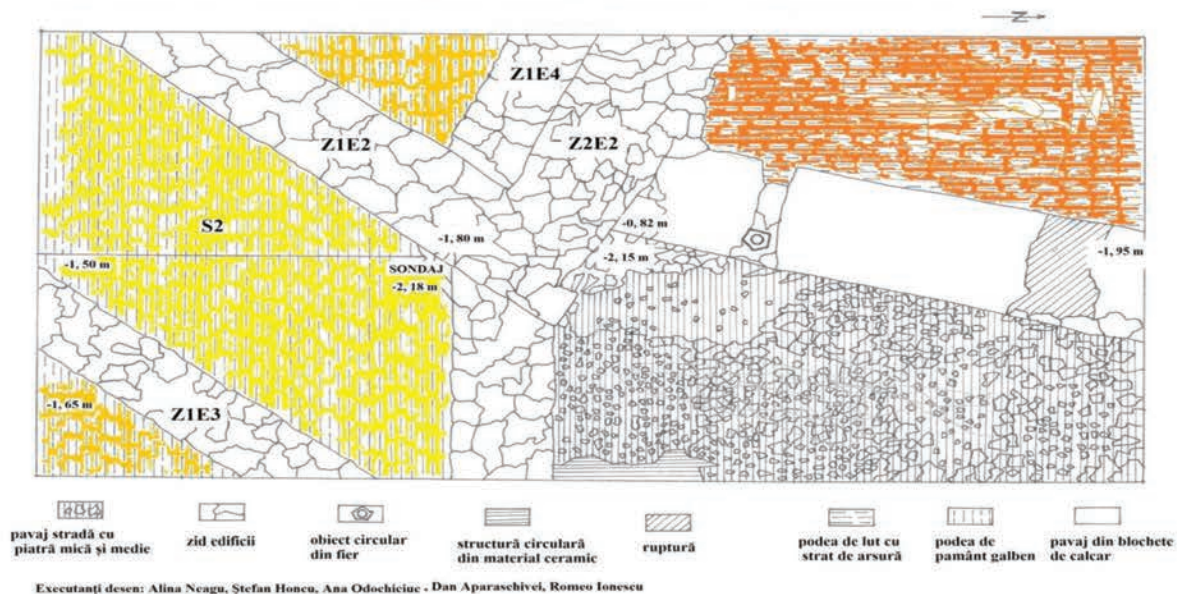
49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

Ibida, 2013, sector X, c. 1-2 intramuros - edificiile E2, E3, E4 strada S2, pavaje, căi de acces - 2 August 2013; SCARA: 1:25

2

Planșa 6. 1. Sectorul T 10, stradela; 2. Sectorul X, planul secțiunii SX 1, carourile 1-2.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

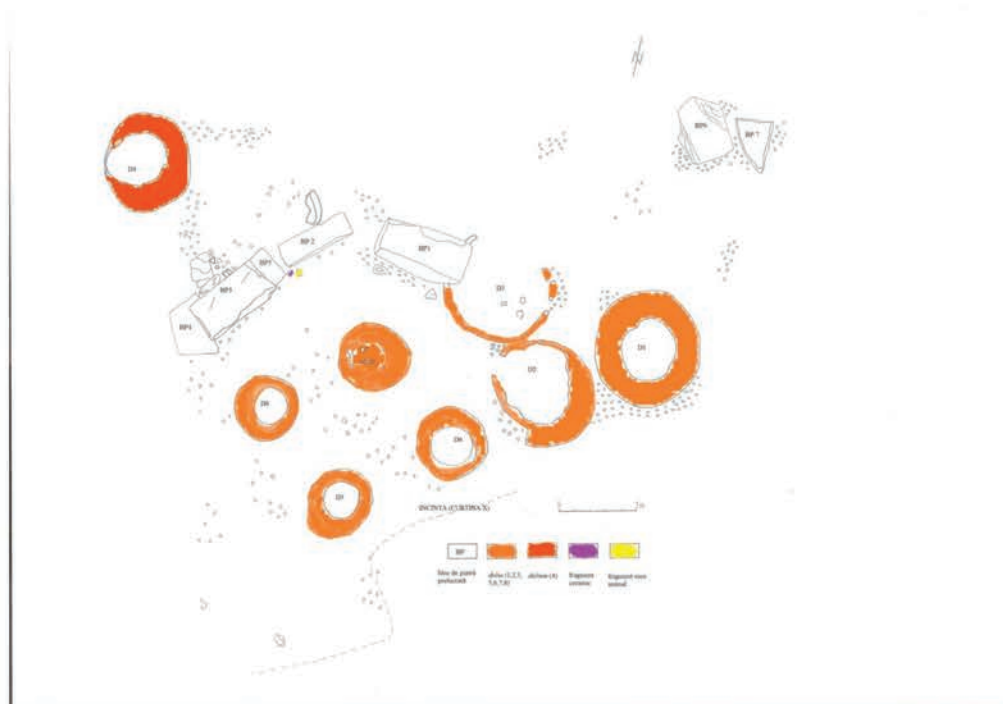
Planșa 7. Sectorul X. 1. Secțiunea SX 1, caroul 1; 2. Secțiunea SX 1, caroul 2.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

Planșa 8. Sectorul X. 1. SX 1, sondaj în interiorul E 2; 2. Dispunerea chiupurilor.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

Planșa 9. Sectorul X. 1. Dolium D 4 în raport cu celelalte vase; 2. Dolia de lângă incintă.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

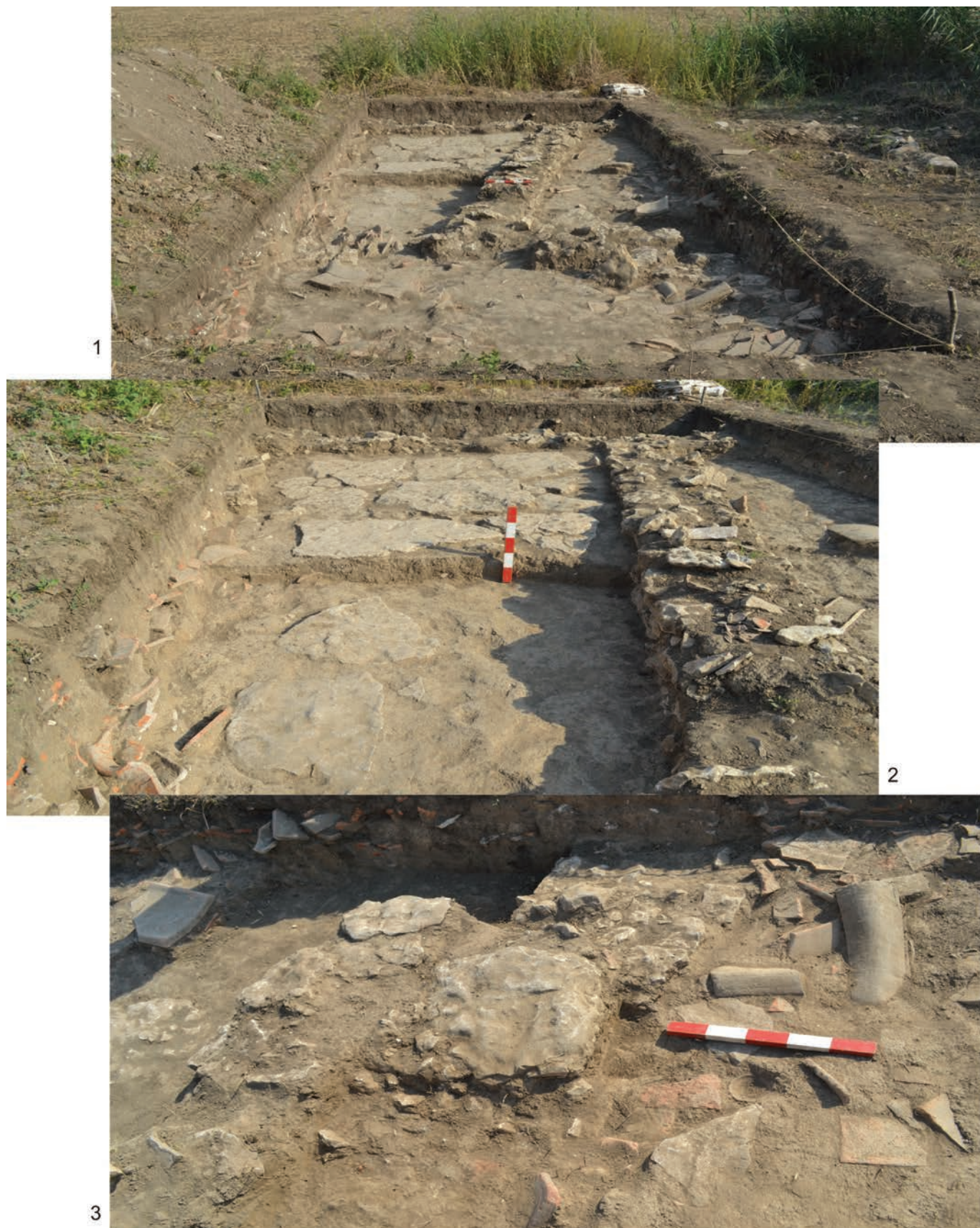
2

Planșa 10. Sectorul X.

1. „Complexul” de pietre din interiorul incintei. 2. Complexele din carourile 4-5.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

Planșa 11. Punctul Fântâna Seacă. S 3.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

3

Planșa 12. Punctul Donca. S 1, G 4.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

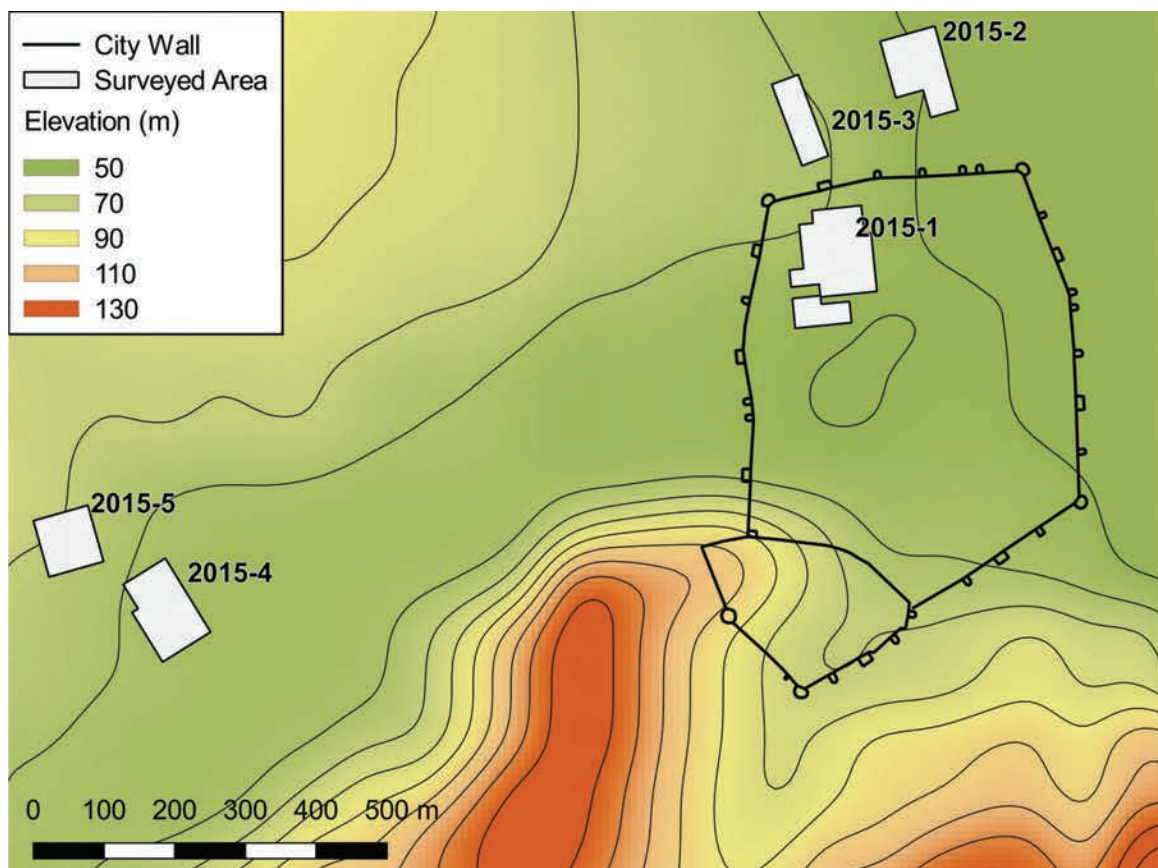

3

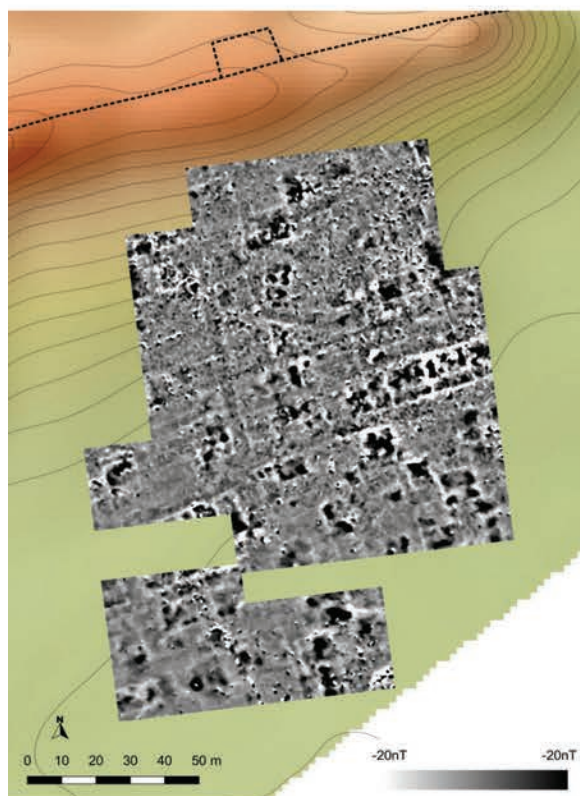
Planșa 13. Punctul Donca. 1. S 1, G 9; 2-3. S 3, G 8.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

3

Planșa 14. Cercetări geofizice. 1. Delimitarea suprafețelor cercetate;
 2-3. Suprafața din intra muros (colțul de NV al cetății).

49 Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

1

2

3

Planșa 15. Zilele porților deschise.

49. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]; Punct: Cetatea Fetei

Fig. 1. Mormântul M85 desoperit în necropola de la de la Sultana - Malu Roșu.

Fig.2. Mormintele M85, M87 și M88 din necropola de la de la Sultana - Malu Roșu

Fig. 3. Locuința incendiată gumelnițenă C1/2014

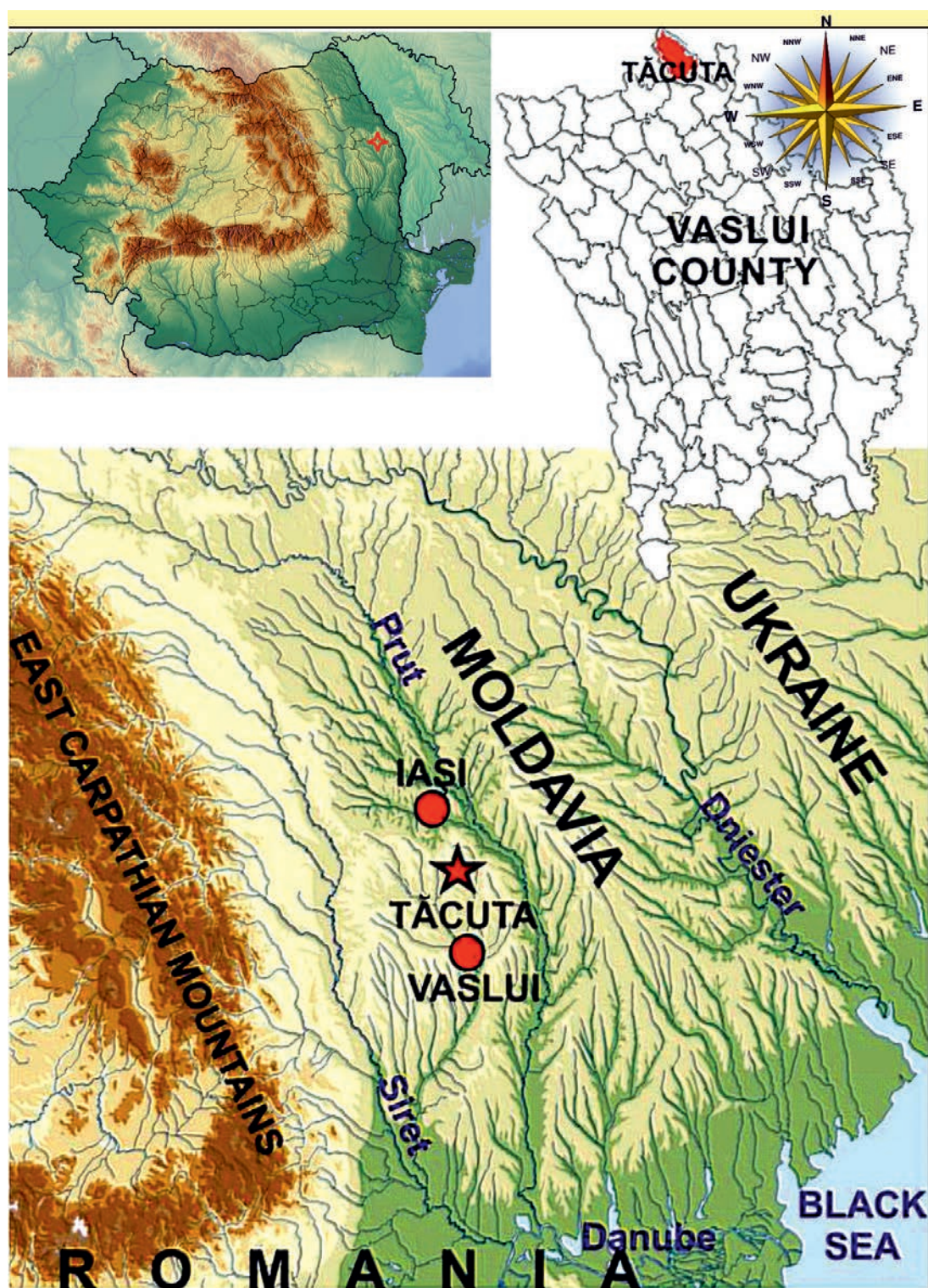

Fig. 1. Localizare generală a sitului Tăcuta-Dealul Miclea / Paic / General location of the Tăcuta-Dealul Miclea/ Paic site.

51. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui; Punct: Dealul Miclea / Paic

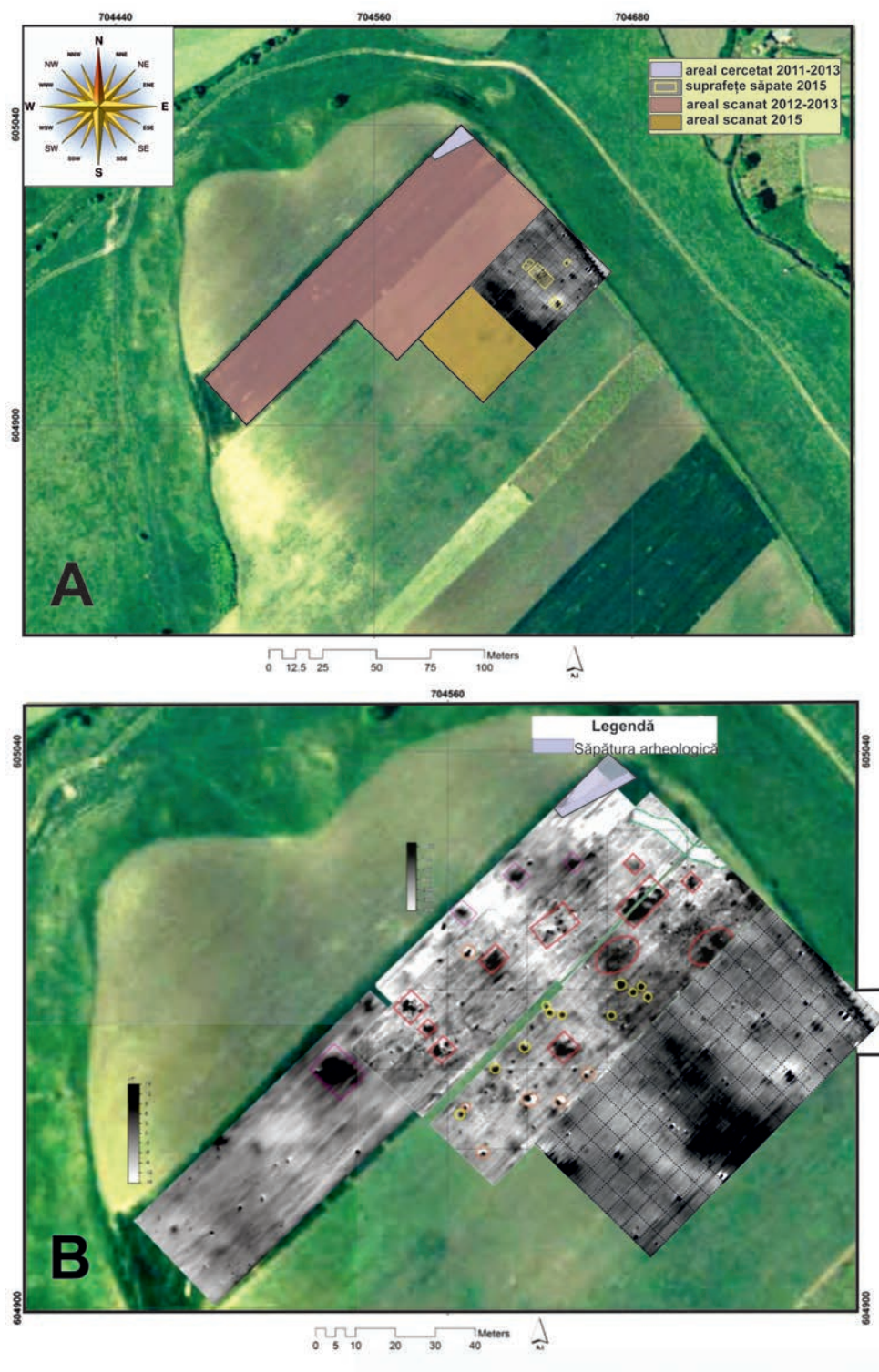

Fig. 2. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. Hărțile generale ale sitului cu suprafețele scanate magnetometric și cercetate arheologic / General maps of the site with the magnetometric surveys areas and archaeological researched

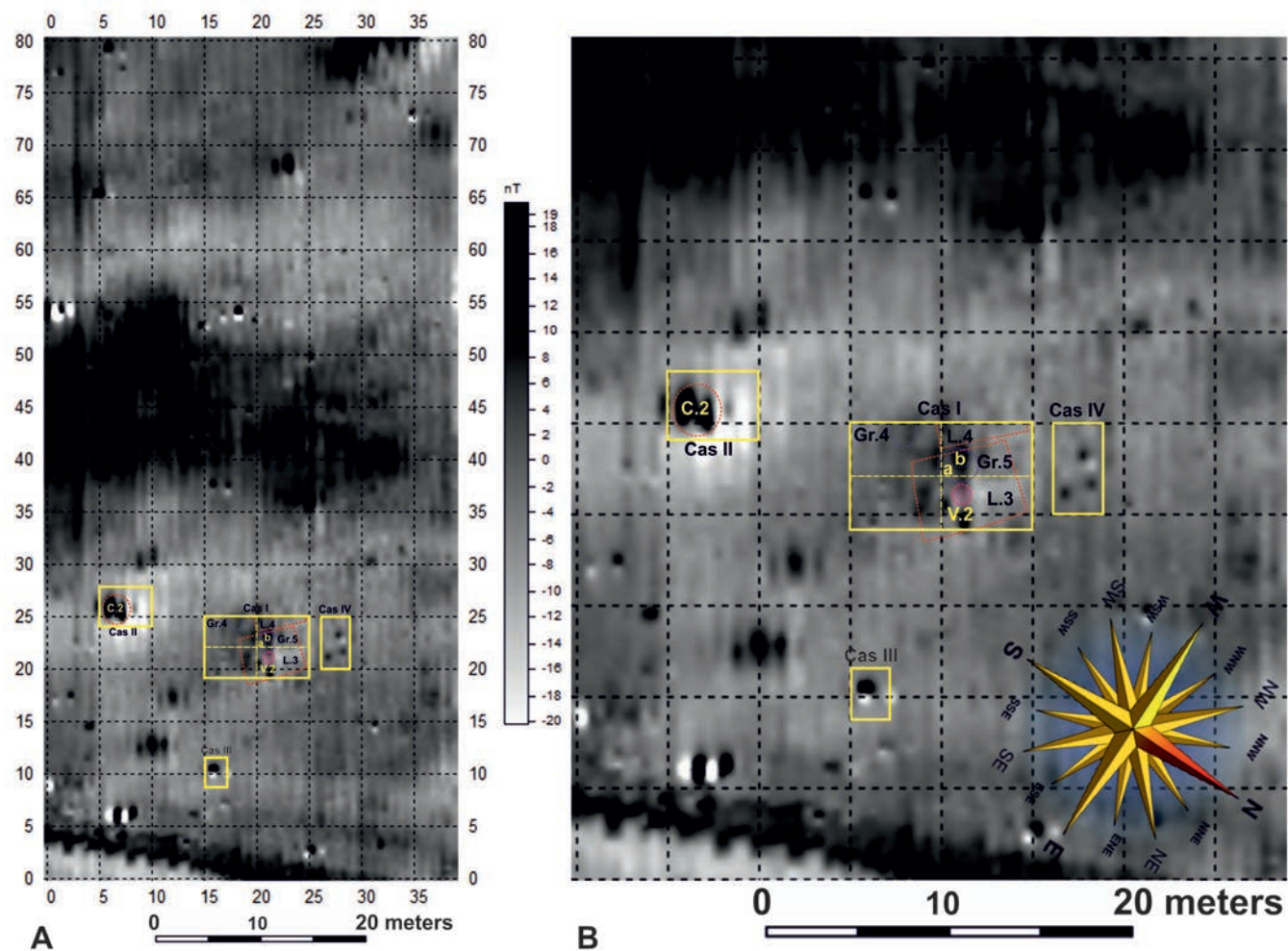

Fig. 3. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. Harta magnetometrică și suprafețele cercetate arheologic în anul 2015 / Magnetometric map and the archaeological researched areas in 2015.

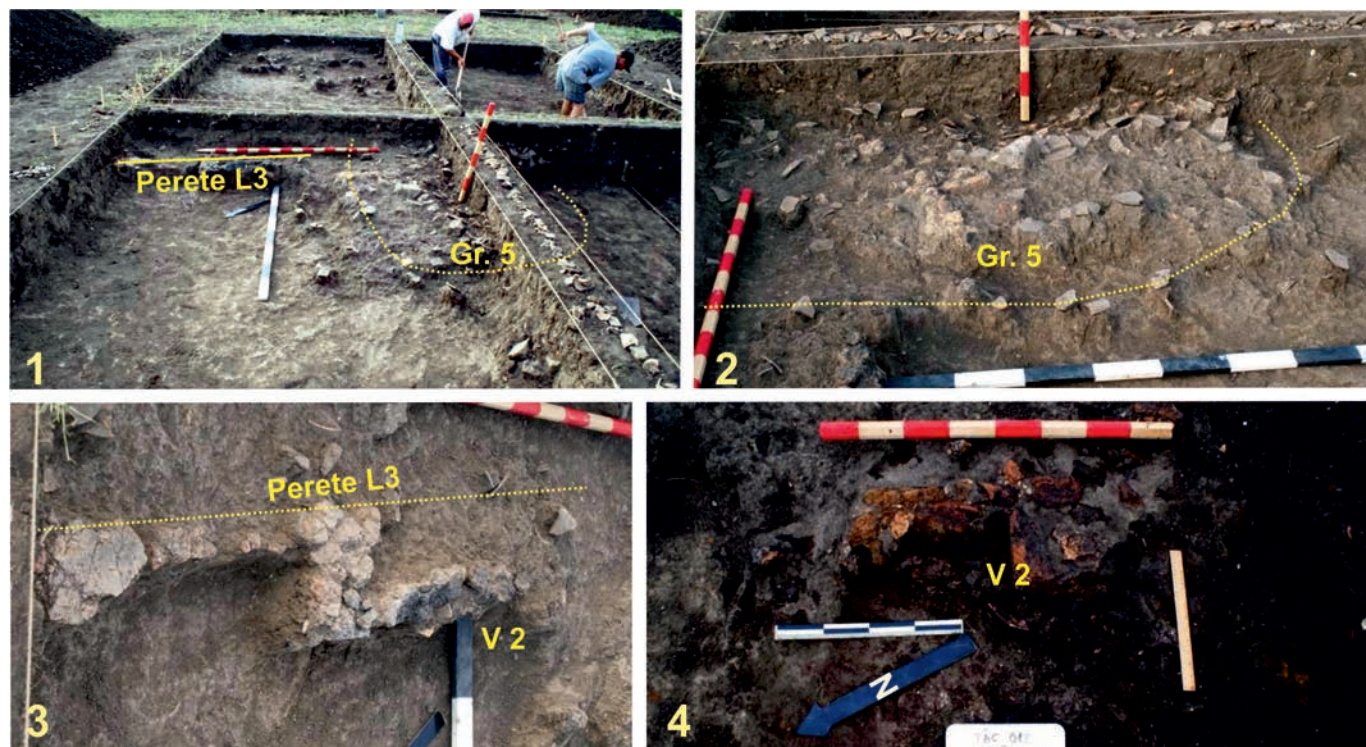

Fig. 4. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. 1-4. Complexele arheologice din Cas I/2015 / 1-4. The archaeological complexes in section Cas I/2015.

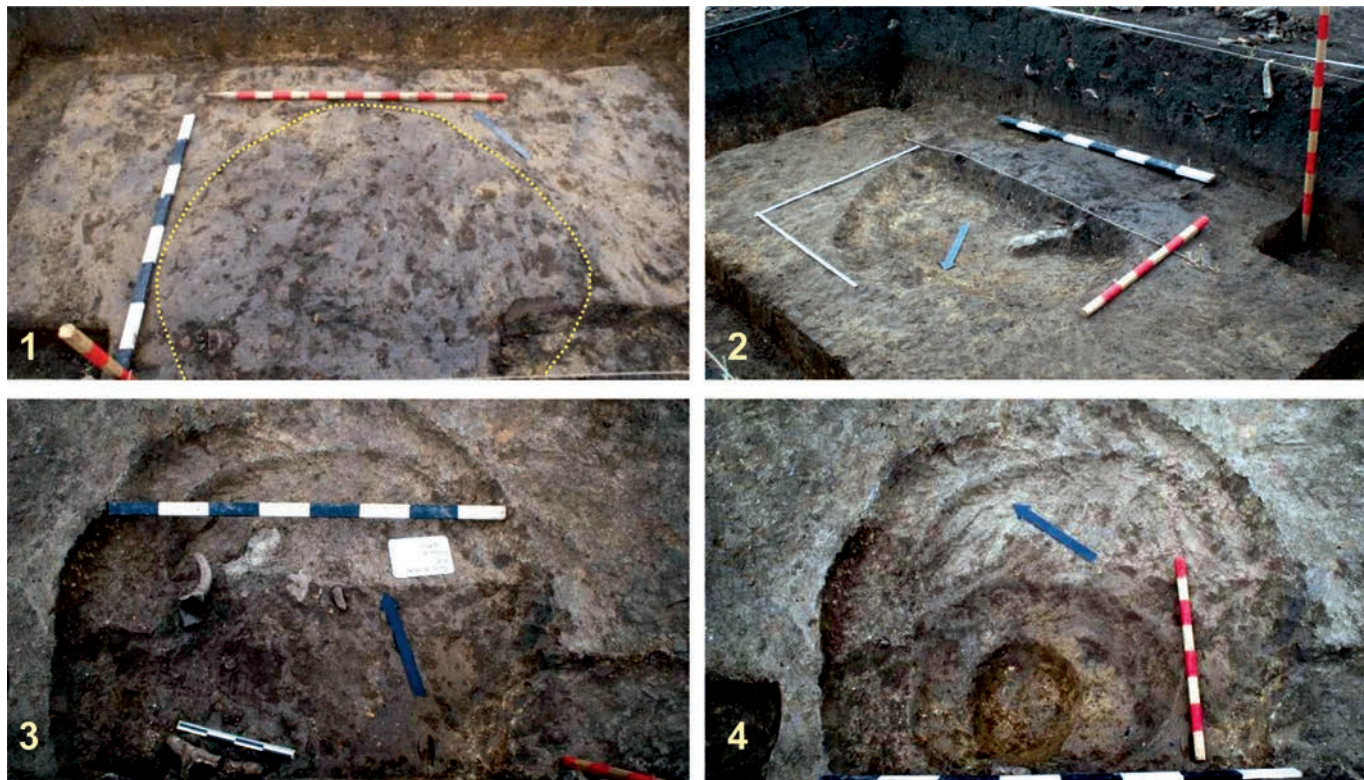

Fig. 5. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. 1-4. Groapa 4/2015 / 1-4. Pit no. 4/2015.

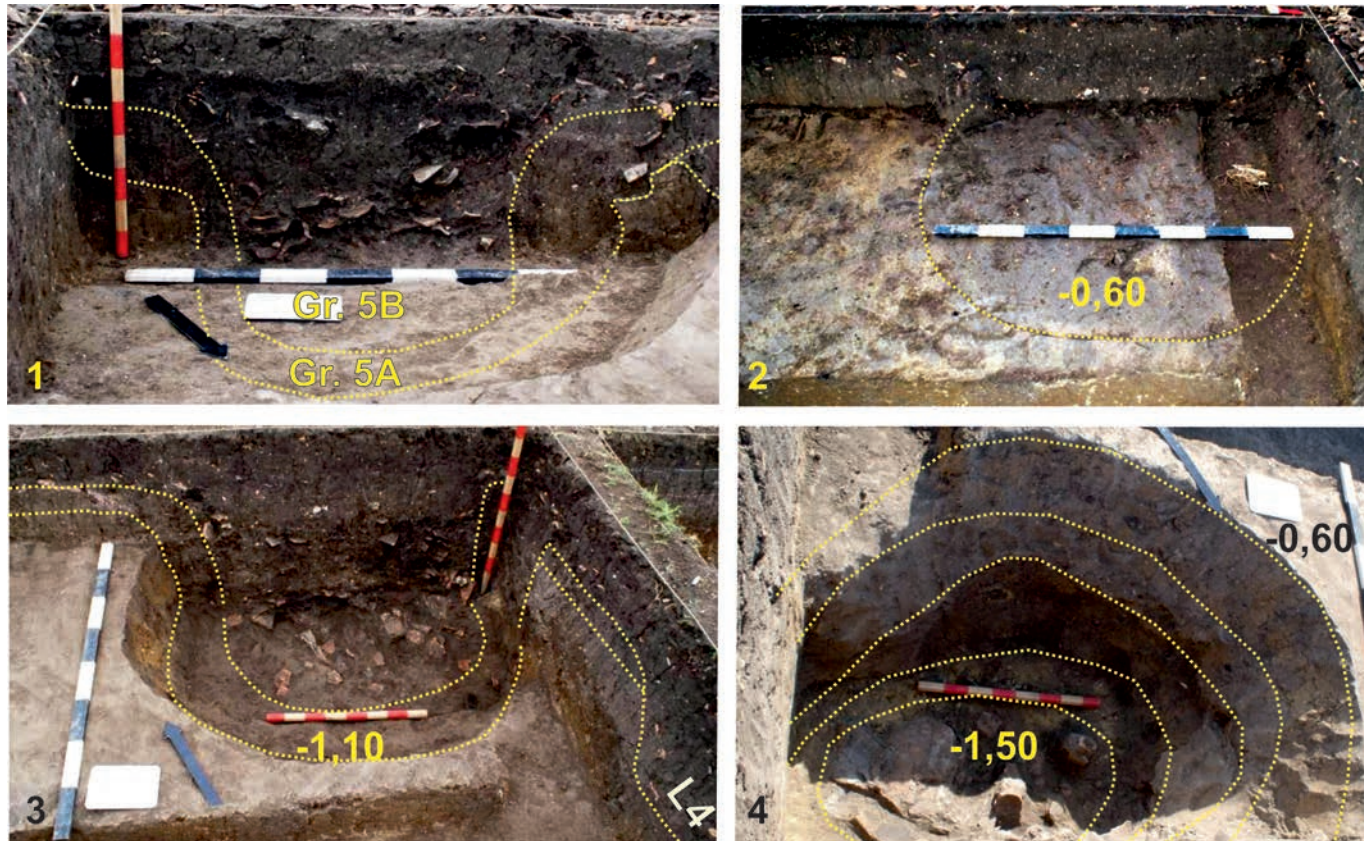

Fig. 6. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. 1-4. Groapa 5/2015 / 1-4. Pit no. 5/2015.

51. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui; Punct: Dealul Miclea / Paic

Fig. 7. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. 1-6. Cas II/2015, Cuptorul 2/2015 / Section Cas II/2015, Pottery kiln no. 2/2015.

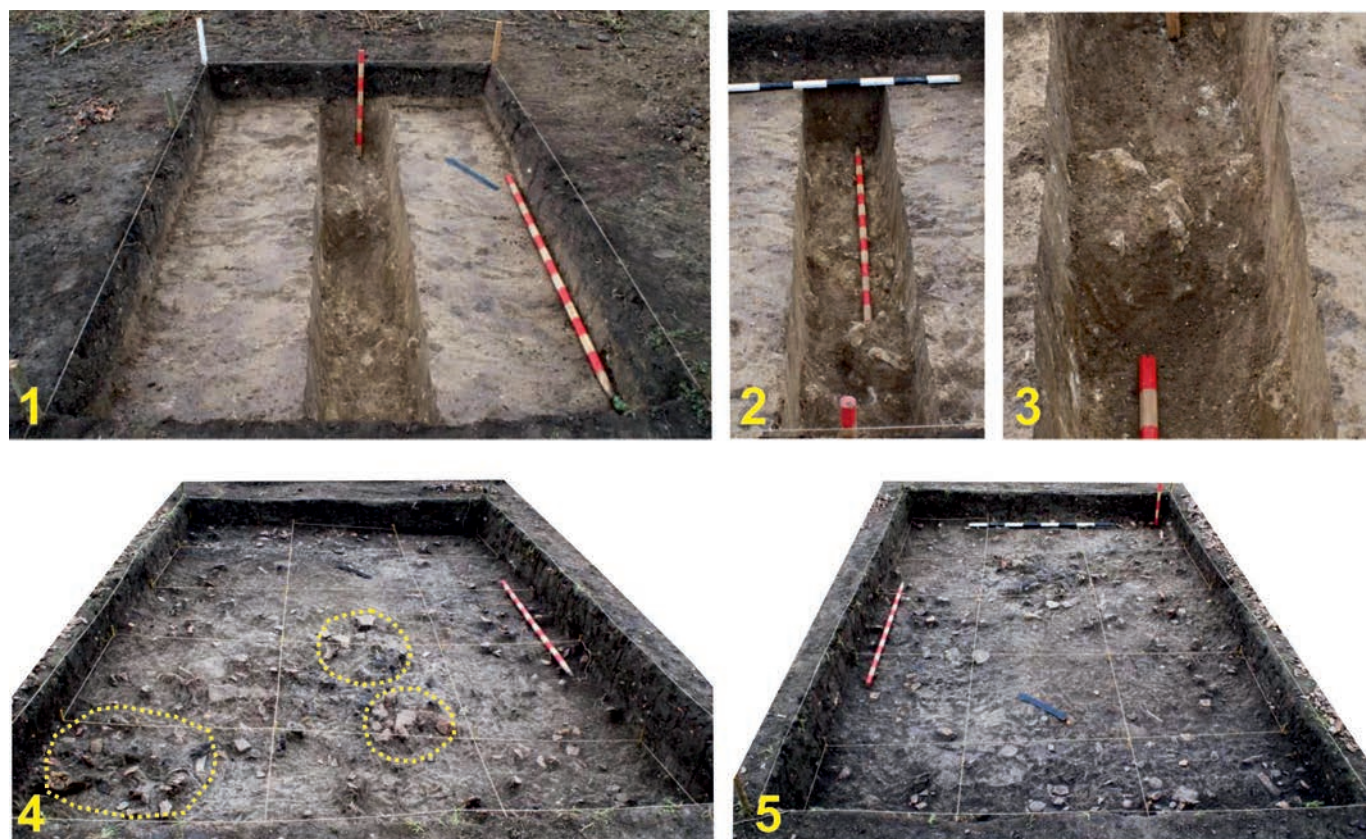
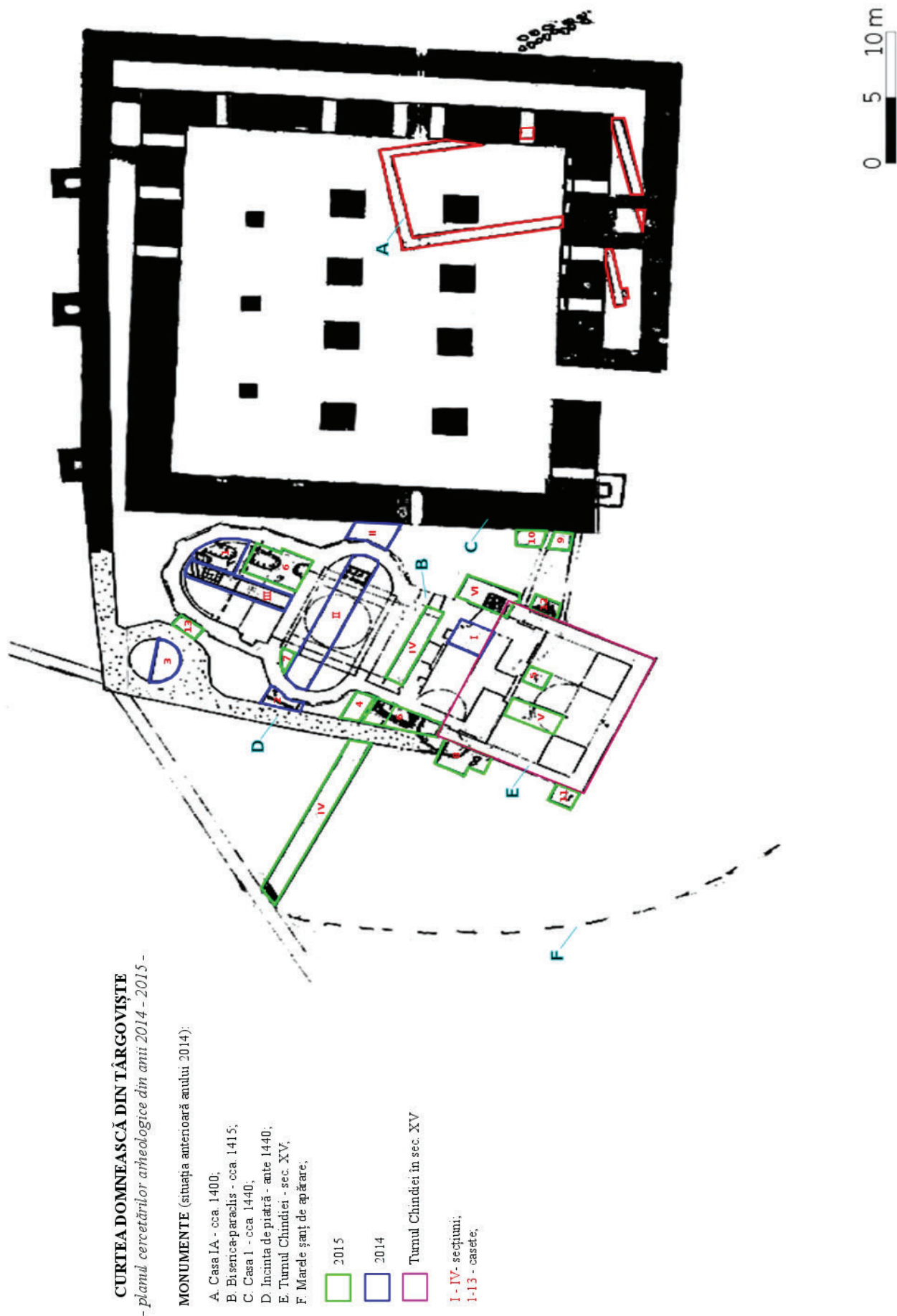

Fig. 8. Tăcuta-Dealul Miclea/Paic. 1-2. Cas III/2015 cu pachetele de roci din structura geologică; 4-5. Complexele arheologice din Cas IV/2015 / 1-2. Section Cas III/2015 with the packages of rocks in the geological structure; 4-5. The archaeological complexes in section Cas IV/2015.

1

3

2

Fig. 1 – Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, C4 – 1. Plan general, 2. Profil Est, 3. Cavou;

52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița; Curtea Domnească - Punct sector A

Fig. 2 –Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, C6 - 1. Plan,
2. Profil Est –catapetează 3. C7, plan M3;

52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița; Curtea Domnească - Punct sector A

1

2

3

Fig. 3 – Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, C8-1. Rânhumați,
2. Plan, 3. Fundație demantelată,

Fig. 4 – Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, C 10 –1. Fundație incintă demantelată
2. C 12 Incinta demantelată și profil Est, 3. Zid incintă suprapus de Turnul Chindiei;

52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița; Curtea Domnească - Punct sector A

2

1

Fig. 5 – Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, C 13 –Plan și profil Vest, 2. Profil Est,

Fig. 6 – Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, S.V, 1. incinta sec. XVI,
2. incintă sec. XVI – detaliu;

52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița; Curtea Domnească - Punct sector A

Fig. 7 – Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, 1. Șanț, 2. Pardoseala biserică;

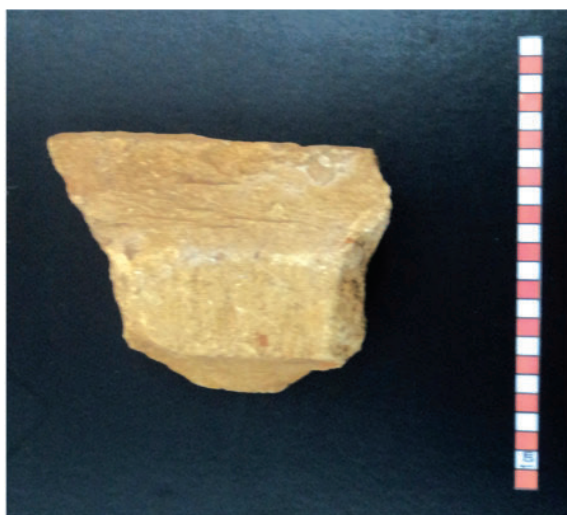
52. mun. Târgoviște, jud. Dâmbovița; Curtea Domnească - Punct sector A

Fig. 8 –Curtea Domnească din Târgoviște, 2015, 1. Monedă "in situ", 2. Pardoseala hexagonală;

3

6

2

5

1

4

Fig. 9 –Curtea Domnească din Târgoviște, 2015.
1. Parfunie decorativă bulgaro -bizantină, sec. XIV.
2 -6 Fragmente piatră fasonată descoperite în șanțul de demantelare a zăduului de incintă vestic.

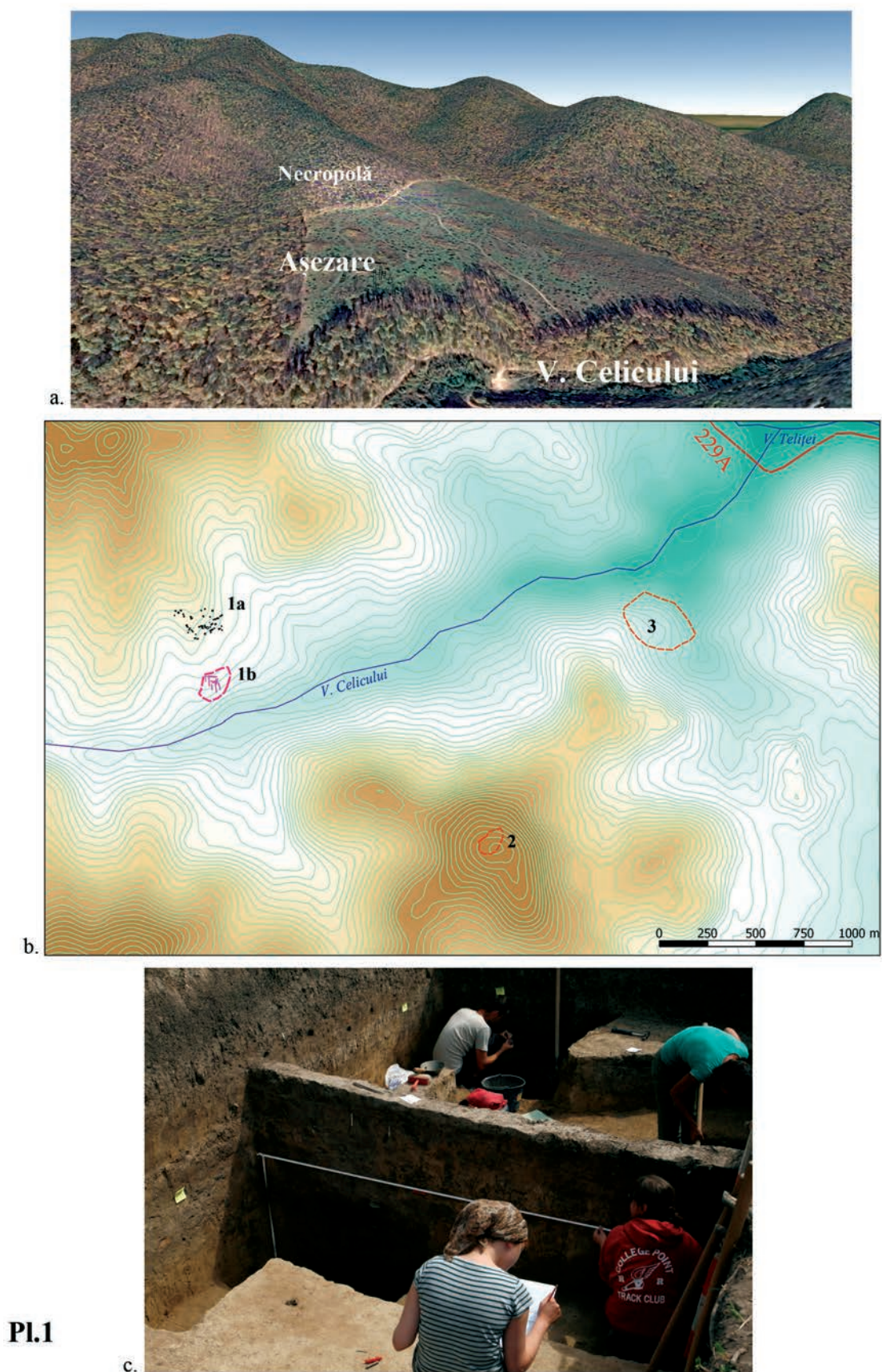
Foto 1. Suprafața S.VII

Foto 2. Suprafețele S.X-VI.

53. sat Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba ; Punct: Gura Luncii

Pl.1. a). vedere spre nord a modelului digital al terenului (Google Earth, imagine din 2014), cu marcarea relației spațiale dintre așezare, necropolă și valea Celicului; b). harta microzonei: 1a - necropola, 1b – așezarea, 2 – fortificația de pe vârful Edirlen, 3 – "Mănăstire", așezare contemporană cu cea de la Celic Dere (1b); c). aspect din timpul cercetărilor în S XVII din 2015.

54. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea; Punct: Celic Dere

54. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea; Punct: Celic Dere

Pl. 3. a). S XVII – imagine aeriană de la joasă altitudine din UAV, din 2015;
b). panoramă fotografică a segmentului estic al profilului magistral de nord-est; c). C3;
d). C9 și C10; e). C8 și C4

Pl. 3

Pl. 4

54. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea; Punct: Celic Dere

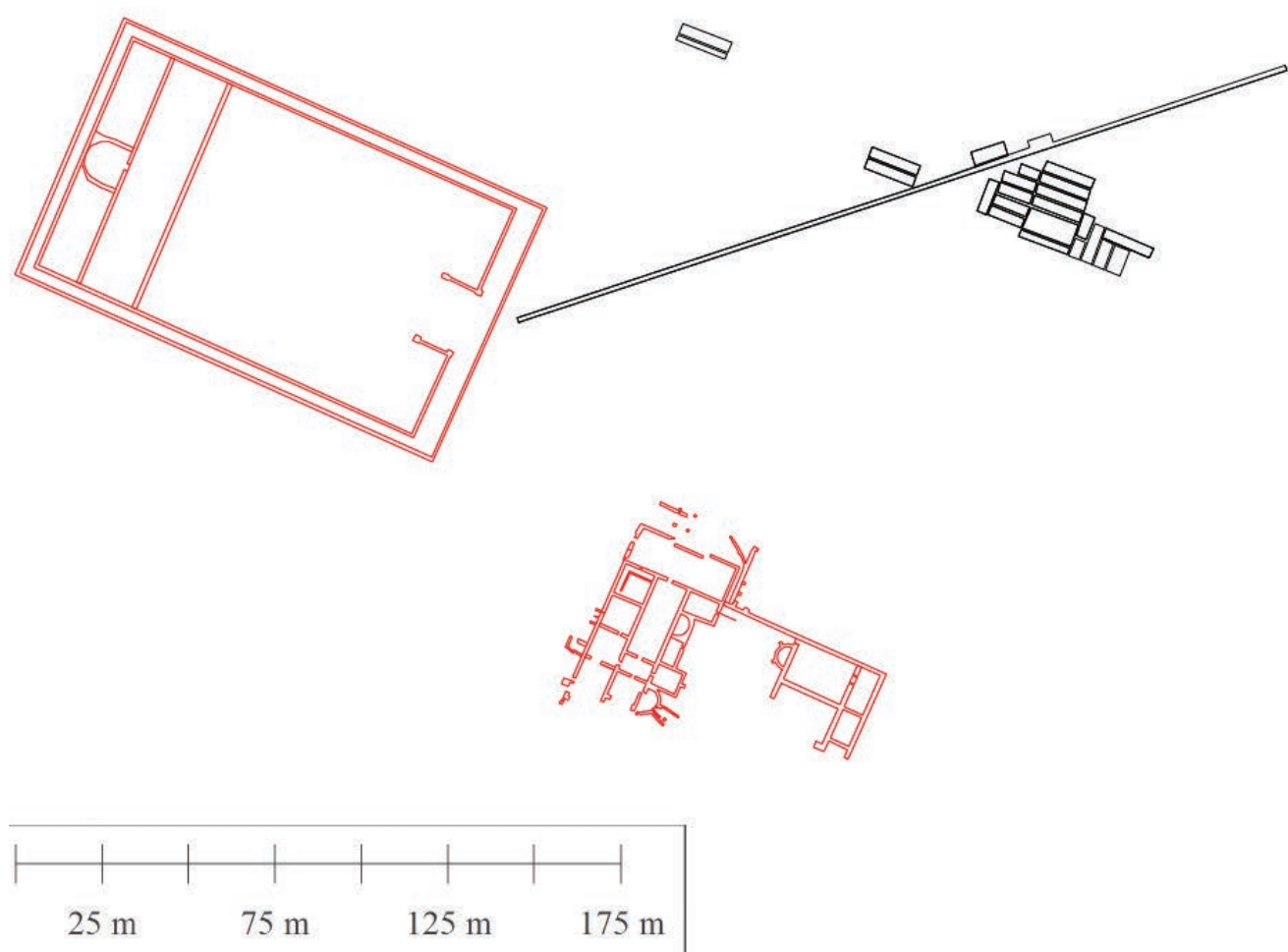
Fig. 1. Casetă 2 – Profil SE

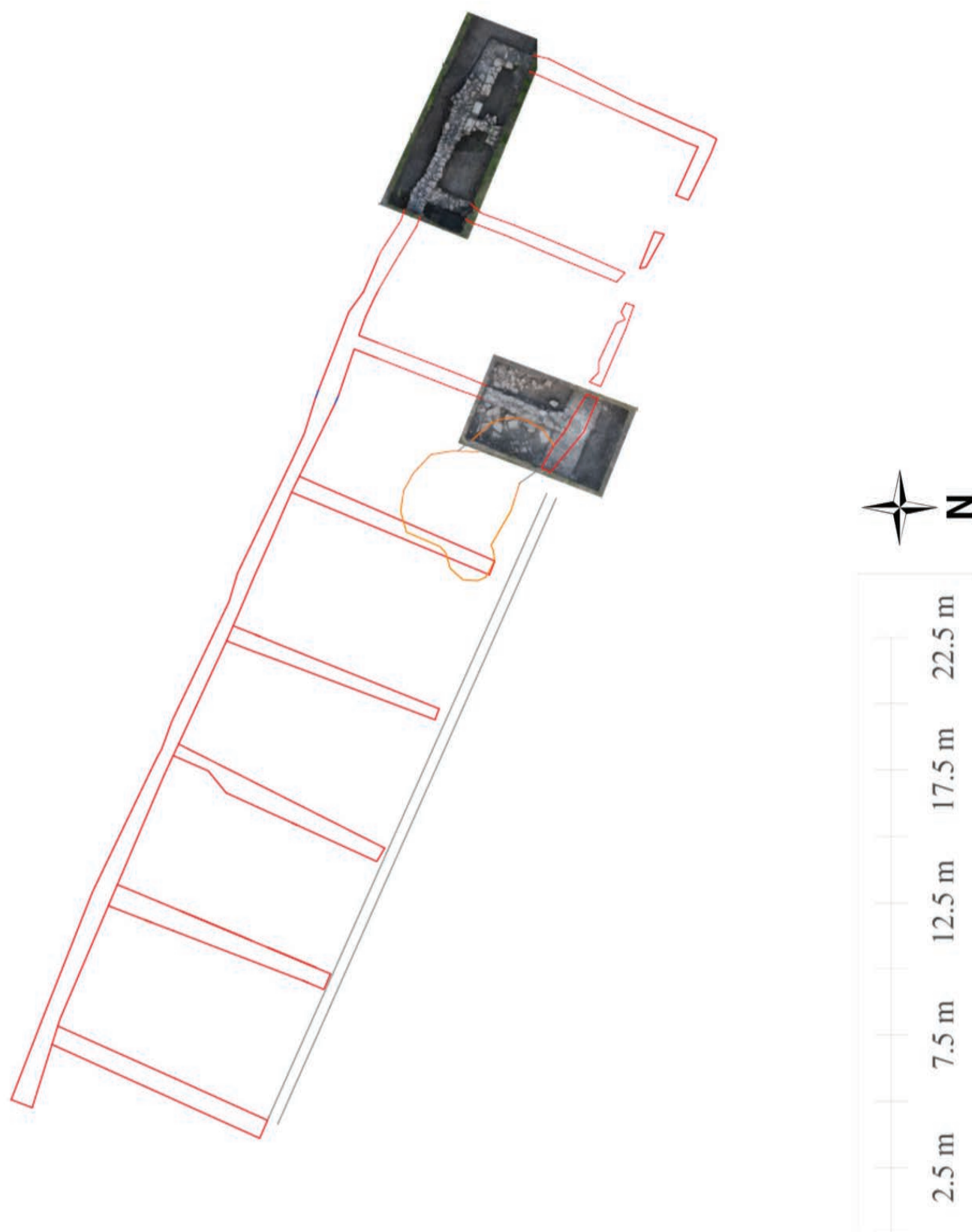
Fig. 2. Casetă 3 – Vatră CX 81

55. Toboliu, com.Toboliu, jud.Bihor; Punct: Dâmbu Zănăcanului

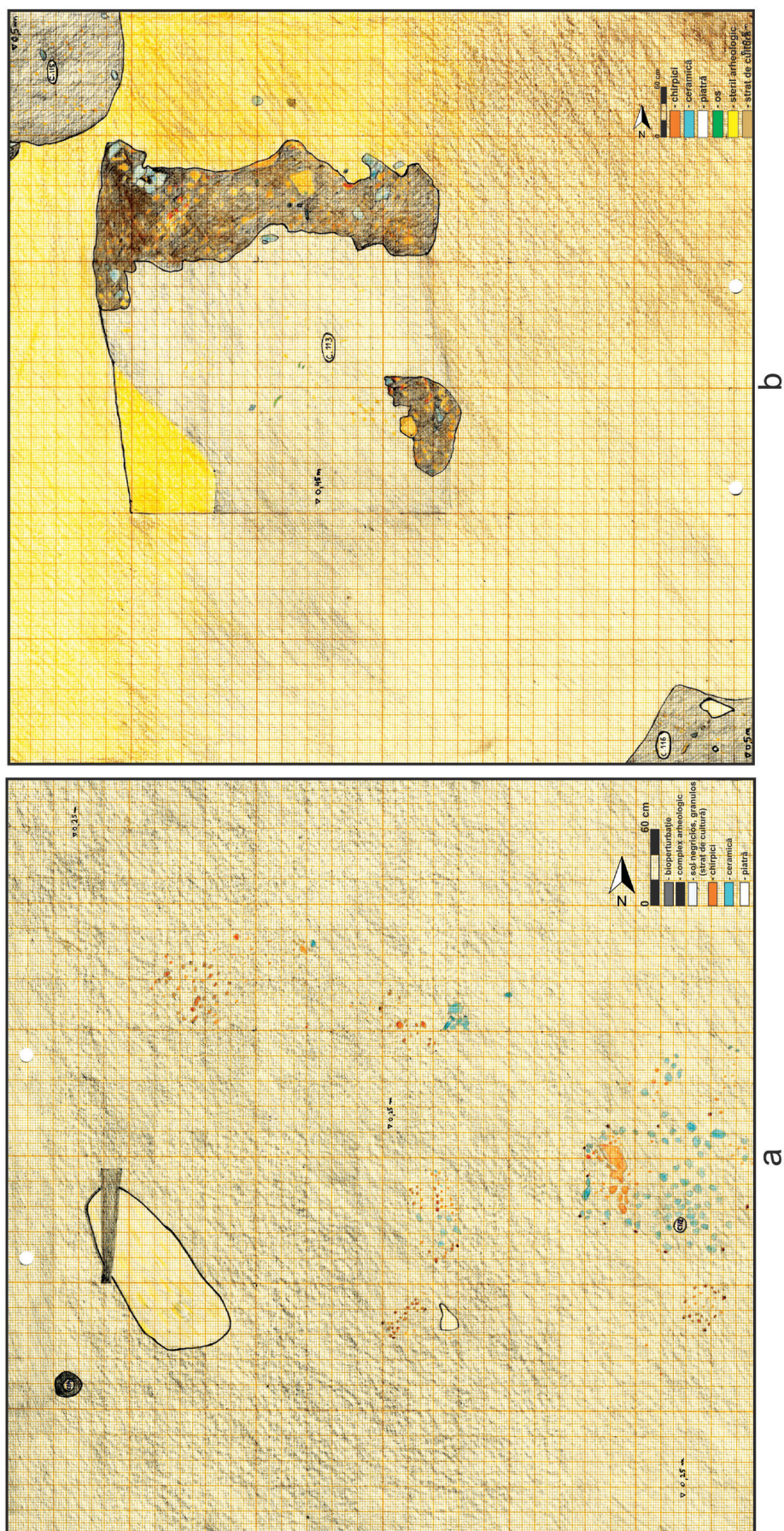

56. oraș Turda, jud. Cluj, POTAISSA; Punct: Dealul Cetății

56. oraș Turda, jud. Cluj, POTAISSA; Punct: Dealul Cetății

a

b

c

d

Fig.2 - Aspecte de teren privind cercetarea planurilor 2 și 4: a. vedere de ansamblu al nivelului de călcare cercetat în planul 2 al S7; b. micro-profil al nivelului de călcare; c-e. detalii privind elementele de structură a nivelului de călcare; f. imagine de ansamblu al planului 4 – nivelul de conturare al complexelor

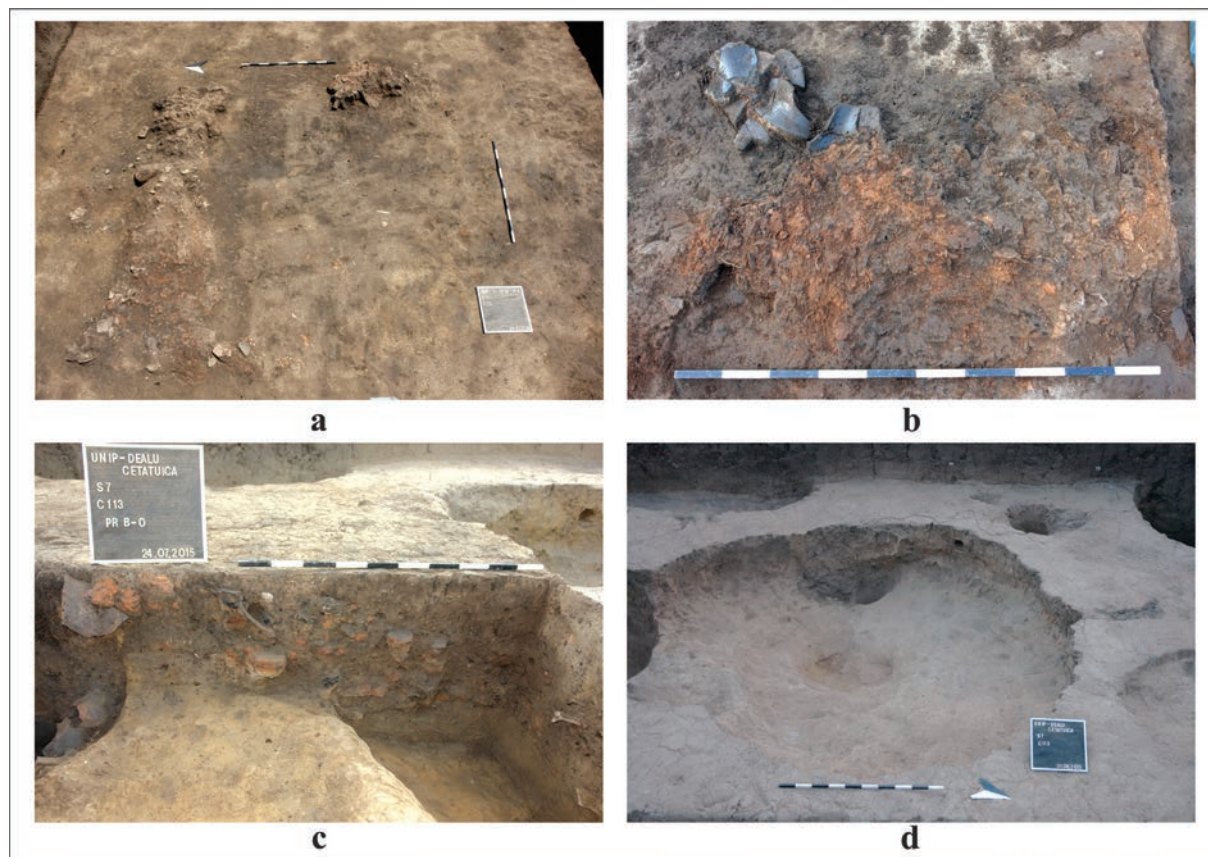

Fig.3 - Imagini de teren privind structuri aparținând primei epoci a fierului: a-b. C113a – elemente din structura unei locuințe de suprafață din etapa timpurie a epocii fierului; c-d. C113 – locuință adâncită încadrabilă etapei mijlocii a epocii fierului

Fig.4 - Imagini de teren privind gropile rituale dacice: a. groapă ritualică dacică (C115) cu surprinderea inventarului gropii; b. C119 cu dispunerea spațială a inventarului; c. detaliu privind obiectul din bronz identificat în C119; d. profil A-B pentru documentarea relației dintre C119 și C113.

57. Unip, com. Sacoșu Turcesc, Jud. Timiș; Punct: Dealu Cetățuica

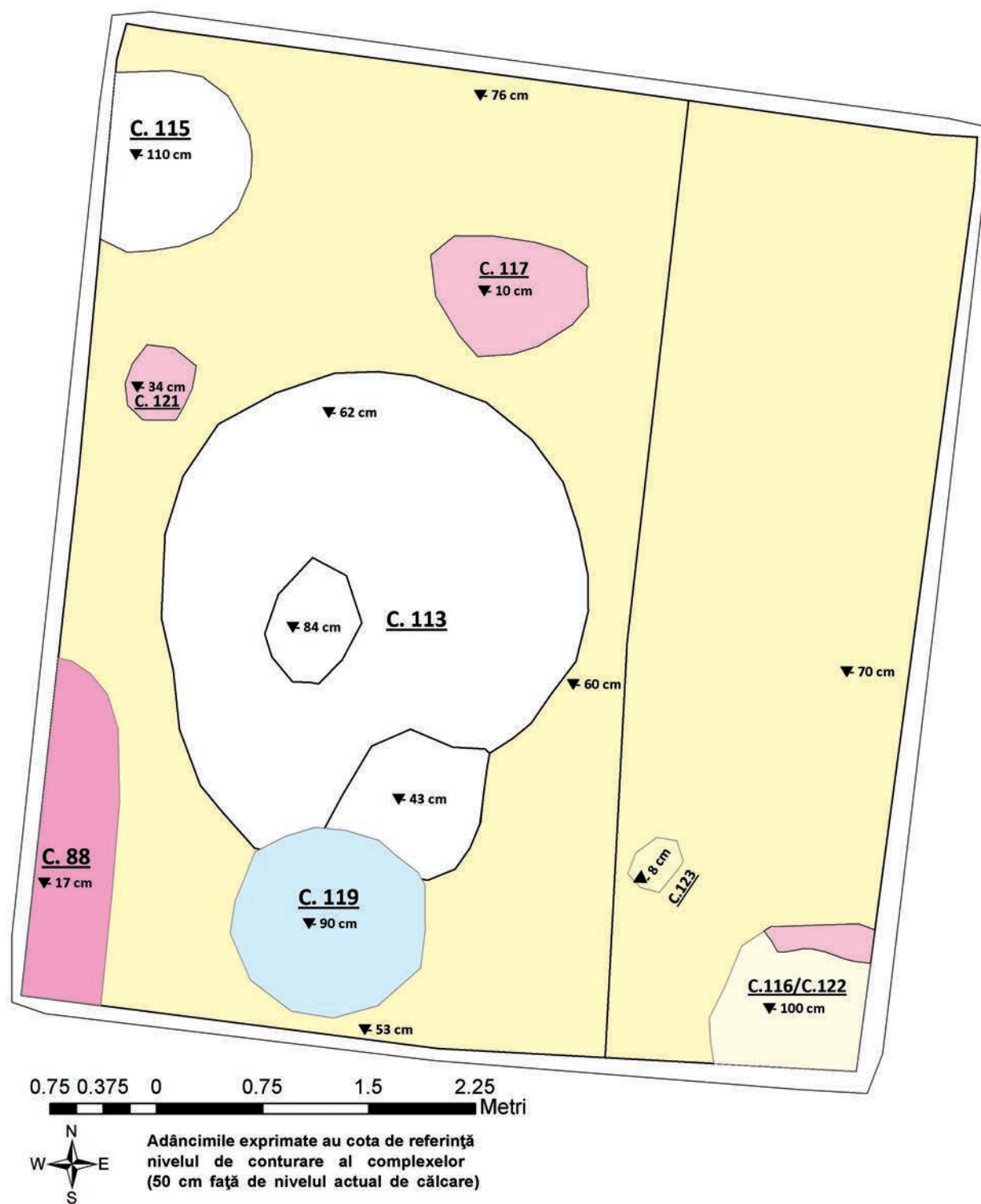
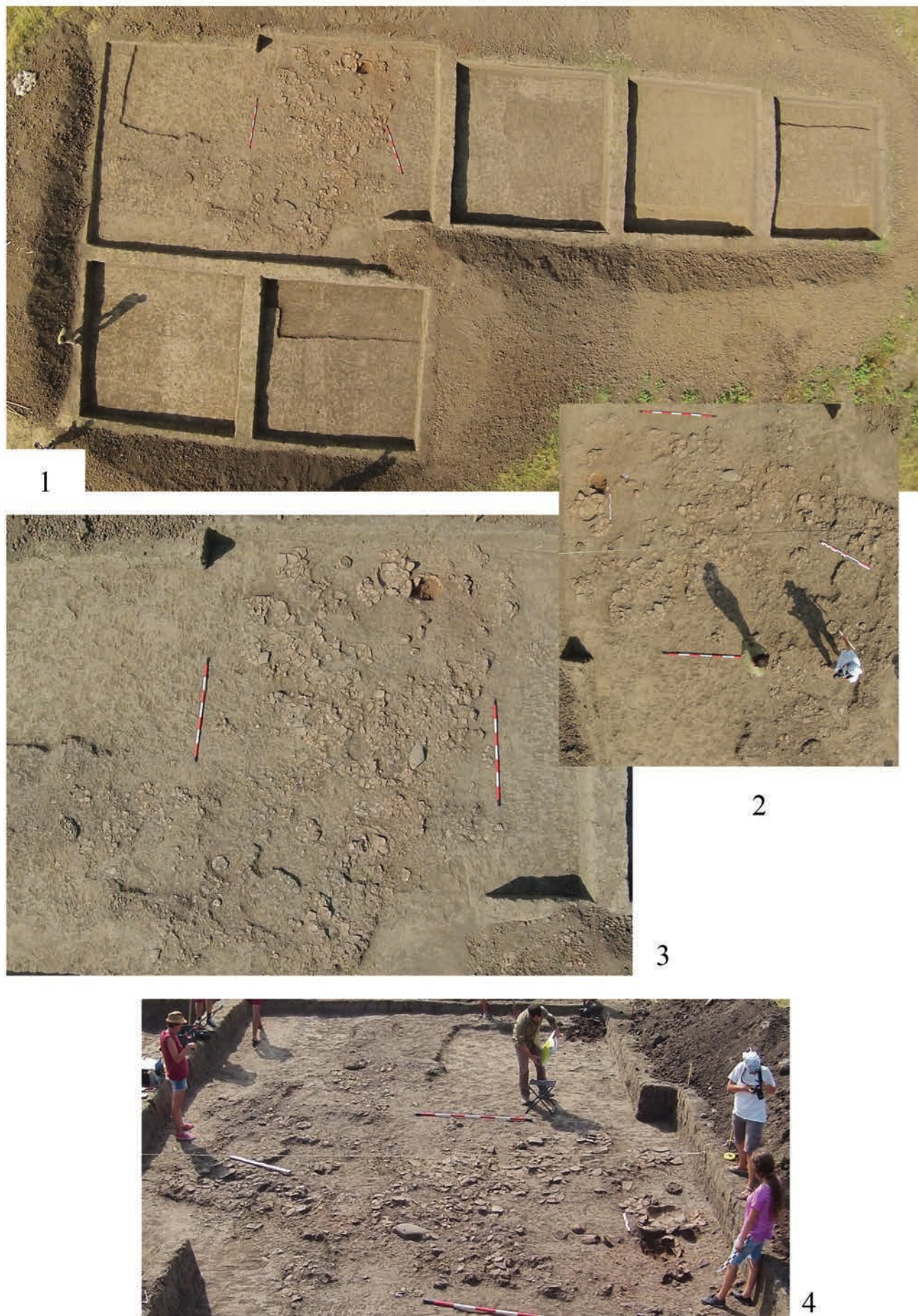

Fig.5 - Ridicarea topografică a planului final al suprafeței 7

Planșa 1 - Urlăți, cercetări 2011: fotografii aeriene cu o imagine de ansamblu a săpăturii (1) și a locuinței 2 (2-4)

58. Urlăți, Jud. Prahova

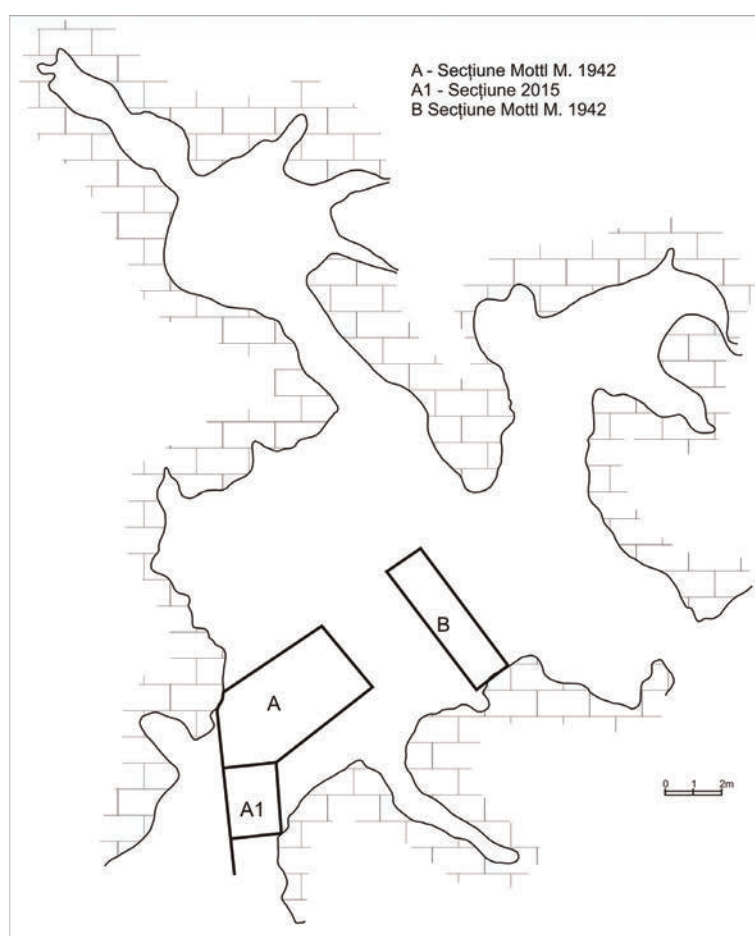

Planșa 2 - Urlați, locuința 2: detalii cu ceramica in situ

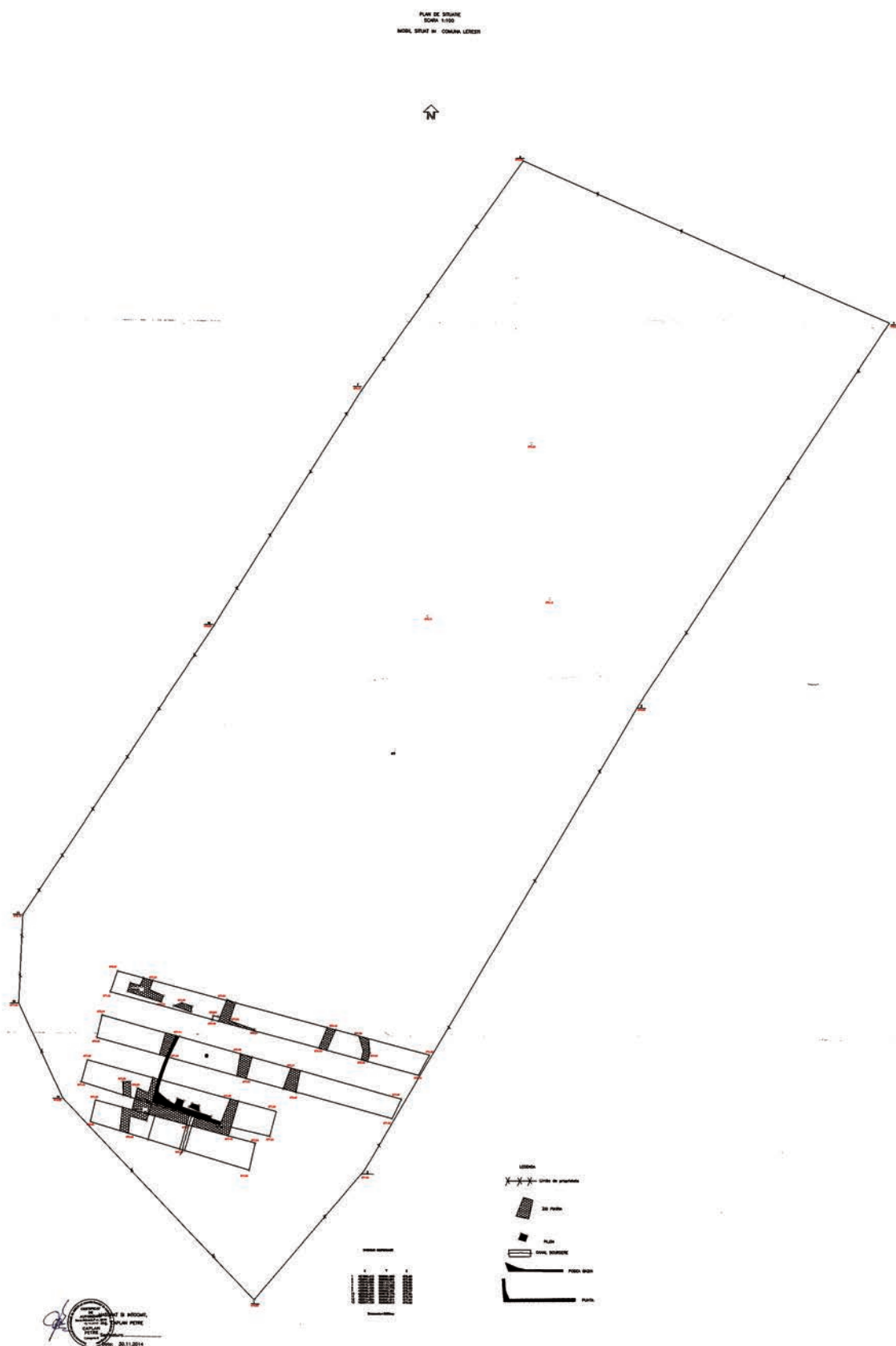
58. Urlați, Jud. Prahova

407

61. sat Vârghiș, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita; Punct: Peștera Ursului

62. sat Voinești, comuna Lerești, județul Argeș - Termele militare; Punctul: "Măilătoia - Malul lui Cocoș"

Fig. 1. Situația surprinsă după demontarea matorului dintre S1 și S2

Fig. 2. Nivel de dărâmatură

Fig. 3. Praefurnium.

Fig. 4. Încăperea de la est de bazin.

Fig. 5. Suprafețele A și B.

Fig. 6. Colțul încăperii apărute în Sp. E.

62. sat Voinești, comuna Lerești, județul Argeș - Termele militare; Punctul: "Măilătoaia - Malul lui Cocos"

Fig. 1. Vedere aeriană (foto: Dan Ștefan)

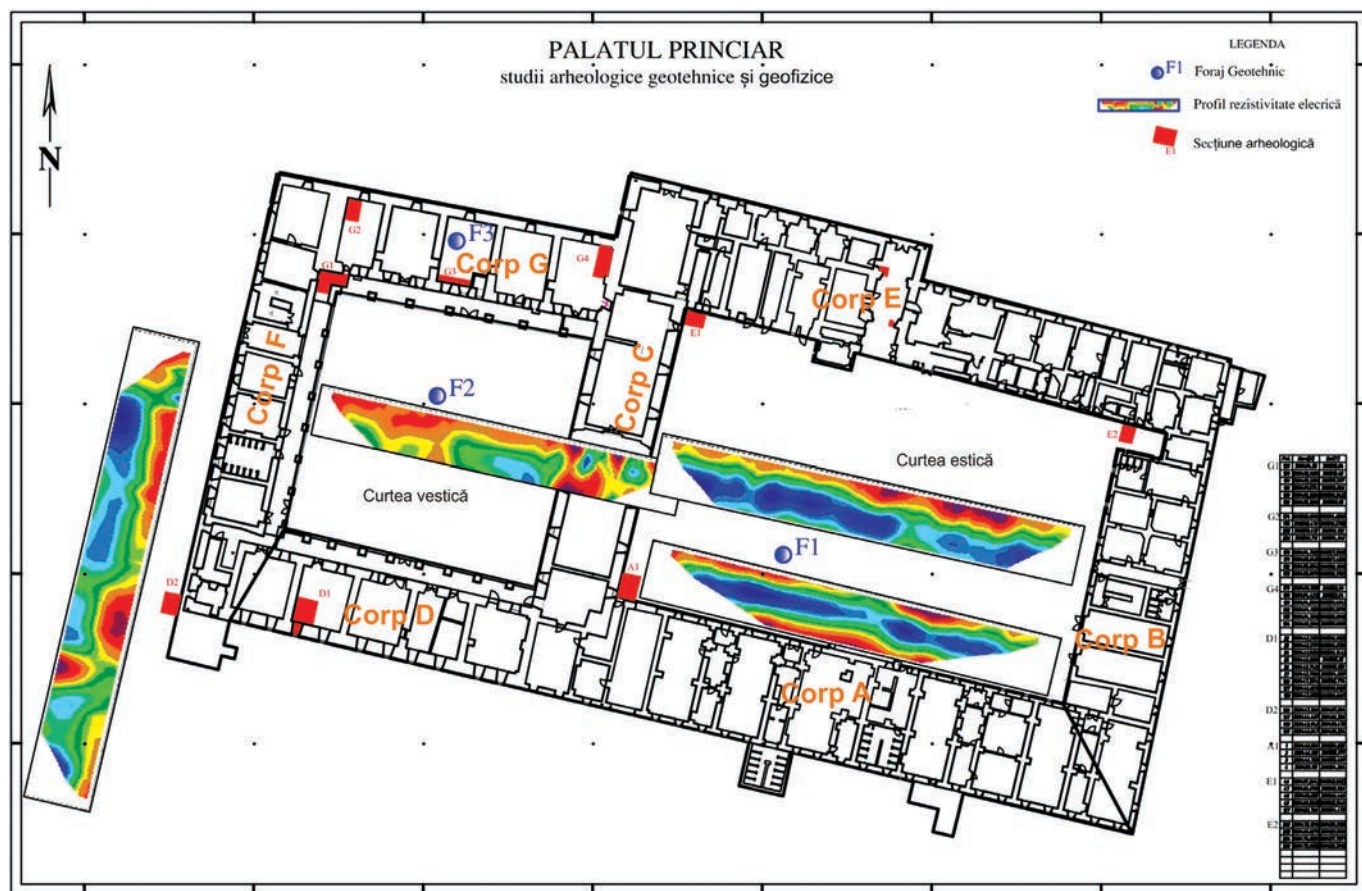

Fig. 2. Plan de situație al săpăturilor, forajelor geotehnice și investigațiilor geofizice

63. mun. Alba Iulia, jud. Alba; Punct: Palatul Principilor, str. Militari, nr. 4

Fig. 3. Foto sondaj A1

Fig. 4. Plan sondaj D1

Fig. 5. Foto sondaj D2

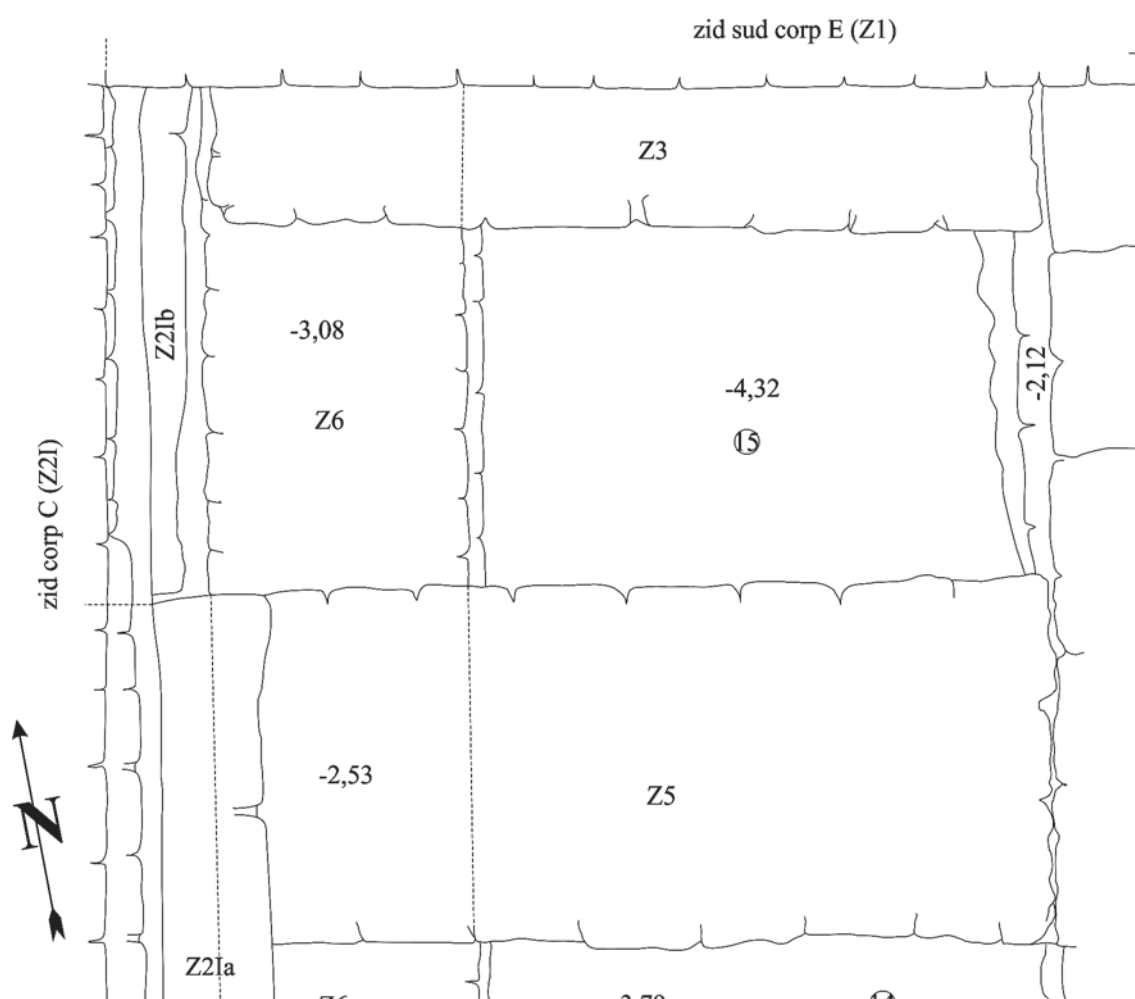

Fig. 6. Plan sondaj E1

63 mun. Alba Iulia, jud. Alba; Punct: Palatul Principilor, str. Militari, nr. 4

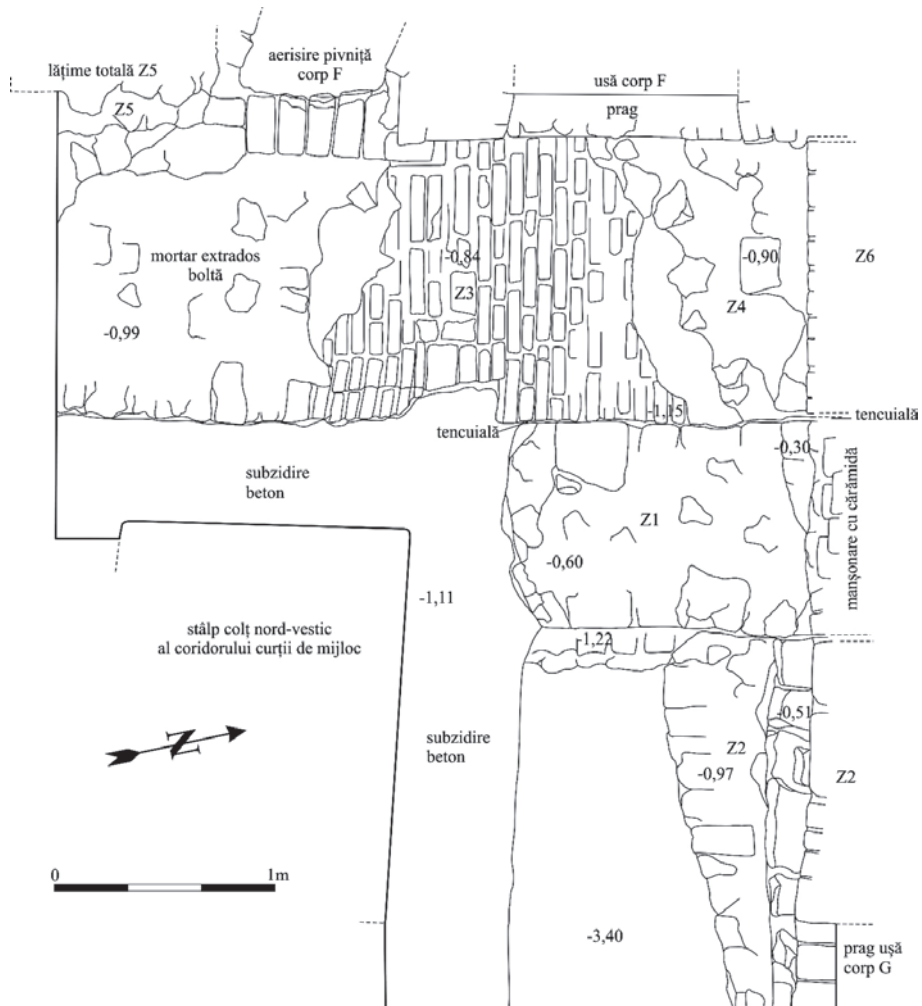

Fig. 7. Plan sondaj G1

Fig. 8. Foto sondaj G4

63. mun. Alba Iulia, jud. Alba; Punct: Palatul Principilor, str. Militari, nr. 4

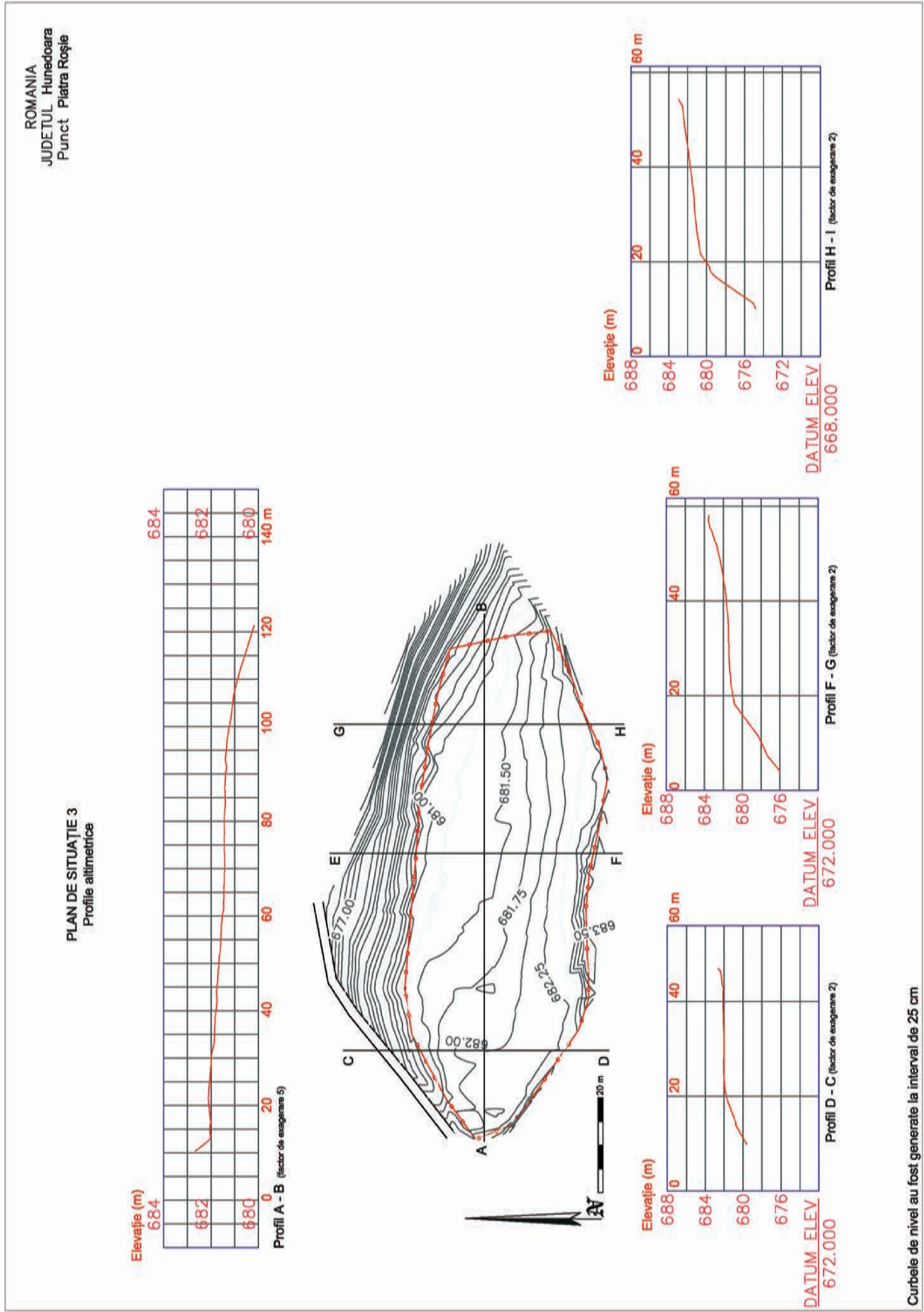

Fig. 1. Planul topografic al terasei Dacica 1. (S.C. Vector Studio S.R.L. București 2014)

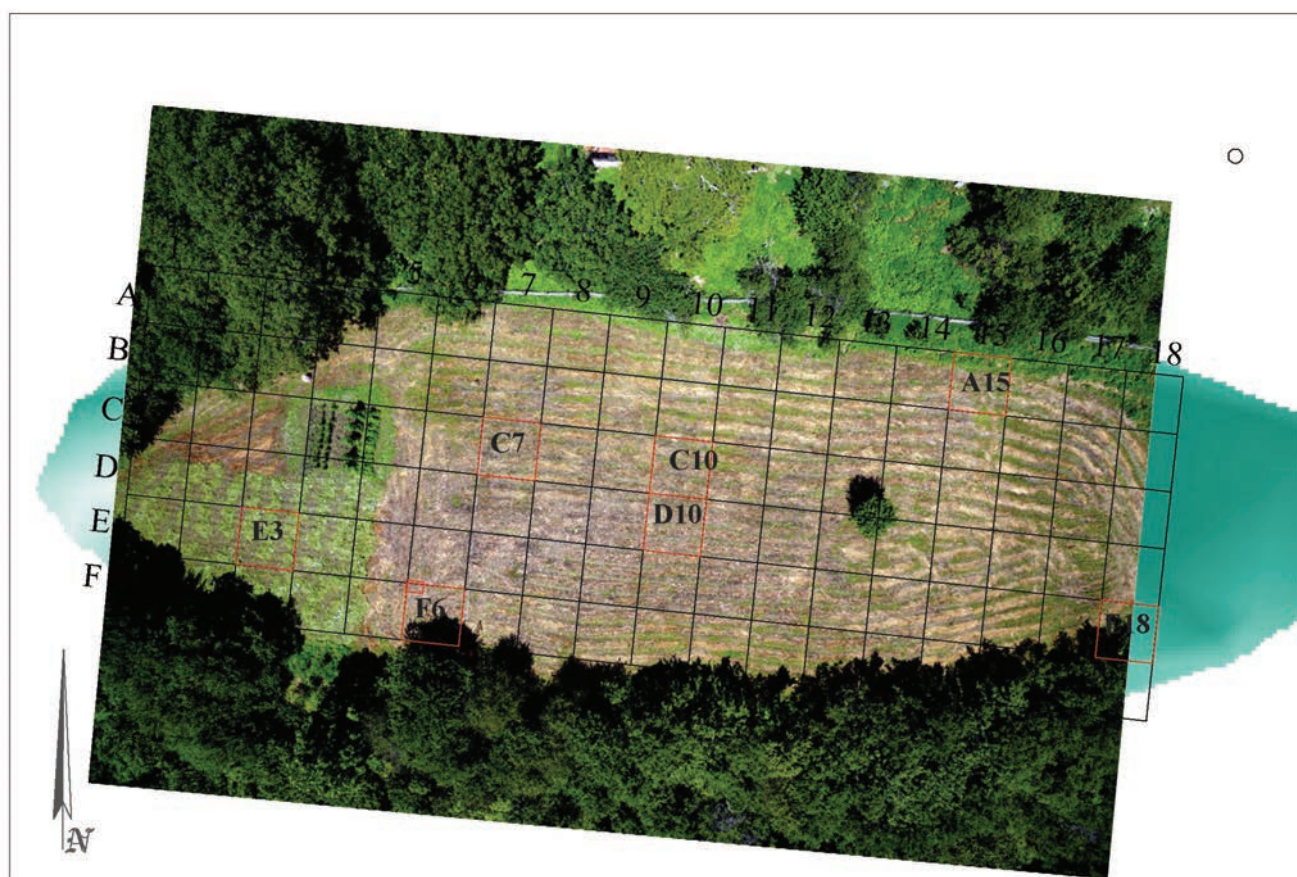

Fig. 2. Sectoarele propuse spre a fi cercetate (foto Dan Ștefan 2014).

Fig. 3. Imagine aeriană a terasei cercetate, la finalul campaniei (foto Dan Ștefan 2015)

64. sat Alunu, com. Boșorod, Jud. Hunedoara; Punct: "Terasa Dacica 1"

1

2

3

4

5

Planșa 1 - Ariceștii-Rahtivani (Prahova), tumul Pădurea Crângu lui Bot: 1.tumul, 2012; 2-3.imagini aeriene cu metodologia de cercetare;
3-4.diverse stadii de cercetare ale ringului mormântului primar

65. Ariceștii-Rahtivani, comuna Ariceștii-Rahtivani, jud. Prahova

Planșa 2- Ariceștii-Rahivani (Prahova), tumul Pădurea Crângu lui Bot: 1.ringul de piatră al mormântului primar; 2,4. imagini din timpul cercetării; 3.mormântul primar.

Fig. 1. Bazin Nr. 1

Fig. 2. Detaliu - tehnica de constructie bazin Nr. 1

Fig. 3. Bazin Nr. 2

66. oraș Băile Herculane, jud. Caraș-Severin; Situl arheologic din epoca romană de la Băile Herculane - Zona Cazino, Parc Central; Punct: Strada Cerna

Fig. 4. Bazin Nr. 3

Fig. 3. Bazin Nr. 3

Fig. 5. Bazinul Nr. 4

Fig. 6. Profil Bazin Nr. 4

66. oraș Băile Herculane, jud. Caraș-Severin; Situl arheologic din epoca romană de la Băile Herculane - Zona Cazino, Parc Central; Punct: Strada Cerna

Foto 1. Turnul Spart – 2015. Fragment mare prăbușit din turn, suprapus de fundația casei contemporane și archebuzză la descoperire (în prim plan)

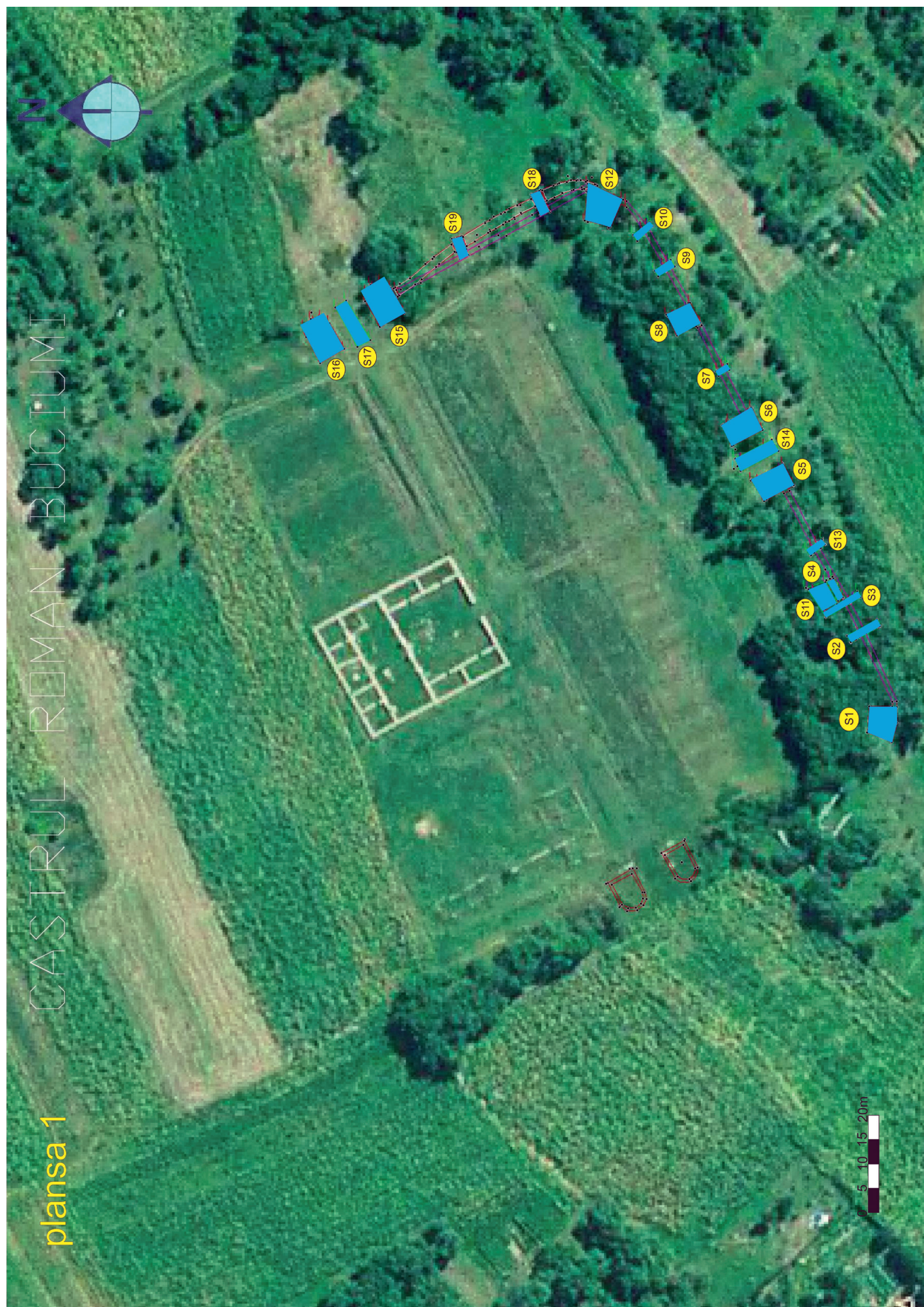
Foto 2. Turnul Spart – 2015. Vas de bronz la descoperire

Foto 3. Turnul Spart – 2015. Zid medieval de împrejmuire și fundația casei contemporane

67. Boița, oraș Tălmăciu, județul Sibiu ; Punct: „Turnul Spart”

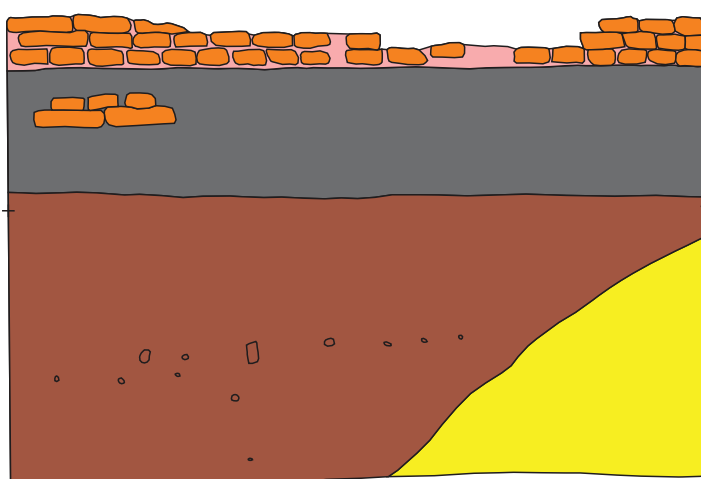
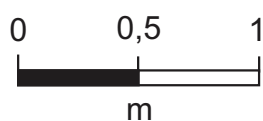

68. Buciumi, jud. Sălaj - Castrul roman ; Punct: Grădiște, Cetate

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

 Mortar
 Fundația
 Pământ de culoare brun-cenușie
 (conține: pigmenți de cenușă,
 fr. de cărămidă, fr. ceramice și
 oase)

 Pământ galben
 Căramidă

Planșa II: Stratigrafia zonei

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

Planșa III: Casa I

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

Planșa IV: Pivnița Casa 1

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

Planșa V: Inventar Casa I

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

Planșa VI: Casa II

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

Planșa VII: Inventar Casa II

69. București, sector 1; Punct: Str. G-ral C-tin Budișteanu, nr. 7, nr. Cadastral 236272

1

2

Planșa 1. București - Militari Câmpul Boja, str. Aleea Lacul Morii, nr. 121A. 1-2. Complexul nr. 5 (sec. III p.Chr.). 1. Vedere de la NV la SE. 2. Profilul de sud

70. mun. București, Cartierul Militari, Punct: Câmpul Boja - Sectorul C (vestic)

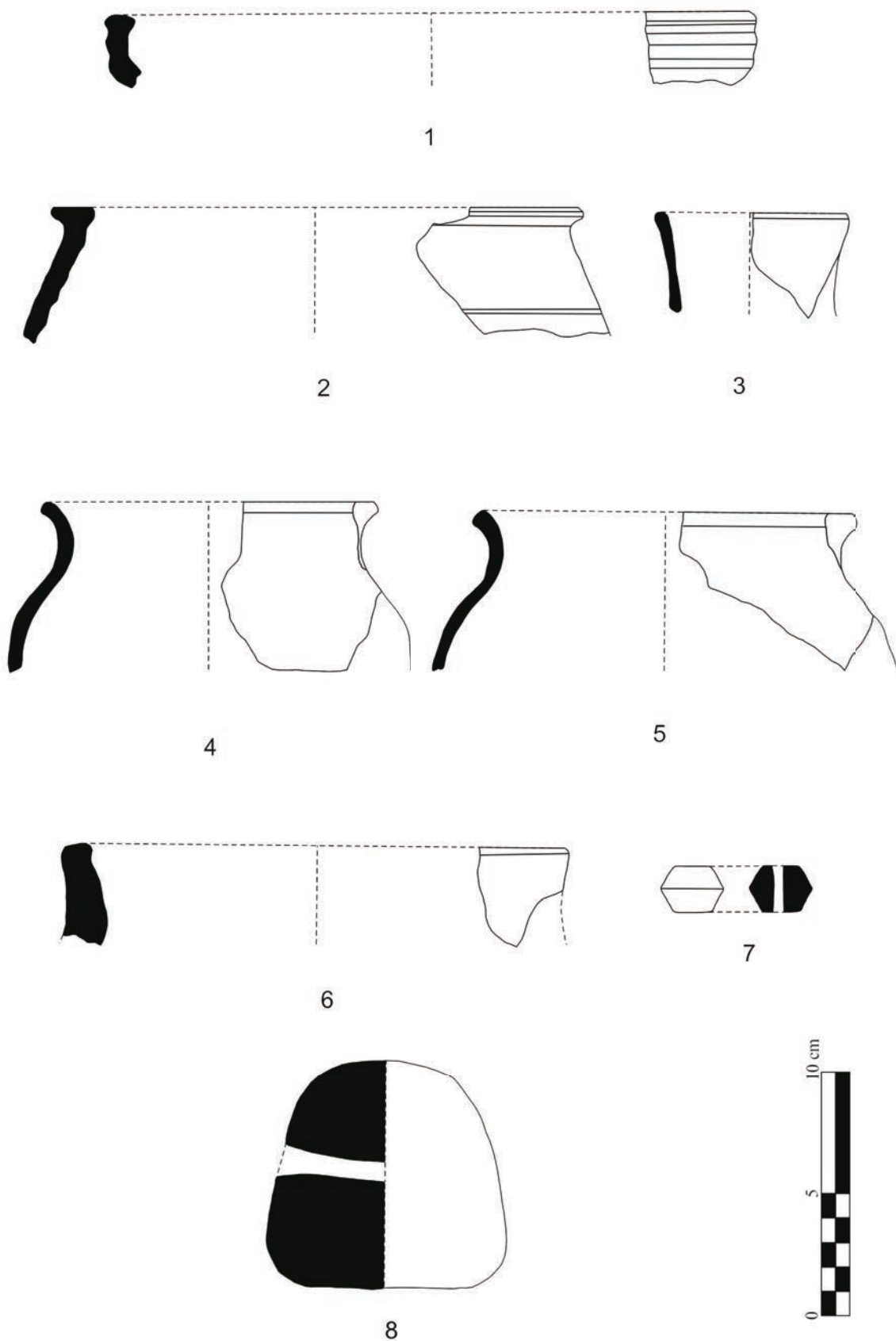

Planșa 2. București - Militari Câmpul Boja, str. Aleea Lacul Morii, nr. 121A. Materiale arheologice din epoca bronzului, descoperite în strat

7. mun. București, Cartierul Militari, Punct: Câmpul Boja - Sectorul C (vestic)

Planșa 3. București-Militari Câmpul Boja, str. Aleea Lacul Morii, nr. 121A. 1-3. Complexul arheologic nr. 5 (sec. III p.Chr.).
4-8. Complexul arheologic nr. 8 (sec. V-VI)

70. mun. București, Cartierul Militari, Punct: Câmpul Boja - Sectorul C (vestic)

Fig. 1. S7 – M2

Fig. 2. C3 – M3

Fig. 3. S9 – M4

71. București, Biserica "Sfânta Sofia – Floreasca"; Calea Floreasca, 216, sector 1

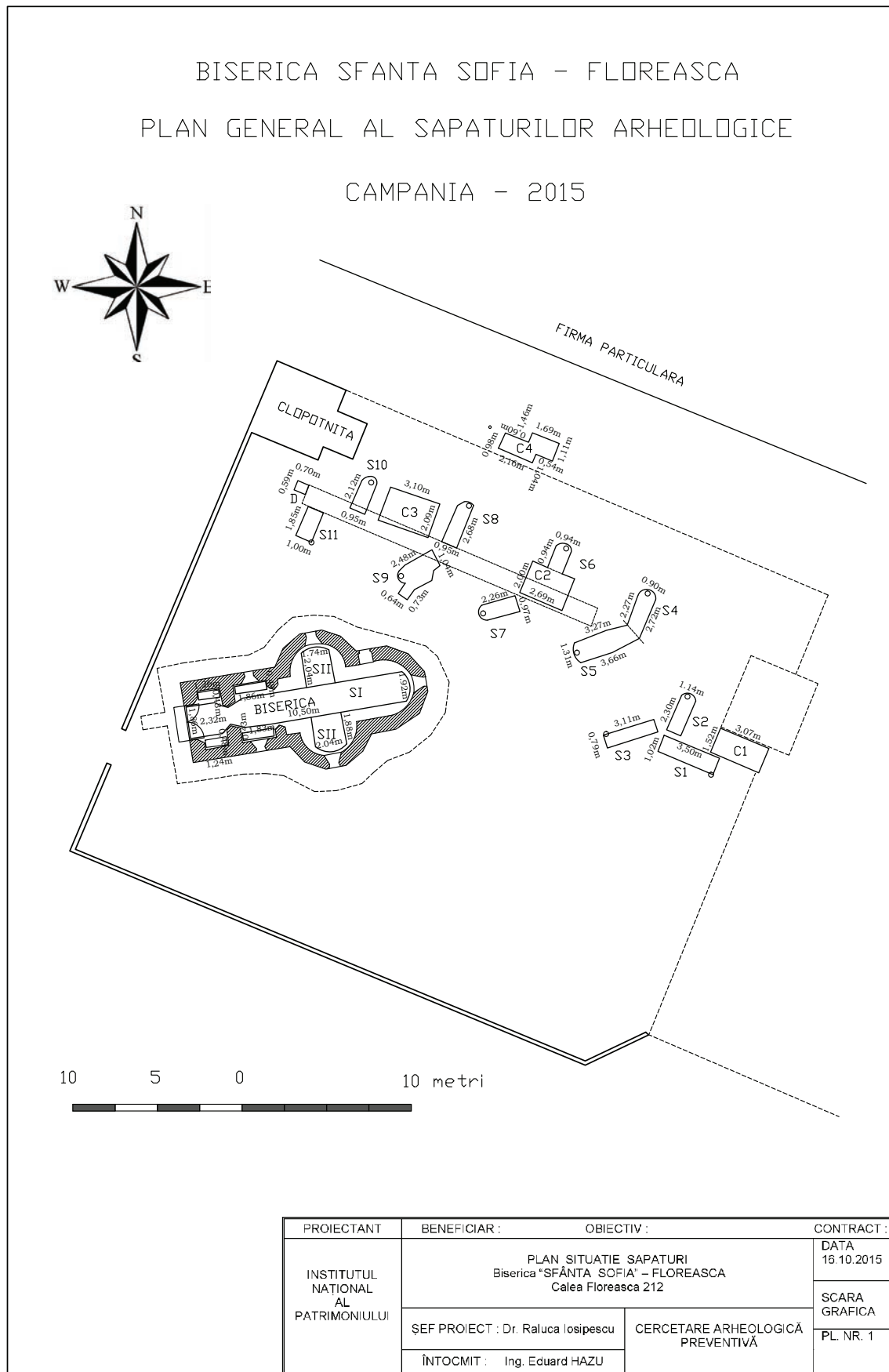

Fig. 4. Plan general săpături arheologice

71. București, Biserica "Sfânta Sofia – Floreasca"; Calea Floreasca, 216, sector 1

Fig. 1: Plan de încadrare în zonă

72. Bumbești-Jiu, jud. Gorj; Punct: Gară, Vârtop

Fig. 2: Plan de situație km 89+190 – km 90+880

72. Bumbești-Jiu, jud. Gorj; Punct: Gară, Vârtop

Fig. 1. Vedere aeriană asupra vestigiilor bisericii paleocreștine din colțul de nord-est al cetății Capidava (foto dronă august 2015, ing. Daniel Costea, filmarecudrona.ro)

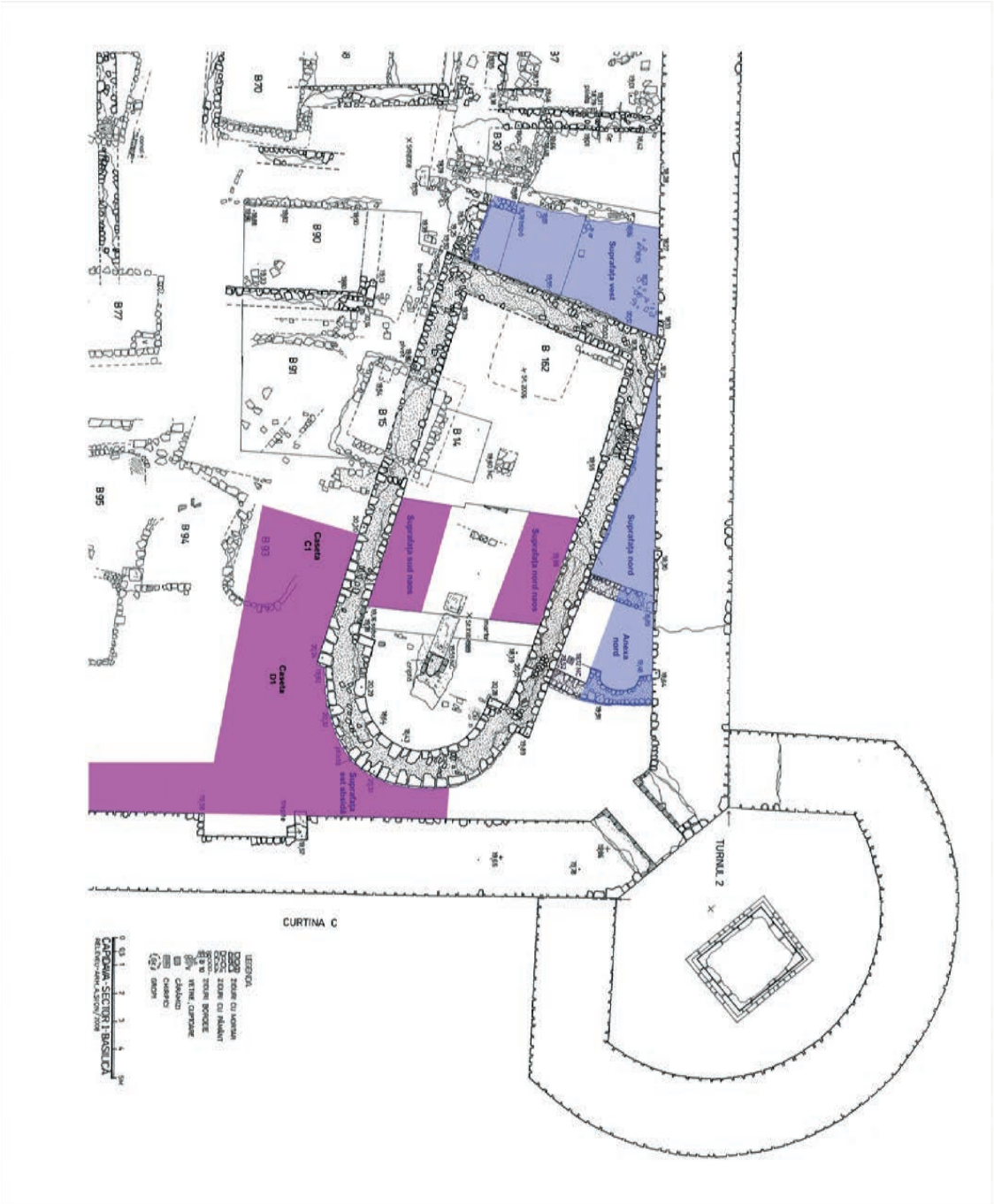

Fig. 2. Plan general al bisericii paleocreștine de la Capidava cu indicarea secțiunilor practicate în acest perimetru, în perioada iulie–septembrie 2015 (arh. Anișoara Sion, 2006; actualizare Beatrice Kelemen)

Planșa 1

 Zona cercetării arheologice (Sector I, cutinele A, B, intrare Turnul 1)

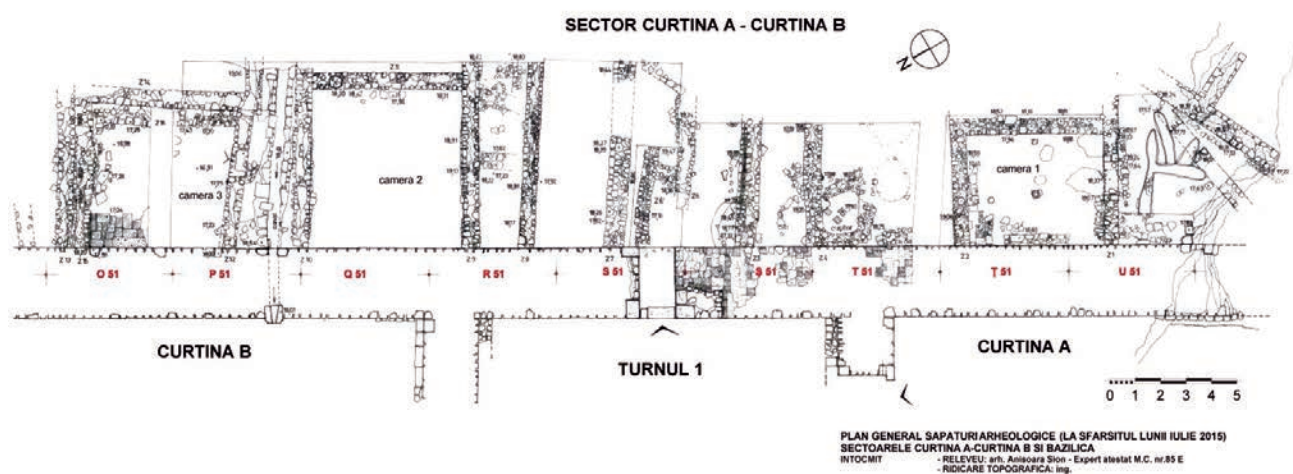
Fotografie aeriană a zonei curtinelor A și B (Foto: Dan Ștefan 2014)

Planșa 1: Plan general al cetății. Detaliu plan aerian

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 2

Fotografie aeriană a zonei curtinelor A și B (Foto: M. Costea 2015)

Planșa 2: Planul de situație al sectorului I și al carourilor cercetate (O51 – U-51), denumirea zidurilor, fotografie aeriană.

Planșa 3

1

2

3

4

5

6

Planșa 3: Fig. 1 - 6, □ U-51.

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 4

1

2

3

4

5

6

Planșa 4: Fig. 1 - 4, □ T-51; Fig. 5 - 6, □ T-51

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 5

1

2

3

4

5

6

Planșa 5: Fig. 1- 6, □ Ș-51

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 6

1

2

3

4

5

6

Planșa 6: Fig. 4, □ Ș-51; Fig. 1 - 3, 5 - 6, □ S-51

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 7

1

2

3

4

Planșa 7: Fig. 1, □ R-51; Fig. 2, Intrare Turn; Fig. 3, □ P-51; Fig. 4, □ O-51

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 8

1

2

3

Planșa 8: Fig.1 - 3, □ O-51

74. sat Capidava; comuna Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 – Curtinele A și B, sector I intra muros

Planșa 9

1

2

3

4

5

6

Planșa 9:

Fig. 1 - □ R51, fragment placă votivă Cavalerul Trac (Eroul Cavalier).

Fig. 2 - □ U51, opaiț fragmentar cu ansa în forma de cruce, sec VI, descoperit pe pragul intrării de S a camerei 1.

Fig. 3 - □ O-51, mâner din os, decorat cu cercuri concentrice.

Fig. 4 - □ Ș-51, opaiț de bronz cu ansa cruciformă, sec VI, descoperit în nivelul de dărâmătură.

Fig. 5 - □ Ț-51, bol medieval.

Fig. 6 - □ Ș-51, detaliu material ceramic, T.S. cu decor.

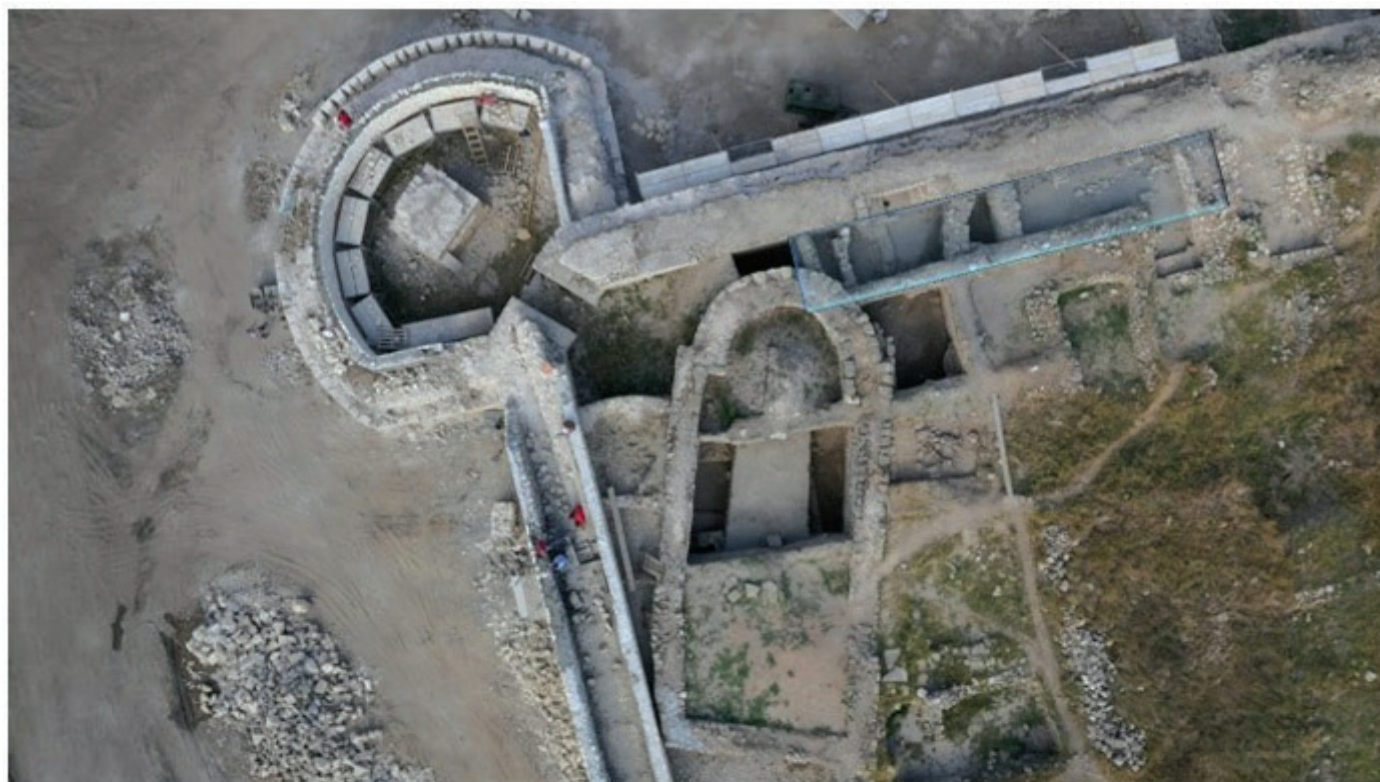

Fig. 1

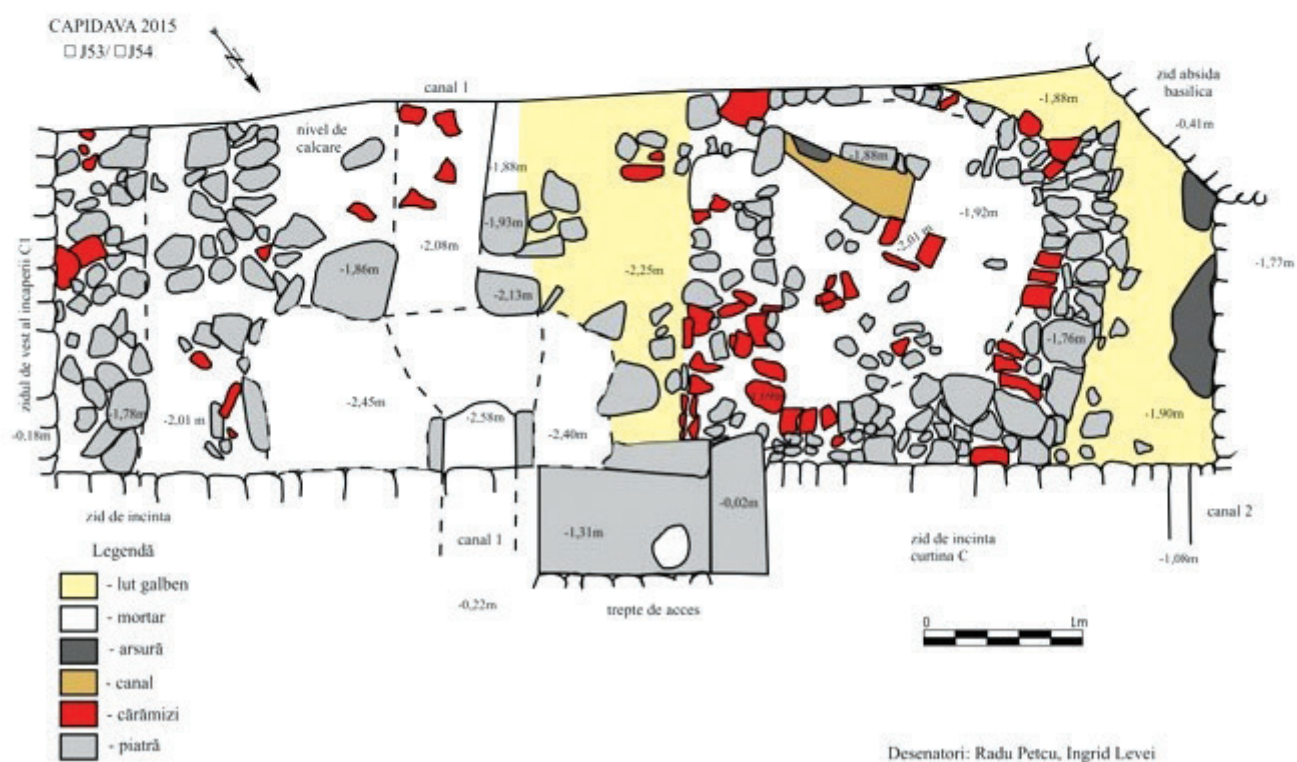

Fig. 2

Planșa 1: Fig. 1. Plan aerian general al colțului de nord al cetății, localizarea celor trei carouri cercetate; Fig. 2. Planul carourilor J 53 - J 54, faza a doua a canalului și camera C2

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

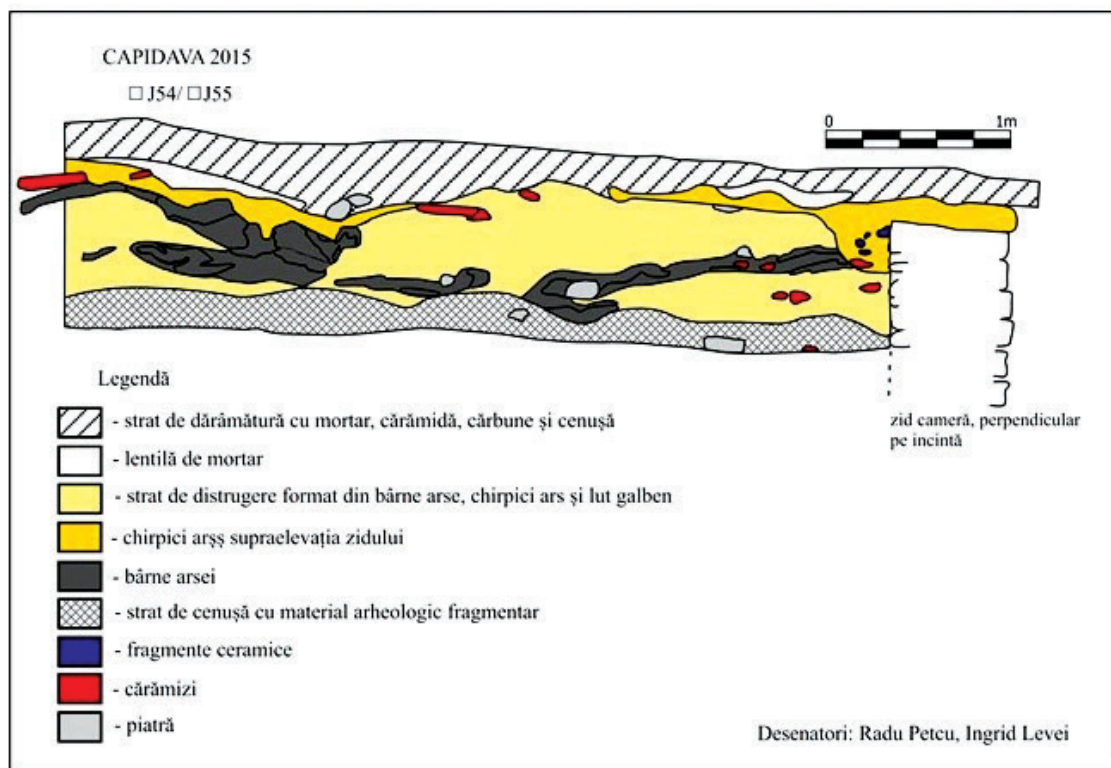

Fig. 3

Fig. 4

Planșa 2: Fig. 3. Desen profil cameră C1; Fig. 4. Fotografie profil cameră C1

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

Fig. 5

Fig. 6

Planșa 3: Fig. 5. Amforă LR1 descoperită in situ, pe podeaua camerei C1. Detaliu; Fig. 6. Nivel de distrugere prin incendiere camera C1

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

Fig. 7

Fig. 8

Planșa 4: Fig. 7. Detaliu al treptelor de acces pe curtaină C; Fig. 8. Fotografie de ansamblu caroul J 53.

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtaină C, sector I intra muros

Fig. 9

Fig. 10

Planșa 5: Fig. 9. Fotografie de ansamblu caroul J 53; Fig. 10. Opaț fragmentar, datat în a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr., descoperit de pragul treptelor

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

Fig. 11

Fig. 12

Planșa 6: Fig. 11-12. Detalii ale canalului de scurgere a apei

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

Fig. 13

Fig. 14

Planșa 7: Fig. 13. Detaliu paviment din caramidă al canalului; Fig. 14. Fotografie de ansamblu a camerei C2

75. sat Capidava; comuna Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 – Curtina C, sector I intra muros

**Capidava. Monografie arheologică
vol. I, București, 1958**

**CAPIDAVA
PLAN GENERAL**

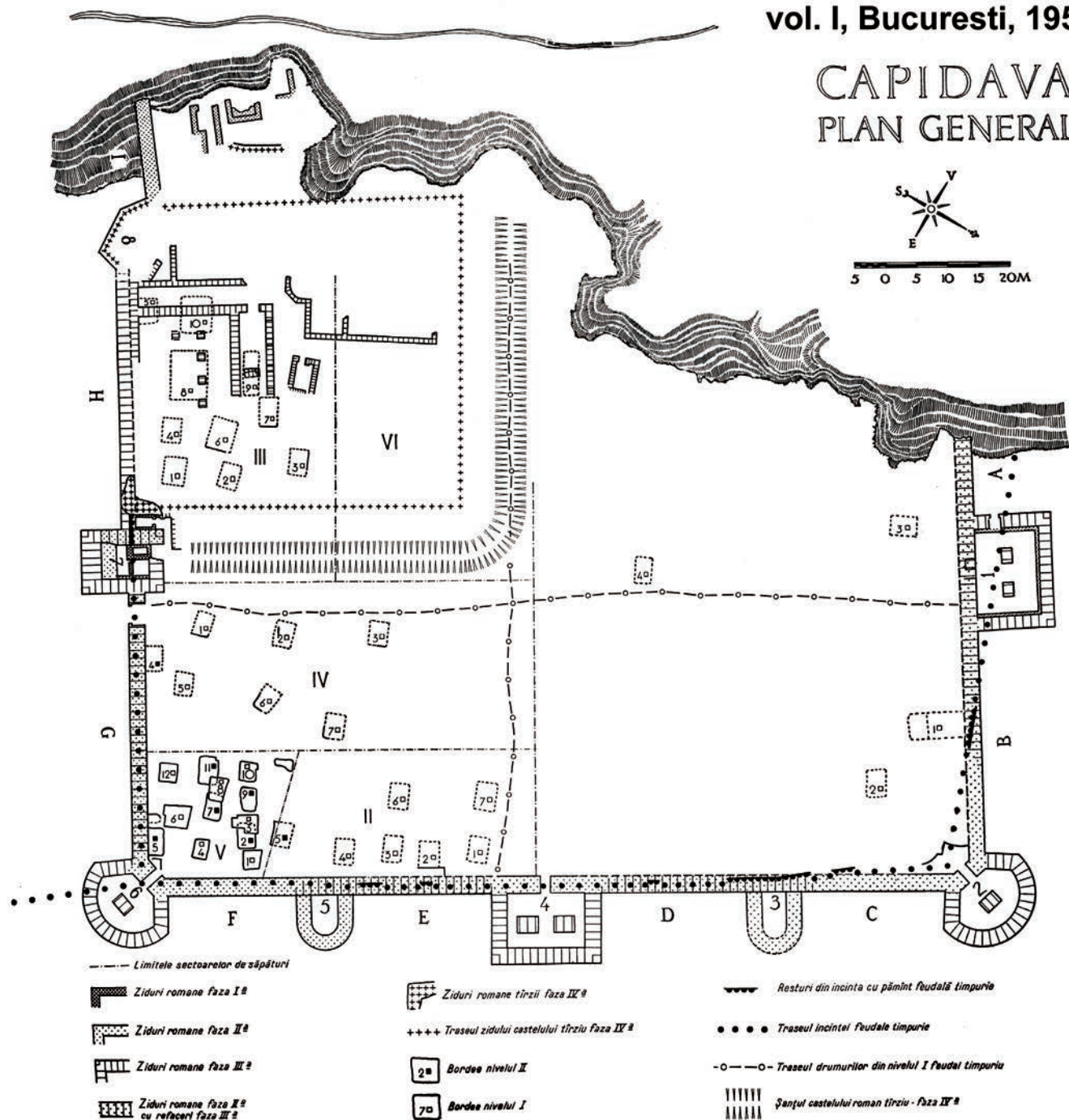

Fig. 1. Marcarea zidului medio-bizantin pe planul general, Capidava, I, 1958.

76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța
Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe cortinele C-D și E ale cetății Capidava

1.

2

Fig. 2-3. Incinta medio-bizantină pe curtinele C-D (și turnul-potcoavă 3/ turnul patrulater 4)

76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța
Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe curtinele C-D și E ale cetății Capidava

Fig. 4. Capidava – august 2015. Fotografie verticală generală a sitului

76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța
Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe cortinele C-D și E ale cetății Capidava

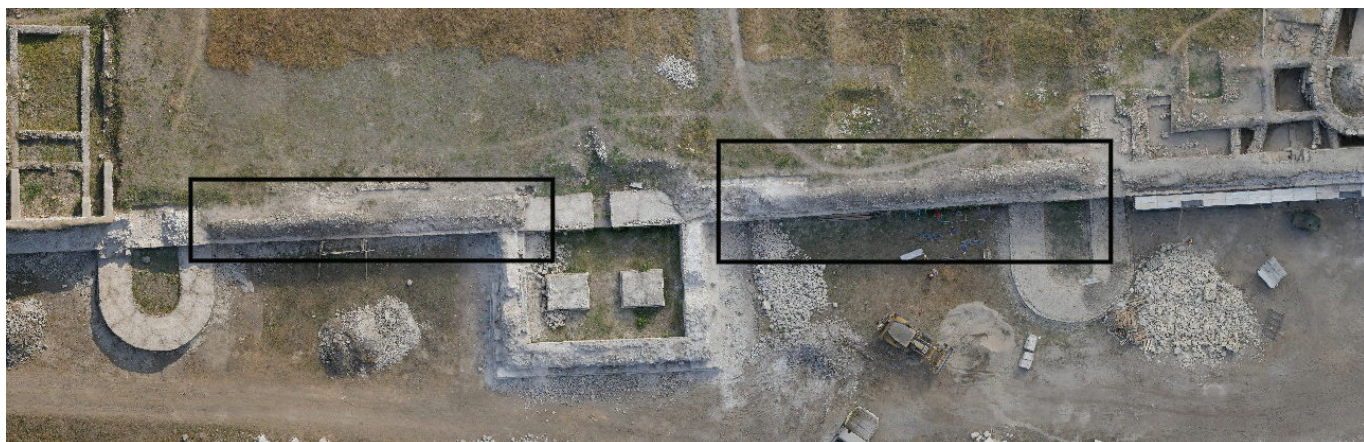

Fig. 5. Capidava – august 2015. Detaliu pe curtinele C-D (dreapta) și E (stânga), în zona de intervenție pe incinta medio-bizantine

Fig. 6. Amenajarea zidului medio-bizantin peste dărâmătura romană pe secțiunea de NV (Dacia, S.V., 11-12, p. 211, fig. 2)

76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța
Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe curtinele C-D și E ale cetății Capidava

Fig. 7. Amenajarea zidului medio-bizantin: pe emplectonul de piatră cu mortar al curtinelor C-D (2009, 2015)

Fig. 8. Amenajarea zidului medio-bizantin: pe emplectonul de piatră cu mortar al curtinelor C-D (2009, 2015)

76. sat Capidava. com. Topalu, jud. Constanța
Incinta medio-bizantină. Zidul de sec. IX-XI de pe curtinile C-D și E ale cetății Capidava

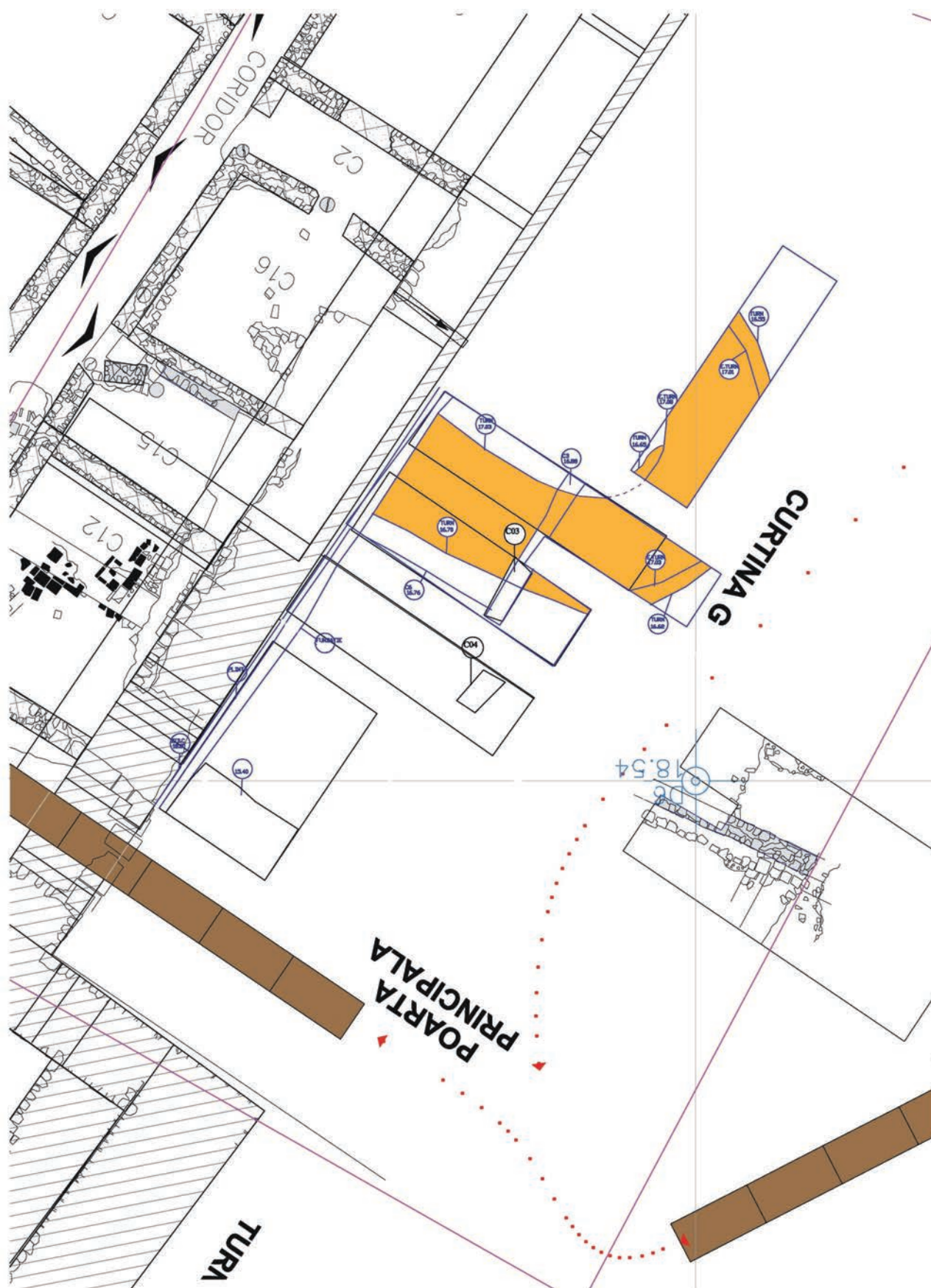

Fig. 1. Capidava 2015 - Porta Principalis. Planul cercetării

77. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – Porta Principalis și obiectivul cx 05

Fig. 2. Capidava 2015 - Porta Principalis. Fotografie de ansamblu cu dispunerea secțiunilor (din spate spre planul apropiat): S 07, S 06, S 08, S 09 și S 10

Fig. 3. Capidava 2015 - Porta Principalis. Fundația turnului (complexul 05)

Fig. 4. Capidava 2015 - Porta Principalis. Fundația turnului (complexul 05)

Fig. 5. Capidava 2015 - Porta Principalis. Monedă recuperată din stratul ce suprapune imediat fundația păstrată a turnului

Fig. 6. Capidava 2015 - Porta Principalis. Stânca nativă surprinsă în secțiunea S 07

The architectural floor plan illustrates the layout of the archaeological site of San José de Guzman. The main building is a long, narrow structure with a central corridor. The rooms are labeled as follows:

- C1**: A large rectangular room at the bottom left.
- C2**: A small rectangular room above C1.
- C16**: A rectangular room above C2, containing several small circular features.
- C15**: A rectangular room above C16.
- C12**: A rectangular room above C15, containing several small circular features.
- B**: A small rectangular room at the top left, containing several small circular features.

The central corridor is labeled **CORRIDOR**. To the right of the corridor, there is a series of rooms and features:

- C9**: A large rectangular room below C15.
- C11**: A rectangular room above C9, containing a circular feature with a cross inside.
- B**: A small rectangular room at the top right, containing several small circular features.

At the bottom right, there is a small rectangular area labeled **ARCADA**. The plan also shows various architectural details such as walls, doorways, and small circular features (possibly wells or pits) scattered throughout the rooms.

78. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 –Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

Planșa 2: Capidava 2015, Curtina G: Imagini aeriene ale cetății Capidava, cu detalii asupra curtinei G realizate în septembrie 2014, înainte de debutul proiectului de restaurare (fotografii aeriene Dan Ștefan)

78. sat Capidava, com. Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 –Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

**Incaperea C 12 la debutul
lucrarilor. Casetele A si B.**

**Nivelul de distrugere din incaperea
C 12, casetele A si B. Detalii cu
dispozitia materialului amforic in
momentul descoperirii.**

Planșa 3: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C 12, casetele A și B

Bordeiul B1/ 2014 vazut de pe latura de sud est a curtinei G. Detalii ale cuptorului si amplasarea sa peste zidul ce inchide incaperea C 12 pe latura de nord vest.

Planșa 4: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C12, bordeiul B 1/ 2014

78. sat Capidava, com. Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 –Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

Incaperea C 12, caseta A, nivel de distrugere; detalii ale raftului de lemn situat pe latura de sud - est a complexului.

Planșa 5: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C 12, nivelul de distrugere

78. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 –Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

Incaperea C 12, caseta A: Resturile constructiilor surprinse sub nivelul de calcare din secolul al VI - lea si detalii ale nivelarii realizate cu lut galben. In profilul de sud-est se pot observa elementele raftului de lemn.

Planșa 6: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C 12, nivelul din secolul al V-lea

Incaperea C12 la finalul lucrarilor; vedere din coltul de sud.

Zidul edificiului de pe latura sa de sud-est si detalii ale elevatiei pastrate - vedere din coltul de nord-vest.

Detalii ale nivelului de calcare inregistrat in nivelul de secol VI cu dalele de caramida arse dispuse peste podeaua de lut galben - coltul vestic al incaperii.

Incaperea C12 la finalul lucrarilor - vedere din coltul de sud. Se pot observa in planul indepartat atat resturile constructiei din a doua jumatate a secolului al V-lea cat si amenajarea nivelului de calcare din secolul al VI-a cu dale de caramida peste podeaua de lut galben.

Planșa 7: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C12 la finalul lucrărilor

78. sat Capidava, com. Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 –Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

Incaperea C 12 , imagini realizate la finalul lucrarilor:

STANGA: fotografie aeriana realizata la finalul cercetarii de catre Daniel Costea (filmarecudrona.ro). Se poate observa relatia dintre zidul de incinta aferent curtinei G si perimetrul incaperii C 12. In partea de jos, spre nord-vest se observa zidul ce inchide incaperea iar perpendicular pe zidul de incinta resturile constructiilor databile in a doua jumatate a secolului al V-lea, plasate sub nivelul de calcare din secolul VI.

JOS: imagine de la sol a incaperii C 12, realizata de pe latura de nord -vest. In plan indepartat se poate observa relatia dintre zidul de pe latura de sud-est a edificiului, aflat in elevatie si zidul de incinta aferent curtinei G. De asemenea se poate observa paramentul interior al zidului de incinta, alcatuit in zona portii principale din blocuri de piatra de mari dimensiuni.

Planșa 8: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C12 la finalul lucrărilor

Incaperea C 15 la debutul lucrarilor.

Incaperea C 15 la finalul lucrarilor.

Incaperea C 15, caseta B, nivelul de distrugere.

Incaperea C 15, caseta B, "baza" de *dolium*, de forma circulara realizata din pietre si lut galben, batut.

Planșa 9: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C15, caseta B

Incaperea C 15 la finalul lucrarii:

SUS: imagine aeriana realizata de Daniel Costea (filmarecudrona.ro)

STANGA: imagine realizata de pe latura de nord-vest, inainte si dupa demontarea profilului de sud - est. Se observa zidul edificiului alcatuit din blocuri de piatra legate cu mortar si relatia acestuia cu zidul de incinta.

Planșa 10: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C15 la finalul lucrărilor

Incaperea C 16:

SUS: Latura de sud-est a incaperii dupa demontarea profilului longitudinal. Se observa zidul edificiului ce prezinta cel putin doua faze constructive, zidul de incinta aferent curtinei G precum si canalul deversor.

STANGA 1: Fotografie aeriana a incaperii C 16 realizata de catre daniel Costea (filmarecudrona.ro). Se poate observa relatia dintre latura de sud-est a edificiului si zidul curtinei G.

STANGA 2: Imagine a profilului de sud-est din incaperea C 16 inainte de demontare.

Planşa 11: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C16, profilul de sud-est

Coridor C16 / C1 -fotografie de pe latura de sud-est.

Coridor C16 / C 1:

SUS: Zidul de incinta identificat in urma demontarii matorului de pe latura de sud- est a coridorului.

DREAPTA: Coridorul C 16 / C1 vazut de pe latura de nord-vest, inainte de demontarea matorului longitudinal, alipit zidului de incinta.

Planșa 12: Capidava 2015, Curtina G: Coridor C1 / C 16

Incaperea C 1

SUS: la final, in urma demontarii matorului de pe latura de sud-est.

STANGA: vedere din coltul de est.

JOS: imagini de pe latura de sud -est si din coltul sudic.

Planșa 13: Capidava 2015, Curtina G: Încăperea C1, latura de sud-est

Imagini aeriene realizate la sfarsitul cercetarii arheologice desfasurate in zona curtinei G, in vedere executarii lucrarilor de restaurare si consolidare a acesteia . Fotografii realizate de Daniel Costea (filmarecudrona.ro)

Planșa 14: Capidava 2015, Curtina G: Fotografii aeriene ale edificiului plasat în proximitatea curtinei G, realizate la finalul lucrărilor

78. sat Capidava, com. Topalu, jud.Constanța; Capidava 2015 –Curtina G - carourile P-R 75, L-R 76

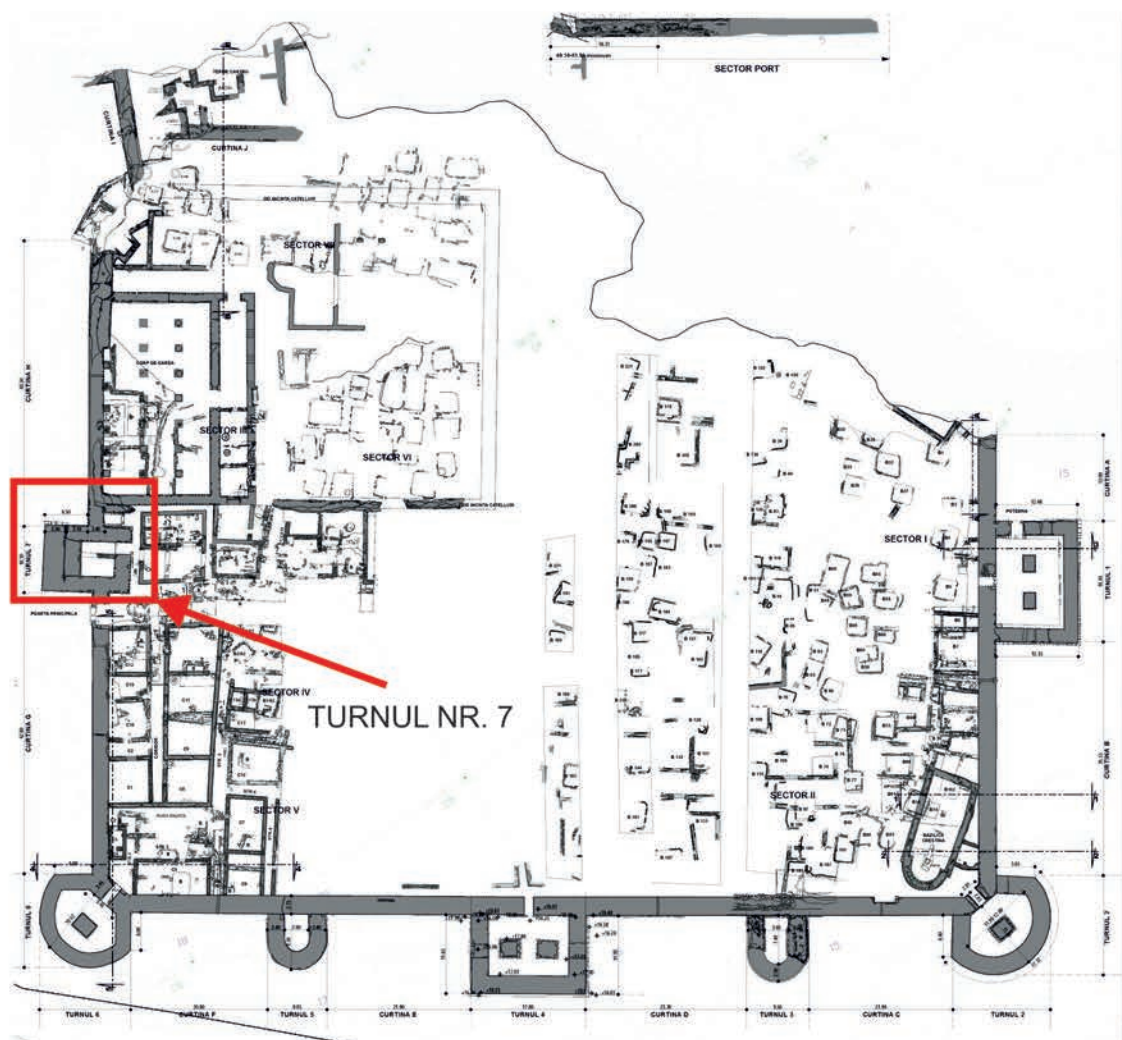

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 1. Planul general al cetății Capidava cu amplasamentul Turnului nr. 7

Fig. 2. Fotografie aeriană cu zona aferentă Turnului nr. 7

79. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Turnul nr. 7 - Poarta principală a cetății

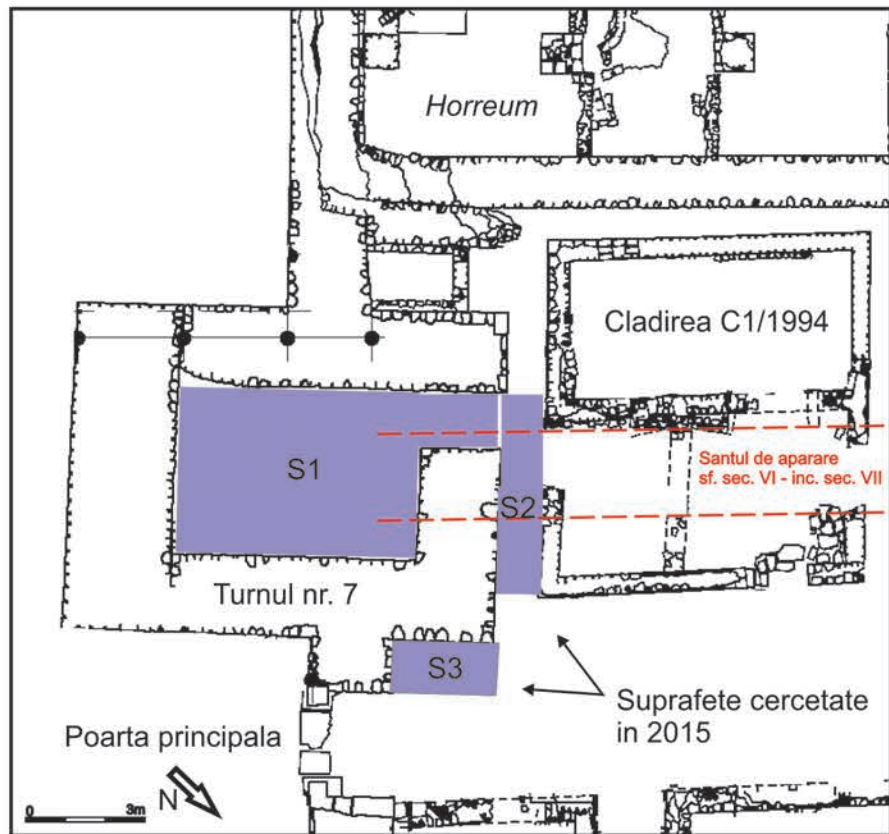

Fig. 3

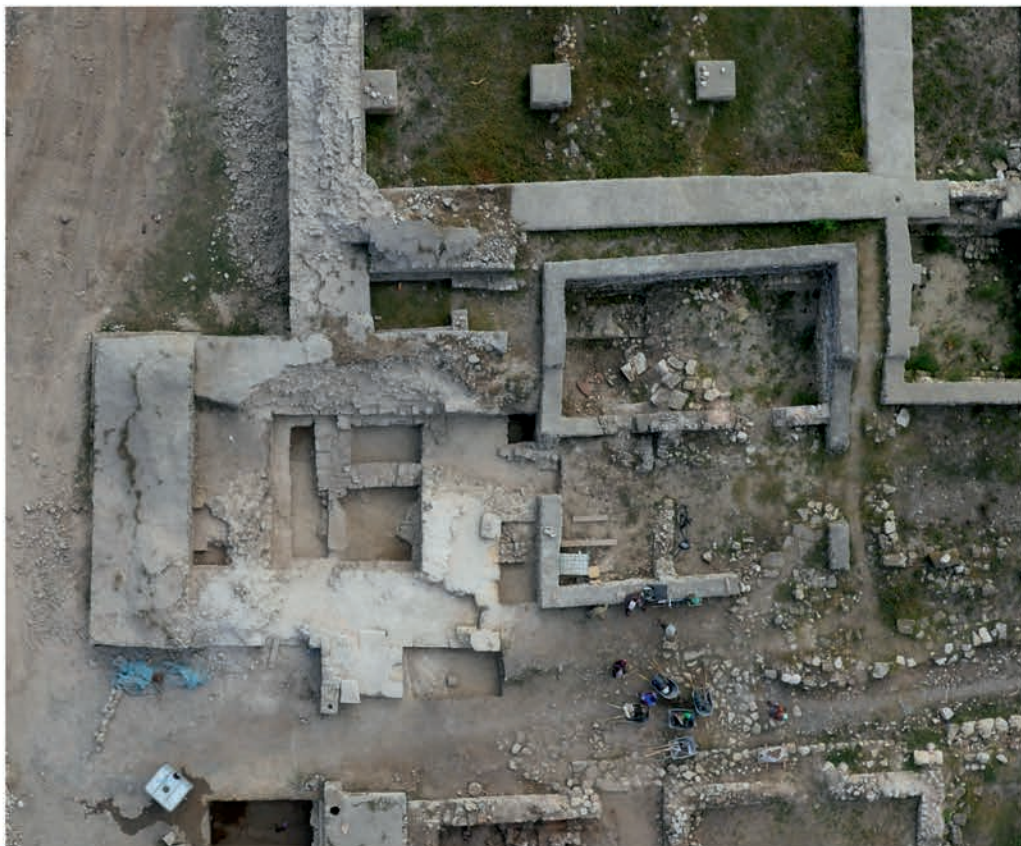

Fig. 4

Fig. 3. Planul general al săpăturii, cu marcarea în plan a suprafețelor cercetate.

Fig. 4. Fotografie aeriană, cu descoperirile din Turnul nr. 7

79. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Turnul nr. 7 - Poarta principală a cetății

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 5. Fotografie cu Turnul nr. 7 la începutul cercetării din 2015.

Fig. 6. Fotografie cu Turnul nr. 7 la finalul cercetării din 2015. Pe fotografie sunt marcate codurile atribuite zidurilor

79. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Turnul nr. 7 - Poarta principală a cetății

Fig. 7

Fig. 8

*Fig. 7. Fotografie cu interiorul turnului înainte de săpătură (vedere dinspre sud-est).
Fig. 8. Fotografie cu interiorul turnului înainte de săpătură (vedere dinspre nord-vest)*

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 9. Interiorul turnului curățat – nivelul până la care s-a săpat anterior.

Fig. 10. Secțiunea săpată de R. Florescu - recurățată.

Fig. 11. Poarta castrului timpuriu și pragul din piatră al acesteia, vedere de sus.

Fig. 12. Detaliu cu fundația, prima asiză și paramentul turnului de poartă timpuriu

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 13. S3 – profil nord-est (intermediar).

Fig. 14. S3 – profil nord-vest (intermediar).

Fig. 15. S3 – detaliu cu nivelul străzii principale din perioada târzie.

Fig. 16. S3 – detaliu cu zidul Z11

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 17. S2 – detaliu cu contrafortul și cu șapa.

Fig. 18. S2 – profil nord-est

79. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Turnul nr. 7 - Poarta principală a cetății

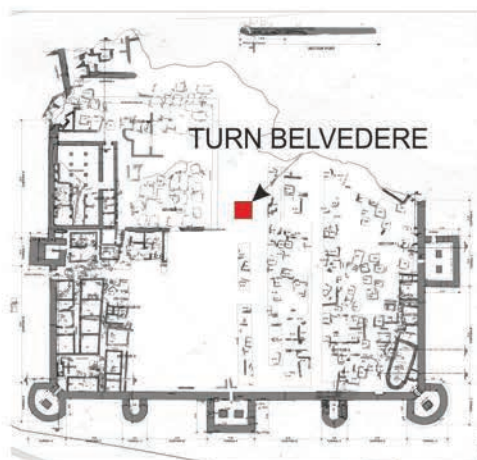

Fig. 1

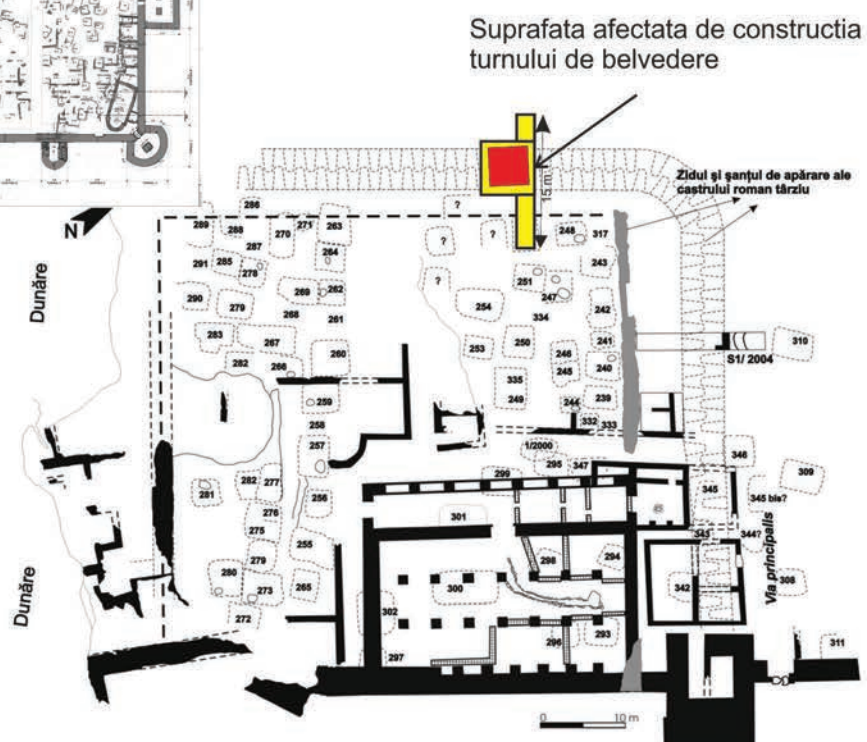

Fig. 2

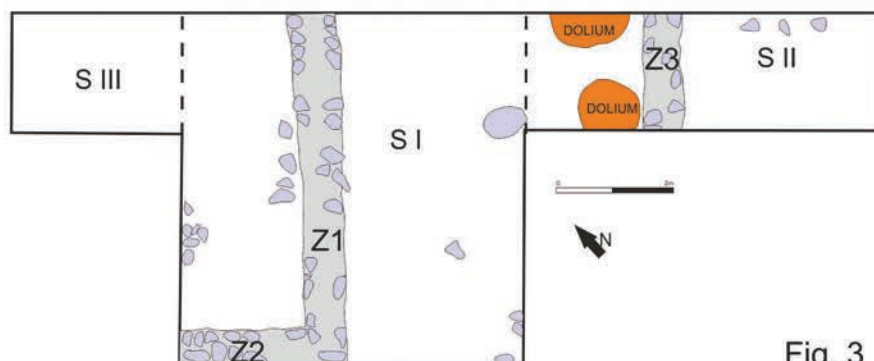

Fig. 3

Fig. 1. Planul general al cetății Capidava cu amplasamentul „Turnului Belvedere”.

Fig. 2. Detaliu cu planul fortificației de secol VII cu amplasamentul „Turnului Belvedere” în șanțul de apărare al acesteia.

Fig. 3. Planul general al săpăturii, cu marcarea în plan a structurilor constructive descoperite

Fig. 4

Fig. 5

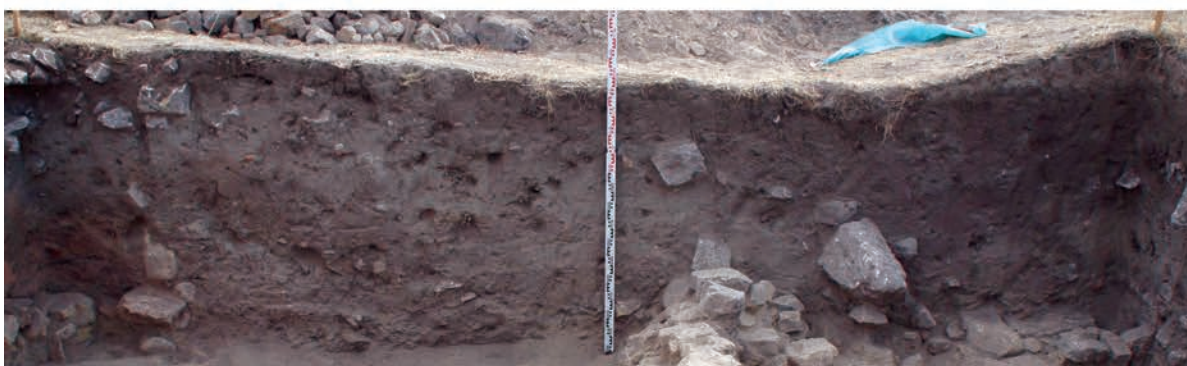

Fig. 6

Fig. 4. Profilul NE – SV (Foto).

Fig. 5. Profilul SV – NE (Foto).

Fig. 6. Profilul SE – NV (Foto)

80. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – punctul „Turnul de belvedere”, sector VII intra muros

Fig. 7

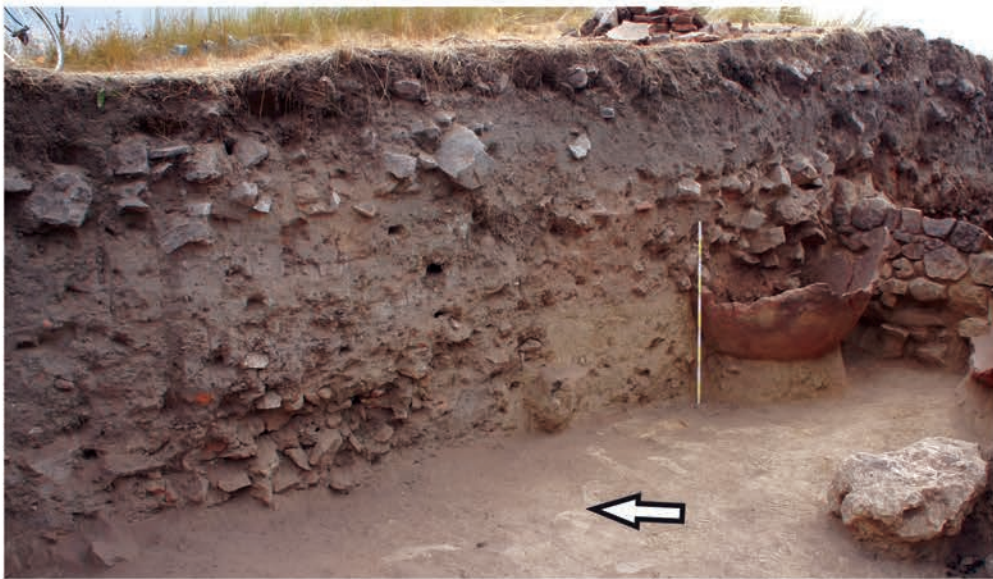

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 7. Profilul magistral NV-SE – detaliu parțial cu șanțul de apărare.

Fig. 8. Profilul magistral NV-SE – detaliu parțial cu valul de pământ.

Fig. 9. Profilul magistral NV-SE – detaliu parțial cu vasul de provizii și cu zidul Z3

80. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – punctul „Turnul de belvedere”, sector VII intra muros

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 10. S I - Zidul Z1.

Fig. 11. S I - Zidul Z2.

Fig. 12. S II - Zidul Z3

80. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – punctul „Turnul de belvedere”, sector VII intra muros

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 13. Fragmente de amfore de tip Late Roman 1 descoperite în nivelul de secol VI din S I.

Fig. 14. Opaț din ceramică descoperit în nivelul de secol VI din S I

80. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 – punctul „Turnul de belvedere”, sector VII intra muros

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

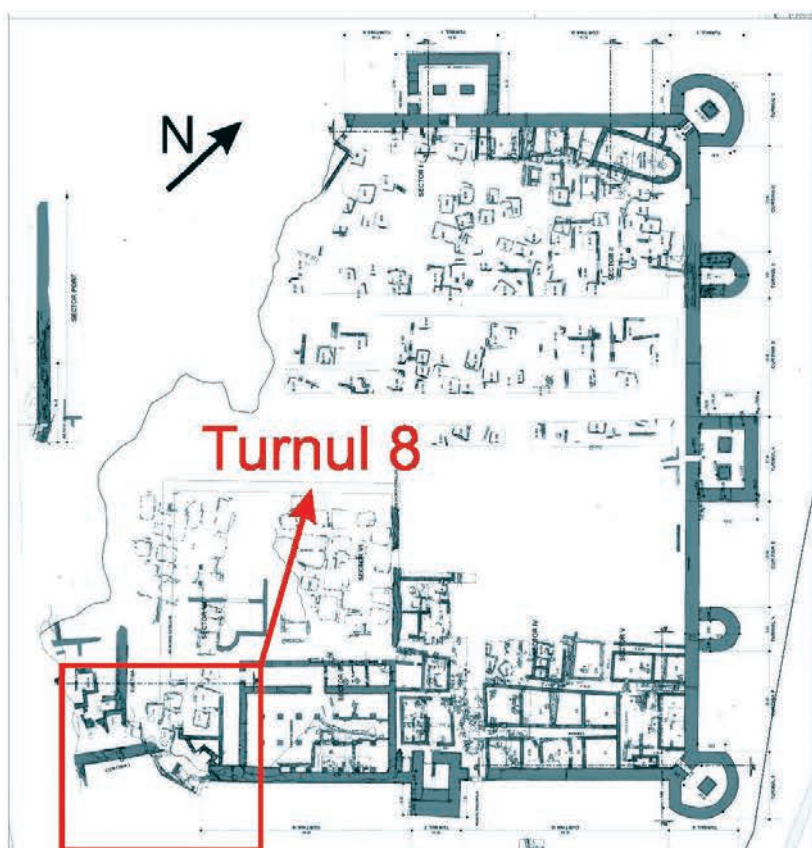
Fig. 15. Exemple de fragmente ale unor vase în ceramică fină, specifică secolului al V-lea p.Chr.

Fig. 16. Două proiectile de praștie din lut (S III).

Fig. 17. Un cui din bronz descoperit pe podeaua de secol V p.Chr. din S III

Planșa 1

Fotografie aeriană a turnului 8 (Foto: Dan Ștefan 2014)

Pl. 1: Fig. 1 Plan general al cetății (arh. A. Sion); Fig. 2 fotografie aeriană (iunie 2015, Dan Ștefan)

81. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Turnul Nr. 8 / Curtinele I, J ale Capidavei

Pl. 2: Fig. 3. Planul zonei cercetate, releveu A. Sion (noiembrie 2015) și fFig. 4. fotografie aeriană (Daniel Costea, filmarecudrona.ro)

<https://biblioteca-digitala.ro>

Fig. 4. Fotografie cu interiorul turnului 8

Fig. 5. Fotografie detaliu, jonțiunea curtinei H cu zidul a

Fig. 6. Plinta curtei H spre joncțiunea cu turnul 8

Fig. 7. Fotografie cu detalii stratigrafice din interiorul turnului 8

Fig. 8. Detaliu cu zidurile β , γ , δ .

Fig. 9. Detaliu pe cortina I

Fig. 10. Detaliu pentru zidul CM 4

Fig. 1. Fotografie aeriană generală a debarcaderului (Dan Costea, filmarecudrona.ro)

Fig. 2. Detaliu foto aeriană, cu marcarea cercetării 2015

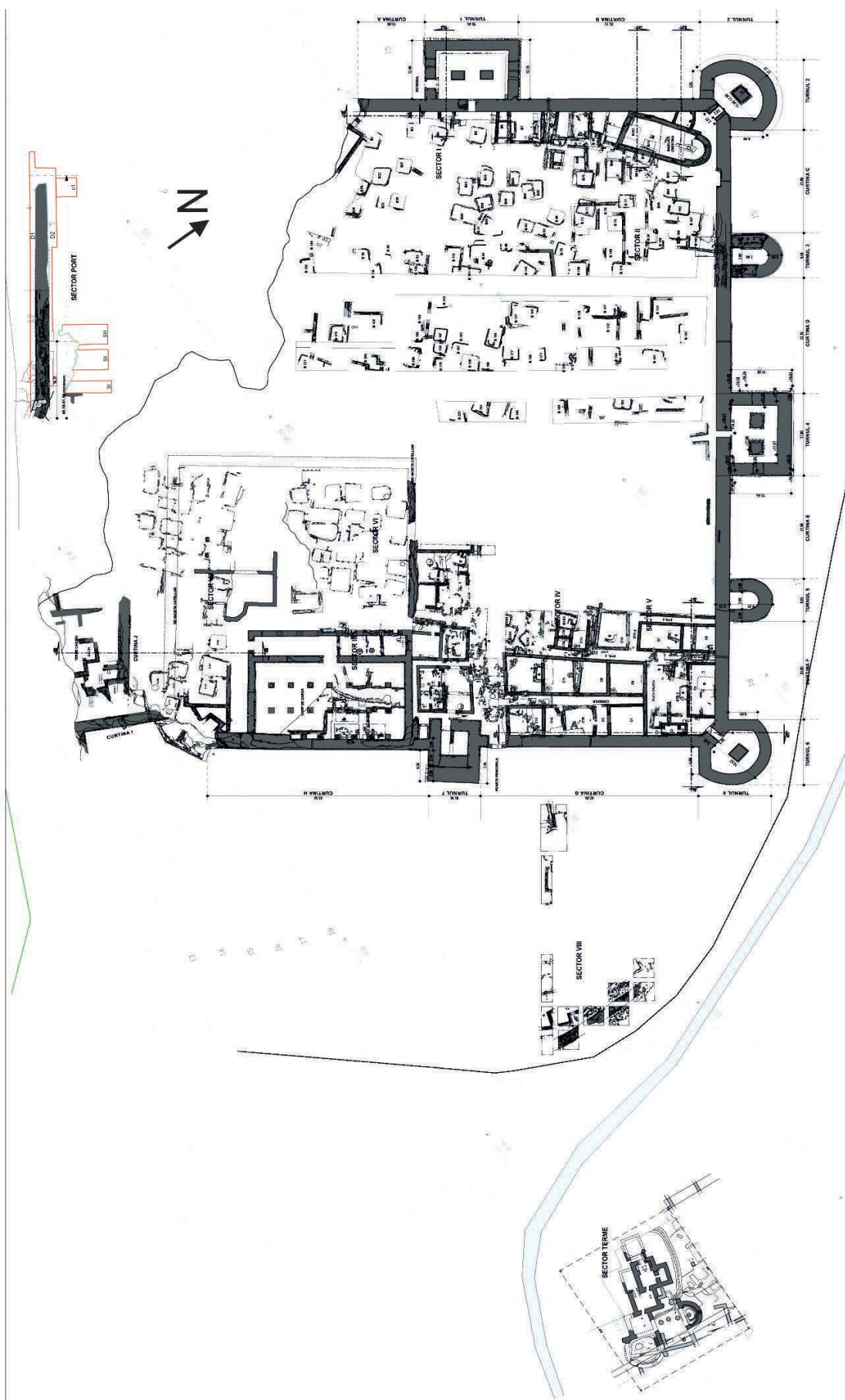

Fig. 3. Plan general a debarcaderului raportat la cetate (arh. A. Sion)

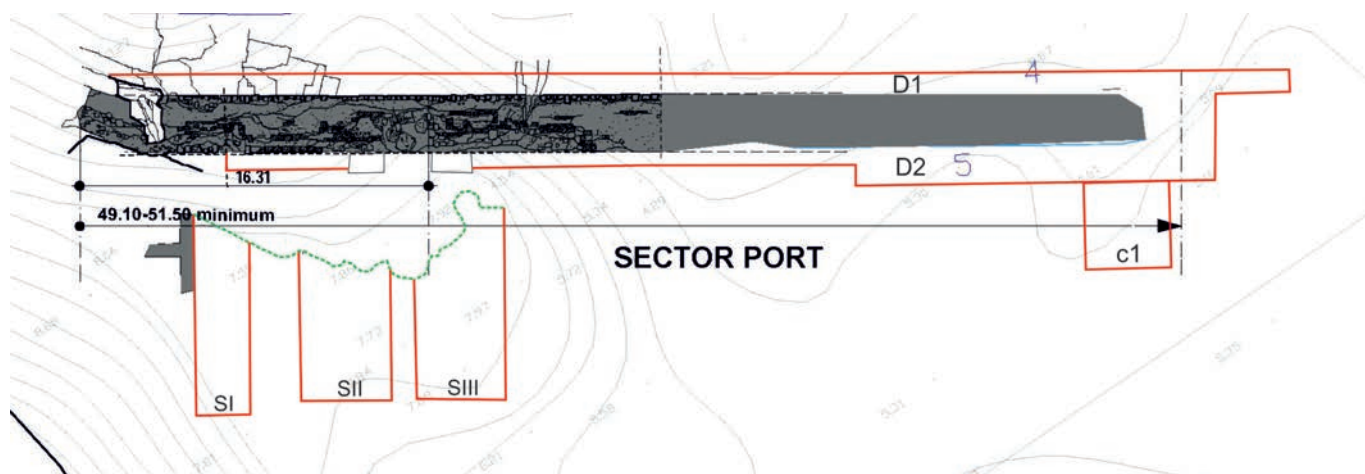

Fig. 4. Detaliu plan general (arh. A Sion)

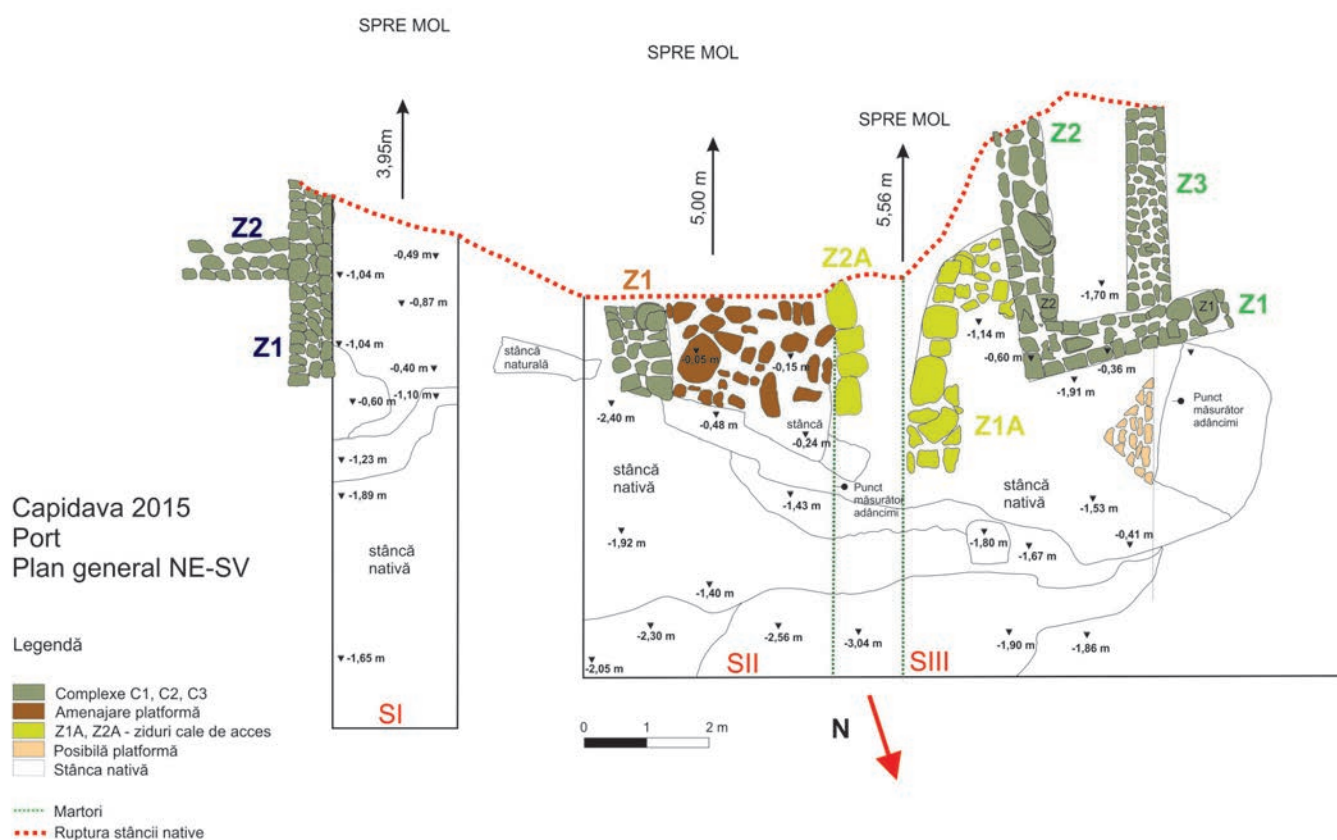
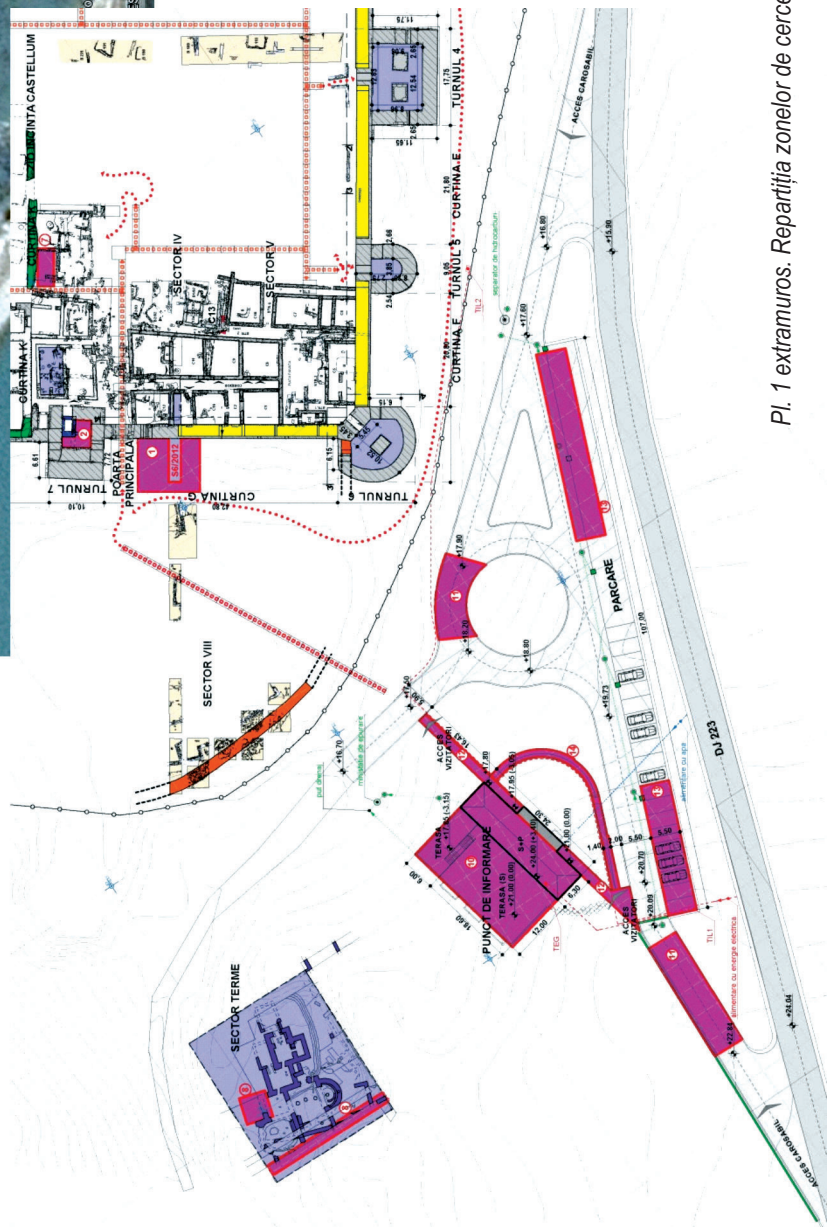

Fig. 5. Planul de situație al sectorului Port cu cele trei secțiuni

Pl. 1 extramuros. Repartiti3a zonelor de cercetare la debutul proiectului

500

Pl. 2 extramuros. Imagini de ansamblu asupra cercetărilor arheologice efectuate la centrul de informare turistică

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

Pl. 3 extramuros. Imagine aeriană a lucrărilor arheologice efectuate în sectorul extramuros (Dan Ștefan, iunie 2015)

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

C 12

C 14

C 50

Morminte aparținând epocii medievale:

- morminte în groapa simplă, patrulateră, cu defunctul orientat aproximativ NE-SV(cap);
- morminte cu defuncții chirchici, uneori cu depunere de ofrandă animală;
- gropi comune, cu doi sau mai mulți indivizi.

Pl. 4 extramuros. Morminte de înhumare descoperite în necropola medievală de la Capidava

Fig. 5. Planul de situație al sectorului sectorului Port cu cele trei secțiuni

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

C 20

Morminte cu defuncții
chirciti, uneori cu
depunere de ofranda
animala.

C 6

C 11

Pl. 6 extramuros. Morminte de înhumare cu defuncții depuși în poziție chircită. Necropola medievală de la Capidava.

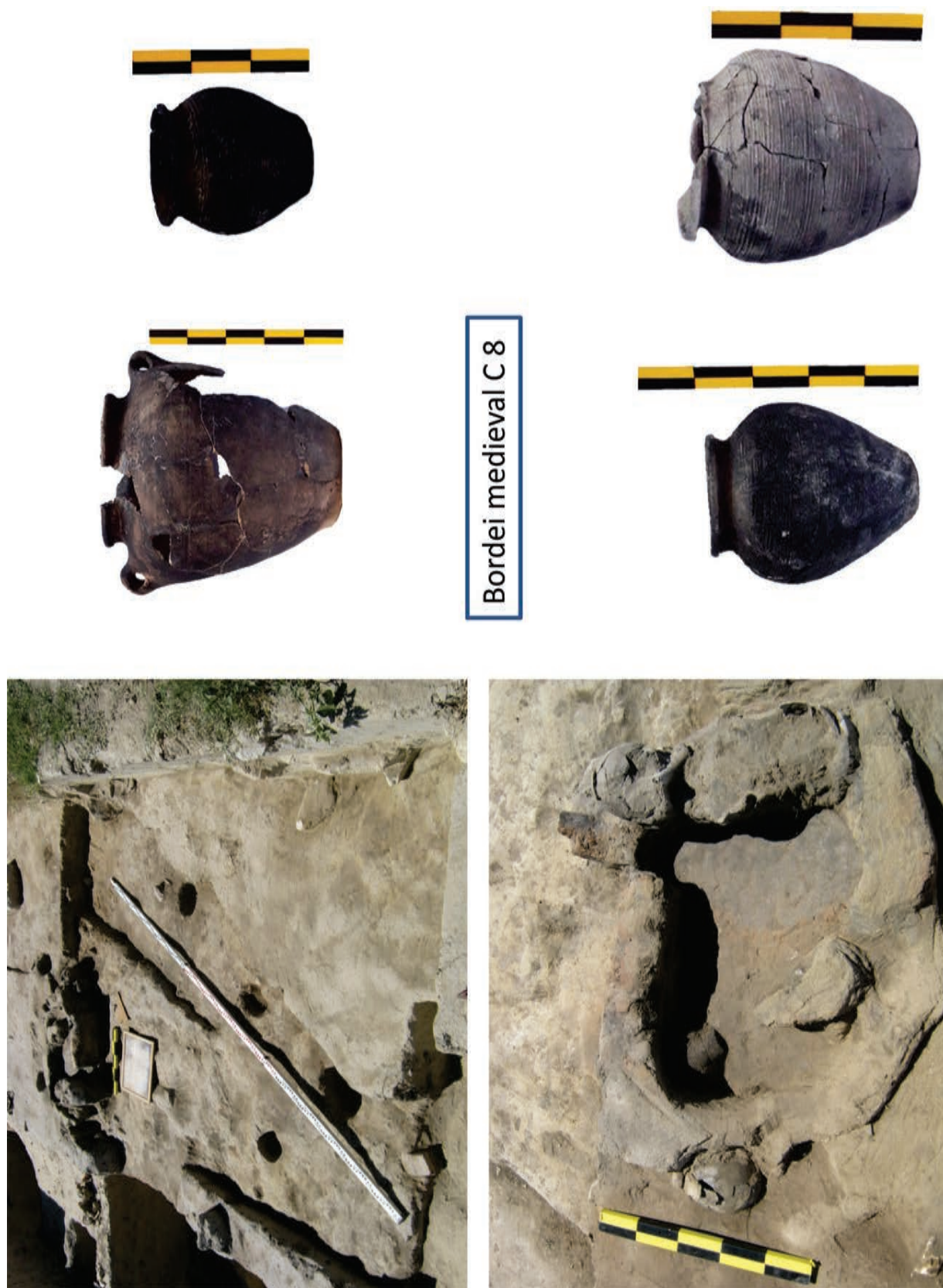

Gropi comune

Pl. 7 extramuros. Gropi comune și morminte colective din necropola medievală de la Capidava

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

Pl. 8 extramuros. Locuință medievală C8

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

Pl. 9 extramuros. Locuință medievală C 67

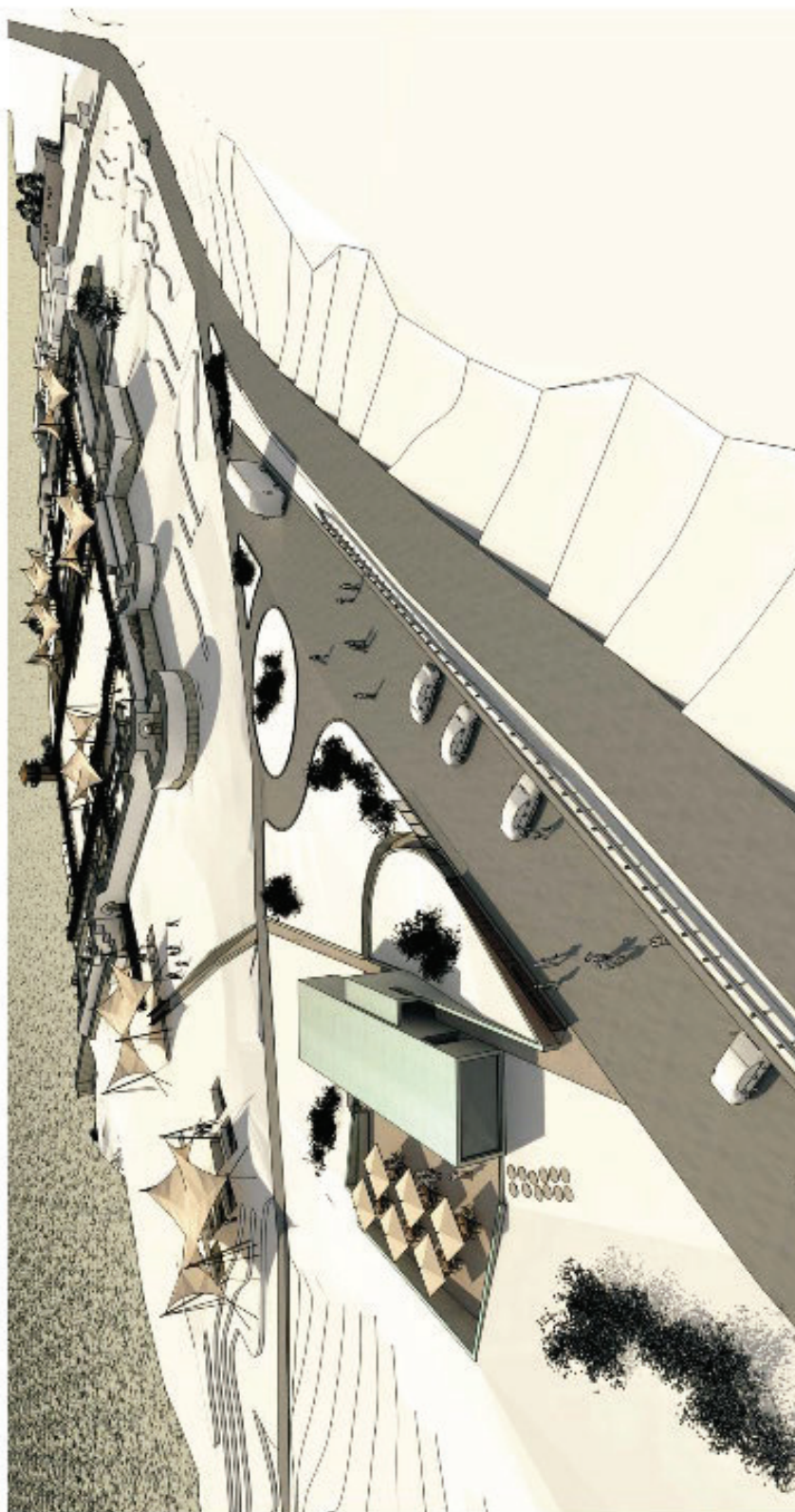
83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

Pl. 10 extramuros. Gropi menajere alături de piese descoperite în umplutura acestora

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

Pl. 11 extramuros. Ilustrare centru informare (SC Abral Artproduct SRL)

83. sat Capidava, com. Topalu, jud. Constanța; Capidava 2015 - Sector Extramuros.
Centrul de informare turistică, parcare, alee acces centru de informare, căi rutiere, extindere centru de informare

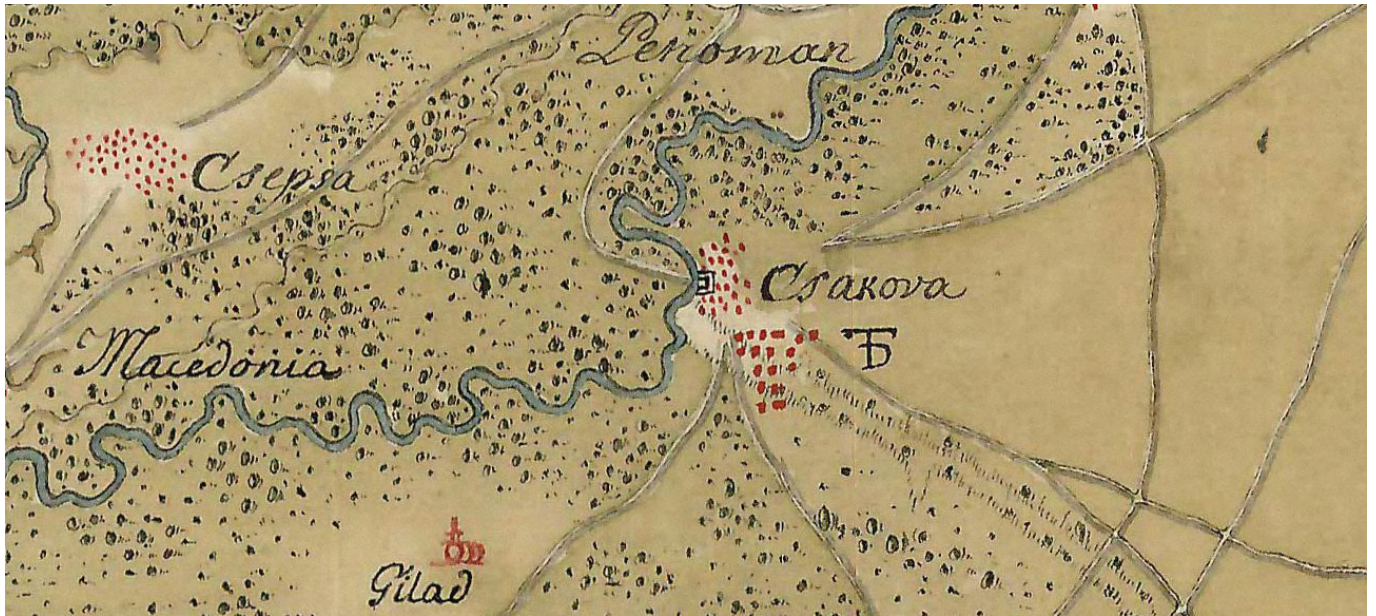

Fig. 1. Detaliu din Mappa von dem Csakowaer District, 1723

Fig. 2. Detaliu stradelă lemn și canal austriac din cărămidă (Magistrala Vest)

Fig. 3. Detaliu structură din cărămidă aparținând, probabil, Morii de pe Canal (Magistrala Nord)

Fig. 1 – Mormânt cu firidă longitudinală (Str. Labirint, nr. 3)

Fig. 2 – Căniță globulară din mormântul de pe str. Labirint, nr. 3

Fig. 3 – Opaț din mormântul de pe str. Labirint, nr. 3

87. mun. Constanța, jud. Constanța;
Puncte: Str. Labirint, nr. 3; Str. Oborului, nr. 35 – 37; Str. Oborului, nr. 47 D

Fig. 4 – Str. Oborului, nr. 35 – 37 – vedere generală a terenului la sfârșitul cercetării arheologice preventive. În dreapta imaginii se observă suprafața puternic afectată în urma decapării și excavării mecanizate; în stânga imaginii se află mormintele M 2 – M 8 și șanțul C 1

Fig. 5 – Mormântul M 2 (str. Oborului, nr. 35 – 37)

Fig. 6 – Mormântul M 3 (str. Oborului, nr. 35 – 37)

Fig. 7 – Mormântul M 7 (str. Oborului, nr. 35 – 37)

Fig. 8 – Mormântul M 8, cu trepte de-a lungul celor patru laturi ale gropii (str. Oborului, nr. 35 – 37)

Fig. 9 – Mormântul M 10, cu cameră de acces și firdă longitudinală (str. Oborului, nr. 35 – 37)

87. mun. Constanța, jud. Constanța;
Puncte: Str. Labirint, nr. 3; Str. Oborului, nr. 35 – 37; Str. Oborului, nr. 47 D

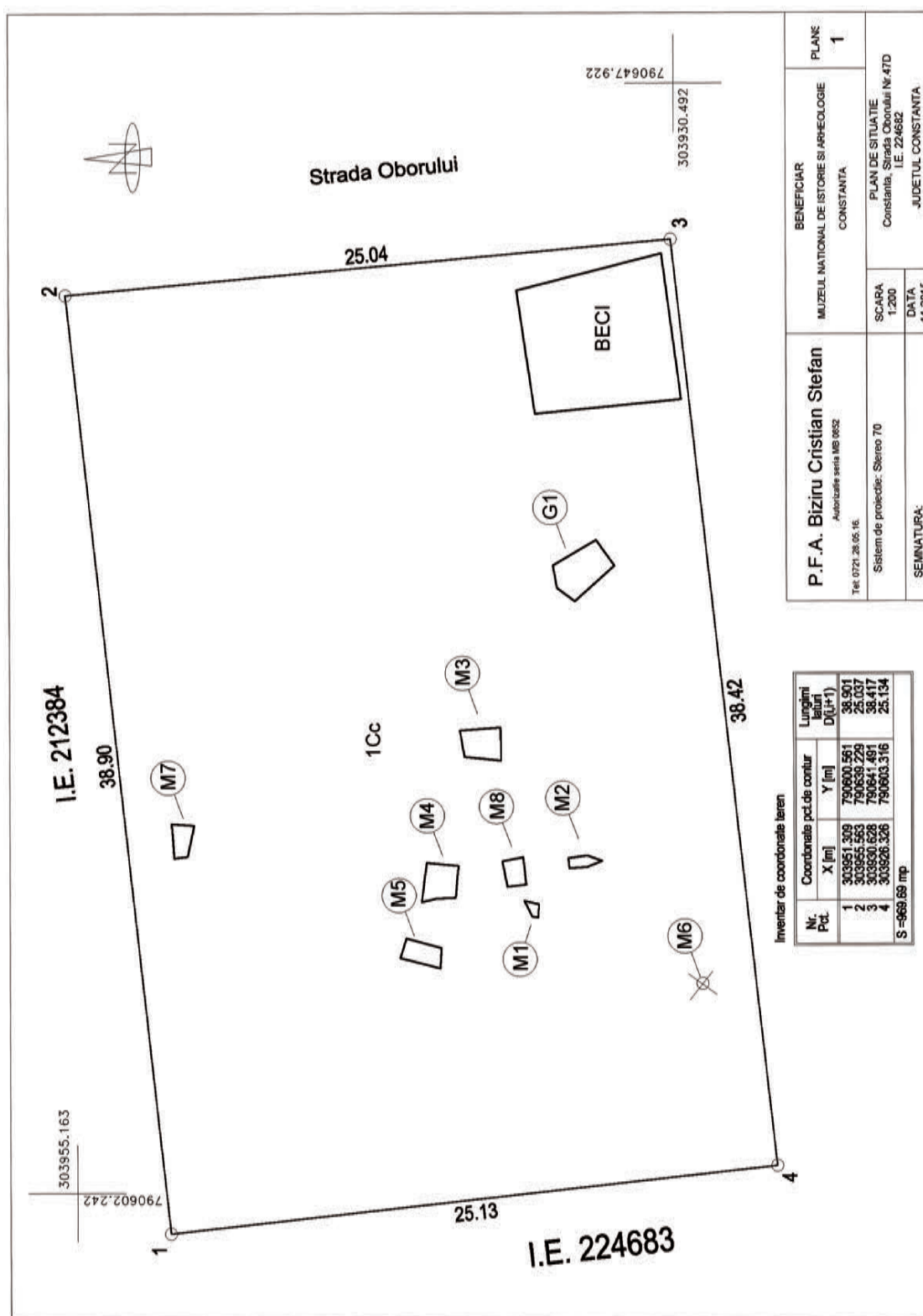
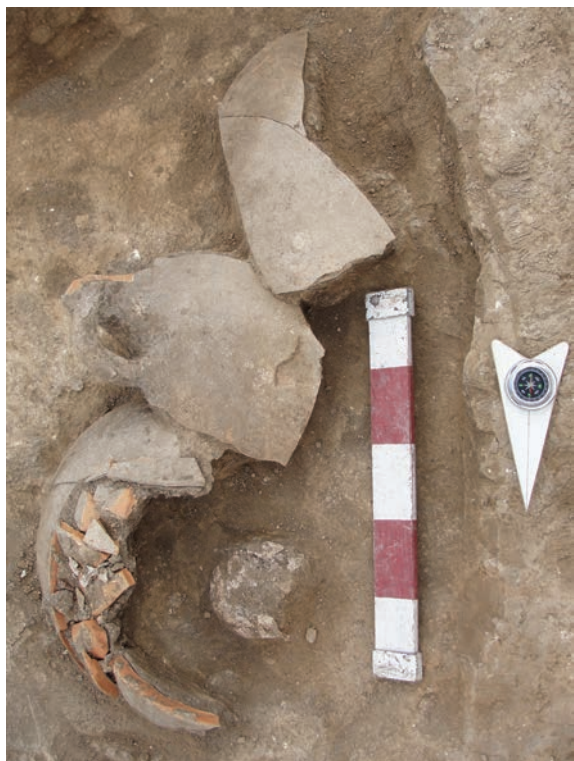

Fig. 10 – Str. Oborului, nr. 47 D – plan de situație

87. mun. Constanța, jud. Constanța;
Puncte: Str. Labirint, nr. 3; Str. Oborului, nr. 35 – 37; Str. Oborului, nr. 47 D

*Fig. 11 – Mormântul M 3 – str. Oborului, nr. 47 D
(detaliu al rămășițelor umane parțial acoperite de
fragmente de amfore)*

Fig. 12 – Mormântul M 4 - incineratie (str. Oborului, nr. 47 D)

Fig. 13 – Mormântul M 5 – cenotaf (str. Oborului, nr. 47 D)

**87. mun. Constanța, jud. Constanța;
Puncte: Str. Labirint, nr. 3; Str. Oborului, nr. 35 – 37; Str. Oborului, nr. 47 D**

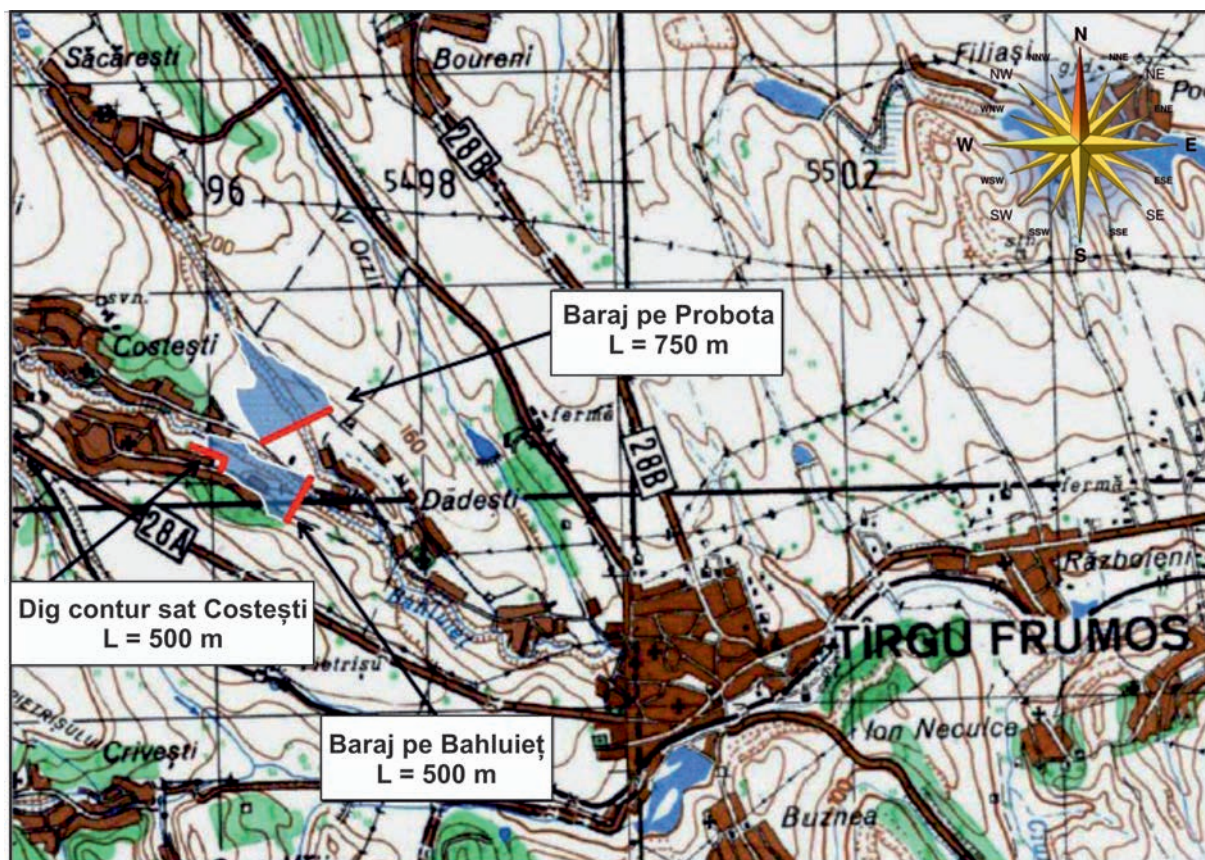

Fig. 1. Harta amplasamentelor acumulărilor nepermanente de pe Bahluiet și Probota, sectorul Costești-Dădești / The locations map of the temporary water storage basins (polders) on the Bahluiet and Probota, Costești-Dădești sector (after www.rowater.ro/daprut/Documente/POS%20MEDIU%20PRUT_2.pdf).

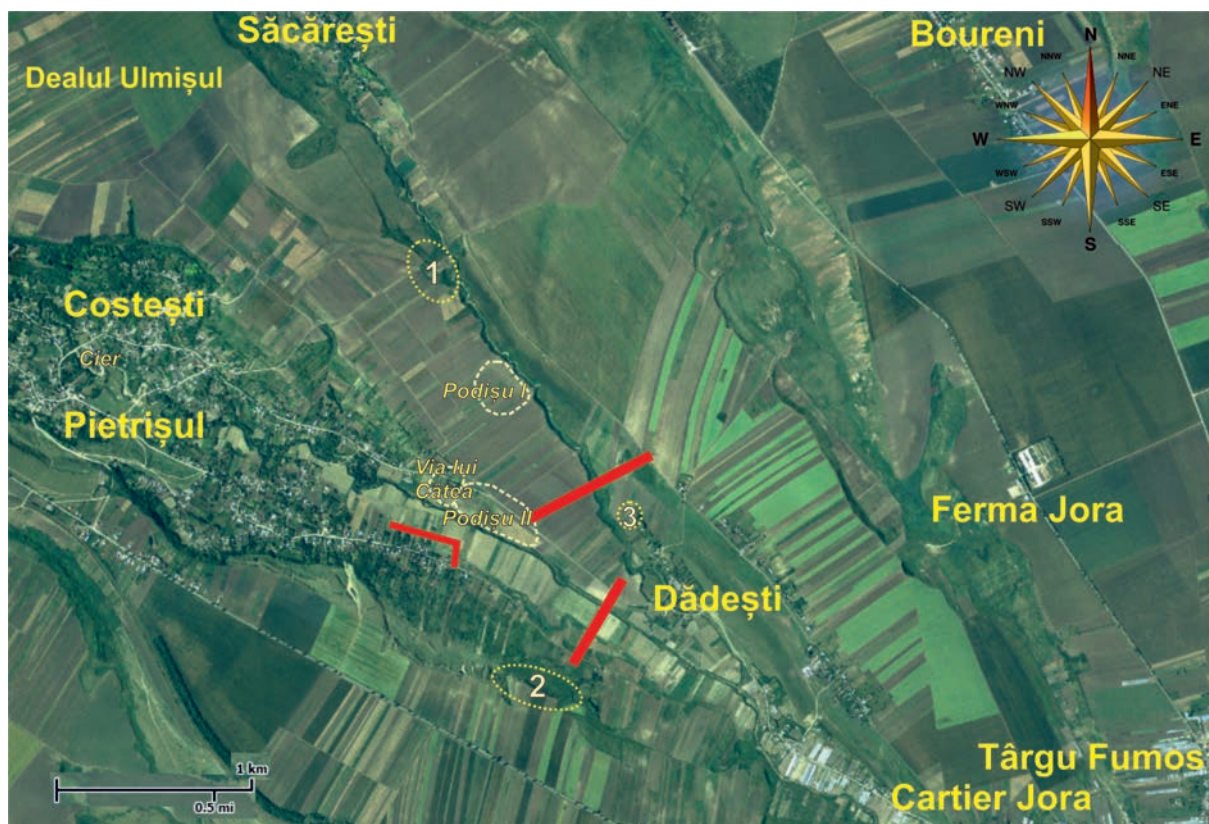

Fig. 2. Localizarea siturilor arheologice din zona Costești-Podișu / The location of the archaeological sites in the Costești-Podișu area (cartographic support ANCP)

88. Costești, com. Costești, jud. Iași; Punct: Podiș

Fig. 3. Costești-Via lui Câtea. Urnă funerară carpică / Carpi funeral urn

88. Costești, com. Costești, jud. Iași; Punct: Podiș

1. M7 - Exteriorul nord-vestic al pronaosului

2. M1 - Exteriorul absidei nordice a naosului

3. M2 - Exteriorul absidei nordice a naosului

4. M5, M6 - Exteriorul absidei nordice a naosului

5. M3 - Exteriorul absidei nordice a naosului

6. M4 - Exteriorul absidei nordice a naosului

7. M4 - Relația între pronaosul și pridvorul bisericii

Fig. 1. Coșula, jud. Botoșani. Punct: Mănăstirea Coșula

1. M 9 - Mormântul ieromonahului Nestor (latura de sud a pronaosului) etapă de cercetare

2. M 9 - Mormântul ieromonahului Nestor și relația acestuia cu nivelul de construcție al bisericii

3. M 9 - Cărămida aflată sub craniul M 9

4. M12 și M13 - Interiorul incintei ansamblului monahal, latura de est a acesteia. Între zid și Turnul clopotniță

5. M14 - Exteriorul incintei ansamblului monahal, latura de est a acesteia, între zid și grupul sanitar al vechii Școli generale Coșula

6. Clopotul Turnului clopotniță (1793)

Fig. 2. Coșula, jud. Botoșani. Punct: Mănăstirea Coșula

1. Clopotul Turnului clopotniță (detaliu)

2. Cuptorul 1 în profilul secțiunii constructorilor

3. Cuptorul 1 etapă de lucru

1

4. Cuptorul 1 etapă de lucru

5. Cuptorul 1

Fig. 3. Coșula, jud. Botoșani. Punct: Mănăstirea Coșula

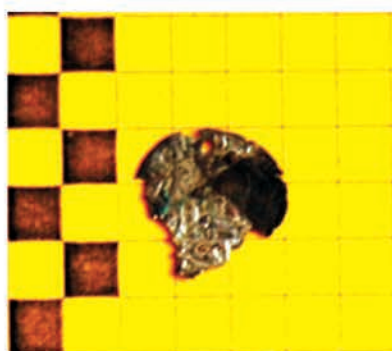

1. Cuptorul 2 (etapă de lucru)

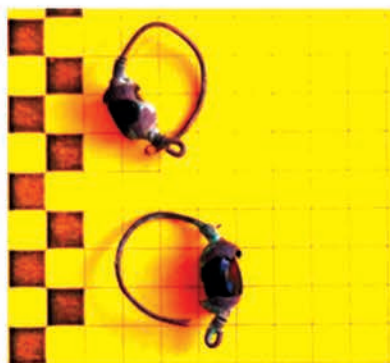
2. Cuptorul 2

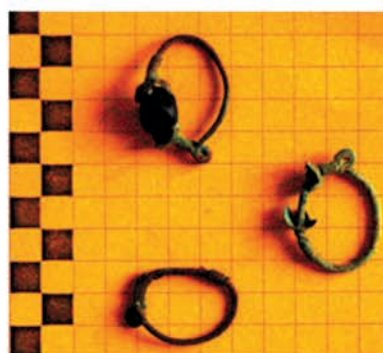
3. Moneda descoperită în M1

4. Moneda descoperită în săpăturile efectuate pentru consolidarea fundațiilor zidului de incintă

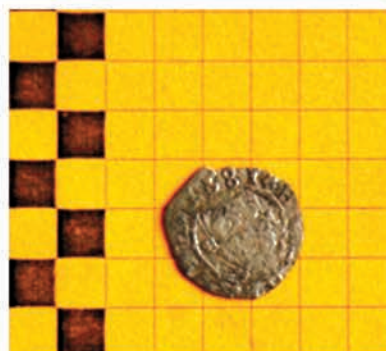
6. Cercei descoperiți în M4

5. Cercei descoperiți în M3

7. Moneda descoperită în M2 (1540)

8. Moneda descoperită în M4 (1581)

Fig. 4. Coșula, jud. Botoșani. Punct: Mănăstirea Coșula

89. Coșula, com. Coșula, jud. Botoșani; Punct: „Mănăstirea Coșula”

Fig. 1. Crisești-Balastieră. Complex din epoca bronzului timpuriu.

Fig. 2. Crisești-Balastieră. Complex din a doua epocă a fierului.

Fig. 1. Ernei-Köles-kert.
Vedere generală cu locația sitului în valea pârâului Trebici. Sectorul cu descoperiri neolitice.

Fig. 2. Ernei-Köles-kert. Cx.20 – vas din prima epocă a fierului (cultura Gáva).

Fig. 3. Ernei-Köles-kert. Cx.14 – mormânt din epoca bronzului târziu (cultura Noua).

Fig. 4. Ernei-Köles-kert. Cx.124 – mormânt din epoca migrațiilor (sec. 5-6).

91. sat Ernei, com. Ernei, jud. Mureș; Punct: Köles-kert (Situl 7)

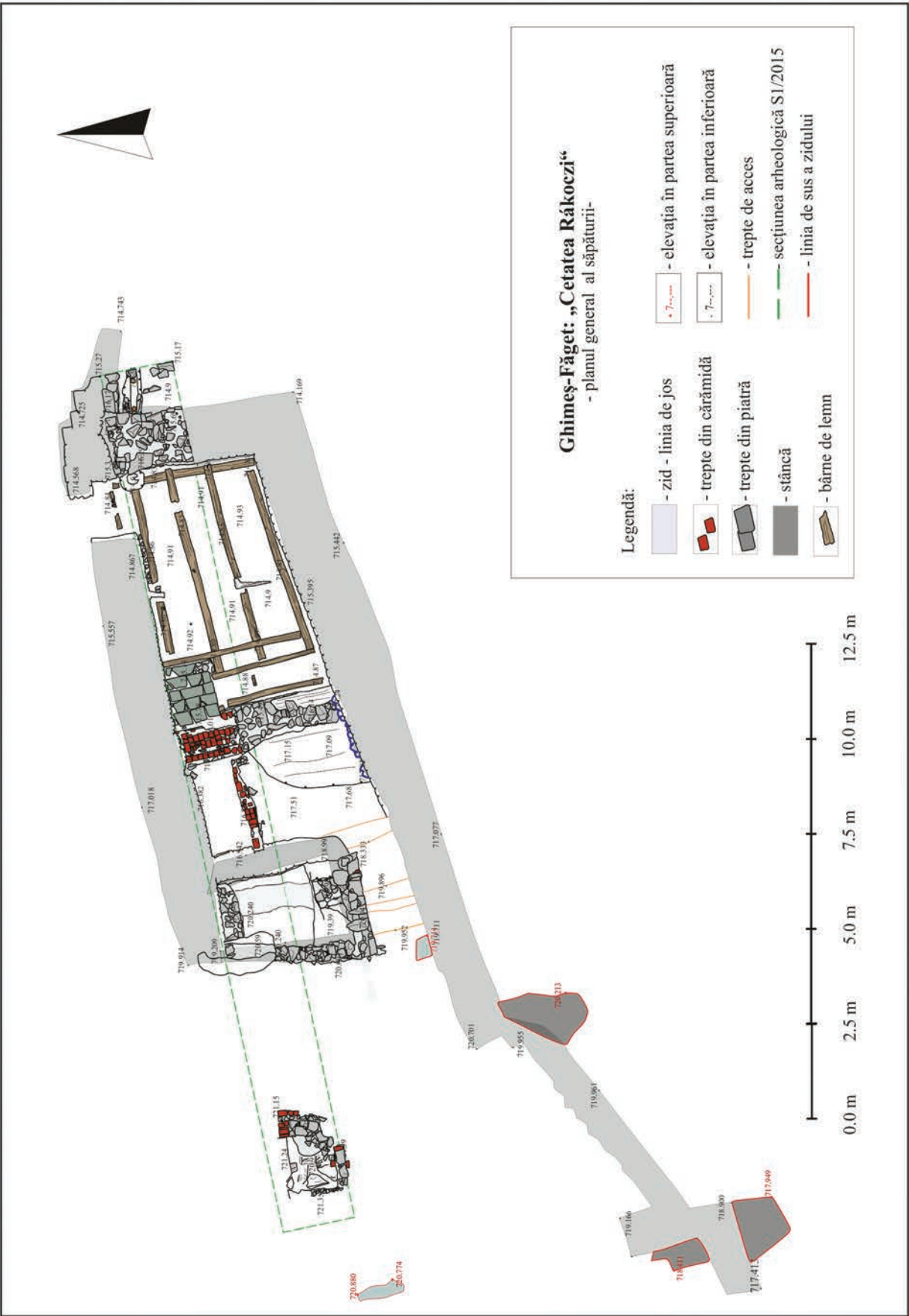

Ghimeș-Făget. Fostul punct vamal Cetatea-Rákóczi. Cetatea înainte de săpătura arheologică; Fotografie aeriană cu cetatea după săpătura arheologică.

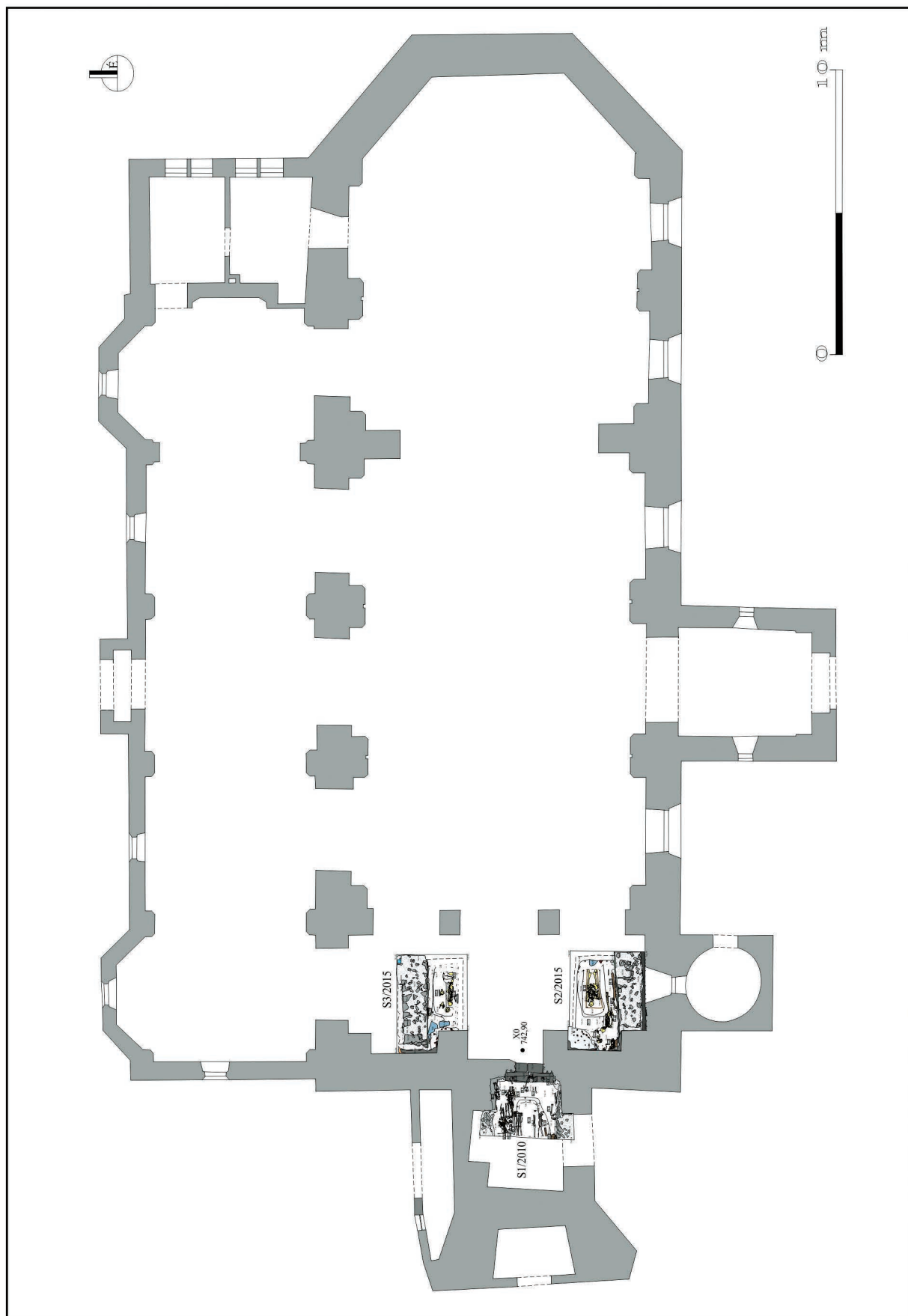
92. Ghimeș-Făget, jud. Bacău; Punct: Fostul punct vamal Cetatea Rákóczi

Ghimeș-Făget. Fostul punct vamal Cetatea Rákóczi. Planul general al săpăturii.

92. Ghimeș-Făget, jud. Bacău; Punct: Fostul punct vamal Cetatea Rákóczi

Joseni. Biserica romano-catolică. Planul general al săpăturilor din 2010 și 2015.

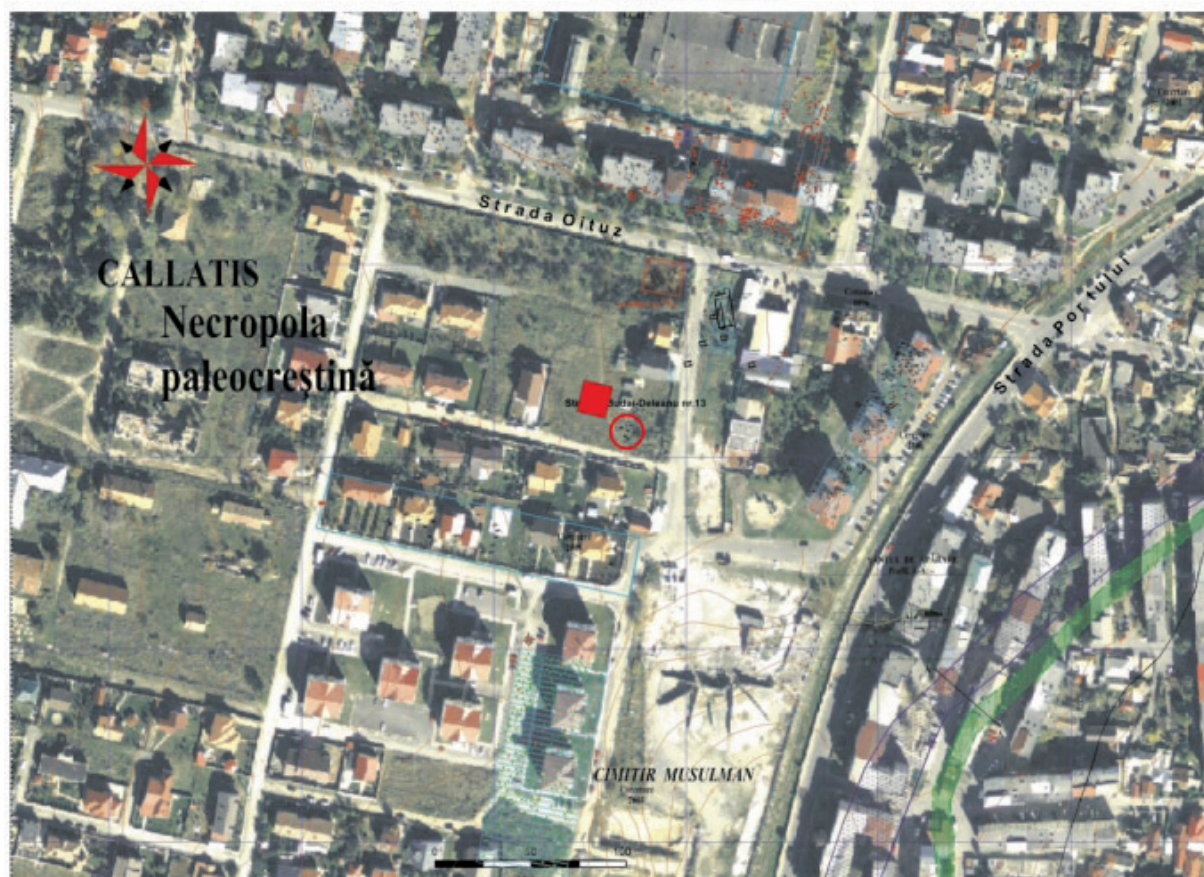
Imagine de ansamblu -vedere S

S2

S1

Ortofotoplan

94. mun. Mangalia, județul Constanța - Callatis; Punctul: str. Duiliu Zamfirescu nr. 2

M-1

M-2 -dromos

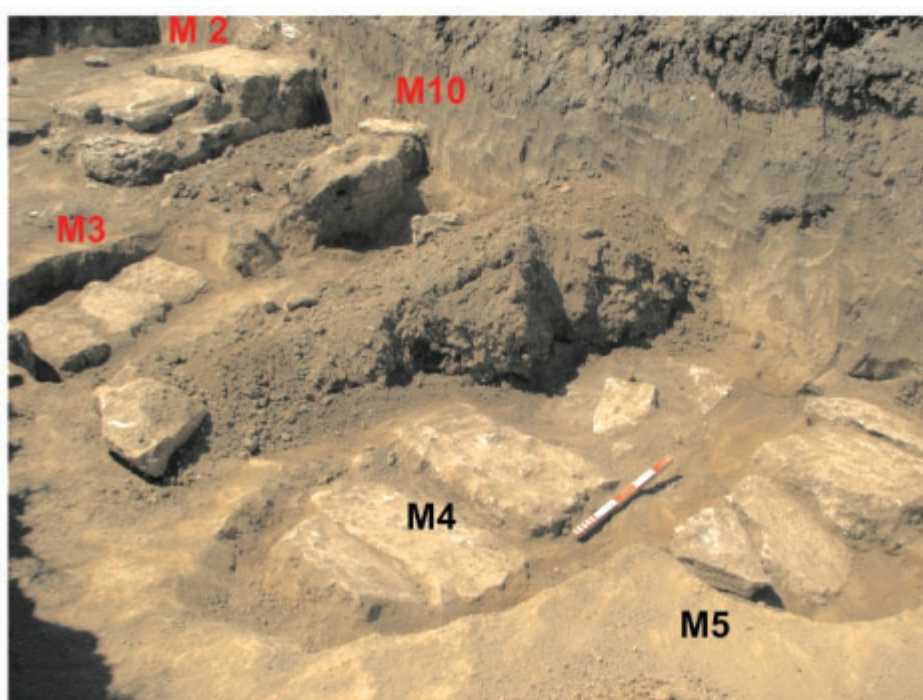
M5-M4

M-3

M3

Vedere est M2-10

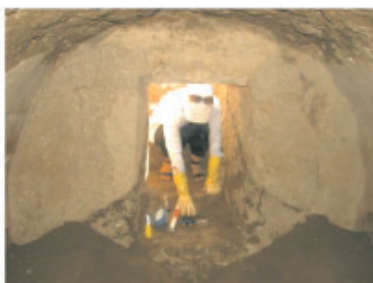
94. mun. Mangalia, județul Constanța - Callatis; Punctul: str. Duiliu Zamfirescu nr. 2

M2- detalii constructive

Perete V

Dromos

Perete E

M6

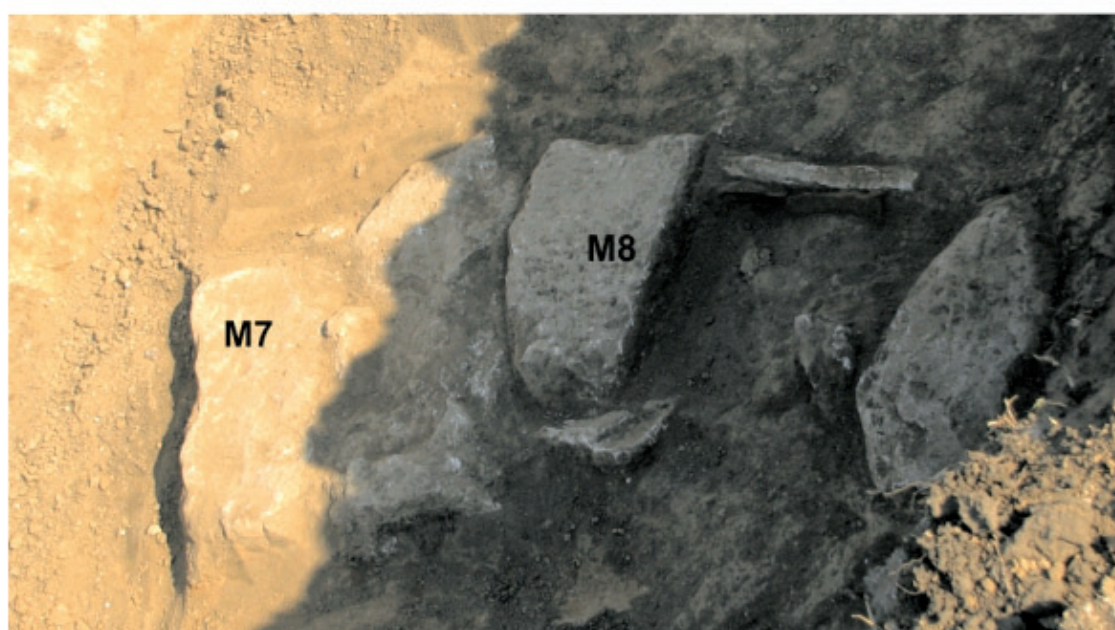
M7

M8

M7-8

M4

M6

M3

Cercel de bronz

M11

M6

S1- vedere generala

M2

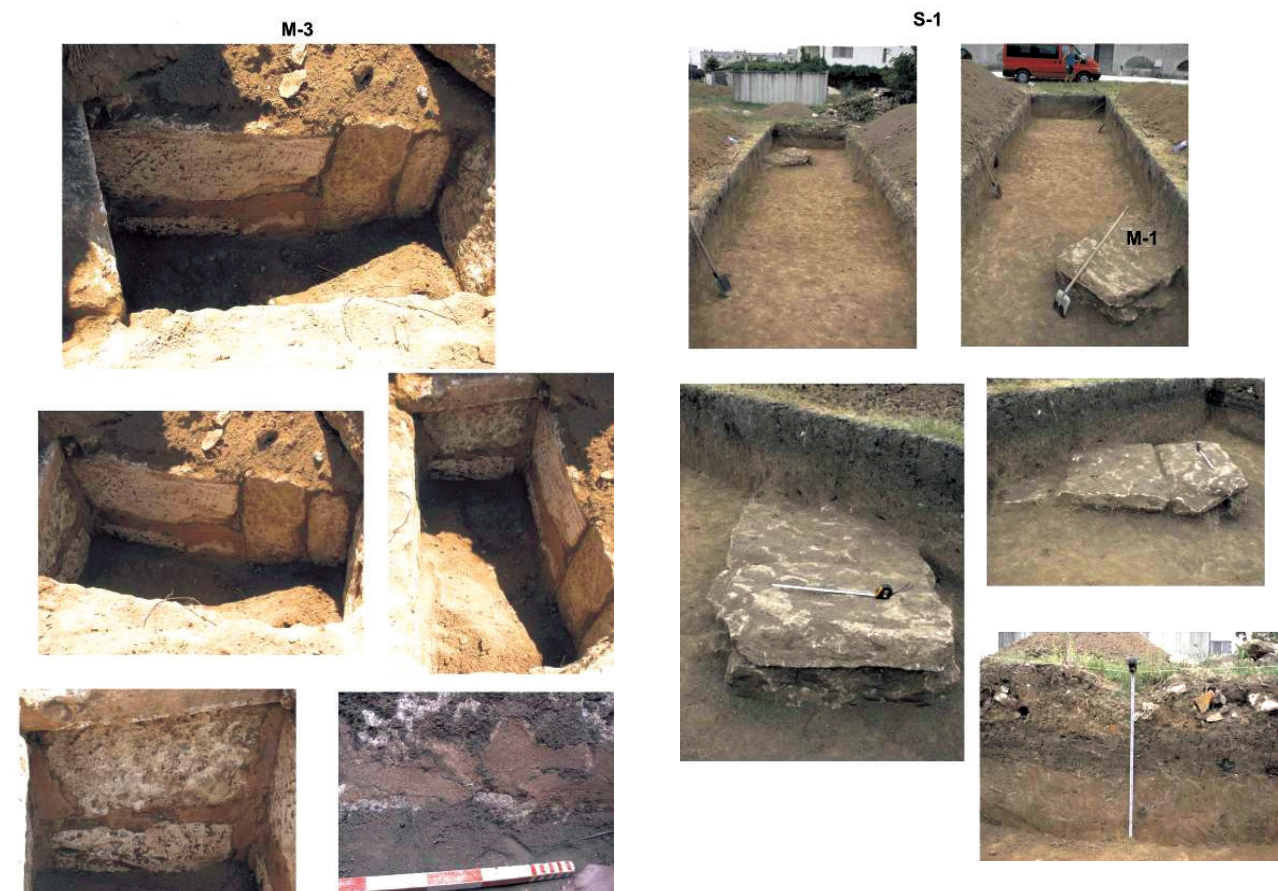

M9

94. mun. Mangalia, județul Constanța - Callatis; Punctul: str. Duiliu Zamfirescu nr. 2

M1 S1

S2

M3 S2

M4 S2

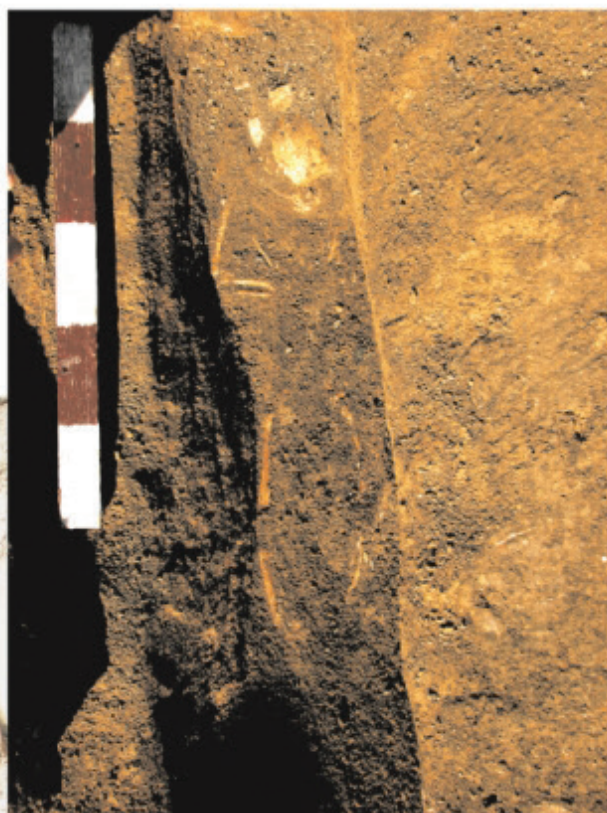

M5 S2

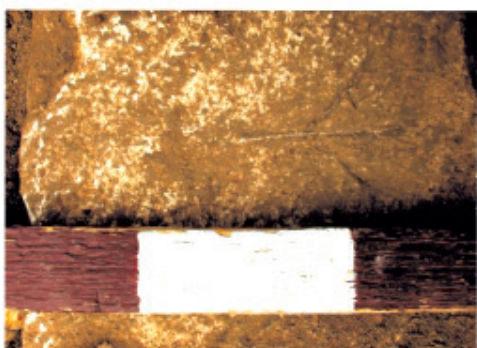

M2 S2

M3 S2

97. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis; Punct: str. Oituz nr. 79 A

S1 vedere dinspre Est

S1 -detaliu zid

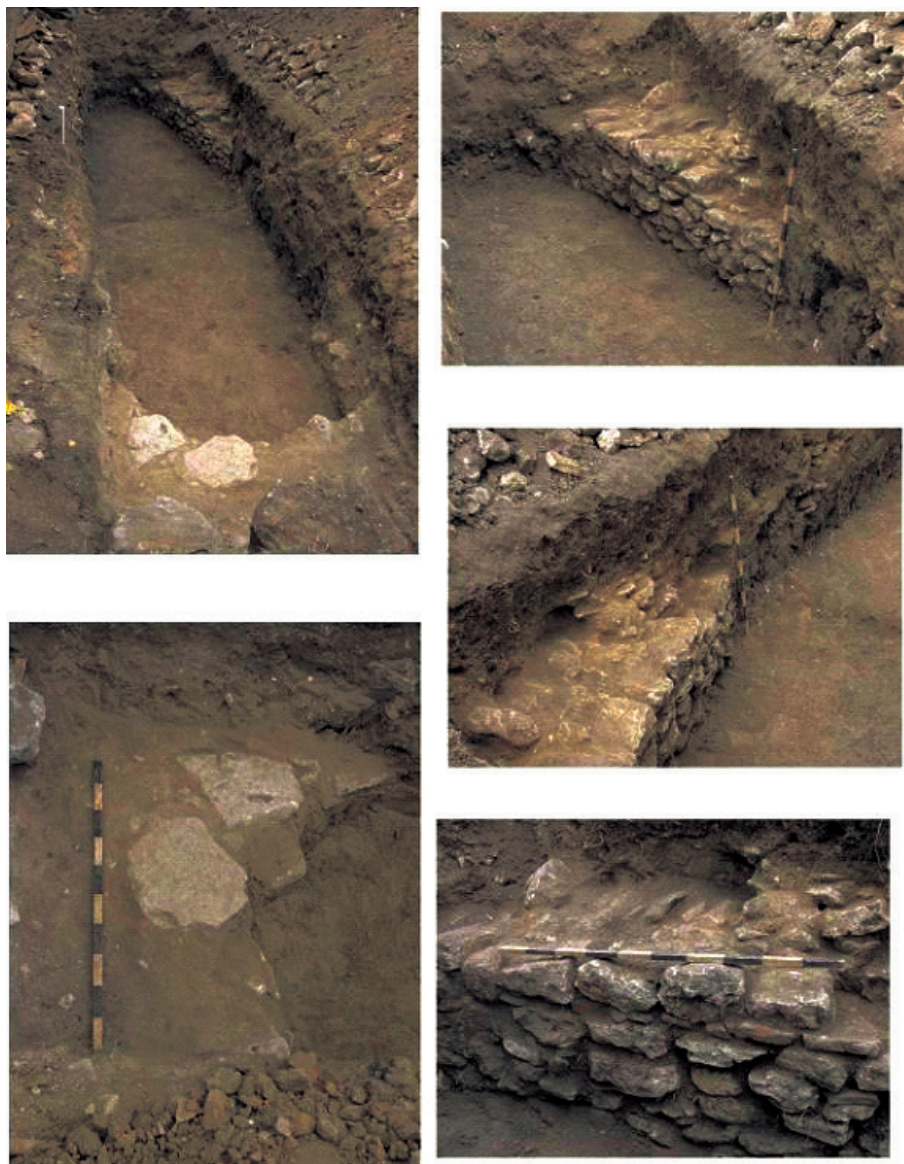

S1 camin RAJA

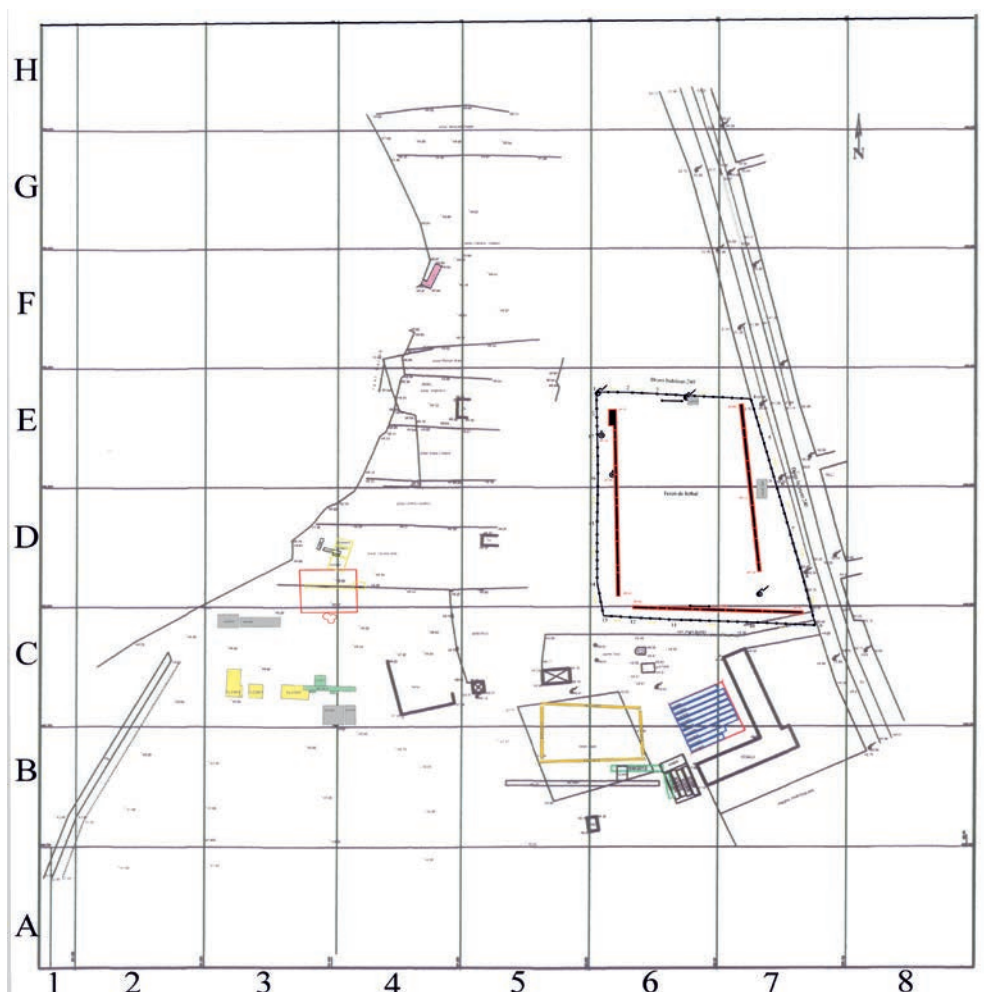

98. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis ; Punct: str. Ștefan cel Mare nr.18 A

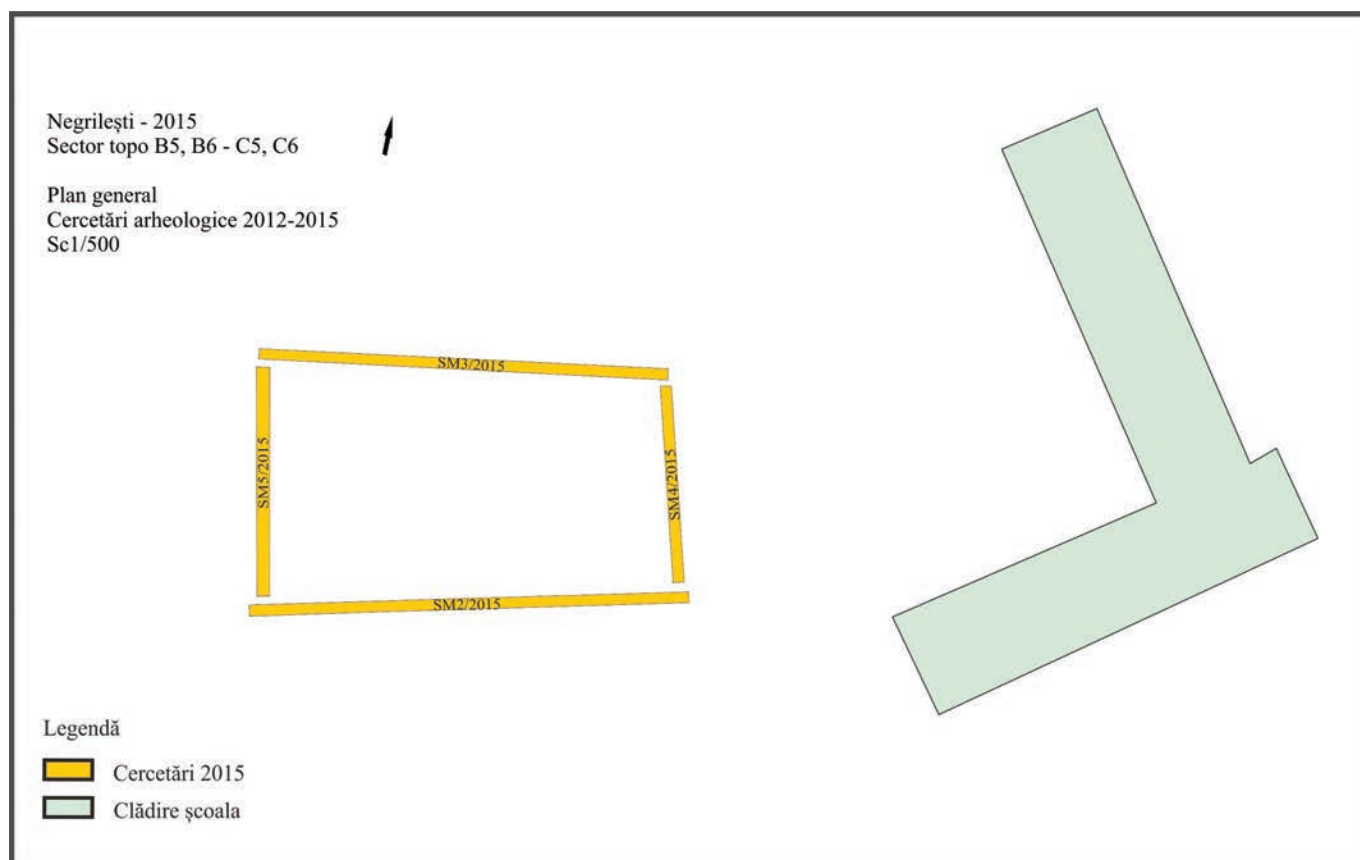
99. mun. Mangalia, jud. Constanța - Callatis; Punct: str. Vasile Pârvan nr. 6

Planșa 1 - Imagine satelitară a sitului cu zonele cercetate între anii 2007-2015

100. sat Negriștești, com. Negriștești, jud. Galați ; Punct: „Negriștești-Curtea Școlii”

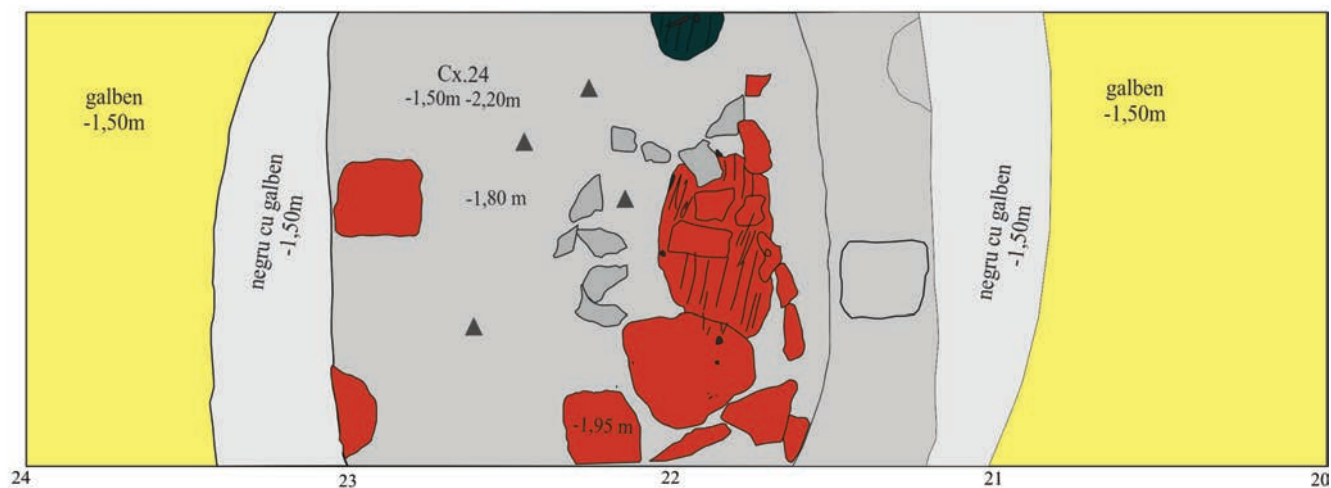
Planșa 2 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). Plan general

Planșa 3 - Sector B5, B6 –C5, C7. Planuri generale SM2, SM3, SM4 SM5

100. sat Negrilești, com. Negrilești, jud.Galați ; Punct: „Negrilești-Curtea Școlii”

Negrilești 2015
Sector B5, B6 - C5, C6
Plan situație Cx.24, SM2
Sc. 1/20

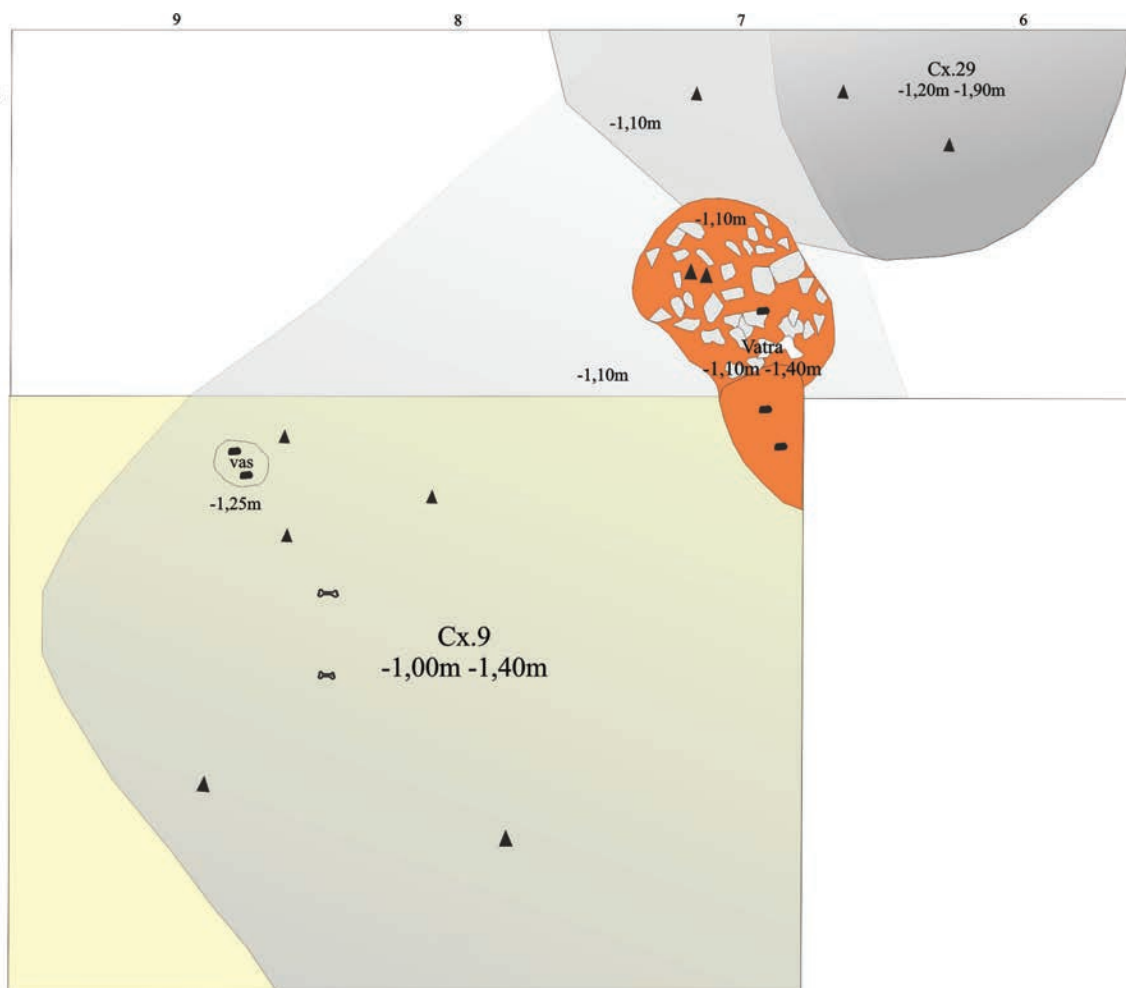

Legendă

ceramica	cărbune
chirpic	vatră, arsură la roșu
piatră	complex

Planșa 4 - Sector B5, B6 - C5, C6 („Teren sport”). Plan situație Cx.24/SM2.

Negrilești 2015
Sector B5, B6 - C5, C6
Plan situație Cx.9, SM3
Sc. 1/20

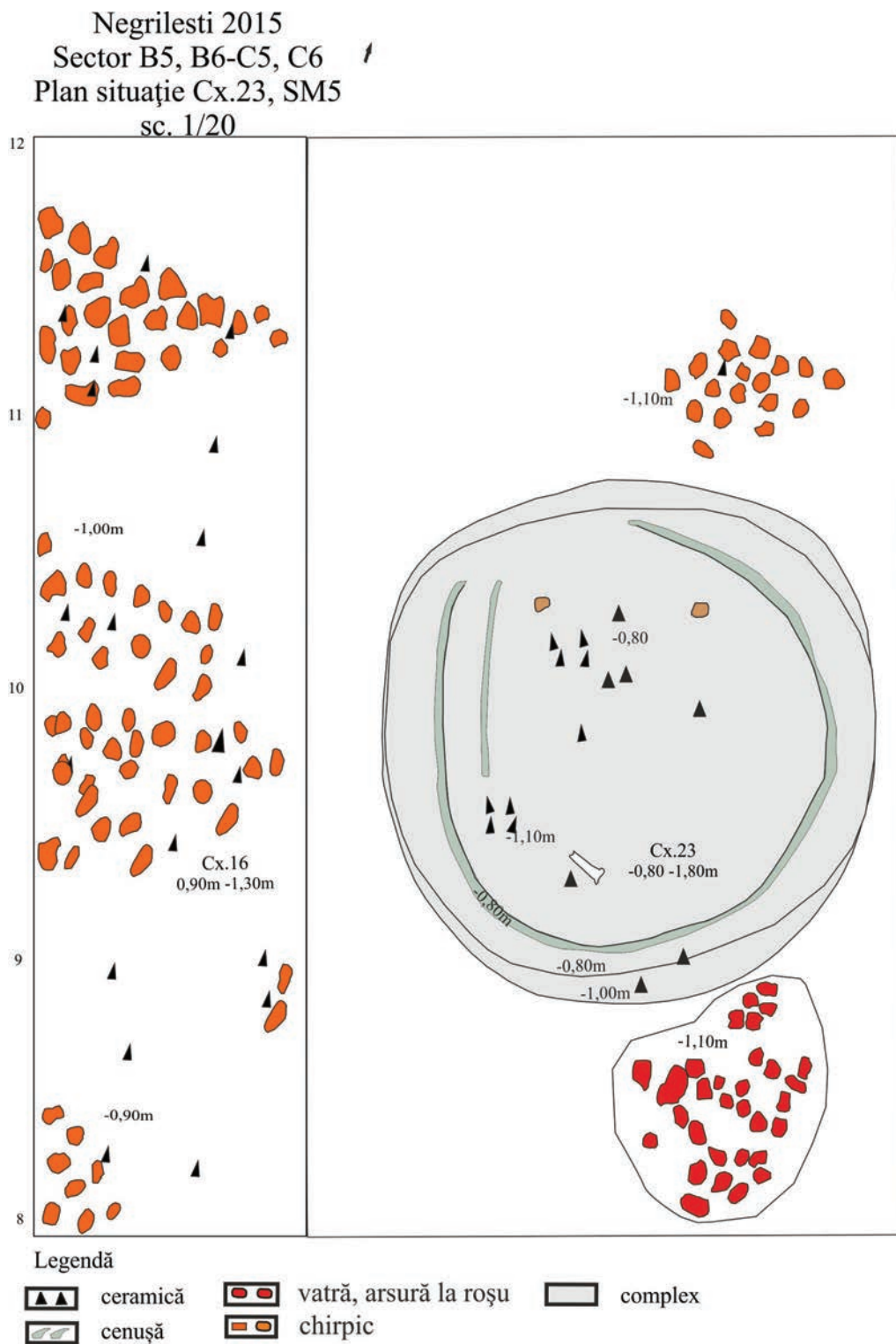
Legendă

ceramica
chirpic
piatră
oase
cărbune
vatră, arsură

Planșa 5 - Sector B5, B6 - C5, C6 („Teren sport”). Plan situație Cx.9/SM3.

100. sat Negrilești, com. Negrilești, jud.Galați ; Punct: „Negrilești-Curtea Școlii”

Planșa 6 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). Plan situație Cx.23/SM3

Negrilești 2015
Sector B5, B6-C5, C6
SM4, Cx.6, profil E
sc. 1/20

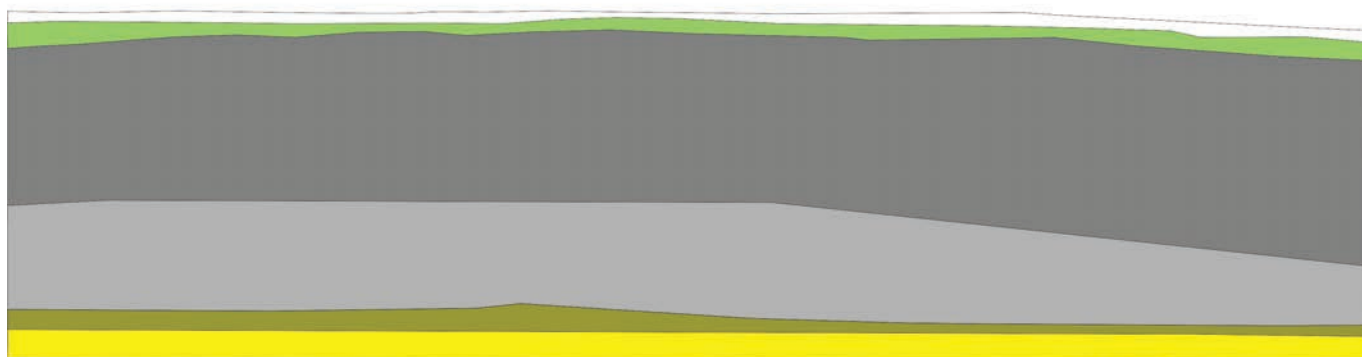
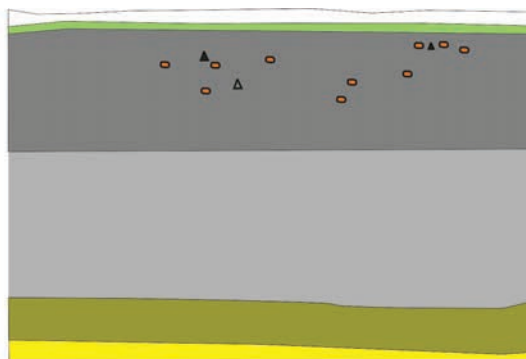
Legenda
 □ zgură
 ■ vegetal
 ■ pietriș
 ■ negru compact
 ■ negru cu moloz
 ■ negru granulos
 ■ negru cu galben
 ■ sol viu
 ▲ ceramică
 ■ cărămidă spartă
 ■ complex

Planșa 7 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). Profil E - Cx.6/SM4.

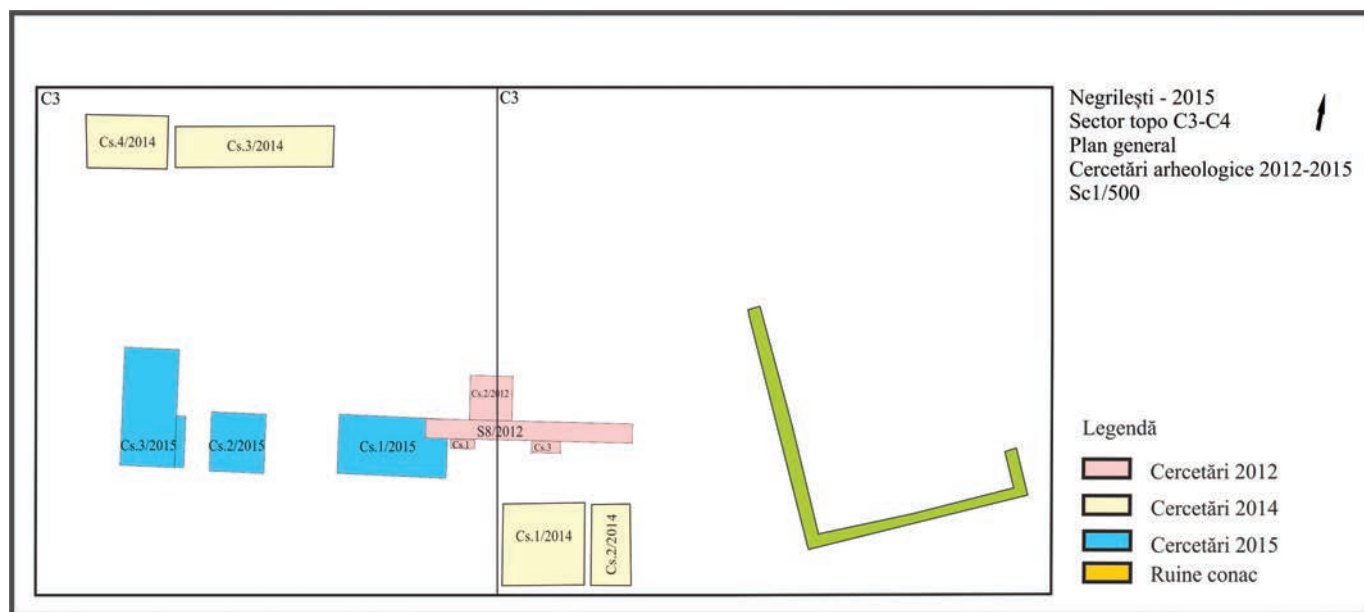
Negrilești 2015
Sector B5, B6-C5, C6
SM5, Cas.4,
Profil S, profil E
sc. 1/20

Legenda
 □ zgură
 ■ vegetal
 ■ negru compact
 ■ negru granulos
 ■ negru cu galben
 ■ sol viu
 ▲ ceramică
 ■ chirpic

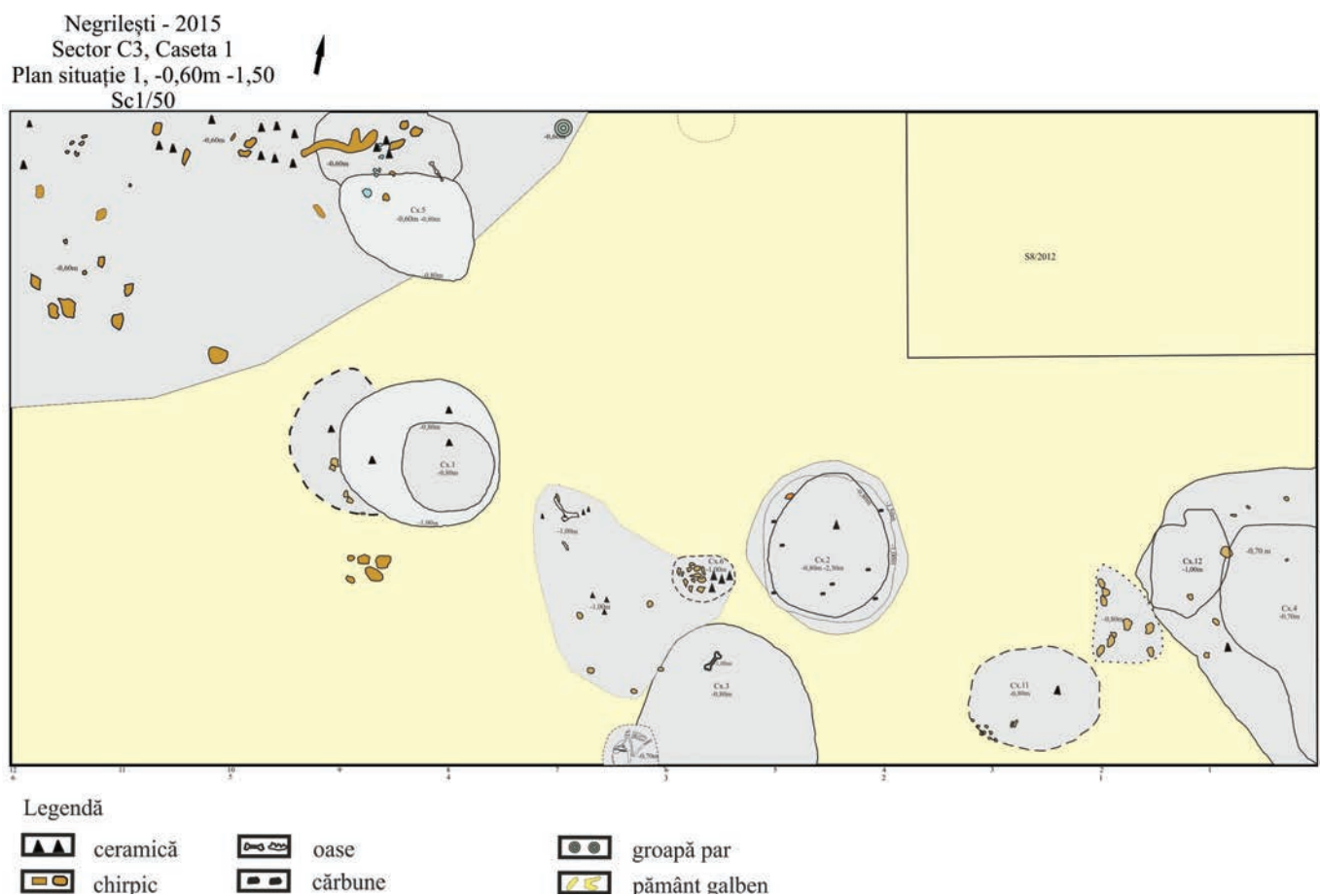

Planșa 8 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). Profil S – Cas.4/SM5. Profil E – Cas.4/SM5

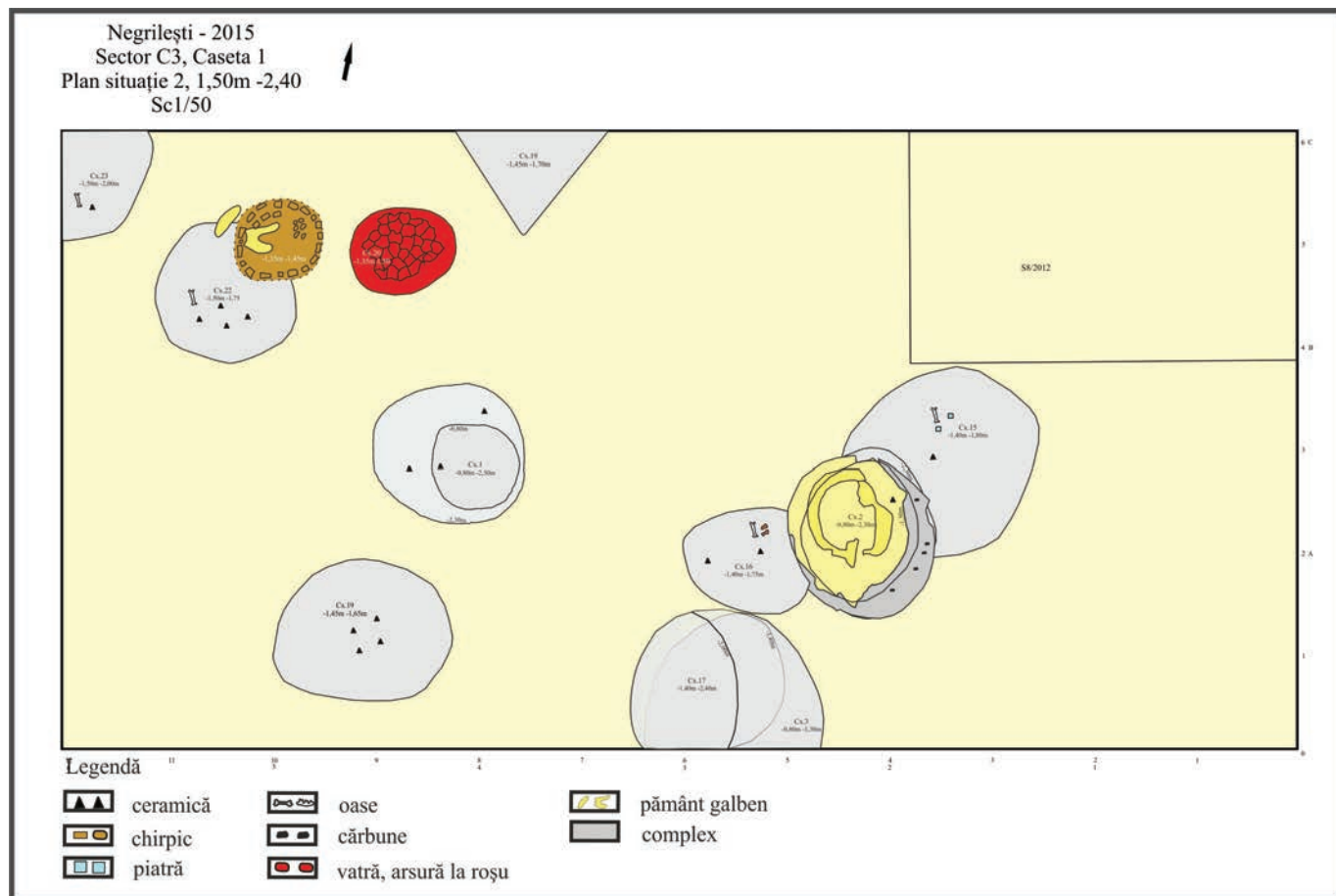

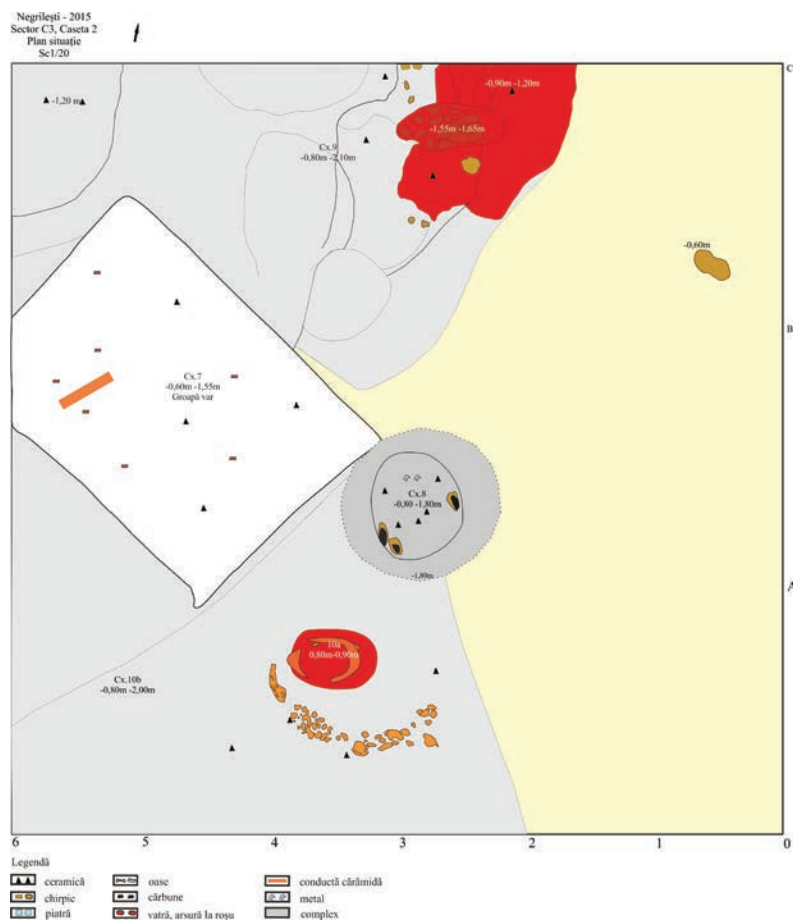
Planșa 9 - Plan general - Cercetări arheologice în sectoarele topo C3 și C4.

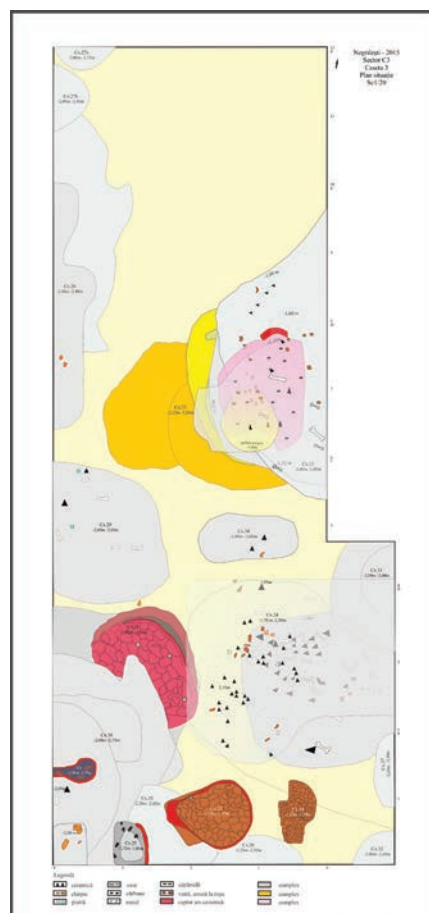
Planșa 10 - Sector C3 („Pin”). Plan situație Cas.1, -0,60 m-1,50 m.

Planșa 11 - Sector C3 („Pin”). Plan situație Cas.1, -1,50 m - 2,40 m

Planșa 12 - Sector C3 („Pin”). Plan situație Cas.2.

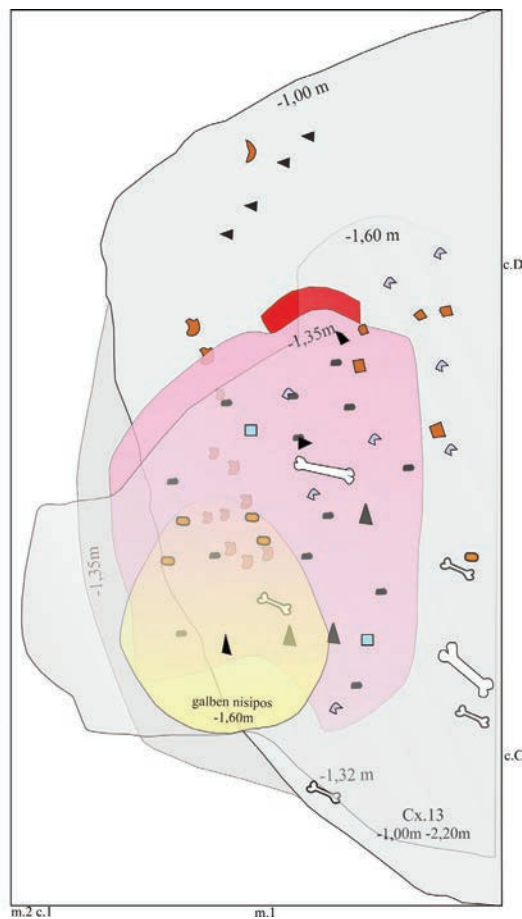
Planșa 13 - Sector C3 („Pin”). Plan situație Cas.3

100. sat Negrilești, com. Negrilești, jud.Galați ; Punct: „Negrilești-Curtea Școlii”

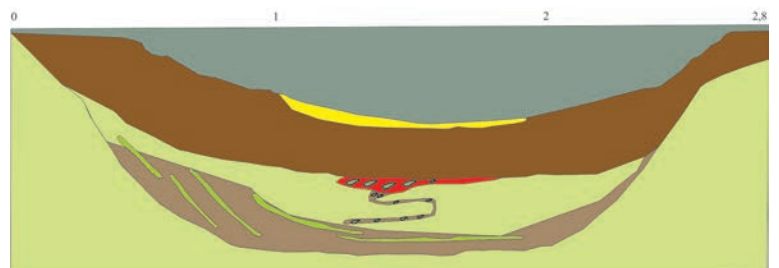
Negrilești - 2015
Sector C3
Plan situație, Cx.13/Cas.3
Sc1/20

- Legendă
- ceramică
  - chirpic
  - piatră
  - oase
  - vatră, arsură la roșu
  - carbune
  - metal
  - galben nisipos
  - complex
  - complex

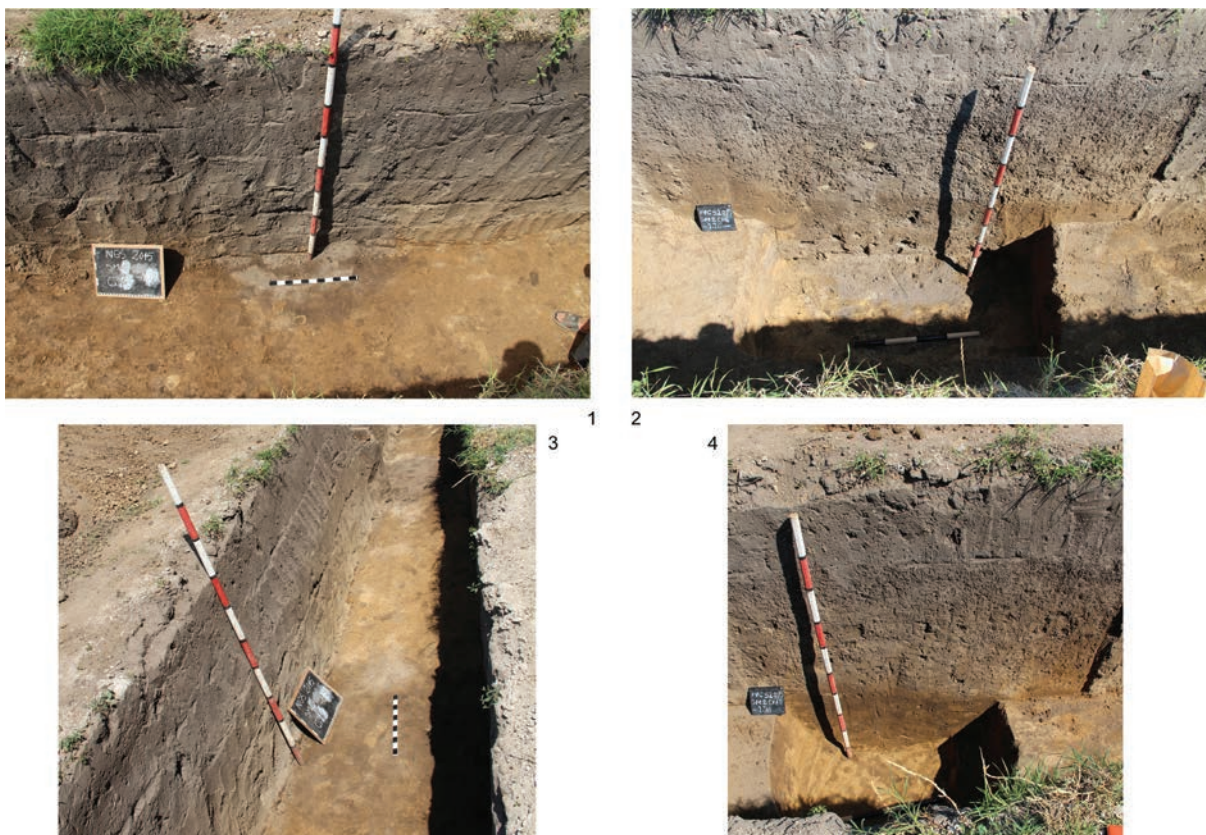
Planșa 14 - Sector C3 („Pin”). Plan situație
Cx.13/Cas.3.

Negrilești 2015
Sector C3
Cas.3,
Profil Cx.33
sc. 1/20

- Legendă
- pământ negru pătat
  - lentilă pământ galben
  - pământ maroniu pătat
  - arsură
  - seminte
  - pământ maroniu amestec
  - lentilă pământ cafeniu
  - nisip

Planșa 15 - Sector C3 („Pin”). Profil Cx.33/Cas.3.

Planșa 16 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). 1, 2 – Cx.18/SM2; 3, 4 – Cx.19/SM2

Planșa 17 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). 1 – Cx.20/SM2; 2, 3, 4 – Cx.24/SM2

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud.Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

1

2

3

4

Planșa 18 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). 1, 2, 3 – Cx.9/SM3; 4 – Vatra cuptorului din Cx.24/SM3

1

2

3

4

Planșa 19 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”) 1, 2 – Cx.12a/SM3; 3, 4 – Cx.12b/SM3

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud.Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

Planșa 20 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”) 1, 2 – Cx.13/SM3; 3 – Cx.14/SM3; 4 – Cx.22/SM3, doi cai îngropați față în față.

Planșa 21 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). 1, 2, 3 – Cx.27, 28/SM3; 4 – Detaliu profil est - SM4, în zona Cx.6, 27, 28; 5, 6 – Cx.7/SM2

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud.Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

1
3

2
4

Planșa 22 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). 1- Secțiunea SM5, vedere spre N; 2 – Cx.16/SM5; 3 - Secțiunea SM5, vedere spre S; 4 – Cx.17/SM5

1
3

2
4

Planșa 23 - Sector B5, B6 – C5, C6 („Teren sport”). 1- Cx.17/SM5, vedere dinspre N; 2, 3, 4 – Cx.16/SM5

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud.Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

1 2
3 4

Planșa 24 - Sector C3 („Pin”). 1- Cx.4/Cas.1; 2 –Cas.1, detaliu profil E; 3 – Cx.1, Cx.6/Cas.1; 4 - Vas in situ– Cx.5/Cas.1

1 2
3 4

Planșa 25 - Sector C3 („Pin”). 1- Cx.4/Cas.1; 2 –Cas.1, detaliu profil E; 3 – Cx.1, Cx.6/Cas.1; 4 - Vas in situ– Cx.5/Cas.1

1 2
3 4

Planșa 26 - Sector C3 („Pin”). 1 - Cx.16/Cas.1; 2 - Cas.1, complexele Cx.2, Cx.15, Cx.16; 3 - Cx.18; 4 - Cx.20/Cas.1

1

2

3

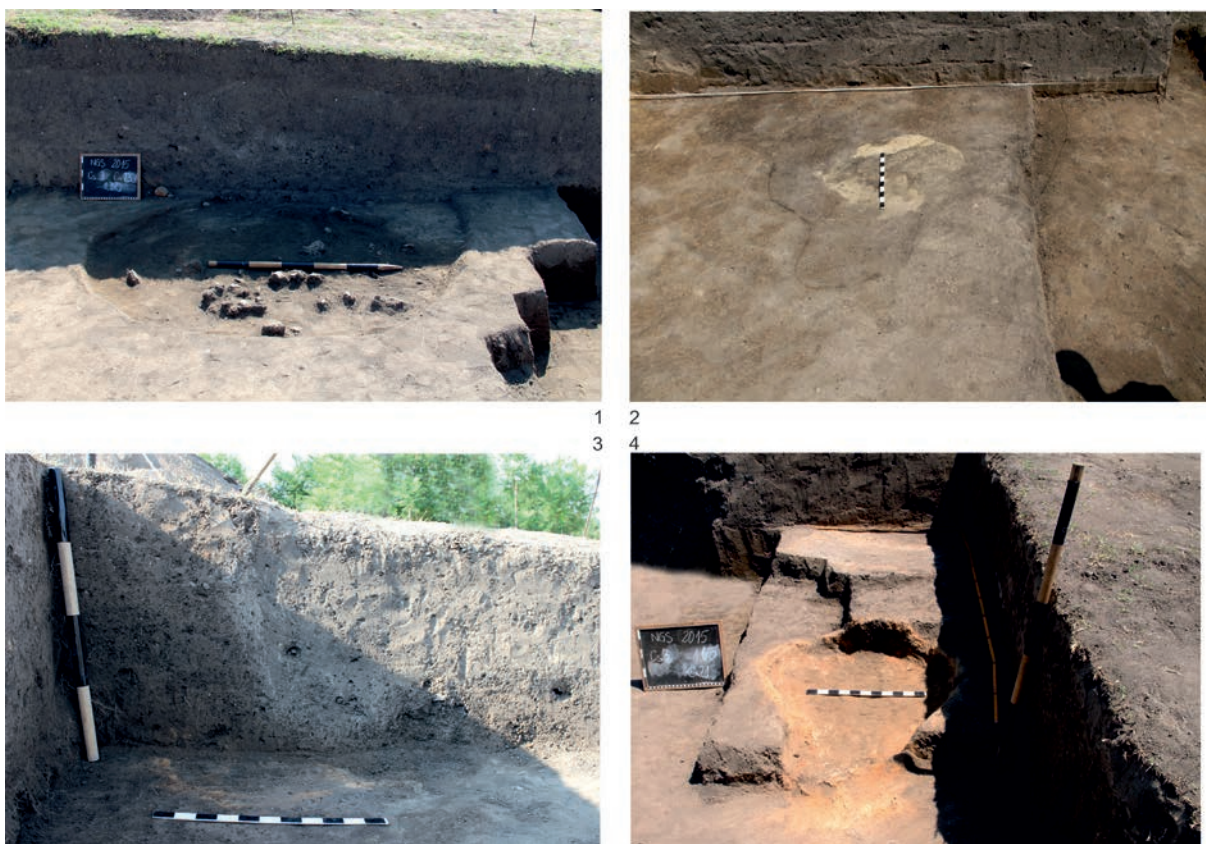

4

Planșa 27 - Sector C3 („Pin”). 1 - Cx.7 și Cx.8/Cas.2; 2 - Cx.9/Cas.2; 3, 4 - Cas.2, complexele 7, 8, 9 și 10 în diferite etape, vedere spre V

Planșa 28 - Sector C3 („Pin”). 1, 2 - Cx.13/Cas.3; 3- Cx.14/Cas.3; 4 - Cx.21/Cas.3

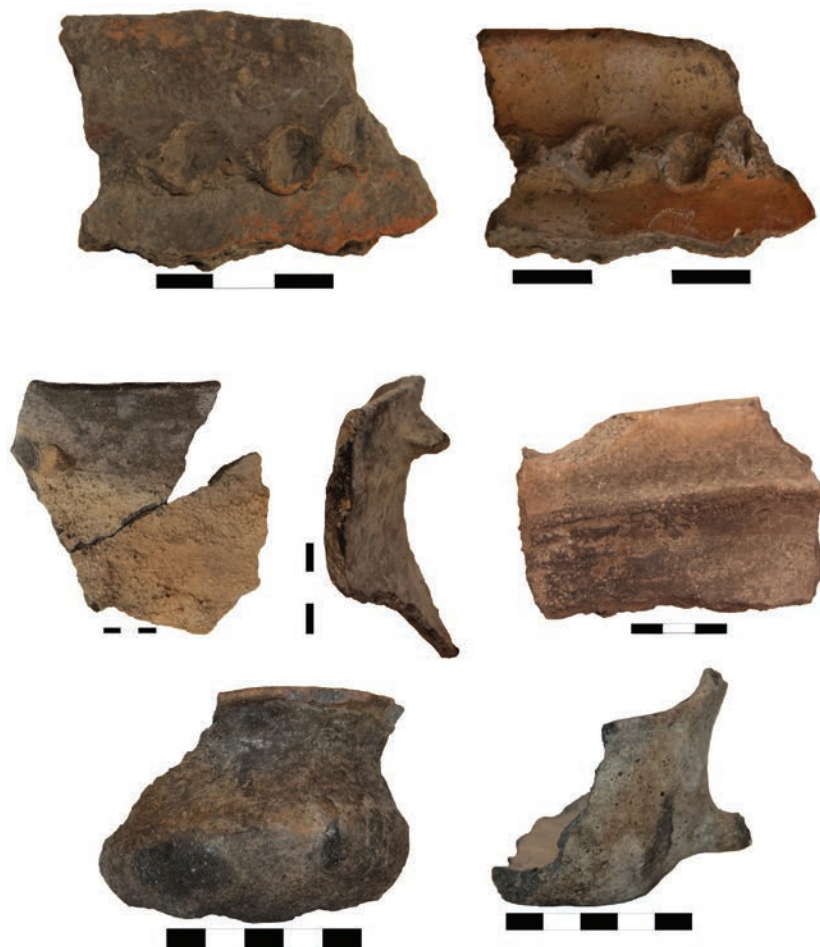
Planșa 29 - Sector C3 („Pin”). 1, 2 - Cx.24/Cas.3; 3, 4 - Cx.28 și Cx.30/Cas.3

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud.Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

Planșa 30 - Sector C3 („Pin”). 1 - Cx.28/Cas.3; 2, 3, 4 – Cx.33/Cas.3

Planșa 31 - Fragmente ceramice descoperite în complexe de epoca bronzului, cultura Noua

Planșa 33 - Fragmente ceramice și obiecte din lut ars, descoperite în complexe de epoca bronzului, cultura Noua.

Planșa 32 - Fragmente ceramice descoperite în complexe de epoca bronzului, cultura Noua.

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud. Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

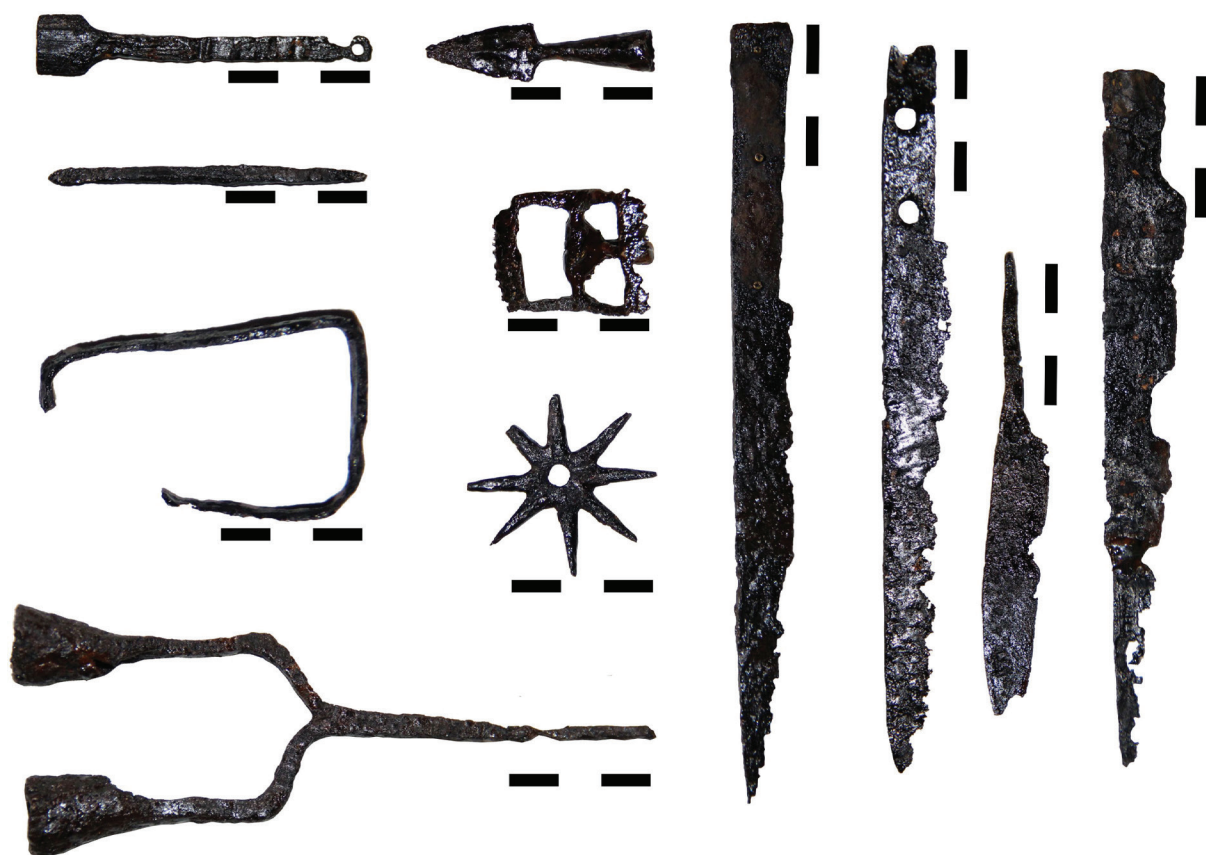

100. sat Negrileşti, com. Negrileşti, jud. Galați ; Punct: „Negrileşti-Curtea Școlii”

Planșa 35 - Fragmente ceramice din pastă grosieră descoperite în complexe de secol IV p. Chr. (cultura Sântana de Mureș-Černjahov)

Planșa 34 - Artefacte realizate din materii dure animale, descoperite în complexe de epoca bronzului, cultura Noua.

Planșa 37 - Diferite artefacte din metal descoperite în sectorul C3, complexe 8 și 13, datate în secolul IV p. Chr. (cultura Sântana de Mureș-Cermeț)

Planșa 36 - Ceramică fină și de import descoperită în complexe de secol IV p. Chr. (cultura Sântana de Mureș-Cermeț)

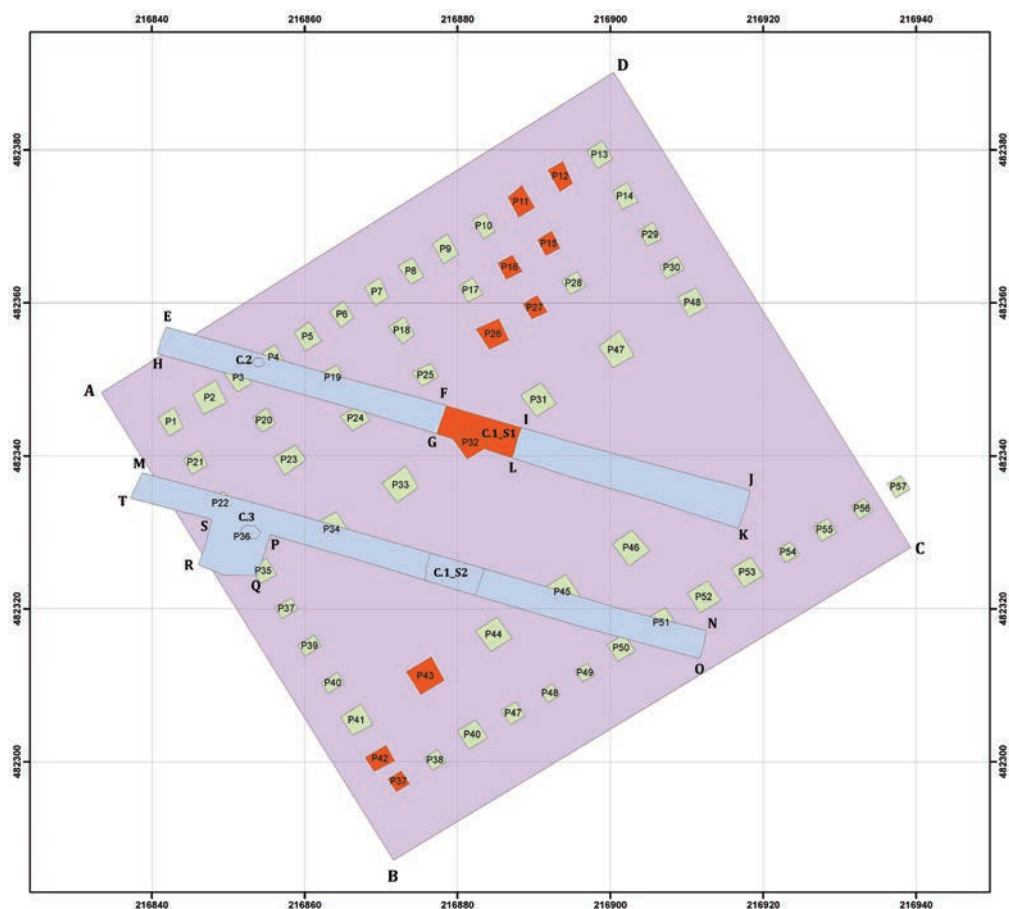

Fig. 1 Planul topografic general al cercetărilor preventive din cadrul perimetrului afectat de construcție.

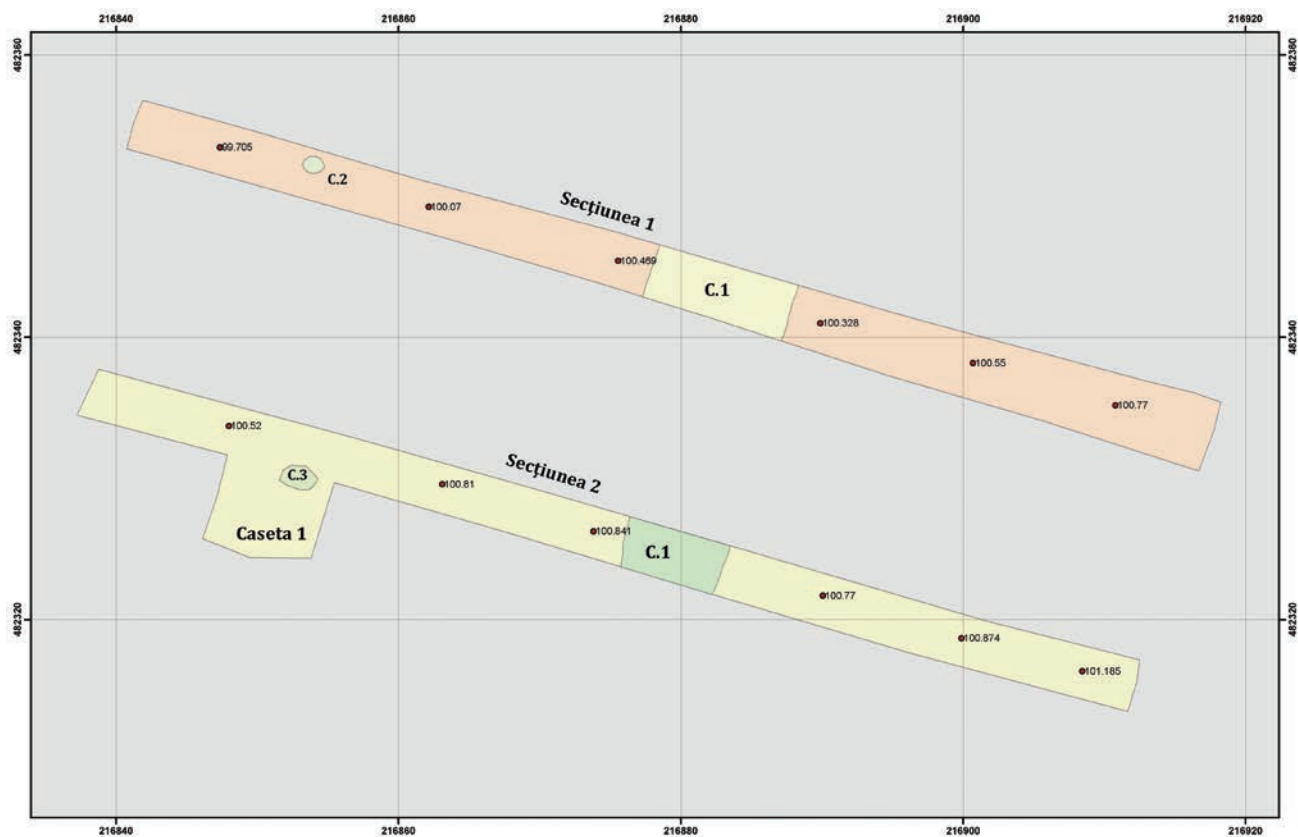

Fig. 2 Planul topografic al secțiunilor și a complexelor cercetate

101. sat Remetea Mare, com. Remetea Mare, jud. Timiș; Punct: Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, sat Remetea Mare, nr. 637, Timișoara, județul Timiș, Nr. cadastru 1223/1

Fig. 3 Șanțul fortificației liniare în stadiul de conturare

Fig. 4 Profilul transversal al șanțului (C.1) surprins în S.2

101. sat Remetea Mare, com. Remetea Mare, jud. Timiș; Punct: Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, sat Remetea Mare, nr. 637, Timișoara, județul Timiș, Nr. cadastru 1223/1

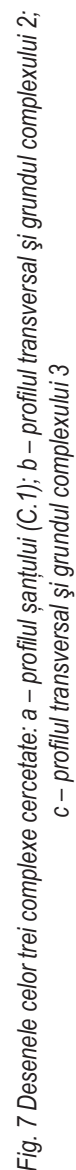

Fig. 5 Profilul transversal al complexului 2

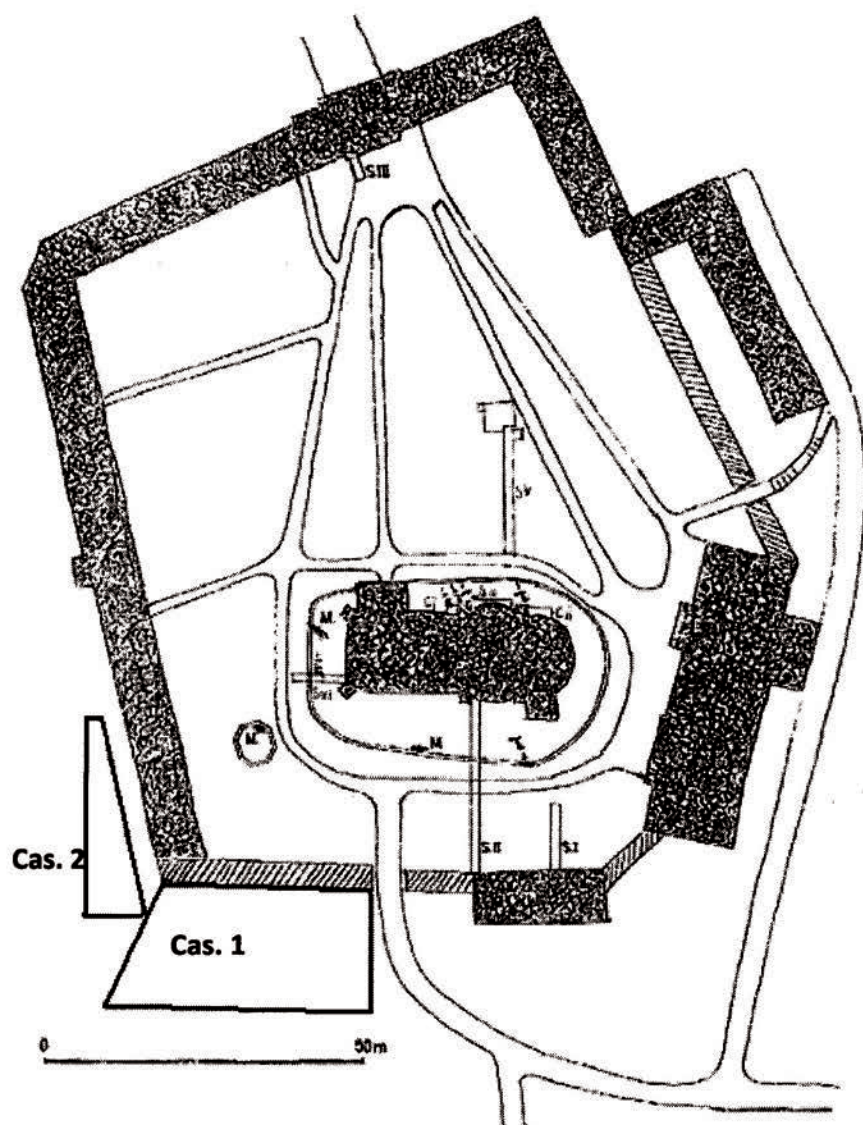
Fig. 6 Profilul transversal al complexului 3

101. sat Remetea Mare, com. Remetea Mare, jud. Timiș; Punct: Olympian Park Timișoara Hala 9 DN6/E70, sat Remetea Mare, nr. 637, Timișoara, județul Timiș, Nr. cadastru 1223/1

ARHIEPISCOPIA ROMANULUI ȘI BACĂULUI 2015

PLANȘA I. Planul Casetelor 1 și 2

1

2

PLANȘA II: 1, fundațiile de piatră ale Fabricii de Lumânări (caseta 1); 2, turnul de piatră pentru drenaj (caseta 2). Secol XIX

102. mun. Roman, jud. Neamț; Punct: Arhiepiscopia Romanului și Bacăului

1

2

PLANȘA III: 1, imagine de ansamblu cu cimitirul medieval; 2, detaliu mormânt medieval

102. mun. Roman, jud. Neamț; Punct: Arhiepiscopia Romanului și Bacăului

1

2

PLANȘA IV: 1, 2, mormintele de epoca bronzului

102. mun. Roman, jud. Neamț; Punct: Arhiepiscopia Romanului și Bacăului

Fig. 1. Locuința – cx. 002

Fig. 2. Locuința – cx. 005

Fig. 3. Locuința – cx. 027

Fig. 4. Locuința – cx. 031

Fig. 5. Locuința – cx. 038

Fig. 6. Locuința – cx. 046

103. sat Sângeorgiu de Mureș, com. Sângeorgiu de Mureș, jud. Mureș
Punct: Situl 4 - Sângeorgiu de Mureș (Varianta de ocolire a municipiului Târgu Mureș, km. 9+060 – 9+230)

Fig. 7. Mormântul 1

Fig. 8. Vedere generală din timpul cercetărilor

103. sat Sângeorgiu de Mureș, com. Sângeorgiu de Mureș, jud. Mureș
Punct: Situl 4 - Sângeorgiu de Mureș (Varianta de ocolire a municipiului Târgu Mureș, km. 9+060 – 9+230)

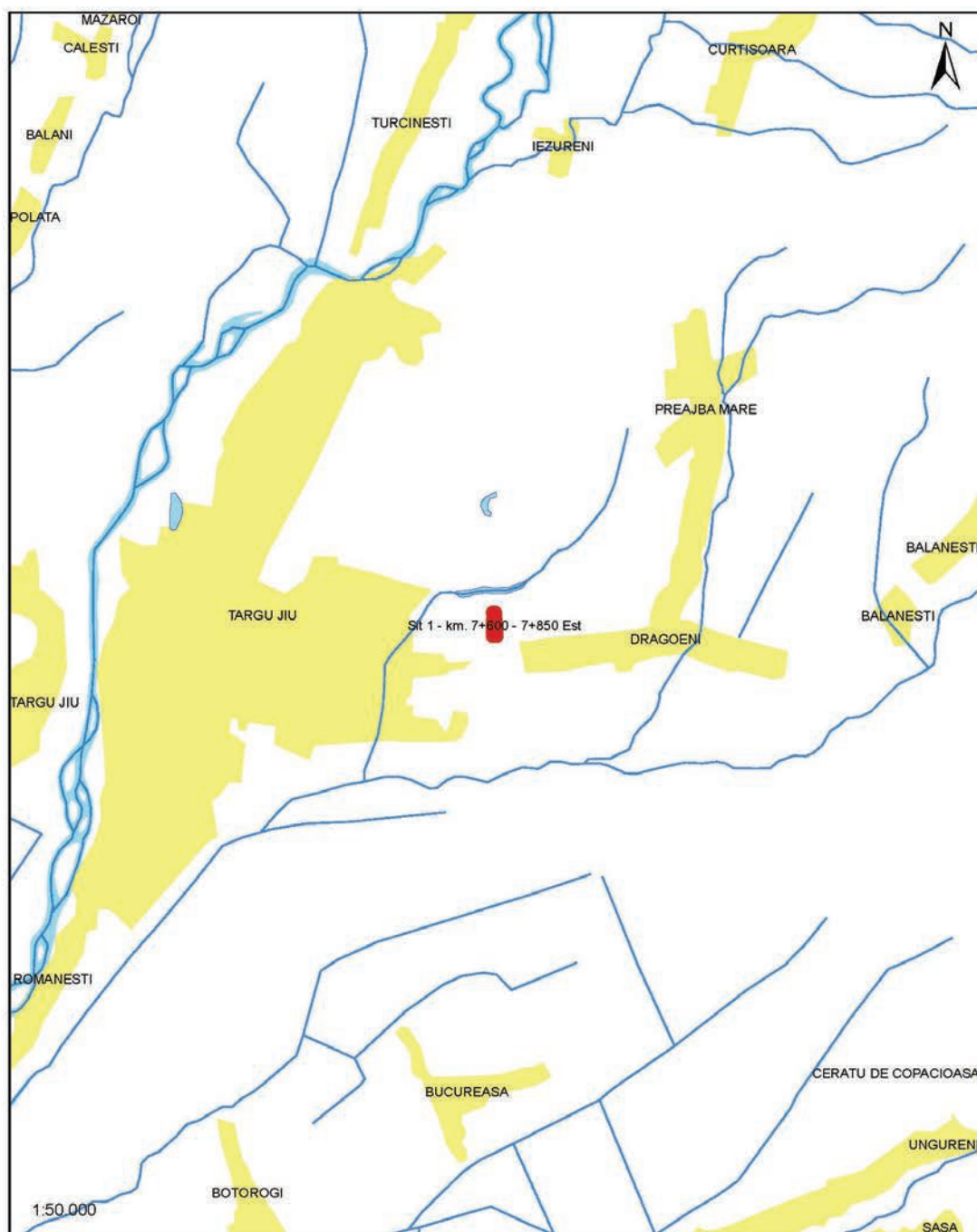

Sântion. Kolostor-domb. 1. SI. M 3 cu cistă cefalică; 2. SII. Urmele amprentelor unor scânduri de lemn dintr-o locuință aparținând epocii bronzului.

104. sat Sântion, com. Borș, jud. Bihor; Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb

Harta 2

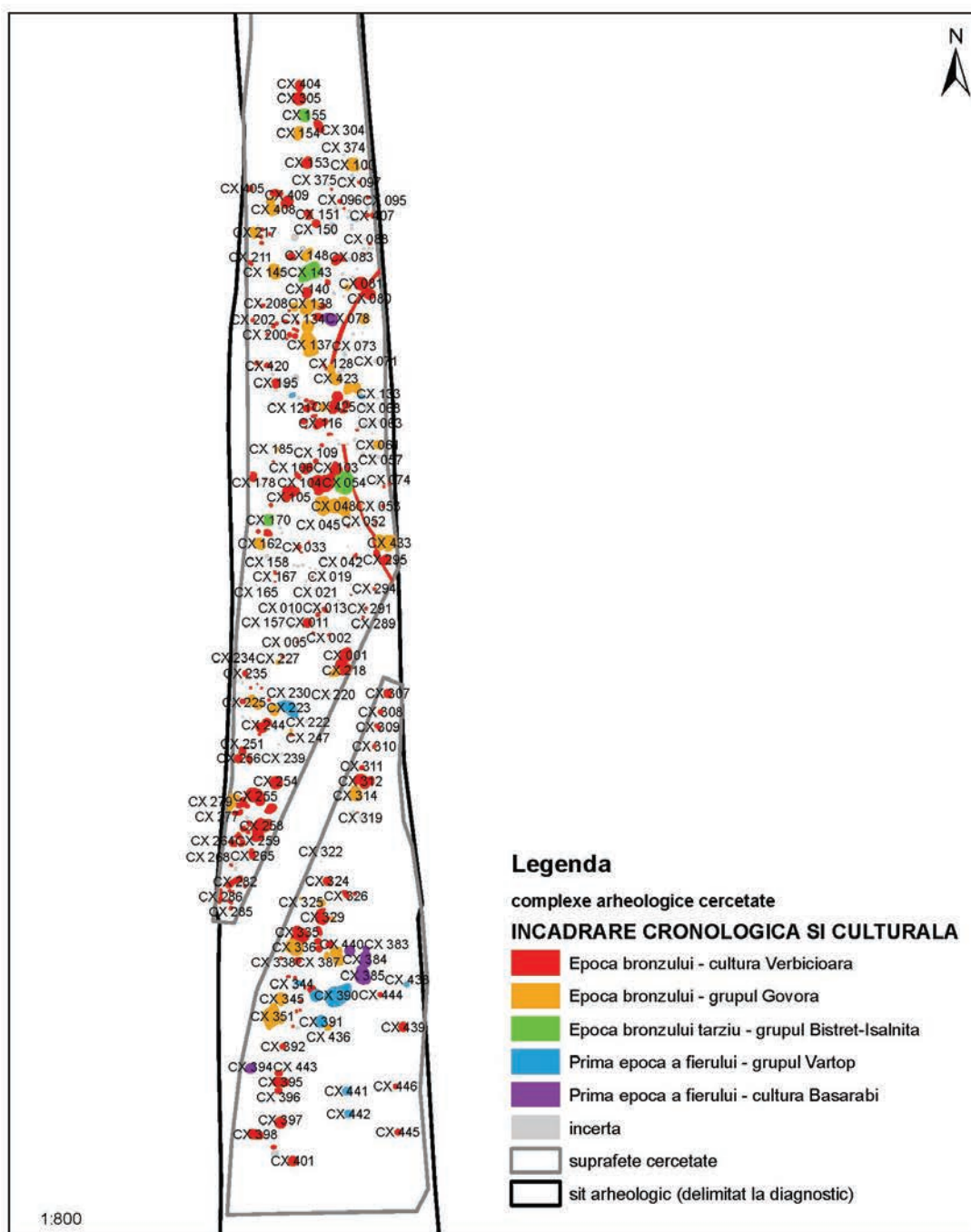
**Varianța de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 1 - km. 7+600 - 7+850 Est.
Plan de încadrare în zonă 1:50.000**

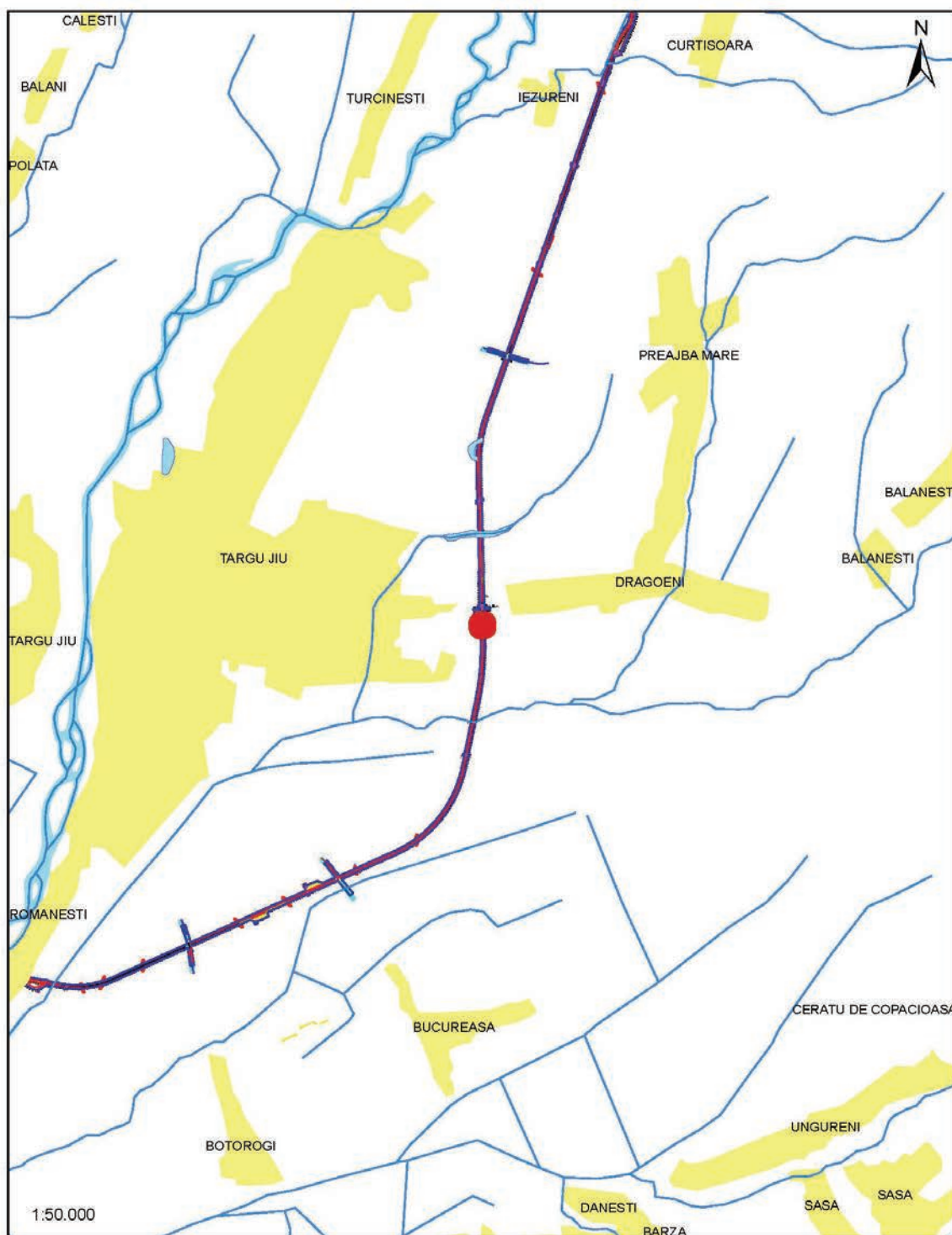
Harta 10

Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 1 - km. 7+600 - 7+850 Est.
Plan general. Încadrare cronologică a complexelor cercetate

Harta 2

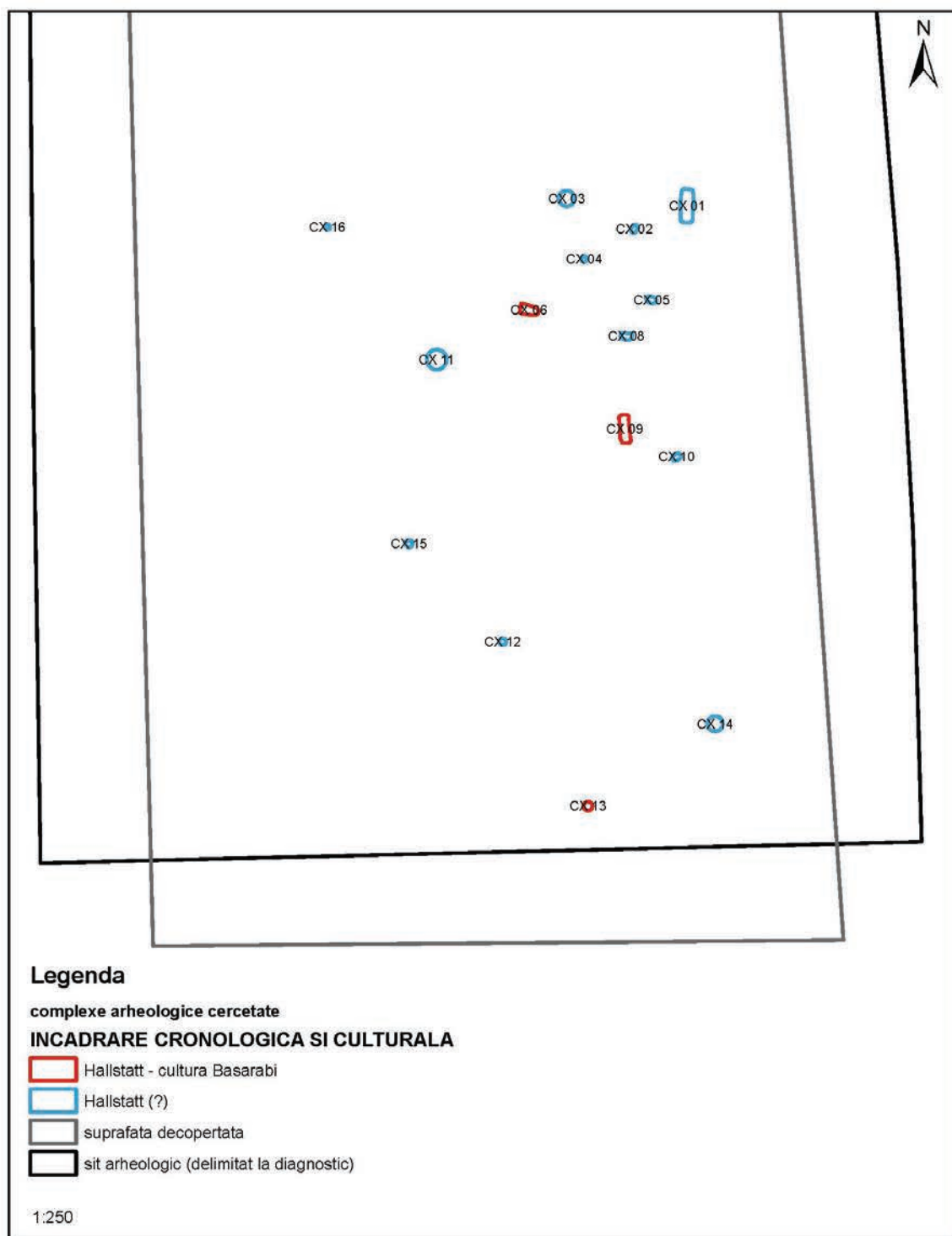
**Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 2 - km. 7+075 – 7+125 Est.
Plan de încadrare în zonă 1:50.000**

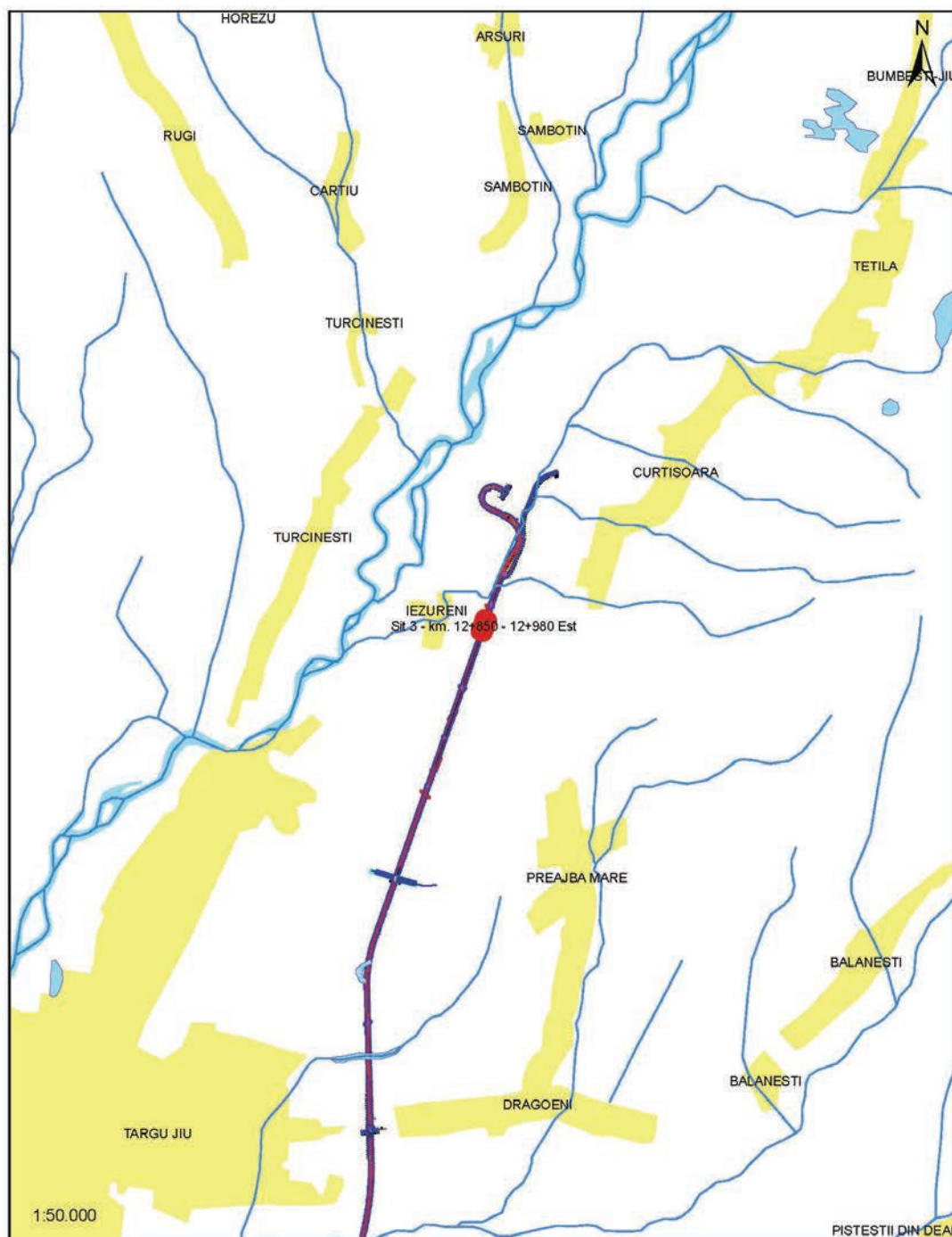
Harta 9

Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 2 - km. 7+075 – 7+125 Est.
Plan general. Încadrare cronologică a complexelor cercetate

Harta 2

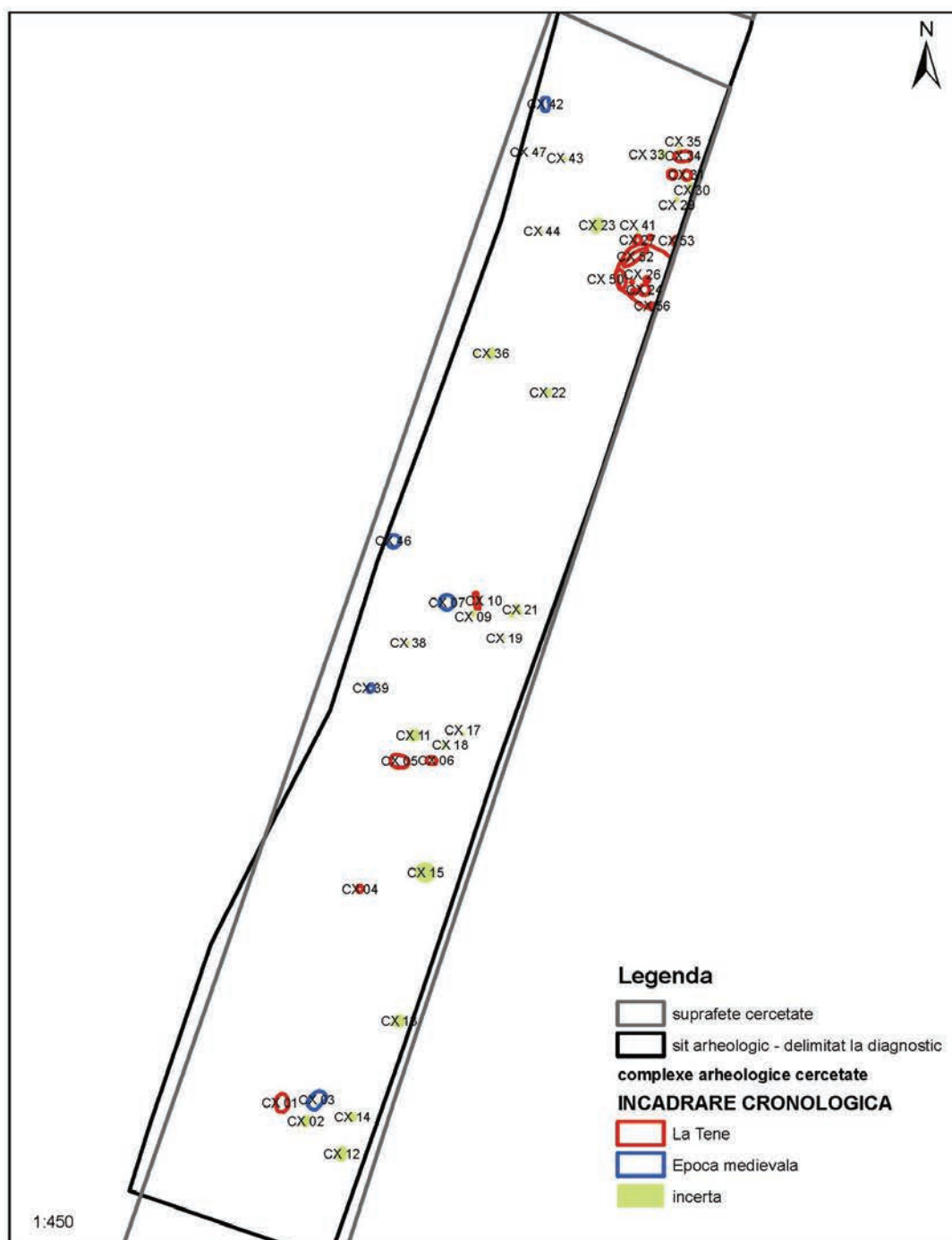
Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 3 - km. 12+850 – 12+930 Est.
Plan de încadrare în zonă 1:50.000

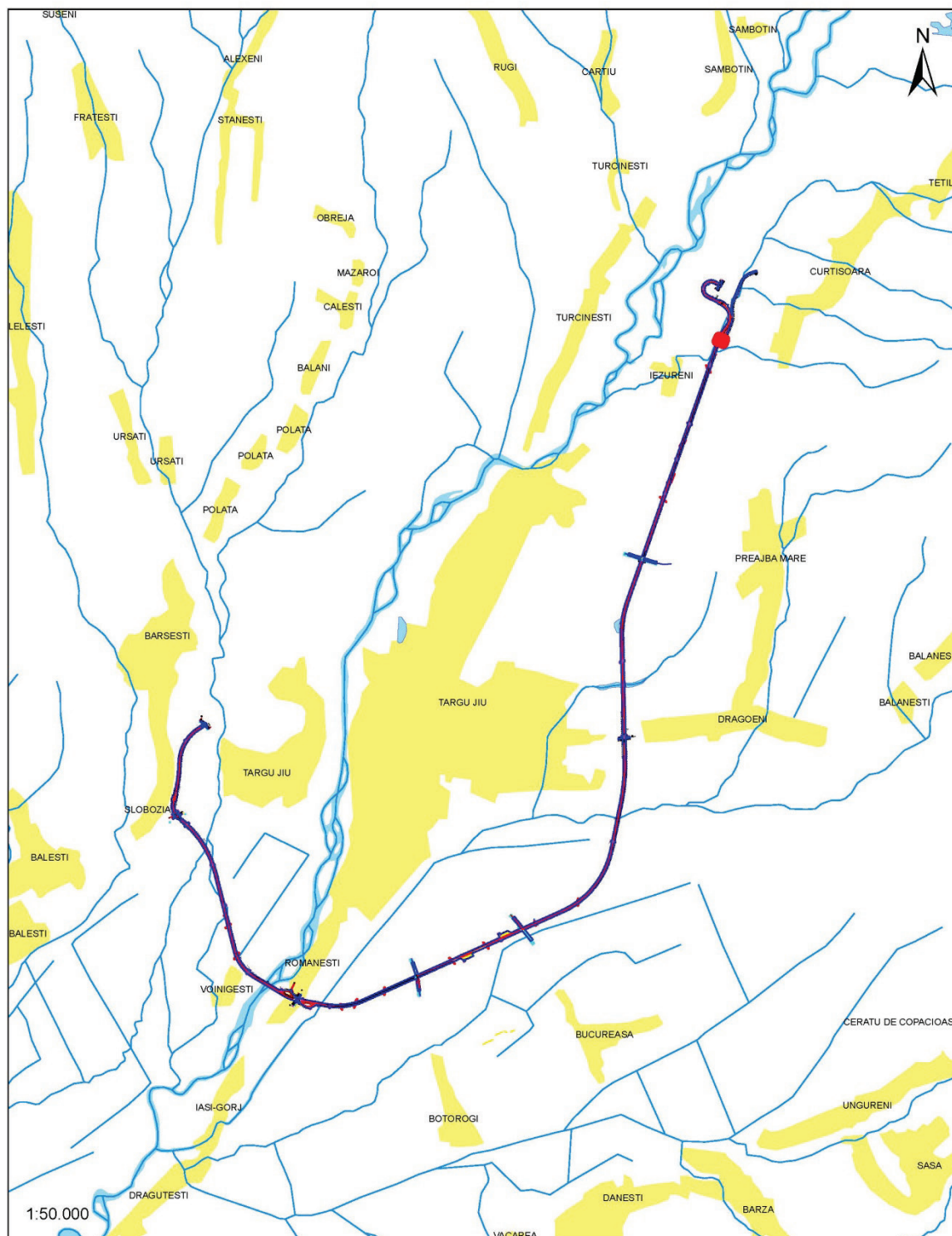
Harta 10

Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 3 - km. 12+850 – 12+930 Est.
Plan general. Încadrare cronologică a complexelor cercetate

Harta 2

**Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 4 - km. 13+530 - 13+600 Est.
Plan de încadrare în zonă 1:50.000**

Legenda

complexe cercetate

INCADRARE CRONOLOGICA SI CULTURALA

Epoca bronzului timpuriu - cultura Cotofeni

Hallstatt timpuriu

Epoca medievala

neprecizata

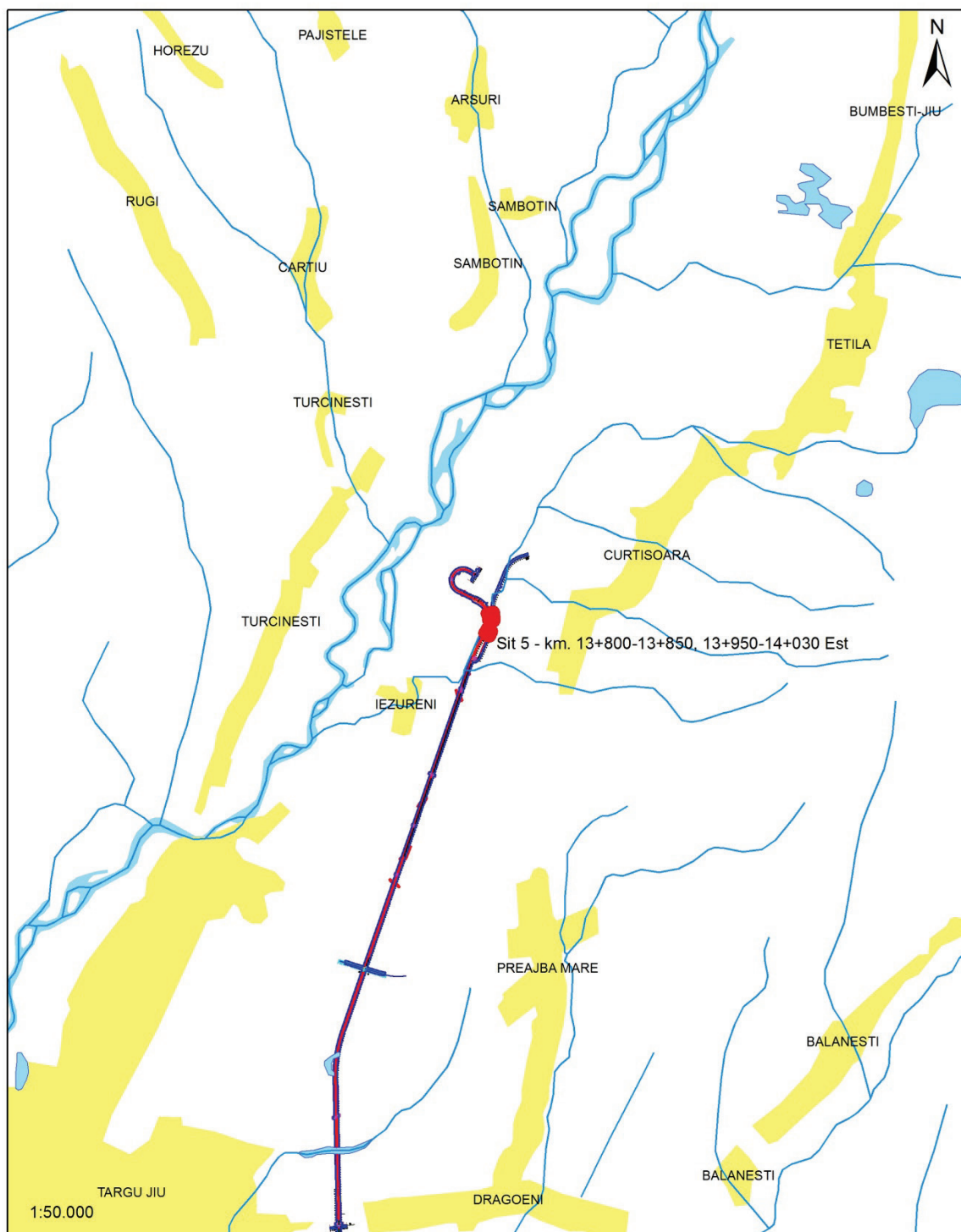
suprafete cercetate

sit arheologic (delimitat la diagnostic)

1:400

Harta 2

Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 5 - km. 13+800 - 13+850, km. 13+950 - 14+030 Est. Plan de încadrare în zonă 1:50.000

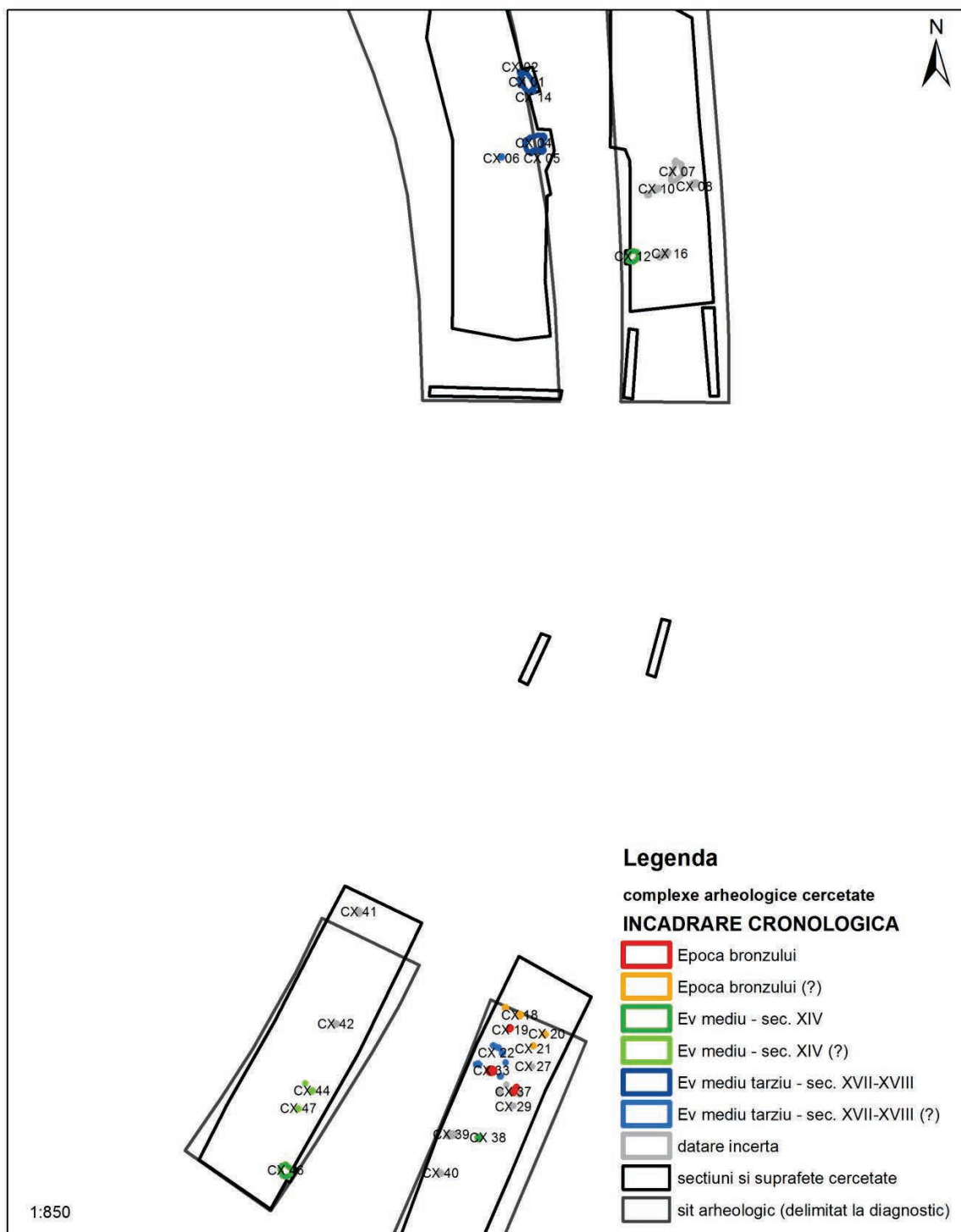

Harta 12

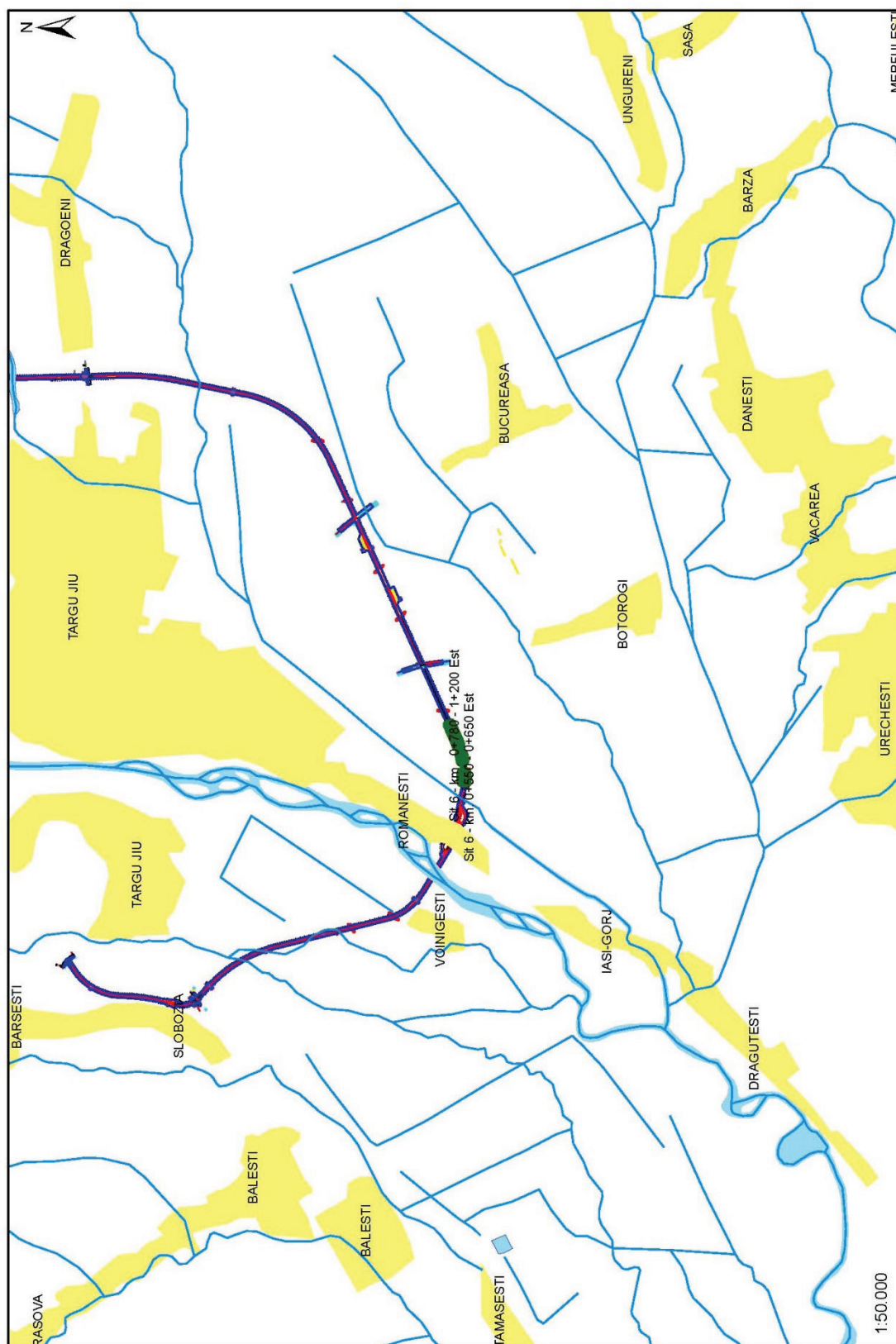
Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 5 - km. 13+800 - 13+850,
km. 13+950 - 14+030 Est.

Plan general. Încadrare cronologică a complexelor cercetate

Harta 2

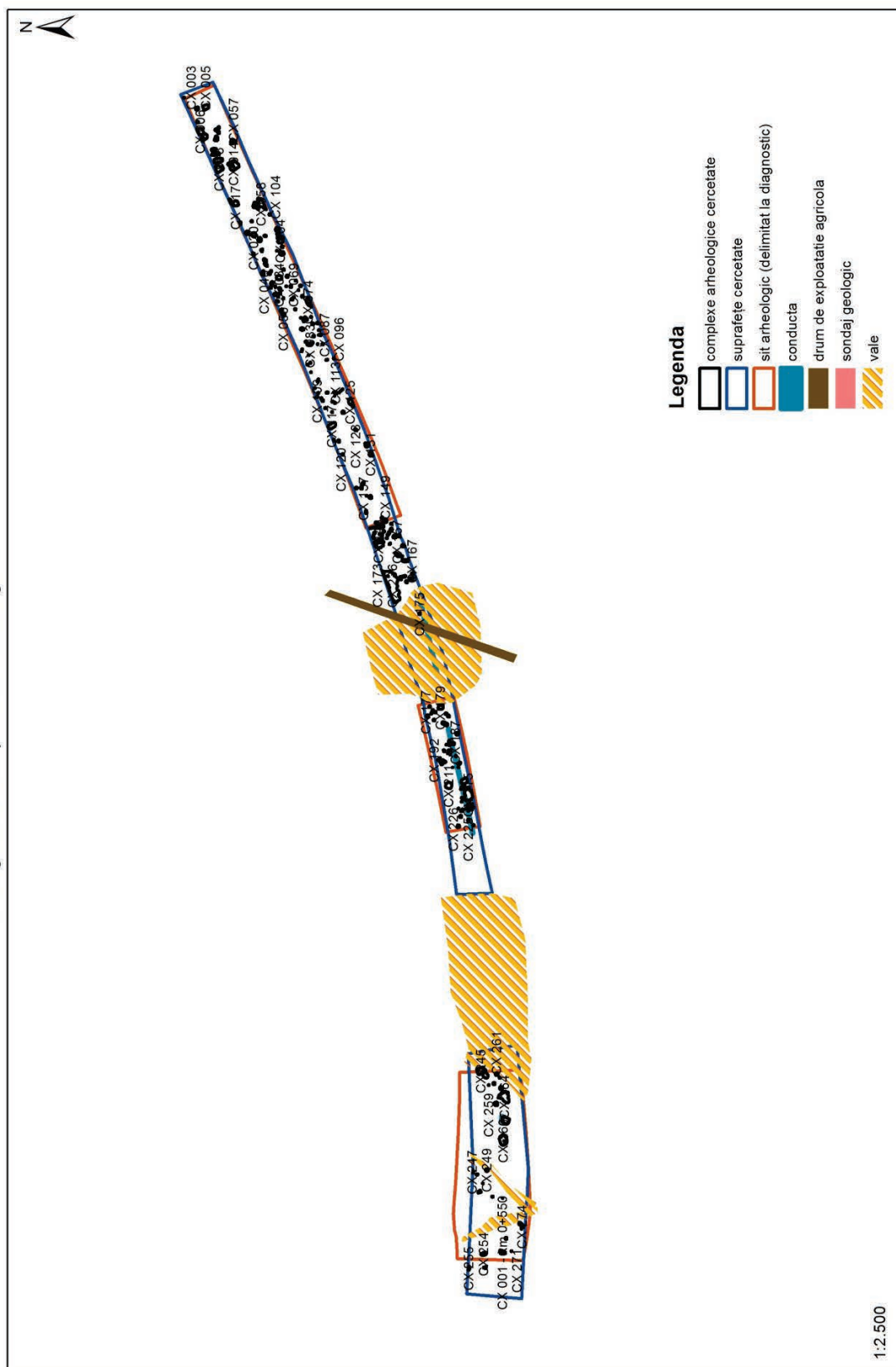
Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 6 - km. 0+550 - 0+650, 0+780 - 1+200 Est.
Plan de încadrare în zonă 1:50.000

Harta 5

Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit arheologic 6 - km. 0+550 – 0+650, 0+780 – 1+200 Est.
Plan general al săpăturilor arheologice.

Pl. I. Biserică (C. 1) și necropolă: 1 – zona altarului și naosului; 2 – M. 2 / 2015 și M. 3 / 2015; 3 – pronaosul poligonal; 4 – M. 7 / 2015 și M. 8 / 2015.

107. mun. Târgu Neamț, jud. Neamț; Punct: La Canton

Pl. II. Construcția de zid (C. 2): 1, 2 – latura sudică a C. 2; 3 – gol de zidărie cu ambrazură evazată între camera 2 și camera 3; 4 – zid între camera 2 și camera 3.

107. mun. Târgu Neamț, jud. Neamț; Punct: La Canton

a

b

c

d

e

f

PLANȘA I: a-b) turnul-clopotniță și biserica; c-d) Sj. V; e-f) Sj. III și Cas. 1

109. sat Tazlău, comuna Tazlău, județul Neamț; Punct: Mănăstirea Tazlău

a

b

c

d

e

f

PL PLANȘA II: a-b) M.1 și M.5 din Sj. III; c-d), M.14 și M.12-13 din Sj. II; e-f), M.8 și M.10 din Sj. II ANȘA I: a-b) turnul-clopotniță și biserica; c-d) Sj.V; e- f) Sj. III și Cas. 1

109. sat Tazlău, comuna Tazlău, județul Neamț; Punct: Mănăstirea Tazlău

Fig. 1. Temerești "Dealul Vinii". Planul general al săpăturilor

Fig. 2. Profilul stratigrafic de vest al SI și materiale litice descoperite in situ

110. Temerești, orașul Făget, Jud. Timiș; Punct: Dealu Vinii

Fig. 3. Materiale litice (piese și materie primă), recoltate de pe suprafața obiectivului Temerești

Fig. 4. Unelte descoperite în S.I.: a. lamelă a dos cu troncatură; b. lamelă a dos parțială (detalii cu laturile retușate)

1

2

Pl. I - 1-2 - Timișoara-Piața Unirii, decaparea făcută de constructor, pe latura vestică a pieței.

111. mun. Timișoara, județul Timiș; Punct: Piața Unirii

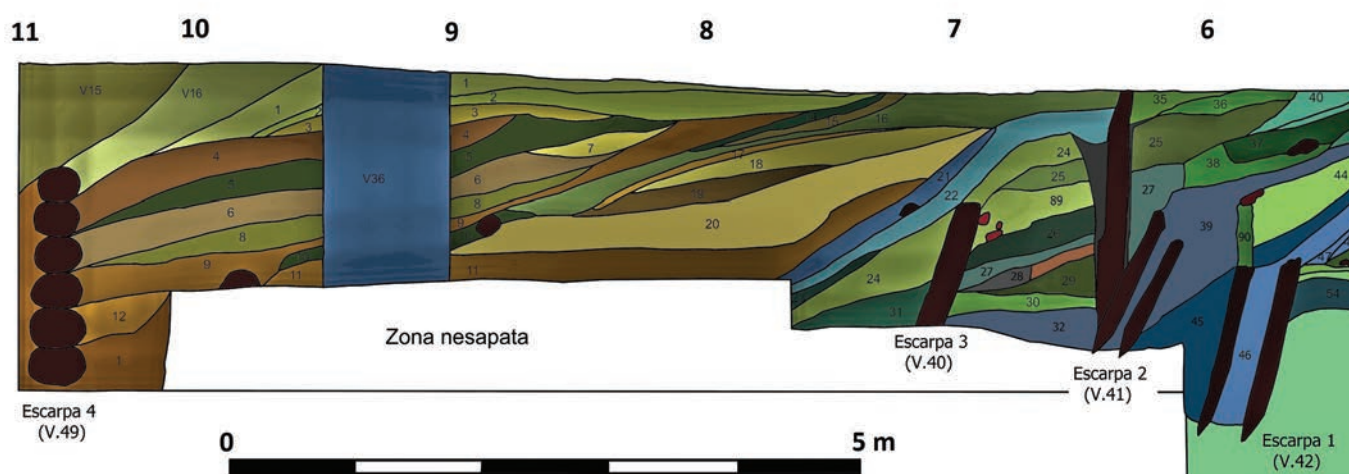

1

2

Timișoara - Piața Unirii 2015
S3 B - profil estic
Scara 1:20

3

Pl. II - 1. Timișoara-Piața Unirii (campania 2), secțiunea S.III.B, escarpele I-IV; 2. Timișoara-Piața Unirii (campania 2), secțiunea S.III.B, escarpa IV; 3. Timișoara-Piața Unirii (campania 2), secțiunea S.III.B, al secțiunii S.III.B, cu escarpele I-IV.

111. mun. Timișoara, județul Timiș; Punct: Piața Unirii

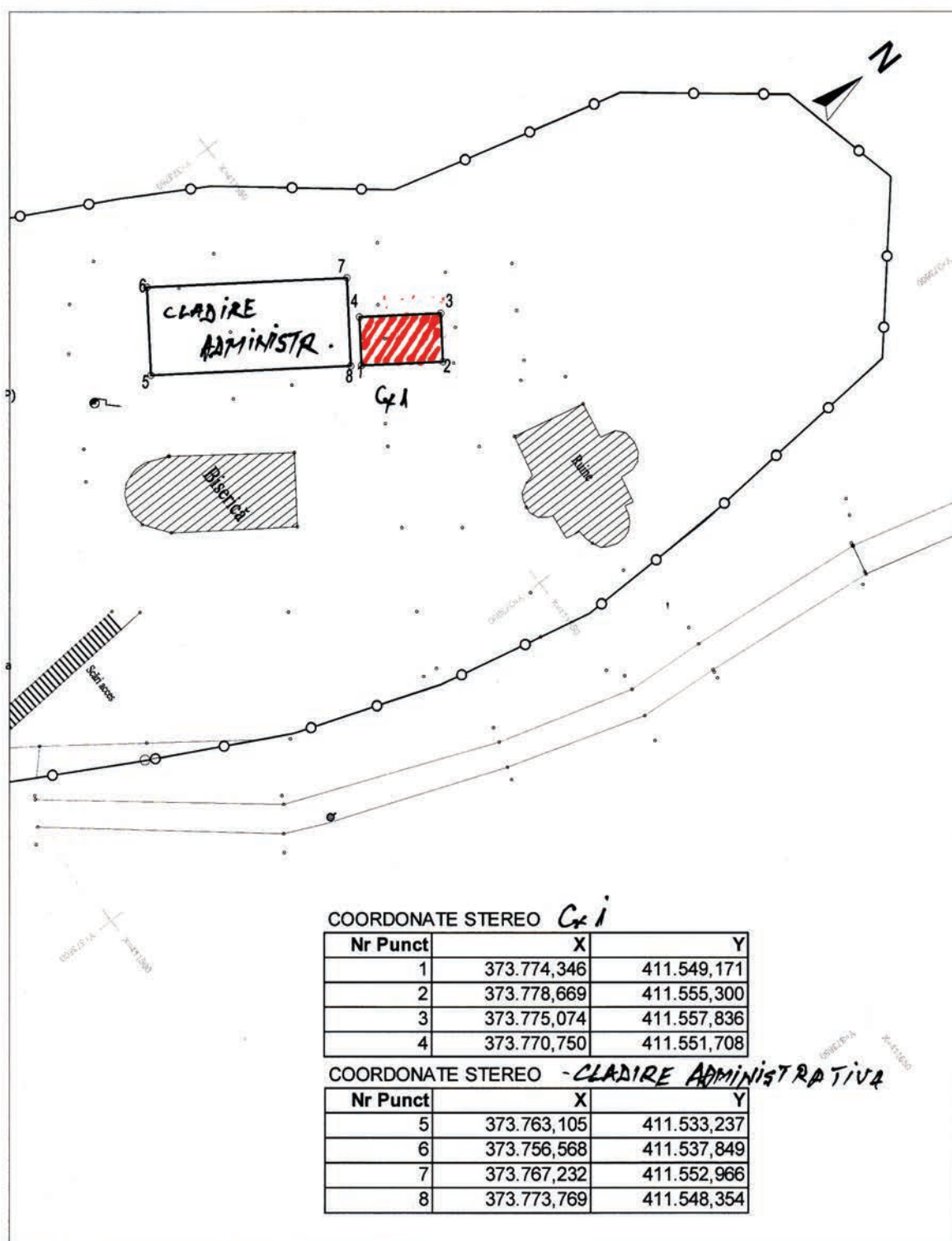

**113. mun. Timișoara, jud. Timiș; Punct: Str. Oituz nr. 4.
„Institutului de Cercetări Avansate de Mediu” (ICAM). Universitatea de Vest din Timișoara**

**113. mun. Timișoara, jud. Timiș; Punct: Str. Oituz nr. 4.
„Institutului de Cercetări Avansate de Mediu” (ICAM). Universitatea de Vest din Timișoara**

Complexul 1- planul chiliilor recent descoperite și propuse a fi protejate (zona hașurată).

Vedere generală a ruinelor mănăstirii Vișina și a chiliilor recent descoperite.

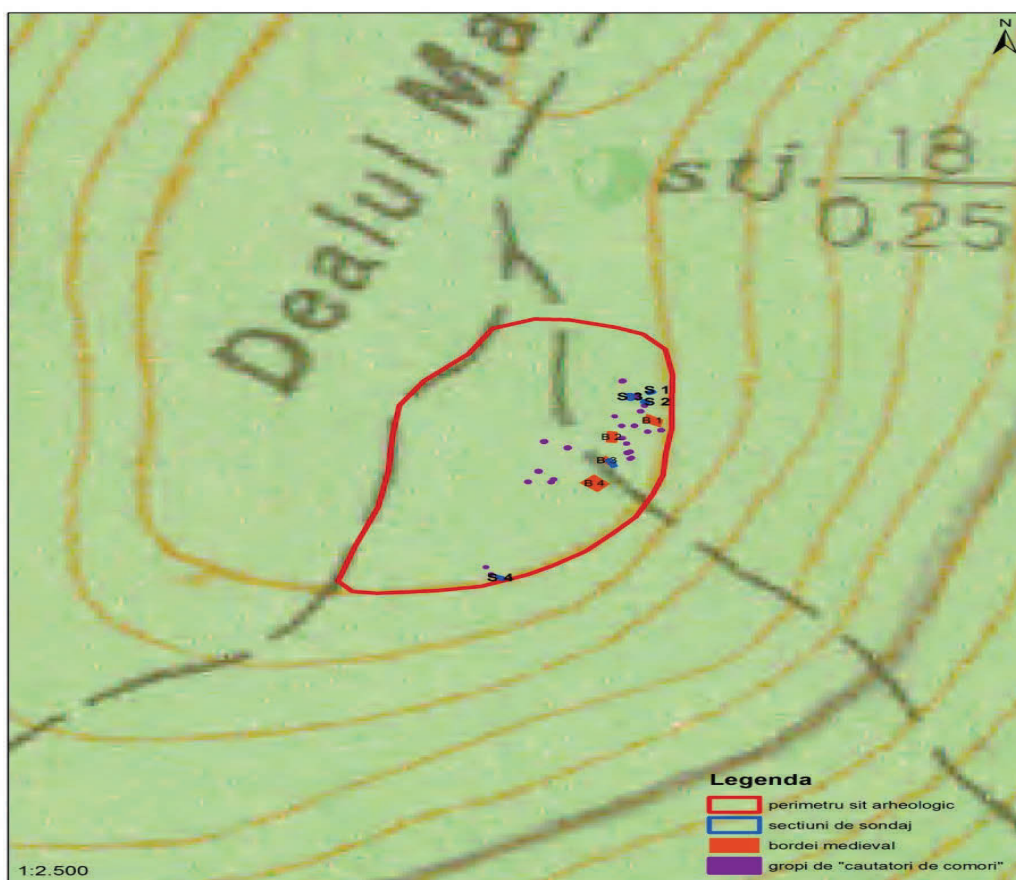

Fundații chilii și vatra cuptorului menajer – mănăstirea Vișina

Localizarea pe harta României, având ca reper municipiul Târgu Jiu.

Plan de situație.

118. com. Bălănești, jud. Gorj; Punct: Dealul Mare

Fig. 1. Localizarea generală a satului Costești, județul Iași / General location of the Costești village (Iași county).

121. Costești, com. Costești, jud. Iași; Punct: Cier / Lângă Școală

Fig. 4. Costești-Cier. Locuința L3/2013, S I/2013, vatra (V2/2014) și mururile arhitectonice / Dwelling L3/2013, S I/2013, hearth (V2/2014) and the architectural moldings (Cucuteni A3).

Fig. 5. Costești-Cier. Locuința L5/2013, S I/2013, m 18,5/19-23,50 / Dwelling L5/2013, S I/2013, m. 18,5/19-23,50 (Cucuteni A3).

Fig. 6. Costești-Cier. 1-2. Detalii ale complexelor din L8/2013; 3. Vas-suport descoperit în L8/2013; 4. Groapa 5/2015 / Details of the complexes in the dwelling L8/2013; 3. Support vessel found in L8/2013; 4. Ptt 5/2015 (Cucuteni A3)

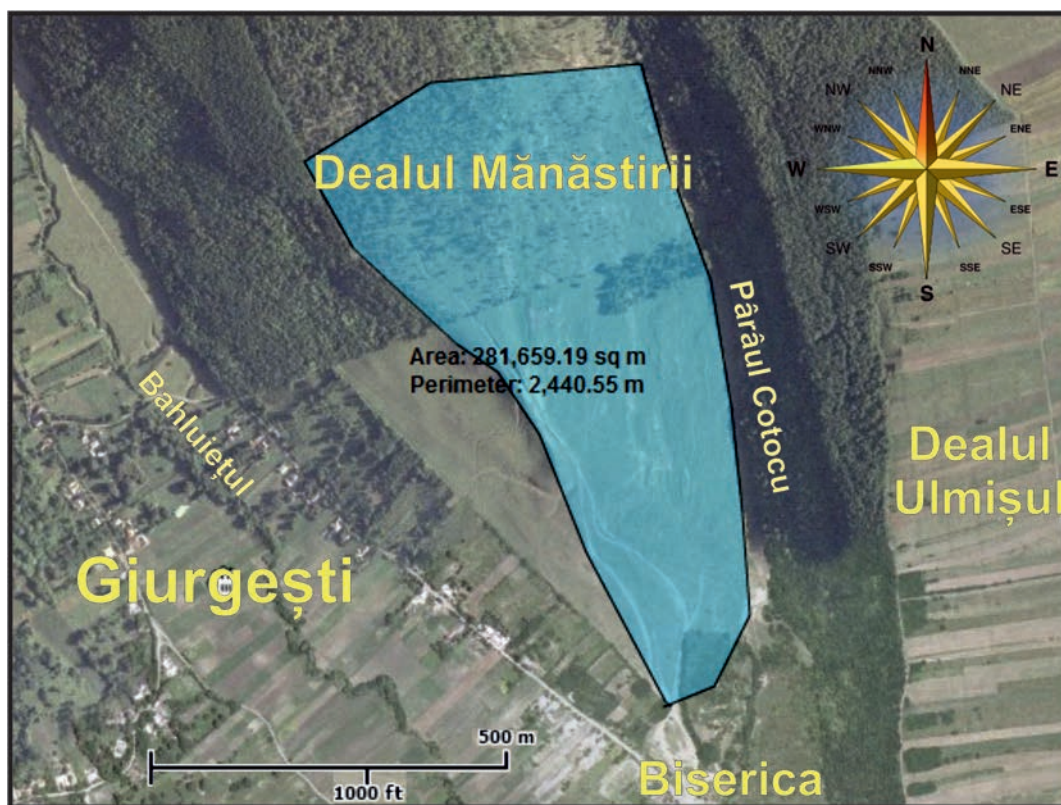

Fig. 1. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu). Suprafața totală cercetată perieghetic / Total area investigated by field-walking surveys (cartographic support ANCP)

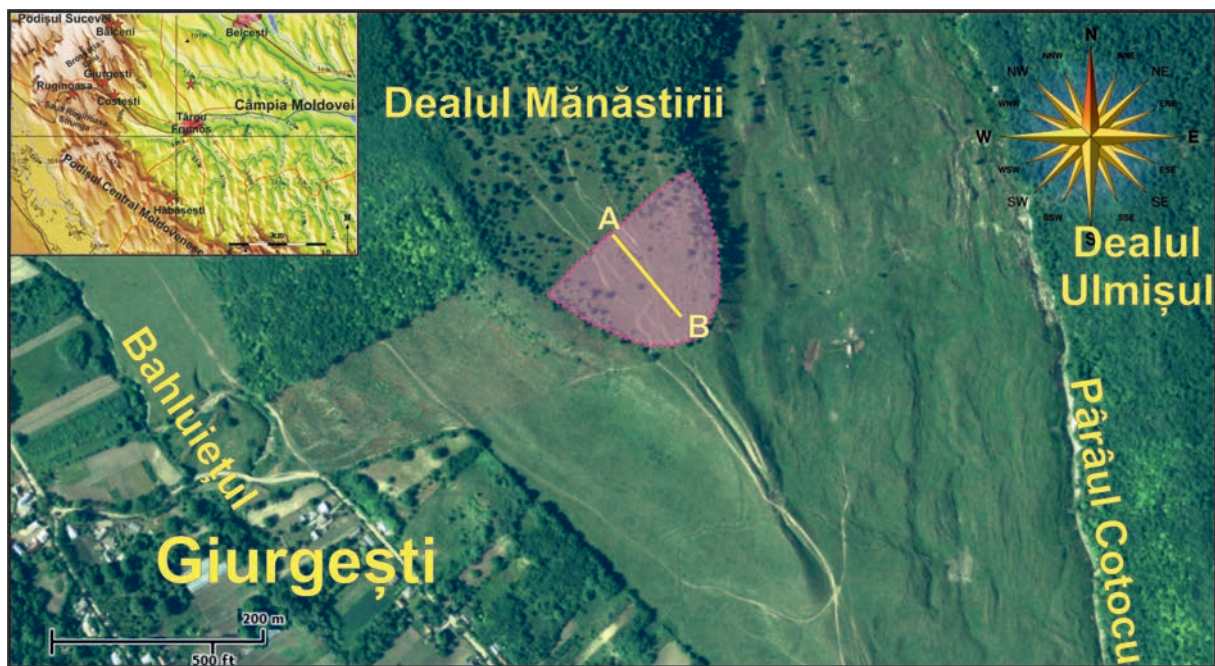

Fig. 2. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu). Suprafața păstrată din așezarea Cucuteni A3 / Preserved area of the Cucuteni A3 settlement (cartographic support ANCP).

1

2

3

Planșa 1. Situri de pe teritoriul comunei Mihai Bravu.

1

2

Planșa 2. Quadriburgium-ul de la Mihai Bravu.

125. Mihai Bravu, jud. Tulcea; Situri incluse în LMI/RAN

1

2

Planșa 3. Turnul de observație de la Mihai Bravu.

125. Mihai Bravu, jud. Tulcea; Situri incluse în LMI/RAN

Planșa 4. Turda. 1-2. Drum roman; 3. Cuptor modern.

125. Mihai Bravu, jud. Tulcea; Situri incluse în LMI/RAN

1

2

Planșa 5. Mihai Bravu, movile funerare.

125. Mihai Bravu, jud. Tulcea; Situri incluse în LMI/RAN

Fig. 1. Magnetometrul cu cesiu și vedere spre lacul din partea de N a sitului.

Fig. 2 -3. Imagini din timpul prospectărilor.

Fig. 4. Harta prospectărilor magnetice din 2015: petele albe reprezintă zonele săpate în campaniile anterioare

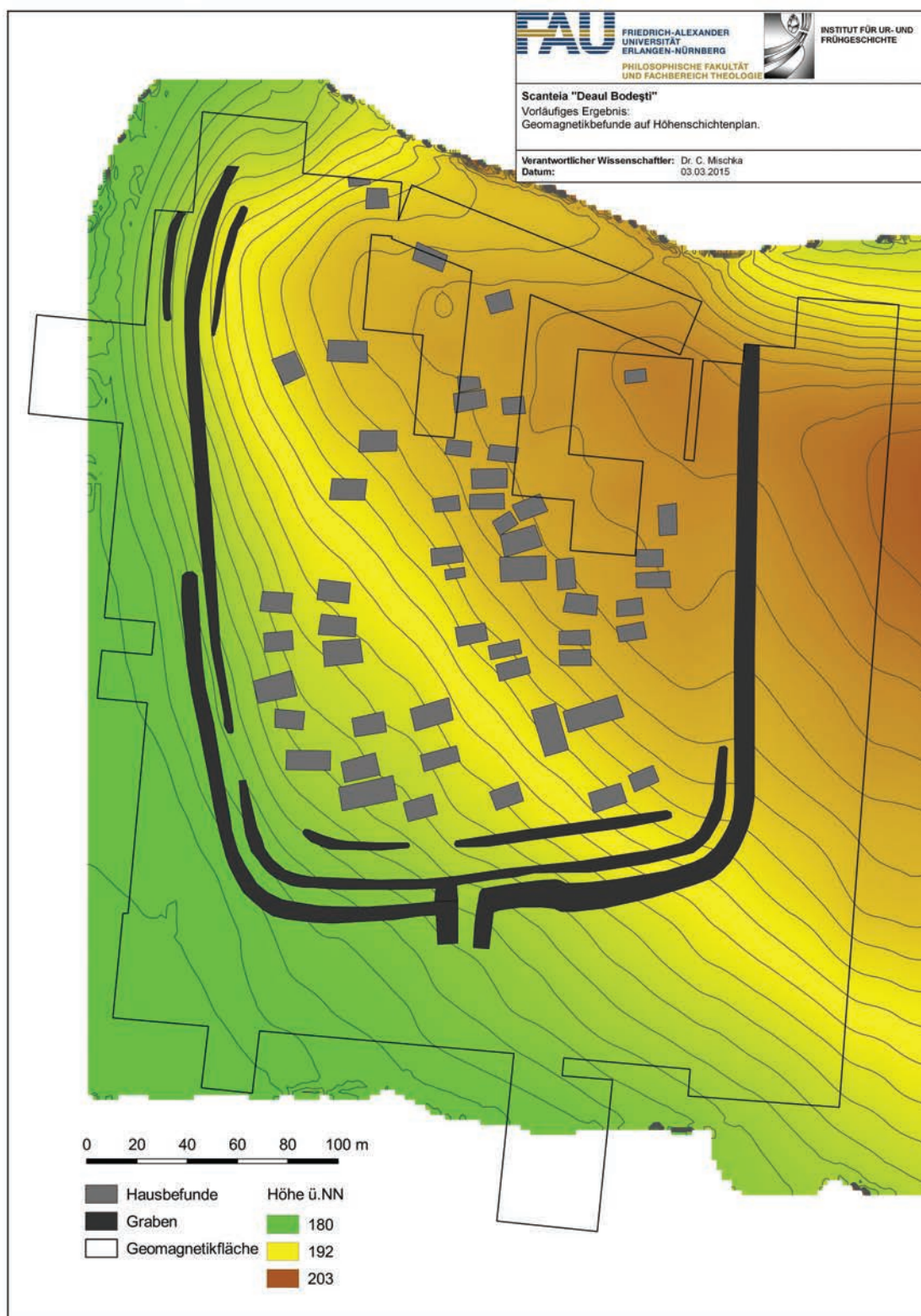

Fig. 5. Așezarea Cucuteni A de la Scânteia: dispunerea construcțiilor și a sistemului de apărare

Fig. 6. 2014, imagine satelitară cu aşezarea de la Scânteia-La Nuci, cu conturul valului, al zonei de V afectată de construirea digului şi urmele unor săpături mai vechi

126. sat Scânteia, com. Scânteia. jud. Iaşi; Punct: „La Nuci”

1

2

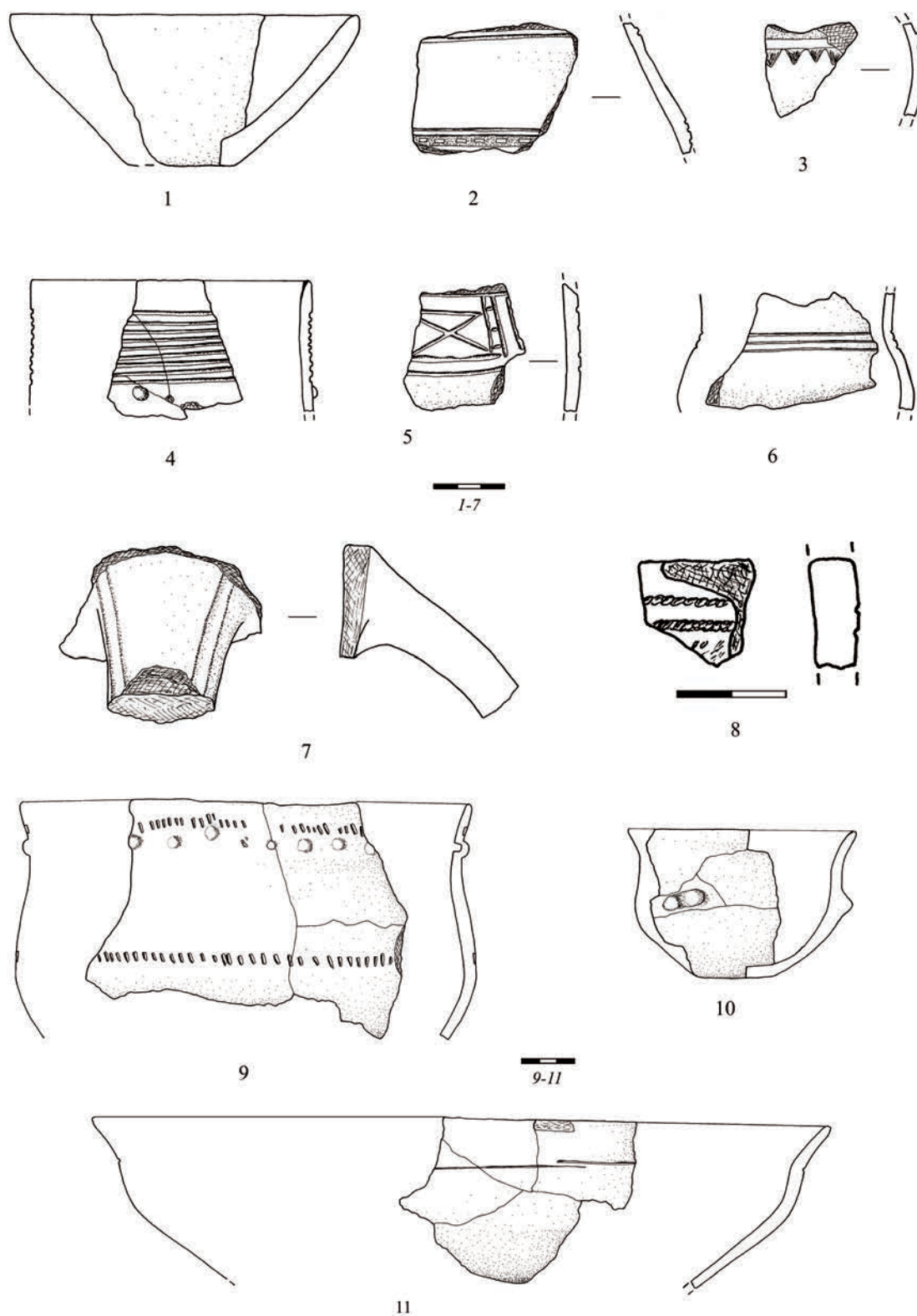

3

4

Planșa 1 - Șoimești - Dealul Merez (Prahova): situl văzut dinspre sud (1), fotografie aeriană, 2015 (2); profilele de nord ale secțiunilor IV (3) și III (4)

127. sat Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova; Punct: „Dealul Merez/La Merez”

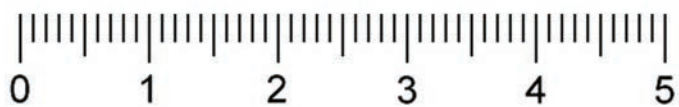
Planșa 2 - Șoimești - Dealul Merez (Prahova): ceramică

127. sat Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova; Punct: „Dealul Merez/La Merez”

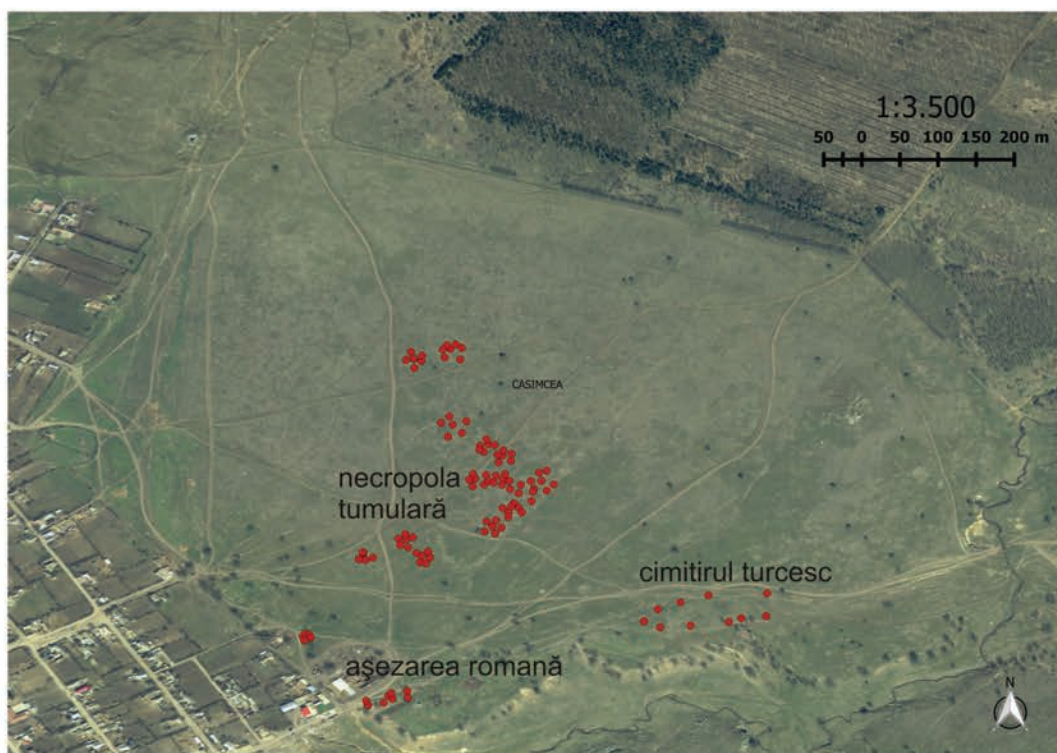

128. mun. Timișoara, jud. Timiș; Punct: Parcul Justiției

1

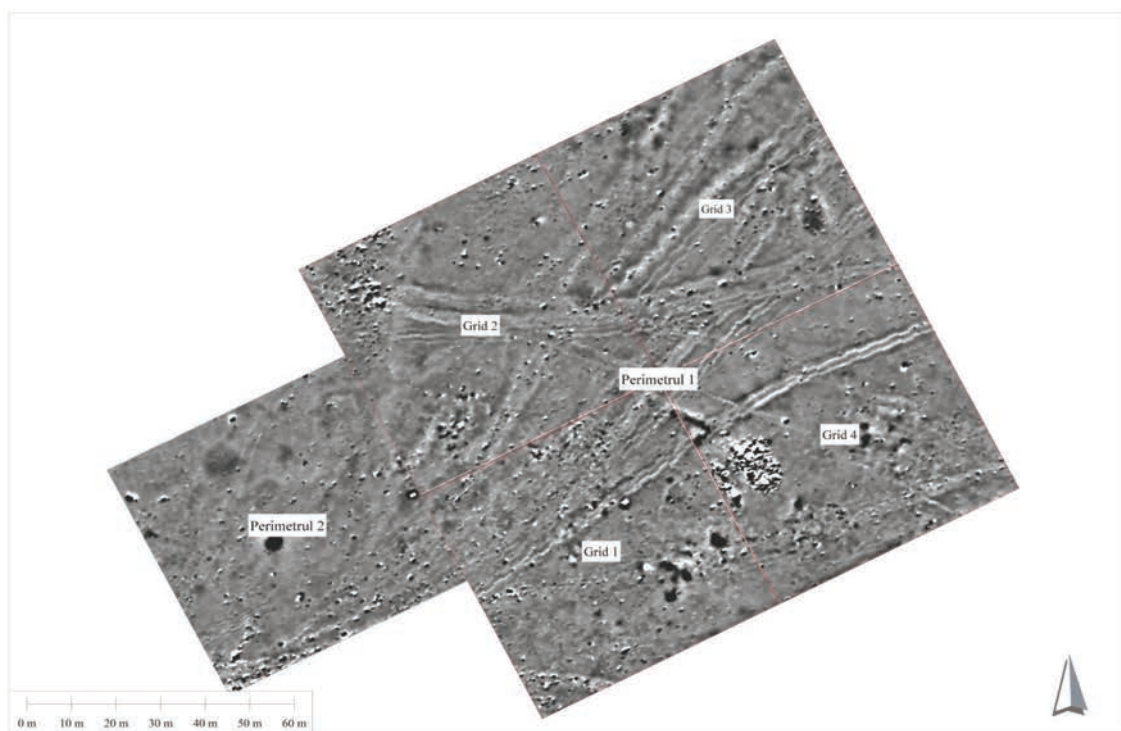

2

Planșa 1. Așezarea romană și necropolele de la Războieni

1

2

Planșa 2. Așezarea romană de la Războieni.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

1

2

Planșa 3.

1. Vasile Alecsandri, siturile din punctele Valea Cavaculei și Abazaua pe ortofotoplan.
2. Punctul Valea Cavaculei.

1

2

Planșa 4. Vasile Alecsandri - Valea Cavaculei.

1

2

Planșa 5. Vasile Alecsandri - Abazaua.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

620

1

2

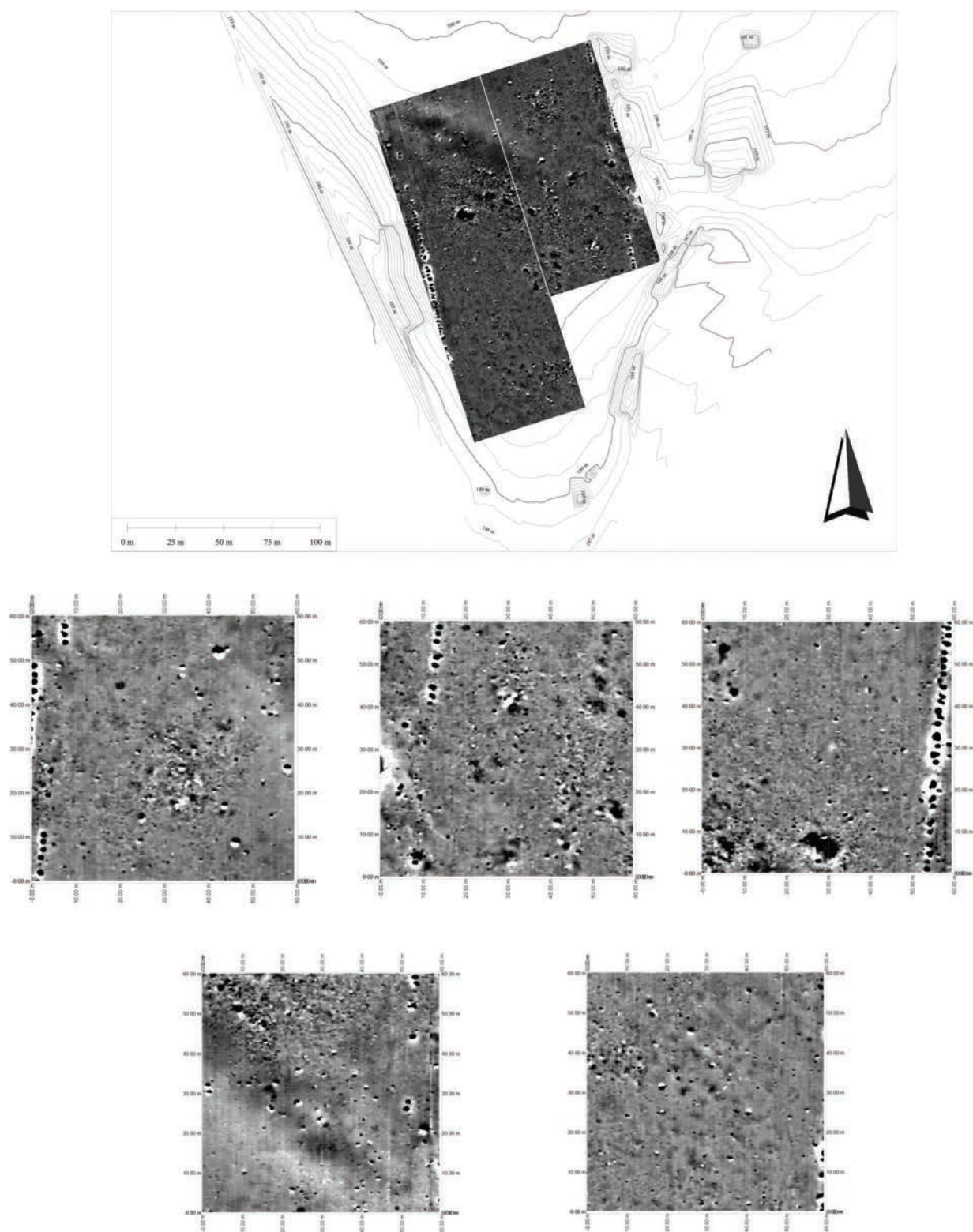
Planșa 6. Vasile Alecsandri - Abazaua.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

Planșa 7. Vasile Alecsandri - Abazaua.

Planșa 8. Vasile Alecsandri - Abazaua.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

1

2

Planșa 9. Sarighiol de Deal - Carieră.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

1

2

Planșa 10. Fântâna Mare - Cimitir.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

625

1

2

Plaşa 11. Slava Rusă - Necropola elenistică.

129. Valea Casimcei, jud. Tulcea

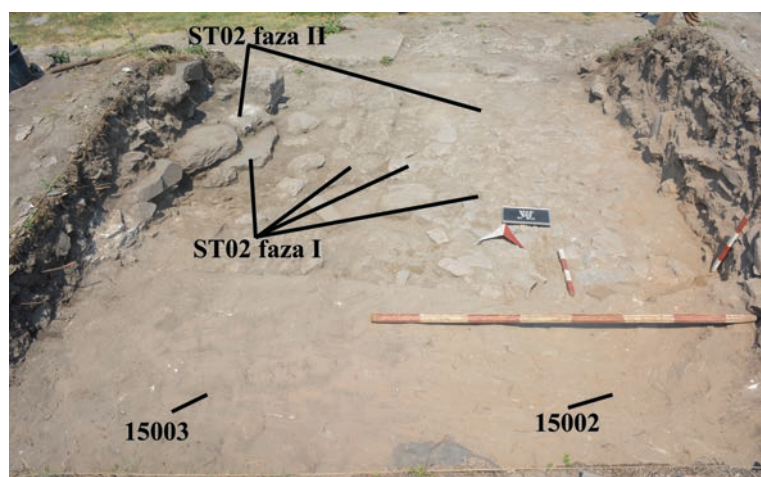
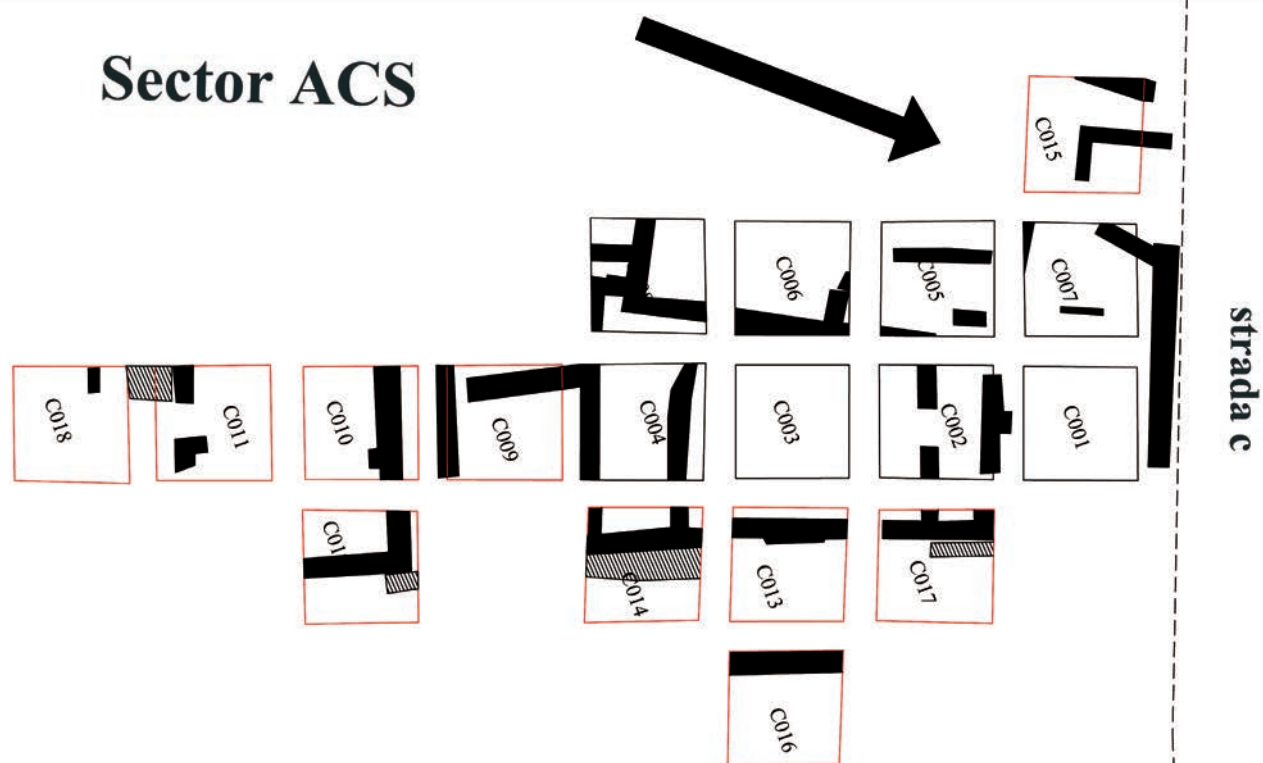
626

130. com. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria - Sectorul Acropolă Centru-Sud (UB) - 2014

Sector ACS

complex patrulater

CIOROIU NOU 2015, S 1, aşezarea civilă

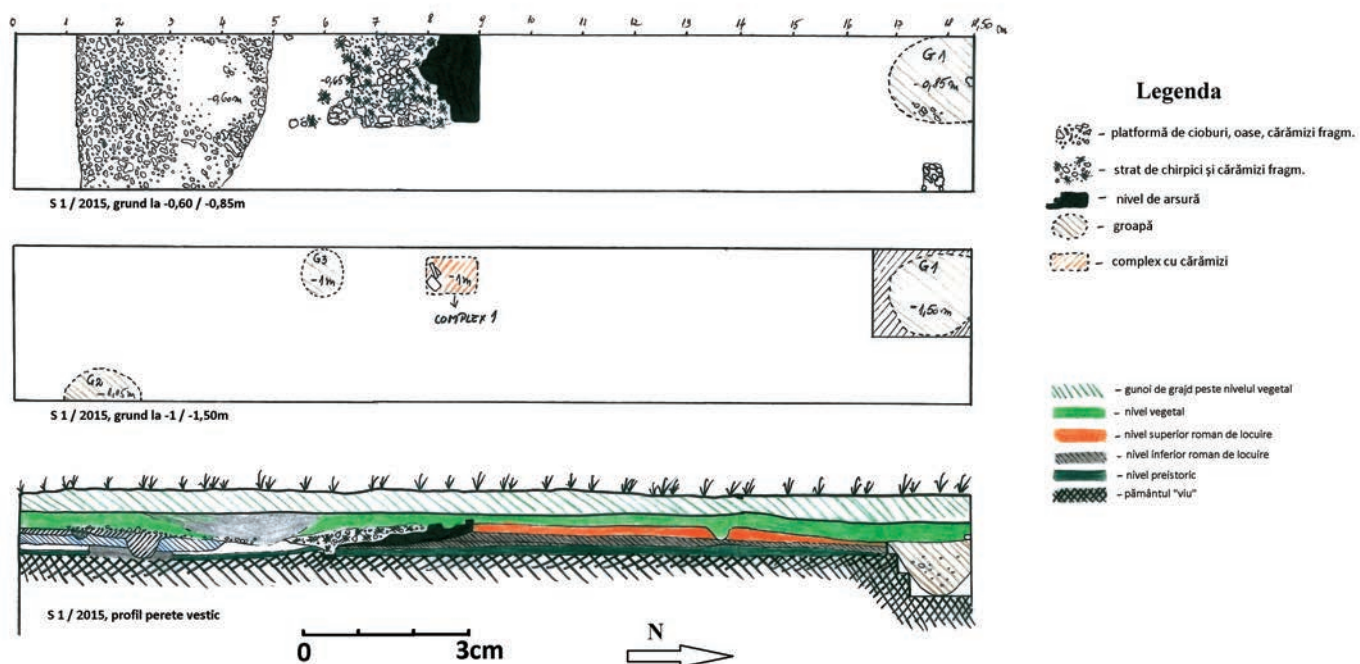

Fig. 1

133. sat Cioroiu Nou, com. Cioroiu, jud. Dolj; Punct: Cioroiu Nou - Cetate

Fig. 2.

G 1

G 3

G 2

m 17 - 9086 - mic

133. sat Cioroiu Nou, com. Cioroiși, jud. Dolj; Punct: Cioroiu Nou - Cetate

Fig. 1. Stadiul săpăturilor arheologice la finalul campaniei 2015

Fig. 2. Locuința medievală din fața intrării de Nord, Sp. 1/2015

Fig. 3. Intrarea de Nord.

Fig. 4. Clădirea post-romană de la intrarea de Vest

Fig. 5. Intrarea de Sud – canalul

Scara 1 : 500 < T-p : 244.93m/185.17m - 49.0cm/37.0cm>

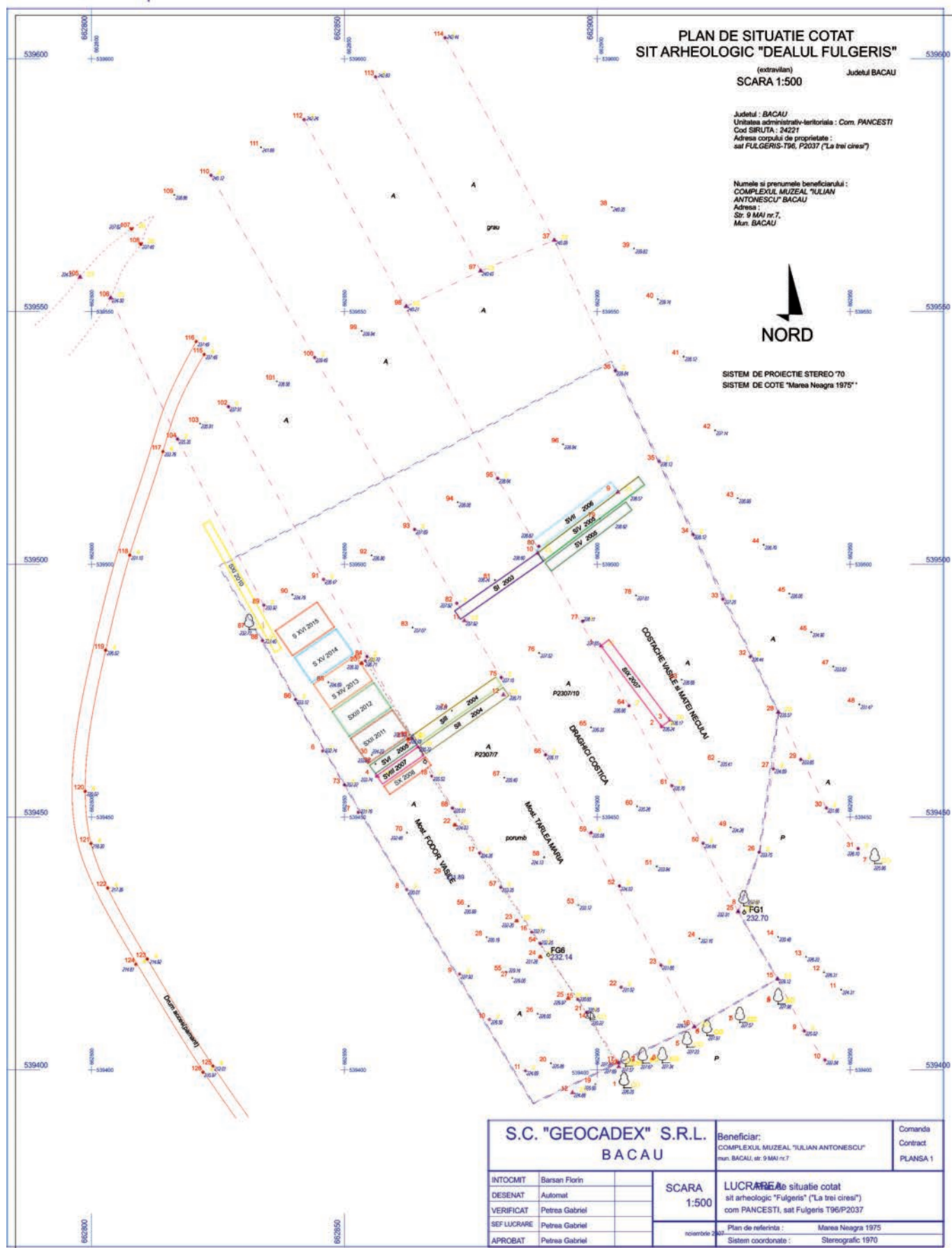

Fig. 1 – Ridicarea topografică a stațiunii de la Fulgeriş, cu amplasarea secţiunilor S I – XVII/ 2003-2015

135. com. Pânceşti, jud. Bacău Fulgeriş - Punct: Dealul Fulgeriş / „La 3 ciresi”

Fig. 2 – Planul general al săpăturii cu amplasarea locuințelor și gropilor descoperite până în prezent

135. com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș - Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

a

b

c

Fig. 3 – Aspecte din timpul cercetării secțiunii S XVI

135. com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș - Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

a

b

Fig. 4 – Aspecte din timpul cercetării secțiunii S XVI

135. com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș - Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

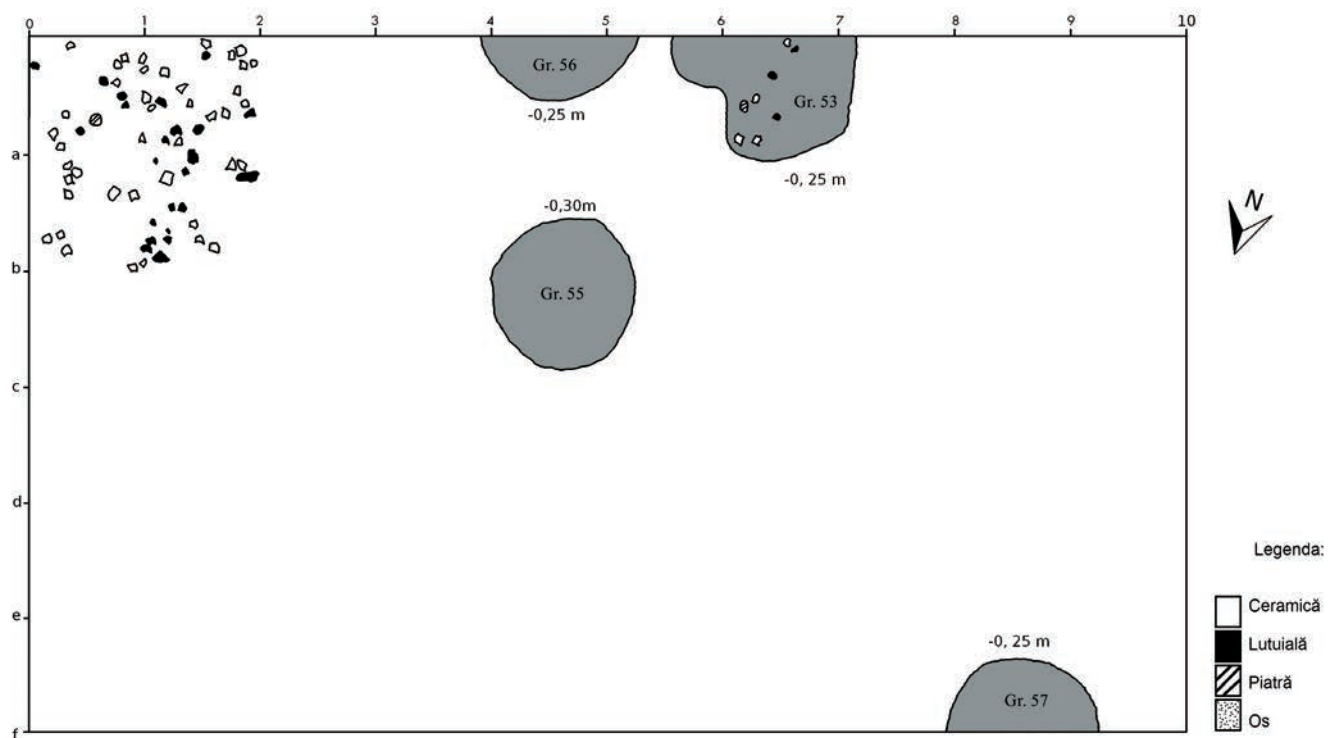

Fig. 5 – Plan secțiunea S XVI, la adâncimea de -0,30-0,50 m

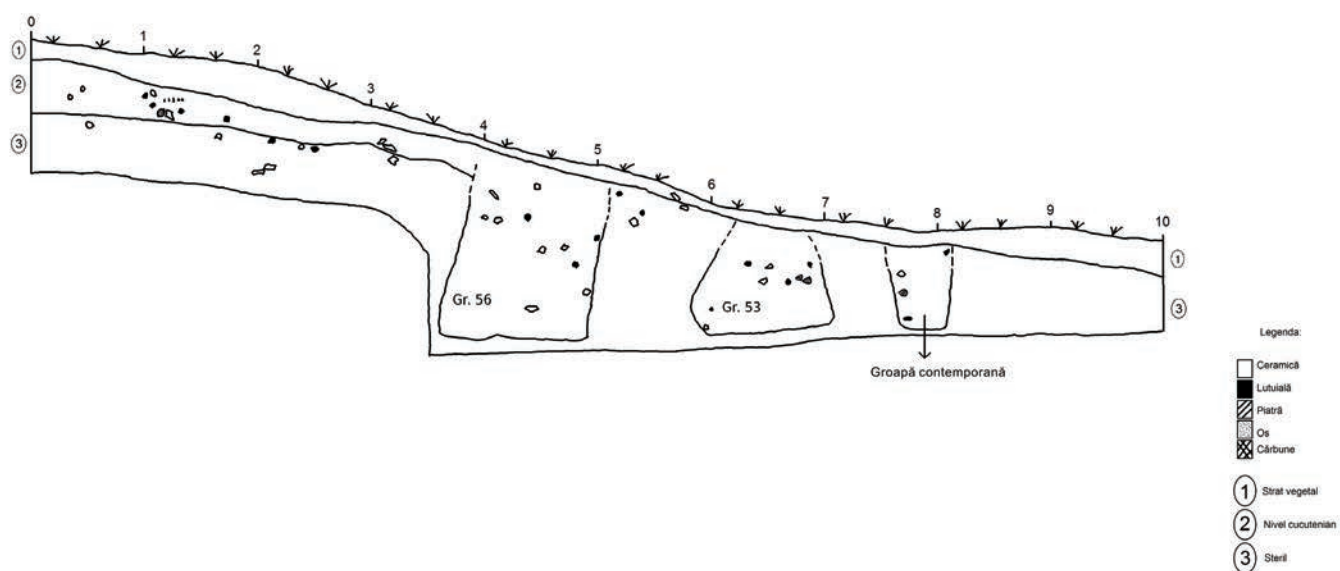

Fig. 6 – Profilul sudic al secțiunii S XVI

a

b

Fig. 7 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 53 (a-b)

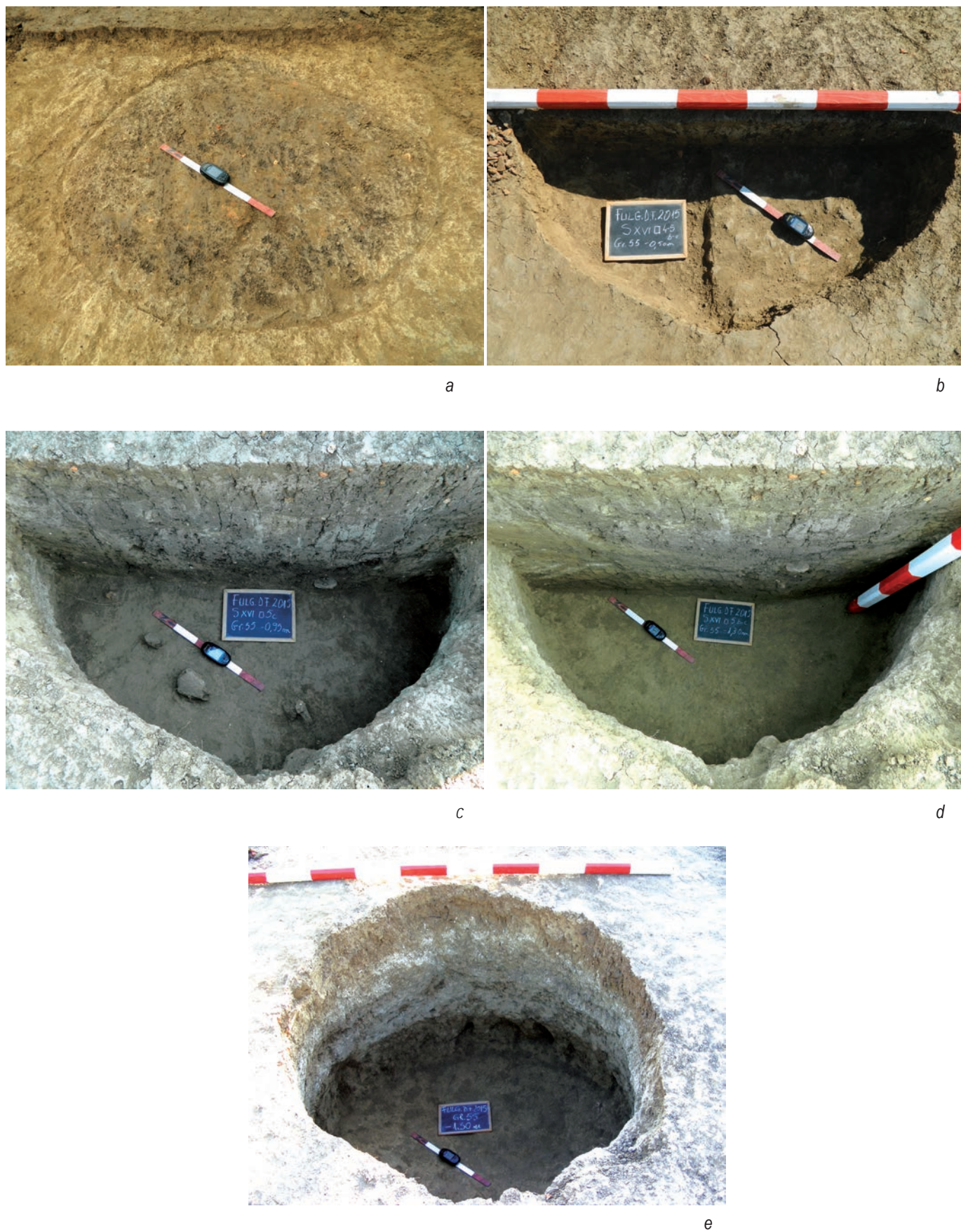

Fig. 8 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 55 (a-e)

135 com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș - Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

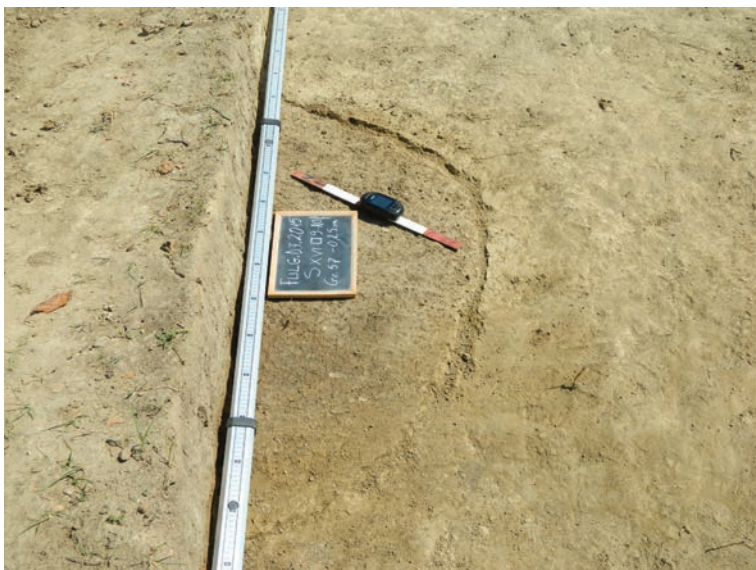

Fig. 9 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 56 (a-b)

a

b

c

Fig. 10 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 57 (a-c)

135 com. Pâncești, jud. Bacău Fulgeriș - Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

136. sat Răcarii de Jos, com.Brădești, jud. Dolj; Punct: Castrul de la Răcari

publicație editată de
INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

ISSN 2343 – 919X
ISSN -I, 2343 – 919X

